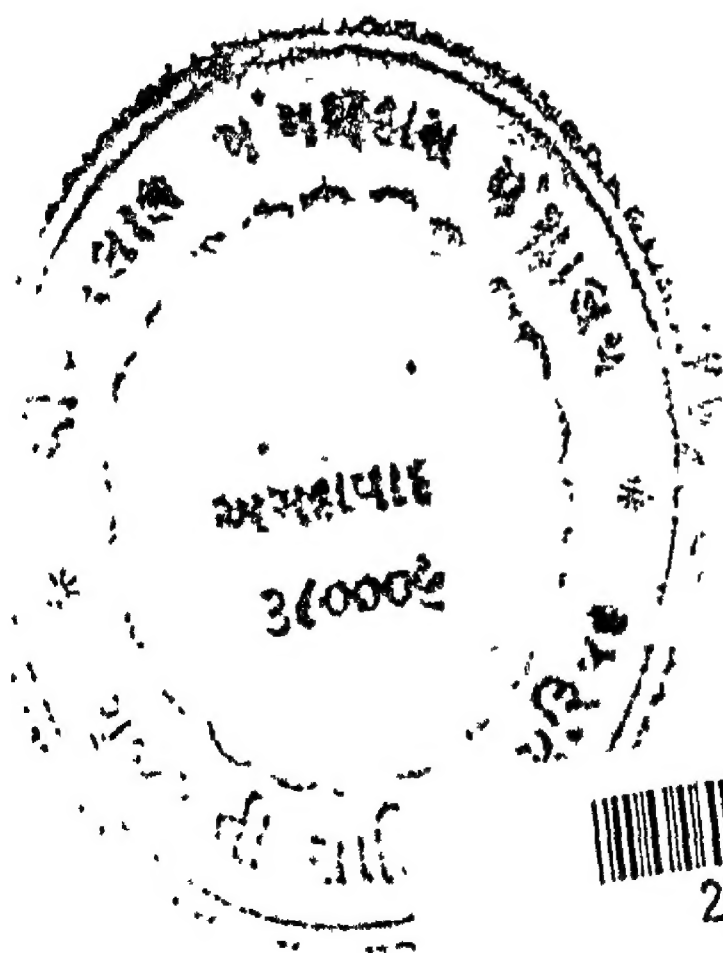

20423

बृहत्

કાવ્યદોહન, ૯૧-૧

નરસિંહ મેહેતો.

મદનો વડનગરો નાગર-ગુજરાતનો
સૌથી જુનો ભક્ત કવિ.

શૃંગાર.

પદ ૧ હું.—રાગ પ્રભાત.

રી નાર હું અવતરી, શ્રીહરિ દીન થઈ માન માગે;
ગતિ કહે, અકલ કો નવ લહે, તે કમલાવર કંઠ લાગે.
શુ યોગ ધ્યાને ધરી, બહુ વ્રત આદરી દેહ કપટે;
રી, સ્વપ્ને ન પેખીએ, તે હરી નિરખીએ પ્રેમ દપટે.
ન શેજ સદા સહી, ભુવન જસૂં વૈદુહ કાલાવે;
જે મંદીર માહફે, પ્રેમે પીતાંબર પલંગ આવે.
હું ગિરદ પોતે વહે, વેદ પુરાણ એમ શાસ્ત્ર વાણી;
ત્યામી ભલેરે મળિયો, કીધી કૃપા મુને દીન જાણી.

હું રે સન્મુખ હુઈ, રીસ મનની ગઈ, ઉભી રહી ચકિત ગતિ પ્રેમ નિરખું;
પ્રભુયને રસભરી, સુખદાજ શર્વરી, નાર સૌભાગ્યતા જોઈરે હરખું.
ચોકતણા ચાર, ચરણશું મુક્તિ ધરી, પ્રભુને પધરાવિયા પલંગ પીઠ;
ભોગ સંભોગથી, અધિક સુખ ભોગવ્યું, એરે મુરત એણીપેર દીઠ.
ભણે નરસિંહયો નિત નેહ તે નવનવા, બંહારે ગોવિંદ ગુણની સમાધી;
શું બાણે બ્રહ્મા મુર સ્નેહની વારતા, ભર્યા અધિકારની આધિવ્યાધિ.

પદ ૭ મું.

પલંગ પાયે તને કુસુમમાળાવડે, જોડુ કર બાંધ્યો લાજ લોપી;
માહરે મંદિરચક્રિ કોણ મુકાવશે, શું કરશે સહુ શોક્ય કોપી.
તું વનમાળી કાલાવે, હું કુસુમ વનવેલડી, નીર નિત સીંચતો કાં અરોપી;
ભમર જન્યે ફુલ, ફુલ મકરંદ વશ, કમળમાં હેત ન રહ્યોરે રોપી.
પ્રીતનો કરનાર પ્રેમના પાત્રશું, તન મન પ્રાણ ત્યાં મેલે સાંપી;
ભણે નરસિંહયો જેમ રીસ ઉતરે, ત્યમ તું શિખ શાણી દે રે ગોપી.

પદ ૮ મું.

સાંભળો કામની કૃપણ કાયર કહે, તાહરા મંદિરચક્ર નહીરે જાઈ;
અવર કો નાર નહીં તૂજ સારખી, જેહને ફૂલ કરી હું બંધાઈ.
તું વનવેલડી, હું વનમાળી, સીંચવે સમર્થ દ્રષ્ટિ કરું;
તુજ પાસલે રાખું શીતલ પાણિ ધરી, પ્રેમની વાડ કરું.
સાંભળો સુંદરી એમ કહે શ્રીહરિ, જેની ફૂલમાળા કરી હું રે બાંધ્યો;
ચૌદ ભુવનતણાં બંધન છોડવું, મેં જાણ્યું તેં મોહની મંત્ર સાંધ્યો.
માન તું માનતી, માન માગી કહું, નહીં તજું મંદિર જોલ દીધો;
નરસિંહયો સ્વામી, સર્વે રસ લલ્લો, મુરત સથામ આધીન કીધો.

પદ ૯ મું.

મેહેલ પીતાંબર, અંબર માહરું, સુરજ ઉગ્યો સુઈ ક્યમ રહીએ;
અમ ધર સાસુ નાનુંદ જૂની વસે, કંથ પૂછે ત્યારે શું રે કહીએ.
સાવજ શબ્દ કરે અંતિ સુંદર, દીપક તેજ તો લીણ થાએ.
કંઠથી કુસુમનો હાર કરમાઈયો, બાહરે રાગ પંચમ ગાયે.
તું તારે મંદિરે, પ્રેમશું પોઠીયો, માહરે મંદિર દૂર જાવું;
લોકની લાજ, લોપીરે લક્ષ્મીવર, હું રે વળતી હવે નહીં રે આવું.

નરસિંહ મેહેતો.

ધેન દોહોપી ઘેરે; વાંછરૂ વલવલે, મહીરે વલોવવું આજ માહાદે;
કંઠથી ખાહર કાઢિ, કમલાપતિ, કાલ આવે હવે કોણ તારે.
સુરત સંગ્રામની, શાંતિજ હુઈ, રહીરે ઉજ્જગરી, શીશ નાંમી;
નરસિંહાચો સ્વામી સુખસાગર પોઢિયો; વિરહની વેદના ત્યારે વખી.

૫૬ ૧૦ મું.

અમશું કપટતણી વાતજ છાંડ, મારે ઘેર આવો તો,
કાંઈ ઉકાંડ મ માંડ, મારે ઘેર આવો તો.
જુઠાં જુઠાં મ જોલીશ, જાણું તારી વાત;
નીશા વશી રમી નાહાશી, આવ્યો છે પ્રભાત.
ગયેહેન તારે દીસે છે ઘણાં, જોધને વીમાસી જોલે ચતુરસુજાણ;
ર આવ્યોરે શૈં ન દીજે માન, નરસિંહાચો સ્વામી સુખનું નિધાન. માં

૫૬ ૧૧ મું.

સમીરે સાંજના સોડમાં સુતાં, નણદલીએ સાદ કીધારે;
હવું પ્રભાત પીયુ થયો ઘેલો; ઉંઘરેટો જઈ સૂતોરે.
હરિનું પીતાંબર સેજે રહ્યુંરે, ખાલડીને પટકૂલ ગયો;
કયમ કદીવનજાઉરે મહી વેચવા, દુરિજન લોકે જોલ કહોરે.
દીઠેડાઠ ગળે, અસતીઆ ખહુ બળે, તો અભિમાન શું કરીએ;
નરસિંહાચો સ્વામી ભલે મળિયો, ભવસાગર ઉતરીએરે.

૫૬ ૧૨ મું.

ટળતો ટળતો હીંડીશ મારે, આલિંગન દીધા વિના કયમ સરેરે;
આગે અમ ધર નણદલ જુડી, ઉડીને અદેખી હરેરે.
સાસુ સસરો માત પીતારે, જે જોલે તે સહીએરે;
પૂર્વે એશું અનુભવ છેરે, તો મૂકી કયમ જઈએરે.
એ રસ જાણે જવલોરે જંગી, કે વળી મુનિવર જાણેરે;
શુક સનકાદિક નારદ જાણે, જેને વેદ વખાણેરે.
એ રસ જાણે વ્રજનીરે નારી, કે દેવે પીધારે;
ઉગરતો રસ ઢળતો દૂતો. નરસિંહીએ ઝાંટીને લીધારે.

૫૬ ૧૩ મું.

કેસર ભીના કહાનજી, કસુંબે ભીની નાર;
લોચન ભીનાં ભાવશું, ઉભાં નંદદાર.

એમાં મુંદર કોને કહીએ, વનિતા ને શ્રીજનાથ;
પરખી પરખી ધરો તમને, માણકડાં એહુ હાથ.
વેગે ફુંજે પધારીયા, તો લયકે થઈ અગઝોળ;
નરસહિઆઓ સ્વામી ભલે મળિયો, રંગતણા બહુ રોળ.

પદ ૧૪ મું.

મોહુરે લટકે, માંડ મન મોહુરે લટકે.

ગાતંર ભગ કીધાં ગિરધારી, જેમરે માર્યાં ઝટકે; માંડ મન.
વેણુ વળ્લડી વહાલે મારે વનમાં, રંગતણે કટકે; માંડ મન.
મન માંડ મોળીડેરે અટક્યું, પેલે પીતાંબર પટકે; માંડ મન.
નરસહના સ્વામીની સંગે રમતાં, રસ વાઘ્યો અટકે; માંડ મન.

પદ ૧૫ મું.

કામણગારેરે, કહાનાં તું તો કામણગારેરે.

મને કાંઈ કામણ કીધારે, મારાં ચિત્ત હરીને લીધાં; કહાના.
મારી સાસુડી સંતાપેરે, પેલી નણદી ગ્રાળ્યા આપે; કહાના.
મને ભોજનીયાં નવ ભાવેરે, મને નિદ્રા તે કંઈપેરે આવે; કહાના.
મને પગની ભરાવી આંટીરે, મને મુખનાં તંબોળે છાંટી; કહાના.
હું તો પૂરણ પદને પામીરે, મને મળ્યો નરસૈયાનો સ્વામી; કહાના.

પદ ૧૬ મું.

કુમકુમને પગલે પધારો, રાજ કુમકુમને પગલે.
મસમસતા મોહનજી પધાર્યા, ડગમગતે ડગલે; પધારો.
મસ્તક પાધ પિતાંબર સોહિયે, લીલાં અંબર રંગ લે; પધારો.
મુખ ઉપર શ્રમજળનારે મોતી, જોતાં મન હરી લે; પધારો.
સાકર કરા કરા પજ્યા છે, આંગણિયે સધળે; પધારો.
દૂધડે મેહ વુઠ્યો નરસૈયા, રસ વાઘ્યો ઢગલે; પધારો.

પદ ૧૭ મું.—રાગ સૌરઠ.

આ જોને કોઈ ઉભીરે, આળસ મોડે.

આંધે બાબુબંધ ઘેરખા પુચી, મનકું મોહું છે એને મોઢે; આ જોને.
ઝાંઝર અમકે ને વિધુવા ઠમકેરે, હિંડે છે વાંકે અંબોડે; આ જોને.
સોવરણ ઝારીને અતિરે સમારીરે, માંહી નીર ગંગોદક તોલે; આ જોને.
નરસૈયાને પાણી પાવાને કારણ, હરિજી પધાર્યા કોડે; આ જોને.

નરસિંહ મેહેતા.

પદ ૧૮ મું.

મોહ્યા મોહ્યા મુનિવરં રાયારે, ગોરી તારે તાબુડ;
રૂપ સ્વરૂપ કળ્યું નવ જાયે, મેં તો જાણી છે ધશ્વરી માયારે; ગોરી.
રૂમઝૂમ રૂમઝૂમ નેપૂર જાજે, પાવલે તે ચીર અતિ ચાંપેરે;
ધુંધટમાં મુખ એણીપેર શોભે, મોટા મુનીજનનાં મન કાંપેરે; ગોરી.
ગોરું શું વદન ને, ગળસ્થળ ઝળકે, ઉપર દામણી લળકેરે;
સાળુડાની કોર એણીપેર શોભે, જાણે ગગનમાં વીજળી ચળકેરે; ગોરી.
વશીકરણ વેણ તમે ક્યારે ગુંથાવી, સુંદરી શણગટ વાળીરે;
આ ચોળી તમે ક્યાં શીવડાવી, જેને મોહી છે વ્રજની નારીરે; ગોરી.
અંચળ દૃષ્ટે ચોદેશ ન્યાળે, માંહી મદનનો આજોરે;
નરસૈયાઓ સ્વામી જેવા સરખડો, કોઈ સુંદરીનું વદન નિહાજોરે; ગોરી.

પદ ૧૯ મું.

હરી આંખ્યા છે નારીના વેશેરે, એને કોઈ જુવોરે;
શિવ બ્રહ્મા જેનું ધ્યાન ધરે છે, તેને જેઈ જેઈ દુઃખડાં ખુવોરે. એને.
અંધવ એનો તતક્ષણ ઉઠ્યો, આંખ્યા મંદિર જાણીરે;
રતનખાઈ ધણું વ્યાકુળ ફરે છે, તમે લ્યોને મેહેતા જળપાણીરે. એને.
પરમેશ્વરે પુત્રી કરી જાણી, સલામધ્ય આણીરે;
અંતરધ્યાન થયા અલગેલો, વાત સહુકોએ જાણીરે. એને.
જેજેકાર થયો જગમાંહી, હરખ વાધ્યો છે હાઈએરે.
નરસૈયાઓ સ્વામી, ભલે મળીયો, એનાં ચરણ કમળ ચિત્ત લઈએરે. એને.

પદ ૨૦ મું.

આ શો અતુરાનાં ચિત્તનો આજોરે, એને કોઈ ન્યાજોરે. ટક.
બ્રહ્માએ તો નથી ઘડી ભામિની, એ તો આપે બનીને આવીરે;
ત્રણ લોકનું તેજ તારુણી, એ તો છબિ છબિલે બનાવીરે. એને.
ઘડ્યું ધરેણું એનેરે હાથે, હાથે ભરી છે ચોળીરે;
સાળુડે ભાત નારી કુંજરની, કસુંબાના રંગમાં જોળીરે. એને.
વાસ પુરયો એણે વૃંદાવનમાં, ગોવરંધન થકી આવેરે;
એ નારીની જાત કોઈ જાણે; તેના ફેરા ફાવેરે. એને.
કહીએ છીએ પણ કહ્યું ન માને, એ તો નારી નહિ ગીરધારીરે;
બ્રહ્મા ઈન્દ્ર શેષ સારદા, એનાં ચરણ તણાં અધિકારીરે. એને.

અંતર હેત પોતાનું જાણી, એ તો આવે છે અંતરજનમીર.
અલિચાર મૂકી જુઓ વિચારી, એ તો નરસૈયાઓ સ્વામીર. એને.

પદ ૨૧ મું.

તારા દલડાની વાતો મેં જાણીરે, ગીરધર દાણીરે;
આણી શેરડીએ લુખો ને જુઓ, પેલી દેખે છે સૈયર સમાણીરે; ગીરધર.
સૌ સખીઓમાં વહાલાં સરખુરે જાણી, ના ગણે દૂધ કે પાણીરે;
છેલપાણું મૂકી છોને છંખીલા, અમે કહીશું નંદાજની રાણીરે. ગીરધર.
વૃંદાવનને મારગ જતાં, મારી નવરંગ ચુંદડી તાણીરે;
નરસૈયાના સ્વામી સંગે રમતાં, મારી અંતર પ્રીત લપટાણીરે. ગીરધર.

પદ ૨૨ મું.

મને રોકે છે કાનવર દાણીરે, નહિ જાઉં જમના પાણીરે;
એકવાર જમના પાણીરે ગયાંતાં વહાલા, મારી સાથે સૈયર સમાણીરે. મને.
વૃંદાવનને મારગ જતાં, મારી નવરંગ ચુંદડી તાણીરે;
જેરે પાણી મોકલવાંરે હોય તો, સાથે મોકલો સૈયર સમાણીરે. મને.
મરકલ્પે મારાં મન હરી લીધાં, હું તો લાલચમાં લપટાણીરે;
નરસૈયાઓ સ્વામીની સંગે રમતાં, હું તો મોહનસંગમાં માણીરે. મને.

પદ ૨૩ મું.

મારું વૃંદાવન છે રૂકું, વૈકુંઠ નહિ આવું,
નહીં આવું નંદાજના લાલ, નહીં આવું.—ટેક.
જેશીને રહેવું ને ટગટગ જોવું, નહીં આવું નહીં પીવું. વૈકુંઠ નહિ.
વૈમાન મોકલો તો મોકલો વેહેલું, હું આવીશ સૌના પેહેલું. વૈકુંઠ નહિ.
બ્રહ્મના લોક તો છે અતિ દૂરાં, વાસી વ્રજના રૂંડારે. વૈકુંઠ નહિ.
જે વિજે એ પોળીયા હુતા, તેને તત્કાળ મેટ્યા કહાડીરે. વૈકુંઠ નહિ.
નરસૈયાઓ સ્વામી અંતરજનમી, તમે સાંભળોને સારંગપાણીરે. વૈકુંઠ નહિ.

પદ ૨૪ મું.—રાગ કેહારો.

તું મારે ગ્રાંદલીએ ચોંટયો, સારા મુસ્તમાં શામળિયો;
દાણું એક વહાલા અળગા ન થાયો, પ્રાણુજન વર પાતળિયો; તું મારે.
ખડકીએ જોઈ સારે અડકીને ઉભો, ખારીએ જોઈ સારે ઘેઘારે;
શેરીએ જોઈ સારે સન્મુખ આવે, વહાલો અમૃતપે અતિ મીઠારે. તું મારે.

જનતાં જોઉં ત્યારે જોડે બેઠો, સૂતો જોઉં ત્યારે સેજડીએ; •
વૃદાવનને મારગ જનતાં, આવીને વળગ્યો બેલડીએ. તું મારે
પ્રીત કરે તેની કેડ ન મેલે, રસ આપે અતિ રસિયોરે;
નરસૈયાઓ સ્વામી ભલે મળીઓ, મારા હૃદય કમળમાં વસિયોરે. તું મારે.

પદ ૨૫ મું.

ખંમખંમરે ચાંદલા મા કરીશ વહાણું, મારા પ્રાણજીવન ઘેર આગ્યારે;
પૂરવ જનમતી પ્રીત જે દૂતી, પુરુષોત્તમ પધાર્યારે. ખંમખંમરે:
પેલા ભવનો વાલમીઓરે, ચૌદ ભુવનનો સ્વામીરે;
જનમ કોટી કોટી તપ કીધાં, ત્યારે વિદુલ વર પામીરે. ખંમખંમરે.
બપૈયા પિયુ પિયુ કરેરે, કોયલ મધૂરે વાસેરે;
હું તને વાડે કુકડારે, રખે વહાણું પ્રકાશેરે. ખંમખંમરે.
ચંદ્ર વિંટયો જેમ ચાંદરણીએ, તરુવર વિંટયો વેલીરે;
ગોવિંદ વિંટયો ગોવાલણીએ, હસાગવની હેલીરે. ખંમખંમરે.
સાહર સાહીએ લેહેરે લેહેરે, જેસી લેહેર તુરંગરે;
નરસૈયાઓ સ્વામી ભલે મળીયો, ગોપીવર ગોવિંદરે. ખંમખંમરે.

પદ ૨૬ મું.-રાગ પંથીડા.

પંથીડાને ન્યાળતીરે હો, જોતી હું તો પીતાંબર પગલાં;
મધ્ય નીશા સમેરે હો, ભરતી હું તો લડસડતી ડગલાં.
શ્યામા શ્યામનેરે હો, હીડું હું તો મારગડો જોતી;
નૈણામાંહે નીર ઝરે હો; ચતુરાં ચીરવડે લોહોતી.
ચોદિશ ન્યાળતીરે હો, જાણે હું તો વન ચરતી હરણી;
સુધબુધ વીસરીરે હો, પ્રભુ મારા એ તારી કરણી.
ગોપી સહ ટોળે મળીરે હો, મનડામાં કો ધારે એક વિચાર;
ચાલો સૈયરો ત્યાં જઈએરે હો, જ્યાં હોય નાગર નંદકુમાર.
જઈને પ્રધ્યું દુમનેરે હો, દીઠા કોઈ નાગર નંદકુમાર;
આણે આણે મારગડે હો, આવ્યાં અમે લક્ષ ચોરાશી વાર.
ભૂલી ભૂલી ત્યાં ગઈરે હો, જ્યાંહાં આ જમુનાજનાં તીર;
વહાલો અહિંયાંએસતારે હો, જમતા કરમલડો ને ખીર.
લેખણુ કર ગ્રહીરે હો, અક્ષર લખવા નંદકુમાર;
અક્ષરહું તો કેમ લખુરે હો, બાઈ મારે નયણે વહે જળધાર.

• જ્ઞેખન મેં તો જ્ઞજળ્યુરે હો, જ્ઞણ્યું મારા ભૂધરને ભેટ કરેશ;
જ્ઞે હરિ નહિ મજેરે હો, બાઈ મારા પાંપી પ્રાણ તજેશ.
જ્યારે એ શું પ્રીત કરીરે હો, મનડામાં હતીરે મોટી આશ;
નરસૈયાચો સ્વામિ મળ્યોરે હો, વહાલે મારે પ્રરી રમાબ્યારે રાસ.

પદ ૨૭ મું.—રાગ સોહણી.

મીઠડા બોલા નાથરે, આવો મારા મીઠડા બોલા નાથરે;
એક ધડી એકાંતે આવો તો, કહું મારાં મનડાં કેરી વાતરે. આવો.
આજ આનંદ મારે અતિ ધણો, વહાલે પ્રેમે સહાયો મારો હાથરે;
તરીયાં તોરણ મારે દ્વારે બંધાયું, મંગળ ગવરાયું સારી રાતરે. આવો.
વૃદ્ધ તે વનની કુંજગલનમાં, સહુ સખીઓની સાથરે;
નરસૈયાચા સ્વામી સંગે રમતાં, હવે તો હવો પરભાતરે. આવો.

પદ ૨૮ મું.—રાગ પંચમ પ્રભાવ.

જગોરે જશોદાના જીવન, વાહાણેલા વાયાં;
તમારે આશીર્કે મારાં, ચીર ચંપાયાં. જગોરે. ટેક.
પાસુરે મરડો તો વહાલા, ચીર લેઉંરે તાણી;
સરખી સમાણી સૈંયરે સાથે, જનું છે પાણી. જંગો.
પંખીડાં બોલેરે વહાલા, રજની રહી થોડી;
સેજલડીથી ઉઠો વહાલા, આળસડાં મોટી. જંગો.
સાદડી * પાડું તો વહાલા, લોકડીઆં જંગે;
અંશુહો મરડું તો પગના, ધૂધરા ગાજે. જંગો.
સાસુડી જંગેરે વેરણ, નણુદી જંગે;
આ પેલી પાડોસણને ઘેર, વલોણું વાગે. જંગો.
જેને જેવો ભાવ હોય તેને, તેવુંરે થાયે;
નરસૈયાચા સ્વામી વિના રખે, વાહાણું વાગ્યે. જંગો.

પદ ૨૯ મું.

જશોદાના જીવન ઊભા, જમનાને તીરે;
મોરલી વગડે મોહન, મધૂરી ધીરે. જશોદાના-ટેક.
પીતાંબરની પલવટ વાળી, ઉર લેહેકે માળા;
કાનખીચ કુંડળ લળકે, દીસે રૂપાળા. — જશોદાના.

પરલાતે કીડીને ગોપી, ગૌને હેરાવે;
 ઓ કાનુડા ! ઓ કાનુડા ! કીડીને યોલાવે. જશોદાના.
 આજ તો અમારી ઘેને, દૂધ થોડેરાં દીધાં
 રંખેરે શામળિયે વહાવે, દોહીને પીધાં. જશોદાના.
 સાંભળે સહુણી સ્યામા, વાતવડી મારી;
 તુજ સરખી સહુણી છે, ગાયવડી તારી. જશોદાના.
 એવાં એવાં વચન મુણી, ગોપી આનંદ પામી;
 ભક્તવત્સલ ભૂધરજી મળ્યા, મહેતા નરસૈના સ્વામી. જશોદાનાં

૫૬ ૩૦ મું.

ભોળીરે ભરવાડણુ હરિને, વેચવા ચાલી;
 મોજ સહસ્ર ગોપીનો વહાલો, મટુકીમાં ધાલી. ભોળીરે-ટેક.
 અનાથના નાથને વેચે, આહીરની નારી;
 શેરીએ શેરીએ સાદ પાડે, ત્યાં કોઈ મોગારી. ભોળીરે.
 મટુકી ઉતારી માંડી, મોગલી વાગી;
 વજનારીને સજે જોતાં, મૂઠ્યા લાગી. ભોળીરે.
 બ્રહ્માદિક ઈંદ્રાદિક સરખા, કૌતક એ પેષે;
 ચૌદ કોટના નાથને કાંઈ, મટુકીમાં દેષે. ભોળીરે.
 ગોવાલણીના લાગ્યે પ્રગટ્યા, અંતરજનમી;
 દસલગને લાડ લગવે, નરસૈનો સ્વામી. ભોળીરે.

૫૬ ૩૧ મું.

વહાલાને જોતાયે મહારી, ભૂખવડી લાંગી;
 ધરમાં રહીને શું કંઈ માહારી, આંખડલી લાગી. વહાલાને-ટેક.
 શામળી સુરતે મન, મોહીને લીધું;
 કાંઈક શામળિયે વહાવે, કામણ કીધું. વહાલાને.
 અંસારીનું મુખ હું તો, તજીને બેડી;
 મંદરી મરતી મારે, પાંચરીએ પેડી; વહાલાને.
 દેરાની સાંકળીએ મુને, આંધરિ તાણી;
 મનડાની પાનોરં પેલે, મોહનિયે જાણી. વહાલાને.
 તુજ મુજ વચ્ચે વહાલા, અંતર નથી;
 નરસૈયાના સ્વામીની લોક, કથની કથી. વહાલાને.

નરસિંહ મેહેતો.

૫૬ ૩૫ મું.

હિંડોળે હિંચે મારો વહાલો, હિંચતાં રંગ લાગ્યોરે;
શામાને શામળિયા સાથે લાજતણા ભય લાગ્યોરે. હિંડોળે.
શામાને સોહાવે દંપતી, રસિયાશું રસ વાધ્યોરે;
લેહેરી લેતાં અંગસમાગમ, વીચંતડો વર લાધ્યોરે. હિંડોળે.
દીનાનાથ હિંડોળે હિંચે, ફૂલ્યો મદન મદમાતોરે;
નરસૈયાચો સ્વામી ભલે મળિયો, માનુનીમાં રંગરાતોરે. હિંડોળે.

૫૬ ૩૬ મું.

આ દિસે સખી મેહલો આવે, નાવ્યા મારા નાથ વિદેશીરે;
અનંગ આહેડીએ ધનુષ્ય ચઢાવ્યું, અમે અખળાની પેર કેશીરે. આ દિસે.
ધન અતિ ગાજે ને વીજ ઝખૂકે, મેહલીએ ઝડ માંડીરે;
નગણા નાથને શું કહીએ મારી જેની, આણે અવસરે ગયોછાંડીરે. આ દિસે.
આગે દિન દોહેલડાની ગમ, દાદુર મોર ખીવરાવેરે;
વિરહણિયો વાહે જેમ ચાત્રક, સૂતાં સાલ જગાવેરે. આ દિસે.
આણીપેરે જેણે હરિ ના ભળ્યારે, તે નર પશુડાં કહીએરે;
નરસૈયાચા સ્વામી વિના દહાડલાં, દૈવને લેખે લહીએરે. આ દિસે.

૫૬ ૩૭ મું.

મેહલો ગાજે ને માધવ નાચે, રમખુમ વાગે પાએ ધુધરડીરે;
તાલ પખાજ વળડે રે ગોપી, કૃષ્ણ વળડે વેણુ વાંસલડીરે. મેહલો.
પેહેરણુ ચરણાં ને ચીર ચુંદડી, આઢણુ આછી લોમલડીરે;
દાદુર, મોર, બપૈયા જોલે, મધુરીશી જોલે કોયલડીરે. મેહલો.
ધન વંસીવટ ધન જમનાતટ, ધન વંદાવનમાં અવતારરે;
ધન નરસૈયાની જીલલડીને, જેણે ગાયો રાગ મહ્લારરે. મેહલો.

૫૬ ૩૮ મું.—રાગ વસંત.

ગાળ કોઇને નવ દીજે મારા વહાલા, ગાળ કોઇને નવ દીજે;—ટેક.
હુંરે ગોરી ને તુંરે શામળિયો, માંડું અંગ કાણું થાય; ગાળ.
મારા ધરમાં પીંડારી માંડે, નારંગડે નખ લાગે;
અમ ઘેર નાવલીઓરે ખંતી, સાચો ઉત્તર માગે. ગાળ.
અમ ઘેર નણુદી છે અદેખી, હેવા ભેંતી હીડે;
નરસૈયાચા સ્વામી કહું તુજને, સાસરિયે નહિ તેડે. ગાળ.

નરસિંહ મેહેતો.

પદ ૩ જું.

ધ્યાન ધર હરિતાણું, અદ્યમતિ આગસુ, જેથકી જન્મનાં દુઃખ જાયે;
અવર ધંધો કરે, અરથ કાંઈ નવ સરે, માયા દેખાડિને મૃત્યુ વહાયે. ધ્યા.
સકળ દેશ્યાણુ શ્રીકૃષ્ણનાં ચરણમાં, શરણ આવે સુખપાર નહેયે;
અવર વેપાર તું, મેહેદ્ય મિથ્યા કરી, કૃષ્ણનું નામ તું રાખ મેહેયે. ધ્યા.
પટક માયા પરી, અટક ચરણે હરી, વટકય મા વાતં સુણતાંજ સાચી;
આશનું લંબન આકાશ સૂધી રચ્યું, મૂઠે એ મૂળથી ભીંત કાચી. ધ્યા.
અંગ જોખન ગયું, પલિત પિંજર થયું, તોય નથી રહેતો શ્રીકૃષ્ણ રહેલું;
ચેતરે ચેત દિન, ચાર છે લાલના, લીધુ લહેકાવતાં રાજ લેલું. ધ્યા.
સરસ ગુણહરિતાણા, જે જનો અનુસર્યા, તે તણા મુજશતોં જગત યોલે;
નરસૈયા રંકને, પ્રીત પ્રભુ શું ઘણી, અવર વેપાર નહિ લજન તોલે. ધ્યા.

પદ ૪ શું.

હરિતાણું હેત તને, ક્યમ ગયું વીસરી, પશુરે ફેડીને નરરૂપ કીધું;
હાડ ને છેડ કરિ, સાહુ તને હાંકતું, આજ વધારીને માન દીધું. હ.
ધાંચીનું ગાળિયું, કંઈથી ટાળિયું, નેત્રના પાટા શ્રીનાથે છોડ્યા;
નેતાણાં ચરણને, નવ લળ્યો કૃતમ્ની, તેં ન ગુણ પાડના હાથ જોડ્યા. હ.
પગ દોડી કરી, માગતો મૂઠ મતી, ઘાસ પાણી કરી શબ્દ ગ્રીણા;
આજ ગોવિંદ ગુણ, ગાઘને નાચતાં, લાજ આવે તને કર્મહીણા. હ.
લાંબીરી ડોક ને કાંકાલ આવતો, હાંટ જાણી ઘણો ભાર લાદે;
આજ અમૃત જમે, હરખે હળવો ભમે, વૈકુંઠનાથને નવ આરાધે. હ.
પીઠ અંબાડી ને, અંકુશ માર સહિ, રેણુ ઉડાડતો ધરણી હેઠો;
આજ ચુવા ચંદન, આશ્રણ અંગ ધરી, વેગે જાય છે તું વેહેલે જોડો. હ.
આત્ર ને રસ્ત્ર ને મૂપણુ સર્વ જે, તેહનો તૂજને હતો ઉધારો;
નરસૈના દયામિએ સર્વ સાદું કર્યું, તે પ્રભુને તમે કાં વિસારો. હ.

પદ ૫ મું.

કમલ કીર્તન વિના, નર સદા ચૂતકી, વિમળ કીધે વપૂ શુદ્ધ ન થાયે;
સકળ નીરથ શ્રીકૃષ્ણ કીર્તન કથા, હરિતાણા દાસ જ્યાં હેતે ગાયે. હ.
શરણ પુર્યાત્મ, નવજ રંગી તણ, અન્ય દેવે જેનું મન મેહે;
કારી રિતામણિ, કામધેનુ તણ, મહિપિતા પુત્રનું દૈવ દોલે. હ.

ગર્ગ જ્ઞેશી જશ, ગાય જેનો સદા, નારદ નામ મુખથી ન મૂકે;
તે બ્રહ્મ દ્વાર આવીને ઉભા રહ્યા, ગોપિકા મૂખ જોવાને દૃઢ. ૬.
અજ, ભવ, સુરપતિ, સ્વપ્ને પેખે નહીં, નેતિ નેતિ કહી નિગમ વામે;
નરસૈયા રંકે, જશ ગાધને રીઝવે, સહસ્ર મુખે શૈવ પાર ન પામે. ૭

પદ ૬ મું.

હરિ હરિ રટણ કરે, કહણ કળિ કાળમાં, દામ જોસે નહીં કામ સરશે;
ભક્ત આવીને છે, શ્યામસુંદર સદા, તે તારાં કારજ સિદ્ધ કરશે. હરિ.
અહ્ય મુખ સાર શું, મૂઠ ફૂલ્યો કરે, શીશપર કાળ રહ્યો દંત કરડે;
પામર પલકની, ખખર તુજને નહીં, મૂઠ શું જોધને મૂઠ મરડે. હરિ.
પ્રૌઢ પાપે કરી, બુદ્ધિ પાછી ફરી, પરહરી થડ શું ડાળે વળગ્યો;
ધર્શને ધર્ષા, છે નહીં જીવપર, આપણે અવગણે રહ્યો રે અળગો. હરિ.
પરપંચ પરહરો, સાર હૃદયે ધરો, ઉચરો હરિ મુખે અચળ વાણી;
નરસૈયા હરિતણી, ભક્તિ ભૂલીશ મા, ભક્તિવિના બિજું ધૂળધાણી. હરિ.

પદ ૭ મું.

આપજી પાપ મેં, કવણ કીધાં હશે, નામ લેતાં તાં નિદ્રા આવે;
ઉંઘ આલસ્ય, આહાર મેં આદ્યોં, લાભવિના લવ કરવી ભાવે. આપ.
દિન પુઠે દિન તો વહી જાય છે, દુરમતીનાં મેં ભર્યાં રે ડાલાં;
ભક્તિ ભૂતલ વિષે, નવ કરી તાહરી, ખાંડ્યાં સંસારનાં થોથાં ઠાલાં. આપ.
દેહ છે જૂઠ્ઠી, કરમ છે જૂઠ્ઠાં, ભીડભંજન તાં નામ સાચું;
ફરિ ફરી વરણવું, શ્રીહરિ તુજને, પતિતપાવન તાં નામ જાણું. આપ.
તારી કરુણાવિના, કૃણુ કોડામણા, કળ અને વિકળનું બળ ન કાવે;
નરસૈયા રંકને, જંખના તાહરી, હેડ યેડી ભાગો શરણુ આવે. આપ.

પદ ૮ મું.

તારા દાસના દાસની, નિત્ય સંગતવિના, બ્રષ્ઠ થાય ભૂધરા મન માંડે;
દુષ્ટની સંગતે, દુષ્ટ મતિ ઉપજે, શ્રવણ કીર્તન નવ થાય તાંડે. તા.
પૂર્ણ વિપપાનથી, દુરિજન દોહેલા, વિપ પીધે તન તેજ મરશે;
તુજથકી વેગળા, તેહની સંગતે, જન્મ કોટીતણાં સુકૃત હરશે. તા.
અમૃતની ઉપમા, સાધુને તવ ઘટે, રાહુની દુષ્ટતા ન ટાળી તેણે;
પ્રહ્લાદ નારદે ગર્ભસંગત કરી, વશ કર્યા વૈકુંઠનાથ જોણે. તા.
ચતુર્થા મુક્તિ છે, જૂજવી જૂક્તિની, તાહરા તેહને નવ રાગે;
જેહુ કરજોડીને, નરસૈયા વીતવે, જન્મોજનમ તારી ભક્તિ જાણે. તા.

નરસિંહ મેહેતો.

પદ ૯ મું.

સારમાં સાર અવતાર અખળાતેણો, જે બજે ભાગભદ્ર વીર રાજે;
પુરુષપુરુષાતન, શું કહે હે સખી, જેથી નહિ માહકે કોજ સીજે. સાર.
મુક્તિ પર્યન્ત તો, પ્રાપ્તિ છે પુરુષને, સત્ય ભે સર્વકલાવ રાખે;
રસભર્યું રસાણું, નાથ નોહરા કરે, તે નહીં નારી અવતાર પાખે. સાર.
મન્દિ આદિક અજ ઈશ ને મહામુનિ, ગોપિકા ચરણરંજ તેહ વંદે;
ગોપીથી આપનું, અધમપાણું લેખવે, નરપણું નવ રચે આપ નંદે. સાર.
વેદ, વેદાંત ઉપનિષદો ખટ મળી, જે મંથીને રસ પ્રગટ કીધો;
તે રસ ભાગ્યનિધિ ભામની ભોગવે, અહોનિશ અનુભવ સંગ લીધો. સાર.
સ્વપ્ન સાચું કરે, ગિરિધર શ્યામજો, પ્રણમું હું પ્રાણપતિ પાણુ જોડી;
પંથનું જેમ પથ, પુંહળ વળગ્યું કરે, નરસૈના નાથજી નાથ તોડી. સાર.

પદ ૧૦ મું.

રાત રહે જ્યારે, પાછલી ખટ ધ્રી, સાધુ પુરુષને સ્મૃતિ ન રહેવું;
નિદ્રાને પરહરી, સમરવા શ્રીહરી, એક તું એક તું એમ કહેવું. ટેક.
ભગિયા હોય તેણે ભોગ સંભાળવા, ભોગિયા હોય તેણે ભોગ તજવા;
વેદિયા હોય તેણે વેદ વિચારવા, વૈજ્ઞાન હોય તેણે કૃષ્ણ ભજવા. રા.
મુકવિ હોય તેણે સદ્ગ્રંથ બાંધવા, દાતાર હોય તેણે દાન કરવું;
પતિવ્રતા નારિયે કંથને પૂજવું, કંથ કહે તે તો ચિત્ત ધરવું. રા.
આપણે આપણા, ધર્મ સંભાળવા, કર્મના મર્મ લેવો વિચારી;
નરસૈના સ્વામિને, સ્નેહથી સમરતાં, ફરી નવ અવતરે નર ને નારી. રા.

પદ ૧૧ મું.

નંદના નંદશું, નેહ જેને નહીં, તેરે માનવ ખર શ્વાન તોલે;
જીતળ ભાર કરવાને એ અવતર્યા, પ્રેતની પેરે સંસાર ડોલે. નં.
દણ્ડધરી ટળો, ભોગ તેના બજો, શિક્ષા પડો તેના મુખ માથે;
હૃદય જન તે તો જમ જેવા જાણવાં, પ્રીત નહિ જેહને કૃષ્ણ સાથે. નં.
ક્રીત શ્રાદ્ધજીની, હલથી નવ ભણે, તેરે મુખે દેવરાય તાળું;
ભણે નરસૈયો જેણે, હરિને જાણ્યા નહીં, તેહનું કુટુંબ સદાય કાળું. નં.

પદ ૧૨ મું.

પ્રેમરસ પાન તું, મોરના પીછધર, તરવનું હંપણું તુચ્છ લાગે;
દુષ્કા દોરનું, ફરકે મન ચણે, ચતુરધા મુક્તિ તેજ્યા ન માગે. પ્રેમ.

પ્રેમની વાત પરીક્ષિત પ્રાધ્યો નહીં, શુદ્ધયે સમજી રસ સંતાડ્યો;
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય કરિ, અંથ પૂરો કર્યો; મુક્તિનો માર્ગ સુધી દેખાડ્યો. પ્રેમ.
 મારીને મુક્તિ આપી ઘણા દૈત્યને, જ્ઞાની વિજ્ઞાની બહુ મુનિ રે જોગી;
 પ્રેમને જોગે તો, વજ્રતણી-ગોપિકા, અવર વિરલા કોઈ ભક્ત ભોગી. પ્રેમ.
 પ્રેમને મુક્તિ તો, પરમ વલ્લભ સદા; હેતુના જીવ તો હેતુ તુઠે;
 જન્મોજનમ લીલારસ ગાવતાં, લહાણનાં વહાણ જેમ દ્વાર ધૂટે. પ્રેમ.
 મેં અહો હાથ ગોપિનાથ ગરવાતણો, અવર ખીજું કાંઈયે ન ભાવે;
 નરસૈયો મહામતી, ગાયછે ગુણ કથી, જતિ સતિને તો સ્વપ્ને ન આવે. પ્રેમ.

૫૬ ૧૩ મું.

અણિતણે દ્વારે હરિ, વિપ્ર વામન હુવા, વેદની ધૂત ગર્ભ ગગન ગાળું;
 ઈંદ્રપ્રસ્થથી અણિ, આવ્યો ઉતાવળો, જે રે જોધ્યેતે દ્વિજ લ્યોને માગી. બ.
 એક પર્ણકુટિતણો, ઠામ ભાણુવા કરે, બોલવું તે મારે મૂળ સાચું;
 વિપ્ર શ્રે ધણા, લોભના વાહેલા, દાન માટે ધણો હું ન રાચું. બ.
 લ્યોને દ્વિજજી તમે, નવનવાં મંદિરો, ભૂમિ શું માગીરે ત્રણુ કદમા;
 લ્યોજી ભંડાર બાહુ, કૃત્રિયો સહિત વણિ, માગો હસ્તી મારો રાખો ધરમાં. બ.
 હસ્તી ભંડારને, હું લેઈ શું કરે, લોભિયાની નથી જાત મારી;
 આગે વિધાતાયે, વામન નિરમ્યો, પ્રતે રહેવું મારે બ્રહ્મચારી. બ.
 ચેતજે તું બળી, શુદ્ધ કહે છંજ પડ્યો, વિષજી એ વામન વેશધારી;
 અશ્વજનન સમે, દાન અવનીતાણું, પાત્ર એવું કયાં મળે મુને મુરારી. બ.
 હસ્તિણા ચરણ ઉપર નિર નામતાં, નાળમાં ભયુસુત પેઠો ચાલી;
 રીસ હૃદય ધરી, ઘણું ઘણું રાયજી, નેત્રમાં દર્ભની શેર ધાલી. બ.
 આપડો અજિરાય, પગતજે આંખીયો, પ્રભુ પાતાળનો કરીને થાપ્યો;
 ભણે નરસૈયો હરિ, ભક્ત આધીન છે, ઈંદ્ર અવિચળ અધિકાર આપ્યો. બ.

૫૬ ૧૪ મું.

ધ્યાન ધર ધ્યાન ધર, નંદના કુંવરનું, જ્યેષ્ઠી અખિલ આનંદ પામે;
 અષ્ટમંહાસિદ્ધિ તે, દ્વાર ઉભી રહે, દેહનાં દુકૃત તે દૂર વામે. ધ્યાન.
 મોરનાં પીંછનો, મુગટ મસ્તક ધરે, કુંડળ મકરાકૃત અવાણ લળકે;
 નીલવટ તિલક તે, સુભગ કેસરતાણું, કંઠ મુક્તાકળ હાર ઢળકે. ધ્યાન.
 પીતાંબર પલવટ, કટિતટ રુચિર છે, લલિત ત્રિલગી વહાલો વેણુ વાયે;
 કદમનાં દુમતજે, રાધિકા રસ ભરી, હરજીને સંગ આલાપિ ગાયે. ધ્યાન.

નરસિંહ મેહેતો.

મોરલીની ધુતી સુણી, વનિતા વ્યાકુળ થઈ, ગોપિકા દેરડાં વંદ આવે;
નરસૈયાને મન, આનંદ અતિ ઘણો, પુષ્પ મુક્તાકુળ લેઈ વધાવે. ધ્યાન.

પદ ૧૫ મું.

શા સુખે સૂતો સંભાર શ્રીનાથને, હાથ તે હરિ ધિના કોણ સહાયે;
તાત ને માત સુત, ભ્રાત દોળે મળ્યાં, દોહિલી વેળા સૌ દૂર જાયે. શા.
ઉઘે મસ્તક હતો, ઉત્તર તપ આચરી, ભક્તિ કીધી ભગવાન દેરી;
અવતરી પાશ બંધાયો માયાતણે, લંપટી લાલચે લીધા ઘેરી. શા.
દિવસે ચોદશ ભમ્યો, રાત નિદ્રા વિષે, સ્વપ્નમાં સાંભરે મોટી માયા;
પલક પરવાર નહિ, હરિને ભજવાતણે, જ્યાં લગી જીવ સંજોગ કાયા. શા.
ધન ધામે કરી મોહિ રહ્યો લોભિયો, વેદના વીસરી ગર્ભ દેરી;
નાથ ત્રિલોકના, હરિ ન સંભારિયા, જ્યારે રાખ્યો તો જઠરામાં ઘેરી. શા.
જગ્યરે જીવડા, વાજ આવ્યો ધણું, કેટલોએક પ્રતિજ્ઞાધ દીજે;
નરસૈના સ્વામીને, નિત્ય સંભારતાં, દેહનાં દુકૃત દૂર કીજે. શા.

પદ ૧૬ મું.

સાધુ સાચે ભજ્ને, ચરણ ગોવિંદનાં, માનવી દેહ તે તત્ત્વ કહિયે;
કૃષ્ણ કહો કૃષ્ણ કહો, વળિ વળિ કૃષ્ણ કહો, કૃષ્ણ કહેતાં સહિ સખ લહિયે. સાધુ.
કૃષ્ણ સેવાતણી, અમર ધરુણ કરે, મૂઢમતિ માનવી કાંઈ ન જાણે;
કૃષ્ણનું નામ રખે, હૃદયથી વીસરે, ધન્યમાં ધન્ય કૃષ્ણ જ પ્રમાણે. સાધુ.
જેને જોવા મહા મુનિજન વન ભમે, વિકૃલો વનમાં ગાયો ચારે;
ભણે નરસૈયો જે ચતુર નર તે ખરો, અહરનિશ કૃષ્ણ શ્રીકૃષ્ણ ધારે. સાધુ.

પદ ૧૭ મું.

પારકી હંશે મહતા કરે પ્રાણિયા, પુણ્ય પાખી સર્વ વાત ખોટી;
કે તે તો કર્પણ કોદરા વાવિયા, ક્યાંથી જમે તું તો દાળ રોટી ! પારકી.
કે તે તો દાન કદી આપ્યું અજ તાણું, ક્યાંથી દૂલે તું તો ઘેર ઝોટી !
કે તે તો કથિર સોનારને આપિયું, ક્યાંથી પેહેરે તું તો કનક ટોટી ! પારકી.
પુણ્યથી રિદ્ધિ છે, પુણ્યથી સિદ્ધિ છે, પુણ્યથી પેહેરશો ડગલો ડોટી;
ભણે નરસૈયો તું, પુણ્ય કર પ્રાણિયા, પુણ્યથી પામશે પદવી મોટી. પારકી.

પદ ૧૮ મું.

ધન્યરે ધન્ય મહાપુણ્ય જશેદાતાણું, પુત્રભાવે પરિવ્રજ રાજે;
નંદનો નંદ આનંદ થઈ અવતર્યા, શેષ બળિભદ્ર સંગે બિરાજે. ધન્યરે

અમર આહીર અરંધાંગ ગોપાંગના, વૃક્ષવેલી સર્વ ઝડીરાણી;
લક્ષિત તે રાધિકા, મુક્તિ જશોમતી, ઝળ વૈકુંઠ તે વેદવાણી. ધન્યરે.
નિગમ વસુદેવજી, ગાય ગોપી ઝગ્યા, દેવકી બ્રહ્મવિવાદ કહાવે;
બ્રહ્મા કુરલાકડી, વેણુ મહાદેવજી, પંચવદન કરી ગાન ગાવે. ધન્યરે.
ઈંદ્ર અર્જુન અલકાર દુર્યોધન, દેવતા સર્વે અવતાર લીધા;
ધર્મ તે રાય યુધિષ્ઠિર બાણજી, દાસનો દાસ નરસૈને કીધા. ધન્યરે.

૫૬ ૧૯ મું.

ઉઠ ઉતાવળો, આલ્યને વિકુલા, ગોવિંદ ગાયને વચ્છ ધાવે;
જગ્યને જાદવા, જનની જશોદા વદે, કહાન કાં ઘણી તને નિદ્રા આવે. ઉઠ.
દંતધાવન કરે, આળસ પરહરે, રંજની તિમિર ગયું પોહો પ્રાટયું;
કર ને કરમજો, શે ન શીરાવતો, દહિરે દામોદરા થાય ખાટું. ઉઠ.
બારણા બાહાર બળિભદ્ર ઉભા રહ્યા, જોરે વાહાલા તારી વાટ જોયે;
નરસૈના સ્વામિતું, મૂખકું દીઠડે, માતાનું મનકું અતિરે મોહે. ઉઠ.

૫૬ ૨૦ મું.

મારા નાથજી મુજને, લક્ષિત દેજે સદા, દીન જાણીને સંભાળે જોજે;
લક્ષિત આપી ભલા, ભાવથી ભૂધરા, અંતે આવી અહોનીશ રહેજો. મારા.
લક્ષિત કારણ મારો, દેહ દુર્બલ હજો, દેહ કારણ રખે રનેહ જાયે;
આજ મન સાથ જંદુનાથ જો વીસરે, વળતી વલે મારી કુણ થાયે. મારા.
કર્મ કડાં કરી, ખાણુ ચારે ભરી, નાસવા નીસરયો નામ ખારી;
કૃણુ કિર્તન વિના, જામ જાએ વૃથા, જોમ રહે જૂગટે સિદ્ધિ હારી. મારા.
હું ગર્ભ નાના દરયો, નિત્ય ઉજાગરો, નવ ઠયો નાથજી શરણ પાળે;
ભવવિષે બૂડતાં વાંર ને ભુમ નહિ, આંબગ્રાહી મુજને કોણ રાખે. મારા.
અલ્પ આયુષ્યમાં, કલ્પના મનુષ્યને, આજ કીધું વળી કાલ કરવું;
શ્વાસનો શો વિશ્વાસ નહિ નિમિષનો, આશ અધુરી અને એમ મરવું. મારા.
ઉત્તમ મધ્યમ, વરણું તું વિકુલા, પ્રકટ થઈને દરશન પમાડે;
નરસૈયા રંકને, ટંક કરુણા કરે, દીનબંધુ વળ્યો આંક આડો. મારા.

૫૬ ૨૧ મું.

ભૂતળ લક્ષિત પદારથ મોટું, બ્રહ્મલોકમાં નાંદીરે;
પુણ્ય કરી અમરા પુરી પામ્યા, અંતે ચોરાસી માંદીરે. ભૂતળ.

નરસિંહ બેહેતો.

હરિના જન તો મુકિત ન માગે; માગે જન્મો જન્મ અવતારે;
 નિત્ય સેવા નિત્ય કિર્તન યોગ્યે, નિરખવા નંદકુમારે. ભૂતળ.
 ભરતખંડ ભૂતળમાં જનમી, જોણે ગોવિંદના ગુણ ગાયારે;
 ધન ધનરે એનાં માત પિતાને, સફલ કરી એણે કાચારે. ભૂતળ.
 ધન વૃદ્ધાવન ધન એ લીલા, ધન એ વ્રજના વાસીરે;
 અષ્ટમાહ સિદ્ધિ આંગણિયેરે ઊભી, મુકિત છે એમની દાસીરે. ભૂતળ.
 એ રસનો સ્વાદ શંકર જાણે, કે જાણે શુક જોગીરે;
 કાંઈએક જાણે વ્રજનીરે ગોપી, ભણે નરસૈયો ભોગીરે. ભૂતળ.

પદ ૨૨ મું.

આંખ અણિયાળી સહક્રો આંજે, આંખમાં ધણો વેહેરો રે;
 જ્યાંલગિ પિયુ પ્રેમે ન જોલાવે, આભરણ સઘણાં ડેહેરો રે. આંખ.
 મોહો મયકોડે મોહન ન રીઝે, હૃદયાભ્યંતર જોય રે;
 આવળ કેરાં ફૂલ અતિ સુંદર, શીશ ન ધાલે કાચ રે. આંખ.
 સાચે મને અને સત્ય વાદે, સદા શામળિયો રાચે રે;
 નરસૈયાના સ્વામીનો રસ ઊડો, ભરિ લેવો ઘટ કાચે રે. આંખ.

પદ ૨૩ મું.

મન માન્યું શામળિયા સાચે, વશ કરિ નેણમી સાને રે;
 યોધ્યું ન ગમે ખીજા કોનું, કામણ કોધાં કહાને રે. મન.
 મોરલી વળડે જેમ વેધાયે, મૃગનાદ સાંભળિ કાને રે;
 તેમ વેધાઈ રહ્યું મન માંડે, ગોવિંદજીને ગાને રે. મન.
 જે જે રાગ જેને હોય વલ્લભ, તે રીઝે તેને તાને રે;
 નરસૈયો રીઝે મન ભીને, હરિરસ અમૃત પાને રે. મન.

પદ ૨૪ મું.

એક ગમે ગોપીનો વહાલો, અવર ખીજાનું મારે કામ કશું;
 ખાપતણા સમ ખાધને કહું છું, નંદલાલ વસ્યે ગામ વસ્યું. એક.
 શામળિયો સુંદર વર સજની, તેને દેખી માંડે મન વિલસ્યું;
 એને મૂકી જે ખિજાને લજશે, તેનું કાળે લાળે * કરમ ધસ્યું. એક.
 છેલછપીલો ન છોગાળો, ગોહડિયાળો ગુણ લંડાર;
 નરસૈયાનો સ્વામી શામળિયો, વૈજણવ જન કેરો દાતાર. એક.

* લાળ=લીઆળો=કોલસો.

પદ ૨૫ મું.

તારા દાસના ચરણની, રેણુ મસ્તક ધરું, જ્યેષ્ઠી કાટિ કડયાણુ પાસું;
નિરખતાં નેહશું, નેત્ર અમૃત ઠરે, ભવતણાં પાપ ને ક્ષણમાં નામું. રેક.
ભક્તને ભેટતાં; કિશ્કિંપ નવ રહે, જ્ઞાનદીપકથકી તિમિર નાસે;
ધન્ય ધન્ય ભાગ્ય જે, સાધુ સંગત કરે, કૃપણ કીર્તનથકી કૃપણ ભાસે. તારા.
એક ક્ષણવાર જે, સતસંગત કરે, ધન્ય વ્રતી જંતુની તે જ જાણો;
ભણે નરસૈયો, ભવસાગર અડતાં, હરિજન નાવ નિશ્ચે પ્રમાણો. તારા.

પદ ૨૬ મું.

ગિરિ તળાટી ને કુંડ દામોદર, ત્યાં મેહેતાઈ નહાવા જાય;
દેહ વરણમાં દેહ હરિભક્તી, તે પ્રેમ ધરિને લાગ્યા પાય. ગિરિ.
કરજેડીને પ્રાર્થના કીધી, વિનતિતાણાં મળુ વધારે વચન;
મહાંત પુરુષ અમારી અરજ એટલી, અમારે આંગણે કરેરે કીર્તન. ગિરિ.
પ્રેમ પદારથ અમો પામિયે, વામિયે જન્મ મરણું જંમળન;
કરજેડતામાં કરણા ઉપજ, મેહેતાઈ વૈષ્ણવ પરમ દયાળ. ગિરિ.
પદ્માપદ્મી ત્યાં નહિ પરમેશ્વર, સમ દષ્ટિને સર્વ સમાન;
ગૌમત્ર તુલસી વૃક્ષ લીપજે, એવું વૈષ્ણવે આપું વાક્યદાન. ગિરિ.
મેહેતાઈ નિશાએ આગ્યા, લાગ્યા પ્રસાદ ને ક્યાં આચ્છવ; ગિરિ.
ભોર થયા લગિ ભજન કીધું, સંતોષ પામ્યા સહ વૈષ્ણવ. ગિરિ.
ઘેર પ્રધાર્યા હરિ જશ ગાતા, વાતા તાળ ને શંખ મૃદંગ; ગિરિ.
હસિ હસિ નાગર તાળિયો લે છે, આ શારે બ્રાહ્મણના * ઢંગ. ગિરિ.
મૌન ગ્રહીને મેહેતાઈ આહ્યા, અધવધરાને શો ઉત્તર દેઈ; ગિરિ.
જગ્યા લોક નર નારી પૂછે, મેહેતાઈ તમે એવા શું? ગિરિ.
નાત ન જાણો ને જાત ન જાણો, ન જાણો કાંઈ વિવેકવિચાર;
કરજેડીને કહે નરસૈયો, વૈષ્ણવતાણો, મને છે આધાર, ગિરિ.

પદ ૨૭ મું.

એવારે અમો એવારે એવા, તમે કહો છો વળિ તેવા રે;
ભક્તિ કરતાં જો અષ્ટ કહેશો તો, કરશું દામોદરની સેવા રે. એવારે.
જેનું મન જે સાથે અંધાણું, પેહેલું હતું ઘેર રાતું રે;
હવે થયું છે હરિસ માતું, ઘેર ઘેર હીડે છે ગાતું રે. એવારે.
સઘળા સાથમાં હું એક ભુંડો, ભુંડથી વળિ ભુંડો રે;
તમારે મન માને તે કહેજે, સ્નેહ લાગ્યો છે મને જિડો રે. એવારે.

* એક પ્રતમાં "નાગરના" છે.

નરસિંહ મેહેતો.

કર્મ ધર્મની વાત છે જોડલી, તે મુજને નવં ભાવે રે;
સઘળા પદારથ જોથંડી પામે, મારા પ્રભુની તોલે નાવે રે. એવારે.
હળવાં કર્મનો હું નરસૈયો, મુજને તો વૈષ્ણવ વાહલા રે;
હરિજનથી જે અંતર ગણશે, તેના ફેગટ ફેરા હાલા રે. એવારે.

પદ ૨૮ મું.

હળવે હળવે હળવે હરજી, મારે મંદિર આવ્યારે;
મોટે મોટે મોટે મેં તો, મોતીડે વધાવ્યારે. હળવે.
કીધું કીધું કીધું મુજને, કાંઈક કામણ કીધુરે;
લીધું લીધું લીધું માંડું, ચિતકું ચોરી લીધુરે. હળવે.
જાગી જાગી જાગી હું તો, હરિ મુખ જેવા જાગીરે;
ભાગી ભાગી ભાગી મારા, ભવની ભાવટ ભાગીરે. હળવે.
ફૂલી ફૂલી ફૂલી હું તો, હરિમુખ જેઠને ફૂલીરે;
ભૂલી ભૂલી ભૂલી મારા, ધરનો ધંધો ભૂલીરે. હળવે.
પામી પામી પામી હું તો, મહા પદવીને પામીરે;
મળિયો મળિયો મળિયો મેહેતા, નરસૈયાઓ સ્વામીરે. હળવે.

પદ ૨૯ મું.—દ્રૌપદીની પ્રાર્થના.

દારકાના વાસીરે, અવસરે આવજોરે, રાણી રુકમિણિકેરા કંથ;
દુષ્ટ દુર્યોધનરે, લાગ્યો મને પીડવારે, પ્રભુ મારા ચાદશ ન્યાણું તારો પંથ.—દેક.
સોડ તાણીને રે, શુરે સુતો શામળારે, આંજલ મોડીને ઉઠો આંજ;
લક્ષ્મીજી તાળાંસેરે, પાવન તારા પાવલાંરે, અમપર મેહેર કરો માહરાજ. ૬૧.
આહ થંકરે, ગજ મુકાવિયો રે, કીધી તમે સુધન્વા સહાય;
નરસિંહજી રે હિરણ્યકશિપુ હણ્યોરે, પ્રહલાદ ઉગાર્યો લાગ્યો પાય. ૬૨.
છાપનકોડ રે જાદવ તાહરા રે, સાથ બળિભદ્ર સરીખા બ્રાત;
કાળીનાગ નાથો રે, જરાસંધ છતિયોરે, તે બળ ક્યાં ગયું મારા નાથ. ૬૩.
વસમી વેળામરે, વહારે ચડો વિક્રહારે, ધાજો તમે છત્રપતી નિરંધાર;
અસવારી કરજોરે, ગરડની ઊપરે રે, નરસૈયો વિનવે વારંવાર. ૬૪.

પદ ૩૦ મું.

કાણુ એ સમાના, કામની દત્ત પ્રણિયેલ રામા;
દ્રૌપદીની લગ્ન રાખવા, હરિ ઉભા છે સામા. કાણુ.
વડુલોજી ગયાતા વાણિ; સર્વે સુંદરી સાથે;
શેવડીની છોઈ ઉતારતાં, છરી જોડી છે હાથે. કાણુ.

માનની મદિર સિધાવિયાં, ચીથરડું રે લેવા;
 દ્રૌપદીએ ચીર વધેરિયું, હરિને હાથે બંધેવા. કોણ.
 ત્રીકમે તેના તાંતણા, લખી રાખ્યા છે લેખે;
 નવંસે નવાણું ચીર પૂરિયાં, સઘળી સભા રે દેખે. કોણ.
 ગરુડે ચઢીને ગોવિંદ આવિયા, આઘ્યા અંતરજનમી;
 લકતઉદ્ધારણુ બ્રૂધરો, મેહેતા નરસૈના સ્વામી. કોણ.

પદ ૩૧ મું.-સુદામા ચરિત્ર.

જદુપતી નાથ તે, મિત્ર છે તમતણા, જગ્યો વેગે કરી કૃપણ પાસે;
 પ્રીત પૂરવતણી, હેત ધરશે હરિ, મનના મનોરથ સફળ થાશે. જદુપતિ.
 વેર બાળક સહુ, દુઃખ પામે બહુ, અન ને વસ્ત્રથી રહે છે ઊણા;
 નિરંબન સરજિયાં, યુણ્ય કીધા વિના, કર્મના દોષ તે આવી પૂણ્યા. જદુપતિ.
 જદુપતિ જનકે, લકિતવશ માધવો, કરશે કરુણા પ્રભુ દીન જાણી;
 ગોમતીસ્નાનથી, કોટી અથ નાશશે, નિર્મતાં કૃપણને પ્રેમ આણી. જદુપતિ.
 કૃપણને હળિમળી, શિદ્ધ આવો વળી, જાણશે દુઃખ અંતરજનમી;
 વિનતિ મનમાં ધરો, આળસ પરહરો, સહાય થાશે નરસૈના સ્વામી. જદુપતિ.

પદ ૩૨ મું.

સાંભળો ભામિની, કાન ધરિ કામિની, કવણ કહાવું હું કૃપણ પાપી;
 ત્રલુવન નાથ તે, મહિપતી માધવો, કેમ જોલાય લાં વાત ચાંપી. સાંભળો.
 દિવસ ઝાઝા થયા, આલપણને ગયા, નરપતિ નવ પ્રીછે પ્રીત જુની;
 દુર્બલ રંક હું, લિધુક આપડો, નવ લહું ચોકશી ખોટી ચુની. સાંભળો.
 ઉગ્રસેન અકુર, ગ્રોહવ છે લહાં, બળિભદ્ર ને અનિરૂદ્ધ પાસે;
 કોટી જ્ઞેદા જ્યહાં, ઉભો રહીશ ક્યાં, કોણ આવી મહારો હાથસહાશે. સાંભળો.
 જડિત રત્નો મણિ, કાંતિ ભાસે ધણી, તિમિર નાવે તેની જ્યોત પાસે;
 લાં કેમ જોલી શકું, વેણુ વદતો થકું, ધમણુ ધમતો રહું સ્વાસોસ્વાસે. સાંભળો.
 મૌન ખેંસી રહો, સુખ દુઃખ સહિસહો, ભોગવો કર્મ જો ભાગ્ય ચોટયું;
 દુરિજન લોક તે, જોને લવતાં રહે, નરસૈના સ્વામીનું બિરદ મોટું. સાંભળો.

પદ ૩૩ મું.

સ્વામિ સાચું કહ્યું, જોલવું નવ રહ્યું, કંથનાં વચન તે વેદ વાણી;
 ભવતાણું નાવ તે, લકિત બ્રૂધરતણી, તેહ હું પ્રીછવું સ્નેહ આણી. સ્વામિ.

નરસિંહ મેહેતો.

નથિ હરિ વેગળા, ભક્તિ ભાવે મળ્યા, ત્રાય ને રંક:તે એકં ઘાટે;
 લખપતી ઓટિધ્વજ, મન નાણે રતી, શક સરિખા ત્યાંહા નહિરે સાહે: સ્વામિ.
 અલ્પાય દેવ, દયાળ શ્રીકૃષ્ણજી, નિજ જન જાણિને સંધ લેશે;
 પ્રીતની રીત તે, જાય નહિ વીસરી, બાળલીલાતણાં ચરિત્ર કહેશે. સ્વામિ.
 “નથિ કાંઈ ઓઢવા, ભેટ લેઈ જવા, કેમ કરી જાણશે કૃષ્ણ કામી;
 દત્ત નથિ આપણું, વદન લગ્નમણું, નિરખતાં લાજે નરસૈનો સ્વામી”. સ્વામિ.

પદ ૩૪ મું.

વીનતિ વંળી કહું, ભેટ લાવી દઉં, પોતિયે તાંદુલ ગાંઠ બાંધા;
 જાણશે થોડે ઘણું, ભાવ ભોજનેતણું, ધન્ય કૃષ્ણસું સ્નેહ સાંધા. વીનતિ.
 લિલડીનાં ખોર તે, ભાવે આરોગિયાં, જૂઠું અન્ન આહિરનું લીધું;
 ભક્ત વિદૂરતી, ભાણ ભાવે જમ્યા, ભૂખનું નોતરું પાંચું કીધું. વીનતિ.
 ખેરે ખેરે પાંડવ, કષ્ટ નિવારિયાં, ભક્ત કારણ કંઈ દુષ્ટ તાર્યા;
 કિંચ ને નીચનું, એને છે પારખું, પતિત અધર્મિ કંઈ કોટી તાર્યા. વીનતિ.
 ભક્તિવશ વિદુસો, સંત સાથે મળ્યો, સમોવડને નવ ચૂકે ટાણે;
 સંત સમરે લહાં, આવી ઉભો રહે, ભક્તના મનતણો ભાવ જાણે. વીનતિ.
 જાણ્યા વેગે કરી, નિરખો મુક્તિપુરી, ધન્ય ધન્ય તારણી સ્નેહ ન્યાળો;
 નરસૈના નાથને, નિરખો નિશ્ચય કરી, કામનિયે કંથને બાંહે આલ્યો. વીનતિ.

પદ ૩૫ મું.

આલિયો વાટમાં, જાનના વાટમાં, મિત્ર મોહનતણું નામ લેતો;
 ધન્ય એ નાર અવતાર સદૃશ ક્યો, કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ મુખ એમ કહેતો. આલિયો.
 માગતું મન્ય પ્રમાણ છે પ્રાણિને, લાલ કીધે ત્યાંહાં પ્રીત વહે;
 ક્યું મેં અપજ્ઞા, સુખે ખેરી રહો, માગતાં તો બધા મર્મ છૂટે. આલિયો.
 માગિયું મેં નથી, શું મુખે કહું કથી, ભોગતું કર્મ જે ભાગ્ય જાવ્યો;
 આપતિનાં મન રંક સરજનિયો, એમ કરતો દિજ દાર આવ્યો. આલિયો.
 આવી નેવો રવો, કંઠ ગદગદ થયો, કોટી સરજ શશિ વ્યોત ભાસે;
 હિર દયા આણિને હરિજન જાણિને, પાણિયે જઈ ક્યું કૃષ્ણ પાસે. આલિયો.
 મરિને નેરિયા, આલીને બોટયા, ત્રિવિધિના તાપ તે સર્વ નાહા;
 તેમ સિદ્ધાસને, કેમ એસારિયા, નાગતાં વિપ્રનાં વસ્ત્ર ફાટાં. આલિયો.
 તેવ કહેલ મર્મન કરાવિયાં, શુદ્ધ હિંચોદકે સ્નાન કીધું;
 કનકની પાવટી, મગ્ન આગળ થરી, કૃષ્ણે ચરણોદકે શીશ લીધું. આલિયો.

મુનિત પિતાંબર, પહેરવા આપિયું, કનકને થાળે પ્રકાંત દીધાં;
ભાવતાં ભોજન કૃષ્ણ હાથે કર્યાં, લીધું આયમનને કાળ સિખ્યાં. ચાલિયો.
કૃષ્ણે પલંગપર, પોતે પધરાવિયા, દધિસુતા વીંજણે વાયુ ભરતાં;
સલભામાદિક, નારી નિરખી રહી, નરસૈનો નાથ પદસેવ કરતાં. ચાલિયો.

પદ ૩૬ મું.

ભાગ્ય ભે ભે બાધ, કૃપણ ભિક્ષુકતાણું, રુદ્ધિભી આદિ સૌ નારી બાલે;
હળધર ભેગ્ય તે, ભોગ પહોંચાડિયા; અજ અંબરીપથી અધિક તોલે. ભા.
આ કૃપણરૂપ તો, પ્રગટિયું કયાં થકી, વસ્ત્ર મેલાં દિસે કર્મ ફટયો;
ત્રિગુણને દુર્લભ, સેજ રસાતણી, વશ કરી નાથને પાપ છૂટયો. ભા.
અંગ અતિ કમકમે, ધમણ મહોડે ધમે, ઉધરસે ને વળી નાક લતો;
ભે ભે કૌતક હરી, દેહ દશાં ફરી, કૃપણ તે કૃષ્ણને સગ સૂતો. ભા.
પહોડીને ઉઠિયો, સ્નાને યેસાડિયા, વદન પખાળવા નીર દીધું;
કનક ઝારી ભરી, શીત જળ આપિયું, કનક કટોરે તે પાણી પીધું. ભા.
આમુખે બોલિયા, કહોને બાંધવ તમો, બ્રહ્મચારી કે ગૃહધર્મ કીધા;
કુશળ છે બાલગોપાલ સહુ તમતાણાં, ભાગ્ય મોટું મને ચિત્ત લીધા. ભા.
ગૃહસ્થના ધર્મમાં, હું વળગી રહ્યો, હું તે મારી વળી ગત્ય ભૂટ્યો;
મિત્ર સુદામાની, શુદ્ધ લીધી નહીં, કોમિની કેકમાં હું જ રૂટ્યો. ભા.
સાંદીપનિ ગોરને, ઘેર આપણુ ભણ્યા, ધન્ય ધન્ય દિવસ તે સદૃશ કહાવ્યો;
એક રેણી રહ્યા, વન વિષે આપણે, સર્પણ ભાંગતાં મેઘ આવ્યો. ભા.
અન્ન લીધા વિના, ભૂખ્યા બેસી રહ્યાં; ગોરાણીએ આપણી પીડ જાણી;
વિસરી ગયું છે કે, વીર તને સાંભરે, સાંદીપનિ ગોરની અચળ વાણી. ભા.
ભાભીએ ભેટ જે, મોકલી મુજ ભણી, ભાવશું ભાષ તે ભાગે મીડી;
સંકોચતો ગાંઠડી, વિપ્ર આધી ધરે, નરસૈના સ્વામીએ નજરે દીઠી. ભા.

પદ ૩૭ મું.

અપેન ભોગ જ્યાં, કવણ તાંદૂલ ત્યાં, આપતાં બિર સંકોચ આવે;
જે રે ભેદએ તે, આવી મળે કૃષ્ણને, તાંદૂલ ભેટ તે તુચ્છ કહાવે. છ.
(પણ) ધાધ લીધા હરી, મૂઠી તાંદૂલ ભરી, પ્રેમે આરોગિયા તૃપ્તિ પામી;
ઈંદ્ર કુબેરથી, અધિક વૈભવ કયો, રુદ્ધિભી કર અહો શીશ નામી. છ.
એક રહ્યાં અમો, એક બીજા તમો, ભક્તને અઢળક દાન કરતાં;
પ્રેમદાએ પ્રેમનાં, વચન એવાં કહ્યાં, હાથ સહાયો ત્રીજા મૂઠી ભરતાં. છ.

નરસિંહ મેહેતો.

ચનિતા વચન તે, વિપ્ર સમન્યો નહીં, ચાલવા ધર ભણી શીખ માગી;
નરસૈને નાથે દુર્બળપણું દાળિયું, ભૂખનાં દુઃખની ભીડ ભાગી. ૭.

પદ ૩૮ મું.

વિપ્ર ચાલ્યો વળી, કૃષ્ણ સાથે મળી, ચિત્તમાં શોચીં વિચાર કરતો;
આપ્યું તો કાંઈ નહીં, ત્રિઠ જાણી નહીં, તે તણો શોચું હૃદયે જ ધરતો. વિપ્ર.
અષ્ટ મહો સિદ્ધિતણી, રિદ્ધિ નવં નિધિતણી, સંપત્તિમાં રહ્યો ભોગ માણી;
કામની કંથને હું, દારિકાં આવિયો, અંમતણી ત્રીઠ તો નવં જાણી. વિપ્ર.
બાલ ગોપાલ જે, વાટ જોતાં હશે, તેહને જોઈ અમો શુંય કહેશું;
મિત્ર મોહનતાણું, હેત જ્યારે પૂછશે, કામનીને ઉત્તર કેમ દેશું. વિપ્ર.
એમ ચિંતા કરે, નેત્રથી નિર ઝરે, કર્મની વાત મનમાંહિ ધારી;
નરસૈનો નાથ તો, અતિ ઘણો લોભિયો, પીતાંબરી પણ લીધી ઉતારી. વિપ્ર.

પદ ૩૯ મું.

ધન્ય તું ધન્ય તું, રાયે રણછોડજી, દીન જાણી મને માન દીધું;
નહિ મુજ જોગે તે, ભોગ પહોંચાડિયા, આજ અંબરીષથી અધિક કીધું. ધન્ય.
કનકને આસને, મુજને જોસાડિયો, રુદ્રમિણી કૃષ્ણનો હાથ સહાતાં;
હેત કરિ કરિ હરિ, ચરણ તળાંસિયાં, ખટ રસ-ભોજન ખાતે ખાતાં. ધન્ય.
બાલપણાંતણો, સ્નેહ નવ વિસરિયો, મિત્ર મોહનતાણી પ્રીત સાચી;
હૃતથી હળી મળી, માન દીધું મને, રંકે જોસાડિયો કનક માંચી. ધન્ય.
ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણજી, સંત સેવા કરી, ધ્યાન ધરતો હું નિજ દ્વાર આવ્યો;
રંજનજીત મણિ, ભવન શોભા ધણી, દેવ શું દારિકાં આંહિ લાવ્યો. ધન્ય.
કનકની ભૂમિ ને રતના થાંભલાં, અર્કની જ્યોત ઉઘોત દીસે;
ખાન ને પાન વિહાર સ્થાનક ધણાં, કામની નિરખતાં કામ હીસે. ધન્ય.
સમે નવ વરસતી, દીઠી ત્યાં સુંદરી, નારી નવજોખના બહુ રુપાળી;
સોલ રાણુગાર તે, અંગ સુંદર ધર્યા, દેવ વિમાનથી રહ્યા નિહાળી. ધન્ય.
સહસ્ર દાસી મળી, દીશે વીંટી વળી, કામની કંથની પાસ આવી;
સ્વામી ને સ્વામી હું, દાસી છું તમતણી, ચાલો મંદિર વિષે પ્રેમ લાવી. ધન્ય.
ગામતી સ્નાન કરિ, કૃષ્ણજી નિરખિયા, પુણ્ય પ્રકટ થયું પાપ નાહું;
તેથડી સમૃદ્ધિ આ, સકલ તે સાંપડી, મટી ગયું આપણું ભાગ્ય માહું. ધન્ય.
કૃષ્ણ કહેતા તે નિજ ધામ પધારિયા, નવલ જોખન થયાં નર ને નારી;
ચિનતિ ઉચારતાં, રંજનિ ચીંતી ગઈ, નરસૈના સ્વામીની પ્રીત ભારી. ધન્ય.

આળસીલા.

પદ ૧. હું-રાગ વસંત.

હવે ક્યાં જઈએ સામળીઆ વહાલા, જોર અમારું કીધું;
નાનકડી ગોપીનું ગોરસ, વાટી વાટીને પીધું. હવે ક્યાં.
નાસંતાં નહિ ધૂટે રે, દૃષ્ટિથી નહિ ચૂકું;
ઘેરીને લેઈ હું ઘરમાં બાલું, બાંધીને આજ મૂકું. હવે ક્યાં.
ગોશીઆળો આંગણિયેરે ઉભો, અન્યાય થયો અપાર;
ભલે મળ્યો મેહેતા નરસૈયાઓ સ્વામી, ભક્તતણો દાતાર. હવે ક્યાં.

પદ ૨ જું.

જસોદાજી જમવાને તેડે, નાચંતા હરી આવે રે;
જોલે મીઠડા જોલડીઆ ને, અંગે અંગ નચાવે રે. જસોદાજી.
મુખની શોભા શી કહું જાણે, પૂનમચંદ બીરાજે રે;
નેત્ર કમળના ચાળા જોઈ જોઈ, મનમથ મનમાં લાજે રે. જસોદાજી.
અંજન જેઉએ નયણે સાચ્યાં, ઉરંલટકે ગંજમોતી રે;
તિલકતણી રેખા અતિ સુંદર, માતા હરખે જોતી રે. જસોદાજી.
સ્નેહ જણાવીને પુત્રનો કાંધે, આવીને કાઠે વળગ્યો રે;
લાડકડો અતિ લાડ કરે છે, લાણું ના મેહેલું અળગો રે. જસોદાજી.
જોળે જોસાડીને ભોજન કરતાં, માતા આનંદ પામી રે;
ભક્તવચ્છલ ભૂધરજી મળ્યા, મેહેતા નરસૈયાઓ સ્વામી રે. જસોદાજી.

પદ ૩ જું.

જસોદાજીને જોળે જોડા, સુંદર વ્રજનો નાથરે;
ભોજન કરતાં મેહેતે દીઠા, જોના જુઠંડા હાથરે. જસોદાજી.
ભોજન કરી રમવા સંચર્યા, જનુનીએ ભીડી બાથરે;
આબ્રણ સઘળાં એઠાં કીધાં, અંગે વળગ્યો ભાતરે. જસોદાજી.
મુખ કેરાં મરકલડાં જૂવે, ગોપી જનનો સાથરે;
ભણે નરસૈયો આનંદ વાધ્યો, ગોવિંદના ગુણ ગાતરે. જસોદાજી.

પદ ૪ જું.-રાગ માલવ.

જમો- જમોરે નહાના લાડકડા, માતા જસોદાના બાલકડા;
રાડ ના કીજે સામળીઆ વહાલા, તારી જનુની કરે કાલાવાલા. ટેક

નરસિંહ મેહેતો.

મથુરો શો કોળીચો મેહેલો મુખમાંહી, વાહાલા હળવે હળવે લીજેરે;
 કહ્યાં દૂધ સાકરું સંગાથે, એકે ધૂંટડે પીજેરે. જમો.
 વેણુ વાગે વાહાલા છ તમારી, બલલદ્રપે મોટી થાયરે;
 ભક્તશિરોમણી જનુની વાહાલાને, એવે એવે વચને વાયરે. જમો.
 કોતક ભેતાં વ્રજની ગોપી, તન મન ધન ત્યાં વારેરે;
 નરસૈયાચાં સ્વામીનું મુખકું, પ્રી ફરી જસોદા ન્યાળેરે. જમો.

પદ ૫ મું.—પ્રભાતિયું.—નાગદમન.

જલકમલ છાંડી જનખાળા, સ્વામી અમારો જાગશે;
 જાગશે તને મારશે, મને આજહત્યા લાગશે. જલ. ટેક.
 કહે રે બાલક તું મારગ ભૂલ્યો, કેતારા વેરીએ વળાવિયો;
 નિશ્ચય તારો કાળજા મૂટ્યો, અહિંઆં તે શીદ આવિયો. જલ.
 નથી નાગણું મારગ ભૂલ્યો, નથી મારા વેરિએ વળાવિયો;
 મથુરા નગરીમાં જુગટું રમતાં, નાગનું શીશ હું હારિયો. જલ.
 રંગે રૂડો રૂપે પૂરો, દીસતો કોડીલો કોડામણો;
 તારી માતાએ કેટલા જન્મ્યા, તેમાં તું અજાખામણો. જલ.
 મારી માતાએ એહ જન્મ્યા, તેમાં હું નટવર નહાનડો;
 જગાડ તારા નાગને, માફે નામ કૃષ્ણ કહાનડો. જલ.
 લાખ સવાનો મારો હાર આપું, આપું રે તુજને દોરિયો;
 એટલું મારા નાગથી છાનું, આપું તુજને ચોરિયો. જલ.
 શું કરું નાગણુ હાર તારો, શું કરું તારો દોરિયો;
 શાને કાળે નાગણુ તારે, કરવી ધરમાં ચોરિયો. જલ.
 ચરણ ચાંપી મુંઝ મરડી, નાગણે નાગ જગાવિયો;
 હોને અજવંત કોષ, આરણે બાલક આવિયો. જલ.
 એહ અગિયા બાથે વળગિયા, કૃષ્ણે કોલિનાગ નાથિયો;
 સદસ પ્રેમા કુંદવે જેમ, ગગન ગાળે હાથિયો. જલ.
 નાગણુ સૌ વિલાપ કરે જે, નાગને બહુ દુઃખ આપશે;
 મથુરા નગરીમાં લેઈ જશે, પછી નાગનું શીશ કાપશે. જલ.
 એકે કર ભેટીને વીનવે. સ્વામી, મોકો અમારા કંથને;
 અમે અપરાધી કાંઈ નસમળ્યાં, ન ઓળખ્યા ભગવંતને. જલ.
 વાગ્યો ભરી રાગ માનિયે, શ્રીકૃષ્ણને રે વધાવિયો;
 નરસૈયાના નાથ પારેથી. નાગણે નાગ છોડાવિયો. જલ.

જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય.

પદ ૧ હું.—પ્રભાતિયાં.

જે ગમે જગતગુરુદેવ જગદીશને, તે તણો ખરખરો ફેક કરવો;
આપણો ચિંતવ્યો અર્થ કોઈ નવસરે, ઉગરે એક ઉદ્દેગ ધરવો. ટેક.
હું કરું હું કરું, એજ અજ્ઞાનતા; શકટનો ભાર જેમ-આન તાણે;
સૃષ્ટિ મંડાણ છે, સર્વ એણીપરે, જોગી જોગેશ્વરા કોઈક જાણે. જે.
નીપજો નરથી તો, કોઈ ન રહે. દુઃખી, શત્રુ મારીને સૌ મિત્ર રાખે;
રાય ને રંક કોઈ, દૃષ્ટે આવે નહીં; ભવનપર ભવનપર ધ્રુવ દાખે. જે.
ઋતુ લતા પત્ર ફળ; ફૂલ આપે યથા, માનવી મૂર્ખ મન વ્યર્થ શોયે;
જેહના ભાગ્યમાં, જેહને જે લખ્યું, તેહને તે સમે તેજ પોહોચે. જે.
ગ્રંથ ગડખડ ફરી, વાત ન ફરી ખરી, જેહને જે ગમે તેને પૂજે;
મન કર્મ વચનથી, આપ માની લહે, સત્ય છે એ જ મન એમ સજે. જે.
સૂખ સંસારિ મિથ્યા કરી માનજો, કૃપણ વિના બીજું સર્વ કાચું;
જુગલ કર જોડી કરી, નરસૈયો એમ કહે, જન્મપ્રતિજન્મહરિને જાળવ્યું. જે.

પદ ૨ જી.

અમ્બિલ બ્રહ્માંડમાં, એક તું શ્રીહરી, જૂજવે રૂપે અનંત ભાસે;
દેહમાં દેવ તું, તેજમાં તત્ત્વ તું, શન્યમાં શબ્દ થઈ વેદ વાસે. ટેક.
પવન તું પાણિ તું, ભૂમિ તું ભૂધરા, વૃક્ષ થઈ ફૂલી રહ્યો આકાશે;
વિવિધ રચના કરી, અનેક રસ લેવાને, શિવથકી જીવથયો એ જ આસે. અ.
વેદ તો એમ વેદે, શ્રુતિ સ્મૃતિ શાખ દે, કનક કુડલવિષે ભેદ નહોય;
ઘાટ ધંડિયો પછી, નામ રૂપ જીજવાં, અંતે તો હેમનું હેમ હોય. અ.
વૃક્ષમાં બીજ તું, બીજમાં વૃક્ષ તું, જોઈ પડતરો એ જ પાસે;
ભણે નરસૈયો એ, મનતણી શોધના, પ્રીત કરૂં પ્રેમથી પ્રગટ થાશે. અ.

પદ ૩ જી.

શરિર શોધ્યા વિના, સાર નહિ સાંપડે; પંડિતાં પાર નહિ પામો પોથે;
તાંદુલ મેલીને, તુપને વળગી રહ્યો, ભૂખ નહિ ભાગે એમ પાલે થોથે. શ.
રસના સ્વાદમાં, સર્વ રૂંધાઈ રહ્યા, વિગતિ ગુરુ જ્ઞાન વિના રે ગુથે;
વાણી વિલાસમાં, વિવિધ વાણી વડે, પરહરી વસ્ત્રને વળગે ચુથે. શ.

નરસિંહ મેહોતો.

શબ્દ શીખે ખરો, સકલ વિદ્યા ભણે, અધ્યાત્મ ઊચરે આવી યોથે; ૧
પ્રપંચ પિંડમાં રહ્યો, અહંકાર નવ ગયો, આથડ્યો એમ અનંત કોઠે. ૨૧૦
શાસ્ત્ર કથા કહે, રજનિમાં આથડે, એમ અજ્ઞાનમાં શીશ ગોઠે;
ભણે નરસૈયો જે, ભેદ જાણી જુઓ, મેં તો રચી કહ્યું પદ યોથે. ૨૧૦

પદ ૪ થું.

જગીને જોડે તો, જગત દીસે નહીં, ઉંઘમાં અટપટા ભોગ ભાસે;
ગિત ચૈતન્ય વિલાસ તંદ્રા છે, અંધાર લટકાં કરે અંધ પાસે. ૨૧૧
પંચ મહામૂત પરિશ્રવ વિષે ઊપન્યાં, અણુ અણુમાંહિ રહ્યાં રે વળગી;
ફક્ત ને ફક્ત તે તો વૃક્ષનાં જાણવાં, થડથી ડાળ તે નહિ રે અળગી. ૨૧૦
વેદ તો એમ વેદ, શ્રુતિ સ્મૃતિ શાખ દે, કનક કુંડળ વિષે ભેદ નાયે;
ઘાટ ઘડ્યા પછી, નામ રૂપ જૂજવાં; અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. ૨૧૦
છવ ને શીવ તો, આપ ઇચ્છાએ થયા, રચી પરપંચ ચૌદ લોક કીધા;
ભણે નરસૈયો એ, તે જ તું તે જ તું, એને સમર્થથી કંઈ સંત સીધ્યા. ૨૧૦

પદ ૫ મું.

જુવાનીને જોડે રે, હરિને જાણ્યા નહીં રે, મોહું પર દારા સાથે મન;
કાંઈકને મોહ્યો રે, કામિનીના કલ્પમાં રે, કાંઈએક જોડવા ધાયો ધન. ૨૧૨
પચીસ ને પચાસ રે, પરપંચમાં ગયાં રે, દોહિલા આવ્યા સાઠ વર્ષના દન;
સિતરને સૂચી રે, કાંઈ સમજ્યો નહીં રે, પછે ચાલ્યો સાધન કરવા વન. ૨૧૩
આંખડીએ ન સૂઝે રે, ગળેખડુનાસિકારે, જોલે તેતોસંભળાય નહીં કરણ;
માયા તો ન મૂંઢે રે, તૂટે નહીં તૂપણારે, જોળખાયા નહીં અશરણુ શરણ. ૨૧૪
લાયમાં કાઢીરે, ચરણ ચાલે નહીં રે, તૂટીને શિથિલ થયું છે તન;
મુખમાંથી દંતરે, એક દીસે નહીં રે, તોય પાપી ઉદર માણે અન્ન. ૨૧૫
ભાગ્યજનું ભયુરે, આ અવસરને જોળખ્યો રે, તેતો પ્રાણી કહેવાય હરિના જન;
નરસૈના રવાનીને રે, મુખમાં સંભારજે રે, જે હોય પેલા ભવનું પુન્ય. ૨૧૬

શું થયું તપ ને તિરથ કીધાથકી, શું થયું માલ ગ્રહીનામ લીધે;
 શું થયું તિલક ને તુલસી ધાર્યાથકી, શું થયું-ગંગજલ પાન કીધે. જ્યાં
 શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વદે, શું થયું રાગ ને રંગ જાણે;
 શું થયું ખટ્કર્શન સેવાથકી, શું થયું વરણના ભેદ જાણે. જ્યાં
 એ છે પરપંચ સહુ, પેટ ભરવાતાણુ, આત્મારામ પરિશ્રમ ન જ્ઞેયો;
 ભણે નરસૈયો કે, તત્ત્વદર્શન વિના, રત્નચિંતામણિ જન્મ ખોયો. જ્યાં

પદ ૭ મું.-રાગ વેરાવળ.

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણિયે, ઘટ સાથે રે ઘડિયાં;
 ટાળ્યાં તે કોઈનાં નવ ટળે, રઘુનાથનાં જડિયાં. સુખ દુઃખ-ટેક.
 નલ રાજાં સરખો નર નહીં, જેની દમયંતી રાણી;
 અર્ધે વસ્ત્રે વનમાં ભર્યાં, ન મળ્યાં અન્ન ને પાણી. સુખ દુઃખ.
 પાંચ પાંડવ સરખા અંધવા, જેને દ્રૌપદી રાણી;
 આર વરસ વન ભોગવ્યાં, નયણે નિદ્રા ન આણી. સુખ દુઃખ.
 સીતા સરખી સતી નહીં, જેના રામજી સ્વામી;
 રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહા દુઃખ પામી. સુખ દુઃખ.
 રાવણ સરખો રાજ્યો, જેની મંદોદરી રાણી;
 દશ મસ્તક છેદાઈ ગયાં, અંધી લંકા હુંટાણી. સુખ દુઃખ.
 હરિશ્ચંદ્ર રાય સતવાદિયો, તારાભોગ્યનિ રાણી;
 તેને વિપત્તિ બહુ પડી, ભયાં નિગ્ર થેર પાણી. સુખ દુઃખ.
 શિવજી સરખા સતા નહીં, જેની પાર્વતી રાણી;
 ભોળવાયા ભીલડી થકી, તપમાં ખામી ગણાણી. સુખ દુઃખ.
 સર્વ દેવને જ્યારે ભિડ પડી, સમસ્યા અંતરજનમી;
 ભાવટ ભાંગી ભૂધરે, મેહેતા નરસૈને સ્વામી. સુખ દુઃખ.

પ્રેમાનંદ ભટ.

આ કૃતિ ગુજરાતી ભાષામાં સર્વોપરી છે.

આખાહરણ.

કડવું ૧ હું.-રાગ રામઘ્રી.

શ્રી ગુરુ ગોવિંદને ગણે લાગુંજી, ગણુપતિ સારદા વાણી સોગુંજી;
અંતર્ગતમાં ધમ્મજી છે ઘણીજી, ભાવે ભાખું કથા હરિતણીજી.
જે સાંભળતાં સુખ થાયેજી, મનની તે ચિંતા જાયેજી;
ચતુર્દશ લોક જેને માનેજી, તેના ગુણ શું લખિયે પાનેજી.

હાળ.

પાને તે લખ્યા જાય નહીં, શ્રી ગણેશના ગુણુગ્રામ;
સકળ કારણ સિદ્ધિ પામે, મુખેથી લેતાં નામ.
ગજવદન ગજનાસિકા, વણિ દંત ઉન્નત્તળ એક;
આયુદ્ધ દરસી કર ગ્રહી, જેણે હણ્યા અસુર અનેક.
શુદ્ધ બુદ્ધ જે શ્યામા છે, સૂત લાલ ને વળી લક્ષ;
સિદ્ધ અંગે શોભિતું, મોદિક અમૃત ભક્ષ.
નીલાંબર પીતાંબર પેહેયી, ચઢે સેવંત્રા સેવ;
મારા પ્રનુજને પ્રથમ પૂજ્યે, જય હુંદાળો દેવ.
ગોરિંદન વિશ્વવંદન, ભીડલેબન દેવ;
તેત્રીશ કોડમાં દીપતો, સુર નર કરે તારી સેવ.
સેવું અઘાતનયા સરસ્વતી, રૂપ મનોહર માત;
અભગ્રાશિની ભારતી, તું વૈષ્ણવી વિખ્યાત.
સ્વેત વસ્ત્ર ને સ્વેત વપુ, સ્વેત વાદન હંસ;
વિશ્વંભરી ચરદાયિની, કરે કામી વિધનો ધ્વંશ.

આખાહરણ.

કરુણાકટાક્ષી કમલનયની, કમળભૂ કન્યાય;
વેદ કર્મ જટા ઉપનિષદ, ધર્મશાસ્ત્ર ને ન્યાય.
બ્રહ્મવિદ્યા ને યોગવિદ્યા, પુરાણ અષ્ટાદશ;
ગાન તાન રસાલ તાલ, એ સર્વ તારે વશ.
દુહા ગાથા ને કવિત કથા, છંદ ભેદ ને નાદ;
એ તરંગ તારા સરસ્વતી, છે શબ્દના સંવાદ.
ચતુર્ભુજ ને ચાતુરી, વર્ણવું તારા ન્યાસ;
વૈશંપાયન વાલ્મિકી, સુને માને વેદવ્યાસ.
જૈમિનિ ને સૂત પુરાણિક, તેને કૃપા તારી હવી;
તે જ ભટ્ટાચાર્ય કૃષ્ણ, કાળિદાસ કૃષ્ણ કવી.
કરુણાલ તું ને દયાળ તું, હું કંઈક તારો માય;
રંક જાણી આપ્યો વાણી, ગ્રંથ પૂરણ થાય.
સહકાર પૂજી વામણો ધર્યો, અપંગ તરવા સિધુ;
તેમ દાસ તારો હું ધર્યું છું, બાંધવા પદબંધ.

ધલણ.

પદબંધ બાંધુ કથા કરો, આખ્યાન આખાહરણરે;
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ માગું, મા કરો ગ્રંથ સંપૂર્ણરે.

કડવું ૨ જું-રાગ રામઘી.

આણી પેરે બોલ્યા શ્રીગુકદેવજી, બાણાસુરનો ઉતાર્યો અહમેવજી;
હરે આખ્યા સહસ્ર હાથજી, ચક્રે છેદ્યા તે વૈકુંઠનાથજી.

ઢાળ.

વૈકુંઠનાથે હાથ છેદીને, ઉતાર્યું અભિમાન;
પરીક્ષિત પૂછે ગુકદેવને, કહો આખ્યાન આખ્યાન.
વ્યાસનંદન વદે વાણી, વર્ણવું પૂર્ણાનંદ;
રસિક કથા ભાગવતતણી, તે મધ્યે દશમસ્કંધ.
ગુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, સુણ બાસકમો અધ્યાય;
આખ્યાન આખાહરણનું, અનિરુદ્ધહરણ કથાય.
પરબ્રહ્મથી એક પદ્મ પ્રગટ્યું, તેથી પ્રગ્નકર;
પ્રજ્વલિતો મરીચિ, તેના કશ્યપ નામે કુવર.

તેથી હિરણ્યકશિપુ, પ્રહ્લાદજી, તેથી વિરોચન;
 વિરોચનનો બળી બલિ, તેનો બાણાસુર રાજન.
 તે શોણિતપુરમાં રાજ કરતો, ઉપન્યો મન વિચાર;
 વર પામું ઈશ્વર આરાધું, વશ વરતાવું સંસાર.
 તેણે શુક્રાચાર્યને પૂછીયું, લાગી ગુરુને પાય;
 કહે ગુરુજી તપ કર્યાનો, શુદ્ધ મને ઉપાય.
 શુક્ર જોડ્યા હેત કરીને, સૂણુ બાણાસુર રાજન;
 સર્વથકી ઉત્તમ ઉપાસન, કહું પરમ નિધાન.
 ગંગા તટે જઈ તપ કરો, ઉપાસો મહાદેવ;
 ભોળો શંભુ પ્રસન્ન થઈ, વર આપશે તતખેવ.
 શુક્રનાં વાયક સાંભળી, થયો બાણુ મન ઉદ્ધાસ;
 તપ કરવાને આવિયો, મન ધરીને વિશ્વાસ.
 કૌલાંડ નામે મોટો મંત્રી, તેને સૌંધું પૂર;
 કૈલાસ નિકટે ગંગાતટે, જઈ તપ કરે અસુર.
 આસન વાળીને લાગી તાળી, જપે ભોળો દૃઢ મન;
 શત વરસ એમ વહી ગયાં, ઉધઈ વળગી તન.
 વ્રજા, શીત ને ગ્રીષ્મ વેદે, જોડવા અવનિ ને આલ;
 શ્રવણે સુગ્રીવે માળા ઘાડ્યા, મસ્તકે ઉચ્ચે ડાલ.
 કુંધા તૃપા તણને જોઈ, અધાર માંડ્યું તપ;
 માળા ફેરવે મનતણી, જપે ભોગેશ્વરનો જપ.
 ઈંદ્રે મોહલી અપ્સરા, તપધ્યાન કરવા ભંગ;
 બાણાસુર ચૂંક નહીં, પરભવે નહીં અનંગ.
 વ્રજમે ચઢી શિવ આવિયા, ધરી અતીત કંઈ રૂપ;
 બાણાસુરને જોલાવિયો. ભાવે કરીને ભૂપ.
 નેત્ર ઉઘાડીને નિરખીયું, તારે દીક્ષા શંકર જાણુ;
 ધરી દર્શાને ચરણે લાગ્યો, સ્તુતિ કરી નિરવાણુ.
 માગ્ય માગ્યરે મન્દીપતિ, એમ કહે છે ઉમિયાનાથ;
 બાણાસુર કહે નાથજી, મને આપો સદસ જ દાથ.

વલણ.

સદસ દાથ આપો દરજી, ગણો ગામુપતિ સમાનર;
 વિપત્તિ પડે તો આવડેન, એમ કહી શિવ દવા અંતરધ્યાનર.

કડવું ૩ જી.—રાગ યમન—કલ્યાણ.

આવ્યા આવ્યા ઉમ્યા સહિત મહાદેવ, દીડી દીડી અમુરતાણી ઘણી સેવ.
 નયણે નીરખ્યો શ્વાસ જ દેહ, દીઠો સુકાં કાઢવત તેહ.
 તેને લાગી શંભુજી સું તાળી, આણાસુર જેઠો આસન દઢ વાળી.
 એવાં એવાં તપનો માંડ્યો અભ્યાસ, માથા ઉપર પુટી નિકળ્યાં ઘાસ.
 એના તપનો નહીં આવ્યો પાર, એમ વર્ષ ગયાં છે એક હજાર.
 એવું તપ ભેદને બોલ્યા ત્રિપુરારી, તમે સાંભળો પાર્વતી નારી.
 એને તમે ત્રેલોક બાધું ડોલે, આણાસુર તો બોલાવ્યો નવ બોલે.
 તમે કહો તો એને વર આપું, ને હું સત્ય વચન કરી થાપું.
 વળતાં બોલ્યાં પાર્વતી રાણી, એવા દુષ્ટને નાપો શક્ષપાણી.
 દૂધ પાધને ઉછેરો છો સાપ, તેથી તમે પામશો મહા સંતાપ.
 પહેલાં તમે ભસ્મગદ વરદાન દીધું, વરદાન પામ્યો કારજ એનું સીધું.
 વરદાન રાવણાદિકને આપ્યા, તેણે દુષ્ટે જાનકીનાથ સંતાપ્યા.
 તે માટે ઝાઝું શું તમને કહિયે, હરિ એવા દુષ્ટથી વેગળા રહિયે.
 પછે તમને શી શીખામણ દીજે, ભોળા શંભુ રૂંડું જાણો તેમ કીજે.
 જાણો નારી પાનીએ બુદ્ધિ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી.
 એવું કહીને બોલ્યા તે ભોળોનાથ, દીધો આણાસુરને શિર હાથ.
 ઉઠ ઉઠ પુત્ર તું વર માગ્ય, તું તો સમાધી તજીને જાગ્ય.
 વાણી શંભુની સુણીને જાણ્યો, તેણે શિવજી પાસે વર માંગ્યો.
 સ્વામી મને સહસ્ર હાથ જ આપો, મુજને પુત્ર કરીને થાપો.
 એક એક હસ્ત એવો કીજે, હસ્તી સહસ્રતાણું બળ દીજે.
 અસ્તુ અસ્તુ કહિને શિવે વર આપ્યો, તેને તો પુત્ર કરીને થાપ્યો.
 વરદાન લધને દાનવ ઘેર આવ્યો, તેને બધા નગ્ર લોકેરે વધાવ્યો.

વલણ.

વધાવ્યો ત્યાં લોક સર્વે, આનંદ ધણો મન થાય રે;
 આવી રાજ જેઠો આણાસુર, તેને ઉલટ અંગ ન માય રે.

કડવું ૪—થું—રાગ કેદારો.

વર આપી વલ્યા વિપધારીરે, સહસ્ર ભુજ પામ્યો અહંકારી રે;
 ખોખારીને કહે પામ્યો હું જયરે, હું તો થયો હું અક્ષય રે.
 અભિમાની બોલે એમ ગર્વ વચન રે, પુર વિષે આવ્યો રાજન રે;
 સહુને આનંદ વાધ્યો મન રે,.....

ઢાળ.

પાય લાગે પ્રભાં પુરની, આવી મળ્યો પરવાન;
 સહસ્ર ભુજ અંબુજ કૂલ્યાં, તરુવરને સમાન.
 જાણે જગમાં વડાળ પુલી, હસ્ત એમ રાજતણા:
 પોહોંચે પોહોંચી અંગમગે, જેવી શેપનાગની પ્રણા.
 એકએક હસ્તે સહસ્ર હસ્તિબળ; વસુધાતળ વશકીધું:
 નાગવર્ગ ને સ્વર્ગ જીતી, એક ચક્રે રાજ કીધું.
 ચોસઠ દેશ ને ચારે દિશા, બાણે વરતાવી આણ;
 પાયે પૃથ્વીને ધ્રુજાવે, જુદા જુદા વદે મુખ વાણ.
 મંત્રી સાથે વઢવું માગે, બાથ ભીડીને અંગ:
 માતંગ મારે હયને પછાડે, પાડે પર્વત શૃંગ.
 ભરાવે બાથ ને હાથ આટકે, મુખે ભાખે મેઘસ્વર;
 વઢનાર પાખે બાણ શરીરે, પ્રગટ્યો પ્રાક્રમજ્વર.
 ગુણ ગાંધર્વ ને અપ્સરા સાથે, કૈલાસ ગયો રાજન:
 બાણાસુરે શંકરદારે, માંડ્યું સંગીત ગાન.
 ચૈ થૈકાર ધમકાર હુધરના, અબલા પગમાં હમઠમતા:
 મંદિરમાંથી મહાદેવ નિકળ્યા, રામાની સંગે રમતા.
 અસુર ઇશ્વર ને અપ્સરા નાચે, તે ઇન્દ્રાદિક ભેય:
 ચંગ મૃદંગ ને વીણા રસના, શબ્દ એકલા હોય.
 મહાદેવજી રસમમ્મ હવા, રાયને થયા તુષ્ટમાન:
 બાણાસુરને કહે ઉમયાવર, માગ્ય માગ્ય વરદાન.
 રાય કહે પ્રભુ પ્રથમ તમે, આપ્યા સહસ્ર હસ્ત;
 તે ભુજબળ માંડે કાણે ન લાગ્યું, મેં જીત્યા લોક સમસ્ત.
 સ્વામી બળ આપ્યું તો જોઈએ આપો, એ માંગવું છે મારે;
 તમે વઢો કે વઢનાર આપો, જે મારા મદને ઉતારે:
 તવ રીસ ચઢી અંતર ઇશ્વરને, તૂં માગતાં ચુક્યો મૂર્ખ;
 તારા ભુજનો ભાર ઉતારશે, ત્રિલોક પૂજન પુરુષ.
 પુત્રી તારીનો વડસસરો તે, તારા ભુજને હણશે;
 થડથી જેદીને કર તારાના, કટકે કટકા કરશે.
 તવ બાણાસુરને શુદ્ધ હવી, એ તો મેં માંગ્યો શાપ;
 કડાક કડાક કટકા થાશે ત્યારે, કેમ ખમાસે અદાપ.

આખાહરણ.

ભૂપ કહે સાંભળિયે સ્વામી, તમ વચન પ્રમાણ;
ઐટલું માણું. આપ કને, આગળથી થાએ જાણ.
શિવ કહે તારી ધર્મધન, આપણિયે ભાંગી પડશે;
ત્યારે તો તું જાણજે, રિપૂ આવી ગડગડશે.

વલણ.

ગાજશે શત્રુ કહી વળાવ્યો, નત્રમાં આવ્યો સોય રે;
આસન ખેંચી દહાડી બાણાસુર, ધન સામું જોય રે.

કડવું ૫ મું.—રાગ બિલાવર.

વળિ વળિ પૂછ્યું પરીક્ષિત રાયજી, શુક દેવજી કહોને કથાયજી;
દેવ કન્યા પ્રગટી જોહજી, દૈત્ય પુત્રીતણો સંદેહજી.

ઢાળ.

દૈત્યપુત્રી કેમ હવી, શુકદેવજી કહોને સત્ય;
વિસ્તારીને વર્ણવો, આખાતણી ઉતપત્ય.
શુકદેવ વળતું બોલિયા, તમે ભલી પૂછી વાત;
આખાની ઉત્પત્ત ક્યમ હવી, કહું તમને સાક્ષાત.
એકવાર ગિરિ કૈલાસથી, શિવજી તે મધુવન જાય;
ઉમયાજી ઘેર એકલાં, તેણે વિચાર્યું મનમાંય.
શિવને દિવસ થાશે ઘણા, નંદી ને ભૂંગી સંગ;
સત્તાન મહારે કાંઈ નહીં, તે માટે લ્યોને સંગ.
શિવજી કહે કરજો પ્રગટ, ઇચ્છાથકી સંતાન;
તપ કરવાને જાઉં છું, ધરવાને હરિનું ધ્યાન.
એમ કહીને શંકર ચાલ્યા, આવ્યા તે ગંગાતીર;
દઢ આસન વાળીને બેઠા, મનમાં રાખી ધીર.
દિવસ કેટલા વહી ગયા, ને ચૈત્રમાસ તે આવ્યો;
પરમેવો ઉમયાને અગે, થયો તે તો નવ ભાવ્યો.
માર્જન કરવા ઇચ્છા કીધી, મલી ન દીડું અંગ;
સુગંધી તેલ કકડાવિયાં, જલ ઉજાણ મૂક્યું પ્રસંગ.
પાર્વતીએ મન વિચાર્યું, મંદીરમાં નથી કોય;
હું પુત્ર એક પ્રગટ કરું, જે દ્વાર આગળ જોય.

પછે દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડયું પુત્રનું રૂપ;
 તેના હાથ પગ ને ઘુંટણ, પહાની, ટુંકડું અંગસ્વરૂપ.
 ચતુર્ભુજ ને શંદ મ્હોટી, મ્હોટું તે મસ્તક સંગ;
 કપોલ ગ્રીવા સુંદર શોભે, વિચિત્ર દીસે અંગ.
 તેના વામ કરમાં કમળ આપ્યું, બીજે ઘેરખો જાણ;
 ત્રીજે હાથે જલકમંડલ, દક્ષિણ પ્રશી પાણ.
 બાજુબંધ ને ઘેરખા, કુંડળ ધાત્યાં કર્ણ;
 કટીએ શોભે મેખલા ને, ધુધરા બાંધ્યા ચર્ણ.
 તેને સર્પનું ઉપવીત આપ્યું, મોદિક આપ્યો આહાર;
 મુપકનૂં વાહન આપ્યું, ઉર સેવંત્રાનો હાર.
 તેનું ધૃત સિંદૂરે અંગ ચરચ્યું, કાયા કાંચનની પરિધામ;
 પ્રતિહાર કરીને થાપીઓ, ગણપતિ ધરિયું નામ.
 મુખ વચન માતાજી બોલ્યાં, હું માર્જન કરું આ વાર;
 ક્રોધ પુરુષ આવે આંગણે તો, રાખજે ઉભો દાર.
 એકલો બાળક બારણે બીશે, વિચારયું મન માત;
 એની પાસે જોડ હોય તો, બેઠાં કરે બેઠિ વાત.
 વામ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડયું કન્યાસ્વરૂપ;
 તેની શોભા શી વર્ણવું, શુકદેવ કહે શુણ સૂપ.
 તેનું વદન પુનમચંદ્ર સરખું, નેન નિર્મળ જાણ;
 નાસિકા શક્યાંચ સરખી, દર્શન બીજ પ્રમાણ.
 તેના અધર અતિ ચોપે રાતા, કપોલ ગ્રીવા જેહ;
 ભુજદંડ છે ગજસુંઠ સરખા, કુચ બીજેરાં તેહ.
 તેની જંઘા જાણે કદલી સરખી, ઉર ઉન્નત્વળ અંગ;
 તેના ચરણ જાણે પદ્મની, કેસરી કટીનો લંક.
 કર કંકણ ને મુદ્રિકા, કંઠે પુષ્પનો હાર;
 કરણે ઝાલ ઝમુકે, પાયે નેપુરનો ઝમકાર.
 મસ્તકે ગુંથી રાખડી, કંઠે મુક્તાનો હાર;
 અણુવટ પગે વીછુવા, કટીમેખલા શણગાર.
 તેને ચણિયો ચોળી પેહેરાવિયાં, શિર ઘાટડી પરિધામ;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, તેનું ચોખ્ખા ધરિયું નામ..

ઝાઝાંહરણ.

તેને ઢીંગલાં ને ટોલડી, કુંડલી કાથળી જેહ;
પાંચ કોડાં દાખડી વેલણ, રમવા ઝાઝાં તેહ.
કુંમકુંમ ચંદન ચાંદલો, કાજળ સિંદુર સંગ;
તેલ તંબોલ ને નાડાછડી, કરી તે પૂજા અંગ.

વલણ.

કરી પૂજા અંગ સોહિયે, કુંવરી કન્યા જેહરે;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, એમ ઝાઝા પ્રગટી તેહ રે.

કડવું ૬ કું.-રાગ રામગ્રી.

વળી વળી પૂછયું પરીક્ષિત રાયજી, શુકદેવજી કહેને કથાયજી;
ઉમયા અંગથી ઉપની જેહજી, દૈત્ય પુત્રીતણો સંદેહજી.

ઢાળ.

સંદેહ મહારા મનતણો, તે ઢાળીએ ઋષિરાય;
એ બ્રાત ભગિની દારે મૂકી, રચ્યો કુણ ઉપાય.
ત્યારપુઠે શું થયું, મુને સંભળાવોને એહ;
વિસ્તારીને વર્ણવો, શુકદેવજી સર્વે તેહ.
શુકદેવ વળતું બોલીયા, તું સાંભળ રાજકુમાર;
ઉમયાએ ઝાઝાની પ્રત્યે, એમ કહ્યું તેણીવાર.
હું મંદિરમાં માર્જન કરું છું, ત્યાં દીધી શીખામણ;
કોઇ પુરુષ આવે આંગણે તો, કરજે મુજને જાણ.
એમ કહીને ગયાં ઘરમાં, ઉતારયું ઉણોદક સાર;
બાવનાં ચંદન ઘોળીયાં તે, કનકપાત્ર મોજાર.
વસ્ત્ર આભુષણ તજીને, નહાય છે ઉમયા માત;
મોકળે કેશે નેત્ર મીચી, જેઠાં છે સાક્ષાત.

રાગ મારુની દેશી.

ઋષિ નારદજી તેણીવાર, દૂતા બ્રહ્મસલા મોજાર;
ઋષિએ મન કર્યો વિચાર, હું તો જાણી ત્યાં નિરધાર.
શિવ ઉમયાને વઢવાડ, માંહોમાંહી કરાવું રાડ;
એવું વિચારયું ઋષિરાય, જ્યાં ઉમયાજી જેઠાં નહાય.

પછે દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડ્યું પુત્રનું રૂપ;
 તેના હાથ પગ ને ઘુંટણ, પહાની, ટુંકડું અંગસ્વરૂપ.
 ચતુર્ભુજ ને શાંદ મ્હોટી, મ્હોટું તે મસ્તક સંગ;
 કપોલ ગ્રીવા સુંદર શોભે, વિચિત્ર દીપ્ત અંગ.
 તેના વામ કરમાં કમળ આપ્યું, બીજે ઘેરખો જાણુ;
 ત્રીજે હાથે જલકમંડલ, દક્ષિણ પ્રરશી પાણુ.
 બાણબંધ ને ઘેરખા, કુંડળ ધાત્યાં કર્ણ;
 કટીએ શોભે મેખલા ને, ધુધરા બાંધ્યા ચર્ણ.
 તેને સર્પનું ઉપવીત આપ્યું, મોઢિક આપ્યો આહાર;
 મુપકનું વાહન આપ્યું, ઉર સેવંત્રાનો હાર.
 તેનું ધૃત સિદ્ધરે અંગ ચરચ્યું, કાયા કાંચનની પરિધામ;
 પ્રતિહાર કરીને થાપીઓ, ગણપતિ ધરિયું નામ.
 મુખ વચન માતાજી બોલ્યાં, હું માર્જન કરું આ વાર;
 કોઈ પુરુષ આવે આંગણે તો, રાખજે ઉભો દ્વાર.
 એકલો બાળક બારણે બીશે, વિચાર્યું મન માત;
 એની પાસે જોડ હોય તો, જ્યાં કરે જોડે વાત.
 વામ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડ્યું કન્યાસ્વરૂપ;
 તેની શોભા શી વર્ણવું, શુકદેવ કહે શુણ ભૂપ.
 તેનું વદન પુત્રમચંદ્ર સરખું, નેન નિર્મળ જાણુ;
 નાસિકા શક્યાંચ સરખી, દર્શન બીજ પ્રમાણુ.
 તેના અંધર અતિ ઓપે રાતા, કપોલ ગ્રીવા જેહ;
 ભુજદંડ છે ગજસુંઠ સરખા, કુચ બીજોતરાં તેહ.
 તેની જંઘા જાણે કંદલી સરખી, ઉર ઉન્નત્યળ અંગ;
 તેના ચરણ જાણે પદ્મની, કેસરી કટીનો લંક.
 કર કંકણ ને મુદ્રિકા, કંઠે પુષ્પનો હાર;
 કરણે ઝાલ ઝખુકે, પાંચે નેપુરનો ઝમકાર.
 મસ્તકે ગુંથી રાખડી, કંઠે મુક્તાનો હાર;
 અણુવટ પગે વીછુવા, કટીમેખલા શણગાર.
 તેને ચણિયો ગ્રાળી પેહેરાવિયાં, શિર ઘાટડી પરિધામ;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, તેનું આખા ધરિયું નામ.

ઝાખાંહરણ.

તેને ઢીંગલાં ને ટોલડી, કુંડલી કાથળી જોહ;
પાંચ કોડાં દાખડી વેલણ, રમવા આપ્યાં તેહ.
કુંમકુમ ચંદન ચાંદલો, કાજળ સિંદુર સંગ;
તેલ તંબોલ ને નાડાછડી, કરી તે પૂજા અંગ.

વલણ.

કરી પૂજા અંગ સોહિયે, કુંવરી કન્યા જોહરે;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, એમ ઝાખા પ્રગટી તેહ રે.

કડવું ૬ કું.-રાગ રામઘી.

વળી વળી પૂછ્યું પરીક્ષિત રાયણ, શુકદેવજી કહેને કથાયણ;
ઉમયા અંગથી ઉપની જોહણ, દૈત્ય પુત્રીતણો સંદેહણ.

ઢાળ.

સંદેહ મહારા મનતણો, તે ટાળીએ ઋપિરાય;
એ બ્રાત ભગિની દારે મૂકી, રચ્યો કુણ ઉપાય.
ત્યારપુઠે શું થયું, મુને સંભળાવોને એહ;
વિસ્તારીને વર્ણવો, શુકદેવજી સર્વે તેહ.
શુકદેવ વળતું જોલીયા, તું સાંભળ રાજકુમાર;
ઉમયાએ ઝાખાની પ્રત્યે, એમ કહ્યું તેણીવાર.
હું મંદિરમાં માર્ગન કંઈ છું, ત્યાં દીધી શીખામણ;
કોઈ પુરુષ આવે આંગણે તો, કરજે મુજને જાણ.
એમ કહીને ગયાં ઘરમાં, ઉતાર્યું ઉપજોદક સાર;
બાવનાં ચંદન ઘોળીયાં તે, કનકપાત્ર મોજાર.
વસ્ત્ર આભુષણ તજીને, નહાય છે ઉમયા માત;
મોકળે કેશે નેત્ર મીચી, જેહાં છે સાક્ષાત.

રાગ મારુની દેશી.

ઋપિ નારદજી તેણીવાર, હૂતા બ્રહ્મસભા મોજાર;
ઋપિએ મન કર્યો વિચાર, હું તો જાઉં ત્યાં નિરધાર.
શિવ ઉમિયાને વઢવાડ, માંહોમાંહી કરાવું રાડ;
એવું વિચાર્યું ઋપિરાય, જ્યાં ઉમિયાજી જેહાં નહાય.

આવ્યા અંતરિક્ષથી ઋષિરાય, ત્યારે દીડી પાર્વતીએ હાંચ;
 જાણે પેહેડે તે વસ્ત્ર સુવેષે, રખે ઉધાડું અંગરે દેખે.
 તે માટે શીરના કંથ, તેણે ઢાંક્યું તે અંગ સુવેશ;
 જ્ઞેષ્ઠ ઋષિ નારદ સિધાવ્યા, શિવ પાસે ગંગાતટે આવ્યા.
 આવી બોલ્યા શિવસું વાણી, મારી વાત સુણો શક્તિપાણી;
 તમે ધરી બેઠા શું ધ્યાન, ઘેર પ્રગટયાં છે બે સંતાન.
 એવું સાંભળતાં તત્કાળ, ઉડી અંગમાં મોટી જ્વાળ;
 એવું કહિને ચાલ્યા છે મુન્ય, મહાદેવ હવા અતિ શૂન્ય.
 શિવ ધરમાં પેસે જ્યારે, પેલે જ્ઞેષ્ઠે વાચ્યા ત્યારે;
 અલ્યા ચોરટો છે કેલિખારી, નહાવા બેઠાં છે માત અમારી.
 શિવ ગરમાં પેસે જ્યારે, જ્ઞેષ્ઠે અટકાવ્યા ત્યારે;
 માંહામાંહી થયો સંગ્રામ, બેમાં કોઈ ન હાંડે હામ.
 જટા સાડીને નાખ્યા છે ધશ, મહાદેવને ચઢી અતિ રીસ;
 દીડા પાડુ ને ગડદા સાથ, અન્યોઅન્ય ભીડી બે બાથ.
 ધાયા ભુત ભૈરવ વૈતાળ, રણે કોપ્યો ઉમિયાનો બાળ;
 ઘણું કોપ્યા શ્રીત્રિપુરારી, ગાળ્યા ગણપતિ બદ્ધરીશ ધારી.
 બેઠા સરખા છે બલવંત, ઘણું કોપ્યા તે ઉમિયાના કંથ;
 કોપ્યા ગણપતિ તે બહુ અંગ, સર્વ સેનાનો કીધો લંગ.
 નાડી સેના દેખી બળવીશ, કોપ્યા ગણપતિ કોપ્યા ધશ;
 બેનું રૂપ ભયંકર ભાસે, દેખી મુનિવર નાવે પાસે.
 જટા સાડીને નાખ્યા ધશ, ત્યારે શિવને ચઢી અતિ રીશ.

ઢાળ.

જટીલ જ્ઞેષ્ઠી વ ભરમભોગી, દીસંતો અવધૂત;
 આજા વિના અગ્નિકાર ન બનવા, જ્ઞે હોય પૃથ્વીનો ભૂપ.
 વગન એવું સાંભળીને, કોપ્યા શિવ રાય;
 ત્રિશૂલ મારી શિર છેદિયું. જર્ઠ પડ્યું અંદરથમાંય.
 આખા મનમાં ત્રાસ પામી, દેખીને દારણુ કર્મ;
 માતાની પાસે કોપ્યા ન ગદા, નવ લલો આગળ મર્મ.
 મહાદેવ મંદિરમાં ગયા, જ્યારે તે ઉમયા મન;
 નેવ ઉધાડીને નિરખ્યા, શિર કંથે ઢાંક્યું તન.

વસ પેહેરીને થયાં, એમાં, પૂછીયું : શિવરાય;
 એ બાલક તો બારણે મૂક્યાં, કેમ આવ્યા મંદિરમાં.
 શિવ કહે શિર છેદીયું, પેલો પુરુષ હતો જોહ;
 સ્ત્રીહત્યા મેં નવ કરી, જીવતી તો મૂકી તેહ.
 એમ કહેતાં ઉમયા પહ્યાં પૃથ્વી, એ શું કીધું શિવરાય;
 અંગથકી ઉત્પન્ન કર્યાં, એઉ બાલક તમારાં થાય.
 હમણાં તે મારા પ્રાણ કહાડું, કાં જીવાડો એહ;
 શિવ કહે શિર છેદીયું, જઈ પડ્યું પર્વત તેહ.
 એક મુરતમાંહી મસ્તક આણી, મહેલો તે એને અંગ;
 નંદી ભંગીને મોકલ્યા, જઈ જોયા પર્વતશૃંગ.
 મસ્તક તો લાધ્યું નહીં, એક હસ્તી દીઠો વન;
 એકદંત ને મહા ઉન્મત્ત, જઈ વિદાર્યું તન.
 મસ્તક લઈને આવિયા, શિવ ઉમયા કરી પાસ;
 મહાદેવે મસ્તક ચોઢીયું, પ્રદાન દીધું હાથ.
 મ્હારે હાથે દુઃખ જ પામ્યો, મુજ પેહેલો પૂજ્ય;
 શુભ કામે સ્મરણ કરે, તેનું સિદ્ધ કરજ થાય.

વલણ.

પ્રદાન એવું આપીયું, શિવે તેણે ઠામરે;
 પેહેલી પૂજા કરી પોતે, ગજવદન ધરિયું નામરે.

કડવું ૭ મું.—રાગ માર.

ઉમિયા આવ્યાં તે મંદીર બહાર, નવ દીડી તે ઝાંખા કુમાર;
 મિઠાની કોઠડી છુતી બ્યાંહે, કન્યા નાશીને પેડી ત્યાંહે.
 ઉમિયાને કોધ ચડ્યો અપાર, ઝાંખાને શાપ દીધો તેણી વાર;
 ત્યાર પહે તે શું થાય, તેની કહું હવે કથાય.

ઠાળ.

શાપ પુત્રીને હવો, તે સાંભળો કહું રાય;
 વરસ એક લગણુ પુત્રી, રહેજે લવણની માંય.
 વચન એવું સાંભળીને, દુઃખ પામી મન;
 લવણ મધ્યે ક્રામળ કાયા, કેમ જાશે વરસ દન.

પ્રેમાનંદ.

ગદગદ કંઠે ગોખા બોલી, દયા કરેા મુજ માત; અપરાધ દિવિતમાત્ર છે, તેમાં આવડી શી ધાત. મેં શાપ તમારો શીશ ચડાવ્યો, અનુગ્રહ કેમ થાય; માતા કહે મહિમાવાધશે, તારો મૃત્યુલોકની માંય. પછે પાર્વતીજીએ પ્રેમ આણી, કહ્યો માસ જ એક; વરસ આઘે ઉત્તમ કહિયે, ચૈત્ર માસ વિશેક. તે માસે તે લવણુ કરેા, કરે સંગ્રહ જેહ; પાર્વતીજી પુત્રીને કહે, તે દુઃખ પામે દેહ. ચૈત્ર માસે વ્રત અલૂણું, કરે જે સ્ત્રીજન; સંસારનાં મુખ ભોગવે, પામે પુત્ર કલત્ર ને ધન. ચૈત્રકેરા દિન ત્રીશે, અંન અલૂણું ખાય; માતા કહે સત્ય જાણુજે, તે સ્વર્ગવાસી થાય. માતા કહે મહિમા કહું, એવો ચૈત્ર નિર્મળ જાણુ; એક માસ અલૂણું ન કરે, તેનું મિથ્યાજીવું જાણુ. વ્રત કરીને દાન કરવું, લવણુકેં જેહ; આખ્યાન સાંભળે પાતક જન્યે, નિર્મળ થાયે દેહ. પાંચ દહાડા પાછલા, વ્રત કરે સ્ત્રી જન; કરે ભોજન લવણુ પામે, એક ઉજ્જવળ અન્ન. હું શાપમોચન તુજને કહું છું, ગોખાને કહે છે માય; શ્રી ભગવાનકૃપામાં વર થશે, તે ગ્રહશે તારી બાંય. સર્વે દોષ દળશે તેથડી, સાંભળ ગોખાબાઈ; સંતોષી ગ્રામ એ સર્વે કહી, આનંદ પામ્યાં સહી. પછે ગોખા લવણુમાં પેડી, શાપ મટાડવા કાજ; શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને. કહું આણુસુરનું કાજ.

વલણુ.

દયા કહું તે સાંભળેા, ધરીને એક ખ્યાનરે;
તે પડી શું નીપન્યું. વિસ્તારું રાગન રે.

કહતું ૮ મું.—રાગ વેરાડી.

એક સમે ચંદ્રાવળી. ઉભી રાગદાર;
વાસીદં વાળી કરી, પ્રાપ્તુ ગદગદમાળ. એક સમે—૨૬.

રાજા તે સૂતા ઉઠીયા, અતિ પ્રાતસડાળ;
 મુખ આડી સનમાર્જની, રાખીરે ચંડાળ. ઝેડ સમે.
 તે જોઈ બાણાસુરે પૂછિયો, સઘળો વિસ્તાર;
 મુખ આડી સનમાર્જની, કેમ રાખી તે નાર. ઝેડ સમે.
 ચંડાલણી કહે રાયજી, સાંભળો મહારાજ;
 વહાણામાં મુખકેમ દાખવું, જાણી કીધી મેં લાજ. ઝેડ સમે.
 રાજા કહે સત્ય જોલ તું, નહિકર દેશુરે દંડ;
 શા માટે આડી ધરી, સનમાર્જની રેડ. ઝેડ સમે.
 વળતી ચંડાળણી એમ વદે, સાંભળોરે ભૂપાળ;
 સાચું જોલું છું હું હવે, રખે દેતારે ગાળ. ઝેડ સમે
 પ્રાતસમે જોવું નહીં, વાંઝીયાનું વદન;
 તમારે કાંઈ છોડ નથી, સાંભળોને રાજન. ઝેડ સમે.
 તે માટે સનમાર્જની, આડી કીધી મેં રાય;
 સાચું જોલી છું જે ઘટે, તેવો કરજોરે ન્યાય. ઝેડ સમે.
 રાજાએ સત્ય માન્યું સહી, નવ કીધોરે કોધ;
 રાજ મૂકી કૈલાસે ગયો, બાણાસુર જોધ. ઝેડ સમે.
 તપ કરવા વેગે ગયો, દદ રાખી વિશ્વાસ;
 ધ્યાન ધર્યું મહાદેવનું, મુને પુત્રની આશ. ઝેડ સમે.

કડવું ૯ મું.—રાગ મારૂ.

તેણે સમે રાણી કહેવારે લાગી, જોઈ રાજનું રૂપ;
 બાણમતી એમ જોલીયાં, રાય થયો વૃક્ષસ્વરૂપ.
 રાય એ વરને શું લાવીયા, તમારી કાણ આવશે સંગ;
 અપત્ય સે નવ લાવીયા, હું દૂલાવત ઉછરંગ.
 બાણમતી દુઃખ પામી કહે, બહુ બળતણું શું કામ;
 સતાન મ્હારે કાંઈ નથી, શિર વાંઝીયાનું નામ.
 રાયે રિધસિધ ત્યાગ કીધી, ચાલીયો વનમાંહિ;
 કૈલાસ ગિરિએ આવીયો, જોહ છે શિવજી ત્યાંહિ.
 તાતને ચરણે લાગીયો, તવ પૂજ્યું શિવરાય;
 સંતાન મ્હારે કાંઈ નથી, કાંઈ પુત્ર પુત્રી થાય.

પ્રેમાનંદ.

ત્યારે પાર્વતીજીં બાલીયાં; મારે પુત્ર એક ગણેશ;
 તે તો આખો જાય નહીં, ત્રિલોકનો દેવેશ.
 અપત્ય કે આપે નહીં, જે પોતાનું સંતાન;
 તેત્રીશ દોડીએ પૂજા કરી, મૃત્યુલોકમાં માન.
 દેવ દૈત્યમાં પ્રીત ન હોયે, પિતા પુત્ર ન થાય;
 વચન એવું સાંભળી, મન ઝાંખો થયો છે રાય.
 પછે ઉમાએ શિવને કહ્યું, પુત્રી લવણમાં છે જેહ;
 તેને ત્રીશ દહાડા થયા પૂરા, આપોને પુત્રી જોહ.
 ત્યારે પુત્રી કહેવા લાગી, સાંભળો મુજ માત;
 કૈલાસે હું ક્યારે આવું, સત્ય કહેને વાત.
 પ્રાણુ વદ-તૃતીયાને દીવસ, તું આવજે મુજ પાસ;
 ગોર કરીશ જો પુત્રી મ્હારી, તો પૂરીશ તારી આશ.
 તે ભરતું ભાજન લઈને ચાલ્યો, લવણ મધ્ય કુમાર;
 માથે ચડાવી થયો મારગ, આવ્યો નગર મોજાર.
 પછે ભાજન ભાંગીને કન્યા કહાડી, દીડું તે સુંદર રૂપ;
 પંચામૃતે પખાળી કરી, શણગાર સજ્જવ્યા ભૂપ.
 ભાટ ચારણ ગુણ ગાંધર્વને, ત્યાં આપીયાં બહુ દાન;
 તરીયાં તોરણ બાંધીયાં, જાણે પુત્રી પુત્ર સમાન;
 ગજે બેસાડી નગર મધ્યે, ફેરવી લાવ્યો રાય;
 વાણત્ર વાજે અતિ ઘણાં, વળી બંદી જશ બહુ ગાય.
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિત મુણે, મહેલી દેવકન્યા રાય;
 સદેહ મનનો ટાળીએ, પછે દૈત્યપુત્રી થાય.
 નિત્ય રાજસભામાં બાણુ બેશે, ઘરે બહુ અભિમાન;
 એવું ભેદને બોલિયો, કૌભાંડ જે પરવાન;
 ગર્વ ન કરીજે રાયજી, કાંઈ મન વિચારી ભેય;
 પાંચ દહાડા પુરુષને, કાંઈ જાયા ફરતી હોય.

વલણ.

જાયા ફરતી પુરુષને, સરખી સદા ન હોયરે;
 ગર્વ કરી નવ કરીએ, માનો રાજ સાયરે.

કડવું ૧૦ મું.-રાગ સામેરી.

બાણાસુર નૃપ ઝોચ્યો, દેશ તે કન્યાદાનઃ
તેને પુણ્યે પામયું, ફળ કોટી ચત્ર સમાન.
આકાશ વાણી એમ હવી, સાંભળજે રાય નિરધારઃ
પુત્રી ઇચ્છાવરે પરણશે, કારણરૂપ કુમાર.
ત્યારે રાજ્ય વિસ્મય પામ્યો, છે કાંઈ કારણ વાતઃ
આકાશ વાણી એમ હવી, કાંઈ વરતશે ઉત્પાત.
શુકાચાર્યને તેડીયા, પ્રશ્ન પૂછ્યું : રાયઃ
આકાશ વાણી સુણીને, મને ચિંતા મન બહુ થાય.
જન્મપત્રિકા કરો એહની, અશુભ ગ્રહ જે હોયઃ
તેને હું કરું પાંધરા, કર મૂલ ધાલ્યો સોય.
શુકાચાર્ય જ યોલીયા, એ બળતાણું નહિ કામઃ
વિચારીને જોને રાજ્ય, મનમાં મોટી હામ.
તે ભવિષ્ય ટાલ્યું નવ ટળે, સહુ કહે જે આડે આંકઃ
નિમિત્ત કો છૂટે નહીં, ત્યાં ગ્રહતણો શો વાંક.
જન્મપત્રિકા કરી એહની, સાંભળ રાજકુમારઃ
એ કન્યા ત્યારે પરણશે, ત્યારે વરતશે હાહાકાર.
મન વિચારી રાજ્ય યોલ્યો, શુક પ્રત્યે એમઃ
એ કન્યા નવ પરણાવું, એ વાતનો મારે નેમ.

વલણ.

નિયમ મારે એ વાતનો જે, પરણાવવાનો હું નહીં;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે આખાને, માળિયે ચઢાવીએ સહી.

* સાખી.

એમ કહિને માળિયે, રાખી આંખાખાધરેઃ
રખવાળો બહુ મૂઝીયા, સુણો પરીક્ષિત રાયરે.

કડવું ૧૧ મું.-રાગ લલિત.

ઋષી કહે સુણ રાય અતુલવી, એક કથા મધ્ય બીજી નવીઃ
બાણાસુર વર પામીને વલ્યો, તે એકલો મૃગીયાએ પલ્યો.

જે પ્રતમાં આ સાખી છે, ને જમાં નથી છતાં આપી છે.

મહા વનમાં ગયો રાય બાણ, સારંગને કર્યો સાવધાન;
 મૃગીયાએ ગયોરે વનમાં તાત, ઝોખા ચિત્રલેહાએ બાણીર વાત.
 ચિત્રલેહાને કહે ઝોખાય, ચાલો સહિયર પુછ્યે ઉમિયાય;
 ચંદન પાત્ર કુસુમનારે હાર, શ્રીફળ ફેફળ મૂક્યાં સાર.
 નૈવેદ્ય બીજેરાં ને શર્કરા સાર, પૂજા થાળ ગ્રહી કર નાર;
 ઉપહાર લઈને ચાલ્યાં સતી, મનમાં વિરહની થઈ ચટપટી.
 ગંગા નહાવાગયાં ઉમયા માત, તે ઝોખા ચિત્રલેહાએ બાણી વાત;
 સંગાથે લીધી સહસ્ર જ સખી, બાંધી આયુધ અખલા અંગરખી.
 મદને ઘેલી બંન્ધો રે જતી, થઈ છે ઉદય ભાગ્યની રતી;
 જઈ પાર્વતીને લાગ્યાં પાય, મસ્તકે કર મૂક્યો ઉમિયાય.
 લીધું ચરણામૃત અંજલિ ભરી, ષોડશોપચારે માની પૂજા કરી;
 કુસુમહાર કંઠે ધરાવતી, અંગર ધૂપે કરી આરતી.
 પૂજા કરી ફરી લાગ્યાં પાગ, વહે દેવી દીકરી વર માગ;
 કન્યા કહે રૂપ કંદર્પ કોડ, એવા વરની માગું જોડ.
 ઉમયા કહે માગ્ય બીજી વાર, તોએ તેણે માગ્યો ભરથાર;
 ત્રીજી વાર કહ્યું માગ્ય ફરી, આપો સુંદર સ્વામી ઝોચરી.
 દેવી કહે વરદાન હશે ખરાં, જા કન્યા પરણે ત્રણ વરાં*;
 ઝોખા કહે કમ્મે ઈર્ષ હાથ, ત્રણ નાથ તે મહા ઉત્પાત.
 મેં પૂજ્યાં તમને સ્વારથ, એમ પરણે લોકમાં હસારથ;
 દેવી કહે ટાળું સંદેહ, ત્રણવાર પરણીશ તેનો તેહ.
 શુભ સ્વામી ઇચ્છે જો તરત, તો જઈ કરજો અલ્લાળું વરત;
 કુંવરિ કહે કંથનું શું જાણુ, ત્રત કસ્થાનું કુણુ એધાણુ.
 દેવી કહે તેની ચિંતા કરી, વૈશાક સુદી દ્વાદશી;
 ભાગવશે સ્વામી અંગ તુજતણું, મધ્ય રાત્રે આવશે સ્વપનું.
 તુજને પ્રેમ ધણો આપશે, ચિત્રલેહા આણી આપશે;
 ગયાં ઉમિયાજી કરાણા કરી, ઝોખા પધાસ્યાં મંદિર ભણી.
 મૃગીયા રંગીને આગ્યો તાત, પુત્રી વર પામ્યાની બાણી વાત;
 ચિન્તા ચિન્તામાં થઈ છે ઉદે, લય દાવાનલ પ્રગટ્યો હૃદે.
 વિચાર ઉપન્યો અંતર ધણો, વડ સસરો જે પુત્રીતણો;
 તે સગાઈ કાંઈએ નહીં ગણે, નિશ્ચે મદારા ભુજને હણે.

ઝોખાહરણ.

પુત્રી ઘડપણ પાળે શુંય, માટે ઝોખાને માંડે હુંય;
 જ્યારે નાશ પામે ઝોખારે ખાઈ, નહીં વેવાઈ ને નહીં રે જમાઈ.
 વેવાઈ હોય તો છેદે પાણુ, માટે ઝોખાને માંડે નિર્વાણુ;
 ભૂપતિ કોધાતૂર જ થયો, નસ ખડગ ખેંચીને ગયો.
 જ્યાં પુત્રીને મારવા જાય, ત્યાં ચાલ્યા ઋષિ નારદ રાય;
 નારદ કહે રાય ખડગ જ ધરી, જ્યાં ચાલ્યા તમે કોવ જ કરી.
 રાજ્ય કહે છે માંડીને વાત, જઈ હું પુત્રીની કરવા વાત;
 ઋષિ કહે સાંભળ ભૂપાળ, શું કરે પુત્રી નહાનું બાળ.
 તુજને લાગશે સ્ત્રીહત્યાય, માટે કરોને એક ઉપાય;
 આપણુ બાળકને પરણાવીએ કંઈ, રાખ્યું ફુંવારી પરણાવીશ માંય.
 નહીં જમાઈ વેહેવાઈ કાય, પછે તારે શી ચિંતા હોય;
 ગયા નારદ એવું કહી, બાણે બાળકી મારી નહીં.
 હળાબું શીશું દૈત્ય નરેશ, ન હોય ધરમાં પવન પ્રવેશ;
 દશ સહસ્ર મૃગ્યા રખવાળ, મેડી ઉપર ચઢાવી બાળ.
 પાસે મૃગી બાળ સનેહ, વિધાત્રી નામે ચિત્રલેહા તેહ;
 જોઈએ અંત વસ્ત્ર ને પાણી, બાંધી દોરીએ લીએ છે તાણી,
 રહી સખી એ મનમાં મોદ, ખાઈ પી કરે હાસ્ય વિનોદ;
 ઉપજે કામ દદ મન રાખતી, ઘણું દોલકા દહાડા નાખતી.

વલણ.

નાખતી દિવસ દોલકા, સાંભળ પરીક્ષિત ભૂપરે;
 એમ કરતાં ઝોખાને ચાલ્યું, વર વરવાનું રૂપરે.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ ગોડી.

વર વરવાને જોગ થઈ, પ્રગટ્યાં તે સ્ત્રીનાં ચેનજ;
 ઝોખા કહે છે ચિત્રલેહાને, એક વાત સાંભળને યેનરે;
 સૈયર શરે કીજે, મારી યેનીરે, દહાડલા કેમ લીજે.—ટેક.
 જમપે ભૂંડું મહાં જોખનીયું ને, મદ પૂરણુ મુજ કાયજ;
 પિતા તો પ્રીછે નહીં, મારો ફુંવારો ભવ કેમ જાય રે. સૈયર.
 સહુકો સાસરે જાય ને આવે, સૈયરો મુજ સમાણીજ;
 હું અપરાધવણુ ઘણું રે પિડાણી, આંખે ભડું નિત્ય પાણી રે. સૈયર.
 એરે દુઃખે હું દુખણી, મુને અંત ઉદક નવ લાવેજ;
 આ અવાસરૂ પીણી રે સહેવી, નિદ્રા તે કંઈ પેરે આવે રે. સૈયર.

ધન્ય ધન્ય તે કામની, જેણે કંથને કંઠ ગ્રહી રાખ્યોછ; સૈયર.
હું અંભાગણીએ પરણ્યા પીયુનો, અધરસુધારસ ન ચાખ્યો રે. સૈયર.
મર્યાદા સહીત માટે માણસ, કરે આખ્યનો અંણસારોછ; સૈયર.
તે સુખ તો મેં સ્વપ્ને નદીદું, વ્યર્થ ગયો જન્મારેરે. સૈયર.
સ્વામી દેરો સંગ નહીં નારીને, એથી બીજું શું નરતુંછ; સૈયર.
હવે આશા શી પરણ્યાતણી, મારું જોખન જાયે ઝરતૂરે. સૈયર.
બીજી વાત રુચે નહિ, ભરથારભોગમાં મગનછ; સૈયર.
છહાં વર આવે તો તરત વરું, નવ પૃથું જોશીને લગનરે. સૈયર.
વચન રસીક કહેતાં કરુણાભેર, આવે લટકતી ચાલેછ; સૈયર.
પ્રેમ કટાક્ષે પીયુને ઘોલાવે, તે હૃદિયા ભીતર સાલેરે. સૈયર.
મરકલકે મુખે ને મધુરે વચને, મર્યાદા મન આણીછ; સૈયર.
શાક પાક મેં પીયુને ન પીરસ્યાં, આઘો પાલવ તાણીરે. સૈયર.
એવાં સુખ મેં નયણે નદીઠાં, મારું કર્મ અતિ કઠોરછ; સૈયર.
જન્મ મારો એજે ગયો, જેમ વગડાનું દોરરે. સૈયર.
જલં વિના જેવું માનસરોવર, ચંદ્ર વિના નિશા જેવીછ, સૈયર.
એમ કંથ વિનાની કામની, હું અંભાગણી તેવીરે. સૈયર.
અરણ્યમાં જેમ વેલી ફૂલી, ત્યાં નહીં ભોગી ભમરછ; સૈયર.
તેમ વપૂવેલી જોખન ફૂલ્યું, ન મળ્યો ભોગી વરરે. સૈયર.
જળવિના જેવી વેલડી, લવણ વિના જેમ અત્રછ; સૈયર.
ભરથાર વિના જેમ ભામની, તેને દોહલા નાખવા દંતરે. સૈયર.
એમ સૂખ હું મિથ્યા ગણું છું, હું તો લેવાઈ મારે પાંપેછ; સૈયર.
આ બંધોગીરી કરમે કીધી, શુનિયે ચઢાવી આપેરે. સૈયર.
અકળ ગતિ છે ગોવિંદજીની, શું નિપજશે એનીછ; સૈયર.
ગોવિંદજીનું ગંમતૂરે થાશે, મનકું મારું રહે નહીંરે. સૈયર.

વલણ.

મન મારું રહે નહીં, વિરહવહ્નિ થયો ઉદેરે;
એમ વલંવલતી આખાને દેખિ, ચિત્રલેહા વાણી વહેરે.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ મેવાડાની દશી.

શીખામણુ દે છે ચિત્રલેહા જે, તું તો સાંભળ આળ સનેહા જે;
એમ છેકરવાદી નવ કીજે જે, આંધ બળિયા આપથી પહીજે જે.

ઝેવું નીચ સમજવું તોરું જો, આપણ મહોટાં માખાપનાં છોરું જો;
 એમ લાંછન લાગે કુળમાં જો, પ્રતિષ્ઠા જાએ એક પળમાં જો.
 કીજે કહું હોય જે તાતે જો, નવ જંઘએ ખીજી વાટે જો;
 હું તો રહિ છું રક્ષા સારુ જો, યેની તું માણસ નહીં વારુ જો.
 મેં ન થયું તારું રક્ષણ જો, બાધ તુજમાં પ્રગટયું અપલક્ષણ જો;
 તુંમાં કામકટકદલ પ્રગટયું જો, હવે મારે રહેવું નથી ઘટતું જો.
 જોને રાય બાણાસુર જાણે જો, અંત આપણ યેનો આણે જો;
 મત્રી દુઃખદાયક છે વળતી જો, હું તો ભુંડી કહેવાઈ તુંજ મળતી જો.
 મારા સમ જો તું કરે મન વ્યગ્ર જો, એમ સ્વામી ન પામીએ શીઘ્ર જો;
 થાકે ડગલાં ન ભરીએ લાંબાં જો, ઉતાવળે ન પાકે આંખા જો.
 હું પ્રીછી કામનું કારણ જો, યેની રાખ્ય હૈયામાં ધારણ જો;
 પિયુને મળયું કોને નથી ગમતું જો, સહને જોખન હીડે છે દમતું જો.
 તુંમાં જ્ઞાન અક્ષલ નથી અર્થ જો, કારાગૃહમાં તે કયાંથી કંથ જો;
 મારી ઝોખાબાધ સલૂણાં જો, તમે વ્રત કરોને અલૂણાં જો.
 આબ્યો ચૈત્ર માસ એમ કરતાં જો, પછે ઝોખાજી વ્રત આચરતાં જો;
 અલવણ અન્ન જમી દિન આવે જો, દોષક બળે ન ભૂમિએ સુવે જો.
 માત ઉમિયાને આરાધે જો, દેહ દમન કરે મન વાધે જો;
 થયું પૂરણ વ્રત એક માસે જો, કાણ જાણે એકાંત અવાસે જો.

વલણ.

અવાસ એક સ્થલ વિષે, વ્રત કીધું ઝોખાચરે;
 થયો સ્વપ્નસંભ્રમ સ્વામીના, તે ભટ પ્રેમાનંદ ગાયરે.

કડવું ૧૪ મું.-રાગ કેદારો.

નાથ વિના હું એકલી, કેમ કરીને રહેવાય;
 કામજ્વર પ્રગટ થયો, જ્વાળા કેમરે સહેવાય. નાથ વિનાં ટેક
 માતપિતા વેરી થયાં, જોણે દુઃખમાં નાખી;
 વાંક વિના વિપત ઘણી, આ શૂનીએ રાખી. નાથ વિનાં
 મારો હરખ રહ્યો હૈડા વિષે, રંડાપો વળગ્યો;
 કંથ વિભ્રમે છે દોહલો, પ્રાણજીવન અળગો. નાથ વિનાં
 શણગાર સજીને હું શું કરું, દેખાડું કોને;
 સેજ બિછાવી સ્વામી વિના, જોઈ કોના મોને. નાથ વિનાં

ઉજડ વનમાં નહીં રહું, નહીં કોને જોઈ; -
 તસ્કરની જેમ માતને, કોડીમાં રોવું. નાથ વિનાં
 મારી દિન દિન કાયા દૂષણી, સૈયર શું કરીએ;
 કંથ વિભેગ છે દોહલો, પ્રાપ્તિને મરીએ. નાથ વિનાં
 હોએ સૂખ ઘણું પીયર વિષે, તોએ ગ્યાણું આવે;
 ભાઈ ભોળાઈ મેણાં દીએ, નહારી કહાવે. નાથ વિનાં
 કોનો રે પીયુ મેં પરલવ્યો, પેલા ભવનીરે માંહે;
 તે દૈવે મુને દંડ દિવો, આવી આ ભવ માંહે. નાથ વિનાં
 રાત વેરણુ થઈ માલરી, નહીં વહાણું વાએ;
 પ્રેમાનંદ પ્રભૂ જો મળે, તો સુખકું થાએ. નાથ વિનાં

કડવું ૧૫ મું.-રાગ કેદારો.

શુકદેવજી વાણી વદે, ગોખા ભરી છે ખૂરણ મહે;
 વૈશાખ સુદી દ્વાદશી હતી, સ્વામી સ્વામી કરતી સૂતી.
 સુખે નિદ્રા કરે છે બાળ, તન તમ ઉઠે વ્રેહજવાળ;
 વ્રેહની જવાળાનો તાપ ન સમે, ઘણા દોહલા દિવસ નિર્ગમે.
 સમય સંજોગ સૂર્યને અસ્તે, કુચમર્દન કરે છે સ્વહસ્તે;
 અધર કરડે ચુંબન દે ઘેલી, જોઉ ચરણ હૃદયેર મેહેલી.
 લડથડતી આવે હીંડી, ત્રિવલ્લેહાને પાડે ભુજ-ભીડી;
 મુતાં સન્નજંએ એકઠાં વળગી, સૈયરને ન કરે અળગી.
 પર્યંકે પ્રેમદા રમે, એમ આજે નિશા નિરગમે;
 કાંઈ લખીત વાત છે ભાવી, જુગમ કામનીને નિદ્રા આવી.
 ગોખા ઉધમાં ન જાણતી હતી, સખીની સંજે જઈને સૂતી;
 તેને થાવા ન દે ઉપરાંટી, અન્યોઅન્ય ભરાવે આંટી.
 સુતી સ્વામી સ્વામી કરતાં, થાવા લાગ્યાં સ્વપ્નાંતરે ત્યાં;
 થઈ સ્વપ્ને ગોખા આનંદી, વરં મેલ્યો છે વ્રેહનો પ્રંદી.
 મડપમ મનુષ્યે ભરાયો ખચખચી, દીડી નૌતમં ચોરી રચી;
 એક સ્વામી તે રુપે રસાળો, તેની સાથે મલ્યો હથેલાળો.
 ચાર મંગળ ફેરા ફરિયાં, કંસારના ભોજન કરિયાં;
 દાસી ગીત ગાયે છે વરણી, ગોખા પીયુજણું ઉડી પરણી.
 લાયક સ્તંભ પોતાની મેડી, ત્યાં પિયુજને લાવ્યા તેડી;
 પીળી પાથ ને વાઘો લાલ, શીર તોરો છે ફૂલ ગુલાલ.

આખાહરણ.

શોભે ભૂષણ. તે નવરંગ, હાથે મીઠળ શોભે અંગ;
 એમાં શય્યાએ શ્યામા ને સ્વામી, એવું સ્વપ્ન તે પ્રેમદા પામી.
 વાખ્યો વામાને પ્રેહનો રોગ, સ્વપ્ને પામી સુખ સંભોગ;
 નાથ આલાવે કરી આદર, પ્હોંતી શામાની સાદર.
 રતિસંગ્રામ કરે છે નિઃશંક, અંહી અંધરે દેતી ડંખ;
 દુટથો હાર વણ્ટી મેખલા, રમે રતિ સુખ આસન કળા.
 સ્વપ્ને નારીને મળીઆ નૃપ, કન્યા ખલીત થઈ કંદ્રપ;
 ભાંગી નાખ્યો તે ભોગનો ભેદ, ઉપન્યા અમૃત પરસ્વેદ.
 મધૂરી બોલે જંતરણી, એમ મ્હોડે વાત અંતરની;
 સ્વપનામાં રજની જાગે, તે તો કન્યાને રહું લાગે.
 મનમાંહી તે મન ગયું પેશી, ખાવું ખાધું તે એકમાં બેશી;
 ખિડી અરંધી કરડી નાથે, આપી આખાજીને હાથે.
 ખાતાં મુખ મરડ્યું ખિડી બોટી, પિયુને રીસ ચઢી પ્રીત ખોટી;
 અનિરુદ્ધ વિમાસે મન, ચિત્ત ભાગ્યું વિચાર ઉત્પન.
 કહે મુજ કુલ ખોઈ લાજ, રખે જાણે શ્રી મહારાજ;
 હું તો થઈ ગયો કામી અંધ, પરનારી સાથે શો સંબંધ.
 એમ વિચારે ભરથાર, વિરહાતૂર ખાણુકમાર;
 પતિને જોઈ મોહ જ પામી, પછે વિરહની વેદનાં વામી.
 ખિડી પાનની અરંધી કરડી, ખાધી મન વિના મુખ મરડી;
 ભરથારને બ્રાંત જ આવી, સેજેથી નાથ ગયો રીસાવી.

વલણ.

રીસાવી ગયો રમણ કરતાં, સ્વપ્રાંતરની વાતરે;

આગિતી ઉડી આખા જાગી, સાથે માંડ્યો આંસુપાતરે.

કડવું ૧૬ મું—રાગ સામેરીની સાખી*.

સામેરી સજન વળાવિયો, તોતી વેલું માહે;

હું ન સરજવાદળી, પિયુને પળપળ કરતી છાંયરે.

સાહેલી સાગર ઉલટથો, રતન તણાયાં જાય;

કરમ હીણાભરે મુંડડી, તેના શંખલે હાથ ભરાયરે.

* જુદી જુદી ચાર પ્રતોમાં આ સાખીએ જોવામાં આવી, તોપણ એ પ્રેમાનંદની રચેલી હશે, એમ ખાતરીથી કહી શકાય નહિ.

સુજે સુતાં સ્વપનો ભયો, પિયા ગૃહી મોરી આંહે;
આચિતાં જ્યપી ગૃહ, પીયુ ન દેખું ત્યાંહેરે;
મુછી ત્યારે પિયુ સાંભરે, જાગું તો પિયુ બાસ;
રેન-કે સ્વપ્નાંતરે, ક્યું જિહી મોરી માય.
સ્વપ્નામેં પિયુ આવીયા, ઉઘે લાગો ધાય;
અલિહારી એ સ્વપ્નાકીરે, મત સ્વપ્ના હો જાંયરે.
સ્વપ્નાને તોરા કહા કીયા, મત જાગાવે માય;
જે મેરા પિયા ના મીલે, તો મેં મરૂંગી સાયરે.

રાગ સામેરી.

જાગી જાગીરે રામા રસભરી, તપાસે સંજલડી ફરી ફરીરે.—રામા. ટેક.
હીને સજ્જનપર જોડી, વિચાર વિષે પેડીરે;
ચતુરાં ચક્ષુને ચોળીને જોતી, પછે નેત્રે નિર ભરી રોતીરે. રામા.
ભુજ દહને લલાટેરે જોડી, વિરહભરી છે જાળીરે;
થરથર ધ્રજે ને કાંઈ નવ સૂઝે, રૂવે છે આંસુડાં ઢાળીરે. રામા.
મુખે કરડે છે આંગળી, મેં વણસાડ્યું થોડાને કાળેરે;
મેં મુઠ મોહોડું મચકોડ્યું, જિડી ન જાધી તે દાઝેરે. રામા.
લથડતી આવે ન પાલવ જાલે, ભમર ભોળી ભાળેરે;
કરે સ્વામીને સાદ સંભારી, નૈણે તે આંસુડાં ઢાળેરે. રામા.
ધન ધન ગઠ નારી, તપાસી જારી, દિડી તે ભોગળ ભીડીરે;
જોઈ આરે ખુણે, ને મસ્તક ધુણે, વિલપે વિજેગની પીડીરે. રામા.
કરે કાલાવાલા, મનોરથ ઢાલા; હણહણતી દે છે સમરે;
તમારે દસવું, મરેરે રોઈ મરવું, ધીરજ રાખું ક્યમરે. રામા.
આગી સંભોળ મુખ, પડી દેવું દુઃખ, મારી નિર્બળ કર્મની રેખારે;
અતીશે મા તાણો, દયામન આણો, તમને જાપના સમ ઘો દેખારે. રામા.
જુગ્યા પ્રીત તપાસી, હું છું દાસી, દંડ ઘો અપરાધ સાસરે;
કરે રનેદ, કે વડાવા તજું દેદ, અતિ ધાગું તે નહીં વાસરે. રામા.
મિટ મિટ માંડા, નેખટપટ જાંબ, ન જાંબો તો કંઈ નાખું વડાડીરે;
ખાડી માટે ચવાં મન ખાટાં, કોણ તો મુખના તંબોળ લકો કલાડીરે. રામા.
અંદે નાથક ન જંદગી દારે, રાડ તે ફેગટ પ્રાંસરે;
અમેતાપ ન આરે દયા, દેખી મારી આંખડીજી આંસરે. રામા.

ઝાંખાંહરણ.

અનેક ઉપાય કીધા કન્યાએ, ન બાલ્યો નાથ આશા લાગીર;
વઢે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, થઈ ગતિ મંદ, પછે ઝાંખાં તે રાવાં લાગીર. રામા.

કડવું ૧૭ મું.—રાગ રસિક મહુલાર.

મારો પીયુ પરદેશી થઈ રહ્યો, રિસાવ્યો ભરથાર;
રત્ન આવ્યુંતું હાથમાં, રાખી ન શકી આણીવાંદરે. મારો.
હવે દોષ દેવો શો કર્મને, હાસ્યમાં થયું કંઠપાત;
મેં તો મંરકલડે મુખ ફેરવ્યું, મારાં હાથને પડી છે ભ્રાંતરે. મારો.
હવે વહેલા પધારોને નાથજી, મ્હારું હૃદય પ્રારીરે જય;
મુખસાગર વહી ચાલીયો, જોખન તણાયું જયરે. મારો.
વ્યાકુળ મન કન્યાતાણું, કેશ છુટા છે ચારે દીશ;
હાથ ધસે કંઠપાંત કરે, હવે શું થાશે જંગદીશ. મારો.
પેલે ભવે કર્મ શાં કર્યાં, પાપી પતિ વિજેગની જંવાળ;
હુશ રહી હઠડા વિષે, રંગમાં ડશીયોરે વ્યાળ. મારો.
ચા દિશા ભાળે ભામિની, ઝાંચિતા ઘો દરશન;
ઉઠે જોમે અવની પડે, જેમ જળ વિના તેલપે મીન. મારો.
એમ રુદન કરે મુંદરી, જાગી ચિત્રલેહા તત્કાળ;
તેણે હૃદિયા સાથે ચાંપીને, ચુંખન દીધું ગાલ. મારો.
તાત તારો જે જાણુશે, આપણું જેનો આણુશે અંત;
સાચું કહેને મારી જેનડી, તે શું દીકું સ્વપન. મારો.

વલણ.

ઝાંખા કહે સુણુ જેનડી, મુને ભાવ ન લગારે;
ભાટ પ્રેમાનંદ એમ કહે, પ્રાણુ લાવતાં શી વારે.

કડવું ૧૮ મું.—રાગ વેરાડી.

આશા ભંગ થઈ ભામીની, રૂવે સ્તુતિ કરે સ્વામીની;
ચિત્રલેહા ભણી તે ગઈ, ઉઠે જોનિ તું શું સૂઈ રહી.
છે ચતુર કૌભાંડ કુમારી, પૂછે વાત સડળ વિસ્તારી;
ચિત્રલેહા કહે સુણુ બાળી, કેમ રૂવે છે આંસુડાં ઢાળી.
જાગિ સૈયર જે બાકળી, કેમ રૂવે છે કન્યા બાકળી;
આવડી ઝાંખા શાને કાંપી, શકે ઝાંથારે તુજને ચાંપી.

મારિ મીઠી તું રહે. જાની, તને રક્ષા કરે રે ભવાની;
કહે જોનિ તને-શું હવું, સ્વપ્નામાં દિહું, કાંઈ નવું.
ઝોખા કહે છે કર્મે દેઈ હાથ, થોડાં સારુ દુબ્યો મેં નાથ;
હસતાં રમતાં ચઢી ગયો કોઈ, ફેકટ શંસૂ થયો વિરોધ..
કર દીવો નેધર નિહાળિયે; છે તો આટલામાં પિયુ માળિયે;
ચિત્રલેહા કહે ઘેલી થઈ, દેવે અહિંયાં અવાયે નહીં.
આવિ ન શકે પ્રાણી પંખના, એ તો સ્વપ્નાની ઝંખના;
પિયુ પિયુ કરતાં તું સૂતી, માટે સ્વપ્નામાં દીઠો પતી.
સ્વપ્ને નિર્ધન પામે ધન, સ્વપ્ને વંઝા પ્રસવે તન;
જાગે ને ઠાલો ઉછંગ, સ્વપ્ન મૃગજાળના તરંગ..
ઈંદ્રજાળની જેવી વસ્ત, અહિંયે ને ઠાલો હસ્ત;
લબ્ય ન થાય દીહું સ્વપ્ને; દર્પણુ રૂપ ન આવે કને.
ગાંધર્વ નગર ને ગગન કુસુમ, ભોગ અસ્થિર સ્વપ્નના તેમ;
નિદ્રાવશમન ક્યાંહીં ભમે, સ્વપ્ન સુખ નહિં સાચું ક્યમે.
ચિત્રલેહાયે દીધિ હારણુ, સખી ઝોખાને આપે ધારણુ;
કુંવરીનું મનાવા મન, કીધો દીપક ફેરવ્યો ભવન.
તપાસ્યું માળિયું ચારે પાસ, પડિ ઝોખા થઈને નિરાશ;
વાધિ વિરહતણી વેદના, મૂર્છાંગત થઈ અચેતના.
ચિત્રલેહાએ જોડી કરી, હૃદયે ચાંપી જે ભુજ ભરી;
કામવશથડી મન લાજતું, વિરહતપ છે તન દાઝતું..
જાંટિ સખિયે પાચું નીર, વિરહે વ્યાકુળ સ્વેદ શરીર;
ચિત્રલેહા કહે સણુ સતી, સાવધાન થા તું, લાવું પતી..
કેમ વિસર્યું ઉમાનું વચન, સ્વપ્ને વરણો સ્વામીન;
ઝોખા કહે મને સ્મરણા થઈ, આણી આપ પ્રભૂને અહીં.
વિધાત્રી કહે શું તેનું નામ. સ્વપ્ને સ્વામીનું કોણુ ગામ;
કોણુ જાત પિતા ને માતે, લઈ આવું કહે માંડી વાત.
ઝોખા કહે કર્મે દઈ ભૂજ. વારે વારે શું પૂછે મુંઢ;
મન મળવા રહ્યું ટમટમી, તેનું રૂપ અંતર રહ્યું રમી..
ઝોખા કહે હું તો ઘેલી થઈ, નામ હામ પુછાયું નહીં;
નાત જાત ને માત પિતાય, પ્રીતિ નહિ જે પ્રથમ પૂછાય..

ગોપાહરણ.

રુપ કળા મને મન ગમી, તે સ્વરુપ રહું ચિત્ત રમી;
 બાધ તે નાથે મિથ્યા મને દમી, સુખ સુરજ ગયો આથમી.
 નિશા નહિ જન્યે નિર્ગમી, મળવા મનકું રહું ટમટમી;
 વિરહ દુઃખ ન રહેવાય ખમી, લાવ નાથને ચરણે નમી.
 સખી કહે કર્મે દઇ હાથ, તું માંડી કહે બધી વાત;
 મિથ્યા વાત કહે છે મને, નામ હામ વિના લાવું કેને.
 તું કાંઈએક આશરો વધ, તારા સ્વામીને લાવું સઘ;
 ગોપા ગોપે છે આલપંપાળ, આવેતો ગોળખું તત્કાળ.
 ઘણું રુપ સખળ છે સારું, તેણે ચિત્તકું ચાર્યું છે મારું;
 લાવ સખિ શીઘ્ર તેહને, નહિ તો પાકું મારા દેહને;
 સ્વામી વીના તો જીવવું વૃથા, માટે પિંડ પાકું સર્વથા.

વલણ.

પિંડ હું પાકું સર્વથા, આજ ન આવે સ્વામીરે;
 ચિત્તલેહા રુપ ચીતરે, કાગળમાં બહુ કામીરે.

કડવું ૧૮ મું.—રાગ નટની દેશી.

કાગળ રંગ લીધારે વિધાત્રી, ભાત્યભાત્યનાં ચિતરે સ્વરુપ;
 સ્વર્ગના સુર પાતાળના પત્રગ, લખીયા તે ભૂમીના ભૂપ. કાગળ.
 વાયુ વરણ ને પાવક લખીયા, જક્ષરાય ને જંમ;
 ગોપા કહે તું લઘુને મૂકીને, વૃદ્ધને દેખાડે છે ક્યમ. કાગળ.
 ગણેશ ઇશ ને અંબુઇશ લખીયા, લખીયા તે સેનાના ધીશ;
 જીગમ તુરંયા સહિ જોવડાવ્યા, તોચે ધુણાવે શીશ. કાગળ.
 પ્રભાકર સુધાકર લખીયા, ગિરીજાવર ગંભીર;
 ગોપા કહે એમાં કોઇ નહીં, મારા સ્વામીજી કેરું શરીર. કાગળ.
 અષ્ટ વસુ ગુણ ગાંધર્વ લખીયા, લખીયા તે બારે મેહ;
 સપ્ત જળનિધિ અષ્ટ ધાતુકર, લખી તે તેની દેહ. કાગળ.
 વેદ મુનિ ને જીગમ વિણાધર, લખીયા તે ચિત્રવિચિત્ર;
 મારુતગણ ને લખીયા વિદ્યાધર, સપ્ત ઋષિજી પવિત્ર. કાગળ.
 શત કૌરવ ને પાંચ પાંડવ, દેશ દેશના રાય;
 કન્યાના કોઇ મનમાં ન આવે, આકુળ આકુળ થાય. કાગળ.
 ચિત્તલેહા મનમાંથી વિચારે, મેં લખીયા તે હામોહામ;
 વિષયી પુરુષ ભામનીના ભોગી, શ્રીકૃષ્ણતાણું એ કામ. કાગળ.

ચતુરભુજ પીતાંબરધારી, લખીયા તે શ્રીમહારાજ; ..
 દીડા શ્રીકૃષ્ણ ને આખા ઉડી, કીધી વડસસરાની લાજ. કાગળ.
 અરે સહિયર એ લિયાનારે કુળમાં, છે મારો ભરથાર;
 તવ પ્રધુમ્નને લખી દેખાડ્યો, લાજ કીધી ખીજ વાર. કાગળ
 કન્યા કહે અવયવ પ્રભુના, આ પુરુષ કોઈ વૃદ્ધ;
 ચિત્રલેખાએ લખી દેખાડ્યો, કાગળમાં અનિરુદ્ધ. કાગળ.
 મુગટ ભમરપર વદન સુધાકર, નેત્ર જે અખૂજ;
 ઘેલી આખા ધાધને ભેટી, કાગળને ભરી ભૂજ. કાગળ.
 ધન્ય ધન્ય નાથજી, હાથ ગ્રહીને, ન મૂકીએ તે ખીડી સારું;
 હૃદય અપળાનું હોય કાર્યું, કુણુ ગળું છે મારું. કાગળ.
 ના ના જોલો મારા સમ છે, લાજો છો શા માટે;
 ચિત્રલેહા કહે ન હોય સ્વામી, વળગ્યામાં કાગળ શટે. કાગળ.

વલણુ.

કાગળ શટે કામંતી, ચિત્રલેહા જોલી વાણીરે;
 આખા કહે તૂં દારિકાથી, આપ્ય પ્રભૂને આણીરે.

કડવું ૨૦ મું.—રાગ મારૂ.

આખા કહે છે સ્વણુ સાહેલી, લાવ તાથને જહેલી જહેલી;
 બાઈ તું છે સુખની દાતા, લાવ સ્વામીને થાય સુખ શાતા.
 આખા તને તો પડ્યા એ હેવા, સખી આણ્યાના ઉપાય કેવા;
 તને પરણ્યાતાણું મન થાય, નથી લાવ્યાનો એક ઉપાય.
 દૂર પંથ છે દારામતી, કેમ જવાય મારી વતી;
 ત્યાં તો જઈ ન શકે રાય શક, રક્ષા કારણુ પ્રેરે છે ચક્ર.
 જીવતાં તો પ્રેરી ન અવ્રાય, નિશ્ચે મસ્તક છેદન થાય;
 જીવું જોજન સહસ્ર અગિયાર, તારો કેમ આવે ભરતાર.
 નયણે નીરતી ધારા વહે છે, કર જોડીને કન્યા કહે છે;
 બાઈ તારી ગતિ છે મોટી, તને તો ન કરે કોઈ ખોટી.
 સહિયરને સહિયર હોય વાલી, બાઈ તું મને હાથે આલી;
 આપણે જે બાળસંઘાતી, તું તો પ્રાણુદાતા છે વિધાત્રી.
 માખાપ વેરી થયાં મારાં, મેં તો ચરણુ સેવ્યાં છે તારાં;
 ચિત્રલેખા તું દીન દયાળ, એમ કહિને પગે લાગી બાળ.

આંખાહરણ.

ચિત્રલેહાએ ધારણા દીધી, પછી કાયા પક્ષિણીની કીધી;
 બાલિ ચિત્રલેહા સસં વાણી, ક્ષણ એકમાં આપું આણી.
 તે શું પરણાવું રહી રીત, તો તું બાણજો મારી પ્રીત;
 આખા કહે રહેજો રહે આચરણે, રખે અનિરુદ્ધને તું પરણે.
 સખિ સુંદર વરને બાણી, રખે થાતી તું પટરાણી;
 એના અતિશે છે હાથ રુપાળો, રખે મેળવે તું હાથેવાળો.
 બાધ બદલ વર છે રુડો, રખે પહેરીને બેસતી ચુડો;
 બાધ બંધને આવજો તત્તે, રખે તે સાથે મંગળ વર્તે.
 સખિ આવજો વહેલી વહેલી, વહાણું વાતાં પહેલી પહેલી;
 બાધ તારો છે વિશ્વાસ; રખે કરતી મને નીરાશ.
 કોઇ ન બાણે એવું કરજે, વેગે સ્વામીને લધને કરજે;
 બે બાણશે પીતા બાણુ, તો તો આપણા લેશે પ્રાણુ.
 તું તો કરજે સ્વામીનું જતન; મુજ રાંકને હાથ રતન;
 મધે પંથે વળાવિ વિધાત્રી, પક્ષિણી મન વેગે બતી.
 દારિકા પહોંચી કામિતી, છેલ્લી દોઢ પહોર બમીની;
 બાવા કીધું નગરમાં મન, એવે આવ્યું સુંદરશન.
 જેવું મસ્તક છેદે બળમાં, કન્યા પેઠિ ગોમતિના જળમાં;
 એવે નારદ ઋષિ ત્યાં આવી, ચક્રલયથકી કન્યા મૂકાવી.
 કહે નારદ સુંદરશન, એને લઇ જવા દેજે તન;
 એ તો કામ છે કૃષ્ણને ગમતું, માટે રખે તું એને દમતું.
 પછે ઉદકની અંબલિ લીધી, મંત્રે વિધાત્રી નિર્ભય કીધી;
 લામસી વિદ્યા ઋષિએ આપી, પછે પીઠ પ્રેમદાની થાપી.
 હંવે અદ્ય રહી છે રાત્રી, બા લે અનિરુદ્ધને તું વિધાત્રી;
 ગયું ચક્ર તે પશ્ચિમ પાસે, ઋષિ, નારદ વળિયા આકાશે.
 આલિ ચિત્રલેખા ભેતિ ગામ, સામસામાં શોભિતાં છે ધામ;
 સમ ભોમિના ભવન તે ભાસે, ભેતાં ભૂખ તરસ તે નાસે.
 બહુ કળશ ધન બિરાજે, ભેતાં અમરાપુરી તો લાજે;
 શોભે છન્ન ઝરૂખા ને મોળ; મંણીમય ચંભ ઝાકઝમાળ.
 વાંકી બારી ને ગોખે જાળી, લીલા કાચ મૂક્યા છે ઢાળી;
 લીધી ભીતે સોનાની ગાર, ચળકે કામ તે મીનાકાર.

લલાં ચૌટાં શેરી ને પોળ, સામસામી હાટનિ ઝોળ;
 ઘેર ઘેર તે વાટિકા કુંજ, કરે ભમર તે ગુંજગુંજ.
 મોટા માતંગ ધૂમે ને ડોલે, ગુણુગાન બંદીજન ઘોલે;
 દીસે દારિકા વૈકુંઠ સરખી, ચિત્રલેહાયે નગરી નરખી.
 દુર્ગ કાસીસાં રડાં ધિરાજે, ચારે પાસે રત્નાગર ગાજે;
 ત્યાં ગોમતિનો સગમ, ઉદ્ધરે સ્થાવર ને જંગમ.
 શકે અવાસ અડશે વ્યોમ, જાણે વૈકુંઠ આણ્યું ભોમ;
 ઘેર ઘેર હરિગુણ ગાય, ચિત્રલેહા તે જોતી જાય.
 વસુદેવનાં ધર નીહાળી, ગઈ જ્યાં વસે શ્રીવનમાળી;
 સોળ સહસ્ર નારી વિહારી, દીઠા ઘેર ઘેર દેવ મુરારી.
 હરિના સાઠ લાખ છે તંન, જોયાં તેહતણાં ભવંન;
 જોયું કામધામ ઝાતકાર, દીઠા મેડિયે કામકુમાર.
 અનિરુદ્ધ સુતો છે હિંડોળે, ત્યાં દાસીઝ્યા વાયૂ દોળે;
 શોભે દીપક ચારે પાસ, જે ચરણ તેળાંસે દાસ.
 ત્યાં આવનાં અંદન જોહેકે, બહુ હિંડોળે કૂમતાં લેહેકે;
 કામકુંવર તે કામ જ જોવો, ચિત્રલેહાને ચોરી લેવો.
 લેવો કુંવરનું કારણ, સમર્થ નિદ્રાનું ધારણ;
 રાતે જે કોઈ જાગતું હુતું, તે તો જે જેમ તે તેમ સૂતું.
 ધારણ ભારણ ભારી કાયા, આત્મમાન થઈ જોગમાયા;
 અનિરુદ્ધતણી ટિકરી, તે તો સૂતી નિદ્રાયે ભરી.
 ચિત્રલેહા ધરમાં ગઈ, પણ કુંવર જાગ્યો નહીં;
 ત્યાં વિચાર અંતરમાં કીધો, કડાં કાઢી હિંડોળો લીધો.
 જે જે ડાંડી કરમાં ઝાલી, ખેચર રીતે તે ચતૂરા ચાલી;
 કરે યત્ન અંતરમાં વહાલ, એવિ ઉડિ જે આવે ન આલ.
 ગોવિંદે ગોઠવણી કીધી, જાણિ જોધને જાવા દીધી;
 ઘેર આખા જીવે છે વાટ, નાચ્યા નાચ ને થાય ઉચાટ.
 એવે સાંભળિ પાંખ જ વાગી, ત્યારે આખાની આરત ભાંગી;
 લાવિ ચિત્રલેહા કહેવા લાગી, આપ વધામણી મુખ માગી.
 આ નાથ તારો હિંડોળે, નર નારિ મળો તમે ટોળે.

સાખી.

ટોળે મળો તેમે તારણી, આ તારો ભરથાર;
પછે ગોખાયે ચિત્રલેહાને, દિધા સોળ શણગાર.

કડવું ૨૧ મું.—રાગ માઝની દેશી.

ગોખા કહે છે ચિત્રલેહાને, તે આખું પ્રાણનું દાન;
સખી કહીને કેમ બોલાવું, તું છે દેવી સમાન.
દીપક જગતો કરીને કન્યા, પરણ્યાની ખાસે આવી;
શું સુતા નિદ્રાવશ સ્વામી, હિંડોળે સોહાવી.
કામકુંવરને આ શી નિદ્રા, સુવું સારું લાગે;
દૂર પંથથી કંથ પધાર્યા, તોએ સુતા નવ જગે.
રજની અલપ રહી છે રાણા, ઉંઘ તે તમને આ શી;
જેને સખી એ બીયાં દિસે છે, કુંભકરણના ઉપાસી.
ઉંચે સ્વરે જઈને બોલાવે, ચરણ નેપૂર વગડે;
હસ્યા મિથે હિંડોળો હલાવે, તોએ ન આંખ ઉઘાડે.
વાયુ ઢોળે ને ચરણ તળાંશે, મુખ કરે સ્તવન;
એવે સમે અનિરુદ્ધને આવ્યું, નિદ્રાવશમાં સ્વપન.
કાંઈક નારી મુજને લાવી છે, હિંડોળો કરીને હરણ;
એકાંત વાસમાં રાજકન્યાનું, કીધું મેં પાણિપ્રહણ.
તેના પિતાએ મુજને બાંધ્યો, હાક તે ચોદશ વાગી;
લાવ્ય ભોગળ મારું જ્ઞાને, સાચે તે ઉંચો જગી.
હસી ખસી ગોખા રહી અળગી, હાકી ઉંચો આ શંય;
અનિરુદ્ધ ગાભરો થઈને કહે છે, ક્યાં આવ્યો છું હંય.
હિંડોળો એ નિશ્ચે મારો, નાહો એ મેડી મહારી;
હાસી ચાર દિસતી નથી, આ જે કાણુ રાજકુમારી.
ગોખાએ ચિત્રલેહાને પ્રેરી, તે બોલી શીર નામી;
હું તમને હરી લાવી છું, કોઈ ન કરશે સ્વામી.
આ બાલા છે બાણાસુરની, ગોખા છે એનું નામ;
સ્વપ્નાંતરમાં વરી ગયા છે, તમ આવે થયો વિદ્રામ.
આ નારી પ્રભૂછ તમારી, સમાવો તનનો તાંપ;
સ્ત્રી ભરથાર બંન્ધો રહો છાનાં, ન જાણે એનો આપ.

પ્રેમાનંદ.

વચન સાંભળી વિધાત્રીનાં, ચઢી અનિરુદ્ધને રીશ;
 શું કરું જે ખડગ નથી, નહિ તો છેદત બન્યોનાં શીશ.
 ગામ મુકાબ્યું ને ધામ મુકાબ્યું, મુકાબ્યું કુટુંબ સ્વજન;
 કેમ વરું અસુરની કન્યા, હું જાદવ કુળનો તન.
 પુરું જોઈને આખા કહે છે, જાદવ કુળ તો પવિત્ર;
 વિચારીને જોલો નાથજી, જાણું પિતામહનાં ચરિત્ર.
 રીંછસુતા ને કુખ્જ દાસી, તેથી હું નથી નરતી;
 તાત તમારો પરણીને લાવ્યા, તે તો પ્રગટ નથી કરતી.
 અનિરુદ્ધને તવ હાર્ય આબ્યું, રીશ ગઈ ઉતરી;
 અવળે મુખે શું રે જોલો છો, જીવોને પાછાં ફરી.
 એવે સમે ઋષિ નારદ આવ્યા, ઇશ્વરી ઇચ્છાય;
 ગાંધર્વવિવાહ તત્કાળ કીધો, પરણાવ્યાં વર કન્યાય.

વલણ.

વરકન્યા પરણાવિયાં, નારદ હવા અંતરધ્યાનરે;
 નર નારી સુખ ભોગવે, ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી સમાનરે.
 નર નારી આનંદ ધણો, વાળ્યો પ્રેમ અપારરે;
 વિધાત્રી તુજને નમું, મુને મેળવ્યો ભરથારરે.

કડવું-૨૨ મું.-રાગ ચૌપાઈ.

શુકલ જોડ્યા પરમ વચન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન;
 મળી જોડી જોડી સૈયારી, જોડી વચન કૌભાંડ કુમારી.
 સુખ ભોગવે શ્યામા ને સ્વામી, ચિત્રલેહા કહે શિર નામી;
 અન્ન જેનું આપે છે રાય, ત્રીજું માણસ કેમ સમાય.
 તમે નર નારિ કીડા કીજે, આઈ મુંજને તો જવા દીજે;
 રડતિ આખા તે વળતું ભોખે, આઈ કેમ જીવું તુજ પાખે.
 તમે તાતને ઘેર ન જવાય, જો જાઓ તો વાત ચરચાય;
 રહિ એકલાં દહાડા નિર્ગમશું, આપણ ત્રણે વેહેંચી અન્ન-જમશું.
 આઈ રહિશ કદી હું ભૂખી, નહિ તુજને થાવા દેજી દુઃખી;
 તને આપીશ મારો ભાગ, નથી હમણાં જવાનો લાગ.
 દુઃખ થાશે તો દેખશું થાવા, પણ નહિ દેઉં જેનડી જવા;
 ચિત્રલેહા કહે સુણ શાણી, રખે આંખે તું ભરતી પાણી.

પ્રધાનપુત્રી કહેવાઈ છે માત્ર, હું છું અભાગિ માનવ ગાત્ર;
 તુજઅર્થે લિધો અવતાર, માટે મેળવ્યાં સ્ત્રીભરતાર.
 એમ કહિને થઈ અદર્શન; ચિત્રલેહા ગઈ અલસદંત;
 ગોખાએ રોઈ આંખો ભરી, કંથે આસના વાસના કરી.
 સ્વામીએ સંખોધી નારી, સુખે વિધાત્રી મેલી વિસારી;
 બેઠને વિસરિ વિભંગની પીડા, નર નારિ કરે કામક્રીડા.
 આસન ભેદે બંને છે પૂરાં, નર નારી રતિબુદ્ધે શરાં;
 બેની છે ચઢતી ભજન કાયા, પ્રીતિબંધને 'ખોધી' માયા.
 સ્નેહઅર્ણવ ગોખા નારી, ઝીલે અનિરુદ્ધ નાથ વિહારી;
 જે જે ભેદયે તે ઉપર આવે, ભક્ષ ભોજન કરે મન ભાવે.
 પહોંત્યો ગોખાનો અભિલાપ, પછે આવ્યો વૈશાખ માસ;
 બળિયે બારિયે વાયુ વાયે, ત્યમ ત્યમ હર્ષ અધિક તે થાયે.
 આવ્યા વર્ષા કાળના દિન, ગાજે વરસે ને થાય પરજન્ય;
 થાય આકાશે વિજળી પૂરી, બોલે કોકિલા વાણી મધૂરી.
 ત્યાં તો મોર બપૈયા બોલે, મહા તપસીનાં મતડાં ડોલે;
 માળિયા તળે સાગર ગાજે, અંગે નવ સપ્ત શણગાર સાજે.
 તેલમંદન મંજન અંગે, ચરચે ચંદન કેસર સંગે;
 નેત્રે અંજન આભરણ સાર, મુખે તાંબુલ કેરો આહાર.
 તપે નિલવટ ચાંદલો તેવો, ચન્દ્ર શરદ પુનમના જેવો;
 શીર રાખડી શોભા ઘણી, ચોટલો બણે નાગની ફણી.
 શીશફૂલ સેથે સિંદૂર, તેણે મોલો અનિરુદ્ધ શર;
 કાને ઝાલ અમૂલક ભેઈ, કામકુંવર રહ્યો છે મોહી.
 નાકે સોહું મોતીની વાળી, તેને અનિરુદ્ધ રહ્યો છે ન્યાળી;
 નારિ તારિ નાસિકાનો મોર, નોંય ભૂપણ ચિત્તનો ચોર.
 રક્ત અધર હસે મંદ મંદ, નહિ હાસ્ય એ મોહનો દંદ;
 પંકજમાં મેઘર્ણિદુ પડતાં, મોતિ મોરનાં અધરે અડતાં.
 ચપળ નેત્ર ઝિણું અંજન, બણે ગાલે પક્ષાં બંજન;
 મોલો મોલો તે મુખને મોડે, મોલો મોલો બુકુટિને બેડે.
 મોલો મોલો સ્નેહને સંઘે, મોલો મોલો હાર ગંજબંધ;
 મોલો મોલો તે હસ્તકમળે, મોલો મોલો ઉરગળસ્થળે.

મોહો મોહો. અલકા લટે, મોહો મોહો કેસરી કટે;
 મોહો મોહો તે પેરણુ શાળી, મોહો મોહો તે કુદ્રધંટાળી.
 મોહો મોહો અગરજને બેહેકે, મોહો મોહો ચાલને લેહેકે;
 મોહો મોહો જાંઝરને જમકે, મોહો મોહો ધુધરીને ધમકે.
 મોહો મોહો તે પ્રેમને પાશે, મોહો મોહો તે મંદ મંદ હાસે;
 દૃષ્ટિ એક સ્થંભનું ધામ, તેથી વિસર્યું દારિકા ગામ.
 ઘણું ભક્ષ ભોજન પામ્યો આપ, તેણે વિસરિ ગયાં માઆપ;
 પામ્યો અધરામૃતનું પાન, ગયું વિસરી હરિનું ધ્યાન.
 નિરંકુશ વિષયનો સ્વાદ, તેણે વિસરી કુળમરજનદ;
 આખા રનેહતણા સાગર, તેણે વિસર્યો રત્નાગર.
 અનિરુદ્ધની ચાલ છે ગમતી, હીડે નારી નેહથી નમતી;
 મહિલા મહિલા એમ આચરતો, હીડે નારિની પુરે પ્રરતો,
 ઘેલો કીધો છે મૃગયાનેણી, નવ જાણે દિવસ કે રેણી;
 અંગોઅંગ કામ રહ્યો સ્મી, ચારે નેત્રે ઝરી રહ્યો અમી.
 સ્ત્રીએ મોહની મલ્લિ પાછ, આલિંગન દે ધાઈ ધાઈ;
 શુદ્ધ બુદ્ધ તો વિસરી ગઈ, એમ ચોમાસું ગયું વહી.

વલણ.

ગયું ચોમાસું વિષય રમતાં, આવ્યો આશ્વિન માસરે;
 કન્યા ટળી નારી હવી, આખા પ્રામી વિલાસરે.

કડવું ૨૩ મું.—રાગ દેશાખ.

વર્ષા ઋતુ ચહી ગઈરે, રમતાં રમતાં રંગ વિલાસ;
 સુખ પામ્યાં ઘણુંરે, તવ આવ્યો આશ્વિન માસ.
 એક સમે સહીરે, શરદ ઋતુ સમે નર ને નાર;
 માણકહારી પૂર્ણિમારે, ઉત્તમ દિવસ આવ્યો સાર.
 ચંદ્રકિરણ ચાંદણીરે, બેઠાં હિંડોળે નર ને નાર;
 હાસ્યવિનોદશુરે, કરતાં ક્રીડા વિવિધ પ્રકાર.
 રક્ષક રાયનારે, તેણે દીડી રાજકુમાર;
 કન્યા રૂપ ક્યાં ગયુરે, આખાજી દીસે છે હવે નાર.
 ચિત્રલેહા છે નહીરે, એકલડી દીસે છે એહ;
 રાત્રી રાત્રી આંખડીરે, પ્રપ્રુક્ષિત દીસે એની દેહ.

ઝોખાહરણ.

હિંડ ઊર ઢાંકતીરે, શકે થયા છે નંખપાત;
 અધરપર શામતારે, છે કાઠ પુરુષ દંતના ઘાત.
 એવક સંચર્યારે, કાંઈએક દેખી મન વિચાર;
 મંત્રી કૌભાંડનેરે, જઈને કહ્યા સમાચાર.
 પ્રધાન પરવર્યોરે, જ્યાં છે અસુર કેરો નાથ;
 રાયજી સાંભળોરે, મંત્રી કહે છે જોડી હાથ.
 લૌકિક વારતારે, કંઈક આપણને લાંછન;
 રસના છેદીએરે, હું કેમ કહું કેહણ વચન.
 બાળકી તમતણીરે, તે તો થઈ છે નારી રુપ;
 વારતા સાંભળીરે, આસનથી ડગીયો છે ભૂપ.
 ધન લાંગી પડીરે, તે તો આફડી અકસ્માત;
 આણ કાપ્યો ધણુરે, મંત્રી સાચી કહોને વાત.
 શિવે કહું તે થયુરે, તારી ધન થાશે પતન;
 સારે તું જાણુજેરે, કાઠ શત્રુ થયો ઉત્પન.
 જ્યો મંત્રી તમેરે, જીવો પુત્રીની શી છે પેર;
 કાઠ જાણે નહીરે, તેમ તેડી લાવોને ચેર.
 પરધાન પરવર્યોરે, સાથે ડાહ્યા ડાહ્યા જન;
 ઝોખાજીને માળીએરે, હેઠા રહીને વહેરે વચન.
 કૌભાંડ ઊચર્યોરે, ઝોખાજી છોને દર્શન;
 ત્રિવલેહા ક્યાં ગઈરે, ચાલો તેડે છે રાજન.
 ચરચર ધૂજતીરે, પડી કાંઈ પેટડીયામાં પ્રાણ;
 શું થાશે નાથજીરે, આવી લાગી મેહા જંબળ.
 તમે રખે જાણતારે, કંથજી દેશો મા દર્શન;
 મુખ ઉડી ગયુરે, થયાં સંજળ બન્યો લોચન.
 બાળા બેખાકળીરે, કંપે કદલિ સરખા ચણ;
 કેસણ કર્યા વીનારે, કંચુકી અવળાં છે આંબ્રણ.
 આરીએ બાળકીરે, ઉભી રહી છે ત્યાં આવી;
 કૌભાંડે કુંવરીનેરે, અભય વચને જોલાવી.
 ત્રિવલેહા ક્યાં ગઈરે, તું એકલી ક્યમ દેખાય;
 કન્યારુપ ક્યાં ગયુરે, કેમ તું નારીવિશ જણાય.

શરીર સંકોચતીરે, કાં બેબાકળી તું બેહેની;
 ધરમાં કુણુ છેરે, શીઘ્રે સાચે સાચું કહેની.
 ગલસ્થળે કર દીસેરે, કાંઈ પુરુષ દંતના ધાત;
 શણુગટ તાણુતીરે, બોલે આખી ભાગી વાત.
 દિલ વાર નથીરે, કીધું ચિત્રલેહાએ શયન;
 તેણે હું બ્યાકુળીરે, દુઃખણી ભરુ છઉં લોચન.
 મંત્રી ગોચરેરે, બાઈ કાં બોલો આળપંપાળ;
 હેઠાં ઉતરેરે, નહીં તો ચઢીને બેશું માળ.

વલણુ.

માળ બેઠશું તમતણા; ભાંગશે તમારો ભારરે;
 એવું જાણી હેઠાં ઉતરે, રાંચ કાંપો છે અપારરે.

કડવું ૨૪ મું.—રાગ રામકલી.

કન્યાએ કોધ જણાવિયો, હાટક્યો પરધાન;
 લંપટ બોલતો લાજે નહીં, ધડપણે ગઈ સાન. કન્યાએ
 પાપી પ્રાણલેવાક્યાંથી આવિયો, બોલતો કુદ્ર વચન;
 એવા સારુ કીધી બેઠશે, જીલલડી છેદન. કન્યાએ.
 હું તો ડાહ્યો દાનવ તુંને જાણુતી, ભારેખમ કૌભાંડ;
 એવું આળકોને નચઢાવીએ, ભાંગી પડેરે બ્રહ્માંડ. કન્યાએ,
 કહેવા દેની તું મારી માતને, પછે તારીરે વાત;
 હત્યા આપું હું તુજને, કરું અંપાપાત. કન્યાએ.
 કૌભાંડ લાગ્યો કંપવા, પુત્રી પરમ પવિત્ર;
 પછે કાલાવાલા માંડીયા, ન જાણ્યું સ્ત્રીનું ચરીત્ર. કન્યાએ.
 બાઈ રાજાએ મુજને મોકલ્યો, લોકે પાડ્યો વિરોધ;
 પૂછ્યા માટે શું આવડો, રંક ઉપર કોધ. કન્યાએ.
 એવું કહેતાં સેવક મોકલ્યો, બાણાસુરનીરે પાસ;
 રાજાએ મંત્રીને કહાવિયું, ચઢી જીવેને અવાસ. કન્યાએ.
 કૌભાંડ કોધ કરી ગાણ્યો, વજડાવ્યાં નિશાન;
 માળિએથી બંન્ધો ઉતરે, બાણાસુરની આણ. કન્યાએ.
 દાસને આપી આજ્ઞા, સ્થંભ કરોને છેદન;
 ગોખાએ આંસુડાં ઢાળિયાં, ચંપાશે સ્વામીન. કન્યાએ.

ઝોખાહરણ.

હાંકરો અસુરનો સાંભળી, ઉભો થયો અનિરુદ્ધ; :
 મેઘની પેરે ગાળ્યો, કાંપી નગરીરે બુદ્ધ. કન્યાએ.
 મંત્રી કહે સુભટ સાંભળો, કો બોલ્યો ભેદો અહીં; :
 આપણે માટે હાંકી ઉડીયો, મેઘ શબ્દથી સહી. કન્યાએ.
 ઝોખાએ નાથ નાથ ઘાલીઓ, શું જાણ્યો છો વહી; :
 મરડી મરડી જાણ્યો બુદ્ધને, દૈવડા બલે કહી. કન્યાએ.
 આશો ઉજમ વઢવાતણો, સામું નથી કામધામ; :
 દાનવને માનવ જિતે નહીં, ન હોય ઋતુસંગ્રામ. કન્યાએ.
 નાથ કહે સુણો સુંદરી, વાત સઘળેરે થઈ; :
 હવે ચોરી શાની આપણે, બેસીએ ખારીએ જઈ. કન્યાએ.

વલણ.

જઈ બેઠાં નર નારી, બંધો, વાત વિખરીત કીધીરે;
 છજે ભજે કામકુંવર, ઝોખા બિછાંજે લીધીરે.

કડવું ૨૫ સું.—રાગ રામઘી.

ભેડી ભેવા મળ્યા ભેદ ટોળેજી, ઝોખા લીધી અનિરુદ્ધ બોળેજી;
 કહે બાંહેડી ગ્રહી છે બાળાજી, દેખી કૌલાડને પ્રગટી ચલાળાજી.

હાળ.

જવાળા પ્રગટી ને લાલ બુદ્ધી, સુભટ તેજા જનવા;
 મંત્રી કહે ભાઈ સખળ શોભે, જેમ હરિઓછંગે દસળા;
 લઘુરૂપ કોઈ લક્ષણવંતો, સુતાની સંગે બેઠા;
 પ્રવેશ નહીં જ્યાં બપવંકરો; તો માળિયામાં કેમ પેઠો.
 નિશંક નિર્ભય થઈને બેઠાં નિર્લજ્જ નર ને નારી;
 કુચગ્રહણ ચુંબન કરે, કાંઈ લજ્જત ન આણે દમારી.
 ઝોખાએ ઉત્પાત માંડિયો, ધાઈ ધાકને દે સાંકે;
 પ્રધાન કહે કોઈ પુરુષ મ્હોટો, ડગલુ દીસે છે કાંકે.
 અંબુજવરણી આંખડી, એ બુદ્ધી મુગ્ધે ચાંપી;
 રોમાવળી વાંકી વળી, વડવાને રૂઢો છે ટાંપી.
 માળ વેચ્યો સુભટ સર્વે, બોલતા અતારડ;
 અહો અભિચારી મન ઉતરડેડો, એમ કહે કૌલાડ.

પ્રેમાનંદ.

અરે અલપ-આયુષ્યના ધણી, યમપુરીના માર્ગસ્થ;
 અસુરેશ-સરખો રીપૂ મસ્તક, કેમ બેઠો થઈ સ્વસ્થ.
 બાણરાયની કિંકરી, તેની અમરે ન થાયે આળ;
 તે તું રાજકન્યાની સંગે, ચઢી બેઠો કેમ માળ.
 સાચું કહે જેમ શીશ રહે, કુણુ ન્યાત કુળ ને નામ;
 જથારથ હોય તે બોલજે, કેમ સેવ્યું આખાનું ધામ.
 અનિરુદ્ધ વળતું બોલિયો, તમે સાંભળો સુલદ માત્ર;
 હું હાત્રીનંદન ઇચ્છાથી આવ્યો, બાણાસુરનો જનમાત્ર.
 મંત્રી કહે અલ્યા બોલ્યો વિચારી, ઉતરશે અભિમાન;
 જનમાત્ર શાને બાળકા, કાણે આપ્યું કન્યાદાન.
 અપરાધી પ્રાણી ઉતર હેઠો, છે બાણાસુરની આણ;
 આ દેવ તારા પ્રાણ લેશે, મરણ આવ્યું તુજ જાણ.
 જીવવાનો ઉપાય નહીં, પડી જેવારે ચૂક;
 હોય કેસરી તો હાંડી ઉઠે, પણ દીસે છે જંબૂક.
 બોલ બળના સાંભળી, બળે બોલ્યો કામબાળ;
 બારીની ભોગળ કરમાં લીધી, ઇચ્છા કરીધી દેવા શાળ.

વલણ.

પ્રાણ દેજી ને અંત લેજી, હોકરો જવ કીધોરે;
 આખાએ અનિરુદ્ધને, ઊંચકી ધરમાં લીધોરે.

કડવું ૨૬ મું.—રાગ સોરઠી.

કામનીએ જ્યારે કટક જ દીધું, અને થઈ નીરાશ;
 અરે દેવ તું એ શું કીધું, મને હુતી મોટી આશ.
 વાલા કેમ વડશોરે, મારા નાંધડીઆ ભરથાર. વાલા. ટેક.
 બોલાવી બોલે નહીં, પડી થઈ આશા ભંગ;
 ઉઠાડી બેઠી કરી, તેનું વદન નિહાળે કંથ. વાલા.
 સ્વામી તું કેમ સાંખીઓરે, રાંકને ઘેર રતન;
 થાંટ કપટે હું પામી, મારો મદન મનોહર કંથ. વાલા.
 તીવ્ર બાણ જરે છુટશેરે, કેમ સહેશે કામળ શરીર;
 એવું ત્રવણે સાંભળીને, હાંડી ઉઠ્યો વીર. વાલા.
 મારા ચીતાનેરે જાણ થયું છે, કટક મોકલ્યું પ્રૌઢ;
 બાણાસુર નથી જાણતો, એવો કેમ થયો છે તે મૂઢ. વાલા.

ઝોખાહરણ.

અરે સ્વામી તમે ઠાલે હાથે, આયુધ નથીરે એક;
ચાર લાખ વીર પાઠવ્યા, સામા થતાં ધરો : વિવેક.
અખળા તુંને શું કહું રે, તું તો થઈ રે અખળ;
બારતણી ભોગળ કહાડીને, લેઈ સર્વના પ્રાણ.
ઝોખા તુંને શું કહુંરે, તું તો ઘેલી નાર;
તારા બાપે વીર મોકલ્યા, તે તો મારે લેખે ચાર.
અખતણાં તાંહાં જૂથ મળીઆં, પંચાએનન મળીઓ એક;
તેનું પ્રાક્રમ કેટલું, તમે કહોની વિનતા વિશેક.
એમ કરતાં નહીં છુટીએરે, કાલાવાલા તે ફેક;
જુઓની વહાલી હું જુદા કરું; જેમ જુએ ગામનાં લોક.
અનિરુદ્ધ મરડીને નીસર્યોરે, ઝોખાએ સહાયો હાથ;
પ્રીતમ વઢવા નહીં દઈ, મારા મદન મનોહર નાથ.

કડવું ૨૭ મું.—રાગ મારની દેશી.

ઝોખા કહે કંથ એમ ન કીજે, બળીયાશું વઢતાં બીહીજે;
એ ધણા તમે એક જાતે, સેના મોકલી મારે તાતે.
દૈત્યને વાહન ને તમે પાળા, નાથજી તમે ઠાલામાલ;
એને ટોપ કવચ ને અખતર, તમારે અંગે સોહે પીતાંબર.
દૈત્યને સાંગ બાણ બહુ લાલા, એ કહણ તમે સુંવાળા;
એ તો મદોન્મત બહુ બળિયા, તમે સકોમળ પાતળિયા.
સ્વામી પછે અસુરને ભેદો, પહેલાં મસ્તક મારું છેદો;
તમને દેખી દેખીનેરે મોહું, તમે જુદા કરો તે કેમ જોઈ?
ધનજી અંતરની ગઈ શીટી, દૈત્ય માળીયું લીધુરે વીટી;
પ્રભુ પ્રાણ કંપે છે મારા, મુવા દૈત્ય કરે છે હોંકારા.
ધણું કોધી વીરોધી છે બાણ, હાકે ઈંદ્રનું જાએ ઝોસાન;
જક્ત લય પામે બાણની હાકે, બાણે પૃથ્વી ચઢાવી ચાકે.
જેને નાદે મેરુ હાલે, ચક્રવર્તી સાથે નહીં ચાલે;
ક્ષત્રી સાથ રહે સર્વ બિહીતો, નાથજી તમે કંઈપેરે જીતો ?
મંત્રી દાંત રહ્યો છે કરડી, શું જાઓ છો મુંછરે મરડી;
માટે પહેલાં તે મુજને મારો, પછે નાથજી રણમાં પધારો.
શશી સૂર્યવંશી નૃપ જેહ, તેની થરથર ધ્રુજે દેહ;
પ્રધાન કોધી પાવકની જ્વાળ, તેથી વિશેષ બાણ ભૂપાળ.

પ્રેમાનંદ.

એમ કહિ બરતી લોચન, દેખી વારં છે. સ્વામીનઃ
 કંથ કહે ન કરું સંગ્રામ, તો નારી જ્યાનો કાગ્ન હામ.
 અંત્યે છપતાં છૂટ્યું નર્તી, કાં ન મરીએ સામા અર્તઃ
 નથી ઉગરવાનો ઉપાય, માટે ભય પામે શું થાય ?
 નાહ લાંછન લાગે કૃપમાં, પ્રતિષ્ઠા જન્યે એક પળમાં;
 મૌઞ્યર યોગે ને મળિયર યોગે, ન યોગે તો સર્પને તોલે.
 ધન ગાળે કેસરિ દે કાળ, ન ઉજળે તો જ્વાલુવો શિયાળ;
 ક્ષત્રી નાસે દેખીને દળ, ન દાય મુરખ જ્વાલુવો વ્યંઠળ.
 હાંક્યો વાઘ ન માંડે કાન, શાર્દૂલ નર્તી જ્વાલુવો ત્યાન;
 ઘરમાં ઘોળવો રહે પેશી, યુદ્ધો ચરણ વહેણો રહે પેશી.
 એમ કહીને યોગ્યા અળગી કીધી, ભડગાજ્યો ને ભોગળ લીધી;
 અમુર સેનાપર કાપિયો, છજેયકી ઢેકીને પડિયો.
 જેમ ગ્રાહ પેસે બહુ જળમાં, તેમ અનિરુદ્ધ પેસે દળમાં;
 જેમ ઇન્દુ પેસે વાદળમાં, તેમ અનિરુદ્ધ ધાયો બળમાં.
 દૈત્યને આલ્યો મૃત્યુનો દહાડો, ગાજ્યો અનિરુદ્ધ ધન અખાડો;
 પડતામાં બહુ પડતાળ્યા, ભોગળ પ્રદારે ધરણીએ ઢાળ્યા.
 કૌભાંડે સેનાને ગ્રેરી, જનદવ ભેંદો લીધા ઘેરી;
 ગજજુથમાં લધુ કેસરી, બહુ વીંટી વળ્યા છે ઘેરી.
 ચંદનને આવળિએ કીટી, અમુરે અનિરુદ્ધ લીધા વીટી.
 દાનવ કહે માનવ શંય, અમે સિંહમાં મૃગયાળ તંય.
 મુગટ મંત્રીને ચરણે ધરે, તો તો મૃત્યુચક્રી ઊગરે;
 મંત્રીવાયક એવાં સાંભળી, ધાયો અનિરુદ્ધ બદ્ધ બિડળી.
 નાંખે દૈત્ય ભારી મુદ્ગલ, તેમ અનિરુદ્ધ ભજભોગળ;
 વીશ સહસ્ર અસૂર તૂટ્યા, એકીવારે શર બદ્ધ છુટ્યાં.
 આયુધધારા રહી છે વરસી, પંડે પરીઘ પટ્ટી ને શરસી;
 દાનવ ધાયો છે ટોળે ટોળાં, વરસે ભિંડીપાલ ને ગોળા.
 થાય હુંદુભીના ગડગડાટ, થાય ખાંડાતણા ખંડખડાટ;
 હાક્યા હસ્તી દે હલકાર, થાય ખડ્ગતણા ચળકાર.
 મંત્ર અમ્તીના ધુધવાટ, યોલે આણતણા સુસવાટ;
 રથ ચક્ર ગાળે ગડગડાટ, હોય હયતણા હણહણાટ.

ઝોખાહરણ.

ધૂટે ખાણો સણસણાટ, થાય ગંગને ધનન દડદડાટ;
 દેખિ દોહલો નાથનો ધાટ, થાય ઝોખાને ઉચાટ.
 દાનવનો વાળ્યો દાટ, અનિરુદ્ધ મુકાવે વાટ;
 કોઈને ઝીક્યા ઝાલીને કેશે, કોઈને ઉડાડ્યા પગની ઠેશે.
 કોઈને હણ્યા ભોગળને ભડાકે, કોનાં મુખ ભાગ્યાં લપડાકે;
 કોઈ અધસસ્તા કોઈ પૂરા, એમ સેના કરી ચક ચૂરા.
 તે રણ ભયાનક ભાસે, બળ દેખીને ઝોખાં ઉલ્લાસે;
 મેં તો આવડું નહોતું જાણ્યું, ચિત્તલેહાએ રત્ન જ આણ્યું.
 શોણિતસ્પર્શ થયો છે દીલે, નાથજી રણ રૂંધીર ઝીલે;
 ભડ ગાન્યો ને પડ્યું લંગાણુ, નાઠો કોભાંડ લઈને પ્રાણુ.
 હવું ખાણાસુરને જાણુ, એક પુરુષ વાળ્યો ધાણુ;
 અસુરેશને ચઢિયો કોપ, સભ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
 સર્વે સૈન્ય તે તત્પર કીધું, ચઢ્યો રાય દ્દામ્ દીધું;
 પ્રલય અગ્ની જેવો જનનંદ્ય, ખાણુરૂપ થયું મહતુંદ્ય.
 ચઢ્યો રાય કોધેગડગડીયો, જાણ્યું ઝોખાએ રણ તાત ચઢિયો;
 સૈન્યના ભોક આગળ ચાલ્યા, કરમાં બંદૂ ભાલા ઝાલ્યા.
 વાગી હાક ને ચઢિયો ખાણુ, તે તો થયું ઝોખાને જાણુ.

વલણુ.

જાણુ થયું જે તાત ચઢિયો, કુણુ જીતશે સહસ્ર હાથરે;
 આંસૂડાં ભરતી ને શોક ધરતી, ઝોખા સાદ કરતી નાથરે.

કડવું ૨૮ મું.—રાગ મારૂ.

મારો સ્વામીજી ચંતુરસુંજાણુ, ખાણુદળ આવ્યુરે જાદવજી;
 દીસે સૈન્ય તે ચારેરે પાસે, હવે શું થાશેરે જાદવજી.
 એ બળિયા સાથે બાથ, નાથ કેમ ભીડારે જાદવજી;
 હું કહું છું તમારી દાસી, નાસીને હીડારે જાદવજી.
 આ દળ આવ્યું બળવંત દિસે, રીશે રાતારે જાદવજી;
 એકલડા અસુરને મુખે, રખે તમે જાતારે જાદવજી.
 આ મજા આવે બળવંત, હંત કેમ સહેશેરે જાદવજી;
 અસુર અર્ણવ ધાયા, તણાયા જાશેરે જાદવજી.
 એવું જાણીને આસરિએ, ન કરિયે કોધરે જાદવજી;
 એકલડાંને આશરો શાનો, માનો પ્રતિબોધરે જાદવજી.

પ્રેમાનંદ.

ધીરા થાઓ ને ધાઓ, વઢો તો કાંસરે જાવજી;
 મારી જમણી ફરકે છે આંખરે, વરસે આંસુરે જાવજી.
 મને દિવસ લાગે છે ઝાંખો, નાખોને ભોગળરે જાવજી;
 તે તો ન સમજે સમજાવ્યું, આવ્યું દળરે જાવજી.
 તમે મુજ દેહડીના હંસ, મૂકોને જુદરે જાવજી;
 પાછા વળોજી લાગું પાય, માનો મારી જુદરે જાવજી.
 ઘેલી દીસે છે ઘરણી, તરુણી તારી ટેવરે રાણીજી;
 અમો બાણુથડી નહિ આસરશું, કરશું સેવરે રાણીજી.
 અનિરુદ્ધ જે રણુથી લાજે, લાજે શ્રી ગોપાળરે રાણીજી;
 નાહો અર્થ ન એકે સીઝે, શી કીજે ચાલરે રાણીજી.

વંદણ.

ચાલ શી કીજે અંત આવ્યો, ઉગારશે મોરારરે;
 ધસ્યો નાથ ને હાથ ધસ્યા, રોવા લાગી નારરે.

કડવું ૨૯ મું.—રાગ મેવાડા.

આખા કરતી તે કંથને સાદ, હોરે હડીલા રાણા;
 એ શા સારુ ઉન્માદ, હોરે હડીલા રાણા.
 હું તો લાગું તમારે પાય, હોરે હડીલા રાણા;
 આવી એશો તે માળિયામાંથી, હોરે હડીલા રાણા.
 હું તો બાણુને કરું પ્રણામ, હોરે હડીલા રાણા;
 છે કાલાવાલાનું કામ, હોરે હડીલા રાણા.
 એ તો બળિયા સાથે બાથ, હોરે હડીલા રાણા;
 તે તો જ્ઞેધને ભરિયે નાથ, હોરે હડીલા રાણા.
 એ તો તરવું છે સાગર નીર, હોરે હડીલા રાણા;
 બળે ન પામીએ પેલું તીર, હોરે હડીલા રાણા.
 અનેકમાં એક કોણુ માત્ર, હોરે હડીલા રાણા;
 સામા મળ્યા છે કુપાત્ર, હોરે હડીલા રાણા.
 મને થાય છે માનશુકન, હોરે હડીલા રાણા;
 મારું જમણું ફરકે લોચન, હોરે હડીલા રાણા.
 મારો ત્રુટ્યો મોતીનો હાર, હોરે હડીલા રાણા;
 કાળે નેત્રે વહે જળધાર, હોરે હડીલા રાણા.

આખા હરણુ.

દીસે નગરી તે હિજ્જડ રાન,	હોરે હડીલા રાણા;
દીસે ગગને ઝાંખો ભાણ,	હોરે હડીલા રાણા.
એવે શ્વાન વાયસ ને ગાય,	હોરે હડીલા રાણા;
એવાં માઠાં શુકન થાય,	હોરે હડીલા રાણા.
હું તો ધ્રુજતી દેખું ધરણ,	હોરે હડીલા રાણા;
એ તો સાગર શોણિત વર્ણ,	હોરે હડીલા રાણા.
આવ્યા અગણિત. અશ્વાર,	હોરે હડીલા રાણા;
આહીં થાય છે હોહોકાર,	હોરે હડીલા રાણા.
એા દુંદુભીએ વાળિયો ધાય,	હોરે હડીલા રાણા;
એ તો સૈન્ય તમપર ધાય,	હોરે હડીલા રાણા.
એા આવ્યું દળવાદળ,	હોરે હડીલા રાણા;
એા ઝળંકે ભાલાનાં પ્રળ,	હોરે હડીલા રાણા.
પાખર અખતર પહેચ્યા ટોપ,	હોરે હડીલા રાણા;
દૈત્ય ભરાયા આવે કોપ,	હોરે હડીલા રાણા.
એા વાજે ધુધરમાળ,	હોરે હડીલા રાણા;
અશ્વ દેતા આવે પ્રળ,	હોરે હડીલા રાણા.
એ તો શરવીર મહા કાળ,	હોરે હડીલા રાણા;
પડે પેટડિયામાં પ્રળ,	હોરે હડીલા રાણા.
નાથ જીવો વિચારી મંન,	હોરે હડીલા રાણા;
જીદ રહેવા ઘો રાજન,	હોરે હડીલા રાણા.
ને લોપો મારી વાણ,	હોરે હડીલા રાણા;
તમને પિતામહની આણ,	હોરે હડીલા રાણા.
આવ્યો બાણ તે પ્રદલય કાળ,	હોરે હડીલા રાણા;
મેઘાંખર છત્ર વિશાલ,	હોરે હડીલા રાણા.

वलीष्टु.

મેઘાડંબર છત્ર ખિરાજે, ઉલટી નગરી અંદરે;
અગણિત અસ્વાર આવિયા, તેણે વિંટી લીધો અનિરુદ્ધર.

કલ્પ ૩૦ મું.—રાગ સામેરી.

આવી સેના અમુરની, અનિરુદ્ધ લીધો ઘેરી;
કામકુંવરને મધ્યે આણી, વીંટી લીધો ચોટ્ટેરી.

ત્રેમાનંદ.

અમર કહ્યું શું નીપજશે, ધમ્મજા તે પરમેશ્વરી;
 રીપૂ ગજના યુથમાં, અનિરુદ્ધ લઘુ કેસરી.
 બાણુરાયને શું કરે, ભોગળ લીધી ક્રોધટ;
 વેરી વાયસ કોટી મળ્યા, ત્યાં કેમ જીવે પોપટ.
 બાણુસુરે સુભટ વાર્યા, કોઈ ન કરશે ધાત;
 છે વીર થોડી વયતણે, હું પૂછું એને વાત.
 માળીએથી એાંખા નિરખે, રુદન મૂક્યું છોડી;
 એા જીવન પુઠે યોદ્ધા ઉભા, રહ્યા ખેદ કર ભેડી.
 બળવંત બહેકે અતિ ધણું, સેના છે બીહામણી;
 એા પવનવેગી પાંખરા, હંથ આવી તે હણહણી.
 એા સુભટે ભાથા ભીડીયા, હીંડીયા સ્વામી ભણી;
 એા ખડ્ગ ખેડાં ઝળકતાં, ચળકેતાં ભાલાનાં અણી.
 એા ગજ આવી સામટા, હંથ હીસંતા હણહણી;
 ટોપટોડર પહેર્યાં બખતર, છે સેના બીહામણી.
 આ દળ બળનું કેમ સહેશે, સ્વામી સંકોમણ;
 પ્રાણનાથને પીડશે, પ્રગટયાં તે કર્મનાં પ્રળ.
 દેવના દીધા દૈત્યને, દયા નહીં લવલેશ;
 લઘુ વયમાં છો કંથજી, નથી આવી મૂછે કેશ.
 ચાર દિવસનું ચાંદરણું, સુખડું ગયું તે વહી;
 પાપી પીડે છે પ્રભૂને, કરમડાં જાહેં કયહીં.
 કંથજી મ્હારો એકલો, વીંટી વળ્યા અસૂર;
 એવું જાણીને સંહાય કરજે, શામળિયા સ્વસૂર.
 કષ્ટ નિવારણ કૃપણજી, હું થઈ તમારી વધૂ;
 ભે આશા અમારી ભાંગશે, લાજશે જદુકુળ અધૂ.
 પ્રજ્ઞ પ્રતિપાલન કરો છો, પનોતા શ્રી મોરારી.
 સંભાળ સર્વની કીજીએ, ન મૂકીએ વીસારી.
 અમને આશા તમતણી છે, અમો તમારાં છારું;
 લાજ લાગે વૃદ્ધને, કોઈ કહેશે કાળું ગારું.
 એવું જાણી આવજે, છો દામોદરજી દક્ષિણ;
 પક્ષી પત્તાણો પ્રભુજી, પુત્રની કરવા પક્ષ.

ઝાખાહરણ.

ભગવંત. ભજતી ભામની, ભરતાર રિપુદ્ધ મધ્ય;
 કોઈ કહે પિતા ખાણુને, એ ખાળક ને તું વૃદ્ધ.
 ગદગદ કંઠે ગોરડી, ગતિ ભંગ જાણે. વેલી:
 એવું ઇચ્છું છું જે પ્રાણુ જ કાઢું, મરું તે સંગ્રામ પહેલી.
 મુખ વક્ર બિહામણું છે, મૂછ મ્હોટી મ્હોટી;
 એવા અસુર આવી મળ્યા, સંખ્યા થઈ સમ કોટી.
 દળ વાદળ સૈન્ય ઉલટયું, મધ્ય આણ્યો અનિરુદ્ધ;
 વીર વીંટયો વેરીએ, જેમ મક્ષિકાએ મધ.
 ધનુષ ધરિયાં પાંચશે, ખાણે ચઢાવ્યાં ખાણુ;
 રાગ મારુ ગાય ગુણીજન, ગડગડિયાં નીશાન.
 ગગને આભજ ઢાંકીયો, શોભિયો જેમ ઇંદ્ર;
 ઉપમા તે ઉડુગણુતણી, લલાટે સ્વેદનાં બિંદુ.
 લલુ દુંજરની સુંદ સરખા, શોભિતા એ ભૂજ;
 શરાસન સરીખી ભુકુટી ને, નેત્ર એ અંખૂજ.
 તૃણ માત્ર ત્રેવડતો નથી, ખાણુને તે મહાખાહ;
 અસુર સાથે શોભિયો, જેમ ચંદ્રમા ને રાહ.
 જાદવે જોયું વક્ર દંટે, રાતાં કીધાં ચક્ષ;
 વધુ શોભે ભૂજ ફૂલ્યું, જેમ અરણ્યનું વૃક્ષ.
 આ સમે જો હોત કુહાડો, અથવા ભોગળે ધાર;
 અસુરને હળવો કરત, ઉતારત ભૂજનો ભાર.
 શૂં વસ્યું ખાણુનું દિલ છે, તેમાં વસે સર્પનો સાથ;
 પંડમાં પૂર્વજ રહ્યા, પિંડ લેવા કાઢે હાથ.
 કાઢના કે લાખના, શૂં મીણુના ચોહોડ્યા કર;
 અથવા કોઈ પક્ષી દીસે છે, વિદરાવ્યા છે પર ?
 તવ હાસ્ય આવ્યું ખાણુને, ખાળક કેવળ ખાળ;
 કૌભાંડ કહે અજ્ઞાન નથી, રાય તમને દે છે ગાળ.
 બળીસુત અંતર બળ્યો, બોલ્યો ખાળક બળવાન;
 શૂં કરું જે લાંછન લાગે, નહિ તો દેત કંન્યાદાન.
 સુભટ નિકટ રાય સર્વે; બોલિયા બહુ ગર્વ;
 નિપટ લંપટ નથી બહીતો, ધાયા હણવા સર્વ

કુલ લગ્નમણી કુણ છે, તરુર તર નિર્જનજ;
 અપરાધ કરી કેમ ઉગરશે, સિહના મુખથી અજ.
 ગમ નહીં અમરને, તો કેમ આવતાં પ્રાપ્યું;
 અજાને આવી ચડ્યો, કે ભૂતે મનકું ભમાવ્યું?
 શકે સ્વર્ગથી નાંખીયો, કાંઈ કારણ સરખું ભાસે;
 સાચું કહીશ તો નહીં હણું, આળ રહેજે વિશ્વાસે.
 કોણ કુળમાં અવતર્યો, કોણ માત.તાત ને ગામ;
 અનિરુદ્ધ કહે વિહીવા મળ્યો, હવે ન્યાત કુળનું શું કામ?
 પિતૃ પિતામહ માહરા, તે પ્રસિદ્ધ છે સંસાર;
 ચોરી છત્રપતીની કરી, તું ચતુર હોય તો વિચાર.
 જાદવ કુળ છે મુજતાણું, મુજ નામ છે અનિરુદ્ધ;
 જ્ઞે છેડશે તો સમુદ્રમાંહી, નાખીશ નગરી બદ્ધ.
 આણુ સામું જોઈને, કૌભાંડ વળતું ભાષે;
 ચોરી કરી કન્યા વરે, કુણ વિના જાદવ પાષે.
 ચોત્ર જાણી કૃષ્ણનો, આણે તે ધસિયા કર;
 નીચ વરે કન્યા વરી, કરમડા જેકું ધર.
 રીંશે તે અંતર પરજળ્યો, ધનુષ ધરિયાં આણુ;
 મંત્રીને મહારાજ કહે છે, જોઈએ મોટો જાણુ.
 હાકીને અનિરુદ્ધ વડાર્યો, થયો તે દારણુ શોર;
 આખા નેત્રે નીર ભરે જે, કંથને પહોંચે જોર.
 અસુર બળિયાં પ્રાક્રમી, ઉછંગતા દે દ્રાણ;
 દશે દિશાથી વછુટ્યા, કહે ન જાય જ્યોતો આળ.
 પરીધ પટ્ટી ગુરજ ગદા, ત્રિશૂલ ને તોમર;
 માધરી મૂસળ સરસ કાંતી, ઢાંઢી લીધો કુંવર.
 અંધકાર માયા આસુરી, વરસે શલ્યાશિખર;
 પડે હય હસ્તી ને ચંમર, વહે માંસ ને રંધીર.
 હય ગજ રથ લથબથ અટકે, તટકે છે વાહન;
 હુંદુબી ગડગડે ખેડાં ખડખડે, રણમાં પડ્યા બહુજન.
 સાંગ સળકે ખડગ ત્રણકે, ઝળકે ભાલાની અણી;
 રીપ્ર લાખની લાખમાં, અનિરુદ્ધ જડીયો છે મણી.

આખાહરણ.

ફેરવી ભોગળ બળ કરી, રિપૂહલ દળ્યું જહુભેદ;
 તાજ્યા પછાજ્યા આડાં પાજ્યા, કરી કામકુંવરે કોથ.
 અંગ રાતાં શીશ કાટ્યાં, શરૂ ધરણીએ પાજ્યા;
 પતવટ વાળી પ્રાક્રમી, બહુ જોદાને નસાંજ્યા.
 ભુજ વિષે ભોગળ ધરી, દે તો અનિરુદ્ધ માર;
 હય ગજ રથ પાળા સર્વે નાહા, હવો તે હોહાકાર.
 પ્રહાર પ્રરણ રથ ચૂરણ, ગજ અશ્વ પાછા વળ્યા;
 શોણિતપૂરભણી ચાલિયા, વીર ધરણી ઉપર ઢળ્યા.
 રણમાં તે રાણી મૂકતો, અનિરુદ્ધ ઈંદ્ર સમાન;
 અસુર સુરથી નાસતા, શાર્દૂલથી જેમ શ્વાન.
 હૈકું તે હરખ્યું નારનું, સુણી નાથનો હોહાર;
 અનિરુદ્ધ તારુણી દેખતાં, કીધું સૈન્ય તારેતાર.
 દશ સહસ્ર જોદા બાણના, મારી કીધા ચક્રચૂર;
 સમુદ્રમાં સંગમ હવો, વંહ્યું તે શોણીતપૂર.
 ખુંબાણ પડીયું રણવિષે, કરે અસુર નાસાનાસ;
 ભંગાણ દેખી બાણ ધસિયો, સળ્યો તે નાગપાંશ.
 ભોગળ છેદી ભુજતણી, મૂક્યા તે સહસ્રજ સર્પ;
 કામકુંવરને બાંધીયો, પછે ગાજ્યો છે નૃપ.

વલાણ.

નરપત ગાજ્યો મેઘનીપેરે, ઉતરાવી આખાયરે;
 વરકન્યા બંધન કરી, પછે બાણ મંદિર જાયરે.

કડવું ૩૧ મું.—રાગ રામગ્રી.

બંન્યોને બાણે બાંધીયાં, નૌતમ નર ને નાર; બંન્યોને.
 અનિરુદ્ધ રાખ્યો મુખ આગળે, ગુપ્ત રાખી કુમાર.
 ચૌટામાં ચોર જણાવિયો, ઢાંક્યો બલિચાર; બંન્યોને.
 છાનીઆખા મંદિર મોકલી, રાખ્યો કુળનેરે ભાર.
 છે શરદ ઋતુ તંડકા ઘણો, તપે તાવડ શીર; બંન્યોને.
 કેસર રંગની અર્ચના, ભીંજ્યું સધળું શરીર.
 લક્ષણવંતો હીડે હેહકતો, બહેકતો બહુ વાસ; બંન્યોને.
 દૈત્યનું દળ પુઠ પળે, દોરી હીડે છે દાસ. બંન્યોને.

પ્રેમાનંદ.

પેચ જુટયો પાઘડીતણો, આવ્યો પાગે પ્રમાણ; બંન્યોને.
 ગરે મોરજ મારીયો, કરે લોક વખાણ. બંન્યોને.
 ગોખા જે પુનરપિ પરણશે, હશે લવ્ય ભરથાર; બંન્યોને.
 તે સ્વામી શું સુખ પામશે, લીધો એણે સાર. બંન્યોને.
 કો કહે દેવત એહમાં, દીસે રૂપ રસાળ; બંન્યોને.
 કટાક્ષમાં કામની પડે, જેવામાં મોહજન. બંન્યોને.
 ભુલવણી ભુકુટી વિષે, ભલી ભૂલેરે નાર; બંન્યોને.
 કુંવારી કન્યાને કામણ કરે, એવો કામકુમાર. બંન્યોને.
 ચિહ્ન કંઠે કાંકણતણાં, પડ્યાં ભામનીભૂજદંડ; બંન્યોને.
 ગોખાએ અમૃત ચાખીયું, કીધો અધરને ખંડ. બંન્યોને.
 સખી પ્રત્યે સખી કહે, દેખી અંગઅવેવ; બંન્યોને.
 બાંધ્યો એ જુવે આપણુ ભણી, એની એવી શી ટેવ. બંન્યોને.
 આશા પહોંતી માસ ચારમાં, લીધો સ્નેહનો સ્વાદ; બંન્યોને.
 સુખેથી ભરમ ભાંગ્યો ઘણો, લાગ્યો લોકાપવાદ. બંન્યોને.

વલણ.

લાગ્યો લોક અપવાદેરે, પાંખ્યો દેવકન્યાધરે;
 બાણાસુરે અનિરુદ્ધને રાંખ્યો, કારાગૃહની માંહરે.

કડવું ૩૨ મું.—રાગ જોગી આશાવરી.

શ્રી શુકલ એમ કહે કથા, સાંભળ પરીક્ષિત રાય;
 કામકુંવર ને કન્યા રાખ્યાં, કારાગૃહની માંહ.
 નાના વિધવાં બંધન બાંધ્યાં, કહાડી ન શકે શ્વાસ;
 એકએકનાં સુખ દેખી દયામણાં, થાય અતિ ઉદાસ.
 ખીક બાણાસુરતણી, રાણી ભરે છે ચક્ષ;
 પુત્રી જમાઈને ભૂખ્યાં જાણી, જાનું મોડલે લક્ષ.
 બંધન દેખી કંથનું, ગોખા ભરે છે નયણે નીર;
 અનિરુદ્ધ આપ બળે કરી, અગળાને આપે ધીર;
 આદરું તો અસુર કુળને, ત્રેવડું તૂણ માત્ર;
 શોભા રાખવા સ્વશુરની, બંધાવ્યું છે મેં ગાત્ર.
 મરડીને ઉઠું તો શીઘ્ર જુડું, દળું દાનવ દષ્ટ દુઃખ;
 શું કરું જે સ્વશુરપક્ષમાં, રાખવું છે સુખ.

આખાહરણ.

શા માટે ચિન્તા કરો છો, ગોવિંદ છેદશે બંધ;
 આકાશ અવની એક થાશે, એવું કરશે જુદ.
 અગ્ન્યાસ્ત્રની ધૂમ ચાલશે, અસુર થાશે અંધ;
 સહાય કરશે શામ રામજી, બેઉના છુટશે બંધ.
 મહારા સમ જે સુંદરી, આંખો કરો મુખચંદ;
 આ બંધનપે દુઃખ અધિક છે, તારાં આંસુડાંનાં જુદ.
 એમ કીધી આસવાસના, હરિ આવ્યાનું હારદ;
 કાષ્ટએ ન જાણે તેમ દારાગૃહમાં, આંવિયા ઋષિ નારદ.
 લગ્ન પામ્યો કામકુંવર ને, નીચી કીધી દષ્ટ;
 શરીર ધુજે અતિ ધણું, બોલી ન શકે સ્પષ્ટ.
 શૈ લાજજીતું પ્રાક્રમી, હસી બોલ્ય મુજ સંગાથ;
 બાણુની બાળકી વરચો, તારી પૃથ્વીમાં થઈ ખ્યાત.
 દીપાવ્યો વંશ વાસુદેવનો, બંધાએ લાંછન શંય;
 કાલ્ય માધવ મોહલું જઈ, દારિકાંથી હંચ.
 ઘોડે ચડે તે પડે પૃથ્વી, ભણે તે નર ભૂલે;
 ઉડલમાં તે આભ લીધો, અંતર શૈ નહીં ફૂલે.

વલણ.

અંતર શૈ ન ફૂલે જુદા, મહાવશે ભગવાનરે;
 અનિરૂદ્ધની આત્મા લઈ, ઋષિ હવા અંતરધ્યાનરે.

કડવું ૩૩ મું.—રાગ બેહાગ.

દયા ન આવી આખા રહેરે, છે દૈત્યપતી દુરમત; મારી સજની.
 આકરી બાંધી બ્રીજવર સાથે, વેર વધાર્યું સત્ય મારી સજની.
 પાતળિયા પંકજ પિયુજને, નાગપાશના બંધ; મારી સજની.
 બાંધી લીધો બળ કરીને, કોમળરૂપ મદંત મારી સજની.
 ધાન્યેરે ધરણીધર શ્રીવર, આપદા પામે નાથ; મારી સજની.
 પુત્ર તમારા ઉપર પ્રહાર જ, કરે છે દૈત્યનો સાથ મારી સજની.
 ભારે દળ કોલાંડે મહેલિયું, વધાર્યો બળી વીર; મારી સજની.
 તોએ રણુથી નવ આસરિયો, સાગરનું જેમ નીર મારી સજની.
 ભેદ કરીને બાંધી લીધો, શા નાગપાશના બંધ; મારી સજની.
 શ્વાસ ન માયે બદ્ધ અડળાયે, અંગ આકર્ષ્યા સંધ મારી સજની.

તાપ સમાય નહીં સ્વામીને, હું કરું દેહની પાત; મારી સજની.
 વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને, તો થાશે મહા ઉત્પાત. મારી સજની.
 કમળમુખ અમથી મુકાયું, કન્યા કરે આક્રંદ; મારી સજની.
 અનિરુદ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર. ગોવિંદ. મારી સજની.
 ત્રાહે ત્રાહેરે ત્રિકમળ, મુતની કરજે સહાય; મારી સજની.
 વિપત વેળા વહારે ચઢીને, કરે ભગતની રક્ષાય. મારી સજની.
 ગજ આહથી મુક્ત પમાડ્યો, કીધી હરિશ્ચંદ્ર રક્ષાય; મારી સજની.
 દાનવ કુળ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રહ્લાદની સહાય. મારી સજની.
 આજ આંખેથી આંસૂડાં ચાલે, જશે મારા પ્રાણ; મારી સજની.
 મુખ શરીર શાતા નહીં અંગે, લાંગ્યો દવ નિર્વાણ. મારી સજની.
 મનસા વાચા એ વર વરિયો, અવર તે મિથ્યા જાણ; મારી સજની.
 રૂપ અને ગુણવંતો સ્વામી, સત્ય કહું છું પ્રાણ. મારી સજની.
 તાત કઠોર દયા નહીં હૃદયે, કોમળ મ્હારો કંથ; મારી સજની.
 પ્રહાર કરીને આંધીરે લીધો, શ્રીહરિ વેગજે પંથ. મારી સજની.
 કોણ સહોદર આવે અવસર, શોધ કરવાને જાય; મારી સજની.
 નાત બ્રાતને જાણ નહીં તો, કુણ ઉડીને ધાય. મારી સજની.
 પિતા પિયુજને વેરીર દેખે, પરભવે બદ્ધ પેર; મારી સજની.
 નાગતણા ફૂંકાર હળાહળ, ફેરવી નાંખે હોર. મારી સજની.
 ટળવળે અંગ અમીરે ઉઠ્યો, કંઠે પડીયો શોષ; મારી સજની.
 પૂર્વતણાં કર્મ આવી નડીયાં, કોને દીજે દોષ. મારી સજની.
 તાત કહે તો કાચારે પાકું, વિપ ખાઉં આ વાર; મારી સજની.
 સ્નેહ ન જાણે કોઈ રે મનનો, કાં પીડે ભરથાર. મારી સજની.
 તાતતણે મન કાંઈ નહીં, મુને સજનો લાગે સ્નેહ; મારી સજની.
 છોર પોતાનાં જાણી કીજે, દયાળ ન દીજે છેહ. મારી સજની.
 બાણામુર મહા પુરુષ સાતા, જેથી ચૂક ન થાય; મારી સજની.
 બાળક ઉપર પ્રહાર શો કરવો, જદપિ હોય અન્યાય. મારી સજની.
 વહાલા થઈને વેર જ વાળો, શું નથી આવતી લાજ; મારી સજની.
 નીચ પદારથ નથી કુળ નીચું, કૃષ્ણકુંવર મહારાજ. મારી સજની.
 નીચું નાક ન હોય એથી, નિરર્થક શો સંગ્રામ; મારી સજની.
 મોટા સાથે વિરોધ ન કરીએ, નહીં નિર્બળ હળધર સ્થામ. મારી સજની.

આખાહરણ.

સકળ પૃથ્વી ચાકે ચઢાવી, અસુરનો પ્રેડ્યો ઠામ; મારી સજની.
 વેર વધારી વિહ્વલ સાથે, ક્યાં કરશે વિશ્રામ. મારી સજની.
 સ્વામી મારાને શીર સમરથ, તેને ચઢશે કોપ; મારી સજની.
 ભદ્ર ઇચ્છે જો તાત પોતાનું, વિપનું ખીજ મા રોપ. મારી સજની.
 જુદું સમે આકાશે રહીને, જીવે છે નારદ દેવ; મારી સજની.
 ભય મા આણીશ અમો જનશું દારામતી, જુદું કરશું તતખેવ. મા. સ.
 નિર્ભય રાખી વિણાધર ગયા, પરવર્યા આકાશ; મારી સજની.
 પહોંતા ઋષિ ઉતર્યા હેઠા, ભેટ્યા શ્રી અવિનાશ. મારી સજની.

વલણ.

ભેટ્યા શ્રી અવિનાશને, કુશળ વારતા પૂછે વળી;
 કહે નારદ અનિરુદ્ધને રાખ્યો, કારાગૃહમાં દૈત્યે મળી.

કડવું ૩૪ મું.—રાગ વેરાડીની આલ.

શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, બાંધ્યો તે જાદવ ભેધ;
 હવે દારીકાની કહું કથા, જાદવ કરે શોધાશોધ,
 દિડોળા સહિત કુંવર હરિયો, રૂવે છે કિંકરી;
 હાહાકાર હવો પુર વિષે, અનિરુદ્ધની થઇ ચોરી.
 રતિ અતિ આકંઠ કરે છે, મળ્યાં વિનતાનાં વૃંદ;
 સુકિમણી રોહિણી દેવકી, સર્વે કરે આકંઠ.
 જાદવે સર્વે કહ્યું માધવને, શું બેઠા છો સ્વામી;
 વાર વિલંબ ન કીજીએ, એમ કુળને લાગે ખામી.
 વસુદેવ કહે શામ રામને, શું બેઠા છો ભૂપ;
 શોધ કરો અનિરુદ્ધની, ક્યાં ગયો કુંવર અનૂપ.
 ઉત્તરેન કહે આશ્ચર્ય મોહાલું, કેમ હર્યો હીડોળો;
 દેવ દૈત્ય રાક્ષસનું કારણ, તે અપ કરીને બોળો.
 સાથને જાદનાથ કહે છે, શાને કીજે શ્રમ;
 ગોત્રદેવીને એમ જ ગમતું, કુંવર હસ્થાનું કર્મ.
 અગ્નીઆર વરસ અમો ગોકુળમેળું, મામાજના ત્રાસે;
 પ્રદ્યુમ્નને શંખરે હર્યો તે, આવ્યો સોળમે વરસે.
 પ્રરિ અનિરુદ્ધ તેમ આવશે, સાચવશે કુળ દેવી;
 કૃષ્ણે કુટુંબને રાતું રાખ્યું, આશા દીધી એવી.

પ્રેમાનંદ.

પાંચ માસ એમ વહી ગયા, જાદવ છે સર્વે દુઃખો;
 શોણીતપુરથી કૃષ્ણસભામાં, આવ્યા નારદ ઝખી.
 હરિ આદે જાદવ થયા ઉભા, માન મુતીને દીધું;
 આદર્યું આસન આપીને, અર્ધ્યપૂજન કીધું.
 સમાચાર સર્વે કૃષ્ણે પૂછ્યા, નારદ વળતું લાખે;
 ઉત્પાત વાત જે તમારા કુંવરને, બાણ બાંધીને રાખે.
 ઇશ્વરી ઇચ્છાએ આખાને પરણ્યો, સંબંધ એવો સાંધ્યો;
 આપદા અનિરુદ્ધ વેઠે, બાણાસુરે બાંધ્યો.
 વાત સાંભળી વધામણીની, વજડાવ્યાં નિશાન;
 શામ રામ કામ થયા તત્પર, જીતવા રાય બાણ.
 સજ્જન સર્વે અતિ સુખ પામ્યાં, છે કુંવરને કુશળ.
 ગરુડ ખેડ્યો ગોવિંદજીએ, લીધી સેના સકળ.
 સંકર્ષણ ને સાત્યકી, સંગાથે ત્રીજો પ્રદ્યુમન;
 ત્રણ ભેદા પાસે ખેસાડી, કૃષ્ણે ખેડ્યો ખગળન.
 એક પહોરમાં પંખી પહોંતો, અસુરે સાંભળી પંખ;
 રીપૂ હૃદય વિદારવાં, શામળે તે કુંકયો શંખ.

વલણ.

શંખ કુંકયો શામળે, ઊછળ્યો સહસ્રપાણુરે;
 ત્રાસે નાસે લોક પુરના, પડ્યું બહુ બુંબાણુરે.

કડવું ૩૫ મું.—રાગ સારંગ.

શંખ શબ્દ વિષે કારણ, રીપૂ દળનું વિદારણ;
 કૃષ્ણનું જાણ તે બાણને થયું, બાણ પ્રાક્રમ તે ક્યાં ગયું.
 અનિરુદ્ધ કહે સુણ સુંદરી, શંખ વાગિયો આવ્યા હરી;
 છુટ્યાં બંધન જાદવથકી, ગાળ્યા હળધર ને સાત્યકી.
 બોલે પ્રદ્યુમ્ન મ્હોટે સ્વરે, બાણ પાણ છેદાયા અરે;
 ગોવિંદ ગત્ય ન જાણે કળી, જાદવસેના આવીને મળી.
 મંત્રી કહે સુણો અસુરેશ, દળ જાદવનું ચાપે દેશ;
 અનુચર આવ્યા ને લાવ્યા વાત, દળ છે અસંખ્યાત.
 મંત્રીને કીધી નેત્રસમસ્યાય, સૈન્ય તત્પર આપી આચાર્ય;
 દુંદુબી નાનાવિધ ગડગડે, શસ્ત્ર ધરી વીર વાહન ચડે.

પાતાળના ભૂપ કહાજા લખી, સેના ટોપ સજે જીવરખી;
 પાખર અખતર ધુધરમાળ, ટચકારે ઘોડા દે પ્રાળ.
 મોર દામણી કુંમતડાં ફરકે, હાયા પોતાની દેખીને લડકે;
 ભલા અસ્વાર ઉપર લટકે, હીસે હય હિંડે ને અટકે.
 વાદળિયા વેગે નાચંત, છુટા પગ જેમ પાણિપંથ;
 કાખરા કાળા ને કલંકી, પંખાળા ઊડે છે અબલકી.
 કુમેદ લીલા ને પંચવરણા, ઉજ્જવળ આરખી ઘોડા હરણા;
 પાધરા પવનવેગી ઘોડા, અશ્વાર બહુ જીલ્લે જોડા.
 સજળ વાદળ જેવા હાથી, તે ઉપર મોટા મહારથી;
 રથ પાળા અશ્વાર અનંત, ધીર ધસે ને કરડે ફંત.
 પ્રચંડ પીઠ મહોટા પહાડ, સળકે જીભ લલકાવે હાડ;
 પૂર પોળે સેના નવ માય, હણે જાદવ કહેતા જાય.
 ટોળાં ઉપર ટોળાં આવે, પગને પ્રહારે ધરણી ધ્રુજવે;
 રીસે અંતરમાં હડહડિયો, જીલ્લે રાય બાણાસુર ચઢિયો.
 દશે દીશના માર્ગ બહુ રાયા, કોટી શંખ સાથે પૂરાયા;
 ઝટકયા ભૂજ બાણાસુર મહા, પૃથ્વી થવા માંડી ઉથલ.
 ગર્જના કીધી મહીપાળ, ખુણભળિયાં સાતે પાતાળ;
 અલ્પલોક જઈ પહોંત્યો નાદ, શ્રીકૃષ્ણને બાણે કીધો સાદ.
 ખગારૂઢ આવ્યા છો ખપ કરી, નહીં જાવા દહીં કુશળે ફરી;
 ઉન્મત્ત જાદવ ઉચ્છંકળ, તમો દમો સંસાર સકળ.
 કુંવારી કન્યાને કપટે વરો, ક્ષત્રી ખળનાં લક્ષણ કરો;
 સઘળે વાંકા થઈને ફરો, દરમાં સર્પ પેસે પાધરો.
 કુંડું કર્મ કીધું કુંવરે, શું આવ્યા છો તે ઊપરે;
 ત્યારે હશી બોલ્યા ભગવાન, અમો લઈ આવ્યા છું જન.
 જો વિધાત્રાએ કીધો સંબંધ, વર કન્યાના છોડો બંધ;
 બાણુને મન ચઢિયો કાળ, સંબંધ શાનો રે ગોવાળ.
 એવી આપીશ પેરામણી, સહિને મોકલું જમપુરી ભણી;
 એમ બાણાસુર બોલ્યો વંક, શ્રીકૃષ્ણે સજયું સારંગ.
 કડાઝડ કંટક બે થયાં, ઉઘાડાં આયુદ્ધ કરમાં ગ્રહ્યાં;
 નેજાં ફરકે ફરે તરવાર, દંડ જીલ્લે થયું તેણીવાર.

તોમર ત્રિશળ ધર્યાં મૂશળ, ગાળ્યા હળધર કર ધરી હળ;
 છપ્પન કોટી જાદવ ગડગડિયા, દાનવ ઉપર ત્રૂટી પડિયા.
 માનવથી દાનવ દળ દળાય, દેખી બાણાસુર અકળાય;
 બોલ્યો બાણ ધરી અભિમાન, કૃષ્ણતાણું ઉતારું માન.
 વાધ્યા જાદવ અસુર સમાન, બાણે ધરિયું શિવનું ધ્યાન;
 અગિયાર કોટી ગણુની સેનાય, લઈ પધાર્યા શંકરરાય.
 ભૂત પ્રેત ભૈરવ વૈતાળ, સમ જ્વર વ્યાધિ ને વ્યાળ;
 શીકાતરી શાકણી સિંહારી, તે લઈને આવ્યા ત્રિપુરારી.
 વૃષભે ચડી આવ્યા બાણનાથ, જાદવ સેનાનો કરવા ધાત;
 વાગે શીંગ ડમરુ ને ડાક, ગાળ્યા હરિહર દઈને હાક.

વલણ.

હાક મારી શકરે, ક્યાં ગયાં કેશવ રામરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હરિહરનો સંગ્રામરે.

કડવું ૩૬ મું.—રાગ સામેરી.

આવ્યા જુદ્ધે તે શંકર રાયજી સેવકની કરવા સહાયજી;
 ભોજોનાથ ને શ્રી ભગવાનજી, દેખી રીઝયો અસુર રાજનજી.

ઢાળ.

રાય રીઝયો અસૂરનો, તે શરણ શંકરને ગયો;
 પાય લાગી પંચવદનને, સમાચાર સધજો કહ્યો.
 પુત્ર પ્રદ્યુમનતણો, તેણે લગાડ્યું લાંછન;
 જામાત્ર પદવી ભોગવી, છાનું સેવ્યું આખાનું ભવન.
 બંધને અનિરુદ્ધ રાખ્યો, મને હણતાં તે દયા આવી;
 એવા અપરાધ ઉપર આવ્યા, કૃષ્ણ કટકને ચડાવી.
 વાત વિરોધની સાંભળી, શિવને તે ચડિયો કોધ;
 જાઓ જાદવની સેના સંહારો, શિવે વડાચ્યા ભેધ.
 શાકણી શીકાતરી સંચરી, ભક્ષ ભક્ષ વદતી વાચ;
 જુદ્ધે ચાલ્યા ભૂત ભૈરવ, પ્રેત ને પીશાચ.
 મહા સુભટ બળિયા પ્રાક્રમી, દંદ જુદ્ધનું કરું શૂં વખાણ;
 ગડગડિયા સાત્યકી અહંકારી, સન્મુખ મૂકે બાણ.

ઝોખાહરણ.

આણસુર અણિભદ્ર સામો, શંકર ને શ્રીકૃષ્ણ;
 સાત્યકી ને સ્વામી કાર્તિક, નંદી ને ચારદ્રષ્ટ.
 કૃતવર્મા કૌભાંડ સાંમો, સાંખ ને કુમ્ભલોચન;
 શોણીતાક્ષ ને સોમકેતુ, ગણપતિ ને પ્રહુમન.
 રથી સામા રથી આવ્યા, હસ્તી સામા હસ્તી;
 જાદવને શ્રીહરિ હકારે, હણે શિવના ઉપસ્તી.
 અસુર જાદવ મળ્યા ઝેકઠા, સામેસાંમા ધીર;
 છાપન કોટી ને જોતેર કોટી, વઢતાં પાડે વીર.
 ભોગજે ભોગજ પડે ફરસી, ગુરજના ઝળંકારા;
 ગગનમાં જેમ વીજળિ ચમકે, તેમ ખડ્ગતણા ચળંકારાં.
 સાંગ લીધી પરીધ ભાલા, ભોગજ ને ભીંડીમાળ;
 શૂર ચક્રથી ચૂર થાતા, વઢે વીર વિક્રાળ.
 સરખા ને મહા મુલત અળિયા, થયો રણસંહાર;
 હસ્ત ચરણ ને અવણ નાસિકા, છેદે થાય હાહાકાર.
 પ્રખળ માયા આસૂરી, થયો ઘોર અંધકાર;
 શૂર ચક્રે ચૂર થાતાં, વહી શોણિતની ધાર.
 અસ્તી ચર્મ ને મેદ કાદવ, જાદવ દૈત્ય દળાય;
 ધર્મ ચૂકી મામ મૂકી, કાયર પુરુષ પલાય.
 શોણિતની સરિતા વહી, ભયાનક ભાસે ભોમ;
 પગ પ્રહારે રુધિર ઉડાડે, શું સાચર થાશે વ્યોમ.
 કુતૂહલ દેખિ દેવ કાંખ્યા, હવો તે હાહાકાર;
 બળભંગ ભુજંગ હવો, કેમ સહશે તે ભૂમીભાર.
 નયણે નિરખી નવ શકે, શામ રુધીરપ્રવાહ;
 જોગણીનું ભક્ષ ચાલ્યું, સુખી સીંચાણા થાય.
 વ્યાઘ્ર સિંહ ને ભૂત પ્રેત, શીવ સેનાની વૃત્ય;
 સંતોષ પામી શાકીણી, કલ્લોલ કરતી કૃત્ય.
 ઝોખા અનિરુદ્ધ કારણે, રોલાણા તે રાણી જાયા;
 કુસુમ સન્નજ્યે પહોડતા, તે રુધિર નદીએ તણાયા.
 સાગરથું સંગમ મળ્યો, શોણિતની સરીતાં વહી;
 અસ્તી ચર્મ ને માંસની, જે પાળ અંધન થઈ રહી.

પ્રેમાનંદ.

માતંગ અંગ, મસ્તક વિના, શું ગ્રાહ છે વિકાળ;
કુંભસ્થળ જાણે કાચખા, નર શીશ કેશ શેવાળ.
ભાસે ભુજંગ સમે નરકરો, મુખકમળશું કમળ;
નેત્ર મન્દ્ર ને મુગટ બગલા, નર નામ શું વમળ.
પ્રવાહે તણાયા રથ જાતા, શોભીતાં શું વહાણ;
દેખીને દારુણ નદી, કોપે ચઢ્યા ત્રીશૂલપાણ.

વલણ.

ત્રીશૂલપાણી સોંઠીયા, વૃષભ હાંક્યો ભુધર ભણી;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે કહું રાડ હરિહરતણી..

કડવું ૩૭ મું.-રાગ સારંગ.

શંકર આઘ્યા છે સંગ્રામે, ધરયું ચાપ તે સુંદર શ્યામે;
ગાળે ગરુડે છેલછખીલો, હાંકે પોડીયો હરજી હડીલો.
કૃષ્ણે ચક્ર ચડાવ્યું ચાક, મૂક્યું શંકરે પીનાક;
આવી મળિયા બે ભગવાન, થયો સંસાર આંદૂલમાન.
વાગી હરિહરતણી હાક, પુરમાં રાંધ્યા રહ્યા છે પાક;
ચળ્યા વિધાત્રિના લેખ, ધ્રુવે ધરા ને સળક્યો શેખ.
પ્રાટયું આકાશ ત્રુટયાં અભ્ર, પડ્યા ગર્ભવંતીના ગર્ભ;
કરી ચાપ તે મડલાકાર, શિવે બાણ મૂક્યાં છે બાર.
જાદવસેના નાખી ઊરાડી, લઈ સમુદ્રમાંહી પાડી;
આવે બાણ તે મેઘની ધાર, કરે ભૂત પ્રેત પૂકાર.
તે પૂઠે મૂક્યાં પંચવીશ, છેઘાં આવતાં શ્રીજીગદીશ;
શત સહસ્ર અયુત લક્ષ કોટ, વરસે બાણ તે દોટાદોટ.
છૂટે બંધુક નાળ ને ગોળા, ફેરવે કોઘે ભિંડીમાળા;
સણસણતાં શર બહુ છુટે, તેણે કપાળ ભડનાં પુટે.
વળગે ભૂત પ્રેત આવર્ણ, વહે ચુડેલ અવળે ચર્ણ;
મસ્તક શગડી ધીકધીકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે.
હરખી શાકીણી ડાકણી સર્વ, આઘ્યું જાણે ઉજાણીનું પર્વ;
ચુસે કંઠ ને ઘૂંટડા ભરે, મુખે સધિરના રેલા ઉતરે.
કેટલી વારણીમાં થઈ મસ, વસ્ત્ર વોણી પ્રે છે નસ;
ગ્રહી ભમાવે જોદ્ધ ગમ, જાદવ સેના કીધી ભમ.

ઝોખાહરણ.

કેટલીની તે આંખ્ય કપોળ, કોનાં મુખ જાણે મ્હોટી પોળ;
 લંબસ્તની વિપરીત વાન, કોના ભૂમીએ ભરાએ કાન.
 જલ સળકે સર્પાકાર, મુખે કિલકિલ કરે ઉચ્ચાર;
 ઘણા જનદવ ખાધા કરડી, નાડી સેના તે મારગ મરડી.
 ધાયા રાક્ષસ દેતા માર, જદુ સેનાએ ખાધી હાર;
 ધૂટે દુર્ગ નાળ ને ગોળા, નાઠા જનદવ ટોળેટોળાં.
 પ્રગટ્યો મહાદેવને વળી ખાર, વાળ્યો જનદવનો સંહાર;
 વઢે ડાકિની શાકિણી સંહારી, એમ કોખ્યા શ્રી ત્રિપુરારી.
 નાહું સૈન્ય દીહું ઝોખાસ, ત્યારે કોપિયા શ્રી અવિનાશ;
 હરિયે ચક્ર કીધી વક્ર, પછે મૂક્યું મુદર્શન ચક્ર.
 છેઘાં ડાકિણીશાકિણીનાં શીશ, રંડા નાસે ને પાડે ચીસ;
 કોને ભાલા વાગ્યા ભયોભચ્ચ, કોઈનાં નાક છેઘાયાં ટચ્ચ.
 છેઘા હસ્ત શ્રવણ ને ચરણ, નયણે ઉડે સુધીરનાં ઝરણ;
 પ્રી જનદવ જુદે વળિયા, ઠામઠામથી આવીને મળિયા.
 આઘ્યા સામા જનદવ જન, દેખી ખીજ્યા પંચવદન;
 મૂકે શિવ અપરિમિત આણ, ભલા સુભટ તજે છે પ્રાણ.
 કૃષ્ણે મૂક્યું મોહાસ્ત્ર આણ, મોહ પામ્યા પીનાકપાણ;
 કીધું પોઠિયા ઉપર શયન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન.
 રણે કોખો બળીનો અંધ, ધાયા ગણપતિ ને વળી સ્કંધ;
 મહાકોવ અબ્યંતર આણી, ધાયા ધનુષ વિષે શર તાણી.
 ઘણી જનદવ સેના મારી, કોવથકી કો ન ઉગારી;
 ઘસ્યા રાક્ષસ કરતા માર, જનદવમાં થયો હાહાકાર.
 ત્યારે ધાયો સાત્યકી શર, કીધી અસુર સેનાને ચૂર;
 પ્રગટ્યું માયાતાણું તીમીર, મંત્રે નીવારે તે જદુવીર.
 છેઘાં કવચ ભાલા તે છેક, નાઠા અસુર મૂકીને ટેક;
 ગાળ્યો આણાસુર ઉન્મત્ત, તાણ્યાં ધનુષ તે પંચ શત.
 નાખે આણ તે દાનવ દક્ષ, શત સહસ્ર અયુત ને લક્ષ;
 નાડી સેના તે ભડભડાટ, હસ્તી ચીસ પાડે ચડચડાટ.
 પડે જનદવમાં અહ લંગ, ત્યારે કોખ્યા શ્રી સારંગ;
 શામે આકરશ્યું સારંગ, ખાણે ભેદું તે આણનું અંગ.

પ્રેમાનંદ.

કૃષ્ણે છેલ્લો ધ્વજનો દંડ, રથ કીધો તે, શતખંડ;
 છેલ્લું છત્ર અતિ અનોખ, કાપ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
 બાણે પાડ્યો મસ્તકનો ટોપ, દેખી કૃષ્ણને ચડિયો કોપ;
 કીધા વાહન વીના વીર, ગતિ ભંગ થયાં શરીર.
 છેદવા માંઝ્યા જ્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
 કોટરા એવું તેનું નામ, દેખી નમ્ર ને લાજ્યા શામ.
 નવ મૂક્યું સુદરશન, નાસી છુટ્યો બાણ રાજન;
 પાછો ક્રોધ કરી તે વાર, થયો જુદ્ધ કરવા તૈયાર.
 રાયે પ્રી કટક સજ કીધું, બાણે વઢવા દદામું દીધું;
 જ્યાં ઉભા શ્યામ ને રામ, આવી કીધો મહા સંગ્રામ.
 પછે માંડ્યું આસુરી કર્મ, વરસે માંસ રુધીર ને ચર્મ;
 ધાયો સમુદ્ર વાઘે જેમ પર્વ, વરસે અસ્થિ ઉપદ્રવ.
 નાસે જનક બળિયા સર્વ, ભલા સુભટ તજે ગર્વ;
 હલધર નાઠા મૂકી મામ, દૈત્યે દારુણ કીધો સંગ્રામ.
 નાખે કર્દમ કાંટા સર્પ, વગસે શલ્યા દાનવ નર્પ;
 પાડ્યું જનકમાં ભંગાણુ, નાઠા હલધર લધને પ્રાણુ.
 દાનવ રાય મૂકે દોટ, કોની ગ્રહીને મરડે કોટ;
 બેનાં ગ્રહી અક્ષણે શીશ, ખેદ પ્રાપ્ત્યા શ્રી જુગદીશ.
 ગરુડ થયો છે ગતિ ભંગ, શલ્યા પ્રહારે ભાંગ્યું અંગ;
 રથ વોણા કીધા રામ, મૂકી મામ ને નાઠા કામ.
 સુંદર શ્યામજી કીજે સહાય, જનક કરે છે ત્રાણ ત્રાણ;
 દેખીને દેવ પામ્યા બીક, બાણે વાળી રુધીરની નીક.
 ખીજ્યા કૃષ્ણ ખેડ્યો ખગજન, અતિ ક્રોધ ચઢ્યો છે મન;
 ચક્ર લીધું છેદવા હાથ, કીધી ઇચ્છા તે વૈકુંઠ નાથ.
 એમ કાપ્યા શ્રી જહુનાથ, હવે છેદ્દુ બાણના હાથ;
 મૂક્યું ચક્ર તે બીજીવાર, દૈત્યોમાં થયો તે હાહાકાર;
 નાઠો બાણ વાળીને મૂંઠ, હરિયે ચક્ર તે મૂક્યું પૂંઠ;
 અંગો અંગમાં લાગી જવાળ, જેમ છેદે કો વડની ડાળ.
 એમ કપાય બાણના પાણુ, ત્રાણ ત્રાણ વહે મુખ વાણુ;
 અંગે વહે શોણિતની ધાર, કાપ્યા કર બાણના તે વાર.

આખાહરણ.

આવી ખેટું સુંદરશન, અકળાયો બાણ રાજન;
જેમ છેદે વૃક્ષની ડાળ, તેમ કર કાપ્યા ગોપાળ.
જેમ ઝુંડે વૃક્ષને વન, તેમ કર કીધા છેદન;
પછે રાખ્યા કર ત્યાં ચાર; પડ્યો બાણ તે ભુમી મોજર.
અંગે રૂધીર વહે વિવર્ણ, જેમ પર્વતથી નીસરે ઝરણ;
સૂતો કરે શિવનું ધ્યાન, પ્રભુ રાખો સેવકનું માન.

વલણ.

બાણામુર પૃથ્વી પડ્યો, પીડા પામ્યો પંડરે;
વળી સદાશિવ કોપે ગ્રહ્યા, કંપ્યા ચૌદ બ્રહ્માંડરે.

કડવું ૩૮ મું.—રાગ રામત્રી.

જાગ્યોરે જોગી પુરણ ક્રોધજી, છેક તણાયા વાખ્યો વિરોધજી
બાણને લાવ્યો ઉચ્ચલી કૌભાંડજી, સેવક દીઠો માંસનો પિંડજી

ચાલ.

પિંડ જાણે માંસનો એવી, દીઠી અસુરની કાય;
વિશ્વ પ્રલેની ઇચ્છા કીધી, ધનુષ ધરતું શિવરાય.
ક્રોધે ભાળી કહે કપાળી, તેં ટાળી મારી મરજદ;
એ પણ મારું જે સર્વ સંહારું, ઉતારું ઉન્માદ.
વૃષભ હાંક્યો ને ગરુડ તાક્યો, મુખે બોલ્યો મેઘસ્વર;
મંત્ર ફૂંક્યો ને કૃષ્ણ ફૂંક્યો, મૂક્યો કાળજ્વર.
જાદવ સેના થઈ આકળી, તાવે તે પીડ્યાં તંન;
કૃષ્ણ મૂક્યો એકાંતરો, તેણે ખીજ્યા પંચવદન.
શિવે હંકાર્યો ટાઢીઓ, વરસે જેમ હુતાશન;
તરિઓ મૂક્યો ત્રીકમે, તેણે દમ્યા દાવનજન.
પશુપાળે મૂક્યો પિત્તજ્વર, વાતજ્વર મૂક્યો લક્ષ્મીવર;
મહાદેવે પછે મૂક્યો, સઘઘાત કાલજ્વર.
લોહદંડ તેના હાથમાં છે, નેત્ર લોહીવરણ;
ધસ્યો પણ પાછો ખસ્યો, જોઈ અશરણુશરણ.
કૃષ્ણ મૂક્યા જેટલા, તેણે રાખી શિવની લાજ;
સક્તજ્વર સ્તુતિ કરે, તમે બન્યો છો મહારાજ.

કૃષ્ણે છેલ્લો ધ્વજનો દંડ, રથ કીધો તે શતખંડ;
 છેલ્લું છત્ર અતિ અનોખ, કાપ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
 બાણે પાડ્યો મસ્તકનો ટોપ, દેખી કૃષ્ણને ચડિયો કોપ;
 કીધા વાહન વીના વીર, ગતિ ભંગ થયાં શરીર.
 છેલ્લા માંઝા જ્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
 કોટરા એવું તેનું નામ, દેખી નમ્ર ને લાજ્યા શામ.
 નવ મૂક્યું સુદરશન, નાસી છુટ્યો બાણ રાજન;
 પાછો કોધ કરી તે વાર, થયો જુદા કરવા તૈયાર.
 રાયે પૂરી કટક સજ કીધું, બાણે વઢવા દદામું દીધું;
 જ્યાં ઉભા શ્યામ ને રામ, આવી કીધો મહા સગ્રામ.
 પછે માંડ્યું આસુરી કર્મ, વરસે માંસ રુધીર ને ચર્મ;
 ધાયો સમુદ્ર વાઘે જેમ પર્વ, વરસે અસ્થિ ઉપદ્રવ.
 નાસે જલદ બળિયા સર્વ, લલા સુલટ તજે ગર્વ;
 હલધર નાહા મૂકી મામ, દૈત્યે દારુણ કીધો સંગ્રામ.
 નાખે કર્દમ કાંટા સર્પ, વગસે શલ્યા દાનવ નર્પ;
 પાડ્યું જલદમાં ભંગાણ, નાહા હલધર લધને પ્રાણ.
 દાનવ રાય મૂકે દોટ, કોની અહીને મરડે કોટ;
 ખેનાં અહી અક્ષણે શીશ, ખેદ પ્રાપ્ત્યા શ્રી જુગદીશ.
 ગરુડ થયો છે ગતિ ભંગ, શલ્યા પ્રહારે ભાંગ્યું અંગ;
 રથ વોણા કીધા રામ, મૂકી મામ ને નાહા કામ.
 સુંદર શ્યામજી કીજે સહાય, જલદ કરે છે ત્રાણ ત્રાણ;
 દેખીને દેવ પામ્યા બીક, બાણે વાળી રુધીરની નીક.
 ખીન્યા કૃષ્ણ ખેડ્યો ખગજન, અતિ કોધ ચઢ્યો છે મન;
 ચક્ર લીધું છેલ્લા હાથ, કીધી ધગ્ગા તે વૈદ્યું નાથ.
 એમ કોપ્યા શ્રી જહુનાથ, હવે છેદું બાણુના હાથ;
 મૂક્યું ચક્ર તે બીજવાર, દૈત્યોમાં થયો તે હાહાકાર.
 નાહો બાણ વાળીને મૂંઠ, હરિયે ચક્ર તે મૂક્યું પૂંઠ;
 અંગે અંગમાં લાગી જવાળ, જેમ છેદે કો વડની ડાળ.
 એમ કપાય બાણુના પાણ, ત્રાણ ત્રાણ વહે મુખ વાણ;
 અંગે વહે શોણિતની ધાર, કોપ્યા કર બાણુના તે વાર.

પુનરપિ પ્રલ્લે માંડીઆ, વિષ્ણુએ માંડ્યો વાદ;
મુનિવર અમર આવીઆ, તે કરે આરત નાદ.
સુરરાય ને સરસ્વતી, કરે છે વેદસ્તવન;
તોએ ક્રોધ મૂકે નહીં, પછે આવ્યા કમલાસન.

વલણ.

કમળભૂ અંતરિક્ષથી આવ્યા, ક્ષમા ક્ષમા એમ ઓચરે;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, પછે બ્રહ્મા સ્તુતિ કેવી કરે.

કડવું ૩૮ મું.—રાગ કેદારો.

સ્તુતિ કરે છે બ્રહ્માચરે, નમો નમો; હું તો બેઠિને લાગું પાયરે, નમો નમો.
છો ત્રિભોવનના તાતરે, નમો નમો; કાંઈ આરંભ્યો ઉત્પાતરે, નમો નમો.
બ્રહ્મા જોડી ઉભા હાથરે, નમો નમો; જુદા મૂકી દો દીનાનાથરે, નમો નમો.
છો ગંગાધર પશુપાલરે, નમો નમો; તમો ગરુડ ચઢ્યા ગોપાળરે, નમો નમો.
જટાધારી ભસ્માધારરે, નમો નમો; મોર પીંછના ધરનારરે, નમો નમો.
ઉભાયાવર જોગેશરે, નમો નમો; મહા સિદ્ધ છો ઋષી કેશરે, નમો નમો.
જય પીનાક ત્રીશૂલપાણીરે, નમો નમો; સારંગધર પુરુષ પુરાણીરે, નમો નમો.
તમે જગત્પિતા કહેવાઓરે, નમો નમો; પ્રજાને કાં મૃત્યુ ઉપજાઓરે, નમો નમો.
સુખઆપીદુઃખ કોઈનાપેરે, નમો નમો; ઉછેરી વૃક્ષ કોઈ ન કાપેરે, નમો નમો.
તેડી ધરમાં ન કીજે ધાતરે, નમો નમો; સુધા કહિએ વિશ્વની વાતરે, નમો નમો.
છેહન દીજે લાડ લડાવીરે, નમો નમો; નવ નાખીએ ઉંચાં ચડાવીરે, નમો નમો.
ન ઘટે સ્નેહ તમ તૂટેરે, નમો નમો; તો પ્રજાનું આયુષ ખુટેરે, નમો નમો.
ખીજે યુદ્ધ કરતાં માતાંગરે, નમો નમો; થાય દુઃખવેલીનો ભંગરે, નમો નમો.
સામા સાગર જુદે જાયરે, નમો નમો; તેથી જગત બાંધું તણાયરે, નમો નમો.
કોપ માંડ્યો સદાશીવેરે, નમો નમો; તો પ્રજા કંઈ પેરે જીવેરે, નમો નમો.
આવી સ્તવેછે ઋષી સમરે, નમો નમો; સ્વામી વિશ્વ થયું છે તપરે, નમો નમો.
સ્તવેભારતીરહી એક મંત્રરે, નમો નમો; ગુણ ગાય ચાર નીગંસરે, નમો નમો.
સ્તવે નાગ પામ્યા છે કષ્ટરે, નમો નમો; સ્તવે શિવને પર્વત અષ્ટરે, નમો નમો.
નમે તાપસ ને સંન્યાસીરે, નમો નમો; સ્તવે સહસ્ર ઋષી અઘ્યાશીરે, નમો નમો.
નમે દૈત્ય થયા કાયરરે, નમો નમો; કરે સ્તુતિ સાત સાપરરે, નમો નમો.
એમ સ્તુતિ સર્વે કીધીરે, નમો નમો; ન મૂકે શિવે વાત લીધીરે, નમો નમો.
હાકી ઉઠ્યા કૃષ્ણ ને હરરે, નમો નમો; ક્રોધ પૂરીત કમળાવરરે, નમો નમો.

પ્રેમાનંદ.

જવરને વર હરિએ આપ્યો, હરિકથા ભજે જેહ;
 નિન્દા કરે શિવજીતણી, પીડજો તેની દેહ.
 ઝોખાહરણુ જે સાંભળે, અંતર આણી વહાલ;
 કષ્ટ હોએ જો જવરતાણું, મૂકજો તેનો ખ્યાલ.
 પછે અગ્ન્યાસ્ત્ર મૂક્યું શંકરે, પ્રગટયો તે હુતાશન;
 સેના દીડી દાઝતી, હરિએ પ્રેયો પરજન્ય.
 વરસાદે વહ્નિ સમાવીએ, થઈ દૈત્ય ઉપર વૃષ્ટ;
 પવનાસ્ત્ર મૂક્યું શંકરે, ટાળ્યું અસુરનું કષ્ટ.
 ધૂળ કોટ થયો વાયુથી, રજો ભરાણું જાદવ ચક્ષ;
 સર્પાસ્ત્ર મૂક્યું ત્રિકમે, તેણે વાયુ કીધો ભક્ષ.
 સેના નાસે બાણની, પ્રગટયા તે સર્પ અપાર;
 પછે મહાદેવે ગરુડાસ્ત્ર મૂક્યું, તેણે કીધો નાગસંહાર.
 અગે ચંચના પ્રહાર માંડ્યા, દમ્યા જાદવ શર;
 કૃષ્ણે શલ્યા કોટ પ્રગટી, ગરુડ કીધો ચૂર.
 શંકરે વજ્રાસ્ત્ર મૂક્યું, પર્વત કીધો શત ખંડ;
 ભૂધરે બ્રહ્માસ્ત્ર મૂક્યું, ડોલ્યાં ત્રણ બ્રહ્માંડ.
 મહાદેવે રુદ્રરૂપ કીધું, બાણું સર્વ સંસાર;
 પશુપતાકા કહાડીજી, ત્યારે હવો હાહાકાર.
 ધ્રુજે ધ્રુવ ને મેરુ ડગીએ, બળભળ્યાં પાતાળ;
 સાગરે મરજાદ મૂકી, ડોલ્યા દશ દીગ્ગણ.
 શિવને ક્રોધ શેષ સળક્યો, ડોલીઆ દીગ્ગજ;
 ચંદ્ર સૂરજ ઝાંખા થયા, આપદા પામ્યો અજ.
 અષ્ટ પર્વત ગળ્યા ભૂમીએ, થઈ સુકી વનસ્પતી સર્વ;
 જક્ષ કિન્નર વિદ્યાધર ઝાંખા, અપ્સરા ને ગંધર્વ.
 ચૂક્યા તાપસ તાપથી, ધ્યાનથી ચૂક્યા ભગત;
 ક્રોધજ્વાળા જોગેશ્વરની, બળે સંધું જગત.
 ત્રૈલોક્યમાં બુંબાણુ વરત્યું, થાએ ગર્ભના પાત;
 વાયુ રંધાયો વિશ્વનો થઈ કોટી જીવની ધાત.
 કષ્ટ જાણી સૃષ્ટિનું, શ્રી વૈદરભી વધ્ધભ;
 બાણુ મૂક્યું સંજીવન, થયું જગત નવ પક્ષવ.

જે જે આદિ અંતરે, નમો નમો; જે જે ભોળા બળવંતરે, નમો નમો.
દીન વચન બ્રહ્માએ ભાંખ્યારે, નમો નમો; ત્યારે ધનુષ બન્નોએ નાખ્યારે, નમો નમો.
વઢતા હરિહર ભેટાજ્યારે, નમો નમો; પડિયા ભેદા પ્રરીને ઉઠાજ્યારે, નમો નમો.
પછી તેડયો બાણાસુર રાયરે, નમો નમો; તે તો નમ્યો હરિને પાયરે, નમો નમો.

વલણ.

સંસાર આનંદ પામીયો, પ્રસન્ન થયા બ્રહ્માયરે;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે વિવાહ કેઇ પેરે થાયરે,

કડવું ૪૧ મું.—રાગ સારંગ.

વળી શુકલ વહેરે વચન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન.
બ્રહ્માએ હરિહરને ભેટાજ્યા, પજ્યા ભેદા તે ફરીને ઉઠાજ્યા.
તમો બંન્ધો કરો એવાં કામ, તો પૃથ્વીનો કુણ ઠામ.
ધંદ્રે કીધો અમૃત પરજન, ઉઠ્યા ભેદા તે નવભેળન.
છુટયું બંધન અનિરુદ્ધ મળિયા, ધણા દિવસના વિભેગ ટળિયા.
બાણાસુર તે પાએ નમીયો, હાથ કાપ્યા તે દુઃખ સમીયો.
જવર પ્રગટયાં હુતા જે સાત, બ્રહ્મા પ્રત્યે કહે છે વાત.
જવરે બ્રહ્મા પ્રત્યે કહ્યું, સ્વામી આજ્ઞા આપો ત્યાં રહું.
બ્રહ્માણ કહે છે વાણી, તમે રહેજો જગતમાં જાણી.
અર્ધા મનુષ દેહને દાર, અર્ધા વનસ્પતી મોજર.
ત્યાં રહેજો તમારો વાસ, એમ જવરની પૂરી આશ.
ઝોખાહરણ સૂણે ધરી ભાવ, તેનો જાય અજરણ. તાવ.
શુકદેવ કહે સુણ રાય, હરિ હરતાણો સમુદાય.
કહે હરિને તેડાવો જન, વિધિએ આપું કન્યાદાન.
આપી આજ્ઞા શ્રીકૃષ્ણે આવી, જાદવને લાવો સમજાવી.
અકુર સાત્યકી બંન્ધો ગયા, જાદવ કુટુંબ સદ્ લાવીયા.
હીડે જાદવરાણી મોડામોડ, ટોળે થાતી તે છપ્પન કોડ.
રાય લખી લખી પત્ર તેડાવે, ઠામ ઠામથી સહુકો આવે.
રાયે રચના કીધી સારી, લીખ્યો મંડપ કનકની ગારી.
હેમગિરી વિંધ્યાચળ બોલાવ્યા, ઉદ્યાચળ અસ્તાચળ આવ્યા.
ત્રિકુટાચળ મેરુ મૈનાદ, ગંધમાદનગિરિ ચક્રવાક.
અજમેલ ગીરી સુશીલશૃંગ, બ્રહ્મગીરી નતાલ અલંગ.

ક્રોધ દષ્ટિ અન્યો અન્યરે, નમો નમો; વ્યાધો કાળ અન્યો ને મનરે, નમો નમો.
 શિવે વાદ વિપરીત માંડ્યોરે, નમો નમો; બેઉએભાર બ્રહ્માણનો છાંડ્યોરે, નમો નમો.
 એત વનવાસી ગોવાળરે, નમો નમો; હું પ્રીછું પશુપાળરે, નમો નમો.
 કામબહુશામાના સંભેગીરે, નમો નમો; ખરા લિલડીકેરા ભોગીરે, નમો નમો.
 સ્ત્રી હત્યાએ દેહથઇ કાળીરે, નમો નમો; શું કેવડાવો છો કપાળીરે, નમો નમો.
 હો નિર્દય મામાના મારણરે, નમો નમો; હો સ્વસુરના સંહારણરે, નમો નમો.
 તેં જાચી ઝડપીતી નારીરે, નમો નમો; ખરા જન્મતણા ભીખારીરે, નમો નમો.
 ગયો જન્મ એાહતાં કાંચળી, નમો નમો; કંઇ કથા રુડી ન સાંભળી, નમો નમો.
 હો બળિના દારપાળરે, નમો નમો; છોજ આણુ નગ્ર રખેવાળરે, નમો નમો.
 એવું કહેતાં શિવ દાધ્યારે, નમો નમો; ગયા હાડ અન્યો જુદે આધ્યારે, નમો નમો.

વલણુ.

આધ્યા અન્યો મરજનદ મૂકી, જગત પ્રલે થાય રે;
 વાહન મૂકી ધર્યા અન્યો, મધ્યે પડ્યા બ્રહ્માયરે.

કડવું ૪૦ મું.-રાગ કેદારો.

ફરી સ્તુતિ બ્રહ્મા કરે, નમો નમો; વિનય વાયક એાચરે, નમો નમો.
 જય જય ત્રિભુવનરાયરે, નમો નમો; શિવતમનેતમું છું પાયરે, નમો નમો.
 જે જે વૈકુંઠ રાયરે, નમો નમો; જે જે પતિ કૈલાસરે, નમો નમો.
 જે જે દેવ મુરારીરે, નમો નમો; જે જે ત્રીપુરારીરે, નમો નમો.
 જે જે ત્રીગુણાતીતરે, નમો નમો; જે જે ઈંદ્રહતરે, નમો નમો.
 જે જે ગરુડારુદ્રરે, નમો નમો; જે જે વાહન પશુ પ્રાંદરે, નમો નમો.
 જે જે કમળાવરે, નમો નમો; જે જે ઉમયાધરે, નમો નમો.
 જે જે શ્રાદી મદનરે, નમો નમો; જે જે પંચ વદનરે, નમો નમો.
 જે જે પીતાંબરે, નમો નમો; જે જે વાઘાંબરે, નમો નમો.
 જે જે રૂપે ચિત્ત એાચરે, નમો નમો; જે જે કર્પૂરગૌરે, નમો નમો.
 જે જે પરાત્પરે, નમો નમો; જે જે દીગાંબરે, નમો નમો.
 પ્રભુ પરમેશ્વરે, નમો નમો; જે જે જ્ઞેગેશ્વરે, નમો નમો.
 જે જે પતિ વૈકુંઠરે, નમો નમો; જે જે ત્રીવક્રંદરે, નમો નમો.
 જે જે દાસો જગના તાપરે, નમો નમો; જે જે ઉતરે બેઉ ચાપરે, નમો નમો.
 જે જે સ્તવે ચતુર્મુખરે, નમો નમો; ત્યારે શિવ નાંખ્યું ધનુષરે, નમો નમો.
 જે જે ગદારૂપશર્પરે, નમો નમો; જે જે હિતચ્યા ધર્મરે, નમો નમો.

વલણ.

તેલ ચંપેલ ચડાવો સજની, સર્વે મળીને આવો;
નિદ્રામાંથી જાગૃત થઈને, ગીત મધુરાં ગાવો.

રાગ ધોળ.

પીઠી ચોળો પીઠી ચોળો પટરાણીરે, મગ દળો મગ દળો હો રાણીરે.
પંગ ધુવો પંગ ધુવો વરની લાભીરે, ઝોખાજી તો રહેજો અખંડ સોહાગીરે.
ચંદન ચરચ્યાં છે અપારરે, ભૂષણ પહેરાવ્યાં છે સારરે.
વર તો વરઘોડે ચડિયારે, અશ્વ અનુપમ ને હીરા જડિયારે.
તેના તેજતણો નહીં પારરે, ત્યાં તો નિરખે છે નરનારરે.
નિરખી નિરખી દીએ છે આશિશરે, જીયાવર જીવંતે કોડ વરીશરે.

કડવું ૩૪ મું.-રાગ ધન્યાશ્રી.

વળી તે વિહિવા માંડીયોને, જીત્યા જાદવરાય;
રુક્મિણી મન આનંદ ધણોરે, ત્યાં તો માનુની મંગળ ગાય.

અનિરુદ્ધજીની ઘોડલી.

સજન સદ્ ટોળે મળ્યાં ને, સુરિનર મળ્યાં છે અપાર;
પાનનાં આપ્યાં ખીડલાં, તેપર શ્રીફળ ફેણ સાર. અનિરુદ્ધજીની.
ચુવા ચંદન છાંટણીરે, કેસર હુંમકુમ સાર;
ભાટ બંદીજન બહુ મળ્યા, તે તો જોલે છે જયજયકાર. અનિરુદ્ધજીની.
વાજીત્ર વાગે અતિ ધણાં ને, માંહી ભેરીના નાદ;
ઢોલ દદામાં ગડગડેરે, ત્યાં તો સરણાધ્યે લીધો વાદ. અનિરુદ્ધજીની.
અપ્સરા નાચે ઈંદ્રની, માંહી નારદ તુંબરુ ગાય;
મધુરીસી વેણા વાજતી; એનો આનંદ ઝોચવ થાય. અનિરુદ્ધજીની.
સાંબેલાં સર્વે શોભતાં ને, અસ્વાર થયા વરરાય;
થનગન તેજ નંચાવતારે, એવાં સુર નર અતિ હરખાય. અનિરુદ્ધજીની.
શોણીતપૂર પાટણુ ભલૂરે, પુલડે સોહાવી વાટ;
અનિરુદ્ધ વરઘોડે ચઢ્યારે, ત્યાં શેરીએ સોહાવ્યાં હાટ. અનિરુદ્ધજીની.
ચંચળ ચાલે ચાલતી ને, રંગે રાતે વાન;
મખીઅરડે મોતી જહારે, ઘોડીનું પંચકલ્યાણી નામ. અનિરુદ્ધજીની.
પલાણુ પરવાળાતણાં ને, નંગ પીરોજાં સાર;
રતન જડિત્ર જે પિંગડારે, તેની જગમગ જ્યોત અપાર. અનિરુદ્ધજીની.

માગ્યા તુંગ્યા શહેરમાં ભેર, ઘડ માદવગીરી શાહહેર.
 દેવગીરી કનકાચળ પધરાવ્યા, અષ્ટકૂળ પર્વત ત્યાં આવ્યા.
 આવ્યા દેવ કોટી તેત્રીશ; ઋષી સર્વે દે આશીશ.
 નવ કુળ તેડાવ્યા નાગ, આવ્યા મોટા રાય સુહાગ.
 તેહ્યાં રાજકુળ છત્રીશ, જન્યક જન આવ્યા બહુ દીશ.
 અનિરુદ્ધને પ્રીડી ચોળાય, શુભ નારીયો મગળ ગાય.
 પીડી ચડાવો પટરાણી, જાદવ સ્ત્રીઓ ગાએ સાધુ વાણી.
 પંચ શબ્દ દુંદુભીનાદ, વાળે વાળત શોભા વાદ.
 જોવા ત્રીભૂવનથી સહુ આવ્યા, રાય બાણુને મન ધણું ભાવ્યા.
 બાણુ ઉતારે, ઉતારાવે, કૃષ્ણજી અહશાંતિક કરાવે.
 વિવાહ મંગળની રચનાય, સગ્ગઢ વરધોડાની થાય.

વલણુ.

વરધોડો ચઢે અનિરુદ્ધનો, જાદવ તપર થાયરે;
 બાણુસુરને માંડવે, જાદવ રાણી ગીત ગાયરે.

કડવું ૪૨ મું-રાગ દેશ.

આદિતની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો દે, રાંદલ જાગવોરે.
 બ્રહ્માની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો દે, સાવિત્રીને જાગવોરે.
 ચંદ્રમાની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 છાયાવરને તેલ સીંચારો દે, રોહીણીને જાગવોરે.
 શ્રી કૃષ્ણની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો દે, લક્ષ્મીને જાગવોરે.
 પ્રદ્યુમ્નની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો.
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો દે, રતી વાહુને જાગવોરે.
 મહાદેવની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 ગોપાને તેલ સીંચારો દે, ઉમાયાને જાગવોરે.
 ગણપતિની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 ગોપાને તેલ સીંચારો દે, સુધધુધને જાગવોરે.
 બાણુસુરની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 ગોપાને તેલ સીંચારો દે, બાણુમતી જાગવોરે.

કડવું ૪૫ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

સુર અસુર તો આવી મળ્યા, મનમાં તે આનંદ ભર;
 બાણુરાય ને પ્રધુમન, કરવા બેઠા મધુપર્ક.
 હરિ હર સભામાં બેઠા, સુર તે તેત્રીશ ક્રોડ;
 અવર રાણા ને રાયજી, સરખા તે સરખી ભેડ.
 વાજીત્ર વાગે અતિ ઘણાં ને, બંદીજન કહે શુભ કૃત્ય;
 રાગ રંગ થઈકાર થાય છે, કરે અપ્સરા નૃત્ય.
 શુક્રાચાર્ય કહે બાણુરાયને, ઘોને કન્યાદાન;
 આ દિવસ નહીં આવે પ્રી, સાંનિધ્ય શ્રી ભગવાન.
 બાણુરાય કહે શીઘ્ર મંગાવું, જે ભેષજ્યે તે આજ;
 કન્યાદાન દઉં ક્રોડથી, અનિરુદ્ધને શ્રી મહારાજ.
 જળપાત્ર કુંમકુમ દધી દૂર્વા, શ્રીપ્રજ ક્રોપ્રજ જેહ;
 કનકપાત્ર કર ગ્રહીને, રાણીજી લાવ્યાં તેહ.
 વેદમંત્ર ઉચ્ચારથી, કરે ખૂબ તતખેવ;
 પૂજાપો વિધવિધ ચડાવે, ભણીને ઋષી દેવ.
 કર અંજલિ લેધને, પછે બોલીયો રાય બાણુ;
 કન્યાદાન લીયો અનિરુદ્ધજી, ભેડું છું જે પાણુ.
 અનિરુદ્ધ કર આગળ કરે, મનમાં અતિ ઉદ્ધાસ;
 ઝોખા અનિરુદ્ધ રાજી થયાં, કીધું નેત્રમાં હાસ્ય.
 સુતાનો સંકલ્પ કરીને, હરખ્યો રાય બાણુ;
 તે દાનની દક્ષણા પછી, આપિયાં ક્રોટિક દાન.
 ગજ અશ્વ ને ભૂમી દાસી, કનકપાત્ર અનેક;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહેતાં ન આવે છેક.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ ત્રિતાલી ચોપાઈ.

મંગળ ફેરા ત્યાંરે ફરાય, મળી માનુની મંગળ ગાય;
 હર્ષ ધરે બાણુ મનમાંય, સાંનિધ્ય શ્રી વૈકુંઠરાય.
 પહેલે મંગળે ત્યાં સાર, આપ્યા રથ સહીત તોખાર;
 બીજે ઘેનૂ આપી અપાર, ત્રીજે કુન્જરકેરી હાર.
 ચોથે કુચી સહિત ભંડાર, આપી કીધો છે નમસ્કાર;
 બાણુસુર બોલ્યો મુખ વાણુ; સપુટ કરી જે પાણુ.

ઘાટ તે પહેર્યો શોભતોને, રામણ દીવો હાથ;
 મોડ બાંધ્યો રાણી રુક્મિણીરે, જેને શ્રીકૃષ્ણ સરખા નાથ. અનિરુદ્ધજી.
 છત્ર આમર ને વાવટારે, દીવાનો નહીં પાર;
 પુઠે તે આવે જનરડીરે, તે તો મંગલ ગાતી નાર. અનિરુદ્ધજી.
 વર વહેલા થઈ તોરણ ચઢ્યારે, સાજો છાંટે નીર;
 તેને મનવાંચિત આપ્યુંરે, પછે બાજઠે ઉભા વીર. અનિરુદ્ધજી.
 સાસુ આવી સજ થઈરે, પોહોંતી મનની આશ;
 બોખાને અનિરુદ્ધ પરણશેરે, ગુણ ગાય પ્રેમાનંદદાસ. અનિરુદ્ધજી.

કડવું ૪૪ મું.—રાગ ત્રિતાલી ચોપાધ.

અનિરુદ્ધ ત્યાં મંડપે આવ્યા, બાણાસુરને મન ધણું ભાવ્યા.
 મુખથી બોલ્યા અમૃત વાણી, પૂંખે પારવતી પટરાણી.
 ધુંશળ મૂશલ રવાઈ ને ત્રાક, પૂંખી તાણ્યું જીવાવરનું નાક.

બિભાસ.

ધુંસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, ધુંસળે વૃષભનું જોતરુંરે;
 મુંસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, મુંસળે અમૃત ખાંડણુંરે.
 રવાઈએ મા પૂંખીશ ઉમયા, રવાઈએ મહિનું વલોવણુંરે;
 તરકે મા પૂંખીશ ઉમયા, તરક એ વિશ્વનું ઢાંકણુંરે.
 સરૈયે મા પૂંખીશ ઉમયા, સરૈયા વૃષભનું ચારણુંરે;
 ઘીડી પીંડીએ મા પૂંખીશ ઉમયા, ઘીડી પીંડીએ ઉંદર વોખણુંરે.

રાગ ત્રિતાલી ચોપાધ.

કાતી નાખી છે ઘીડી પિંડી, ઉમયા હરખે હરખે હીંડી;
 ગળે ઘાટ ઘાલીને તાણ્યા, જીવાવરને માયરામાં આણ્યા.
 આડા અંતરપટ ધરાય, હસ્તે હસ્તમેલાપક થાય;
 જોડી કહે છે સાવધાન, ગર્ગચાર્યને દે અતિ માન.
 સદ્ મળી ત્યાં મંગળ ગાય, એવા આનંદ ઓચળ થાય;
 આવી બેઠા મોટા રાજન, બાણાસુર તે દે ધણું માન.

વલણ.

કોડ પોહોંતા મનતણા, પ્રેમે આખ્યાં પાનરે;
 વર વદુ આવ્યાં ચોરીયે, દે બાણ કન્યાદાનરે.

કડવું ૪૫ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

સુર અસુર તો આવી મળ્યા, મનમાં તે આનંદ ભર;
 આણુરાય ને પ્રધુમન, કરવા બેઠા મધુપર્ક
 હરિ હર સભામાં બેઠા, સુર તે તેત્રીશ કોડ
 અવર રાણા ને રાયજી, સરખા તે સરખી ભેડ
 વાજીત્ર વાગે અતિ ઘણાં ને, બંદીજન કહે શુભ કૃત્ય
 રાગે રંગ થઈકાર થાય છે, કરે અપ્સરા નૃત્ય
 શુક્રાચાર્ય કહે બાણુરાયને, ઘોને કન્યાદાન;
 આ દિવસ નહીં આવે પ્રી, સાંનિધ્ય શ્રી ભગવાન.
 બાણુરાય કહે શીઘ્ર મંગાવું, જે ભેધએ તે આજ;
 કન્યાદાન દહિં કોડથી, અનિરુદ્ધને શ્રી મહારાજ.
 જળપાત્ર કુંમકુંમ દેવી દૂર્વા, શ્રીપ્રજા કૌપ્રજા જેહ;
 કનકપાત્ર કર ગ્રહીને, રાણીજી લાવ્યાં તેહ.
 વેદમંત્ર ઉચ્ચારથી, કરે પૂજા તતખેવ;
 પૂજાપો વિધવિધ ચડાવે, ભણીને ઋષી દેવ.
 કર અંજલિ લેધને, પછે બોલીયો રાય બાણુ;
 કન્યાદાન લીયો અનિરુદ્ધજી, ભેડું છું બે પાણુ.
 અનિરુદ્ધ કર આગળ કરે, મનમાં અતિ ઉદ્ધાસ;
 ઝોખા અનિરુદ્ધ રાજી થયાં, કીધું નેત્રમાં હાસ્ય.
 સુતાનો સંકલ્પ કરીને, હરખ્યો રાય બાણુ;
 તે દાનની દક્ષણા પછી, આપિયાં કોટિક દાન.
 ગજ અશ્વ ને ભૂમી દાસી, કનકપાત્ર અનેક;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહેતાં ન આવે છેક.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ ત્રિતાલી ચોપાઈ.

મંગળ ફેરા ત્યારે ફરાય, મળી માનુની મગળ ગાય;
 હર્ષ ધરે બાણુ મનમાંય, સાંનિધ્ય શ્રી વૈકુંઠરાય.
 પહેલે મંગળે ત્યાં સાર, આપ્યા રથ સહીત તોખાર;
 બીજે ઘેનૂ આપી અપાર, ત્રીજે કુન્જરકેરી હાર.
 ચોથે કુચી સહિત ભંડાર, આપી કીધો છે નમસ્કાર;
 બાણુસુર બોલ્યો મુખ વાણુ; સપુટ કરી બે પાણુ.

હું તો સેવિશ તમારાં ચાંચું, સૂધે રાખજો અંતરકર્ણ;
એમ રાયે કન્યાદાન દીધું, વિવાહ કર્મ સંપૂર્ણ કીધું.
હરિના કોઈ ન જોણે પાર, બંન્ધો કીધાં સ્ત્રી ભરતાર.

વલણ.

કારજ પૂરણ મંગળ વરત્યાં, જોવા મળ્યો સંસારરે;
ચોરીમાં દંપતી બનો, આરોગે કંસારરે.

કડવું ૪૭ મું.—રાગ બિલાસ.

કંસાર જમો જમોરે જમાઈ, તારી રૂડી દીસે છે કમાઈ;
છોરા તું તો કાળો ન કળીયો, છોરા તું તો સીંગોમાંથી સળીયો.
છોરા તું તો નખ જેવડો નહાનો, કેમ આવ્યો છૈયા જાનો;
મારી ભોળી ઓખા બેન, તારાં ચોરતણાં છે ચેન.
મારી કન્યા ન જાણે કાંઈ, તેને કપટે કીધું તે સાંઈ;
છૈયા છત્રપતિએ ઝાલ્યો, કેવો કારાગૃહમાં ઘાલ્યો.
તારા બાપનો બાપ તેડાવ્યો, તેણે પગે લાગીને છોડાવ્યો;
તારી કમળા માતા છે ઘાડી, તૂને નવ દેખાડે ઘીની જહાડી.
તારો પીતા જે છે કામ; તેનું ચંચળ ચિત્ત નહીં કામ;
શામરામે શું લડાવ્યાં લાડ, જોણે ખાધું અંન ભરવાડ.
અમને દાનવને માનવ જોતાં ખામી, નીચ વરે ઉંચ કન્યા પામી;
તારો વંશ તો કીયો કામ, તેણે લજ્જાવ્યું બાણાસુરનું નામ.
ક્યાંથી પેટો તું ખંખોળી, તેં તો છેતરી ઓખા ભોળી;
તારા પુણ્યતણો નહીં પાર, રાજપુત્રી પામ્યો પીંડાર.
રૂડી વદ પામ્યો તું રાય, એક વાર અમ આગળ નાય;
એમ રામા કરે બહુ રીત, અન્યોન્ય ગાય છે ગીત.
વળતી દેવ કન્યા ગાય વરણી, તે તો કૈશવની જનરણી;
તમે ત્રાંખી શું લક્ષી દલાવો, રૂપે ભુંડણ સરખી ભાવો.
અમાને અનિરુદ્ધ તીજો મરી, એ તો સ્વપ્નામાં ગયો વરી;
કન્યાને મન એ વર ભાવ્યો, તેણે આદર દધને તેડાવ્યો.
વર વદ બંન્ધો એકડાં મળીયાં, બાણાસુરનાં તે લછડાં દળીયાં;
તેણે કીધા એ ઉપર કોપ, ભાંખ્યાં કવચ ને વળી ટોપ.

શું થયું સિંહસૂતને સહાયા, હરિ હજીધર કેવા ધાયા.
અમારા શ્યામ રામ જ્યારે રૂઠા, ત્યારે વેવાઈ કીધા હૂંઠા.
રણમાં રઝળ્યા રાણાના અંગૂઠા, છોડી આપિને જીવતા ધૂટ્યા.
મહો ભારીને કન્યા લીધી, ઘર વસાવવા વહૂઅર કીધી.
ઝેમ ગીત ગાય છે વરણી, વર કન્યા તે ઉઠ્યાં પરણી.
ઋષિ સહસ્ત્ર અઠ્યારી ધીશ, દે છે વધૂ વરને આશીશ.
માગણુ ઉચિત પામ્યાં દાન, સહુને સંતોષે ભગવાન.
અતિ આનંદ ઝોખાવ થાય, નારી ગીત અનૂપમ ગાય.

વલણુ.

ઘર વસાવવા વહૂઅર કીધી, ઘેર જાશું આનંદરે;
પરસ્પર વિનોદની વારતા, કહે ભટ પ્રેમાનંદરે.

કડવું ૪૭ મું.—રાગ રામત્રી.

સાંભળો પરીક્ષિત રાયજી, કંસાર પૂરો થાળી માંયજી;
ઘૂત ખાંડ નાખી લાવીજી, રાણી માયરા મધ્યે આવીજી.

ઢાળ.

કંસાર રીતે ને પરમ પ્રીતે, આરોગે નર નાર;
સ્વજન નરખે ને મન હરખે, ઉલટ અંગ અપાર.
જાદવ સઘળા જાનઘયા, માનીયા જેમ દેવ;
તેલ મદન અંગ મંજન, કરે છે સેવક સેવ.
ખાન પાન લક્ષ ભોજન, નાનાવિધ પકવાન;
જનને ધણું માન દીધું, રીઝવ્યા ભગવાન.
ધુધરા ધમકે ઢોલ ઢમકે, થાય છે સંગીત ગાન;
અસરા નાચે ને રાય રાચે, જાગ્યક પામે દાન.
હાથા તોરણુ ખારણુ, કેસર અંગ ઢોળાય;
ભાતભાતના મુગંધાદિક, અંગ લેપન થાય.
મંડપ શોભા મહા મનોહર, વિધવિધ પેરનાં કામ;
કહે કવિ ત્યાં શું વખાણું, દીઠે પહોંચે હામ.
શ્રીકૃષ્ણ શિવ સભા મધ્ય ખેઠા, જાદવ છપ્પન કોડ;
અનિરુદ્ધ ઝોખા ખીરાજતાં, જાણે માલતી ચંપક છોડ.

શ્રીકૃષ્ણ જાલવ વદે વાણી; સાંભળો બાણરાય;
પેરામણી પદ્મજને કરીને, જન કરો વિદાય.
વિદાય આપો રાય અમને, થાય છે બહુ દીન;
બાણાસુર કહે વેગે કરીને, આજા દેશું સ્વામીન.
ચરણેણું હું તમારો, મારો શો અધિકાર;
જે જોઈએ તે લખાવો, હું આપી કરું નમસ્કાર.

કડવું ૪૮ મું.-રાગ ધન્યાશ્રી.

સાત્યકી કહે છે લખો કાગળમાં, એક લાખ માતંગ; રાયજી.
સાજસંગાથે પાણીપંથા, પંચ લાખ તુરંગ; રાયજી.
રથ પટકુળ પામરી સુરભી, ઘટે જે રોકારોક; રાયજી.
મન ઇચ્છ્યું અમે માગીને લીજે, ન રહે મનમાં શોક; રાયજી.
છપ્પન કોડ જાલવને કાજે, આયુધ સહિત શણુગાર; રાયજી.
જાલવજીવતી જે કોઈ ઘેર છે, તેને પટકુળ સાર; રાયજી.
દેવકી રુક્મિણી રોહણી રેવતીને, આપો સોળ શણુગાર; રાયજી.
સુભદ્રાને ચીર પાંચ વરણું, વળી સોળે શણુગાર; રાયજી.
અનેક ગામ ને દેશજ આપો, તો હાથ ધરે શ્રીરામ; રાયજી.
લક્ષ ગામ ચાર દેશ આપીને, કરો પ્રભૂને પ્રણામ; રાયજી.
રોક જોઈએ તો સોનું રૂપું, બળીભદ્રને પૂછો તેહ; રાયજી.
પ્રદ્યુમ્ન વેહેવાઈ તમારો, મનગમતી વસ્તુ જેહ; રાયજી.
ઘણું અમે શું લખાવિયે રાણા, સગપણ સાંધ્યાં હાડ; રાયજી.
જમાઈ જે માગે તે આપો, તેમાં અમને શો પાડ; રાયજી.
ભુરસી દક્ષિણા બ્રાહ્મણને આપો, તેના અહીં સો આંક; રાયજી.
જન જગતને સહુ કોઈ આપે, જે હોય દરિદ્રી રાંક; રાયજી.
રીતભાત સાત્યકીએ લખાવી, તે સર્વે આપી બાણ રાય; રાયજી.
કર જોડીને ઉભો સન્મુખ, શ્રીકૃષ્ણને નમ્યો પાય; રાયજી.

વલણ.

પાય નમ્યો પરિશ્રવને, આનંદ અંગ ન માયરે;
છપ્પન કોડને પેરામણી કરી, પૂજ્યા ત્રિભુવન રાયરે.
ત્રિભુવનપતિ સંતોષિયા, આપ્યાં વસ્ત્ર વાહનરે;
પુત્રી આપી પાયે લાગ્યો, કીધી સ્તુતિ સ્તવનરે.

કડવું ૪૯ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

પુત્રી પધારેરે, સૌભાગ્ય સાસરે, ભાગ્ય તમારૂંરે તૂલનાં કુળ કરે;
અમે અપરાધી બહુ, અવગણુ ભત્ર્યાં, પુત્રી તમેનેરે, અતિ દુખિયાં કર્યાં.

રાગ બીભાસની.

દુઃખ પામી દીકરી તે, મરણ લગી કેમ વીસરે;
માતા પિતા વેરી થયાં તારાં, મનની ખટપટ કેમ નીસરે.
બાઈ બાપે તુંને બંધનમાં રાખી, દુઃખ વેઠ્યું બહુ દીકરી;
મોઢું ધર કુળ પામી તે તો, તું તારે ભાગ્યે કરી.
ઉગ્ર પુણ્યે ઝોખાબાઈ તમે, પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથને;
તે સુખઆગળ દુઃખ વિસાર્યું, જોખમ બાણના હાથને.
શિક્ષા દઉં તને દીકરી, મારી તારી લાજ વધારજો;
જો પ્રીતે પીયુ આજ્ઞા આપે, તો પિયરભણી પધારજો.
ઉગ્રસેન હળધર પ્રદ્યુમન, વાસુદેવ ત્રિભુવન ધણી;
સ્વસુર પક્ષમાં સર્વ કુટુંબની, સેવા ભક્તિ કરજો ધણી.
રુદ્રમણી જાંબુવતી ને ભદ્રા, સત્યભામા સત્યા સુંદરી;
લક્ષ્મણા કાલિદી વૃંદા, અષ્ટ પટરાણી ખરી.
રતી રંભાવતી દેવકી, માયાવતી સતી રેવતી;
રમે દીકરી આળસ કરતી, તું ચરણ તેનાં સેવતી.
રૂડી ભુંડી વાત સાંભળિ હોય, કાંઈ આગળ નવ ચેહેરીયે;
ઉંઘાડા કેશ ન મૂકીએ, ઘણું ઝીણું વસ્ત્ર ન પેહેરીએ.
કામ ધરનાં બતાવ્યાં કરિયે, ન કરિયે કાંઈ અરુંપરું;
પૂજ્યા પૂઠે સૂક્ષ્મ સાદે, બોલીએ જંધને ખરું.
પાત્ર પગે નવ ઠેલિયે, ક્ષમા રાખીએ બહુ ઉદરે;
આયું ચોઢી ચાલીએ, રાખીએ દષ્ટિ ભૂમિપરે.
સંતાપ સાસરે ન કીજીએ, પિયરને ન વખાણિયે;
લક્ષ દુઃખ હોય સાસરે, પણ સ્વામીને ન જણાવિયે.
દાસી માણસનો સંગ ન કીજો, નીચને મળે મારું સહી;
સાસુ રીસ કરે ધણી, પણ સામો બોલ કરિયે નહિ.
સાસુ નણુંદ ને જોડાણીની, સેવા ભક્તિ કરજો ધણી;
પર ઘેર નિત્ય જંધએ નહીં, ગયે હલકાઈ થાયે આપણી.

ત્રેમાનંદ.

મ્હોટે સ્વરે હસીએ નહીં, કોઈ સાથે તાળી નવ દીજીએ;
 ઉભાં રહી ઉઘાડે માથે, પુત્રી પાણી ન પીજીએ.
 ભરથાર પેહેલું જમીએ નહીં, બાઈ ઉચ્છિષ્ટ જમીએ નાથનું;
 તુંકારીએ નહીં સેવક આદે, મન રાખીએ સર્વ સાથનું.
 માત પિતા ને બ્રાત ભગિની, પિયર સુખ ન સંભારીએ;
 આવો બેસો જીજી કહીને, કુળની લાજ વધારીએ.
 સહુને ગમતું બોલીએ, બાઈ અહંકાર કરીએ નહીં;
 હસતું વદન નિત્ય રાખીએ, સુખ દુઃખ સમાન ગણીએ સહી.
 દિવસે ન સુષ્ટ્ય દીકરી, બેહેન વચન પિયુતું પાળીએ;
 સાસુજી બ્યારે સાદ કરે, ત્યારે જીજી કરી ઉત્તર આલીએ.
 સ્વસુર જેઠની લાજ કીજે, ન બોલીએ ઉંચે સ્વરે;
 એમ ઘણી શીક્ષા દઈ માતા, પુત્રીને વિદાય કરે.

વલણ.

વિદાય કરે પુત્રીને, ધન વસ્ત્ર દઈ અપારરે;
 માત પિતા વળાવવા આવ્યાં, સાથે કુટુંબ પરિવારે.

કડવું ૫૦ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

બાણાસુર મળી ઘેર જાયરે, સહુ સુવાસણ ગીત ગાયરે;
 અનિરુદ્ધ પામ્યો શુભ કન્યાયરે, ત્યાં જન્મવ હસતા જાયરે.
 સાહેલી મળી સહુ ટોળેરે, અન્યોન્ય મળીને બોલેરે;
 પછે ગીત ગાય છે વરણીરે, એખાને લઈ જાય છે પરણીરે.

રાગ કટાણાની ચાલ.

આવ્યો આવ્યો દુવારકાંનો ચોર, એના વડપિતાએ ચાચ્યાં ઢોર,
 લાખેણી લાડી લઈ ગયોરે. ટેક.
 એનું શું કરીએ વખાણુ, એણે જિત્યો તે રાય બાણુ, લાખેણી.
 આવ્યો આવ્યો કામકુમાર, જદુકુલનો એ શૃંગાર, લાખેણી.
 આવ્યો આવ્યો નંદતણો ગોવાળ, એ તો મામા કંસનો કાળ, લાખેણી.
 આવ્યો આવ્યો હળધરકેરો વીર, ગાયો ચારી તે જમના તીર, લાખેણી.
 આવ્યો ગોપીએના માખણુ ચોર, એ તો નાગર નંદકીશોર, લાખેણી.
 એની મધુરી છે બહુ વાણી, એનો વડપિતા મહીનો દાણી, લાખેણી.
 એને મન આનંદ બહુ થાય, સખી એખાને લઈ જાય, લાખેણી.

ઝોખાહરણ.

ઝેમ સૈયરો ગાઝે ગીત, મેન આણીને બહુ પ્રીત, લાખેણી.
તીહાં આનંદ સહુને થાય, ભટ પ્રેમાનંદ જશ ગાય, લાખેણી.

રાગ કેદારો.

ઝોખા બાઈ ચાલ્યાં ચાલણહાર, સાથ મૂક્યો સહિયરતણેરે;
મૂક્યાં માતપીતા પરીવાર, સાથ લીધો જનદવતણેરે.
ઝોખા બાઈએ ભરીયાં નયણેનીર, મનમાં આનંદ અતિ ઘણેરે;
ચિત્રલેહા આવી દેવા ધીર, મિલાપ કરી ઝોખાતણેરે.
બન્યો ભેટયાં હૈડાં સાથ, મનમાં આનંદ પામ્યારે,
ભલે પામી તું અનિરુદ્ધ નાથ, દુઃખ તે સઘળાં વામ્યારે.
આપણુ રમતાં સહિયર સાથ, સુખમાં તે બહુ મહાલતારે;
હવે લીધો બાઈ જનદવ સાથ, અમને મૂકી થયાં ચાલતારે.
મોહોડું ઘર પામી સહિયર તું, રાજ હું મનમાં થઈરે;
સુખમાં તારે બાકી શું, પીડા તુજ મનતણી ગઈરે.
ઘેની ડાહ્યાં થાજે આપ, માયા મનમાં રાખજેરે;
બાલ્યું ચાલ્યું કરજે માફ, વેહેલાં તે દર્શન દાખજેરે.
ત્યારે કહે છે ઝોખાબાઈ, ચિત્રલેહાને પાયે પડીરે;
ઘેની તુજ સાચી સગાઈ, સહુ સહિયરમાં તું વડીરે.
બાઈ તેં ઝાલ્યો મારો હાથ, રક્ષા કીધી મુજતણીરે;
મેળવી આપ્યો તેં અનિરુદ્ધ નાથ, દયા આણી તેં ઘણીરે.
જ્યારે જપતિ પતિ મનની માંહી, વ્યાકુળ ઘેની હું થતીરે;
સુખોધ કરતી મુજને ત્યાંહી, સમજ મુજમાં ન હતીરે.
અનેક ગુણ છે તારા ઘેન, તે મુજને નહીં વિસરેરે;
તુજ વિના મુજને નહીં એન, હેતે મુંજ હૈકું ઠરેરે.
બાઈ તુજને કહું આપોઆપ, સહિયર કો દિન આવશુરે;
અપરાધ મારો કરજે માફ, કુશળતા અમો કહાવશુરે.
ઝેમ કહી ભરતી નયણેનીર, ચિત્રલેહા જાની રાખતીરે;
ઘેની ભીજે તારાં ચીર, હૈડાં સાથે ચાંપતીરે.
ઝેટલે આવી ઝોખાની માત, નયણેનીરધારા વહેરે;
પુત્રી મારી સાંભળ વાત, મુજ શીખામણુ મન લહેરે.

તુજને કહેતી ગુંજની વાત, દૂર પધારશે દીકરીરે;
હવે મુજને કાણુ કરશે શાંત, કાને જ્ઞેધને રહું ઠરીરે.
જેની મધુરી જોલતી વાણુ, તે મુજને બહુ સાંભરેરે;
વહાલી તું તો મારા પ્રાણુ, વિસારી નહીં વિસરેરે.
જેની રડાં તારાં ભાગ્ય, દીપાવ્યો જાદવ સાથનેરે;
પુત્રી રહેજે અખંડ સૌભાગ્ય, પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથનેરે.
એમ દીધો ત્યાં આશીર્વાદ, મહિયર વહેલાં આવજેરે;
સેવો પવિત્ર સાસુના પાદ, દુઃખ હોય દોણલાં કહાવજેરે.
આખાખાઈ રહેજે દ્વારીકાંમાંહી, ત્યાં અમને સંભાળેરે;
ગોમતી નહાજે જઈને ત્યાંહી, ત્રણે પક્ષને તારજેરે.
એમ કહી દૂર રહી ત્યાં માત, નિરખે છે નયણાં ભરીરે;
એટલે આવ્યો સહિયર સાથે, મળવા તૈયારી કરીરે.
સાસરે જાણ્યો છે તમે જેન, ગમશે નહીં અમને કંઈરે;
તુજ વિના નહીં અમને જેન, સહિ તું સમી કેા નહીરે.
જેની રમતાં આપણુ સાથ, સહિયર ટોળે સહુ મળીરે;
હવે પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથ, પાછાં પિયર આવજે વળીરે.
જેની તું મા આંસુ પાડ, જાની રહેને તું જરીરે;
એટલે ત્યાં આવ્યો કૌભાંડ, જેની વાત કહું ખરીરે.
અઢકી આઢી કહી હોય વાત, તે મનમાં નવ રાખજેરે;
ક્ષમા કરજે માહારી માત, વહેલાં મુખડું દાખજેરે.
એમ સર્વે મળી ભેટ્યાં ત્યાંહી, માતપિતા સહિયર સહુરે;
વાત કરે, છે માંહોમાંહી, મનમાં આનંદ છે બહુરે.

વલણ.

આખાને સંતોષિયાં, ન્યૂન ન રાખી કાંયરે;
જનીવાસે ગોત્રજ આગળ, દોરડો કેમ છોડાયરે.

કડવું ૫૨ મું.—રાગ ધોળ મંગળ.

અહ્યાએ વાળી ગાંઠ, છખીલી દોરડો નવ છુટે;
તારો મહાદેવ આપ તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે.
તારી પાર્વતી માત તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારો ગણપતી બ્રાત, તેડાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે.

તારો આણસુર આપ તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
 તારી આણમતી માત તેડાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે.
 તારો કૌલાંડ કોકો તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
 સગાં સર્વેને વેગે કહાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે.
 હવે કન્યાની જનરડી ગાય, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
 ત્યાં તો આનંદ આચ્છવ થાય, છખીલા દોરડો નવ છુટે.
 બ્રહ્માએ વાળી ગાંઠ, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
 તારો શ્રીકૃષ્ણ પડવો તેડાવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે.
 તારો પ્રદ્યુમ્ન આપ તેડાવ, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
 તારો હળધર કોકો તેડાવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે.
 તારી રતિ માત તેડાવ, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
 તારી ગોવાળ મંડળીને કહાવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે.

વલણ.

એમ રીતભાત ત્યાં કરી, ગોત્રજને લાગ્યાં પાયરે;
 ગોર આશીશ દે ઘણી, આણસુરની કીધી રક્ષાયરે.

કડવું પર મું.-રાગ સિંધુડો.

પવિત્ર કીધું અસુર કુલ જે, વેહેવાઈ વિશ્વંભર થયા;
 પુણ્ય મારાં પૂર્વ જન્મનાં, પ્રભુજીએ કીધી દયા.
 પ્રહ્લાદ અર્થે નૃસિંહ હવા ને, હિરણ્યકશિપુ ઉદ્ધારિયો;
 બલિ કારણ વામન હવા, મારા ભુજનો ભાર ઉતારિયો.
 હિરણ્યાક્ષ માટે વરાહ હવા, એમ આણે વાણી આચરી;
 સર્વપેં મુને ઘણી કૃપા જે, અનિરુદ્ધે આખા વરી.
 અપરાધ મારો ક્ષમા કરિયે, હરિ તમ સાંભો હું વદયો;
 એવું કહીને રાય આણસુર, કૃષ્ણને પાગે પડ્યો.
 એહો કીધો કર ગ્રહી, શ્રીકૃષ્ણે વખાણ્યો બહુ;
 જહુકુલ દીપાવ્યું અમારું જે, તમ પુત્રી થયાં વહુ;
 અન્યોન્યે માન દીધું, જાદવ સહુ તત્પર થાય;
 સાસરે વળાવી આખાને તે વારે, માતા દે શીક્ષાય.
 પુત્રી પિયરને દીપાવજે, જે પામ્યાં મોટું સાસરું;
 જશ કમાજે દીકરી, ડહાપણ જશ રાખો ખરું.

પ્રેમાનંદ.

એમ કહીને ઝોખા વળાવ્યાં, ભેટયાં પુત્રી માય;
બન વળાવી વળ્યો પાછો, આનંદે બાણુરાય.
કૈલાસ ગયા ગિરિબપતિ, કૃષ્ણ પદાસ્યા દ્વારામતી;
ઝોખા અનિરુદ્ધ ઘેર આવ્યાં, ભેટયાં રુક્મિણી રેવતી.
ઉત્તમ કથા ભાગવતતણી, સાંભળતાં સુખકારી;
પાપ સઘળાં પ્રલય થાયે, પરમ પદ પામે ભારી.
વ્યાધિ ને સપ્ત જ્વર સમે, જે સાંભળે રુનેહે કરી;
સુખ સંપત્તિ પરિવાર વાઘે, મનકામના પૂરે હરી.
શ્રી રામચંદ્ર પ્રતાપથી, પદબંધ કથા હવી;
કાલાવાલા માની લેજે, જથારથ કહે કવી.
વીરક્ષેત્ર વડોદરું, ગુજરાત મધ્યે ગામ;
ચતુર્વેશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, કૃષ્ણસુત પ્રેમાનંદ નામ.

વલણુ.

નામ નારાયણુતાણું, ભાંગે ભવજંજળરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ભજે શ્રી ગોપાળરે.

સમાપ્ત.

દાણુલીલા.

કડવું ૧. લું.—રાગ સામેરી.

શ્રી ગુરુ ગણપતિને શિર નામી, પ્રથમે પ્રણમું ત્રિલુવનસ્વામી;
દેવી સરસ્વતી વાણી દીજે, દાણુલીલા પદ્યંધ કીજે.

ઢાળ.

પદ્યંધ કરું એક દાણુલીલા, માંહી શબ્દના બહુ સ્વાદ;
હરિજનને પ્રિય લાગશે, કૃષ્ણ ગોપીને સંવાદ.
લોભીને ધન વંઝાને તન, તરકરને કાળી જમની;
ત્યમ હરિજનને વલ્લભ લાગે, કથા સુંદરશ્યામની;
માનુષી દેહ દોહેલે પામ્યો, સ્મરણ કીર્તન નવ કર્યું;
નિષ્કળ જન્મ તેનો ગયો, યૌવન માતાનું હર્યું.
સંવાદ ગોપી કૃષ્ણનો, જે ગાય શીખે સાંભળે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, તેને સાચી પ્રીતે સદા મળે.

રાગ—કાનડો.

મોહનજી મથુરાને મારગ, થઈ બેઠા છે દાણીરે;
મહિયારીનાં મહી લૂંટે એ, વાત રાધાજીએ જાણીરે. મોહન.
ચંદ્રાવળી, રાધ, ચંદ્રલાગા, લલિતા વિશાખા દાસીરે;
મનોરમા, રતનાવળી રૂપાં, તેડી સાત*સાહેલી પાસરે. મોહન.
બોલવંધ કીધો સખી સાથે, ચાલો આપણ જમના જઈયે;
ગોરસની ગોળી લ્યો માથે, સહુકો મહિયારી થઈયેરે. મોહન.
સખી કહે કાં નહિ રાધાજી, સહુ અલખેલી સોડીરે;
દાણુ રીત ભાંજે ભૂધરની; નથી આપવી એક કોડીરે. મોહન.
ઘેર ઘેરથી ગોપી થઈ ટોળે, ગોષ્ઠિ ગોવિંદની વહાલીરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને, જિતવા સહુકો ચાલીરે. મોહન.

* અત્રે કવિની ભૂલ જણાય છે. શ્રી રાધિકાજીની અષ્ટ સખી છે ને તેનાં નામ આ પ્રમાણે છે:-લલિતા, વિશાખા, ચંદ્રલાગા, સંધ્યાવળી, તુંગભદ્રા, ત્યામા, ભામા ને તુલસી.

કડવું ૨ જી.-રાગ મારુ.

જોલબંધ કીધો વ્રજનારીરિ, આજ જિતવા કુંજખિહારીરિ;
 એમ જોલ્યાં રાધિકા રાણીરિ, ભેષ્યે કેમ થયા પ્રભુ દાણીરિ.
 રખે કો આપો એકે કોડીરિ, સહુ અગડો કરવા દોડીરિ;
 આપ આપણા સાથની ટોળીરિ, માથે લીધી ગોરસની ગોળીરિ.
 તાજી જાસ ને સદ્ય વલોવીરિ, કઢયાં દૂધમાં સાકર ઘોળીરિ;
 દધી માખણ ને ઘૂત થીણીરિ, મેવા મીઠાઈ મગદળ શીણીરિ.
 ભાત ભાતનાં ભોજન ભરિયારિ, પ્રેમદાયે મસ્તક ધરિયારિ;
 પંચરંગી આઢણી માથેરિ, આજુબંધ ચૂડલા હાથેરિ.
 વીંટી અંગુડી કંકણ ચૂડીરિ, ભેતાં અખલા દીસે ઘણું રૂડીરિ;
 શીપફૂલ રાખડી ને ત્રોટીરિ, જાણે દિનકર પ્રગટ્યા કોટીરિ.
 નાકે વેસર ભાલે ટીલીરિ, શોભે આંખ આંજી છે રસીલીરિ;
 ગલુબંધ ગોશ્ણો માળારે, શોભે દાંત રંગ્યા છે કાળારે.
 અમકે ઠમકે કંકણ ફેલીરિ, જાણે જુગમ થઈ હેમવેલીરિ;
 કેસર ચંદન ને કસ્તૂરીરિ, વપુલેપન વાસ મધૂરીરિ.
 પેચ્યાં ચીર ચરણાં ને ચોળીરિ, લાંબી લોખરી સાળુ પટોળીરિ;
 કોઈ પદ્મની ચિત્ત ચકોરીરિ, કોઈ શામલડી કોઈ ગોરીરિ.
 કોઈ મુઝ્યા આળકિશોરીરિ, કોઈ છેલછખીલી છોરીરિ;
 નાખે પ્રેમપાશની દોરીરિ, લે માધવનું ચિત્ત ચોરીરિ.
 કરે વાત દેધ દેધ તાળીરિ, આજ જિતવા શ્રી વનમાળીરિ;
 એમ જોલ્યાં રાધિકા રાણીરિ, તમે સાંભળો સહિયર સમાણીરિ.
 તમે ખીશો મા મન આધરિ, કદી આવે ગોવાળા ધાધરિ;
 તમે ઉત્તર હાંડીને દેભેરે, સુખે નામ જ અમારું લેભેરે.
 આજ જિતવા કુંજખિહારીરિ, સહુ ટોળે મળી ખીજનારીરિ;
 તમે સૈયર રાખજો ટેકરે, નથી આપવી કોડી એકરે.
 અમે અગડો હરિયું કરશુંરે, આજ જિતીને પાછાં પ્રશ્નરે;
 ભે હું કૃષ્ણનો નાદ ઉતારુંરે, તો નામ રાધિકા મારુંરે.
 દીડા દૂર થકી શ્રી વનમાળીરિ, ખીજે માર્ગ ગઈ બ્રજમાળીરિ;
 ભટ પ્રેમાનંદના સ્વામીરે, સહુ સંમન્યા અંતરજનમીરે.

કડવું ૩ જી.-રાગ સાખી.

ખીજનારી આણુંદ ભરી, તેણે દીઠો દાણનો ઘાટ;
તે મારગને પરહરી ગોપી, લીધી ખીજી વાટ.
જાતી દીડી સુંદરી, ત્યારે જોડ્યા શ્રી અવિનાશ;
ગોપને આપી આજ્ઞા, તેડી લાવો અમારી પાસ.

વલણ.

મદોન્મત્ત સહુ જાતી દીડી, દૂરથી વ્રજખાળારે;
શ્રી હરિએ તે અવસરે, હંકાર્યા સહુ ગોવાળારે.

છંદની ચાલ (ભુજંગી).

માથે માટ ગોરસનાં જાય ગોપી, ચાલી ચોરટી આપણું દાણ લોપી;
જઈ રીત લ્યો આપણી રાખો ખાળી, નાખે દાણ તો લાવજો પાછી વાળી.
ધાયા ગોપ ઉતાવળા ચરણ ખેડી, ગ્રહી લાકડી પાવડી હાથ ગેડી;
આવ્યા વેગે ધાધ પહોંતા પાઉંધાદા, ઉન્મત્ત અદ્ભૂત આહીરજાદા.
રહ્યા આણુ દધ આંતરી વાટ રોકી, ક્યહાં જાઓએ ચોરટી નાર ટોકી;
નંદલાલ સાથે તમે રાઠ માંડી, ક્યહાં જાઓ છો પાધરો પંથ છાંડી.
આપો દાણ દયાળનું ગોપ માગે, જવા દીજે તો અમારી રીત ભાંગે;
ઘેરી વાટ ગોવાળીયા ગર્વ ભાખે, જોલી જોલ સખિયો કે નવ સાંખે.
રોકો પ્રેમદાને મહીમાટ માથે, જોલી નાયકા જોલ સખિ સર્વ સાથે;
જાળખ્યા વિના રાઠ મિથ્યા વધારો, ગુણહીણ ગોવાળીયા ગાય ચારો.
કરો વાત મોટાઈની વેર વધારો, જોશો લાજ કે આજે પાછા પધારો;
નહીં દાણ પામો તમે એક કોડી, હુતી તાત મીરાંત કે આવ્યા દોડી.
ધણો લાભ લેશો તમે આજ ખેટી, કાને સાંભળી છે અખૂભાન ખેટી;
છઉં ધણિયાતાં નહીં જાઉં હાર્યાં, આજ રાધિકા આંહિ ખોતે પધાર્યાં.
સુણી ગોપનો સાથ બહુ ખેદ પામ્યો, આવ્યો કૃષ્ણ પાસે ત્યાં ગોપ મુદ્દામો;
કહે ગોપ ગોવિંદને ગદ્ વાણી, છે એ ગોપીના જુથમાં રાધા રાણી.
જોલાવી ન જોલે અહીં નવ આવે, ધાયે મારવા સર્વ કોને બિહાવે;
આપો આજ્ઞા તો જઈ જુદા કીજે, અખૂભાનમુતાયકી નવ ખીજે.
કરી આંખ રાતી વહે કૃષ્ણ વાણી, એવી રાધિકા કાણુ રાજની રાણી;
મુને ગોપિએ જાણ્યો આહીર ભોજો, શેડો માટ માથાતણાં મહીરે ઢોજો.

કહતું ૪ થું.-રાગ મારુની દેશી.

આવી મદોન્મત્ત સહુ નાર, જ્યાં વનમાળી છે;
 છે ઝગડો કીધાનો વિચાર, ગોપે ખાળી છે.
 સંભળાય પરસ્પર વાત, એટલે ઉભી છે;
 જેનાં ફાજ્યાં મહીનાં માટ, ગોવાળે દૂભી છે.
 છે કોધે રાતી આંખ, મનમાં મળવું છે;
 મનમાંહે છે અભિલાખ, જિતીને વળવું છે.
 જેણે ફાજ્યાં મહીનાં માટ, તેના કર સાદ્યા છે;
 તેને છોડાવવાને ગોપ, ખીજ સૌ ધાયા છે.
 જેહેને થયું છે જન, તે વઢવા આલી છે;
 ભાંગી દોળી નાખી છે છાશ, ગોળી કર ઝાલી છે.
 રાધાએ મોકલી નાર, નામ તેનું રાધ છે;
 છે રૂપે સુંદર ખાળ, ઘણું એક ડાહી છે.
 આવી અલખેલી તડાળ, જ્યાં વનમાળી છે;
 છે યૌવનનું અભિમાન, શોભા સહુ ન્યાળી છે.
 એહા જ્યાં ગોઢુળનાથ, કદમની છાંયા છે;
 કંદર્પ ડાટિ લાવણ્ય, પ્રભુની કાયા છે.
 આવી રાધાએ ક્યોં પ્રણામ, જી વિનતિ મારી છે;
 ગોઢુળની આ સહુ નાર, દારી તમારી છે.
 માંહોમાહિ લેવું શું દાણુ, એ લધુતાઈ છે;
 જાશે નંદરાયની લાજ, જે પ્રભુતાઈ છે.
 ભોળી ગોઢુળની સહુ નાર, જે વાયક સાંખ્યું છે;
 જાણુશે કંસામુર કાળ, નંદને વાંકું છે.

દાણલીલા.

બીજી નારી કને લો દાણ, તેમાં શી બાધા છે;
આજ નથી લીધાનો લાગ, ટોળામાં રાધા છે.
વારો ગોવાળિયાને નાથ, ઘણું સંતાપે છે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ શ્રાદ્ધજી, ઉત્તર શો આપે છે.

કડવું ૫ મું.—રાગ કાલેરો.

અરે રાધ તું ડાહી થઈ આવી, પ્રીતમાં ભય દેખાડેરે;
કહે તારી રાધા રાણીને, જે દાણ અમારું પહોંચાડેરે. અરે રાધ.
ગોકુળ વૃંદાવન છે મારું, તેમાં કંસતાણું શું ચાલેરે;
જે રાધિકાનો પિતા આવે તો, દાણ અમારું ચાલેરે. અરે રાધ.
ડહાપણુ આણી બોલે છે વાણી, તું રીત અમારી ભાંગેરે;
દાણ દધીનું આપતાં ગોપી, એવડું દુઃખ શું લાગેરે. અરે રાધ.
વઢો ઝગડો કે સાંજ પડો, પણ દાણ ગોરસનું લેશું રે;
એ વાતે જે જન દુભાશે, તેહને ઉત્તર દેશું રે. અરે રાધ.
આજા આપી ગોપ સર્વને, જવા નવ કો પામે રે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુને ચરણે, રતનાવળી શીર નામે રે. અરે રાધ.

કડવું ૬ કું.—રાગ ખટ.

સુંદર શ્યામળારે, આ પ્રીતમ પાતળા રે.—ટેક.
પ્રાણજીવન પ્રભુ છો મારા, નાગર નંદકિશોર;
અમે મહિયારી પારકી નારી, ન કીજીએ આવડું જોર. સુંદર.
નંદરાયની આણુ માનું છું, શ્યામ સોંભળ કાન;
મહી માટે ઉખળશું બાંધ્યો, તોય ન આવી સાન. સુંદર.
કહણુ રાજ છે કંસનું રે, આવડો ન કરિયે વાદ;
કોઈ મળશે માથાની નારી, ઉતારશે તારો નાદ. સુંદર.
લલા ગોપની વહુ બેટીનાં, નિત્ય ભંગાવો માટ;
દાણુ નોહે પણ ભીખ માગવી, લોકમાં કહેશે લાંઠ. સુંદર.
લાંઠ કહો કે ભીખ કહો કે, કોહો કૃષ્ણ અન્નાણુ;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ કહે ગોપીને, આપો અમારું દાણ. સુંદર.

કડવું ૭ મું.—રાગ કાશી

દાણુ માગે રે, કાનુડો દાણુ માગે રે;
આજ લગે નહીં સાંભળ્યું, કોણે લીધું આગે રે. કાનુડો. ટેક.

પ્રેમાનંદ.

આગે સવાયાનું ગોરસું, તારે પૈસો જાધ્યે રે;
 વેપારદીઠો આ વ્રજનો, શું મૂળમાંથી ખોધ્યે રે. કાનુડો.
 મટુકીમાં મિરાત આ મોટી, છે જાશનું પાણી રે;
 તે છત ઉપર નહોતું જાણ્યું, કોઈએસશે દાણીરે. કાનુડો.
 દાણની દોલત જોડતામાં, મૂળગું ખોશો રે;
 મહિમા જશે નંદનો તે, લાલજી જોશો રે. કાનુડો.
 ભાંગી કોડી ભૂધરા, નહીં આપિયે બહોણી રે;
 અમો ફરી જાશું ગોકુળ, રાખો જાશની દોણી રે. કાનુડો.
 પ્રેમાનંદ પ્રભૂ ખોલિયા, શાને આકળાં થાઓ રે;
 જાશની દોણી શું કરું, દાણ આપીને જાઓ રે. કાનુડો.

કડવું ૮ મું.—રાગ પરજ.

શ્યામ સોહામણારે, કહાન કોડામણારે;
 સાંભળ અલ્યા શ્યામણિયારે, ગોકુળના શોહામણારે.—ટેક.
 તું પતિવ્રતાનો બંધુ કહાવે, તારી કીકીમાંહે કામણારે. શ્યામ.
 તું ચોર ચિત્ત નવનીત તણો, ખુટયાં ગૌનાં દામણારે;
 માત જશોદાએ ઉખળે બાંધ્યો, તોયે ન લાગી શીખામણારે. શ્યામ.
 તેં તો ગોકુળ રાખ્યું રેલતું, ધરિયો ગોવર્ધનરે;
 માસી મારી ધાવતાં, તેં વશ કર્યા વ્રજજનરે. શ્યામ.
 બ્રહ્માદિકને ભોળવ્યા, તેં પીધો દાવાનળરે;
 ઔદ ભુવન માતાને દેખાણ્યાં, એવું તારું બળરે. શ્યામ.
 કંસરાયનું કોણ ગળું, તેં માર્યો છે દશસ્કંધરે;
 મન માને તે કરો પ્રભુજી, કહે ભટ પ્રેમાનંદરે. શ્યામ.

કડવું ૯ મું.—રાગ ખટ.

મૂક્યા પિંડારિયા પ્રેરી, રાધાને લીધી ઘેરી;
 હૃદમાં રેશ આણી, ખોલ્યા પછે ચક્રપાણી.
 જાએ ક્યમ દાણ લોપી, મળી આવી છે ગોપી;
 દાણની રીત લાગે, ગોપને લાજ લાગે.
 ખળે વેણ કાળી, ધૂતારી ધાખજા વાળી;
 મહીનાં માટ માથે, સોનેરી ચૂડો હાથે.
 હીડે છે દેડ ઘોળી, કસમસ થાયે ચોળી;
 લટકે નાકે મોતી, મરકલડે જાય જેતી.

દાણવીલા.

ફેરવે કીકી કાળી, માંહોમાંહે દેતી તાળી;
મનમાં ગાળ દેતી, મુખે કંઈ જાય કહેતી.
પોતાના ગુણને ગાતી, મહિયારી મદમાતી;
છેડો ન આઢે શીશે, જ્યેનનું જોર દીશે.
લટકે પાગ માંડે, પોતાની હઠ ન છાંડે;
જ્યેની જો હઠ મૂકાવું, તો દાણી નામ કહાવું.
વઢતાં વાય જો વહાણું, સહુને વાજ આણું;
પ્રભુનો રોશ જાણી, રાધાજી જોડ્યાં વાણી.

વલણ.

રાધા કહે સહુ નારને, તમે રખે મેલો ટેકરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ કૃષ્ણને, નથી આપવી કોડી એકરે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ સોરઠી.

લૂટે લૂટેરે મારગમાં ચોર, વસ્તીની વાટે;
જો તો નાગર નંદકીશોર, જમનાને ધાટે.—ટેક.

ક્યમ જઈએ મથુરા નગરી, જોઈ દાણી જમના ધાટેરે;
ગોપીજનને આળી રાખે, દાણની કોડી માટેરે. વસ્તીં લૂં લૂં
કંસરાયની આણુ ન માને, જોને વાધ્યો ધણો ઉન્માદરે;
વ્રજ નારીનાં દૂધ દહીનો, શ્યામળિયો લે સ્વાદ. વસ્તીં લૂં લૂં
નંદ સાધુ ને સતી જશોદા, આ કાનુડો કોણુ સરખોરે;
સર્વાંગે ચંચળ ખોટારો, નખ શિખ ખાઈ તેને નરખોરે. વસ્તીં લૂં લૂં
એણે ઘેલાં કીધાં ગોપ ગોપીને, વળી વશ કર્યું વ્રજગામરે;
જમના ધાટે દાણુ દંધીનાં, કાઢ્યું કુળમાં નામરે. વસ્તીં લૂં લૂં
ઘરમાંથી મહી માંખણુ ચોરે, વળી માર્ગમાંહી મહી લૂટેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુએ મુખ માગ્યું, દાણુ આપે તે ધૂટેરે. વસ્તીં લૂં લૂં

કડવું ૧૧ મું.—રાગ કાફી.

જ્યેની મેં જાત જાણી, નંદનો કુંવર દાણી;
ચોરીને છાશ પીતો, હાંકતાં ત્યારે ખીતો—ટેક.
મેં જાણ્યું જો કંસરાયે, જોસાડ્યો છે દાણી;
ચાલો ચોરને લઈને આપણુ, મથુરામાં તાણી. જ્યેની મેં.
મા આપે બહુ લાડ લડાવ્યાં, તેણે પડી કુટેવ;
તો નામ મારું રાધિકા, જોનો ઉતારું અહમેવ. જ્યેની મેં.

પ્રેમાનંદ.

મોરલીમાંહે મારી નાંખે, જોલે મીઠાં વેણુ;
 સાધવીનારીનાંસત્ય ચૂકાવે, કામણુગારાં નેણુ. એની મેં.
 કદમ ઉપર ચઢીને જોહો, ચોરી આપણાં ચીર;
 ધરથકી ધૂતારો લંપટ, જોયાં નમ્ર શરીર. એની મેં.
 પાંપણુ ઉપર પાધજ લેહેકે, લોખરી ચોઢીલાલ;
 આઆવે આપણીલણી, એની લટકતીછેચાલ. એની મેં.
 મુખે વાણી વઢવાની ને, અંતરમાં આહલાદ;
 પ્રેમાનંદ કહે કૃષ્ણલીલા, રાધાકૃષ્ણનો સંવાદ. એની મેં.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ ખટ.

શ્રીકૃષ્ણ—ધૂતારી ધુમટાવાળીરે, આંખ્યા વિનાઆંખડી કાળીરે;
 જાઓ કાહાં આંખ્યા પાખીરે, રાધાને રોકીં રાખીરે.
 વઢતાં વાયે વહાણુરે, સહુએને વાજ આણુરે—ટેક.
 ઉંચી ને અલખેલડી રે, મુખ ધણું ગુમાન;
 જોખનિયાનું જોર જણાવે, હું ઉતારું અભિમાન. ધૂ. આં.
 રાધિકા—નાનડી વયમાં નામ જ કાઢ્યું, લોક કરે વખાણુ;
 મોં ખાયે ને આંખ જ લાજે, માંહે માંહે શું દાણુ.
 ચાલો પાધરી વાટેરે, સાંખું છું નંદને માટે રે.—ટેક.
 શ્રીકૃષ્ણ—આ ગોકુળમાં વસે ઘણી રે, મોટી જાત આહીર;
 વહેવારની વાતે લજ્જા શાની, દીસે વઢકણુની પીર. ધૂ. આં.
 રાધિકા—પાધરી વાટે તે લડેરે, જેને હોયે જો આપ;
 દાણુની શું તે મહોર કરાવી, કંસે કીધી શું છાપ. આં સાં
 શ્રીકૃષ્ણ—છાપ તો તારો આપ કરાવે, રાંકડો વૃષભાન;
 અમો કુંવર નંદજીતણા, કોની નવ માનું આણુ. ધૂ. આં.
 રાધિકા—સમજ જોલો સ્યામળા વહાલા, લોક સાથે શાં લાડ;
 ભીખ માગીને પેટ ભરો તો, પરમેશ્વરનો પાડ. આં સાં
 શ્રીકૃષ્ણ—ગોપી ગાળ દીયો અદંકરી, છે જોરાવરનો પોરો;
 ભીખ માગ્યાની પેર કહું, તું કાન ધરની ઓરો. ધૂ. આ.
 રાધિકા—કાન ધર્યાનું કામકાજ શું છે, સમજ્યાં મનની વાત;
 એવો ત્ર દેખતી નથી જે, મુને અગડે હાથ. આં સાં
 શ્રીકૃષ્ણ—જો આવે રાણી ઇંદ્રાણી, તો મૂકી જાએ માન;
 તારું સર્વસ્વ લેઉં મુંદરી, તો નામ ધરાવું કાન. ધૂ. આં.

રાધિકા-તું ૭ વર્ષ છોકરો ને, ચોરી પીતો છાશ;
 સર્વસ્વ આપું સ્યામળા, તું આવે જો મુજ પાસ. ચાં સાં
 શ્રીકૃષ્ણ-તું મદમાતી આહીરડી, હું નિપડ નાનું બાળ;
 બાળપણું દેખાડશું, થવા દેની સંધ્યા કાળ. ધૂ. આં.
 સંવાદ કરતાં દિવસ વીત્યો, અબળા આકળી થાય;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ જવા દીજે, ગોપિકા લાગે પાય. ચાં સાં

કડવું ૧૩ મું.-રાગ કાફી.

સુંદર સ્યામળા રે, અમો હાર્યાં ને જિત્યો તુંયરે;
 ત્યારેલેતો તેલે હમણાં, તારે જોઈએ સુંય સુંદર સ્યામળારે.-ટેક.
 દિવાકર અસ્તાચળ પહોંચ્યો, પડી પ્રભુજી સાંજરે;
 પરણ્યા પિયુજીને ઉત્તર દેવા, ક્યમ તજીએ ધર માઝ. સું. સ્યામ.
 સાસુ વાધણ નણદી નાગણ, જોઈ તે જોવો જમરે;
 સુરભિસુત સરખો સ્વામી, તેને ઉત્તર દીજે ક્યમ. સું. સ્યામ.
 અંત્યે લ્યો તે લ્યો હમણાંથી, અસુર અમને થાય રે;
 ગૃહસ્થાશ્રમની ખેડી મોટી, જઈ દોવી છે ગાય. સું. સ્યામ.
 તમો પુરુષ ને અમો નારી, દોહલો લોકાચારરે;
 હુંકારા માટે મરવું પડશે, અબળાનો અવતાર. સું. સ્યામ.
 તમો અમ સાથે કૌતક કીધું, અમો કીધું છે હાસરે;
 આજ થકી તમારી ત્રિકમ, મૂલે લીધી દાસ. સું. સ્યામ.
 પ્રથમ આવીને તમ સંધાતે, કીધો જે સંવાદરે;
 અધટતું બોલાયું હોય તે, ક્ષમા કરો અપરાધ. સું. સ્યામ.
 અમો આવશું મહી વેચવા, તમો તે લેજો દાણરે;
 ગોરસકેરું શું ગળું છે, અમો તે સોંપ્યા પ્રાણ. સું. સ્યામ.
 અમને તો નવ ગમે દીધું કા, તમ વિણ ગોકુળનાથરે;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, વેચાયાં તમારે હાથ. સું. સ્યામ.

પદ ૧૪ મું.-રાગ ખર.

જિત્યા જીવણ ને હારી સુંદરીરે લોલ;
 લોકાચાર ને ધર ગઈ વીસરીરે લોલ.
 વિઠ્ઠલજીએ વાહી વાંસળીરે લોલ;
 ગોપી વિહ્વળ થઈ સહુ વ્યાકુળીરે લોલ.

પ્રેમાનંદ.

અકળ ગતિ તે નવ જ્યે કળીરે લોલ;
 ગોકુળ ગઘ તે ગોપની મંડળીરે લોલ.
 દાણુ વિવાદ ત્યાં ભાંગી ગયોરે લોલ;
 રસ ઝોધ હૃદયા હર્ષજ થયોરે લોલ.
 શ્યામળિયોજી તો ત્યાં સજ થયારે લોલ;
 ગોપી સાથે તે કુંજલવન ગયારે લોલ.
 ગોરસ ગોળી મેલી તે સહુએ વેગળીરે લોલ;
 સહુ વંહાલાલજીને વીંટી વળીરે લોલ.
 ત્યારે રાધાજીને કહે શ્રીહરિરે લોલ;
 લજ્જા મનથી મૂકે પરહરીરે લોલ.
 એવું સુણતામાં રાધા હસીરે લોલ;
 ભાગ્યે ધુધટ, ચીર ગયું ખશીરે લોલ.
 દીધું આલિંગન હેત વ્યાપિયુરે લોલ;
 કુંજમાંહે રહી રતિ સુખ વ્યાપિયુરે લોલ.
 જોટલી દૂતી વ્રજ સુંદરીરે લોલ;
 તેટલાં રૂપ ધરિયાં શ્રી હરિરે લોલ.
 દાણુ મિસે તે લીલા ખીજી થઈરે લોલ;
 રંગવિલાસમાં રજની વહી ગઈરે લોલ.
 ગયો ચંદ્ર ને ભાનુ ઉગ્યો સહીરે લોલ;
 ત્યારે વ્રજ વનિતાને સાન થઈરે લોલ.
 પ્રેમાનંદ પ્રભુને પાયે પડીરે લોલ;
 સહુ ગોપીએ વિદાય માગી લળીરે લોલ.

પદ ૧૫ મું.-રાગ ધન્યાશ્રી.

નમો નારાયણુ રાધા રાણી, દુઃખ લંજન દામોદર દાણી;
 ઘેર ગઘ ગોપિકા આનંદ આણી, પ્રભુજીની માયા કોણે ન કળાણી. નમો
 પડોશણુ સાસુ નણુંદ જોડાણી, કરે વાત પરસ્પર અંગ એધાણી;
 સુણે ભણે દાણુલીલા ધન્ય તે પ્રાણી, જમકંકર ન શકે તેનેરે તાણી. નમો
 એ અદ્ભુત લીલા શુદ્ધ સારુ વખાણી, જેમ સાગરથી ભર્યું ચંચળ પાણી;
 તેમ પ્રેમાનંદ દાણુલીલા વખાણી, શરણાગત રાખો સારંગપાણી. નમો

દાણુલીલા સમાપ્ત.

નળાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.-રાગ કેદારો.

શંભુસુતનું ધ્યાન જ કરું, સરસ્વતીને પ્રણામ જ કરું;
આદરું, રૂડો નૈષધનાથ રે.

ઢાળ.

નૈષધનાથની કહું કથા, પુણ્યશ્લોક જે રાય;
વૈશંપાયન વાણી વદે, અણિક પર્વ મહિમાય.
રાન્ય હારી ગયા પાંડવ, વસ્યા દૂત વનમોજ્જર;
એકલો અર્જુન ગયો કૈલાસે, આરાધ્યા ત્રિપુરાર.
પશુપતાકાસ્ત્ર પશુપતિયે આપ્યું, પછે ગયો સ્વર્ગમાંહે;
કાલકેતુ પુલોમા માર્યો, પંચ વર્ષ રહ્યો તાંહે.
યુધિષ્ઠિરાય અતિ દુઃખ પામ્યા, ઉપન્યો ઉદ્વેગ;
પુનરપિ પારથ નહીં આવ્યો, ભાધ્યે કીધો તાંહાં નવો નેગ.
એવે સમે એક તાપસ આવ્યો, બૃહદ્શ્વ અવું નામ;
પૂજા કીધી પાંડવે, આપ્યો વસવાનો ઠામ.
આતુર માસ તાંહાં રહ્યા, કુંતીસુત કરે સેવાય;
રાત રાતના વારા ફરતી, પાંડવ આંખે પાય.
એક વાર યુધિષ્ઠિર બેઠા, તળાંસવાને ચર્ણુ;
તે સમે અર્જુન સાંભર્યો, ભરાયું અંતસ્કર્ણુ.
ધર્મરાયને ઋષિજી પૂછે, જળે ભીના પગ માહારા;
શે દુઃખે સતવાદી રાજા, નેત્રે ભરે જળધારા.
ધર્મ કહે સાંભળીએ સ્વામી, ઉઠી ગયો અર્જુન;
અવળા સવળા સાલે સવ્યસાચી, માટે કરું છૌ સ્થન.
ભીમસેનની પાસેં બે હું, મારું દાતણ પાણી;
બડબડતો જાએ રીસાવી, લાવે વૃક્ષ મોહોદું તાણી.
પ્રાતઃસામગ્રી નકુળ પાસે, કદાપિ બે મેં માંગી;
એક પોહાર તો વાર લગાડે, એટલી કરે વરણાગી.

પ્રેમાનંદ.

સહદેવને જો કામ દેઉં, સાધુ મન ન આણે શેષ;
 પણ મધ્યાહને ધરમાંથી નીસરે, જોતો જોતો જોષ.
 દક્ષિણ દિશાએ જોગણી જો, જાઉં તો દુઃખ પામું;
 પૂર્વ દિશાએ પરવરું તો, ચંદ્રનું ધર છે સાહામું.
 એવી રીત તો ત્રણે ભાઈની, મુજથી નવ સહેવાય;
 દ્રૌપદીને મોકલું તો, હરણ કરી કે જાય.
 વણ માગે વેળાએ આપે, જો જોધ્યે તે આણી;
 જળ જળ મુખ આગળ લેઈ મહેલે, તે તો ગાંજવપાણી.
 તેહેના ગુણ હું નથી વિસરતો, રહ્યો છૌં હૃદયા રાખી;
 મુખ સંતોષ વિના છૌં સૂનો, મુનિ હું પારથ પાખી.
 નિઃસ્વાસ મૂકી ધર્મ એમ પૂછે, કોહોને બૃહદ્શ્વ ઝખી,
 વન વસવું ને વિજેગ પડીઓ, હું સરખો કે દૂખી.
 રાજ્યાસન ધન ભુવન રિધ, તેહ એમો સર્વ હારી;
 એહેવું કોને હવું હશે સ્વામી, પીડા પામે નારી.
 વળતા વાણી વદે બૃહદ્શ્વજી, શું આણે વૈરાગ;
 નળ દુઃખ પામ્યો અરે પાંડવ, નથી તેહેનો સોમો ભાગ.
 રૂપ રાજ્ય ને ધન બળ તે, ન મળે નળસમાન;
 અનેક કષ્ટ તેહેના જેવું, કે ન ભોગવે રાજન.
 ભીમકકુમારી નળની નારી, રૂપ શું કહું મુખ માંડી;
 તે રાણી જાહાં નહીં ફળ પાણી, નળે વનમાં છાંડી.
 દાસીરૂપ ધર્યું દમયંતી, કુખડું થયું નળગાત્ર;
 તેહેનાં દુઃખ આગળ યુધિષ્ઠિર, તાહારું દુઃખ કોણ માત્ર.
 કર જોડીને ધર્મ એમ પૂછે, કોહો મુજને ઝપિરાય;
 ધણું દુઃખ પામ્યો નળરાજ, શા કારણ કહેવાય.
 કોણ દેશનો નરેશ કહાવે, કેમ પરણ્યો દમયંતી;
 તે રાણી નળે કેમ છાંડી ને, કાંહાં મૂકી ભમયંતી.
 ઉતપલ કોહો નળદમયંતીની, અથઃ ઇતિ કથાય;
 દુખીઆનું દુઃખ સાંભળતાં માહારી, ભાગે મનની વ્યથાય.

વલણ.

વ્યથા ભાગે માહારા મનની, કહે યુધિષ્ઠિર રાજનરે;
 વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ તે, નળતણું આખ્યાનરે.

કડવું ૨ બું.-રાગ ગોડી.

બૃહદ્ધ્વજ મુખ વાણી વદે, રાય યુધિષ્ઠિર ધરતા હદે;
 નૈષધ નામે દેશ વિશાળ, રાજ્ય કરે વીરસેન ભુપાળ.
 તેહને સુરસેન બાંધવ જન, તે જોહુને અકેકા તન;
 તે રૂપે પ્રુટડા જેવા કામ, નળ પુષ્કર બંન્ધોનાં નામ.
 પછે નળને આપી રાજ્યાસન, પિતા કોકા બંન્ધો ગયા વન;
 ચલાવે રાજ્ય નળ મહામતિ, પુષ્કરને કીધો સેનાપતિ.
 જિત્યા દેશ વધારી ખ્યાત, શત્રુ માત્ર પમાડ્યા શાંત;
 ભૂપતી સર્વ નૈષધને ભજે, નળ પુષ્કરે કીધો દિગ્વિજે.
 પ્રજા સુખે ઉઘાડે ખાર, ન કરે ચોરી ચોર ચખાર;
 સત્યે યમપતિ કીધો સાધ, પુરમાંહે કોને નહીં આધ.
 કનકે ભરીઆ છે કોઠાર, જેહેવાં ધન તેવા દાતાર;
 જાચકના દારિદ્ર્ય કાપીઆં, નજે મુખ માગ્યાં ધન આપીઆં.
 સિદ્ધક કહે ભલું નળનું રાજ, ગયું દુઃખ હોલાણી દાઝ;
 કીર્તિ થઈ નળની વિસ્તીર્ણ, જેમ સૂરજનાં પ્રસરે કીર્ણ.
 પુણ્યશ્લોક ધરાવ્યું નામ, વૈજળવ કીધું આધું ગામ;
 ઘેર ઘેર હરિકીર્તન, એકાદશી વ્રત કરે હરિજન.
 ચારે વરણ પાળે નિજધર્મ, ધ્યાયે દેવ વ્યાપક પરિષ્કમ;
 નજે લીધો એટલો નેમ, માગ્યું દાન આપે કરી પ્રેમ.
 જો આવે મસ્તક માગનાર, તો આપતાં ન લગાડે વાર;
 ઉત્તર દક્ષિણ પૂર્વ દશ, વીરસેન સુતનો વાધ્યો યશ.
 ત્યારે પુષ્કરને થઈ અદેખાઈ, મુજથકી વાધ્યો પિતરાઈ;
 નળને નમે પ્રજા સમસ્ત, એ આગળ હું પામ્યો અસ્ત.
 એહેવું જાણી મન આણી વૈરાગ્ય, ગયો વન ધર કીધું ત્યાગ;
 નળનો વાળ્યો તે નવ વાળ્યો, દારુણ વનમાં પોતે પાળ્યો.
 જઈને સેવ્યું પર્વત શૃંગ, તજે વહે છે નિર્મળ ગંગ;
 શલ્યાનું કીધું આસન, પાંદડાંનું કીધું છત્ર રાજન.
 માનસી રાજ માંડ્યું વનતણું, કોકિલા ગાન કરે છે ઘણું;
 આ મૃગ તે અશ્વ માહારે કારણે, દુમ પ્રતિહાર ઉભા ખારણે.
 ભુંડ હસ્તી પૃથ્વી પરજંગ, એ રાજ કેમે ન પામે ભંગ;
 કા લુંટી લેવા આવી નવ ચડે, ઉઘાડે ખાર ખાતર નવ પડે.

એણી પેરે માંડ્યું રાજ્યાસન, અણચાલતે વશ કીધું મન;
એ કથા એટલેથી રહી, નળ રાજ્ય શું કરતો તહીં.
જ્યારે પુષ્કર ઉડી વનમાં ગયો, લાઇ વિના ભૂપ એકલો રહ્યો;
નિષ્કંટક રાજ્ય એકલો કરે, ધર્મ આણુ રાજ્યની પ્રે.
માગાં મોકલે દેશ દેશના ભૂપ, નળ જોવડાવે કન્યાનું રૂપ;
શરીર કુળમાંહે કાહડે ખોડ, કહે ન મળે કો મારી જોડ.
બત્રીસ હોય લક્ષણ સંપૂર્ણ, તેહેનું હું કરું પાણિગ્રહણ;
એમ કરતાં ત્રહી ગયા દિન, એવે આવ્યા નારદ મુન.

વલણ.

નારદ મુનિ પધારીઆ, સુણ યુધિષ્ઠિર ભૂપાળરે;
પછે વેણુપાણીએ કેમ મેળવ્યું, નળનું વેવીસાળરે.

કડવું ૩ જું.—રાજ રામચીની દેશી.

એણીપેરે જોલ્યા બૃહદ્દશ્વ વાણીજી, નળને ઘેર આવ્યા વેણુપાણીજી;
વીરસેન સુતે દીધું માનજી, અર્ધપાદે પૂજ્યા ભગવાનજી.

ઢાળ.

પૂજ્યા નારદ આદર આણી, હૃદેમાં અતિ પ્રેમ;
અન્યોન્યે પૂછીએ, સમાચાર કુશળ ક્ષેમ.
રાજ્યાસન સનું નળનું દેખી, નારદ ઋષિ એમ પૂછે;
પટરાણી દિસતાં નથી એ, કોહોની કારણ શું છે.
આસને બેસવું રાણી વિના, તેહેનો મોટો દોષ;
પછે પ્રતિઉત્તર વિચારી નળ, જોલીઆ ધરી શોષ.
નળ કહે તમે પ્રજાપતિના, પુત્ર વેણુધારી;
જાણતા હશે બ્રહ્માજીએ, માહરે નરમી છે કો નારી.
સમદ્વીપ નવખંડમાંહે કાંઈ કન્યા કોટાકોટ;
ઋષિ હું વરું એવી નવ મળે, શકે છે કન્યાની ખોટ.
રૂપ તાંહાં કુળ નહીં, કુળ તાંહાં નહીં ચાતુરી ચાલ;
કો સકળ લક્ષણ હોય પૂરણ, તો હું પરણું તત્કાળ.
નારદ ઋષિ તવ ઓચર્યા, એમ ન કીજે ભૂપ;
તારા સરખું નવ મળે, કો સ્યામાનું સ્વરૂપ.

પણ તે કન્યા અલૌકિક છે, વેદ જોહેને વરણે;
 તે ઇંદ્રને ઇચ્છે નહીં તો, તુંને કાંઠાથી પરણે.
 નળ કહે ઓ મહા મુનિ તે, કન્યાનું કોણુ નામ;
 કવણુ રાયની દીકરી ને, કવણુ તેહનું ગામ.
 નારદ કહે સકળ દેશ મધ્યે, ઉત્તમ વિદર્ભ દેશ;
 તાંહાં રાજ્યાસન કરે છે, ભીમક નામ નરેશ.
 તેહને ઘેર એક તારુણી, વન્મતી નામ નિદાન;
 પુણ્યદાન અપાર કીધાં, પણ પેટે નહીં સંતાન.
 એવે સમે એક દમન નામે, આવીઓ તાપસ;
 આતિથ્ય કીધું તેહનું ને, જમાડ્યો ખટ રસ.
 ઘણા દિવસની ગઈ ક્ષુધા, ને પામીઓ સંતોષ;
 ત્રિકાળ જ્ઞાને જાણીઓ, રાણીનો વંઝા દોષ.
 પૂછીને ત્યાં ખરું કીધું, નિશ્ચે નહિ સંતાન;
 કરુણા આણી આપિયું, રાય રાણીને વરદાન.
 ત્રણ પુત્ર ને એક પુત્રી, હશે રૂપનાં ધામ;
 એંધાણી રાખજે એટલી, જે માહારે નામે નામ.
 એહેવું કહીને ઋષિજી, પામીઆ અંતરધાન;
 કેટલે દિવસે રાણીને પછે, આવીઓ સંતાન.
 દમન દંતુ દુર્દમન, દમયંતી નામ જ ધર્યાં;
 હર્ષ પામ્યો ભૂપતિ, આળક ચારે ઉછર્યાં.
 દમયંતી જે દીકરી તે, મુખે વરણી ન જાય;
 અંગ તણી તો ઉપમા, નળ કશીએ ન અપાય.

વલણુ.

ઉપમા ન અપાય નળ મેં, એમ જોલ્યા વેણુધારી રે;
 નળ કહે નારદ પ્રત્યે, તેહનું રૂપ કહો વિસ્તારી રે.

કડવું ૪-થું. રાગ આશાવરી.

નારદનાં વચન સુણી, જોલ્યા નૈપધવણી;
 ભીમક તણી કુંવરી છે, કહેવી ફટડી રે.

ઢાળ.

ફટડી કહેવી દમયંતી, કહો તેહેનું વીખાણુ;
 નારદ કહે રે સાંભળો, વીરસેન મુત મુગ્ધણુ.

પ્રેમાનંદ.

ગુણ ચાલ ને ચાતુરી, અદ્ભુત સુંદર વેશ;
 તેહને હું કેમ વર્ણવું, વર્ણવી ન શકે શેષ.
 બુદ્ધિ પ્રમાણે માનનીનું, કરું છું વરણનું;
 જ્યમ સાગરમાંથી ચાંચ જળની, ભરે પક્ષીજન.
 દમયંતીના ચોટલો, દેખી અતિ મોહાગ;
 અભિમાન મૂકી લજ્જા આણી, પાતાળ પેઠો નાગ.
 ભીમક સુતાનું વદન સુધાકર, દેખીને શોભાય;
 ચંદ્રમા તો ક્ષીણ પામી, આલમાં સંતાય.
 સૃષ્ટિ કરતાં બ્રહ્માજીએ, ભર્યું તેજનું પાત્ર;
 તે તેજનું પ્રજાપતિયે ધડ્યું, દમયંતીનું ગાત્ર.
 તેમાંથી કાંઈ શેષ વાધ્યું, ઘડતાં ખેરો પડિયો;
 બ્રહ્માએ એકદું કરીને, તેનો ચંદ્રમા ઘડિયો.
 નળ કહે નારદને, એ વખાણુ ભાવ ન પહોતો;
 દમયંતી હમણાં અવતરી, ચંદ્ર પહેલો નહોતો ?
 નારદ કહે બ્રહ્માજીએ, સઉ પહેલી ઘડીને રાખી;
 પણ પૃથ્વીમાં અવતારી નહિ, ભરથાર એવા પાખી.
 વિરંચિએ વૈદર્ભી નાંખી, ઉદય હવડે પાખી;
 તે જો અહિંયાં અવતરી, તો નિર્મયો હશે કો સ્વામી.
 નળ કહે આગળ વિસ્તારો, એ ભેદ મેં સાંભળિયો;
 ચંદ્ર પહેલી ચતુરાં, સંદેહ મનનો ટળિયો.
 નારદ કહે સાંભળો રાજા, મીન ને મધુકર;
 નેત્ર ભુકુટી દેખીને, જળ કમળ કીધાં ધર.
 નાસિકા વેસર દેખીને, કળાધર ને કીર;
 તેણે અરણ્ય પર્વત સેવિયાં, ધારી શક્યા નહિ ધીર.
 દમયંતીના અધર દેખી, પેટ વેધ્યું પ્રવાળી;
 એ કામિનીનો કંઠ સાંભળી, કોકિલા થઈ કાળી.
 રસના વાણી સાંભળી, સરસ્વતીને આવ્યો વૈરાગ;
 કુંવારી પોતે રહી, સંસાર કીધો ત્યાગ.
 દંત દેખી દાડમ ફાટ્યું, કપોત સંતાડે મહોને;
 તે નાદ કરતો ફરે વનમાં, કહે દુઃખ કહું હું કોને.

દમયંતીનાં કુચ દેખી, હાર્યું કુંજર ફળ.
તે હોડંતાં ચાલતાં હાથી, માથે ધાલે ધૂળ.
હસ્તકમળથી કમળ હાર્યું, જળમાં કીધું ધર;
ઉદર દેખી દમયંતીનું, સુકાયું સરોવર.

વલણ.

સરોવર સુકાયું સાંભળી, નળરાય મનમાં રંજ્યા;
દમયંતીની જંઘા દેખી, ફેળ રહી કાક વંઝા.

કડવું ૫ મું.—રાગ સામેરી.

દમયંતી છે દોષ રહીતા, તેના ગુણની ગાઈ ગીતા;
નારદજી વાચક એમ જોલે, નહિ ઉપમા તારુણીની તોલે.
દમયંતી દોષ રહીતા, તેના ગુણની ગાઈ ગીતા. ટેક.
જેઈ ભિમક સુતાની કટી, સિંહની જાત વનમાં ઘટી;
હંસને પણ થઈ ચટપટી, આલ્ય ગોરીની આગળ મટી. દમયંતી.
રામા અંગની રોમાવળી, વનસ્પતી દવે મરે છે બળી;
તેનાં વસ્ત્ર રહ્યાં જળહળી, દેખી આલમાં પેસે વીજળી. દમયંતી.
પગપાનીથી હાર્યો અળતો, રહે અબળાને પાગે લળતો;
નેપુરનો નાદ સાંભળતો, રહે ગાંધર્વનો સાથ બળતો. દમયંતી.
વરણથી અંપક નવ ભળિયો, માટે મધુકરે તેને તળિયો;
એવું રૂપ બ્રહ્માએ સજિયું, ખીજું કોઈ નથી નીપજિયું. દમયંતી.
હવે શણગાર વખાણું સોળ, મંજન ચીર હાર તંબોળ;
ઉઠે સુગંધના કલ્લોલ, અંગે અરગજનના રોળ. દમયંતી.
શીશકૂલ રત્નરાખડી, શોભે ભમરમાં ચુની જડી;
ગોપ્રણો રહ્યો અગશું અડી, કટિમેખલાશું પડે વઢી. દમયંતી.
ગળુબંધ કંઠે નવરંગ, મુક્તાહાર છે એ સંગ;
શકે ગિરિ કરીને ભંગ, સ્તન મધ્યે વહે છે ગંગ. દમયંતી.
વાયે ગ્રાહણી રહિ છે ઉડી, ખળકે કંકણ ને કર ચુડી;
રૂપે રતિ તો સંભ્રમે છુડી, એવી કોઈ મળે નહિ રૂડી. દમયંતી.
વાજે નેપુર ફેરે જણકો, અંગુઠે આણવટનો ઠણકો;
અગુલિયે વીછવાનો રણકો, જોલે મધુર અંઝરિનો જણકો. દમયંતી.
જેણે દમયંતી નવ જોઈ, તેણે ઉમર એળે જોઈ;
જાણે કાયા કનકની લોઈ, એવી જગમાં ખીજી ન કોઈ. દમયંતી.

પ્રેમાનંદ.

જેમ નદીમાં લાગીરથી, તેમ સ્યામામાં શ્રેષ્ઠ સર્વથી;
 ત્રણ લોકમાં જોડી નથી, જાણે સાગરથી કાઢી મથી. દમયંતી.
 ઈંદ્રાદિક પરણવા પ્રેરે, મહીલા મનમાં નવ ધરે;
 અશ્વિની કુમાર આગળ પળે, તે ન આવે આંખ્ય જ તળે. દમયંતી.
 જ્યારથી એ પુતળું અવતરિયું, નારી માત્રનું માન ઉતરિયું;
 દમ્યું જગત સ્વરૂપ ઉદે કરિયું, માટે દમયંતીનામ ધરિયું. દમયંતી.
 જોગી થઈ તજ્યું હશે સર્વસ્ત, તીર્થ નાહ્યો હશે સમસ્ત;
 ગાળ્યાં હશે હીમાળે અસ્ત, તે અસશે દમયંતીનો હસ્ત. દમયંતી.
 વખાણુ સાંભળિને સખળ, સધિર અટવાયું પળ પળ;
 નારદ પ્રત્યે ઘોડ્યો નળ, સ્વામી પરણવાની કહો કળ. દમયંતી.
 નારદ કહે મારું કહેણુ ન લાગે, હું નવ જાઉં તારે માગે;
 મને મોહનાં બાણુ વાગે, બ્રહ્મચર્યવ્રત મારું લાગે. દમયંતી.
 એવું કહી પામ્યા અતરધાન, મોહ પામ્યો નળ રાજન;
 લાગ્યું દમયંતીનું ધ્યાન, કામજ્વર થયો વહ્નિ સમાન. દમયંતી.
 વૈદ મોટા મોટા આવે, વગડાની ઔષધિ લાવે;
 તાપ કોષ્ઠ્યે ન શમાવે, મંત્રી કહે શું થાશે હાવે દમયંતી.

વલણુ.

હવે શું થાશે કહે મંત્રી, વિચારે છે મનરે;
 નીલાં વસ્ત્ર પહેરી અશ્વે બેસી, નળ રાય ચાલ્યો વનરે.

કડવું ૬ કું.-રાગ વસંત.

અનંગ અનળ તે નળને પ્રગટ્યો, વનગયો વહ્નિ સમાવા;
 હયે બેઠો ચિંતામાં પેટો, લાગ્યો આકુળ વ્યાકુળ થાવા. અનંગ. ૧
 નીલાં વસ્ત્ર ને નીલોં વાઘો, મૃગયાનો શણગાર;
 અધોર વનમાં રાયે દીઠું, માનસરોવર સાર. અનંગ.
 સુભટ સાથે કોય મળે નહિ, એકલો ન પડે ગમ્ય;
 હયથકે હેઠો ઉતરીને, વન જોવા લાગ્યો રમ્ય. અનંગ.
 વૃક્ષ વારુ ચારોળીનાં, ચંદન ચંપાં અનંક;
 નાનાવિધનાં પુષ્પને ભારે, વળિ રહ્યાં છે વંક. અનંગ.
 મોગરો મરડાઈ રહ્યો ને, મગી અરણી ને મરેડી;
 આંખલિ આવળ ને અગથિયા, અંખરા ને અરેડી. અનંગ.

કદલિ થંભ શોભે અતિ સુંદર, સાકર સરખી શેલડી;
 લવિંગલતા ને લિંબુ લલિત વળી, વિરાજે વૃક્ષવેલડી. અનંગ.
 નાળીએરી નારંગી નૌતમ, નીચાં નમ્યાં બહુ નેત્ર;
 ફેફળિ ફાલસિ સુંદર દીસે, ખંબુર ખારેકનાં ક્ષેત્ર. અનંગ.
 પીપળા પીપળિ વડ ને ગુલર, દાડમડી ને પલાશ;
 અશ્વત્થિ ઉતરી નળ રાજયે, વન નિરખ્યું ચોપાસ. અનંગ.
 જળ ફળ સખળ દેખી નળ હરખ્યો, ઉત્તમ આંખા સાખ;
 બાબચિ બીજેરી ને ચિનિક્યાલા, જુલે જુમખા દ્રાખ. અનંગ.
 સુંદર કુમુદનિ સરોવરમાંહે, વાયુ પ્રહારે નમંતી;
 દેખી અનળ તે બમણો વાપ્યો, સાંભરી દમયંતી. અનંગ.
 શીતળ વાયુ વહ્નિ સરખો, લાગે રાયને તંન;
 નય વૃક્ષ છે કદળીનાં, તેને દેતો આલિંગન. અનંગ.
 રંભન ચુંબન કરે કેળને, થડથી મરડી પાડે;
 મુખથી શબ્દ કરે જેમ કોઈ, મોટા મેગળ ત્રાડે. અનંગ.
 એવે સમે બહુ હંસ ત્યાં દીઠા, મુવર્ણનાં છે અંગ;
 તે દેખી દમયંતી વિસરી, ટળી ગયો અનંગ. અનંગ.
 નહોતું દીઠું તે મેં દીઠું, આવ્યો દીસ અનુક્રમી;
 આવી કનકની જાત પંખીની, બ્રહ્માયે ક્યારે નિરમી. અનંગ.
 એકે હાથ પડે એમાંથી, પાળું પાસે રાખું;
 રમાડું જમાડું એને, દુઃખદહાડા ખોધ નાખું. અનંગ.
 શરપ્રહાર કરું જો એને, તો એ થાય નિધન;
 ગ્રહણ કરવું જોઈએ જીવતું, ભૂપ વિમાસે મન. અનંગ.
 એવે સકળ પંખીનો રાજ, દીઠો પૃથ્વીમાંય;
 વૃક્ષતણે થડ નિદ્રા કરીને, ઉભો છે એક પાય. અનંગ.
 તેને દેખી નળ મનમાં હરખ્યો, ભેદ કરી પરવરિયો;
 અંબર એાઢી અંગ સંકોડી, શ્વાસ રંધન કરિયો. અનંગ.
 દુમ થડ પુઠે નળ લડ આવ્યો, ઘેરી આવ્યો આવ્યો;
 લાંબો કર કરી લઘુલાઘવીમાં, પંખીનો પગ આવ્યો. અનંગ.

વલણ.

આવ્યો પંખી જગી ઉઠ્યો, નળને કીધા ચંચળા પ્રહારરે;
 પછે પોતાની વાણીએ કરી, કરવા લાગ્યો પોદારરે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારુ.

હસે માંડયોરે વિલાપ, પાપી માણસોરે; શું પ્રગટ્યું મારું પાપ. પાં
ઓ કાળા માથાના ઘણી, પાં જેને નિર્દયતા હોયે ઘણી. પાં
એ તો જીવને મારે તતખેવ, પાં હવે હું મુઓ અશ્વમેવ. પાં
ટુંપી નાખશે માહારી પંખાય, પાં મુને શેકશે અગ્નિમહાંય. પાં
કોણ મૂકાવે કરી પક્ષ, પાં માહારે મરવું ને એહેને ભક્ષ. પાં
આ મજ સરખું રતન, પાં તે એજે થાશે નીધન. પાં
ટળવળી મરશે માહારી નાર, પાં તે જીવશે કેહેને આધાર. પાં
બ્રહ્મો નારીએ દીઠો નાથ, પાં ધાયો સહસ્ર સ્ત્રીનો સાથ. પાં
નાથ ઉપર ભમે સ્ત્રીવંદ, પાં ઘણું કરવા લાગ્યાં આકંદ. પાં
હંસીએ દીધો શાપ, પાં તારી સ્ત્રી એમ કરજે વિલાપ. પાં
હંસ નારીને કહે વચન, હંસી સાંભળોરે;
તમે જાઓ સર્વ ભુવન, આંહાંથી પાછાં વળોરે.

જે કાંઈ લખ્યું હશે બ્રહ્માય, હં તે અક્ષર નવ ઘોવાય. આં
કેમ ધૂટીએ કર્મના બંધ, હં આપણે એટલો હશે સંબંધ. આં
જે અણુધટું કીધું અમે, હં મને વારી રાખ્યો નહિ તમે. આં
આપણે વસવું વૃક્ષ ને વ્યોમ, હં આજ મેં નિદ્રા કીધી ભોમ. આં
જે થાએ થાનકબ્રજ, હં તે પામે મહારી પેર કજ. આં
સર્વને દેઉં છૌં શીખામણ, હં તમે ધરણિ મા મૂકશો ચણ. આં
એમ કહેતો સ્ત્રીને ભરતાર, હં દેખી નજે કીધો વિચાર. આં
પંખી સર્વ પામ્યાં છે રોષ, હં તે દે છે મુજને દોષ. આં
તમે હંસ ધરો વિશ્વાસ, હં હું નવ કરવાનો નાશ. આં

વલણ.

નવ કરવાનો નાશ એહેવી, વાળી નજે કહીરે;
વચન સુણી નજરાયનાં, હંસને વાચા થઈરે

કડવું ૮ મું.—રાગ મારુ.

મનુષની પેરે પંખી બોલ્યો, મુને મુકી જુઓ એક વાર;
બ્રાણ્દાન તું આપીશ તો, કાંઈ કરીશ ઉપકાર.
મૂક મુજને સર્વથા આ, રુવે છે સહસ્ર સુંદરી;
એહેને આસના વાસના કરીને, હું આવીશ તુજ કને ફરી.

વચન સુણી વીર વિરમે પામ્યો, અલ્યા હવે નહિ ચૂકું;
 રૂપ ને વાણી યે ગુણુ તુજમાં, મરતાં લગે નવ મૂકું.
 હંસ કહે વિશ્વાસ આણો, અમો બ્રહ્માના વાહન;
 આકાશ અવની એક થાયે તો, જીવું ન જોલું વચન.
 નળ કહે હું વીરસેન સુત છૌં, નૈપથ માહારું ગામ;
 દેશપતિ ને ક્ષત્રી કેવળ, નળરાય માહારું નામ.
 હુંથી વિદ્ય થાયે નહીં, પ્રાણુની પેરે પાણું;
 અમો રાજવંશીને રૂકું લાગે, તાહારું જોલવું રહીઆણું.
 ખટખટ ટાળો મરણુની ને, રખે આણો શોક;
 એમ જાણી રોહો મુજ પાસે, જાવાની આશા ફેક.
 પંખી કહેરે પુણ્યશ્લોક માહારી, માતા રોધ રોધ મરશે;
 એકનો એક છૌં તેહને, માતા કેહેને ભેધ ઠરશે.
 એક સહસ્ત રુએ છે નારી, ઘેર ત્રણ છે પટરાણી;
 માહારું બંધન જાણી સર્વકો, તત્કાણુ તજશે પ્રાણી.
 વાહાલી સ્ત્રીએ પુત્ર પ્રસવ્યો, મેં તેહનું મુખ નથી જોયું;
 અરે નળરાજા હું રંકનું તો, સુતનું મુખ કાં જોયું.
 આપણુ બન્ધો મિત્ર થયા, તેહેનો સૂરજ દેવતા સાખી;
 રૌરવ નરકે હું પડું જો, ન પાણું વાચા ભાખી.
 ગુરુદ્રોહી સ્વામીદ્રોહી, એ પાતિક લાગે મુજને;
 જો નારીને મળી આવી, શીશ ન નમાવું તુજને.
 ત્રાહે ત્રાહે કરી નળ જોલ્યો, મૂકું છું નિરધાર;
 તું જાણે પરમેશ્વર જાણે, સમતણો વિચાર.
 પ્રતિજ્ઞા માટે મૂકું છું, મળવાને તારી નાર;
 નહિ આવે તો શું કટક ચઢાવું, કે તુંને કહાડું ન્યાતબહાર.
 એહેવું કહીને પંખી મૂક્યો, હંસ ઉડ્યો આકાશ;
 રુદન મા કરશે એમ કહેતો, આવ્યો પ્રેમદા પાસ.
 સમાચાર કહ્યો સ્થામાને, સમજાવી સુંદરી;
 વળાવી નારીને પોતે, આવ્યો નળકને ફરી.
 જેમ કે અંધ આનંદ પામે, ફરી આવે લોચન;
 તેમ રાયનું હંસને દેખી, હરખ્યું અતિસે મન.

પ્રેમાનંદ.

ભૂપ કહે આ કાળને વિષે, પંખી બહુ સતવંત;
પ્રતિજ્ઞા પાળી પોતાની તુંને, વાહલા હશે ભગવંત.
હંસ કહે હો ભૂપતિ, સાંભળ માહરા મિત્ર;
બોલ્યું વાયક પાળીએ નહિ તો, કાગ ને અમો શો અંત્ર.

વલણ.

અંતર શો અમો કાગ કરતાં, મિત્ર જો અમારી પેર રે;
હંસ સાથે અશ્વ બેસી, નળરાય ચાલ્યો ઘેર રે.

કડવું ૯ મું—રાગ દેશાખ.

નળરાજ મંદિર આવીએ, સુભટ હંસ સાથે લાવીએ; ૦
સૈન્ય સઘળું સાહામું જાય, હંસને દેખી વિસ્મે થાય.
આ વસ્ત કાંઠાંથી પામ્યા રાંજન, એણી પેરે પૂછે પરધાન;
નળ કહે સરોવર માન, તાંઠાંથી મૂને આપ્યો ભગવાન.
એ માહારે થયો છે વીર, એમ કહી ચાલ્યો મંદીર;
કનકનું કીધું પિંજર, હંસને રહેવાનું ધર.
એકઠા બેસી બન્યો જમે, ઘૂત કીડા તે રસિયા રમે;
અન્યોન્ય કાઢી લે તંબોલ, મુખે વાણી કરતા કલ્લોલ.
હંસવિના ન ચાલે ઘડી, પ્રેમ રહેણે પ્રીત જે જડી;
અશોક વાટિકામાં એક વાર, બન્યો બેઠા ગુણ ભંડાર.
હંસે વાત વેહેતી કરી, ચારે નળને દમયંતી સાંભરી;
દીઠો જામ્યો અકસ્માત, નેત્રે કીધું આંસુપાત.
હંસ પૂછે મારા વીર, તાહારે નયને કાં વહે છે નીર;
નળ કહે શું પૂછે મૂને, એટલું સૂજ નહીં પડે તૂને.
પરણ્યા હુંવારા ન બુઝ્યો અમો, ધરમાં ભાભી દીડી હશે તમો;
હંસ બોલે ને કર ઘસે, મેં જાણ્યું ભાભી પીઠેર હશે.
તમો હુંવારા ન જાણ્યા માટ, શું પૃથ્વીમાં કન્યાનો દાટ;
પોતાની પાંખે લોહ્યું જળ, ખગે રેતો રાખ્યો નળ.
મરકટકું કરી મટ્ટીપતિ, મિત્ર સાથે બોલ્યો વીનતિ;
જે દાડે મેં તમને ગ્રહા, તે બોલ શું વિસરી ગયા.
તેં કહ્યું નળ મૂક એક વાર, કાંઈ હું એ કરીશ ઉપગાર;
ભાઈ તે બોલ્યું કહી એ પાળશે, એમો હોડું દુઃખ આરે ટાળશે.

વળતો હંસ કહે મહારાજ, હું સરખું કાંઈ સોંપો કાજ;
મહા કઠણ જે કારજ હશે, તે હું સેવકથી સર્વે થશે.
નળકહે તમો કરો સર્વથી, પણ મહારી જીભ ઉપડતી નથી;
કપરું કામ કેમ દેવાય, કદાપિ થાય કે નવ થાય.
ન થાય તો તમો પામો ખેદ, લાજે ઘેર નાવો વાયક વેદ;
હંસ કહે અમથો નવ વળું, હું રીસાવાનું નોહું પૂતળું.
ઔદ લોકમાં ગયાની ગલ્ય, તાહારું કારજ થાશે સલ્ય;
નળ કહે હો પંખીજન, શરીર મુનાનું ચંચ રતન.
એહેવી તમારી દીસે દેહ, કાંહાંથી વર પામ્યા ભાઈ એહ;
હંસ ભણે સાંભળ હો નળ, સરોવરમાં છે સોનાનાં કમળ.
નિલ ભોજન કરવું તેહ, જેવું જમવું તેવી દેહ;
પાળ પગથીએ જજ્યાં રતન, ચંચ ધસું અમો પંખીજન.
તેહેની વળગે છે રેખાય, માટે રત્નજડિત ચંચાય;
હવે માં પૂછશે આડી વાત, કામ શું છે કોહોની બ્રાત.
નળ કહે એક વિદર્ભ દેશ, કુંદનપુર ભીમક નરેશ;
તેહને દમયંતી દીકરી, કારણરૂપે તે અવતરી.

વલણ.

કારણરૂપે તે અવતરી, વણ દીઠે મોહ થયો અમને;
તે નારીસું વેહેવા મેળવો, એહવું માગું છું તમકને.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ રામઘી.

હસીને જોલ્યોં વિહંગમ વાણીજી, બ્રાત શું માગ્યું લજ્જા આણીજી.

ઢાળ.

માગી માગીને શુરે માગ્યું, એક દમયંતી નારી;
દેવકન્યા આણી આપું તો, કવણ ભીમક કુમારી.
વિદ્યાધરી ને કિન્નરી, ગાંધવી તે રૂપનિધાન;
તે નારીનાં રૂપ આગળ, દમયંતી મૂકે માન.
કોટી કન્યા પરણાવું, પદ્મની ગૌર ગાત્ર;
તેહેની કાંતિ આગળ દમયંતી, તે દીસે દાસી માત્ર.
અતળ વિતળ સુતળ તળાતળ, રસાતળ પાતાળ;
ત્યાં પેસી નાગકન્યા આણી આપું, કાણ ભીમકની બાળ.

પ્રેમાનંદ.

નળ કહે હું સદળ સ્યામા, પાખ્યો પંખીરાય;
 કોટી કારજ તેં કર્યો, મેળવ વૈદર્ભીસું વેહેવાય.
 એક માસનો વાયદો, હંસે કર્યો સુખાણ;
 સારે નળ કહે ત્રીસ દહાડા, ત્રીસ જુગ પ્રમાણ.
 સારે દિવસ આઠની અવધ કરી, કહેતો ગયો ગુણવાન;
 પીઠી કરજો રાજજી, તત્પર કરજો જન.
 ભૂપ કહે પ્રયાણ તે, હંસ મેં ન કહેવાય;
 હું તો તું વિના એકલો, પ્રાણ વિના જેમ કાંય.
 હવે એમ જાણી વિલંબ મા કરશે, રખે કરતા કોસું સ્નેહ;
 જે અવધ વટશે આવ્યાની તો, પડશે માહારો દેહ.
 વિશ્વાસ આપ્યો વીરને, પછે પરવર્યો ખગેશ;
 થોડે કાળે આવીઓ, જાંઠાં વિદર્ભ દેશ.
 ભીમક રાયના ધરની વાડી, ત્યાં દમયંતીનું ધામ;
 તે વાડી મધ્યે આવી હંસે, લીધું નળનું નામ.
 ચંદ્રમા મસ્તકે આવ્યો, પૂર્ણિમા મધ્ય જન્મની;
 સખી સાથે ઘૂત રમે છે, દમયંતી જે ભામની.
 તેણે સમે તાંઠાં હંસલે, વખાણ્યો નળ રાજન;
 શબ્દ સુંદર સાંભળી, શ્યામાએ ધરિયો કાન.
 હરિ વદનીએ હંસે દીઠો, જેઠો ચંપક છોડ;
 આ શું સુનાનું સાવજું, થયું જાલવાનું કોડ.
 શોભતું ને જોલતું, કરે નળની વિખાણ;
 એ પંખી કર ચડે નહીં તો, તજું માહારો પ્રાણ.
 અખળા હેડી ઉતરી, અંજર કાઢ્યાં તત્કાળ;
 હંસે દીડી કામની, સારે જેઠો નીચી ડાળ.
 દોડે આડી અવળી અંગના, કરે જાલવાનો ઉપાય;
 હાથમાંથી હંસ નાહાસે, ચપળ નવ જલાય.
 પંખી કહેરે પ્રેમદા, અમો કમળના રહેનાર;
 નળ વિના કો ન જાણે, તું કોણ જે ગ્રેહેનાર.

વલણ.

ગ્રેહેનાર તું કોણ મૂર્ખી, તુંને કાંઈથી નળની શુદ્ધરે;
 વચન સુણીને વામાએ, વિચારી જાલવાની શુદ્ધ રે.

ત્રેમાનંદ.

તમે આવડો જીભે વરણ્યો, છે કુંઆરો કે પરણ્યો;
 એવાં વચનને સાંભળી, સારે હંસ બોલ્યો કળકળી.
 નંજ છે કુંવારો નથી કન્યા, છે અહ્માનો મોટો અન્યા;
 અમો કોટાનકોટ નારી નિરખી, ન મળે નળને પરણવા સરખી.
 એકવાર અહ્માએ શું કરીઉં, સકળ તેજ એક પાત્રમાં ભરીઉં;
 તે તેજનો ઘડયો નળરાય, કાંઈએક રજ વાધી પાત્રમાંય.
 તેની એક થપોલી હવી, આકાંશે ઉપન્યો રવી;
 વાહાણે સાંજે નળ બાહર નીસરે, તેજવંત વનમાં ફરે.
 સૂરજ ઝાંખી કહાડે કોર, વાહાણું સાંજ તેણે ટાહાડો પોહોર;
 અદૃષ્ટ ન્યારે થાય રાજન, નિશ્ચંત ભાનુ તપે મધ્યાહ્ન.

વલણ.

મધ્યાહ્ને નળ જય મંદિરમાં, માટે સૂરજ તપે ધણું;
 હંસ કહે હો હરિવદની, શું વિખાણુ કરું તે નળતણું.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ જેતશ્રી.

હંસ ભણે હો ભામની, અહ્માંડ ત્રણ બેયાં સહી;
 નળની તુલના મેળવું પણ, મહીતળમાં તૂલના કો નહીં.—તુલનાં
 જુગમ રવિસુત રૂપ, આગળ જય નાખી વાટ;
 ગંભીરતાએ વર્ણવું, પણ આર્ણવમાં ખારાટ.—તુલનાં
 શીતળતાએ શંશિ હાર્યો, મૂકે કળા પામે કષ્ટ;
 તેજથી આદિત ફરે નાહો, મેરુ ફેરી મૃદ.—તુલનાં
 એશ્વર્ય 'યુદ્ધે' ઇંદ્ર હાર્યો, ઉપાય કીધા લાખ;
 નળ આગળ મંહિમા ગયો માટે, મહાદેવ ચોળે રાખ.—તુલનાં
 નૈષધ રાયના રૂપ આગળ, દેવને થઈ ચિંતાય;
 રંખે આપણી સ્ત્રિયો વરે નળને, સર્વે માંડી રક્ષાય.—તુલનાં
 'લક્ષ્મીનું' મન ચંચળ જાણી, વિજય મન વિમાસે;
 ત્રેમદાને 'લઈ' પાણીમાં પેઠા, બેઠા શેષને વાંસે.—તુલનાં
 'હીમસુતાને' હર લેઈ નાઠા, ગયા ગૂંચામાંય;
 સહસ્ર આંખો ઇન્દ્રે ફેરી, કરવા નારીની રક્ષાય.—તુલનાં
 'સિદ્ધિ' બુદ્ધિને ધીરે નહીં, રાખે ગણપતિ અહોનિશ પાસ;
 'કંપિપત્નીને' કંપિ લેઈ નાઠા, જઈ રહ્યા વનવાસ.—તુલનાં

પાતાળમાં લેઈ પદ્મનીને, વસિયા વરુણ તે ભૂપ;
 સ્વાહાને સાચવવા વહ્નિયે, ધર્યાં અડતાળિશ રૂપ.—તુલનાં
 ચંદ્ર ને સૂરજ નાંકા ફરે છે, રખે વરતી નારી;
 નારદજી આગળથી ચેત્યા, માટે રહ્યા અલ્પચારી.—તુલનાં
 હંસ ભણે હો ભામતી, એમ સહિએ સ્યામા સંતાડી;
 નળના વપુના વાનથી, સર્વે સૃષ્ટી કષ્ટ પમાડી.—તુલનાં
 પુરુષને અદેખાઈવું બળવું, નારીને દહે કામ;
 અનલ પ્રગટ્યો સર્વને, માટે નળ ધરાવ્યું નામ.—તુલનાં
 જપ વ્રત જોણીએ કર્યા હશે, સેવ્યો હિમપર્વત;
 તે નારી નળને પરણશે જોણે, કાશી મૂકાવ્યું કરવત.—તુલનાં
 અહ્માજીની સૃષ્ટિમાં કો, ન મળે બચક રૂપ;
 નળને દાને દારિદ્ર્ય છેઘાં, લિશ્તુક કીધા ભૂપ.—તુલનાં
 ત્યારે નરમ થઈ દમયંતી જોલી, નિર્મળ નળ ભૂપાળ;
 જેમ તેમ કરતાં ભાઈ મારો, ત્યાં મેળાવ વેવિસાળ.—તુલનાં
 હંસ કહે શેકટ પ્રાંશં જેમ, વામણો ધૃષ્ટિ આંખાફળ;
 તેમ તુજને ધૃષ્ટિ થઈ, ભરતાર પામવા નળ.—તુલનાં
 હજાર હંસ હું સરખા ફરે છે, નૈષધપતિના દૂત;
 ખપ કરી પરણાવીએ, તો તું સરખું કંઈ ભૂત.—તુલનાં
 વચન સુણી વિહંગમનાં, અબળાએ મૂક્યો અહંકાર;
 ભુંડા એમ શું મુને નિબ્રંજા, આપણે મિત્રાચાર.—તુલનાં
 સ્નેહ તે સત્કર્મનો એમ, વદે વેદ ને ન્યાય;
 એમ જાણી પરણાવ મુજશું, લાગું તારે પાય.—તુલનાં

વંદણ.

પાયે લાગું ને નળ માગું, હવે આવી તારે શર્ણુરે;
 નહીંતર પ્રાણ જાશે માહરા, ને પીડ પડશે ધર્ણુરે.

કંડવું ૧૩ મું.—રાગ વેરાડી.

હંસ ભણે હો ભગિની મારી, ભીમક રાજ કુમારી;
 નિશ્ચય નળ તુજને પરણાવું, મુને દયા આવે છે તારી. હંસ ભણે.
 અમો મળતાં ને પ્રાણ જ આપું, પૂરું મનની આશ;
 તારો મોહ લગાડું નળને, નાંખી ઉંચા નીચા પાશ. હંસ ભણે.

પ્રેમાનંદ.

એક જડીબુટ્ટી સુંઘાડું નળને, તત્ક્ષણ થાશે ઘેહેલો;
 આકુણીએ આંહાં આવીને રહેશે, વેહેલો સર્વની પેહેલો. હંસ ભણે.
 નળને તું નિરધાર પરણશે, એ માહારો સંકેત;
 રખે ત્યાર પેહેલી કાને વરે, પછે હું થાઉં પ્રજેત. હંસ ભણે.
 આવશે નળનાં રૂપ લેખને, દેવતા મોટા ધાતી;
 વણ તપાસે વરીશ મા, રખે ડાહી થઈ વહવાતી. હંસ ભણે.
 નળ અમરમાં વેહેરો શું છે, આળખાવ્યો તે વેશ;
 દેવ રહેશે અંત્રિક્ષ ઉભા, નવ મળે નીમેષ. હંસ ભણે.
 સ્વયંવર તું ધર રચાવે, વળી કરે એક વાનું;
 તારો પિતા નાહોતરું મોકલે, તું પત્ર લખજો છાનું. હંસ ભણે.
 હંસ રાયનાં વચન સુણીને, વામા કરે વિદાય;
 જાઓ કહું તો મારી જીલ કાપું, ગયા વિના કામ ન થાય. હંસ ભણે.
 હોરે વિહંગમ હોરે વિહંગમ, મારો વિરહનો વહ્નિ સમાવો;
 વીરસેનસુતને વિવાહ અર્થે, વીરા વેહેલા વેહેલા લાવો. હોરે વિં
 તારા વહોણી નળનો વિભ્રમે છે, હું એ એ દુઃખે દુઃખાળી;
 અન્ન ન ભાવે નિદ્રા ન આવે, મેળાપ તમારા ટાળી. હોરે વિં
 વિશ્વાસ આપીને વાત વેહેવાની, રખે જતા વીસરી;
 સ્વયંવરમાં નળ નહીં આવે તો, પ્રાણ જશે નીસરી. હોરે વિં
 જો તમો નાથ આણી નહિ આપો, તો કોણ આપશે વળતું;
 મોટું પુન્ય છે મનુષ્ય રાખ્યાનું, અનંગ અગ્નિથી બળતું. હોરે વિં
 માત તાત ને સગા ભાઈ હું, તેને લાજું કહેતી.
 કેમ કહું નળને પરણાવો મુને, સર્વે કહે અલેતી. હોરે વિં
 ગુણ વાત તે મિત્રને કહીએ, વહાલાની હોય ચોરી;
 વણ રોગે આ વપુની વેદના, તું હંસ જાણે મોરી. હોરે વિં
 તારી આશા અત્રનો તંતુ, પ્રાણ રહ્યો છે વળગી;
 વેહેવા વાત મિથ્યા સાંભળતાં, દેહ થાશે પ્રાણથી અળગી. હોરે વિં
 વિશ્વાસઘાતનું પાપ છે મોટું, તમો ડાહ્યાને શું કહીએ;
 વૃદ્ધની વાત કરી જાઓ છો, નથી કીધી નાહાને જોએ. હોરે વિં
 હંસ કહે તો ભામિની, નિશ્ચે રહે તું વિશ્વાસ;
 એમ કહીને ખગ તાંડાંથડી, ઉડી ગયો આકાશે. હોરે વિં

આવી મળ્યો નળ રાજને, વાત કહી જે વીતી;
સમાચાર કહ્યો જઈ હંસે, નળને અથ ધતિ. હોરે વિં
પંખી કહે પુણ્યશ્લોકજી, વીતી વાત શું કરું;
દિન દશ પાંચમાં આવ્યું દેખશે, પરણ્યાનું નોહોતરું. હોરે વિં

વલણ.

નોહોતરું આવશે સ્વયંવરનું, હંસે વાત નળને કહીરે;
વેવિશાળ મળ્યું, દૂતત્વ પ્રણ્યું, તેમાં કાંઈ સંદેહ નહીરે.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ મહુલારની દેશી.

બન્યો મિત્ર મળીને બેઠા, પૂછે નળ ભૂપાળજી;
વીર વિહંગમ કોહોને વારતા, કેમ મેળ્યો વેવિસાળજી.
ગામ ઠામ ને રૂપ ભૂપ ગુણ, ગોત્ર ને આચાર્યજી;
સર્વાંગે સંપૂર્ણ સ્થામા, માન્યું તારું અંતસ્કર્ણજી.
કેમ ગયો કેમ દૂત થયો, વાત કહો મુને માંડીજી;
તે કન્યા કેમ બોલી તુજ સાથે, લગ્ન મનની છાંડીજી.
પંખી કહે સાંભળીએ સ્વામી, કન્યા વર્ણન વિવેકજી;
શેષ છેક ન પામે સ્તવતાં, શું કહું જિહ્વા એકજી.
કુંદનપુર તે કુંદન જેવું, જોતાં મોહ ઉપજવેજી;
વૈકુંઠ ત્યાં આણ્યું પ્રસ્થાને, અમરાપુરીને લગ્નવેજી.
ચારે વર્ણુ ધર્મને પાળે, જે પોતાનાં કર્મજી;
સુખનિવૃત્ત નિરભે પ્રજા ને, આણુ ભીમકની ધર્મજી.
આનંદ આચ્છવ ને હરિસેવા, ઘેર ઘેર વાળંત્ર વાજેજી.
વાસવ વિજયુ વિરંચિ ધર્યે, વાસ સુખને કાજેજી.
વિદ્યા મૂકાવી નિશાચરની, તે શીખ્યા દિશાચર કામજી;
જુગમ કપાટ વિજેગપુરમાં, જુગ્યાં રહે અષ્ટ જનમજી.
કર્મત્યાગ પારધિએ કીધાં, ગુણિકાએ ગ્રહી લગ્નજી;
ઉચાટ એક અધર્મીને વર્તે, સકંપ એક ધ્વજજી.
ભુવન ભવ્ય ભૂપ ભીમકનાં, ભુવન ત્રણ વ્યતિરેકજી;
ધરતી વાડી પરમ મનોહર, મધ્યે અવાસ છે એકજી.
સપ્ત ભોમ તે વ્યોમ સમાને, પ્રતી બારી જાળીજી;
દશ સહસ્ર નારી આયુધધારી, કરે કન્યા રખેવાળીજી.

ચંદન ચંપક ચારોળી ને, વટ વાળો વેલડીજ;
 ફણુસી ફેણી, ને શ્રીફળી, આંખા સાખ સેલડીજ.
 ખીલી કોડી દ્રાખ દાડમી, નારંગી ને નેત્રજ;
 અખોડ ખજુર ને લવંગલતા, બહુ ખારેકનાં ખેત્રજ.
 શીતળ જળાશય કમળ કેતકી, કુસુમપૂરણ કુંજજ;
 મલિઆગર મોગરા માલતી, ખટપટ ગુંજગુંજજ.
 વેલ વળી એખરો કળી, શીતળ વાય સમીરજ;
 વચણ પંખી રચણ બોલે, ડોલે રાજ ગીરજ.
 સાગ શીશમ ને શરણવા, સાદડીઆ તાલ તમાલજ;
 કરેણ કામ બાળચી બદ્રિકા, જવંત્રી જયફલજ.
 વાડ વાટિકા વંક વોલામણી, કેળ વંન ખીભેરીજ;
 બેલડીએ સાહેલડી વળગી, હીડે ગુણવંત ગોરીજ.
 તે વનમાંહે હું ગયો ને, હવો તે હર્ષ પૂર્ણજ;
 વૃક્ષજુથમાં પેસી બેઠો, ગોપવીને ચર્ણજ.
 દાસી સર્વ થઈ નિદ્રાવશ, ઈંદુ આવ્યો માથેજ;
 દમયંતીએ દ્યુત આરંભ્યુ, માધવી સખી સાથેજ.
 તેણે સમે મેં તમે વર્ણવ્યા, શ્યામાએ ધરીઆ શ્રવણજ;
 ઉડી આળી અટાળીએ આવી, ભેતી નેત્રે તીક્ષણજ.
 પાસે દાસી બંન્ધો રાખી, ચતુરા ચોદશ લાજેજ;
 આવનમાંકોઈ જન આવ્યો છે, બોલીકરેઆ કાજેજ.

વલણ.

આ કાજે બોલી કાણું કરે છે, જુએ વનમાંફરી ફરીરે;
 હંસ કહે હું હવો વિસ્મય, શું વખાણું એ સુંદરીરે.

કડવું ૧૫ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

ભૂપ મેં દીડી ગર્વધેલડી, સખી બે મધ્ય ઉભી અલબેલડી;
 કદળીસ્થંભ જુગલ સાહેલડી, વચ્ચે વૈદર્ભી કનકની વેલડી

ઢાળ.

વેલ જાણે હેમની, અવેવ ફલે ફલી;
 ચકિત ચિત થયું માહરું, ને ગયો દૂતત્વ ભૂલી

સામસામા રહ્યા શોભે, વ્યોમ ભોમ બે સોમ;
 ઈંદુમાં બિંદુ બિરાજે, જાણે ઉડગણ ભોમ.
 ઉભે અમિનિધિ કીરણ પ્રગટ્યાં, કળા થઈ પ્રકાશ;
 જ્યોતેજ્યોતથી સ્થંભ પ્રગટ્યો, શું એથી થંભ્યો આકાશ.
 કામનીનો પરિમળ બેહેકે, કળા શોભે લક્ષ;
 શકે ધરાધર વાસ લેવા, ચડ્યો ચંદનવૃક્ષ.
 કુરંગ મીનતી ચપળતા, શું ખંજન જાણે પડિયાં;
 નેત્રઅણિઅગ્રે શ્રવણ વિંધ્યા, સોય થઈ નીમડિયાં.
 શકે નેત્ર ખેત્ર છે મોહનું, ડોડાળાં અંબુજ;
 જીવ શરાસન દષ્ટિ શર, હાવ હાવ બે ભૂજ.
 ગળસ્થળ નારંગ ફળશા, આદિત્ય ઈંદુ અકોટી;
 અધર પ્રવાળી દંત કનકરેખા, જિજ્ઞાસા જાણે કસોટી.
 કીર આનનપર શ્રીખંડ શોભે, કાચલ બોલે અણુછતી;
 વનલતાપર પંખી બેઠો, નવ રહેવાયું મારી વતી.
 અધરરસ પર શ્વેત બિંદુ, મેં જાણ્યું કરું ગ્રાસ;
 ઉદર સર આલરણ અંબુજ, જઈને પુરું વાસ.
 નાભી નીકટ મેખલા, રહે ગમન સાથ અમારે;
 રોમાવળિ દુમ કુચ ટોડા, ઉરમંડળ શું ઉવારે.
 અંગ રંગ તરંગ યૌવન, ભેતાં તૃપ્ત ન થઈયે;
 ક્રુધા તૃષ્ણા પીડે નહીં, રૂપસુધામાં રહિયે.
 કુચભૂષણ કદળી પત્ર ઉપર, શબ્દ તેનો બિંદો;
 ત્યાં બોલે પંચાનન પ્રહારથી, શું લાગે મેગલ પૂઠો.
 કેળશાખાએજલજ જુગમચઢ્યાં, ગજ એથી પામે બેઠ;
 યુગમ અંબુજ તાંહાં મળીયાં, મળ્યા મધુકર વેદ.
 સ્કંધ પદના તે કદળી સરખા, ખટ તોયજ તોય પાખેં;
 સુદ્ધ બુદ્ધ નવ રહી મારી, હું બોલિઉંચો અભિલાષે.
 વદી વાણી વ્યોમચરતી, પડ્યો મૂર્ચ્છા ખાઈ;
 હાટક રૂપ દેખી સખિ સાથે, મુજને ગ્રહવા ધાઈ.
 મોહવારણી પી પડ્યો, કન્યાયે ગ્રહો આવી;
 ભુજઅંબુજ મેં પણ ભેઘાં, તોએ મન નવ લાવી.

પ્રેમાનંદ.

નાત ગામ ને નામ પૂછ્યું, સ્વામી તારો ફૂલ;
 રટણ રસનાયે કરે બાધી, એવો વરણ નિપૂણ.
 સ્વામી નળ ને વર્ણન નળનું, દૂત નળનો ધૂંય;
 ગિરિ તરુવર કે ધાતુ ફળ કે, કુસુમ નળ તે શુંય.
 પ્રાણ નળ કે ઉદર નળ, કે જળ નળ એહનો;
 રહે તુજ મળ્યો કાંતિ કમળે, એ વરણ તેની દેહનો.
 પરમ્મત્ર વૃશ્ચિક આંકડો, ભેદું નિજ ભુજતળ;
 શકે તારા નાથની એવી, કાયા છે ક્રોમળ.
 શબ્દ સુંણી શ્યામા તણો, હું સહિ રહ્યો તે કાળ;
 તમ પ્રતાપે તારુણીને મેં નાખી મોહજળ.
 અમૃતધટ થાયે જો ઊંણો, અમર પાન જ્યારે કરે;
 વૈદર્ભીની વાણી સુધા જાણી, લેધ કુંભ પૂરો ભરે.
 વિનતાવદન વિધિએ કીધું, સાર શશીનું લીધું;
 નક્ષત્રનાથને લાંછન ભાસે, કલંક લાગટ કીધું.
 ગ્રહેશ ને શર્વરીપતિ તે, ગોપ્ય ઉભા ફરે;
 વૈદર્ભીના વક્ત્ર આગળ, અમર તે આરતિ કરે.
 કચસમૂહની રાવ કરવા, વિધિકને કળાધર ગયો;
 કર અધર ચંદ્ર કાઢ્યો ઠેશે, તે અઘાપિ અંતરિક્ષ રહ્યો.
 સંસાર સર્વનું સાર લીધું, દિવ્ય દેહડી થવા;
 ઘડિ દમયંતી ને ભુજ ખંખેર્યાં, તેના તો તારા હવા.
 જગ જગ ને ધર્મ ધ્યાન તીરથ, કીધાં હશે સમસ્ત;
 તેને પુણ્યે પુણ્યશ્લોકજી, ગ્રહણે 'દમયંતીનો હસ્ત.
 ભાગ્ય ભૂપ એ તમતાણું, જે વશ વૈદરભી વળી;
 વેવિશાળ મળ્યું ને દૂત ફળ્યું, નવ શકે તેનું મન ચળી;
 કાલ આમંત્રણ આવશે, તમે કરો તત્પર જન;
 એ વાત નિશ્ચે જાણુજો, તેના સાક્ષી શ્રીભગવાન.
 આનંદ નળ પામ્યો ઘણો, પણ સ્વમા સરખું ભાસે;
 વિશ્વાસ મન નથી આવતો, જે વિવાહ કેધ પેરે થાશે.

વલણ.

થાશે સંબંધ લિમકસુતાનો, એ આશ્ચર્ય મોટું સર્વથા;
 કહે પ્રેમાનંદ કહું હવે, દમયંતીની કથા.

કડવું ૧૬ મું.—રાગ ગોડી.

હંસ વળાવિને વળી વનિતા, ન્યાં પોતાનું ધામ;
 દમવા લાગ્યો દમયંતીને, નળના વિરહનો કામ.
 વખાણ્યાણુ શ્યામાને વાગ્યાં, પંખી ગયો મોહ મેલી;
 રોમે રોમે વહિ પ્રગટ્યો, લાગી તાલાવેલી.
 ઘડિયે ધરથી બહાર નિસરે, જોસે જઘને અટાળી;
 ચંદ્રકિરણ અગ્નિથી અદકાં મારશે મુજને બાળી.
 વંણુ પરણ્યાંને વ્યાકુળ કરવા, જ્યોમ વસ્યો છે પાપી;
 શું કહિયે કમળાપતિને રાહનું, મસ્તક નાખ્યું કાપી.
 સિહિકાસુતને શરીર હોત તો, મુજને ચિંતા થોડી;
 સુધાકરને ગળત પેટમાં, બળી થાત રાખોડી.
 જળપાત્ર વિષે ઇંદુબિંબ દીકું, સખીને કીધી શાન;
 લાવ્ય ભોગળ રિપુને મારું, પ્રહારે પિષ્ટ સમાન.
 એમ કરતાં પ્રાતઃકાળ થયો, તારુણીને આવ્યો તાવ;
 અન્ન ન લાંવે નિદ્રા ન આવે, વાતતણો નહિ ભાવ.
 અગ્નિના તણુખા સરખા લાગે, ટાઢક ચરચે જોહં;
 વાયુ વ્યાધના બાણ સરીખો, નિસરે સોસરો દેહ.
 દુઃખતું જાણી આવી રાણી, જોયું વસ્ત્ર ઉઘાડી;
 ચુંબન કરીને પૂછે માતા, શું દુઃખ છે તને માડી.
 લાડકવાઈ ક્યાં થકિ જીવે, છે કર્મ અમારાં દોખી;
 અક્ષત ઉતારો દષ્ટિ જોડી હોય, કાઢની મેલી ચોખી.
 પરણ્યાનો આરિયો નવ વીત્યો, જાત સાસરે સમોતી;
 રત્ન દીકરી ક્યાંથી જીવે, ત્રણ ભાઈની જોહેન પનોતી,
 આવડો તાવ તે તારુણિને શો, દૈવને ઘેર વળ્યો ડાટ;
 કહે કુંવરી અંતરની આપદા, અમને થાય ઉગ્રાટ.
 મુખ મરડી દમયંતી ખોલી, ધરડાં માણસ નઠોર;
 પરણ્યાં કુંવારાં કાંઈ ન પ્રીછે, ફેકટ કરવો સોર.
 હું સમાણી જાય સાસરે, તેના જોને ભોગ;
 તેનીપેરે મારે થાશે, આપુરો જાશે રોગ.
 વચન સુણીને સમજ્યાં રાણી, પુત્રી થઈ પરણનારી;
 ભામિનીએ કહ્યું ભીમકને, પુત્રી કાં લગી રાખશે કુંઆરી.

પ્રેમાનંદ.

વહાણું વાય ને દુઃખવા આવે, જો જીવે આ વારકી;
કોહોને ભાગ્યે કાળથી ઉગરે, પરણાવી કરો પારકી.
દીકરી માણસ મોટી થઈ ત્યારે, પીછેર નવ સોહાયે;
સ્વયંવર કરીને પરણાવો, જાંહાં એની ધન્યતા.
રાયે પુત્ર તેડાવ્યા પોતાના, કહ્યું બેહેનને પરણાવો;
દેશ દેશના જે રાજા, દૂત મોકલી તેડાવો.
અંન ધન તૃણ સામગ્રી, મંડપને રચાવો;
ધવળ મંગળ ગીત નેરે, અપહરણ નચાવો.
સ્વયંવરની સામગ્રી માંડી, મોટા મળ્યા રાજાન;
નળને તેડવા ભીમકે મોકલ્યો, સુદેવ નામે પ્રધાન.

વલણ.

પ્રધાન નૈષધ મોકલ્યો નારદે, કીધું હતું વિખાણુરે;
દમયંતીએ પત્ર પાઠવ્યો, વાંચી નજે દીધાં નિશાણુરે.

કડવું ૧૭ મું.—રાગ સારંગ.

આવી સુદેવે આપ્યો કાગળ, હૃદયા આંખી વાંચે નળ;
સ્વસ્ત શ્રી નૈષધપુર ગામ, પુણ્યવંત પુણ્યસ્થાન નામ.
છે કાલાવાલાની કંકોતરી, લખીતંગ દમયંતી કિંકરી;
આંહાં આવી ગયા ખગપત, કહે તે વારતા માનજો સત.
મેં તમને સમર્પ્યુ ગાત્ર, આ સ્વયંવર તે નિમિત્ત માત્ર;
મીન નીરની કરજો પ્રીત, મોહારા સરખું કરજો ચિત્ત.
વાંચ્યો કાગળ ને હરખ્યો નળ, તત્પર કીધું જનનું દળ;
અતિ શીઘ્રે સાંચરે રાય, શુકને મળી સવચ્છી ગાય.
કોરંગ કોરંગનીને સાથ, સાહામાં ઉતર્યાં દક્ષિણ હાથ;
હંસ ભણે ભલાં શુકન, તું દમયંતી પામે રાજન.
વિદર્ભ જઈને સિંધ કીજીએ, મને આજ્ઞા હવે દીજીએ;
વળિ કા સમે આવિશ રાજન, તું છે મારો પ્રાણુજવન.
ભાઈ તુજને કહું વીનતી, દૂત ના રમશે નૈષધપતી;
નવ કરશે સ્ત્રીનો વિશ્વાસ, એ બે થકી થાય વિનાશ.
ચાલ્યો ખગપતિ વીનતી કરી, નળ રાજાએ આંખડી ભરી;
હંસ કહે સાંભળ રાજન, એમ કરિયે ન કાર્યું મન.

માત પિતા સુત બાંધવ જોહ, સર્વે વેર સંબંધે મળ્યું તેહ;
 તારે કાળે મેં રાજા જોહ, ખગપતિનો ધાર્યો દેહ.
 હું છું બ્રાહ્મણ ને તું છે ભીલરાય, પૂર્વ જન્મની કહું કથાય;
 મારા ધરમાં હું દુઃખિયો થયો, કાશિ કરવત મૂકાવા ગયો.
 એવો સમો મનમાં ધરી, ચાલ્યો વનમાં સમર્યા હરી;
 અધેર વનમાં ભૂલો પડ્યો, તારે સ્થાનકે આવી ચડ્યો.
 તેવામાંહે રજની થઈ, દ્વાદશ કોશમાં વસ્તી નહીં;
 તેવા વનમાંહિ રહેતો તુંય, ત્યાં આવીને ચડ્યો હુંય.
 તારે સ્થાનકે આવી રહ્યો, ત્યાં તું પણ ચિંતાતુર થયો;
 મારી આગતા સ્વાગતા કરી, પણ સૂવાની ચિંતા ધરી.
 નહાનિ હતી ગુફા છેક, આવ્યું માણસ માય ન એક;
 તારી સાધવી નારી સુજાણુ, મારું આસન કર્યું નિર્વાણુ.
 તું તો વીરા બાહર રહિયો, રાક્ષસે આવી તને મારિયો;
 માંસ ચરણ હસ્ત હેઠે રહ્યું, નવ જાણું તેનું શું થયું.
 તારી સ્ત્રીએ તજ્યો ત્યાં પ્રાણુ, કાષ્ઠ ભક્ષ કરી નિવારણુ;
 મરતાં એવું જોલી સતી, એ જ વર દેજે કમળાપતિ.
 એવું જ્યારે સ્ત્રી જોલી વચન, ત્યારે મેં વિચાર્યું મન;
 શું જીવું હત્યા લઈ કરી, એને તું મેળવજે હરી.
 એવું કહીને હું તે વાર, પડ્યો બળતા અગ્નિમોજ્જર;
 તે માટે પંખી અવતાર, લીધો નૈષધમાં આ વાર.
 એવો બોલ ખગપતિયે કહ્યો, શીર નામીને ઉભો રહ્યો;
 આજ્ઞા આપો તો તત્પર થાઉં, અમો અમારે સ્થાનકે જાઉં.
 એવી વિનંતી હંસે કરી, નળરાયે આંખડિ ભરી;
 એ શું બોલ્યો તું મારા વીર, તારા વિના ધરું કેમ ધીર.
 આખું તેં મને પ્રાણનું દાન, તું છે મારા બંધુ સમાન;
 હંસ કહે તેં ખરું કહ્યું વીર, પણ સાંભળ પરમ સુધીર.
 તારું ઝણ છુટ્યો હું બ્રાત, હવે રહેવાની કરિશ ન વાત;
 એમ કહીને ઉડ્યો આકાશ, ત્યારે નળે મૂક્યો નિઃશ્વાસ.
 નળ પોહોતો વિદલ દેશ, તાંહાં મળ્યા મોટા નરેશ;
 ચોહોફેર સખીરનાં ધામ, વસ્યા રાજા તેટલાં ગામ.

સાગરમાં નાવ હોયે જેમ, ભીમકનું નથ દીસે તેમ;
 ગજદળ હયદળ ને માનવ, તેણે અંન થયું મોધું સરવ.
 રસકસ સાહામું નવ જોવાય, તૃણ જળ ટાંકે તોળાય;
 રંક લોકની ચાલે અરજના, માગ્યાં મૂલ આપે ગરજના.
 ભીમક લે સર્વનો તપાસ, જે જોઈયે તે ફેરવે દાસ;
 નગર ભરાયું ખચખચી, રાયે મંડપ રચના રચી.
 હીડાળા બાંધ્યા ધારણે, કદળીસ્તંભ રોપ્યા બારણે;
 ચિત્રામણ ચિતરિયાં ભીત, નાના પ્રકારની કરી રીત.
 મંડપ લીધો કનકની ગાર, સાહામાં સાહામી આસનની હાર;
 જેહેને જાંહાં બેઠાનો ઠામ, તાંહાં રાજનાં લખિયાં નામ.
 એ કથા એટલેથી રહી, એક નવીન વારતા થઈ;
 નારદને કલહની ટેવ, ગયા સ્વર્ગ જાંહાં બેઠા દેવ.
 મૂળ્યા અચ્ચાં પ્રીત અપાર, તવ ઇન્દ્ર પૂછે સમાચાર;
 કહો ઋષિ પૃથ્વીની પેર, કો પુરુષ ન આવે અમારે ઘેર.
 પૃથ્વીમાં પડતી સાધુની કાયે, તે આવતા સ્વર્ગ માંહે;
 અમરાવતીનો સુનો ઘાટ, જમપુરની વેહે છે વાટ.
 જમપુર ભરાઈ વસ્યું, આહાં કો નાવે તે કારણ કશું;
 કહે નારદ સાંભળીએ સત્ય, હવડાં મનુષ જાયે અવગત્ય.
 દમયંતી દમયંતી કરતા મરે, તે સર્વ જમપુરી સાંચરે;
 ત્યાં સ્વયંવર મંડાવો આજ, મળ્યા છે પૃથ્વીના રાજ.
 શું અપ્સરાનાં વોહો છો વના, દમયંતીની દાસી દેવાંગના;
 વિદર્ભ દેશ ને કુંદનપૂર, જાઓ જોવા શું બેઠા સર;
 કહી નારદ થયા અંતરધાન, છાના દેવ થયા સાવધાન.
 સંભારી રૂપ મનમાં ફૂલતા, ચાર દેવને લાગી લૂલતા;
 ઈંદ્ર અગ્નિ વરુણ ને જમ, ઉડી ચાલ્યા જે જયમ ત્યમ.

વલણ.

જયમ સમ ચાલ્યા દેવતા, ધરી જુજવાં રૂપરે;

વિદર્ભ ગયા મનભંગ થયા, દેખી નળનું રૂપરે.

કડવું ૧૮ મું.—રાગ સારંગ.

નળને જોવા ઈંદ્ર રહ્યા છે, એટલે આવ્યા જમથ;
 અગ્નિ વરુણ પૂછેથી આવ્યા, પૂછે માંહેમાંહે ક્યમથ.

ત્રેમાનંદ

નળ કહે જે માગો તે આપું, માનજો અવશ્યમેવજી;
વચન લેઈ વિપ્ર વેશ મૂકીને, થયા પ્રત્યક્ષ દેવજી.
વજ્ર પાશ જ્યાળા ગ્રહી, જમે ગ્રહો જમદંડજી;
જળાંહણ મંદિર થઈ રહ્યાં, જાણે ઉદ્યા માર્તંડજી.
ગચ્છીત રાજા થઈ રહ્યો, કરતો દંડપ્રણામજી;
નળ વિના કો દેખે નહીરે, દેવ રૂપનાં ધામજી.

વલણ.

રૂપધામ તે દેવતા, વિનતિ નળરાયને કરેરે;
તું દૂત થઈ જા કન્યા કને જો, દમયંતી અમને વરેરે.

કડવું ૧૯ મું.—રાગ ખેહાગડા.

દેવ કહે હો રાજા મિત્ર, પુણ્ય શ્લોક પરમ પવિત્ર;
કૃપા કરી કન્યા કને જાગ્યો, વેવિશાળિયા અમારા થાગ્યો.
મહિલાને મારો મોહનાં જાણુ, ચારે ચતુરનાં કરજો વખાણુ;
ભાગ્ય હોશે તેહને વરશે, જેહના કર્મનું પાંદડું ફરશે.
નળ કહે રક્ષક જાળીયા હાથ, મુને ખેસવા નવ દે કાથ;
દેવ કહે જાગ્યો જંગમીને વેખે, દમયંતી વિના કો નવ દેખે.
ચારે કરે નળને આજુસાર, જો ગુણ અદકા ખોલજો મારા;
અનું સાંભળી આવ્યો નળરાય, સારે દેવને વિમાસણ થાય.
રત્નવંત નળનેરે જોશે. કન્યાનું સદે મન મોહાશે;
વાત કહે નહીં આપણી વરણી, વેવિશાળિયો ખેસશે પરણી.
દાંટે દટ જ્યારે મળશે, રાજા આપણા નવ સાંભળશે;
નળને લેવરાગ્યો જંગમીના વેખ, શીખવ્યું તેમ કરજો વિશેષ.
જાણ પાવડીને નળ પળીયા, દેવે અનુચર અક ગાકડીઆ;
ફાલે દેખે નહીં નળરાય, આજગ પાછળ જાંચે જાય.
ખેડ વરમાં પાંચરા દોર, કો નવ દેખે દિવસના ચાર;
ત્યાં દમયંતીનું અનંતપર, ત્યાં આવ્યો નળ રાય ગર.
દીડી દેવકન્યા જોવી દાસ, જે રમતી રાગીને ખાસ;
અમ નાવડા તો ત્યાં નાનાલી, કાન કન્યાના રાગ ગાલી.
અમ સ્વામણી ને અમ ગાલી, કાન મુખના ને અમ મોલી;
અમ કામ કરવી દાંત મારી, કાન જન જાંચે પડી નારી.

રહે આપઆપણે સાજે, હાર ગુંથતી કન્યા કાજે;
 એમ જોયો હેઠલો માળ, પછે બીજે ચડ્યો ભૂપાળ.
 ત્યાં દાસીનું જુથ જોયું, પછે ચડ્યો ન્યાં ત્રીભોયું;
 વસે છે દમયંતી નારી, સહસ્ર દાસી સેવા કરનારી.
 કેટલી ગાન કરે સ્વર ઝીણા, કો નાચે વન્નડે વીણા;
 વાતે રીજવતી ચતુરસુબાણ, કેટલી કરતી કન્યાનું વિખાણ.
 એકાંત ત્યાં છે ઝારડી, હીડોળે હીર દોરડી;
 હરિવદની બેડી હોંચે, દાસી કેશમાં ધૂપેલ સીચે.
 કિંકરી પાસે માથું ગુંથાવે, કહે સંથો રખે વાંકો આવે;
 ભીંત માંહે જડીઆ ખાપ, વણુ ધરે દીસે છે આપ.
 આગળ દમયંતી પાછળ દાસી, સાહામાં પ્રતિબિંબ રહ્યાં પ્રકાશી;
 મુખકમળ કન્યાનું ઝળકે, સામો ચંદ્ર બીજને જાણે ચળકે.
 શોભે નારી જોખનધામ, મુખે નળરાજનું નામ;
 એવું ભૂપતિએ રૂપ જોયું, મોહબાણે મનડું પેરાયું.
 અંગરંગથી આડો આંક, મોહ્યા દેવતણે શો વાંક;
 ચારમાં કોનું લાયગ લળશે, રત્ન આ કર કોને ચઢશે.
 મુને પરણત મનની રુચે, અંત્રાઈ થયા દેવ આવી વચે;
 ભલું લાવી પદાર્થ થયો, નળે વિવેક મનમાં ગ્રહો.

વલણ.

ગ્રહો વિવેક શોકને તણ, જ્ઞાન તે હૃદયે ધરેરે;
 સત્ય પોતાનું પાળવા, દેવનું માગું કરેરે;

કડવું ૨૦ મું.—રાગ સામેરી.

બેડી દમયંતી શીશ ગુંથાવા, સ્વયંવરને સાંતરી થાવા;
 સાખી ભીંતમાં જડી છે ખાપ, વણુ ધરે દીસે છે આપ.

ઢાળ.

આપ દીસે વણુ ધરે, પ્રતિબિંબ જોતી દષ્ટ;
 દાસી ને દમયંતી બેઠાં, નળ આવી રહ્યો છે પૃષ્ઠ.
 પ્રતિબિંબ પડ્યું દર્પણમાં, પ્રેમદાયે દીઠા પૂર્ણ;
 ગદ્ય બુણે માહાસી તેડી દાસી, શું બેસી રહી છે મૂર્ખ.

પ્રેમાનંદ.

માધવી વળતું વહે બાઈ, શા માટે નાહાસી ગયાં;
 મેં કો ન દીધું તમે દેખી, આવડું શું વિસ્મય થયાં.
 ઘેલી તાહારી મીટ મસ્તકમાં, મેં દર્પણ રાખ્યું દષ્ટિમાં;
 સ્વરૂપ દીધું દિવ્ય નળનું, ન મળે બીજે સૃષ્ટિમાં.
 વેશ છે વેરાગીનો બાણે, નાટક કાચેક લાવ્યો;
 શકે તો એ પ્રાણુજીવન, નળરાય નિશ્ચય આવ્યો.
 સાહેલી કહે પ્રીછો તમે, કાં દીધું છે જે અંખના;
 નળ આવીને કેમ શકે જ્યાં, નાં આવે પ્રાણી પંખના.
 કામતી કહે તે પ્રીછીયું, તું દાસી માણસનો અવતાર;
 ન માને તો આવ કૌતક, દેખાડું બીજવાર.
 પુનરપિ બેઠાં પૂઠે પૂઠે, દર્પણમાં મીટ ભેડ;
 સ્વરૂપ નળનું દેખાડ્યું, જેની કાંતિ કંદર્પ કોડ.
 દાસી રાણી થયાં બેઠા, અંખકારે અંખકી વિજળી;
 દમયંતી કહે દાસીને કાં, માહારી વાત કહેવી મળી.
 પછે સ્તુતિ માંડી શ્યામાએ, અંતરપટ આડો ધરી;
 દેવસ્વરૂપ થાએ દેખતા, ત્યારે નળે દેહ પ્રગટ કરી.
 આપી આસન કરી પૂજન, પછે પૂછે કિંકરી;
 કહો દેવપુરુષ કાંહાંથી આવ્યા, વેશ ભેગીનો ધરી.
 નળ કહે તું નીચ માણસ, કેમ વહું હું વૈખરી;
 દમયંતી પૂછે તો બોલું, નહીંતર બાઉં પાછો ફરી.
 દમયંતી કહે દેવજઘપી, પણ થઈ આવ્યા સંન્યાસી;
 કપટ રૂપને કન્યા કેમ પૂછે, માટે પૂછે દાસી.

બલણ.

દાસી સંન્યાસી ભેગ છે, કેવળ નોદે અતીતરે;
 વચન સુગીને નળ મન હરખ્યો, હરી લીધું ચિત્તરે.

કડવું ૨૧ સું.—રાગ મારુ.

મન મેહ પાન્યો મદિયતી. ધન્ય દેવ જે વરણ સતી;
 બોગી બુધને ભામિનિ બોગ્ય, ઘટે દેવને અમે અયોગ્ય.
 નારિ પ્રણે નળ જેમ કહે છે, ભેગ તું ભેગીરૂપને કહે છે;
 અમે ન ભેગ નિવાયાની ઘટે. અદિયાં આવ્યો તું સાધવી માટે.

હું તો દૂત છું દેવતા તણે, પાળું છું આચાર આપણે;
 તારું પૂર્વ જનમનું પૂન્ય, લાઝ્યમાંહિ કાંઈ નથી ન્યૂન.
 જે દેવદૂત ઘેર આવ્યો, મોદવર્ધન વારતા લાવ્યો;
 અળગું કરોને અંતરપટ, કરું વાત આણીને ઉલટ.
 અમો રૂપ કોટાનકોટ ધરું, તજી સ્વાસ્થ્ય પરમાર્થ કરું;
 સાંભળીને બોલ રસાળા, પટ તજીને નીસરી બાળા.
 પરિસ્વેદ મુક્તા રહ્યાં ટપકી, બહાર નીસરિ વીજળી અપકી;
 હિડતાં હાલે જ્યમ દુમવેલી, નળ નિકટ ગઈ ગર્વવેલી.
 તારુણીનો પ્રતાપ ન માયો, અપકારે નળ અંખવાયો;
 દીડી મદપૂરણ માતંગી, નળ તકિયે જેઠો ઉઠંગી.
 ધુધરિ અંઝરની અણુઅણુતી, પગને અંશુઠે પૃથ્વી ખણુતી;
 કર દીધો છે ગળસ્થળે, એવી નારી દીડી નળે.
 પ્રેમે પ્રેમે થયાં બે ભેળાં, મોહો મહીપતિ દેખી મંહિલા;
 સત્યવાદિએ સત્ય જ રાખ્યું, મનથી પરણવું કાઢી નાખ્યું.
 રખે ઇન્દ્ર નારીને નરખે, નળ મન પાછું આકરખે;
 જેઠો આસને આસન વાળી, માંડી વાત તે સત્ય સંભાળી.
 પરમારથે દેવની વતી, જોઈ માંડિ છે નૈપથપતી;
 અહો લલિતા અંબુજલોચની, મુખવર્ધનિ દુઃખમોચની.
 જેસો આસને લજ્જા છાંડી, પૂછું વાત કહો મુખ માંડી;
 કન્યા કહે કહો જે કહેવું, મુને ઘટે છે ઉભાં રહેવું.
 પર પુરુષ બેઠાં કેમ બેસું, જાણે નળ તો કહેશે એ શું;
 વારુ થયું જે તમે મળીયા, શું નૈપથનાથે મોકલીયા.
 વળી કહોને કહાવ્યું જેહ, સાંભળવા ઇચ્છું છું તેહ;
 વળતા બોલ્યા વીરસેનસુત, નહિ હું નળનો દેવનો દૂત.
 નળ નળ મુખ શું ભાખે, તજી સુધા વિષ કાં આખે;
 તજી સ્વજનશત્રુને કેમ મળીએ, મૃદી ચંદનકાંવળગે આવળીએ.
 તજી રત્ન કોડી કો આણે, તજી મદગળ મહીપ બલાણે;
 તજી ઘેતુ અળ કો બાંધે, તજી સાળ કુસકા કોણ રાંધે.
 માટે હું છૌં તારો નેગીયો, દેવ તેજપુંજ નળ આગીયો;
 વેલી નળ માનવ શા લેખે, અમરને તું કાં ઊવેખે.

પ્રેમાનંદ.

વાસવ વહ્નિ ને વરુણ રાય, જમ આદે વર્યાની ઇચ્છાય;
 મોકલ્યો છૌં મળીને ચારે, તો હું આગ્યો છૌં માનવી દારે.
 તું ત્રિભોવનપતિને ભજ, નળ અલ્પ જીવને તજ;
 સાગ અમરાવતીનો વાસ, અમર ઇશુ ને નળ ધાસ.
 સુર પરણે તુંને નહીં મર્ત, નળ વરે દુઃખનું નહીં નિવર્ત;
 સુરસંગે ભોગવવા ભોગ, નળ અલ્પ આયુષ ભર્યો રોગ.
 મનુષ્યને વ્યાધિ શત ને આઠ, મરિ મરિ અવતારનો ઠાઠ;
 મનુષ્યને વિન્નગ પીડે, આયુષ્ય ઉતાવળું હીડે.
 મનુષ્યને ધડિયે શત ધાત, પીડે જવર શિત સન્નિપાત;
 માનવ ભર્યા હોય મળ મૂત્ર, ઘેલી તે સાથે ધરસૂત્ર.
 ગંગાજળ તજી દૂપનું અણાવે, તજી કીર કે કાગ ભણાવે;
 દેવ સુખ સમૂહના દાતા, નવ આસરે અમૃત પાતા.
 ઈંદ્ર મંદિર હીડાજે હીંચ, તુંથી દેવાંગના વંદ નીચ;
 પી સુધા ભોગની વારુણી, થા ત્રેલોકપતિની તારુણી.
 થઈશ અમર સુધાને પીતી, પરણુ ઈંદ્રને જગ જિતી;
 છાસઠ સહસ્ત્ર રંભા આદે, થઈ તૃપ્ત વાસવ સંગસ્વાદે.
 ઇન્દ્રાણીને છે તારી બીક, રખે દમયંતી થાતી અધીક.
 પરણી ઈંદ્ર સાચવ આ તક, જોની કલ્પવૃક્ષ પારિજાતક.
 રથ ઐરાવતનું સુખ લેરે, વરવા વાસવને હા કહેરે;
 કરી શણગાર સર્વાંગે, ઘટે રહેવું ઇન્દ્ર અર્ધાંગે.
 વર વહ્નને હો બાળી, નહીં સમો આવે વળી વળી;
 સર્વ દેવતાનું એ વંદન, અગ્નિરૂપ તે કોરી મંદન.
 વળી વરવા ઇચ્છે છે જમ, તેને ના કહેવાશે ક્યમ;
 છે વરુણને ઇચ્છા ઘણી, રઠ લાગી છે તમતણી.
 મૂંઢા બાળ અવસ્થાની દેવ, પ્રરી માણું ન મોકલે દેવ;
 હુંસ મિથ્યા કરી ગયો લવ, રૂપ હીણ છે નળ માનવ.

વલણ.

નળ માનવ કદરૂપ કાયા, નળ નિમ્નજ્યો નજેરે;
 પોતે પોતાનું આપ નિમ્નજ્યું, તે દેવતાનો દૂત સાંભજેરે.

કડવું ૨૨ મું.—રાગ રામત્રી.

નળને નિંદો પ્રેમદા દાધીજી, દૂતત્વ ન સીધું વિષ્ટિ ન વાધીજી;
એ દુઃખ દાધી ગુણવંત ગોરીજી, વહ્નિ વિભેગનો મૂક્યો સંકારીજી.

ઢાળ.

નિન્દા કીધી નળતણી છે, વિભેગ વહ્નિ પ્રથમ;
કોમળ કદળી કુંહડાના, ધાવ સહે કહો કયમ.
વિરહિણી ઘણી વિકળ થઈને, પડી પૃથ્વી માંહે;
સાહેલી ચાંપે હૃદે ને, મુખે વદે ત્રાહે ત્રાહે.
આશ્વાસના કરતી કિકરી, વળી શ્યામાને સાન;
દૂત પ્રત્યે કહે કન્યા, શું કરું સુર રાગન.
અપ્રાપ્તિ અમને અમરની ને, અલ્પ માનવ કાય;
જઈ કહો તમો દેવને જે, એ કારજ નવ થાય.
હિંકૃષ્ટ અમર નિકૃષ્ટ નળ મેં, તમથી જાણ્યું આજ;
પણ નૈષધપતિને પિંડ સોંપ્યો, અન્યતાણું નવ કાજ.
અકળ અજ ને અનંગ અરિ જો, વરવા આવે ત્રણ;
તોહે પણ મૂકું નહીં ચિત્ત, ચોહોટ્યું નળને ચર્ણ.
વીરસેન સુતનો દૂત હંસ, મેં દીધી તેને આશ;
ના કહું તો લાજે જનુની, જનમાં હોએ હાસ.
તમો પધાર્યા દૂત થઈને, દેવનું કરવા હેત;
શકે તો નળ વિષ્ટિએ આવ્યા, સુરસું કરી સંકેત.
જથારથ જોલોરે જોગી, ભોગી છો ભૂપાળ;
મનમાં છો તેવા દેખું છૌં, હંસે નાંખી મોહ જાળ.
સંન્યાસી કહે સુંદરી, કોણ માત્ર નૈષધપત્ય;
દેવ વિના નોહે મનુષ્યને, અગોપ આવ્યાની ગત્ય.
શુદ્ધિ હીણ આળા દેખાય છે, માનવ ઉપર મોહ;
સ્વર્ગ સદન મૂકીને કાં, ધૃષ્ટિ નળ ધર ખોહ.
તું નહીં વરે તો દેવ ચારે, કરશે બલાતકાર;
કલ્પ વૃક્ષ તુંને તાણી લેશે, જો જાચશે સુર લગાર.
દમયંતી કહે દેહ પાકું, જળમાં કરું જળશાયી;
વરુણ વસે છે નીરમાં તુંને, સદા જાશે સાહી.

પ્રેમાનંદ.

વાસવ વહ્નિ ને વરુણ રાય, જમ આદે વર્યાની ધર્યાય;
 મોકલ્યો છૌ મળીને ચારે, તો હું આગ્યો છૌ માનવી દ્વારે.
 તું ત્રિભોવનપતિને ભજ, નળ અલ્પ જીવને તજ;
 માગ અમરાવતીનો વાસ, અમર ઇશુ ને નળ ધાસ.
 સુર પરણે તુંને નહીં મર્ત, નળ વરે દુઃખનું નહીં નિવર્ત;
 સુરસંગે ભોગવવા ભોગ, નળ અલ્પ આયુષ ભર્યો રોગ.
 મનુષ્યને વ્યાધિ શત ને આઠ, મરિ મરિ અવતારનો ઠાઠ;
 મનુષ્યને વિન્નગ પીડે, આયુષ્ય ઉતાવળું હીડે.
 મનુષ્યને ધડિયે શત ધાત, પીડે જ્વર શિત સન્નિપાત;
 માનવ ભર્યા હોય મળ મૂત્ર, ઘેલી તે સાથે ધરસૂત્ર.
 ગંગાજળ તજ દૂપનું અણાવે, તજ કીર કે કાગ ભણાવે;
 દેવ સુખ સમૂહના દાતા, નવ ઓસરે અમૃત પાતા.
 ઈંદ્ર મંદિર હીડાજે હીંચ, તુંથી દેવાંગના વંદ નીચ;
 પી સુધા ભોગની વારુણી, થા ત્રેલોકપતિની તારુણી.
 થઈશ અમર સુધાને પીતી, પરણુ ઈંદ્રને જગ જિતી;
 છાસઠ સહસ્ર રંભા આદે, થઈ તૃપ્ત વાસવ સંગસ્વાદે.
 ઇન્દ્રાણીને છે તારી બીક, રખે દમયંતી થાતી અધીક.
 પરણી ઈંદ્ર સાચવ આ તક, જોની કલ્પવૃક્ષ પારિજાતક.
 રથ ઐરાવતનું સુખ લેરે, વરવા વાસવને હા કહેરે;
 કરી શણગાર સર્વાંગે, ઘટે રહેવું ઇન્દ્ર અર્ધાંગે.
 વર વહ્નને હો બાળી, નહીં સમો આવે વળી વળી;
 સર્વ દેવતાનું એ વંદન, અગ્નિરૂપ તે કોરી મંદન.
 વળી વરવા ઇચ્છે છે જમ, તેને ના કહેવાશે ક્યમ;
 છે વરુણને ઇચ્છા ધણી, રઠ લાગી છે તમતણી.
 મૂંઢા બાળ અવસ્થાની દેવ, પ્રી માણું ન મોકલે દેવ;
 હંસ મિથ્યા કરી ગયો લવ, રૂપ હીણ છે નળ માનવ.

વંદણ.

નળ માનવ કદરૂપ કાયા, નળ નિમ્નજ્યો નજેરે;
 પોતે પોતાનું આપ નિમ્નજ્યું, તે દેવતાનો દૂત સાંભજેરે.

નળ નોહે તો મેરુ નિશ્ચે ડગે, ધર્મ રહ્યો છે નળ રાય લગે;
તમે ન પરણો તો કર્મનો વાંક, બાકી નળે વાલ્યો આડો આંક.
એવે સમે રાય આવ્યા તહીં, અથ ઇતિ વાર્તા સહુ કહી;
સ્વામી મારું કહ્યું મન ન ધરે, બીજે મોકલો જેનું કહ્યું કરે.
મારે વિષે લીનતા તો હવી, બીજી ન ગમે વાર્તા નવી;
ત્યારે દેવતા કરે વિચાર, ફરી જાતાં હશે સંસાર.
આપણો શ્રમ કેમ જાએ વૃથા, તે માટે વરવી સર્વથા;
જે કન્યાને ગમ્યો નળ ભૂપ, તો આપણુ લીજે નળનાં રૂપ.
દેવ કહે સુણો નૈષધરાય, અમો ધરું તમારી કાય;
પંચ નળ રહિયે એક હાર, ભાગ્ય હોય તેને વરશે નાર.
નળ કહે રે કાં નહીં સ્વામ, મેં આવવું તમારે કામ;
માનવ ક્યાંથી સુરની સંગત, દેવ ચારની પામું પંગત.
બોલ બંધ કીધો નળ દેવ, કાલે એમ કરવું અવશ્યમેવ;
એ કથા કરી ધર્મ એટલે, હવે કન્યાની કાણુ થઈ વલે.
ગઈ દમયંતી જ્યાં છે માત, તવ સ્વયંવરની કીધી વાત;
લાડ વચન કન્યાનાં ગમે, ધરમાં ભીમક આવ્યા તે સમે.
પુત્રીને શીર મૂક્યો ભુજ, કાલે વરને વરજે તુંજ;
જંખના તુંને છે જેતણી, તે આવ્યો છે નૈષધવણી.
પુત્રી મનમાં પ્રસન્ન થઈ, પોતાને અંતઃપુર ગઈ;
રાય ભીમક સભામાં આવ્યા, શત પડાદારને તેડાવ્યા.
આગના દીધી વૈદર્ભ રાય, જાએ વળડો પડો સેના માંહે;
આવજે સભામાં રાજકુમાર, કાલ કન્યા આરોપશે હાર.
પ્રાણી માત્ર આવજે સજ થઈ, જાએ પડો વળડો એમ કહી;
જેણે શિબિર ઉતર્યા હોય ઘણા, ત્યાં સેવક ફરે ભીમકતણા.
ઠામ ઠામ પડા વાજતા, ક્ષત્રી શણગારે સાજતા;
મલસ્નાન કરે ને અંગ ઉલટ, ફરી ફરી બાંધે મુગટ,
રાતમાં શીખે ચાતુરી ચાલ, રખે વીસરી જાતા કાલ;
આખી રાત થયા સાંતરા, ઢળી ઢળી પડે છે ઉન્નગરા.

વલણુ.

ઉન્નગરા આખી રાતના, શણગાર સજતાં થયું વહાણુરે;
સ્વયંવરમાં ભૂપતિ મળિયા, કવિ કહે શું વખાણુરે.

પ્રેમાનંદ.

પાવક પ્રગટી. કાઠ સીંચી, માંહે કરું અંપાપાત;
વહ્નિ વરવા રહ્યો બેસી, વારુ વિવાહની વાત.
કંઠપાશ કરું કે વિષ પીયું, જેમ તેમ પાડું કાય;
તો અવગતે જમલોક પામે, સદા વરે જમરાય.
અનશન વ્રતે તપ કરું, મરું ગુફામાં પેસી;
તે પુન્યે તું સ્વર્ગ પામશે, ઇન્દ્ર રહ્યો છે બેસી.

વલણ.

બેસી રહ્યો છે સુરપતી, તું મુન્યે ન છુટશે ઘેલીરે;
અંતે અંમર વરે ખરા માટે, પરણુ પ્રેમદાં પહેલીરે.

કડવું ૨૩ મું.—રાગ દેશાખ.

હૂત કહે સાંભળ સુંદરી, અમર ન મૂકે પરણે ખરી;
તવ કન્યા કહે જોગી જન, તમારું નળના જેવું રે વદન.
જેવું હંસે રૂપ વર્ણવ્યું, તેવું તમારું દર્શન હવું;
નૈ હું નળ દેવનો દાસ, નારી કહે ન આવે વિશ્વાસ.
બ્રહ્મા કરે કોટી ઉપાય, નળ જેવો અન્ય નહીં નિરમાય;
જો સત્યવાદી હો તો સત્ય વદો, તાતના સમ જો મિથ્યા વદો.
સાંભળી નળને આવ્યું હાસ્ય, દેખી દમયંતી ગદ્ય પ્રભુ પ્રાસ;
શીઘ્ર નહાસો છો અરાપરા, પ્રીછ્યા સ્વામી તમે ખરા.
તોએ નળ સત્યથી નવ ચળે, તે સર્વ દેવનો હૂત સાંભળે;
ધસી દમયંતી ગદ્ય પ્રભુ પ્રાસ, નળ અંતર્યામી હવો આકાશ.
ન્યારે મીટામીટ જુ ટળી, ત્યારે ભીમક તનયા ધરણી ઢળી;
મૂળ સ્વામીની લે છે સદા, મળી જાતાં વાધી આપદા.
દાસી પ્રતિષ્ઠાએ છે સખળ, બાઈ તમને વરશે નળ;
વદે બૃહસ્વ હો ધર્મ રાય, નળ પહેલો હૂત શીઘ્રે જાય.
વદે સેવક ઇંદ્રને નમી, શે અર્થે રહ્યા છો ટમટમી;
નળનું કાંઈએ ન લાગ્યું કહેણુ, ન ધૂટે હંસે આર્યું પ્રેમ રેણુ.
કામિની કુંદન નળ હીરો સાર, જડનારો હંસ સોવણકાર;
નળે દૂતવ મન મૂકી કર્યું, પણ કન્યાએ શ્રવણે નવ ધર્યું.
જેમ ગતિ કરે બળીયો મારુત, તેમ વત્યો વીરસેનનો સુત;
નળને સત્યે મેઘ વ્રષ્ટિ કરે, નળને સત્યે ધરા શેષ ધરે.

નળ નોહો તો મેરુ નિશ્ચે ડગે, ધર્મ રહ્યો છે નળ રાય લગે;
તમે ન પરણો તો કર્મનો વાંક, બાકી નળે વાલ્યો આડો આંક.
એવે સમે રાય આવ્યા તહીં, અથ ધતિ વાર્તા સહુ કહી;
સ્વામી મારું કહ્યું મન ન ધરે, બીજે મોકલો જેનું કહ્યું કરે.
મારે વિષે લીનતા તો હવી, બીજી ન ગમે વાર્તા નવી;
ત્યારે દેવતા કરે વિચાર, પ્રીતી જાતાં હશે સંસાર.
આપણો શ્રમ કેમ જાણે વૃથા, તે માટે વરવી સર્વથા;
જે કન્યાને ગમ્યો નળ ભૂપ, તો આપણુ લીજે નળનાં રૂપ.
દેવ કહે સુણો નૈપધરાય, અમો ધરું તમારી કાય;
પંચ નળ રહિયે એક હાર, ભાગ્ય હોય તેને વરશે નાર.
નળ કહે રે કાં નહીં સ્વામ, મેં આવ્યું તમારે કામ;
માનવ ક્યાંથી સુરની સંગત, દેવ ચારની પામું પંગત.
બોલ બંધ કીધો નળ દેવ, કાલે એમ કરવું અવશ્યમેવ;
એ કથા કરી ધર્મ એટલે, હવે કન્યાની કાણુ થઈ વલે.
ગઈ દમયંતી જ્યાં છે માત, તવ સ્વયંવરની કીધી વાત;
લાડ વચન કન્યાનાં ગમે, ધરમાં ભીમક આવ્યા તે સમે.
પુત્રીને શીર મૂક્યો ભુજ, કાલે વરને વરજે તુંજ;
જંખના તુંને છે જેતણી, તે આવ્યો છે નૈપધણી.
પુત્રી મનમાં પ્રસન્ન થઈ, પોતાને અંતઃપુર ગઈ;
રાય ભીમક સભામાં આવ્યા, શત પડાદારને તેડાવ્યા.
આગના દીધી વૈદર્ભ રાય, જાણે વળગડો પડો સેના માંહે;
આવજે સભામાં રાજકુમાર, કાલ કન્યા આરોપશે હાર.
પ્રાણી માત્ર આવજે સજ થઈ, જાણે પડો વળગડો એમ કહી;
જેણે શિખર ઉતર્યા હોય ઘણા, ત્યાં સેવક પ્રે ભીમકતણા.
ઠામ ઠામ પડા વાજતા, ક્ષત્રી શણગારે સાજતા;
મલસ્નાન કરે ને અંગ ઉલટ, પ્રીતી પ્રીતી બાંધે મુગટ,
રાતમાં શીખે ચાતુરી ચાલ, રખે વીસરી જાતા કાલ;
આખી રાત થયા સાંતરા, ઢળી ઢળી પડે છે ઉજાગરા.

વલણુ.

ઉજાગરા આખી રાતના, શણગાર સજતાં થયું વહાણુરે;
સ્વયંવરમાં ભૂપતિ મળિયા, કવિ કહે શું વખાણુરે.

કડવું ૨૪ મું.-રાગ સોરઠી.

વૈશંપાયન કહે રાજન, સાંભળ સ્વયંવરનું વર્ણન;
 પડે વાળ્યો સુણ્યો સર્વ રાતે, ઉઠ્યા ઉજમ થાતે પ્રભાતે.
 શીઘ્રે જઈએ વર્ષાની તકે, તેડાં મોકલ્યાં ભાષ્યો ભીમકે;
 નાહે અતિ કાળ કીધાનું કામ, માંડવે નવ મળશે એસવાના ઠામ.
 ભીડ ભરાઈ ગામ ભાગળથી, રંક જાયે રાય આગળથી;
 મળે શૂકન સામા તેડે, શૂકન વઢે ને રથ ખેડે.
 કરે તિરસ્કાર સેવકપર રીસ, પડે મુગટ ઉઘાડાં શીશ;
 જાયે અસ્વાર બહુ અલખેલા, હુય હીડે જાણે જળના રેલા.
 ભરાયે રથ માંહોમાંહે અટકે, ત્રાડે હસ્તી ઘોડા ભડકે;
 અસ્વાર પડે છે નીસરી, તે મળે કહોંએ નવ પ્રી.
 વાહન પડવાનો ચાલ્યો છબ, ચરણ રેણુએ છાયો નંભ;
 થઈ રહ્યું છે અંધારું ઘોર, પડી રહ્યો છે શોહોરાશોહોર.
 યોલે દુંદુભીના બહુ ડંક, અકળામણનો વળ્યો અંક;
 સર્વને દમયંતીનું ધ્યાન, પ્રાણી માત્ર વર નહિ કો જન.
 સ્વયંવર જેવા કારણે, પ્રજા મળી મંડપ ખારણે;
 દ્વારે ઉભા છે જ્યેષ્ઠિકાદાર, તેડે જેને જેવો અધિકાર.
 ડાહ્યા થઈ મંડપમાં પેશે, નામ વાંચે ને આસને બેસે;
 એક મંત્રી સેવક ખવાસ, ત્રણ ત્રણ સેવક રાયને પાસ.
 કોણુ રૂપ મંડપની રચના, વર્ણવી શકે શું એક રસના;
 કદલીસ્તંભ રાખ્યા દ્વારે, માંડ્યાં આસન હારોહારે.
 યશગીત બંદીજન યોલે, મહા ઉન્મત્ત મેગલ ડોલે;
 નાનાવિધ ચિત્ર ચિતરીયાં, જાણે દેવવંદ ઉતરીયાં.
 ઉડે અખીલ ગુલાલના ઘંટા, વાજે ઢોલ ને ધુધરા ઘંટા;
 સભામાંહે બેઠા મહા મુનિ, લાગી વેદશાસ્ત્રની ધુની.
 જતિ જોગી બેઠા પાવન, રાયનાં ભાટ ભણે ભાવન;
 રાયને છત્ર ચામર ઢળે, મુગટે મણિ જળહળે.
 અગર ધૂપ ત્યાં ઉવેખે, વાણ્ય નાદ આવે અલેખે;
 નરુઆ કરે છે નર્ત, પ્રેરે ફદડી કહાડે સર્ત.

જોલે ધુધરી કેરા રણકા, ગર્વ ઘેલી નાચે ગુણિકા;
 પગ પાનીએ શોભે ધરા, વાળે કંકણ ને ધુધરા.
 ગીત ગાએ કોકીલસ્વરા, અનગ વધારે અપ્સરા;
 જાણે મંડપ નગરી અમરા, નાચે નારી નરચિત્તહરા.
 ભીમક ભૂપને દે છે માન, આવી રહ્યા સર્વ રાજન;
 ગાનારી ગાએ ગીત ગાથા, બાંધ્યાં તોરણ દેવાય હાથા.
 વસ્ત્ર કેસરમાંહે ઝકઝોળ, જેસે આસને આરોગે તંબોળ;
 વર થઈ બેઠા પ્રાણી માત્ર, સમાં કસ્યાં છે વરવાં ગાત્ર.
 શરીર ક્ષુદ્ર કાઠનાં ખોડ, તેને દમયંતી પરણ્યાનાં કોડ;
 બાળ યોવન ને વળી વૃદ્ધા, તેને દમયંતી પરણ્યાની શ્રદ્ધા.
 કો નો મોટા ધરના કુંચર, કો કહે આઘ અમારું ધર;
 આશા અભિમાને ભસ્યા નર, વાંકા મુગટ ધર્યાં શિરપર.
 ધરડા થયા નાના વર, વત્તાં કરાવતાં વાગ્યા છર;
 તન મન કન્યાને અર્પણ, આગળથી નહીં ટાળે દર્પણ.
 કેટલાક કરે તિલકની રેષ, કેટલાક કરે માંહોમાંહે દેષ;
 કેટલાક કરે પૂછાપૂછ, હું કહેવો કહી મરડે મૂછ.
 જેનાં મુખ માંહે નહીં દંત, તેને પરણવાનું ચંત;
 કેવળ વૃદ્ધ ડાચ્યાં ગયાં મળી, તે બેઠા હુંપાવી પળી.
 ભેશીની પ્રણિપત કરી, દેખાડે હાથ ને જન્મોતરી;
 ભે દમયંતી મુને પરણે, તો ભેશી હું લાગું ચરણે.
 જેનાં બેસી ગયાં ગળસ્થળ, મુખમાં રાખ્યાં બળબે ફેરેળ;
 એમ ઉંચાં કરી ગલોઠાં, ઘેલા જીએ કાચમાં કોઠાં.
 પૂરણ આશાએ સર્વ કાય, પણ કન્યા નળની વાટ ભેય.

વલણ.

વાટ જીએ છે નળતણી, દાસીને કહે છે સતીરે;
 હું મંડપમાં પછે આવું, પ્રથમ આવે નૈષધપતીરે.

કડવું ૨૫ મું.—રાગ રામયી.

મંડપમાંહે ભૂપતિ મળીયાજી, અભિમાને ભસ્યા રૂપકુદ્ધિ બળીયાજી;
 તેડો કન્યાને ભીમક આચરેજી, વૈદર્ભી શણગાર અંગે ધરેજી.

પ્રેમાનંદ.

ઢાળ.

શણુગાર સજતી સુંદરી તે, શોભતી શ્રીકાર;
નળ નથી આવ્યો મંડપે, માંડે લગાડે વાર.
કૃષ્ણાગર મર્દન વાસવર્ધન, મહીલા કરે મંજન;
બહુ નાર આવે વધાવે, વરસે મુક્તા પરજન.
શુભ વચન બોલે શકુન વંદે, ઉદ્યો હર્ષ અનંત;
ભેરી નાદ થાય ને ગીત ગાયે, બહુ કિંકરી નાયંત.
માનપૂરણ માનુની, મહીપત મોહવા કાજ;
સ્વયંવરના સુલટ જિતવા, ધરે શ્યામા સાજ.
પ્રેમપાશ લીધો પ્રેમદા, નાંખવા મંડપ ક્ષેત્ર;
ભુક્ટીધનુષ આકર્શિયું ને, બાણ બંધ્યો નેત્ર.
તારુણીને તેડાં મોકલે, રાય ભીમક વારોવાર;
કુંવરી બાહર નીસરો, કરમાં ગ્રહીને હાર.
વાજ્ર વાજે ઘોષ ગાજે, થાય કુસુમની વૃષ્ટ;
રાજ માત્ર જુએ બારણે, કેમ મળે દૃષ્ટે દૃષ્ટ.
ઝો કન્યા આવી, ઝો કન્યા આવી, ઘોષ એવો થાય;
શર શબ્દ વાજે ગાન થાયે, વાંકા વળી જુએ રાય.

વલણ.

જુએ રાજ ફરી ફરી, કેવું હશે કન્યાનું રૂપરે;
એવે સમે દેવ ચાર સાથે, આવિયો નળ ભૂપરે.

કડવું રફ મું.-રાગ મારુ.

વાગી સ્વયંવરમાં હાક, તે નળ આવ્યોરે;
ભાંગાં ભૂપ સર્વનાં નાક, ઝો નળ આવ્યોરે.
જાણે ઉદ્યો નૈપધભાણ, તે નળ આવ્યોરે;
અસ્તથયા સહુ તારા સમાન, ઝો નળ આવ્યોરે.
તેજ અનંત અનંગનું અંગ, તે નળ આવ્યોરે;
જાણે કનક કાયાનો રંગ, ઝો નળ આવ્યોરે.
અગાંઠ અગમ્ય ન્યોત, તે નળ આવ્યોરે;
મુગટપર અગાંઠ ઉદ્યોત, ઝો નળ આવ્યોરે.

ન્યોત રવિની પેર કુંડળ લહેકે, તે નળ આવ્યોરે;
 અરગળ અંગે બહેકે, ઝો નળ આવ્યોરે.
 શોભે વદન પુનેમનો ચંદ, તે નળ આવ્યોરે;
 કમળનયન પ્રેમના ફંદ, ઝો નળ આવ્યોરે.
 જાણે નાસા કીરતી ચંચ, તે નળ આવ્યોરે;
 કોયે ન દેખે સરખા પંચ, ઝો નળ આવ્યોરે.
 કંઠે ગજમુક્તાનો હાર, તે નળ આવ્યોરે;
 કર કુંજર શુંડાકાર, ઝો નળ આવ્યોરે.
 હાદે નાલિકમળ શોભાળ, તે નળ આવ્યોરે;
 કટીએ જિત્યો કુંજરકાળ, ઝો નળ આવ્યોરે.
 ચાલતો શાર્દૂલની ગલ, તે નળ આવ્યોરે;
 નિરાશ થયા નરપત્ય, ઝો નળ આવ્યોરે.
 એ તો દમયંતીનો પ્રાણ, તે નળ આવ્યોરે;
 હવે એ પરણે નિર્વાણ, ઝો નળ આવ્યોરે.
 કન્યાને થયું તવ જાણ, ઝો નળ આવ્યોરે;
 જેનું હંસે કીધું વિખાણ, તે નળ આવ્યોરે.
 તેજે તો તપે જાણે ભાણ, ઝો નળ આવ્યોરે;
 શીતળતાએ સોમ સમાન, તે નળ આવ્યોરે.
 ગતે કરીને જેવો વાય, ઝો નળ આવ્યોરે;
 મહિમાએ શંકર રાય, તે નળ આવ્યોરે.
 મન સ્થિરતાએ જેમ મેર, ઝો નળ આવ્યોરે;
 જાણે ધને બીજે કુંખેર, તે નળ આવ્યોરે.
 સત્યવાદી શિષિ સમાન, ઝો નળ આવ્યોરે;
 ઐશ્વર્યે નિઘોષ રાજન, તે નળ આવ્યોરે.
 એ તો જુદે જાણે ઈંદ્ર, તે નળ આવ્યોરે;
 ત્યાગી જેવો હરિશ્ચંદ્ર, ઝો નળ આવ્યોરે.
 વિદ્યાએ ગુરુ શુક જેમ, ઝો નળ આવ્યોરે;
 દુઃખહર્તા ધન્વંતરિ તેમ, ઝો નળ આવ્યોરે.
 દમયંતી ધણું હરખે, ઝો નળ આવ્યોરે;
 રખે વાર લાગે મન ફેડે, ઝો નળ આવ્યોરે.

પ્રેમાનંદ.

એક આસને બેઠી નાર, ઓ નળ આવ્યોરે;
દાસી ઉંચલી ચાલે ચાર, ઓ નળ આવ્યોરે.
શોભે સુંદર અતિ સકુમાર, ઓ નળ આવ્યોરે;
જમ પહોંતાં મંડપદાર, ઓ નળ આવ્યોરે.

વલણ.

બાહેર પધાસ્યાં પ્રેમદા, ચતુરાં ઉંચલે ચારે;
નળ બેઠો સિંહાસન, ચતુરા ચિંતતી તેણી વારે.

કડવું ૨૭ મું.—રાગ સારંગ.

મંડપ મધ્યે માતુની, આસન બેઠી જાય;
સ્વયંવર સુભટ ને સુંદરી, વર્ણવું તે શોભાય.

છંદ હરિગીતની ચાલ.

નૃપલિમક તનયા, રૂપ બનયા, રસીલી રંગ પૂરણા;
નર અંગના, દેવાંગના, માનિની મનમદ ચૂરણા.
દુઃખમોચની, મૃગલોચની, છે લલિત લક્ષણવંતિ એ;
નિજ મન ઉલાસી, વેણા વાસી, અલક લટ વિલસંતિ એ.
રાખડિ અમુલ્યે, શીશ પુલે, સેથે સીંદુર શોભિયાં;
શુભ ઝાલ અળકિત, રત્ન ચળકિત, ભૂપનાં મન લોભિયાં.
મુખ સુધાસિંધુ, અધર બિંદુ, ભ્રુકટિ ભમર બે ગુંજ છે;
બે નેત્ર નિર્મળ, દિસે છે કમળ, ફૂલ ફૂલ્યાં ફુંજ છે.
આંજલ અંજન, ચપલ ખંજન, મીન મૃગ બે હારિયાં;
પદ્મા રાય શૂરા, જય પૂરા, બાણ કટાક્ષે મારિયાં.
જુએ વિવિધ પેરે, નયન ઘેરે, તિલક ભાલે કીધલાં;
દીપક પ્રકાશા, એમ નાસા, કીરનાં મન લીધલાં.
શોભીત દાડમ, બીજ રદ જ્યમ, ત્રિશુક મધુકર બાળરે;
ગળખંધ જુગતા, હાર મુકતા, માણિકમય શોભાળરે.
અબળાના અંબુજ, જ્યમ જુગમ ભુજ, બાજુખંધ પ્રમતાં જુલે;
થાય નાદ રણજણ, ચૂડિ કંકણ, મુદ્રિકા કર બહુ મુલે.
દશ આંગળી, મગની ફળી, નખ જ્વેત્ય જ્યમ પુખરાજ છે;
ફૂલના મનોહર, હાર ઉપર, આભૂષણ બહુ સાજરે.
પડિ વેણુ કટિપર, જાણે વિષધર, આવી કરે પયપાનરે;
ગુચ્છ કુસુમ ઉદે, કુચ હ્રદે, ફુંજર ફુંલસ્થળ માનરે.

અલકાવલિ લલતિ, વહે સલિતા, ઉદર પોયણપાનરે;
 છે ચિત્રલંકી, કટી વંકી, મેખલા ધુધર ગાનરે.
 બે જંઘા રંભા, તણા ચંભા, હંસગત્ય પગ છાંડતી;
 સુખપાળ મૂકી, રાય હુંકી, જાય પગલાં માંડતી.
 નેપૂર ઝમકે, અણુવટ ઝમકે, ધુધરિનો ધમકાર છે;
 ધાધરે ધુધર, અમુલ્ય અંબર, પુલેલ છાંટ્યાં અપાર છે.
 ત્યાં અગરખતિ બળે, ચમર શિર ઢળે, રસિલિ રામા રાજતી;
 ગાય ગીત કલોલક, ચંગ ઢોળક, મૃદંગ વેણા વાજતી.
 વણિ કીત અતિ ધણિ, બોલે બંદણિ, ચાલે જ્યેષ્ઠિકદારત્યાં;
 પંચ કામબાણે, કરિ સંધાણે, રાજપુત્રને માર ત્યાં.
 ભરમાધને લુપ, પજ્યા મોહકુપ, પ્રેમપાશે બાંધિયા;
 ઠામથી ડગિયા, સ્વાર્થ રગિયા, સામી મીટે સાંધિયા.
 કો આડા ઉતરે, ખુંખારા કરે, ભામિનિ નિચું ભાળેરે;
 કો આસને પળ્યા, લડથજ્યા, શકે આવી લીધો કાળેરે.
 બોલી ન શકિયા, ચિત્ર લખિયા, કો નમે વારે વારેરે;
 કો સમિપ ધશિયા, મુગટ ખશિયા, પુઠેથિ સેવક ધારેરે.
 કો કનક કાપે, લાંચ આપે, સાહેલીને સાધેરે;
 જોધ્યે તે લીજે, વખાણ કીજે, વિવાહ મારો વાધેરે.
 લાંબિ ડોકે દરતા, નથી નરતા, કહે હાર આરોપરે;
 પ્રરી મુગટ બાંધે, પ્રેમ સાંધે, પજ્યા નવ ગ્રહ કોપરે.
 રાય ગોરાં ગાત્રે, તૃણ માત્રે, તારુણી નવ લેખતી;
 જોઈ મૂખ મરડે, આંખ થરડે, સર્વને ઉવેખતી.

વલણ.

અનેકને ઉવેખતી, આઘી ચાલી નારેરે;
 ગઈ એક નળ જાણી કરી, દીડી પંચ નળની હારેરે.

કડવું ૨૮ મું.—રાગ સારંગ.

મન ધચ્છા નૈષધ રાયતણી, કન્યા ગઈ પંચ નળ ભણી;
 જુએ તો ઉભા છે નળ પંચ, કન્યા કહે આ ખોટો સંચ.
 હંસનું કહ્યું અવરથા ગયું, નળ નાથનું વરવું રહ્યું;
 એક નળ સાંભળીઓ ધરા, આ કપટી કો આવ્યા ખરા.

પાંચે નળ ચેષ્ટાને કરે, લેવા માળ કંઠ આગળ ધરે;
 ત્યારે દમયંતી થઈ ગાભરી, દીડું વિપરીત ને પાછી ફરી.
 આવી જાંઠાં પિતા ભીમક, ચરે તાત જુઓ કૌતક;
 હું એક નળને આરોપું હાર, દેખી પંચને પડ્યો વિચાર.
 ભીમક કહે આશ્ચર્ય જ હોય, તું વિણ પંચ ન દેખે કાય;
 શકે દેવતા તાંહાં નિરધાર, થઈ આવ્યા નળને આકાર.
 એ પરીક્ષા નિમેષ નહીં ચક્ષ, વીરજ વસ્ત્ર ઉભા અંતરીક્ષ;
 વાત સાંભળી ભીમકતાણી, કન્યા આવી પંચ નળ ભણી.
 પિતાએ મારગ દેખાડ્યો, નારીએ નળ શોધી કહાડ્યો;
 દમયંતી જેમ વરવાને જાયે, ધસી ઈંદ્ર નળ આગળ આવે.
 એક એકને અળગા કરે, લેવા હાર કંઠ આગળ ધરે;
 નહીં આવે સંચ ફરી, ત્યારે દમયંતી થઈ ગાભરી.
 ઈંદ્રે મનમાં શાપ્યો હુતાશન, વાંદરાના જેવું થયું વદન;
 અગ્નિએ જાણ્યું એ ઈંદ્રનું કાજ, રીંછમુખ થાજે મહારાજ.
 વરુણે શાપ મનમાંહે દીધો, જમને માંજર મુખો કીધો;
 ધર્મે અંતર ઇચ્છ્યું એવું, વરુણનું મુખ થાજે શ્વાનના જેવું.
 રીંછ, વાનર, શ્વાન, માંજર, કન્યા કહે વર રૂડા ચાર;
 ઈંદ્ર રાય વાણી એમ ભણે, આધાવેધ માંડ્યો આપણે.
 જમ કહે કાં હસાવો લોક, શાપ કીધા માંહોમાંહે ફોક;
 દમયંતી વિચારે વળી, સમાન શોભે પંચ નળી.
 કાને વરીએ કાને ઉવેખીએ, વરમાળ કાને આરોપીએ;
 જોવાને મળ્યા રાજકુમાર, તે એક નળ દેખે નિરધાર.
 શુદ્ધિમાન નારી છે ઘણું, માન - મૂકાવે દેવતાતાણું;
 ચારોને પૂછે કરી પ્રણામ, તમારા તાતનાં શાં શાં નામ.
 લોભવિષે નહીં ગણ્યું પાપ, વીરસેન પાંચેનો બાપ;
 કન્યા વળતી કરને ધસે, સખી સામું જોઈ જોઈ હસે.
 સખી કહે શું વેલાં થયાં, શું કપટરૂપને વળગી રહ્યાં;
 બીજા પુરુષ છે રૂપનાં ધામ, સાંભળો દેશ દેશનાં નામ.
 દેશ સકળ નરેશનાં નામ, દાસી કહે વર્ણવી ગુણગ્રામ;
 તોયે કન્યાને ન ગમ્યા કાય, ફરી ફરી પાંચે નળને જોય.

નળાખ્યાન.

હું હું નળ પાંચે ઝોચરે, પણ કન્યા કાને નજ વચે;
 નારદજી અંતરીક્ષ આવીઆ, ઈંદ્રાણી આદે તેડી લાવીઆ.
 ચારે દેવની ચારે નાર, ગગને દીડી ભરતાર;
 લજ્જા પામ્યા લોભી ધણું, એ કારજ તે નારદતાણું.
 કન્યાએ દીડી દેવાંગના, અમર જાણીને માંડી વંદના;
 અમો અલ્પ જીવ કરૂપ, તમો ભારેખમ છો ભૂપ.
 અમો જમ જરાથી ત્રાસીએ, પૂજનીક તમને ઉપાસીએ;
 તમો અમને ભીમકે રાજન, હું તમને પુત્રી સમાન.
 એમ કહીને ભરીયાં ચક્ષ, લાભ્યા દેવ થયા પ્રત્યક્ષ;
 ઈંદ્ર વરુણ વહ્નિ જળરાય, શોભે મંડપે જ્ય જ્ય થાય.
 નળને થયા તુષ્ટમાન, દેવ કહે માગો વરદાન;
 બળ્યો વર આપે સુરરાજ, નળનું સહજે સરીયું કાજ.
 કમળમાળ આપી ઈંદ્રરાય, લક્ષ વર્ષે નહીં સુકાય;
 અશ્વમંત્ર આપ્યો રાજન, દિન એકે હીડે શત જોજન.
 કહે અગ્નિ નવ દાઝે તુંય, જ્યાં સમરે ત્યાં પ્રગટું હુંય;
 ધર્મ કહે ભોગવે રાજભોગ, ત્યાં લગે પુર મધ્યે નહીં રોગ.
 જે કરશે તારી કથા વાંછના, તેને નવ હોયે જમજાચના;
 વરુણ લણે સાંભળ નળ રાય, શુકું વૃક્ષ નવપક્ષવ થાય.
 સમરયું જળ ઉપજે તત્કાળ, આઠે વર પામ્યો ભુપાળ;
 પછી દમયંતીને આપ્યો વર, અમૃતસ્રાવીયા થજે તુંજ કર.
 સર્વે સ્તુતિ કીધી દેવતાણી, વિમાને બેસી ગયા સ્વર્ગભણી;
 દમયંતી હરખી તત્કાળ, નળને કંઠે આરોપી માળ.
 સાધુ રાજ સર્વે બેસી રહ્યા, અદેખિયા ઉઠીને ગયા;
 વરકન્યા પરણ્યાં રીત કરી, ભીમકે પહેરામણી લલી કરી.
 લાડ ક્રોડ પહોંતાં હુંવરીતણાં, નળને વાનાં કીધાં ધણાં;
 નળ દમયંતી બન્યો જાય, વોળાવી વળ્યો ભીમકે રાય.
 વાજતે ગાજતે નળ વળ્યો, એવે કલિયુગ સામો મળ્યો;
 વરવા વૈદર્ભી નારદે મોકલ્યો, આવે ઉતાવળે સ્વાસે હળકલ્યો.
 બેઠો મહીષ જીપર કળીકાળ, કંઠે મનીષનાં શીશની માળ;
 કરમાં કાતુ લોહશૃંગાર, શિર સગડી ધીકે અંગાર.

પ્રેમાનંદ.

જૈ વરં દમયંતી રૂપનિધાન, જુએ તો મળી સામી જન;
જાણ્યો કન્યાને નળ વરયો, કળી ક્રોધે પાછો ફર્યો.
જે નળે પરણવા દીધો નહીં, આજથી લાગું પૂઠે થઇ;
નળ રાજ આવી પુરવિષે, કરે રાજ નારીસું સુખે.
ભોગવે ભોગ વિવિધ પેર, સ્વર્ગતાણું સુખ પામે ઘેર;
પ્રભુ પત્નીને વાધ્યો પ્રેમ, સાચવે બહુ સત્ય ને નેમ.
ચોહો વર્ણુ પાળે કુળધર્મ, ચાલે યજ્ઞાદિકનાં કર્મ;
તેણે કળીનું ચાલે નહીં, હીડે છિદ્ર જોતો અહીં તહીં.
નગર પૂઠે ફેરા બહુ ખાય, સંત આગળ પ્રવેશ ન થાય;
સહસ્ર વર્ષ વહીને ગયાં, દમયંતીને બે બાળક થયાં.
જુગમ બાળ સાથે પ્રસવ્યાં, પુત્રપુત્રીરૂપે અલિનવાં;
નળ દમયંતી હરખે ધણું, બાળક વડે શોભે આંગણું.
એક દિવસે નળ ભૂપાળ, મગાવ્યું જળ થયો સંધ્યાકાળ;
રહી પાહાની કોરડી ઘોતાં પાગ, કળી પામ્યો પેઠાનો લાગ.
સંધ્યાવંદન કીધું રાજન, પ્રવેશ કળીના થયો તે સ્થાન;
જ્યાં શય્યા સૂતો ભૂપાળ, સર્વાંગે વ્યાધ્યો કળીકાળ.

વલણ.

કળીકાળ વ્યાધ્યો રાયને, બ્રજ થયો નૈપધધણીરે;
હવે વહરાડું પીત્રાધને, કહી ચાલ્યો પુષ્કર ભણીરે.

કડવું ૨૯ મું.-રાગ કહાલેરો.

કળીજુગ દ્વાપર મળીને આવ્યા, પુષ્કરકેરે પાસરે;
હસ્ત ધસે ને મસ્તક ધૂણે, મુખે મૂકે નિઃશ્વાસરે. કળીજુગ.
વેશ વિપ્રનો ધર્યો અધર્મી, ને બન્યો મસ્તક ડોલેરે;
નૈપધપતિ બેઠો તપ કરવા, થઇ તરણાંને તોલેરે. કળીજુગ.
એક કુળમાં ઉદય બન્યોના, તું જોગી નળ રાણેરે;
તે ભોગ ભોગવે નાના વિધના, તારે નહીં જળ દાણેરે. કળીજુગ.
કળિ કહે છે જે જે ભાષ્યો, કર્મે વાળ્યો આડો આકેરે;
એક જ ઘોરડીના બે કાંટા, એક પાધરો એક વાંકેરે. કળીજુગ.
તારા પિતાસું અમારે મૈત્રી, તે માટે હિત કીજેરે;
એમ કહી કર ગ્રહી ઉઠાડ્યો, આવ આલિંગન દીજેરે. કળીજુગ.

ભેટતામાં પિડ પુષ્કરના મધ્યે, કીધો કળીએ પ્રવેશરે;
 તેડી ચાલ્યો નૈષધપુર ભણી, કરવા નળસું કલેશરે. કળીભુગ.
 વાટે જતાં વારતા પરડી, ન મળવું નાંખો જાંશારે;
 કળી. કહે તું છૂત રમજે, હું થાઉં જે પાશારે. કળીભુગ.
 પ્રથમ પોણુ કરજે વૃષભનું, દ્વાપર થાશે પોડીરે;
 સર્વસ્વ હરાવી લેજે નળનું, એ વાત ગમતી ગોડીરે. કળીભુગ.
 જઘપિ પુષ્કર પ્રવિત્ર હુતો, નોહોતી રાજની અભિલાપારે;
 ઉપજી અરિશ્યા નળરાય ઉપર, મલ્યા ભુગ જે અદેખારે. કળીભુગ.
 વૃષભવાહન પાસા કરમાં, ચાલ્યો રાજસભાયરે
 બાંધવ જાણી દયા મન આણી, નળ ઉડી જેઠો થાયરે. કળીભુગ.
 ભલે પધાર્યા પુષ્કર ભાઇ, જોગી વેશને છાંડેરે;
 આ ધર રાજ તમારું વીરા, રાજની રીતિ માંડેરે. કળીભુગ.
 આસન આપી કરે પૂજન, પૂછે કુશળી ક્ષેમરે;
 નળને કહે બીજી વાતે ન રાગું, છૂત રમવાનો પ્રેમરે. કળીભુગ.
 નળ કહે બાંધવ છૂત ન રમીએ, એ અનર્થનું મૂળરે;
 તું જોગેશ્વર કાં ઉપજાવે, ઉદર યોગીને શૂળરે. કળીભુગ.
 પુષ્કર કહે મારો પાંચ મુદ્રાનો, પોડી જિતું કે હારુંરે;
 એકી પાસે બળદ મારો, એકી પાસે રાજ તારું રે. કળીભુગ.
 કળીને સંગે પુણ્યશ્લોકને, પાપંતણી મતિ આવીરે;
 છૂત રમવું અપ્રમાણ છે પણ, વાત આગળ ભાવીરે. કળીભુગ.

વલણ.

ભાવી પદારથ ભૂપને, વેઠવું છે બહુ કષ્ટરે;
 છૂત રમવા જેઠો રાજ, કીધો કળીએ બ્રષ્ટરે.

કડવું ૩૦ મું.—રાગ મેવાડો.

નળ-રાજાએ છૂત આરંભ્યું, સત્ય થયું સર્વ ફેકજી;
 નય મધ્યે વારતા જાણી, ત્રાહે ત્રાહે કરે લોકજી.
 દમયંતીએ નળને કહાવ્યું, બળદ ભણી માં જોશોજી;
 એ વૃષભમાં વેરી છે કારમો, રાજ રમતાં ખોશોજી.
 ડાહ્યા લોક નગરના વારે, ઘણું વારે પરધાનજી;
 કળીભુગે ખુદ બ્રષ્ટ જ કીધી, કહ્યું દ્રાનું ન ધરે કાનજી.

પ્રેમાનંદ.

બેઠા બાંધવ પોણુ પરડીને, ડોલે પુષ્કર રાયજી;
 જે હારે તે રાજ મેલી, ત્રણ વરસ વન જાયજી.
 ત્રણ વરસ ગુપ્ત જ રહેવું, વેપ અન્ય ધરીજી;
 કદાચિત્ પ્રીછયું પડે તો, વન ભોગવે ફરીજી.
 મહિમા મોટો કળીબુગ ફેરો, નળને ગમી તે વાતજી;
 નળ કહેરે નાખ પ્રાસા, ત્યારે વરસ્યો શોણિત વરસાદજી.
 હાહાકાર હવો પુર મધ્યે, વાયુ સામટો વાયજી;
 નાખ્યા પ્રાસા પુષ્કર જિત્યો, સર્વસ્વ હાર્યો રાયજી.
 હાર્યો નળ ને પુષ્કર જિત્યો, જૈ બેઠો સિંહાસનજી;
 આણુ પોતાની વર્તાવી પુરમાં, કહે નળને જાણ્યો વનજી.
 વનકુળ પહેરી વન વસો ને, કરો વનફળ આહારજી;
 એક વસ્ત્ર રાખો શરીરે, બાકી ઉતારો શણગારજી.
 સર્વ તજી એક વસ્ત્ર રાખી, ઉઠ્યો નળ ભૂપાળજી;
 દમયંતીને કહાવિયું તું, પીયેર જાજે આ કાળજી.
 રૂદન કરતી રાણી આવી, બાળક ઝાલ્યાં હાથજી;
 શીશ નામીને સ્વામીને કહે, મુને તેડો સાથજી.
 સુખ દુઃખની કહીએ વારતા, એકલાં નવ સોહાયજી;
 હું સેવાને આવું સહીરે, થાકો તો ચાંપું પાયજી.
 કંથ કહે હો કામિની, તું આવે મુજને જંજળજી;
 એ દુઃખ સઘળાં વેડીએ પણ, ટળવળી મરે બંને બાળજી.
 રાતી કહે છે કામિનીરે, જેમ જાયા દેહને વળગીજી;
 તેમ હું તમારી તારુણીરે, કેમે ન થાકી અળગીજી.

વલણ.

જો અળગી કરશે નાથજી, તો ગ્રાણુ તજું તત્કાળરે;
 નળ કહે આવો વન વિષે તો, પીયેર વળાવો બાળરે.

કહ્યું ૩૧ મું.—રાગ મેવાડો.

મોસાળ પધારેરે, મોસાળ પધારે—
 મોસાળ પધારે બાધ્યાંરે, મારાં લાડવાયાં જો બાળ;
 નમાયાં થઈ વરતજે, સહેજે મામીની ગાળ—મોસાળ૦

હૃદયા ચાંપેરે; રાણી હૃદયા ચાંપે,-
હૃદયા ચાંપે પેટનેરે, એ છેલ્લું વેહેલું લાડ;
હવે મળવાં દોહવાંરે, મળીએ તો પ્રભુનો પાડ-મોસાળ૦
થયાં માત વોહોણારે, થયાં માત વોહોણાં,-
માત વોહોણાં થયાં દાંમણારે, નહીં કો રડો સાથ;
રુએ રાણી હૃદયાં ફાટે રે, કોણ માથે ફેરવશે હાથ-મોસાળ૦
મંદિરના ગુરુજીરે, મંદિરના ગુરુજી,-
મંદિરના ગુરુજી સુદેવજીરે, તમારે ખોળે સોંપું એ તન;
જઈ કહેજો મારી માતનેરે, જીવંતી પેરે કરજો જતન-મોસાળ૦
પુત્રી જમાઈરે, તમતણાં પુત્રી જમાઈ,-
પુત્રી જમાઈ તમતણાં, કહેજો વનમાં પુર્યો વાસ;
જઈ કહેજો મારા તાતનેરે, અમ જોગીનો લે તપાસ-મોસાળ૦
ચુંબન કરતીરે, માવડી ચુંબન કરતી,-
ચુંબન કરતી માવડીરે, ફરી ફરી મુખ જોય;
હૈયેથકાં નવ ઉતરેરે, એમ કહી દમયંતી રાય-મોસાળ૦

વલણુ.

રોયે રાણી અતિ ઘણું, વત્સ સોંપ્યાં ગુરુકર માંહેરે;
ઋષિ સાથે એ બાળકાં, વોળાવ્યાં નળરાયેરે.

કડવું ૩૨ મું.-રાગ વેરાડી.

બાળકાં વોળાવ્યાં ઋષિ સંગાતે, દમયંતી કરે આકંદ;
હાહાકાર હવો પુર મધ્યે, મળ્યાં સહિયરનાં વંદ.
પડો વાગો પુષ્કર પાપીનો, નળને કો નવ રાખે;
એક અંજળી જળ ન પામ્યાં, જો ભમ્યાં પુર આખે.
દાર અડકાવે નળને દેખી, જે પોતાનાં લોક;
તરશી દમયંતી પાણી ન પામી, કંઈ પડીઆ શોષ.
એક રાત રહ્યાં નગરમાં, આલ્યાં વાહાણું વાતે;
પુણ્યલોકની પૂઠ જ લીધી, કળી થયો સંગાતે.
જ્યાં વાવ સરોવર કુવાં આવે, પાકાં ફળની વાડી;
રીપુ કળીજીગ આગળ જઈને, સર્વ મેહેલે ઉડાડી.

પ્રેમાનંદ.

ફળ જળ ને પત્ર ન પામ્યાં, રાણી કરે આંસુપાત;
 વનમાં ફરતાં રુદન કરતાં, વહી ગયા દીન સાત.
 અંકેકું પટકૂળ પહેરયું, પ્રેમદા કામળ કાયા દાઝે;
 પાય પંકજપત્ર જેવા, તીવ્ર કાંટા ભાંજે.
 એક માન સરોવર આગળ આવ્યું, તેમાં દીકું પાણી;
 ઘણા દિવસની તૃષા સમાવવા, પીધું રાય ને રાણી.
 વારંવાર પાણી પીએ ને, એસે વળી હીડે;
 નર નારી વારિએ તૃપ્ત થયાં, પણ ક્ષુધા પાપણી પીડે.
 સ્વામી કહે સાંસતાં થઈયે, શ્યામા એશ થઈને સ્વસ્થ;
 જો સરોવરમાં શોધી લાવું, જો જડે એક જે મચ્છ.
 થોડા જળમાં પેઠા નળ રાજ, ઢીમરનું આચરણ;
 સાધુ રાયને શ્રમ કરતાં, મચ્છ જડીઆં ત્રણ.
 આણીને અખળાને આપ્યાં, વામા કહે થયું વારુ;
 નળ કહે આપણુ જે પ્રાણીને, શું હોશે એટલા સારુ.
 ભાર્યાના લુજ મધ્યે સોંપી, ભૂપ ગયો બીજી વરાં;
 કળીજીગ સર્પ થઈને બીહાવે, મચ્છ નાશે અરાંપરાં.
 નળે શ્રમ કીધો ઘટી જે, મચ્છ ન ચઢીયાં હાથ;
 પેલાં ત્રણે મચ્છ વહેંચીને લીજે, વિચારયું મન સાથ.
 નળ આવ્યો નિરાશ થઈને, ત્રણ મીનમાં ત્રિત;
 એટલામાં દમયંતીજીને, થઈ આવ્યું વિપરીત.
 અમૃતસ્રવિયા કર અખળાના, સજ્જવન થયાં મચ્છ પળમાં;
 હાલ્યાં મહીલા મૂંઝી દીવાં, ઉડી પડ્યાં જઈ જળમાં.
 ઘેલી સરખી મીનને કાળે, પાણીમાં વેવલાં વીણે;
 હવે સ્વામીને શો ઉત્તર આપીશ, રુદન કરે સ્વર ઝાણે.
 વીહીલે મુખ દીડી વૈદરબી, નાથ આવતો નીરખે;
 ચોહોદશ ભાળે આંસુ ઢાળે, સ્વાતિર્નિદુ શું વરપે.
 રાત્રી પત્ની પતિયે દીડી, ઘોળું મુખ થયું દીન;
 કહેરે પાપિણી શકે મુજ પાખે, ભક્ષ કચ્યાં તે મીન.
 હું ક્ષુધાતુર ફરીને આવ્યો, રજળ્યો પાણી માંડે;
 દોડ દોડ મચ્છ ભોજન કીજે, લાવ પાપિણી કાંડે.

હૃદે કાટતે યોલી રાણી, આંસુ પડે મોતી દાણા;
 ક્ષુધાતુર પાપણીએ મચ્છ ભક્ષ્યાં, મેં ન રહેવાયું રાણા.
 નળ કહે હંસે શીખામણ દીધી, વિદાય થયો આકાશ;
 એક ઘૂત ન રમીએ, ખીજું ન કીજે, નારીના વિશ્વાસ.
 એ વાનાં વાર્યાં તે કીધાં, હાથે દુઃખ લીધું માગી;
 હું ભુખ્યો તે તેં મચ્છ ખાધાં; શું આગ પેટમાં લાગી.
 દમયંતી હા હા કરે, જાણે સમ ખાઈ સાંને;
 સજ્જન થયાં ઉડી ગયાં, કહું તો રાય નવ માને.

વલણ.

ન માને રાજા એ આશ્ચર્ય મોટું, ઉડી ચાલ્યો નળ રાયરે;
 અણતેડી રાણી દમયંતી, પતિની પૂઠે ધાયરે.

કડવું ૩૩ મું.—રાગ વેરાડી.

આગળ નળ પૂઠે પ્રેમદા, સતીને અંતર આપદા;
 નળ તિરસ્કાર હીંડતા કરે, હૃદે કાટે અબળા આંખ ભરે.
 ખાધાં મચ્છ હશે ગત ઘણી, તો હીંડે છેરે પાપિણી;
 પીરે પાણી ફરી ફરી, કાં જે મચ્છ ખાધાં પેટ ભરી.
 એ મારગ આવ્યા આગળે, વિદાય કીધી નારી નજે;
 તું નહીં નારી હું નહી કંથ, આ તારા પીયરનો પંથ.
 મારો સંગ તુજને નહીં ગમે, પીયરમાં પેટ ભરીને જમે;
 મુને નાથજી કરજો ક્ષમા, મારે નથી પીયરની તમા.
 શ્રેકટ કરો મુજપર રીસ, અણુગત આળ ચડાવો શીશ;
 દેવતાનું મુને વરદાન, તે કાં નવ જાણો રાજન.
 હોતી વાત કામનીએ કહી, કળીને જોગે નળ માને નહીં;
 આગળ પાછળ બંને જાય, કળીએ કીધી બગની કાય.
 થોડી પાંખ ને માંસ જ ધણું, લોભાણું મન રાજનતાણું;
 પંખીમાં દિસે ઘણો ભાર, નર નારીના પૂરણ આહાર.
 કાણુ પ્રકારે બગને હણું, ઉપર વસ્ત્ર નાખું મુજતાણું;
 ઉફરાટી કરી સુંદરી, નળ ચાલ્યો દેહ નમ્ર કરી.
 લાન્થ્યાં પંખી ને લાન્થ્યું વંન, લાન્થ્યો સૂરજ મીચ્યાં લોચન;
 સ્વાદ દંદ્રિયે પીડ્યો મહારાજ, થયો નમ્ર લોપીને લાજ.

પીતાંબર ઝાલી ભૂપાળ, જેમ માછી ગ્રહી નાખે જાળ;
 બગ નિકટ ગયો જવ રાય, તેમ તેમ કળી આધેરો જાય.
 ઘાઇ વસ્ત્રનો નાંખ્યો પાસ, કળીજીવ લે ઉડ્યો આકાશ;
 એક વસ્ત્ર પંખી ગયો લેઇ, નળ જેઠો કપાળે કર દેઇ.
 અરે દૈવ તેં એ શું કર્યું, વસ્ત્ર જતાં કાંઈ ન ઉગર્યું;
 ગયું રાજ છત્ર મહિમા ધણો, ન રહ્યો અંગે સૂત્ર તાંતણો.
 વિહંગમ વસ્ત્ર ગયોરે હરી, દમયંતી મા જ્ઞેશો ફરી;
 પાછે પગે ગઇ સ્ત્રીજન, આપ્યું અર્ધું વસ્ત્ર સ્વામી ઢાંકો તન.
 એકેકા છેડો પહેર્યો ઉભે, તીરથ નાહે તેવાં શોભે;
 અંન વિના અડવડીયાં ખાય, સતને આધારે આત્યાં જાય.
 મહા વનની આવી જંખજાળ, તે સ્થાનકે થયો સંધ્યાકાળ;
 બંને જેઠાં દુમને તળે, ચુંટી પત્ર પાથર્યાં નળે.
 દુઃખની વાત કરી નવ નવી, દમયંતી નિદ્રાવશ હવી;
 ક્ષુધા અંગોઅંગ રહી હસી, મુખ જાણે પૂનેમનો શશી.
 નળે સુતી દીડી સુંદરી, નિઃસ્વાસ મૂક્યો જે નયણાં ભરી;
 કોણું દિવસ આવ્યો શ્રીહરી, એ દુઃખે પ્રાણુ ન જાય નીસરી.
 વૈદરભી વસુધાવશ પડી, દુઃખ નોતું દીઠું એક ઘડી;
 ઘણે દોહલે વરી મેં એહ, રુચે રાજા જ્ઞેધને દેહ.
 નખથી નિરખતાં જ્ઞેયું મુખ, ત્યારે મનમાં લાગું દુઃખ;
 કળિ વળી તેનું ચિત્ત ફેરવે, રાજા મનમાં દ્વેષ મેળવે.
 શી સગાઇ પરતનયાતણી, દુષ્ટ દમયંતી એ પાપિણી;
 શી પ્રીત છેહ દીધો જણીએ, હું વિના મચ્છ ખાધાં એણીએ.
 મલીન મન એનું નિર્ધાર, કો સમે મારો કરે આહાર;
 નં ઘટે એસું રહેવું મળી, રાયને ઉપજવે શુદ્ધિ કળી.
 તે સમેની હદેની દાઝ, મૂઠું વનમાં એકલી આજ;
 શુદ્ધિ ભ્રષ્ટ મન રાજાતણું, કળીનો પ્રેર્યો કોધે ધણું.
 મનમાંહે આશંકા ગણે, એક વસ્ત્ર પહેર્યું જે જાણે;
 મધ્યે ચીર ફાડું બળ કરી, થાય રાજા જાગે સુંદરી.
 હોય છુરી તો છેહું પટફળ, કળી થયો કાતું અનર્થનું મૂળ;
 નળે લીધું છુરીકા શસ્ત્ર, વચ્ચેથી વહેર્યું અડધું વસ્ત્ર.

કટકા જે પટકુળના કરી, મૂકી નળ આલ્યો સુંદરી;
ગયો ડગલાં સાત જ ભરી, પ્રીત સ્યામાની સાંભરી:
નળ વિમાસણ મનમાં કરે, એકલી એ ફાટીને મરે;
ચર્યો હું દેવતા પરહરી, વળી વનમાં સાથે નીસરી.
ત્રૈલોક મોહન એ માંનિની, કેમ વેદના સહેશે રાનની;
ન ઘટે મૂકી જનું મને, નળ આલ્યો દમયંતી કને.
દીહું મુખ અંતર પરજાલ્યો, સંભારી મચ્છ ને પાછો વાલ્યો;
કળી તાણે વાટ મનતણી, પ્રેમ તાણે દમયંતી ભણી.
વિચાર વારિનિધિમાં પડ્યો, આવાગમન હીડાજે ચઢ્યો;
સાત વાર આલ્યો ફરી ફરી, તજી ન જાયે સાધુ સુંદરી.
બળ પ્રબળ કળીનું થયું, પ્રેમ બંધન તુટીને ગયું;
સર્પ કંચુકીને તજે જેમ, મેં દમયંતી તજવી તેમ.
વૃક્ષ પત્રને જેમ પરહરે, પુનરપિ તે અંગી નવ કરે;
જેવું હોય વમનનું અંત, તેવી મારે એ સ્ત્રી જન.
કે વેળા મુને મારે નેટ, હુંયે વહાલું એને પેટ;
એવું કહીને મૂકી દોટ, ઉવાટે દોડ્યો સાસોટ;
ત્યાં લગે ધાયો ભૂપાળ, રજો જ્યાં થયો પ્રાતઃકાળ.

વલણ.

કાળ ઉદે અરુણ તણો, ત્યાં લગે ધાયો થીશરે;
જાગ્યો હૃદયે થયું દુઃખ ઉદે, જ્યારે દીકા દીશરે.

કડવું ૩૪ મું.—રાગ રામઝી.

નળ જળ નયણે ભરે ને, કરે વિવિધ વિલાપ;
વ્યાકુળ અંગ પોતાતણું, અવની પંજાડે આપ.
વૈદરભી વામા, રંક રામા, એકલડી વન મધ્ય;
ભય ધરશે, ને ફાટી મરશે, અંધાની ટળી અવધ્ય.
નહીં મજે ફરી, કાકીલા સ્વરી, શે ઉપન્યો વિખવાદ;
મનગમયંતી, જોલ દમયંતી, નજે માંડ્યો સાદ.
વિશ્વ મોહિની, સૃષ્ટિ દોહિની, સુંદરી મુક્તાબુ;
વિરહિણી વલ્લભ, દર્શન દુર્લભ, જોલ પિયુના પ્રાણ.

પ્રેમાનંદ.

વન કરતો, રુદન કરતો, જોતો આઘ્યાની વાટ;
 કળીએ ચરણ ધરણનાં ભુંસ્યા, વન કીધું નિર્વાટ.
 વડાળે ભૂપાળ વળ્યો, તે રુએ હૃદયા કાટે;
 મોહ ધારણ, કર્મ કારણ, કહે ભૂજ દેઈ લલાટે.
 રાય વિલપે ધણું કળપે, સંભારે સુખ સ્નેહ;
 કબુધ આવી, મન ભાવી, અન્યાએ દીધો છેહ.
 અજગર, વાધ, વરુ નાગ, છે દારણ વનની હૃદય;
 કરાડ કોતર, સિહના સ્વર, શ્યામા પ્રાટી મરશે સદ્ય.
 દોહલે પામી, ગજગામી, દેવ ગયા નિર્મુખ;
 સ્વયંવર સાથ, સાંભળી વાત, સર્વ પામશે સુખ.
 કોણ નેત્ર લુહે, રાય રુએ, એવે શબ્દ સાંભળ્યો ગાઠો;
 લોહ પ્રેમજળ, મૂકાવ રાય નળ, બળતાને બાહર કાઢો.
 સાંભળી વાણી, બાણી રાણી, રોઈ રોઈ બેઠો સ્વર;
 હરખે ભરાયો, સ્વરે ધાયો, વીરસેન કુંવર.
 પાડે બરાડા, બળે દવાડા, તરફડે મોટો બાળ;
 કહે દયાસિંધુ, દીનબંધુ, કાઠ નળ ભૂપાળ.
 વહ્નિ વરદાન, ગયો સુખાણ, નાગે કીધો નમસ્કાર;
 આપ પ્રાણદાન, હો ગુણવાન, કાંઈ હું એ કરીશ ઉપકાર.
 વિષથી ન બીધો, નાગ લીધો, જોજન દેહ પ્રમાણ;
 બાંધે ચહડાવી, મૂક્યો બહાર લાવી, શાતા પામ્યો પ્રાણ.
 પુણ્યશ્લોક સાચા, વિપ્ર વાચા, મળ્યો વૈદર્ભીકાંત;
 પૂછે નળ, દાધો સખળ, મુને કહે માંડી વૃત્તાંત.

વલણ.

વૃત્તાંત કહે ભાઈ કોણું છે, પામ્યો બહુ પરિતાપરે;
 સર્પ કહે રાય સાંભળો, મુને હવો ઋષિના શાપરે.

કડવું ૩૫ મું—રાગ દેશાખ.

બોલ્યો નાગ કરી પ્રણામ, રાય મારું કરકોટક નામ;
 હું પ્રાચીન કર્મે પામ્યો સંતાપ, સમ ઋષિએ દીધો શાપ.
 વિમાન જાતું હતું સ્વર્ગ ભણી, અજ્ઞાનતા જાગી મુજ તણી;
 પુત્રકારી કૃણા નાખી જવાળ, દાધા સમ ઋષિ ચહડ્યો કાળ.

પતિત તેં નાંખી વિષની લેહેર, બળ દવમાં અવની ઉપેર;
 બહુ કાળ લગે વસો વહીમાંય, ભોગવ દુઃખ જીવ નહીં જાય.
 મેં જાણ્યું શાપ ટળે નહીં ખરો, મુને શાપનો અનુગ્રહ કરો;
 વહિ વેદના દોહેલી ધણું, કહ્યું દર્શન થાશે મળતાણું.
 પુણ્યસ્લોક બાહેર કહાડશે, તે તુંને શાતા પમાડશે;
 તે દિવસનો વન દાજું છો અહીં, સાત સહસ્ર વરસ ગયાં વહી.
 તે તમો આજ દુઃખ ટાળીયું, પુણ્યસ્લોકપણું પાળીયું;
 મારી દેહને અતિ સુખ થયું, ઋષિ વચનનું ફળ લહ્યું.
 એવું કહીને સર્પ જ ધસ્યો, કરકોટક નળને કંઠે ડસ્યો;
 લાગી વિષન્વાળ દાઘો ભૂપ, કાળી કાયા થયું કુખડું રૂપ.
 કાજળપેં શ્યામતા વિશેષ, વાંકું મુખ પંચવર્ણ કેશ;
 છતે દાંતે ડાઘાં ગયાં મળી, નીસરી ખુંધ કટી જોવડ વળી.
 નળ કહે ધન્ય કદ્દુકુમાર, ઘણો રુડો કર્યો ઉપકાર;
 તુંને મેં આપ્યું પ્રાણદાન, તેં હુંને કીધો સાહી સમાન.
 નાગ કહે રે રખે દુઃખ ધરો, જ્ઞેતાં એ ઉપકાર છે ખરો;
 ગુપ્ત રહેવું સંવત્સર ત્રણ, કો નવ ઓળખે એવું વર્ણ.
 ત્રણ વસ્ત્ર આપું છઉં ભૂપ, પરિધાને થાશે મૂળગું રૂપ;
 તે જ્ઞેયાં પહેરી પરીક્ષા કરી, તત્ક્ષણ કાંતિ ભૂપની ફરી.
 હરખ્યો નળ થયું દિવ્ય કામ, નાગે બાહુક ધરિયું નામ;
 ભૂપાળ વ્યાળ થયા વિદાય, ગયો અયોધ્યા નૈષધરાય.
 દેખી માણસ નાહાસે અરાંપરાં ધાયે બાહુક પૂઠે છોકરાં;
 જે જે મારગ મહીપતિ પળે, ત્યાં માણસ જોવાને મળે.
 હસે લોક રૂપે લીહ વાળી, પૂઠે છોકરાં પાડે તાળી;
 રાજસભામાં રાજા ગયો, પ્રતિહાર સાથ ખસીને રહ્યો.
 હસી સભા હસ્યો ઋતુપર્ણ, વિધિએ આ ક્યાં નિર્મ્યું વર્ણ;
 હારે કાજળ ને જંબુફળ, જાણે રૂપે બીજો નળ.
 કહો કોણ છો સ્વરૂપના ધામ, કેમ આવવું પડ્યું શું કામ;
 નળ કહે મારું બાહુક નામ, આવ્યો ઉદર ભરવા કામ.
 અશ્વમંત્ર જાણું રાજનં, એક દિવસે ખેડું શત જોજનં;
 કહે ઋતુપર્ણ મોટું કારણ, આ રૂપ ને વિદ્યા અસાધારણ.

નળ ઈંદ્ર વિના કે જાણે નહીં, મંત્રપ્રાપ્તિ તુંને ક્યાંથી થઇ;
મંત્રપાઠ કરતા નળરાય, હું નળનો સેવક શીખ્યો વિદ્યાય.
કે સમે પ્રકાશી ભણતા તેહ, સાંથી વિદ્યા હું પામ્યો એહ;
નૈષધનાથ તે વનમાં ગયો, તે દુઃખે હું આવો થયો.
આવ્યો છઉં રહેવા તમકને, અંનવસ્ત્ર આપજો મને;
નહીં કરું હું નીચું કામ, નહીં ધરાવું સેવક નામ.
રાયજી તમને નહીં નમું, સ્વયંપાક કરીને જમું;
રાજા કહે રહો જેમ તેમ, વિદ્યાવાન જવા દેઉં કેમ.
હયદાસપતિનો અધિકાર, સેવક માત્ર કરે નમસ્કાર;
જઘપિ માન પામે ધણું, પણ કહેવાયે દાસત્વપણું.
અશ્વપતિ મહારાજા થયો, હયશાળામાં વાસો રહ્યો;
છે વિન્નેગની વેદના ધણી, નિત્યે સુએ શ્લોક એક ભણી.

શ્લોક: સ્વાગતાવૃત્તં.

આતપે ધૃતિમતા સહ વધ્વા યામિનીવિરહિણા વિહગેન ।
સેહિરેં ન કિરણા હિમરશ્મેર્દુઃસ્વિતે મનસિ સર્વમસંહ્રમ્ ॥

સાવાર્થ-વસંતતિલકા છંદ.

જે ચંદ્રવાક દિવસે વહુ સાથ રાખે, તે સંગ રંગ રમતાં રવિતાપ સાંખે;
રાતે વિન્નેગથકિ ચંદ્રપ્રકાશ ખૂંચે, જો દુઃખ હોય દિલમાં કશુંએ ન રુચે.

રાગ ચાલતો.

એવું કહિને કરે શયન, વિસ્મય થાય પાડોશી જન;
બાળ બીહામણો આવી વસ્યો, કદરજનેવિન્નેગ તે કશો.
તે સ્ત્રીએ સુકૃત શું કરયું, જોણે આ સ્વરૂપને વરયું;
વારુ થયું જે વીપત પડી, આ ભૂતથી ધૂટી બાપડી.

વલણ.

બાપડી ધૂટી લોક કહે, રહ્યો રાયને રીઝવીરે;
બૃહદશ્વ કહેયુધિષ્ઠિરને, દમયંતીની શી ગત હવીરે.

કડવું ૩૬ મું.-રાગ દોહરા.

સ્વપ્નું આવ્યું નારને, મૃડી જાય છે નાથ;
જાગી ઉડી અગ્નિનકે, ગ્રેહેવા પ્રભુનો હાથ.

નળાખ્યાન.

વૈદર્ભી થઈ ગાભરી, વળી જુએ ચોપાસ;
અમ અખળાના હૃદે કારમાં, ખીલું તમારે હાસ.
જોયું વંન ફરી ફરી, સમ દેઈ કીધા સાદ;
પછી રુએ બહુ વિધકરી, પામી અતિ વિપાદ.

રાગ મારુ.

અમો અખળા માણસ ખીજે, નવ કીજે હાસ,	હો નળરાય;
કેમ ધીરજ ધરું હું નારી, તમારી દાસ,	હો નળ૦
રાત્ર અંધારી તો માહરી, વલે કોણુ થાશે,	હો નળ૦
તમ ચર્ણકેરી આણુ, પ્રાણુ મુજ જાશે,	હો નળ૦
આંહાં તો જોલે સાવજ, નાગ વાધ ને વરુ,	હો નળ૦
જોલો જોલો વાહો છો ક્યમ, સમ હું તો મરું,	હો નળ૦
હાંહાંજી જાએ છો હાડ, રાડ થશે પ્રાંસુ,	હો નળ૦
અગોપરહાન આવે દયા, દેખી આંખડીએ આંસુ,	હો નળ૦
તમારાં પગલાં નવ પ્રેમું કંથ, પંથ કેમ લહુંરે,	હો નળ૦
નિશા અંધારી લયાનક, સ્થાનક કેમ રહુંરે,	હો નળ૦
નૈપથ દેશની રાણી, તાણી અતીસેં રાયરે,	હો નળ૦
પ્રભુજી અંગ અવેવ મારા, તારા જોયરે,	હો નળ૦
ઘેલી સરખી ચાલે, વાહાલે વછોડીરે,	હો નળ૦
માંડયું વલવલવું, જોયું રોવું મૂઝ્યું છોડી,	હો નળ૦
વલવલતી વૈદરભી વાટે, ઉચાટે ભરી,	હો નળ૦
કારણુ સ્વામી શુંય, હુંય પરહરી,	હો નળ૦
વહાલા નવ દીજે છેય, નેહ વિચારો,	હો નળ૦
કર્મે વાળ્યો આડો આંક, શો મારો,	હો નળ૦

વલણુ.

શો અપરાધ મારો સ્વામી, દારુણ વનમાં મૂકી ગયારે;
અલ્પ ભ્રાંતે હું તજી, અંતર ન ઉપજી દ્યારે.

કડવું ૩૭ મું.—રાગ રામગ્રી.

વૈદરભી વનમાં વલવલે, અંધારી રાત;
ભામિની લય પામે ઘણું, એકલડીરે જાત. વૈદરભી.

પ્રેમાનંદ.

રસનાયે નામ જ નળતણું, મુખ જ પતીરે જાય;
 શુદ્ધ નથી શરીરની, ભાંજે કંટક પાય. વૈદરભી.
 રોષ રોષ રાતી આંખડી, ભરે આંસુ નીર;
 નયણે ધારા બળ્યે ઝરે, વહે અંગ રુધીર. વૈદરભી.
 હીંડતાં તે આખડે, પગમાં વાગે ઠેસ;
 ચાલંતી ઉભી રહે, ભરાયે કાંટે કેશ. વૈદરભી.
 અંગે ઉઝરડા પડ્યા ધણા, વહે શોણિતધાર;
 હો નળ હો નળ જોલતી, બીજે નહીં વિચાર. વૈદરભી.
 ઉંડા કેતર ઉતરે, ચઢે ગિરિ કરાડ;
 અશુદ્ધે ઉધડકે નહીં, પાડે વાધ ખરાડ. વૈદરભી.
 વાંકી વાટ ટીંબા ટેકરા, ભયાનક જોહ;
 રાક્ષ માંહે સાપ કુંદવે, ધણું ધુધવે ઘોહ. વૈદરભી.
 શબ્દ પશુ પંખીતણા, ન પડે કાંઈ પ્રીછ;
 વરુવણીઅર બીહાવે અરણ્યમાં, ધાયે વળગવા રીંછ. વૈદરભી.
 શૂકર રોઝ ચિકારડાં, ચીતરા દે કાળ;
 પ્રાણ નાદ હોયે ધણા, બહુ જોલે શીઆળ. વૈદરભી.
 આંખા આંખલી લીમડા, અરીઠા અપાર;
 શીમળ સમળી સેગઠા, ન સૂઝે પંથ વિચાર. વૈદરભી.
 ખેર ખાખર ને કાચકી, કંટાળા થુએર;
 બાવળીયા બહુ જોરડી, સરગુવા સમેર. વૈદરભી.
 આખડી પડતી સુંદરી, ચરણે વેલા વિંટાય;
 ધૂટા કેશ કામિનીતણા, ઝાંખરે ઝીંટાય. વૈદરભી.
 વૃક્ષ અથડાએ અંગસું, મૂકે કાંટામાં પાય;
 શુદ્ધ નથી રે શરીરની, ભજતી નળરાય. વૈદરભી.
 દિવસ નિશા પ્રીછે નહીં, એવું ધાડું અરણ્ય;
 દમયંતી ભૂલી ભમી, ત્યાં દિવસ ત્રણ. વૈદરભી.
 અંન ઉદક પામી નહીં, નહિ જોસવું શયન;
 ત્રણ દિવસ એમ વહી ગયા, ભમયંતાં વન. વૈદરભી.

વલણુ.

વન ભયાનક ભામિની ભમી, દિવસ ત્રણ ગયા વહીરે;
 વાટ ઘાટ ને ગામ હામ કાંઈ, પ્રેમદા પામી નહીરિ.

કડવું ૩૮ મું.-રાગ રામઘ્રી.

ભૂલી ભમે છે ભામિની, નૈષધનાથની નારરે;
 હો નળ હો નળ જોલતી, ભીમકરાજ કુમારરે. ભૂલી.
 ઘોવાયું કાજળ આંસુએ કરી, વેદનાએ વ્યાકુળરે;
 અર્ધ ઉઘાડી દેહડી, નાથે શડયું છે પટકુળરે. ભૂલી.
 એવે દીઠો એક ચીતરો, ધાધ દમયંતી ઉલટરે;
 પૂછે ભાળ નળ ભૂપાળની, છે તારા જેવી કટરે. ભૂલી.
 શાર્દૂલ દીઠો વાટમાં, વૈદરભી પૂછે ધરી વહાલરે;
 નૈષધનરેશ વાટે મળ્યા, છે તારા જેવી ચાલરે. ભૂલી.
 સાવજ થાયે ગાભરા, ભય પામી નાશી જાયરે;
 રમે વનદેવી અમને ઝાલતી, પશુઅરિ કંપાયરે. ભૂલી.
 પૂછે ઉંઝાં દૂમને, તારી ગગને ગધ ડાળરે;
 તરુવર જે મારી વતી, કહીં દીસે ભૂપાળરે. ભૂલી.
 પર ઉપકારી સદા તમે, વળી શીતળ તારી છાંયરે;
 નૈષધનાથ ક્યહું દીઠડા, ક્ષેત્રે છાં વનમાંયરે. ભૂલી.
 તરુ ઉત્તર આપે નહીં, તેમ તેમ રાણી રોયરે;
 પુણ્યશ્લોકે જ્યારે પરહયાં, શત્રુ થયાં સર્વ ક્રોયરે. ભૂલી.
 અજગર પડ્યો છે વાટમાં, વીકાશી મુખ ભાગરે;
 દમયંતીએ જાણ્યું નહીં, તેનાં મુખમાં મૂંઝો પાગરે. ભૂલી.
 ચરણ ગળ્યો જાનું લગે, વિષ ચઢી ગયું શરીર રે;
 પડી ભોમ સાદ નળને કરે, મુખે પાડે રીર રે. ભૂલી.
 અજગર આનંદ પામીએ, ભલું જડ્યું ભક્ષ રે;
 વૈદર્ભી ધણું વલવલે, ઉંઝાં ચઢી ગયાં ચક્ષ રે. ભૂલી.
 કંઠે બંધાઈ કાચકી, મુખે પડીએ શોષ રે;
 મરણ સમે મૂંઝે નહીં, હંદે રસના પુણ્યશ્લોક રે. ભૂલી.
 રાતી રાણી સાંભળી, પારધી આવ્યો ધાધ રે;
 પગ દીઠો અજગર મૂખમાં, તેણે શ્યામાને સાહી રે. ભૂલી.
 પારધીએ અજગર મારીએ, ક્રોહોવાડાને ધાય રે;
 જાત કરીને મૂકાવીએ, નળપત્નીના પાય રે. ભૂલી.
 વૈદર્ભીને વિષ ચઢ્યું નહીં, છે વાસવનું વરદાન રે;
 કરતળ વાસ સુધાતણો, દેહી રહી પરમ નિધાન રે. ભૂલી.

પ્રેમાનંદ.

વલણ.

દેહી રહી પરમ નિધાન, હળાહળ ગયું ઉતરી રે;
કહે ભટ પ્રેમાનંદ પછે, શું દુઃખ પામી સુંદરી રે.

કડવું ૩૯ મું.—રાગ મારુ.

વિષંધર માર્યો વ્યાધે આવી, મહીલા મૃત્યુથકી મૂકાવી;
વ્યાધે અજગર લીધો હાથે, ચાલ્યો તેડી દમયંતી સાથે.
પારધી હીંડ્યો જગને જિતી, વૈદર્ભી જાય બીહીતી બીહીતી;
ગયો એક તળાવની તીર, પ્રક્ષાલન કીધું સર્પ શરીર.
દેખતાં દમયંતી પ્રલક્ષ, તે અજગર કીધો ભક્ષ;
મુખનું પાસું રહેવા દીધું, બાકી શરીરનું ભોજન કીધું.
દમયંતી વિસ્મય હવી, આ તો વાર્તા દીડી નવી;
જીવાંતક કહે હો નારી, તમો દીડી વિદ્યા અમારી.
મનની ખટપટ સઘળી છાંડો, પ્રેમ કટાક્ષ મુજપર માંડો;
હું તો પારધીપતિ છૌં વ્યાધિ, પટરાણી કરું ભલે લાધી.
કુણ માત તાત કુણ સ્વામી, વન નીસર્યાં વૈરાગ પામી;
એકલાં આબ્યાં આણી દશે, કોણ નામ બોલો રળી રસે.
કોણે વચન કહ્યું કવરધું, કાં અંબર અંગે અરધું;
શું નળ નળ મુખે જપો, છો ડાહ્યાં ઘેલામાં ખપો.
જઘપિ દુઃખ તમને પડિયું, પણ ભાગ્ય મારું ઉઘડિયું;
એમ કહિને ગયો સ્પર્શ કરવા, ભારે અખલા લાગી આસરવા.
ધસ્યો રાહુ ચંદ્રને ચાંપે, તેમ દમયંતી થરથર કાંપે;
મા ભરિશ આરું ડગ, તુજ પર ત્રૂટી પડશે ખડગ.
હું તો ભીમક રાયની બાળી, અલ્યા હું નહિ ચૂકવાવાળી;
હું તો દમયંતી નળની નારી, પારધિ કહે ભાગ્યદશા મારી.
એવું કહીને પારધિ ધસિયો, અખળાને કોધ મન વસિયો;
મૂર્ખ કહ્યું માનરે મારું, હો જમપુરના વટે સારું.
ઉપકાર તારો હું જાણું, તે માટે હું દયા કાંઈ આણું;
બળ મા કર તું મુજ સાથે, મૂર્ખ મરણ ચઢ્યું છે માથે.
કેમ જવા દેઉં ભોળી ભામ, મુજ વિરહીતણો વિશ્રામ;
હુંમાં શો અવગુણ જ દેખો, મને શા માટે ઉવેખો.

મારે મંદિર સ્ત્રી છે તરણુ, તે રહેશે તમારે ચરણુ;
 આપણુ ખે જીવ જીવશું જડિયાં, કોણુ સુકૃતથી સાંપડિયાં.
 ચનાર હશે તે દેઈશ થાવા, પણુ નહિ દેઈ તમને જાવા;
 સુખે પારધિ વંશમાં વરતો, હું નળથી નથી કાંઈ નરતો.
 લક્ષણવંતિ મને લોભાવો, પૂરી વાસ સદન શોભાવો;
 અન્ન વસ્ત્ર વિના ન દુભાવો, લ્યો ગૃહસ્થાશ્રમનો લાવો.
 ભક્ષ દુઃખ ન ધરશો ચિત્ત, શત પશુ વેધું છું નિત્ય;
 ઉંચું જોઈ કહે ધન્ય વિધાતા, મને દમયંતીનો દાતા.
 મારી કર્મ દશા છે ચઢતી, વૈદર્ભી પામ્યો રડવડતી;
 દેવ નહીં પામ્યા ખપ કરતાં, મને વાર ન લાગી વરતાં.
 તૃણનો મેરુ ને મેરુનું તરણુ, તારી લીલા અશરણુશરણુ;
 ભોગવી ન શક્યો નૈપથ્ય સ્વામી, નળે ખોઈ નારી મેં પામી.
 શું નળ નળ જંખના લાગી, પહોર નિશાયે ગયો ત્યાગી;
 શે લોભે લ્યો નળનું નામ, જોણુ દુખિયાં કીધાં આમ.
 જોલો આધાર પ્રાણજીવન, ધાયો દેવાને આલિંગન;
 કોઈ સતિયે સંભાળ્યું સત્ય, રોઈ સમર્યા કમળાપત્ય.
 વિકૃલજી ચડજો વારે, હું તો રહી છું તમ આધારે;
 છો વિપત સમેના સ્યામ, મધુસૂદન રાખો મામ.
 આપ્યું પદ ધ્રુવને અવિચળ, ગ્રાહ્યી મૂઝાવ્યો મદ્દગળ;
 રાખ્યો પ્રહ્લાદ વસિયા ચંભ, રક્ષા કરો ધરો ન વિલંબ.
 સત્ય હોય સદા નિરંતર, અસત્યથી હોઈ સ્વતંતર;
 ન મૂઝ્યા હોય નળ મનથી, કુદૃષ્ટે ન જોયું હોય અન્યથી.
 આપતકાળ રહી હોઈ સત્યે, નળ સમરી રહી હોઈ શુભ મતે;
 પંચ મહાભૂત સાક્ષી ભાણુ, ન ચૂકી હોઉ નળનું ખ્યાન.
 સત્ય જળે દેઈ છોં શાપ, ભસ્મ થજો વ્યાધિનું આપ;
 વચન નીસર્યું મહિલાનાં મુખથી, અગ્નિ લાગ્યો પગના નખથી.
 સ્તવન કીધું જોહુ કર જોડી, નમતામાં થયો રાખોડી;
 પ્રેમદા પામી પરિતાપ, ઉપકારીને દીધો શાપ.
 જઘપિ વ્રત ન ભાંગું, પણ લૌકિક લાંછન લાંગું;
 લોકને પારધિનો સંદેહ, માટે પાડું હું મારી દેહ.

પ્રેમાનંદ.

પ્રાણત્યાગે નથી હું ખીતી, શું કરું સ્વામી પાખે જીવી;
 કેશનો પાંગરો ગુંથી ગ્રંથે, લેઈ ભરાવ્યો શંસો કંઠે.
 હો વિષ્ણુ એટલું માગતી મરું, નળની દાસી થઈ અવતરું;
 એવે કળજીગે ધાર્યું મન, કરું કૌતક હું ઉત્પન્ન.
 મરણથી ઉગારી લીધી, ત્યાં માયા કળીએ કીધી;
 દીડી તાપસ આશ્રમ વાડી, ગઈ દમયંતી શંસો કાહાડી.
 નમ્ર દિગંધર છે મહંત, થઈ પાસે હરખ્યું ચંત;
 બોલે કળીજીગ નાસા ગ્રહી, અપ્રીત મચ્છ માટ થઈ.
 શકે ભીમકસુતા દમયંતી, તજી નાથે હીડે ભમયંતી;
 અલ્પ અપરાધની ભ્રાંતે, કામની તજી છે કાંતે.
 ભીમક સુતા આનંદી અપાર, જોગી જગદીશને અવતાર;
 ફરી ફરીને પાગે નમે, નળનું પ્રશ્ન કરોજી તમે.
 મુનિ કહે નળને છે ક્ષેમ, પણ ઉતરવો તુજથી પ્રેમ;
 નળ નારી શોધે છે અન્ય, તું કરજે જે ઉપજે મન.
 તવ હરખ્યો પ્રેમદાનો પ્રાણ, મારા પ્રભુને છે કલ્યાણ;
 લક્ષ નારી કરો રાજન, પણ મારે નળનું ધ્યાન.
 ઠરી ઠાર તે જાણી નળ, નારીએ લીધાં જળ ફળ;
 પામી વિરામ કીધું શયન, નિદ્રાવશ થઈ સ્ત્રીજનન;
 સ્વપ્નાંતર દીઠા નળ રાય, જાગી તો દુઃખ અમાણું થાય.

વલણ.

નળની સ્ત્રી નિદ્રામાં, સ્વપ્નવિષે પુણ્યશ્લોકરે;
 ચારધડીએ જાગી ચતુરા તો, આશ્રમ વાડી ફેકરે.

કડવું ૪૦ મું.—રાગ મહુલાર.

ભીમકસુતા જાગી કરીને, ચારે દિશાએ જોયરે;
 નહોં તાપસ વન ખીહામાણું, નળની નારી રાયરે.
 હું પાપણીને પગલે કરીને, મુનિએ મૂક્યો ઠામરે;
 મેં કાણુ કૃત્ય રે આચર્યાં જે, વિપત પડે છે આમરે.
 હીડે સાદ કરંતી વનમાં, ત્રિભોવન નાયક નરરે;
 ગગને રહ્યા હરખે ધણું, મેં ઉવેખ્યા અમરરે.

લક્ષણવંતે લોક હસાવ્યા, સ્વયંવરના સર્વે;
અજ રિપુને વહી જાય છે, કૌતક કરું પર્વે.
એવું જાણી મારા નાથજી, દાસીની લેજે સંભાળરે;
હો વિહંગમ વેવિશાળિયા, મને મૂકી નળ ભુપાળરે.
હો વજ્રાવતી માવડી મારું, ઢાંક ઉઘાડું ગાત્રરે;
હો ભીમક મારા તાતજી, શોધી મનાવજે જામાત્રરે.
હો નૈષધ દેશના રાજ્યા, અણુચિત્યું દો દર્શનરે;
ભૂપરૂપને જાળી લામણે, હો સલુણા સ્વામીનરે.
વૈદરભી નાથ વિન્નેગણી, વિરહે વ્યાકુળ શરીરરે;
ચતુરાને વન ચાલતાં, આવ્યું સરિતા તીરરે.
આનંદી અખળા અતિ ધણું, ઉતરતા દીઠા લોકરે.
ધાધને પૂછે પ્રેમદા ભાઈ, દીઠા કહી પુણ્યલોકરે.

વલણ.

પુણ્યલોક છે એ સાથમાં, પૂછે નળની નારીરે
નદી ઉતરતાં આશ્ચર્ય પામ્યા, પરદેશી વેપારીરે.

કડવું ૪૧ મું.-રાગ મારુ.

ભરી પૂછે સતી, વેપારીરે;	ક્યહું દીઠા છે નૈષધપતિ, વેપારીરે.
ગયા છે પરહરી, વેપારીરે;	છે તમમાં વાત કહો ખરી વેપારીરે.
દેખાડો નળ નાથને, વેપારીરે;	રુડું હજે સધળા સાથને, વેપારીરે.
ખોલો જળ તીર છો, વેપારીરે;	તમે વિપત સમેના વીર છો, વેપારીરે.
પ્રહ્લાએ વાળી હઘરે, વેપારીરે;	મારો સ્વામી ઝાળખીએ સઘરે, વેપારીરે.
નદ્ભુત ગોરું ગાત્રરે, વેપારીરે;	દીઠે અડસેઠ વળે જાત્રરે, વેપારીરે.
મુખ મુછ વાંકડી, વેપારીરે;	મોટી આંખ ચાલ છે ફાંકડી, વેપારીરે.
જેની છે લટકતી, વેપારીરે;	કાંતિ મણિ જેવી ચળકતી, વેપારીરે.
મોતીનું લેહેરીયું, વેપારીરે;	અરધું પટકુળ પેહેરીયું, વેપારીરે.
માણેક ચળકતાં, વેપારીરે;	કરણે કુંડળ લળકતાં, વેપારીરે.
આંખાની કાતળી, વેપારીરે;	વિશાળ હૃદે કટિ પાતળી, વેપારીરે.
સાકરપે મીઠડા, વેપારીરે;	એવા નૈષધનાથ દીઠડા, વેપારીરે.
એમ ઝાચરે, સુણ સ્યામારે,	નિર્લજ વનમાં શું ફરે, સુણ સ્યામારે.
ફૂલા વન વસી, સુણ સ્યામારે;	કા કહે દીસે રાક્ષસી, સુણ સ્યામારે.

કો કહે મોટી પાપિણી, સુણુ શ્યામારે; કો કહે દીસે શાકિણી, સુણુ શ્યામારે.
 કો કહે હું નૈષધપતિ, હો ઘેલીરે; આવ આવિગન દીજે સતી, હો ઘેલીરે.
 વાંકી દષ્ટે જ્ઞેયે ધણા, હો ઘેલીરે; દુઃખ પામ્યામાં નહીં મળા, હો ઘેલીરે.
 રોતી નાવ ઘેડી સુંદરી, સુણુ રાયરે; લોકમાંહે મળી ઉતરી, ધર્મરાયરે.
 વેપારી ત્યાં વાસો રહ્યા, સુણુ રાયરે; જો પોહોર નિશાના ગયા, ધર્મ
 નયણે આંસુડાં ગળે, સુણુ રાયરે; દમયંતી ઘેડી ઝાડ તળે, ધર્મ
 ગજજૂથ જળ પીવા આવ્યાં, સુણુ રાયરે; સિંહ થઈ કળીએ બીહાવીઆં, ધર્મ
 ભડકી મેગળમંડળી, સુણુ રાયરે; વેપારી માચ્યા મગદળી, ધર્મ
 જેસતીને કુત્સિત વાક્ય બોલીયા, સુણુ રાયરે; તે પાપી ગળે રગદોળીયા, ધર્મ
 અધિક્રાતા વેપારીતણા, સુણુ રાયરે; તેડ્યો જીવતો સાથ આપણો, ધર્મ
 ભાઈએ કુતૂહલ મોટું હવું, સુણુ રાયરે; મુને ઘટે છે વન બીજે જવું, ધર્મ
 એવે કળીભુગ પાપી આવીયો, સુણુ રાયરે; વેષ તે જ્ઞેશીના લાવીયો, ધર્મ
 તિથિપત્ર વાંચીને એમ કહે, સુણુ રાયરે; એતો વેપારી કો જીવતો ન રહે, ધર્મ

વલણુ.

નહીં રહે કો જીવતા, ઉપાત દારુણ હોયરે;
 એ કૃત્યા આવી કાંલની, તેણીએ ખાધા સર્વ કાયરે.

કડવું ૪૨ મું.-રાગ મેવાડાં.

દેખાડી દીધી હોં, કળિયે સુંદરી; ધાયા વેપારી હો, લાવ્યા અંધન કરી.
 સર્વે ઠરાવી હો, અબળા શાકિણી; નળને સમરે હોં, મધુર ભાષિણી.
 બોલ્યો અધિકારી હો, મારો સર્વે મળી; પથ્યા તુટી હો, અબળાને નાંખી દળી.
 ગડદા ને પાટુ હોં, પહાણા ને લાકડી; એણી પેરે મારી હો, બાળા બે ધડી.
 રહ્યું બોલાતું હો, કંટે કાંટા પડે; અંધન તુટ્યું હોં, નાહાસતી આપડે.
 હું વધૂ દેખી હો, પૂર્વજે લાજ્યા; મુને રાખો હોં, નૈષધ રાજ્યા.
 ત્રાસે નાહાસે હો, પાછું ફરી બુઝે; રાજ માર્ગે હો, દમયંતી રુએ.
 અંગે ઢીમાં હો, રુધિર ધારા અરે; બહુ સળ ઉઠ્યા હો, અવિલોકન કરે.
 ઉણુ જ રેણુ હો, ચરણે દાઝેરે; કળી પુઠે પડીયો હો, દેવા દુઃખ કાજેરે.
 નત્ર એક આંચું હો, અબળા ઓહોલાસીરે; રાજ કરે છે હો, ભાનુમતી માસીરે.
 પુરમાં પેડી હોં, આપત અવસ્તારે; ઘેલી જાણી હો, લોક સહુ હસતારે.
 બાળક પૂઠે હો, તાળી પાડેરે, શે ઢાંકે કાયા હો, રેણુ ઉરાડેરે.
 વૈદરબી વીહીલી હો, શેરી ચંહુટે ફરેરે; નાંખે કાંકરા હો, કર આડો ધરેરે.
 જજે બેઠી હો, માસી ભાનુમંતીરે, મોકલી દાસી હો, તેડાવી સતીરે.

વલણ.

સતી તેડાવી રાણીએ, જૈ અંખળા ઉભી રહીરે;
લાણેજે માસી ઝોળખી પણ, માસીએ લાણેજ ઝોળખી નહીરે.

કડવું ૪૩ મું.—રાગ ગોડી.

દમયંતી મંદિરમાં પળે, અવાસ ન આવે આંખડી તળે;
લાનુમતી જોઈ વિસ્મય હવી, કહે પ્રેમદા કોણે પરલવી;
પ્રભુતા તારા તનમાં રમે, લાચવાન દીસે કાંવન ભમે;
છો-રુદ્રાણી બ્રહ્માણી કે વૈષ્ણવી, કોણ કારણ રૂપ ધરયું માનવી;
લૌકિક કષ્ટ વેઠો છો માત, કહો મન મૂકી જથારથ વાત;
આઈ હું માનવી સર્વથા, કર્મ જોગે ભોગવવી વ્યથા.
નર નારીએ તીર્થ જત્રા માંડી, અંતરિયાળ પ્રભુ ગયા છાંડી;
ન જાણીએ શું દુઃખ મનમાંધરી, નિશાએ નાથ ગયો પરહરી.
કર્મ કથા એ માતા મારી, માસી કહે સાંભળ નારી;
કહીં એક તું દીડી છે ખરી, જાણે ભગિનીની દીકરી.
પણ તેને નોહે અવસ્થા એવી, રૂપે છે તું દમયંતી જેવી;
સુખે રહે સદનમાં સતી, તું મારે જેવી ઈંદુમતી.
સુખાહુ મારો સુત જોહ, યેન કહીને રાખશે તેહ;
કહે દમયંતી રાખી મામ, નહીં કરું હું નીચું કામ.
દહાડી એક વિપ્રને આપું અંન, હવિષ્યાત્ત કરું ભોજન;
એવું સાંભળી હરખ્યાં રાણી, રાખી પ્રેમદા ઉલ્લસ આણી.
સતી નામ ધરાવી રહી, દમયંતી ઝોળખાઈ નહીં;
રાત દિન કરે નળનું ધ્યાન, વિદેશી વિપ્રને આપે આમાન.
તેડાવે ટેહેલીએ વાટે જતો, જાણે નળ સ્વામી થાય છતો;
હવિષ્યાત્ત જમે ને અવતી સૂએ, દેહ દમન કરી દિન ખૂએ.
સાંભળરે સુખ ત્યારે તન તપે, રાત દિવસ નળને જપે;
એમ ઘણા દિવસ ગયા વ્રહી, કળીને મન ચિન્તા થઈ.
નળથી મન ચળે નહીં સતી, તો કેમ વરાય મારી વતી;
જો દ્વેષ આણે નળ સાથે, તો દમયંતી આવે હથે.
કાંઈ વળી વિપત પાડું, એને માસી સાથે પૂઠાડું;
માસીની કુંવરી ઈંદુમતી, એક દિવસે તહાતી પહતી.

દમયંતી પાસે તે સમે, સંગ ઈંદુમતીને ગમે;
 મોતીનો હાર કઠેથી કાઢાડ્યો, ભીંતને ટોડલે વળગાડ્યો.
 ટોડલામાં પેઠા પાપી કળી, મુકતાફળની માળા ગળી;
 ઈંદુમતીએ માંડ્યો શણગાર, જુએ તો નવ દેખે હાર.
 અહરો પહરો તે ખોલ્યો ઘણું, વિચાર્યું એ કૃત્ય દાસી તણું;
 પૂછ્યું તેડીને એકાંત, બાધ તુજ પર આવે છે બ્રાંત.
 લાવ વહેલી ક્યાં મૂકી માળા, દમયંતીને લાગી જવાળા;
 બાધ ખેન મા અહડાવો આળ, પૃથ્વી જશે રસાતાળ.
 જોઈ ખોલવું વદને વાંક, સ્વામીદ્રોહી પડે કુંભીપાક.

વલણ.

કુંભીપાક પડે સર્વથા, સાચું ન બોલે જેહરે;
 ઘેર રાખી રંક જાણી, હશે કાં આપો છેહરે.

કડવું ૪૪ મું.—રાગ પરજયો.

ઈંદુમતી કહે બાધ સાંભળ, લોકને કાં સંભળાવો;
 કહે વૈદરભી વણ ચોરીએ, શા માટે અકળાવો.
 હાથમાંહેથી હાર લઇને, ના કહે કેમ ચાલે;
 તસ્કર કરીને તો બાધે, જો વસ્તુ હાથે ઝાલે.
 મિથ્યા હું કહેતી નથી, કોણ માળા લે તુજ પાખે;
 એવી ચોરટી હું હઉં તો, રાજમાતા કેમ રાખે.
 માતા મારીએ માન દીધું, સતી સરખી જાણી;
 અસાધવી મુને કેમ આળખી, શું લેતાં ગ્રહો છે પાણી.
 અમે પરીક્ષા તારી કરી, જો ભરતારે પરહરી;
 બાધ હું મેણાં જોગ થઈ, તમારા ઘરની પેટભરી.
 ચોરી કરવી આંખ ભરવી, એ તે ક્યાંના ન્યાય;
 એવે રાજમાતા પધાર્યાં, રોષ બંને કન્યાય.
 આપ આપણું દુઃખ કહે માતાને, નયણે ઢાળી આંસુ;
 એક કહે મારો હાર લીધો, એક કહે ચોરી પ્રાંસુ.
 ચતુર શિરોમણી રાજમાતા, અંતરમાં વિમાસે;
 માળા ગઈ તે મોટું અચરજ, સતીને કેમ કહેવાશે.

તું તો દેવી જેવી દીસે છે; નારાયણની દાસ;
આપો હાર ક્લેશ નિવર્તે, જો કીધું હોય હાસ.
સરખે સરખાંમાં હોય કૌતક, આપો હાર મોતી તણે;
રાજકુંવર રીસાળ ઘણું છે, જાણે થશે ક્લેશ ઘણો.
માળા હોયે આપણા ધરની, તો ફરી શોધ નવ કીજે;
છે શ્વસુર પક્ષની સર્વે જાણે, તેને શો ઉત્તર દીજે.
હૃદે કાટતે કહે દમયંતી, અપવાદ દીધો એવો;
હાં હાં આપજી હાર તમારો, લીધો છે મેં દેવો.
ન ઘટે રાજમાતાજી તમને, દુઃખ દેવું ઘેર રાખી;
અમો ન હોઉં ચોરી કરનારાં, છો જશનાં અભિલાખી.
ઇન્દુમતી કહે આપે ધૂટશો, શો શોહોર કરવો ઠાણો;
માળા મારી કરમાં મૂકો, જો જસ હોયે વહાણો.
સેવક સખીઓ એમ કહે છે, એણીએ માળા લીધી;
મારો આંધો તાણો પછાડો, અખળા આકળી કીધી.

વસણ

કીધી એ નિશ્ચે ચોરટી, રાજમાતાએ જણાવી રીસરે;
દમયંતી દુઃખ પામી ઘણું, પછે સમયાં શ્રી જુગદીશરે.

કહ્યું ૪૫ મું.—રાગ મારુ.

હો હરિ સત્યતણા સંઘાતી, હરિ હું કહીએ નથી સમાતી;
હરિ મારે કાણુ જન્મના કરતું, પ્રભુ ચોરીથકી શું નરતું.
હરિ હું શા માટે દુઃખ પામું, પ્રભુ જુઓ હું રાંકડી સામું;
હરિ તમે ગ્રાહથી ગજ મૂકાવ્યો, તો હું ઉપર શો રોષ આવ્યો.
હરિ હું નથી દુઃખની ધીર, તમે છો વિપત સમેના વીર;
હરિ તમે મન અપરાધ ન લાવો, હરિ તમે અનાથ બંધુ કહાવો.
હરિ હું હરખે હણાઈ, હરિ હું ચોરટીમાં ગણાઈ;
હરિ હું કેની ને કાણુતણી, હરિ જુઓ હું રાંકડી ભણી.
હરિ હું તારી સેવા ચૂકી, તો નજે તનમાં મૂકી;
હરિ મેં વિપ્ર ન પૂજ્યા હાથે, તેથી શું તરછોડી નાથે.
હરિ મેં શિવ ન પૂજ્યા જળે, તો શું રોતી મૂકી નજે;
હરિ દોહોલે ઉદર ભરવું, હરિ મુજને ઘટે છે મરવું.

હરિ હું ભરતારે છાંડી, હવે દુઃખ કહું કેને માંડી;
 હરિ મેં કોણુ પાતક કીધાં, હરિ મેં સાધુને મેણાં દીધાં.
 હરિ મેં રાખ્યું હોય સત્ય, જે વહાલા હોય નળપત્ય;
 મારા કાટિક છે અવગણુ, પણ તમો તો છો રે નિપુણ.
 અપરાધ સર્વ વિસારી, ચઢો વિકૃતા વહારે મારી;
 જે નહિ આવો જગદીશ, તો પ્રાણુ મારો હું તજીશ.
 એવું કહિને આંખે ભર્યું જળ, અમો અખળાતાણું શું બળ;
 એવું મનમાં ધરીયું ધ્યાન, સતીની વારે ચઢ્યા ભગવાન.
 અંતરજ્વલનીએ બુધ દીધી, સતીએ આંખ રાતડી કીધી;
 કહે માસીને કરી કોથ, ફરી કરો હારની શોધ.
 સાખી સૂરજ વિષ્ણુ ને વાય, જે મેં કીધો હોય અન્યાય;
 બાધ હાર તમારો જડજે, લેનારો ફાટી પડજે.
 એવું કહેતામાં કળીજીગ નાઠો, ત્યારે તડાક ટોડલો ફાટ્યો;
 માંહે થકો પડ્યો નિસરી હાર, સતીને ત્રુઠ્યા વિશ્વાધાર.
 અંત્રિક્ષથી અકસ્માત, વરસ્યો હારતણો વરસાદ;
 એક એકપે અદકાં મોતી, રાજમાતા ટગટગ જેતી.
 પછે દમયંતીને પાગે, રાજમાતા ફરી ફરી લાગે;
 બાધ તું છે મોટી સાધ, મારો ક્ષમા કરો અપરાધ.
 ઈંદુમતી થઈ આશીયાળી, મુખડું ન દેખાડે વાળી.

વલણ.

વાળી મુખ દેખાડે નહીં, સત સતીનું રથું રે;
 બૃહદશ્વ કહે યુધિષ્ઠિરને, વૈદર્ભ દેશમાં શું થયુરે.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વજી કહે કથારે, સુણો ધર્મ ભૂપાળ;
 સુદેવ સાંચ્યોરે, લેધને તે બંને બાળ.
 માધવી કેશવીરે, સખી દમયંતીની જેહ;
 શાભે સાહેલડીરે, જેમ પ્રાણુ વહોણી દેહ.
 હુંદનપુર આવિયારે, ઋષિ સખી ને સૂત;
 દેખીને દોહેલારે, ભીમકે બાણ્યું થયું અકૃત.

નળાખ્યાન.

છોરુ છેહ પામીયારે, રાયે હૃદયાસું લીધાં;
 માખાપે મૂકીયારે, દીસે દામણા ખીધાં.
 સુદેવ શોકે ભયોરે, દુઃખે દાધી દાસીની ભેડી;
 મીટે મીટ મળીરે, મોટે સ્વર રુદન મૂક્યાં છોડી.
 જાતાં જામાત્રનેરે, જાણ્યું ભેગી થઈને જાવું;
 સજન સાંભર્યું રે, માંડ્યું નળના ગુણનું ગાવું.
 પૂછે વજ્રવતીરે, બાલો સુત સાહેલી;
 દીકરી ક્યાં ગઈરે, જો બાળકડાંને મેલી.
 નાથ નૈષધતણારે, ગયો માયા ઉતારી;
 સુદેવે વાતારે, ભૂપને કરી વિસ્તારી.
 વિલપે વિદર્ભપતીરે, નિઃશ્વાસે સાગર સૂકે;
 ભીમકની ભામિનીરે, બાળક હૃદયે નવ મૂકે.
 કુટુંબ ટોળે મળીરે, ભૂમિ સ્વયંવરની નીરખે;
 દમયંતીએ હાંનળવયોરે, હીજ્યાંનાં પગલાં પરખે.
 રાણી કહે રાયજીરે, પ્રી શોધ પૂજ્યની કીજે;
 જમાઈજી નવ જડેરે, તો આપણુ ભેગવટો લીજે.
 શોધી કહાડો સર્વથારે, ભે મારું જીવવું જાણો;
 દીકરી મળ્યા વિનારે, મુખે નવ મૂકું જળ દાણો.
 ભીમકે મોકલ્યારે, સેવક સહસ્ર એક;
 ખપ કરી બાળજીરે, કહાડજે ક્ષિતિ કેરો છેક.
 ઉડતી વાતારે, ભીમકે સાંભળી કાન;
 દમયંતી એકલીરે, નજે રોતી મૂકી રાન.
 વણુજીરે કહ્યુંરે, અમે દીઠી સરિતાને તીર;
 રૂપ ધણું હતુંરે, જાણ્યું શક્તિનું શરીર.
 કેશ છૂટા હતારે, વસ્ત્ર તે અડધું અંગ જાણુ;
 વાત ખરી મળીરે, વદતી હતી નળ નળ વાણુ.
 માતા વિલપે ધણુંરે, દુઃખે દાધું અંતઃકર્ણુ;
 મેળાવો ક્યાં હશેરે, દીકરી રવડી પામશે મર્ણુ.
 વજ્રવતી માતનેરે, નીર આવે નેણુ અષાડ;
 પુત્રીને શોધવારે, સુદેવને ચહડાવ્યો પાડ.

હરિ હું ભરતારે છાંડી, હવે દુઃખ કહું કેને માંડી;
 હરિ મેં કોણ પાતક કીધાં, હરિ મેં સાધુને મેણાં દીધાં.
 હરિ મેં રાખ્યું હોય સત્ય, જે વહાલા હોય નળપત્ય;
 મારા કોટિક છે અવગુણ, પણ તમે તો છો રે નિપુણ.
 અપરાધ સર્વ વિસારી, ચઢો વિકૃતા વહારે મારી;
 જે નહિ આવો જગદીશ, તો પ્રાણ મારો હું તજીશ.
 એવું કહિને આંખે ભર્યું જળ, અમો અખળાતાણું શું બળ;
 એવું મનમાં ધરીયું ધ્યાન, સતીની વારે ચઢ્યા ભગવાન.
 અંતરજ્ઞમીએ બુધ દીધી, સતીએ આંખ રાતડી કીધી;
 કહે માસીને કરી કોધ, ફરી કરો હારની શોધ.
 સાખી સૂરજ વિજળ ને વાય, જે મેં કીધો હોય અન્યાય;
 બાધ હાર તમારો જડજે, લેનારો ફાટી પડજે.
 એવું કહેતામાં કળીજીગ નાઠો, ત્યારે તડાક ટોડલો ફાટ્યો;
 માંહે થકો પડ્યો નિસરી હાર, સતીને ત્રુઠ્યા વિશ્વાધાર.
 અંત્રિક્ષથી અકસ્માત, વરસ્યો હારતણો વરસાદ;
 એક એકપે અદકાં મોતી, રાજમાતા ટગટગ જોતી.
 પછે દમયંતીને પાગે, રાજમાતા ફરી ફરી લાગે;
 બાધ તું છે મોટી સાધ, મારો ક્ષમા કરો અપરાધ.
 ઈંદુમતી થઈ આશીયાળી, મુખડું ન દેખાડે વાળી.

વલણ.

વાળી મુખ દેખાડે નહીં, સત સતીનું રહ્યું રે;
 બૃહદશ્વ કહે યુધિષ્ઠિરને, વૈદર્ભ દેશમાં શું થયું રે.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વજી કહે કથારે, સુણોઁ ધર્મ ભૂપાળ;
 સુદેવ સાંચર્યોરે, લેધને તે બંને બાળ.
 માધવી કેશવીરે, સખી દમયંતીની જેહ;
 શાભે સાહેલડીરે, જેમ પ્રાણ વહોણી દેહ.
 કુંદનપુર આવિયારે, ઋષિ સખી ને સૂત;
 દેખીને દોહેલારે, ભીમકે જાણ્યું થયું અકૂત.

જમમંડપ જોયો નહીં, નહીં જોયો દિક્ષિત નરેશ;
 ઘેલો જસો આવ્યો ધસ્યો, સર્વને મારે ઠેસ.
 લોક કહે હો ઘેલીયા, ટેહેલીયા અંતરના અંધ;
 ભિક્ષુક બ્રષ્ટ વિકળ દષ્ટ, શો સ્ત્રી સાથે સંબંધ.
 કહ્યું કોનું નવ સાંભળે, છે કલેવરમાં કષ્ટ;
 એવે સુદેવ ને દમયંતીની, મળી દષ્ટે દષ્ટ.
 નિમેષ થાતી રહી નયણે, વિચારમાં પડ્યાં બેહ;
 મારે પિયરથી પધારિયો, સુદેવ સાચો એહ.
 વિપ્ર કો વિદર્ભનો એ, નહાનપણ મધ્ય નેહ;
 માંહોમાંહે જોયાં કરે, સર્વને થયો સંદેહ.
 ગુરુએ ગોરી ઝાળખી, જડ્યું અખળાનું એંધાણ;
 ભામિનીના ભાલ ઉપર, વિધિએ નિમ્યો ભાણ.
 અગોપ રાખતી માસી મંદિર, કેશકેરી લટ;
 ખસી વેણી સૂરજ. જળકયો, હ્રદે ભરાયું ઉલટ.
 સમીપ આવ્યાં સામ સામાં, નેત્ર જળ જેમ નેવ;
 સાથે બંન્થો જોલિયાં, હો દમયંતી સુદેવ.

વલણ.

સુદેવ દમયંતી મળ્યાં, ધરણી ઢળ્યાં મૂચ્છાં હવરિ;
 સભા સર્વ વિસ્મય થઇ, આ તો વાર્તા દીસે નવીરે.

કડવું ૪૮ મું.—રાગ વેરાડી.

મૂચ્છાંથી મહીલા જગી, પૂછ્યું ગોરને પાગે લાગી;
 શકે છો ધરના મુની, હા દીકરી કાં તું સુની.
 દુર્બળ કોણ કારણે, દાસી માસીને બારણે;
 ઝાળખી નહીં તુંને માડી, મેં દેહીની કળા પાડી.
 શું માસીએ દુઃખ દીધું, નાજ પાછળ કીધું;
 નાથજીએ તને કાં મૂકી, હું નેટ કાંઈએક ચૂકી.
 નથી બાધ તું ચુકવાવાળી, નહીં તજે અન્યા ટાળી;
 માતા પિતા જે તારાં, રોતાં હશે તે ચોધારાં.
 પીયરથી આવ્યો સતી, શું પ્રગટ્યા નૈષધપતી;
 હા નળની થઇ છે શોધ, મુજને ઘો છો પ્રતિજોધ.

પ્રેમાનંદ:

વલણ.

પાડ અહડાવ્યો સુદેવને, કહે રાણીને રાયરે;
ગુરુજી તમ વિના અર્થ ન સરે, એમ કહી લાગ્યાં પાયર.

કડવું ૪૭ મું.-રાગ રામઝા.

આહ્મણુ ચાલ્યો અનુચર વેશજી, અટણુ કરતો દેશદેશજી;
કળા પાડી વરવું ગાત્રજી, જીર્ણ વસ્ત્ર ગ્રહ્યું તુંખીપાત્રજી.

ઢાળ.

પાત્ર કરમાં રહિત જોખમ, જ્યેષ્ઠિકા જીર્ણ વસન;
દુઃખી દરિદ્રી સરખો દેખીએ, જઘપિ છે સંપન.
નિરખે એવારા નવાણુના, જ્યાં નીર ભરતી નાર;
જેયાં જીથ જીવતીતણા, પણ ન જડી ભીમકકુમાર.
તીર્થ જાત્રા જગન જાગણુ, જ્યાં સ્ત્રીઓનો સંવાય;
અંબણુઓ થઈ જીએ આહ્મણુ, શીશ ધુણીને જાય.
પજે અટણુ રસનાએ રટણુ, મુખે દમયંતીનું નામ;
એમ કરતાં સુદેવ આવ્યો, રાજમાતાને ગામ.
વિપ્ર પુરમાં આવિયો, વધામણી પામ્યો તર્ત;
સાંભળ્યું જે રાજમાતા, ઉજવે છે વર્ત
પૂર્ણાહુતિ વેળા હુતી, જેવા મળ્યાં બહુ જન;
દાસી સાથે દમયંતી કરે, પંથીનું દર્શન.
અપૂર્વ મનુષ્યનું કરે દર્શન, નીરખે નરની કાય;
વિચાર એવો વૈદર્ભીને, આવી મળે નળરાય.
વેદ અધ્યયન કરે વાડવ, અભિષેક આશીર્વાદ;
કિંકરી બહુ ગીત ગાયે, હોય ભેરી નાદ.
દીક્ષા લેઈ સુખાહુ, ખેઠો તેજસ્વી જન;
હુતદ્રવ્ય હોમાએ વિવિધ પેરે, ધુમ્ર ગયોરે ગગન.
દાન આપે ગાય સવચ્છી, રાય ભર્યો અહમેષ;
જગન કરા કુંડની આગળ, આવી રહ્યો સુદેવ.
દેહ દુર્બળ રેણુએ ભર્યો, જ્યેષ્ઠિકાએ તુંખી ભરાવ્યું;
સભા સર્વ ખડખડ હસી, આ રત્ન ક્યાંથી આવ્યું.

રત્ન મારી દીકરી, મેં ગણી દીકરી સમાન;
 વૈદરભી વિપત વેડી ઘણીરે, ખોયું વપુનું વાન.
 દાસપણે રહી આપડીરે, તેણે દુઃખે હું આળી;
 દુર્બળ દારિદ્ર્ય જણાવિયુરે, નહીં વાલની વાળી.
 સુવાને કાજે સાથરેરે, વસ્ત્ર પહેરવાને બંધું;
 શીતળ નીરે નાહી દીકરી ને, નહીં નેહરી ને નાહું.
 દાધું કલેવર મારુંરે, ચીરી કોયલા કહાહું;
 પ્રલપ્તલી મારી દીકરી રે, અન્ન જમી દીધું ટહાહું.
 હવે જીવીને શું કરુંરે, વિષ ખાધને પોહોહું;
 થઈ ગોઝારી યેન આગળેરે, શું દેખાડીશ મોહોહું.
 ઈંદુમતી મુખ સંતાડતીરે, હું થઈ છેક છછોરી;
 હું ભુંડી ભવોભવ વાર્તારે, ચહડાવી હારની ચોરી.
 લજ્જા સાગરમાં ખૂડી ગયોરે, મસીઆઈ જે સુખાહુ;
 સુત સૂરજને આવી ગ્રસ્યોરે, અપરાધ રૂપીઓ રાહુ.
 એમ આશિયાળાં સર્વ થયારે, બોલી દમયંતી વાણુ;
 માસી તમ ઘેર સુખ પામી ઘણુંરે, સાખી સારંગપાણુ.
 દોહેલા દહાડા ઉતસ્યારે, રહી મારી લાજ;
 પુત્રી સરખી હું ગણીરે, ન દીધું નીચું કાજ.
 માસી ભાણેજ બન્યો મળ્યારે, આળખ્યાનાં આલિંગન;
 શત સહસ્ર સ્વાગત માંડી પછેરે, માન્યો ઘણું મુનિજન.
 વસ્ત્ર વાહન આપિયારે, વિનવિયો વિપ્રરાય;
 ઘણુંએક દમયંતીને આપ્યુંરે, માસી લાગી પાય.
 સુખાહુ સાથે મોકલ્યોરે, વળાવ્યાં કુન્દનપૂર;
 સુખ શોભાએ જાયે સુંદરીરે, પંથ ઘણા છે દૂર.
 ભાનુમતી ભેટી ઘણુંરે, દીકરી મારી સાધ;
 તું છો છત્રપતીની અંગનારે, મારો ક્ષમા કરો અપરાધ.
 પગે લાગી માગી આજારે, યેસી ખેડી સુખપાલ;
 યેન માસી જતાં માગીયુરે, વૈદરભી રાખે વહાલ.

વલણ.

વહાલ રાખે વૈદરભી, ક્ષમે મળજે નૈષધધણીરે;
 થોડે કાજે પહોંતી પ્રેમદા, પીયર ગઈ વધામણીરે.

પ્રેમાનંદ

હા નિશ્ચય નળ પ્રગટ, છે વાણીમાંહે કપટ;
 છોરુને છેડ કાં આપ્યાં, જતે બાપે થયાં નખાપાં.
 રાજમાતાજી એમ પૂછે, ક્રપિ તારે ને એને શું છે;
 એ કોણ કોને જાણેજી, એ તો તમારી જાણેજી.
 કેમ જાણેજી એ મારી, દમયંતી નળની નારી;
 એ વાત તે કેમ નીપજી, ભરતારે એને કાં તજી.
 ઘૂત રમીને નૈષધ હાસ્યા, તે માટે વન પધાસ્યા;
 શું જાણીએ શા કાળે, લાજ કરી મહારાજે.
 તું દમયંતી દીકરી, હા થઈ રહી કિંકરી;
 સુણી માસી ધરણી ઢળી, સભા થઈ વ્યાકુળી.
 સુદેવ કહે છે નાટ, એમ ભુલ્યાં તે શ્યામાટ;
 જે ખોલાનું પેટ, તેને કેમ વિસરીએ નેટ.
 હું વરાંસીરે બાપ, એમ માસી કરે વિલાપ;
 ત્યાં થઈ રહ્યો હાહાકાર, સુદેવ કરે સૌને ધિક્કાર.

વલણ.

સુદેવ કહે ધિક્કાર રે, જાળખી નહીં સુંદરી સતીરે;
 રાજકુંવર લાન્થો ધણું, રુએ અતિસે ઈંદુમતીરે.

કડવું ૪૮ મું.—રાગ ગાડી.

કાંધા કુસુમરૂપે કિંકરીને, દેખી દાઘો સુદેવ;
 અન્નણ્યાં થઈને ઇલાં રહ્યાં, થઈ દાસી કીધી સેવ.
 એન્યોન્યે વાત પૂછી ને, હૃદયે પામ્યાં શોક;
 રાજમાતા સુબાહુને, સુદેવે દીધો દોષ.
 માસી મૂર્છા પામ્યાં રે, હવો હાહાકાર;
 દમયંતી પરદાસત્વ ભોગવ્યું, પ્રીત્યો નહિ પરિવાર.
 રાજમાતા લજ્જા પામ્યારે, આવ્યાં દમયંતી પાસ;
 દીકરી દુઃખે દહાડા નિર્ગમ્યારે, વરત્યાં થઈને દાસ.
 અધર્મ આળ ચહડાવિયુંરે, જોઈું આપ્યું અન્ન;
 ભોજન પેટ ભરી નવ પામિયારે, વસતું લેખ્યું વન,
 છખીલી તું મુજને જાનું કહેત, તો નિશ્ચય ન પ્રગટત નેટ;
 પ્રાધીન પિડ પોખિયારે, પરવશ ભરિયું પેટ.

શીશ ઉઘાડાં પાલવિયા જાય ખસી, ક્યાં દમયંતી.
વાયુ ભરવા કેશ શોભે મોકળા, ક્યાં દમયંતી.
અંબર ધૂટે ત્રુટે કટિમેખલા, ક્યાં દમયંતી.
આવીરે પીપર પ્રજ્ઞ સોહામણી, હો દમયંતી.
દીડીરે દીકરી દુઃખે દામણી, હો દમયંતી.
ભૂજ ભગી મહિયરીયાંને મળે, હો દમયંતી.
જુગે માવડી ભુજ મૂકી ગળે, હો દમયંતી.
મારી માવડી આવડી શે દુર્બળી, હો દમયંતી.
શું પૂછે માત પ્રીત પીયુની ટળી, કહે દમયંતી.
આંસુ ફેડી તેડી મંદિરમાં ગયાં, સુણ રાયજી.
દાસી વેપનાં વસ્ત્ર મૂકાવિયાં, સુણ રાયજી.

વલણ.

મૂકાવ્યો વેષ માત તાતે, બાળક મૂક્યાં ખોળેરે;
ખે. વરસે બાળકાં તે, માતાને મળીયાં ટોળેરે.

કડવું ૫૨ મું.—રાગ આશાવરી.

વૈશંપાયન વાણી વદે, સુણ જનમેજય ભૂપાળેરે;
બૃહદશ્વ કહે યુધિષ્ઠિરને, મળ્યાં બંન્ધો બાળેરે.
સાથ ભ્રાત ને ભોજનમળ્યાં, માતા ને વળી તાતરે;
દમયંતીને નાથ વિયોગે, અંતર માંહે અશાંતરે.
કુટુંબ સર્વે પૂછે પ્રેમે, શી શી વાર્તા વીતિરે;
ધટે તેવો સમાચાર સતીએ, કહ્યો અથ ધતિરે.
પ્રરી શોધ નળની મંડાવી, ભીમકે મોકલ્યા દાસરે;
પ્રભુ પાખે દમયંતી, પાળવા લાગી સંન્યાસરે.
અલવણ અંન અશન કરવું, અવનીપર શયનરે;
આભૂષણ રહિત અંગ અખળાનું, કાજળ વિના નયનરે.
નિયમ રાખ્યો નાનાવિધનો, ઉગ્ર આખડી પાળેરે;
પતિવ્રતા તો પિયુનેભજે ને, અન્ય પુરુષ નવ ભાળેરે.
નામ નળનું, ધ્યાન નળનું, સખીસું નળની વાતરે;
દુઃખે જાયે દિવસ ને રાયણી, નયણે વરસે વરસાદરે.

કડવું ૫, મું.-રાગ મેવાડો.

હરખ ભર્યાં સુદેવે વાણી ભણી, હો દમયંતી.
 યો આવી નગરી ભીમકતણી, હો દમયંતી.
 કહો તો લઇ જાઈ વધામણી, હો દમયંતી.
 ખીયર પુરી જુઓ, નળની વિજેગણી, હો દમયંતી.
 યો દીસે ગઢકેરા કાંગરા, હો દમયંતી.
 યો હસ્તી સાંકળ લાંગરયા, હો દમયંતી.
 યો પેલાં ધર વાડી ઝાડુઆં, હો મુનિજ.
 શું કરતાં હશે મારાં બાઢુઆં, હો ગુરુજ.
 કેમ જીવી હશે જે સાહેલડી, હો મુનિજ.
 મુને દેખીને માતા થાશે ઘેલડી, હો ગુરુજ.
 યો જાય સ્ત્રીનાં જોડલાં, હો મુનિજ.
 યો હણહણે બાપજી કેરાં ઘોડલાં, હો ગુરુજ.
 યો દીસે સ્થળ સ્વયંવરતાણું, હો મુનિજ.
 હાં હારયું દેવે દેવતાપણું, હો ગુરુજ.
 મુને ન વિસરે અવસ્થા રાનની, હો મુનિજ.
 ડ્યારે દેખું જાત જન્મમાનની, હો ગુરુજ.
 પિયુ વિના પિયરિયું ત્રસે, હો મુનિજ.
 નળ વિના ઉજ્જડ કો નવ વસે, હો ગુરુજ,
 શ્વાસ ભર્યો સુદેવ પુરમાં સાંચર્યો, સુણ રાયજ.
 વધામણી વધામણી એમ યોગ્યર્યો, સુણ રાયજ.
 સભા સર્વ વિસ્મય હવી, સુણ રાયજ.
 જાણે પ્રગટ્યો નૈષધ રવી, સુણ રાયજ.
 હરખે ભીમક પૂછે ફરી ફરી, હો મુનિજ.
 યો આવે રાય તમારી દીકરી, કહે મુનિજ.
 ચાલ્યો ભીમક કુંવરી ભણી, ક્યાં દમયંતી.
 વજાવતી જાતી હરખે ઘણી, ક્યાં દમયંતી.
 ધાયાં-ભાઈ ને ભોજાઈ લજ્જા વિસરી, ક્યાં દમયંતી.
 હરખે ભર્યાં અંઝર પડે નિસરી, ક્યાં દમયંતી.
 ઘેલી સરખી સાહેલી મળવા ધસી, ક્યાં દમયંતી.

શીશ ઉઘાડાં પાંલવિયા જાય ખસી, ક્યાં દમયંતી.
 વાયુ ભરવા કેશ શોભે મોકળા, ક્યાં દમયંતી.
 અંબર ધૂટે ત્રૂટે કટિમેખલા, ક્યાં દમયંતી.
 આવીરે પીપર પ્રજ્ઞ સોહામણી, હો દમયંતી.
 દીડીરે દીકરી દુઃખે દામણી, હો દમયંતી.
 ભૂજ ભરી મહિયરીયાંને મજે, હો દમયંતી.
 ભુજે માવડી ભુજ મૂકી ગજે, હો દમયંતી.
 મારી માવડી આવડી શે દુર્બળી, હો દમયંતી.
 શું પૂછે માત પ્રીત પીયુની ટળી, કહે દમયંતી.
 આંસુ ફેડી તેડી મંદિરમાં ગયાં, સુણ રાયજી.
 દાસી વેપનાં વસ્ત્ર મૂકાવિયાં, સુણ રાયજી.

વલણ.

મૂકાવ્યો વેષ માત તાતે, બાળક મૂક્યાં ખોળેરે;
 જે વરસે બાળકાં તે, માતાને મળીયાં ટોળેરે.

કડવું ૫૨ સું.—રાગ આશાવરી.

વૈશંપાયન વાણી વદે, સુણ જનમેજય ભૂપાળરે;
 બૃહદશ્વ કહે યુધિષ્ઠિરને, મળ્યાં બંન્ધો બાળરે.
 સાથ બ્રાત ને ભોજાઈ મળ્યાં, માતા ને વળી તાતરે;
 દમયંતીને નાથ વિયોગે, અંતર માંહે અશાંતરે.
 કુટુંબ સર્વે પૂછે પ્રેમે, શી શી વાર્તા વીતિરે;
 ઘટે તેવો સમાચાર સતીએ, કહ્યો અથ ધતિરે.
 પ્રી શોધ નળની મંડાવી, ભીમકે મોકલ્યા દાસરે;
 પ્રભુ પાખે દમયંતી, પાળવા લાગી સંન્યાસરે.
 અલવણ અંન અશન કરવું, અવનીપર શયનરે;
 આભૂષણ રહિત અંગ અખળાનું, કાજળ વિના નયનરે.
 નિયમ રાખ્યો નાનાવિધનો, ઉગ્ર આખડી પાળેરે;
 પતિવ્રતા તો પિયુનેભજે ને, અન્ય પુરુષ નવ ભાળેરે.
 નામ નળનું, ખ્યાન નળનું, સખીસું નળની વાતરે;
 દુઃખે જાયે દિવસ ને રયણી, નયણે વરસે વરસાદરે.

ત્રેમાનંદ.

પરદેશી પંચ વિપ્રને, નિત્ય આપે આમાનરે;
 વૈદરભી જાણે વાડવ વેષે, આવી મળે રાજનરે.
 એવે આવી ઋતુ વર્ષાની, વૈદરભી વિરહ વધારણુરે;
 ગાજે મેહ ઉધડકે દેહ, સખી આપે હૈયાધારણુરે.
 વિનતા હીડે વાડી માંહે, દુમ લતાને તળેરે;
 સુગંધ સંઘાતે બિન્દુ શીતળ, ગોરી ઉપર ગળેરે.
 કાકિલા બપૈયા જાણે, તે શબ્દ ભેદે અંગરે;
 વિરહિણી તે વીજળી જાણે, ભેદે હૃદયા સંગરે.
 વર્ષાકાળે વિભ્રમ પીડે, માનિનીને મન લાલારે;
 વૈદરભીને વર્ષા કાળ વીત્યો, આવ્યો શત્રુ શિયાળોરે.
 આકાશ અંગિયા અંબુજ ઉધડ્યાં, નિર્મળ ઇંદુ શરદેરે;
 પતિવિભ્રમ પીડે છે પાપી, સતિ રહેછે સત્ય ખરદેરે.
 દુઃખે દિવસ નાંખે દમયંતી, એક વરસ ગયું વહીરે;
 ત્રણ સંવત્સરની અવધ વીતી, નાથ આવ્યો નહીરે.
 સુદેવને તેડી સ્તુતિ કીધી, આંસુ નયણે ઢાળીરે;
 નૈપથનાથને દ્રાણ મેળવે, હો ગુરુજી તમ ટાળીરે.
 જન્મના તમો છો હેતસ્વી, કારજ મનથી કરવુંરે;
 ન ધટે કલ્યાની વાટ જોવી, શોધવા નિસરવુંરે.
 ધીરજ આપી નૈપથનારને, વેશ નાનાવિધ ધરતોરે;
 દમયંતીએ શીખવ્યો હીડે, ટેલેસ સઘળે કરતોરે.
 રથે બેઠા ફરે મુનિવર, સેવક સેવા કરેરે;
 જ્યાં ગામ આવે ત્યાં કળાપાડી, વેશ ટેલેલીઆનો ધરેરે.
 કોઈ માત્ર ગયો અટાળ કરતાં, આવ્યો અયોધ્યા માંધરે;
 સત્યા માંહે ટેલેસ નાખી. જ્યાં બેઠા ઋતુપર્ણ રાયરે.
 અવલ્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઈ, પરિત્યાજ તેનો પ્રીધારે;
 ધર્મમાર્ગિધર ધિક તુજને, પ્રીતી તપાસ ન લીધારે.
 રેકે સ્નાનું જળ ન આવે, વત નીવડી નેટરે;
 વિરહરેકે વસ્તુવાસેરતીઆવિના, કાં બંદે પરધર પેટરે.
 કળા સમજું કરેલી માગરે, પ્રીતિ પ્રીતી અંખારે;
 જાતી પૂરવ વિચારી વેતજ, ટેલેસ સુદેવે નાખીરે.

સભા સહુ વિસ્મય થઈ કાંઈ, ટેહલ છે મરેમાળીરે;
 ગેહલોયો ટેહલોયો કરીને કહાડ્યો, કાંઈ ઉત્તર નાપે વાળીરે.
 સુદેવ ગયો હયશાળા મધ્યે, ટેહલ નાખી તેણે ઠારે;
 મહીલાનાં કહાડ્યાં વચન સુણીને, બાહુક નિસર્યો બહારે.
 કંદુપ કાંયા કામળ ગ્રાહી, કરમાંહે ખરેરારે;
 પ્રગટ ખારે ખંખારીને બાલ્યો, તીખો ને તરેરારે.
 કારમો સરખો કપોળ ચહડાવે, હુંકડા કર નચાવેરે;
 નાસિકાએ સડકા તાણે ને, નયણાં મચમચાવેરે.
 ભારે વચન કહ્યાં તે આત્મણ, નિસર્યો મેહેણાં દેવારે;
 વસ્તુને વિપત તો વોહોરતીઓ, કરતો હશે પરધેર સેવારે.
 વોહોરતું તે કાંઈ રત્ન જાણીને, કાચ થઈ નિવડીયુરે;
 તત્ત રહિત માટે તજ્યું છે, નથી ધૂટી પડીયુરે.
 તેહ મિત્રને તજ્યો જેનું, મળવું મન વિના ઠાલુરે;
 તે સ્ત્રીને પરહરિએ જેનું, પિયુ કરતાં પેટ વહાલુરે.
 વાંક નહીં હોયે વોહોરતીઆનો, રહ્યો હોશે નિજધમેરે;
 વસ્તુ વિપત પામતી હશે તે, પોતે પોતાને કમેરે.
 ગૂઢ વચન કહી ઘોડારમાં, બાહુક જઈને બેઠારે;
 સુદેવ તો સાંસાંમાં પડ્યો, પ્રાણ વિચારમાં પેઠારે.
 એ બોલી તો નૈપધનાથની, હારદ અનાદૂતરે;
 નળ ભૂપ એને કેમ કરી માનું, રૂપે બીજે ભૂતરે.
 જઠરભરણ કો રીપનું જાણું, ફરી ન જાય બોલાવ્યોરે;
 પડોશીને પૂછી કહાડ્યું, ત્રણ વરસ થયાં આવ્યોરે.
 રાજએ પ્રીત કરીને રાખ્યો, અશ્વવિદ્યા કાંઈ જાણુરે;
 પવિત્ર નૈવેદ્યને પાળે, વિભેગનું દુઃખ આણુરે.
 એવું સાંભળી સુદેવ ચાલ્યો, આવ્યો વિદર્ભ દેશરે;
 વૈદર્ભી તવ આનંદ પામી, વિપ્ર પૂજ્યો વિશેષરે.
 શ્યામાએ સમાચાર પૂછ્યો, કહી સ્વામીની ભાળરે;
 સુદેવ કહે નિસાસો મૂકી, જડ્યો નહીં ભૂપાળરે.
 દેશ વિદેશ ગામ ઉપગામ, અવની ખોળી બાધીરે;
 અટણ કરતાં અયોધ્યામાં, શોધ કાંઈએક લાધીરે.

સલા નવ સમજી ઋતુપર્ણીની, રહ્યાં મસ્તક ડોલીરે;
 બાળખીહામણો ઘોડારમાંહેથી, બાહુક ઉઠ્યો બોલીરે.
 સ્વરૂપ જોઈ હું જાણ્યો છઉં, સ્વમામાં ખીહાવેરે;
 નાહો આવ્યો છઉં ફરી ફરી જોતો, રખે પૂઠેથી આવેરે.
 ભૂત પિશાચ કે જમકિંકર, પ્રેત અથવા રાહુરે;
 અયોધ્યામાં રોતાં રાખવા, બાળકને તે હાઉરે.
 તેણે ટેહેલનો ઉત્તર આપ્યો, કાંઈ સ્વાદ ધન્દ્રિનો વાંકરે;
 કહે વસ્ત ખોટી થઈ નિવડી, શું કરે વાંહોરતીઓ રાંકરે.
 પિયુજનથી પેટ જ વહાણું, તેનો સંગ તે માંહોરે;
 બેહુને દુઃખ સરખાં હોશે, કહી ઘોડારમાં નાંહોરે.
 એ બોલી તો બાહુકીઆની, જુઓ વિચારી બાધરે;
 મર્મવચન સુણી મહિલાનું, હૃદે આવ્યું ભરાધરે.

વલણ.

ભરાયું હૃદે રાણીતાણું, ને આંસુ મૂક્યાં રેડીરે;
 બાહુક નાહે એ નૈપધપતી, સુદેવ લાવો તેડીરે.

કડવું પર મું.-રાગ સોરઠી મારુ.

આંસુ ભરીને કામની કરે,	વાણીનો વિચાર,	ગુરુજી;
એ નાહે બાહુકના બોલડા,	હોયે વીરસેન કુમાર,	ગુરુજી.
એ જીવન પ્રાણધાર,	ગુરુજી, જાઓ મા લગાડો વાર,	ગુરુજી.
બ્રાંત પડે છે રૂપની,	તે પ્રગટ્યાં મારાં પાપ,	ગુરુજી.
રૂપ ખોયું કહીં રાયજી,	એ કાણે દીધો હશે શાપ,	ગુરુજી.
મારાં જાએ તનના તાપ,	ગુરુજી, તમવડે થાય મેળાપ,	ગુરુજી.
અશ્વરક્ષકનો નાહે આશરોરે,	જાણે અંતરની વાત,	ગુરુજી.
બોલે બોલ જ મારીઓરે,	નાહે ઘોડારીઆની ઘાટ,	ગુરુજી.
હું જાણું બોલ્યાની જાત,	ગુરુજી, હોય પુષ્કરજીનો બ્રાત,	ગુરુજી.
પુનરપિ જાઓ તેડવારે,	જીવન વસે છે જાંહે,	ગુરુજી.
પરીક્ષા એ પુણ્યશ્લોકની,	એકે દિવસે આવે આંહે,	ગુરુજી.
જાઓ અયોધ્યામાંહે,	ગુરુજી, હવે બેસી રહ્યા તે કાંહે,	ગુરુજી.
જઈ કહો ઋતુપર્ણ રાયને,	તજી વૈદર્ભી નળ મહારાજ,	ગુરુજી.
સ્વયંવર ફરી માંડિયોરે,	છે લગ્નનો દહાડો આજ,	ગુરુજી.

એ વાતે નથી લાજ, ગુરુજી, જેમ તેમ કરવું કાજ; ગુરુજી;
કપટે લખી કંકાતરીરે, ઋતુપર્ણને નિમંત્રણ, ગુરુજી.
સુદેવ તેડી લાવજો, જોઈએ બાહુકીઆનાં આચરણ, ગુરુજી;
એનું કેવું છે અંતઃકર્ણ, ગુરુજી, એનાં જોઈએ વપુને વર્ણ, ગુરુજી.

વલણ.

આચરણ અશ્વપાલકતાણાં, હાં આવે ઝોળખાપરે;
પત્ર લેઈ પરપંચનો સુદેવ, આવ્યો અયોધ્યા માંથરે.

કડવું પડ મું.—નાગ સ. મેરી.

સુદેવ સભામાં આવિયો જ્યાં, જોઈ છે ઋતુપર્ણ;
કરમાંહે આપી કંકાતરી, ઉપર લખ્યું નિમંત્રણ.
પ્રીત વિશેષે પત્ર લીધું, કીધું અવિલોકન;
સ્વતિ શ્રી અયોધ્યાપુરી, ઋતુપર્ણ રાય પાવન.
વિદર્ભ દેશથી લખીતંગ ભીમક, નળે દમયંતી પરહરી;
એને દેવનું વરદાન છે માટે, સ્વયંવર કીજે પ્રી.
પૃથ્વીના ભૂપતી આવશે, તમો આવજો ખપ કરી;
સૂરજ વંશીને વરવો નિશ્ચે, કુંવરીએ ઇચ્છા ધરી.
ભૂપતિ આનંદે લયોં, સભામાંહે એમ ભાખે;
ભાઈ વેદવાણી દમયંતી, કોને નહીં વરે મુજ પાખે.
અધર ડસે કર ધસે, વિગ્ર ઉપર આંખ કહાડે;
નોહોતરીયો નિર્માલ્ય દીસે, આવ્યો લગ્નને દહાડે.
સુદેવ કહે હું ક્યમ કરું, વેગળું તમારું ગામ;
શત ઠામ થાતાં આવવું, કંકાતરીનું કામ.
ધાઈ ગયા સર્વ ભૂપ જે, પ્રથમ રૂપના પળકા;
ઋતુપર્ણ આસનથી ઉઠે જોસે, થાય પરણવાના સળકા.
આહા ગઈ દમયંતી હાથથી, કંકાતરી આવી મોડી;
એક નિશાનો આંતરો હોત તો, જાત જેમ તેમ દોડી.
ત્રાહે ત્રાહે જાણે મસ્તક ડોલે, નિસાસા મૂકે જોડા;
વૈદરભી વરતાં વેર વાળ્યું, અરે બ્રાહ્મણ ભુંડા.
સાંઠ તો સાંપડી નહીં, નહીં પવનવેગી ઘોડા;
કંસાર દમયંતીના કરનો, નહીં જમે આ મોહોડાં.

પ્રેમાનંદ.

સભામાં બેઠો નિરાશ થઈ, પ્રધાન બોલ્યો વચન;
 પેલો બાહુકીઓ શે અર્થ આવશે, બેઠો વણસાડે અંન.
 ઋતુપર્ણ આનંદ પામ્યો, મોકલ્યો સેવક;
 લાવ તેડી બાહુકીઆને, જે બાણે ગયાની તક.
 શ્વાસ ભરાયો દાસ આવ્યો, અશ્વપાલકની પાસ;
 ઉઠો ભાઈ ભૂપ તેડે છે; ગ્રહો પરોણો રાસ.
 બાહુક ચાલ્યો ચામક ઝાલ્યો, મુખે તે બડબડતો;
 આવ્યો નીચી નાડે નરખતો, નાકે તે સરડકાં ભરતો.
 સભા મધ્યે સર્વ હસ્યા, આ રત્ન રથખેડણ;
 ઋતુપર્ણ બોલ્યો માન દેઈ, આવો દુઃખકેડણ.
 ધણે દિવસે કારજ પડ્યું છે, રાખો અમારી લાજ;
 તમો પરણાવો વૈદરભીને, વિદ્રભા બાવું આજ.
 સંમુદ્ર સેવ્યો રત્ન આપે, મેં સેવ્યા એમ બાણી;
 આજ વિદ્વાર્ણ લેઈ બાણ્યો, ગ્રહું દમયંતીના પાણી.
 બાહુક વળતો બોલિયો, ફૂલાવિને નાસા;
 આ લિયા પરણશે દમયંતીને, અરે પાપિણી આશા.
 હંસ કન્યા કેમ કરે, વાયસસું સંકેત;
 નિર્લજ્જની સાથે અમે આવું, તો પછે થાઉં ફળેત.
 છછેરા ન થઈએ રાયજી, પરપત્નીસું તલખાં;
 કેમ વરે વર જીવતે તો, મિથ્યા મારવાં વલખાં.
 પુણ્યસ્થોકની પ્રેમદા ને, ભીમક રાજકુમારી;
 તમો વિપત્તીને લજ્જા શાન્તી, થાય ફળેતી મારી.
 રાય કહે હયપતી, મારીવતી હયને હાંકે;
 મારે તો સર્વસ્વ ગયુંરે, તમો જેવારે ના કોહો.
 બાહુક વળતો બોલિયો, ન્યાં હોયે સ્વયંવર;
 અંતર નહીં સેવકસ્વામીમાં, આપણું બંન્યો વર.
 હાસ્ય કરીને કહે રાય, વર તમો પરથમ;
 ભાગ્ય ભડશે કન્યા જડશે, ત્યાં જઈએ ન્યમ ત્યમ.
 દુઅળા ઘોડા ચાર જોડ્યા, રથ કર્યો સાવધાન;
 શીઘ્રે ત્યાં શણગાર સજ્જા, સાંચર્યો રાજાન.

રાણી - કહે ઋતુપર્ણને, પરહરી હુંપર પ્રેમ;
 ક્ષત્રી થઈને કરેા ધધરણું, નવ હોયે અંતે ક્ષેમ.
 પતિએ તણ તે અણુછતી, કાંઈએક ગોરી ગૂધ;
 બાહુક વડે પરણવી રાય, થયું ઉજળુ દૂધ;
 સૂરજ વંશતણી એ શોભા, તમથી ઝાંખી હોય;
 રીસ ચડી ઋતુપર્ણને, પછી ધણીઆણીને ધાય.
 અમો ભ્રમર કોટિ કુસુમ સેવું, તું શું ચલાવીશ ચાલ;
 પીજળી સરખી લાવું વૈદરભી, કરું સોડયનું સાલ.
 એમ કહી સભામાં આવ્યો, દુદુભિ રહ્યાં છે ગાણ;
 રીસ કરી કહ્યું બાહુકને, કાં જોજ્યા દુર્બળ વાળ.
 કરણ લૂલા ને ચરણ રાંટા, બગાધ બહુ ગણગણે;
 અસ્થિ નિસર્યા ત્વચા ગાઠી, લયાનક હણહણે.
 ચારે નોહે ચાલવાના, આગળ નીચા પાછળ ઊંચા;
 ખુંધા ને ખોડે લસ્યા, એ કરડકણા એ ખૂચા.
 ઋતુપર્ણ જોઈ શીશ ધુણાવીને, જોલ્યો વળતી ખીજ;
 એ જોડી શું કુરૂપ લાગ્યા, જોડ ધણી છે ખીજ.
 પવન વેગે પાણીપંથા, શત જોજન હીડે ઠેઠ;
 એવા ઘોડા મૂકીને કાં, જોજ્યા દૈવની વેઠ.
 બાહુક કહે શી ચેષ્ટા માંડી, શું આગળે અશ્વની જાત;
 જો પુષ્ટ હયને જોડશે તો, હું ન આવું સાથ.
 એ અશ્વ રાખવો ને રથ હાંકવો, ચડી જોડો ભૂપાળ;
 રાસ પેરોણો પછાડીઓ, બાહુકને ચડ્યો કાળ.
 આટલીવાર લગે લજ્જા રાખી, જોલ્યો નહીં મા મૂચ;
 તું આગળથી રથે કેમ જોડો, હુંપે તું શું ઉંચ.
 ઋતુપર્ણ હેઠો ઉતર્યો, વિધવિધ વિનય કરતો;
 જાય રાય પાસે બાહુક નાસે, તે રથ પૂઠે ફરતો.
 પ્રણિપત્ય કીધું ઋતુપર્ણે, હયપતિ હઠ મૂકો;
 ઉપકારી જન અપરાધ મોરો, જોડો તે હું ચૂકો.
 બાહુક કહે યદ્યપિ રાસ ઝાલું, એસીએ બંન્ધો જોડે;
 તુંને હરખ પરણાતણો તમ, હુંએ ભર્યો છો કોડે.

ત્રેમાનંદ.

સામસામા ચક્ર ધરીને, યંનં સાથે ચઢ્યાં;
 ચેડી દીધી બાહુકે ત્યારે, અશ્વ ઢળીને પઢ્યા.
 મુગટ ખસી ગયો રાયજીનો, માન શુકન હુઆં;
 બાહુકે અશ્વ ઉઠાડિયા, હાંકે ને કહે ધણી મુઆ.
 અંન એવા અશ્વ નિર્બળ, ખાંચે ખીજ ખીજ;
 રાય કહે લોક સાંભળે, એ વિના ગાળ દો ખીજ.
 સુદેવ તાણી બેસાડીઓ, રાય કહાડે છે ડોળા;
 શેરીએ શેરીએ જન જોવા, ઉભાં લોકનાં ટોળાં.
 દુર્બળ ઘોડા દરિદ્ર આત્મણુ, 'જોગ સારથિનો' જોડો;
 વૈદર્ભીને વરવા ચાલ્યા, ભલો ભળ્યો વરઘોડો.
 હાંકે ને હીડે પાછા પાછા, જુંસરી કહાડી નાંખે;
 તાણી દોડે ધરભણી, ઉભા રહે વણુ રાખે.
 પૃથ્વિ ઉપર પડે પરોણા, કરડવા પાછા ફરે;
 પોહોળે પગે રહે ઉભા, વારે વારે મળ મૂત્ર કરે.
 રાય કહે હો હયપતિ, નથી વાત એકો સરવી;
 બાહુકે કહે ચિંતા ધણી છે, મારે દમયંતી વરવી.
 ધણે દોહલે ગામ મૂક્યું, રાયે નિસાસા મૂક્યા;
 પુણ્યસ્થલોકે હેઠા ઊતરી, કાન અશ્વના ફૂંક્યા.
 અશ્વમંત્ર ભણ્યો ભૂપતિએ, ઈંદ્રનું ધર્યું ધ્યાન;
 અશ્વ ચારે ઉતપત્યા, ઉચ્ચૈઃશ્રવા સમાન.
 અવનિએ અડકે નહીં, રથ 'અંતરિક્ષ' જાય;
 દોટ મૂકી બેઠો બાહુક, રખે પડતા રાય.
 માંહોમાંહે વળગીને બેઠા, ભૂપ ને આત્મણુ;
 રાય વિમાસે વરે કન્યા, વરુઆમાં વશીકર્ણ.
 કામણુગારો કાળિયો, એના ગુણુ રસાળ;
 તણુ કોટીનાં ટટુઆં, એણે કર્યાં પંખાળ.
 હસી રાગ જોલિયા, ચાખડી બાહુકની ખંધ;
 તારે પુણ્યે મારે યાશે, વૈદર્ભીસું સંબંધ.
 વાજ વિદ્યા વાસવની, તુજ કને પરિપૂર્ણ;
 નાની વાત નોંદે ભાઈ, રહે વિદ્યાનું સ્મરણુ.

ઐરાવત ને ઉચ્ચૈઃશ્રવા, હારયો ગરુડના વેગ;
 તારે હાંકવે હમણાં થઈયું, વિદર્ભ ભેગાભેગ.
 વિખાણે પોતાનાં ભાગ્યને, ભૂપ કહાડે ઘેલાં;
 ભ્રે દમયંતી મુજને વરે તો, બાહુક પૂજું પહેલાં.
 ભીમકસુતાસું હસ્તમેળાપક, ભ્રે થાશે હયપતિ;
 બાહુક કહે વિલંબ શો છે, પ્રખળ તારી રતિ.
 વાટ આસરે વાત કરતાં, ઉડતા ત્યાલે અશ્વ;
 રાય વિદ્યાને વખાણે, ન જાણે મનનું રહસ્ય.
 તાણ્યા ન રહે ત્રેહેકત, દે દોટ ઉપર દોટો;
 એક ઝાંખરે વળગી રહ્યો, રાયની પામરીના ભ્રેટો.
 હાં હાં રાખ કહેતાં હય દોડ્યા, રથ ગયો ભ્રેજન;
 બાહુકે રથ રાખ્યો કહે, લઈ આવો રાજન.
 રાય વળતો બોલિયો, શ્રમ મન વિચારી;
 દમયંતીના નામ ઉપર, નાખી પામરી આવારી.
 જા લાવ બાહુક તુંને આપી, પામરી બેહુ ભ્રેડ;
 બાહુક કહે દમયંતી ઉપર, તું સરખા આવારું ક્રોડ.
 રાય મોટા દાનેશ્વરી બોલ્યા, બાહુક જાગ્યક તું થા;
 પ્રણવા જાઉં દમયંતી, લેઉં તારી પામરીના ચુંથા.
 એવું કહી રથ ખેડીઆ ને, રાય મન વિમાસે;
 રૂંક હોય તો સઘ લાવે, મોટો કેમ વરાંસે.
 હયપતિ તમમાં વિદ્યા મોટી, ગુણે વળિયો છેક;
 તારે પ્રતાપે મુજ કને છે, અક્ષ વિદ્યા એક.
 ગણિત શાસ્ત્રને હું જાણું છઉં, કહો તો દેખાડું કરી;
 એક બેહેડાનું વૃક્ષ આવ્યું, બાહુક પડ્યો ઉતરી.
 રાય પ્રત્યે કહેરે બાહુક, ગર્વ વચન શાં આવડાં;
 બેહેડાંની જમણી ડાળે, કેટલાં છે પાંદડાં.
 રાંધે વિચારીને કહ્યું, સહસ્ર ત્રણ ને શત ત્રણ;
 બાહુકે જઈ વૃક્ષ છેદી, ડાળ ખાડી ધરણ;
 ગંણી ભ્રેયાં બાહુકે, ઉતર્યાં તંતોતંતે;
 ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા દેખીને, હરખ્યું નળનું ચંત.

ફરી આવ્યો રથ પાસે, કહ્યું રાય તમે ધન્ય;
 ભૂપ કહે જો મન મળે તો, વિદ્યા લીજો અન્યોન્ય.
 માંહોમાંહે મંત્ર આપ્યા, મને મન ગયાં મળી;
 પરીક્ષા કરવા વિદ્યાની, નજે ડાળ છેદી વળી.
 દૃષ્ટ્યાં તેટલાં પત્ર ઉતર્યાં, ગણિત સંખ્યા મળી;
 બીજી વિદ્યાને પ્રતાપે, દેહમાંથી નિસર્યો કળી.
 પાડાનું ચર્મ પહેરીયું, ઉંટ ચર્મનાં ઉપરણાં;
 ટુંકડા ચરણ ને શ્યામ ચરણ, કેશ છે પંચવરણા;
 કરમાં કાતી આંખ રાતી, મુખે સુધિરના આધરાણા;
 ભર્યો રીસે સગડી શીશે, ઉડે અમિતી જ્વાળા;
 નિસરી નાઠો ભયે ત્રાઠો, ઊઠ્યો નળ નરૈશ;
 લપડાકે મારી સગડી પાડી, ગ્રહા કળીના કેશ.
 વીજળી સરખું ખડ્ગ કહાડયું, ન જાય જીવતો પાપી;
 રાજબ્રહ્મ કીધો દુઃખ દીધું, રહ્યો દેહમાં વ્યાપી.
 રંગદોળ્યો રણ માંહે રાહ્યો, કેમ પડ્યો હુતો પૂઠે;
 આંખ તરડે દાંત કરડે, મારે ખડ્ગની મૂઠે.
 ઉઠે અડવડે અવની પડે, અજ્ઞાવ્યો અલેખે;
 બાહુકના હસ્ત કળીનાં અસ્થ, ઋતુપર્ણ નવ દેખે.
 રુદન કરતો આંખ ભરતો, કળી પાગે લાગે;
 પુણ્યસ્ત્રોતજી ઉગારીએ, નવ મારીએ ઘણું વાગે.
 અરે અધર્મનાં મૂળિયાં, તુને જીવતો કેમ મૂકું;
 અમો ઘણું તે રવડાવ્યા, નથી નેત્રનું જળ સૂક્યું.
 અરે પાપી ધર્મછેદન, વિશ્વ વેદનાકારી;
 વિન્નગદાતા છેદન શાતા, તે તનવી નારી.
 અવગણુ કહેવા કરાવી, સેવા પારકે મંદિર;
 વદે દીન વાણી મરણુ જાણી, નેત્રે ભરિયાં નીર.
 મહારાજ વળતી મારજો, ગુણ અવગણુ જો જોઈ;
 નળ કહે અવગણુ ભાજન તે, સૃષ્ટિ સર્વ વગોઈ.
 સ્વામી જો ગુણ મોટા મુજમાં, અવગણુના છેદન;
 નળ કહે ગુણ અવગણુ તું, જોઉં કર વર્ણન.

સ્વામી પ્રથમ અવગુણ વર્ણવું, મારું જે આચરણ;
 ન્યાં હું ગયો ત્યાં ધર્મ નહીં, ને બ્રહ્મ ચારે વર્ણ.
 દંભી લોભી ને લલૂતા, બ્રાહ્મણને કરું બ્રહ્મ;
 અલ્પ આયુષ ને અલ્પ વિદ્યા, અલ્પ મેઘની વૃષ્ટ.
 અનાચાર ને અપરાધ બહુ, અનંત આલડછેટ;
 સિદ્ધ હોય સંન્યાસી શીળિયો, બ્રહ્મ કરું હું નેટ.
 મર્યાદા લાજને મૂકાવું, ઉન્નમર્ગ મંડાવું;
 જપ તપ તીરથ ને જત્રા, દાન દયા છંડાવું.
 પંચ કરું હું ધ્યાનમાં, તાપસને ડોલાવું;
 અલક્ષ્યાલક્ષ અસ્પર્શસ્પર્શ, અસત્ય વાક્ય બોલાવું.
 સ્વજન વૈર ને પરશું મૈત્રી, હોય નીચ સંગત્ય;
 વૈષ્ણવતા ફેડી વિષય સ્થાપું, એવી મારી મત્ય.
 માત પિતાને પુત્ર બિવેષે, દેષે શ્યામામાં સાર;
 ક્રીડા કામે આઠે જામે, સ્ત્રીમાં તદાકાર.
 વિખવાદ કરતાં જન્મ જન્ય, ગાય ગોરીના ગુણગ્રામ;
 લંપટ નિર્લજ થઈ અતિ, જપે નારીનું નામ.
 હેલામાં બ્રહ્મચર્ય મૂકાવું, જતિ પ્રટે મોહમાંજ;
 પાખંડી લાંઠ સુખે જીવે, એવું મારું રાજ.
 હું વ્યાપું ત્યાં હરિ હર નહીં, નહિ દેવ દેવસ્થળ;
 જ્ઞાન ગોષ્ઠિ કથા નહીં, એવું મારું બળ.
 સ્વામીદ્રોહી ને મિત્રદ્રોહી, ગુરુદ્રોહી નર ધણા;
 વચનદ્રોહી ને બ્રહ્મદ્રોહી, એ સહિ ગુણ આપણા;
 પ્રજા ખોટી રાજા લોભી, નિરંકુશ લંપટ નાર;
 વ્યભિચારિણી દ્રોહકારિણી, લમતી હીડે બહાર.
 ભરથાર પહેલી કરે ભોજન, સૂચે સ્વામી પહેલી;
 થાકે નહીં તે વાત કરતાં, વઢકણી મન મેલી.
 ક્રોધમુખી ને ચોરડી, લોભણી ને લડતી;
 સાચી વાત મળે નહીં ને, આઠે પહોર બડબડતી.
 થોડા બોલી સાધુમુખી તે, સુતો સ્વામીને વેચે;
 ખૂણ્યો ઉત્તર આપે નહીં ને, બોલે પેચે પેચે.

પ્રેમાનંદ.

અભડાવે રસોઈ અન્ન ચાખે, જણાય પરમ પવિત્ર;
કળિ કહે છે મારે પ્રતાપે, એવાં સ્ત્રીનાં ચરિત્ર.
પંડિત દુઃખિયા ને મૂર્ખ સુખિયા, ભોગી રોગે ભરિયા;
અસાધુ સુખે અન્ન પામે, સાધુ ઘડિયે નહિ ઠરિયા.
દાતાર જ્યાં ત્યાં ધન નહીં, દાતાર નહીં ત્યાં ધન;
ખાનાર જ્યાં ત્યાં અન્ન નહીં, ખાનાર નહીં ત્યાં અન્ન.
રૂપ હોય ત્યાં ગુણ નહીં, ને ગુણ ત્યાં નહીં રૂપ;
શા શા અવગુણ વરણું, છે પ્રતાપ મારો અનૂપ.
શિષ્યની સેવા ગુરુ કરે, સાધુ અસાધુનું આચરણ;
સ્ત્રીની સેવા કરે સ્વામી, શૂદ્રને સેવે બ્રાહ્મણ.
છળ છળભેદ અધિક અધિકારી, અઘટિત કરે અન્યાય;
અન્ન વિક્રય હય વિક્રય, કરે વિક્રય ગાય.
પરપતિસંગ ને પરનિંદા, ધર્મ્યા અપલક્ષણ;
ઉપવીત અન્ન સીમંત અન્ન, ક્રિયા અન્ન ભક્ષણ.
કન્યા વિક્રય ભૂમિવિક્રય, કરે અકરાનું કામ;
શય્યા લે ને ગોદાન લે, ને જોળે બાપનું નામ.
વાટ પડાવે વિશ્વાસઘાતી, માંહોમાંહે વૈર સાંધે;
પંચ દેવનું પૂજન તજીને, અસુરને આરાધે.
વૈરાગી વિપયી ને ભોગી તે ભોગી, ખોટા વણજ વેપારી;
વિપય સેવન કરે ને ગર્ભ ધરે, નવ વરસની નારી.
સુરભિ દૂધ થોડું કરે ને, દુકાળ ને દુર્ભક્ષ;
શોક રોગ વિભ્રેગ ઘેર ઘેર, સદા ભરે જળ ચક્ષ.
કોનું રુંડું નવ દેખી શકું, મારે કો સાથે નહિ સ્નેહ;
કળિ કહે નળ રાયજી, છે અવગુણ મારા અંહ.
વિશેષ કેશ આમળી ઝાલ્યો, ચડી રાયને રીસ;
હવે ન મરું અધર્મી, હું છેદું તારું શીશ.
અધર્મી અવનિ વિષે, આવડો તારો ઉન્માદ;
તારો વધ જાણી મને, સહિ દેશે આશીર્વાદ.
ભયને ધરતો રુદન કરતો, રાયને કહે કળી;
પછે મુજને મારજે, બે ગુણ મારા સાંભળી.

નળાખ્યાન.

કૃત ત્રેતા દ્વાપરે, શત વર્ષ તાપસ તાપે;
 તોય તેને હરિ હર બ્રહ્મા, દર્શન કોય ન આપે.
 કળી કહે મારા રાજ્યમાંહે, ધ્યાન ધરે વિશ્વાસે;
 તો તેને ઈષ્ટદેવતા તે, આવી મળે ખટ માસે.
 એ ગુણુ છે એક માહરો, હવે બિન્ને કહું વિસ્તારી;
 શત વાર દાન કરે ત્રણ યુગે, એકવાર પામે ફરી.
 ભાવે કભાવે મારા વારામાં, જે હેતે નર નાર;
 પુણ્ય કરે ને એક વારે, તો પામે શત વાર.
 નળ કહે જ નહિ હણું, ઉપજી મુજને માયા;
 અનંત અવગુણુ તાહરા તે, જે ગુણે ઢંકાયા.
 મારા રાજ્યમાં તું નહીં, ને હોય જીવ્યાનું કામ;
 કળિ કહે હું ક્યાં વસું, વસવાનો આપો ઠામ.
 જ્યાં જાઉં ત્યાં નામ તમારું, તો ક્યાં રહું હું દાસ;
 નળ કહે બેડાના દુમમાંહે, સદા તારો વાસ.
 જ્યાં કથા હોય મહારી, અથવા હરિકીર્તન;
 એવે સ્થાનક તું નહીં, તેનું લીધું વચન.
 રાય બેઠો રથ ઉપર, ઋતુપર્ણુ સમજ્યો નહીં;
 હર્ષ પૂર્ણસું હય હાંક્યા, જાણે પ્રેમસરિતા વહી.

વંદણ.

વંહી ચાલ્યો પ્રેમરસ, રથ ગાંજતો ગડગડાટરે;
 કહે ભટ પ્રેમાનંદ નાથની, વૈદરબી જીએ વાટરે.

કડવું ૫૪ મું.—રાગ ગોડી.

દમયંતી કહે દાસીને, સુણ સાધવી;
 છે વિપ્રનો વાયદો આજ, મહિલા માધવી.
 ઠૂઠ ઋતુપર્ણુ આવશે, સુણ સાધવી;
 ને હોશે નળ મહારાજ; મહિલા માધવી.
 અવધ પહોંતી છે વનતણી, સુણ સાધવી;
 થયા ત્રણ સંવત્સર, મહિલા માધવી.
 એવડા અવિનય શા વસ્યા, સુણ સાધવી;
 પ્રભુ ફરી ન તપાસ્યું ઘર, મહિલા માધવી.

ન સંભાર્યાં બાળક બાહુઓ, સુણુ સાધવી;
 કહણુ પુરુષનાં મન, મહિલા માધવી.
 હું મોઢ જીવી જોઈ નહીં, સુણુ સાધવી;
 વેઠયું હશે કેમ વંન, મહિલા માધવી.
 ઓ વાયસ જોલે બારણે, સુણુ સાધવી;
 આજ ફરકે ડાખી આંખડી, સુણુ સાધવી.
 વળી ફરકે ડાખું અંગ, મહિલા માધવી;
 શું મનનો માન્યો આવશે, સુણુ સાધવી;
 થાશે શુકનકેરાં ફળ, મહિલા માધવી.
 શ્રવણે વધામણી સાંભળું, સુણુ સાધવી;
 કો કહે પધાર્યાં નળ, મહિલા માધવી.
 વધ થાશે વેરી વિયોગનો, સુણુ સાધવી;
 ગયો જડશે સંજોગ, મહિલા માધવી.
 વીરસેન સુત આવશે, સુણુ સાધવી;
 લારે ટળશે સધજો રોગ, મહિલા માધવી.
 કો કહેશે આવી વધામણી, સુણુ સાધવી;
 નથી આપવા સરખી વસ્ત, મહિલા માધવી.
 અર્પીશ હાર હૃદયાતણે, સુણુ સાધવી;
 પ્રણમીશ જોડીને હસ્ત, મહિલા માધવી.
 બારીએ જોસી નિહાળીએ, સુણુ સાધવી;
 એવે ઉડતી દીડી રજ, મહિલા માધવી.
 આ રથ આવે છે ગરજતો, સુણુ સાધવી;
 વળી ફરકે ગગને ધ્વજ, મહિલા માધવી.
 ઓ પડઘી પડે અશ્વચરણની, સુણુ સાધવી;
 એ હાંકણીમાં છે વિચાર, મહિલા માધવી.
 ઓ પડાણે ઉંચો ઉજળે, સુણુ સાધવી;
 હોય નળ મુખનો ટચકાર, મહિલા માધવી.
 રથ આવ્યો ગામને જોવાંદરે, સુણુ સાધવી;
 હા હા હોય અયોધ્યામૂપ, મહિલા માધવી.
 દીસે મુદેવ મેલે લુગંડે, સુણુ સાધવી;
 પાણુ હાંકણુદાર કરૂપ, મહિલા માધવી.

વલણ.

કરૂપ ખેડણ રથતણો, ક્યમ કહીએ એ નળરાયરે;
અવસ્થા જોઈ ગામની, ઋતુપર્ણ, દુઃખિયો થાયરે.

કડવું ૫૫ મું.—રાગ કેદારો.

ઋતુપર્ણ કહે છે વિપ્રને એ, શું કારણ સુદેવરે;
બ્રાંત પડે છે મુજને, નથી સ્વયંવરનો અવેવરે.
મુનિ મુને મિથ્યા લાવિયો, કાંઈ દીસે છે કપટરે;
રિપુલોક હસાવીયા, ફેરો પડ્યો ફેગટરે.
વિવાહકર્મ નથી દીસતું, નથી રચ્યો માંડવરે;
દુંદુભિ શે નથી જોલતાં, નથી થતું તાંડવરે.
સુદેવ વળતો જોલીયો, છે છાનું વિવાહતું કર્મરે;
કંકાતરી કાને લખી નથી, નહીં ભાંજવો ભીમદને ભર્મરે.
ક્ષણુંએક રહીને આવજો, પુઠીથી મહારાજરે;
આગળથી તે સાંચર્યો, વધામણી લેવા કાજરે.
વૈદરભી જુએ વાટડી, વિપ્ર આવ્યો ધર માંપરે;
હરખે ભરી તવ મુંદરી, મુનિને લાગી પાયરે.
રુડી કહેજો વધામણી, શું પધારે પ્રાણનાથરે;
બાઈ રુડી પેરે નથી જોળખ્યો, શત જોજન કીધો સાથરે.
છે રૂપ તેહેનું બીહામણું, જાણે બીજો નળરે;
બાહુકને પરીક્ષાને તેડજો, એકાંત વાડી સ્થળરે.
દમયંતી હરખે ઘણું, જો આવ્યા છે ઋતુપર્ણરે;
નગરલોક હસે ઘણું, જોઈ સારથિકરો વર્ણરે.
ભીમક રાય સામા ગયા, રથથી ઉતરયા રાયરે;
ત્રણે રાજકુંવર આવી મળ્યા, ઉઠી સર્વ સભાયરે.

વલણ.

સભા સર્વ જોડી થઈ, આસને જોડો ભૂપ રે;
ભીમક આદે સર્વ કો, જુએ સારથિનું રૂપ રે.

કડવું ૫૬ મું.—રાગ કેદારો.

ભૂપ ભીમક સ્તુતિ કરે ઘણીરે, ભલે પધાર્યા અયોધ્યા ઘણીરે;
થાકા અવેવ દીસે દેહેનારે, એકલા શે નથી સેનારે.

ત્રેમાનંદ.

હય દુર્બળે વળીયો છેકરે, સારથિ સંસાર વત્રેકરે;
 કાંઈ અટપટું સરખું દીસરે, એહવે બાહુક બાલ્યો રીસરે.
 ઋતુપર્ણ મુકો રથ તાણીરે, ઉઠો ઘોડાને કરો ચારપાણીરે;
 નાખ્યો પેરાણો ને રાસરે, જઈ બેઠો ઋતુપર્ણ પાસરે.
 આવે લાગતો રાય આઘો ખસેરે, સભા મુખે વસ્ત્ર દેધ હસેરે;
 તેમ મયમયાવે આંખડીરે, બોળામાં વસ્ત્રની ગાંઠડીરે.
 ઋતુપર્ણને બાહુક પૂછેરે, કાં વહેવાનો વિલંબ થું છેરે;
 રાજા રાખે સાને વારીરે, તેમ બાહુક બાલે ખંખારીરે.
 ઋતુપર્ણને પૂછે ભીમકરે, આ થું સખા કરે છે જકરે;
 એ મિત્ર ક્યાંથી ઉપરાળ્યોરે, જેથી કામ હીડે છે લાળ્યોરે.
 કોહો કાંહાંથી આવ્યા રાણુરે, ઘણું થાકા રેણુ ભરણુરે;
 ઋતુપર્ણ કહે આ ભીયા ગુણીરે, નથી એકુ વિદ્યા ઉણીરે.
 કોઈ વિદ્યાએ ન જાય વાધીરે, તે માટે મૈત્રી બાંધીરે;
 રથહાંકણી વિદ્યા હાથેરે, મેં મૃગયા તેજ્યા સાથેરે.
 વન ભમતાં થયો અતિકાળરે, આંહાં આવી ચહ્યા ભૂપાળરે;
 ભીમક કહે કીધી કરુણારે, આજ સહેજે સ્વામી પહરુણારે.
 ભૂપ ભીમકે હલફલ કીધીરે, રસોઇની આજ્ઞા લીધીરે;
 ભૂપ બાહુક છે તે ભેદીરે, આ ભીયા છે આત્મનિવેદીરે.

વલણુ.

આત્મનિવેદી છે સારથિ, હસ્યો ભીમક ભૂપાળરે;
 અંન વમન થાય દર્શને તે, આવડો શો સુગાળરે.

કડવું ૫૭ મું.—રાગ નટની.

બાહુક મોકલ્યો વાડીમાંહે, રસોઇ સ્થળ એકાંત;
 કહે વૈદરભી કીજે પરીક્ષા, પુણ્યશ્લોકની પડે બ્રાંત.
 ભીમક રાયે આજ્ઞા આપી, અશ્વનો લ્યો તપાસ;
 ઋતુપર્ણ ઉતર્યા ભવ્ય ભુવને, કરે સેવા દાસ.
 દમયંતીયે ભીમકને કહાવ્યું, આજ્ઞા તમારી લીજે;
 બાહુકમાં છે ગુણુ નગરાયના, અમે પરીક્ષા કીજે.
 એકાંત વાડી દમયંતીની, કીધું રસોઇનું સ્થળ;
 હાલો ફૂલ આણીને મુખ્યો, મુખ્યાં કાષ્ટ નહીં અનળ.

બીજાં પાત્ર મુકયાં નાનાવિધ, મુક્યું નહીં મેક્ષણુ;
 માધવી કેશવી મુકી સેવાને, જાણે સર્વ લક્ષણુ.
 દમયંતી બેઠી ઝરુખે, અંતરપટ આડો બાંધી;
 તેડી લાવો રૂપાળાને, જુઓ કેમ જમે છે રાંધી.
 દાસી એક તેડવાને આવી, ચાલો કંદર્પ કોડ;
 અમારી વાડીને શોભાવો, ચાલો ચંપક છોડ.
 ઉઠ્યો નળ ચાલ્યો અંતઃપુરમાં, આનંદ અંતર આણી;
 સખી સાહેલી આશ્ચર્ય પામે, હસે તે સણુગટ તાણી.
 જુઓ હેરીને દમયંતી, વિસ્મે થઈ મનમાંહે;
 આ સ્વરૂપની ન મળે જોડી, જોતાં ત્રણ ભુવનમાંહે.
 શરીર દીસે દવનું દાઢું, સ્કંધે જડો પગે પાતળો;
 ટુંકડા કર ને નસ નીસરી, મોટો પેટનો નજો.
 કાંઠાં નળ કાંઠાં બાહુક, કાંઠાં સુરજ રાહુ મંડળ;
 વાંકું મુખ ને મસ્તક મોટું, પાઘડી ઉંડળ ગુંડળ.
 એ સાથે શી ગોઠડી, ઋતુપર્ણને ભાવેટલાગી ભવની;
 હીંડતાં પગને સ્પર્શે કરીને, કાળી થાય છે અવની.
 પાંચ એહેને વિદ્યા હય હાંક્યાની, આશ્ચર્ય સરખું દીસે;
 કતરાતો આવે નાક ટુલાવે, ભુકુટી ભરી છે રીસે.
 દમયંતી પાસે હસતી હસતી, ભાભી આવી ત્રણ;
 બાઈ આ પુતળું કયમ પધરાવ્યું, વારુ રૂપ ને વર્ણ.
 કદાચિત નળજી નીવડશે, ને રહેશે એહેલું અંગ;
 કોહો બાઈ તમો એ પુરુષનો, કહી પેરે કરશે સંગ;
 શાપ હશે કોઈ તાપસનો, ન જશે કોઈ ઉપાંગે;
 આ ભીયાં આસન બેસશે તમો, કેમ રહેશે વામાંગે.
 જાંઠાં હશે તાંઠાંથી કાલ આવશે, બાઈ તમારો સ્વામી;
 એમ વલખાં શું મારો છો, કાંઈ ધીરજ ધરો ગજગામી.
 વૈદરભી કહે કૌતુક મુકો, બેસી કરો પરીક્ષા;
 જાણે સેવા કરો બાહુકની, દાસીને દીધી શિક્ષા.
 કેશવી માધવી બંને આવી, બાહુકજીની પાસ;
 હેઠે ભરાયું નળરાજનું, ઝાળખી બંને દાસ.

પ્રેમાનંદ.

સુકાં વૃક્ષને સ્પર્શ કર્યો તે, તે થયું નવપક્ષવ;
 દાસી તવ આનંદ પામી, હોય વૈદરભીનો વલ્લભ.
 કહે સહીયારી હો આચારી, મન ન આણુશો ઘોષ્ટા;
 દુમ તળે સ્થળ પવિત્ર કીધું, અમો દીધો છે ચોષ્ટા.
 નહાવાનું તાંહાં વસ્ત્ર પહેરે, પાઘડી પછેડી વરજે;
 જંઘાયે ગુંજળાં કેશતણાં ને, શરીર ભર્યું છે ખરજે.
 નિચુંઉંચું ભાળે શરીર ખંજવાળે, દાસીયે અવિલોકન કીધો;
 રાંટે પાયે હીડે બડબડતો, ઠાલો ફુંભ જઈ લીધો.
 વરુણમંત્ર ભણ્યો નળરાયે, તત્ક્ષણ ફુંભ ભરાયો;
 વીસ ઘડા રેણા શીર ઉપર, ઉભો રહીને નાહાયો.
 દાસી અતિ આનંદ પામી, કૈતુક દીધું વળતું;
 ચુહુલા મધ્યે કાષ્ટ મુક્યાં, અગ્નિવિણ થયું બળતું.
 ઉભરાતું અંન કરે હલાવે, કડછીનું નહીં કામ;
 દાસી ગઈ દમયંતી પાસે, બોલી કરી પ્રણામ.
 વાજી વૃક્ષ ને જળ અનળ, એ ચાર પરીક્ષા મળી;
 અંનલાવો અભડાવી એહેનું, વૈદરભી કહે જાગ્યો વળી.
 રમતી રમતી નહે નમતી, નિરખતી નિજ ગાત્ર;
 એકે બાહુક વાતે વળગાડ્યો, એક લેઈ નાડી અંનપાત્ર.
 અરે પાપિણી કહી બાહુક ઉઠ્યો, દાસીયે મૂકી દોટ;
 માધવી કહે ફરી કરો રસોષ, હું દેઈ આપું અખોટ.
 ફરી પાક નીપાવ્યો નળરાય, બેઠો કરવા ભોજન;
 પછે દમયંતીયે ભેયું ચાખી, આણાવ્યું જે અંન.
 સ્વાદ એળખ્યો એ નળ નિશ્ચે, પાક પરમ રસાળ;
 ટિંકરી ફરીને મોકલી તારે, સાથે બંને બાળ.

વલ્લભ.

સાથે બંને બાળ ને, નળ કને આવી ટિંકરી;
 બાહુકે દીઠાં બાહુઆં તાહારે, આંખડી જળે ભરીરે.

કડતું પટ મું.-રાગ રામઝી.

બાહુકે દીઠાં બાહુઆં, ઉત્તટયું અંતઃકર્ણ;
 દામણાં માહારાં બાળકાંને, દેખીને આવે મર્ણ. બાહુકે०

નળાખ્યાન.

કળજુગે કલ્યાંતજ કીધું, બાળક વરત્યાં મોસાળ; બાહુકે૦
 કોણ કૃત્ય મેં આચર્યાં, તજી અબળા અંતરિયાળ. બાહુકે૦
 સન્નેગ સાગર ઉલટ્યો, નયણાં શ્રવણ સમાન; બાહુકે૦
 આલિંગન દેવા કારણે, સુતને કીધી સાન. બાહુકે૦
 મળવાને તેજ્યાં મીઠડાં, કર લાંબા કીધા ધીશ; બાહુકે૦
 છત્યાં ખીનાં બાળકાં તે, પાડે ચીસે ચીસ. બાહુકે૦
 દારીએ ચાંપ્યાં હૃદે સાથે, કીધો બાહુકનો તિરસ્કાર; બાહુકે૦
 રહેવા દે તારું રમાડવું ભાઈ, રુએ છે રાજકુમાર. બાહુકે૦
 બાહુક કહે બાળકને મુને, સાંઈ દેવાનો રનેહ; બાહુકે૦
 નારે ભાઈડા ભેટતાં થાયે, કાળી કુંવરની દેહ. બાહુકે૦
 છે છત્રપતિનાં છોકરાં, તુંને મળવાનું કેમ મન; બાહુકે૦
 શે દુઃખે થાય છે ગળગળો, રોતાં ફૂટશે લોચન. બાહુકે૦
 બાહુક વળતો બોલિયો મારે, એવાં બાળકની ભેડ; બાહુકે૦
 આ દેખીને તે સાંભર્યાં, થયું રમડવાનું કોડ. બાહુકે૦
 દાસીએ કહ્યું દમયંતીને, બોલ્યો બાહુક જે વાંત; બાહુકે૦
 બાઈ આશ્ચર્ય દીધું અતિઘણું, કાળો કરે આંસુપાત. બાહુકે૦
 દમયંતીએ પૂછ્યું ભીમકને, નળની પડે છે બ્રાંત; બાહુકે૦
 આજ્ઞા હોય તો બાહુકને, પૂછું તેડી એકાંત. બાહુકે૦
 ભીમક કહે સતી સુતા, તુંને શું દેઉં શીક્ષા; બાહુકે૦
 સુખે બોલાવો બાહુકિયાને, કરો નળની પરીક્ષા. બાહુકે૦
 વૈદરભી આવ્યાં અંતઃપુરમાં, જ્યાં પોતાની મેડી; બાહુકે૦
 આજ્ઞા આપી દાસીને, લાવો બાહુકને તેડી. બાહુકે૦
 શીઘ્ર આવી સાહેલડી, અંતરમાંહિ ઉલ્લાસ; બાહુકે૦
 ઉઠો બાહુકજી ઉતાવળા, દમયંતીની પાસ. બાહુકે૦
 રાયજી વળતો બોલિયો, હું છું દીન કંગાલ; બાહુકે૦
 વરુવા સાથે વૈદર્ભીને, વાત કર્યાનું શું વહાલ. બાહુકે૦
 સોમવદની સુંદરી, સારંગનયના સુન્નાણ; બાહુકે૦
 વાત કરતાં બ્રહ્મચર્ય ભાંગે, વાગે મોહનાં બાણ. બાહુકે૦
 પરધરમાંહે અમો નવ પેસું, સ્ત્રીનાં ચંચળ મન; બાહુકે૦
 સાધુ પુરુષને સદા પાડે, આવીને દે આલિંગન. બાહુકે૦

પ્રેમાનંદ.

દાસીને તવ હાંસ્ય આવ્યું, દૈવનાં કૌતુક જ્ઞેય;
 વિશ્વમોહિનીદમયંતીતે, આલિયાને ક્યમ નહિ મોહોય. . આહુકેં
 ઘોર ન ખાય કે કરતણાં, વિપરીત વપુનું વાન;
 એવા ઉપર વળી કર્મ લજ્યાં, વળી રૂપનું અભિમાન. . આહુકેં
 અલાત્કારે તેડ્યો આહુક, દાસી થઈ આંહિધર;
 નીચી નાડે નળ ચાલિયો, જ્યાં ગૃહિણીનું ધર. . આહુકેં
 જ્ઞતાં કહે છે કિંકરીને, અહમચર્યને છે ધાત;
 વૈદરભી વિકારે ભરી, મને વશ કરવાની વાત. . આહુકેં
 માધવી કહે જોલ વિચારી, કોણ ભાંગે છે ધર્મ;
 વૈદરભી તને ક્યમ નહિ વરે, કરે અગ્નિ કર્મ. . આહુકેં
 નથી આશરો ગયા તણો, કહિ ભીડાવ્યાં કપાટ;
 દાસીએ દેખાડી આંખડી, સારે ચાલ્યો પાધરી વાટ. . આહુકેં
 આહુકને ખારણે જોસાડ્યો, ઢાળિ રૂપાનો ખાજક;
 દમયંતી ઉમરાં ઉપર જોડી, આડું ધરિ અંતરપટ. . આહુકેં
 આહુક ખુંખારે આળસ મોડે, માંજ્યાં વિષયીનાં ચિહ્ન;
 ચિત્ત મળ્યું ત્યાં ચક્ર કશોરે, જ્ઞે નથી લિન્નાલિન્ન. . આહુકેં

વલણ.

જ્ઞે નથી લિન્નાલિન્ન તો, મધ્યે અંતરપટ કથું;
 નહિ જોલો જ્ઞે મન મૂકી, તો અમો ઉઠીને જથું.

કડવું પદ મું-રાગ કાશી.

વિનય સગાથે જોલ્યાં, વૈદરભી સુંદરી;
 શા માટે ઉઠી જગ્યો છો, તેડાવ્યા અપ કરી.
 અમને રહેવું ઘટે, ખાંધી અંતરપટે;
 જોલું કેમ પ્રગટે, પરપુરુષ નિકટે.
 જોસોજી ખાજકે, જોલોજી ઉલટે;
 ન પૂછું કપટે, જોલવું નિર્મળ ઘટે.
 પુરુષ છેડાયો હટે, ચાલે પોતાની અટે;
 હીડે નારીને નટે, લાજે નહીં રાજવટે.
 જે નર જન મને કાળા, મુખે વિપતી જવાળા;
 મુંદે વિન્નગનાં લાલાં, કેમ સહી શકે ખાળા.

નળાખ્યાન.

બાહુકળું છો આચારી; સુણો વિનતિ મારી;
 કે એમ મૂકે વિસારી, દોહલે પામી નારી.
 નવનવા નેહ ઉદે, વહાવાના વાયક વદે;
 ભરી હોયે જો મદે, પુરુષનાં કંઠણ હદે.
 વળગી હીડે કાંડે, નવનવી પ્રીત માંડે;
 જાણાય દુઃખને ટાંડે, સ્નેહીને નિશ્ચે છાંડે.
 જાણિયે મળિયે વહેલાં, દેખીને થઈએ ઘેલાં;
 નારી ન પ્રીછે પહેલાં, પુરુષનાં મન મેલાં.
 વહાલપણું કહીએ ગયાં, મુખે કહેતા આલૈયા;
 વજ્રપેં કંઠણ હૈયાં, તરછોડ્યાં નાનાં જૈયાં.
 બ્રહ્માએ પુરુષ ઘડિયા, નારીને જીવે જડિયા;
 દુઃખના દહાડા પડિયા, વેરીડા થઈ નિવડિયા.
 પ્રીતડી જેની વ્યાપિ, તેને મારે અઘાપિ;
 ફળ જે રૂડાં આપે, વૃક્ષને થડથી કાપે.
 રખે મારી વેલ શૂકે; પ્રવાસ જળ તહેતું મૂકે;
 તે જાણી ચતુરા શું ચૂકે, પ્રીત આવી ન ઢૂકે.
 જે સ્થળનું જળ પીજે, શલ્યા ત્યાં કેમ દીજે;
 જેપર દયા ધરીજે, તેનો જીવડો નવ લીજે.
 જેનો હાથ ગ્રહીએ, તેને મૂકી નવ જઈએ;
 અમો અખળા છઈએ, વેદતા કોને કહીએ.
 જેને પામી માનવ જને, દેવતા ન આજ્યા મને;
 તેને ન મૂકીએ વને, રાખીએ પોતાકને.
 ઘેસી એક પાટે, કામિની કપટઘાટે;
 થોડા અન્યાય માટે, ન મૂકીએ ઉજડ વાટે.
 અખળાનાં કોણુ બળ, કદળીપેં કોમળ;
 નયણુ ભરે જળ, કડવાં કર્મનાં ફળ.
 વનમાં વાઘ ગાજે, પાવલીએ કાંટા ભાંજે;
 બીજા લોકને દાઝે, શઠ સ્વામી નવ લાજે.
 વનમાં રામા રુવે, કોણુ આંસુડાં લુએ;
 ફરી તપાસી ન જીએ, પોતાનું કુળ વગુએ.

પ્રેમાનંદ.

આઘી ધરે અલેખે, વગડામાં ઉવેખે;
 સ્વામી ન આવે તેખે, વેરીડા દેવ દેખે.
 ન જાણે નાર મોરી, છે છત્રપતિની છોરી;
 અંજગરે ગળી ગોરી, ચતુરાની શી ચોરી.
 નયણે આંસુ રેડે, પારધિ લાગો ક્રેડે;
 તારુણીને તેડે, છબીલીને ઇંછેડે.
 મળ્યા લંપટ લોકો કામી, કેમ જીવે ગજગામી;
 કુળને લાગે ખામી, ન જાણે શઠ સ્વામી.
 નીચપણું નફેટ, કુળ લગ્નવ્યું નેટ;
 કરી માસીની વેઠ, પ્રેમદાએ ભરયું પેટ.
 કર્મની લાંબી દોરી, ચઢી શિર હારની ચોરી;
 ન જાગે નાથ અધોરી, ભાંગો શીર ઇંધણધોરી.
 ન કરે પ્રેમદાની મીટ, વળી હવે આડી લીટ;
 પુરુષ હૈયાના ધીટ, મન જોહેવાં વજ્રકીટ.
 કહેતાં નહીં આવડે, દુઃખે હૈયાં ધડધડે;
 ખોટું આજ અહડે, ગગન ત્રુટી પડે.
 પૃથ્વી જાય પાતાળે, સતીને જૂટે આળે;
 વિચાર ભણી ન ભાળે, જાણે કૂડી ગાળે.
 જે કો વિશ્વાસ કરે, પુરુષનો આધાર ધરે;
 તે ઘેલી શીઠ ઠરે, રોષરોષને મરે.
 અપ કરીને વરી, દુઃખની અંતે કરી;
 બાહુક કહો વાત એ ખરી, તેને કાંઈ પૂછશે હરિ.
 છે કર્મની વસમી ગતિ, ભૂશી નવ જાયે રતિ;
 શત્રુ થયો પ્રજાપતિ, બ્રહ્માને દયા નથી.
 ભલાનો વેરી બ્રહ્મા, કંઠણ તે કૃતવર્મા;
 લખે લેખ કર્માધર્મા, કલેશને ઘાલે ધરમાં.

વલણ.

કલેશ ઘાલે ધરવિષે, પ્રજાપતિ કંઠણ ધણું;
 બાહુકજીને પ્રશ્ન પૂછે, જોયું ડહાપણ તમતાણું.

કંડનું ૬૦ મું.—રાગ ઇંદ્ર ભુજંગીની ચાલ.

દહે દેહ વિભેગની વેહજવાળા, મારે મર્મનાં બાણ પૂછે પ્રશ્ન બાળા;
તારી બુદ્ધ બાહુક બળવંત દીસે, કાંઈ જાણવા ભેદ મમ મન હીસે.
દિસે શારદા વાસ તમ જીવ અગ્રે, ભલું કીધું પધાર્યા ભીમક નગ્રે;
વિનય યુક્ત દિસે સર્વ સિદ્ધિવાન, ભૂત ભવિષ્ય જાણે તમે વર્તમાન.
એક શોભિતા પુરુષ તે મૂર્ખ મોટા, જેવા સીપમાં મોતીના દાણા ખોટા;
એક રૂપહીણ પુરુષ બહુ ગુણુ ભરિયા, જેમ સાચા હીરા રજુજુગત કરીયા.
બાહુક આપના સમ જે વૃથા ભાખું, તમ ઉપર વિશ્વ ઓવારી નાખું;
ઈશ્વારુણીનાં ફળ કરમાં સાથે, પણ ભક્ષ કરતાં તેના પ્રાણુ જીવે.
એક રૂપવંત નારી કે નર નીરખ્યો, તેજવંત શોભે કોટિ કંદર્પ સરખો;
ધરે છત્ર સર્વત્ર જેની ચાણુ વરતે, કરે નવનવા ભોગ જન નિત્ય પ્રત્યે.
એવા પુરુષને મોહી કોઈ નાર પહેલી, તપ તેજ સરખી જીવે ગર્વ ઘેલી;
વર અમર મુનિવરતણી આશ ત્રોડી, પંખીરાજનાં વચનપર પ્રીત બેડી.
તજ્યાં માત ને તાત પીયર પડોશી, નવ જાણ્યું જે નાથજી છે સદોષી;
સૌંધ્યાં તન મન પ્રાણુ નિર્દોષ જાણી, સુણો બાહુકજી કહું કર્મ કહાણી.
જેમ પારધિ કપટના કણ ચણાવી, પાડે પંખીને ફંદમાં સ્નેહ જણાવી;
વેધે મૃગને જેમ ઘંટા વંજડી, તેમ પ્રેમદા પ્રેમને પાશ પાડી.
બહુ રંગ વિલાસનાં સુખ દેખાડી, ગયા હાડ અંતે તે વિપત્ત પાડી;
જ્યાં કંદ ને મૂળ નહીં ફળ પાણી, તેવે હામ મૂકી કરી અનાથ રાણી.
ન કોયે કરે એવું કર્મ કીધું, અપરાધ પાપે ધણું દુઃખ દીધું;
શત ખંડ કીધી તે વિભેગ શસ્ત્રે, ફરી વનમાં તારુણી અર્ધ વસ્ત્રે.
ત્રણ દિવસ ત્રણ રચણી વનમાંહે ભટકી, નિર્દય નાથને વાત શી મન અટકી;
અહીં અજગરે સુંદરી શિશિલ કીધી, મળ્યો પારધિ ઈશ્વરે રાખી લીધી.
કહી ડાકિણી શાકિણી ને સિહારી, પાશ પહાણુ પાટુ બહુ માર મારી;
પરાધીન થઈને નીચું કામ કરિયું, ધરી દાસી નામે દુર્લભ ભરિયું.
ચહડી ચોરી માથે મોતી માળકેરી, કરતાં પ્રીત વહાલાં થયાં સર્વ વેરી;
ત્રણ વર્ષ નાખ્યાં શ્વેત વસ્ત્ર પહેરી, નહીં કુંકું કાજળ નહીં નાકું નેહેરી.
હવિષ્યાત્ર પરાધીન અન્ન પામી, તોય તેણીએ ન તલ્યો નિજ સ્વામી;
તપ નિયમ રાખી નિજ દેહ બાળ્યો, ગૃહસ્થરાજની નારે સંન્યાસ પાળ્યો.
કહો બાહુક રાય એ ધર્મ કેવો, ઘટે નાથને એવો છેહ દેવો;
સર્વ પાપમાં શ્રેષ્ઠ વિશ્વાસઘાત, તેને પૂછશે કહો કાંઈ વૈકુંઠનાથ.

બાહુક એહ પ્રશ્નનો ઉત્તર દીજે, એવા કંપટી પુરુષને શું કીજે.
 સુણી મર્મવાણી નળનાથ રીઝ્યો, જોવા પ્રિત વિશેષ મહારાજ ખીન્ત્યે.
 સુણો પ્રશ્નના ઉત્તર ભીમક બાળા, તે પુરુષને પ્રલવી પ્રેહજવાળા;
 પરી સુંદરી પ્રેમદા સાધુ જાણી, મોહો નાથ તેને કીધી પટ્ટરાણી.
 બીજી નારીનાં સામું સ્વપ્ને ન જોયું, ગુણહીણ સ્ત્રીસાથ આયુષ્ય ખોયું;
 સગાં મિત્રની પ્રીત તે નાથે ફેડી, ગયો પુરુષ તીર્થે નારી સાથ તેડી.
 વને સાત અપવાસ ભમતાંરે કીધા, મચ્છ રાખવા નારને ત્રણ દીધા;
 કીધો શ્રમ બીજનું મચ્છ નવ લાધાં, પેલી પાપિણી નારે તે મચ્છ ખાધાં.
 કહો ભીમકબાળા થઈ વાત એવી, પૂછે બાહુક પ્રશ્ન તે નાર કેવી;
 જોતાં છે અપરાધ એ નોહે નહાનો, તેને મૂકતાં નાથનો વાંક શાનો.
 ગ્રહી અજગરે સુંદરી આંસુ ઢાળે, તેમ કંથ ડસ્યો હશે સર્પ કાળે;
 થયું શાકિની નામ અપવાદ એવો, કહ્યો હશે ભરતારને ભૂત જોવો.
 જેમ સ્ત્રીએ કીધી પરધેર વેઠ, તેમ તેણે ભરયું હશે પરધેર પેટ;
 કાણુ કોનાં દુઃખને કહીને રોશે, બુદ્ધિવાન પ્રાણી કર્મ સામું જોશે.
 ઘોળો સાણુ પહેરી સ્ત્રીએ પિંડ પીડ્યો, કાળું કામળું આઢીને કંથ હીંઢ્યો;
 એ પ્રશ્ન ઉત્તર કહ્યા મેં વિચારી, વળી પૂછવું હોય તો પૂછ નારી.
 કહી મર્મની વાત નિજ નાથ જાણ્યો, ભાંગ્યો ભેદ મનમાંહે ઉત્સાહ આણ્યો;
 એવી ગુણ વાણી બીજને કાણુ ભાખે, એવું કાણુ જોલે નળ નાથ પાખે.
 થયું ભેટવા મન મર્યાદ નાહી, અંતરપટનું વસ્ત્ર ગયુંરે શરી;
 ગજગામિની ભામિની પ્રેમ માતી, આવી નાથ પાસે ગુણગ્રામ ગાતી.
 કરી પ્રદક્ષિણા પછે પાય લાગી, જોલો નૈષધનાથ કહ્યું માન માગી;
 અપરાધ પ્રાણીતણા કોટિ હોયે, પરિવ્રજા તો કરુણા મીટ જોયે.
 વન માંહે મૂકી અપરાધ પાખી, છે મચ્છ આહારના વિજળ સાખી;
 તમ ચરણ વિષે મમ મન રાખું, તમ પાખે હું પેટમાં ધૂળ નાખું.
 અમો અજળા નારીમાં બુદ્ધિ થોડી, કરે વિનતિ પ્રેમદા પ્રાણુ જોડી;
 નથી રૂપનું કામરે ભૂપ મારા, થઈ કિંકરી અનુસરું ચરણ તારાં.
 સુણી વિનતિ નારની દીન વાણી, ઉઠ્યો બાહુક અંતર પ્રીત આણી;
 કરકેટક નાગનો મંત્ર ભાખી, જીર્ણ કામળું દૂર દીધુંરે નાખી.
 ત્રણ નાગનાં વસ્ત્ર પરિધાન કીધાં, હરણી સુંદરી કારજ સર્વ સીધ્યાં;
 જવ મૂળગું રૂપ મહારાજ ધરિયું, શ્વસુર ધામનું તિમિર તે સઘ હરિયું.
 જેમ તરુવર પુઠે વિટલાય વેલી, તેમ કંથને વળગી રહી હર્ષધેલી.

હર્ષે ઘેલી સુંદરી, ભેટી ભીડી બાથરે;
જ્યજ્યકાર ધરમાં થયો, દેખી નૈષધનાથરે.

કડવું ૬૨ મું.—રાગ સારંગ.

વરત્યો જ્યજ્યકાર હો, નૈષધ નાથને નિરખીછ;
ફરી ફરી લાગે પાય હો, સાહેલી હૃદયા હરખીછ.
નગ દમયંતી ભેટી હો, ભેઠ દોડી દાસછ,
સાસ ભરી સાહેલી હો, આવી ભીમકની પાસછ.
રાયછ વધામણી દીજે હો, અદ્ભુત હર્ષની વાતછ;
ઋતુપર્ણનો સેવક હો, નિવડિયો નળનાથછ.
બાહુક રૂપ પરહરયું હો, ધરયું મૂળયું સ્વરૂપછ;
સુણી સૈરંદ્રીની વાણી હો, હરખ્યો ભીમક ભૂપછ.
વાળે પંચશબ્દ નિશાન હો, ગુણીજન ગાયે વધાઇછ;
પુણ્યશ્લોકને મળવા હો, વર્ણ અઢારે ધાઇછ.
નાના ભાતની ભેટ હો, પ્રજા ભૂપને લાવેછ;
કરે પૂજા વિવિધ પ્રકારે હો, મુક્તાશ્રણ કુસુમ વધાવેછ.
તોરણ હાથા દેવાએ હો, માનુની મગળ ગાયેછ;
દે મુનિવર આશિષ હો, અલિપેક બહુ થાયેછ.
વાળે ઢોલ નિશાન હો, મૃદંગ ભેર નેકરીછ;
સમગ્ર નગરે આનંદ વરત્યો હો, શણગાર્યો ચૌટાં શેરીછ.
મન ઉત્સાહ પૂરણ વ્યાપ્યો હો, ભીમકદીપે બહુ દાનછ;
ગંધા અંત.પુરમાં રાય હો, દીર્ઘ રૂપનિધાનછ.
કાંતિ તપે ચંદ્ર લાનુ હો, વિલસે શક સમાનછ;
કંદર્પ કોટિ લાવણ્ય હો, દીડો જમાઇ જાનવત્યમાનછ.
પડ્યો ભીમક પૂજ્યને પાયે હો, હસી આલિંગન દીધુંછ;
આપ્યું આસન આદરમાન હો, પ્રીતે પૂજન કીધુંછ.
અર્ધ આરતિ ધૂપ હો, ભૂપતિને પૂજે ભૂપછ;
નખ શિખ લગે ફરી નિરખે હો, ભેઠ ભેઠ રૂપછ.
શ્વસુર શ્વસુરપત્ની હો, શાલક શાલાહેલીછ;
દમયંતીને ઘણું પૂજે હો, ગાયે દાસી સાહેલીછ.

પ્રેમાનંદ.

લક્ષ્મી નારાયણ શિવ ઉભયા હો, તેવું દંપતી દીસેછ;
દીધું માન શ્વસુરવર્ગે હો, પૂછ્યું નૈષધ ધશેછ.

વલણ.

નૈષધ ધશે પૂછ્યું, કુશળ ક્ષેમની વાતરે;
સમાચાર પરસ્પર જાણ્યો, હરખ્યો સધળો સાથરે.

કડવું ફર મું.—રાગ સામેરી.

નળરાયનું રૂપ પ્રગટ સાંભળી, સંસાર સુખિયો થાયરે;
પરમ લજ્જા પામિયો, દુઃખી થયો ઋતુપર્ણ રાય. હાવાં હું શું કરુંરે.
મેં સેવક કરીને બોલાવિયો, નવ જાણ્યો નૈષધરાયરે;
ધિક્ક પાપી હું આત્મા, હવે પાકું મારી કાય. હાવાં હું શું કરુંરે,
જવ મન કીધું દેહ મૂકવા, તવ હવો હાહાકારરે;
જાણુ થયું અંતઃપુરમાં, નળ ભીમક આવ્યા બહાર. હાવાં હું શું કરુંરે.
હાં હાં કહીને હાથ આલ્યો, મળ્યા નળ ઋતુપર્ણરે;
આશિયાળો અયોધ્યાપતિ, જઈ પડ્યો નળને ચરણ. હાવાં હું શું કરુંરે.
પુણ્યશ્લોક પાવન સત્ય સાધુ, જાય પાતિક લેતાં નામરે;
તેવા પુરુષને મેં કરાવ્યું, અશ્વનું નીચું કામ. હાવાં હું શું કરુંરે.
જેનું દર્શન દેવ ધચ્છે, સેવે સહુ નરનાથરે;
તે થઈ બેઠા મમ સારથિ, ગ્રહી પરાણો હાથ. હાવાં હું શું કરુંરે.
શત સહસ્ર જેણે જન્મ કીધા, મેરુતુલ્ય ખરચ્યાં ધનરે;
તે પેટભરી નવ પામિયા, હું પાપીને ઘેર અંન. હાવાં હું શું કરુંરે.
જેનાં વસ્ત્રથી લાજે વિદ્યુલ્લતા, હાટક મૂકે માનરે;
તે મહારાજ મારે ઘેર વસ્યા, કરી કાંબળું પરિધાન. હાવાં હું શું કરુંરે.
મેં દુંકારે તિસ્કાર કીધો, હસ્યાં પુરનાં લોકરે;
ત્રણ વરસ દોહલે ભોગવ્યાં, મેં ન જાણ્યા પુણ્યશ્લોક. હાવાં હું શું કરુંરે.
આણસુને ઘેર, ગંગા આવ્યાં, ઉડી નહીં નહાયો મૂર્ખરે;
તે ગતિ મારે આજ થઈ, મેં જાણ્યા નહીં મહાપુરુષ. હાવાં હું શું કરુંરે.
આવણુકીટને ઘેર જાયે, જેમ ધરાધર શેષરે;
જેમ નીચ મનુષ્યને ઘેર જાયે, લિક્ષાને મહેશ. હાવાં હું શું કરુંરે.
જેમ ચકલીને માળે આવે, ગરુડ ગુણભંડારરે;
તેમ મારે ઘેર આવી વસ્યા, વીરસેનકુમાર. હાવાં હું શું કરુંરે.

જેમ કૃપાણુને ઘેર કમળા વસિયાં, ઘેર ન પ્રીછે વ્યતણીરે;
 તેમ મારે ઘેર નળ વસ્યા જેમ, ભીલને ઘેર પારસમણી. હાવાં હું શું
 જેમ અંધપત્નીતણાં આભૂષણુ તે, વૃથા સહુ શણગારે;
 જેમ તીવ્ર આયુધ કાયરને કર, મર્કટ મુક્તાહાર. હાવાં હું શું
 કળશ અમૃતનો ભર્યો કો, મુરખને પ્રાપ્તિ થઈરે;
 છે ભૂર ભોગી વારુણીનો, સુધાપાન પ્રીછે નહીં. હાવાં હું શું
 નિઃશ્વાસ મૂકે ને કંઠ સૂકે, થઈ ભૂપને વેદનાયરે;
 અપરાધ વિચારી પોતાનો, ઋતુપર્ણ દુઃખિયો થાય. હાવાં હું શું
 પુણ્યશ્લોકને પાચે લાગે, ફરી ફરી કરે વિનતિરે;
 એ કૃતકર્મનાં કાણુ પ્રાંચશ્રિત, ભર્યાં લોચન ભૂપતિ. હાવાં હું શું
 પાવક માંહે પરજાણુ કે, હળાહળ ભક્ષ કરૂંરે;
 જીવતું મારું ધિક્ક છે, દેહ હું નિશ્ચયે પરહરું. હાવાં હું શું

વલણુ.

પરહરું દેહ માહરો, ગોખરો જીવીને શું કરૂંરે;
 ઋતુપર્ણનું પરમદુઃખ દેખી, સમાધાન નળે કર્યુંરે.

કડવું ૬૩ મું.-રાગ મારુ.

ઋતુપર્ણની પીડા જાણી, નૈષધનાથ ખોલ્યા ત્યાં વાણી;
 ન થઈએ કાયર આંસુ આણી, એમ કહી લોભ્યાં લોચન પાંણી.
 આપતકાળે કર્મ શું કહીએ, જે જે દુઃખ પડે તે સહીએ;
 કોને આસરે નિશ્ચે જઈએ, પંચ રાત્રિ સેવક થઈ રહીએ.
 ગુપ્ત રહ્યાનું કારજ સીધું, મારું દુઃખ તમે હરી લીધું;
 જે જનુનીનું પય મેં પીધું, તેણે એવડું સુખ નથી લીધું.
 દશ માસ તે પેટમાં રાખે, અધિક થાય તો આછું ભાખે;
 તણુ વરસ લગી કાણુ રાખે, ભલાઈ તમારી થઈ જીગ આખે.
 જ્યાં લગે સંપત્તિ હોય, ત્યાં લગે પ્રીત કરે સર્વ કાય;
 ફર્યો સમો ત્યારે સદ્ય વિયોગ, નમતાં તે સાંમું ન જોય.
 જે લોભના લીધા માયા માડે, થાય પરીક્ષા દુઃખને દહાડે;
 ક્ષત્રી જાણાએ ઉઘાડે ખાંડે, ભુડા મિત્ર તે ભીડે છાંડે.
 કર્મકથા મેં મારી જાણી, ચોહો વર્ણનાં પોખ્યાં પ્રાણી;
 જ્યારે વન નીસર્યાં હું ને રાણી, પ્રજાએ ન પાચું પાણી.

થયો પુષ્કર બાંધવ વેરી, અક્રેકું અંબડ નીકળ્યાં પહેરી;
 કીધાં કૌતક લોકે શેરી શેરી, તે દુઃખસાગરની આવે છે લહેરી.
 મને લાઇ પ્રભએ કહાડી નાખ્યો, સ્વાદ સંસારસગાઇના આખ્યો;
 ઋતુપર્ણ તમો શરણુ રાખ્યો તે ઉપકાર ન જાયે લાખ્યો.
 શત કલ્પ કરે કો ગંગાસ્નાન, કરે કોટી જગન દે દાન;
 કુરુક્ષેત્ર કરે જપધ્યાન, નહિ ફળ શરણુદાન સમાન.
 દુઃખ દેખી કલ્પે પુરના લોક, શુભ સમે આંસુ ભરે તે ફોક;
 એમ કહી ભેટયા પુણ્યસ્થાન, ટાળ્યો ઋતુપર્ણનો શોક.
 ત્યારે ઋતુપર્ણ કહે છે શીશ નામી, અપકીર્તિ મેં બહુ પામી;
 તમો સકળ નરપતિ સ્વામી, સ્વારથ અંધ થયો હું કામી.
 ભીમકતનયા જનેતા જેવી, પતિવ્રતા સાધવી દેવી;
 તે ઉપર કુદૃષ્ટિ એવી, એથી અન્યાય વાત બીજી કેવી.

વલણ.

તેવી વારતા અધર્મ છે, શું કરું હું દેહ ધારીરે;
 વૈદરભી મુજમાતા જેવી, વરવાની મેં બુધ કરીરે.

કડવું ૬૪ મું.—રાગ ધવલ ધન્યાશ્રી.

લજ્જાક્રૂપમાં ભૂપતિ પડ્યો, ઉંચું ન શકે લાળીજી;
 ચતુરશિરોમણી નૈષધનાથે, વેળા વાત સંભાળીજી.
 ભીમકરાયના પુત્રની પુત્રી, મુલોચના એવું નામજી;
 દમનકુંવરતણી તે કુંવરી, શુભ લક્ષણ ગુણધામજી.
 અનંગ અંગના સરખી સુંદર, દમયંતી શું બીજીજી;
 ઋતુપર્ણને તે પરણાવી, દમયંતીની લગ્નીજી.
 પહેરામણી ધણું પ્રીતે આપી, સંતોષ્યો ઋતુપર્ણજી;
 અયોધ્યાપતિ આલ્યો અયોધ્યા, નમી નળને ચાર્ણજી.
 પરસ્પરે આલિંગન દીધાં, નળે આપી અશ્વવિદ્યાયજી;
 પંચ રાત્રી રહ્યાં સ્ત્રીપુત્ર સાથે, પછે વિદાય થયા નળરાયજી.
 પ્રભ સર્વ સિંગાથે લઇને, ભેટી નૈષધ જાયજી;
 નાના વિધનાં વાજી વાજે, શોભા ન વર્ણી શકાયજી.
 ચતુરંગ સૈન્ય બહુ ભીમકે આપ્યું, સાથે થયો નરેશજી;
 નળ રાજા ધણા જોદ્ધા સંગાથે, આવ્યા નૈષધ દેશજી.

તે સમાચાર પુષ્કરને પોહોતો, તેમજ ઉઠ્યો રાયજી;
 પ્રજ્ઞસંગાથે સામો મળવા, પ્રીતે પાળો પળાયજી.
 હ્યદળ પાયદળ ગજદળ રથદળ, કળ ન પડે કેડાણજી;
 પ્રખળદળ સકળ પુરવાસી, નિરખવા નળ તરસે પ્રાણજી.
 વાહન હુંજર ધન્ય અંખાડી, મેઘાડંબર છત્રજી;
 કનક કળશ ઘંટા બહુ ધમકે, શોભે સુરીયાં પત્રજી.
 ભેરી ભેર મદંગ હુંદુભિ, પટહુ દોલ બહુ ગાજેજી;
 વેણા વેણુ શરણાષ્ટ શંખધુની, તાળ ઝાંઝ ધણું વાજેજી.
 ઉદ્ધિ પર્વણી જાણે ઉલટયો, ચંદ્ર પૂર્ણ નળ માટજી;
 અવણુ પડયુ સંભળાય નહીં, થઈ ભારે ભીડ પુરવાટજી.
 ભીમકનંદન કહે નળ પ્રત્યે, સૈન્યને આજ્ઞા દીજેજી;
 પુષ્કર આવ્યો ક્રોધ ધરીને, સજ થાગ્યો જુદું કીજેજી.
 નળ કહે ત્રણે શાલક પ્રત્યે, મિથ્યા વિરોધ વિચારજી;
 પુષ્કરનું મન થયું નિર્મળ, નાશ પામ્યો કળી વિકારજી.
 સાધુ પુરુષને કુણુદ્ધિ આવે, તે તો પૂર્વકર્મના દોષજી;
 પુષ્કરે કીધું કળીનું પ્રેરયું, કહે વિચારી પુણ્યશ્લોકજી.
 ધ્રુવ ચળે રત્નિ પશ્ચિમ પ્રગટે, પાવક શીતળ હાથજી;
 વિધિ ભૂલે નિધિ સાતે સૂકે, પુષ્કર ધનુષ ન સાયજી.
 એમ ગોષ્ઠિ કરતો પુષ્કર આવ્યો, બંધનકરી નિજ હાથજી;
 દંડવત્ કરતો ડગલાં ભરતો, ઘણું લાજતો મન સાથજી.
 નળ ઉઠ્યો બાંધવને દેખી, ગ્રહી કર જોડો કીધોજી;
 મસ્તક સુંઘી પ્રશંસા કીધી, ભુજ ભરી હૃદયા લીધોજી.
 એક આસને જોડા બંને બાંધવ, શોભે કામ વસંતજી;
 સારે પ્રજ્ઞએ ઘણી પૂજા કીધી, આપી ભેટ અનંતજી.
 પુષ્કરે ઘણું દીન જ ભાખ્યું, થયાં સંજ્ઞા લોચનજી;
 હું કૃતધી કઠણુ ગોઝરો, મેં દંપતી કહાણ્યાં વંનજી.
 તણુ અપરાધે વિપરીત કીધું, દીધું દારુણ દુઃખજી;
 સાત સમુદ્ર ન જાય શ્યામતા, ઘોતાં મારું મુખજી.
 પુષ્કર વીરને નળે સમજાવ્યો, કહીને આત્મજ્ઞાનજી;
 એક ગજે જોડા જોહુ બાંધવ, આવ્યા પુરનિધાનજી.

પ્રેમાનંદ.

ધ્વજ પતાકા તોરણ બાંધ્યાં, ચિત્ર સાથિયા શેરીજી;
 અંગર ધૂપ આરતિ થાયે, વાજે ભેરી નદ્રેરીજી.
 ધવળ મંગળ કીર્તન ગાથા, હાથા કુંકમરોળજી;
 ચહુટાં ચોક રસ્તાને નાકે, અજ્ઞ ઉભી ટોળે ટોળજી.
 કુસુમ મુક્તાફળે વધાવે, ગોખ ચહડી નર નારીજી;
 નૈષધ નગરીની શોભા સુંદર, શું અમરાપુરી ઉતારીજી.
 અભિજિત લગ્ન મુહૂર્ત સાધી, નળ જ્યેષ્ઠા સિંહાસનજી;
 મળવા સર્વ સગાં આવ્યાં તે, વોળાવ્યાં રાજનજી.
 જીવપતિ પુષ્કરને કીધો, નળે કીધા જગ્ન અનંતજી;
 ધર્મરાજ કીધું નળરાયે, વરસ સહસ્ર છત્રીસ પર્યંતજી.
 નળના રાજ્યમાં બંધન નામે, એક પુસ્તકને બંધનજી;
 દંડ એક શ્રીપાતને હાથે, ધન્ય વીરસેનનંદનજી.
 કંપારવ ધજ્જને વરતે, પવન રહે આકાશજી;
 કુળકર્મ પારધિ મૂક્યાં, જીવનો ન કરે નાશજી.
 લય એક તસ્કરને વરતે, કમાડને વિભ્રેગજી;
 હરખ શોક સમતોલ લેખવે, ત્યાજ વિષયના ભોગજી.
 ચતુર્ધરણુ તો સર્વે શરી, જ્ઞાનખડ્ગ તીવ્ર ધારેજી;
 દેહ ગેહ મધ્યે ખટ તસ્કર, પીડી ન શકે લગારેજી.
 શૌચ ધર્મ દયા તત્પરી, આપે તે ગુપ્ત દાનજી;
 હરિભક્તિ નથી તેનું નામ દરિદ્રી, જેને ભક્તિ તે રાજનજી.
 તેહ મુઝ્યા જેની અપકીર્તિ પુંઠે, અકાળ મૃત્યુ ન થાયજી;
 માઝ્યા મેહ વરસે વસુધામાં, દૂધ ઘણું કરે ગાયજી.
 માતપિતા ગુરુ વિપ્ર વિષ્ણુની, સેવા કરે સર્વ કાંચજી;
 પરનિંદા પરધન પરનારી, કુદૃષ્ટે નવ જોયજી.
 એવું રાજ નળનાથે કીધું, પુણ્યશ્લોક ધરાવ્યું નામજી;
 પછે પુત્રને રાજ આપી ગયા, તપ કરવા ગુણુગ્રામજી.
 અનશન વ્રત લેઈ દેહ મૂક્યો, આવ્યું દિવ્ય વિમાનજી;
 વૈકુંઠ નળ દમયંતી પહોંતાં, પામ્યાં પદ અવિધાનજી.
 જૃહદશ્વ કહે હો રાય યુધિષ્ઠિર, એવા હવા ન હોયજી;
 એ દુઃખ આગળ તારાં દુઃખને, યુધિષ્ઠિર શું રાયજી.

કાલે અર્જુન આવશે રાયજી, કરીને ઉત્તમ કાજજી;
 કથા સાંભળી પાચે લાગ્યો, મુનિવરને મહારાજજી.
 યુધિષ્ઠિર કહે પરિતાપ ગયો મનનો, સાંભળી સાધુ ચરિત્રજી;
 અવિચળ વાણી ઋષિ તમારી, સુણી હું થયો પવિત્રજી.
 થોડે દિવસે અર્જુન આવ્યા, રીઝ્યા ધર્મરાજનજી;
 વૈશંપાયન કહે જનમેજય, પૂર્ણ થયું આખ્યાનજી.
 કરકોટક ને નળ દમયંતી, સુદેવ ઋતુપર્ણ રાયજી;
 એ પાંચેનાં નામ લેતાં, કળજુગ ત્યાંથી જાયજી.
 પુત્ર પૌત્ર ધન ધાન્ય સમૃદ્ધિ, પામે વળી નર નારજી;
 અહાહસાદિક પાપ દળે ને, ઉતરે ભવજળ પારજી.
 વીરક્ષેત્ર વંડોદરા કહાવે, ગરવો દેશ ગુજરાતજી;
 કૃષ્ણસુત કવિ ભટ્ટ પ્રેમાનંદ, વાડવ ચોપીસા ન્યાતજી.
 ગુરુપ્રતાપે પદ્યબંધ કીધો, કાલાવાલા ભાખીજી;
 આરણ્યક પર્વની મૂળ કથામાં, નૈષધ લીલા દાખીજી.
 મુદ્ધર્ત કીધું સુરતમાંહે, થયું પૂર્ણ નંદરખારજી;
 કથા એ નળ દમયંતી ફેરી, સારમાંહે સારજી.
 સંવત સત્તર એતાજો વર્ષે, પોષ સુદિ ગુરુવારજી;
 દ્વિતીયા ચંદ્ર દર્શનની વેળા, થઈ કથા પૂર્ણ વિસ્તારજી.
 તે દિવસે પરિપૂરણ કીધો, ગ્રંથ પુનિત પદ્યબંધજી;
 શ્રોતા વક્તા સહુને થાશે, શ્રીહરિકેરો સંબંધજી.

નળાખ્યાન સંપૂર્ણ.

મામેરું.

કડવું ૧ લું.-રાગ આશાવરી.

શ્રીગુરુ ગણપતિ શારદા, હું સમરું સુખે સર્વદા;
મનમુદા કહું મામેરું, મહેતાતાણુંરે.

ઢાળ.

મામેરું મહેતાતાણું, પદબંધ કરવા આશ;
નરસિંહ મહેતો ભક્ત બ્રાહ્મણ, જુનાગઢમાં વાસ.
ભાભીએ એક વચન કહ્યું, મહેતાને લાગી દાઝ;
પરિત્યાગ કીધો ધરતણો, મહેતો વન ગયા તપકાજ.
તે વનવિષે એક દેહેરું દીધું, અપૂજ્ય શિવનું લિંગ;
નરસૈયે તેની પૂજા કીધી, અંતરમાંહિ ઉમંગ.
ઉપવાસ સાત મહેતે કર્યા, તવ રીઝ્યા શ્રીમહાદેવ;
કમળની પેરે લિંગ વિકાસ્યું, પ્રભુ પ્રગટ થયા તતખેવ.
કર્પૂર ગૌર સ્વરૂપ શોભા, ધર્યાં ઉમયા ડાખે પાસ;
ખિરાજે જટામાં જાહનવી, નિલવટ ચંદ્ર પ્રકાશ.
છે સંઢમાળા સર્પભૂષણ, વાઘાંખર ગંજ ચર્મ;
વાજે ડાક ડમરુ શંખ શૃંગી, મહેતે દીઠા પરિબ્રહ્મ.
તવ નરસૈયો જઈ પામે લાગ્યો, ત્યારે મસ્તક મૂક્યો હાથ;
માગ્ય માગ્ય હું કૃપાળ છું, એમ યોલ્યા ઉમયાનાથ.
મહેતો કહે મહાદેવજી, એક માગું છું સ્વામીન;
તમતાણું દર્શન પામિયો, હવે વિષ્ણુનું દર્શન.
ધન્ય ધન્ય સાધુ શિવ કહે, તને ભક્તિની છે આશ;
અખંડ વ્રજમાં ગયા તેડી જ્યાં, હરિ રમે છે રાસ.

વલણ.

રાસમંડળતણી રચના, લીલા શી વખાણે કવી;
નરસૈયો કૃતારથ થયો, તે કૃપા શ્રીહરની હવી.

કડવું ૨ જી.-રાગ ધન્યાશ્રી.

અદ્ભુત લીલા રાસ વિરાજેજી, દર્શન કીધે ભવદુઃખ ભાજેજી;
ગોપિકા ગાય વાજિત્ર વાજેજી, મહા સુખ દીધું શિવ મહારાજેજી.

ઢાળ.

મહારાજ શિવ મહારાજજીએ, અહો મહેતાનો હાથ;
તે સદાશિવને દેખીને, સામા આપ્યા વૈકુંઠનાથ.
હરિ હર હરખીને મળ્યા, નમી ગોપી શિવને પાય;
નરસૈયો જઈ નમ્યો નાથને, તવ પૂછે ગોકુળરાય.
કહો સદાશિવ આ કોણુ છે, તમે દેખાડ્યો આ ઠામ;
મહાદેવ કહે એ દાસ તમારો, વિપ્ર નરસિંહ નામ.
ભક્તિ ધર્યું તમારી, કીર્તન કરે ગુણુ ગાય;
કરુણા કરો શ્રીકૃષ્ણજી, તવ જોડ્યા વૈકુંઠરાય.
હાથ ઝાડી તમે તેડી લાવ્યા, સદાશિવ ભગવાન;
એ નરસૈયો મેં ભક્ત કીધો, ઉદ્ધવ વિદુર સમાન.
મસ્તક ઉપર હાથ મૂકી, કહે શ્રીગોપાળરે;
દુઃખ વેળા મને સંભારજે, હું ધાધ આવીશ તડકાળ.
કરજે તું કીર્તન ભક્તિ મારી, તરીશ ભવસંસાર;
આ દીડી તેવી લીલા ગાજે, કેવળ રસ શણગાર.
પછી રાસમંડળતણી રચના, દેખાડી તેણીવાર;
નરસિંહ મહેતા પ્રત્યે જોડ્યા, સ્વામી શ્રીત્રિપુરારીરે.
રખે લોકાચાર મનમાંહિ ગણુતો, મસ્તક સાટે ભક્તિ;
રાધાકૃષ્ણનો વિહાર ગાજે, જીએ તેવી જીક્તિ.
અંતર્યામી થયા એમ કહિને, ભોળા શંકર દેવ;
પળ માત્રમાં નરસૈને મૂક્યો, જીનેગઢ તતખેવ.
થઈ નરસૈયાની નિર્મળવાણિ, કવિ શક્તિ ભક્તિ અપાર;
રાધાકૃષ્ણશું રંગ લાગ્યો, ગણે તૃણવત સંસાર.
પછી તાલ વાતા ગીત ગાતા, પધાર્યા પુરમાંય;
નરસિંહ મહેતો જઈને નમિયા, ભાભીકેરે પાય.
તમને ગોરાણી મેં પ્રમાણી, હુંને કહ્યું કંઠણ વચન;
હરિ હર બંને મુજને મળ્યા, તે ભાભી તમા રું પુણ્ય.

પ્રેમાનંદ.

વલણુ.

પુણ્ય તમારું માત મારી, મને મળ્યા શ્રીપરિવ્રજનરે;
છે સાધવી સ્ત્રી મહેતાતણી, પછી માંડ્યો ગૃહસ્થાશ્રમરે.

કડવું ૩ જી.-રાગ વેરાડી.

મહેતે માંડ્યો ગૃહસ્થાશ્રમ, પતિવ્રતા ઘેર નારી પર્મ;
દામોદરની સેવા કરે, માળા તિલક ને મુદ્રા ધરે.
સાધુ વેરાગી વૈષ્ણવ સંગ, શંખ તાળ ને વાજે ચંગ;
ચોક માંહી તુળસીનાં વન, અહર્નિશ થાયે કિર્તન.
નહિ ખેતી ઉદ્યમ વેપાર, હરિભગત મહેતો તંદાકાર;
જે આવે તે વૈષ્ણવ જમે, ગુણ ગાઘને દહાડા નિર્ગમે.
વિશ્વંભર પૂરું પાડે અન્ન, વિશ્વાસ ધણો મહેતાને મન;
ખે સંતાન આપ્યાં ગોપાળ, એક પુત્રી ને એક જ બાળ.
શામળદાસ કુંવરનું નામ, તે પરણાવ્યો રૂડે ઠામ;
કુંવરબાઈ નામે દીકરી, પરણાવ્યાં રૂડે વિવાહ કરી.
પામ્યાં મરણ પત્ની ને પુત્ર, મહેતાનું ભાંગ્યું ધરસૂત્ર;
પતિવ્રતા વહુ વિધવા થઈ, કુંવર બાઈ તે કુશળી રહી.
સ્ત્રી પુત્ર મરતે રોયાં લોક, મહેતાને તલ માત્ર ન શોક;
ભલું થયું ભાંગ્યો જંજળ, સુખે ભજ્યું શ્રીગોપાળ.
કુંવર બાઈ પછે મોટી થઈ, આણું આવ્યું ને સાસરે ગઈ;
સસરો શ્રીરંગ મહેતો નામ, મોટું ઘર કહાવે બહુ દામ.
છે સાસરિયાંને ધણું અભિમાન, ધનનું તે અતિ કરે ગુમાન;
નણુંદ જેઠાણી વાંકું ભણે, કુંવર બાઈને દુખળી ગણે.
આવો વૈષ્ણવની દીકરી, સાસરવેલ સૌ પાવન કરી;
એણા કરે સાસુ ગર્વેભરી, કુંવરબાઈ નવ બોલે પ્રી.
છે લઘુવેષ નહાનો ભરથાર, તે નવ પ્રીછે વિવેક વિચાર;
કુંવર બાઈનું આવ્યું સીમંત, સાદર વાત ન પૂછે કંથ.
રૂપ દેખી અતિ વહુવરતાણું, સાસરિયાં મન હરખે ધણું;
કહે મહેતો હરિના છે દાસ, મોસાળાંની શી કરવી આશ.
વહુનો આરિયો વિંતે ખરો, કાંઈક મોસાળું ધરથી કરો;
દુર્બળની દિકરી રાંકડી, આચાર કરી બાંધો રાખડી.

મામેરું.

ન કહાવ્યું પિયર નકોને કહ્યું, પંચમાસી તો એળે ગયું;
 સીમંતના રહ્યા થોડા દંન, કુંવર બાઈને થઈ ચિંતા મંન.
 આશિયાળી દીસે દામણી, વહુવર આવી સાસુ ભણી;
 બોલી અબળા નામી શીશ, બાઈજી રખે કરતાં રીશ.
 આપણો ગોર પંડ્યો બોખલો, જુનાગઢ સૂધી મોકલો;
 મોકલો લખાવી કંકોતરી, તવ સાસુ બોલી ગર્વે ભરી.
 કાંવહુવર તને ઘેલું લાગ્યું, મા મુઠ સારે મહિયર ભાંગ્યું;
 તાળ વળેડે કીર્તન કરે, નાચી ખુંદીને બિદર ભરે.
 દરિદ્ર ધરમાં ફેરા ફરે, તે મોસાળું ક્યાંથી કરે;
 જે સગાંથી અર્થ નવ સરે, શું થાયે તેને નોતર્યે.
 મહેતાને વહાણું હરિનું નામ, જેવા મળશે બાધું ગામ;
 તમનેડોસો મળવાનું હેત, અમો નાતમાં થઈએ પ્રજેત.
 તમારો સસરો લાજે બાઈ, વણ આવે સરશે વેવાઈ;
 કુંવર બાઈ તવ આંસુ ભરી, સાસુ પ્રત્યે બોલી ફરી.
 બાઈજી એમ બોલતાં શું પ્રગો, દુર્બળ પણ પોતાનો સગો;
 અહિં આવી પાછા જશે ફરી, એમિથે મળશું બાપ દિકરી.
 સાસુને મન કરુણા થઈ, પોતાના સ્વામીને પૂછ્યું જઈ;
 રહ્યા સીમંતના થોડા દહાડા, કુંવર વહુ લે છે આડા.
 લખી મોકલો કંકોતરી, મળવા ઘોને બાપ દિકરી;
 વેવાઈને લખીએ એક પત્ર, જેમ તેમ કરતાં આવજો અત્ર.
 શ્રીરંગ મહેતો પરમ દયાળ, ટાગળ એક લખ્યો તત્કાળ;
 સ્વસ્તિશ્રી જુનાગઢ ગામ, જે હરિ વૈજણવનો વિશ્રામ.
 નાગરી નાતતણા શણગાર, સાધુ શિરોમણિ પરમ ઉદાર;
 ભક્ત નાયક વૈજણવના ધણી, સદાં કૃપા હોય કેશવતણી.
 સર્વોપમા જોગ કરુણા ધામ, મહેતો શ્રીપંચ નરસૈં નામ;
 અહિં સહુને છે કુશળક્ષેમ, લખજો પત્ર તમો આણી પ્રેમ.
 એક વધામણિ તણો સમાચાર, અમારાં ભાગ્યતણો નહિ પાર;
 કુંવર વહુને આવ્યું સીમંત, અમ ઉપર ત્રૂઠો ભગવંત.
 માધ શુદ્ધિ સપ્તમી રવિવાર, મુદ્દર્ત અમે લીધું નિર્ધાર;
 તમો તે દિન નિશ્ચય આવજો, સગાં મિત્ર સાથે લાવજો.

ન આણુશો મનમાં આશંક, તમઆવે પામ્યા લખ ટંક;
 ઉજળો સગો આવ્યો ખારણે, સેનાનો મેરુ કીજે વારણે.
 જો મહેતાજી નહિ આવો તમો, ખરેખરા દૂભાઈશું અમો;
 આપ્યું પત્ર ગુરુના કરમાંય, પંડ્યો ખોખલો કર્યો વિદાય.
 કુંવરબાઈએ તેજ્યા ઝપિરાય, એકાંતે જોસાડી લાગી પાય;
 ત્યાં જો દહાડા પરણારહેજો, મહેતાને સમજાવી કહેજો.
 કાંઈ મોસાળું સારું લાવજો; સંપત્તિ હોય તો હાં આવજો;
 કાંઈ નામ થાય જો પૃથ્વી તજો, સાસરિયાનું મોણું ટજો.
 જો અવસર આ સૂનો જશે, ભવનું મોણું મુજને થશે;
 જો લખાણ નણુદી મારશે, શત્રુનું કામ દિયર સારશે.
 રખે નાગરી નાતે કૌતક થાય, તમારે માથે છે વૈકુંઠ રાય;
 પંડ્યો ખોખલો કીધો વિદાય, સઘ પહોંતો જીનાગઢ માંય.

વલણ.

જીનાગઢમાં આવિયા, મહેતો લાગ્યા પાય રે;
 સ્તવનસ્તુતિ પૂજા કરી, પછે માંડી પાટ સુખદાયરે.

કડવું ૪ થું.-રાગ ધનાશ્રી.

ખોખલે પંડે પત્ર જ આપ્યું, મહેતાજીને હાથજી;
 વધામણી કાગળમાં વાંચી, સમર્યા વૈકુંઠનાથજી.
 મામેરું પુત્રીને કરવું, ઘરમાં નથી ખોટો દામજી;
 ત્રિમકજી ત્રેવડમાં રહેજો, દ્રવ્યતણું છે કામજી.
 ભોજન કરાવી દક્ષિણા આપી, મહેતો લાગ્યા પાયજી;
 મોસાળું લેઈ અમો આવિશું, પંડ્યો કીધો વિદાયજી.
 નરસૈં મહેતે ઘેર તેડાવ્યા, સગા તે વૈજણવ સંતજી;
 મોસાળું લઈ આપણે જાવું, છે કુંવર બાઈનું શ્રીમંતજી.
 જીની વેલ ને ધૂસરિ વાંકી, સાંગી સોરા ભાગીજી;
 કોના તળાયાને કોની પિંજણિયો, બળદ આણ્યા ખેંચાગીજી.
 મહેતોજી મામેરે ચાલ્યા, સમર્યા શ્રી જગદીશજી;
 તણુ સખિયો સંઘાતે ચાલી, વેરાગી દશ વીશજી.
 સંપુટ ત્રાંખાની ડાબલીનો, તેમાં બાળમુકુંદજી;
 કઠે હાર કરીને રાખ્યા, દામોદર નંદનનંદજી.

મામેરું.

વલની પૂઠે ક્રોથળો, બાંધ્યો, માંહી ભર્યાં વાજિત્રજી;
 ગાંઠડી એક ગોપીચંદનની, તુળશી કાષ્ટ પવિત્રજી.
 મોસાળાની સામગ્રીમાં, તિલક ને તુળસીમાળજી;
 નરસૈયાને નિર્ભય છે જે, ભોગવશે ગોપાળજી.
 બળ હીણા બળદો શું હીડે, ઠેલે વૈષ્ણવ સાથજી;
 સોર પાડે ને ઢાળ ચઢાવે, જે જે વૈકુંઠ નાથજી.
 એક બળદ ગળિયો થઈ બેસે, આખલો તાણી બળજી;
 પશ્ચાને પુંછ ગ્રહી ઉઠાડે, કૌતુક કાટી થાયજી.
 સાલે સાલ જૂજવાં દીસે, રથતણાં બહુ વક્રજી;
 સાંગીનો બહુ શબ્દ જ ઉઠે, ચૂચવે છે બહુ ચક્રજી.
 ચડે બેસે ને વળિ ઉતરે, લે રામ કૃષ્ણનું નામજી;
 મધ્યાહને મહેતાંજી આવ્યા, જોવા મળ્યું ઉંના ગામજી.
 શું જાણે વૈષ્ણવનો મહિમા, વિષયી પુરનાં લોકજી;
 કોડ પહોંતા કુવર વહુના, મામેરું છે રોકજી.

વલણુ.

રોક મામેરું મહેતો લાવ્યા, જુઓ વૈષ્ણવની વસાતરે;
 અકેકી માળા આપશે તો, પહેરશે નાગરી નાતરે.

કડવું ૫ મું.—રાગ મારુ.

સુણી શ્રીરંગ મહેતો આવ્યા ધાધ, ભાવે ભેટ્યા બંને વેવાધ;
 મળ્યો જમાધ જમાધનો બ્રાત, મળ્યો સહુ નાગરનો સાથ.
 કપડે ભેટી પાછા ખસે, જોઈ જોઈ સામગ્રીને હસે;
 ઉતરવા ઘર આપ્યું એક; ઝાઝા ચાંચડ મચ્છર વિશેક.
 ખાડા ટેકરા વસમો ઠામ, ઉપર નળિયાનું નહિ નામ;
 કાણું જાજ ને જૂની વળી, ભોંત્યો દોદશ બેવડ વળી.
 ઝાઝા માંકણ ઝાઝા જૂઝ્યા, ત્યાં મહેતાના ઉતારા હૂઝ્યા;
 વેવાધ ગયા બિતારો કરી, બોલે હસણી નાત નાગરી.
 કુવર વહુનો વૈષ્ણવ બાપ, દર્શન કરીને ખોઈચ્ચિ પાપ;
 મહેતાને જોવા હરખે ભરી, ઘેર ઘેરથી ચાલી સુંદરી.
 મન વિના મહેતાને નમે, સારું થયું જે આવ્યા તમે;
 માંહો માંહિ કહે સુંદરી, મહેતો દીઠે દીઠા હરિ.

જીએ સાથ કેવો ફૂટડો, એને પરમેશ્વર ત્રૂડો;
કુંવર વહનું ભાગ્યું દુઃખ, એવું કહીને મરડે મુખ.
જીએ બળદ મહેતાજી તણા, બગાઈએ શબ્દ કરે છે ધણા;
વજનડશે મંડપમાં ચંગ, નાગરી નાતમાં રહેશે રંગ.
આ ગાંઠડી વળગાડી લટકે, તાળના ભેડા બાંધ્યા પટકે;
તુળસી કાષ્ટતણો એ ભારો, હવે મામેરાનો શો ઉધારો.
છાબમાં તુળશી દળ મૂકશે, ઉભો રહીને શંખ ફૂંકશે;
વેરાગી હરિના ગુણ ગાશે, એટલે મોસાળું પૂરું થાશે.
એમ નાગરી કૌતુક કરે, ટોળ કરીને પાછી ફરે;
કુંવર બાઈએ જાણી વાત, મોસાળું લઈ આવ્યા તાત.
ઉતાવળી મળવાને ધશી, બોલી નણદી મર્મે હશી;
આ શું પિતા પુત્રીનું હેત, શાને કરવા આવ્યો પ્રેત.
લગ્નવ્યું સાત પેઢીનું નામ, સાથે વેરાગીનું શું કામ;
શું મળવા ચાલ્યાં એકલાં; એ બાપથી ન બાપાં ભલાં.
કઠણુબોલ એવો સાંભળી, કુંવર બાઈ બોલી પાછી વળી;
નણદી શું મચ્છર આવડો, પુંઠળથી બાઈ શું બડબડો.
સુખી પિતા હશે જે તણો, તે પુત્રીને લાભ જ ધણો;
કોનો પિતા લખેશરિ કહાવે, તે તો મારે શે ખપ આવે.
રાંક પિતા આવ્યો મુજ ઘેર, એક કાપડું સોનાનો મેર;
તમે મન માને તે કહો, એ પિતા મારે જીવતો રહો.
મર્મ વચન નણદીને કહી, પછે પિતા પાસે પુત્રી ગઈ;
દૂરથકી દીડી દીકરી, મહેતાએ સમસ્ત્યા શ્રીહરિ.
અન્યોન્ય નયણાં ભરી, ભેટયાં બેઠ્યાં આદર કરી;
મહેતે મસ્તક મૂકી હાથ, પાસે બેસાડી પૂછી વાત.
કુંવર બાઈ કહો કુશળક્ષેમ, સાસરિયાં કાંઈ આણે છે પ્રેમ;
રુડો દિવસ આવ્યો દીકરી, તો મોસાળું કરશે શ્રીહરિ.
કુંવર બાઈ બોલી વીનતિ, મોસાળું કાંઈ લાવ્યા નથી;
નાગરી નાતે રહેશે કેમ લાજ, વિનાદ્રવ્ય આવ્યા શે કાજ.
નિર્માલ્ય નિર્ધનનો અવતાર, નિર્ધનનું જીવ્યું ધિક્કાર;
નિર્ધનને કોઈ નવં ગણે, નવ રાખે ઉભો આંગણે.

ચતુરપણું નિર્ધનનું જેહ, ઘેલામાંહી ગણાયે તેહ;
 લોક જોલાવે દુર્બળ કહી, એથી માફું કાંઈ ખીજું નહીં.
 પિતાજી કાંઈ ઉઘમ નવ કરો, ધનનો નવ રાખો સંધરો;
 આ અવસર સચવાશે કેમ, પિતાજી તમે વિચારો એમ.
 નથી લાવ્યા કંકુની પડી, નથી લાવ્યા મોડ નાડાછડી;
 નથી માટલી ચોળી ને ઘાટ, એમ શું આવ્યા બારેવાટ.
 કેમ કરી લજ્જા રહેશે તાત, હું શે ન મુઠ મરતે માત;
 માતા વિના સુનો સંસાર, માતા વિના તે શો અવતાર.
 જેબાળકની માતા ગઈ મરી, બાપની સગાઈ સાથે જીતરી;
 જેવું આથમતા રવિનું તેજ, મા વિના એવું બાપનું હેત.
 સુરભિ મરતાં જેવું વચ્ચ, જળ વિણ જેવું તલકે મચ્ચ;
 ટોળાં વછોઈ જેવી મૃગલી, મા વિના દીકરી એકલી.
 લવણ વિના જેવું શીકું અન્ન, ભાવ વિના જેવું ભોજન;
 કીકી વિના જેવું લોચન, મા વિના તેવું બાપનું મન.
 ઘડો ફૂટે રજળે દીકરી, મા વિના એવી દીકરી;
 ગોળ વિના મોળો કંસાર, માતા વિના સૂનો સંસાર.
 શીદ કરવા આવ્યા ઉપહાસ, સાથે વેરાગી પાંચ પચાસ;
 શંખ તાળ ને માળા ચંગ, એ મોસાળું કરવાના ઢંગ.
 ન હોય તો પિતા જાઓ પાછા ફરી, એવું કહીને રોઈ દીકરી;
 મહેતે મસ્તક મૂક્યો હાથ, કરશે મોસાળું વૈકુંઠનાથ.
 પહેરામણી કરવી હોય જેટલી, આસામી લખી લાવો તેટલી;
 લખજો સાસરિયાં સમસ્ત, વિસારશો મા એકે વસ્ત.
 વચન મહેતાજીનાં સુણી, કુંવરબાઈ આવ્યાં સાસુભણી;
 મારે પિતાએ મોકલી હૂંય, લખો કાગળમાં જોઈએ શૂંય.
 મુખ મરડીને જોલી સાસુ, શો કાગળ ચીતરવો કાંસુ;
 છાંખમાં તુળસીદળ મૂકશે, જિભો રહીને શંખ ફૂકશે.

વલણ.

ફૂંકશે શંખ જિભો રહી, નરસૈયો મોસાળું શું કરે;
 સંવાદ વહુઅરનો સાંભળી, પછે વડ સાસુ એમ આચરે.

કડવું ૬ કું.—રાગ સામેરી.

વડ સાસુ ઘણું ભારે માણસ,	ખોલ્યાં પરમ વચન;	વહુજી;
વડી વહુચર તમે કાંઈ નવ જાણો,	છે મહેતો વૈષ્ણુ જન.	વહુજી.
જેને સ્નેહ સ્યામળિયા સાથે,	તેને શાની ખોટ;	વહુજી;
પહેરામણી મન ગમતી માગો,	કરો નાગરી ગોઠ.	વહુજી.
કુંવર બાઈને કાગળ આપ્યો,	લખો લખાવું જેમ;	વહુજી;
રુડો વેવાઈ આંગણે આવે,	કોડ ન પહોંચે કેમ.	વહુજી.
લખો પાંચ શેર કંકુ જોઈએ,	શ્રીફળ લખો સેં સાત;	વહુજી;
વીશ મણુ વાંકડિયાં ફેફળ,	મળશે મોટી નાત.	વહુજી.
પાંચ વસ્ત્રના પંચવિશ વાધા,	ચાર ચોકડી તાસ;	વહુજી;
લખો પંછેડી પંદર કોડી,	પટોળાં પચાસ.	વહુજી.
સાઢેક મુગટા ને સાએક સણિયાં,	ચીર લખો ચાલીસ;	વહુજી;
ઘોતિયાં તો બ્રાહ્મણને જોઈએ,	તે લખો કોડી સાર.	વહુજી.
જે કોડી જરકશીની સાડી,	રેશમી કોડી બાર;	વહુજી;
સાદી સાડિયો લખો ત્રણસેં,	ઢાયલ લખો સેં ચાર.	વહુજી.
ધરસાડી લખો દશ વિશ કોડી,	સોળ કોડી લખો ઘાટ;	વહુજી;
છીંટ મોરવી કુંકડી સાએક,	નવ કોડી લખો નાટ.	વહુજી.
મશરુ ગળિયાણી દરિયાર્થ,	લખો થાન પંચાસ;	વહુજી;
હજાર બારસેં લખો કાપડાં,	લોક કરે બહુ આશ.	વહુજી.
સોલસેં લખો શેલા સાળુ,	તેલ પાનનો શો આંક;	વહુજી;
આશરા પડતું મેં લખાવ્યું,	બાપ તમારો રાંક.	વહુજી.
તમને સોળ શણગાર ઘડાવે,	બાપ લડાવે લાડ;	વહુજી;
ઘટે જમાઈને સોનાનાં સાંકળાં,	તેમાં અમને શો પાડ.	વહુજી.
સહસ્ત્ર મહોર સોનાની રોકડી,	કહેતાં પામું ક્ષોભ;	વહુજી;
ધરડાં અમે માટે ધર્મે લખાવ્યું,	ન મળે ઝાઝો લોભ.	વહુજી.
એ લખ્યાથી અદકું કરો તો,	તમારા ઘરની લાજ;	વહુજી;
તવ મુખ મરડી નણુદી ખોલી,	સિદ્ધ થયાં સર્વ કાજ.	વહુજી.
ભારે મોટા જે પહાણુ લખોની,	જે મહેતાથી અપાય;	વહુજી;
ડોશી કહે શો શોર કરો છો,	લખતાં તારું શું જાય.	વહુજી.

મામેરું

વલણ.

શું જય લખતાં તાહરું, વડ સાસુ વિકરાળ રે;
કાગળઆપો હાથમાં, પડી પેટડિયામાં કાળ રે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારુ.

ડાટ વાળ્યો રે, ડોસીએ ડાટ વાળ્યો રે;
વડ સાસુ વેરણ થઈ મારી. હરખ હોયાનો ટાળ્યો રે. ડોસીએ.
મીઠાં વચની ને થોડા બોલી, હીડે હરિગુણ ગાતી રે;
પરમારથી થઈ પત્ર લખાવ્યું, મનમાં મોટી કાતી. ડોસીએ.
કાગળ લખને કુંવર બાઈ આબ્યાં, પિતા કરે પાસે રે;
વડ સાસુએ વિપરીત લખાવ્યું, કહો હવે શું થાશે. ડોસીએ.
લખેશ્વરીથી ન પડે પૂરું, એવું માંહી લખાવ્યું રે;
સાધુ પિતાને મહા દુઃખ દેવા, મુને સિમંત શાને આવ્યું. ડોસીએ.
સહસ્ર મહોર સોનાની રોટડી, વસ્ત્રતણું નહિ લેખું રે;
તાતજી હું તમારી પાસે, કાડી એક ન દેખું. ડોસીએ.
પિતાજી તમે પાછા પધારો, અહિં રહે ધનજીત જાશે રે;
મહેતાજી કહે પુત્રી મારી, રહો તમે વિશ્વાસે;
ડોસીએ રુંડું કીધુંરે, આપણું કારજ સિધું રે. ડોસીએ.
શ્યામળિયો અવસર નહિ ભૂલે, તું કાં આંસુડાં પાડે રે;
દામોદર કાંઈ નથી દોહડો, નહિ કરજે કાદે. ડોસીએ.
કુંવરબાઈ તમે ઘેર પધારો, આપણું એમાં શું જાશે રે;
જે મામેરું હરિ નહિ કરે તો, ઉપહાસ એનો થાશે. ડોસીએ.
પંચાળીનાં પટકુળ પૂર્યાં, નવસેં ને નવાણું રે;
તે રીતે મામેરું કરશે, તું થાવા દેને વડાણું. ડોસીએ.
વિશ્વાસ હૃદમાં રાખો તમે, છો વૈષ્ણવની શ્રાવણ રે;
આપણું એ પ્રતિપાલન કરશે, શ્યામળિયો સેવણ. ડોસીએ.
હૈડે હેત દીકરીને આવ્યું, સુણી તાતની વાણી રે;
કુંવર બાઈ પ્રી મંદિર આબ્યાં, વિશ્વાસ હૃદમાં આણી. ડોસીએ.

કડવું ૮ મું.—રાગ ગોડી.

જેજે રે કૌતક કલિજીનાં, વૈષ્ણવની એટા યાયરે;
વાંકા બોલી નાત નાગરી, સહેજે બોલે અન્યાયરે. કૌતક. રેક.

ભોજન કરવા મહેતાજી તેજા, સાથે બહુ વેરાગીરે;
 ટોળે મળે સહુ નાત નાગરી, જોઈ જોઈ હસવા લાગીરે. કૌતક.
 ચીચીં તિલક ને તુળસીની માળા, છાપાં અંગ બિરાજેરે;
 વેવાઈનાં રૂપ જુઓરે આઈઓ, કૌટિક કંદર્પ લાજેરે. કૌતક
 મલાર ગાશે નહાતી વેળા, વરસશે વરસાદરે;
 પ્રસાદ કરતાં થાળ ગાશે, જમશે જનદવનાથરે. કૌતક
 સ્નાન કરી સહિ નાગર બેઠા, જેને જેથું મળતુંરે;
 મહેતાજીને નહાવા અર્થે, જળ મેલ્યું કળકળતુંરે. કૌતક
 જેમ તેલ કઢા તાતી ઉકાળી, સુધનવાને તળવારે;
 તેમ વેવાણે જળ ઉકાળ્યું, મહેતાજીને છળવારે. કૌતક.
 ઉજ્જોદક ઉતું દેખીને મહેતે, માગ્યું ટાહું પાણીરે;
 મર્મ વચન મુખ મરડીને બોલી, કુંવર બાઈની જોડાણી. કૌતક.
 માગ્યા મેહ વરસે મહેતાજી, તો અમ પાસે શું માગોરે;
 બાજઠે બેઠાં તાળ મંગાવી, બોલ હૃદમાં વાગ્યો. કૌતક..
 સ્મરણ કીધું સ્યામળિયાનું, આલાધો રાગ મલારરે;
 નાગર લોક જોવાને મળિયા, બોલે વ્યંગ ઉચ્ચાર. કૌતક.

કડવું ૯ મું.—રાગ સૌરઠ મલાર.

મહેતાજી બેઠા બાજઠે, સમયાં શ્રીગોપાલ;
 મલાર ગાયો પ્રીતમથું, મેઘ ગળ્યો વજડી તાળ. મહેતાજી.
 ઉપહાસ થાય તારા દાસનો, સ્યામળા કરો સહાય;
 નાંખ્યું ઉજ્જોદક અતિ ઉકળ્યું, શ્રીફળ ફાટી જાય. મહેતાજી.
 જેમ કઢા ઉકાળી તેલની, દ્રોષો હસેખજરાય;
 તારી ધૂપાગ્રે ટાહું થયું, ઉગાર્યો સુધન્વાય. મહેતાજી.
 હૃદી શીકારી તે સ્યામળા, આપ્યા રૂપેયા સે સાત;
 તે વિશ્વાસે વળગી રહ્યો, વિકૃલ મોકલજો વરસાદ. મહેતાજી.
 સમોવાણ નહિ આપો સ્યામળા, કરશે મામેરું ક્યમ;
 યિનતિ નરસંયાની સાંભળી, પ્રેયો ધન પરિશ્રમ. મહેતાજી.
 પગમાંદિ આમે ઘટા ચઢ, ગ્રોદશ ચડ્યો અંધકાર;
 ગગન વિષે ધન ગડગરે, થાય વીજતણા અમકાર. મહેતાજી

ઉડે કારણ બહુ કાંકરા, વરસે મૂશળધાર;
 વહેવાઈના ધરમાં જળ ધસ્યું, કરે લોક પોકાર. મહેતાજી.
 સર્વ નાગરીઓ પાયે પડે, ક્ષમા કરે અપરાધે;
 અમો અજ્ઞાને ન જોળાવ્યા, તમે શિરોમણી સાધ. મહેતાજી.
 શ્રીરંગ મહેતો સ્તુતિ કરે, વહેવાણો માગે માન;
 વરસાદ વિસર્જન થયો, કીધું મહેતાજીએ સ્નાન. મહેતાજી.
 ઠંગ નાગર કહે થયું માંડું, એમ થાય છે બહુ વાર;
 પ્રતીત ન પત્યક્ષ પારખે, કલિજીગનો પ્રકાર. મહેતાજી.

વલણ.

મહેતોજી ભોજને બેઠા, કરમાં લીધી તાળરે;
 ટોળું વેરાગી તાણું, તેણે ગાવા માંડી થાળરે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ સામેરી.

મહેતે ગાઇ પ્રસાદની થાળી, આરોંગાવ્યા શ્રીવનમાળી;
 લાધો પ્રસાદ પૂરણ પ્રીતે, પછે શું થયું રજની વીતે.

હાળ.

વીતી રજની કીર્તન કરતાં, થયો પ્રાતઃકાળરે;
 કુંવરબાઇઆવ્યાં પિતા પાસે, હવે મોસાળાંની કરો ચાલરે.
 મહેતાજી કહે પુત્રી મારી, જઇ ન્યાતને તેડાં કરો;
 વિશ્વાસ આણી મંડપમાંહી, એક છાપ હાલી જઇ ઘરો.
 જ્ઞાતિ સગાં સહિત પધરાવો, સર્વકુટુંબ પરિવારજી;
 છે વાર જ્ઞાતિ મળ્યાતણી, નથી મોસાળાંની વારજી.
 કુંવરબાઇ કહે તાતજી મને, કેમ આવે વિશ્વાસરે;
 હાલી છાપ હું કેમ ધરું, થાય લોકમાં ઉપહાસરે.
 મહેતોજી કહે પુત્રી મારી, છો વૈજણવની દીકરી;
 તારે મારે ચિંતા શાની, મોસાળું કરશે શ્રીહરી.
 મર્મ વચન સુણી તાતનું, સાસુ કને આવી વહુ;
 મારો પિતા મોસાળું કરે છે, સગાં મિત્ર તેડો સહુ.
 જોખલે પંડ્યે તેડાં કીધાં, મેળવ્યું બધું ગામ;
 વહેવાઇ વરગ જોણીપેરે જોલે, મહેતો મૂકીને જાશે મામ.

મંડપમાં મહેતોજી આવ્યા, હાથ ગ્રહી છે તાળરે;
નાગર સહિ ઉભા થઈ, કહે પ્રેમે જોગોપાળરે
મંગાવી એક જાળ હાલી, તે ચોકમાં આણી ધરી;
મહેતાજીએ શંખ પૂર્યો, વિનતિ શ્રીહરિની કરી.

કડવું ૧૨ મું. - રાગ મારુ.

મહેતે વજ્રડયો શંખ, સમર્યા વનમાળી;
લાગી હસવા ચારે વર્ણ, માંહોમાંહિ દેતાળી.
જુઓ મોસાળાના ઢંગ, વહેવાઈએ માંડ્યા;
નાગરના વહેવાર, એણે સર્વ જાંડ્યા.
જાપાં તિલક ને તાળ, જુઓ તુળશી માળા;
નરસૈયો કરશે નૃત્ય, ગાશે ટોપીવાળા.
જોવામળી નાગરી નાત્ય, બહુ ટોળેટોળાં;
મુખ મરડી કરે વાત, આપશે ધરચોળાં.
બહુ નહાની મોટી નાર, મંડપમાં જમળી;
કરે વાંકી જાની વાત, સાકરપે જ ગળી.
મહેતાને કરે જોશ્રીકૃષ્ણ, હંશી પરં જોતી;
મુખ ઉપર લળકે સાર, વેસરનાં મોતી.
સળ્યા સોલ શણગાર, ચરણ ને ચોળી;
જોખન મદભરી નાર, કરે બહુ ઠંઠાળી.
માળા મોતી હાર, ઊરપર લળકે છે;
જડાવ ચૂડો હાથ, કંકણ ખળકે છે.
સમી રહી ઝોઢે ચીર, શણગટ વાળે છે;
અણિયાળાં લોચન, કટાક્ષે ભાળે છે.
ધૂટે અંખોડે નાર, વેણી લાંબી છે;
ઝાંઝર ઝમકે પાય, કડલાં કાંખી છે.
કેસર તિલક વિશાળ, ભાલે કીધાં છે;
કાંઈ નહાનાં બાળ, કૂડે લીધાં છે.
કોઈ જોવાહાલી જાળ, અળખા ઉઠે છે
કોઈ વહુવાર લજવાળ, નણદી પુઠે છે

મામેરું.

કો શીખવી જોલાવે બાળ, વારી રાખે છે;
કો વાંકા જોલી નાર, વાંકું ભાખે છે.
એવાં કૌતક અનેક, સહુકો દેખે છે;
સહેજે જોલે અન્યાય, હરિને લેખે છે.
બાઈ કુંવર વહુનો બાપ, કરશે મામેરું;
લખશ પટોળી સાર, સાડી નહિ પહેરું.
વૈજળવને શી જોટ, કોટે માળા છે;
વહેવારિયા દશ વીશ, ટોપીવાળા છે.
કુંવર વહુ ધન્ય ધન્ય, પિયર પનોતી છે;
બાપે વગાડ્યો શંખ, સાદર પોતી છે.
વાંકા જોલા વિપ્ર, જોલે ઉપહાસે;
મૂકો છાબમાં પહાણુ, વાયે ઉડી બશે.
મૂક્યો દીકરીએ નિઃશ્વાસ, આવી પિતા પાસે;
મહેતે કીધી સાન, રહેજે વિશ્વાસે.

વલણુ.

વિશ્વાસ રાખો દીકરી, કરમાં લીધી તાળરે;
કાગળ મૂક્યો છાબમાં, મહેતે સમર્યા શ્રીગોપાળરે.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ સારંગ.

ઠાલિ છાબમાં કાગળ ધરિ, નરસિંહ મહેતે સમર્યા હરિ;
વેરાગી સર્વ પુઠે ગાય, નાગરને મન કૌતક થાય.
વાંકાં વચન જોલે વેદિયા, મહેતો માધવમાં ભેદિયા;
જુઓ છાબમાં મૂક્યું સાર, ઓ દિસે કમખાની હાર.
તે જોલ અંતર નવ ધરે, મહેતો સ્તુતિ માધવની કરે;
જય દામોદર બાલમુકુન્દ, નરકનિવારણુ નંદાનંદ.
વિશ્વેશ્વર વૃન્દાવનચંદ, દેવકિનંદન આનંદકંદ;
ગોપિનાથ ગોવિંદ ગોપાળ, અનાથબંધુ દીનદયાળ.
હું સેવકની લેજે સંભાળ, મોસાળાંની કરજે ચાલ;
મુખે કીર્તન હાથે તાળ, નાત્ય નાગરી જોલે આળ.
છે દોહલો લોકાચાર, લજ્જા રાખજે આણીવાર;
મારો શેઠ તું નંદકુમાર, શું કરશે પાપી સંસાર.

તમે પ્રતિપાળો પોતાના દાસ, માટે મુજને છે વિશ્વાસ;
અંબરીપનો નિવાર્યો ત્રાસ, તમે ભોગવ્યા છે ગર્ભવાસ.
લીધો મચ્છતણો અવતાર, શંખાસુરનો કીધો સંહાર;
કચ્છપરૂપ ધર્યું મોરાર, ચૌદ રત્ન મથી કાઢ્યાં બહાર.
માર્યો હિરણ્યાક્ષ મહા પાપી, ધરણી સ્થિર કરીને સ્થાપી;
અન્નમેલ સરખો મહા પાપી, પુત્રને નામે પદવી આપી.
પ્રહ્લાદની દોહલી જાણી વેળા, પરમેશ્વર પ્રગટ થયા વહેલા;
દ્રુવનો જન્મમરણ ભય હર્યો, અવિચળ પોતા સરખો કર્યો.
પોપટ પઢાવતી પુંશ્વલી, વૈમાને ળેશી વૈકુંઠ પળી;
તમે ઉચ્છિષ્ટ આરોગ્યા બદરી, તો પરમ ગતિ પામી શબરી.
લગાર ચરણ નમાવ્યું શીશ, વિભીષણ કીધો લંકાધીશ;
તાર્યો દુરંબ સહિત તે માછી, નવ પામ્યો જન્મ પીડા પાછી.
છે દોહલી વેળાના સાથી, તમે ગ્રાહ્યી મૂકાવ્યો હાથી;
બટક વેપ થયા વામન, જતું રાખ્યું ઈંદ્રાસન.
પ્રભુ પાંચાક્ષિનું દુઃખ જાણ્યું, પૂર્યો ચીર નવસે નવાણું;
કૌરવથી જિતાડ્યો પારથ, કુરુક્ષેત્રમાં હાંક્યો રથ.
રક્તમાંગદ તાર્યો સંસાર, હરિશ્ચંદ્રની કીધી વાર;
શંખ પૂજતો રાજકુમાર, ચંદ્રહાસ રાખ્યો ત્રણ વાર.
તમે મુક્યન્વા બળતો રાખ્યો, જે પિતાએ કહામાં નાંખ્યો;
વલંકર્તા નવ રેખો રજ, મુક્તિ પામ્યો મુરધ્વજ.
ખાંડ્ય વન બગ લીધાં રાખી, ગજવંદા તે ઉપર નાંખખી;
વિદુરની આરોગ્યા બાહ, તેની પ્રીતે થયા તમે રાહ.
મદમાના લેઈ તાંદલ, નવનિધ, આપી તે અમૃત્ય;
મદ મધવાના મનનો હર્યો લીલાએ ગોવર્ધન ધર્યો.
દાવાનળ પીધા જદુરાય, બળતાં રાખ્યાં ગોપી ગાય;
કન્નકની તમે લીધી અર્ચા, તમે લોકતણી સદિ અર્ચા.
અનાયમન દીનદયાળ, તું સેવકની લેજે સંભાળ;
તમે એ દામોદર દક્ષ, તું સરખા સેવક છે લક્ષ.
માટે સેવક તમારી પક્ષ, પરમેશ્વર આજે પ્રભક્ષ;
માટે મહં રાખનાં શ્વ, નેથી લાજે તમારા પક્ષ.

ધનવત છે નાગરી નાલ, તેમાં દુર્બળ મારી જાલ;
 દુઃખે દુભાયે તેત્રીસ કોડ, કટપવૃક્ષને લાગે ખોડ.
 શોભા વૈશ્ણવની જો ગઈ, કળા તમારી ઝાંખી થઈ;
 મુને સગાં થઈ લાગ્યાં જમ, તમને નિદ્રા આવે ક્યમ.
 સગાં સૌ બેસાડ્યાં આણી, પુત્રીના કરમાંહિ પિગાણી;
 છે કંકુવોણી કંકાવટી, પુત્રીને થાએ ચટપટી.
 મધ્યાહ્ન ઉપર થઈ બે ઘટી, વહેલા આવો વેળા વટી;
 કુંવરબાઈ તારે આશરે, હું દુર્બળથી અર્થ ન સરે.
 શું સૂતો વંદાવન માંય, ત્યાં શું રાધાજી ચાંપે પાંચ;
 લલિતા વિશાખા ચંદ્રાવળી, તને ઉત્તમ નારી કેા મળી.
 રંગમાં જાએ શર્વરી, તેણે ભક્ત ગયો વીસરી;
 જાગી જો રે જાદવપતિ, સાંભળ સેવકની વીનતિ.
 કબીરને જેમ કરુણા કરી, સમયે દર્શન દીધું હરિ;
 ભક્ત એક દામોદરજી, તેનું પય પીધું તમે હરજી.
 ત્રિલોચનનું મહા દુઃખ હર્યું, સેવક થઈને પાણી ભર્યું;
 અભયદાન કોળીને દીધું, મીરાંબાઈ તણું વિષ પીધું.
 શેના માટે નાપિક થયા, વપન કરવાને પ્રભુજી ગયા;
 હું તમને કદી નવ સંભારતો, લાવતો ઘાસ મહિષી ચારતો.
 નવ જાણતો ઘોળાપર કાળો, ભાભીએ મને કીધો ગોવાળો;
 સદાશિવે મને 'કીધો દાસ, દેખાડ્યો મને અખંડ રાસ.
 મેં જાણ્યો તમારો વિલાસ, તેવો મેં કીધો અભ્યાસ,
 લોક બોલે મને ઉપહાસ, મારે મન તારો વિશ્વાસ.
 બોલાવિએ પોતાનો કહી, તેને ત્રિકમ તજિએ નહીં;
 ખીચડો જમાડવા આવ્યા નાથ, હું માટે કીધો પંચ હાથ.
 હું મધ્ય રાતે તરસ્યો જાણી, ઝારી લઈને પાણું પાણી;
 મને સાચો કીધો કોટી વાર, હુંડી શિકારી શ્રીમોરાર.
 તમે તે રીતે મોસાળું કરો, ઠાલી છાખ સોનેચે ભરો;
 જો નહિ આવો સુંદરશ્યામ, તો નાગર સાથે છે કામ.

વલણ.

નાગર સાથે કામ છે, સમજી લેજો વાતરે;
 સુણી નરસૈની વિનતિ, ઉડી ધાયા વૈકુંઠનાથરે.

કડવું ૧૩ મું.-રાગ પ્રભાતી.

કેવડી ઊઠિયો, વેગે વૈકુંઠપતિ, ગરુડ ક્યાં ગરુડ ક્યાં વદત વાણી;
 ચાલ્ય ચતુરાં, ચતુર્ભુજ ભણે ભામિની, નષ્ટ નાગરે મારી ગલ જાણી. ઉ.
 નરસૈયો નાગરો, ભક્ત તે માહરો, છાપ્ય ભરો તેહની શીઘ્ર થાઓ;
 જન ધણા હઠ કરે, ગયા વિના નવ સરે, રિદ્ધિ સિદ્ધિ લેધ સખી જાઓ. ઉ.
 હાથ હેમ સાંકળાં, નંગ બહુ નિર્મળાં, શુભ શણગાર જઈ અંગ સારો;
 રીત ને ભાલ્ય, રોકડ રખે વિસરો, દીન થઈ કરગરે દાસ મારો. ઉ.
 ચીર ચરણાં ધણાં, હોય ચતુરે વણ્યાં, અધિક એક એકથી અમૂલ્ય જાણો;
 સ્વપ્ને કો નવ પડે, નામે કો નવ જડે, અંગ આળસ તજી તેહ આણો. ઉ.
 ઈંદ્ર પ્રભા જેનો, પાર પામે નહીં, માગે મુખ જોલતાં વદત વાણી;
 નાથ લક્ષ્મીતણો, એણીપેરે આવિયો, અગણિત ગાંઠડી સંગ આણી. ઉ.

રાગ મારુ.

ભક્ત નરસૈયાનું દુઃખ જાણીરે, ઉઠી ધાયા પુરુષપુરાણીરે;
 થયા શેઠ તે સારંગપાણીરે, સાથે લક્ષ્મી થયાં શેઠાણીરે.
 નંદ સુનંદ ગરુડ સાથેરે, વસ્ત્ર ગાંઠડિયો તેને માથેરે;
 રથે જોડા શ્રીગોપાળરે, ધમકે ધોરીને ધુધરમાળરે.
 લોકે જોળાખ્યા નાહુ જગદીશરે, સાથે વાણોતર દશ વીશરે;
 સર્વે જોઈ જોઈ વિસ્મય થાયરે, પ્રભુ આવ્યા મંડપમાંયરે.
 જીદીદારે વાડ મૂકાવીરે, નાગરી નાત જોવાને આવીરે;
 આ વહેવારિયો કોઈ આવ્યોરે, સાથે ગાંઠડિયો ધણી લાવ્યોરે.
 કોઈ જાણે ન ત્રિભુવન ભૂપરે, વહાલે લીધું વણિકનું રૂપરે;
 રથ ઉપરથી ઉતરિયારે, હરિ સભામાંહી સાંચરિયારે.
 ખટ દર્શને જોલ્યો ન લાઘેરે, જેને ઉમયાવર આરાધેરે;
 ન જડે ધ્યાને દાને બહુ જાગેરે, તે હરિ અણવાણે પાગેરે.
 જે ચાંદ લોકનો મહારાજરે, મહેતા માટે થયા બજનજરે;
 વાંધા શોભે કેશર છોટેરે, બાંધી પાઘડી અવળે આટેરે.
 દાને દુંડળ લીરે જાણિયારે, નેત્ર પ્રગળ્ય અવળે અડિયાંરે;
 એક ક્રેબાજુ દાને જોતારે, નામ ધર્યું દામોદર દોશીરે.
 ઝીણા જામા ને પટકા ભારેરે, હરિ દુળવે દુળવે પધારેરે;
 ખાંધે પછેડી આઢી નાથેરે, જોઈ છેડા ગ્રથા છે હાથેરે.

વિઠી વેઠ દશે આગળીએ, સાદાં મોઝાં પહેયા સામળીએ;
 ઘણા વાણેતર છે સાથે, કાણે ઝોળા ગ્રહા છે હાથે.
 ઘણા સેવક સેવામાં સજરે, ઉદ્ધવના હાથમાં ગજરે;
 પ્રભુ પુઠ કમળા રાણીરે, સભા મોહી નેધ શેઠાણીરે.
 ઉતર્યા નાગરીઓનાં અભિમાનરે, જાણે ઉગ્યા શશિયર ભાણરે;
 ભલું ભાલ ભમર રૂડી રાજેરે, રત્ન જડિત રાખડી છાજેરે.
 વિશાળ લોચન ચચળ આલેરે, કે શું ખંજન પડિયાં ગાલેરે;
 છે અધર બિંબ પરવાળીરે, મસ્તક ઉપર વેણુ વિશાળીરે.
 બાબુબંધ ગલુબંધ માળરે, નાકવેસર ઝાઝમાળરે;
 કટી ધમકે કુદ્ર ઘંટાળીરે, પહેરણુ ચંપકવરણી સાડીરે.
 ઝમકે ઝાંઝર ઉજ્જવલ પાગેરે, વિધુવા અણુવટ બહુ વાગેરે;
 જડાવ ચૂડાં કંટણુ ખળકાવેરે, માયા મહેતી રૂપે આવેરે.
 મોહી સભા લક્ષ્મીને નિરખીરે, દેવી દીસે વાણિયણુ સરખીરે;
 લલિતા વિશાળા જે ખવાસીરે, છે ભક્તિ મુક્તિ ચારે દાસીરે.
 આવ્યા સન્નેડે દેવાધિદેવરે, મહેતે હરિ ઝાળખ્યા તતખેવરે;
 ભલે આવ્યા શેઠ શ્યામળિયારે, મહેતો માધવજીશું મળિયારે.
 મળતાં યોલ્યા સુંદરશ્યામરે, મારું પ્રગટ ન લેશો નામરે;
 રખે વાત અમારી ચરચારે, તમારે જે નેધએ તે ખરચારે.
 કુંવર બાધનાં પૂરો કાડે, એમ કહી બેઠાં રણુછોડે;
 પછે સભા સહુ સાંભળતારે, હરિ વચન યોલ્યા છે વળતારે.
 જાણે શેઠાણી દુઃખ કાપેરે, કુંવર બાધને હૃદિયાશું ચાંપેરે;
 એવું કહેતામાં કમળા હીડ્યારે, કુંવર બાધને હૃદિયાશું ભીડ્યારે.
 મારી મીઠી ન ભરીએ આંસુરે, તેડો ક્યાં છે તમારી સાસુરે;
 મળી નાગરીઓ સં ખેચારે, નેધ રૂપ મેલ્યો અહંકારે.
 વેવાણુ કમળાને એમ પૂછેરે, મહેતા સાથે સગપણુ શું છેરે;
 કોકિલા સ્વરે અમૃત વાણીરે, તારે હસીને યોલ્યાં શેઠાણીરે.
 વેવાણુ તમાએ શું નવ જાણિયારે, તમે બ્રાહ્મણુ ને અમો વાણિયારે;
 વેપાર દોશીનો ઘેર કાઢીરે, અમારે ઝાથ નરસૈયાની મોટીરે.
 અમો ધન મહેતાજીનું લીજેરે, વેપાર કાપડનો કીજેરે;
 અમો આવ્યાં મોસાણું કરવારે; ઠાલી છાખ સોનૈએ ભરવારે.

પ્રેમાનંદ.

મહેતે જે જે વસ્ત્ર મંગાવ્યારે, અમો લખ્યા પ્રમાણે લાવ્યારે;
 એવું કંઠીને બેઠાં શેઠાણીરે, સહુ નાગરી સાંસે ભરાણીરે.
 તેજ્યાં શ્રીરંગ મહેતો વહેવાઈરે, ભાવે ભેટ્યા શ્રીજદુરાઈરે;
 ત્યારે વિસ્મય થયા સહુ નાગરરે, છાપ્ય ભરી તે કરુણા સાગરરે.
 મહેતાને કહે વનમાળીરે, કરો પહેરામણી સંભાળીરે

વલણ.

સંભાળી કરો પહેરામણી, એવું કહે સુંદરશ્યામરે;
 વળી ઘટે તે માગજો, અમો વાણોતર સરખું કામરે.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ મારુ.

મહેતે તેડાવી દીકરી, આ છાપ્ય જુઓ સોનૈએ ભરી;
 પહેરાવો સહુ નાત નાગરી, આવો અવસર નહિ આવે ફરી.
 કંઠાવટીને કરમાં ધરી, સાસુ પાસે વહુ સંચરી;
 હાંકીને ગર્વે ઝોચરી, જુઓ છાપ્ય સોનૈએ ભરી.
 વૈષ્ણવ કંઠીને દેતાં ગાળ, એ શું મોસાળું કરશે કપાળ;
 તમો નિંદતાં તુળસી ને તાળ, તેણે વશ કીધા ગોપાળ.
 જુઓ કમાઈ દુર્બળતણી, જીવે છે હરિના શુભ ભણી;
 જો લખ્યાથી આશા હોય ધણી, તો માગી લેજો પહેરામણી.
 સાંભળી કુંવર વહુની વાણી, સાસુએ તેજ્યાં ગોર ગોરાણી;
 પૂજ્યા પાગ કરમાં પિગાણી, આઠ વસ્ત્ર આપ્યાં તેને આણી.
 પછે નાગરની ભીડ ધણી ભાળી, પછેડીની પલવટ વાળી;
 આવ્યા છાપ્ય પાસે વનમાળી, છોડે ગાંઠ આપે વસ્ત્ર ટાળી.
 મહેતાજી કહે લ્યો દીકરી, સસરાને આપો પામરી;
 ગડી જરકશી વાઘાની કરી, હેમ સાંકળી ઉપર ધરી.
 એ વરના મુખ આગળ ધરો, નીચું જોઈને પાછાં પ્રેરો;
 પહેરામણી મન ગમતી કરો, રખે પગલું પાછું ભરો.
 સજ્જેડે તેજ્યાં જેઠ જેઠાણી, આઠ વસ્ત્ર ત્યાં આપ્યાં આણી;
 પ્રીતે પૂજ્યાં દીયર દેરાણી, બુસટિયો તવ બોલ્યાં વાણી.
 ન્યાં નરસંયો ત્યાં નવ નીધ, દીયરિયો જોઠો હર કીધ;
 પંચ ગોર સોનાની લીધી, પછી પહેરામણી ચાલતી કીધી.

મામેરું.

પહેરામણી નણદીએ અટકાવી, કુંવર બાઈ પિતા કને આવી;
એ તોલાની રાખડી લાવી, દશ તોલા આપી સમજાવી.
આખા સાસુને સોળ શણગાર, પહેરાવી કીધો નમસ્કાર;
તવ કોખ્યાં વડ સાસુ અપાર, સર્વ કુટુંબનો કીધો તિરસ્કાર.

વલણ.

તિરસ્કાર કીધો ડોસીએ, હવે પહેરામણી પહેરું નહીરે;
વડી વહુઅર આગળ થઈ, ને હું ઘરડી બેશી રહીરે.

કહતું ૧૫ મું.—રાગ મેવાડો.

વડી વહેવાણ રીસાયાં જાણી, લક્ષ્મીજી પાસે આવ્યાંજી;
સારું ખીરોદક ખાંધે મૂકી, ડોસીને સમજાવ્યાંજી.
જે જેદાર થયો મંડપમાં, ગીત ગાય છે રામાજી;
મોસાણું તે મહેતાજીનું, બીજા સર્વે ભામાજી;
પોતે પોતાનાં સગાં તેડ્યાં, જેનો જ્યાં સગવેડજી;
મનવાંછિત પહેરામણી દેખી, માંડી તેડાતેડજી.
ઘેર ઘેર વાત થઈ નાગરમાં, મહેતો કરે મામેરંજી;
વિચાર કરતી અબળા દોડી, મનમાની સાડી પહેરંજી.
ચાર વરણુ સહ ચરણે ચાલી, આવ્યાં મંડપમાંજી;
પલ્લવટ વાળી શ્રીવનમાળી, તતક્ષણ આવ્યા ત્યાંજી.
મહેતોજી બિલા તાળ વગડે, ગાય વેરાગી ગીતજી;
વડસાસુ કુંવર વહુને કહે, પહેરામણીની રીતજી.
શ્રીરંગજી ને શામળ મહેતો પામ્યાં ઘોળાં શેલાંજી;
હૈમજી બેમજી મહેતાને. દશેક ખાંધે મેલ્યાંજી.
કલાય કોને પામરી પટકાં, નામ ન જાયે ગણિયાંજી;
કોને મુગટા કોને પિતાંબર, કોને શેલાં શણિયાંજી.
મંગિયાં દોરિયા અસાવળી કોને, શેલાં પદ્મ સાલજી;
ગુચ્છ પેચ પાઘડીઓ તોરા, દીસે ઝાક ઝમાલજી.
પાયજામા નીમા પછેડી, જામા અવળા બંધજી;
વસ્ત્રતણો તો વરસાદ વરસ્યો, જ્યાં દોશી કરુણાસિંધજી.
બાળુબંધ બેરખા અતિ સુંદર, વેઠ વીટિયો છાપજી;
દુગદુગી માળાને માદળિયાં; આખ્યાં મોતી અમાપજી.

કોને કંદોરા ને કંઠી પહેાણી, કોને સાંકળી માળજી;
કનક કડાં ને કાંને કુંડળ, જડાવ ઝાક ઝમાળજી.
પહેરામણી પુરુષોને પહેાંતી, તેડયો અપ્પળા સાથજી;
પિયળ કાઢીને ખાંધે મૂંઝ્યાં, પટકુળ નાના ભાલજી.
ગંગા વહુને ગળ્યાણી સાડી, સુંદર વહુને સાળજી;
ગોરે અંગે સુંદર શોભે, માંહે કાપડું કાળુંજી.
છખીલી વહુને હાથલ ભારે, ભાલ તે રાતી ઘોળીજી;
કોડ વહુને કલગેર આપી, પ્રેમ વહુને પટોળીજી.
રામકુંવરને કૃષ્ણકુંવરને, આપ્યા ઉત્તમ ધાટજી;
છેલ વહુને છોટ જ આપી, નહાની વહુને નાટજી.
પાંન વહુ તો પીતાંબર પહેરે, તાકે બચ્ચીઆઇજી;
રૂપકુંવરને રાતો સાળ, દેવકુંવર દરિયાઇજી.
શ્યામકુંવરને સોનેરી સાળ, ગુણકુંવરને ધરચોળુંજી;
લક્ષ્મી વહુને, લાછા વહુને, લાલ વહુને પટોળુંજી.
જશમાંદે જશોદા જીવી, જમુના જનકી વહુવજી;
અરણા ચોળી ને ધરસાડી, પહેરી ઉભાં સહુવજી.
માનઆઇ ને વેલ વહુ ને, રંભાવતી ને રૈયાંજી;
જૂનાં કાઢીને નવાં પહેરાવ્યાં, હેઠાં મૂકી છૈયાંજી.
હાથની પાસે છખીલો ખેઠા, જે જોઇએ તે આપેજી;
મશરુ ગળિયાં ને ગળિયાંણી, ગજ ભરીને કાપેજી.
પાટ પીતાંબર અતલસ અંબર, ચોળે રંગે ચીરજી;
શોભે સુંદર ભાલ નવરંગી, પુતળીઆ ને કીરજી.
સાડી જરકશીની ચોઢણી, ચળકે સુંદર ભેરજી;
કેસર છાંટ્યા ઘોળા સાળ, ફરતી કસખી ફારજી.
ચંદ્રકળા ને મોરવી શોભે, દરિયાઇમાં દોરજી;
અતલસ પાંચ પટા આભૂપણ, સોના રૂપાની મહેરજી.
કોને અકોટી કોને ટોટી, ગળુબંધ બહુ મૂલજી;
કોને ભમરી કોને સંથો, ત્રસંથિયાં શીશફૂલજી.
કો મહેતા પાસે માળા માગે, ઉભી રહી કર જોડેજી;
કંટલીએક પોતાનાં બાળક, મહેતા આગળ આડેજી.

મામેરું.

વલણું.

ઝોડે બાળક જાણે કંઈ આપે, મનવાંછિત પામ્યાં સહુઃ
સાસરિયાનું મહેણું ટળ્યું, પિયર પનોતી કુંવર વહુ.

કડવું ૧૬ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

કોડ પહોંત્યા કુંવર વહુના, લાગ્યું લવનું મહેણુંજ;
મનવાંછિત પહેરામણી પામ્યાં, જેને જેવું લેણુંજ.
નાગરી નાત્ય કુટુંબ પાડોશી, ચાકર કોળી માળીજ;
પહેરામણી સહુકોને પહોંતી, વાચા પ્રભુએ પાળીજ.
સોળે શણગાર કુંવરબાધને, આપી દીધું માનજ;
કનક પહાણુ જે છાંયમાં મૂક્યા, હરિથયા અંતઃક્યાનજ.
સભા સહુકો વિરમય પામી, અલૌકિક શેઠ શેઠાણીજ;
મહેતાને સહુ પાયે લાગે, ભક્તિ સાચી જાણીજ.
કુંવરબાધની નણુદી આવી, બડબડતી મુખ મોડેજ;
પહેરામણી કોઈને નવ પહોંતી, વેવાધને અવખોડેજ.
પહેરામણી પરનાતિ પામ્યાં, ઘરનાં માણસ ગયાં ભૂલીજ;
એક કટકો કાપડું નવ પામી, પુત્રી મારી પુલપુલીજ.
મને આપ્યું તે લ્યો ભાભી પાછું, રાખડીબંધામણજ;
નામ મહેતો પણ નોહે નાગર, દીસે દુર્બળ આદમણજ.
કુંવરબાધ પિતા કને આવી, તાત હવે શું થાશેજ;
આટલું ખરચતે મેણું રહ્યું તે, હવે કયમ જીવાશેજ.
વિસરી દિકરી નણુદી કેરી, નાનબાધ તેનું નામજ;
છ મહિનાની છે તે છોકરી, એક કાપડાનું કામજ.
મહેતાજ કહે પુત્રી મારી, સમરો શ્રીગોપાળજ;
એક તાંતણા મુજથી ન પામે, બેઠો વળ્લું તાળજ.
ફરી ધ્યાન ધર્યું માધવનું, ત્રિકમ રાખજો ટેકજ;
પચરંગી ત્યાં કાપડું સુંદર, આકાશથી પડ્યું એકજ.
નણુદી સંતોડી કુંવર બાધની, મહેતાજ માગે વિદાયજ;
સહસ્ર મહેર સોનાના પહાણુ, મૂક્યા તે છાંયમાંયજ.
નાગર લોક સહુ પાયે લાગે, પ્રજા કરે વખાણજ;
નાગરી નાત્યે મોટો નરસિંહ, માથે સારંગપાણજ.

ધન્ય મહેતાજી તમ સમોવડ, આ કલિયુગમાં નોયજી;
 નાગરી નાત્યનો મહિમા રાખ્યો, ઉજળું કિધું સહુ કોયજી.
 અમને તો વિશ્વાસ નોતો જે, મહેનો કરે મામેરંજી;
 સર્વની લજ્જા પ્રભુએ રાખી, મેણું ટળ્યું ભવ કેરજી.
 પછે મહેતાજી વિદાય માગે, બોલે બેઉ કર ચોડીજી.
 ડુંવરખાઈને વોળાવો, વેલ્ય આણી છે જોડીજી.
 પછે ડુંવરખાઈ વેલે બેસી, જીનેગઢ તે જાયજી;
 સહુકો વોળાવી પાછાં વળિયાં, ધન્ય ધન્ય વૈકુંઠરાયજી.
 વીર ક્ષેત્ર વડોદરાં, ગુજરાત મધ્યે ગામજી;
 આતુર્વંશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, ભટ પ્રેમાનંદજી નામજી.
 સંવત સત્તર ઓગણચાલો, આસો શુદ્ધિ નવમી રવિવારંજી;
 પૂરણ ગ્રંથ થયો તે દિવસે, યથા બુદ્ધિ વિસ્તારજી.
 પ્રીતે કરી જે ગાય સાંભળે, દારિદ્ર્ય તેનું જાયજી;
 એવું જાણી ભક્તિ કરે તેને, સન્મુખ વૈકુંઠરાયજી.

વલણ.

વૈકુંઠનાથ સન્મુખ હોય, જો નિર્મળ મને સાંભળે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, તેને માધવજી નિશ્ચયે મળે.

મામેરં મંપૂજી.

સુદામા ચરિત્ર.

કડવું ૧ લું.—રાગ આશાવરી.

શ્રીગુરુદેવ ને ગણુપતિ, સમરું અંખા ને સરસ્વતી;
પ્રખળ ગતિ, વિમળ મતિ અતિ પામીએરે.

ઢાળ.

શુક સ્વામી કહે સાંભળ રાજ, પરીક્ષિત પુણ્ય પવિત્ર;
દશમસ્કંધ અધ્યાય એંશીમે, કહું સુદામાચરિત્ર.
સાંદીપનિ ઋષિ સુર ગુરુ સરખા, વિદ્યાવંત અનંત;
તેને મઠ ભણુવાને આવ્યા, હળધર ને ભગવંત.
તેની નિશાળે વડો વિદ્યાર્થી, ઋષિ સુદામો કહાવે;
પાટી લખી દેખાડવા રામ કૃષ્ણ, સુદામા પાસે આવે.
સુદામો, શ્યામ, સંકર્ષણ, અન્ન લિક્ષા માગી લાવે;
એકઠાં એસી અશન કરે તે, ભૂધરને મન લાવે.
સાથે સ્વર બાંધીને ભણુતા, થાય વેદની ધુન્ય;
એક સાથેરે શયન કરતા, મોરલિધર, બળ, મુન્ય.
ઓસઠ દહાડે ઓઢ વિદ્યા, શીખ્યા એકે ભાઈ;
ગુરુને ગુરુદક્ષિણા આપી, વિકલ થયા વિદાઈ.
કૃષ્ણ સુદામો ભેટી રાયા, બોલ્યા વિશ્વાધાર;
માનુભાવ ફરીને મળજો, માગું છું એક વાર.
ગદ્ ગદ્ કંઠે કહે સુદામો, માગું દેવ મોરારી;
સદૈવ તમારા ચરણુ વિષે, મનસા રહેજો મારી.
મથુરામાંથી કૃષ્ણ પધાર્યા, પૂરી દારિકાવાસી;
સુદામે ગૃહસ્થાશ્રમ માંડ્યો, મન જેનું સંન્યાસી.
પતિવ્રતા પત્ની છે પાવન, પતિને પ્રભુ કરી પ્રીછે;
સ્વામી સેવાનું સુખ વાંછે, માયા સુખ નવ ઇચ્છે.
દશ બાળક થયાં સુદામાને, દુઃખ દરિદ્રે ભરિયાં;
શીતળાએ અમી છાંટો નાંખ્યો, થોડે અન્ને ઉછરિયાં.

પ્રેમાનંદ.

અબ્જત્રયક વ્રત પાળે સુદામો, હરિ વિના હાથ ન ઝાડે;
આવી મળ્યું તો અશન કરે, નહિ તો ભુખ્યાં સાથરે પોઢે.

વલણ.

પોઢે ઋષિ સંતોષ આણી, સુખ ન ઇચ્છે ધરસૂતનું;
ઋષિપત્ની ભિક્ષા માગીને લાવે, પૂરું પાડે પતિ પુત્રનું.

કડવું ૨ જું.—રાગ વેરાડી.

શુકલ કહે સાંભળ નરપતિ, છે સુદામાની નિર્મળ મતિ;
માયાસુખ નવ ઇચ્છે રતિ, સદા મન છે જેનું જતિ.
મુનિના મર્મ કોઈ નવ લહે, સગ મેલો ઘેલો દરિદ્રી કહે;
માયા વિના કોઈ કેમ આપે, ઘણે દુઃખે કરી દેહ કાપે.
ભિક્ષાનું કામ કામિની કરે, કોનાં વસ્ત્ર ધુવ્યે ને પાણી ભરે;
જેમ તેમ કરીને લાવે અન્ન, નિજ કુટુંબ પોષે સ્ત્રીજન.
ઘણા દિવસ દુઃખ ધરનું સહ્યું, પુરમાં પછે અન્ન જડતું રહ્યું;
બાળકને થયા જે ઉપવાસ, ત્યારે સ્ત્રી આવી સુદામા પાસ.
હું વિનવું જોડી જે હાથ, અબ્જના કહે સાંભળીએ નાથ;
બાળક ભૂખ્યાં કરે રુદ્ધન, નગરમાં નથી મળતું અન્ન.
ન મળે કંદ મૂળ કે ફળ, જે દિવસ થયાં લેઈ રહે જળ;
સુખ શયા ભૂખણ પટફળ, પ્રભુ ક્યારે થશે સાતુફળ.
ભૂખ્યાં બાળક જુએ માનું મુખ, સ્ત્રી કહે સ્વામીને દુઃખ;
હું કહેતાં લાગીશ અળખામણી, સ્વામી જુએ આપણા ધરભણી.
ઘાતુપાત્ર નહીં કર સહાવા, સાજું વસ્ત્ર નથી સમ ખાવા;
જેમ જળવિણુ વાડી ઝાડુવાં, તેમ અન્નવિણુ બાળક બાહુવાં.
વાયે ટાઢ બાળકડાં રૂએ, ભસ્મમાંહિ પેશીને સૂએ;
હું તે ધીરજ કેઈપેરે ધરું, છોકરાંનું દુઃખ દેખીને મરું.
નીચાં ઘર ભીંતડિયો પડી, શ્વાન માંજર આવે છે ચડી;
અતિથિ ફરી નિર્મુખ જાય, ગવાનિક નવ પામે ગાય.
કરો છો મંત્ર ભણીને સેવ, નૈવેદ્ય વિના પૂજે છો દેવ;
પૂજ્ય પર્વણી દ્રા નવ જમે, જેવો ઉગે તેવો આથમે,
આ બાળક પરણાવવાં પડશે, સત કુળની કન્યા ક્યાંથી જડશે;
શ્રાદ્ધ સંવસરી સહુદ્રા કરે, આપણા પિત્રી નિર્મુખ ફરે.

સુદામા ચરિત્ર.

અનન વિના પુત્ર મારે વાગલાં, તો ક્યાંથી ટોપી આંગલાં;
 અષોષિયું પોતિયું નવ મળે, સ્નાન કરે છે શીતળ જળે.
 નખ વાધ્યા ને વાધી જટા, માંહિ ઉડે રક્ષાની ઘટા;
 દર્ભતણી તૂટી સાદડી, નાથજી તેપર રહો છો પડી.
 બીજે ત્રીજે પામો છો આહાર, તે મુજને દહે છે અંગાર;
 હું તો દરિદ્રસમુદ્રમાં ખૂડી, એવાતણમાં એક જ ચૂડી.
 સૌભાગ્યના નથી શણગાર, નહિ કાજળ નહીં કિડિયાં હાર;
 નહિ લલાટે દેવા કંકુ, અનન વિના શરીર રહું શૂકું.
 હું પૂછું છું લાગી પાય, આવું દુઃખ ક્યાંસૂધી સેવાય;
 તમે દહાડી કહો છો ભરથાર, માધવ સાથે છે મિત્રાચાર.
 જે રહે કલ્પ વૃક્ષની તળે, તેને શી વસ્તુ નવ મળે;
 જે જીવ જળમાં કીડા કરે, તે પ્રાણી ક્યમ તરશે મરે.
 પ્રગટ કરી સેવે હુતાશ, તેને શીત આવે ક્યમ પાસ;
 અમૃત પાન કીધું જે નરે, જમકિંકરનો ભય ક્યમ ધરે.
 જેને સરસ્વતી જીભે વશી, તેને અધ્યાત્મ ચિંતા કશી;
 સદ્ગુરુનાં જેણે સેવ્યાં ચરણ, તેને શાનું માયાવરણ.
 જે જન સેવે હરિને સદા, તેને જન્મ મરણ શી આપદા;
 જેનું મન હરિચરણે વસ્યું, તે પ્રાણીને પાતક કશું.
 જેને સ્નેહ શામળિયા સાથ, તેનું ધર નવ હોય અનાથ;
 છેલ્લી વિનતિ દાસીતણી, પ્રભુ પધારો ભૂધર ભણી;
 તેણે ચૌદ લોકના મહારાજ, બ્રાહ્મણને ભીખતાં શી લાજ.

વલણ.

લાજ ન કીજે નાથ મારા, માધવ મનવાંછિત આપશેરે;
 દીન જાણીને દયા આણી, દરિદ્રનાં દુઃખ કાપશેરે.

કડવું ૩ જું-રાગ ગાડી.

જઈને જાયો જાદવ રાય, લાવઠ લાંગશેરે;
 હું તો કહું છું લાગીને પાય, લાવઠ લાંગશેરે.
 ધન નહિ જડે તો ગોમતિમાં જઈ, દર્શન ફળ નહિ જાય; લાવઠ-ટેક.
 સુદામો કહે સ્ત્રીને, નથી માગતાં પ્રતિવાય;
 પણ મિત્ર આગળ મમ મૂડી, માગતાં જીવ જાય. મામ ન મૂડીચેરે.

ઉદર કારણે નીચ કને જઈ, કીજે વિનય પ્રણામ;
 તો આ સ્થાનક છે મળવાતણું, મામે વણુશે કામ. ભાવઠ.
 જાદવ સઘળા દેખતાં કેમ, યોડું જમણો હાથ;
 હું દુર્બળનું રૂપ દેખીને, લાજે લક્ષ્મી નાથ. મામ ન.
 જે પુરુષ તે ઉદમીરે, જઈ કરે પોતાનું કાજ;
 આલ્મણુનો કુળ ધર્મ છે, તેમાં ભીખતાં શી લાજ. ભાવઠ.
 અંતર્યામી અબ્જણુ નથીરે, સ્ત્રી તમને કહું પ્રારંવાર;
 દશ માસ ગર્ભવાસ પ્રાણીની, રક્ષા કરે મોરાર. મામ ન.
 શો ઉદમ કરિયે એવું જાણી, સંતોષ આણિયે મન;
 સુખ લીલામાં હરિ વિસરે, ભાવ થાય આપણો ભિન્ન. મામ ન.
 જાચવા ન જઈયે ને પડિરહિયેતો, ક્યમ જીવે પરિવાર;
 એક વાર જાચો જાદવા, તમને નહિ કહું બીજવાર. ભાવઠ.
 રાજ થઈવિભીષણુ જાચ્યા, મહા વીર ધીર જગદીશ;
 પ્રભુ સામાં પગલાં ભરે તો, ટળે દારીદ્ર્ય ને રીસ. ભાવઠ.
 જોડવા પાણીદીન જોલવીવાણી, થાય વદન પીળું વરણુ;
 એ ચિહ્ન છે જાચકતાણું, જાચવાથી રુકું મરણુ. મામ ન.
 જગતના મનની વાર્તા જાણે, અંતરજામી રામ;
 ઈહાં બેઠાં નવનીધ આપશે, ત્યાં ગયાનું શું કામ. મામ ન.
 સુદામો કહે નારને, ક્યમ ચાલે મારો પાય;
 મિત્ર આગળ મામ મૂકિયે, ધિક્ક પડો મારી કાય. મામ ન.
 કહેવું નહિ પડે કૃષ્ણજીને, નથી અંતરજામી અબ્જણુ;
 ઘટ ઘટમાં વ્યાપી રહ્યો છે, પૂરણુ પુરુષ પુરાણુ. ભાવઠ.
 દશ માસ ગર્ભવાસ પ્રાણી, શો કરે ઉદમ;
 એવું જાણી સંતોષ આણો, હરિ વિસારશે ક્યમ. મામ ન.
 તમો જ્ઞાની વૈરાગી ત્યાગી થઈબેઠા, પંડિત ગુણભંડાર;
 હું જીગતે જાચું ક્યમ કરી, અબ્જાનો અવતાર. ભાવઠ ભાંગશેરે.

વલણુ.

અવતાર સ્ત્રીનો અધમ કહિને, ઋષિપત્ની આંસુ ભરે;

દુઃખ પામતી જાણી પ્રેમદા, પછે સુદામોજી ઉચરે.

કડવું ૪ થું.-રાગ રામગ્રી.

પછે સુદામોજી યૌલિયા, સુણ સુંદરીર;
 શી કહું હું શિખામણ, ઘેલી કાણે કરીર.
 જે નિમ્યું છે તે પામિયે, સુણ સુંદરીર;
 વિધિયે લખિ વૃદ્ધિ હાણ, ઘેલી કાણે કરીર.
 દીધા વિના ક્યાંથી પામિયે, સુણ સુંદરીર;
 નથી આપ્યું જમણે હાથ, ઘેલી કાણે કરીર.
 જે ખડધાનજ વાવિયે, સુણ સુંદરીર;
 તે ક્યાંથી જમિયે શાળ, ઘેલી કાણે કરીર.
 જળ વહી ગયે શી શોચના, સુણ સુંદરીર;
 જે પ્રથમ ન બાંધી પાળ, ઘેલી કાણે કરીર.
 એકાદશી વ્રત નવ કર્યા, સુણ સુંદરીર;
 નવ કીધા તીર્થોપવાસ, ઘેલી કાણે કરીર.
 અગ્નિ તૃપ્ત કીધા નહીં, સુણ સુંદરીર;
 નહિ શ્વાન વાયસ ગૌગ્રાસ, ઘેલી કાણે કરીર.
 બ્રહ્મભોજન કીધાં નહીં, સુણ સુંદરીર;
 નથી કીધા હોમ હવન, ઘેલી કાણે કરીર.
 અતિથિ નિર્મૂળ વાળિયા, સુણ સુંદરીર;
 તે ક્યાંથી પામિયે અન્ન, ઘેલી કાણે કરીર.
 હરિપ્રસાદ લીધો નહીં, સુણ સુંદરીર;
 નિત્ય અશુદ્ધ કીધો આહાર, ઘેલી કાણે કરીર.
 આપ ઉદર પાપે ભર્યું, સુણ સુંદરીર;
 ધૂટ્યાં પશુતણે અવતાર, ઘેલી કાણે કરીર.
 સંતોષ અમૃત ચાખિયે, સુણ સુંદરીર;
 હરિચરણે સોંપી મંત્ર, ઘેલી કાણે કરીર.
 ભક્તિયે નવનિષ્ઠ આપશે, સુણ સુંદરીર;
 ધરે ધીર તમે સ્ત્રીજન, ઘેલી કાણે કરીર.
 આંખ્ય ભરી અળળા કહે, ઋષિરાયજીર;
 મારું જડ થયું છે મંત્ર, લાગું પાયજીર;
 એ તો જ્ઞાન મને ગમતું નથી, ઋષિરાયજીર;
 રુએ બાળક લાવો અન્ન, લાગું પાયજીર.

પ્રેમાનંદ.

અનન વિના ચાલે નહીં, ઋષિરાયજીરે;
 મોટા ભોગેશ્વર હરિભક્ત, લાગું પાયજીરે.
 અનનવિણુ ભજન સૂઝે નહીં, ઋષિરાયજીરે;
 જીવે અન્ને આખું જગત, લાગું પાયજીરે.
 શિવે અનપૂર્ણા ઘેર રાખિયાં, ઋષિરાયજીરે;
 સૂર્યે રાખ્યું અક્ષયપાત્ર, લાગું પાયજીરે.
 ઇંદ્ર સેવે કામધેનુને, ઋષિરાયજીરે;
 તો આપણે તે કોણ માત્ર, લાગું પાયજીરે.
 સુર સેવે કલ્પ વૃક્ષને, ઋષિરાયજીરે;
 મનવાંછિત પામે આહાર, લાગું પાયજીરે.
 ધર્મ પ્રાણ અનન વિના નહી, ઋષિરાયજીરે;
 ઉભો અત્રે સકળ સંસાર, લાગું પાયજીરે.
 ફેરાનું ફળ જાણે નહીં, ઋષિરાયજીરે;
 જઈ જાઓ કૃષ્ણ બળદેવ, લાગું પાયજીરે.
 વિધિયે લખ્યા અક્ષર દરિદ્રના, ઋષિરાયજીરે;
 ઘોષે ધરણીધર તતખેવ, લાગું પાયજીરે.

વલણ.

તતક્ષણ ત્રિકમ છેદશે, દરિદ્રકેરાં ઝાડ રે;
 નાથ પધારો દારિકા, હું માનું તમારો પાડરે.

કડવું ૫ મું.—રાગ સામઘ્રી.

કહે શુક ભોગી સાંભળો રાયજી, ફરી ફરી પ્રેમદા લાગે પાયજી;
 વિપ્ર સુદામો આપ વિચારેજી, નિશ્ચે જાંચવા જવું પડશે મારેજી.

ઢાળ.

જવું પડશે સર્વથા, ઘણું રુચે અબળા રાંક;
 અનન વિના બાળક ટળવળે, એમાં માતતણો શો વાંક.
 પત્નીપ્રત્યે કહે સુદામો, તું સાંભળ મારી વાત;
 કહો ભામિની ભગવંત આગળ, ભેટ શી મૂકું હાથ.
 કાકા કહીને કુંવર આવે, કૃષ્ણસુતસમુદાય;
 ખાવા માગે મુજકને, ત્યારે શું મેલું કરમાંય.

સુણી હરખ પામી પ્રેમદા, ગઈ પાડોશણની પાસ;
 બાઈઆજઠામકરો મારું, જાણે વણ મૂલે લીધી દાસ.
 દ્વારામતી મમ પતિ જાય છે, જાયવા જદવરાય;
 અમો બમાણું કરીને આપશું, કાંઈ આપો ઉછીતું માય.
 પાડોશણને દયા આવી, આં દુર્બળ આવી લેવા;
 સુપડું ભરીને કાંગ આપ્યા, આ બાઈ તમારે દેવા.
 ઉખળે ધાલી આખણ્યા, તેને કીધા શ્વેત;
 તગતગતા કરી કરમાં આપ્યા, ઋષિજી પામ્યા હેત.
 મારગમાં છોવાય નહીં, છે ત્રિકમના તાંદૂળ;
 લેઈ જવા છે દ્વારામતિ, નથિ બાંધવા પટકૂળ.
 ઉપરાઉપરી બંધન બાંધ્યાં, ચીથરાં દશ વીશ;
 રતનની પેરે જાત કીધું, જયમ ચડે છોડતાં રીશ.
 ઋષિ સુદામાને કહે બાળકડાં, કરીને રોતાં મૂખ;
 પિતાજી એવું લાવજો, જયમ જાય આપણી ભૂખ.
 દીન વાણી સાંભળીને, મુનિએ મૂક્યો નિઃશ્વાસ;
 સુદામો કહે પુત્રને, પરિશ્ર્લ પૂરશે આશ.
 ઋષિ સુદામો સંચર્યા, વોળાવી વળ્યો પરિવાર;
 લાગી વૈરાગી વિપ્ર છે, ને ભક્તના શણગાર.
 ભાલ તિલક ને માળા કંઠે, રસનાએ ભણતો જાય;
 મુખ કુખનું* જાણું વાળું, કદુપ દીસે કાય.
 પવને જટામાંથી ભસ્મ ઊડે, ધૂસ્ર ગોટાગોટ;
 ઉપાનરેણુંએ અબ્ર છાયે, જોજન કોટાન કોટ.
 ધસમસે ને ધાય મુનિવર, મુખે શ્વાસ ન માય;
 જે મારગમાં સામું મળે તે, દેખી વિસ્મય થાય.
 તૈલાભ્યંગ સ્વપ્ને ન ધચ્છે, છે લૂખું ઋષિનું ગાત્ર;
 એક હાથમાં જેઠિકા, એક હાથે ગ્રહું તુંબિપાત્ર.
 કૌપીન જીરણ વસ્ત્રનું, વનકૂળ છે પરિધાન;
 પાણુ ભાગ્યભાનુ ઉદેશ્યો, હરિકરશે આપ સમાન.

* કુખનું—કુશનું; કુશનું. જાણું વાળું અર્થાત્ ડાબના ભોથાની માફક ઉગેલા અને આળ્યા વગર જળાની માફક લાગતા મોંપરના વાળ વધેલા તે.

આંખ સમાન કરશે કૃષ્ણજી, શુકળ કહે સુણે નરપતિ;
થોડે શ્રમે ઋષિ સુદામો, પહોંતા પુરી દારામતિ.

કડવું ૬ કું.-રાગ સારંગ

ઋષિ કહે સાંભળ નરપતિ, સુદામે દિહી દારામતિ;
કંનક કોટ ચળકારા કરે, મણિમય રત્ન જડ્યાં કાંગરે.
કોઠા કોશિસાં શોભે પર્મ, જેવું વિશ્વકર્માનું કર્મ;
દુર્ગે ધન ધણી ફરફરે, દુદુભિ દોલ ત્યાં ગડગડે.
સુદર્શન ફરતું ત્યાં શોહે, ગંભીર નાદ સાગર મન મોહે;
ત્યાં તો ગોમતી સંગમ થાય, ચારે વર્ણ ત્યાં આવી નહાય.
પરમ ગતિ પ્રાણી પામે ધણા, નથી મુક્તિપુરીમાં મણા;
ઋષિ સુદામે કીધું સ્નાન, પછી પુરમાં પેઠા ભગવાન.
રૂપ ભેદ ભેદા સૌ મળે, ખીજવે બાળક પુંઠળ પળે;
નદવસ્ત્રી તાળી દેધ હસે, ધન્ય નગર આવો નર વસે.
કીધાં હશે વ્રત તપ અપાર, તે સ્ત્રી પામી હશે આ ભરથાર;
કોઈ કહે ઈંદુ કોઈ કહે કામ, એને રૂપે હારશે કેશવ રામ.
પતિવ્રતાનાં મોહશે મન, મર્મ વચન બોલે સ્ત્રીજન;
કોઈ કહે હાઉં આવ્યો વિકાળ, દેખાડો રોતાં રહેશે બાળ.
ધણી ચેષ્ટા પુંઠળથી થાય, સુણી સુદામો હસતા જાય;
પુંઠે બાળક કાંકરા નાખે, ઋષિજી રામકૃષ્ણ મુખથી ભાંખે.
પાડે તાળી વજ્રડે ગાલ, પુંઠે ફરિ વળ્યાં નહાનાં બાળ;
કોઈ વૃદ્ધ નદવે દીઠા ઋષી, સાધુની દૃષ્ટિ તેણે આળખી.
તેણે બાળક સહુ કાજ્યાં હાંકી, પૂછ્યા સમાચાર ઊભા રાખી;
કૃપાનાથ ક્યાંથી આવિયા, આ પુરને ક્યમ કીધી મયા.
પ્રત્યુત્તર બોલ્યા ઋષિજન, મને હરિ દર્શનનું મન;
તે નદવે કીધો ઉપકાર, દેખાડી દીધું રાજદાર.
હરિ મંદિર આવ્યા ઋષિ રાય, ઊભા રસ્તે ચાલ્યું નવ જાય;
દારપાળ દિગ્પાળ સમાન, ધામ આટલે ઉગ્યા ભાણ.
શોભે હાટ ચૌટાં તે ચોક, છન્ન ઝરુખાં બારી ગોખ;
અટારી જાળી મેડી માળ, જડિત કોઠાડા ઝાકઝમાળ.

સુદામા ચરિત્ર.

ચળકે કામ ત્યાં મીનાકારી, અમરાપુરી નાંખું આવારી;
 સભામાં સ્ફટિકમણિના થંભ, થઈ રહ્યો છે નાટારંભ.
 મૃદંગ ઉપંગ મધુરાં તાળ, ગાયે હરિણનાં ગીત રસાળ;
 રમક ઝમક ધુધરી થાય, તે સુદામોજી જ્ઞેતા જાય.
 ધબ્બ પતાકા કળશ પિરાજે, જંગડ જંગડ દુંદુભિ વાજે;
 બોલે શરણાર્થ નજેરી, ઉત્સવ મંગળ શેરિચ્છે શેરિ.
 હરતા ફરતા હીડે ઘોડા, બાંધ્યા હેમતણા અછોડા;
 ડોલે મદગળતા માતંગ, ગજશાળાનો નવલો રંગ.
 હેમકળસ ભરી લાવે પ્રાણી, દાસીઓ જાણીએ ધંદ્રાણી;
 છપ્પન કોટી જાદવની સભા, નવ રાજે દાનવની પ્રભા.
 અતંત યોદ્ધા ઉભા પ્રતિહાર, સાચવે શામળિયાનું દ્વાર;
 ત્યાં સુદામો ફેરા ફેરે, સંકલ્પ વિકલ્પ મનમાં કરે.
 ગહન દીસે છે કર્મની ગતિ, એક ગુરુના વિદ્યારથી;
 એ થઈ બેઠો પૃથ્વીપતિ, મારા ધરમાં ખાવા રજ નથી.
 રમાડતો ગોકુલ માંકડાં, ગુરુને ઘેર લાવતો લાકડાં;
 તે આજ બેઠો સિંહાસન ચડી, મારે તુંબડી ને લાકડી.
 વળી ઋષિને આવ્યું જ્ઞાન, અલ્પ જીવ હું એ ભગવાન;
 એકવાર પામું દર્શન, તો હું જાણું પામ્યો ધંદ્રાસન.
 છે વિવેકી હરિના છડિદાર, પૂછ્યા સુદામાને સમાચાર;
 માનુભાવ કેમ કરુણા કરી, તવ સુદામે વાણી આચરી,
 છું દુર્બલ બ્રાહ્મણ અવતાર, માધવ સાથે છે મિત્રાચાર;
 પ્રભુને જઈ કહો મારો પ્રણામ, આવ્યો છે વિપ્ર સુદામો નામ.

વલણ.

નામ સુદામો જઈ કહો, ગયો ધરમાં પ્રતિહારે;
 એક દાસી સાથે કહાવિયો, શ્રીકૃષ્ણને સમાચારે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારુ.

સૂતા શય્યાએ શ્રીઅવિનાશરે, અષ્ટ પટરાણીઓ છે બે પાસરે;
 સુકમિણી તળાંસે પાયરે, મિત્રવિન્દા દોળે છે વાયરે.
 ધર્યું દર્પણ ભદ્રા નારીરે, જાંબુવતિયે ગ્રહી જળ ઝારીરે;
 યક્ષકર્દમ સત્યા સેવરે, કાલિદીજી અગર ઉસેવરે.

લક્ષ્મણા તાંબુલ લાવેરે, સત્યભામા ખીડી ખવરાવેરે;
હરિ પોઢ્યા હિંડોળા ખાટરે, પાસે પટરાણી છે આઠરે.
ખીજ સોળ સહસ્ર શત શ્યામારે, કોઈ હંસગતિ ગજગામારે;
મૃગાનેણી ને ચંદ્ર ચક્રોરીરે, કોઈ શ્યામલડી કોઈ ગોરીરે.
કોઈ મુગ્ધા બાળ કીશોરીરે, ખળકાવે કંકણ મોરીરે;
ચપળા ચિતકું લે ચોરીરે, કોટે હાર કંચુકી કોરીરે.
કોઈ ચતુરા સંગિત નાચેરે, કોઈ રીઝવે ને ધણું રાચેરે;
એક ખીજને વાત વાસેરે, સરખા સરખી ઉભી પાસેરે.
હરિ આગળ હરિગુણ ગાતીરે, વસ્ત્ર વિરાજે નાનાભાતીરે;
ચંગ ઉપંગ મૃદંગ ધણું ગાજેરે, શ્રીમંડળ વેણુ વાજેરે.
ગાંધર્વીકળા કોઈ કરતીરે, શુભ વાયક મુખ ઉચરતીરે;
ચતુરા નવ ચૂકે તાળીરે, બોલે મર્મવચન મરમાળીરે.
જેથી રીજે પ્રાણાધારે, એમ થઈ રહ્યો થેધથેધકારે;
એવે દાસી ધાતી આવીરે, જોઈ નાથે પાસે બોલાવીરે.
બોલી સાહેલી શિર નામીરે, દ્વારે દ્વિજ આવ્યો કોઈ સ્વામીરે;
ન હોય નારદ અવશ્યમેવરે, નહીં વસિષ્ઠ ને વામદેવરે.
ન હોય દુર્વાસા ને અગસ્ત્યરે, મેં તો ઋષિ જોયા છે સમસ્તરે;
નહીં વિશ્વામિત્ર કે અત્રીરે, નથી લાવ્યો ત્રિકૃત કે પત્રીરે.
દુઃખી દરિદ્ર સરખો ભાસેરે, એક તુંખી પાત્ર છે પાસોરે;
પિંગળ જટા ભસ્મે ભરિયોરે, ક્ષુધારૂપી નારીને વરિયોરે.
શેરિયે શેરિયે થોકથોકરે, તેને જોવા મળ્યાં બહુ લોકરે;
તેણે કહાવ્યું કરી પ્રણામરે, મારું વિપ્ર સુદામો છે નામરે.
એમ દાસી કહે કર જોડેરે, ખરો ખરો કહે રણછોડરે;
મારો બાળા સ્નેહી સુદામોરે, હું દુઃખિયાનો વિસામોરે.
ઉઠી ધાયા જાદવ રાયરે, નવ પહેર્યાં મોજાં પાયરે;
પીતાંબર ભૂમિ ભરાયરે, રાણી રુક્મિણી ઉંચાં સાયરે.
અતિ આનંદે ફૂલી કાયરે, હરિ દોડે ને શ્વાસે ભરાયરે;
પડે આખડે બેઠા થાયરે, એક પળ તે જીગ જેવી જાયરે.
સ્ત્રીઓને કહી ગયા ભગવાનરે, પૂજા થાળ કરો સાવધાનરે;
હું જે ભોગવું રાજ્યાસનરે, તે તો એ બ્રાહ્મણનું પુન્યરે.

સુદામા ચરિત્ર.

જે કાષ્ઠનમશે એનાં ચરણ બાલીરે, તે નારી સહુએ મને વહાલીરે;
તવ સ્ત્રી સહુ પાછી ફરતીરે, સામગ્રી પૂજની કરતીરે.
સહુ કહે માંહે માંહી બાધરે, કેવા હશે શ્રીકૃષ્ણના ભાધરે;
જેને શ્યામળિયાશું સ્નેહરે, હશે કંદર્પ સરખો દેહરે.
લઈ પૂજના ઉપહારરે, રહી ઉભી સોળ હજારરે;
બાધ લોચનનું સુખ લીજેરે, આજ જેઠનું દર્શન કીજેરે.
ઋષિ શુકળ કહે સુણ રાયરે, શ્યામળિયોળ મળવા જાયરે;
છખીલેળએ ધૂટી ચાલેરે, દીધી દોટ તે દીનદયાળેરે.
સુદામે.. દીઠા કૃષ્ણ દેવરે, ધૂટયાં આંસુ આવણુ નેવરે;
જૂએ કૌતક ચારે વર્ણુરે, ક્યાં આ વિપ્ર ક્યાં અશરણુશર્ણુરે.
જૂએ દેવ વિમાને ચડિયારે, પ્રભુ ઋષિજીને પાય પડિયારે;
હરિ ઉઠાડ્યા ગ્રહી હાથરે, ઋષિજી લીધા હૈડા સાથરે.
મળ્યા જાદવ જેવા પૂંઠેરે, પ્રેમનાં આલિંગન નવ ધૂટેરે;
મુખ અન્યોન્યે જોયારે, હરિનાં આંસુ સુદામે લોયારે.
તુંબિપાત્ર ઉલાળિને લીધુંરે, દાસત્વ દયાળે કીધુંરે;
ઋષિ પ્રાવન કર્યું મુજગામરે, તમે પવિત્રકર્યો રંક ધામરે.
તેડી આવ્યા વિશ્વાધારરે, મંદિરમાં હરખથી અપારરે;
હસ્ત બાલી હરખે મુરારીરે, જોઈ હાસ્ય કરે સહુ નારીરે.
ધણું વાંકાં જોલાં સલભામરે, આવા પુટડા મિત્ર સુદામારે;
હરિ તેને ઉડીને શું ધાયારે, ભલી નહાનપણુંની માયારે.
ભલી જેવા સરખી જોડીરે, હરિને સોંધો એને રાખોડીરે;
જે કાષ્ઠ બાળક બાર નિકળશેરે, તે તો કાકાને દેખી જળશેરે.
તવ જોડ્યાં રુક્મિણી રાણીરે, તમે જોલો છો શું જાણીરે.

વલણુ.

શું જોલો વિસ્મય થઈ, હરિભક્તને આગખો નહીં;
જેસાજ્યા મિત્રને શય્યા ઉપર, દોળે વાયુ હરિ ઉભા રહી.

કડવું ૮ મું.—રાગ સોરઠી.

ભક્તાધીન દીનને પૂજે, દાસ પોતાનો જાણી;
સુખ શય્યાપર ઋષિને જેસાડી, ચમર કરે ચંકપાણીરે. ભક્તા.
નેત્રશમસ્યા નાથે કીધી, આવી અષ્ટ પટરાણી;
મંદ મંદ હસે સલભામા, આઘો ઘુંઘટ તાણી રે. ભક્તા.

પ્રેમાનંદ.

જેની નાલિકમળથી બ્રહ્મા પ્રગટ્યા, આં જગ પળમાં કીધું; ભક્તા.
 જેણે મુખમાં જગત દેખાડ્યું, માતાનું મન લીધું રે.
 વિશ્વામિત્ર સરખા તાપસને, દોહેલે દર્શન દીધું; ભક્તા.
 તેણે સુદામાના પગ પખાળી, પ્રીતે પાદોદક પીધું રે.
 પોતાને ઝાઢવાની પીત પછેડીએ, લોહા ઋષિના પાય; ભક્તા.
 ઊભા રહી કર વિંઝણો ગ્રહીને, વિકૃલ ઢોળે વાયરે.
 થાળ ભરી વૈદર્ભી લાવ્યાં, ધૃતપકવ પકવાંન; ભક્તા.
 શર્કરા સંયુક્ત ઋષિને, કરાવ્યાં પયપાનરે.
 શુદ્ધાચમન તંબોળ ખવરાવ્યાં, ધરી પ્રેમ શામળવાન; ભક્તા.
 વાપ્યું તે પ્રસાદ પ્રમાણે, આરોગ્યા ભગવાનરે.
 જે સુખ આપ્યું સુદામાને, તે હરિ બ્રહ્માદિકને નાપે; ભક્તા.
 પ્રી પ્રી મુખ જૂએ મુનિનું, આનંદ મુકુંદને વ્યાપેરે.
 સુદામાને ચિંતા મોટી, રખે દેખે કાયા કાંપે;
 પેલી ગાંઠી તાંદુલતણી તે, જંઘા નીચે લેઈ ચાંપેરે. ભક્તા.

વલણ.

જંઘા નીચે ચાંપે ઋષિ, ગાંઠી તંદુલતણી;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને, જાણ્યાતણી ગત્ય છે ઘણી.

કહ્યું ટ મું.—રાગ મલાર.

ગોવિંદે માંડી ગોઠી, કહોને મિત્ર અમારા; ગોવિંદે.
 સાંભળવા આતુર છું, સમાચાર તમારા;
 શે દુઃખે તમો દૂખળા, એવી ચિંતા કેહી; ગોવિંદે.
 મન મૃદીને કહો મને, મારા બાળ સનેહી.
 દ્રાઈ સદ્ગુરુ તમને મળ્યો, તેણે કાન શું કૂંક્યો; ગોવિંદે.
 વેરાગી ત્યાગી થયા, સંસાર શું મૂક્યો. ગોવિંદે.
 શરીર પ્રજ્વળ્યું જ્વેળથી, તપે દુઃખે દેહી; ગોવિંદે.
 છો તે કિયે દુઃખે દૂખળા, મારા પૂર્વ સનેહી.
 કે શત્રુ દ્રાઈ માથે થયો, ઘણાં દુઃખનો દાતા; ગોવિંદે.
 કે દાઈ ચોરીએ ગયું, તેણે નહિ મુખશાતા.
 દાઈ ધાતુપાત્ર કને નહીં, આવ્યા તુંબડું લેઈ; ગોવિંદે.
 વસ્ત્ર નથી દાઈ પહેરવા, મારા બાળસનેહી. ગોવિંદે.

સુદમા ચરિત્ર.

કે સુખ નથી સંસારનું, કાંઈ કર્મને દોષે; ગોવિંદ.
 લાભી અમારાં વઢકણાં, તે શું લોહિડું શોષે.
 કે શું ઉદર ભરાતું નથી, તેણે સૂકી દેહી; ગોવિંદ.
 એ દુઃખમાં કીયું દુઃખ છે, મારા પૂર્વ સનેહી.
 પછી સુદમોજી બોલિયા, પ્રભુને શીશ નામી; ગોવિંદ.
 તમારું અજ્ઞાણું કાંઈ નથી, છો અંતરજામી.
 અમને તો દુઃખ વિન્નગનું, નહીં પ્રભુજી પાસે;
 આજ હરિ હુંને જો મળ્યા, પિંડ પુષ્ટજ થાશે. ગોવિંદ.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ રામગ્રી.

પછી શામળિયો બોલિયા, તને સાંભરેરે;
 હાજી નહાનપણાંની પેર,મને કેમ વિસરેરે.

આપણુ બે મહિના પાસે રહ્યા, તને. હાજી સાંદીપનિ ઋષિને ઘેર. મને.
 અન્નલિક્ષા માગી લાવતા, તને. હાજી જમતા ત્રણે બ્રાત; મને.
 આપણુ સૂતા એક સાથેરે, તને. સુખ દુઃખની કરતા વાત. મને.
 પાછલી રાતના જાગતા, તને. હાજી કરતા વેદની ધુન્ય; મને.
 ગુરુ આપણા ગામે ગયા, તને. હાજી જાયવા કોઈકે મુન્ય. મને.
 કામ દીધું ગોરાણિયે, તને. કહ્યું લેઈ આવોને કાજ; મને.
 શરીર આપણાં ઊકળ્યાં, તને. હાજી માથે તથો અરીષ્ટ. મને.
 સ્કંધે કહોવાડા ધર્યા, તને. ઘણું દૂર ગયા નરણુછોડ. મને.
 આપણે વાદ વદ્યા ત્રણે બાંધવા, તને. હાજી ફાડયું મોટું ખોડ. મને.
 ત્રણે ભારા બાંધ્યા દોરડે, તને. હાજી આવ્યા બારે મેંહ. મને.
 શીતળ વાયુ વાયો ઘણો, તને. ટાઢે થરથર ધુજો દેહ. મને.
 નદિયે પૂર આવ્યું ઘણું, તને. ધન વરસ્યો મૂશળધાર. મને.
 એકે દિશા સૂઝી નહીં, તને. થયા વીજતણા ચમકાર. મને.
 ગુરુજી ખોળવા નીસર્યા, તને. કહ્યું સ્ત્રીને કીધો તેં કેર. મને.
 આપણને હૃદિયા શું ચાંપિયા, તને. પછે તેડીને લાવ્યા ઘેર. મને.
 ગોરાણી ગૌ દોતાં હતાં, તને. હતી દોણી માગ્યાની ટેવ. મને.
 મેં નિશાળેથી કર વધારિયો, તને. હાજી દીધી દોણી તતખેવ. મને.
 જ્ઞાન થયું ગુરુપત્નીને, તને. તમને જાણ્યા જગદધાર. મને.
 ગુરુદક્ષિણામાં માગિયું, તને. હાજી મૃત્યુ પામ્યો જે કુમાર. મને.

મહારાજ લાજ નિજ દાસની, વધારે છે શ્રીહરી;
પછિ દરિદ્ર ખોવા દાંસનાં, સૌમ્ય દષ્ટિ શ્યામે કરી.

કડવું ૧૧ મું.-રાગ વસંત.

સકળ સુંદરીઓ દેખતાં, ગોષ્ટિ ગોવિંદે કીધી;
પછે દરિદ્ર ખોવા દાસનાં, ગાંઠડી દષ્ટિમાં લીધી. સકળ. ટેક.
મનવાંછિત પ્રળ આજ હું પામ્યો, મિત્રજી મળવા આવ્યા;
ચતુર લાભીએ ભેટ મોકલી, કહો સખા શું લાવ્યા. સકળ.
અઢળક ઢળિયોરે શ્યામળિયો, મુષ્ટિ તાંદુલ માટે;
ઈંદ્રનો વૈભવ સેજમાં આપ્યો, સ્વદય સુખડી સાટે. સકળ.
અરણુ તળે ચાંપી રહ્યો સુદામો, કૃષ્ણજી કહે છે કહાડો;
અમન્તેગ જે ભેટ ન હોય તો, દૂરથકી દેખાડો. સકળ.
એ દેવતાને દુર્લભ દીસે, જાણે જાણે રાય;
જે પવિત્ર સુખડી પ્રેમે આપો, તો ભવની ભાવટ જાય. સકળ.
ભગવાનની સ્ત્રીઓ ભર્મમાં ભૂલી, જૂઝૂં મળી સમસ્ત;
અમૃત પ્રળ કે સંજીવન મણિ, હરિ હોડે છે હસ્ત. સકળ.
આમ હરિ જ્યારે હાથ લગાડે, ત્રણે ખસેડે આમ;
ભક્તહેત પોતે દેખાડે, સહિને સુંદરસ્થામ. સકળ.
અવલોકવા બિભી સહિ નારી, કર ધરી કનકનાં પાત્ર;
જદુપતિને જાણે સહિ નારી, અમને આપજો તિલ માત્ર. સકળ.
સુદામો ચિંતામાં પડ્યો, લજ્જા મારી જાણે;
ભર્મ ભાંગશે તાંદુલ દેખી, કૌતક મારું થાણે. સકળ.
સ્ત્રીને કલેથી હું થયો લોભી, તુચ્છ ભેટ અહિંયાં આણી;
લજ્જા લાજ ટકાની ખોઈ, ધર ઘાલ્યું ધણિયાણી. સકળ.

સુદામા ચરિત્ર.

સુદામાના મનની શોયના, શ્યામળીએ સઉ જાણી;
 હસતાં ખસતાં પાસે આવી, તાંદુલ લીધા તાણી. સકળ.
 હેઠળ હેમની થાળી મેલી, વસ્તુ લેવા જગદીશ;
 છોડે છખીલો પાર ન આવે, ચીથરાં દશ વીશ. સકળ.
 પટરાણિયો જોઈ અચરજ પામી, છે પારશ કે રત્ન;
 અમર ધ્રુવ કે સંજીવન મણિ, આવડું કીધું છે જતન. સકળ
 કણ વેરાણા ને પાત્ર ભરાણું, જોઈ રહ્યો જીવતીનો સાથ;
 તાંદુલના કણ હૃદયે ચાંપી, બોલ્યા લક્ષ્મીનાથ. સકળ.
 સુદામા મેં આ અવનીમાં, લીધા બહુ અવતાર;
 આ તાંદુલનો સ્વાદ છે એવો, નથી આરોગ્યો એકે વાર. સકળ.
 મોટા મોટા મિત્ર મેં જોયા, ધ્રુવ અંબરીષ પ્રહ્લાદ;
 આ તાંદુલનો એકે મિત્રે, દેખાડ્યો નથી સ્વાદ. સકળ.
 તુચ્છ ભેટ ભારે કરી માની, વિચાર્યું ભગવાન;
 સાત જન્મસૂઝી સુદામે, નથી કિધાં પુણ્યદાન. સકળ.
 જાયક રૂપ થયા જગજીવન, પ્રીત હૃદેમાં વ્યાપી;
 મુખમાં મુઠી તાંદુલ મૂક્યા, દારિદ્ર્ય નાંખ્યાં કાપી. સકળ.
 કર મરડીને ગાંઠડી લીધી, સાથેનાં દુઃખ મોઝ્યાં;
 જેમ જેમ ચીથરાં છોડ્યાં નાથે, ભવનાં બંધન તોડ્યાં. સકળ.
 જ્યારે તાંદુલ મુખમાં મૂક્યા, ઉડી છાપરી આકાશ;
 તેણે સ્થાનક સુદામાને થયા, સમ ભૂમિના અવાસ. સકળ.
 ત્રણપિપ્પલી થયાં રુક્મિણીસરખાં, શ્યામ સરીખા પુત્ર;
 એ વૈભવને કવિ શું વખાણે, જેવું કૃષ્ણનું ધર સૂત્ર. સકળ.
 બીજી મુઠી જ્યારે મુખમાં મૂકે, ત્યાં ત્રણો રુક્મિણીએ પાણુ;
 એમાં શું એાછું છે સ્વામી, અમને આપો ચતુરસુખાણુ. સકળ.
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ને નવ નિધી, તે મોકલી વણુ માગી;
 તે સુદામા નથી જાણતા, જે ભવની ભાવઠ ભાંગી. સકળ.
 હાથી ડોલે ને દુદુલિ બોલે, ગુણિજન ગાયે સાખી;
 જડિત્ર હિંડોળો હેમનો બાંધી, હીંચે છે હરિણાક્ષી. સકળ.
 હીરા રત્ન કનકમય કોટી, હાથોં દ્રવ્યે કુખેર;
 કોટિધ્વજ લાખેણાં વાજે, છાપન ઉપા ભેર. સકળ.

વલણ.

વાળે ભેર અખુટ ભંડારની, ત્રુઠા શ્રીગોપાળરે;
એમ રાત વાતમાં વહી ગઇ, થયો પ્રાતઃકાળરે.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ મેવાડો.

શુદ્ધ કહે સાંભળ રાજન, પરમ કથા પ્રૌઢી પાવન;
વળી વિચારે કમળાપતી, મેં સુદામા સરખું આપ્યું નથી.
અકેકો કણ જે તાંદુલતણો, દ્રિઢાસનપે મોઢો ધણો;
દુર્બળ દાસના ભાવની ભેટ, પરમ વિધિએ ભરાયું પેટ.
હું એ સરખો થઇ વનમાં તાપું, વૈકુંઠની રિદ્ધિ એને આપું;
સોળ સહસ્ર સાથે રુક્મિણી, સેવા કરે સુદામાતણી.
દ્વારિકા આપવા ઇચ્છા કરી, વળિ મુંડી શ્રીનાથે ભરી;
ત્યારે રુક્મિણીએ સહાયો હાથ, અમે અપરાધ શોકીધો નાથ.
સામું ભેઠ રહ્યાં દંપતી, શોળ સહસ્રમાં પ્રીછતી નથી;
સકળ નારીને કરુણા કરી, તાંદુલ વહેંચી આપ્યા કરી.
તેમાં મૂક્યો સ્વાદ અપાર, સ્ત્રી આગળ રાખ્યો મિત્રનો ભાર;
હાસ્ય વિનોદ કરતાં વહી શર્વરી, થયો પ્રાત સુદામે જાગ્યા હરિ.
મને વિદાય કરે જગજીવન, હરિ કહે પધારિયે સ્વામીન;
વળી કૃપા કરજે કોઇ સમે, ઠાલે હાથે નરહરિ નમે.
પ્રભુ પોળ લગી વોળાવા જાય, કોડી એક ન મૂકી કર માંય;
સલભામા કહે મુણો જાણવતી, કૃપણ થયા કેમ કમળાપતી.
બ્રાહ્મણ વળિ મિત્ર પોતાતણો, દરિદ્ર દુઃખે પીડેલો ધણો;
તેને વાલ્યો નિર્મુખ કરી, રુક્મિણી કહે શું સમજે સુંદરી.
જેલણિયે વળગ્યા વિશ્વાધાર, સુદામે જાતાં કયો વિચાર;
એના વૈભવ આગળ વળિયો છેક, પણ મને ન આપી કોડી એક.
સ્ત્રીની ચોરી મનમાં ધરી, પણ કાંઈક ગુપ્ત મને આપશે હરી;
માધવ માર્ગે વોળાવા ગયા, પછી સુદામોજી ઊભા રહ્યા.
વિકૃત હવે પાછા વળો, તવ ભેટીને રોયા સ્યામજી;
વળ્યા કૃપણ પ્રિ મળજે કહી, પણ કરમાં કાંઈ મૂક્યું નહીં.
ઝગિ સુદામે મૂક્યો નિઃશ્વાસ, ચાલ્યો બ્રાહ્મણ થઇને નિરાશ;
ઝગિ પામ્યો મનમાં સંતાપ, નિદ્રા કરવા લાગ્યો આપ.

હું માગવા આવ્યો મિત્ર કને, તેપે મૃત્યુ શે નાવ્યું મને;
સ્ત્રીજિત નર તે શય સમાન, રંડાયે ઉપજાવ્યું અપમાન.
એકાંતરા જે મળે જે અન્ન, કંદમૂળ કીજે પ્રાશન;
ભૂખે મરે બાળક નહાનડાં, ખવરાવિયે સૂકાં પાંદડાં.
પવન પ્રાશીને ભરીએ પેટ, ત્રીચ પુરુષની કરીએ વેઠ;
કાષ કે તૃણનો વિક્રય કરી, અથવા પર ઘેર પાણી ભરી.
અથવા વિષ પીને પોઢીએ, પણ મિત્ર કને કર નવ આડિયે;
અન્નચક્ર વ્રત મૂક્યું આજ, ખોઈ લાખ ટકાતી લાજ.
દામોદરે મને કીધી દયા, મૂળગા મારા તાંદુલ ગયા;
કૃપણને ધન હોયે ધણું, એને નગર છે સોનાતણું.
બાંધી મુઠી ને મિત્રાચાર, મોટો નિર્દય નંદકુમાર;
એને આપતાં શું આછું થાત, હું દુર્બળની ભાવઠ જાત.
સામા મળી મને ભેટ્યા હરિ, પાગ પખાળીને પૂજા કરી;
આસન વ્યંજન ભોજન ભલું, મુજ રાંકને કોણ કરે એટલું.
એ સર્વ ધૂર્ત કપટીની સેવા, લટપટ કરી મારા તાંદુલ લેવા;
જેનું લે તેનો નવ રાખે ભાર, હરિને નિંદુ તો મને ધિક્કાર.
જે ગોપીનાં મન લીધાં હરી, તો કમળાનું સુખ પામ્યાં સુંદરી;
ઋષિપત્નીનાં ખાધાં અન્ન, તો સાયુજ્ય મુક્તિ પામ્યાં સ્ત્રીજન.
ચંદન કુખ્જજીતું લીધ, સ્વરૂપ લક્ષ્મી સમાણું કીધ;
જે ભાણ પત્રનો કીધો આહાર, તો વિદુર તાર્યો સંસાર.
કૃપા કરી મને જગદ્ધાર, પણ મારું કર્મ કઠોર અપાર;
વિવેક જ્ઞાન સુદામે ગ્રહ્યું, ધન નાખ્યું તો સારું થયું.
ધને કરી મદ મુજને થાત, ભક્તિ પ્રભુની ભૂલી જાત;
કૃષ્ણે મુજને કરુણા કરી, દારિદ્ર દુઃખ ન લીધું હરી.
સુખમાં વ્યાપે ક્રોધ ને કામ, દુઃખમાં સાંભરે કેશવ રામ.

વલણ.

રામ સાંભરે વૈરાગ્યથી, ઋષિ જ્ઞાનઘોડે ચઢ્યા;
વિચાર કરતાં ગામ આવ્યું, ધામ દેખી ભૂલા પડ્યા.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ રામગ્રી.

શુકળ ભાખે હરિગુણ ગ્રામજી, દીઠું સુંદર કંચન ધામજી;
મેઢી અટારી અદ્ભુત કામજી, ઋષિ વિચારે ભૂલ્યો ઠામજી.

ઠાળ.

ઠામ ભૂલ્યો પણુ ઠામ નિશ્ચે, ધામ કોઇ ધનવંતનાં;
 એ ભુવનમાં વસતા હશે, જોણે સેવ્યાં ચરણુ ભગવંતનાં.
 એનું વિચારી વિપ્ર વળિયો, બધું નગર અવલોકન કરી;
 ઋષિ ધન્ય આણી સર્વ જ્ઞેતા, તે ભુવન પાછળ ફેરા ફરી.
 પછી સુદામે પડ્યા સાંસામાં, - વિચાર કરે વેગળા જઈ;
 આ ભુવન કોણે કર્યાં હશે, પર્ણકુટી મારી ક્યાં ગઈ.
 એ વિશ્વકર્મા રચી રચના, મનુષ્ય પામર શું કરે;
 કુટુંબ મારું ક્યાં ગયું, ઋષિ વામ દક્ષિણ ફેરા ફરે.
 કોઈ કાર્તિ જોલે હસ્તી ડોલે, હયશાળામાં હય હણુહણે;
 દાસી કનક કલશ ભરી પાણી લાવે, ઉભા અયુતસેવક આંગણે.
 દુંદુભિ વાજે ઢોલ ગાજે, મંડપ તાંડવ થાય છે;
 મૃદંગ ધમકે ધુધરી ધમકે, ગીત ગુણિજન ગાય છે.
 જ્ઞેઈ સુદામે નિઃશ્વાસ મૂક્યો, કોઈ છત્રપતિનાં ઘર થયાં;
 આશ્રમ ગયાનું દુઃખ નથી, પણુ બાળક મારાં ક્યાં ગયાં.
 હોમશાળા રુદ્રાક્ષમાળા, મારી પત્ર કુશની સાદડી;
 ગોપીચંદન સન્માર્જની ગઈ, વિપત્ય આવડી કયમ પડી.
 દૈવની ગત્ય ગહન દીસે, પડ્યો પ્રાણુ કર્મ આધીન;
 કુટુંબ વિટંબની વેદના, હુંને દૈવે દંડ્યો દીન.
 તુટી સરખી ઝુંપડી ને, હુંટી સરખી નાર;
 સજ્યાં સરખાં છોકરાં, નવ મલ્યાં બીજ વાર.
 સંકલ્પ વિકલ્પ કોટી કરતાં, ઋષિ આવાગમન હિંડોળે ચઢ્યા;
 બારીએ બેશી પંથ જ્ઞેતાં, નિજ કંથ સ્ત્રીની દૃષ્ટે પડ્યા.
 સાહેલી એક સહસ્ર લેઈને, સતી ગઈ પતીને તેડવા;
 જળાઝારી ભરીને નારી જાણે, જાણે હસ્તિની કલશ રેડવા.
 હસગમિની ને હર્ષ પૂરણુ, અભિલાષ મનમાં ધન્યિયા;
 આંઝર ઝમકે ધુધરી ધમકે, વાજે અણુવટ વીંછિયા.
 સુદામે જાણી આવી રાણી, ઈંદ્રાણી કે રુક્મિણી;
 સાવિત્રી કે સરસ્વતી, કે શક્તિ શિવશંકરતણી.
 સાહેલી સહુ વીંટી વળી, પદ્મિની લાગી પાંચ;
 પૂજા કરીને પાલવ ગ્રહો, તવ ઋષિજી નાંહા જાય.

સુદામા ચરિત્ર.

થર થર ધ્રુજે ને કાંઈ ન સૂજે, ધૂટિ જટા ઉઘાડે શીશ;
હસ્ત ગ્રહેવા જાય સુંદરી, તવ ઋષિજી પાડે ચીશ.
હું તો સેજે જોઈં છું ધર નવાં, મને નથી કપટ વિચાર;
હું તો વૃદ્ધ ને તમો જોખન નારી, છે કઠણ લોકાચાર.
ભોગાસક્ત હું નથી આવ્યો, મને પરમેશ્વરની આણ;
જાવા દ્યો મને કાં દમો છો, તમને હજો કલ્યાણ.
આંગણામાં કોઈ નર નથી, આ દીસે સ્ત્રીનું રાજ્ય;
તમને પાપણિયો પરમેશ્વર પૂછશે, હુંને કાં આણો છો વાજ્ય.
ઋષિપત્ની કહે સ્વામી મારા, તમે રખે દેતા શાપ;
દારીદ્ર્ય ગયાં નવાં ધર થયાં, શ્રીકૃષ્ણ ચરણપ્રતાપ.
એવું કહી કર ગ્રહીને ચાલી, તું સાંભળ પરીક્ષિત ભૂપ;
સુદામો પેઠા પોળમાં, થયું કૃષ્ણ સરખું રૂપ.

વલણ.

રૂપે બીજા કૃષ્ણજી, જરા ગર્ધ ને જોખન આવિયું;
બેલડિયે વળગ્યાં દંપતી, જાણે કામ જોડું લગાવિયું.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

નિજ મંદિર સુદામો ગયા, તતક્ષણ કૃષ્ણજી સરખા થયા;
દંપતી રાજ્ય શોભાએ ભર્યાં, શ્રીકૃષ્ણે દુઃખ દોહિલાં હર્યાં.

ઠાળ.

દોહિલાં ગયાં ને શોહિલાં થયાં, ભર્યાં ભવન લક્ષ્મીવડે;
એક મુષ્ટિ તાંદુલ આરોગ્યા, તે લક્ષ જરો નવ જડે.
વસન, વાહન, ભોજન, ભૂષણ ભવ્ય ભડાર;
ચામર, આસન, છત્ર બિરાજે, ધન્દ્રનો અધિકાર.
મેડી અટારી છળ જાળી, ઝમકે મીણાકારી કામ;
સ્ફટિક મણિએ સ્થંભ જજાણે, કૈલાસ સરખું ધામ.
વિશ્વકર્મા ભૂલે બ્રહ્મા, જોઈ ભવનનો ભાવ;
માણક મુકતા રત્ન હીરા, ઝવેર જોત્ય જડાવ.
ગોળી ગોળા ઘડા ગાગર, સર્વ કનકનાં પાત્ર;
સુદામાના વૈભવ આગળ, કુબેર તે કોણ માત્ર.

પ્રેમાનંદ.

ત્યાં જાગૃકનાં બહુ જીવ આવે, નિર્મુખ કોઈ નવ જાય;
જેને સુદામો દાન આપે, લક્ષ્મણ તે થાય.
ઋષિ સુદામાના પુર વિષે, ન મળે દરિદ્રી કોય;
કોટિધ્વજ ને લક્ષ્મણપદ, અકાળ મૃત્યુ ન હોય.
યદ્યપિ વૈભવ ઇન્દ્રનો પણ, ઋષિ રહે છે ઉદાસ;
વિભ્રમ રાખે ભ્રમનો, થઈ ગૃહસ્થ પાળે સંન્યાસ.
વેદાધ્યયન અગ્નિહોત્ર હોમે, રાખે પ્રભુનું ધ્યાન;
માળાનમૂકે ભક્તિન ચૂકે, એવા વૈષ્ણવ ઋષિ ભગવાન.
સુદામાનું ચરિત્ર સાંભળે, તેનું દુઃખ દારીદ્ર્ય જાય;
ભવ દુઃખ વામે મુક્તિ પામે, મળે માધવરાય.
વીરક્ષેત્ર વડોદરું, ગુજરાત મધ્યે ગામ;
ચતુર્વેશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, ભટ પ્રેમાનંદ નામ.
સંવત સત્તર આડત્રીશમાં, શ્રાવણ શુદ્ધ નિવાન;
તિથિ તૃતીયા ને ભૂગુવારે, પદ્મધંધ કીધું આખ્યાન.
ઉદર નિમિત્તે સુરત સેવ્યું, ને ગામ નંદરખાર;
નંદી પુરામાં કીધી કથા, જથા બુદ્ધિ અનુસાર.

વલણ.

બુદ્ધિમાને કથા કીધી, કરનારે લીલા કરી;
ભટ પ્રેમાનંદ નામ મિથ્યા, શ્રોતા બોલો જે હરિ.

સુદામાચરિત્ર સંપૂર્ણ.

અખો.

અમદાવાદનો સોની તથા સહુથી શ્રેષ્ઠ વેદાંતી કવિ.

છાંપા.

વેષનિદા અંગ.

સૂતર આવે તેમ તું રહે, જય લયમ કરિને હરિને લહે;
વેષ ટેક છે આડી ગલી, પેટા તે ન શકે નિકળી;
અખા કૃત્યનો ચડશે કપાય, રખે તું કાંઈ કરવા જાય. ૧
રંગ ચઢે તે જાણો મેલ, પોત રહે તે સામું સેહેલ;
આપે આતમ સ્વયંપ્રકાશ, કર્મ ધર્મનો કાઢી પાશ;
અખા એવી સદ્ગુરુની કથા, સમજે નહીં તો વાઘે બલા. ૨
ખટ્ દર્શનના જુજવા મતા, માંહે માંહી ખાધા ખતા;
એકનું થાપ્યું બીજે હણે, અન્યથી આપને અધિકા ગણે;
અખા એ જ અંધારો કુવો, ઝગડો ભાંગી કોય ન મુવો. ૩
સમજી રહે તો સધળો લાલ, કાયકલેશે વાઘે ગાલ;
હું માને તો હોય સંતાન, આતમતાનું થાએ જન;
અખા હરિ જાણી હું ટાળ, જન્મ કોટિની ઉતરે ગાળ. ૪
માની ત્યાં માયાનો ભાગ, માને માયા પામે ભાગ;
કેવળમાં જે બીજું ભજે, કલ્પિત ભ્રમ ટાળ્યો નવ ટળે;
અખા નિજ આતમને સાધ્ય, ઓષધ વોણી જાયે વ્યાધ્ય. ૫
હું ટાળી અજ્ઞતો થઈ રહે, હરિ પ્રભા માંહેથી વહે;
પોતાપણેથી જે નર ટળે, આણુ આયાસે હરિમાં ભજે;
અખા વાત સમજી લે વિષ્યે, જ્યાં છે ત્યાં આકાશ જ મધ્યે. ૬

પટે નહીં જે પૃથ્વી સુવે, કને નહા તે કહો શું ખુવે;
ટાહું ઉતું નોહે આકાશ, પાણીમાં નોહે માંખણ છાશ; ૭
બ્રહ્મજ્ઞાન એવું છે અખા, જ્યાં નહિ સ્વામી સેવક સખા.
એક નહીં ત્યાં બીજું કશું, જાણું નહીં શું વાસો વસું;
પંચ નહીં ત્યાં કેની શાખ્ય, વણુ રસના અચવ્યો રસ આખ્ય;
અખા સમજે તો સમજી જીવે, આપના આપને ઘેલાં રુવે. ૮

આલડછેટ અંગ.

આલડછેટ અંત્યજની જણી, બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ કીધા ધણી;
બારે માસ ભોગવે એ બેય, સૌને ઘેર આવી ગઈ રેય;
અખા હરિ જાણે જડ જય, નહીં તો મનસા વાચા પેશીરે કયાંય. ૯
પોતાનાં પડખાં નવ જીવે, હાડ ચામડાં મૂરખ ધ્રુવે;
શુદ્ધ કેમ થાય જો ચામડું, મોટું માંહે એ વાંકડું;
હરિ જાણ્યા વિના ભૂલ્યા ભમે, અખા પાર ન પામે ક્યમે. ૧૦
ધૈર્ય જાણે તે આચાર, એ તો છે ઉપલો ઉપચાર;
મીઠાં મહુડાં માન્યાં દ્રાખ, અંત નોય અંતમાંની રાખ;
સોનામુખી સોતું નવ થાય, અખા આંધળીને પાથરતાં વાણું વાય. ૧૧

ગુરુ અંગ.

ગુરુ થઈ બેઠો હોંશે કરી, કંઠે પહાણુ શંકે ક્યમ તરી;
(જ્યમ) નાર નાંનડી હવું પ્રસૂત, વળતી વાઘે નહીં અદ્ભુત;
શિષ્યને ભારે ભારે રહ્યો, અખા એમ મૂળગેથો ગયો. ૧૨
પોતે હરિ નહીં જાણે લેશ, કાઠી બેઠો ગુરુનો વેશ;
સાપને ઘેર પેરોણો સાપ, મુખ ચાટી ચાલ્યો ઘેર આપ;
એવા ગુરુ ધણા સંસાર, તે અખા શું મૂકે ભવ પાર. ૧૩
તું તારું સમજીને બેશ, કાં ચોળે દિલે પ્યારી મેશ;
તુંબડું જ્યમ માંહેથું મરે, જે લઈ પેશે તે સૌ તરે;
તરુવર ફળ દેવા નવ જાય, અખા આવી જાય તે ખાય. ૧૪
પહેલો તું પરમારથ પ્રીછ, પછે ગુરુ થવાને ઈચ્છ;
પારો મુવો તે રોગ નિર્ગમે, પછે ભોજન બોણું તે જમે;
ત્યમ નિરાશે મળે નારાયણ, અખા તું પહેલે એવું જાણ. ૧૫

તું તારા મનમાંથી પ્રીછ, શાને મોટપ લે છે શીશ;
ઝીણું મળતાં મોટું થાય, મોટું કણકા થઈને જાય;
અખા તાત વિચારે વિધ્યે, રિધ્ય ઘણી. તો રહે સાંનિધ્યે. ૧૬
આપે આપ પૂરણ બ્રહ્મ હરિ, પોત પસાર્યું રચના કરી;
ચૈતન્ય બ્રહ્મશલાનું ચિત્ર, ઋપિ જક્ષ માનવ પશુ પિત્ર;
થાય જાય એ માયા ભેર, અખા ચૈતન્ય નોહે ઉચ્છેદ. ૧૭

સહજ અંગ.

ધર્મ સતવાદી ભીમવંત, સહદેવં જ્ઞેશી જાણે તંત;
અર્જુન બાણાવળી નકુળ ચતૂર, સહાય જેને શ્રીકૃષ્ણ હજૂર;
વન ભોગવતા દુઃખિયા થયા, પામી રાજ્ય અધૂરા ગયા;
સહેજે જે થાયે તે થાય, કર્તવ્યનું બળ અખો ન ગાય. ૧૮
સુધું સમજ સુખિયો થા, મૂઝી આપ ધધ્વરમાં જ;
ધર્મ અર્થ મોક્ષ ને કામ, એ માયા પગ મૂક્યાં કામ;
નિઃસ્પૃહી તે નિરાજો રહે, અખા લાલચિયો લીધે વહે. ૧૯
સમજે ત્યાં અવળું છે તાન, બીજું ધચ્છે એહ જ જ્યાન;
જ્ઞાના માંહે બીજું ભજે, મૂળ રૂપ તેનું જ્યમ ટળે;
જ્યમ છે ત્યમ એ છે આતમા, અખા કેતી એવી છે ક્ષમા. ૨૦

કવિ અંગ.

કવિતા ઘણા કવિ કવી ગયા, અઘાપિ કવે પ્રત્યક્ષ રહ્યા;
વળી આગળ કવસે બહુ કવિ, મનની વૃત્ય જ્ઞે જ્ઞે અનુભવિ;
અખા મનાતીત ત્યમનું ત્યમ, મનની વૃત્યમાં મનની ગમ્ય. ૨૧
જ્ઞાનીની કવિતા ન ગણીશ, કિરણ સૂર્યનાં કેમ વરણીશ;
શબ્દ તણો છેડો કેમ થાય, આકાશને કેમ તોળ્યું જાય;
એવું વચન અલિંગીતાણું, અખા નહિ કોય પર આપાણું. ૨૨
સ્થિત્ય નહીં આશા પર તણી, પિંડ બ્રહ્માંડનો થાયે ધણી;
અચળ્યું- સરખું દીસે આપ, ભૂત ભવિષ્યનો નોહે થાપ;
અખા જ્ઞેજ્ઞં ચિદ્વ્યાકાશ, આવિર્ભાવ વિના શ્યો નાશ. ૨૩

વૈરાગ્ય અંગ.

જ્ઞે ઉપજે તો ભલો વૈરાગ્ય, બીજનું કૃત્યનો ન છોડે પ્રાગ;
હેલામાં હરિ પામે વેદ, જ્ઞે ઉપજે સાચો નિવેદ;
જ્યમ પ્રલ પાછળથું પ્રળ નિદાન, અખા વૈરાગ્ય તે પરમ નિધાન. ૨૪

- વૈરાગ્ય વિના તે ઉપજે ખેદ, મારું તારું ભેદાભેદ;
એ સત્ય વૈરાગ્ય ગોળીની ખોટ, લાગે તો થાયે લોટપોટ; ૨૫
જે લાગે અખા પર કે પાગ, તોય ટળે તે ઉડવા લાગ.
- સત્ય વૈરાગ્ય સ્વામીનું હૃદે, મહા પુરુષ સર્વે એમ વહે;
જે વૈરાગ્ય દેખાડે કરી, એ તો મન ફેરી મશ્કરી;
પલકે પલકે પલકે ઢંગ, એ તો અખા માયાનો રંગ. ૨૬
- સૂરજ તેમ સાચો વૈરાગ્ય, પડતાં ન જીવે જગ્ય કુજગ્ય;
સહુને તેજ કરે તે સહી, પડજાયો પોતામાં નહીં;
ન્યાં ઉપજે સાચો નિર્વેદ, નોહે અખા ત્યાં ભેદાભેદ. ૨૭
- સત્ય વૈરાગ્ય સ્વે જાણો હરિ, ત્યાં માયાને શું ગ્રહિયે આદરી;
જેમ નવ ગૃહનાં રત્ન મૂલવાય, પણ પારસનું મૂલ ન થાય;
અખા તે વૈરાગ્ય વિચાર, વેશ તુંને નહિ મૂકે પાર. ૨૮
- પતિ કહાવે તો મનને જિત્ય, ખાકી જે કરશે તે રીત્ય;
ચાર વર્ણુ ને આશ્રમ ચાર, જ્યાં અવતરે ત્યાં વેષ વહેવાર;
અખા વાત પામ્યો શી નવી, એ લાગું તે છૂટ્યો ભોગવી. ૨૯
- એમ સમજે નર પામે પાર, જે તું પ્રથમ હતો કર્તાર;
મુજ જાતે જે રે છે હરિ, વચ્ચે હું રહ્યો માથે કરી;
અખા એમ વિચારી રહે, શીશ પોટલો નાખી વહે. ૩૦
- ગોળે મરે કાં શોધે વખ, તપી ભમી કાં પામે દખ;
ફરતા ફરતા દીસે ઘણા, જેમ તાતી વેળમાંહે ચણા;
અખા ઉડી જો અળગો પડે, વસ્તુ વિચાર સદ્ગુરુથી જડે. ૩૧
- હૈત વિના પ્રવૃત્તિ વધે, હોંસે કુબુદ્ધિ જેસે ગધે;
દેખાદેખી સહુ કાષ્ટ કરે, કોણુ જીવે જે શું છે સરે;
અખા જો વિચારી જીવે, રોતાં દેખી સહુ કાષ્ટ રુવે. ૩૨
- ધરમાં ધાયલ મન કામના, કરે કર્મ મોહ્યાં દામ આમનાં;
કુલે શેકે કેમ નિર્વાણુ, જો નહીં ઉપજે આતમ જાણ્ય;
સૌનામાં સૌ ઉપજે મરે, અખા સમજ તે મોટી સરે. ૩૩
- જૂનાં ભાંડ એક જોતાં શરુ, લાગ્યો અગ્નિ કહાવ્યું દીકરુ;
તેમ જીવ શિવ વસ્તુગત એક, અદંતા ફેરી લાગી ટેક;
અખા જીવ અદંતા લાગ, ઉજ્જવલમાં જેમ કાળો ડાઘ. ૩૪

અગમ પંથમાં મોટો ભલ્લ, ચાલી શકે કોય એકલમલ્લ;
સામે મળે નવ વાંકો જય, નિજ બળ બળિયો ત્યાં ઠેરાય;
બાકી અખા હોકારા કરે, ભૂમિ વિના કોઈક પગ ધરે. ૩૫
વણ ખાંડે જગતીમાં જિત્ય, જો કોઈ સમજે આતમ રીત્ય;
જામશ માં ખોવા પામવા, ધ્વજિશ માં ટળવા ને થવા;
પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ દાસી છે જે, જો અખા તો એ ઘેર રહે. ૩૬

વિચાર અંગ.

આપ વિચારે મળશે રામ, વણ સમજ્યો લે કોનું નામ;
ખાલે ચાલે જેવડે સુણે, તેને જીવ લેખે નવ ગણે;
કેમ અખા હરિ મળશે તને, કંઠે હાર પાછળ પડ્યો કને. ૩૭
પૂરો તે જે પૂરણ લહે, બીજા વેતાકેડે વહે;
જે નર દેખે સધળે હરી, પૂર્ણ ભક્તિ તો તેણે કરી;
જ્યાં જેવો ત્યાં તેવો રામ, અખા સધળાં એનાં નામ. ૩૮
ધીર ધીર મન ધસતું રાખ્ય, કર્મ શાસ્ત્રની ન પૂછે સાખ્ય;
આગળ મને વિષયે લાલચી, તેને બ્રહ્મ દેખાડ્યું રચી;
અખા મોટું છે એ વાંકડું, જેમ કરડ્યું વિંછીએ માકડું. ૩૯
સાચું કહેતાં જુદું સમે, પણ સુધી વાત સૌને નવ ગમે;
જેમ દીવે અંધારું ટળે, બ્રહ્મજ્ઞાને પરપંચ પળે;
જગતતણી જુગતી શું પ્રીત, અખા ન સમજે આતમ રીત. ૪૦
તણુ ગુણનો સધળો સંસાર, ગુણવડે ચાલે દેહઆપાર;
કાલ ભરાવ્યે ચાલે ગાંઠ, મન આદિ સધળો આ ઠાઠ;
અખા વસ્તુની ચૈતન શક્તિ, જે સમજ્યા તે પામ્યા મુક્તિ. ૪૧
હું નહીં ગુણ ઈંદ્રિ દેહવાન, પ્રકૃતિ પુરુષનું નહિ મુજ માન;
મુજમાં સહુ હું સર્વાતીત, હું છું ત્યાં નહીં દ્વૈતાદ્વૈત;
અખા એમ સમજી રહે જેહ, જિવન્મુક્ત યોગેશ્વર તેહ. ૪૨
પ્રીછે તો ગુણ પારે રહે, ગુણમાં આવે તેને દહે;
જે ઉડ્યો જાયે આકાશ, તે નોહે પૃથ્વીની પાસ;
અખા એમ સમજ્યો તે હરિ, તેને સરખી દરી સુંદરી. ૪૩
અહં બ્રહ્મ જાણીને રહે, શબ્દ પ્રવાહમાં શેને વહે;
વસ્તુ વિચાર વિના અન્ય અભ્યસે, જેમ કંચન તે કથીરે ધસે;
અખા સમજીરે તું મનમાંહી, બીજાની નવ ઝાલીશ બાંહી. ૪૪

દોષ અંગ.

- દોષ ન ભેદશ કેના ભૂર, તો હરિ દેખીશ બહુ ભરપૂર;
મેલી આંખે ક્યમ દીસે વસ્ત, જેણે જોયાં આમિષ ને અસ્ત;
અખા તો જ દીસે આતમા, જો નાવે રસના તાસમાં. ૪૫
- હરિ જન સ્વે હરિ નહિ માનવી, જેમ સરિતામાં ભલિ જાહનવી;
તેની નિંદા કરતાં કૂર, નિજ આતમથી પડશે દૂર;
હરિજન સર્વાંગે હરિવડે, અખા વેલો તાણ્યો આવે થડે. ૪૬
- પુરુષાકારે પૂરણુ બ્રહ્મ, જેણે સમજ્યો મૂળગો મર્મ;
કર્મ વાક્ય જીવ બુદ્ધિ ગાય, સ્વયં વિના સિદ્ધાંત ન થાય;
નિજનું જ્ઞાન નિજ રૂપે હોય, પાળો અખા જ્યમ થાયે તોય. ૪૭
- પૂરણુતામાં સર્વ સમાય, નદીવડે સાગર ન ભરાય;
જેમ દાવાનલ બાળે સર્વ, તેમ જ્ઞાનદોષ દહે સર્વ;
દેહવિકાર હરિજનને કશા, અખા જેહની મોટી દશા. ૪૮
- અણાલંગી હરિજનની કળા, કર્મને બાંધે આઘી બલા;
અહંતા પોત વિના નોહે ભાત્ય, દિવસ વિના તે રોની રાત્ય;
લૌકિક લેખું રહે લોકમાં, અખા જિત નહિ શ્રોકેકમાં. ૪૯
- રૂઝું જાણી નથી રાખવા, ફૂઝું જાણી નથી ત્યાગવા;
તન તપાશી મુજને સોધ્ય, બાહ્ય ઉપચાર મૂકી બુધ્ય બોધ્ય;
તજ્યા ભજ્યા વણુ તે યોગેશ, અખા જો માને ઉપદેશ. ૫૦
- તજતાં ભજતાં નહિ પૂરવે, જૂનું તજ્યે મન લાગે નવે;
જ્યાં જેવો જીવ કાઢે વેશ, તે સાથે મન કરે પ્રવેશ;
મનની રીત્ય જે ગુથે જાળ, કાઢ્ય અખા આતમની ભાળ્ય. ૫૧
- હરિ જાણીને સુવે નચ્યંત્ય, મુલ્લભ મારગ સમજ્યા સંત;
સનકાદિક ન ભળ્યો પ્રપંચ, જનકાદિક ન તજિયો રંચ;
તજ્યું ભજ્યું તે સંસાર, અખા સમજતાં આવે પાર. ૫૨
- સર્વાતીત શ્રુતિ કહેતા હવા, માયા રંગ બીજ નવનવા;
મનને જોડ માયાયું ઘણો, કરે ઉપાય તે ભજવાતણો;
વસ્તુ વિષે છે મનનો અંત, તેહ અખા લે વિરલા સંત. ૫૩
- હું નહીં નું નહીં તે ન કહેવાય, જે જોતાં જોનારો જાય;
ત્રણ્ય પ્રકાર વિના જેમ તેમ, તેથી હુંદો મનનો વેમ;
નર્કો પદાર્થ વેતવા ઝાલવા અખા સરખું છે નહિ પ્રીછવા. ૫૪

વસ્તુ અનોપમ છે તે માય, તો તે કહીએ કેમ ઉપાય;
ઉપમા સર્વ છે માયાવડે, તે ત્યાં કૈવલ્યે નહિ અડે;
અખા વસ્તુ ગુંગાનો ગોળ, ત્યાં ઉપમા તે માયાની ટોળ. ૫૫
સગુણને ઉપમા સર્વે ઘટે, જે ઉપમા ને ગુણ બંને વડે;
જ્યાં થાવા ને જાવા નથી, ત્યાં વાણી શું કાઢે કથી;
અખા તેવડે સર્વે જાણ્ય, તેને કથી શકે કયમ વાણ્ય. ૫૬

માયા અંગ.

માયાના ગુણ કર્મ રૂપ નામ, માયાના ગુણ શ્વેત ને શ્યામ;
માયાને મારા પારકા, દેવ દાનવ જે માયા થકા;
માયાના ગુણ જ્યાં નવ છપે, તેને અખા તે કોણ આલંખે. ૫૭
વસ્તુ નથી ઇન્દ્રિયને આજી, શાથી જંત ટળે શું બાજી;
બાજી મધ્ય અંતરપટવડે, અંતરપટ માયા રહી ધડે;
માયાનાં કૃત્ય માયા લગે, અખા વિચારે પડશે વગે. ૫૮
ક્ષર પિંડને અક્ષર આતમા, જે સમરચો સરજ્યો વાતમાં;
તત્ત્વ ચોવીશતણો સમુદાય, મુજવડે સંહુ આવે જાય;
હું પૂરણ ચૈતનધન એક, નામ રૂપ ગુણ કર્મ અનેક;
અખા જે સમજ્યો તે આવ્યો, જેણે એ માર્ગ અનુભવ્યો. ૫૯
મનશું વાત વિચારી અખે, જ્ઞાની તે માયા ભખે;
નાહો ધૂટે નહીં એથકી, અળંગી નહીં છાયા દેહથકી;
જે આશ્રમ દર્શનને ગ્રહે, રસબસ થઇ માયા ત્યાં રહે. ૬૦
ભેદ માયા સમૂળી ગળે, સામું ટળે ને આપે ટળે;
આપાપર ટળતે ઉગરે, સેજ લક્ષ તેમાં સ્થિત કરે;
અખા જિત્યું ન ધરે માન, જિત્યો હારે ઝાલે કાન. ૬૧
મોહા વળગણી માયા પાપિણી, જેમ સેવતાં ડસે સાપણી;
સિદ્ધિ કાળે યોગી જન, થાવા અજર કરે છે જતન;
મંત્ર અગોર ખવાડે નર્ક, અખા ન દેખાડે આતમ અર્ક. ૬૨
દેહ ઇન્દ્રિય ગુણનાં સર્વ કૃત, દીસે માયા કરતી તર્ત;
તે ક્યાંથી તાણી લે અખા, માન વિના પણ રહેશે કખા;
સર્વે જાણ્યે ભૂતવિકાર, સમજે સેજે પામે પાર. ૬૩

અખો.

અખા જીવતણી એ વળ, અજને ઠામે પૂજે અજન;
 ઇંદ્રિય ગ્રાહ નહીં હરિલિંગ, જીવને જોઈએ નાના રંગ;
 રંગ ઢંગ માયામાં ધણા, સૌકો સેવક માયાતણા. ૬૪
 સૌકાની માયા છે માત, મળવા ન દીએ કેને તાત;
 પિતાતાણું વદન જે જીવે, માતાને ખોળે નવ સુવે;
 તાત ભજંતાં આડી થાય, અખા સહુ માયાગુણુ ગાય. ૬૫
 મુક્તિવાંચીએ જાંધન નામ, (જેમ) ધડી માપતાં પ્રગટ્યો જામ;
 વસ્તુ અમોઘ ઇંદ્રિય ગુણુવ્રત્ય, માયાની જાણે સંસ્રત્ય;
 અખા વિચારે ત્યમનું ત્યમ, તો સમજે જે હોય ગુરુગમ. ૬૬
 ત્યમ સર્પે નર સમણે ડસ્યો, તે દેખે વેખે મરતકે જશે;
 મણિમંત્ર મેલી ઔષધિ, મૃત્યુ પામ્યો કરતાં વિધિ;
 સર્વ મંત્ર ઔષધ ઊપચાર, જાગે અખા ટલ્યો સંસાર. ૬૭
 અખા સર્વ માને ત્યાં ભેદ, માને તેને વિધિ નિષેધ;
 બંધ મોક્ષ ચૈતનને કશા, જેતાં જડની જડશે દશા;
 એ તો વિચાર વિના ઉધરે, દીસે ફરતું ફરતાં ફરે. ૬૮
 માનણુહાર શોધ્યે નવ જડે, વણસોધ્યે નવ ભમવું પડે;
 પડછંદો નર માન્યો નરે, જેમ જોલે તેમ ઉત્તર કરે;
 મૂળ તપાસી જેયું અખે, મારો ભ્રમ પૂર્યો મુજ વિખે. ૬૯
 અણલિંગી કરતાની કથી, માંધ બહાર ચસમાને નથી;
 તો તેજ બળ પોખે આંખ્યને, જે જે ભેદ યોગસાંખ્યને;
 કહેતામાં તે સમજી જશે, અખા ગુરુનો કર શિર હશે. ૭૦

ક્ષમા અંગ.

કિલ્ચિપ જન્મ કાલનાં જાય, જેનાં નામતણો મહિમાય;
 એવાં નામતણો જે ધણી, તેની મોટપ જેતાં ધણી;
 તેની ભક્તિ કરે જાળખી, એ સમરેથી અખા નર સુખી. ૭૧
 જે જોલે ચાલે સાંભળે, કરતાયંકા કેમાં નવ ભળે;
 નર નારી ને નયુંસકલિંગ, જળચર થળચર ખેચર અંગ;
 કર્તા ભર્તા હર્તા જેહ, અખા ભક્ત જે જાણે એહ. ૭૨
 પૂરત્ય તેને સમજી જાળખી, જે વચને વચને ટાળે દુઃખી;
 નરવેશે દરિ પૂરણુ અભ, ચક્રે કરી સમજાવે મર્મ;
 સુગુણીત ગુણુ અંગી કરી, આપે આપ સમજાવે દરી. ૭૩

તીર્થ અંગ.

પૂજતાં પ્રતિમા ગુણુ સેજ, પણ જોલતી મૂર્તિમાં હરિ છેજ;
 જડ મૂર્તિ મુખ જોલે નહીં, ચેતન રહે તુજ સેવા સહી;
 પિંડ ન જોઈશ જોજો વસ્ત, અખા મળે હરિ હસ્તેહસ્ત. ૭૪
 અખિલ જગત્ મૂર્તિ રામની, મહા જ્ઞાનીની મૂરત કામની;
 જડથી ચેતન મૂરત લલી, જ્ઞાની મૂરત સર્વોપરી;
 કારણુ તેનું એક વિશેષ, અખા હું ન મળે જ્યાં શેષ. ૭૫
 કોટિ વર્ષ પ્રતિમા પૂજિયે, પણ જ્ઞાની મૂરત પામી સેવિયે;
 પોતા સરખો હરિજન કરે, મોટું માતમ જ્ઞાતા ધરે;
 જડ ચેતન્ય ગમે તે પૂજ, અખા સેવન તેની સૂજ. ૭૬
 પૂજનો એ ભાળે ભેવ, જે પૂજ નિપન્યા શુકદેવ;
 જનક વિદેહી સેવ્યા દ્વિજે, તે જોડા જ્ઞાનીને ધ્વજે;
 અખા જ્ઞાનીનો મહિમા ધણો, ધશે ધશ રખે કોઈ ગણો. ૭૭
 દીસે સૌ સરખાં વરતાં; ખાતાં પીતાં મરતાં જંત;
 એક અધિકતા જ્ઞાની ધરે, હરિશું વૃત્ય સ્વતાંત્રજ કરે;
 અખા તે વૃત્યમાં બહુ ભાવ, જળને ભારે તર્યું જાય નાવ. ૭૮
 ભક્તિ એકાસી પૂરી થઈ, બ્યાસીમી બુધ્ય આવી રહી;
 તેવો ભક્ત જ્ઞાનીને ભજે, નવ નીકાશ નહીં રહે રજે;
 પંચ કરે તે સૌકા કરે, અખા એવું વિરલા મન ધરે. ૭૯
 સાળે અંશે હરિ જાણી હૃદે, જેની વાણી બીજું નવ વદે;
 જેમ અગ્નિથી દિવો થયો, દીવામાં દાવાનલ રહ્યો;
 તે માટે હરિજન સ્વે હરી, અખા રખે કો પૂછો ફરી. ૮૦

તીર્થ અંગ.

તીર્થ કોટિ હરિજનને ચરણુ, કૃપા હશે તે જાશે શરણુ;
 ખારે કાળે હરિજનને હૃદે, હરિ જોલાવે તે જન વદે;
 મહા મોટા જનનો પ્રતાપ, અખા થાય હરિ આપેઆપ. ૮૧
 જો મુક્તિ વાંછે માનવી, તો એ કાશી એ જાહવી;
 પ્રગટ મુક્તિ આપે હરિદાસ, હરિ દેખાડે સર્વાવાસ;
 અખા નહીં ઉધારે પડી, હરિજન મુક્તિ આપે રોકડી. ૮૨
 રામ રડવડતાં હુકે મળ્યો, ઘેલો તે ધર સુખથી ટળ્યો;
 હું મારું ખોયાશું કામ, મળે અખા ધર જોડા રામ;
 હરિવણુ જાણે ક્ષેપણુ કાળ, ઘાયે હીર ન થાયે વાળ. ૮૩

- છળ નિંદા જે નહીં વિસરે, ખડિયો કાંધે શું નિસરે;
મન જાણે હું પાવન થયો, પણ રેખ દોષ પેલો નવ ગયો;
અખા પડી એ સઘળી વેઠ, જે નહીં લાધી હરિની પેઠ. ૮૪
- હેતેશું હરિજનને મળે, મૂકી માન માર્ગમાં ભળે;
હરિની તું પ્રીછી લે પેચ્ય, પછી ફર્ય કે બેશી રહે ઘેચ્ય;
અખા આ તંન જોને હાડ, દહી મથી ઘી અળગું કાઢ્ય. ૮૫
- અમ સમજે તે પામે પાર, હરિથી બીજો તે સંસાર;
તપ ત્યાગે કરી તીરથ ફેર, વને તપે બેસી રહેજે ઘેર;
કાળા ઘાળા સઘળા કેશ, અખા હરિ જાણીને બેશ. ૮૬
- લોભે લોક બડાઈતણો, ઊંદર કાળે કુંગર ખણો;
આગળ એક રીઝવું મન, તેને કાળે બહુ જતન;
અખા શું છે કીધે થવા, વ્યસની ચાલ્યો ખાવા હવા. ૮૭
- જે કરતવ મોટા આદરે, કરતાં દેખી સૌ કો કરે;
માયા મત નિરંતર સાવ, સૌ બેઠા પણ એક જ નાવ;
અખો તેહને મોટો વહે, જેને રામ રમે છે હ્રદે. ૮૮
- ધન્ય તને કાય મોટો કુળે, કાય વિદ્યા કાય ખાંડા બળે;
એ મોટમ સઘળી જાય ટળી, આતસખાળ પલકે બળી;
અખા કારણુ વિના વડપણ વડું, જેમ અલ્પ મૂલે તારે તુંબડું. ૮૯
- કૃત્યે ન મળે વસ્તુ અમૂલ, મટે જાણ તો ભાગે ભૂલ;
કાય શૂર કાય દાતા દયા, કાય તપસી સતવાદી થયા;
સૌને જોઈ અધિક થઈ મળે, અખા વસ્તુથી સૌ કો ટળે. ૯૦
- સાચી વાત ન માને રંગે, સૌ લાગ્યા માયોની ઠંગે;
પ્રત્યક્ષ દેવ પોતામાં વસે, મૂરખ સામો જાણી ધસે;
જેમ છે તેમ ન શકે જાણખી, અખા શી પેરે થાશે સુખી. ૯૧
- ચુમે અસ્થિ શ્વાન મહા દુઃખે, નિસરે રુધિર પોતાને મુખે;
રાતો રંગ દેખી મલકાય, પણ કારણ પડ્યું પોતામાંય;
સઘળે રચાણું તારું મન, અખા ગંમે તેમ કરે જતન. ૯૨
- શબ્દતણી માંડી છે જાળ, ચાળા કરે છે માયા કાળ;
ચણ મૂકે માંડી ફળકામના, મોહ્યા પશુ પડે દામ ચામના;
ત્રણ ભુવનમાં એક પારધી, અખા કોક ઊગરે સારધી. ૯૩

જ્યારે ઊપની મન કામનાં, ત્યારે ફેર પડ્યા ગામના;
 સેજે નર થાયે નિષ્કામ, તો નથી લેવા જવો રામ;
 જેમ સૂર ઉગેથી વાદળ ટળ્યું, અખા ધામ દિસે નિર્મળું. ૯૫
 અર્થ સમજે છૂટે અનરથ, જ્યમ અળગો છોડી નાંખ્યો રથ;
 કટકે નામ જીજ્ઞવાં સહી, પણ વેલ વચ્ચેથી દિસે નહીં;
 અખા દેહ ગુણના વ્યાપાર, વાસ્તે તું રાખે નિર્ધાર. ૯૫
 સ્વામીનું પદ સર્વાતીત, જે કોય સમજે આતમ રીત;
 ચુંબક દેખી લોહ ચેતન થાય, ચુંબક તેમનો તેમ છે પ્રાય;
 હીણુ ગુણ તેમ છે દેહ વ્યાપાર, અખા આત્મા આપ વિચાર. ૯૬

સ્વાતીત અંગ.

દેશ કાલનો મહિમા કમ, ભાવ ભેદ નહીં પદ મર્મ;
 સત્ય જીગ ત્રેતા દ્વાપર કળી, લઘુ દીર્ઘ હસ્તે આંગળી;
 અખા હાથ ચેતન તેમ એક, એમ સમજવો વસ્તુવિવેક. ૯૭
 હીસે મન જીગ મહિમા સુણી, અદકે યોછે નહીં કોય ધણી;
 જીગ જીગના વર્તમાન, ક્યાં રે જપ તપ યજ્ઞ ને ધ્યાન;
 અખા એ માયા વિસ્તાર, ચારેના ઊદરમાં ચાર. ૯૮
 મુક્તિબંધ નહીં જીગ માટ, અણુનાણ્યા જીલ બાંધે ઘાટ;
 સાઠ સહસ્ર સાગરના તન, થયા અવગતિયા પાંખ્યા પતન;
 ત્યારે અખા કલિજીગ ક્યાં હતો, એ બારે કાળ માયાનો મતો. ૯૯
 અચાનક જ્ઞાન ઉપજે એમ જાણ, કાંઈ દેશ કાલનું નહીં પ્રમાણ;
 જેમ અકસ્માત પડે પર્જન્ય, ઝડત કઝડત નહીં મેઘને મન્ય;
 વય વર્ણુ દેશ કાળ જ કશા, અખા જ્ઞાનની મોટી દશા. ૧૦૦
 ધરા અવતાર ચોવિશે વિજ્ઞુ, તેમાં પૂરણ બ્રહ્મા કહાવ્યા કૃણુ;
 તેથી બળિયા બીજા હતા, માનવ દાનવ બહુ દેવતા;
 છતે પિંડે કેવળ કૃણુ રહ્યા, અખા અધિક તે તેણે કહ્યા. ૧૦૧
 કૈવલ્યને આધારે સહુ, બ્રહ્મા વિજ્ઞુ મહેશ જ બહુ;
 સહુ તેમાં થઈ રહે જાય, અદકી યોદ્ધી વસ્તુ ન થાય;
 તું તદ્રૂપ વિચારે અખા, બાકી શબ્દ સઘળાં મોં રખા. ૧૦૨

ચેતના અંગ.

વારંવાર માનવદેહ નથી, પામ્યો તો ચેતે ધરથી;
 ત્યારે જર્જર થાશે અંગ, ઇન્દ્રિય મૂકી જશે સંગ;
 ત્યારે અખા જપમાલા ગ્રહે, ભાંગ્યે ઘડે પાણી કેમ રહે. ૧૦૩
 તાપ મેલે જેમ લોહાતણો, વાયે અગ્નિ કાંધ થોડો ઘણો;
 તકેતક થઇ આવે કાજ, હાજર રાખે સધળો સાજ;
 એમ અખા પરમેશ્વર ભજે, પડ્યે મને કાંધ નહીં નીપજે. ૧૦૪
 અવસર ચેતે તે નર ભલો, શૂરો જેમ ઝુઝે એકલો;
 મહારથી તેમ સાચા હરિજન, મનમાં નાણે તન કે ધન;
 જેમ તેમ કરી સારે નિજ કાજ, અખા જમ્યો કે રેન્ને લાજ. ૧૦૫
 વૃદ્ધ થયો વંઠ્યું મન તન, ઉપાય ટળ્યો ને ખુટ્યું ધન;
 ત્યારે ધર્મ સાધવા જાય, કોધું કાપડ સોદો થાય;
 અખો ભજી નહીં જાણ્યો નાથ, ભોંયે પાડ્યા ચારે હાથ. ૧૦૬
 હરિ ભજતાં જોઈએ હેત પ્રીત, માહે આતુરતા સંતની રીત;
 સદ્ગુરુનું શરણુ ગ્રહેવું ખપે, હરિને કાજે મન બહુ તપે;
 તે નર હરિને પામે નિર્વેદ, અખા એજ ભજવાનો ભેદ. ૧૦૭
 આરત વિના ભજે શું થશે, ખીતળ સોનામાં કેમ જસે;
 દુઃખિયો દુઃખ નિગમવા કાજ, નવરો રૂડી ચલાવા બાજ;
 કથા કિર્તન બહુ કરતા ફરે, અખા હરિ પ્રાપ્ત લેખે સરે. ૧૦૮
 આતુરતા આણી આરાધ, સન્મુખ થઇ સદ્ગુરુને સાધ્ય;
 સદ્ગુરુ મળે તો સેજે તરે, સમજ વિના સૌ ફેરા ફરે;
 હરિ વિના ફેકટ ફાંફાં જાણુ, અખા રામ નોહે પાણી પહાણુ. ૧૦૯

કૃપા અંગ.

પૂરણુ બ્રહ્મ પ્રીતવા કાજ, નવધા ભક્તિ વૈષ્ણવ સાજ;
 જેમ કશી વસ્ત કનેથી પડી, આદર કરતાં પાછી જડી;
 અદ્ય આદરે જો આવે હાથ, તો અખા કાજ શું શોધ્યા સાથ. ૧૧૦
 હરિમણિ કંઠે પોતાને અમૂલ્ય, તે પડ્યો જાણી બહાર ખોળે ધૂળ;
 કર્મ કાચની કણિકા જડી, વ્યસને લાગ્યો કાઢે હડી;
 અદ્ય પ્રાપ્ત ને અતિ આયાસ, અખના જાણે આતમ પાસ. ૧૧૧

સુજ અંગ.

હરિની ઇચ્છાયે હરિ મળે, તે તો અખા અંતરમાં ગળે.
જનક ખટ્વાંગે ક્યાં નવધા કરી, વિચાર કરતાં પામ્યા હરી;
કૃપા હરિ હસ્તણીશું કાજ, દોળે કળશ તો પામે રાજ. ૧૧૨
સાત દને પરીક્ષિત રાજન, ભ્રમ ગયો ભેટ્યા ભગવાન;
ખીજા બહુ ત્યાં ખેઠા હતા, શુકના મુખની સુણતા કથા;
તે તેવાના તેવા રહ્યા, અખા હરિની નેધએ મયા. ૧૧૩
અખા કામ છે સમજ્યા સાથ, પણ કૃપારૂપિણી નેધએ આથ;
ખીજે સધળો દેહવ્યાપાર, જન્મ મરણ ન ટળે સંસાર;
કૃપા સમજ અર્થ સર્વે કૃત્ય, ને ઉપજે તો પામે તર્ત. ૧૧૪
વણ સમજે સખળો સંસાર, સમજે જાયે સધળો ભાર;
જેમ જેમ સાર્યું માને જન, તેમ તેમ વાઘે દંને દંન;
અખા પ્રેત ખીહીનાને ખાય, (પણ) ધીરજવાન તે કુશળે જાય. ૧૧૫
એક અપ્રીણ ખીજે સંસારી રસ, અધિક કરે તેમ આપે કસ;
જેમ જેમ અધિકું ખાતો જાય, અંગે અકલે હીણો થાય;
ને મૂકે તો મુવે સરે, નહીં તો અખા તે ખાતો મરે. ૧૧૬
ત્યમ એ ભોગતણો સંસાર, જીર્ણ થયો તો પડિયો આહાર;
નવો નીપજે તેમ લાગે સ્વાદ, તો કેમ જાણે ભવની વ્યાધ;
અખા ખસજેમ અંચાળ્યે થાય, (અને) ઘસી ફેદી તો સમૂળી જાય. ૧૧૭
જાય સમૂળો તેમ સંસાર, કરતાં આત્માતત્ત્વવિચાર;
અન્ય ઉપાય નથી એ જવા, સામા બંધ બંધાએ નવા;
કર્મ કરતાં નાવે છેક, અખા વિચારે ન મળે શેષ. ૧૧૮

ધીરજ અંગ.

બ્રહ્માદિક નવ પામ્યા પાર, એમ જાણીને ખાશો માર;
અગમ અગોચર સૌને હરિ, બ્રહ્મા કીટ લગી માયા આવરી;
અખા હરિ ને મળનારા થાય, ન ગણે ઉંચ નીચ રંક રાય. ૧૧૯
કુળ અધિકાર અધ્યયન ચાતુરી, પાપી મૂર્ખ ત્યાં ન જીવે હરિ;
જેમ વાયની વલણે લાગે લાય, પણ ડાબું જમણું ન ગણે વાય;
ત્યમ ઉંચ નીચ ન ગણે નારાયણ, અખા એમ ખરાખરી જાણ. ૧૨૦

સુજ અંગ.

સમી સુજ સુજે તે પામ, સુજવિના સૌ આપ્યા ગ્રામ;
સુજે દુઃખ તે સુખ નીવડે, સુજ્યા વિના જ્યાં ત્યાં આથડે;
અખા સુખ આલે નરહરિ, અણલિંગી સુજ આવી ખરી. ૧૨૧

સુજે ભજવા તજવા નથી, રાજ કરે કે ભીખે ઘેરથી;
 દુઃખ સુખ કાળે આવે જાય, પણ સુખજો તે ધણી ન થાય;
 અખા સુજ વોહોણી તે હાણ્ય, રાજે ભીખે ન ટળે તાણ્ય. ૧૨૨
 સુખજાને સરખું સદા, કારણ વિના તે પામ્યો મુદા;
 ચારે જુગ સુજ આગળ ફરે, (પણ) જુગ બળ તેને નવ આવરે;
 સુજ વસ્તુ નિરંતર ભજે, અખા અચાનક જો ઉપજે. ૧૨૩
 ન્યારે હવી અણલિંગી સૂજ, આપપર વિનાની જે બુજ;
 એકલમલ અણલિંગી ઝાજ, ચિદ અચાનક પામી ચોજ;
 તે સ્થળનો સાથી ત્યાં તેજ, ધારવું જેનું ગુણ પારે હેજ. ૧૨૪
 નિર્ગુણમાં ગુણની ઉપાધ્ય, જીવપણાની લાગી વાધ્ય;
 ગુણી જીવ નિર્ગુણ સાચા હૃદે, તેમજેય ધ્યાતા સત્ય જાણી વદે;
 દ્વૈત રોગ લાગ્યો મન વિખે, અખા અદ્વૈતપણું સમજ્યા પખે. ૧૨૫
 સાધન લખિરે વેદ પુરાણ, અદ્વૈતની ઉપજવા જાણ્ય;
 બ્યે ધ્યાતા જાણવા એક, નવધા ભક્તિનો કીધો વિવેક;
 સાધુખારે પટ ઉજાવળ થાય, અખા ભક્તિ વૈરાગ્યે દ્વૈત પળાય. ૧૨૬
 ચૈતન્ય બ્રહ્મ સદોદિત સદા, સેજ કલ્લોલ કરે છે ચિદા;
 નાટક ચાલ્યું જાય સદાય, કો કહે કર્મ કો કહે માય;
 પણ એવાનું એવું અખા, વચે અણછતી કરે પખપખા. ૧૨૭
 અંત જુઓ જેની નહીં આદ્ય, કોયે કાળ પડે નહીં ખાધ્ય;
 નિત નિત થાતું જાય નવું, કો ન કહે મુજ આગળ હવું;
 અખા વિચારી જો એહને, પણ વળગીશ નહીં તું દેહને. ૧૨૮
 ન્યારે જગત વિચાર્યું જને, તે ઊંઠ હાથને ન રહે તને;
 દિસે સ્વતંત્ર ભૂતમાં ભૂત, અદ્ધકું ઝોણું નહીં અદ્ભૂત.
 અખા વિચાર વિના સંસાર, જો સમજે તો ધરમાં પાર; ૧૨૯
 જન દ્રાવ ભૂખ્યો ઊંઘી ગયો, કરે આહાર સ્વપ્નવશ થયો.
 ભક્ષ કરે પણ માંહે ભૂખ, ઠાલીની ઠાલી રહે કુખ;
 તેમ અખા સધજો સંસાર, ત્રિગુણ ભોગનો કરતો આહાર. ૧૩૦
 પ્રત્યક્ષ મૂકી જીવે પરોક્ષ, કર્તવ્યને શિર મૂકે દોષ;
 સભર ભરાઈ રહ્યો છે નાથ, હિંડતાં લાગે હરિને હાથ;
 અખો કહે દેરવતું મન, જો જાણો તો જાણો જન. ૧૩૧

પમ જાણે તે હરિના જન, મારે પોતે ક્યાંયું મન;
 દેહ હરિ ઈચ્છાયે થયો, અણુછતો હું તે આવી ગયો;
 તારું કર્યું ને તું છે નાથ, એમ જાણી અખે આટક્યા હાથ. ૧૩૦
 અહંકાર વિચારે કર્યો નિરંધાર, હરિસાગરનો ભ્રમ્ય પાર;
 અહંકાર પાર કાઢવા ગયો, વિચાર વિચારી ખેશી રહ્યો;
 પાર કાઢતાં અહંકાર ટળ્યો, વિચાર અખા પત્યો હરિ ભલો. ૧૩૧
 મળે વિચારે હરિ તે ખરો, ખીજ સરોડાં કાં સાંભરો;
 કૃષ્ણ ઉદ્ધવનો એ નિરંધાર, સ્વરૂપ મારું લહે સદ્વિચાર;
 ગુણ ગુણને કાળે અવતરે, અખા દ્વૈત નોહે માહરે. ૧૩૨
 જેને જગત માને હરિ કરી, તે કૃષ્ણે ગીતા ઉચરી;
 અર્જુન મહારે નહીં અવતાર, ગુણ ગુણ શું વરતે નિરંધાર;
 મારું ને હું બે જ્યાં નહીં, તે જ શકે અખા મુજ લહી; ૧૩૩
 હરિના હોય તે હરિને લહે, ખીજ હરિની મોટપ કહે;
 સાગર ઉદર માંહેલો મર્મ, માલમ જાણે જે કુળધર્મ;
 ખીજ જળવડે કરે વ્યાપાર, અખા જ્ઞાનિજન લે નિર્ધાર. ૧૩૪
 હરિ સેવક ને કો હરિપુત્ર, હુંવરતું બાંધ્યું ધરસૂત્ર;
 સેવક તે જાણે નિજ દાસ, આપ અન્ય ને રાખે પાસ;
 આત્મજ છે તો એક આત્મા, ત્યાં અખા કેની શી તમા. ૧૩૫
 તાત્પર્યમાં તાણાતાણ, સેજમાં નહિ વૃદ્ધ ને હાણ;
 સેજ તેજ સ્વે હરિનું રૂપ, તાત્પર્ય તે જીવ સ્વરૂપ;
 અખા તે માટે સેજ જ સાર, ચૈતન્ય તે પરમેશ્વર નિર્ધાર. ૧૩૬
 માયા મૂકીશ મા તું અખા, નવરો થઈને સુધને જ;
 મરતાં પહેલો જન મરી, અણુહાલ્યું જળ રહે નીતરી;
 ત્યાં કર્મરૂપિયાં ઘાલ્યાં ઢોર, મેલું મન અંધારું ઘોર. ૧૩૭
 અખા જીવનો અવળો ન્યાય, મેલું વેલું પ્રાટી જાય;
 ઉન્મત્ત મનને યોગ સાધવો, ભ્રમ કર્મ આધ કરે નહીં નવો;
 જેમ છુટી ઘેનુ મારતી ફરે, અંધારે બાંધે ટેવ વિસરે;
 અખા તે જાણી કર્યો ઉપાય, લાં સિદ્ધિ લાગી બગાય. ૧૩૮
 એક જ્ઞાની ખીજ સાધનવંત, બેનો લક્ષ મળે નહીં તંત;
 સ્થિતિ બાંધી સૌ સાધન કરે, અગ્રજ્યું આપ તજ્જળ ઉચ્ચરે;
 જેમ અનલ અવનિપર નાવ ક્યમે, અખા ભૂચરતે ભુપર શમે. ૧૩૯

મહાલક્ષ્ય અંગ.

તત્ત્વમસિ પદ કહાવે ત્રણ, વેદે જેનું કર્યું વિવર્ણ;
 કૈવલ્ય ધ્વજ ત્રીજે જંત, તેને જાણે પંડિત સંત;
 જુક્ત ભલી સમજવા મન, એ જ અખા અંધારોપણ અન્ય. ૧૪૨
 જેમ છે તેમ રહી શકતો નથી, જીવને ટેવ પડી ધરંથી;
 અંતર્ભૂતને પ્રેરે માય, સંકલ્પ વિકલ્પ મન કરતું જાય;
 અખા એ બીજે અહંકાર, આપ નહીં તો નહીં સંસાર. ૧૪૩
 થયું નોતું હમણાં નથી થવા, રહ્યા સંકલ્પ ઉપજતા નવા;
 નિયંતા ધ્વજ હું નિમિત્ત જીવ, મારે પુરાતન કર્મ સદૈવ;
 એક કેવા ને કે નવ રહ્યો, જ્યારે અખા ભ્રમ મૂળગો ગયો. ૧૪૪
 અંતર ઉપજી મોટી બલા, હું ભુંડો ને હરિ તે ભલા;
 જે આરોપણ બેને વિષે, એને વેદ માયા કરી લખે;
 અખા ઉપજતું રહે જો એહ, પ્રાપ્ત જાણે કૈવલ્ય તેહ. ૧૪૫
 અદ્યદમાં ઉપજે તે જીવ, જીવના કલ્યા ધ્વજ શિવ;
 જ્યારે જંતે તપાસ્યું આપ, રજજી નહિ તો શેનો શાપ;
 અખા તેમનું તેમ સદાય, બંધ મોક્ષ વણસમજ્યા માંય. ૧૪૬
 વાત અલૌકિક અનુભવતાણી, પ્રપંચ પારે રહેણુ આપણી;
 પંખી ઓછાયો પડિયો જાળ, પણ પોતે ઉડે ચલગ નિરાળ;
 અખા જ્ઞાનીની એવી કળા, વર્ત્યા જાય તે ઉપરછળા. ૧૪૭
 અખા સમજ તે સાધન રાજ, બેઠાં બેસાર્યાં સીઝે કાજ;
 નર નૌકામાં આસન કરે, બેઠો બાધી પૃથ્વી પ્રેરે;
 કાયકલેશ કરવો નવ પડે, સૂજ સમજમાં સર્વે જડે. ૧૪૮
 સૂજ વિના સધળાં સાધન, વાધે અદકાં દંનેદન;
 ધાણીનો બળદ ધરમાં પ્રેરે, દશ ડગમાંહે ચાકી મરે;
 એમ અખા સધજો સંસાર, સમજવિના નહીં પામે પાર. ૧૪૯

વિશ્વરૂપ અંગ.

આળાં ચર્મ ફેરાં બહુ રૂપ, નટ દેખાડે ભાત્ય અનૂપ;
 ચામ બેઠામાં બેઠો છપી, રમી રૂપ છપાવી લે ખપી;
 ખેલ ચાલે જે દીપક વડે, તેને અખા કાંચે નવ નડે. ૧૫૦

સ્વભાવ અંગ.

લક્ષ ચોરાશી ખાણે જંત, પડતાં ન મળે ઈશ્વર અંત;
 દીપક તે પર્મ ચૈતન બ્રહ્મ, જેવડે ચાલે ઈશ્વર કર્મ;
 અખા એમ સમજી રે જોહ, તેને નથી કાંય કાળે દેહ. ૧૫૧
 પ્રભુ પામવા મારગ એક, સદ્ગુરુ શરણે જ્ઞાન વિવેક;
 બીજા મારગ કોટાનકોટ, રહે આવર્યા ગુણની ઓટ્ય;
 અખા નૌકાના મુખક જથ્થા, વાર પાર ન જાણે કથા. ૧૫૨
 વસ્તુ જાણવા સાધન કાજ, ઓરોપી ઓટ્યા કવિરાજ;
 ફળ તેનું તે જ્ઞાન વિવેક, જેમ તેમ કરિ હરિ જાણે એક;
 સમજી અખા સર્વ ઘોષકાઢય, નહીં તો હરિ માર્ગમાં થાશે આજ્ય. ૧૫૩

સ્વભાવ અંગ.

સ્વયં ભાવે નભ ઉદ્ધસે સદા, જેમ હેમ પર્વત અદબદા;
 ઘન ઘટા વિના થાયે વૃષ્ટ, એમ જ્ઞાની તે હોએ પુષ્ટ;
 ગળી પાલો ગંગા થઈ વહે, ત્યાં અખો શું સાધન કહે. ૧૫૪
 નિરાધાર નાટક અટુપટું, સ્વતઃ સિદ્ધ દીસે સામટું;
 ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય સેજે થાય, પ્રવાહતણી પેરે ચાલ્યું જાય;
 તેમાં આચાર્યે કીધી ભુક્તિ, કલ્પો બંધ ને માની ભુક્તિ. ૧૫૫
 દર્શન ભેદ દાવા મત ધણા, ગઢ બાંધી રહ્યા આપ આપણા;
 એક એકપેં હુંકી રહ્યા, અમે પામ્યા બીજા વહેતા ગયા;
 અખા નાટકની એવી રીત, મન લાગે છે દ્વૈતાદ્વૈત. ૧૫૬
 જે છે તે ત્યાં આપોઆપ, બીજા તે નારાયણ થાપ;
 સમી સમજ સમજ્યાવિના સૌ, આપાપણા મત તાણે બૌ;
 અખા ચાલ્યો મત માયાતણો, દ્વૈત અધ્યાસ સૌને છે ધણો. ૧૫૭
 પંડિત ડાહ્યા વિચારો સાત, પણ સાતવાતની એક જ વાત;
 જે પ્રગટ હરિ વસનારા થાય, ત્યાં સાધન ધર્મ ન ભુવે કાંય;
 અખા સાધન બીજાં જે બૌ, કાળ કર્મ કર સોંપ્યાં સૌ. ૧૫૮
 ભણે ગણે હરિ નાવે હાથ, દાન તપસ્યા કાળને સાથ;
 વ્યાકરણ વેદ સમાધિ અભંગ, જોતાં સર્વ માયાનું અંગ;
 અખા અણલિંગી પદ અનૂપ, જ્યાં ધ્યેય ધ્યાતા ન રહે રૂપ. ૧૫૯
 પૂર્વજન્મ કર્મ અનુસાર, ઉત્તમ મધ્યમ ભોગ સંસાર;
 જેણે હું મમતા સલ માન્યો દેહ, ત્રિવિધ કર્મ કલ્પે છે તેહ;
 પ્રાય અખા જ્યાં દ્વૈત અભાવ, ત્યાં પૂર્વ જન્મનો શિયો ઠરાવ. ૧૬૦

અખેા.

મહા વિચાર વિચાર્યોં અખે, જે ગગનચંદ નાવે જલવિષે;
વચ્ચે લહરી તરંગ બુદ્ધબુદ્ધ, બિંદુ વિકાર ઈંદુને નહિ કદા;
એમ પરમાત્મા જાણે પિંડચં, તે મહાત્મા તારક ભૂમંજ. ૧૬૧

પ્રપંચ અંગ.

પ્રાય પ્રપંચ આળ પંપાળ, પંડિતે તેનાં ગુંથ્યાં જાળ;
શ્લોક સુભાષિત મીઠી વાણ્ય, તેણે મોહ્યા કવિ અજાણ;
કહે અખેા મર્મ સમજ્યા પખે, સંસ્કૃતનું પ્રાકૃત કરી લખે. ૧૬૨
કવિએ શક્ય જણાવા દાજ, ગાજે જેમ રોહિણીના ગાજ;
વૃષ્ટિ થવાને નવ ગડગડે, સામે અવધ્યથો પાછો પડે;
મિથ્યા સંસાર સાચો કવિ કવે, રખે અખા તું એવું લવે. ૧૬૩
પૂજવા મનમાં બહુ કોડ, શબ્દતણા જોડે છે જોડ;
ભૂખ્યો નરબહુતક જ પિયે, જાણે ઉદર લરીને પુષ્ટિ પામિયે;
તેણે ધ્રાવ નહીં ને વાઘે રોગ, એમ અખા નોહે આતમભોગ. ૧૬૪
કવિ થઈને અધિકું શું કવ્યું, જોતાં નહીં બ્રહ્મ અણચવ્યું;
રાગ દેષની પૂજ કરી, કવી વ્યાપાર જોઠા આદરી;
તેમાં અખા શું પામે લાભ, વાયે ગયો જેમ સ્ત્રીને ગાભ. ૧૬૫
કહે અખેા હું ઘણુંએ રટ્યો, હરિને કાજે મન આવટ્યો;
ઘણાં કૃત્ય કર્યાં મેં બાહ્ય, તોય ન લાગી મનની દાઝ;
દર્શન વેષ જોઈ બહુ રહ્યો, પછે ગુરુ કરવાને ગોકુળ ગયો. ૧૬૬
ગુરુ કર્યાં મેં ગોકુલનાથ, ગુરુએ મુજને ઘાલી નાથ;
મન મનાવી સદ્ગુરુ થયો, પણ વિચાર નગરાનો રયો;
વિચાર કહે પામ્યો શું અખા, જન્મ જન્મનો ક્યાં છે સખા. ૧૬૭
બહુ કાળ હું રોતો રયો, આવી અચાનક હરિ પ્રગટ થયો;
ત્રણ મહા પુરુષ ને એથો આપ, જેનો ન થાયે વેદે ઉથાપ;
અખે ઉર અતર લીધો જાણુ, ત્યાર પછી ઉઘડી મુજવાણુ. ૧૬૮
પરાત્પરબ્રહ્મ પ્રગટ થયા, ગુણ દોષો તે દિનના ગયા;
અચ્યુત આવ્યાનું એ એધાણુ, ચવ્યું નચાવે અખે અજાણુ;
જે નરને આત્મા ગુરુ થશે, કહ્યું અખાનું તે પ્રીછશે. ૧૬૯

જ્ઞાની અંગ.

સકળ લોક ત્યમ જ્ઞાતા પુરુષ, એમ જાણે તે નર છે મૂરખ;
દેહ વિષે સૌ સરખા ગણે, જેમ કંચન તાર ત્રાપડમાં વણે;
અખા અમૃત તે પાણી નોય, રસ જાણી ગણુશો મા તોય. ૧૭૦

ભણ્યું ગણ્યું તે એટલું કરે, જેમ જેસે વાયુ સુકઞ્ચ વૈતરે;
 તેણે ફળે કરી પંડિત પૂજ્ય, સંતને સૂકઞ્ચની પડ સૂજ્ય;
 સંત તે જ હરિધનના ધણી, અખા ગત્ય આપે આપણી. ૧૯૧
 પંડિત તે વિદ્યા કર્ષણી, સંત તો છે તે ફળના ધણી;
 ખી પાણી હરિનું નિર્ધાર, ઉપાય કરાવી આપે આહાર;
 અખા ભોગ ભોગીને કાજ, વઢે સેવક રાજને રાજ. ૧૯૨
 પુલિશ મા નામ વૈજણ્ય ધરે, શું થયું ઘેર ઘેર ખાતો ફરે;
 કોઈ રાજા નામ ધર્યો નોય રાજ, નરપતિ થયે નરપતિનું કાજ;
 અખા અર્થ ધર્મિજીશ મા કશા, અખા તે જ મોટાની દશા. ૧૯૩
 કોય આળસ કોય કોધે થયો, વાટે વેષ પહેરીને ગયો;
 નહિ મહેનત વેઠે નહિ સાય, વંદે વિશ્વ એ ફળ મહિમાય;
 હરિને અર્થે અખા એક વિચાર, પછે સમું પડે તેમ રહે સંસાર. ૧૯૪
 વિશ્વ વિચારે કાંઈ નવ લહે, વહેતા સાથે સૌ કો વહે;
 આડંબર કરે મોહે કરી, જે જ્યાં તે ત્યાં ખેડા ઠરી;
 અખા પશુ જેમ યવનને હળે, મહાજન મૂઝી તે સંગે પળે. ૧૯૫
 અણુસમન્વો જીવને ખીજું ઝાંખરું, જ્યાં દેખે ત્યાં વળગે ખરું;
 પ્રકૃતિ મળે તો ત્યાં તે અડે, નહીં તો પાછું વાટે પડે;
 એમ અખા સઘળો સંસાર, આમર ઝોળે કરે વ્યાપાર. ૧૯૬
 ભલું જાણે તો પાછો ભાજ, પય ટળે જેમ પ્રગટે આજ;
 દૂધ રહે તો થાય નહીં નવું, ઘૂત સાહત પડે ડાટવું;
 એમ અખા વિશ્વ કાચું શમે, જામણ વિના બહુ ઘૂત નિર્ગમે. ૧૯૭
 વિશ્વ વસ્તુમાં શાનો ફેર, જે મણુ એકના ચાળીશ શેર;
 નાના કાટલે સઘળા પિંડ, મણુ કહિયે વૈરાટ બ્રહ્માંડ;
 હરિમાં વિશ્વ ને વિશ્વમાં હરિ, એમ અખા સૌ ધરતું ધર કરી. ૧૯૮
 નિશ્વ ભજંતાં વસ્તુ ભજાય, નીર નદીને સાગરે જાય;

ભક્ત જકતને વેર સદાય, હરિજન આપ્યું હરિનું ખાય;
 દ્રવ્ય હરિ ને હરિ દાતાર, વચ્ચે વેતાગરો જીવ વહે ઉપકાર;
 એ તો હરિનો શત્રૂકાર, સ્થાવરજંગમ પામે આહાર;
 એમ જાણે દીધે હરિ ફળે, અખા અહંકારે આણું વળે. ૧૮૧
 આપોપું ગાળે અર્થ સરે, મન મૂઝી અણુજીતું ઉભું કરે;
 મિથ્યા હુંપણું માને સત્ય, કર્મ સંધાથે તેને સત્ય;
 પચ્યા વિના બહુ કાચાં મરે, અખા સદ્ગુરુ ન મળ્યો શું સરે. ૧૮૨
 શિર ફેરે શિવજાણ્યા માટય, જીવતે મૃત તે બેઠું નહીં ધાટ;
 કાળ કર્મ ને પિતૃ ગ્રહ દેવ, કેડે થઈ વહેતો અહમેવ;
 હરિ અણુજાણ્યે સર્વે ખરું, અખા પ્રભુ પ્રીછે પાધરું. ૧૮૩
 હરિજન હોય તો હીંશી બોલ, રાજપુત્રને શેની દોલ્ય;
 ચાલ મલપતો નહિ ચાસંધ, ભર્મ કર્મના ભાગ્યા બંધ;
 અર્કથકો નારો અંધકાર, અખા હરિજનને શો સંસાર. ૧૮૪
 હરિજન જકતની અજગીદશા, જળચરસ્થળચર એકઠા વસ્યા;
 અવની ઉપર લાગી લાય, જળચર હોય તે જળમાં જાય;
 ભૂચરની કાંઈ બીજી પેર, એમ જાણી અખા આદેર્ય. ૧૮૫
 હરિ હો તો હરિ જોળખો, વણુચાવ્યું બીકું કાં લખો;
 સ્વાદ ન આવે રંગનથાય, તેમ ભક્ત ભક્ત કહિ લોકો ગાય;
 જ્યાં હું હુવો ત્યાં હરિ તો ખરો, વંદો તેની નિંદા કાં કરો. ૧૮૬
 જેમ મચ્છ પ્રત્યે માછી દે દાન, તેમ દમે ભક્ત દુભાય ભગવાન;
 લોક લોભ ઉપાય બહુ કરે, જેમ જમતાં રમતાં સુખ સરે;
 તે દેખી ન શકે સંસાર, કરે નિંદા અખા લે શિર ભાર. ૧૮૭
 ભક્ત તો તે જે પ્રીછી ભજે, ફેતરાંભાંગે નહીં તાંદુળ તજે;
 સર્વાવાસ લહે હરિ મળે, નહીં તો બેઠો કંકાડી દળે;
 એક સ્વામી સધળે વિસ્તરો, એમ અખા જાણો તે કરો. ૧૮૮
 ખટપટને ખટપટવા દે, તું અજગો આવી પ્રીછી લે;
 જંગી દોલ ધણા ગડગડે, ત્યાં જીણી વાત કાને નવ પડે;
 નિરદાવાના જનને ખોળ, તે અખા બેસાડે બોલે બોલ. ૧૮૯
 પાને પેથે લખિયા, હરિ, જેમ વેળામાં ખાંડ વિખરી;
 સંતે ખાધી ટ્રીડી થઈ, અને વંચકે તો સખુદ્ધિ વહી;
 તે માટે તે તેવા રહ્યા, અખા સંગ પારંગત થયા. ૧૯૦

ભકિત અંગ.

મર્મ ન સમજે ભર્મે પજ્યા, કરે આહંકાર હીડે ઉથડ્યા;
 ટીલાં ટપકાં કાઢે ખાસ, જાણ્યો મારગ પણ છે મેવાસ;
 વંદે ચરણ ને નંદે પિડ, ભક્તિ નાચે અખા પાખંડ. ૨૧૦
 પોતે પરતક્ષ દેવ ઉપાસ્ય, અન્ય ઉપાસન માયા હાસ;
 જેમ જેમ મેલ ચઢે લૂગડે, તેટલું ઘોયે પોત ઉધડે;
 આદરવો આતમઅભ્યાસ, અખા સંભાળે આપણ પાસ. ૨૧૧
 કુબુદ્ધિ જીવ અને કપાસ, તે પીડ્યાવોણા નાવે રાશ;
 તે માટે કહે છે ભગવાન, જાણે દેહદમને આવે સાન;
 ઘેન ઉછળતી ને ડેહેરો ગળે, અખા જો હરિ વળણે વળે. ૨૧૨

આનંદ અંગ.

હઠ કરિ નહિ ઝાળખ્યા હરી, કાચો જીવ જાશે નિસરી;
 જેમ નિલાડે ભાજન-કાચું રહ્યું, ન સરયું કામ માટીથી ગયું;
 છતી ખુધ્વે હરિ નહિ અભ્યસ્યો, તો ડાહ્યા થતા ઠેકાણે થશો. ૨૧૩
 ભણ્યા ગણ્યા ભલ પાંકે પંચ, ન્યાય ઉકેલે જાણે સંચ;
 સભાપતિ થઈ જોસે મધ્ય, આતમની નવ જાણે વિધ;
 અખા ક્યાંય ન કુંવારિ ગાય, ઠાલા આવ્યા ને ભૂલા જાય. ૨૧૪
 મૂક્ય મચ્છર ને પરહર માન, ચતુરાઈ સામું છે જાન;
 કરકરો થયે કાળ નવ બિયે, જોરે જમ જિત્યો છે કિયે;
 ગલિત થયે ઉતરશે ગાળ, અખા હરિ મેળવાનો એ કાળ. ૨૧૫
 નિત્ય નિમિત્ત જો માથે પજ્યાં, જેમ બાળક હીડે કાંધે ચડ્યાં;
 પુન્ય ન લાગે પાડ ન થાય, પેટ પંજ્યાં કેમ નાખ્યાં જાય;
 નિષ્કર્મ થઈ નર હરિને જાણ્ય, તોજ અખા ટળશે તું જ તાણ્ય. ૨૧૬

ભકિત અંગ.

ભલું ભૂંડું કહે પૂરવતું નથી, પેરે પેરે મેં જોયું મથી;
 એક પિંડ અવેરતાં બહુ, નામ રૂપ ગુણ કર્મ તેમ સહુ;
 એક શરીર અવેવં તે ધણાં, ઉત્તમ મધ્યમ ઈન્દ્રિય હરિતણાં. ૨૧૭
 જે ઈન્દ્રિયે જે કરવા કર્યું, તેથી કામ ત્યાં તેવું સર્યું;
 મુખે જોલ જોલે છે બહુ, અને ગુદે જોલે તો નંદે સહુ;
 કુબુદ્ધિ એ જીવ છે હરિવડે, અખા એ હામે જોડ નવ પડે. ૨૧૮

હરિજનને ગ્રહ કહો શું કરે, જે ગ્રહ આપડા . પરવશ પ્રેરે;
 રવિ ભમતો ને શશિના ખે, રાહુ તો ધડવોણો વહે;
 કાણો શુક્ર ને લુલો શનિ, બૃહસ્પતિયે સ્ત્રી ખોઈ આપણી;
 ગ્રહોનો ગ્રહ હરિ તે મુજ હૃદે, અખા દીન વચન કાણુ વદે. ૨૦૧

એક પરમેશ્વર ને સધળા પંથ, એ તો અળગું ચાલ્યું જુથ;
 જેમ અગ્નિ અગ્નિને સ્થાનક રહ્યો, અને ધુંવાડો આકાશે ગયો;
 અળગો ચાલ્યો તે કેમ મળે, એમ અખા સૌ અવળા વળે. ૨૦૨

જાજરો જીવ જુગત શું કરે, પ્રકૃતિ પાપિણી પૂઠે કરે;
 જે જે સાધન સાધે સહાય, તેજ વાતના મળ બંધાય;
 અખા અમર થયાનું કામ, રાખવા હીડે સૌ કો નામ. ૨૦૩

કીધું સર્વ હરિનું થાય, મૂરખ કર્મતણા ગુણુ ગાય;
 નૃગ રાજ કાકિડો કર્યો, વિભીષણને શિર કર ધર્યો;
 સત્ય પાળતો હરિશ્ચંદ્ર દુઃખી થયો, જરાસુત વેરી તે વૈકુંઠ ગયો.
 એવો અસંભાવ્ય હરિમન વસ્યો, એમ જાણી અખો આજસ્યો. ૨૦૪

કૃષ્ણ વિકૃષ્ણ બાબત શોભવા, સ્વામી સેવક રંગ નવનવા;
 વચ્ચે લોભની વીટણુ કરી, રસથી જીવ કરે આદરી;
 આપ લે નિશ્ચે નારાયણુ, અખા તું તે એવું જાણુ. ૨૦૫

કર્મ નામ તે હરિના વતાં, તુંમાં પ્રથમ સકળ ક્યાં હતાં;
 મનુ ઊપજતાં, ક્ષત્રી થયા, સંનકાદિક તે યોગી રહ્યા;
 જગત નોતું ત્યાં ક્યાંથી કર્મ, અખા હરિના મોટા મર્મ. ૨૦૬

જીવ ભકિત કરે સ્યાવડે, સામગ્રી હરિની નીવડે;
 તેનું લાવી તેને સજે, પોતાને તો મળે નહીં રજે;
 જાણ્યું આપ સમર્પું હસ્ત, તે તો નીવડી તેની વસ્ત;
 અખો જે જે કરવા ગયો, ત્યાં એમ અણુજોલ્યો રહ્યો. ૨૦૭

સમજી રહ્યો તો સમું પડે, નહિ તો કાંઈનું કાંઈ નીવડે;
 જે જે કરવું તે અહંકાર, તે ત્યાં હરિને લાગે ભાર;
 ભાર ચડ્યો નિશ્ચે ઉતરે, એમ જાણી અખો શું કરે. ૨૦૮

ધામધામ તે ધનનો ધગા, મોહ અહંકાર મહેલીને ગા;
 માવડે મારે વરસે ગડગડે, કૃષ્ણ ન ઉમટે ને લાગાં પડે;
 રત વિના કર્યાનું ક્યાંથી પ્રજે, એમ અખા હરિ ક્યાંથી મળે. ૨૦૯

ભકિત અંગ.

મર્મ ન સમજે ભર્મે પડ્યા, કરે અહંકાર હીડે ઉથડ્યા;
 ટીલાં ટપકાં કાઢે ખાસ, જાણ્યો મારગ પણ છે મેવાસ;
 વહે ચરણ ને નંદે પિંડ, ભકિત નાથે અખા પાખંડ. ૨૧૦
 પોતે પરતક્ષ દેવ ઉપાસ્ય, અન્ય ઉપાસન માયા હાસ;
 જેમ જેમ મેલ ચઢે લૂગડે, તેટલું ઘાયે પોત ઉધડે;
 આદરવો આતમઅભ્યાસ, અખા સંભાળે આપણ પાસ. ૨૧૧
 કુબુદ્ધિ જીવ અને કપાસ, તે પીડ્યાવોણા નાવે રાશ;
 તે માટે કહે છે ભગવાન, જાણે દેહદમને આવે સાન;
 ઘેન ઉછળતી ને ડેહેરો ગળે, અખા જો હરિ વળણે વળે. ૨૧૨

આનંદ અંગ.

હઠ કરિ નહિ આળખ્યા હરી, કાચો જીવ જાશે નિસરી;
 જેમ નિભાડે ભાજન કાચું રહ્યું, ન સરયું કામ માટીથી ગયું;
 છતી બુધ્ધે હરિ નહિ અભ્યસ્યો, તો ડાહ્યા થતા ઠેકાણે થશો. ૨૧૩
 ભણ્યા ગણ્યા ભલ પાંકે પંચ, ન્યાય ઉકેલે જાણે સંચ;
 સભાપતિ થઈ ઘેસે મધ્ય, આતમની નવ જાણે વિધ;
 અખા ક્યાંય ન કુંવારિ ગાય, ઠાલા આવ્યા ને ભૂલા જાય. ૨૧૪
 મૂક્ય મચ્છર ને પરહર માન, ચતુરાઈ સામું છે જાન;
 કરકરો થયે કાળ નવ ખિયે, જોરે જમ જિંત્યો છે કિયે;
 ગલિત થયે ઉતરશે ગાળ, અખા હરિ મળવાનો એ કાળ. ૨૧૫
 નિલ નિમિત્ત એ માથે પડ્યાં, જેમ બાળક હીડે કાંઘે ચડ્યાં;
 પુન્ય ન લાગે પાડ ન થાય, પેટ પંડ્યાં કેમ નાખ્યાં જાય;
 નિષ્કર્મ થઈ નર હરિને જાણ્ય, તોજ અખા ટળશે તું જ તોણ્ય. ૨૧૬

ભકિત અંગ.

ભલું ભૂંડું કહે પૂરવતું નથી, પેરે પેરે મેં જોયું મંથી;
 એક પિંડ અવેરતાં બહુ, નામ રૂપ ગુણ કર્મ તેમ સહુ;
 એક શરીર અવેવ તે ઘણાં, ઉત્તમ મધ્યમ ઇન્દ્રિય હરિતાણાં. ૨૧૭
 જે ઇન્દ્રિયે જે કરવા કર્યું, તેથી કામ લાં તેવું સંયું;
 મુખે જોલ જોલે છે બહુ, અને ગુદે જોલે તો નંદે સહુ;
 કુબુદ્ધિ એ જીવ છે હરિવડે, અખા એ ઠામે જોડ નવ પડે. ૨૧૮

સત્યવાદી ને સૂર્ય એ ખે, બોધ પ્રકાશ સૌ કોને દે;
જેમ અદ્વે ઉગેલું કમળ શમે, તેમ કુબુદ્ધિને સાચું નવ ગમે;
અખા અદ્રોહી બુદ્ધે બોલે સમ, રવિની રીત જે ટાળે તમ. ૨૧૯
જ્ઞાની થઈ કહિ મારે ગાલ, મુક્ત થઈ વઢવાનો ખ્યાલ;
ભક્તિ જ્ઞાન ત્યાં ઠામે હશે, એ તો બેઉ લઢે છે રસે;
અખા એ જ નિઃકારણ વેર, જેમ ચૌટે ભેંસ ને વઢવાડ ઘેર. ૨૨૦
ભક્ત દેખે સઘળે ભગવંત, તેને દુભે તો શાના સંત;
જ્ઞાનીને નિર્દોષો ઘટે, તે નિત્યે બેશીને આથડે;
ભક્તિ જ્ઞાન નોહે એ ખેદ, વંદા જીવ અખો કહે વેદ. ૨૨૧

દ્વાપ અંગ.

નહિ પાપી ને નહીં પુન્યવંત, એકલ મલ તે સાચા સંત;
કાળચક્ર તે સ્વભાવે ફરે, સેજે ઉપજે સેજે મરે;
એમ જાણીને અખા જા ભળી, પુનરપિતી કચકચ ગંધ ટળી. ૨૨૨
ત્રિથમાંહી જેમ હોય તેમ હો, ગણતરી નીસરે તેને શેનો ભો;
તું જાને જીવતો મરી, પછી દેણું લેણું રેશે ઠરી;
તાણ્યો જીવ અખા ગયો ટળી, હવે શાંશો વાણો રેશે મળી. ૨૨૩
સદ્ગુરુ મારગ સદા અજાગ, જેમ પંખીને ગલ સળંગ;
પગ નહિ દીસે પંથ કપાય, તેમ સદ્ગુરુ મારગ ઉપર જાય;
ઉપાય અખા નહિ લક્ષ શું કામ, કર્મ ધર્મ તો જ્યાં રૂપ નામ. ૨૨૪
ડાંડી પાધડાં કર ને ઠામ, જો નહીં જાણો આતમરામ;
મરડી મૂછ મુખ વાંકા બોલ, કાલ વાગશે ઢીલા ઢોલ;
અખા વરણાગી વણુશી જશે, ભુંડાં ભગળ ઉધાડાં થશે. ૨૨૫
ખાટા થઈને નહિ ખટી વળો, કાં ઘાટા થઈ ગોવિંદ્યા ટળો;
એક મેલો મંત્ર ને બીજો કુતર્ક, સાધકને મુખે મૂકે નર્ક;
અખા ઇશ્વરને નહીં છેતરે, લાંબો દાંતો વેલો ખરે. ૨૨૬
કળ વકળ કાળ મન કશી, શું બાળક છે જે છેતરશે હશી;
હિરણ્યકશ્યપે વર માગ્યો છજે, હરિયે તે ઘાટ ઘાલ્યું કજે;
તો અખા તે હરિયું શી હોડ, હથેલીથી ઉજળો તે કાઢ. ૨૨૭
અણુજતો જીવ તું કાં થાય છતો, જોને વિચારિ પહેલો ક્યાં હતો;
જે કાળથા નિરમ્યા જીવ, સાર પહેલો ત્યાં હતો શિવ;
વચ્ચે બીજું ક્યાંથી વળી, એમ જાણી અખા જા ટળી. ૨૨૮

પ્રાપ્તિ અંગ.

વા પાણી સઘળો સંસાર, તેનો શું આણે ઇતખાર;
 માસ્ત માટીને લઈ ચઢે, તેનું નામ તે પિંડજ પડે;
 વંટોળે તે વપુ વાવડે, અખા આતમને કાંઈ નવ અડે. ૨૨૯
 વડપણ મેલી વસ્તુવિચાર, તન તપાસી રહે સંસાર;
 કોઈ વર્ણુ વેષ અહંકારે મરે, વહાણુ સોનાનું તે નવ તરે;
 એક મિશાલે બ્રહ્મા કીટ, જોઈ વિચારી અખા ગુરુ મીટ. ૨૩૦
 ભૂત પંચનો આ સંસાર, મુરખ વહે તે વરણુ અહંકાર;
 ભાત ચાલવા વર્ણુવર્ણુ, કોહિ મસ્તક હસ્ત કટિ ચર્ણુ;
 બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય ને શૂદ્ર, હરિનો પિંડ અખા કોણુ કૂદ્ર. ૨૩૧
 જાણુપણું મેલીને જાણુ, આકુણિયે રે,શે નિરવાણુ;
 જાણુ થયે જાણુનું નહિ જાય, જાણુજાણુહરો ખીજો થાય;
 આઘાયો નરને શું કળે, સ્વે થાય અખા જો પોતે ટળે. ૨૩૨
 પિંડ બ્રહ્માંડે ને બ્રહ્માંડ પિંડે, વસ્તુ વિચારે જો તે અખંડ;
 શું શાથી કો અળગું પડે, જો સમરસ પિંડ બ્રહ્માંડજ વડે;
 જેમ વૃક્ષને પત્ર આવે ને ખરે,તો સ્વર્ગ નર્ક અખા શું કરે. ૨૩૩
 ભમે ભાવના ખીજી થઈ, જેમ જગત અવસ્થા સ્વપ્ને ગઈ;
 તેજ મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર, સ્થૂલ થઈ પસર્યો સંસાર;
 સ્વપ્ન સંસાર જગતમાં ટળે, એમ અખા વિશ્વ બ્રહ્મમાં ભળે. ૨૩૪
 જોરે આશ્રમે મન જોતાણું, તેને નિદ્રા ઘેરે ધણું;
 નિજ રૂપે ત્યાં રહી નવ શકે, નાના કર્મ ધર્મ બહુ બકે;
 મધ્યે વ્યસન લાગ કરી જીવ, અખા આદિ અંત્યે તે શિવ. ૨૩૫
 કોઈ એક ઉત્તમ વ્યસની થયા, કોઈએક મધ્યમ વ્યસનમાં વહ્યા;
 ઉત્તમ મધ્યમ જોયે વ્યસન, જેમ મઘ કપુર જો ઘેરે તન;
 સત્કર્મ વિકર્મ જોયે વિકાર, અખા નિજરૂપે રહે નિરધાર. ૨૩૬

પ્રાપ્તિ અંગ.

બાધું બોલે આબ્યું રાજ, બેઠાં બેસાર્યાં સીધ્યું કાજ;
 વણુ કીધે મરિ લેખે રહ્યો, પ્રીતે કરી પારંગત થયો;
 હવે મારે સઘળે સુખરાસ, અખા સ્વપ્નંતર દીઠો વાસ. ૨૩૭
 કામ સકળ મુજ પૂરણુ થયું, બ્રહ્મ સાગરમાંહિ મળી ગયું;
 બોલું ચાલું હરિની સાથ, અતિ પોતે જો રૈને આથ;
 હું હરિમાં અને મુજમાં હરિ,એમ અખા નખશિખ રહ્યો ભરી. ૨૩૮

આવું જાઉં જો અળગો હોય, જેમ વેધુ માર ન ભૂલે કોય;
 વ્યાપકની વ્યક્તિ કેમ થાય, કો' આકાશ કેમ વહેર્યું જાય;
 સલંગ જાણ્યું તાં તું તો અળગ, પાંખ આવી પડતું રહ્યું ખગ. ૨૩૯
 મારે એમ પડ્યું પાધરું, હુંપાણું મટ્યું એજ આદ્યું;
 કર્મ અહંકારતાણું ગયું મૂળ, જેમ આકાશનાં ઉડે તૂલ;
 ન લલા સરખું મેં ત્યાં લહ્યું, એમ અખા જથારથ થયું. ૨૪૦
 વાંકું સમું જાણું ત્યાં હરી, હું તો મારે ખેટો ઠરી;
 ભલા ગૃહસ્થને વાડે ગાય, એમ આપ સોંપ્યું હરિમાંય;
 છીંકું ખોળતાં લાંબી પોળ, હવે અખા કર ઝાકમઝોળ. ૨૪૧
 આવનેથી બુધ આઘી વટી, લણ્યા ગણ્યાથી રહિ ઉલટી;
 ઉધડ ભાંગ્યું ટાળ્યું આપ, સેજે ટળિયો દ્વેતનેા થાપ;
 હવે રહ્યો તે હું કે હરી, વિગત કરે અખો શ્યે કરી. ૨૪૨
 મારે મોટો હુત્તર જડ્યો, જે ઈશ્વરરૂપી જહાજે ચડ્યો;
 પંચ સહિત ઉતરિયો પાર, પગ નહીં જોણું જળ સંસાર;
 હું હસ્તો રમતો હરિમાં લલ્યો, અખો જાણે તે વળણે વલ્યો. ૨૪૩
 એ સુખમારગ મેલીને શઠ, કાયકલેશ કરે કાં હઠ;
 ગીતામાં ગોવિંદ મુખ કહે, જે મારું શરણુ ગ્રહિને રહે;
 મુજ વાયક જે માને અખા, તેને સ્કંધ લહિ ઉતારું સખા. ૨૪૪
 પરમ ગુણ હરિનું એ હ્રદે, મહા પુરુષ મુનિ એમ વહે;
 જે અહંબ્રહ્મ જાણીને રહે, શરણુ જાવું શિવ એને કહે;
 અળગું નથી અખા શું કજો, આકાશને કેમ લાગે શજો. ૨૪૫

ભાષા અંગ.

ભાષાને શું વળગે ભૂર, જે રણમાં જિતે તે શર;
 સંસ્કૃત જોલે તે શું થયું, કાંઈ પ્રાકૃતમાંથી નાશી ગયું;
 આવનનો સધજો વિસ્તાર, અખા ત્રેપનમો જાણે પાર. ૨૪૬
 સંસ્કૃત પ્રાકૃત જે વડે ભણે, જેમ કાષ્ટ વિષે રહ્યો ભાથા કણે;
 તે છોજ્યાં બાણો નાવે અર્થ, તેમ પ્રાકૃત વિના સંસ્કૃત તે વ્યર્થ;
 અધા દામ વેપારી લખે, અખા બ્યાજ નોય છુટા પખે. ૨૪૭
 હરખે કરખે અનુભવ કશા, આકાશ બિદરમાં વરતે દશે દિશા;
 બ્યારે જેનું રાજ જ જાણુ, ત્યારે માનવી તેની આણુ;
 જ્ઞાન ગગનમાં નોહું દેશ કાળ, એ તો અખા અજાણ્યા જોલે આણ. ૨૪૮

પ્રતીતિ અંગ.

જ્ઞાનાધિક નોય સિદ્ધિ વડે, સિદ્ધિ નામ શાશ્વતારે પડે;
 એક મની કહાવે સાધવી, તેમ સેજ ન ધચ્છે સિધિ વાધવી;
 અખા અણલિંગી નાવે સંસાર, એ તો ફેકટ માયા ઉડાવે વાર. ૨૪૯
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ઈશ્વરને વિષે, તેને વેદ માયા કરિ લખે;
 તેની કણ્યકા તે આ જીવ, તો સિદ્ધિ સહિત કેમ થાયે શિવ;
 લોક પતીજે તે સિધ્ધ વડે, અખા અનુભવને કાંઈ ન અડે. ૨૫૦
 મૂળગો અહરોગ નહીં ટલ્યો, તેમાં સિદ્ધિરૂપી ભરમજ ભલ્યો;
 જેમ પેલો ઘેલો હોય શુધ્ધવિષે, વળી વ્યસને લાગ્યો માદક ભખે;
 અખા અહંકારને ટાળી જોય, તું ન રહે તો સિદ્ધિ સાથે સિદ્ધ મો'ય. ૨૫૧
 પોત ન લહ્યું પછે પોતે થયા, ઉત્તમ મધ્યમ વ્યસને વહ્યા;
 માયાકૃતનો નાવે અંત, માને નહીં તો જે વેદાંત;
 અખા ઉપનું ન માને આદ્ય, ક્ય વિક્રય વિના શી વ્રધ્ય. ૨૫૨
 પ્રપંચ પ્રીછી જોયો ખરો, નહીં ઉપજ ને નહીં તો વરો;
 જ્યાંથું ઉપનું નવ ઘટે, શઢ ન વળે જ્યાં જઈ આવટે;
 જાતું મરતું દીસે ખરું, અંતે અખા ભચ્યાનું ભર્યું. ૨૫૩
 જેમ દુધે શીણુ શીસોટા થાય, તોલ ન વધે આકાશ રંધાય;
 જેમ અગ્નિ જોગે જળ ઉભરે, તેમ તત્ત્વે તત્ત્વ જગત અવતરે;
 વકર્યા તત્ત્વ ધરે રૂપ નામ, અખા ઉત્પત્ત લે ઠામનું ઠામ. ૨૫૪
 પંચતણા પંચવીશે તત્ત્વ, વાસનાલિંગ તે તેનું સત્ત્વ;
 ભૂત ભૂત પ્રયે વિચરે, અને મૃત્યુ નામ પરપોટો મરે;
 ભૂતકલ્લોલ સદા સર્વદા, ચિદ્વિલાસ અખા મન મુદા. ૨૫૫
 ચલન વલણ તે ચેતનતણી, પંચરૂપે આપે થયો ધણી;
 આપ આપમાંહી વિસ્તર્યું, ન કર્યા સરખું તે ત્યાં કર્યું;
 જેમ છે તેમનું તેમ છે જાણ, સમજે સાન અખા નિર્વાણ. ૨૫૬

પ્રતીતિ અંગ.

હરિ પામવા સૌ તપ કરે, અખો હરિમાં મેળે ફરે;
 મારે સમરસ સેજ સંજોગ, સાવ સ્વતંતર પાખો ભોગ;
 જેમ ભર સાગરે તીર્થિંગલ રમે, હું હરિમાં તો દેહ કોણ દમે. ૨૫૭
 પેરે પેરે મેં જોયું મથી, જે હરિવિના પદારથ નથી;
 તો આઠ વેંતનો હું જે ધડ્યો, તે તે ક્યાં અળગો જઈ પડ્યો;
 એમ જોતાં હરિ લાગ્યો હાથ, ટલ્યો અખે ને એ રહી આથ. ૨૫૮

ઉમેરણ જે ઉસરણ કર્મ, હરિમારગમાં જાણે શ્રમ;
 સ્વાથું લઈને શ્યામાં ભરું, અખંડ બ્રહ્મની ખંડણા કરું;
 અખા એ ત્યાં છે અદ્વૈત, અહંપણાની ચુકી હદ. ૨૫૯
 અનુભવી જ્ઞાન ત્યાં એવું કથે, કર્મધર્મ ભાણ કરે જથે;
 આતમંતત્ત્વ માંહેથી ધરે, નામ રૂપ કુચા શું કરે;
 એમ અખા ત્યાં કીધી આથ્ય, હવે કામ શું જાલે હાથ. ૨૬૦
 છાંછળ માંછળની નહીં વાત, એ તો રમવી વાત અધાત;
 ખોવું મન ને લેવી વસ્ત, નાખ્ય નસંક લાઘે નહીં અસ્ત;
 કે તુટે કે અડે ન આજ, અખા હરી અર્થે હડિયું કાઢ્ય. ૨૬૧
 ક્યાંથો અવસર પામ્યો વળી, મોતી વેહે પેરાવા વીજળી;
 મરે ત્યાં તો સૌ કેા મરે, પણ સુરતે જે સ્વામી અર્થ કરે;
 અખા પામું હરિ કે ખોજી સંસાર, સર્વ નિગમું કે પાડું બાર. ૨૬૨
 તપ તીરથ સ્યા વડે હથિયાર, પુરુષ ચીંથરાનો એ સંસાર;
 તે ઉપર આયુધ શ્યાં વહે, મારિશ કેને તું તું કહે;
 પેસ ખેતરમાં ઘાલી હામ, ભ્રમ કરો ન અખા રૂપ નામ. ૨૬૩

ખળજ્ઞાની અંગ.

જ્ઞાન કથી. શું કીધું ઘાટ, અંતર અવિદ્યાયે વેધ્યાં હાડ;
 અનુભવ કરે ત્યારે એક આતમા, મુખ નિંદ્રા દીસે નહીં ક્ષમા;
 અખા કથ્યું પણ ન લહું જ્ઞાન, શું ગુરુ આગળ માંડયાતાં કાન. ૨૬૪
 ભલો કહાવ્યો પણ ભલપણ ક્યાં, જેમ ગોખર હિંડે ગોધણમાં;
 વેષ પે ' રે વીટંબના વધી, વંઠ્યું દૂધ થયું નહિ દધી;
 કવિતા થયે ન કાઢ્યું કર્મ, અખા ન સમજે મૂળજો મર્મ. ૨૬૫
 મહા પુરુષ કહાવે માંછબલી, વેષ પેયો પણ ટેવ ન ટળી;
 સ્તુતિ નિંદા અદેખાઈ આદ્ય, પે ' રે ખાચ પણ વાધી વ્યાધ્ય;
 અખા કૃપા વિના જીવ કબુધી, પાકું ઈંદ્રારણું ને કટુતા વધી. ૨૬૬
 કથા સુણી શ્રોતા શું ખટ્યો, ગુણ ગાઈને ગાનારો વડ્યો;
 થયા ગયા તે પોથે લખ્યા, પણ વણ થયાની લહો પારખ્યા;
 વણ થયો વિગત સર્વે કરે, તેને લહે અખા અર્થ સરે. ૨૬૭
 બાણ બાધ્યાને સૌ કેા મોણ, પણ બાંણાવળીને કાંઈક ભ્રેય;
 શ્રોતાવક્તા બિન્નું આણ, ટલે એ ને રહે નિરંવાણ;
 નામ હુય વંચકને સભા, અખા સહુ વહે કાળની પ્રભા. ૨૬૮

- સાચો જીહાના ગુણ ગાય, જીહે સાચો નવ લેવાય;
દર્પણ તો મુખ સુખને ગ્રહે, પ્રતિબિંબ કેમ બિંબને લહે;
આદર્શ સ્થાની જે નામ રૂપ, અખા શું તેલહે સત્ય હરિભૂપ. ૨૬૯
- અખે વિચાર વિચાર્યો ખરો, જે વાંક સર્વ આપણમાં ભર્યો;
બુદ્ધિ વોણો જીવ લૈ નવ શકે, પહે જકતદોષ કાઢી મુખ બકે;
સદ્ગુરુ જો ઉઘાડે ખાર, અખા હરિ દીસે સંસાર. ૨૭૦
- કામ ક્રોધ જે જકત આચરે, તે દેખી જીવ નિંદા કરે;
એ તો પાંચે રૂપે માયા રમે, કળ ભરાવિને ભવમાં ભમે;
વિચાર વિચારી હરિને જાણુ, નિંદા કરે અખા છે હાંણ્ય. ૨૭૧
- જિંચ નીચ દેખે તે ભર્મ, ભર્મે થાપ્યા કર્તા કર્મ;
વળી ડાહ્યો ભ્રમ કહે કર્તા રહી, પણવસ્તુ વિચાર ગયો વિસરી;
ધર્મ કર્મ નહીં કર્તા કોય, અખા પોતે વિચારી જોય. ૨૭૨
- શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, વ્યસને જીવ પમાડ્યો ધંધ;
લોભ મોહ પાંચે થયાં છતાં, પ્રાયઃ પ્રકૃતિ ઉદરમાં હતાં;
તેણે મોહ્યો જીવ રોગિણો થયો, ત્યારે અખાવસ્તુ વિચારજ ગયો. ૨૭૩
- વર્ણ ધર્મ તું રહે મૂળગે, જેણે સર્વ પડે ત્યાં વગે;
જાત વિચારે તે આતમા, અને આશ્રમ તો તારા તુજમાં;
તેં જાણ્યો છે તે નોહે ધર્મ, અખા કુસકા કુટથે શ્રમ. ૨૭૪
- ધરે પિંડ કાંઈ એકતા કરે, તેમાં જીવ આપોપું ધરે;
જડ દેહ સંગે જડતા ગ્રહે, ચૈતન પક્ષ મૂકીને દહે;
અખા કુબુદ્ધે પ્રીછે પિંડ, પણ આતમા પ્રીછે છે અખંડ. ૨૭૫
- શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, 'પંચ ભૂતનો' એ સંબંધ;
પ્રાયઃ પ્રકૃતિ છે સંસાર, વિચરે ભૂત ધરે અવતાર;
અખા તન તપાશી જીવે, કાં જીવપણે જન્મારો ખુવે. ૨૭૬
- જ્ઞાની સુર સૌંદ્ર થઈ ફરે, સુભટ તે જે અવસરે મરે;
સુખે ઘેર બેઠા સૌ જાણુ, પણ વરતે જે થોભે ધમસાણુ;
અખા કથણીથી અનુભવ તે અલગ, ઉંચા ચડે આકાશે જ સલગ. ૨૭૭
- પ્રપંચ આધારે પરબ્રહ્મને કથે, મહી વિના પાણી જેમ મથે;
શ્રમ કરે પણ નાવે સાર, જેમ નપુંસક વહે હથિયાર;
એમ અખા નોહે સદ્જ્ઞાન, માદક કેમ કરે જળપાન. ૨૭૮

કર્મ ધર્મ એ ભર્મને ભલાં, એકે ન રહે એક એકલાં;
 બુધ વોણી ઘેનુ ચાટે ચર્મ, કર્મ ત્યાં ભર્મ ત્યાં કર્મ;
 વસ્તુ વિચાર પશુને કશો, અખા ભર્મે ભર્મ અભ્યસો. ૨૭૯
 મરતું દીસે તે નાય મર્ત, ચાલે સચરાચર કાળનું કૃત્ય;
 વેતું કરવત કાઢે ગાર, તેમ શનૈઃ શનૈઃ મરે સંસાર;
 તો અખા પરને ક્યાં રુવે, આપ વિચારી શે નવ જીવે. ૨૮૦
 નહીં ઉપજ ને નહીં ત્યાં વરો, ક્યાં આકાશ ને ભેળું કરો;
 એ ભર્મે ભ્રમ માન્યો ઉપન્યો, ત્રાય સુવર્ણને ક્યાંથો બન્યો;
 અખો નહીં તો કેને કવે, થાશે માપ માપણહાર મુવે. ૨૮૧

જડભક્તિ અંગ.

પંડ પખાળે પૂજે પાણુ, મનમાં જાણે હું તે જાણુ;
 આપે આતમ બારે ભમે, મુરખ સામું માંડી નમે;
 ડાહ્યો પંડિત થઈ આદરે, તે અખા ધાર્યું કેમ કરે. ૨૮૨
 ગુણુ જ્ઞેષ્ઠએ તો ગુરુને શોધ, જે ગુરુ આપે તત્ત્વનો બોધ;
 પરને વળગ્યો હીડે અંધ, આખ્યાળો નવ વળગે અંધ;
 સદ્ગુરુ વિના ગળે બાંધી શલા, એમ અખા ભમ્યાં ભલભલા. ૨૮૩
 હરિ કહે છે તે કહે ક્યાં વસે, તેને જાણુ કાયા કાં કસે;
 બ્રહ્મજ્ઞાનમાં સર્વે વળે, જેમ બહુ મહોર સોનું એકલે;
 તૃણ માર્યે કેમ પાડો મરે, એમ અખા સૌ સાધન કરે. ૨૮૪
 ગુણુ ગાવા તે ગુણિનું કર્મ, ધારણા ધ્યાન યોગીનો ધર્મ;
 ભક્તિવૈરાગ્યવૈષ્ણવ કહે કથી, પણ વસ્તુપણામાં કર્ત્તવ્ય નથી;
 અખા પ્રપંચ હોય વિધવિધે, જ્ઞાન પિધું સાધકે જે દીધું સંધે. ૨૮૫
 સુધ માંડી સાધન તે કરું, તેજમાં રૂપ કાંઈ વાસો વસ્યું;
 જેમ મીનને તરવું તે સહેજ, પંખી જેમ આકાશે રહે જ;
 તેમ જ્ઞાતાને સાધન તે સુઝ, એમ અખા સાંને કરી બુઝ. ૨૮૬
 બોલે ચાલે તે હરિ વડે, પશુ પથ્થરને લાગી પડે;
 દ્રાવ્ય પત્ર સેવે કોને વસ્ત્રપૂજ, એમ ગઈ આતમની સૂઝ;
 મોદ ભર્યા માને નહીં વાત, અખા આણુજાણે આતમધાત. ૨૮૭
 હરિમાં રહે તે ગુણુ શું ગાય, પાપી પાવન થાવા જાય;
 કુંવારી લે વરનું નામ, સદા શોહાગણુ સંગે સ્વામ;
 પોતે પોતાને કરવો સાદ, એ તો અખા ઘેલાંનો વાદ. ૨૮૮

હરિ મળે જન રસખસ થાય, જે અળગો તે લેવા જાય;
કાંઈ તરે શું કહેતું ફરે, કોને વ્યંડળ કેને વરે;
દૈત નહીં ત્યાં રીત જ કશી, એમ અખા જોજો અભ્યસી. ૨૮૯

કરતા કોણુ ને સાધન કશું, સુણિ માની મન કરવા ધસ્યું;
વાતે વાત વાધ્યો વિસ્તાર, જેમ ધુંવાડો થયો નવસાર;
અખા વિચારી જોતાં ફેક, જેમ ઊંડો કુવો ને ફાટી ઘોખ. ૨૯૦

ઉંઘ્યો કહે ઉંઘ્યો સાંભળે, તેણે જડપણું ખેનું નવ ટળે;
જેમ ચિત્રામણના દીવા વડે, કેમ રાત અંધાની દૃષ્ટે પડે;
શું સાંભળે ને અખો શું કહે, જો માયાં લાલચથી ખીલે. ૨૯૧

પ્રપંચ પારે રહે છે રામ, સદા સર્વદા ન્યારું ધામ;
તેવડે ચાલે આ સંસાર, આગમાપાછ તે નીરધાર;
અખે રામ આળખિયો તેહ, ઉદર આભ્યંતર નાવે જેહ. ૨૯૨

શબ્દજળ કર્મના ગ્રંથ, એમાં સાર ન લાધે અંત;
સાચું સાધન જે કો કરો, વાગવિલાસ સકળ પરહરો;
શબ્દાતીતને જાણે જેહ, અખા સાચું સાધન એહ. ૨૯૩

સાચું સાધન શુદ્ધ વિચાર, જે હું મારાનો કાઢે પાર;
એ મૂઢી અન્ય સાધન કરે, જેમ ભ્રમરોગી વિન્યા વાવરે;
નિજ આત્મ જાણ્યા વિન ભર્મ, અખા નહિ ધૂટે કર્તા કર્મ. ૨૯૪

શબ્દજળ માયાનું કુંડ, ત્યાં નર પશુ પડે મતિ મૂઢ;
શણુગારી વાણી સૌ ગાય, મોહા જીવ સાંભળવા જાય;
અખા શું વાંચ્યું સમજ્યો કશું, આંખનું કાજળ ગાલે ધસ્યું. ૨૯૫

અજ્ઞાની ને ઉંટ ખચકું, જાણ્યું મૂકે નહિ મુખ થકું;
અખા અણુજાણ્યે પેઠું કાન, ચાલ્યો પંથ દર્શન ને માન;
કેને કર્તા ન જાણ્યો જડે, વઢે ઢીક ને કટારી કડે. ૨૯૬

ભણે-ગણે શી સાધી વાત, અવળાં પડ વળ્યાં વળી સાત;
જીવ નીચ હૃદયમાં હતાં, અખા થાપીને કીધાં છતાં;
પાંડિત્ય કરતાં લાગું પાપ, પાછું દૂધ ઉછેર્યો સાપ. ૨૯૭

શું સમજ્યો ગુરુ શરણે જઈ, જો બ્રાંત્ય છોત્ત ધર વાંસે રહી;
અજ્ઞાન તો રચે નવ ગયું, વાધ્યો ભર્મ એ અદ્ધકું થયું;
અખા હલાવ્યો ઠાલો હલ્યો, એ સંગુરાથી નગુરો ભલો. ૨૯૮

પ્રાપ્ત રામ કહે તે ગુરુ, બીજા ગુરુ તે લાગ્યાં વરુ;
 ધન હરે ઘોખો નહિ હરે, સંબંધ સંસારી સાચો કરે;
 અખા શું સમજ્યો ગુરુ કરી, સચરાચર દીઠા નહીં હરી. ૨૯૯
 કર્મ કરી શું હરખે હજ્યા, એ તો દામ ઉલેખે પહ્યા;
 જેને લેખે જીવ જ દળે, તે જ સમજતાં નામું વળે;
 તત્ત્વજ્ઞાન વિણ બીજું અખા, તે રમવું જેમ કાચ કાંચકા. ૩૦૦
 કહે અખો મુજ આવે હસું, એ ક્યાંયું ટીખળ મનમાં વસ્યું;
 હિરણ્યગર્ભ હરિ આપોઆપ, સાં દ્વૈત અગ્નિનક લાગ્યું પાપ;
 કોણ સુણે ને અખા કોણ કહે, હરિની વાત તો એહ જ લહે. ૩૦૧
 હું તું થૈ જોલ્યા એ ખરું, તે હું જ નહીં તો શું ઉચરું;
 જેમ મૌચરમાં વાજે સાદ, એકલો ગારુડી પૂરે નાદ;
 એહ અખા એવો શો ભેદ, તો હું માને શો વિધિ નિષેધ. ૩૦૨
 આપે આપમાં ઉડી બલા, એક કહે રામ ને એક કહે અક્ષા;
 અક્ષા રામ તે કેતું નામ, કોણ સંભાળે તે નિજ ધામ;
 કહે અખો ઉપજવ્યો કળો, કળકલે બાળ રમે એકલો. ૩૦૩

સગુણભક્તિ અંગ.

સગુણ ભક્તિ મોતી ધુધરી, મનમોહન દીસે તે ખરી;
 અંતર તાપ ક્ષુધા નવ સમે, સામા મનોરથ પેરે દમે;
 એ અખા સમજ દેહ વેહવાર, જન્મમરણ ન દળે સંસાર. ૩૦૪
 પડતું સુવર્ણ ને બીજું મન, તેનું ઘોવું ઘોવું નોય જતન;
 જે મર્મખાર અગ્નિને મળે, તો થાય ચૌદું મન પાછું વળે;
 મનની કીધી સર્વ ઉપાધ્ય, મનાતીત અખા આરાધ્ય. ૩૦૫
 અણુજાણ્યે જ્યાં ગુરુ કરી પડે, ભાત્ય પટોળેથી કેમ ખડે;
 અવળા શબ્દ પેઠા કાનમાં, વાધ્યો રોગ નાવે માનમાં;
 અખા આત્મ વિન અવળી વજ્ર, પ્રેરે કાજી પાણુ ન ફેરે કળ. ૩૦૬
 બહુ વિધ છે શાસ્ત્રનું જાળ, ઉર્ણનાભિ મૂકે નિજ લાળ;
 જીવ બુદ્ધ્યે કરી ગુંથા ગ્રંથ, મમતે સહુ વધારે પંથ;
 પણ જ્ઞાન તો છે આત્મસૂઝ, અખા અનુભવ હોય તો બૂઝ. ૩૦૭
 મુક્તિ ભક્તિ બે વાંછે ભ્રમ, પણ બેઉથી અજાગો આત્મ ધર્મ;
 જીવ થઈ થાપે ભક્તિ ભગવંત, જીવ થઈ મુક્તિ મન માને જંત;
 એ તો તેમનું તેમ છે અખા, દ્વૈત વિના નોહે પંખપખા. ૩૦૮

આત્મ લક્ષ માને પર આપ, વણુ સંતાને કેનો આપ;
વણુ જોનારે દર્પણુ જથા, યિંચ પ્રતિયિંચની કોણુ કહે કથા;
અખા દ્વૈત થયે ઉપાધ્ય, તન મન વિના એ સાધન સાધ્ય. ૩૦૯

દલ ભકિત અંગ.

જો હરિ માર્ગે ચાલે જંત, વેષ અભિમાન શું કાઢ્યા દંત;
જેમ તેમ પંથ કાપ્યાસું કામ, તો આવે હરિરૂપી ગામ;
અખા મોહો પંથે ભમ્યો, વાદ કરતાં આયુર નિર્ગમ્યો. ૩૧૦
વેષતાણું રાખે અભિમાન, સામું તેણે થાયે જનન;
સંસારી મળ ઘોવા કાજ, સાચુ મેલને દીધે વાંજ;
અખા મેલ જો નવ નીકળે, તો મેલું તે કઈ પેર ટળે. ૩૧૧
નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ સમાનું ધન, ઉંઘ્યો નર તેનું કરે જતન;
જગ્યે રુકું કુકું ટળે, જાની તે જે પાછો વળે;
અખા પ્રપંચ નહીં મારણુ, ઠાલો શું થઈ યેસે જાણુ. ૩૧૨
તપ તીરથ દેહ દમવા કાજ, જાણી ઉન્મત્ત આવે વાજ;
ફળ સંભાળાવી કીધું ખરું, હરિ મળવાનું કારણુ પરહ્યું;
અખા એ સર્વ મનનો તોર, કોડી વટાવે નાવે મોહોર. ૩૧૩
હરિ જાણીજે તે હરિવડે, મન જનથી જે અળગે પડે;
ખીજાં કર્મ મનથી નીપજે, મન સૂઝે જે તેને ભજે;
અખા તે માટે ત્યાં રહે ચેત, જ્યાં રહીને નિગમ કહે નેત. ૩૧૪
અખા તે જ નર ચેત્યો ખરો, જે ચાલ્યો માથે ઉપરો;
ઊંઠ હાથમાં સૌ કો રમે, જગ જોગ એટલામાં ભમે;
મુકિત ચતુર્ધા એટલા લગે, પણ પદ રહી જોતાં પડશે વગે. ૩૧૫
અણુલિંગી મોહોટો ઉપદેશ, જે ધ્રુષ્ટિ અજ વિજણુ મહેશ;
લિંગ ચતુષ્ઠયથી પર યથા, જ્યાં ન મળે જકત સંબંધી કથા;
અખા એ ત્યાં ચિદઆકાશ, પણ પ્રાયઃ શબ્દ નોહે સમાસ. ૩૧૬
ભકિત કરતાં ભરમે બહુ, પણ ભજનભેદ ન જાણે સૌ;
જ્યાં શુચિ અગ્ર રહેવા નહીં ઠામ, એમ ભરી પૂરણુ રહ્યો રામ;
ત્યાં તો કરતા દીસે ધાત, તો એમ અખા કેમ ધાતે વાત. ૩૧૭
પેલે એાળખ્યા હરિ પછી ભજે, કાં વોરે જોયા વિના વજે;
ચૈતન્ય બ્રહ્મ કહે વેદ વાણ્ય, તું તો માને પીતળ પાણુ;
આતમની અવગણના કરે, અખા ભકિત કેમ પડશે વરે. ૩૧૮

જ્ઞાન વિના ભક્તિ તે અશી, ભસસે શ્વાન જેમ ઉઠે ભશી;
 લારે લાર જેમ ચાલ્યો સોર, ત્યાં કાણે દીઠો તો ચોર;
 જે જેણે દીઠું સાંભળ્યું, અખા તે તે વળણે વળ્યું. ૩૧૯

જેવી શાસ્ત્ર સંત વાણી વદે, તેવું નરને આવે હ્રદે;
 હું મમતા દેહ જે આળખાય, સર્વાવાસ હરિ ત્યારે જણાય;
 સચરાચર જાણ્યાવિણુ હરી, અખા દ્રોહબુદ્ધી જ્યાં ત્યાં કરી. ૩૨૦

જ્ઞાન વિના ભક્તિ નવ થાય, જેમ ચક્ષુ હીણો જ્યાં ત્યાં અથડાય;
 તે માટે જ્ઞાની ગુરુ કરો, હરિ દેખાડે સભરો ભર્યો;
 ગુરુ જ અખા નવ જાણે રામ, તે શિષ્યને શું આપે નામ. ૩૨૧

જેતાં વિચારી સ્વે નિજ ધામ, ઉપાધિ આવવા નોતું ઠામ;
 આવી અચાનક ઉઠી બલા, સુખી દુઃખી નર ભુંડા ભલા;
 પંડિત જાણુ થાપે જીવ કર્મ, અખે માયાનો પ્રીછ્યો મર્મ. ૩૨૨

નિજ શક્તિએ કર્યું આકાશ, તત્ત્વે તત્ત્વ હવો પ્રકાશ;
 અંશે અંશ ભૂતિક પિંડ થયા, સત્તા બળવડે ચાલી ગયા;
 જેમ ખડક્યાં પાત્ર અગ્નિથી ઉજળુ, એમ અખા બળ વ્યાધ્યું વિજળુ. ૩૨૩

પાત્ર માત્રમાં હોય વરાળ, પિંડ સાથે હોય મનની જાળ;
 મનને જોઈયે સર્વે વિષય, પણ મૂળ અગ્નિને નવ લખેય;
 વિષયને મન તે આ સંસાર, અખે એવી વિધ્યે કાઢ્યો પાર. ૩૨૪

મુજ જેતાં એ મન સુધી દુઃખી, પણ મનાતીત ન શકે પારખી;
 મનના માર્યા જાએ એહ, એમ સમજણુ નહિ સમજે તેહ;
 ચૌદ લોક રૂપે મન થયું, અખા મનાતીત જેમનું તેમ રહ્યું. ૩૨૫

પ્રપંચપાર પરમેશ્વર રહે, કાં ગુણનાં કૃત તે સાચાં કહે;
 ગુણુ તે જાય મરે અવતરે, તેને સત્ય જાણે તે દેરા પ્રેરે;
 ગુણુ પારે જેનો અધ્યાસ, અખા તે નોહે સ્વામી દાસ. ૩૨૬

અખે જગતથી અવળું કર્યું, જીવત મૂકી મૃતક આદ્યું;
 મૃતક શમું મીઠું કાંઈ નથી, સારમાંથી સાર કાઢ્યું મથી;
 પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ જીવતાને ભય, પણ અખા મુવો તે નિર્ભય. ૩૨૭

રામ નામ પ્રીછે ગુણુ ધણો, જેમ અમૃતમાં ગુણુ પીધાતણો;
 વણુ સમજ્યો સુડો નિત્ય કહે, રામ કેઠ પંજરમાં રહે;
 ક્યાં પૂજે ગાયો પરીક્ષિતે, અખા મુક્તિ પામ્યો પ્રીછતે. ૩૨૮

આત્મલક્ષ અંગ.

આકાશ આધેરી જાણો વસ્ત, ત્યાં નહિ મળે ઉદય ને અસ્ત;
 ઉદય અસ્ત તો જ્યાં આકાર, તે જાણો સધળો સંસાર;
 તે સંસાર સ્થાન છે શૂન્ય, આંહીં અખા રાખે જો મૂન્ય. ૩૨૬
 જે આકારને માને સત્ય, તે શૂન્યવાદી તેમાં નહિ વ્રત;
 આકાર નિરાકારને જે કેનથી, મિથ્યા વાદ કરતાં મરે જો મથી;
 શૂન્યવાદી એ જેનું નામ, અખા જેથી પર હરિનું ધામ. ૩૩૦
 ગુણવાદી ગુણને કહે હરિ, તે માયા રચિત જાય ઉસરી;
 તે માટે ગુણને સ્થળ શૂન્ય, ખટદર્શન મત પાપ ને પુન્ય;
 કુટજાની કહે સત્ય આકાશ, અખા એ મિથ્યા અધ્યાસ. ૩૩૧
 વસ્તુને ઉપમા શૂન્યતણી, તે માટે વસ્તુ તે શૂન્ય જ ઘણી;
 તે માટે શૂન્યવાદી નામ, શૂન્ય કને લહ્યું મૂળગું ધામ;
 તે માટે તે તેવા અખા, પ્રપંચ પાર નવ ગયા લખા. ૩૩૨
 અતિ ઘણો આઘો પરમેશ, મન તણો ત્યાં નોહે પ્રવેશ;
 અમન તે નર આધેરો જાય, ત્યાં શબ્દ પહોંચે નહિ કાય;
 સહુ ઉપાસે મનની વૃત્ત, અખા ન લાઘે હરિની નર્ત્ય. ૩૩૩
 શૂન્યવાદિ શૂન્ય કુચા લખે, પણ શૂન્ય તત્ત્વને નવ જોળખે;
 સાકારી આકારને ગાય, તે ત્યાં કાળે શીટી જાય;
 તે માટે તત્ત્વદર્શી ખરો, અખા જે સર્વે ઉદ્ધરો. ૩૩૪
 સાચો અંતરજ્ઞમી ગોર, બીજો ગુરુ બાજીગર મોહોર;
 તેનો અર્થ કહેવા શોભવા, સંસારીનું મન લોભવા;
 પણ રીધાવેજેમ રૂપૈયાવડે, તેમ અખા આતમથી આતમ જડે. ૨૩૫
 સ્થાપર પરપંચ જેસે ઘાટ, જેનું મૂળ મિથ્યા છે નાટ;
 જગત થયું તે ત્રણ ગુણ વડે, ત્રણ ગુણને તે માયા ધડે;
 તે માયા તો નહીં પ્રમાણ, તો અખા શું થાયે જાણ. ૩૩૬
 ઉંઘ્યા બરલે પંડિત કવી, જે મનની વૃત્તિ રહ્યા અનુભવી;
 એક એકનું જોણું નવ મળે, ખટ દર્શન જુજવાં આક્રમે;
 સૌને હું મારાનો થાપ, અખા ન સમજે આપે આપ. ૩૩૭
 દષ્ટ પદારથ થાયે ફેક, ચર અચર ને ચૌદે લોક
 ગુંથે ગ્રંથ વાંચે સાંભળે, તે ત્યાં કાળે સધળા ટળે;
 અખો શો રાખે નિરધાર, જે જોણું તે થાય સંસાર. ૩૩૮

મનવા કરતાં મનશું અખે, પ્રપંચ દીઠો ચૈતન વિષે;
 નિર્મળ દર્પણ હોય અતિ સાર, તેમાં ભાસે બહુ આકાર;
 જેમ તે તેમ જાણે આતમા, તે નર કહિયે સર્વોત્તમા. ૩૩૯

આતમ સમન્યો તે નર જતી, શું થયું ઘોળાં ભગવાંવતી;
 જોડે તોડે ભેડે વાળ, એ તો સર્વ ઉપલો જળજળ;
 પ્રીછીને સંકોડે વ્યાપ, તો અખા રહે આપે આપ. ૩૪૦

વણુ સમજે દાવાગિર ઘણા, વેપ વખાણે આપ આપણા;
 ટળવું ઘટે ત્યાં સામો થાય, વણુ સમજે એમ વોંકો જાય;
 પેયો વેપ ને વાધી ઠેક, એમ અખા કેમ થાયે એક. ૩૪૧

અખો શું કવિતાપણું કરે, જે વાત કશી ન પહોંચે શરે;
 કે લેવું કે મૂકવું કહે, તે તો ત્યાં આધેરું રહે;
 ફેવું કરતાં આવે લાજ, સમન્યા સરખો છે મહારાજ. ૩૪૨

ઉંકલ પડે તે ભેડયું ખરું, જેણે જીવપણું જાયે પરું;
 આછી સઘળો મોહ ભેડાય, મનનું ગમનું સૌ કો ગાય;
 અખા અર્થ સહિત કે જે સાત, નાચે પૂત તવ લાજે માત. ૩૪૩

આપ હચ્છાએ સગણુજથો, ત્યાં કોણુશિખામણુ દેવા ગયો;
 પસર્યું પોત તે અકસ્માત, કાળ કર્મ શિર મૂકે વાત;
 અખા તે હચ્છા છે સદા, પણ જડત સત્ય માની જે જદા. ૩૪૪

જડતભાવ નહીં ત્યાં લેશ, ત્યાં સત્ય મિથ્યાનો શું ઉપદેશ;
 કેનાં જન્મ કર્મ રૂપ નામ, સીમ કશી ત્યાં ન મળે ગામ;
 અખા નહીં ત્યાં પ્રાયઃ પિંડ, એ તો જેમનું તેમ અખંડ. ૩૪૫

દેવજનને ત્રી કેમ કરી કહે, પોતે પોતાને શું સૂચવે;
 દેવ વિના નહીં જોએ ઘાટ, એકલો ત્યાં નવ જોલે નાટ;
 અખા લક્ષ સહિત જે દેવ, તે કે તે કવતે છે અદેવ. ૩૪૬

કેમકે સત્ય આપે સંસાર, કોઈક સત્ત્વ કહે નિરાકાર;
 જેના આપણારા દુષ્ટ, જેમ છે તેમ ત્યાં કો નવ કળે;
 અખો ગળ વિચાર્યું આપ, આપણુદારના રાખ્યો થાપ. ૩૪૭

સગવું નિર્મળુ ક્યંતો સ્વર્ગ, જાંખો રૂંપો સ્વાગી સ્વર્ગ;
 સગ વડે બેસતો માણતો, ખાતો ખીતો ન માણતો;
 મનસુ કો નેદાંતો સાર, કૈવલ્ય રાજ અખા આકાર. ૩૪૮

જ્ઞાનદગ્ધ અંગ.

જ્ઞેગ ધ્યાન તપ તીરથ ત્યાગ, ભક્તિ કર્મ ને વૃક્ષ વૈરાગ;
 વિષય વર્ત્ય નાના વિધ ભોગ, ચાલ્યો જાય છે ચેતન જ્ઞેગ;
 અખા સર્વ સ્વામીના રંગ, સદા સર્વદા આપ અભંગ. ૩૪૯
 અખા જ્ઞેતાં ત્યાં વસ્તુ વડે, ખીજું આપોપું નવ જડે;
 એમ જ્ઞેતાં કોણ કેને ભજે, પામણુહાર ન લાધે રજે;
 અદબદ સ્વામી અટલ અનાદ્ય, એ સમજ્યા વિના સધજો વાદ. ૩૫૦
 હાથ પગાજો સુંદર શ્યામ, એવો અટકલ્યો લોકે રામ;
 એવા પ્રભુતાણા અમે દાસ, જેનો હશે વૈકુંઠમાં વાસ;
 ક્યારે કે તે લે અવતાર, તો એમ અખા કેમ પામે પાર. ૩૫૧
 સકળ ચરણ શિર કર અવેવ, સકળ શબ્દ જોલે જે દેવ;
 તેમાં ઉગી નીકળ્યું સહુ, નિત્ય ખરે નિત્ય વાધે બહુ;
 કેમ કહું કો કાળે અવતાર, જ્ઞે તે વડે ચાલે સંસાર, ૩૫૨
 કદલીસ્થંભ ધણાં પડ વળે, વચમાંથી લુંખો નીકળે;
 જકત કાતરો કેલ મહા ભૂત, જે વડે રંભા તે અદ્ભુત;
 અખા અરૂપી ઉગ્યો જ્ઞેષ્ઠ, પૂર્વપક્ષ ન કરશે કોષ્ઠ. ૩૫૩
 એમ અખાને હરિ ત્યાં જડ્યો, કાયકલેશ કરવો નવ પડ્યો;
 ત્યાં લગે ધૂપ પૂજાપર વાલ્ય, જ્યાં નહિ લાધી હરિની ભાલ્ય;
 અજ્ઞાન સહુને મૂસળ માંચ, અળગા અળગા સૌ કો ધાય. ૩૫૪
 તરણા એથે ડુંગર રહે, એવો ઉખાણો સર્વે કહે;
 તરણું તે જીવનો અહંકાર, તે પાછળે રહ્યો કર્તાર;
 અખા અહંકાર વધાર્યો ગમે, તે માટે જીવ ભવમાં ભમે. ૩૫૫
 કર્મ ગ્રહે એવું શું સદા, સુખમાંથી આવે આપદા;
 જેમ વગડામાં કીજે તાપણું, તેણે સૂઝે ન સૂઝે થોડું ધણું;
 કર્મતણી એવી ચકચુંધ, અખા ન ભાગે મનની રંધ. ૩૫૬

જ્ઞાનદગ્ધ અંગ.

જ્ઞાનદગ્ધ તે બલ્યા ઝોગણા, કથતાં વધતાં દીસે ધણા;
 વાવ્યાં ન ઉગે અન્ન ન થાય, તેમ બ્રહ્મ કર્મ બેઉથાં જાય;
 કહે અખો નર વંઝ્યા શરે, નર નારીની નિંદા કરે. ૩૫૭
 બ્રહ્મ કર્મ ઉભેથા બ્રજ, જેમ અધછેદાં કુદટને કષ્ટ;
 સંપ્રદાય શુદ્ધ નાવ્યું જ્ઞાન, મનમાં તે જ્ઞાનીનું માન;
 કહે અખો નર મુકતા પ્રેરે, નગર ધૂટી ઘેનુ ઝોખર કરે. ૩૫૮

મનવા કરતાં મનશું અખો, પ્રપંચ દીઠો ચૈતન વિષે;
 નિર્મળ દર્પણ હોય અતિ સાર, તેમાં ભાસે બહુ આકાર;
 જેમ તે તેમ જાણે આતમા, તે નર કહિયે સર્વોત્તમા. ૩૩૯
 આતમ સમન્યો તે નર જતી, શું થયું ઘોળાં ભગવાંવતી;
 બોડે તોડે જોડે વાળ, એ તો સર્વ ઉપલો જન્મળ;
 પ્રીછીને સંકોડે વ્યાપ, તો અખા રહે આપે આપ. ૩૪૦
 વણ સમજે દાવાગિર ઘણા, વેષ વખાણે આપ આપણા;
 ટળવું ઘટે ત્યાં સામો થાય, વણ સમજે એમ વાંકો જાય;
 પેર્યો વેષ ને વાધી ઠેક, એમ અખો કેમ થાયે એક. ૩૪૧
 અખો શું કવિતાપણું કરે, જે વાત કશી ન પહોંચે શરે;
 કે લેવું કે મૂકવું કહે, તે તો ત્યાં આધેરું રહે;
 કેવું કરતાં આવે લાજ, સમન્યા સરખો છે મહારાજ. ૩૪૨
 ઉકેલ પડે તે જોડ્યું ખરું, જેણે જીવપણું જાયે પરું;
 બાકી સઘળો મોહ જોડાય, મનનું ગમતું સૌ કો ગાય;
 અખા અર્થ સહિત કે જે સાત, નાચે પૂત તવ લાજે માત. ૩૪૩
 આપ ઇચ્છાએ સગુણજથ્થો, ત્યાં કોણુશિખામણ દેવા ગયો;
 પ્રસર્યું પોત તે અકસ્માત, કાળ કર્મ શિર મૂકે વાત;
 અખા તે ઇચ્છા છે સદા, પણ જકત સત્ય માની જે જદા. ૩૪૪
 જકતભાવ નહીં જ્યાં લેશ, ત્યાં સત્ય મિથ્યાનો શું ઉપદેશ;
 કેનાં જન્મ કર્મ રૂપ નામ, સીમ કશી જ્યાં ન મળે ગામ;
 અખા નહીં જ્યાં પ્રાયઃ પિંડ, એ તો જેમનું તેમ અખંડ. ૩૪૫
 કૈવલ્યને કો કેમ કરી કવે, પોતે પોતાને શું સૂચવે;
 દ્વૈત વિના નહીં જોસે ઘાટ, એકલો ત્યાં નવ જોલે નાટ;
 અખા લક્ષ સહિત જે દ્વૈત, તે કે તે કવતે છે અદ્વૈત. ૩૪૬
 કોઈક સત્ય થાપે સંસાર, કોઈક સત્ત્વ કહે નિરાકાર;
 બેના થાપણુદારા ટળે, જેમ છે તેમ ત્યાં કો નવ કળે;
 અખો મૂળ વિચાર્યું આપ, થાપણુદારનો રાખ્યો થાપ. ૩૪૭
 સગુણ નિર્ગુણ કથવો રહ્યો, બાંધ્યો રુંધ્યો સ્વામી લહ્યો;
 સદા હરિ જોલતો ચાલતો, ખાતો પીતો ને માલતો;
 અખો કહે વેદાંતનો સાર, કૈવલ્ય બ્રહ્મ પ્રભા આકાર. ૩૪૮

જ્ઞાનદગ્ધ અંગ.

ભોગ ધ્યાન તપ તીરથ ત્યાગ, ભક્તિ કર્મ ને વૃક્ષ વૈરાગ;
 વિષય વર્ત્ય નાના વિધ ભોગ, ચાલ્યો જાય છે ચેતન ભોગ;
 અખા સર્વ સ્વામીના રંગ, સદા સર્વદા આપ અભંગ. ૩૪૯
 અખા ભેતાં ત્યાં વસ્તુ વડે, ખીજું આપોપું નવ જડે;
 એમ ભેતાં કોણ કેને ભજે, પામણહાર ન લાધે રજે;
 અદબદ સ્વામી અટલ અનાદ, એ સમજ્યા વિના સધજો વાદ. ૩૫૦
 હાથ પગાણો સુંદર શ્યામ, એવો અટક્યો લોકે રામ;
 એવા પ્રભુતણા અમે દાસ, જેનો હશે વૈકુંઠમાં વાસ;
 ક્યારે કે તે લે અવતાર, તો એમ અખા કેમ પામે પાર. ૩૫૧
 સકળ ચરણ શિર કર અવેવ, સકળ રાજદે જોલે જે દેવ;
 તેમાં ઉગી નીકળ્યું સહુ, નિત્ય ખરે નિત્ય વાધે બહુ;
 કેમ કહું કો કાળે અવતાર, ભે તે વડે ચાલે સંસાર, ૩૫૨
 કદલીચંદ્ર ધણાં પડ વળે, વચમાંથી લુંચો નીકળે;
 જકત કાતરો કેલ મહા ભૂત, જે વડે રંભા તે અદ્ભુત;
 અખા અરૂપી ઉગ્યો ભેદ, પૂર્વપક્ષ ન કરશે કોઈ. ૩૫૩
 એમ અખાને હરિ ત્યાં જડ્યો, કાયકલેશ કરવો નવ પડ્યો;
 ત્યાં લગે ધૂપ પૂજાપર વાલ્ય; જ્યાં નહિ લાધી હરિની ભાલ્ય;
 અજ્ઞાન સહુને મૂસળ માંચ, અળગા અળગા સૌ કો ધાય. ૩૫૪
 તરણા એથે ડુંગર રહે, એવો ઉખાણો સર્વે કહે;
 તરણું તે જીવનો અહંકાર, તે પાછળે રહ્યો કર્તાર;
 અખા અહંકાર વધાર્યો ગમે, તે માટે જીવ ભવમાં ભમે. ૩૫૫
 કર્મ ગ્રહે એવું શું સદા, સુખમાંથી આવે આપદા;
 જેમ વગડામાં કીજે તાપણું, તેણે સૂઝે ન સૂઝે થોડું ઘણું;
 કર્મતણી એવી ચક્રચુંદ, અખા ન ભાગે મનની રંધ. ૩૫૬

જ્ઞાનદગ્ધ અંગ.

જ્ઞાનદગ્ધ તે બલ્યા ઓગણા, કથતાં વધતાં દીસે ઘણાં;
 વાવ્યાં ન ઉગે અન્ન ન થાય, તેમ બ્રહ્મ કર્મ જોઉંથાં જાય;
 કહે અખો નર વંઠ્યા શેરે, નર નારીની નિંદા કરે. ૩૫૭
 બ્રહ્મ કર્મ ઉભેથા બ્રષ્ટ, જેમ અધજેઘાં કુટ્ટને કષ્ટ;
 સંપ્રદાય શુદ્ધ નાવ્યું જ્ઞાન, મનમાં તે જ્ઞાનીનું માન;
 કહે અખો નર મુક્તિ પ્રેરે, નગર છૂટી ઘેનુ ઓખર કરે. ૩૫૮

દોષ દષ્ટિ દુર્મતિ નવ ટળી, તો શું સાધ્યું કથા સાંભળી;
 ગુરુવચન પાળે તે સંત, ઘાટ ધણેરા કાઢે દંત;
 કહે અખો હરિની નહિ મયા, સાંભળીને સામા શઠ થયા. ૩૫૯
 એક શક્તુ જ્ઞાન કથે દામણા, તે હરિ ફળ પામે વામણા;
 પાપ પુણ્યના ભેદ અખો લલ્લા, જે હતું તે સમઝી રહ્યા;
 કહે આપે મૂકે વાધે માન, અખા એહ તે શક્તુ જ્ઞાન. ૩૬૦
 શક્તુ જ્ઞાન ને વ્યંડળ મૂંછ, કરપી ધન ફૂતરાનું પૂછ;
 એ આરેથી અર્થ ન થાય, સામું એળ ઉઘાડે કાય;
 અખા અમલ વિન હાકમ જશે, કથ્યું જ્ઞાન પણ હરિ નવ વસે. ૩૬૧
 જ્ઞાનીનાં નાચે ટોળાં ટોળ, મુક્તા નાચે સર્વ ગજકપોલ;
 શબ્દવેધિ જોયા કાય સંત, શંખ સકળ નાય દક્ષણાવંત;
 જેઠમાં નિપજે કો એક જન, બાકી અખા રમાડે મન. ૩૬૨

વિભ્રમ અંગ.

કોને ક્યાં થઇ જશે જંત, જોતાં સૌનો આધે અંત;
 જેનું જેનું વાંછે શરણુ, તે ત્યાં સધળા પામે મરણુ;
 જેમ નાળગોળે તુંબડીની આજ્ય, એમ ન ભાંગે મનની જાજ્ય. ૩૬૩
 ત્યારે મન પામ્યું નિજ ભાન, જ્યારે થઇ રહ્યું સર્વ સમાન;
 સત્ય પુરી મધ્ય મારું આજ્ય, સર્વ સરખું જ્યારે ભાંગી જાજ્ય;
 જેમ કરી ક્વાથ રોગીને વિષે, અખા અરોગી સર્વે ભાજે. ૩૬૪
 હાંશે છવ કર્માધીન થાય, વ્યસને વ્યસની માદક ખાય;
 પોતે જોતાં પૂરણુ બ્રહ્મ, ભાત્યે જોતાં સર્વે ચર્મ;
 ચૌદે લોક અખા એક ઠાઠ, ત્યાં ઉંચ નીચ તે મનનો ઘાટ. ૩૬૫
 અખા શોધીને શળ જેસાજ્ય, સદ્ગુરુ સંગે જાઇશ પાર;
 ઇંદ્રિય ગ્રાહ્ય પરમેશ્વર નથી, ભર્મે કોઇ ન મરશે મથી;
 દષ્ટ પદારથ માન્યે સિધે, તારો સંકલ્પ જાણુ તે વિધે. ૩૬૬
 સ્વયં પરમેશ્વર વ્યાપી રહ્યો, અનંત કોટિ રૂપે એક થયો;
 જેમ જર છોડ સહિત પાનોઢય, તેમ એક બ્રહ્મસધને આઠોઢય;
 એમ જોતાં તું બીજો નથી, ફેકટ અખા તું ન મરીશ મથી. ૩૬૭
 મૃગ ગળ પત્ર ફળ ફૂલ, સુવર્ણ આડ જેમ એક જ મૂલ;
 રૂપ રંગ શોભા એકાંત, તેમાં બીજું દેખે બ્રાંત;
 અન્ય નથી અખા કો કાળ, આપ આદે દષ્ટ એવું ભાજ્ય. ૩૬૮

વિભગં અમ.

- શ્વાન સ્વપચ ગૌ બ્રાહ્મણ જ્ઞેય,, રામ થકી અળગો નહીં કોય;
તત્ત્વ એક ને ચૈતન એક, નામ રૂપ ગુણ કર્મ અનેક;
આપે અખા ચલાવે ખેલ, એમ સમજતાં પડે ઉકેલ. ૩૬૯
- હિંચ ખરા તે હિંચ ન જાણુ, નીચ તે નોહે નીચ નિર્વાણુ;
હિંચમાં રામ જમણો નથી ભર્યો, નીચ પિંડ ઠાલો નથી કર્યો;
કહે અખો સ્વપ્રામાં બક્યો, જેમ છે તેમ જ્ઞેઈ નવ શક્યો. ૩૭૦
- મૂલ સૂજ જેને ઉપજે, તે નર કાંઈ ભજે ન કે તજે;
માલ જ્ઞેઈને વોરે ધાટ, અધિકું ન ગણે નખશિખ માટ;
અખા સઘજો મોહવ્યાપાર, જ્ઞેતાં વસ્તુ વિચારે પાર. ૩૭૧
- એક જ્ઞાતી ને ખીજું નાવ, તાર્યાં તાર્યાંનો જ્ઞેને ભાવ;
ભૂપતિ ભીખારી ગર્દભ ગાય, ચૈતન જાણી તાર્યાં જાય;
આઘ અંત ન ગણે ને વહે, અખા વસ્તુવિચારે રહે. ૩૭૨
- સર્વાતીત સર્વ રૂપે સદા, એવું ચૈતન સમજે સદા;
તેમાં આવ્યા ચૌદ લોક, અદકું આહું થઈ ગયું ફેક;
અખા મોટા તે અતુલવ વડે, હૈયે ઉપાધ્ય કરવી નવ પડે. ૩૭૩
- કાં પરોક્ષ જીવે પરમેશ, તે રહેશે આપોપું શેષ;
ભાવાંતરનો પડિયો ફેર, અહંભાવ મોટું અંધેર;
અહં બ્રહ્મ સત્ય માનો ભાવ, સારે અખા સ્વતંત્ર જ સાવ. ૩૭૪
- અહં બ્રહ્મ રોપી રહે થંભ, પ્રાત્યે પરમેશ્વર ઉચ્ચો શંભ;
સદા સર્વદા ચાહ્યું જાય, તું અણુછતો ઉભો શાને થાય;
અખા તપાસી જ્ઞે તું તુને, તન જડે બાર જે ભૂલ્યો કને. ૩૭૫
- વેદવચન માને સત્ય કરી, આપોપું સંભાળે ફરી;
એ મૂકીને થઈશ મા ભલો, તો વલોણુ પડશે વલો;
નહીં પામો આતમ નવનીત, અખા આણ્ય તું નીજ પરતીત. ૩૭૬
- પુણ્ય રાખ્યે નવ જાણે પાપ, અગ્નિ રાખ્યો તો રાખ્યો તાપ;
જ્ઞેત્ય કરે પણ લાગે આળ, શોભે તેમ વધે જંજળ;
અખા તે માટે વસ્તુ વિચાર, જે હસતો રમતો પામે પાર. ૩૭૭
- વસ્તુ વિચારે એટલો લાભ, નિર્વિકાર સદા રે આભ;
કોટિ બ્રહ્માંડ ઉદરમાં રમે, આપ આયાસ નહીં કો સમે;
અચળ્યો લક્ષ એવો છે સદા, અખા નોહે દ્વૈત આપદા. ૩૭૮

- સર્વે સુખની સીમા જ્ઞાન, જે સકલ તેજનું આપે ભાન;
રવિ રથ બેઠે જે નર પ્રેરે, તેને તિમિર કેમ આવરે;
લક્ષાલક્ષ વિના જે લક્ષ, અખા ન મળે પક્ષાપક્ષ. ૩૭૯
- ન્યાં પ્રાણી ત્યાં છે પ્રાણેશ, તું જોતો હીડે પરદેશ;
પેલું ત્યાં એક વાંકું થયું, અખા આપોપું વિસરી ગયું;
વિસર્યું તો સંતને જઈ પૂછ, તોડે જોડે કાં ડાઘી મૂંછ. ૩૮૦
- જીવતણી છે અવળી સૂજ, ધાય ધૂપે કો પાટલ પૂજ;
બાહ્ય કર્મ કરતાં ધુંચાઈ, મતદર્શનના મળ બંધાઈ;
અખા જાણે છે અહંતા કાટ, ત્યાં ભીડ્યાં છે કર્મકપાટ. ૩૮૧
- પટદર્શન કરતા વિખવાદ, મધ્યે માયા પોષે સ્વાદ;
દાન દયા શીળ કહેતાં જાંય, મંત્ર જાપ તીરથ મહિમાય;
અખા બાળકની પેરે થયું, જોરાં સાટે ઘરેણું ગયું. ૩૮૨
- ખરાંબ થયો જીવ વ્યસને કરી, કર્મ વોર્યાં ને ખોયા હરિ;
આગલ્યા ભવને સારુ કરે, ધન તન મન ત્યાં બહુ વાવરે;
મને જાણે એ હરિ ભજન, વાઘે વેળ અખા એ અવતરણ. ૩૮૩
- અતિ જીની મહા મોહની જાળ, કંઠે પડ્યાં થયા બહુ કાળ;
અળગાં ઉપાસન અળગા દેવ, કરી હિમ્મત બાંધે અહમેવ;
અખા એહ મોટો ઉત્પાત, ઘણા પરમેશ્વર ક્યાંની વાત. ૩૮૪
- સાર હતું તે ક્યાંયે રહ્યું, વ્યસની મન ક્યાંયે વહી ગયું;
ચોર જોલાવ્યા સાથે ઘણા, તે ઠગતા જાંય થઈ આપણા;
પરબ્રહ્મ મૂળગું ઘર અખા, કેમ પામે જેને એવા સખા. ૩૮૫
- કોય કહે મોટો શિવદેવ, કોય કહે વિજયું મોટો અહમેવ;
કોય કહે આદ્ય ભવાની સદા, યુધ કલ્કીના કરે વાયદા;
જૈન કર્મની સદા દે શીખ, યવન માને કલમે શરીર;
અખા સૌ બાંધે બાકરી, ક્યાંય ન જીવે હરિ પાછો પ્રરી. ૩૮૬
- ઘણા શબ્દ પડ્યા જે કાન, તેને તેનું લાગ્યું ધ્યાન;
કોય મુશળ પરવાહે વણા, કોઈ શબ્દને ગ્રાહે ગ્રહા;
એમ જોયાં ખાતો સંસાર, અખા વિના વસ્તુવિચાર. ૩૮૭
- લોક એક એકતનો હાઠ, નિપજતાં જાંય ઘાટે ઘાટ;
મુર અમુર પશુ નર નાગ, સેજે પડતા જાણે લાગ;
પિંડ પાંડેલો ત્યાં નોતો જીવ, અખા પરવા છે એમ જ સદૈવ. ૩૮૮

વિભ્રમ અંગ.

પ્રવાહ પુરાતન ચાલ્યો જાય, આગળ દીસે ને પાછળ ભુંસાય;
 મોઢે ફૂલ્યા ને પાછળ અદીઠ, ખપે ખરું ને રહે અનીઠ;
 અખા જો જોસે એ ઘાટ, એ સમજ્યા વિના સર્વ અટાટ. ૩૮૯
 પોતામાં વીખે વીખણું, નહીં સંભાળે ધર આપણું;
 થઈ ગયું ને વળિ આગળ થશે, તેની વાત કરે સૌ રસે;
 એમ ચાલ્યો અવળો સંસાર, અખા ધરમાં ખોયો સાર. ૩૯૦
 વેલ ન દીસે દીસે પાન, દીસે કીરણુ ન દીસે ભાન;
 પ્રવાહ ન દીસે દીસે તરંગ, તેમ ચિદ્ ન દીસે દીસે અંગ;
 અખા દેખણુંહારો દ્વૈત, ટળતે રહે તે સર્વાતીત. ૩૯૧
 સર્વાતીતમાં ઉત્પત્તિ અંત, શેષનાગ વૈકુંઠ પરજંત;
 ચૈતન કારણ કારજ ભૂત, પટ કારજ ને કારણ સૂત;
 અખા જાણુ અરૂપી વડે, તે જોતાં અનુભવ નીવડે. ૩૯૨
 એમ જાણ્યા વિણુ ઠાલા સહુ, ઘણાં આચરણુ આચરે બહુ;
 સર્વે સ્વમાંતરના ભોગ, જપ તપ સંયમ સાધન જોગ;
 કહે અખો જે ખરો જાગશે, તેને એવો અનુભવ હશે. ૩૯૩
 લોહનાં બાર ને રૂપાના દેવ, એક દેરાસરમાં થાતી સેવ;
 તેમાં આવી પારસ રહ્યો, સર્વ સાજ સોનાનો થયો;
 ઉત્તમ મધ્યમ કર્મ જ્ઞાનવડે, અખા સર્વે હરિ નીવડે. ૩૯૪
 અખા શમશ્યા સરખી ખરી, જો સમજે તો નીપજે હરી;
 ઉંડા જળમાં રત્ન જ પડ્યું, કેમ ડબકી ખાય કને તુંબકું;
 છોડ તુંખીફળ જડશે રત્ન, અખા સમજ તો મોટું જતન. ૩૯૫
 ડહાપણુ ભોળપણુ છાંડી રહે, આડય કરે હરિ મારગ એ;
 ભોળાંને અસુજની આડય, વિચક્ષણુ પડ્યો ચતુરાઈની ખાડય;
 અખા તરવું તેને માથે ભાર, હીરા છાર એ નાખે પાર. ૩૯૬
 ઘણું પંડિત ડાહ્યા ગુણવાન, ન્યાય પારખું સંગિત ગાન;
 અષ્ટાવધાની પિંગળ કવી, મંત્રભેદ ઔષધ અનુભવી;
 અખા એટલે જો હરિ નવખટયો, તો ભોળપણુથો આઘો વટયો? ૩૯૭
 જેમ શિલા એક ટાંકી ચીતરી, આણુધડી ખીજ મેલે ભરી;
 એ નાખી ઉંડા જળ વિષે, પણ સરખી એકિ તરવ વિષે;
 પંડિત મૂરખ સરખા નીવડે, અખા દ્વૈતને રૂપક વડે. ૩૯૮

ચતુર તે જે ચતુરાઈ વમે, વર્તન માત્ર જગતમાં રમે;
 લક્ષ સદા રહે ત્રિગુણાતીત, વહ્નિને લાગે નહીં શીત;
 ભવજલથી કેરો નીસરે, અખા એવો ચતુર તે તરે. ૩૯૯
 અખા રામ સ્વતંત્ર ભાળ્ય, જેણે જાય સર્વ જંજળ;
 ઉંઠ હાથનું ગણતાં આપ, તે નર જાણે નહીં અમાપ;
 ઉત્પત્તિ લય કેવા માત્ર, રામરસે ભરવાનું પાત્ર. ૪૦૦
 તે તારાની વિદ્યા સરે, સામે પ્રવાહે જે કાચ તરે;
 કર્મ ધર્મનો વહે છે પ્રભા, તેમાં તણાતા ઠોકે સઉ ખલા;
 અખા જે બ્રહ્મ સામે જાય, તેવા ભક્તને ગીતા ગાય. ૪૦૧
 પરબ્રહ્મ પ્રાય પોતામાં વસે, સદ્ગુરુ ગમે તે જે અભ્યસે;
 ત્રાંખાં પીતળ નિપજે ધાત, પ્રાય: છે સુવર્ણની જાત;
 કાષ્ટ પાષાણુ ન થાયે હેમ, અખા જ્ઞાનવણુ ખીજું તેમ. ૪૦૨
 તું તીરથ કાં સામું જીવે, કાં પોતાને પ્રતિબિંબે રુવે;
 એવી બુધ જેણે આદરી, તેણે આપથી ખીજે કીધો હરિ;
 તું કલ્પદ્રુમ કાં કલ્પી રમે, અખા એમ પ્રીછે અર્થ શમે. ૪૦૩

આત્મા અંગ.

તન તીરથ તું આતમ દેવ, સદા સનાતન જાણે ભેવ;
 અડસઠનું અધિદેવત સદા, તે જાણે ટળે કાટી આપદા;
 તીરથ માર્જન કીધું અખે, જન્મ મરણ નહીં તેને વિષે. ૪૦૪
 જમણો છે જેજે જગદીશ, તું પડછંદો ને તે ધશ;
 ઉલટ ભેદ પામે આરામ, જે તારું મૂળગું નિજ ધામ;
 અખા અક્ષર તું ક્ષર નોય, પ્રતીત તુંને જે તારી હોય. ૪૦૫
 સુધું કહેતાં ન માનો દુઃખ, વેહેતે જજે ન દીસે મુખ;
 ઠેરાણે ભાસે જેવું યથા, વણુ ઠેરાણે પામ્યો વ્યથા;
 જ્ઞાન એક સદ્રજે પિંડ વસે, અખા કૃત્યની પૂજા હશે. ૪૦૬
 અહંમાયા બહુ રૂપે કરી, આપોપે સહુએ આદરી;
 કાચ કહે દેખું પચરંગ, કાચ શેષશાયી દેખે સુચંગ;
 કાને મુક્તાક્ષણ દષ્ટે પડે, કાચ કે મારે જ્યોતિ જળહજે;
 મનના મત સર્વે આદર્યા, અખેપદથી સદ્રજા ખર્યા. ૪૦૭

દીઠાને કાં વળગે ભૂર, અણુદીઠું વેધે તે શૂર;
 દષ્ટ પદારથ જુઠો થશે, વૈકુંઠાદિ સર્વે જશે;
 ધ્યાન ધરે દીસે જંજળ, અખા નોય એ હરિની ભાળ. ૪૦૮
 ધ્યાને દીસે તે જાગ્યે જાય, ખોટાનો શો કરો ઉપાય;
 ઇન્દ્રજાળની વિદ્યા કાં મોહાય, એ તો કર્તવ્ય છોકરાં જાય;
 ભરમીશ માં એ દેખી ભાત, અખા કૃત્ય રહિત છે વાત. ૪૦૯
 કર્તવ્ય સધળું મનનું જાણ્ય, મન ઉભેથી ટળે નહિ તાણ્ય;
 મન ઉભે ઉભો સંસાર, ફેકટ કેમ વહે છે ભાર;
 અર્થ અખા તો થાયે ખરો, જે ઉપાય મન અમનનો કરો. ૪૧૦
 કલ્પે જલ્પે કથતે જ્ઞાન, વળી નવરો થઇને ધરશે ધ્યાન;
 મર્કટ રાજ એસાડયું જેમ, ફળ દીઠે વળિ હું તું તેમ;
 અખા એમ નહિ રીઝે રામ, અંતરના સાક્ષીથી કામ. ૪૧૧
 નિગમે ગાયો સમ્યક્ નવ લલ્લો, નવ આવ્યો ને નવ ગયો;
 સદા સનાતન છે અવિકાર, છતે આહંકારે ન લહે પાર;
 અખા વસ્તુ સરીખો થાય, તો હીરે હીરો વેંધાય. ૪૧૨
 વર્ણાશ્રમ શું વળગે અંધ, જાણે એ માયાનો ફંદ;
 લેહેર વળગ્યો કો તવ તર્યો, નિજ બળ આવ્યું તે ઉગર્યો;
 હાડ ચર્મ કાં દેખે ભૂર, અખા પ્રહર રહ્યો ભરપૂર. ૪૧૩
 અણુછતો ખોલ સૌ કોને ચડ્યો, પણ કોણ કીયાંથો અળગો પડ્યો;
 પાંચતણી સધળી માંડણી, આપે ખોલે માંહે ધણી;
 આપોપાથી બુધ્ય જ પડી, અખા દ્વૈતની કાળપ પડી. ૪૧૪
 પ્રીધીને હરિભક્તિ આદરે, તો અંત્યે પડે સંહુ વરે;
 હું તે કોણ હરિ શી વસ્ત, જે જાણી ગ્રહું જઈ હસ્ત;
 એમ જાણી જપે મળે ભગવાન, નહિ તો અખા વરવોણી જન. ૪૧૫
 સદ્વિચાર તે સાચિ ભક્તિ, જેણે જીવ શીવની લહિયે વ્યક્તિ;
 જીવશિવતાણું લીધું હેત, તે પોતો જ્યાં વેદ કહે નેત;
 એમ ભક્તિ આવે કણસડે, નહિ તો અખા જુગજુગ રડવડે. ૪૧૬
 એક મૂળ મંત્ર સાંભળજે સત્ય, જેણે પદાર્થ લહિયે નિત્ય;
 જીવતાણું જે જીવજપાણું, અને ઐશ્વર્ય જે ઈશ્વરતાણું;
 એ ખેના એ વિકાર જે તજે, તો શેષ ભાગ અખા નીપજે. ૪૧૭

જીવપણું વિચારે વળગે, સદ્ગુરુવચને પડશે પ્રગે;
 રજજી ભુજંગ જેમ દીપવડે ટળે, વળુ વિચારે ભર્મ જ પ્રગે;
 ભર્મ કર્મનો વ્યસની થયો, ત્યારે અખા ધશ્વર સાક્ષી રહ્યો. ૪૧૮
 જીવ ટળવા સૌ જતનજ કરે, તેમ તેમ તે યોહોળો વિસ્તરે;
 જેમ મૂર્ખ ખસ ખણી નિર્ગમે, તેમ તેમ તે ધણું ધણું દમે;
 ઔષધ્યે કંડુ થાયે શાંત, તેમ સદ્વિચારે અખા જીવ શાંત. ૪૧૯
 ભકિત જ્ઞાન કથે વૈરાગ, દેહ દર્શન તે ન કરે ત્યાગ;
 સાં લગે એકે નવ ફળે, શુદ્ધ શૂરો ઉપરથો બળે;
 અંતર અગ્નિ ન લાગે ક્યમે, ફેકેટ દંન અખા નિર્ગમે. ૪૨૦
 વિચારે ભકિત થાય વળુ કરી, જ્ઞાન કથા વિણ પામે હરી;
 વળુ ત્યાગે જ પ્રગે વૈરાગ્ય, સદ્વિચાર જ્યારે આવ્યો ભાગ્ય;
 હરિ જાણ્યા વિણ જે જે કરે, તેને અખા કલેશ ઉગરે. ૪૨૧
 તપ તીર્થ દાન વ્રત નેમ, ધર બેઠાં તે પામે ખેમ;
 સદ્વિચાર થડ જેણે ગ્રહ્યું, તેને શાખા પત્ર બારું નવ રહ્યું;
 સદ્વિચાર વિણું કરે જે ધણું, તે ધુડય ઉપર અખા લીપણું. ૪૨૨
 રહેણી વિના કહેણી જે કથે, મહિ વિના પાણી જે મથે;
 જેમ કાયલસુતને પાળે કાગ, વસંત ઋતુએ ઉડિ જાએ જાગ;
 લક્ષ વિના કહેણી ભેદ અખે; ભકિત દંભ કુતર્ક જ્ઞાન લખે. ૪૨૩
 જ્ઞાની છે હરિનું નિજ રૂપ, ચિહ્ન વિના કેમ કહિયે ભૂપ;
 રાજપૂત દળણું નવ દળે, કાળ માયા જેને દારે રળે;
 શેષ શંકરનું જીવન જ્ઞાન, એવી નિધિ અખા વિણ જ્ઞાન. ૪૨૪
 કુબુદ્ધિ કુતર્ક ને જ્ઞાન જ કહે, વિષય દંભ ભકિત કરે ગ્રહે;
 કોધિ કોધને કહે વૈરાગ, હંસઆસને એસાડ્યો કાગ;
 ત્રણનેનાવ્યો અખા હરિ હાથ, જેમ રૂપા ભરોસે શીપની આથ. ૪૨૫
 જ્ઞાનતણો મહિમા અતિ ઘણો, તે જાણે જે વિરલો જાણ્યો;
 ધ્યે ધ્યાતા તેણે પદ નથી, નિરાલંબ પદ એટલા વતી;
 કથા ભણ્યાનું નહીં ત્યાં કામ, ભે પ્રીછે અખા નિજ ધામ. ૪૨૬
 ઉંઠ હાથ તરુ અંદનતણો, ઉગે વળુ વાવ્યો હોય નહીં ઘણો;
 અક્ષયેતાનું એ દષ્ટાંત, કૃત્ય રહિત ભે હોય મહાંત;
 એકે ચિહ્ન ન હોય તે વિધે, તે સરખો અખા તેને લખે. ૪૨૭

છાયા તરુએ તરુ નવ ફરે, તેમ બ્રહ્મવેત્તા કાંધએ નવ કરે;
 કૃત્ય એક નાહે તે વિષે, અર્થિત તરુકેરાં ફળ ભાષે;
 નિજપદ ઘેઠા રહે તે વીર, નિલાનંદ અખા છે ધીર. ૪૨૮
 જેમ કલ્પદ્રુમથી રિધ નીપજે, પોતે કાંધ ભજે નવ તજે;
 સામાનો સંકલ્પ જ ફળે, પોતાનો અનુભવ ન તજે;
 વિદેહીતણી હોય એવી રીત, ગ્રહે અખા જો ધર્યછે જીત. ૪૨૯
 બ્રહ્મરસ જેને ધટ ફરે, તે ત્રિલોકની સ્થિતિ નવ કરે;
 નવ દીસે તેને પદ રહે, દીસે તેને જાણી ખહે;
 થાતાં પહેલો જેવો હતો, તે એવો અખા છે છતો. ૪૩૦
 ધ્યાતા ને ધ્યેય જો યે રહેય, તો કૃત્ય ન ખુટે ન ટળે ભેય;
 ધ્યાતા ધ્યેમય જ્યારે થાય, તો દ્વૈત ઉપાધ્ય સર્વે રહી જાય;
 કથે રહે સ્વસ્વરૂપ જ વિષે, તો જ્ઞાનવંત અખા વેદ ભાષે. ૪૩૧

વેષવિચાર અંગ.

દર્શન વેષતણી કહું વાત, પંથ પુરાતન સઘળી ધાત;
 સ્વેચ્છાએ અવધૂત-જરણા, પછે ચાલ્યા આવ્યા ક્યાં તેને ગ્રણા;
 શિવે વેષ ધર્યો અભિનવો, તે પહેલો અખા ફણે અનુભવ્યો. ૪૩૨
 રાજવેષ ધરે નાય રાજ, પંથ રહે કાંધ ન સરે કાજ;
 અંત કારણ એનું કાંધ નથી, નિર્દાવે વર્તે તે જતી;
 સેજમાંહે મહા પુરુષ જ રહે, બાહ્ય દષ્ટિ અખા વેશને ગ્રહે. ૪૩૩
 શેષ શંકર મુનિ જે પદ રમે, તે પદ પ્રીછ અખા કાં ભ્રમે;
 શુક મોટા કહાવ્યાં જે વડે, રખે કબુધ તુંને આશા નડે;
 જ્ઞાન બ્રહ્મ તે આશા કરે, સત્ત્વ છાંડી અખો નહીં ગ્રહે. ૪૩૪
 જીવ કલંક અખા ટાળે ટળે, આશાએ જીવ ભ્રમમાં ભળે;
 આશાવાનતાણું નામ જીવ, પદ નિરાશ ઘેઠો તે શિવ;
 મર્કટ મન તે આશા લંગે, જોય વિચારે અખા તું વગે. ૪૩૫
 જક્તનામ જગદીશજતાણું, જોયામાં કારણ છે ધણું;
 ચિત્ત સહિત જોતાં તો જક્ત, ચિત્ત રહિત હરિ છે અવ્યક્ત;
 શાર્દૂલસુત માતાને મળે, અન્ય અખા રિપુ જાણી પળે. ૪૩૬
 મોટું વૈગુણ્ય ચિત્તનું પડયું, વસ્તુ વિષે દ્વૈત પડ અડયું;
 પડે ભાત નાનાવિધતણી, ચિત્ત ઉપાધ્ય વાધી અંત્ય ઘણી;
 માદક પુરુષને ઘેલો કરે સ્વસ્વરૂપ અખા તેને વીસરે. ૪૩૭

ચિત્ત સમતે નિશ્ચળ મન થાય, નિશ્ચળ મન તે શિવ સદાસ;
 શિવતણે પદ દ્વૈત જ નથી, ચિત્ત ઉપાધિ વાધી અણુછતી;
 ચિત્ત કલ્પિત અખા અવતાર, એ સત્શાસ્ત્ર જાણો નિર્ધાર. ૪૩૮
 વિષય માદક પુરુષે લક્ષ કર્યો, ત્યારે બુધ નેત્રે લર્મ જ સ્કુર્યો;
 ભ્રમ પડતે હરિ દૃષ્ટિ ગઈ, નેત્રે માયા આવી રહી;
 માયાબળ છે અખા પ્રચંડ, તેનાં દર્શન છતું પાખડ. ૪૩૯
 સર્વ વિકાર એ મનનો જાણ, ચોર્યાંશી લક્ષ ને ચારે ખાણ;
 દષ્ટ પદારથ ચિત્તનો ઘડ્યો, ચિત્તવત એને ચિત્તસું જડ્યો;
 ચિત્તરૂપી રોગ મનને થયો, અખા આપોપું ભૂલી ગયો. ૪૪૦
 પહેલું મન તે સામું ધસ્યું, જઈ માયા ફેરે ચિત્ત વસ્યું;
 માયાતણો ત્યાં બહુ વિસ્તાર, હરિને પરઠવા દશ અવતાર;
 ચિત્ત અંગી કરતે ભ્રષ્ટ થયો, અખા દોષ હરિનો ગ્રહો. ૪૪૧
 અખિલ બ્રહ્મનો શું અવતાર, ચિત્ત ઉપાધિતણો વિસ્તાર;
 કહી જાય તો ફરી અવતરે, વણ સમજે દોષ સ્થાપન કરે;
 ચિદ્ અર્ણવ સદા ભરપૂર, અખા ઉત્પત્ય લય લહેરે પૂર. ૪૪૨
 ચિદાનંદ ફેરાં સૌ રૂપ, દષ્ટ પદારથ આપે ભૂપ;
 અખિલ ભુવનમાં રહ્યો પરવરી, નિત્યાનંદ આપે કરે હરી;
 સદા સર્વદા છે અવિનાશ, અખા નિરંતર સર્વાવાસ. ૪૪૩
 વણ વિચારે વિશ્વનું લાન, જ્યાં લગે નવ કાઢ્યું માન;
 વસ્તુ વિચારે વિશ્વ જ નથી, હરિને કર્તા કહું સ્યાવતી;
 હરિ કર્તાને કહો સ્યાતણો, જે કલ્પિત ભ્રમ અખા આપણો. ૪૪૪
 ગુરુ મારે એમ જ પ્રીત્યો, હરિ દેખાડ્યો તે અણુચંચ્યો;
 વિશ્વનિયંતા જે કહેવાય, અખંડ બ્રહ્મની ખંડણા થાય;
 ગુરુ ગોવિંદ જેને ત્યાં હશે, અખા આપોપું દેખાડશે. ૪૪૫
 સાચો ગુરુ કેને નવ ભજે, જીઠાથી કાંઈ નવ નીપજે;
 રસાયન કેને નવ મજે, ધૂત વિત્ત લઈને પજે;
 એ જે યેની સદાએ ખોટ, અખા નહીં મજે કોટાનકોટ. ૪૪૬
 સાચો ગુરુ જાણી જે જક્ત, કનક કામિની નાહે આસક્ત;
 ખીજા સઘળા આળપંપાળ, ધનને અર્થે માંડે જાળ;
 તેથી કહો તે શું નીપજે, અખા અંતર માયાને ભજે. ૪૪૭

વેપવિચાર અંગ.

ગુરુ શિષ્યની ત્યાં એવી વાત, શુદ્ધ પારસને સઘળી ધાત; શુદ્ધ પારસને જે જે અડે, તે તે કંચન થઈ નીવડે; તે આદર કેનો નવ કરે, સેજ ઐશ્વર્ય અખા તે ધરે. ૪૪૮

સદ્ગુરુ શિષ્યને વચન જ કહે, જિજ્ઞાસુ શિષ્ય તત્ક્ષણુ ગ્રહે; મોરપત્નિ પડતું બિંદુ ધરે, તેનો તદ્રત ખરહી થઈ પરવરે; પડ્યું ગ્રહે તેની થાય દેહ, ગુરુ શિષ્યનો અખા આ ખેલ. ૪૪૯

ગુરુ શિષ્ય કેરી સાંભળ ભુક્ત, સ્વાંતબુદ્ધે જેમ જામે શુક્ત; જેવે આદરે કરીને ગ્રહે, તેવું મુક્તા જામી રહે; આદરવંત તે વચન જ ઠરે, જે અખા સદ્ગુરુ આદરે. ૪૫૦

ગુરુ શિષ્યની સાંભળ તંત્ર, એકે પોહોરે મુદ્રા જંત્ર; કર્તા ધર્તા હોય સાવધાન, ઉઠે મુદ્રા સઘળી સમાન; ચંત્ર ચળે જે એકેતણું, મિથ્યા કાર્ય હોય અખા ધણું. ૪૫૧

ભક્તિ જ્ઞાન અને વૈરાગ, પદાર્થ એક ત્રણ નામ વિભાગ; તેને અજાણ્યો કહે ભુજવા, સમજ્યાને તે એક જ હુવા; અનુભવતાં જાણીજે ભેદ, ભક્ત જ્ઞાન અખા નિર્વેદ. ૪૫૨

જકતભાવ હૃદયેથી ગયો, ત્યારે ત્યાં વૈરાગ જ ગયો; જ્યાં ભુવે હરિ દષ્ટે પડે, ત્યારે ભક્તિ સરાણે ચડે; દ્વૈતભાવ અખા જ્યારે ગયું, ત્રણ પ્રકારે જ્ઞાન જ થયું. ૪૫૩

જે ભક્તિ કરે ને નંદે જ્ઞાન, તો ભક્તિ નંદી આણે અભિમાન; વૈરાગી કહે ભુક્તા ખેય, સાચો સંસાર મૂકી રેય; એ દ્વેષે હરિ કહિએ રહિ ગયો, અખા અહંકાર આગળ થયો. ૪૫૪

હરિમય સર્વ દેખે તે ભક્ત, જ્ઞાની આપે છે અવ્યક્ત; અહર્નિશ મન જે વેધ્યું રહે, તો કોણ નંદે ને કોને કહે; વણ પામે બકવાદ જ કરે, ગળે ગર્જના અખા ઉગરે. ૪૫૫

કુળવધુ તે પરને નવ ભજે, તેમ સાધવી તે ત્યાં નીપજે; આપ છુપાડે પોતાતણું, કંથમાન હોયે ત્યાં ધણું; તે ભક્તની ત્યાં એવી રીત, નંત્રપણે અખા છે જીત. ૪૫૬

જ્ઞાનીને પર કોયે નથી, મન અમન થયું તે વતી; ઉત્તમ મધ્યમ સઘળું ગયું, મન જાતે સર્વે લીન થયું; ગત દિવસનું સ્વપ્ન જ જેમ, હું તું ભાવ અખા થયો તેમ. ૪૫૭

જીવ અંગ.

સ્થાવર જંગમ કેરી વાત, નિકટ દેખાડ્યું છે સાક્ષાત્;
 પંચ મહાભૂત તે સ્થાવર જાણુ, જંગમ ચૈતન્ય એ વેદ પાણુ;
 એક પિંડમાં વરતે એ, ઉગ્ર બુદ્ધે અખા ભેદ લે. ૪૫૮
 સ્થાવર જંગમ કેરો ભેદ, બુદ્ધ માને કહું માને વેદ;
 બહાર ભેતાં નાવે પાર, પંચભૂતમાંહિ વિસ્તાર;
 જંગમ પવન નીર ને તેજ, સ્થાવર આકાશ મહિ એજ. ૪૫૯
 પિંડને લેખે છે બ્રહ્માંડ, બ્રહ્મા આદ્યે કીટ ને અંડ;
 પ્રાક્રમ વિષે અધિકું ન્યૂન હોય, કારણ પ્રત્યે સમતા સોય;
 અખા એ અનુભવ હૃદયે રાખ, જેની ભાગવત ગીતા પૂરે સાખ. ૪૬૦
 એમ ભેતાં ભાસે નહીં ભિન્ન, માયાચિત્રથી ઉતરે મન;
 કારણવેધી બુદ્ધિ જ રહે, કારજકેરું ચિત્ર ન લહે;
 ચિત્તવિચિત્ત દૃષ્ટેયું ગયું, ત્યારે અખા ધામ મૂળગું રહ્યું. ૪૬૧
 મૂળગે પદ તો દ્વૈત જ નથી, સ્વપ્ન ઉપાધ્ય જગત નહીં રતી;
 ઉત્તમ મધ્યમ કર્મકાંડ ભેગ, નિદ્રાવાનને સધળો ભેગ;
 જાગતાને સ્વપ્નનાં કૃત્ય, મૂલગી વૃત્યે અખા છે વૃત્ય. ૪૬૨
 આપ થાતે વ્યાપે સત્ય થયો, વ્યાપ્યો આપોપું ભૂલી ગયો;
 ચતુર પુરુષ જેમ શીતળ થયો, સ્વસ્વરૂપ તેને વિસરી ગયો;
 અખા નિજ બુદ્ધે અંગી કરે, શિથિલપાણું સમ્યક્ વિસ્તરે. ૪૬૩
 ચિદ્ અર્ણવકેરા બુદ્ધબુદ્ધા, ઉપજે અંપે સ્વભાવે સંદા;
 અસ્તિ નાસ્તિ એની ન કેવાય, નર છાયા જેમ સાથે-થાય;
 સૂરજધામ કેવાને એ, એમ જીવ શિવ અખા ભેદ લે. ૪૬૪
 નવ દીસે તેને સત્ય જાણુ, દીસે તેને નાશ પ્રમાણુ;
 દૃષ્ટ પદારથ જુઠો થાય, ઘાટ દૃષ્ટ હેમે ઠેરાય;
 પસરયુ આપ સચરાચર વિષે, એમ ભેતાં પદ પામ્યું અખે. ૪૬૫
 અણુછતે છતાનો ભ્રમ, પણ બ્રહ્મવેત્તા જાણે એ મર્મ;
 વાગ્વિલાસ તે સાચો થયો, જૂઠું સાચું ભૂલી ગયો;
 માયા ઇચ્છા નારદને થઇ, ત્યારે પૂર્વ બુદ્ધિ અખા ભૂલી ગઇ. ૪૬૬
 અરૂપીનો પંચ આવાસ, પંચે પસર્યો સર્વાવાસ;
 ઈંદ્રજાળ અવિદ્યાનું જાળ, દીસે સત્ય ને આળપંપાળ;
 અણુચવિયું આપાપું લખો, એટલા ઉપર શું કહે અખો. ૪૬૭

સંત અંગ.

સંત અંગ.

દશરથ પહેલો હતો જે રામ, નંદ વસુદેવ પહેલું કૃષ્ણ નામ;
ચાવીશે તેમાંથી થાય, પણ તે કાંઈ આવે ન કે જાય;
અવિનાશી લેશે તે સંત, ત્યાં કારણ નહિ દર્શન ને પંથ. ૪૬૮
દ્વૈતભાસી તે નોહે સંત, જેમ જે બાબુના હસ્તીદંત;
મનમાં આશા માયાતણી, કીરત બહાર ચલાવે ઘણી;
અહમ્બરોસે આવ્યો ભ્રમ, અખા સરાંણે ઊગર્યો શ્રમ. ૪૬૯
અગમ પંથ તે જઈ નવ શકે, જૂઠું અન્ન શ્યાન જ લખે;
પરાધીન રહે દેહવાન, બુદ્ધિવોણાને નહિ ત્યાં સાન;
અખા અણુજાણું રહ્યું આપ, જન્મ ધરે સાથે પુણ્ય પાપ. ૪૭૦
જો ભુંડા તું છે ચિદ્ અંશ, જોને વિચારી તારો વંશ;
તું રાજપુત્ર કાં દીનમાં લજે, કાં વિચાર વોણો ધરધર ફરે;
નિજ પદ ખેસ ટળી જા જંત, એમ અખા પદ પામ્યાં સંત. ૪૭૧
પૃથ્વી અપ તેજ વાયુ આકાશ, એ બાણુજો પોતે અવિનાશ;
હંસ લખે કમળના તંત, તેમ આપ વિચાર કરે મહંત;
કલણારહિત કોઈ નિર્બંધ, નર આકારે અખા ગોવિંદ. ૪૭૨
નિર્દ્વંદ્વિ અંતર્ગત મુદ્દા, કૃપાવાન ધીરજવંત સદ્દા;
રાગ વિરાગ નહિ તે વિષે, અહંકાર નિરહંકાર કો નવ લખે;
નિરાધાર અખો કે વીર, જગત તૃણવત્ સહિત શરીર. ૪૭૩
અહમ્બેતા રહે તુર્યાપાર, તો બાહ્યદષ્ટિ શો કરે નિર્ધાર;
ત્રણ અવસ્થા સૌને વિષે, તુર્યાં ઊલ્લંઘીને કોણ લખે;
જેહ લખે તેવા તે થાય, જથારથ અખા રહીને જાય. ૪૭૪
અહમ્બેતાને જીવ નવ કળે, રાત દિવસ એકઠાં નવ મળે;
ત્યાં કળણ નહીં ને જીવ અચેત, શિવપદ ખેઠાં સર્વ લે હેત;
ઉચ્ચે આસન ખેસે કાય, નીચી ભૂમીકા દેખે સાય. ૪૭૫
જગતદષ્ટિ તે ચર્મને વિષે, બોલનારાને કાય નવ લખે;
પાંચ તત્ત્વની આથે રહે, હાથોહાથ અખા બોલે લહે;
દશ્યો હોય તો કહેજો હા, વિનદર્શન મન વાથો વા. ૪૭૬
સુવર્ણાંગર સોનીને ભોગ, બીજા લોકને ન મળે ભોગ;
તે સસલાં બાણી મૂકી જાય, અનુભવી હોય તે કરે ઉપાય;
અનાયાસ થાય એક ભવી, રિદ્ધ પામે અખા અભિનવી. ૪૭૭

અણુ પામી રિંધનું ધર લહું, ચિત્ર વિચિત્ર જેને વિષે રહું;
 શુદ્ધ શુદ્ધે વિચાર જ કર્યો, બીજે ઉપાય નથી ઉકલ્યો;
 ઉત્તમ મધ્યમ સ્વમાં કૃત્ય, જાગે અખા થાય સર્વે વ્યર્થ. ૪૭૮
 દેહ સૌ એની દષ્ટે પડે, દેહી કાય ન મીટે ચડે;
 ભાત પડે છે પોત જ વિષે, રચન ઘાટ ઘાલે પારખે;
 કેવામાં પ્રીછે જે સાન, અખા અગમનું આવે માન. ૪૭૯
 બીજે ઉપાયે હરિ નવ મળે, કોટી જન્મ લગે આપ્તને;
 કમળ ઉપર જળ ઝાકળ પડે, તેમ તેમ તે સૂકે કે સડે;
 જેથી ઉપન્યો તેજ હજૂર, બીજે ઉપાય અખા પડે દૂર. ૪૮૦
 જેને તું જાણે આકાશ, તે તુંજ વિચારી જ્ઞેને પાસ;
 તે નોહે ખુણે ખાંચરે, પ્રત્યક્ષ મુખે મુખ વાતો કરે;
 સંકલ્પ ચઢ્યા ન દીસે દેહ, તેમ અખા રહ્યો છે તેહ. ૪૮૧
 ભોગ કાજ ઉદ્ધમ કાં કરે, તુજને ભોગ ખોળતો પ્રેરે;
 વણ વાંછ્યો આવે જેમ રોગ, એણે લેખે જાણે ભોગ;
 કર્તાએ કીધું તુજ કાજ, નવ મૂકે અખા મહારાજ. ૪૮૨
 કાળે દ્રુમ વિણ વાંછા ફળે, ઋતુવિના ફળ શોધ્યાં નવ મળે;
 જેમ મૂર્ખ સૂર્યને લેવા જાય, વાણે ઉદય આફળીએ થાય;
 અખા એમ કાં લેવાને ધસે, અવધ વોણો તે કેમ આવશે. ૪૮૩
 એમ જાણી ધીરજ મન ધરે, અજગર વ્રત મહાપુરુષ આદરે;
 જ્ઞે જાણે મધ્યે કિર્તાર, ફેકટ હું થઈ કાં વહે ભાર;
 ચક્રચૂડામણ તારો તાત, ધીરજ ધરે અખા સાક્ષાત. ૪૮૪
 આહાર આશાએ જીવ સૌ થાય, આશાએ દેવ ક્ષીરસાગર જાય;
 આશાએ તપિયા દેહને દમે, આશાએ વ્રત તીર્થ સૌ ભમે;
 રાય રંક આશાના દાસ, આશા અખા માયાનો પાશ. ૪૮૫
 જ્યારે પદ જોડો નહિ રાસ, ત્યારે રવિ જ્યોતિ હોય પ્રકાશ;
 કૃતકૃત્ય કહીએ મહાપુરુષ, જેનો આસપાસ ગયો અમ્રખ;
 જેમ વાદળ ટળે નિરાળો સૂર્ય, અખા પ્રકાશ તો આશા દૂર. ૪૮૬
 જીવશિવમાં અંતર કાંઈ નથી, જેમ રૂપું નરું કહાવે જળવંતી;
 જળ નામે રૂપુ સંત તેમ, આશા ઘટે શિવ અવ્યક્ત જેમ;
 સદ્વિચારે આશા જાય, અનાયાસે અખા વસ્તુ થાય. ૪૮૭

દશવિધજ્ઞાની અંગ.

સદ્વિચાર વડે હરિ મળે, ખીજે ઉપાયે કલેશ નવ ટળે;
જેમ જેમ તેનો કહે ઉપાય, તેમ જીવપણું બહું થાય;
ન્યારે પદ બેશે નહિ રાશ, ત્યારે સ્વે અખા સચરાચર વાસ. ૪૮૮

દશવિધજ્ઞાની અંગ.

દશવિધ જ્ઞાની લક્ષણ લક્ષ, તેનાં કહું આચરણો મુખ્ય;
નામ એક પણ લક્ષણ જીજ્ઞવાં, પૃથ્વી એક ને સિંત્ર સિંત્ર કુવા;
કૂંપ કૂંપ જીજ્ઞવા નિઃસ્વાદ, એમ અખા મન વણિયા વાદ. ૪૮૯
શુષ્ક જ્ઞાની કહાવ કેટલા, જ્ઞાનદગ્ધ જોતાં એકલા;
કે વિતંડા કહાવે નરા, જ્ઞાનખળ કેટલાએક ખરા;
નિંદક જ્ઞાની નિપજે ઘણા, કે ભ્રમજ્ઞાની અખા મનતાણા. ૪૯૦
હંઠજ્ઞાની ઘણા મન વિષે, શઠજ્ઞાની સૂઝું નવ લખે;
શૂન્યવાદી તે નવમો જાણ્ય, શુદ્ધ જ્ઞાની દશમો પરમાણુ;
એ દશે જ્ઞાનીના નામ કહ્યાં, હવે લક્ષણ કહું અખા જે રહ્યાં. ૪૯૧
શુષ્ક જ્ઞાની નિરસ હોય હૃદે, વાણી જાણી લુપ્ત વદે;
હિસે નહિ તે સર્વાવાસ, ચૈતન જાણી નોય ઉદ્ધાસ;
એ લક્ષણ શુષ્ક જ્ઞાની તણું, જ્ઞાનદગ્ધ અખા હવે ભાણું. ૪૯૨
જ્ઞાનદગ્ધ હોયે અધમજ્યો, સંગ સમાગમે રહે તે મળ્યો;
ખાલ કર્મે જલાણી મલ, માંહે આપોપું હંતા સત્ય;
અનુભવ અંદર ન પુટે ત્યાંહાં, જેમાં અખા દગ્ધ છે સ્પૃહા. ૪૯૩
વિતંડ નર હોયે તે અસો, પોતાને નિશ્ચય નહીં કરો;
વાદ કર્યા ઉપર બહુ હામ, લક્ષ વિના વિદ્યાની મામ;
કલેશ કરતાં કાપે કાળ, અખે વિતંડની કાઠી ભાળ. ૪૯૪
જ્ઞાનખળને ખળતાનો થાપ, કુટિલ જીક્ષિત ઉપજે બહુ આપ;
જ્ઞાનવચનને આગળ કરે, યોથે રહી વિક્રમ આચરે;
વદે ખરો પણ ખળતા કાજ, અખા તે સરખો અંતર્બાહ્ય. ૪૯૫
હવે નિંદક જ્ઞાની કહિયે સોય, પહેલું દોષનું દર્શન હોય;
સંત સમાગમમાં તે ફરે, લાંછન જોઈને હૃદિયે ધરે;
આત્મજ્ઞાનતણી કરે વાત, પણ નિંદકની અખા એવી ધાંત. ૪૯૬
પ્રહ જ્ઞાનીને અંતર ભર્મ, હૃદે વસ્યું પણ ન સમજે મર્મ;
અંતર અન્ય ઉપાસન કરે, કર્તા હર્તા આપ ઉચ્ચરે;
અખા તે ન સમજે સાંગ ઉપાંગ, ભ્રમે ન ટળે વાસના લિંગ. ૪૯૭

હઠ જ્ઞાની સિદ્ધિને વસ્તુલખે, કહે અહ્મ જ્ઞાન નોહે સિદ્ધિ પખે;
 કહે ચૈતન્યે ભરયું અહ્માંડ, સિદ્ધિ વિના પણ કાચો પિંડ;
 અખા લક્ષ હઠ જ્ઞાની તણે, સિદ્ધિ ત્યાં પૂર્ણ અહ્મ ગણ્યો. ૪૯૮
 શઠ જ્ઞાની તે ગ્રંથ બહુ સુણે, બહુ વાંચે બહુ પાઠે ભણે;
 ગ્રંથ પ્રતીતે માને વાત, સમ્યક્ ભાસે નહીં સાક્ષાત;
 શઠપણે ન ટળે ચક્રચૂંધ્ય, અખા અંતરથી ન ટળે રૂંધ્ય. ૪૯૯
 શૂન્યવાદીને શૂન્યે શૂન્ય, વિશ્વ નહીં નહીં પાપ ને પુન્ય;
 ઉત્પત્તિ નહીં, નહીં સમાસ, સ્વપર નહીં, નહિ સ્વામી દાસ;
 એમ વર્તે શૂન્યવાદી ખરો, પણ અખા ન ચાલે શૂન્ય ઉફરો. ૫૦૦
 શુદ્ધ જ્ઞાની તે રૂપ અરૂપ, મીઠિ નિધ આશે છે તદ્રૂપ;
 સર્વ સહિત છે સર્વાતીત, જે પોષક આલે ઉદ્ગીત;
 અખા અનિર્વચનીય તે આપ, લક્ષ લાગે તે લહે અમાપ. ૫૦૧
 દશ પ્રકારના જ્ઞાની લખ્યા, પણ નવે તે દશમાં વિણ મથ્યા;
 નવેનો લક્ષત્યારે શુદ્ધ થાય, જ્યારે અનુભવ દશમા ઘેર જાય;
 અખા જે છે સદા અવાચ્ય, જે સમજે તે સમજી રાખ્ય. ૫૦૨

વેદ અંગ.

વેદ વિચારી જોયો અહ્મ, વિશ્વ તે શું ન કેનો કર્યો મમ;
 વિચાર કરતાં બેઠું ઘાટ, એમ ચાલ્યો જાય સત મિથ્યા ઠાઠ;
 સત ચૈતન્ય ને મિથ્યા માય, અખા એમ દીઠો પરવાહ. ૫૦૩
 ઠેરાવીને લખ્યો લેખ, પંચભૂતને તેવો શેષ;
 તત્ત્વે તત્ત્વની ઉપજ ગણી, માંય ચૈતન્યતા ચૈતન ધણી;
 લક્ષ ચોરાશી બીજી ભાલ્ય, એ અખા વેદના મનની વાત. ૫૦૪
 પ્રવાહ ચાલ્યો જાય એણે મર્મ, જીવાંપતિ આજેખ્યાં કર્મ;
 તેર કાંડ ધુમભારગ લખ્યો, છેલ્લી વારે અર્ચી ઝોળખ્યો;
 ઉપન્યા કેરો કર્યો નિષેધ, અખા ઉપનિષદ માથું વેદ. ૫૦૫
 નેતિ નેતિનો એહ જ અર્થ, ઉપન્યું ગયું તે જાણ્યું વ્યર્થ;
 શેષ લહી કહ્યું નેતિ નેત, હાથ ખંખેર્યો એણે હેત;
 અખા ચૌદમું પ્રિજ્યા પખે, જીવ ગુંથાણો તેરને વિષે. ૫૦૬
 તેર કાંડ માયાનું જાળ, કર્મ ફળ જીવ ધશ્વર કાળ;
 એ સર્વ ઘાટ બેસાડયું વેદ, વિપત કલ્પ કીધો ભેદ;
 અખા ખટકે નહિ જે તેર, ચૌદ વાળિ તે ચાલી શેર. ૫૦૭

વેદ અંગ.

વેદની જુકિત પુરાણે ગ્રહિ, તેણે ઇશ્વરપદ રાખ્યું સહિ;
 મોટાં ચરિત્ર ત્યાં ઇશ્વર કહ્યાં, સાધારણ તે જીવમાં ગયાં;
 સામર્થ્ય દેખી બાંધ્યું માન, અખા એ પુરાણતાણું નિદાન.
 વેદનો લક્ષ તે કૈવલ્ય રહ્યો, ઇશ્વર લક્ષ તે પુરાણે ગ્રહ્યો;
 ઇશ્વરના ચોવીસ અવતાર, તે માંહે વળી સાર ઉદ્ધાર;
 તેને સ્થળ વળી પ્રતિમા કરી, એમ અખા માયા વિસ્તરી.
 ચારે જુગનું એ વર્તમાન, પરંપરા જોતાં અનુમાન;
 જ્ઞાનતણી નિરંતર સૂન્ય, પ્રવાહ પડે કર્મ પ્રતિમા પૂન્ય;
 અખા ન ટળે દેહ અધ્યાસ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે વાસ.
 છે પોતે પરમેશ્વર આપ, રાખ્યો ત્યારે દ્વૈતનો થાપ;
 એ આશ્ચર્ય તે કોને કહ્યું, જે પોતા સરખું સૌને લહ્યું;
 અખા વિચાર્યા સરખી વાત, પૂછ્યું ત્યાં પરતંતર ભાત.
 જ્યાં જેમ થાય તેમ સેજે થાય, કર્તવ્યને શિર તે દેવાય;
 અટક્યું ન રહે કાંઈ કાજ, આગળ આગળથો થાએ સાજ;
 કરણહાર ન દીસે કાય, અખા સૌ એ કર્તા હોય.
 અખા પરમેશ્વર જોતાં અશો, કહ્યો ન જાણે કાંઈ કશો;
 કોણ કળે ને કને કળે, એકવડે સધળા ચળવળે;
 જેમ મેઘ બહુ બુંદે કરી, જિંદુ મેઘને જીવે કેમ પ્રરી.
 માંહિ બહાર ન જાયે કહ્યો, બાંધ્યો રૂંધ્યો પોતે લહ્યો;
 સહેજ સહજ કુલ્યું આકાશ, ઉપજ સાથે અખા સમાસ;
 આગળ સગણ નિપજતું જાય, પાછળ નિર્ગુણ થઈ ભૂસાય.
 પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ ચાલ્યું જાય સદા, કોઈ સંભાળી જીવે જદા;
 નિર્વેદ વિના સર્વે અવિવેક, મહાનિધમાંથી સર્વે ભેવ;
 રમી રમી પાછે રસ થાય, અખો રામ એવાને ગાય.
 જે ઉપજે તે પાછું વળે, ચૌદ લોક લોકપાળે ટળે;
 સૂનું ન રહે શીટ્યા માટ, તેમનું તે જેહું રહે ઘાટ;
 દષ્ટ પદાર્થ તે દષ્ટમાન, અખા તેમનું તેમ નિધાન.
 એમ જોતાં અખો તે કશો, બાધા મેઘમાં એક બુંદ જ શો;
 શેરાનું તે શું પ્રમાણ, સાવ નિરંતર પાણી જાણ;
 જેમ છે તેમ છે જ નિદાન, અજગું જાણવું એહ જ જાન.

અખે રામ એવો ઝોળખ્યો, કાગળ મશે ન જાએ લખ્યો;
 પ્રતે જો તે નવ મજે, નખશિખ લગે તે નવ યજે;
 સહેજે સહેજ ઘલાણી હામ, અખા નિરંતર કાવ્યો રામ. ૫૧૮
 વસ્તે અસ્ત પામ્યું મન જદા, દરિદ્ર હો કે હો સંપદા;
 દરિદ્ર નવ ધેન સુખનું માન, જ્યારે પામ્યું મૂળ નિધાન;
 આઘ કર્મ કીધે જીવ થયા, કારણ આઘ શાના પર રહ્યા. ૫૧૯
 અખા વિચારે જોઈ ઘાટ, આપેઆપ ચૈતનનો ઠાઠ;
 પંડિત જાણુ કહો એ મર્મ, આણુજાણુ શું સાધન ધર્મ;
 વ્યક્ત કરે તે વક્તા ખરો, અખા આણુજાણુ ભૂલા ફરો. ૫૨૦
 કરતો રહે તો ખૂટે કર્મ, એ આશય જાણ્યાનો મર્મ;
 જો તું જીવતો કર્તા હરી, જો તું શિવ તો વસ્તુ ખરી;
 અખા એમ જાણુ તે આપોઆપ, ગીતા વિષે હરિ રાખ્યો થાપ. ૫૨૧
 ગીતાને અધ્યાય સાતમે, ભક્ત ચાર કહ્યા તે સમે;
 તેમાં ત્રણતણો હરિ કહે હું ભૂપ, પણ જ્ઞાતા તે મારું નિજરૂપ;
 કાર્ય પ્રત્યે બહારે રમું, અખા અંતે ત્યાં વિરમું. ૫૨૨
 શાને સમજે તે નર ખરો, ભણ્યે ગણ્યે માણુ આપરો;
 ભણિયા બહુ ભમતા ભવમાં, ભાત કુભાત વચ્ચે ન રહેવાય;
 રઠયથી વાત કરે હરિતણી, અખા અક્ષર મતિ નહિ આપણી. ૫૨૩
 જે વિરલા રશિયા હરિતણા, કેસરિસિંહ દીસે નહિ ઘણા;
 સુભટના સૈન્ય મધ્યે વિચાર, તેમ માળા મુદ્રા સારોદ્ધાર;
 અનળ પંખી અતિ ઉંચો ચડે, અખા ક્રોધ દર્શન નવ કરે. ૫૨૪
 અખા અક્ષરપદ તું ત્યાં રમે, જ્યાં ચલે નહિ ત્યાં વિરમે;
 નિત્ય નિવેદન એહ જ જાણ્ય, આત્મતત્ત્વ સઘળે પરમાણુ;
 ત્યારે સર્વ પડે પાધરું, જ્યારે હુંપણાતું આવે શરું. ૫૨૫
 ઝોળખ આપ હવડાં હરિ મજે, બાહ્યથોકા અંતર્ગત વજે;
 અન્વય અતિરેકે હરિ ભાળ, તુષને ત્યાગે રહે તે સાળ;
 અક્ષર આપ અવસ્થા ફરે, અખા તુંજ આઘે મધ્યે સરે. ૫૨૬
 પહેલી હરિશું લાંગી પ્રીત, તેણે લાંગી લૌકિક રીત;
 એમ કરતાં સગપણ નીકળ્યું, તેણે ત્યાં કાંઈ કહેવું ટળ્યું;
 સ્વામી સેવક પ્રીતે હોતો ભાવ, સગપણ અખા સ્વતંત્ર સાવ. ૫૨૭

માતા તન સધળો સંસાર, પિતા પુત્રનો એક નિર્ધાર;
 પિતા પુત્રને શરીર જ નથી, ભાસે તે ભ્રમની મોરથી;
 માતા તન ને ધ્યાતા ધ્યેય, પિતા પુત્ર અખા નિઃશ્રેય. ૫૨૮
 કાંઈ ન જાણ્યે જાણ્યો રામ, જાણપણે ભૂલો નિજ ધામ;
 જેમ જેમ અદકું જાણતો જાય; તેમ તેમ હુંના મળ બંધાય;
 યદ્યપિ કથે જીવ બ્રહ્મજ્ઞાન, તોય અખા નહીં મૂકે માન. ૫૨૯
 જાણુ થાય બહુ વિદ્યાવડે, તેમ તેમ આવરણુ અદકાં ચડે;
 નિત્ય ધોતાં પટ રાતું થાય, પાણીનું પડ ચડતું જાય;
 મૂળગું પટ જ્ઞેતાં તે મેલ, અખા અજલિંગીપણું અલેલ. ૫૩૦
 નિજ પણની ભૂલ્યે કરિ જીવ, ભૂલ ટળી તો સદા એ શિવ;
 તે શિવ તો પોતે છે સદા, વિદ્યાના મળ નાહે કદા;
 અખા વસ્તુ તો સહેજે સહેજ, જીવ રહે તો પ્રાયઃ મળ રહેજ. ૫૩૧
 સમજ્યો નર શો બાંધે ઘાટ, આપાપર ટળી ગયો છે નાટ;
 અકસ્માત ઉપન્યો વિચાર, અસત્ય નિત્ય બાંધો સંસાર;
 અનંત બ્રહ્માંડનો દ્રષ્ટા આપ, અખો કહે શરીર આદે દષ્ટ બ્રાહ્મ. ૫૩૨
 અખા વિચાર્યા સરખી વાત, વિચાર્યા વિના થાય ઉત્પાત;
 વેદ ચાર બ્રહ્માના કહ્યા, સ્મૃતિ પુરાણ ઋષિ ઉચ્ચરયા;
 ચલ્યો પદારથ સર્વે કહ્યો, અચલ્યો ત્યાં અભોગત રહ્યો. ૫૩૩
 જે રહ્યો બાપી વિસ્તરી, તેની ત્યાં કથા નવ કરી;
 ધર્મે કર્મે લાગ્યા બહુ લોક, સોદો ન થયો રોકારોક;
 નંગદ માલ ઉધારે પડ્યો, એમ અખા જીવ તો રડવડ્યો. ૫૩૪
 ધ્યાં અખા કોઈ શું કરે, જ્ઞે માયા આડિ પરપંચ ધરે;
 જેમ અશ્વ અશ્વિનીને ભોગવે, નેત્રે પટ બાંધ્યો ભોગવે;
 પટ છોડી દેખાડે તુરિ, અખા એવી નિપજ ખરી. ૫૩૫
 એણી પેરે એ ત્યાં થાય, જે વડે પરવાહ ચાલ્યો જાય;
 તેનો કાય ન જાણે મર્મ, દેખે જીવને જીવનાં કર્મ;
 અદૃષ્ટ પદારથ થાય દૃષ્ટમાન, અખા સમજ તો સમજે સાન. ૫૩૬
 અમૂર્તિ મૂર્તિ આ સહુ, અણનામીનાં નામ જ બહુ;
 અકર્તા કર્મ સર્વે કરે, અનિર્વચનીય વચન ઉચ્ચરે;
 અખા એમ ખરા તે માન, બીજી વાત ન ધાલીશ કાન. ૫૩૭

પરબ્રહ્મ જોવાને મંન, બહુ ભાંતનાં કરે જતન;
 મૂતળિને કેમ જીવે ચક્ષુ, દેખણહાર પૂતળિ છે મુખ્ય;
 દર્પણ માંડી જોવા જાય, તેહ અખા નિજ છાયા પ્રાય. ૫૩૮
 રૂપધારિ રામ જોવા કાજ, શરીર કૃત કરતા બહુ બાહ્ય;
 ધ્યે ધ્યાતા થઈ આવે સેજ, એ તો ચેતનમાં ગુણ છે જ;
 જીવ બ્રહ્મને બાથે સાય, એ અખા હોય જ નહિ પ્રાય. ૫૩૯
 વિચાર અણલિંગી કેમ ઉપજે, જેમ કાચ નરને વેલા ભજે;
 શિથિલ થઈ જાય તેની વૃત્ત, તેમ કેવળપણું પામે તર્ત;
 ભાવના ફેર પડે છે મંન, અખા નહીં કો સાક્ષી અન્ય. ૫૪૦
 પ્રાયે સર્વ ચૈતન્યનો ઠાઠ, સત્ય મિથ્યા રૂપ આઠ કાઠ;
 શેષનાગ વૈકુંઠ પર્યંત, મણિગણ બહુ ને એક જ તંત;
 દેવ નર નાગરૂપ સિદ્ધમાં ફેર, સમજે અખા ટળે અંધેર. ૫૪૧
 સર્વ એક કારજનાં રૂપ, કારણ સમજવું તે જ અનૂપ;
 કારજ કીટ પતંગ બ્રહ્માય, કારણ વડે સૌ આદ્યું જાય;
 જે ઘટ અખા કારણ ઉદ્ભવે, તે તો સ્વયં થઈ વિદ્ભવે. ૫૪૨
 લોક ચૌદ હીરાની ખાણ, આપાણો તે થયો નિર્વાણ;
 વણુ આપાણે સૌ કાંકરા, જાત વિષે સર્વે આકરા;
 જે ઘટ હુવો પોતે પ્રકાશ, તે અખા નાય સ્વામી દાસ. ૫૪૩
 આજ્ય અવિદ્યા સૌને વિષે, તેણે આપોયું નવ આળખે;
 ભરમે દેહ અધ્યાસી થયો, કર્મ કરી ચૌદ લોક વલ્લો;
 તેહ ભૂલ ટાળવા માટ, અખા ભક્તિ ધાલી છે ઘાટ. ૫૪૪
 જાણ્યું જીવ નવધા આદરે, ભક્તિરસે કર્મરસ વિસરે;
 ધશ્વર સાથે રતિ બંધાય, તો કાંઈ સુરત ચેતનમય થાય;
 સાં સગુણભક્તિ ગાયો સાકાર, અખા મડાણે મોહવ્યાપાર. ૫૪૫
 ભક્તિ દેખાડી એટલા માટ, કર્મ ગહનમાં પાડી વાટય;
 જાણ્યું સુધે મારગ જશે, સર્વાવાસ હરિને જાણશે;
 અખા અવતરી ધ્યેયને બકે, પોતાથી છૂટી કેમ શકે. ૫૪૬
 સર્વાવાસ જાણ્યા વિણુ રામ, અખા થયું નથી કેનું કામ;
 બીજ ભક્તિ તે મોહનો ઘાટ, રાજમાર્ગમાં પડે છે વાટ;
 પુષ્પિત વાણી તે મેવાસ, સુખ સરખું પણ મહા આયાસ. ૫૪૭

એક વસ્તુવિચાર વિચાર્યો મને, પરબ્રહ્મ જાણવો જને;
 આપ આદ્યે દે ચૌદે લોક, પંચભૂતકેરો સૌ થોક;
 લોક લોક પ્રત્યે લોકપાળ, એવું ધર છે અખા વિશાળ. ૫૪૮
 વૈકુંઠાદિ ઉંચા માળ, નીચા જ્ઞેતાં આદિ પાતાળ;
 તેમાં બળિયા બળિયા બહુ, એક અધિપતિ ને પ્રજા સહુ;
 અખા જ્ઞેતાં એક માંડણી, મહા કારણ તે અળગો ધણી. ૫૪૯
 તેમાં નિધ સઘળે પોષાય, અવિરલ પ્રવાહ આલ્યો જાય;
 વિષ્ણુ બ્રહ્મા શિવ ને શેષનાગ, ઐશ્વર્ય આછાં અદકાં ભાગ;
 ત્રિગુણાતીતવડે એ સહુ, અખા સમજે તો સારું બહુ. ૫૫૦
 લોક ચૌદ ત્રણ ગુણના કર્યા, અષ્ટાદશ વર્ણે આવર્યા;
 એણે લેખે બહુ બ્રહ્માંડ, બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડે બહુ વિધિ માર્યા;
 લૌકિક લેખું એ ત્યાં કહ્યું, અખા અલૌકિક અળગું રહ્યું. ૫૫૧
 જેમ ચિતારો ચિત્રશાળા કરે, અનંત ભાલનાં રૂપ ચિતરે;
 અનંત અવયવ ભાવ ભેદ નામ, જ્ઞેતાં ચિતારાનાં કામ;
 દીઠી સુંણી વાત બહુ લખે, અખા ન નિપજે જ્ઞેયા પખે. ૫૫૨
 એ ચિતારાની પેરે નથી, જે સર્વ કાઢ્યું અપામાંડીથી;
 રૂપે રૂપે સંચાર્યું આપ, તેણે ચૌદે વ્યાખ્યા વ્યાપ;
 કળને ભરાવી ચૈતનવિષે, માટે તે નાટક છે અખે. ૫૫૩
 અદ્ભુત કળા ચિતારાતણી, આપે આપની નીપજ ધણી;
 બીજે બીજું ભરાવું જાય, ચૌદે લોકની નીપજ થાય;
 થાય ભાત પણ સામર્થ્ય પોત, એમ અખા જ્ઞે આતપ્રોત. ૫૫૪
 અરૂપી તે રૂપે બહુ થયો, સ્વસ્વરૂપે જેમ હતો તેમ રહ્યો;
 જેમ અગ્નિથી દીપક થાય, પછે દીવા આલ્યા જાય;
 હુતાશન તેમનો તેમ અખે, હાણ્ય વૃદ્ધિ નહીં ચૈતન વિષે. ૫૫૫
 નાટકનો એમ નીપજે ભેદ, હું નથી કહેતો કહે છે વેદ;
 જેને સ્વસ્વરૂપ પામ્યાનો અર્થ, માયા મોહ કરવો હોય વ્યર્થ;
 પ્રગટ પ્રમાણ કહે છે અખો, જાણો તે એ પેરે લખો. ૫૫૬
 સુખિયા દુઃખિયા દીસે બહુ, પણ માયાના કીધા છે સહુ;
 સુખિયા પલમાં દુઃખિયા થાય, ધન તન લગ્ન શ્રીટી જાય;
 રંક હોય તે થાએ રાય, અખા એહ માયામહિમાય. ૫૫૭

માયાનાં મર્કટ સહુ લોક, પલકે સુખ ને પલકે શોક;
 કપિને જેમ શણગાર્યો નટે, ભીખ મગાવે રહ્યો ચૌવટે;
 અખા લે સર્વે ઉદાસ્ય, કંઠે દોરડી પુઠે કાળ. ૫૫૮
 પલકે રિધ સિધ આવે ઘણી, જીવ જાણે હું સૌનો ધણી;
 જેમ વરઘોડે મળિ બહુ વના, પલક રહી ને થાએ પ્રના;
 અખા માયા કરે પ્રજેત, ખાતાં ખાંડ ને આવતાં રેત. ૫૫૯
 બાળકપે ધરડો તે શૂન્ય, સત્ય માન્યું સ્વપ્નાનું ધન;
 બાળક રમતને માને ફોક, ધરડો સત્ય માને હર્ષ શોક;
 પશુ મુવો કે ભૂત ન થાય, માણસ અખા અવગત કહેવાય. ૫૬૦
 પંચ ઈન્દ્રિયનું અતિશય જ્ઞાન, એ માણસને આપ્યું માન;
 સામું તેને ચડ્યો અહંકાર, કર્યા મૂક્યાનો રાખે ભાર;
 અવળી સુજ્ય અખા જીવની, અંતર માયા અતિ પ્રિય બની. ૫૬૧
 કાંઈ ન દીસે જીવને હાથ, થઈ બેસે તે સૌનો નાથ;
 ધન તન દોલત ઉડી જાય, રહ્યો રુવે પણ કાંઈ ન થાય;
 મરડે મૂંઝ પણ માંહે કલૈબ્ય, અખા એહનું લક્ષણ જીવ. ૫૬૨
 નાટક ચાલે માયાતાણું, સકળ જીવ શણગારી ઘણું;
 કાળ ફેરવે ચૌદ ચોવટે, એકને આપે એકનું ઝટે;
 અખા વગોવે માયા કાળ, જાણુ પંડિત શ્રીમંત ભૂપાળ. ૫૬૩
 બાળક જેમ રમાડે શ્વાન, દૂરથકી દેખાડે ધાન;
 પુંજ હલાવે ચાટે લાળ, ઉંચું કરી ભરાવે પ્રાણ;
 લલચાવ્યો દેશાંતર જાય, અખા એમ રમાડે માય. ૫૬૪
 આશા જનને બહુ પરભવે, દેવ આગળ જઈ દુઃખ દાખવે;
 દશે આંગળાં મુખમાં ધરે, દીન વચન નેત્રે નિર ભરે;
 ત્યાંથી ટાંક ન પામે ધૂળ, અખા લાલચે ન મળે મૂળ. ૫૬૫
 કહે અમને કોણ શકે છેતરી, એવું બાંધે બરદ આદરી;
 ક્ષણે ક્ષણે હુંડાતો જાય, ધન તન સજ્જન સૌને ખાય;
 છાનો નહીં પ્રગટે ઠગે કાળ, પંડિત જાણુ શ્રીમંત ભૂપાળ. ૫૬૬
 ઝોંટી લે રાજનાં રાજ, તપસીનાં તપ કરે અકાજ;
 શ્રીમંત ફેરાં ધનને હરે, પંડિતની વિદ્યા ભક્ષ કરે;
 યુવતીનાં યૌવન હરે કાળ, તોય અખા નવ જાગે બાળ. ૫૬૭

કાગળમાંથી જાય કપૂર, શોકે સૌને એનું નર;
 ગર્વ ગાંઠથી મોઢે અબજાણ, સૌને પીલે એક જ ધાણ;
 ખોખાં કરી નાંખે તત્કાળ, અખા એવો કરડો કાળ. ૫૬૮
 ઘોડા પૂર આવે જેમ નદી, ક્ષણમાં સંપત દીસે વધી;
 પળમાં તેના થાયે વરો, જેવો છાશતણો આકરો;
 એમ સંસાર આવે ને જાય, અખા તેને ક્યાં પ્રતિવાય. ૫૬૯
 સહિત દેશ વૈકુંઠ ગયા રામ, કુળ લઈ કૃષ્ણ પહોંતા નિજ ધામ;
 પ્રાકૃત જીવતણી શી વાત, મોટે ઠામે ધાલ્યો ધાટ;
 થયો પદારથ ટાળે કાળ, વળગ અખા નિર્ગુણની આલ. ૫૭૦
 પુન્ય પાપ લખ્યાં ઋષિ જને, જેણે જેવું માન્યું મને;
 આલણ કહે સત્ય કરવા યજ્ઞ, પશુવધ કરીધે હોય પુન્ય;
 જૈન કહે એ હિંસા પાપ, અખા ધર્મ પણ જીજ્ઞવા થાપ. ૫૭૧
 લખ્યા પ્રમાણે સહુ કો વદે, ધર્મ રાખવો સૌને હદે;
 યોલ્યું ન મળે કેનું એક, આપ આપણી રાખે ટેક;
 જાંગડ રાખી સૌ આચરે, અખા સહુ કો વદતા મરે. ૫૭૨
 માણસપે દેવ ઉત્તમ લખે, ત્યાં મદ્ય માંસને લખે;
 તેને માથે ન ગણે પાપ, બળી આપીને સૌ કહે આપ;
 અખા ગહન એ આલ્યું જાય, રામ જાણે નિસ્તારો થાય. ૫૭૩
 બહુ સામર્થ્ય હોય છે જ્યાં, બુધનું બળ નહિ આલે ત્યાં;
 દેવી દેવ રાક્ષસ સિદ્ધિવંત, તેનાં ચરિત્ર ન સમજે જંત;
 તેને શિર ન ગણાયે પાપ, અખા બુધ્ય લગણુ આલાપ. ૫૭૪
 બુદ્ધિ પ્રમાણે લખી લખી ગયા, બુદ્ધિ પ્રમાણે વાંચે રહ્યા;
 બુદ્ધિ પ્રમાણે સૌ સાંભળે, બુધ્યાતીતથી સૌ ચળવળે;
 તેને અખા સમજે જે કોય, પરાતીતથી પોષણ હોય. ૫૭૫
 જેમ અરૂપ અગ્નિ રહે ચમક વિષે, પ્રગટ થયા પછિ સહુ લખે;
 રૂપ ધરી બહુ પરાક્રમ કરે, બુધ્ય વિલાસ સહુ કો આદરે;
 પણ પ્રગટયાને કાળની દધા, અરૂપ અખા સદોદિત સદા. ૫૭૬
 અરૂપી અગોચરથી બળ કરે, દુમ વિષે જેમ નિર પરવરે;
 થડ મૂળ શાખા પત્રને ફૂલ, રંગો રંગે નીર ચડ્યું અમૂલ;
 પાણી સદા અખા અવિનાશ, પણ થઈ આવ્યું તે થાયે નાશ. ૫૭૭

ફળ જોવા હીડે નીરને, પણ કેમ દેખે અંતરથી હીરને;
 ફળ સ્થાનક દેહાદિક રૂપ, અને જળસ્થાની તે વસ્ત અરૂપ;
 અખા જોતાં તો સર્વે રાત, પણ ઉપન્યું તે ટળે રૂપ નામ. ૫૭૮
 અખા એમ જ ધરજો ધ્યાન, આશ્રણિયે જડશે સ્વસ્થાન;
 ખીજું તે મનની શોચના, અંતરજાળ ન ટળે રોચના;
 પરાપાર પ્રાણેશ્વર નાથ, નહિ સમજે તે ધસશે હાથ. ૫૭૯
 પિંડ શોધે પ્રાણેશ્વર જડે, ખીજું તેને રૂપક ચડે;
 પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ સેવક બહુ સ્વાદ, પરોક્ષ ઉમેદ કરે બહુ વાદ;
 ગળી ચોપડી સઘળી વાત, લુખો રામ અખા સાક્ષાત. ૫૮૦
 રામ નોહે પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ, સ્વયં રહેશે આપોપું શોષ;
 ત્રિગુણુ ધુંવાડે આખ્ય બહુ ભરી, ચૌદ લોક રહ્યા આવરી;
 આતમ અખા સદોદિત સદા, જીવને ત્રિગુણુની લાગી દધા. ૫૮૧
 સૂઝ પડે તે સમજે સાર, અન્ય કદપે ઉપલો વહેવાર;
 વાદળ ખોખું શોષે નીર, કાદવમાંથી પીએ હીર;
 એમ પ્રપંચ પરમેશ્વર લહે, અખો દેખી આખી કહે. ૫૮૨
 સ્વામી અખાનો સઘજે મજે, લોક ચૌદે તેમાં આશ્જે;
 બ્રહ્મા આયુષ પંથમાં જાય, રામરૂપ પૂરું ન પમાય;
 એવું અદબદ એજે જડ્યું, તે માયલું સર્વ ઘાટે ઘડ્યું. ૫૮૩
 અખા અદ્ભુત મોટી વાત, પ્રાકૃત જીવ કહે ઉત્પાત;
 ભવ્ય જીવ કહે એ ભલું, સિંહનું બાળ રમે એકલું;
 કેશરીકેરી મોટી ફાળ, પ્રાકૃત જીવો બિયે શિયાળ. ૫૮૪
 પ્રાયઃ પરમેશ્વર છે મનાતીત, પાણીથી અળગેરું શીત;
 શીત યોગે જેમ નીર જમાય, તે ઉપર સૌ હીંડી જાય;
 વસ્તુ વડે એમ જાણો મન, એમ અખા સમજે હરિજન. ૫૮૫
 જળ જામે ને જળ વિધરે, તે બાધી અવની પરવરે;
 હીમ ન દીસે તેમાં રંચ, તેમ એ જાણો મનના સંચ;
 ત્યાં હીમ તેમ હાં રામ, અખા મન સત્તાનાં કામ. ૫૮૬
 અખા લાઘવ સમજવામાંય, જો અંતર્યામી થાયે સહાય;
 સામો હોય તો સાહે હાથ, પોતે પોતાના લેખો નાથ;
 છે હુમાયુ પંખીની પહે, કાય હેતુ વાદ કરશે મા હો. ૫૮૭

અગ્નિ કાષ મેલીને પંખ, ઉપર ઉડી નાખે નિશ્શંક;
 નિજ ઇચ્છાયે બાળે કાય, સ્વાંત ખુંદ ફરિ પરગટ થાય;
 એમ અખા હોય બ્રહ્મવિચાર, ઉત્પન્ન લય બ્યાં હું તું સાર. ૫૮૮
 અખે વિચાર્યું મનની સાથ, જે કાંઈ ન દીસે તારે હાથ;
 તો ફાંશી શિદ્ધ રાખે માંમ, કશું ન નિપજે તો શું કામ;
 શરીર તારું તારે વશ નહિ, તો બહાર બળ દેખાડે કહી. ૫૮૯
 ઇન્દ્રિય વણુશે વણુશે કાય, ગમે નહીં વાળ ઘોળા થાય;
 સ્વર્ગ સૂધી તે ધાલે હામ, પોતાનું નિર્ભાયે ચામ;
 ફેકટ ગાડાં લૂંટી પડે, અખા ન કોયે પારે પડે. ૫૯૦
 અખા ઇચ્છે જો આતમભોગ, નિવૃત્તિ વિના તે ન મળે ભોગ;
 કથે જ્ઞાન પણ બાંધ્યો વાધ, તેને મુક્ત ન પામે જગત;
 મુવે મુક્ત હશે તેમ હશે, જીવતે વાધ જો પાંજર વસે. ૫૯૧
 ધૂટા છો પણ બાંધ્યાં હેઠ, જેમ શકરાને દોરો પેટ;
 ઉડે ખરો પણ નાવે જાય, પેટે બાંધ્યો દોર તણાય;
 અખા એમ નિવૃત્તિ વિના, જીવને તે ન ટળે જમના. ૫૯૨
 અજ્ઞાનીથી જ્ઞાની ભલો, જે મન વડે ચુકાવ્યો કળો;
 પણ વર્તવા પ્રવૃત્તિમાં ધાંખ, જેમ પોપટની કાઠી પાંખ;
 કદાચ અખા તે ઉડી જાય, પાછો તેને પ્રવૃત્તિ સાય. ૫૯૩

અજ્ઞાન અંગ.

અજ્ઞાને જે પહેરે વેષ, બહાર નીકળે દેખાદેખ;
 જેમ વાધ ગૌધણને હળ્યો, વર્તી તે માંડી રે ભળ્યો;
 તેને છે આમિષનો આહાર, પ્રસંગ મળે અખા પ્રતિકાર. ૫૯૪
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિની અળગી વાત, વિચાર વિના નવ આવે ધાત;
 જેમ કો ભાડે રથ બેઠો જાય, બળદ મરે રથ કટકા થાય;
 નાહો ચિંતા તેને પ્રતિકાર, અખા જેને સત્ય વિચાર. ૫૯૫
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિને બેઠો વરી, જેમ વેશ્યા રાખી ગૃહિણી કરી;
 પ્રસંગ મળે કરતી તે કરે, વિચાર વિના સૌ એમ આચરે;
 મન ઇન્દ્રિય ત્યાં ન કરે કહ્યું, અખા એમ એક વાંકું વહ્યું. ૫૯૬
 યથારથ વર્તે તો જ્ઞાન, જેમ કો રેંક થયો રાજન;
 જેમ કરતો તેમ વળતું કરે, જૂઠું છળ વિક્રમ આચરે;
 અખા કરી ન જાણ્યું રાજ, શું થયું જો તો પામ્યો સાજ. ૫૯૭

જો અખા ઓળખે આતમા, તો સર્વ વાતની ભાગે તમા;
 લાલચ લોભ જૂઠો પ્રતિકાર, સૂર્ય ધામમાં નોહો અંધકાર;
 શીખી સાંભળી વાતો કરે, પોતે અગ્નિ કેમ ટાઢે મરે. ૫૯૮
 જ્ઞાનતણો છે સત્ય ઉપદેશ, ત્યાં જૂઠું ન રહે લેશ;
 સાચી કથણી કથતા જાય, ઉદર અર્થ કરે અન્યાય;
 કહે અખો એનું શું ભણ્યું, ગુંજતાપ વાનરતાપણું. ૫૯૯
 જ્યારે જ્ઞાનનો ઉગ્યો રવી, રાત ગઈ રત પ્રગટી નવી;
 કૃત્ય જાશે અંધારાતણાં, મોહ નિશામાં ફરતા ઘણા;
 અખા નાય દરિદ્રની વાત, અમૃત ભોગ કે લાંધણુ સાત. ૬૦૦
 આતમાનું તે કરે અકાળ, સંસારની તે રાખે લાળ;
 દેહસુખને આતમસુખ કહે, જેમાંનું કાંઈએ નવ રહે;
 જીવને મૃત્યુ છે જેવડે, એક સત્ય વાક્યે તે શું તૂટી પડે. ૬૦૧
 ધન આયુર વિદ્યા બળ રૂપ, સ્વર ચાતુરી ન્યાય સિદ્ધ ભૂપ;
 જ્ઞાન ભક્તિ વિવેક વૈરાગ્ય, ચારે વ્રત તપ તીરથ ત્યાગ;
 અખો કહે સર્વે એ ભાલ, જોતાં આપે આપનો માલ. ૬૦૨
 જીવ જીવને રે અનુમાન, તાણ્યું ધનુષ આવી રે કાન;
 જે જે દારોમાં જીવ ભળે, તેજ રૂપી કલાણુંમાં કળે;
 મૂળજું અખા અદમ્ય છે એજ, સમજે તો સંમજી લે એજ. ૬૦૩
 જેને નથી રૂપ ગુણ નામ, જોતાં તેનાં સઘળાં કામ;
 પ્રસર્યું આપ વિચિત્રતા ભાત, વેદે કહી એ મુખની વાત;
 બહુ મુખનો મોટો મહારાજ, તો અખો શું કહે તેનાં કાજ. ૬૦૪
 પ્રણવ પ્રકારે ધાત્યો ધાટ, એક બાહર દેખાડી વાટ;
 જે છે તે ત્યાં અસંખ્યાત, શબ્દે કહિયે શબ્દની વાત;
 જે છે તેને અખો કેમ કહે, તેની વાત તો તેજ જ લહે. ૬૦૫
 કહે અખો મૂઝી નિઃશ્વાસ, હું તો છું તારો આભાસ;
 તારી વાત કરે છે તું, ઓછાંયા મધ્યે વત્યો હું;
 બહુ તેજ મધ્યે હું રહ્યો, ચારે શેષ ઓછાંયો ગયો. ૬૦૬
 અખા સઘળા આ વસ્તુવિનાદ, હાંસી કહો કે તત્ત્વનો બાધ;
 પોતાની ડગ પોતા સાથ, ઇચ્છા અમલ ખાધી તે હાથ;
 તારું ધેલપણું તે હું, સાજો તેતું ત્યાં તુંનો. ૬૦૭

મુક્તિ અંગ.

એમ અખા સહીયારી વૃત્ત, હાથોહાથ દીસે છે તર્ત;
નટતણી હાલે આંગળી, હું હાલું જાણે પૂતળી;
તેનો ખોલ પોતે નટ કહે, ઉડે વિચારે અમથું રહે. ૬૦૮

મુક્તિ અંગ.

મુક્તિ પામવા મુખ્ય વૈરાગ્ય, જે બહુ પાસથો ધૂટે રાગ;
ધ્યેય ધ્યાતાથી આધો વટે, તે અનુભવતાં ચોક ચોવટે;
ખીજ અખા રસાળી વાત, સર્વાતીત નોહે સાક્ષાત. ૬૦૯
જે કીજે તે સર્વે રાગ, રાગ વિના નવ ઉપડે પાગ;
રાગ જેવારે પાછો વળે, ત્યારે નિજ આતમને મળે;
દષ્ટ પદારથસું વૈરાગ્ય, ત્યાં અખા જડે તુ જ ત્યાગ. ૬૧૦
જન જાણે છે જે વૈરાગ, તે ત્યાં સામો ઉપજે રાગ;
વૈરાગ હોય ત્યાં નોહે દ્વેષ, તે ત્યાં શામો ખાંધે કલેશ;
આપોપાનો થાયે ત્યાગ, ત્યારે અખા સાચો વૈરાગ. ૬૧૧
જેહ વડે તપ તીરથ કરે, વિષય ભોગ કે સુખ આદરે;
જેણે કરી નિપજે બહુ કામ, તે શોધી કાઢવો આ ઠામ;
તે વિણ જાણો રાગ વિરાગ, અખા ઉછળી ભાંગવો પાગ. ૬૧૨
જેમ તેમ કરી સમજવો મર્મ, હું તે શું ચૈતન કે ચર્મ;
એ જ સમજવું પરથમ જને, પછે ઘેર રહેજે કે જાણે વને;
એ સમજ્યા વિણ ગૃહસ્થ અતીત, વર વિવાહ વિણ ગાવાં ગીત. ૬૧૩
સમજણમાં નથી રાગ વિરાગ, જેમ વાયુ હીડે વિના પરાગ;
લોક ચોક લગી પરવરે, સમજણથી અર્થ સધજો સરે;
અખા રામ નથી ઘેર કે વને, જ્યાં જાણે ત્યાં પોતા કને. ૬૧૪
પાદ પાણી નેત્ર મુખ નાક, સકળ અંગનો સમજે તાક;
એમાંનું એકે જે જાય, ધણી માટે જીવે ન રખાય;
અખા ન દીસે તારો લાગ, પર સાથે શો રાગવિરાગ. ૬૧૫
વેલ પરાધ જેઠો જન, હું જ ધણી એમ માને મન;
કાળ સદા ખેડે સારથિ, જેઠો પ્રેરે અવિનાશી રથી;
અખા એમ જાણે સધજો પંથ, લેવું મૂકવું ટળે પાખંડ. ૬૧૬
ગેખી નીપજ થઈ પિડતણી, ત્યારે તું ત્યાં ન હોતો ધણી;
સહેજે ઉપન્યું વંઠ્યું તન, ત્યારે કાંઈ ન આલ્યું મન;
વચ્ચે શિદ પાડે છે ઝાઘ, અખા કશો તુ જ રાગ વિરાગ. ૬૧૭

ઉપર છળ્યો માર્ગ લે અખા, નહીં કો સાથી કો નહીં સખા;
 ધણી થયામાં સધળો ધંધ, જેમ રૂપ નહીં દેખે અંધ;
 ગગનગામિને નહીં અટકાવ, યુવતીને મન બહુ ભાવ. ૬૧૮
 ઉધ્યાને સ્વપ્રાંતર ધણાં, ઉત્તમ મધ્યમ વેદે ભણ્યાં;
 જગ્યા ઉંઘ્યાથી અળગું હૃદય, ત્યાં અખો આગેપી વદેય;
 સમજ્યાને છે સરખું સદા, અણુસમજ્યો ભોગવે આપદા. ૬૧૯
 અખો જેહ નર રહે અમન, તેવું કરવું સર્વ જતન;
 જેમ જિહ્વા પંચામૃત ખાય, ખાતી કરતી નહીં લેપાય;
 વણ ખાધે કર થાય ચીકણો, એવો ભેદ અણુલગીત ૧. ૬૨૦
 અખા અલિંગી વાત અગાધ, લિંગી નરને નહીં તે સાધ્ય;
 સકળ લોક તે વૃક્ષ જ કહે, પણ છે ન કહે જે ખીજે રહે;
 જોતાં સધળો લક્ષમાં ફેર, લક્ષ ઉદ્ધોત ને લક્ષ અંધેર. ૬૨૧
 સામો કો દુઃખ દાતા નથી, જેમ તાળી ન પડે એક હથી;
 સ્વપ્ને દીસે નરો અનંત, તેમ જ અજતાં પ્રગટે જંત;
 અખા વસ્તુપણે જાગશે, તેને એનો અનુભવ હશે. ૬૨૨
 અજતો દ્વેષ ને અજતો રાગ, રાગ દ્વેષ માયાનો ભાગ;
 જે તજશે તે દ્વેષે કરી, જે ભજશે તે રાગ આદરી;
 સ્વસ્વરૂપ ત્યાં બેઉએ નહી, ગુરુલક્ષે અખા જો ધેરથી. ૬૨૩
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિના સધળા વેશ, લિશ્તુક થાકે થાય નરેશ;
 રમત રમે છે માયા કાળ, મધ્ય અહંકાર વહે છે ગાળ;
 મહાનિધમાં રાજની દષ્ટ, અખા રમત પાસે નહીં સ્પષ્ટ. ૬૨૪
 કારણ દષ્ટિ હોયે જન, તેનો અનુભવ નોય અસન;
 દેખે કીરણ સરિખાં સૂર, જેનું વસ્તુ વિષે છે ઉર;
 અખા ચક્ષુ આંજે ગુરુદેવ, તે કાંઈ સમજે એનો ભેવ. ૬૨૫
 સમજી તે અણુસમજી થાય, અણુસમજી સરખું સમજાય;
 એની કાંચે દીયે નહિ સાખ્ય, અનુભવ જે ઉપન્યો તે દાખ્ય;
 નિજ ઘર વરતી જે કો હશે, અખા તે એકમાં પહોંચશે. ૬૨૬

કુટકળ અગ.

તિલક કરતાં ત્રેપન વહાં, જપમાળાનાં નાકાં ગયાં;
 તીર્થ ફરી ફરી થાક્યા ચર્ણુ, તોય ન પહોંતા હરિને શર્ણુ;
 કથા મુણી મુણી કૂટ્યા કાન, અખા તોય નાબું અભિજ્ઞાન. ૬૨૭

એક- મૂર્ખને એવી ટેવ, પથ્થર એટલા પૂજે દેવ;
 પાણીને દેખી કરે સ્નાન, તુળશી દેખી તોડે પાન;
 એ તો અખા બહુ ઉત્પાત, ધણા પરમેશ્વર એ ક્યાંની વાત. ૬૨૮
 મુક્તિ બંધ પૂછે મતિમદ, શોધી જોતાં રુવે ગોવિંદ;
 પ્રાણ પિંડમાં હું કે હરિ, જો જીવે અખા વૃત્તિ કરી;
 બંધ મોક્ષ ન કરે ઉચ્ચાર, આકાશ કુસુમનો નાહો હાર. ૬૨૯
 પિંડ જોતાં કો મૂકતો નથી, ત્રિવિધ તાપ ભોગવે ધરથી;
 સકળ ઈન્દ્રિયપેં છૂટો રમે, રાગ દ્વેશ કોએ નવ દમે;
 સત્ય સંકલ્પ ને અમર કાય, સર્વ રૂપ જાણે મહિમાય;
 ત્યારે અખા મુમુક્ષુ મન, જાણે તે જાણી લે જન. ૬૩૦
 જે ધરી આવ્યો ભૌતિક કાય, દેવ નર નાગ કહ્યો નવ જાય;
 કાળ સત્તામાં તે ત્યાં ખરો, એ તો મન કાઢો કાંકરો;
 મન વચન કર્મ હરિમાં ઢોળ, અખો સમજ્યો અંશે સોળ. ૬૩૧
 ગહન ગતિ છે કાળજતણી, જોણે જે જે વાતો જાણી;
 તે તેનાં પાખ્યાં પરમાણુ, પડછંદાની પેરે જાણુ;
 માંહોમાંહે દુર્ઘર્ષ અગાધ્ય, અખા જીવને નાવે સાધ્ય. ૬૩૨
 અનુભવી આગળ વાદ જ વદે, ઉંટ આગળ જેમ પાળો ખદે;
 ઉંટતંણાં આઘાં મેલાંણુ, પાળાના તો છંડે પ્રાણુ;
 અખા અનુભવી ઇશ્વર રૂપ, સાગર આગળ શું કુદે દૂપ. ૬૩૩
 આવી નગરીમાં લાગી લાય, પંખીને સ્થો ઘાખો થાય;
 ઉંદર ખીચારા કરતા સાર, જેને નહીં ઉજ્જાનું જોર;
 અખા જ્ઞાની ભવથી ક્યમ ડરે, જેની અનુભવ પાંખ આકાશે ફરે. ૬૩૪
 જો જો રે મહોટાના જોલ, ઉજ્જડ ખેડે વાગ્યો ઢોલ;
 અંધ અંધ અંધારે મળ્યા, જેમ તલમાંહિ કાદરા ભળ્યા;
 ઘેસ ન થાય ન થાયે ઘાણી, કહે અખો એ વાતો જાણી, ૬૩૫
 આંધળો સસરો ને શણગટ વહુ, કથા સુણવા ચાલ્યું સહુ;
 કહ્યું કાંઈ ને સમજ્યાં કશું, આંખ્યનું કાજળ ગાલે ધસ્યું;
 ઉડો કુવો ને ફાટી જોખ, શિખ્યું સાંભળ્યું સર્વે ફોક. ૬૩૬
 વ્યાસ વેશ્યાની એક જ પેર, વિદ્યા યેટી ઉછેરી ઘેર;
 વ્યાસ કથા કરે ને રડે, જાણે દ્રવ્ય અદેકે જડે;
 જો જાણે વાંચ્યાની પેર, અખા કાં ન વાંચે પોતાને ઘેર. ૬૩૭

ગજ પ્રમાણે પ્રખોધે જીવં, બંધનમાંથી રાખે સદૈવ;
 સાચી વાતને સંત જ વદે, તેને મૂર્ખ ઉલટો નિન્દે;
 અખા આંધળે હુંદયો બળર, સંત ગુરુનો એવો વિચાર. ૬૩૮
 જગત્પ્રમોદી દાઝ ન ટળે, કુવાડામાંથી કાઢે જલે;
 સમજીને છે સરખો લાવ, તે ગુરુના મનમાંય અલાવ;
 એમ જાણીને રીશે બળે, અખા જ્ઞાનીની નિંદા કરે. ૬૩૯
 વિષયી જીવથી પ્રીત જ કરે, તત્ત્વદર્શી ઉપર અભાવ જ ધરે;
 ખાન પાન વિષયાદિક ભોગ, તત્ત્વદર્શીને સર્વે રોગ;
 અખા તે ગુરુના મનમાં ખરા, જીવ આવકાર દઈ બેસાડે પરા. ૬૪૦
 ગુરુ થઈ બેઠો સેના સાધ, સ્વામીપણાંની વળંગી વાધ;
 તે પીડાથી દુઃખિયો થયો, રોગ કરાર અનુભવથી ગયો;
 વાયક જાળમાં ધુંચવી મરે, અખા જ્ઞાનીનું કહ્યું કેમ કરે. ૬૪૧
 જ્ઞાનીને તો સર્વે ફેક, બ્રહ્માદિ લગી કલ્યા લોક;
 ત્રણ કાંડ કાળની માંડણી, તત્ત્વવેત્તાએ એવી ગણી;
 તેની વાત ન જાણે ગૂઢ, અખા ગુરુ થઈ બેઠો મૂઢ. ૬૪૨
 સ્વામી થઈને બેઠો આપ, એ તો મનને વળગ્યું પાપ;
 શિષ્ય રાખ્યાનો શિરપર ભાર, ઉપર લાગ ન અંતર પ્યાર;
 આશા રજીને બાંધ્યો પાશ, અખા શું જાણે જ્ઞાનીની આશ. ૬૪૩
 જ્ઞાની ગુરુ ન થાયે કેનો, બ્રહ્મા વિષજી મહેશ્વર તેનો;
 અન્ય જીવની તેને શી પડી, જે તેને ઘેર નિત્ય કાઢે હડી;
 સેજ સુભાવે વાત જ કરે, અખા ગુરુપણું મનમાં નવ ધરે. ૬૪૪
 ગુરુ થઈ મૂરખ જગમાં ફરે, બ્રહ્મવેત્તાની નિંદા કરે;
 ભૂત કાળમાં જે થઈ ગયા, તેની મનમાં ઈચ્છે મયા;
 અખા વેલી કેમ ટાળે વ્યથા, જે નિત્ય વાંચે મડદાંની કથા. ૬૪૫
 જે પગલાં અગ્નિમાં જળે, તેને શરણે કાળ કેમ ટળે;
 પડતું પક્ષી રાખે આકાશ, એમ પગલાં તે આપે વાસ;
 નર્મી પગલાંને શરણે જ, ત્યારે અખા ભવની મટે અજ. ૬૪૬
 ચરણ શરણ તો ખોટી ફરી, વણ ચરણોનો દીઠો હરી;
 ચરણ જળે કે ભૂમાં દાદય, શ્વાન શિયાળિયાં કરડે કાટ;
 તેની શરણ અખો શું ગ્રહે, જે સમજે તે એવું લહે. ૬૪૭

જો જો રે ભાઈ વાતનું મૂળ, પેટ ચોળી ઉપાડ્યું શૂળ;
 એક સમે ખર ભાડે ગયો, કાંદા દેખી ગળિયો થયો;
 ખરે આપી તેજને પેર, એવું જાણી અખા જુતો ઘેર. ૬૪૮
 કથા કરી તે શુકળ ખરી, પરીક્ષિતને મેળાવ્યા હરી;
 શીખ થઈ ત્યારે આપ્યું શું, નમ્ર થઈ ગયા વનમાં પશુ;
 નિઃપૃહિની એવી છે કથા, અખા ખીજ પેટ ભર્યાની વ્યથા. ૬૪૯
 રધુ જદુરાજની વાત જ કહે, દત્ત ભરથનું ચોડું લહે;
 અજગર વરતી વનમાં પજ્યા, તે ક્યાંધથી આવી ચઢ્યા;
 તેને પોતા સરખા કર્યા, અખા ઘેર ઘેર ઉપદેશ ન કહ્યા. ૬૫૦
 દેહાભિમાન હતું પાશેર, વિદ્યા ભણતાં વાધ્યું શેર;
 ચંરચા વદતાં તોલું થયો, ગુરુ થયો ત્યાં મળુમાં ગયો;
 અખા એમ હલકાથી ભારે હોય, આત્મજ્ઞાન તે મૂળગું ખોય. ૬૫૧
 શશશૃંગનું વહાણ જ કર્યું, મૃગ તૃણામાં જઈને તર્યું;
 વંઝચાસુત જે વહાણે ચડયા, ખપુષ્પનાં વસાણાં ભર્યાં;
 જેવી શેખશલીની કથા, અખા હમણાં આગળ એવા હતા. ૬૫૨
 જ્યાં જોઈએ ત્યાં ફૂટે ફૂડ, સામે સામાં ખેડાં ધૂડ;
 કાય આવી વાત સૂરજની કરે, તે આગળ જઈ ચાંચ જ ધરે;
 અમારે હજાર વર્ષ અંધારે ગયાં, તમે આવાડાલા ક્યાંથી થયા;
 અખા મોટાની તો એવી જાણ્ય, મૂકી હીરો ઉપાડ્યો પાણુ. ૬૫૩
 લીલાં વૃક્ષને આથે રહે, જેમ પારધી પશુને ગ્રહે;
 એમ હરિને આથે ધૂતારા ઘણા, ઉપાય કરે કનક કામનીતણા;
 અખા ગુરુ શું મૂકે પાર, જેના શિષ્ય ગર્દભ ને ગુરુ કુંભાર. ૬૫૪
 અંગ આળસ ને તપશી થયો, ધર મેલીને વનમાં ગયો;
 કામ બાણુ ન શક્યો જાળવી, રડવડતી એક આણી નવી;
 શ્વાન ભસાવે હીડે છક્યો, અખા હચો નહીં ધર નવ રખ્યો. ૬૫૫
 ગોરીના થાવા વડ ભાગ, માતા પાસે આજ્ઞા ભાગ;
 બળધની તે કેમ થાય ગાય, મૂરખ મિથ્યા કરે ઉપાય;
 જ્ઞાન વિના તે સાધન એવાં, અખા તેમાં ન લેવા દેવા. ૬૫૬
 સા. અંધામાં કાણો રાવ, આંધળાને કાણાપર ભાવ;
 સૌનાં નેત્રો ફૂટી ગયાં, ગુરુ આચાર્ય જ કાણા થયા;
 શાસ્ત્રતણી છે એક જ આપ્ય, અખા અનુભવની ઉઘડી નહિ આપ્ય. ૬૫૭

ગજા પ્રમાણે પ્રજોધે જીવં, બંધનમાંથી રાખે સદૈવ;
 સાચી વાતને સંત જ વદે, તેને મૂર્ખ ઉલટો નિન્દે;
 અખો આંધળે હુટયો બનર, સંત ગુરુનો એવો વિચાર. ૬૩૮

જગત્રમોદી દાઝ ન ટળે, કુવાડામાંથી કાઢે જલે;
 સમજીને છે સરખો લાવ, તે ગુરુના મનમાં અભાવ;
 એમ જાણીને રીશે બળે, અખો જ્ઞાનીની નિંદા કરે. ૬૩૯

વિષયી જીવથી પ્રીત જ કરે, તત્ત્વદર્શી ઉપર અભાવ જ ધરે;
 ખાન પાન વિષયાદિક ભોગ, તત્ત્વદર્શીને સર્વે રોગ;
 અખો તે ગુરુના મનમાં ખરા, જીવ આવકાર દઈ એસાડે પરા. ૬૪૦

ગુરુ થઈ બેઠો સેનો સાધ, સ્વામીપણાંની વળગી વાધ;
 તે પીડાથી દુઃખિયો થયો, રોગ કરાર અનુભવથી ગયો;
 વાયક જાળમાં ઘુંચવી મરે, અખો જ્ઞાનીનું કહ્યું કેમ કરે. ૬૪૧

જ્ઞાનીને તો સર્વે ફેક, બ્રહ્માદિ લગી કલ્યાણ લોક;
 ત્રણ કાંડ કાળની માંડણી, તત્ત્વવેત્તાએ એવી ગણી;
 તેની વાત ન જાણે ગૂઢ, અખો ગુરુ થઈ બેઠો મૂઢ. ૬૪૨

સ્વામી થઈને બેઠો આપ, એ તો મનને વળગ્યું પાપ;
 શિષ્ય રાખ્યાનો શિરપર ભાર, ઉપર ત્યાગ ને અંતર ખાર;
 આશા રજીને બાંધ્યો પાશ, અખો શું જાણે જ્ઞાનીની આશ. ૬૪૩

જ્ઞાની ગુરુ ન થાયે કેનો, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વર તેનો;
 અન્ય જીવની તેને શી પડી, જે તેને ઘેર નિલ કાઢે હડી;
 સેજ સુભાવે વાત જ કરે, અખો ગુરુપણું મનમાં નવ ધરે. ૬૪૪

ગુરુ થઈ મૂર્ખ જગમાં ફરે, બ્રહ્મવેત્તાની નિંદા કરે;
 ભૂત કાળમાં જે થઈ ગયા, તેની મનમાં ઈચ્છે મયા;
 અખો વેલી કેમ ટાળે વ્યથા, જે નિલ વાંચે મડદાંની કથા. ૬૪૫

જે પગલાં અસિમાં જળે, તેને શરણે કાળ કેમ ટળે;
 પડતું પક્ષી રાખે આકાશ, એમ પગલાં તે આપે વાસ;
 નહીં પગલાંને શરણે જા, ત્યારે અખો ભવની મટે અજા. ૬૪૬

ચરણ શરણ તો ખોટી કરી, વણ ચરણોનો દીઠો હરી;
 ચરણ જળે કે ભૂમાં દાટ્ય, જ્ઞાન શિયાળિયાં કરડે કાટ;
 તેની શરણ અખો શું ગ્રહે, જે સમજે તે એવું લહે. ૬૪૭

જો જો રે ભાઈ વાતનું મૂળ, પેટ ચોળી ઉપાડ્યું શૂળ;
 એક સમે ખર ભાડે ગયો, કાંદા દેખી ગળિયો થયો;
 ખરે આપી તેજને પેર, એવું જાણી અખા જુતો ઘેર. ૬૪૮
 કથા કરી તે શુકળ ખરી, પરીક્ષિતને મેળાવ્યા હરી;
 શીખ થઈ ત્યારે આપ્યું શું, નમ્ર થઈ ગયા વનમાં પશુ;
 નિઃપૃહિની એવી છે કથા, અખા ખીજ પેટ ભર્યાની વ્યથા. ૬૪૯
 રઘુ જહુરાજની વાત જ કહે, દત્ત ભરથનું આહું લહે;
 અજગર વરતી વનમાં પડ્યા, તે ક્યાંધથી આવી ચડ્યા;
 તેને પોતા સરખા કર્યા, અખા ઘેર ઘેર ઉપદેશ ન કહ્યા. ૬૫૦
 દેહાભિમાન હતું પાશેર, વિદ્યા ભણતાં વાધ્યું શેર;
 ચંરચા વદતાં તોલું થયો, ગુરુ થયો ત્યાં મણુમાં ગયો;
 અખા એમ હલકાથી ભારે હોય, આત્મજ્ઞાન તે મૂળગું ખોય. ૬૫૧
 શંશશંગનું વહાણુ જ કર્યું, મૃગ તૃણામાં જઈને તર્યું;
 વંઝયાસુત જે વહાણુ ચડ્યા, ખપુષ્પનાં વસાણું ભર્યાં;
 જેવી શેખશલીની કથા, અખા હમણું આગળ એવા હતા. ૬૫૨
 જ્યાં જોઈએ ત્યાં ફૂટે ફૂડ, સામે સામાં જેઠાં ધૂડ;
 કોય આવી વાત સૂરજની કરે, તે આગળ જઈ ચાંચ જ ધરે;
 અમારે હજાર વર્ષ અંધારે ગયાં, તમે આવાડાલા ક્યાંથી થયા;
 અખા મોટાની તો એવી જાણ્ય, મૂકી હીરો ઉપાડ્યો પાણુ. ૬૫૩
 હીલાં વૃક્ષને આથે રહે, જેમ પારધી પશુને ગ્રહે;
 એમ હરિને આથે ધૂતારા ધણા, ઉપાય કરે કનક કામનીતણા;
 અખા ગુરુ શું મૂકે પાર, જેના શિષ્ય ગર્દભ ને ગુરુ કુંભાર. ૬૫૪
 અંગ આળસ ને તપશી થયો, ઘર મેલીને વનમાં ગયો;
 કામ બાણુ ન શક્યો જાળવી, રડવડતી એક આણી નવી;
 શ્વાન ભસાવે હીડે છક્યો, અખા હચો નહીં ધર નવ રખ્યો. ૬૫૫
 ગોરીના થાવા વડ લાગ, માતા પાસે આજ્ઞા માગ;
 બળધની તે કેમ થાય ગાય, મૂરખ મિથ્યા કરે ઉપાય;
 જ્ઞાન વિના તે સાધન એવાં, અખા તેમાં ન લેવા દેવા. ૬૫૬
 સો અંધામાં કાણો રાવ, આંધળાને કાણાપર ભાવ;
 સૌનાં નેત્રો ફૂટી ગયાં, ગુરુ આચાર્ય જ કાણા થયા;
 શાસ્ત્રતણી છે એક જ આંખ, અખા અનુભવની ઉધડી નહિ આંખ. ૬૫૭

મુંડ મુંડાવી હરિને કાજ, લોક પૂજે ને કહે મહારાજ;
 મન જાણે હરિએ કૃપા કરી, માયામાં લપટાણો ફરી;
 સૌને મન તે કરે કલ્યાણ, અખા એને હરિ મંજ્યાની હાણ. ૬૫૮
 જ્ઞાતાનો એવો ઉપદેશ, પંચના ગુરુ તે સધળો વેશ;
 ધર ધર મહાત્મ્ય વધારતા ફરે, દામ ચામનાં જતન જ કરે;
 અખા જ્ઞાતાની ન માને વાત, સાચું કહેતાં ખીજે સાત. ૬૫૯
 હરિને કાજે ઘાટ જ ઘડે, નિજ સ્વરૂપથી પાછો પડે;
 પાણો હું પર્વત લહું, એ આશ્ચર્ય તે કેને કહું;
 અખાથકી તે ખીજે હરી, જેમ પર્વતમાંથી પાણો જ ખરી. ૬૬૦
 જાણુપણામાં જાડા થયા, ડહાપણ ડોળી રાખડ રહ્યા;
 નીર હતું તે કીચમાં ગયું, આત્મ થકી તે અળગું રહ્યું;
 છે તો ધણો નવ દીસે ચંદ, કહે અખો માયાનો ફંદ. ૬૬૧
 અનંત કાળમાં અદકા ખરા, બ્રહ્મવેત્તા એ સૌથી પરા;
 વેદ બ્રહ્માએ પૂન્યા હરિ, તેથી લક્ષ તે જસનો દૂરી;
 ભૂત ભવિષ્ય ને અજપા જપ, અખો નહીં તો શેનો થાપ. ૬૬૨
 વૈષ્ણવ ભેખ ધારીને ફરે, પ્રસાદ ટાણે પત્રાવળાં ભરે;
 રાંધ્યાં ધાન વખાણુતા જાય, જેમ પીરશે તેમ ઝાઝાં ખાય;
 કીર્તન ગાધને તોડે તોડ, અખો કહે જીવાનીનું જોર. ૬૬૩
 ન્યારે મન પામ્યું નિજ ભાન, ત્યારે સર્વે થયું સમાન;
 સમ પુરી મધ્યમ મારું આજ્ય, સર્વસ્વ હાર્યે ભાંગે જાજ્ય;
 જેમકરી ક્વાથ રોગીને વિષે, પણ અખા અરોગી સર્વે ભખે. ૬૬૪
 કે આજસ કે કોઘે થયો, વાટે વેષ પહેરીને ગયો;
 નહિ મહેનત વેઠે નહિ શાય, વંદે વિશ્વ એ ફળ મહિમાય;
 હરિને અર્થે એક વિચાર, અખા સમું પડે તેમ રહે સંસાર. ૬૬૫
 જાય સમૂળો સઘ સંસાર, કરતાં આત્મતત્ત્વ વિચાર,
 અન્ય ઉપાયે નથી એ જવા, સામા બંધ બંધાએ નવા;
 કર્મ કરતાં નાવે છેક, અખા વિચારે ન મળે શેષ. ૬૬૬
 અખા વસ્તુ વિચારે બ્રહ્મ, અંતરભૂત જાણુવાં કર્મ;
 જેમ પ્રત્યક્ષ પોગર દિશે લોહ માંય, ગાળે ત્યારે શીટી જાય;
 પાછો વળી ઘડાએ ઘાટ, ત્યમનો તેમ પોગરનો ઠાઠ. ૬૬૭

તેજ લોહનું ન્યારે દર્પણ કરે, શિકલ કરીને મશકલો પ્રેરે;
 તેજ નીકળે પોગર ઢંકાય, આપોપું દીસે તે માંહે;
 અખા જ્ઞાનની એવી પેર, કાટી જુગે કાં આજ આદેર્ય. ૬૬૮
 લોહ ગળતે દીસે પોગર ગળ્યા, ઘાટ થાતાં તે પાછા વળ્યા;
 અહંતારૂપી લોહ છે સદા, ઘાટ થયા વિના રહે કદા;
 અખા અહંતા લોહું માર્ય, મયાં પછી તે તરશે વાર્ય. ૬૬૯
 જે જળમાં લોહ ખૂડી જતું, તે ઉપર દીસે રમતું;
 તેમ ભવસાગર હરિસાગર થયો, ન્યારે આપોપાનો ભાર જ ગયો;
 અખા મધ્યથો જાતું ટળી, બંધ ને મોક્ષ થકી ક્ષમા મળી. ૬૭૦
 અખા અહ છે બાધું નામ, તે મધ્યે અળગાં અળગાં ગામ;
 જેમ બાધું જ્ઞેતાં એક જ ઝાડ, વિગતે જ્ઞેતાં ભાંગે જાડ;
 રંગ સ્વાદ પત્ર ફળ ફૂલ, સદ્ ગુરુ મળે તો ભાંગે ભૂલ. ૬૭૧
 જાગ જોગ મંત્ર ફળ ને સિદ્ધિ, એ અહ ઉદ્ધરમાંહેલી રિદ્ધિ;
 અંશી નર ઉંઘ્યો આપમાંહી, સ્વપ્ને ભોગવે ત્રણ તાપ ત્યાંહી;
 વિધિ સહિત પરબ્રહ્મને જાણુ, ત્યારે અખા ટળે ભવતાણુ. ૬૭૨
 આત્મલક્ષમાં નહિ પર આપ, વણુ સંતાને કેનો બાપ;
 વણુ જ્ઞેનારે દર્પણ જથા, જિંબ પ્રતિજિંબની કોણુ કહે કથા;
 અખા દ્વૈત થયે ઉપાધ્ય, તન મન વિના એ સાધન સાધ્ય. ૬૭૩
 અહ જ્ઞાની બહુ ભેળા થઈ, અહના દેશની વાત જ કહી;
 અહવિદ્યા રહી અહને દેશ, પોતામાં નવ આવ્યો લેશ;
 થઈ હગ વાતો સહુ કોઈ કહે, અખા અણુચવ્યો કોક જ રહે. ૬૭૪
 અણુચવિયાનાં એ એંધાણુ, જે સારાં માઠાં ઝીલે બાણુ;
 અધ્યાત્મ ન જાણુ આત્મ થકી, નાખો નાખો કહે છે બકી;
 પોતે જાણુ હું આત્મવેત્તા થયો, તે થાવામાં દેહ ભાગ જ રહ્યો. ૬૭૫
 પોતે ટળીને સઘળું પ્રીછ, વાટે ચાલતાં આંખ્ય મ વીચ;
 અદ્વૈત દ્વૈતનાં કરે છે કામ, સગુણુ નિર્ગુણુ ધાર્યાં નામ;
 સગુણુ નિર્ગુણુ એ જ છે જોગ, પોતે ટળશે પડશે ભોગ. ૬૭૬
 પોતે ટળ્યા તે પિછ્યા જાણુ, તેને શોભે સઘળી વાણુ;
 પોતે ટળ્યા વિન્યા શા કામના, એ તો અકૃતે વધારી કામના;
 કહે અખો કાં ફેકટ પ્રુત્ય, લણ્યા ગણ્યા પણુ ન ટળી ભૂલ. ૬૭૭

ભણ્યા ગણ્યા તો તે પરમાણુ, જે બાણપણું ટાળીને બાણ;
 મૂળ સ્વરૂપે જે કોઈ થયો, તેને ભણ્યાનો સ્વભાવ ગયો;
 અખા એમ સમજ્યા તે મહંત, તેને સત્ચિત્ આનંદ વદે વેદાંત. ૬૭૮

વેદાંતે વાત વિચારી અશી, ને શ્રોતા વક્તા સમજ્યા જંશી;
 વેદાંત વાયક મોટો ભેદ, આસુરીનો કર્યો ઉચ્છેદ;
 દૈવી તો ધણીનું રૂપ, અખા આસુરી ઉડો કૂપ. ૬૭૯

આસુરી દૈવીને ગડબડ થઈ, દીસે દૈવી તેમાં આસુરી રહી;
 માટે જ્ઞાની ટળતા ફરે, જેમ રહે ઘેર જાતાં શ્વાનથી ડરે;
 અખા શ્વાન જે પ્રલ્હે થાય, તો રડાને ઘેર રડો જાય. ૬૮૦

ધર તો સઘળાં રડાં કર્યાં, ત્યાં અસુરી રૂપે ભસે કૂતરાં;
 સમજી ધણા પણુ શ્વાનનો સંગ, વણુ ટેવે જેમ વાણુશે રંગ;
 અખા આસુરી કૂતરાં બાણુ, આશાની ભક્તિ મોટી હાણુ. ૬૮૧

નિરાશી ભક્તિ જે કોઈ કરે, તેનું સહેજે કારજ સરે;
 સ્વરૂપ તે અરૂપે અદ્વૈત થાય, દ્વૈતાદ્વૈતનો લેશ જ જાય;
 આત્મ અનુભવે હોય પ્રકાશ, અખા અહંકાર તે પામે નાશ. ૬૮૨

અહંકૃતિ તણુ સ્મરણુ કરો, મન ક્રમ વચન હરિવડે આદરો;
 ગવરાવ્યા જશ હરિના ગાઓ, હરિના છો ને હરિના થાઓ;
 અહંતે અણુછતા ન થયા, છતા ધણીથી છેટા રહ્યા. ૬૮૩

છતો ધણી તું છખીલો બાણુ, જેની શોભે સઘળે વાણુ;
 છતો ધણી છે વાણી રહિત, છતો ધણી છે શબ્દાતીત;
 એમ વાચ્ય અવાચ્ય જેને સખળું ઈયું, અખા તેહનું કારજ સર્યું. ૬૮૪

સાચો મારગ જે કોઈ લિયે, મિથ્યા મારગ મૂકી દિયે;
 અટળ વસ્તુને અહોનિશ ધાય, ટળણે બાંધણે બાંધ્યો ન જાય;
 ટળમાં રહે અટળશું પ્રીત, અખા એવા પુરુષની થાશે જીત. ૬૮૫

જાણી વસ્તુ ને ઊપનો વૈરાગ, અણુછતું આત્રણ ન પામે લાગ;
 ઝાળખ્યા ચોર ને સાવચેત થયા, વળતા તે તો કુશળ રહ્યા;
 અચેતને ચોર લુંટી ગયા ભાષ, સાવચેતને ઘેર આનંદ વધાઈ. ૬૮૬

આનંદ વધાઈ અનુભવથી થાય, અજ્ઞાન ગાંઠો ધૂટી જાય;
 અનેક જુગનું આત્રણ જેહ, જ્ઞાનવજ્રથી ભાંગે તેહ;
 ધન ધન જ્ઞાની જનનું ગાત્ર, જગત બાણ્યું જેણે તૃણમાત્ર. ૬૮૭

જ્ઞાની તે જે કરે વિચાર, પરપંચ તજે ને સંધરે સાર;
 સકળ કામના સવળી કરે, વાસના વપુ ઠેકાણે ઠરે;
 ટાળે આપ ને ભાળે ઇશિ, અખા એવા પુરુષને મળે જગદીશ. ૬૮૮
 મોટી તાણુ છે પંથજતણી, નથી જુજવા એક છે ઘણી;
 ખોતાના ઇષ્ટની પાળવી ટેક, સકળ ઇષ્ટનો અધિપતિ એક;
 જેમ રાજા એક ને પ્રજા જુજવી, અખો એ રીતે જુવે અંતુલવી. ૬૮૯
 રાજાનું જેમ શેહેર જ એક, પ્રજા જુજવી વર્ણ વિવેક;
 દંભી હોય તે રહ્યા ચડભડે, તેનું નામ તે ખરડે પડે;
 સર્વેને મળતો થઈ જાય, અખા આખું શેહેર તેના ગુણ ગાય. ૬૯૦
 એ દષ્ટાંત ન સમજે કોય, સહુનું બળ સહુમાંહે હોય;
 જ્ઞાની જ્ઞાને કરીને કહે, મતિયો મતના મતમાં રહે;
 જાવા ઘો જાણે તેમ થાઓ, આપણુ આપણા અવગુણ ગાઓ. ૬૯૧
 અવગુણ મ જોશો પ્રભુ મહારાજ, તમારા બાનાની તમને લાજ;
 જેમ કોઈ કેના થઈને ફરે, તે તો તેની પક્ષ જ કરે;
 તમે તમારાની પ્રભુ કરો સાર, અખા કરું વિનતિ તજી અહંકાર. ૬૯૨
 અહંકાર તજીને ઓરો રહ્યો, મન કર્મ વચ્ચે તમારો થયો;
 જેમ કાષ્ટની પુતળી નાચે નરી, તે કળ સુતારે તમારે કરી;
 વાળું વળડો તો વાળે તદા, વણુ વળડયું ન વાળે કદા. ૬૯૩
 વાળું હું તમે વળવણહાર, તે વાળું ક્યાને ધરે અહંકાર;
 તે જતાં સર્વ તમારાં કામ, આ અછતાનું અછતું નામ;
 ધણુધણુ વાળું ધનિકર થવે, અખા આસુરી કર્તવ્ય અવળું લવે. ૬૯૪
 આસુરીના ફેરા ફરે છે જન, તે નવ જાણે વસ્તુ તન;
 મૂળ આસુરી નવ ઓળખે અંધ, તો દૈવીતો ક્યાં મળે સંબંધ;
 ચોર શાહાની ચિંતા કરે, અખા વળતો શાહ ચોરથી ડરે. ૬૯૫
 ડર્યા શાહ તે પારે થયા, જખ મારીને ચોર જ રહ્યા;
 કાઠી મૂક્યા ક્રોધ ને લોભ, સાથી કીધા શીળ સંતોષ;
 જ્ઞાનેન્દ્રિય કર્મેન્દ્રિય જેહ, સર્વે સવળી થઈ છે તેહ;
 અંતઃકરણ કહિયે જે ચાર, થાય અહર્નિશ જ્ઞાનવિહાર; ૬૯૬
 જ્ઞાની વિહારી ગોપી જશા, તેમ જ્ઞાની જેને ગોપીની દશા;
 ગોપી ભૂલી ઘર ને બાર, ગોપી ભૂલી કુટુમ્બ પરીવાર;
 ખોતાની દેહ પણ ભૂલી ગઈ, અખા કામની કુળવંત થઈ. ૬૯૭

પ્રસન્ન થઈ પ્રભુ પ્રેમે મલ્યો, ભેગ ભેગારથ કરવો ટલ્યો;
 વિધિ નિષેધ ને થાપ ઉથાપ, સંકલ્પ વિકલ્પ ટલ્યો સંતાપ;
 પ્રગટ્યો ઉરમાં પ્રેમાનંદ, પિયે સુધારસ પ્રેમદા વૃંદ;
 સખી સમાગમ સદા નિજધામ, અખા એ રસ તેનું નામ. ૬૬૮
 અખે રસની ચાલે છે નદી, તે બ્રહ્મવેત્તા પીએ ભગવદી;
 આળપંપાળ જેને આળસ્યું, સમ દષ્ટિ સમજ્યા તે સમું;
 કંઈ કંઈ કહેણી કથતા ફરે, અખા બ્રહ્મવેત્તા ભાગ્યે નીસરે. ૬૬૯
 બ્રહ્મવેત્તા કેમ દર્શો ભાઈ, જે બ્રહ્મ કલામાં રહ્યા સમાઈ;
 મેલી આંખે જે કોઈ ધાય, બ્રહ્મવેત્તા કેમ દર્શ્યા જાય;
 અખા આંખ જે ઉપજે નવી, તો બ્રહ્મવેત્તા દર્શો અનુભવી. ૭૦૦
 મેલી આંખને ખેસે મળો, કથા કીર્તન કરે થઈ ભલો;
 પછી સામસામા થઈ કરે જળ્યાપ, અહંકૃતિ જ્ઞાને વાઘે આપ;
 કેટલાકને જુદા કથ્યાનું ભેર, અખા સિદ્ધાંતનસમજે કરે બકાર. ૭૦૧
 સમજીને સમજીને સંગ, આણસમજીને આપે અંગ;
 સમજી આણસમજી મર ભેળા ભમે, ભેળા ખેસે ને ભેળા જમે;
 આણસમજી તે આંધળા કુવા, સમજી સજ્જન સરસો ગાઉ જીવા. ૭૦૨
 વસે વેગળા મર સમજી સજ્જન, તોયે ત્યાંથી અપે મન;
 પ્રપંચ રીતે ન રાચો ભાઈ, એવી પરાપરની છે સગાઈ;
 એમ અનુભવી અનુભવીને લખે, અળગો રહે વિંધાણા પખે. ૭૦૩
 વેહે વેંધ્યો તે જાણે આપ, સાજીને શ્યો વેહેનો સંતાપ;
 સાજો તે સાજીને ગાય, વેહની વેદના વેંધ્યાને થાય;
 સાજી તો શાકટને જાણુ, વેહનો વેંધ્યો તે જ્ઞાની વખાણુ. ૭૦૪
 શાકટને તો અનીતિ સાર, જેમ કાગને અશુભનો આહાર;
 તો તો તેનું માને સુખ, કાળો કાળનાં ભોગવે દુઃખ;
 શાકટને લાગે સુધારસ બાણુ, પણ જ્ઞાનીના તો વેંધે પ્રાણુ. ૭૦૫
 જ્ઞાની વજીને સુધા કરિ ગણે, શાકટ તો સુધાને વિષ લણે;
 શાકટ જ્ઞાની જેઉ જાણવા માંય, અળગા કોઈકોઈ મ કેશો ક્યાંય;
 શાકટનો પ્રવૃત્તિ પરિવાર, જ્ઞાનીનો તો નિવૃત્તિ કુમાર. ૭૦૬
 એ જેઉને કરિયે એક, તો ગાદિયે ખેસે જ્ઞાન વિવેક;
 જ્ઞાની વિવેકી ઠેરાવ્યા રાય, આસુરીનાં થાણાં ઉડી જાય;
 અદ્વત થયું ત્યારે સવ્યાશેર, વિષ્ટિ કરતાં ચૂકયું વેર. ૭૦૭

આનંદ મંગળ ઓચ્છવ થાય, હરિનાં જન તે હરિજશ ગાય;
 હરિજશ ગાય તે શું કહે, આપ ટાળી ભજનમાં રહે;
 ઉઠીઅખાશહેરનીશોભાનવી, જેમવીતી રજની પ્રગટ્યો રવી. ૭૦૮
 હું હું રૂપી વીતે રાત, તેને ટળતાં થાય પ્રભાત;
 જેને પુરુષોત્તમ થાય પસાય, તેને સર્વે સવળું થાય;
 અખા વસ્તુ આફરડી નવ મળે, આરત રાખી ધણીને બળે. ૭૦૯
 આરત વિના ન ઉપજે હેત, આરત વિના પૂજારો પ્રેત;
 પુંશ્યલી ભેંશ ન માંડે પગ, ભેર કરીને શાક્યા ઠગ;
 ઉપાડે ધણા પણ ઉભી ન થાય, અખા ભેર કરનારા પાછા જાય. ૭૧૦
 નથી વાંક વિશ્વંભર તણો, જે કહિયે તે વાંક આપણો;
 જેમ કોઈ ભોજન જમાડવા કરે, ત્યાં રીશાણો તે રીશે ફરે;
 પૂર્ણાનંદ પીરસનારો રહે, અખા અભાગિયાને કોણ કહે. ૭૧૧
 પૂર્ણાનંદ તે પૂર્ણ દયાળ, સર્વ જીવની કરે સંભાળ;
 દયા સારુ લે દશ અવતાર, અમુરનિકન્દન ભક્ત ઉદ્ધાર;
 દયાએ કીધું ગીતા ભાગવત, દયા કરી સમજાવ્યા સંત;
 દયા સારુ દાખવ્યા ધર્મ, અખા હરિનો મોટો મર્મ. ૭૧૨
 આત્મ ઉપકાર કર્મ પેરે કરે, કોણ ઉપકારે આત્મા ઠરે;
 ભક્ત યથારથ જે કોઈ હોય, આત્મા સહિત સમર્પે સેય;
 કરી સમરણ નિર્મળો થાય, અખા ધણીના થકો ઠેરાય. ૭૧૩
 દેહ કાળ દ્વેત પદને નડે, જેમ સજીવન સાથે સજીવન લડે;
 પણ જીવન્મૃત જે વિરલા નમે, તેને તે સજીવન શું દમે;
 જડ ચૈતન્યતે શયના સમાન, અખા તે જ સજીવન જેને વસ્તુ જ્ઞાન. ૭૧૪
 જગત પ્રપંચ એમ આલ્યો જાય, જીવપણે જીવે તે સજીવ કહેવાય;
 જડવત જીવનો એવો મતો, જીવન્મૃત જ્ઞાની ગણવો અણજીતો;
 મૃતકજ્ઞાની તે સજીવન સહી, અખા જીવપણે જીવે તે જીવતો નહીં. ૭૧૫
 મૂળ સ્વરૂપ કહ્યું નવ જાય, એક સ્વરૂપ તે કેમ કહેવાય;
 પ્રભુ આકાશથી ઉંચા ધણા, ઉંડાપણની નહિ કંઈ મણા;
 દશે દીશામાં વ્યાપક અનૂપ, એ હૃદયે થાય કેમ અકળ સ્વરૂપ;
 પૂર્ણાનંદ કરી વિચાર, સ્વરૂપ ધારણ કર્યો ઉપકાર. ૭૧૬
 જેને જડયું તેને સમું કહ્યું, જેમ ખીએ રૂપ ઢળે વણું ધડયું;
 વણુ ધડ્યો જેમ ઉપજે ઘાટ, અહંકૃત જ્ઞાન એ મોટો ઉચ્ચાટ;
 નિલ્ય અનિલ્ય સમજાયું ખરું, અખા પ્રપંચને મેલે પરું. ૭૧૭

સમજી શાખી અર્ધ ઓચરે, તેની તરોવડ શું પંડિત કરે;
 પંડિતને પંડિતાઈનું જોર, પણ અંતઃકરણમાં અંધારું ઘોર;
 અખા તેથી પ્રાકૃત લલા, જે આવે સમજ્યાની કળા. ૭૧૮

શબરી સંસ્કૃત શું લણી હતી ભાઈ, કયા વેદવાંચ્યા કરમાખાઈ;
 વ્યાધ તે શું લણ્યો તો વેદ, ગણકા શું સમજતી હતી ભેદ;
 વળી સ્વપચની સમજ્યોરીત, અખા હરિ તેના જેવી સાચી પ્રીત. ૭૧૯

ઝીણી માયા તે જાની જરી, મીઠી થઈને મારે ખરી;
 વળગી પછી અળગી નવ થાય, જ્ઞાની પંડિતને માંહિથી ખાય;
 પણ ઝીણો થઈને ઝીણી હણે, અખો સાચી પ્રીત તેની ગણે. ૭૨૦

નહાયા ઘોયા ફરે પુટડા, ખાઈ પીને થયા ખુંટડા;
 જગત પ્રમેદે જડા થઈ, પણ ઝીણી માયા તે માંહી રઈ;
 કાય કરે તે ઝીણાની પક્ષ, તે ઝીણી જડાને કરશે ભક્ષ. ૭૨૧

જીતી આંખને જઈ આથડે, જેમ પતંગિયો દીવામાં પડે;
 જે કદાપિ ઉપજે વૈરાગ, તો મીઠી માંહિથી ન દીએ માગ;
 કોઈ કમાય ને કોઈ ખાય, કહે અખો મુડી ક્યાંથી થાય. ૭૨૨

મુડી વણુ કંઈ મહીપતિ વહા, મુડી વણુ કંઈ લોક જ રહ્યા;
 મુડી વણુ કંઈ કહાવે મહંત, મૂડી વણુ કંઈ ભેખ અનંત;
 મુડી વણુ કંઈ ધનવંત ધણા, હીરા માણેકની નહીં કંઈ મણા;
 અખારહેણી આંક લખ્યો નહિ એક, એમ એકડા વોણાં મીંડાં અનેક. ૭૨૩

અનેક રૂપે માયા રમે, ત્યાં તેવી ન્યાં જેવું ગમે;
 વળી જે કોઈને જ્ઞાન ઉપજે, તો જ્ઞાની થઈને ભેળી ભજે;
 જે કર્મ હોય મૂકવા ભેગ, અખા તેનો જ પડાવે ભોગ. ૭૨૪

એવા માયાના ધણા છે ઘાટ, જ્યાં ભેધયે ત્યાં માયાનાં હાટ;
 હાટે હાટે વહોરતા હોય, કાય ખાટે કાય મૂળગું ખોય;
 ધન વોહોરતિયા જેણે વસ્તુ ભેધ, અખા પ્રેમનાં પાત્ર વડા નર સોઈ; ૭૨૫

મોહ માયા નરમાઈને શું કરે, જળતી અગ્નિ પણ જળમાં ઠરે;
 તૂણુ તરુવરને અગ્નિનો ભેય, આકાશ દાઝ્યું તે કોય ન કહેય;
 એમ અલ્પ આનંદિસદા અલ્પાય, અખા પ્રેમાનંદનો પ્રવચન થાય. ૭૨૬

પ્રેમાનંદની ભક્તિ આકરી, વસમી વાટ મહા ખરે ખરી;
 કામ રહિત તે કામનો વેશ, તેના જ્ઞાની પંડિતને ન લાધે દેશ;
 પ્રેમાનંદી જ્યાં ગાય ને વાય, અલ્પાનંદીને અટપડું જણાય. ૭૨૭

અલ્પાનંદી પોતાને પ્રેમાનંદી ભણે, જેમ વાંઝણી પુત્ર ખોળામાં ગણે;
 વાંઝણી પુત્ર શોભા અભિમાન, પણ ઉદરમાં નથી ઉપન્યું ગણે સંતાન;
 એમ અલ્પાનંદી પોતાને ગણે ભલ, અખા પ્રેમાનંદ નથી ઉપન્યો પલ. ૭૨૮

ગાય વળડે ગુણિજન ધણા, રંગે રૂપાળા નહિ કાંઈ મણા;
 કંઈ સુર તાળી ને તાન, ગમે ગંધર્વ ને પાતરનું ગાન;
 પણ અખા એ તો કસળાણુ કહેવાયે, પતિવ્રતા પૂર્વે તેમ ગાય. ૭૨૯

પતિવ્રતા જે પિયુને ભજે, અનાયાસે અવરને તજે;
 તેનાં વસ્ત્ર સાંધ્યાં જેમ તેમ, તેની બરાબરી વેશ્યા કરશે કેમ;
 અખા પતિવ્રતા કરૂપણી હોય, પણ મોટો ગુણ માંહે પતિવ્રતા જ્ઞેય ૭૩૦

પતિવ્રતા તે જે સાચું વદે, સાચું જોડ્યું કેને ન સદે;
 સાચું જેમ લીંબડાંનું પાન, તેમ કરવું લાગે સર્વે જ્ઞાન;
 કડવે રોગ કાયાનો જાય, અખા મીઠાણે રોગ બમણો થાય. ૭૩૧

રાગીને તો કડવું ઘટે, લીંબડો પીધે રોગ માંહિથી માટે;
 નિર્ગુણ લીંબડો જ્ઞે રોગ નિર્ગમે, તો સગુણ ભોજન સુખે જ્ઞમે;
 નિર્ગુણ થઈ સગુણમાં મળે, તો અખા દૂધમાં સાકર ભળે. ૭૩૨

વિષય સગુણ તે વિષનું રૂપ, હરિ લીલા સગુણ તે અમૃત રૂપ;
 વિષ અમૃત જ્ઞે ભેળાં થાય, તો વળતું સર્વે વિષ થઈ જાય;
 નિર્વિષપણે કરે પ્રેમકલ્લોલ, અખા સર્વે મીઠું જેમ ઘીને ગોળ. ૭૩૩

નિર્વિષપણું તે સજીવન દશા, વિકાર સહિત તે મુડદાં જશાં;
 મુડદાંની આલડશેઠ ધણી, તે આલડશેઠ કોઈએ નવ ગણી;
 અળગી આલડશેઠ જ્ઞેવા જાય, પોતાની આલડશેઠ પ્રલેન થાય. ૭૩૪

પોતાનું કાઈ ન જીવે મૂળ, કોણુ છે જીવ ને કોણુ છે સ્થૂળ;
 ક્યો જીવ ને ક્યો એ દેશ, ક્યાંથી આવી ક્યો પ્રવેશ;
 જતો ક્યાં તે સમાશે જઈ, અખા એ અળાણુપણુ સર્વ માંહી. ૭૩૫

અળાણી વસ્તુ મહા અનૂપ, ધણીના અંશ ને ધણીનું રૂપ;
 જેમ અર્ણવ જળ વનમાં પરવરે, જમ્બે ત્યારે નામ તેનું નોખું ઠરે;
 તેમ ધણીના અંશમાં પરવર્યા ભાઈ, અસુરી રણમાં રહી સમાઈ. ૭૩૬

અજ્ઞાની કહે હરિ એમ કેમ હોય, નોખો નોખો ધણું વગોય;
 સુખિયો દુઃખિયો થઈને દળાય, એવી ગડબડ કેમ કળાય;
 અખા તેનો આણુ જવાય, જે સુખ દુઃખથી હરિ અળગા આપ. ૭૩૭

જેમ લુણુ આપી આંધ્રણમાં ઉકળે, તો આર્ણવ તેથી શે ન બળે;
 તેમ સુખ દુઃખ સઘળાં જીવને, તેમાંથી કાંઈ નથી શિવને;
 લુણુ જળ થઈ જળમાં ભળે, એમ સુખદુઃખ અખા દાસ થઈ ટળે. ૭૩૮
 લુણુ તો જળમાં જઈ જળ થયું, ત્યારે લુણુપણનું નખોદ ગયું;
 ધણી દહે જ્યોતમાં જ્યોત સમાઈ, એમ દાસનું નખોદ નહોય ભાઈ;
 જળનું લુણુ તે જળમાં ખપે, અખા હરિના દાસ તે હજુરમાં જપે. ૭૩૯
 નકલ એમ ઉરમાં નહિ આણ્ય, હરિજનરૂપ અસલ કરી જાણ્ય;
 એ દીઠ આપણો સરશે અર્થ, જ્ઞેયા કરે મર જુજવા ગ્રથ;
 થડથકી તો ડાળે ચહડાય, અખા ડાળેથી થડે ઉતરાય. ૭૪૦
 થડને ગ્રહો એમ સઘળા દહે, પણ ડાળ્ય વિના ફળ ક્યાંથી લહે;
 એકલું થડનું થડ જ્ઞે હોત, તો કોણુ દહેનાર ને કોણુ આ જ્ઞેત;
 અખા ડાળ પત્ર પુષ્પફળ થડમાં, તેમ લીલા અવતાર નામ સર્વે અટલમાં ૭૪૧
 ઉપમા સહિત જે આત્મા કથે, તે મહી વિના જેમ પાણી મથે;
 પાણી વિના જે મહી ડોળવું, તે ભાંગે ઘણું પણ થાય ઘોળવું;
 જુગતી જાણ્યા વિના જ્ઞે એકલું ધાય, તો અખા એકલે નવનીત થાય. ૭૪૨
 તેમ આપ ટાળી જ્ઞે જુગ આચરે, તો ગુણવડે ગુણાતીતને વરે;
 ગોરસને જળ ભેગાં મળે, મથે તો રૂપ મહી જળનું ટળે;
 મથતાં માખણુ થાય પ્રકાશ, અખા પાછી રહી તે પરહી જાશ. ૭૪૩
 નવનીત કમાયો જુગતે કી, જેમ દેહ આત્મા વડિયે ઓળખ્યા હરી;
 તે વિવેકી સદ્ગુરુએ વલોવ્યું જદા, નવનીત નિરાળું પામ્યો તદા;
 અનુભવ અગ્નિએ કીધું તૂપ, અખા ભાળ્ય એ અભિસ્વરૂપ. ૭૪૪
 મન મૂકી જેણે ભક્તિ કરી, તેણે દીદા નિરંતર હરી;
 પૈની પેરે ધરમાં વસ્યો, તે શોકે ન રોયો ન હર્ષે હસ્યો;
 અખા તે જ નર સુખિયો થયો, દંદાતીત નર સુખમાં રહ્યો. ૭૪૫
 આદિ કર્મ કીધે જીવ થાય, જેને કારણુ અહંતા પરહાય;
 પંડિત જાણે કવિને મર્મ, અખો જાણે જીવ સાધે ધર્મ;
 એ વિગત કરે તે વક્તા ખજે, આણુજાણે ભૂલા કાં પ્રેરે. ૭૪૬

સામળાસ.

સંસારી વાર્તાએ રચનાર એક મહા કવિ.

ન દખત્રાશી.

ચોપાઈ.

- શ્રી શારદાને નમાવું શિષ, આરાધું ઉમયાપતિ ધર્શ; ૧
શ્રી ગણપતિના પૂજું પાય, જેથી કામ સકલ સિદ્ધ થાય.
શ્રી ગણપતિ ને શ્રી રણછોડ, આરાધું બેહ કરજોડ.
બટુકનાથ મોટો મહારાજ, લક્ષવસા એ રાખે લાજ. ૨
નોધારાની વાહારે ચઢે, સંકટ સમયે આવી અડે;
બહુચર માતની કરુણા ધણી, કહું કથા નંદખતરીશીતણી. ૩
કવિતા સહૃતણો પરતાપ, ભૂલચૂક સહુ કરજો માફ;
બ્રાહ્મણ ભાટ ચારણ સહુ વરણ, વંદુ શ્રી હરિકેરાં ચરણ. ૪
પદબંધ ચાતુરી લિલાવિલાસ, કહે કરજોડી સામળદાસ.

દોહરા.

- પશ્ચિમ દિશાએ નન્દનગર, નન્દસેન રાજન; ૧
રાજ્યકાજ અધિકાર છે, વૈભોચન પરધાન. ૫
તે રાજા ધણો શિળગુણી, ભોજસમો દાતાર;
કોકસમાને રૂપ છે, કામતણો અવતાર. ૬
સકલ શાસ્ત્ર જાણે જુક્તિસું, ચતુર શિરોમણિ સ્થોય;
હંસાનગર નાટક વિષે, નહિ સમોવડ કોય. ૭
મહાભક્ત ભગવાનનો, કામ સમાને રૂપ;
અવિદ્યા એકે નહીં, શિલવંત ભડ ભૂપ. ૮
મદ પ્રમાણે મલપતો, છે ધર્શિર સમ તેજ;
પરજા પાળે પ્રીતશું, સહુથી રાખે હેજ. ૯

દાન દયા કરે ધણું, લાયક સંકલ શુભ ધામ;
 ધીર વીર કવિ ચાતુરી, કરે પરમારથ કામ. ૧૦
 સ્ત્રી સેવે ભલી ભાતશું, ચતુર શિરોમણિ હોય;
 સહુ નાયક નાટક વિષે, નહીં સમોવડ કોય. ૧૧
 પ્રતાપવંત પ્રધાન છે, રાજ્યતણે સૌભાર;
 અષ્ટાદશ સહુ વર્ણ જે, દક્ષ અને દાતાર. ૧૨
 નગર અતિ રણિયામણું, ઈંદ્ર પુરી નિર્વાણું;
 રાજ પંડિત પ્રધાન સૌ, નીતિ સકલના જાણુ. ૧૩
 ઘેર ઘેર મંડપ દ્રાક્ષના, વારુ એલચી વન;
 પાન ફેણ લીલા ધણી, કદલી આમ્રનાં વન. ૧૪
 કમળ ખીલ્યાં સરોવર વિષે, બોલે ચાતક મોર;
 વેલ ફૂલી વાડિયો ભલી, શુક મેના ચક્રાર. ૧૫
 ઘેર ઘેર દદામાં ગડગડે, આચ્છવ અધિકાં હોય;
 વર્ણવ કરીએ કેટલાં, સાચું કહુંછું સોય. ૧૬
 રામરાજ સરીખડું, કોઈને ન ગાજે કોય;
 રાજા અને રંકજન, ધર્મ રાજે સૌ સ્હોય. ૧૭
 ભાર અઢાર ફળે સદા, સુખ પામે સહુ લોક;
 વ્યાધિ રોગ વ્યાપે નહિ, નહિ સંકટ નહિ શોક. ૧૮

ચોપાઈ.

એક સમે પોતે રાજન, મહિપતિયે વિચારયું મન;
 તેહ સમે ગઈ છે મધરાત, રાય વિચારે હાંધ્યા સાથ. ૧૯
 બધા નગરની ચર્ચાં જોઈ, મારાં મનનો સંદેહ જોઈ;
 અનેક વાત તે કેમ બોલાય, ન્યાયે અન્યાય કેવો તોળાય. ૨૦
 સુણી વાત બધી બહુમખી, જોઈ પ્રજા સુખી કે દુઃખી;
 ચર્ચાં જોવા થયો અસવાર, અંગે ધન્યાં સોળ હથીયાર. ૨૧
 વારુ ધરે મંડપ જોઈ વલ્યો, આપ એકલો પંથે પલ્યો;
 જોયું ચૌદું ચાંવડિ ને ચોક, જોયાં મ્હોલ મેડિને ગોખ. ૨૨
 ગલી કુચી શેરી ને પોળ, જોઈ દુકાન દોશીની આળ;
 જોયાં વેપારી કરાં હાટ, જોઈ દશ દિશાની વાટ. ૨૩
 જોયું નગર પછિ આવ્યો બહાર, દીડું સરોવર ભરીયું વાર;
 તે વેળા એક ઘોખી ધૂવે, તે તો રાજા અચરજ જૂવે. ૨૪

કરે વિચાર નગરનો ધણી, આ વેળા કોણ ધોવાતણી;
ભૂત પ્રેત કે વ્યંતર હશે, બોલાવતામાં નાશી જશે. ૨૫
છાનોમાનો પાસે ગયો, એટલે ધોખી ધોતો રહ્યો;
સંગાથે બોલ્યા બેહુ જણા, લય પામ્યા તે મનમાં ધણા. ૨૬
કોણ કોણ કોણ કરી દીધો સાદ, માંહોમાંહે લાગ્યો વાદ;
રાજા જાણે કોઈ ધોખી મુવો, લડલડતો કે ભૂત જ થયો. ૨૭
પરિચટ જાણે કોઈ આવ્યો પ્રેત, કપટે કરવા મુજશું હેત;
એવો મનમાં સંદેહ પડ્યો, રાજાને મન કોઈ જ ચડ્યો. ૨૮

દાહરો.

રાજા કહે તું કુણ છે, આ વેળા આ દિશ;
બોલ સાચું ઉતાવળો, તહિ તો છેદું શીશ. ૨૯
ભૂત ભેગો ખિતો નથી, ડાકણ કહાડું દૂર;
રાક્ષસને રોળું અમો, તુજને કરું ચકચૂર. ૩૦
ત્યારે પરિચટ બોલિયો, આણી મનમાં તાપ;
તુજથકી ખિહિતો નથી, શું છે ભૂતના આપ ? ૩૧
રાજા કહે પ્રથમ કહું, હું તો મારું નામ;
ત્યાર પછી કહે તાહરું, થાય આપણું કામ. ૩૨

છપો.-સમસ્યા.

કરું રકને રાય, રાયને રંક કરીજે;
મારે વશ સહુ કાય, કોઈ વશ અમો ન રહીજે;
અનમી ને હંકારિ, વાત સહુ દિલમાં દાખું;
પુત્ર મિત્ર સહુ જન, તેમને લેખે રાખું;
મારણ પાલણ માનવ અમો, પરદેહી જીવધાલું નહીં;
લક્ષ જીવસાથે નિત નીસરું, તે એકલો આવ્યો અહીં. ૩૩

ચોપાઈ.

તે પરિચટે વિચાર્યું મન, એ તો મારો નંદશજન;
ચતુરશિરોમણિ એ છેજ રાય, હું છું પણ એની પ્રજાય. ૩૪
એણે નામ સમસ્યામાં કહ્યું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહ્યું;
હું પણ રાખું મારી મામ, કહું પટંતરે મારું નામ. ૩૫

છપો.-સમસ્યા.

ધરે અંગ રાય ને રંક, રંક રાંજશે દીસે;
 શોભે શાહ સુલતાન, માન પામે મન હીસે;
 એક વસાને જન, કરું હું લક્ષ વસાને;
 મૂજ રીસથી બને, માનવી અથ ટકાને;
 જે ઢાંકણુ સહુ જગ વિષે, રૂપ સમારે તાહરું;
 અમો સમારું તેહને, નામ સમજી લ્યો માહરું. ૩૬

ચોપાઈ.

અરસ પરસ ઝાળખિયા બેય, ભાગ્યો મનતણો સંદેહ;
 હરખ બેડિના મનમાં થયો, રાજ પરિયટ પાસે ગયો. ૩૭
 આ વેળા તે શું છે કાજ, એકલા કેમ આવ્યા મહારાજ;
 નહિ સાથે હસ્તી ઘોડલા, નહિ સાથે પાવક જોડલા. ૩૮
 રૂપ અનૂપમ કોમળ જાત, કાળી અંધારી માજમરાત;
 સુણુ રે પરિયટ રાજ કહે, કહું સંદેહ તે મનમાં લહે. ૩૯
 નગરચર્યા જોવા આવિયો, માટે સાથે નથિ કો લાવિયો;
 સંદેહ એક ઉપન્યો છે મુને, તે માટે પૂછું છું તુંને. ૪૦
 મધ્ય નિશાએ કેમ આવિયો, શા કાજે કોનાં લાવિયો;
 મધરાતે તું જોઠો ધૂવે, બીક કોની મનમાં નવ જૂવે. ૪૧
 સાચી વાત કહેને આજ, લેશ માત્ર નવ રાખિશ લાજ;
 પરિયટ કહે સાંભળીએ રાય, એ સમજી લેજો સમસ્યાય. ૪૨
 કહું સમસ્યા તે મનમાં ધરો, સુણી વાત ને પાછા ફરો.

છપો.-સમસ્યા.

લિયે લંક લપટેણુ, ઠેઠ નહિ રામ જ રાવણુ;
 હરણુ સીતને નામ, કામ નહિ પતિત રાવણુ;
 હણ્યા કૌરવ જે વીર, વીર મન જો તું વિચારી;
 કામિનીને મન નેહ, ન શોભે તેવણુ નારી;
 એક દંતધાવનની બે કરો, તેના નામે નામ છે;
 નવસે નવાણું પૂર્યાં હરી, તેહ સમારણુ કામ છે. ૪૩

નંદ્યત્રીશી.

ચોપાઠ.

નવસેં નવાણું પૂરી સુધ લીધી, તેવું કહી સમસ્યા પૂરી કીધી;

નંદરાય.—

નિવસે સમારે નહિ શામાટ, અરધી રાતે કેમ આવ્યો ઘાટ. ૪૪

એ અચરત તો મુજને ધણું, સાચું વચન સુણવા તુજતાણું;

એણી પેરે બોલ્યો રાજનં, ત્યારે પરિયટે કહ્યું વચન. ૪૫

છાપો.—સમસ્યા.

દો લોચન ખટ ચરણ, વરણ તો શ્યામ સરીખો;

ધોર નાદ મુખ પીત, સ્વાદિયો તે પુરરસિચો;

પીએ પ્રેમ નિશદિન, શીશ મોટો સહુ અંગે;

રસિક મધુર કરિ ગાન, રહે સુગંધી સંગે;

સુધડ છેલ નર સ્વાદિયો, મદ પ્રેમલ છે અતિ ધણું;

તેથી આવ્યો છું આ સમે, મુજને લય છે તે તાણું. ૪૬

ચોપાઠ.

રાજન મનમાં રીઝ્યો ધણું, વચન સુણીને પરિયટતાણું;

અરે ભાઈ એવી કુણ નાર, મુજને દેખાડો આ વાર. ૪૭

જેના પ્રેમલ પટફલ પાસ, દેખી ભમર ઉતરે આકાશ;

એવી રામા રાણી કો તણી, પૂછે એમ નુગરનો ધણી. ૪૮

દેવાંગના એવી કાણ હોય, શીઘ્ર મહીપતિ બોલ્યો સોય;

તે સલજાવો મારા વીર, મારે હૈડે નવ રહે ધીર. ૪૯

કહે પરિયટ સાંભળો હો રાય, મારા મુખથી કેમ બોલાય;

સતિ નિંદા કેમ કરીએ આંપ, થાયે સ્ત્રીહત્યાનું પાપ. ૫૦

સ્ત્રીહત્યાથી ખાધ્યે પ્રાણ, સમજે કાંઈ ચતુરસુજાણ;

નારીનો નહુ થોડો કરે, તો લવસાગર સહેજે તરે. ૫૧

શ્લોક.

અહિક્રોડા વાણેઙ્મિત્રં લીલયા વિષ્ભોજનમ્ ।

ત્યજેચ્ચ યોષિતાં સંગં યાદ કલ્યાણમિચ્છતિ ॥ ૬૨ ॥

છરપો.-સમસ્યા.

ધરે અંગ રાય ને રંક, રંક રાજશો દીસે;
 શોભે શાહ સુલતાન, માન પામે મન હીસે;
 એક વસાને જન, કરું હું લક્ષ વસાનો;
 મૂજ રીસથી બને, માનવી અધ ટકાનો;
 જે ઠાંકણુ સહુ જગ વિષે, રૂપ સમારે તાહરું;
 અમો સમારું તેહને, નામ સમજી લ્યો માહરું. ૩૬

ચોપાઈ.

અરસ પરસ આળખિયા બેય, લાગ્યો મનતણો સંદેહ;
 હરખ બેઉના મનમાં થયો, રાજ પરિયટ પાસે ગયો. ૩૭
 આ વેળા તે શું છે કાજ, એકલા કેમ આવ્યા મહારાજ;
 નહિ સાથે હસ્તી ઘોડલા, નહિ સાથે પાવક જોડલા. ૩૮
 રૂપ અનૂપમ કોમળ જાત, કાળી અંધારી માજમરાત;
 સુણ રે પરિયટ રાજ કહે, કહું સંદેહ તે મનમાં લહે. ૩૯
 નગરચર્યા જોવા આવિયો, માટે સાથે નથિ કો લાવિયો;
 સંદેહ એક ઉપન્યો છે મુને, તે માટે પૂછું છું તુંને. ૪૦
 મધ્ય નિશાએ કેમ આવિયો, શા કાજે કોનાં લાવિયો;
 મધરાતે તું બેઠો ધૂવે, બીક કોની મનમાં નવ જૂવે. ૪૧
 સાચી વાત કહેને આજ, લેશ માત્ર નવ રાખિશ લાજ;
 પરિયટ કહે સાંભળીએ રાય, એ સમજી લેજો સમસ્યાય. ૪૨
 કહું સમસ્યા તે મનમાં ધરો, સુણી વાત ને પાછા ફરો.

છરપો.-સમસ્યા.

લિયે લંક લપટેણુ, ઠેઠ નહિ રામ જ રાવણુ;
 હરણુ સીતને નામ, કામ નહિ પતિત રાવણુ;
 હજ્યા કૌરવ જે વીર, વીર મન જો તું વિચારી;
 કામિનીને મન નેહ, ન શોભે તેવણુ નારી;
 એક દંતધાવનની બે કરો, તેના નામે નામ છે;
 નવસે નવાણું પૂર્યાં હરી, તેહ સમારણુ કામ છે. ૪૩

નંદનત્રીશી.

ચોપાઇ.

નવસેં નવાણું પૂરી સુધ લીધી, તેવું કહી સમસ્યા પૂરી કીધી;

નંદરાય.—

ફિવસે સમારે નહિ શામાટ, અરંધી રાતે કેમ આળ્યો ઘાટ. ૪૪

એ અચરત તો મુજને ધણું, સાચું વચન સુણવા તુજતાણું;
એણી પેરે બોલ્યો રાજન, ત્યારે પરિયટ કહ્યું વચન. ૪૫

છાપો.—સમસ્યા.

દો લોચન ખટ ચરણ, વરણ તો સ્યામ સરીખો;
ઘોર નાદ મુખ પીત, સ્વાદિયો તે પુરરસિચ્છો;
પીચે પ્રેમ નિશદિન, શીશ મોટો સહુ અંગે;
રસિક મધુર કરિ ગાન, રહે સુગંધી સંગે;
સુધડ છેલ નર સ્વાદિયો, મદ પ્રેમલ છે અતિ ધણું;
તેથી આળ્યો છું આ સમે, મુજને લય છે તે તાણું. ૪૬

ચોપાઇ.

રાજ મનમાં રીઝ્યો ધણું, વચન સુણીને પરિયટતાણું;
અરે ભાઈ એવી કુણુ નાર, મુજને દેખાડો આ વાર. ૪૭
જેના પ્રેમલ પટફલ પાસ, દેખી ભમર ઉતરે આકાશ;
એવી રામા રાણી કો તણી, પૂછે એમ નુગરનો ધણી. ૪૮
દેવાંગના એવી કોણુ હોય, શીઘ્ર મહીપતિ બોલ્યો સોય;
તે સભળાવો મારા વીર, મારે હૈડે નવ રહે ધીર. ૪૯
કહે પરિયટ સાંભળો હો રાય, મારા મુખથી કેમ બોલાય;
સતિ નિદા કેમ કરીએ આપ, થાયે સ્ત્રીહત્યાનું પાપ. ૫૦
સ્ત્રીહત્યાથી ખોઈએ પ્રાણ, સમજે કાંઈ ચતુરસુજાણ;
નારીનો નહ થોડો કરે, તો ભવસાગર સહેજે તરે. ૫૧

શ્લોક.

અહિક્રોડા વાણેઙ્મિત્રં લીલયા વિષમોજનમ્ ।

ત્યજેચ્ચ યોષતાં સંગં યાદ કલ્યાણમિચ્છતિ. ॥ ૫૨ ॥

ચોપાઇ.

નંદ રાજા એમ પૂછે ફરી, પ્રયોધ શિક્ષા પરિચટે કરી; ૫૩
રાજા કહે શું દેછે શાખ, એવી હું જાણુંછું લાખ.
સાંભળજો નરપતિ શ્રી નાથ, આખર તારો ઉપર હાથ;
જે સમસ્યા અમો ફીજીએ, તે એંધાણે આળખી લીજીએ. ૫૪

છરખો.-સમસ્યા.

વર્ણુ સહુથી રંક, અંક રાજાથી ઝાઝો;
વરતે અધિકી આણુ, લોક માને જશ આઝો;
તમને જીતે તેહ, તે તમથી ન જિતાયે;
તેહ વચન તમને કહું, એ નર જિતો હો રાય;
ભોગી તમ સરખો ધણો, આઘ અધિકાર અતિ ધણો;
પરખો જાત પ્રમદાતણી, પશ્વિની નાર ધરતે તણે ૫૫

ચોપાઇ.

રાજસભામાં આવે કામ, તેનું જે કહેવાએ નામ;
રાંધ્યુ અંન જેને કહેવાય, તેનું નામ વિચારો રાય. ૫૬
એ બેનો કરો એક વિચાર, મેં કહ્યું તે નરધેર નાર;
પંખી ઉડે જેને જોર, એ વાતનો એટલો અંકાર. ૫૭
જેને આધારે રહે છે પ્રાણ, એતો નામરે ચતુરસુજાણ;
એ બે પ્રીછી કરીએ પેર, મેં કહી સ્ત્રી છે તેને ધેર. ૫૮
એત્યા રાજા સર્વે લહ્યું, પરિચટે જે વચન જ કહ્યું;
પ્રીત કરીને લીધો પાર, જીગતે તેને કરિયો જીહાર. ૫૯
સ્ત્રીનું નામ સમજ્યો સાનમાં, ગુણવંત રાય ગયો ગામમાં;
થયાં અંગ ને ચિત્ત પરવશ, જીવ થયો તે સ્ત્રીને હસ્ત. ૬૦
થયું મન ચિંતાતુર અંગ, લાગ્યો તે રામાસું રંગ;
મોહ પામ્યો મન વ્યાકુળ થયો, રંગ મહોલમાં રાજા ગયો. ૬૧
ન આવે નિદ્રા ન ભાવે અંન, વેહે વ્યાકુળ રાજાનું મન.

શ્લોક.

दर्शनाद्धरते चितं स्पर्शनाद्धरते बलम् ।
संभोगाद्धरते वीर्यं नारी प्रत्यक्षराक्षसी ॥ ६२ ॥

છપો.

કાને સુણી તખ કોડ, લાખ જખ નયણે નરખી;
 બોલી તખ હજાર, સર્વ વાતે પૂર પરખી;
 નજર ભધ રસખસ, દશ મૂલ પાલવગ્રહી;
 આલિંગન તખ એક, છુટો મોહ નગન જખ જોધ;
 સ્ત્રી ભાર પટંતરે, અમૂલખે કોડી દ્રામકી;
 ચાખી તખ ચિત્તથી ગધ, નહિ કોડી કામકી. ૬૩

ચોપાઈ.

કાને સુણી તવ લાખ કરોડ, માટે મહિપતિને લાગી હોડ;
 દુઃખે પાપે વીતી જામિની, વિચાર કરે જોધશું કામિની. ૬૪
 જો જાણે મારો પરધાન, એ વાતે ઘટે મુજ માન;
 આઘ હૈયે રચ્યો પરપંચ, સ્ત્રીને મળવા કીધો સંચ. ૬૫
 પ્રાતસ્કાલે ઉઠ્યો રાય, સંપૂરણ કીધી સભાય;
 તે વેળા આવ્યો પરધાન, મંનથકી દીધાં બહુ માન. ૬૬
 કહે રાજા હું કહું તે કરો, કચ્છ દેશમાં જઈ પરવરો;
 ત્યો ટકા દશ વીશ કરોડ, લાવો ઘોડા મનગમતી જોડ. ૬૭
 સર્વ સૈન્ય સુંઢાડો સાથ, દ્રવ્ય અનંત રાખોની હાથ;
 જો જોધએ તે લેજો સહી, કશી વાતની ન્યૂનતા નહીં. ૬૮
 ખીજ વાત મા કહેશો વળી, જોડો શીઘ્ર કરો આ ઘડી;
 જો મુજને ઉપજાવો સુખ, એ વાતનું ન ધરશો દુઃખ. ૬૯
 કહે પ્રધાન સાંભળો મહારાજ, શું ઘોડાનું હમણું કાજ;
 રિક્તતા તિથિ વૈધૃત વ્યતિપાત, આજ જાતાં થાએ ઉત્પાત. ૭૦
 કાલ પરમ માંહે ચાલશું, અશ્વ તમને આણી ચાલશું;
 કહે રાજા સાંભળરે ખ્યાત, મારા મનની ન લહે વાત. ૭૧
 જો વાતનો કેડો લીજાએ, સિદ્ધ પાર તેનો કીજાએ;
 સભા મધ્ય જો જાય વચન, ત્યારે હું શાનો રાજન? ૭૨
 અવજોગ તે તો પહેલો મુંને, ત્યાર પછી તો નડશે તુંને;
 હમણું જવાનું ન કરો સહી, આજથકી પરધાન જ નહીં. ૭૩
 ચાકર તે જો પાળે બોલ, માણસ તે જો પાળે કાલ;
 સ્ત્રી જો પાળે પતિવ્રતધર્મ, બ્રાહ્મણ જો પાળે ખટકર્મ. ૭૪

પવિત્ર તે પાળે આચાર, હરિજન જે મૂકે સંસાર; ૭૫
 રાજા જેહ પ્રજાપ્રતિપાળ, સત્યવાદી નવ જોલે આળ. ૭૫
 પંડિત જે પરખે પુરાણ, સાત્વિક જે હોયે સુખાણ; ૭૬
 જોગી તે જે પાળે જોગ, સંસારી જે સમજે ભોગ. ૭૬
 વાર્તિક તે જે વ્રત આચરે, દુઃખભંજન તે સૌ દુઃખ હરે; ૭૭
 પુત્ર તે જે ગયાયે જાય, જિત્યો તે જે ગંગા નહાય. ૭૭
 ધનપતિ તે જે ધારે ધરમ, સંન્યાસી જે જાણે જ્ઞાન; ૭૮
 રહ્યો તે જે ખરચે હાથ, સારી સ્ત્રી જે સ્વર્ગે સાથ. ૭૮
 જ્ઞાની તે જે જ્ઞાને સજે, ભક્ત હોય તે ભગવાનને ભજે; ૭૯
 વૈભવ તે જે વિભૂતિ ધરે, આશાત્યાગી તે આશ ન કરે. ૭૯
 મહિપતિનું જે રાખે માન, તેનું નામ પૂરો પરધાન; ૮૦
 મારો વજ્ર ખાસો છે તું, જા આ વેળા કહું છું છું. ૮૦
 કહે પ્રધાન સુણો પુરપતિ, રોષ મા ધરશો રાજા રતિ; ૮૧
 જે પાસો પડે તે દાય, જે રાજા જોલે તે ન્યાય. ૮૧
 જે નિર્ધન જોલે તે નાય, જોલ પાળે તે શાહ જ હોય; ૮૧
 પંચ પ્રમાણ કરે તે ન્યાય, જે મારે મરે તે ધાય. ૮૧
 નાહો રાહ જડે ત્યાં જાય, આચાર બ્રહ્મ તે તો અન્યાય; ૮૩
 ભૂખ્યો તે જે ગમે તે ખાય, વંઠ્યો તે જે ગમે તે ગાય. ૮૩
 આણુચાલે થયું તે થાય, બહેક્યો મન ગમે ત્યાં જાય; ૮૪
 ધનવતી ચિત્તવે તે થાય, અતિ બળિયો જે વજ્રજકાય. ૮૪
 આંધળો જાર જે ધરમાં રમે, જોલ્યા નાર ગમે તે કરે; ૮૫
 આંચળ મુખ આપે તે ગાય, ઝોસડ તે જે રોગ મૂકાય. ૮૫
 જે પૃથ્વી પાળે તે રાય, પયપાન કરાવે તે સત માય; ૮૬
 કાયા ચિત્ત વશ કરે તે મુન્ય, અતિ બળિયો જેનું બહુ પુન્ય. ૮૬
 દુખીઓ જેહ વિદેશે જાય, ગૃહસ્થ તે જે લહાણું લાય; ૮૭
 પૂન્ય તે જે પરમારથિ થાય, સુખિયો જે નીરાગી કાય. ૮૭
 ભલું કરે તે ભૂપત રાય, વાંક વિના કોપે અન્યાય; ૮૮
 ચાતુર તે જે કીર્તિ ચાહે, વિવેકી જે વિચારે મનમાંહે. ૮૮
 રાજા કહે તે સારો દીસ, ચાકર જોલ ચડાવે શીશ; ૮૯
 એમ કહી ઉઠ્યો તે ઘડી, સેના સુંઘડી પોતાતણી. ૮૯

લક્ષ્મી અનર્ગળ લીધી ઘણી, આજ્ઞા માગી મહિપતતેણી;
પ્રધાન ચાલી કચ્છમાં ગયો, રાજને મન ઓચ્છવ થયો. ૯૦
અરુણા અસ્ત પડી છે રાત, રાયે વિચાર્યું હૃદિયા સાથ;
ખીજા કાઠને નવ કહિ વાત, આપે એકલો ચાલ્યો જાતો જાત. ૯૧
કયાંહાં નર ને વળિ કહિયે નાર, જરને મન શાનો વિચાર;
પહોંચે કે નવ પહોંચે હામ, કરે મનનું ગમતું કામ. ૯૨

શ્લોક.

કામાતુરાણાં ન મયં ન ઋજ્ઞા હ્યર્થાતુરાણાં ન ચ બંધુર્મત્રમ્ ।
ચિનાતુરાણાં ન મુલં ન નેદ્રા ક્ષુવાતુરાણાં ન વઠં ન તેજઃ ॥ ૯૩

ચોપાઈ.

જર શુદ્ધિ જેને મન વસી, લાજ મર્યાદા તેને કશી;
ગુણિકાને મન શેની લાજ, આળસુને મન શેનું કાજ. ૯૪
લિક્ષા તેને શાનો ભોગ, ભેરાવરી તે શાનો ભેગ;
સંગીને મન શાની નાત, વ્યસનીને મન શાની જાત. ૯૫
મદ્યપાન પીએ તે શાનો પવિત્ર, ભુંકું લાગે તે શાનો મિત્ર;
અકરમીને મન ઉદમ કશો, સૂમ હોય તે શાનો હુશો. ૯૬
શેઠાર્થમાં તે શાનું સત્ય, પ્રેલાઈમાં શાની પલ્ય;
પરમારથમાં શાનું પાપ, સિદ્ધાર્થ લાગે શાનો શાપ. ૯૭
સત્ય વિના તે શાની સતી, પીડા દે તે શાનો પતિ;
સંતોષીને શાનું દુઃખ, ધન વિના તે શાનું સુખ. ૯૮
દાતાને મન શાનું ધન, શરને મન શાનું તન;
ભામિની ભડી વિના શો ભોગ, શુદ્ધ ચિત્ત વણુ શાનો ભેગ. ૯૯
દરિદ્રી હોય ત્યાં ડાહ્યાળુ કશું, પુત્ર વિના ધર સંત્ર જ કશું;
નાત નહિ ત્યાં શાની રીત, હેત વિના તે શાની પ્રીત. ૧૦૦
ગુણુ વિના તે શાનું રૂપ, પ્રજા પીડે તે શાનો ભૂપ;
વિવેક વિના તે શી વિદ્યાય, નિર્લજને મન શી નિંદાય. ૧૦૧
કંઠ વિના તે શાનું ગાન, જર વિના તે શાનું જનન;
દયા વિના તે શાનું દાન, મોટમ પાપે શાનું માન. ૧૦૨
હરિજનને શાનો સંસાર, ખરી વાતમાં શાનો ખાર;
કહ્યું કથે તે શાનો કવિ, શીખી વાત તે શાની નવી. ૧૦૩

ચોર્યું કહે તે શાનો ચાડ, પરહ્યું લે તે શાનો પાડ;
 વેહેવાર નહિ તો શો વેપાર, કમાઈ નહિ તો શાનો કાર. ૧૦૪
 જાર જનને ભય નહિ મન, નિર્ભય થઈ ચાલ્યો રાજન;
 દરબાર દિવાનનો દીઠો દૂર, ચાલ્યો રાત ગઈ એક પૂર. ૧૦૫
 વંજર મહોલો છે લોહનાં બાર, કીધો રાયે કરનો પ્રહાર;
 ધીર પ્રતિહાર ત્યાં જાગિયો, મનમાંહી બિહિવા લાગિયો. ૧૦૬
 જાગે જે કોઈ ધનનો ધણી, જાગે જેને ચિન્તા ધણી;
 જાગે રાત અંધારી ચોર, જાગે ધન વરસતે મોર. ૧૦૭
 જાગે જેના ધરમાં સાપ, જાગે દીકરીઓનો આપ;
 જાગે જેને માથે વેર, જાગે જેહ કરે બહુ કેર. ૧૦૮
 જાગે જે જપતો જુગદીશ, જાગે જેને દેવું શીશ;
 જાગે જે કોઈ હોયે જાર, જાગે કુલ સકુલની નાર. ૧૦૯
 જાગે જેના દેહમાં રોગ, જાગે જે કોઈ સાધે જોગ;
 જાગે જે કોઈ ચોકી કરે, જાગે જે પ્રતિહાર કરે. ૧૧૦
 કોણુ છે રે ભાઈ માઝમરાત, જે હોય તે આવજો પ્રભાત;
 નહિ ઉઘાડું મારું બાર, ખોટી થશે ને લાગશે વાર. ૧૧૧
 તેવારે જોલ્યો નંદરાય, મનમાં ધરતો બહુ લજ્જાય;
 લાજે જે કોઈ હોયે જાર, લાજે જેહ સુકુલની નાર. ૧૧૨.
 લાજે મૂરખ બ્રાહ્મણુ ભાટ, લાજે મોટા માનલંગ માટ;
 વચનલંગથી લાજે રાય, તંપલંગથી યોગી લજ્જાય. ૧૧૩
 લાજે લંપટ મૂકે જોલ, લાજે ત્રિયા ઉતરે જ્યાં તોલ;
 નીચ કાંમે નરપતિ ગયો, લજ્જા પામીને જોલ જ કહ્યો. ૧૧૪
 ઉઘાડ ભાઈ હું નંદ નરેશ; પ્રધાન ઘેર કરવો છે પ્રવેશ;
 ઘણું જરુરનું મારે કામ, તે માટે ચાલ્યો આ હામ. ૧૧૫
 શીઘ્ર ઉઘાડી ચરણે લાગ, જે જોયે તે મૂજપાસે માગ.

દાહરા.

રાય પ્રત્યે કહે પોળીઓ; સાંભળિયે રાજન;
 બાર તો નહિ ઉઘાડીએ, વરતું તહારે મન. ૧૧૬
 આ વેળા તસ્દર નીસરે, (કે)રમવા નીસરે જાર;
 માટે જાઓ પાછા ફરી, રાખી આપનો ભાર. ૧૧૭

પ્રધાન ઘેર નહિ માહરો, સ્ત્રી સાથે શું કામ;
અરધી રાતે એકલા, ક્યમ આવ્યા આ કામ. ૧૧૮

ચોપાઈ.

ઉંદર બિલાડીને શાનો મેળ, અન્ન વાધતાણો શો ખેલ;
સિંહ ગજ એકઠાં કેમ રમે, ગરુડ સર્પ એકઠાં કેમ ગમે. ૧૧૯
અગ્નિ ધૂત કેમ થાયે એક, વિપરીત એ દિસે છે વિવેક;
તમો રાય પુરુષની જાત, વિનતાશું શી કરવી વાત. ૧૨૦
રાજા કહે ઘડે શા ઘાટ, ઉઘાડ બાર જવા દે વાટ;
હું જેમ જેમ રાખું છું ભાર, તેમ તેમ તું લગાડે વાર. ૧૨૧
હમણાં વાત કરું છું સહેલ, નહિ તો ચીરાવું છું મહેલ;
પ્રધાનના તો પ્રાણ જ લેઉં, ભારે દંડ તો તુજને દેઉં. ૧૨૨
ત્યારે તારું શું છે ભેર, નગર વિષે તું મારો ચેર;
રુકું ચિંતવ જો સ્વામિતાણું, આપ માન મુજને તો ધણું. ૧૨૩
જો રાખે દોહોણી ને દૂધ, તો તું કાંઈ વિચારની બુદ્ધ;
મારે મન તો નથી કાંઈ ખેદ, તું મનમાં આણે કાં ભેદ. ૧૨૪
મૂરખ મિત્ર વેરીને હામ, વણસાડે સ્વામીનું કામ;
મનમાં ડહાપણ હોયે આજ, ઉઘાડ તુજનાં સંરસે કાજ. ૧૨૫
આવડો શો રાખે છે અંક, આખર હું રાજા તું રંક.

દોહરા.

કહે પ્રતિહાર રાજા સુણો, હું બિવરાલ્યો નહિ જાઉં;
મન સમજ લાલચ દિયો, કાંઈક પ્રસન્ન થાઉં. ૧૨૬
રાય એક જેને કબજ, બીજો તક જે રાય;
ત્રીજો રાજા ગરજ્યો, ચોથો આશિયાણો થાય. ૧૨૭
કુંડળ કાઢ્યાં કાનથી, મૂલ જેનું નવ કોડ;
આખ્યાં રાયે પ્રતિહારને, જેહ અમૂલ્ય જોડ. ૧૨૮

ચોપાઈ.

દ્રવ્ય દેખી સહુ કરે પ્રીત, દ્રવ્ય દેખીને કરે વિપરીત;
દ્રવ્ય દેખીને નારી ચળે, દ્રવ્ય દેખીને લોભી ભૂલે. ૧૨૯
દ્રવ્યે લાલ ને દ્રવ્યે હાણુ, દ્રવ્યે આસવાસના જાણુ;
દ્રવ્યે જીવ જાણે ને રહે, દ્રવ્યે ઘેલાને ડાહ્યા કહે. ૧૩૦

ચોર્યું કહે તે શાનો ગાડ, પરદ્યું લે તે શાનો પાડ;
 વેહેવાર નહિ તો શો વેપાર, કમાઈ નહિ તો શાનો કાર. ૧૦૪
 જર જનને લય નહિ મન, નિર્ભય થઈ આવ્યો રાજન;
 દરબાર દિવાનનો દીઠો દૂર, આવ્યો રાત ગઈ એક પૂર. ૧૦૫
 વંજર મહોલે છે લોહનાં બાર, કીધો રાયે કરનો પ્રહાર;
 ધીર પ્રતિહાર ત્યાં જાગિયો, મનમાંહી બિહિવા લાગિયો. ૧૦૬
 જાગે જે કોઈ ધનનો ધણી, જાગે જેને ચિન્તા ધણી;
 જાગે રાત અંધારી ચોર, જાગે ધન વરસતે મોર. ૧૦૭
 જાગે જેના ધરમાં સાપ, જાગે દીકરીઓનો આપ;
 જાગે જેને માથે વેર, જાગે જેહ કરે બહુ કેર. ૧૦૮
 જાગે જે જપતો જુગદીશ, જાગે જેને દેવું શીશ;
 જાગે જે કોઈ હોયે જર, જાગે કુલ સકુલની નાર. ૧૦૯
 જાગે જેના દેહમાં રોગ, જાગે જે કોઈ સાધે જોગ;
 જાગે જે કોઈ ચોકી કરે, જાગે જે પ્રતિહાર કરે. ૧૧૦
 કાણુ છે રે ભાઈ માઝમરાત, જે હોય તે આવજો પ્રભાત;
 નહિ ઉઘાડું મારું બાર, ખોટી થશે ને લાગશે વાર. ૧૧૧
 તેવારે ખોલ્યો નંદરાય, મનમાં ધરતો બહુ લજ્જાય;
 લાજે જે કોઈ હોયે જર, લાજે જેહ સુકુલની નાર. ૧૧૨
 લાજે મૂરખ આહ્વાણુ ભાટ, લાજે મોટા માનલંગ માટ;
 વચનલંગથી લાજે રાય, તપલંગથી યોગી લજ્જાય. ૧૧૩
 લાજે લંપટ મૂકે ખોલ, લાજે ત્રિયા ઉતરે જ્યાં તોલ;
 નીચ કાંમે નરપતિ ગયો, લજ્જા પામીને ખોલ જ કહ્યો. ૧૧૪
 ઉઘાડ ભાઈ હું નંદ નરેશ; પ્રધાન ઘેર કરવો છે પ્રવેશ;
 ધણું જરુરતું મારે કામ, તે માટે આવ્યો આ ઠામ. ૧૧૫
 શીઘ્ર ઉઘાડી ચરણે લાગ, જે જોયે તે મૂજપાસે માગ.

દોહરા.

રાય પ્રત્યે કહે પોળીઓ, સાંભળિયે રાજન;
 બાર તો નહિ ઉઘાડીએ, વરત્યું તહાં મન. ૧૧૬
 આ વેળા તસ્કર નીસરે, (કે) રમતા નીસરે જર;
 માટે જાઓ પાછા ફરી, રાખી આપનો ભાર. ૧૧૭

પ્રધાન ઘેર નહિ માહરો, સ્ત્રી સાથે શું કામ;
અરધી રાતે એકલા, ક્યમ આવ્યા આ ઠામ. ૧૧૮

ચોપાઈ.

ઉંદર બિલાડીને શાનો મેળ, અન્ન વાઘતણો શો ખેલ;
સિંહ ગળે એકઠાં કેમ રમે, ગંડુ સર્પ એકઠાં કેમ ગમે. ૧૧૯
અગ્નિ ધૂત કેમ થાયે એક, વિપરીત એ દિસે છે વિવેક;
તંમો રાય પુરુષની જાત, વિનતાશું શી કરવી વાત. ૧૨૦
રાજા કહે ઘડે શા ઘાટ, ઉઘાડ ખાર જાવા દે વાટ;
હું જેમ જેમ રાખું છું ભાર, તેમ તેમ તું લગાડે વાર. ૧૨૧
હમણાં વાત કરું છું સહેલ, નહિ તો ચીરાવું છું મહેલ;
પ્રધાનના તો પ્રાણ જ લેઉં, ભારે દંડ તો તુજને દેઉં. ૧૨૨
ત્યારે તારું શું છે જોર, નગર વિષે તું મારો ચોર;
રુંડું ચિતવ જો સ્વામિતાણું, આપ માન મુજને તો ધણું. ૧૨૩
જો રાખે દોહોણી ને દૂધ, તો તું કાંઈ વિચારની ખુદ્ધ;
મારે મન તો નથી કાંઈ ખેદ, તું મનમાં આણે કાં ભેદ. ૧૨૪
મૂરખ મિત્ર વેરીને હામ, વણસાડે સ્વામીનું કામ;
મનમાં ડહાપણ હોયે આજ, ઉઘાડ તુજનાં સંરસે કાજ. ૧૨૫
આવડો શો રાખે છે અંક, આખર હું રાજા તું રંક.

દોહરા.

કહે પ્રતિહાર રાજા સુણો, હું બિવરાલ્યો નહિ જાઉં;
મન સમજી લાલચ દિયો, કાંઈક પ્રસન્ન થાઉં. ૧૨૬
રાય એક જેને કબજ, ખીજે તક જે રાય;
ત્રીજે રાજા ગરજ્યો, ચોથો આશિયાળો થાય. ૧૨૭
કુંડળ કાઢ્યાં કાનથી, મૂલ જેનું નવ કોડ;
આપ્યાં રાયે પ્રતિહારને, જેહ અમૂલ્ય જોડ. ૧૨૮

ચોપાઈ.

દ્રવ્ય દેખી સહુ કરે પ્રીત, દ્રવ્ય દેખીને કરે વિપરીત;
દ્રવ્ય દેખીને નારી ચળે, દ્રવ્ય દેખીને લોભી ભૂલે. ૧૨૯
દ્રવ્યે લાલ ને દ્રવ્યે હાણ, દ્રવ્યે આસવાસના જાણ;
દ્રવ્યે જીવ જાણે ને રહે, દ્રવ્યે ઘેલાને ડાહ્યા કહે. ૧૩૦

દ્રવ્યે કાયર ને દ્રવ્યે શર, દ્રવ્યે મેલો ને દ્રવ્યે નૂર;
 દ્રવ્યે ચોર ને દ્રવ્યે શાહ, દ્રવ્યે રંક, ને દ્રવ્યે રાહ. ૧૩૧
 દ્રવ્યે કરપી (ને) દ્રવ્યે દાતાર, દ્રવ્ય ઉગારે ને દ્રવ્યે માર;
 દ્રવ્યે શત્રુ ને દ્રવ્યે મિત્ર, દ્રવ્યે નીચ ને દ્રવ્યે પાવત્ર. ૧૩૨
 પૃથ્વીનું કારણ તે દ્રવ્ય, દ્રવ્ય થકી તે શોભે સર્વ;
 કુંડળ જવ દીઠાં પ્રતિહાર, તવ તેણે ઉઘાડ્યાં બાર. ૧૩૩
 ગયો મહેલ મધ્યે રાજન, દીકું જેવું ઈંદ્રાસન;
 દીઠો પ્રધાનકેરો મહેલ, તે આગળ શોભા સહુ સહેલ. ૧૩૪
 દીકું પાંજરું પોપટતણું, પચરંગે રંગેલું ઘણું;
 તે હેઠળ માંડયો છે પાટ, રાજા ચાલી આવ્યો વાટ. ૧૩૫
 ઘેડી દીડી ત્યાં કામિની, એવી નહિ ભૂતળ ભામિની;
 ચંદ્રવદની ભૂકુટી શુભ વાંક, સિંહાકારે કટિનો લાંક. ૧૩૬
 હંસાગમિની ગજગામિની, શરદચંદ્ર શોભે જામિની;
 જેવી પુષ્પ લતાની વેલ, જેવી વાડીમાંની કેળ. ૧૩૭
 જેવી ચંપાકેરી કળી, જેવી વીજળી ઝખકે ભલી;
 જેવી રત્નાકરકુંવરી, જેવી શોભે સુરસુંદરી. ૧૩૮
 જેવી કોઈ દીપે નાગણી, નહિ શામા એની સામણી;
 જેવી રત્ન કમળ દીવડી, જેવી કાશ્મીરી પુતળી. ૧૩૯
 જેવી ઈંદ્રતણી અસરા, એવી એ માનુની મનહરા;
 કામિની તેહ કમળનો વૃંદ, મુખ જાણે પૂનમનો ચંદ્ર. ૧૪૦
 અંબુજદલ આકારે નેણ, અમૃત જેવાં જોલે વેણ;
 પોયણપાન સરીખા પાય, કરેણકાંચ સરખી શ્રીકાય. ૧૪૧
 લાયક તેમાં લક્ષણ ઘણાં; જે કહીએ તે સોહામણાં;
 રામા રુપતણો ભંડાર, નવ દીડી એવી કોઈ નાર. ૧૪૨

દોહરા.

ચપળ નેન ખંજન સમાં, ચક્રવાક જુગ જોડ;
 કનકકળશ ઉર ઓપતાં, ક્ષણમાત્ર નહિ ખોડ. ૧૪૩
 ઉદર ઉપર ત્રિવલી પડી, પેટ તે પોયણ પાન;
 ગ્રીવા કપોત સરીખડી, ઉજ્જવળ ઓપિત વાન. ૧૪૪
 નખશિખ શોભા નિરખતાં, ચતુરા ચતુરસુજાણ;
 મેહે વ્યાપિક રાજ થયો, વાગ્યાં મોહનાં બાણ. ૧૪૫

નંદખત્રીશી.

પાપાણુ ધર્ષથી અગ્નિ ઝરે, અગ્નિથી જેમ ધૃત;
 અગ અનંગ અગ્નિ વધ્યો, આકળો થયો તર્ત. ૧૪૬
 ધર્મ કર્મ સહુ વિસર્યો, થયું કામવશ અગ;
 બીજું કાંઈ સૂઝે નહિ, રામાશું લાગ્યો રંગ. ૧૪૭
 વિસર્યો ઇશ્વ ગુરુદેવતા, વિસર્યો કુળ મરન્નદ;
 વિસર્યો મહેલ ને મેડિઆ, પ્રેમદાશું લાગ્યો વાદ. ૧૪૮
 આવ્યો નિકટ તે નિરખતાં, ભર્યાલિત તે ધનધાર;
 દષ્ટિ ન ચૂકે તે થકી, જ્યમ ચન્દ્રથી ચક્રાર. ૧૪૯

ચોપાદ.

પોપટ પદ્મિની બેઠાં જ્યાંય, મહોલે મહિપતિ આવ્યો લ્યાંય;
 સમજ્યો પોપટ સમજી નાર, ચતુર મળી બે કરે વિચાર. ૧૫૦
 આવતામાં વરત્યું છે મન, કામ આકળો છે રાજન;
 ઇશ્વર આપણી રાખશે લાજ, કામિની કહે શું કરવું કાજ. ૧૫૧
 કહે પોપટ નવ ધરશે બીક, દેણું છું નંદ રાજને શીખ;
 એમ કરતાં તે જોલ્યો વાણિ, અધિક ચાતુરી મનમાં આણિ. ૧૫૨
 તું મુજને જાણે છે અન્નણ, આજ થઈ હું ચતુરસુન્નાણ.

દોહરા.

કહે પોપટ ભલે આવિયા, પૃથ્વીપતિ ભૂપાળ;
 આનંદકંદ નંદરાયજી, પ્રજાતાણા પ્રતિપાળ. ૧૫૩
 તાત તમે છો જગતના, પ્રધાન તમારો પુત્ર;
 હું જાણું છું નિહાળવા, આવ્યા છો ધરસૂત્ર. ૧૫૪
 તંન નથી ઘેર તાહરો, હાજર છે સુતનાર;
 પણ તે તારે આસરે, તમ પુત્રીને ઠાર. ૧૫૫
 ખખર લેવી તમને ઘટે, ઘેર નથી જવ તંન;
 પુત્ર પ્રજા સૌ તાહેરી, પિતા નંદ રાજન. ૧૫૬
 રાજ તે તો તાત છે, પ્રજા તે તો પુત્ર;
 શાસ્ત્ર સાખ પૂરે સદા, સાચો અક્ષર સૂત્ર. ૧૫૭
 બાધ આવો જેસો બારણે, આવ્યા છે તમ તાત;
 પિતા પાસે જેસો જઈ, કરો સુખદુઃખની વાત. ૧૫૮
 બાધ આવોની બારણે, એહ તાત નંદરાય;
 સાસરવાસો લેઈ આવિયા, તેની શી લજ્જાય. ૧૫૯

આપણુ એનાં છોકરાં, એહ આપણો તાત;
પિતા પાસ એસો સુખે, કહો મનની સૌ વાત.

૧૬૦

ચોપાદ.

- નારી બોલી આણી ધીર, સાંભળ પોપટ મારાં વીર;
અધિક બોલ તું ના બોલીશ, ચઢશે નંદ રાજને રીશ. ૧૬૧
- હુકમ રાજજનો લીજ્યે, પછી ઉત્તર તેનો દીજ્યે;
એ છે ધર્મતાણો અવતાર, જાણે સકળ વિવેક વિચાર. ૧૬૨
- એ છે ચૌદ વિદ્યાગુણુ જાણુ, માટે ધણું શું કરું વખાણુ;
ચતુર પુરુષ માટે સાંખશે, મૂરખ કોઇ મારી નાંખશે. ૧૬૩
- તે માટે જાનો રહે બ્રાત, અધિક શાને કરે છે વાત;
વિવેક વાત માહારે દિલ વસી, નંદરાયની બીક જ કશી. ૧૬૪
- કંચન આગળ કથિર તે કશી, ચતુર આગળ કેવી પારશી;
હનુમાન આગળ શા ઠેકડા, કરોડ આગળ શા એકડા. ૧૬૫
- ચૌદ જાણે તેને શા ચાર, સત્યવાદીને શાનો ભાર;
પુત્ર આગળ બીજી શી પ્રીત, વેદ આગળ બીજાં શાં ગીત. ૧૬૬
- પરબ્રહ્મ આગળ શા પાખડ, દૈવગત આગળ તે શો દંડ;
દારિદ્ર આગળ બીજું શું દુઃખ, સ્ત્રી સતીથી બીજું શું સુખ. ૧૬૭
- વિપ્ર આગળ બીજી શી નાત, ખરો કહેવાય તેની શી ખ્યાત;
જન આગળ સ્ત્રીનું નવ જોર, હેમગિરિ આગળ નવ હોય ચોર. ૧૬૮
- ગંગા આગળ બીજી શી નદી, ચક્રેર આગળ બીજી શી બુદ્ધિ;
શિવપૂજન આગળ શી સિદ્ધ, રાજરસોધ આગળ શી રિદ્ધ. ૧૬૯
- ભીખચક્રી તે ભુંડું કિયું, દેહ ભુંડી જેહનું રોગીયું;
ચન્દ્ર આગળ તે તારો કશો, રવિ આગળ આગીઓ જ શો. ૧૭૦
- મૂરખ આગળ શી દુઃખની વાત, મર્ણુચક્રી બીજી શી ધાત;
પૂન્ય આગળ બીજું શું કામ, રામ આગળ બીજું શું નામ. ૧૭૧
- કાશી આગળ બીજો શો વાસ, સુગંધમાં જેવો ખરાસ;
નંદરાયને શિખ દે જેહ, બ્રહ્માએ સંખ્યોં નથી તેહ. ૧૭૨
- સ્વર્ગતાણું તે સુખ જ ધણું, વખાણુ કરી શકે કેમ તેતાણું;
તેને વશ વરતે સહુ લોક, તે આગળ ડહાપણુ સહુ ફોક. ૧૭૩
- નારી કહે સુણ પોપટ સહી, એ સરખો કો ભૂતળમાં નહી.

દોહરા.

ત્યારે પોપટ જોલીઓ, સાંભળ મારી યેન;
માખાપ આગળ આવે સહી, જે કરીએ તે યેન. ૧૭૪
બાળક અતિ અન્યા કરે, મન ન ધારે માખાપ;
એવું બાણીને હું કહું, વેદ પૂરાણે છાપ. ૧૭૫
ગાંડું ઘેલું જોલવું, મનમાં ન આણે સોય;
તેમ હું રાજાને કહું, ખેદ મ ધરશે કાય. ૧૭૬

ચોપાઈ.

વાડ થઈને ચિલડાં ગળે, સાંધી વસ્તુ ક્યાંથી મળે ?
ખળું ખાતું હોય જે અન્ન, તો જીવે નહિ એ કે જન. ૧૭૭
કલ્પવૃક્ષ જે ફરી ખાય, તેનો ચોર ન પેદા થાય;
નવાણુ પીતું હોયે નીર, જીવજંતુ ક્યમ ધરે શરીર. ૧૭૮
મા મારે પય પીતાં બાળ, સત્યવાદી જે જોલે આળ,
રાજા થઈને લૂટી લેય, પ્રજા કોણ આગળ જઈ કહેય. ૧૭૯
રામ જપંતા નેકે જશે, કહો કલ્યાણ જ કોનું થશે;
પિતા પુત્રિયું રમશે જર, તે વાતનો કો પ્રીછે પાર. ૧૮૦
ગંગા નહાતાં પાપી થશે, વેદવચન કેમ સાચાં હશે;
વાહાર ત્યાંથી આવે ધાડ, તો પછી ક્યાંની કરશું આડ. ૧૮૧
મેઘ વરસંતા પથ્થર પડે, તેનો વાંક કોને શિર ચડે;
ઘણીને વિખ દે ધરની નાર, કોણ સાચવે તેણે ઠાર. ૧૮૨
પુષ્પહાર થઈ વળગે સાપ, ત્યાં તે કોણ બળવશે આપ;
અમૃત બાણી આપે પીજીએ, વિખ થાય દોષ કેને દીજીએ. ૧૮૩
કુંડળ કરડી ખાએ કાન, કોણ આગળ જઈ કરિયે બાણ;
ચંદન બાણી ધરીએ આપ, થાય અસિ તો પૂરણ પાપ. ૧૮૪
મોટા બાણી જઈએ શરણ, દે ધાત તો પામિયે મરણ;
ધરનો દિવાન આડી ખાય, તો તે દુઃખ કોને કહેવાય. ૧૮૫
જે રણનારો ચોરી કરે, તો ભંડાર શી પેરે ભરે;
છાની થાપણ લોભે લે, તો શાખ આવી કુણ દે. ૧૮૬
કોઈ બાણી દુઃખ દિયે પ્રચંડ, તેને તો રાજા દે દંડ.
(પણ) રાજા થઈ લૂટી લે આપ, તો પરજનું પૂરણ પાપ. ૧૮૭

રધયત ઉપર કાપે રાય, રાંક માણસ શું કરે ઉપાય;
 તેને પુછનાર ઈશ્વર એક, વેદવચન કરિ જીવો વિવેક. ૧૮૮
 રાજા પ્રજાને દુઃખ જ દે, તો તે આગળ નહિ સુખ લે;
 મોટા ભે કરે કૂડાં કાજ, તો નહિ પામે રૂડાં રાજ. ૧૮૯
 શામા શુક બે વાતો કરે, રાજા નંદ રુદેમાં ધરે;
 ભયભીત થઈને જ આવિઓ, કાંઈક જ્ઞાન રુદે લાવિઓ. ૧૯૦
 એ કહે છે પુત્રી ને બહેન, તે આગળ ક્યમ થાએ રહેન;
 એકે વાતનો ન સૂઝે ઘાટ, રાજા જઈને બેઠો પાટ. ૧૯૧
 આગતાસ્વાગતા દીધાં માન, આગળ મહેલ્યાં ફેણપાન;
 બાવળો શુક સુણુ તું સુંદરી, બોલો તાતસું હેત જ કરી. ૧૯૨
 પુત્રી ધર્મ કરી થાપશે, મનવાંછિત માગ્યું આપશે;
 લાવ્યા પસલી આપણે ઘેર, રાજા આવ્યા રડી પેર. ૧૯૩
 બ્રાત તાત ને એ મોશાળ, આપણ ઉપર અદકું બહાલ;
 એ છે નોધરા આધાર, એને શિર પૃથ્વીનો ભાર. ૧૯૪
 બેટી બહેન ને તું ભાણેજ, આપણ ઉપર અદકું હેજ;
 હેત કરીને દગો ભે દેય, નરકતણાં ફળ તે તો લેય. ૧૯૫
 નાનાં મોટાં વ્યાપક જન, શરણાગતનું એ છે ધન;

દોહરા.

માનિની મુખ સનમુખ કરી, શુકસું કીધી વાત;
 કામભર્યો ભે કોપશે, તો કરશે તુજ ઘાત. ૧૯૬
 કામી કામે આંધળો, ન ગણે બહેન ને બાઈ;
 માટે તુજને મારશે, છાનો રહેને ભાઈ. ૧૯૭

ત્રેપાર્થ.

ભેખનમદ પહેલો આંધળો, બીજો અંધ કામે આકળો;
 ત્રીજો અંધ ધનમદ જેહને, ચોથો મદ જેની દેહને. ૧૯૮
 પંચમ અંધ જે જીવ આદરે, છઠ્ઠા અંધ જે કોપે ભરે;
 સાતમો અંધ દબાણો જેહ, આઠમો અંધ વ્યસનીની દેહ. ૧૯૯
 એટલા અંધ વિચાર ન કરે, ના કહિયે તો નિશ્ચે મરે.

દોહરા.

વચન સુણી વનિતાતણું, શુક કહે સાંભળ વાત;
 કામમદ ભેખન શું કરે, જગતપિતા સાક્ષાત. ૨૦૦

અજ્ઞાન અઅળા તું સમી, મેં નવ દીડી કાચ;
કહું વાત પટંતરે, મનમાં સમજી જાય. ૨૦૧

ચોપાઈ.

રાજા આવે કપટે કરી, તો કોણ પૂછે એને ફરી;
ગામ પ્રધાનને શિક્ષ મોટલ્યો, આપ કેમ આવે એકલો. ૨૦૨
એને કરવું સઘળું સંહુલ, ખરે બપોરે ચિરાવે મહેલ;
પ્રધાનને રાખે કાળાગૃહ વિષે, કોણ જોરાવર છે એ પખે. ૨૦૩
એને માથે બળિયો ધર્મ, તો દૂડાં ક્યમ કરશે કર્મ;
નંદરાયનું જાશે સત્ય, શા થાશે પરજની ગત્ય? ૨૦૪
જો ચૂકે રાજની દેહ, તો વૃષ્ટિ કેમ કરશે મેહ;
વણ વાંકે રાજ દે દડ, નિશ્ચયે તુટી પડે બ્રહ્માંડ. ૨૦૫
જો નંદરાય ગડાવે આળ, નિશ્ચયે પૃથ્વી જાય પાતાળ;
વાત કહું એકે તુજને હું, કાને સાંભળ કામિની તું. ૨૦૬
જોવા કારણ આવ્યો તેહ, આપણે દૂધે વૃંધ્યા મેહ;
આળસુ ઘેર પધાર્યા ગંગ, હિચ્છવ આજ થયો નવરંગ. ૨૦૭
આપણે ઘેર એ બ્રહ્મા ઇશ, અન્નદાતા જાણ જગદીશ;
જાણો એમને રૂડા તાત, જાણો માડી જાયા બ્રાત. ૨૦૮
દિયો માન સમજી બહુ પેર, ભણે પધાર્યા આપણે ઘેર;
પોપટે જોહ વચન જ કહ્યું, સુણતાં જ્ઞાન રાજને થયું ૨૦૯
એહો આસન હેત જ કરી, પાસે દિલી છે સુંદરી;
માનિની કહે સુણિયે મહારાજ, કાંઈક કહો અમ સરખું કાજ. ૨૧૦
દર્શન થયું પિતા તાહરું, પવિત્ર મંદિર થયું માહરું;
અમો આશરે છું તમતણે, અમપર હેત રોખો છો ધણે. ૨૧૧

ભાવથકી કીધું ભોજન, રિજ્યો ધણો મનમાં રાજન;
 ભાત વેળા થઈ જાહેર, સ્ત્રી સામું જોયું તાહેર. ૨૧૬
 માનિનીએ વરતું છે મન, (હજી) કામ આકળો છે રાજન;
 વનિતાએ ત્યાં ક્યોં વિવેક, દેખાડ્યું દષ્ટાંત જ એક. ૨૧૭
 ત્રાંખા પાત્રથી કાઢ્યો ભાત, તેનો રંગ ઉજળળ સાક્ષાત;
 ખીન્ને પીરસ્યો રૂપાથકી, દીધો રંગ પીળો નવલખી. ૨૧૮
 ત્રીન્ને પીરસ્યો સોનાને પાત્ર, લીલો રંગ દીધો તે ભાત;
 ચોથો પીત્તળને પાત્ર સુયંગ, દીધો કસુંખીતણો રંગ. ૨૧૯
 પાંચમો પીરસ્યો માટીને ઠામ, ત્યાં પણ રંગ જ દીધો શ્યામ;
 જુવે ભાત પચરંગીતણો, રાજા અચરત પામ્યો ધણો. ૨૨૦
 રંગ જુવે અતિશે અનૂપ, હૃદયે વિસ્મય પામ્યો ભૂપ;
 ભરે કોળિયો આણી વહાલ, મુખમાં જતાં એક જ સ્વાદ. ૨૨૧
 જમે કોળિયો રંગ વિશેક, મુખમાં સ્વાદ આવે છે એક;
 શ્યામ શ્વેત કસુંખી ખાય, મુખમાં એક અમીએ જાય. ૨૨૨
 માત્ર દિઠાનું છે તે સૂખ, ગળે ગયું તવ મોળું મૂખ;
 દેખતામાં શોભા છે ઘણી, મુખમાં એક મળ તે તણી. ૨૨૩
 રાજામાં લક્ષણ બત્રીશ, હૈડામાં નવ આણી રીશ;
 સમજ્યો શીખામણ છે એહ, ભાંગ્યો મનતણો સંદેહ. ૨૨૪
 અજ્ઞાન હતું તે સર્વે ખોયું, યુવતીનાં મુખ સામું નવ જોયું;
 કામિની કહે કરવો અન્ય ઉપાય, રૂપે મન કાચો રહે રાય. ૨૨૫
 મનમાંહે વિચારી બુદ્ધ, ઘોળી ઘેનનું દોહું દૂધ;
 કાળી રાતી ઘેનુ કાળરી, મૂક્યા દૂધના પ્યાલા ભરી. ૨૨૬
 વિવિધ પ્રકારે ક્યોં વિવેક, સ્વાદ દૂધનો સર્વે એક;

તે પ્રતિહારે કહ્યું વચન, સાંભળ હો રૂડા રાજન;
સત્યવાદી મોટો છે રાય, તારી શોભા કહી નવ જાય. ૨૩૧

દોહરા.

કહે પ્રતિહાર સુણ નરપતિ, કહાવો ચતુરસુજાણ;
સઘળાં ડહાપણુ તુજમાં, કાં જોલો થઈ અજાણ. ૨૩૨

આપી કુંડળ ને ગયા, રાય મંદિર મોજાર;
પાછું માગો છો વળી, તે ક્યાંનો વહેવાર. ૨૩૩

રાયવચન-જે કામે કુંડળ આપિયાં, કર્યો ધરમાં પ્રવેશ;
તે કામ કર્યો વિણુ આવિયો, માટે કુંડળ લેશ. ૨૩૪

ચોપાઈ.

કહે પ્રતિહાર સાંભળો રાય, મુજ આગળ અન્યા નહિ થાય;

જોલ્યું અજોલ્યું કરશે તમે, કુંડળ પાછું આપશું અમે. ૨૩૫

વળી કહું બીજાં દષ્ટાંત, જે રાજજી છો એકાંત;

જ્યારે પશુને તરશા થઈ, સઘળાં ઢોર હવાડે જઈ. ૨૩૬

કાંઈ પીએ ને કાંઈ નહિ પીએ, કોશિયો પીયાવો ભરિ લીએ;

ધનુ હાંકી ગોવાળો જાય, કાંઈ એશે કાંઈ તરણું ખાય. ૨૩૭

ગોવાળાનો શાનો વાંક, લે ચરાઈ તે આડે આંક;

ગામ જમાડે રૂડી પેર, દિયે નોતરું ઘેરે ઘેર. ૨૩૮

કોઈના અંગમાં હોયે દુઃખ, કોઈકને નવ લાગે ભૂખ;

જમાડનારો તે શું કરે, ચતુર હોય તે મનમાં ધરે. ૨૩૯

એતર વાવવાને આપિયું, તે ગણવત કરીને આપિયું;

પડતર રાખ કે બમાણું વાવ, પરઠ્યા પ્રમાણે મારું લાવ. ૨૪૦

લીધા હાથી ઘોડા ઠામ, પતીજ જેઠને આપ્યા ઠામ;

ગળિયો થાય કે મોતે મરે, વેચનાર તેમાં શું કરે. ૨૪૧

રાખે ચાકર ઇચ્છા ધરી, રહ્યો કબૂલ કરી નોકરી;

એસાડી મેલે કે દે કામ, માસ થયો કે લે તે ઠામ. ૨૪૨

ગૃહસ્થતણે ઘેર આવ્યો પુત્ર; શોભાવ્યું બધું ધર સુત્ર;

વધામણીએ જોલ જ કહ્યો, પામ્યો ઠામ ને ન્યાલ જ થયો. ૨૪૩

રાજક દૈવક તેને થાય છે, પાછું લેવા કોણુ જાય છે;

વેવિશાળીએ વિવાહ કરે, વર રૂડો કન્યાને વરે, ૨૪૪

મોજ કરે કે ભૂખે મરે, વેવિશાળીઓ તે શું કરે;
 બાપે સમૃદ્ધિ મૂકી ધણી, થયો પુત્ર સર્વેનો ધણી. ૨૪૫
 રમ્યો જૂગટું હાથો સર્વ, ધરબાર સહિત ખોયું દ્રવ્ય;
 તેમાં શું કરે મા ને બાપ, ઊંધું કર્મ કુંવરનું આપ. ૨૪૬
 નહાનો પુત્ર મૂકે નિશાળ, ગુરુએ ભણાવ્યો આણી વહાલ;
 બત્રીશ લક્ષણો કીધો ધણો, સંગ થયો પંછી ગુણિકાતણો. ૨૪૭
 વિસરી વિદ્યા આડે આંક, તેમાં ભણાવનારનો શો વાંક;
 એવાં કૌતિક લાખ કરોડ, કહું તમ આગળ બેહુ કર જોડ. ૨૪૮
 શું બાણું શા કામે ગયા, સરયો અર્થ કે અમથા રહ્યા;
 તે વાતનો હું નહીં જમાન, હું બેઠો રહું મારે સ્થાન. ૨૪૯
 ઊઘાડીને જવા દેઉં, તેટલા માટે કુંડળ લેજી;
 રાખુ બહાર તો પાછા ફરો, બીજે દહાડે જાણો તે કરો. ૨૫૦
 મેં તો મારો ધર્મ મૂકીઓ, કુંડળને લોભે ચૂકીઓ;
 તે કુંડળ કેમ આપ્યું જાય, ઘેર જાઓ સમજીને રાંધ. ૨૫૧
 તમે નહિ કર્યું હોય કૂંડું કર્મ, આગળ જાતાં રહેશે ધર્મ;
 તરે સત્ય ને ખૂડે પાપ, તેની વેદ પુરાણે છાપ. ૨૫૨
 ઉપજ્યું રાજને મન વહાલ, કુંડળ ઉપર આપી શાલ;
 સાબાશ કહું તે રૂડી પેર, મહીપતિ આવ્યો પોતાને ઘેર. ૨૫૩
 સમજ્યો પોતે પુરુષપુરાણ, બીજાં કાને ન કર્યું જાણ;
 રાજ પોપટ ત્રીજી નાર, ચોથો એક જાણે પ્રતિહાર. ૨૫૪
 એ વાત એટલેથી રહી, પ્રધાનની ત્યાં શી ગત થઈ;
 કવિ કહે હું કાંઈ નવ લહું, પ્રભુ પ્રતાપે આગળ કહું. ૨૫૫

દોહરા.

પક્ષ પંચ પૂરણ થયા, વૈલોચન પરધાન;
 રાજસભામાં આવિયો, મહીપતિ દીધાં માન. ૨૫૬
 લાવ્યો ઘોડા અતિ ભલા, હરખ્યું સહનું મન;
 વજ્ર વાસ પધારિયો, હુકમ કર્યો રાજન. ૨૫૭
 મલપતો મોહોલે આવિયો, પ્રતિહારે દીધાં માન;
 કુંડળ જે નવ કાટીનાં, દીઠાં તેને કાન. ૨૫૮
 શાલ દીડી સવા લાખની, જે આઠી પ્રતિહાર;
 બળીને પ્રલે થઈ ગયો, ક્રોધ વ્યાધો અપાર. ૨૫૯

ચોપાઈ.

પ્રતિહાર ઉપરે કીધી રીશ, ભમર આપ ચઢાવી શીશ;
 મેં સોંધ્યું હતું તુજને કામ, કેમ સૂનો મૂક્યો તેં ઠામ. ૨૬૦
 કાણુ આવ્યું ને કાણુ જ ગયું, લોભે મન તારું વશ થયું;
 રેઢો મૂકે નહિ જે ઠામ, પ્રતિહારનું તે પૂરણુ કામ. ૨૬૧
 પાપી દ્રવ્યથકી ચિત્ત ચળ્યું, ફટ ફટ તારું જીવ્યું બળ્યું;
 અરે પાપી તું ફરતો ફરે, એમ કહીને ક્રોધ જ કરે. ૨૬૨
 સાચું જોલ રે કહેને વાત, નહિ તો તારી કરીશ ધાત;
 પ્રતિહાર કહે સુણો વજર, આપ હૃદયેમાં રાખો ધીર. ૨૬૩
 જુઠા સાથ દાવો તાહરો, તલ માત્ર વાંક નથી માહરો;
 જે દિવસના ગયા છો ગામ, સૂનો નથી મૂક્યો મેં ઠામ. ૨૬૪
 રાંક માણસ નહિ જાણે કાય, આપ મન વિચારી જોય;
 જે પ્રત્યે નવ ચાલે તમો, વારી કેમ શકિયેજી અમો. ૨૬૫
 અમો તેહ રોક્યો નવ જાય, મૂકું દામ તો માર્યો જાય;
 તસ્કર હોય પ્રગટ કયમ કરે, ઘરમાં જઈને ખૂણે ધરે. ૨૬૬
 હડામાં અન્યા ન સમાઈ, તમ આગળ ચુગલી કયમ ખાઈ;
 ચુગલરૂપી કુંડળ ને શાલ, સમજે મનમાં જોઈ માલ. ૨૬૭
 મેં જાણ્યું હું પામીશ વહાલ, વધામણીમાં પામ્યો ગાળ;
 પ્રતિહારનાં વચન સાંભળી, પ્રધાન રહ્યો મનમાંહે બળી. ૨૬૮
 બની વાત તે પ્રતિહારે કરી, મેહેલે ગયો તે તેની ઘડી.

દોહરા.

રાખી રીસ હૃદિયા વિષે, આવ્યો મંદિર માંય;
 પોપટ પક્ષિની જે જાણાં, વાટ જીવે છે ત્યાંય. ૨૬૯
 વૈલોચન ત્યાં નિરખિયો, કૃતાંત સરીખો કાળ;
 રીશે ભમર ચઢાવિયું, અતિ રાતો વિકાળ. ૨૭૦
 પોપટ પક્ષિની સમજ્યાં, પગે નમાવ્યું શીશ;
 ક્ષેમ કુશળ છે આપણે, છાંડો હૃદયેથી રીશ. ૨૭૧
 કહે પોપટ આ અવસરે, રખે કરો મન ભર્મ;
 તારા પુણ્ય પ્રતાપથી, પ્રભુએ રાખ્યો ધર્મ. ૨૭૨
 પ્રણામ કરીને પક્ષિની, જોલી પતિની સાથ;
 વિંટી લાં નંદરાયની, દીઠી જમણે હાથ. ૨૭૩

અગ્નિ ઝાળ અદકી હતી, તેમાં રેડ્યું ધૂત;
 અગ્નિ રાળ ભેગાં મળ્યાં, ભડકે ઉઠ્યો તર્ત. ૨૭૪
 નવ ખાએ નવ જળ પીએ, સુખે નિદ્રા નવ થાય;
 એકે વાત ઉઠે નહીં, ચિત્ત લાગી ચિંતાય. ૨૭૫
 તે તો ટાળી નહિ ટળે, લાગી હૃદય સાથ;
 જ્યમ અક્ષર છઠ્ઠીતણા, (ને) પડી પટોળે ભાત. ૨૭૬

ચોપાઈ.

કહે છે શુક નામીને શીશ, તજે રાજ હૃદયે રીશ;
 સમજે મનમાં આણી પેર, નથી ખાપણ આવી તમ ઘેર. ૨૭૭
 તે વાતે પ્રતિજ્ઞા કરું, દેઉં વાચા સત્ય ધી જ હું કરું;
 વાત વીતી તે માંડી કહી, વિસ્તારીને સઘળી સહી. ૨૭૮
 હરિએ તો રાખ્યું છે આપ, જૂઠું બોલતાં બેશે પાપ;
 સમજાવ્યો વજર બહુ રીત, કહે પાણુ જોડી બહુ પ્રીત. ૨૭૯
 જાર આવ્યો તે જનક જ થયો, પસલી આપી મંદિર ગયો;
 કહી બહેન મુખ આણી વહાલ, આપી વિંટી આપી શાલ. ૨૮૦
 તે વાતે સૂરજ સાખિયો, સતિનો ધર્મ રામે રાખિયો;
 સાચી વાત કહું તમ સાથ, કહો તો અગ્નિમાં ધાણું હાથ. ૨૮૧
 પત્નિની પોપટ કહ્યા બહુ ભેદ, તેણે તો નવ મૂક્યો ખેદ;
 જેમ જેમ બે જણ વાતો કરે, તેમ તેમ રોશ અદકેરો ધરે. ૨૮૨
 એને મારું કે હું મરું, ભારે દુઃખ હૃદય ક્યમ ધરું;
 એને મારું તો કોપે રાય, પ્રધાનપણું તો મારું જાય. ૨૮૩
 હળવે હળવે વેર લેછશું, રાજને ધણું દુઃખ દેછશું;
 એવો મનમાં રાખ્યો કોધ, માને નહિ કોધનો પ્રતિબોધ. ૨૮૪

વૈલોચન વચન-મૂરખ પોપટ ગુણહિણ ગૂઢ, શું મુખથી બોલે છે મૂઢ;
 મુજને કાઢી મૂક્યો જે દંન, તે દહાડે મેં વરત્યું મંન. ૨૮૫
 કાને સાંભળી તારી ખ્યાત, આપી કુંડળ રહી ગયો રાત;
 કામમદ ભરી જેની દેહ, દષ્ટિ પડી કેમ મૂકે તેહ. ૨૮૬
 ભાષ ખાપની વાતો ઘણી, તે તો મુજને કહેવાતણી;
 મૂરખ નારે એ જિત્યો રાય, તેના ગુણ મુજ આગળ ગાય. ૨૮૭
 સ્ત્રી ચરિત્ર વખાણો તમો, તે ડહાપણ કેમ માનું અમો;
 હું સ્ત્રી ચરિત્ર ભણ્યો છું ઘણું, જાણું એન ચતુરાતણું. ૨૮૮

નંદખત્રાશી.

કોઇ ડાહી થઇ ફડી નવ થાય, શરી થઇને બાળે કાય;
સમ પ્રતિજ્ઞા ઝાઝી કરે, દે બાધો અગ્નિમાં ધરે. ૨૮૯
વળી દુઃખિણી થઇને રોય, એળે જીવ પોતાનો ખોય;
કોટી લાખ કરે ઉપાય, તેહ આપે જૂઠી નવ થાય. ૨૯૦
ભામિની સ્નેહ માને ભરથાર, ગુણ વાજત ને હોય ગુમાર.

દોહરા.

પ્રતિજ્ઞા હું માનું નહીં, જે જે બોલો બોલ;
કામાતુરંતી વારતા, ગણવી મૂરખ તોલ. ૨૯૧
જેમ લી લોઢા ઉપરે, પડી પટોળે ભાત;
જેમ અક્ષર જઘીતણા, જેમ ખીખું જેમ જાત. ૨૯૨
અનેક ઉપાય તમો કરો, પથ્થર ઉપર નીર;
સંદેહ ટળે નહિ માહરો, કયમ કરી રાખું ધીર. ૨૯૩
એ પાણીએ મગનવ ચડે, સો મણ બાળો કાજ;
ધશ્વર આણુ માનું નહીં, પડી હૈડે જે ગાંઠ. ૨૯૪
પડી ભાત શીટે નહીં, સ્ત્રીચરિત્રના ઠાંઠ;
છોડી પણ ધૂટે નહીં પડી હૃદયમાં આંટ. ૨૯૫

ચોપાઇ.

સ્ત્રીના સમ, વ્યસનીની પ્રીત, ઘૂત સાચું લંગીની રીત;
ચોરમાઇનું હેત, ગુણિકાની પ્રીત, દુઃખમાં દુઃખ વધે તે નીત. ૨૯૬
મધપાની ડાહ્યો, કાગ પવિત્ર, વિપધર અમૃત રાગ મિત્ર;
સ્વદેહે ચોલગ, પાલક પુત્ર, ધરિછે સ્વર્ગ ઉપાસે ભૂત. ૨૯૭
સોની સાહ, લિશ્તુક શો ભોગ, નાગર સ્નેહ, જતિનો જોગ;
જરિણી જાત, લંપટનો કોલ, સ્ત્રીના સમ ફોગટના બોલ. ૨૯૮
મોંઢે મૂંઝ નપુંસકનું નૂર, વેરી વિશ્વાસ કુશકનો ફૂર;
વિપ્ર હીમત, કણખી કુલ રૂપ, ઘર ગોઝરો, લિશ્તુક ભૂપ. ૨૯૯
નિલોંભી, નાતરાનું પુન્ય, જોગીનું ગાણું, નાપિકનું મુન્ય;
કવિ સાચો, ભોળો જન ભાટ, વાળદ વેશ્યા તે કૃત્રિમ ઠાંઠ. ૩૦૦
ચૂગલ સાચો તે ચોરનું ચિત્ત, અસુર આચાર, રજપૂતની પ્રીત;
આચારે અન્યા, ગુણિકા સતી, ભીખ માગતો દીઠો નરપતી. ૩૦૧
એટલાં વાનાં માને જેહ, મૂરખનો મહીપતિ કહિએ તેહ;
શુક કહે એ સાચું કહ્યું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહ્યું. ૩૦૨

- હું નહીં પક્ષીની જાત, મારી સાચી માનો વાત;
અધિક રાજનો શો વિશ્વાસ, ફૂડ રાખે હૈડાની સાથ. ૩૦૩
- સર્વ સરખું નથી ત્યાં કોય, કહું પટંતર તે તું જોય;
એક શંખ નદીમાં પડ્યો, બીજે વિષણુને કર ચડ્યો. ૩૦૪
- એક શીપ શંખલા સમતુલ્ય, બીજામાં મોતી અણમૂલ્ય;
એક પથ્થર દેવળ પૂજાય, બીજે પરિચટ શલ્યા થાય. ૩૦૫
- એક કવિ પાખંડ જ ભણે, બીજે ગુણ શ્રીહરિના ગણે;
એક મણિનું કોડે કામ, બીજા મણિનું દોડે દામ. ૩૦૬
- એક નારી હોયે શંખિણી, બીજી પક્ષિણી કે ચિત્રિણી;
એક મુત્રથી પરિચા તરે, બીજે કુળ સંહારણ કરે. ૩૦૭
- એક પુત્ર ગયા શ્રાદ્ધે જાય, બીજે કુળ દૂખાડવા જાય;
એક કણબી પસાયતું કરે, બીજા ચોરી ચાડીએ ધન હરે. ૩૦૮
- એક વિપ્ર તે ખેતી કરે, બીજે ચાર વેદ ઉચ્ચરે;
એક નીર સરોવર તીર, બીજું ગંગાકેર નીર ૩૦૯
- એક બંધુ દુર્બલ હવાલ, બીજે તે બેશે સુખપાલ;
એક કાષ્ઠતણાં ઈંધણાં, બીજાં બાવના ચંદનતણાં. ૩૧૦
- એક સૂત્ર સવાયે શેર, બીજું બેશે મોંધું મેર;
એક તિલ ઘાણી પીલાય, બીજે શિવશંકર પૂજાય. ૩૧૧
- એક ડાળો કર અશુદ્ધ ગણાય, બીજે જમણે ભોજન થાય;
એક અગ્નિ હુતદ્રવ્ય હોમાય, બીજે ઠામ કુઠામે જાય. ૩૧૨
- એક ઘોરી તે હજને વહે, બીજે રાજદરબારે રહે;
એક જળ તે ખાળતું નીર, બીજું ગંગોદક સુચીર. ૩૧૩
- એકને પાંચ પુત્ર જ હોય, બીજે વાંઝીયો સુત વિન રોય;
એકને વહાણતણો વેપાર, બીજે શીર ઉપાડે ભાર. ૩૧૪
- એક તો નાગરવેલનું પાન. બીજાં રખડે આડે રાન;
એક અમરે યુલ શ્રીકાર, બીજું યુલ આવળનો હાર. ૩૧૫
- એક નારી સ્વામીનું બળી, બીજી જાર પુરુષનું હળી;
એક ધર ધર બીજે ભેડલાં, બીજે લે ઘણાં ઘોડલાં. ૧૧૬
- એકને ગામ ખેતાનું જાય, બીજે રાય પૃથ્વીપતિ થાય;
એક તુંબીએ ભેગી લિફા ભરે, બીજી જંત્રદરબારે ઉચ્ચરે. ૩૧૭

એક લોહું શેર પૈસે ધણું, બીજું અમૂલ્ય સમશેરતાણું;
 એક વસ્તુ તે દોડડે ગળ, બીજી વસ્તુ અમૂલ્ય ધન. ૩૧૮
 એક નર શૂરાતણુ ભણે, બીજો કાયર પોખારાં ગણે;
 એક શાળ અમૂલ્ય પ્રમાણુ, બીજો સામો કણકી જાણુ. ૩૧૯
 એક યોદ્ધા ભલું ભોજન, બીજું કુશકાંકરું અન્ન;
 એક જન પરમારથ કરે, બીજો પ્રાણુ લોકના હરે. ૩૨૦
 એક સદાવ્રત આપે શીખ, બીજો ધર ધર માંગે ભીખ;
 એક ભાઈ હસ્તીપર ચઢે, બીજો આણવાણો રડવડે. ૩૨૧
 એક શાસ્ત્ર નવ નિત્યે ભણે, બીજો ભૂલી ફરી સ્વર ભણે;
 એક અનેરાં વાસે ગામ, બીજો ઉદ્વસ્ત ટાળે ઠામ. ૩૨૨
 એક રોપાવે વૃક્ષો આજ, બીજો કાપે સર્પણુ કાજ;
 એક દુન્યામાં મહાલે રાજ, બીજો રણમાં ઉપાડે યોજ. ૩૨૩
 એવાં કહું દષ્ટાંત અનેક, જે જે મનમાં કરી વિવેક;
 નામ એક પણ ગુણ છે ધણા, એક રાય બી રજપુતતણા. ૩૨૪
 સૌને સરખાં ગણો ન આપ, તે વાતે લાગે મહા પાપ.

દોહરા.

કહે પ્રધાન તું શું કહે, એ તલમાં નહીં તેલ;
 મારું મન માને નહીં, મિથ્યા લવરી મેલ. ૩૨૫
 પ્રધાને પરહરી પક્ષિણી, તે જઈ રહી પિયેર;
 અનેક દિવસ એમ વહી ગયા, કોઈ ન જાણે પેર. ૩૨૬
 રાજા તો ભોળવાઈ ગયો, વજીરતણે મન વેર;
 હૃદયે વેર જવ વ્યાપિયું, રાખ્યું હૃદયેમાં ઝેર. ૩૨૭
 એક વરસ એમ વહી ગયું, થયું રાયને જાણુ;
 મુજ માટે તો પરહરી, ચતુરા ચતુરસુજાણુ. ૩૨૮
 પરસ્પરે બહુ પ્રીછવ્યો, વૈલોચન પરધાન;
 હેત દેખાડે અતિ ધણું, દેભરી સલામાં માન. ૩૨૯
 તેણે તો માન્યું નહીં, તેડી નહીં ઘેર નાર;
 એક દિવસ નંદ રાયજી, કીધો મન વિચાર. ૩૩૦
 રાય પ્રધાન જે નીસચ્યા, રમવા શુભ શિકાર;
 સૈન્ય સાથે બીજું નહીં, પ્રધાન રાજકુમાર. ૩૩૧

રમી શિકાર પાછા પ્રરચ્યા, નયનાવતી શુભ ગામ;	
નેનકમલશા વહેવારીયો, આલ્યો તેણે ઠામ.	૩૩૨
તે સસરો પ્રધાનનો, આવી લાગ્યો પાય;	
આદરભાવ અદકો કર્યો, બહુ વિધિ કરી પસાય.	૩૩૩
ધન્ય ગામ ધન્ય ગોદરું, ધન્ય આજનો દીસ;	
રાય પ્રધાન પધારિયા, પ્રસન્ન થયો મુજ ધશ.	૩૩૪
ઢાલ્યો પાટ કનકતણો, વેચ્યાં પુષ્પ ચોપાસ;	
કુંમકુંમ છાંટા દેવડાવિયા, રંગમહોલ અવાસ.	૩૩૫
તરિયાં તોરણ આંધિયાં, મોતિયે પુરાવ્યા ચોક;	
દૂધે ઉમર ઘોવડાવિયા, અણુવાલ્યા બહુ ગોખ.	૩૩૬
ચંદન ને વણિ અરગજ, મર્દન કર્યું શરીર;	
પુલેલ અંગે સારિયાં, ઉત્તમ ગંગોદક નીર.	૩૩૭
ભાવતાં ભોજન કરાવિયાં, વિવિધ મેવા પકવાન;	
મુખવાસ લવિંગ એલચી, ખીડલે બાસઠ પાન.	૩૩૮
ભોજન કરિને ઊઠિયા, ઢાલ્યો ઢોલિયો એકાંત;	
આણ્યા પાસા સોગઠાં, ભાંગવા મનની બ્રાંત.	૩૩૯
વહેવારીયો કરે ચાકરી, દીપક સ્ત્રીને હાથ;	
રાય પ્રધાન સાં બેઠો છે, અન્ય નહીં કો સાથ.	૩૪૦
રાય વનિતાની વાત જો, જાણે છે સાહ આપ;	
સતી કન્યા સલક્ષણી, એ વેદપુરાણે છાપ.	૩૪૧
વાત કહાડી રમવાતણી, પવિત્ર વાત વિચાર;	
ચાર વિના રમવું કશું, બેનો શો વહેવાર.	૩૪૨
રાય પ્રધાન લિલ્લુ થયા, ભેવા સરખી વાત;	
એક મેર તો પદ્મિની, સામો તેનો તાત.	૩૪૩
ચારે જણુ બહુ ચતુર છે, ભેવા સરખી વાત;	
લાગી ઝડ પાસાતણી, સહુ હરખે મન સાથ.	૩૪૪
પહેલી વાત સસરો કહે, ભાંગવા મનનો ભેદ;	
હવે પોચાર પડે જોડના, તે સત્ય સાચો વેદ.	૩૪૫
ન પડે (તો) જૂઠો જાણવો, ખેદ ન કરશો કાંય;	
એમ કહીને ઢાળિયા, ચોપટ પાસા ત્યાં.	૩૪૬

- પ્રધાન કહે અરજ કરી, નાંખો પાસા સત્ય;
પડશે તેને પાધરું, નહિતર જશે પત્ય. ૩૪૭
- સાહ કહે સાખી સત્યનો, ઇશ્વર આપોઆપ;
સાચું જૂઠું સહેજમાં, પરઠે પુણ્ય ને પાપ. ૩૪૮
- વચમાં ઇશ્વર આણિયા, સત્ય સાક્ષી કહેવાય;
રમત ત્યાં હાજર કરી, ન્યાય અન્યાય તોળાય. ૩૪૯
- (શેઠ)-ગંગોદક નિર્મળ જસું, સદા પવિત્ર જ સાર;
તેવું કુળ હોય માહરું, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૦
- (રાજા)-હંસ ગયો સરોવર વિષે, દીઠું અમૃત વાર;
પિધા વિના પાછો વળ્યો, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૧
- (પદ્મિની)-સિંહ મૂછ ભોરિંગ મણિ, કરતી ધન સતિ નાર;
જીવતાં પર કર જાય નહિ, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૨
- (વૈલોચન)-જે માર્ગે સિંહ સાંચ્યો, ઊભાં તરણ અપાર;
તે તૂણ ઊભાં સૂકશે, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૩

ચોપાઈ.

પ્રથમ નાંખ્યા સસરે તે ઠાર, ખરા પજ્યા તેના પોખાર;
વહેવારીયાને હાથે ચજ્યા, તેના તરત પોખાર જ પજ્યા. ૩૫૪

ઢાળ્યા રાય ને ત્રીજી નાર, બહુ વિધથી પડિયા પોખાર;
ચોથી વાર નાંખ્યા પરધાન, ન પજ્યા પોખાર ઉતરયું માન. ૩૫૫

હસી પજ્યા માંહોમાંહિ સાથ, પરસ્પરે તાળી દઈ હાથ;
ત્યારે વજર વાણિ ખોલિયો, મંનતણો પડદો ખોલિયો. ૩૫૬

ખીજી વારના ખોટા પડે, મારે મન અચરત તો અડે;
એક વાર પાધરું આવે સોય, તે સાચું નવ માને કાય. ૩૫૭

ત્યારે સસરો ખોલ્યો વાણ, સાંભળો સર્વે ચતુરસુખણ;
સાચો ઇશ્વર પૂરો સાખ, નાંખો વાર હજારો લાખ. ૩૫૮

ઉઠ્યાં તેલ તે ટાઢાં કરે, દુઃખ પડે માણસનાં હરે;
એમ કહી હસિયા સાથમાં, લીધા પાસા સસરે હાથમાં. ૩૫૯

દોહરા.

- (શેઠ)-આંખે અંબકુળ ગિતરે, કેળાં કદળી સાર;
ખરાસ વાસ તજે નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૦

(રાજા)-દેવળ દેખીને ગયો, દર્શન કરવા દ્વાર;
દર્શન પણ સ્પર્શન નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૧

(પદ્મિની)-તેજ ન સહે તાજણો, શૂરો ન સહે માર;
કુવચન સતી સહે નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૨

(પ્રધાન)-શ્યામા સેજે સંચર્યો, સદ્ય દેખિ વળી નાર;
રમવાને મન ગમ્યું નહીં, તો પડ પાસા પોખાર. ૩૬૩

ચોપાઈ.

સસરો રાજા ત્રીજી નાર, ત્રણ જણના પડિયા પોખાર;
ન પજ્યા પ્રધાનના ઝાંખો થયો, ક્ષણું એક રહી યોલ જ કહ્યો. ૩૬૪
ત્રીજી વાર પડે પોખાર, તો હું વાત માનું નિરધાર;
કહેતામાં ગ્રહા તે વાર, નાંખે છે લેધ તેણી વાર. ૩૬૫

દોહડા.

(શેઠ)-સીતા સરખી સુંદરી, કીધા ધર્મવિચાર;
સોને શ્યામ અડે નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૬

(રાજા)-અમૃત પિરસ્યું થાળમાં, આપે કરવા આહાર.
દીકું પણ ચાખ્યું નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૭

(પદ્મિની)-ઈશ્વર બેલી સર્વના, નોધારાં આધાર;
સત્ય રાખે સતીતણું, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૮

(પ્રધાન)-મીની આગળ પય રહે, અગ્નિ આગળ ધૂત સાર;
ભૂખ્યા આગળ ભોજન રહે, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૯

ચોપાઈ.

પજ્યા પોખાર હરખ્યા જણ ત્રણ, વજીર વાત સંભળાવે કરણ;
વેદ વચન કહેવાયે ચાર, તો તે વાત માનું નિરધાર. ૩૭૦
સસરો હરખ્યા તત્ક્ષણ લીધ, નાખ્યા દાવ કરીને સિદ્ધ;
રાખ્યું સત્ય જે દેવજતણું, તે ત્રણ મનમાં હરખ્યાં ધણું. ૩૭૧

દોહડા.

(શેઠ)-સત્યે બાંધી મેદિની, સત્યે બાંધ્યો સંસાર;
હોય સત્ય જે આ સમે, પડ પાસા પોખાર. ૩૭૨

(રાજા)-રત્ન અમૂલ્ય સુહામણું, લોભે ગયો તે ઠાર;
દીકું પણ લીધું નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૭૩

(પદ્મિની)—સત્ય ચુકે જે સાધવી, ધરા ન ઝીલે ભાર;
તે ગુણ હોયે મૂળમાં, પડ પાસા પોખાર. ૩૭૪

(પ્રધાન)—અરુણ આગળ આગિયો, ઈંદુ આગળ અંધકાર;
જર આગળ જીવતી રહે, પડ પાસા પોખાર. ૩૭૫

ચોપાદ.

પડયા પોખાર ત્રણે જણ તણા, ન પડયા પ્રધાન નાંખ્યા ઘણા;
વજર અપમાન થયો બહુ પેર, તેણે રાખ્યું હૃદિયામાં ઝેર. ૩૭૬
પંચમાં ભૂંડો કહે છે સહુ, મનમાં ખેદ પામે છે બહુ;
પંચ પ્રમાણ કરે છે ખરું, બાકી સર્વ જૂઠું તાહરું. ૩૭૭
પંચ કહે તે જે નવ કરે, તે સુકૃત પોતાનું હરે;
એકવાર સહુ નાખો આપ, ફરિ બોલે તેને શિર પાપ. ૩૭૮
પંચવારથી પાછો જાય, તે હીણો કૂડો કહેવાય;
એવાં વાયક સુણીને કરણ, હરખ્યાં પેલાં જે જણ તરણ. ૩૭૯
લીધા પાસા ત્રણે હાથમાં, નાંખ્યા સત્યવાદી સાથમાં.

દ્વાહર.

(શેઠ)—અહલ્યા તારા દ્રૌપદી, સીતા મદોદરિ નાર;
તેવું કુળ હોય માહરું, પડ પાસા પોખાર. ૩૮૦

(રાજા)—અમૃત પી અમર થયો, રત્ન ધર્યું મન સાર;
અડવા લાલચ નવ કરી, પડ પાસા પોખાર. ૩૮૧

(પદ્મિની)—પાપ રહે કાશી ગયે, બ્રહ્મ નિંદે બ્રાહ્મણ સાર;
સ્વામી વિયોગે સતી રહે, તો પડ પાસા પોખાર. ૩૮૨

(પ્રધાન)—અહીંમુખે અમૃત ઝરે, ચોર આગળ ભંડાર;
કામી આગળ રહે કામિની, તો પડ પાસા પોખાર. ૩૮૩

ચોપાદ.

ન પડયા બાર ને ઝાંખો થયો, બોલ્યાનો મારગ નવ રહ્યો;
પ્રધાન કષ્ટ પામ્યો બહુ પેર, હૃદિયામાંહે રાખ્યું ઝેર. ૩૮૪
હસી વાત હૃદિયામાં સહી, નારી વેર સહેવાયે નહીં;
શસ્ત્રતણા ધા રુએ સહી, કુપત્તી વેર વીસરે નહીં. ૩૮૫
કોઈને મુખે નવ કહેવાય, પટાંતરે તે પારખી જાય;
હસતે રમતે વીતી રાત, પોહો ફાટ્યો ને થયું પ્રભાત. ૩૮૬

પ્રધાનનું નવ માન્યું ચિત્ત, અશ્વ ચડીને ચાલ્યો ધીટ;
વનિતાને કરિયો વાયદો, કાયામાં રાખ્યો કાયદો. ૩૮૭
ઝેર રાખી ચાલ્યો પરધાન, સતીવચન નવ સુણિયું કાન;
મહા લયાનક વનમાં જાય, નથી બીજો કોઈ સાથ સહાય. ૩૮૮
સુંદર વાવ્ય ને શીતળ નીર, ઝાડ ચંપાનું તેને તીર;
જઈ ઉતરિયા તેની છાંય, જળ પીવા નૃપ પેઠો માંય. ૩૮૯
પીધું નીર ને શાતા થઈ, લખ્યો દોહરો ભીતે જઈ.

દોહરો.

રાય-હણે વાધ સહુ જીવને, માંસાહારિ ગણાય;
દઢ વિશ્વાસ કરે સહુ, આપ બચ્ચાં નવ ખાય. ૩૯૦
એમ લખી પાછો વળ્યો, આવ્યો જળથી બહાર;
પછી પ્રધાન પીવા ગયો, લખ્યા આંક જે ઠાર. ૩૯૧
વાંચી અક્ષર બીજ્યો ધણું, પોતે લખ્યો અંક;
આપે ડહાપણ શું કરે, પરનો કહાડે વંક. ૩૯૨
પ્રતિઉત્તર પોતે લખ્યો, સૂઝે જેવી પેર;
પ્રધાન-સાચો હોય શિદ્ધ પરવરે, કપટ કરી મુજ ઘેર. ૩૯૩
ભૂખ્યાને અણુભોજ્ય શું?, અનાથની શી આથ;
જરને મન શી દીકરી, ઉન્મત્તને શો સાથ. ૩૯૪
બીજી વાર જળમાં ગયો, રાયે વાંચ્યો લેખ;
ખોટો આણે ખરખરો, દુઃખ ન ધરતો રેખ. ૩૯૫
રાય-ગજેંદ્ર વશ અંકુશને, નારી તે વશ શર્મ;
અર્જુન વશ મરજદને, રાજા તે વશ ધર્મ. ૩૯૬

ચોપાઈ.

એહ લખી આવ્યો રાજન, જળ પીવા પેઠો પરધાન;
તે વાંચી ઉત્તર આપે લખ્યો, કોઈ અતિશે મનમાં રખ્યો. ૩૯૭
દોહરો.

પ્રધાન-તરસ્યો જાય તળાવમાં, દેખી અમૃત તોય;
જેયે તરસ છિપે નહીં, પાછો ન વળે કોય. ૩૯૮

ચોપાઈ.

એમ લખીને આવ્યો બહાર, પછી રાજા ગયો તે ઠાર;
વાંચ્યા અક્ષર ચેત્યો ચિત્ત, કોપ તજીને લખ્યું કવિત. ૩૯૯

નંદખત્રીશી.

દોહરો.

રાય—ઘેર ખેડાં મોતી નવ હોરીએ, પ્રમાણ કરીએ બહુ પેર;
કબુલ સૌ (તે) ખોટું કરે, (જે) ગરજે જાએ ઘેર. ૪૦૦

ચોપાઇ.

વજરે આપે વિચાર્યું ચિત્ત, જોવા ચાલ્યો વાવડી ભીત;
વાંચી વિચાર્યું મનડા સાથ, લીધો રાયને આડે હાથ. ૪૦૧

દોહરો.

પ્રધાન—મન વશ હોયે જેહનું, સત્ય તજે ન નિર્વાણ;
કપટ કરી નવ મોકલે, લેવાને કેકાણ. ૪૦૨

ચોપાઇ.

એમ લખી આહેર આવિયો, ખાર હુદેમાં અધિક લાવિયો;
વળી રાયે લખ્યો એક મર્મ, રાખવા શ્યામા કેરી શર્મ. ૪૦૩

દોહરો.

રાય—નીચ દષ્ટિ તે નવ કરે, જે મોટા કહેવાય;
શત લાંબણુ જે સિંહ કરે, તોએ તૃણુ નવ ખાય. ૪૦૪
રત્ન જડિત હોય મોજડી, શીશ ન ખાંધે નેટ;
કનક છરી હાથે ધરી, કાચ ન મારે પેટ. ૪૦૫

ચોપાઇ.

વળી પ્રધાને તો વાંચિયું, અદકું વેર દિલમાં સાંચિયું;
ફરી લખ્યું દિલ આણી દુઃખ જે મુજને ઉપજાવે સુખ. ૪૦૬

દોહરો.

પ્રધાન—હેતે શું વિખ પીજાએ, સૌ અમૃતને ખાય;
પેટે પાળી ન મારિયે, વેળા તેવી રક્ષાય. ૪૦૭

તે વાંચી રાજ લખે, છેલ્લો અક્ષર આંક;

રાય—ચતુર ચિત્ત ક્ષમા કરે, પરનો હોય જે વાંક. ૪૦૮

મૂરખ તો માને નહીં, માને ચતુરસુખણ;

સત્ય ગયું સર્વે ગયું, ખોલે વેદ પુરાણ. ૪૦૯

સત્ય આધારે મેદની, સત્ય દિવાકર સૂર;

તે સત્ય જોણે મૂકિયું, તેને હત્યા પૂર. ૪૧૦

રાખી પ્રીત પટાંતરે, તે વારુ વહેવાર;

તે પડદો જે ભાગિયો, તોં રહે કેમ જ કાર. ૪૧૧

તેહ વજરે વાંચિયું, લખિયો છેલ્લો ભેદ;	
પ્રધાન-અળ વાપડી શું કરે, સિંહસું રાખી ખેદ.	૪૧૨
પુત્ર મિત્ર વહાલા નહીં, નહીં સ્વારથ કે દામ;	
પંડિત પ્રિય વહાલા નહીં, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૩
સત્ય શીલ ડહાપણ ગયું, જાયે નિર્મળ નામ;	
સત્ય પાણી વહેતું રહ્યું, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૪
નાત જાતનો ભય નહીં, ગોત્ર નહીં ગુણગ્રામ;	
રાજા પ્રજાનો ભય નહીં, જ્યારે પ્રજાનો કામ.	૪૧૫
જીએ ન મરદ ન મેરીએ, જીએ ન શિવ કેશ્યામ;	
આત્માનાત્મા નવ જીએ, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૬
સુખ નહિ સૂતાં સેજડી, સુખ નહિ આઠે જામ;	
જળ ભોજન નિદ્રા નહીં, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૭
ગમે ન ધર પુર મેડિયા, ગમે ન ઉઘમ ઠામ;	
ગમે ન વાત વિદ્યાતણી, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૮

ચોપાઘ.

એવાં લખ્યાં પ્રધાન વચન, તે રાજાને લાગ્યાં મન;
કાઠ કાઠને મુખે નવ કહે, લખી પટાંતરે છાના રહે. ૪૧૯
રાજા કહે લખું એક વાર, જે મૂરખ મૂકે અહંકાર.

દોહરા.

રાય-કમળ જળમાં નિત્ય રહે, નિમેષ, ન ભેદે નીર;	
કામ ન ભેદે તેહને, જેનું શુદ્ધ શરીર.	૪૨૦
જાલને ચિકટ અડે નહીં, સાને ન અડે શ્યામ;	
ગુણને અવગુણ નવ અડે, જ્ઞાનીને ન અડે કામ.	૪૨૧
નીરને અગ્નિ નવ અડે, દુષ્ટ હ્રદે નહિ રામ;	
લોભને લાજ અડે નહીં, જ્ઞાનીને ન અડે કામ.	૪૨૨
અહને કર્મ અડે નહીં, સંતોષીને ન અડે દુઃખ;	
ભેગીને ભોગ અડે નહીં, રોગીને ન અડે સુખ.	૪૨૩
અરુણને તિમિર નવ અડે, સિદ્ધને નવ અડે શાપ;	
સિંહને શિયાળ અડે નહીં, પરિઅહને ન અડે પાપ.	૪૨૪
વેદને ભેદ અડે નહીં, ખળને ન અડે સત્ય;	
સાચાને જૂઠું અડે નહીં, જે પ્રભુ રાખે પત્ય.	૪૨૫

અગ્નિ બાળે સર્વને, જીવ બાળ્યો નવ બાવ;
મન્મથ જિતે સર્વને, જ્ઞાની નવ જિતાવ. ૪૨૬
વહાલાં પાખંડ અજ્ઞાણને, હરિ જનને વહાલા રામ;
સત્યને વહાલો ધર્મ છે, પાપીને વહાલો કામ. ૪૨૭

ચોપાઈ.

રાય લખી આવ્યો બારણે, પ્રતિત પ્રધાનતણે કારણે;
પ્રધાને લખ્યો એક જ બોલ, ઉતારવા રાજનો તોલ. ૪૨૮

દ્વાહરા.

પ્રધાન-ઉભયા ધશે નવ જિત્યો, જિત્યો નહિ શ્રીરામ:
બ્રહ્માદિકે જિત્યો નહિ, એવો અજિત છે કામ. ૪૨૯
જિત્યો નહિ મહા મુનિવરે, નવ જિત્યો રવિ ચંદ્ર;
જિત્યો નહિ વ્યાસ વિચક્ષણે, જિત્યો નહિ સુર ઈંદ્ર. ૪૩૦
જિત્યો નહિ પાંચ પાંડવે, જિત્યો ન રાવણ રાય;
જિત્યો નહિ ભેરાવરે, કામ અજિત કહેવાય. ૪૩૧
જિત્યો નહિ કો દેવતા, જિત્યો નહિ કો લોક;
જિત્યો કોઈ કહે કામને, તે તો જાણવો ફોક. ૪૩૨
વેદ પટન કવિ ચાતુરી, સઘળી વાત છે સહેલ;
કામદહન મન વશકરણ, ગગનચઢણ મુશ્કેલ. ૪૩૩
મૂર્ખ જિત્યો કહે કામને, માનો તેનાં પાપ;
સહુને હુદે વ્યાપી રહ્યો, કામ અજિત છે આપ. ૪૩૪
કોઈ ડાહ્યો થઈ બોલશે, રાખી પોતાનો ભાર;
તેને લેજો આજખી, મૂરખનો સરદાર. ૪૩૫
પંચ કણુ પ્રાણે અંનના, ચિત્ત ભંગ થાયે નેણુ;
હીડી બેઠું થવાય નહિ, (પણ) કામ ન મેલે ચેન. ૪૩૬
કાં નારી કાં નર પશુ, વૃદ્ધ જોખન ને બાળ;
કાં મૂરખ પંડિત વડા, કામતણે વશ કાળ. ૪૩૭
મર્યાદાથી માન રહે, આણસમર્થ રહે આપ;
એકાંતે આરાધન રહે, વેદ પુરાણે છાપ. ૪૩૮
કાં મન્દોદરિ દ્રૌપદી, અહલ્યા સીતા શરીર;
રાખ્યું આપ જ ઈશ્વરે, કામને વંશ છે હીર. ૪૩૯

નદ્ધ સરખો સાધવી, શંત યસનો કરનાર;	
કામ અર્થે કર ભેડિયા, પૂછી લંબે પાર.	૪૪૦
પારાશર પંડિત ઘણો, નવ ખંડ જેનું નામ;	
મન્નગન્ધા મનમાં વસી, કર્તવ્ય કહિયે કામ.	૪૪૧
ઈંદ્ર સરીખો અધિપતિ, ઈંદ્રાસન સુખ ધામ;	
ગૌતમ નારી સંગે રમ્યો, કર્તવ્ય કહિયે કામ.	૪૪૨
ચતુર ચંદ્ર સરીખડો, રોહિણી સરખી રાણ;	
ગુરુની નારી ભોળવી, કર્તવ્ય કહિયે કામ.	૪૪૩
કહેતાં પાર ન પામિયે, પ્રકાશિયે શિદ્ધ પાપ;	
સહુકોને મન સિદ્ધ છે, જાણો આપોઆપ.	૪૪૪
હવે અક્ષર રખે લખો, ડાહ્યા થઈને આપ;	
મને સિદ્ધ માન્યું અમો, (લખે) અલ્પહત્યાદિક પાપ.	૪૪૫

ચોપાઈ.

ખેડા ખેડિ જાણુ સ્થાનક ઠરી, હેત પ્રીતશું વાતો કરી;	
વીસારી મૂકી તે વાત, સ્નેહ વધાર્યો મનડાં સાથ.	૪૪૬
ઉજા કાળ અગ્નિની જ્વાળ, ખરા થયા મધ્યાહ્ન જ કાળ;	
પ્રધાન ખોળે મૂક્યું શીશ, સૂતો રાજા તેણે દીશ.	૪૪૭
ભર નિદ્રા થઈ જ્યાહરે, વજર વિચાર કરે ત્યાહરે;	
જેના હૈડામાંહે ડાઘ, આવો ક્યાંથી પામીશ લાગ.	૪૪૮
અર્થો દોષ મનમાં કેમ ગણે, ભેગી ભોગીને કેમ બને;	
શૂરા કાયરનો ન મળે મેળ, પાપી ધર્મીને ન હોય બેલ.	૪૪૯
સતી ગુણિકાને ન હોય પ્રીત, રાય રંકની ન હોય એક રીત;	
મૂર્ખ પંડિતને ન દે માન, સાચ જૂઠું ન એક તાન.	૪૫૦
રાજા સાચો વહેમી પ્રધાન, ત્રીજું નહિ તેમાં અનુમાન;	
અપહં ચોપાસે જોય, માનવી માત્ર મળે નહિ કોય.	૪૫૧
કહાડી પાળી રાખી તળે, મારી તે રાખને ગળે;	
થયો અધર્મી તેહ અજાણુ, માર્યો રાજા ચતુરસુજાણુ.	૪૫૨
ન ગણી હત્યા પોતે મન, મૂક્યો અશ્વ છોડીને વન;	
ધાત્યો રાયને ભોમી ખણી, પાપ શંકા મનમાં નવ ગણી.	૪૫૩
ગંધે ખેડોતો માળી ચડી, દીઠું અચરત નજરે અડી;	
મનમાંહે થરથર ધ્રુજ્યો, સઘળી વાતે ત્યાં ઝૂઝ્યો.	૪૫૪

નિશા સમે તબિયો તે ઠામ, આવ્યો વંજર પોતાને ... ,
 પ્રથમ ઘેર રાજને ગયો, પૂછી વાત ને સાચો થયો. ૪૫૫
 સૂતા કે બેઠા છે રાય, ગયા વાડી કે છે ધરમાંય;
 ગયા એકઠા જીજવા વળ્યા, પાંચ દિવસ થયા નથી મળ્યા. ૪૫૬
 મળ્યા વર્ણુ અઢારે લોક, સહુકાને મન પ્રગટ્યો શોક;
 આવ્યો અશ્વ વનથી રડવડ્યો, ધારકો પ્રજા સહુકાને પડ્યો. ૪૫૭
 રાણી પુત્રે દુઃખ બહુ ધર્યું, જે કરવું ઘટતું તે કર્યું;
 ચિત્તમાં ચિંતા વાધી ધણી, આશા મૂકી રાજતણી. ૪૫૮
 વાટ ભેતાં થયો એક માસ, મનસા સિદ્ધથી મૂકી આશ;
 કાંઈક શોક કર્યો મન ત્યાજ, પછી પુત્ર બેસાડ્યો રાજ. ૪૫૯
 મોટો વંજર ને નહાનો રાય, કારભાર એમ આવ્યો જાય;
 માળી આવ્યો પોતાને ઘેર, નિરખી પાપી પ્રધાનની પેર. ૪૬૦
 સમજીને રહ્યા હૃદિયા સાથ, વાત ન સોંપી પરને હાથ;
 મોટા જનની વાતો ક્યમ કરું, શાને વણ ખૂટે હું મરું. ૪૬૧
 ચેત્યો પોપટ પોતે મન, પાપીએ માર્યો રાજન;
 શું કરું જે લૂણ જ ખાઉં, નહિ તો હમણાં કહેવા જાઉં. ૪૬૨
 અનેક પાપ બીજાં છે ઘણાં, નથી કે લૂણહરામી સમાં;
 એનું કર્યું ભોગવશે એહ, એહ વાતનો નહિ સંદેહ. ૪૬૩
 એમ કરતાં સંવત્સર થયું, ત્યારસૂધી સૌ છાનું રહ્યું;
 કેા કેાને મોંઢે નવ કહે, પાપ કર્યું કેમ છાનું રહે. ૪૬૪
 છાનો ન રહે થયો પ્રભાત, છાની ન રહે પડી જે રાત;
 છાનો ન રહે ખોદો કૂપ, છાનો ન રહે પાપી ભૂપ. ૪૬૫
 છાનું ન રહે દેહમાં દુઃખ, છાની ન રહે લાગી ભૂખ;
 છાની ન રહે સ્ત્રીની પ્રીત, ઉત્તમ મધ્યમની એ રીત. ૪૬૬
 છાનું ન રહે જે અમલ પીએ, છાનું ન રહે જે દાન જ દીએ;
 છાની ન રહે વ્યસનીની જાત, છાની ન રહે ભીંતરની દાઝ. ૪૬૭
 છાની ન રહે કીર્તિ કોઈતણી, છાની ન રહે વિદ્યા ભણી;
 છાનો ન રહે દાતાર ને જર, છાનો ન રહે રાગ ગાનાર. ૪૬૮
 છાની ન રહે વાતો જે નવી, છાનો ન રહે કહેવાયો કવિ;
 છાનો ન રહે કસબી જેહ, રૂડો કેપછી લુંડો તેહ. ૪૬૯

છાનો ન રહે વૂઠ્યો મેહ, છાનો ન રહે દુઃખિયો દેહ;
મની ઉન્દરમાં ન રહે ખીર, છાનું ન રહે નપુંસકનું નીર. ૪૭૦
પારો પડે તેમાં ન રહે કુકડો, છાનો ન રહે બહુચરનો કુકડો;
છાનું ન રહે કોઈનું આપ, છાનું ન રહે હડકાયું પાપ. ૪૭૧
ધ્વિરને ધર્મ વહાલો સહી, માટે માળીએ દીઠું તહીં.

દોહરા.

ચંપો લેખને ચાલિયો, વજરતણે તે ઘેર;
કાં તું અસુરો આવિયો, વજરે કહી બહુ પેર. ૪૭૨
ક્યો પ્રહાર ત્યાં દંડનો, હ્રદે ધરીને રીશ;
આજથકી તું ચૂકશે, છેદીશ તારું શીશ. ૪૭૩

ચોપાઇ.

ઘેર આવ્યો પતિ માલણતણો, વ્યાધો કોધ હ્રદેમાં ધણો;
પેલી વાત થઇ જેટલી, તારણી આગળ કહી તેટલી. ૪૭૪
એ વજર પાપી કહેવાય, માર્યો આપણો એણે રાય;
ચંપા ઉપરથી મેં લહ્યું, આજ મેં તુજ આગળ તો કહ્યું. ૪૭૫
માલણ કહે રાણી પાસે જાઉં, તે વાતની વધામણી ખાઉં;
રાજનું લેવડાવું વેર, કેમ સાંખું હું એવડું ઝેર. ૪૭૬
ત્યારે માળીએ ધસિયા હાથ, મેં સીદ કરી સ્ત્રીથી વાત;
ત્યારે માળી બોલ્યો અંક, એ મોટા ને આપણુ રંક. ૪૭૭
રંક વર્ણ ના જીરવે ધન, જીરવે લાંધણ કરીને અન;
કાપરને મન ના રહે ધીર, બિલ્લિ પેટમાં ન રહે ખીર. ૪૭૮
વનિતા પેટમાં ન રહે વાત, રુડી કે ભુંડી સાક્ષાત;
માલણ માળીની વારી ન રહી, ચેતાવા રાણી પાસે ગઈ. ૪૭૯
કહ્યું સર્વ પેલું વૃત્તાંત, ભાંગી મનડાંકેરી બ્રાંત;
ચંપા હેઠળ માર્યો રાય, હજી અસ્થિ પજાં છે ત્યાંય. ૪૮૦
માન્યું રાણીએ સાચું સૂત્ર, પાસે તેડાવ્યો પોતાનો પુત્ર;
સર્વ વાત સમજાવી કહી, નિશા ફુંવરને પૂરી થઈ. ૪૮૧
અંતઃકરણમાં વ્યાપી રીશ, પગની જ્વાળે ભેદ્યું શીશ;
તેજ્યો વજર પાસે ત્યાંહાં, કહે તાત માર્યો છે ક્યાંહાં? ૪૮૨
રખે વજર જૂઠું ગોચરે, આવ્યો કાળ વણ ખૂટે મરે;
નરિ મરું તુજને આ દીશ, નીચ પાસે છેદાવું શીશ. ૪૮૩

પ્રધાન ત્યાંહાં નામુકર ગયો, કોટી ઉપાયે નવ જૂઠો થયો;
 તેને સાથે તેડી પૂર પળે, ગયો વૃક્ષ ચંપાને તળે.
 દાટ્યાં હતાં તે કહાણ્યાં અસ્થ, નિકળી સાચે સાચી વસ્ત;
 નગર લોકે તે દીકું દૃષ્ટ, કોટિ પ્રકારે પામ્યાં કષ્ટ.
 નાખ્યાં અસ્થ ગંગાને તીર, ઘેર આવ્યાં મન રાખી ધીર;
 પ્રધાનને બાંધી આણિયો, પિતાતણે ખૂની જાણિયો.
 બોલ સાચું ઉભો રહી ઘાટ, મહીપતિને મારયો શા માટ;
 જૂઠી વાત રખે તું કરે, આવ્યે કાળ ખૂટે તું મરે.
 કહે વજ્ર સુણ નૃપના પુત્ર, સાચું કહું તમ આગળ સૂત્ર;
 મુજને હય લેવા મોકલ્યો, રાતે મહોલે આવ્યો એકલો.
 પ્રતિહાર કર કુંડળ દીધ, પ્રવેશ ધર મારામાં કીધ;
 યુવતી સાથે ભોજન જમ્યો, વીંટી આપી રંગે રમ્યો.
 કામ આંધળો થયો તે જર, તે માટે મુજને લાગ્યો ખાર;
 નારી પોપટ ત્રીજે રાય, મારે મુખે નામુકર જાય.
 તે તો ખાર હાડે ધારિયો, તારો તાત તેથી મારિયો;
 કામવાસના એણે કરી, પાપ બુદ્ધિ મેં હૈડે ધરી.
 માર્યો મહીપતિ મેં નિશ્ચંક, સાચો અક્ષર એ છે અંક;
 માર્યો રાજા કીધો સ્ત્રીસંગ, એ વાતનો એટલો છે અંક.

દોહરા.

કહે કુંવર વજ્રને, એવો નહિ મુજ બાપ;
 પતી જ પાડો મૂજને, તો ખૂન કરું હું માપ.
 જાણુદિ થઈ જનકને, તે જો સાચું હોય;
 સુખે મંદિર પરવરો, પૂછી ન શકે કાવ.
 પોપટ આણ્યો પાંજરેથી, હત્યા દીધી ચાર;
 કોઈની પક્ષ રાખીશ મા, કહેજે સત્ય વહેવાર.
 શુક કહે મેં પહેલું કહ્યું, માન્યું નહિ પરધાન;
 શું કહિયે એ મૂઢને, હૃદયે રહી નહિ સાન.

ચોપાઈ.

કહું સંક્ષેપે શુક કહે વાણ, જૂઠું બોલું તો ઈશ્વર આણ;
 સ્ત્રી ઉપર રાયે મન ધર્યું, કહાડ્યો પ્રધાનને તે પણ ખરું.

જનરબુદ્ધિ કે જોવા કાજ, તે તો જાણે શ્રીમહારાજ;
 કુંડળ એ આખ્યાં પ્રતિહાર, મધરાતે આવ્યો તે ઠાર. ૪૯૮
 કહ્યો મેં અતિશય પ્રતિબોધ, નવ આણ્યો નંદરાયે ક્રોધ;
 પદ્મિનીએ કીધી બહુ પેર, ભલે પધાવ્યા મારે ઘેર. ૪૯૯
 દેખાડ્યું પટાંતરે ઘણું, ગળ્યું મન નંદ રાજતણું;
 રાજ સલવાદી તે ગળ્યો, પસલી આપી પાછો વળ્યો. ૫૦૦
 જનરબુદ્ધિ તે જનક જ હોય, તેમાં ખેદ ન કરશો કોય;
 ઘેર વજર આવ્યો જ્યાહરે, સાચાં દષ્ટાંત દીધાં ત્યાહરે. ૫૦૧
 મેં ત્યારે સમજાવ્યો મર્મ, રાખ્યો ધૈર્યે તારો ધર્મ;
 એ મૂર્ખતણો શો વાંક, દીઠા સાચા અક્ષર આંક. ૫૦૨
 મારું કહ્યું તે એ ક્યમ કરે, સહુકોનું તેજ જ જ્યાં હરે;
 એને તો મન માન્યું ખરું, જેનું હૈકું કપટે ભર્યું. ૫૦૩
 દુર્બળ પેરણો કોણ રાંધે ખીર, કાંબળીએ કો ન ધીર ચીર;
 એ તો સાચું જોડ્યા અમો, મન જાણો તે કરજો તમો. ૫૦૪
 એવી વાત પોપટ કહી રહ્યો, ૫૮ પ્રધાનને સહુએ કહ્યો;
 બહુ અન્યા તે કીધો ખરો, માટે સહુ કહે તે ચિત્ત ધરો. ૫૦૫

દોહરા.

કહે વજર મેં મારિયો, પોપટને બહુ માર;
 માટે મુજને મરાવવા, રાખે છે બહુ ખાર. ૫૦૬
 આજ હું સંકટમાં પડ્યો, જે કરશો તે સ્થેશ;
 વણુ વાંકે જો મારશો, પેલે ભવ વેર લેશ. ૫૦૭
 ધૈર્ય આગળ ચરજ કરું, પ્રણામ કરું બહુ પેર;
 પેલે ભવ તારી કને, લેખશ મારું વેર. ૫૦૮

ચોપાઈ.

કહે કુંવર સાંભળ રે તું, ખરા વિના નહિ મારું હું;
 તેડી આશી વજરતી નાર, તેને હત્યા દીધી ચાર. ૫૦૯
 સાચું જોડે જે હોય વહેવાર, ઉગરશે તારો ભરથાર;
 નહિ તો એને મારુ આ દીશ, તે હત્યા બેશે તુજ શીશ. ૫૧૦
 ત્યારે તે જોડી છે નાર, સહુકોને કરીને નમસ્કાર;
 સતી જુદું જોડે જ્યાહરે, બ્રહ્માંડ તૂટી પડે ત્યાહરે. ૫૧૧

સતી નાર જો બોલે આજ, તો પૃથ્વી જાણે પાતાળ;
સતી સત્ય જો મૂકે આજ, તો વિશ્વાસનું કોણ રહે કાજ. ૫૧૨
અસત્ય નવ બોલું નિર્ધાર, સત્યનો ધરણીને આધાર.

દોહરા.

સતી સત્ય જો ચૂકશે, શેષ ન જીવે ભાર;
બ્રહ્માંડ બધું ભાંગી પડે, રહે તે સત્ય આધાર. ૫૧૩
સત્યનો સૂરજ સાખીઓ, સત્યનો બેલી સહુ કોય;
સતી સત્ય ચૂકે નહીં, જો કુળ ઉજ્જવલ હોય. ૫૧૪
કહો તો અગ્નિ ઉપાસિયે, કહો તો રાંધું ખીર;
હસ્તી બાંધું (કાચે) તાંતણે, એટલી રાખું ધીર. ૫૧૫
કહો તો જળ બાંધું ગાંઠડે, કહો તે કરે ઉપાય;
કરી દેખાડું પારખું, જેમ પતિજ તમારી થાય. ૫૧૬

ચોપાઈ.

કહે પ્રધાન જેને માથે પડે, તે વણ પાગે મેરુ ચડે;
રાંધે ખીર અગ્નિમાં જાય, સતી નહીં શૂરી કહેવાય. ૫૧૭
કાચે તાંતને બાંધે ગજ, તે સ્ત્રીચરિત્ર ઉપાસે ધજ;
તે માટે જૂઠી છે નાર, જો ગમે તો વણ વાંકે માર. ૫૧૮
એકે વાત ન પહોંચે સાખ, જેઈ સતી કરોડાં લાખ;
અન્યોન્ય ત્યાં વાતો કરે, દ્વિધા ચિત્ત કોનું નવ ઠરે. ૫૧૯
કો જૂઠું કો સાચું કહે, જેવું જેના મનમાં લહે;
કોઈ કહે નારી જૂઠી એહ, કોઈ કહે સાચી સતીની દેહ. ૫૨૦
કોઈ કહે સાચો પરધાન, કોઈ કહે જૂઠો છે રાજન;
સાચા જૂઠાની પરીક્ષા થાય, ન્યાય અન્યાય ત્યાં તોળાય. ૫૨૧
કોઈ કહે સતવાદી એ ભૂપ, એવી વાતો થાય અનૂપ;
હાલે જલ જેમ પીપળ પાન, કામિનીએ સાંભળિયું કાન. ૫૨૨
વિપરીત વાત લોકોની સુણી, સ્ત્રી ચાલી તે સરિતાભણી;
કૌતુક જેવા મળિયાં લોક, સાથે ધાર્મ આત્મા સહુ થોક. ૫૨૩
નદીમાંહી જઈ નહાવણ કરયું, ઈશ્વરનું તે ધ્યાન જ ધરયું;
રેતતણે કીધા અંબાર, તે ઉપર જઈ બેઠી નાર. ૫૨૪
અગ્નિ ઈંધણ નહીં કંઈ પાસ, સકળ લોક કરે ઉપહાસ;
સ્તુતિ કરે છે સૂરજતણી, તું છે નોધારાનો ધણી. ૫૨૫

જૂઠી લોક કરે છે આળ, ઉતાર મુજ માથેથી ગાળ;
 જૂઠી હોઠે તો નિર્મુખ મેલ, નહિ તો સહ સતીમાં ભેળ. ૫૨૬
 વિના અગ્નિ બાળે મૂળને, પ્રત્યક્ષ દેવ જાણું તૂળને;
 સ્તુતિ કીધી ઘટિકા જ્યાહરે, આપ આદિત્ય આવ્યા ત્યાહરે. ૫૨૭
 પ્રત્યક્ષ દેવનું પ્રગટયું રૂપ, ભામિનીએ દીઠો તે ભૂપ;
 સાક્ષાત્કાર જગતનો નાથ, આવી આડા દીધા હાથ. ૫૨૮
 તે તો અન્ય ન જાણે કાચ, નારી એકલી દષ્ટે જોય;
 કહે પદ્મિણી સુણ હે સ્વામ, મહેલ તું મનથી અભિમાન. ૫૨૯
 અગ્નિ વિના બાળું હું દેહ, તારા મનનો ભાંગે સંદેહ?
 એમ કહીને નારી નમી, તેહ વાત સહુકાને ગમી. ૫૩૦
 જો સત્યવાદી હશે પુરપતિ, વિના અગ્નિ બળશે એ સતી;
 સાચું સાચું કહે સહુ કાચ, વજ્ર તે તો દષ્ટે જોય. ૫૩૧
 એહ વાત માની સહુ મંન, ચારે બાજુ રાયનો તંન;
 પ્રધાન પાપી સાંભળ વાત, તારે મુખે કહે સાક્ષાત. ૫૩૨
 વિના અગ્નિ સતી બાળે દેહ, તું જૂઠો ને સાચી એહ;
 રખે હવે કાંઈ સાથે વઢો, લોક દેખતાં શૂળી ચઢો. ૫૩૩
 તારે મોઢે નક્કી વાંક, ચઢાવીશ શૂળી આડે આંક;
 કુંવર કહે સાંભળરે તું, ઘણું વિચારી મારીશ હું. ૫૩૪

દોહરા.

કહે વજ્ર સુણ રાયજી, સાચો માનો મર્મ;
 સુખે મને તું મારજે, નવ ચૂકિશ તુજ ધર્મ. ૫૩૫
 માનિની માથા ઉપરે, વરસે અગ્નિમેહ;
 બાધી એહ બળી રહી, શું બળશે હવે દેહ? ૫૩૬
 ઉદરમાં અગ્નિ ભર્યો, તે બાળે જળ અન્ન;
 તેને એહ પ્રગટ કરે, તેથી બાળે તંન. ૫૩૭
 નિશા જળ નારી લહે, જાણે નાળી કર્મ;
 તેથી દેહ બાળી શકે, તેમાં શાનો ધર્મ. ૫૩૮
 એક શરાપણું એહમાં, બીજે દેહમાં કોધ;
 ત્રીજું કંઠક ઉતારવા, દે છે બહુ પ્રતિજોધ. ૫૩૯
 જૂઠો રાગ મેં લુપ્ત્યો, જૂઠી બળશે નાર;
 જૂઠો તું મારિશ મુને, એમાં શો વહેવાર. ૫૪૦

ચોપાઈ.

અખળા બળતી હતી જોડલે, કાને વચન સુણ્યું તેડલે;
 કલંક મારે માથે કહ્યું, અરે દૈવ આ તે શું થયું. ૫૪૧
 અગ્નિમાંથી ઊભી થઈ, કર જોડીને વાણી કહી;
 સાંભળો સહુ નગરનાં લોક, વજ્રનો સમે કેમ શોક. ૫૪૨
 શી વાતે એ માને મૂઢ, પૂછો એ પાપીને પ્રોઢ;
 મહેલી માન કેમ શૂળી ચઢે, એને મન કેમ અચર જ અડે. ૫૪૩
 એની કેમ હોલાએ દાઝ, તે પ્રતીત દેખાડું આજ;
 સાચું તેમાં સઘળું જોર, જૂઠું તે તો ગિતમાં ચોર. ૫૪૪
 સહુકેએ પૂછ્યું પરધાન, ઉતારીએ માનિનીનું માન;
 તું કહે તે સર્વે કરે એહ, તો સાચી નારીની દેહ. ૫૪૫
 પછે વાત માનો નહિ તમો, પંચ ઇટાળી કરશું અમો;
 સાચાનો પરમેશ્વર જોલ, જૂઠાતણો વળી શો મેળ. ૫૪૬
 એહ વાતનો પાર જ લઉં, પછે શૂળીએ તમને દઉં.

દોહરી.

વૈલોચન કહે સહુ સુણો, સાચી હોય જો આપ;
 સતી જાણું હું એહને, જીવે રાયનો આપ. ૫૪૭
 સાચું હશે તો ઊઠશે, સજીવન રાયજી થાય;
 તો મન માને માહરું, એ સતવાદી કહેવાય. ૫૪૮
 ટાઢાં તેલ ઉનાં કરે, ઊનાં શીતળ હોય;
 જળને સ્થાનક સ્થળ કરે, પાર ન પામે કોય. ૫૪૯
 બ્રહ્માંડ બાંધે ભાગે ઘડે, આપ છે અકળ સ્વરૂપ;
 પતિત મુજને સાચી પડે, જો એ જીવે ભૂપ. ૫૫૦
 ત્યાર વિના માનું નહીં, સાચો અક્ષર અંક;
 જો રાજ થાય જીવતો, તો માનું મુજ વંક. ૫૫૧
 (પછે) પંચ ઇટાળી સહુ કરો, મારો મુજને ઠાર;
 એને વધાવજો મોતીએ, છે સાચો વહેવાર. ૫૫૨
 બાકી પતિત દેખાડવી, એ તો આળપંપાળ;
 કરે મુવાને જીવતો, એવો દીનદયાળ. ૫૫૩

ચોપાઈ.

સહુ સાંભળીને છાના રહ્યા, પ્રતિહિત્તર તેના નવ થયા;
 અચરજ વાત અનેરી હોય, સ્ત્રી સામું ત્યાં સહુકો જોય. ૫૫૪
 તાળી પાડી લોક જ હસ્યા, મર્મ યોલ વનિતાને વસ્યા;
 કામિનીને મન ભેદું કષ્ટ, પ્રત્યક્ષ દેવ દેખાડે દષ્ટ. ૫૫૫
 મહારાજ મોટો મહીમતિ, સ્તુતિ કરવા તવ મંડી સતી;
 સુંધન્વા તેલ તબ્યો ન્યારે, શીતળ તેલ કર્યું ત્યારે. ૫૫૬
 પંચાળીનાં પૂર્યાં ચીર, અનેક ભક્તની રાખી ધીર;
 કાષ્ટ ભક્ષ સીતાએ કર્યું, શાખ દશરથ રાજાએ પૂર્યું. ૫૫૭
 મહારાજ સંકટ અતિશે પડ્યું, કલંક વણ વાંકે શિર ચડ્યું;
 એમ કહીને જોડ્યા હાથ, ધરતી વેહેર દેખે મુજ માત. ૫૫૮
 દીધા વેહેર માતાએ માગ, સ્ત્રીએ જાવાનો જોયો લાગ;
 સ્ત્રી ધરતીમાં જાય જોડેલે, કૌતુક એક થયું તેડેલે. ૫૫૯
 થયો કડાકો મહા ધનધોર અંધકાર અધિક જુગજોર;
 પ્રલય કાળમાં થાય છે જેમ, આ વેળામાં થયું છે તેમ. ૫૬૦
 ધરતીએ જ્યાં દીધા માગ, સાક્ષાત ત્યાં આવ્યો શેષનાગ;
 મહા જોગેશ્વરકેરૂં રૂપ, અમૃતકુંપ હાથે અકળ સ્વરૂપ. ૫૬૧
 નારી, ઉપર આણે સ્નેહ, મનુપાકાર દેવાંશી દેહ;
 પ્રમદાએ જોડ્યા બેઉ પાણુ, યોડ્યા જોગેશ્વર સત્ય વાણુ. ૫૬૨
 કહે જોગી સાંભળ રે સતી, જીવતો થશે નગરનો પતી;
 ચંપા તજે દાટયો રાય જ્યાં, પડ્યો છે અસ્થિનો કકડો ત્યાં. ૫૬૩
 ચંપા ઝાડ તજે તું જા, આશા તૃપ્ત કરવાને ધા;
 અમરત છાંટજો જીવશે રાય, શા માટે પાતાળે જાય. ૫૬૪
 નંદ નરેશ ત્યાં જીવતો થશે, સહુના મનના સંદેહ જશે;
 હું શેષનાગ આવ્યો તુજ સહાય, તારો વધારવા મહિમાય. ૫૬૫
 હૃદિયા માંહે રાખી ધીર, અસ્થ ઉપરે સીંચજો નીર;
 તારાં દુઃખનો લલ્લો મેં ભર્મ, ઈશ્વર રાખશે સૌનો ધર્મ. ૫૬૬
 આશા દીધી શ્રીશેષનાગ, નારી પામી નવલો લાગ;
 પંખી નાગ અલોપ જ હોય, તે તો અન્ય ન દેખે કાય. ૫૬૭
 પ્રકાશ રવિતણો ત્યાં થયો, રાયના પુત્રે યોલ જ કલો;
 કારે આઠ સતી છે તું, તે તો એકલો જાણું હું. ૫૬૮

કુડાં આળ બોલે સહુ એક, આળપંપાળ બોલે છે દેક;
 આ જન માને તેવું કા, નહિ તો મંદિર પાછાં પરવરો. ૫૬૯
 મુવે કલંક તારું નવ જાય, મોણું તારા શિરપર થાય;
 સતી નારી પાછી કયમ વળે, ગઢ ઝાડ ચંપાના તળે. ૫૭૦
 નિકળ્યો અસ્થિને કકરો એક, જીવે લોક ત્યાં કરી વિવેક;
 વિશ્વનાથનું દેહેનં જ્યાંય, નાખ્યું અસ્થ જમને ત્યાંય. ૫૭૧
 તે ઉપર તવ ઢાંક્યું ચીર, સિંચ્યું અમૃતકેરું નીર;
 ઘટિકા ત્રણ થઈ જ્યારે, સજ્જન પુરુષ થયો ત્યારે. ૫૭૨
 સાચાને બેલી ઈશ્વર એહ, એ વાતનો નહીં સંદેહ;
 સાચી વાતે દેવ પ્રગટ હોય, પ્રત્યક્ષ જાણો સદ્દેહ. ૫૭૩
 અંતરિક્ષથી ઉતરિયો ધમ, જે હોય સાચો મહિમા મર્મ;
 સાચી સતી રહે સહુ કાય, સાચી સતીને સૌ જન જ્ઞેય. ૫૭૪
 અધવસો સત્યનો છે સાર, તેણે બધો ચાલે સંસાર;
 પાપે બૂડે પાપે રે, સત્ય થકી સૌ સંકટ હરે. ૫૭૫
 સત્ય સ્વર્ગ ને સત્યે મોક્ષ, સત્ય થકી જાયે સૌ દોષ;
 સત્ય આધારે રહે છે આકાશ, સત્ય તે જ પૂરણ પ્રકાશ. ૫૭૬
 સત્ય જળમાં પૃથ્વી રહે, સત્ય તરે તે સહુકો કહે;
 સત્યે સાક્ષી બોલે સહુ વેદ, સાચું સત્ય તેમાં નહિ ભેદ. ૫૭૭
 સત્ય ત્યાં ઈશ્વરકેરો વાસ, સત્યે સૂરજ રહે આકાશ;
 સત્યે કોટી બ્રહ્માંડ જ જોડ, સત્ય આધારે વરસે મેહ. ૫૭૮
 સત્યનું બાંધ્યું પાકે અંન, સત્ય વસે જ્યાં નહિ અભિમાન;
 ક્ષણ માત્ર સૂધી સુણે સૌ ધર્મ, એ વાતનો જાણ્યો સહુએ મર્મ. ૫૭૯
 સત્યનું મૂળ ગયું જ્યારે, પ્રણય કાળ થયો ત્યારે;
 સૃષ્ટિ પહેલું સરજ્યું સત્ય, મોટા પુરુષ વિચારે સત્ય.; ૫૮૦
 સત્ય હોનાર હોય તે હોય, સત્ય વિના બીજું નહિ કાય;
 આઘ પુરુષ જેનું છે કૂળ, સતી સત્ય કેં છે મૂળ. ૫૮૧
 અસત્યથકી ઈશ્વર છે દૂર, સત્ય તે નારાયણનું નૂર;
 સજ્જનાર તે સત્ય જ હોય, સત્ય વિના બીજું નવ કાય. ૫૮૨
 સત્ય તે ઈશ્વર કેા અંશ, સત્યે સત્ય પૂરણ પ્રશંસ;
 આદિ નિરંજન કરતા કામ, સત્ય સ્વરૂપ તે તેનું નામ. ૫૮૩

સત્ય ધરા ધરે નાગેન્દ્ર, સત્યે તપે દિવાકર ચંદ્ર;
 અસત્ય ત્યાં અદકેરું દુઃખ, સત્ય વાતમાં સઘળું સુખ. ૫૮૪
 જિત્યો જગ જેનું સત્ય રહ્યું, સત્ય મૂક્યું તેનું સર્વસ્વ ગયું;
 સ્વર્ગે જવાની વાટ જ જેહ, સત્ય નામે યોગખાએ તેહ. ૫૮૫
 અહા પદમાં મોટેરી મત્ય, તેનું તત્ત્વ સાચું તે સત્ય;
 સત્ય ઉપર જેની હોડ, તે આગળ ઇશ્વર રહે કર્મજડ. ૫૮૬
 સત્ય સાથે જેનો વહેવાર, તે જાણવો ઇશ્વર અવતાર;
 સત્ય ઉપરે નિર્મળ સ્નેહ, તે જાણવો ઇશ્વરની દેહ. ૫૮૭
 આગસ મરડી ઉઠ્યો રાય, પુષ્પવૃષ્ટિ તે સ્થાનકે થાય;
 સાખાશ સતી સહુકોએ કહી, જેજેકાર જગતમાં થઈ. ૫૮૮
 પાપી પ્રધાનને સૌ કેહ, નથી રાયને કંઈ સંદેહ;
 નથી નંદ રાજને જ્ઞાન, કે શા કારણે ખાંધ્યો પ્રધાન. ૫૮૯
 શા માટે ખાંધ્યો પ્રધાનને, શા માટે મારો એ રાંકને;
 કહો મુજને એના વાંકને, ત્યારે ખખર થાએ મને. ૫૯૦
 પૂર્વ વૃત્તાંત રાજને કહ્યું, ત્યારે જ્ઞાન પોતાને થયું;
 જોતામાં છે મારો વાંક, શું કરે એ ખાપડો રાંક. ૫૯૧
 અતિ અધટિત મેં આચરણ કર્યું, એને તેથી દુઃખસાગર ભર્યું;
 સ્ત્રી વેર દવ નવ થાય, કામ અજિત તે નવ જિતાય. ૫૯૨
 એ શું જાણે સતિ ને રાય, નિસ્સંશય મન કેમ એનું થાય;
 ભલે એણે માર્યો છે મને, ભલો ન્યાય તો સૂઝ્યો તને. ૫૯૩
 એમ કરતાં સતિપણું સિદ્ધ થયું, કલંક એ નારીનું ગયું;
 હવે એને મારશો મા કોય, હોનાર વસ્તુ તે મિથ્યા નવ હોય. ૫૯૪
 છોડ્યો વજર સરપાવ જ દીધો, જીવ્યાથડી તે વહાલો કીધો;
 તે ઉપર નવ રાખી દાઝ, નંદપુત્ર જેસાડ્યો રાજ. ૫૯૫
 ભલી ભાત રાખી માનિની, કંથને તે સાંપી કામિની;
 જેણા તેહ વજરે હાથ, સ્તુતિ કરી રાજની સાથ. ૫૯૬
 હું છઠી અપરાધી તારો, હવે સંદેહ ભાંગ્યો માહરો;
 મોતીપુષ્પે વધાવી નાર, ગયા સદ્ધ પોતાને ઠાર. ૫૯૭
 નિશ્ચે નિષ્કલંક નારી દેહ, સત્યવાદી નંદરાયનો સ્નેહ;
 માનતા નારીની ગાલી ઘણી, સાચી શક્તિ તે દેવી તણી. ૫૯૮

દોહરા.

પ્રીત કરે પરનારની, કેવલ જાએ પ્રાણ;	
લેશે અંત પરનારનો, તેનું નામ અખાણ.	૫૯૯
નારી કહેશે કૂટડી, તેને રૂઠ્યો દૈવ;	
પરનારીની પ્રીતથી, જાશે સુખ સદૈવ.	૬૦૦
અતુર હોય તે ચેતજે, એક ઘડીનું સુખ;	
પરનારીના ભોગથી, લક્ષ કાટિધા દુઃખ.	૬૦૧
પરનારી પાળીથકી, લુંડી જાણે એહ;	
ક્ષણું ક્ષણું કાયા કાંપશે, સદૈવ દમશે દેહ.	૬૦૨
પરસ્ત્રી દીઠે દુઃખ છે, ખોય છે ખેદે જીવ;	
પરસ્ત્રી કેરી પ્રીત કરે, જાણે રૂઠ્યો શિવ.	૬૦૩
આ લોકે અતિ દુઃખ છે, પરલોકે બહુ પીડ;	
નારી નરકની ખાણ છે, કાટિ લક્ષધા કીડ.	૬૦૪
પરનારી નિરખી નહીં, તે જિત્યો સંસાર;	
જોગી જન તે તો ખરો, ઉતાર્યો તે ભવપાર.	૬૦૫

ચોપાઈ

રાવણે દશમુખ કીધાં લાજ, ખોયું લકાગઢનું રાજ;	
સ્ત્રીથી ખાંપણ લાગી ચંદ્ર, સહસ્ર ભગ પામ્યો આપે ઇંદ્ર.	૬૦૬
સ્ત્રીથી કૌરવો શોયે શમ્યા, સ્ત્રીથી પાંડવ વનમાં ભમ્યા;	
સ્ત્રીથી કીચક હોડે હણ્યા, સ્ત્રીથી દુઃખ પામ્યા નર ધણા.	૬૦૭
સ્ત્રીસંગથી થયા એ હાલ, સ્ત્રીસંગથી આવેરે કાળ;	
પરનારી તે જીવનો કાળ, માથે મૂકે જૂઠું આળ.	૬૦૮
સ્ત્રીને તો પગે લાગીએ, મૂકી માન દૂરથી ભાગિયે;	
સ્ત્રી તે આઘશક્તિ કહેવાય, અજિત એ જિતી નવ જાય.	૬૦૯
સ્ત્રી ખાણ રતનાકરતણી, સ્ત્રી બળવંત અતીશે ધણી;	
સૃષ્ટિનું મંડાણ સ્ત્રીથી હોય, તેમાં સંદેહ ન રાખો કાય.	૬૧૦
ધણાક ગુણ સ્ત્રીમાંહે હોય, નારી જિતી શકે ન કાય;	
નિર્ગોખ ને વિક્રમ રાય, તે પરદુઃખભંજન કહેવાય.	૬૧૧
ભોજરાજ જેવો ભડ ભૂપ, સકળ સૃષ્ટિ રામાથી રૂપ;	
કર્ણ વિકર્ણ યુધિષ્ઠિર જોય, જનક સરખા જીવતિથી હોય.	૬૧૨

સામળ ભટ.

વ્યાસ વસિષ્ઠ માર્કંડેય મુની, લાગી વેદતણી ત્યાં ધુની;
 અનમી અહકારી જે શર, નારીથી પ્રગટ્યાં એ નૂર. ૬૧૩
 ભેંગી ભોગી સિદ્ધ સુખાણુ, સૌનાં વનિતા થકી વખાણુ;
 પંડિત ન્યાયી ડાહ્યા ધણા, તે સૌ તન છે તરણીતણા. ૬૧૪
 નારી મોટી નરથી ધણું, સર્વે તેજ તે નારી તણું;
 સ્ત્રી અંખે આરાસુરતણી, તેણું પ્રીત કીજે અતિ ઘણી. ૬૧૫
 તે આગળ રહીએ દર ભેડ, જુગમાં સ્ત્રીકેરી નાહિ ભેડ;
 તેથી જશ જગમાં પામિયે, વેદના દુઃખ સર્વે વામિયે. ૬૧૬
 પરનારીપર ન ધરો કામ, રાખે પ્રીત તો રહ્યો રામ;
 પરનારી તે વિષની શળ, ડાહ્યા નર તે રહેજો દૂર. ૬૧૭
 પરનારીપર ધરે જે રહ, તેના તો વાંકા નવ શ્રેહ;
 કામિનીને જિતી જેહણે, જુગ બાધા જિત્યો તેહણે. ૬૧૮
 છેલ્લો અક્ષર કહું છું સહી, પરનારી સંગ કરવો નહો.

દોહરા.

નંદરાયતણી કથા, કવિત ચાતુરી ભેદ;
 શ્રોતા વક્તા સાંભળો, કોય ન ધરશે ખંદ. ૬૧૯
 કથા પુનિત નંદરાયની, સુણે શીખે કે ગાય;
 વિભેગ ભાંગે તેહનો, આશા પૂરણ થાય. ૬૨૦
 જ્ઞાન હ્રદેમાં ઉપજે, કુબુદ્ધિ ન વ્યાપે દેહ;
 સત્ય ઉપર મનસા રહે, નારાયણસું સ્નેહ. ૬૨૧
 સત્ય રાખ્યું સતીતણું, રાખ્યું જગમાં નામ;
 લાજ રાખો સહુ લોકની, કરજો રુડું કામ. ૬૨૨
 શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, અમદાવાદમાં વાસ;
 સુત શ્રી વીરેશ્વરતણો, વારુ બુદ્ધિવિલાસ. ૬૨૩
 સેવક સહુ કવિતાતણો, શિવ પૂજન પરતાપ;
 સામળભટ કવિતા કહે, ઇષ્ટકૃપાથી આપ. ૬૨૪
 માતર પ્રગણામાં રવિ, સિંહુજ સકળ શુભ ગામ;
 કણબી કરણ સમો વસે, રખીયલ રુડું નામ. ૬૨૫
 તેણે કથા એ સાંભળી, સામળ ભટની પાસ;
 ગ્રંથ પૂરણ કર્યો સહી, નૌતમ રસિક વિલાસ. ૬૨૬

કવિ રાખ્યો કોડે કરી, સંતોખ્યો દઈ માન;	
વસ્ત્રાભૂષણ આપ્યાં ભલાં, ભાવે ભૂમિ દાન.	૬૨૭
ધન કણખી કુળ કાઉજી, માવજી સુત મેરાણ;	
રખીદાસ છે ભોજ સમો, સકળ શાસ્ત્રનો જાણ.	૬૨૮
નંદરાયતણી કથા, સુણી ઘણું દઈ માન;	
સંસ્કૃતમાંથી પ્રાકૃત કહ્યું, નંદ તણું આપ્યાન.	૬૨૯
ભક્તિ કરો મનભાવણું, ઈષ્ટ ઉપાસી એહ;	
સામળભટે શુભ કહ્યું, સંહુનો બેલી તેહ.	૬૩૦
ગાય શીખે ને સાંભળે, તેને ગંગાસ્નાન;	
આ લોકે જશ પામશે, પરલોકે બહુ માન.	૬૩૧
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વેગણપુરમાં વાસ;	
નંદરાય તણી કથા, કહી કવિ સામળદાસ.	૬૩૨

નંદબત્રીશી સમાપ્ત.

સામળ ભટ.

વાસ વસિષ્ઠ માર્કંડેય મુની, લાગી વેદતણી ત્યાં ધુની;
 અનમી અહકારી જે શર, નારીથી પ્રગટયાં એ નર. ૬૧૩
 ભેગી ભોગી સિદ્ધ સુખાણ, સૌનાં વનિતા થકી વખાણ;
 પંડિત ન્યાયી ડાહ્યા ધણા, તે સૌ તન છે તરણીતણા. ૬૧૪
 નારી મોટી નરથી ધણું, સર્વે તેજ તે નારી તણું;
 સ્ત્રી અંખે આરાસુરતણી, તેણું પ્રીત કીજે અતિ ઘણી. ૬૧૫
 તે આગળ રહીએ દર ભેડ, જુગમાં સ્ત્રીકિરી નહિ ભેડ;
 તેથી જશ જગમાં પામિયે, વેદના દુઃખ સર્વે વામિયે. ૬૧૬
 પરનારીપર ન ધરો કામ, રાખે પ્રીત તો રહ્યો રામ;
 પરનારી તે વિષની શળ, ડાહ્યા નર તે રહેજે દૂર. ૬૧૭
 પરનારીપર ધરે જે રહ, તેના તો વાંકા નવ ગ્રેહ;
 કામિનીને જિતી જેહણે, જુગ બાધા જિત્યો તેહણે. ૬૧૮
 છેલ્લો અક્ષર કહું છું સહી, પરનારી સંગ દરવો નહો.

દેહાહરા.

નંદરાયતણી કથા, કવિત ચાતુરી ભેદ;
 શ્રોતા વક્તા સાંભળો, કોય ન ધરશે ખેદ. ૬૧૯
 કથા પુનિત નંદરાયની, સુણે શીખે કે ગાય;
 વિભેગ ભાંગે તેહનો, આશા પૂરણ થાય. ૬૨૦
 જ્ઞાન હૃદયમાં ઉપજે, કુબુદ્ધિ ન વ્યાપે દેહ;
 સત્ય ઉપર મનસા રહે, નારાયણસું સ્નેહ. ૬૨૧
 સત્ય રાખ્યું સતીતણું, રાખ્યું જગમાં નામ;
 લાજ રાખો સહુ લોકની, કરજે રુડું કામ. ૬૨૨
 શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, અમદાવાદમાં વાસ;
 સુત શ્રી વીરેશ્વરતણો, વારુ બુદ્ધિવિલાસ. ૬૨૩
 સેવક સહુ કવિતાતણો, શિવ પૂજન પરતાપ;
 સામળભટ કવિતા કહે, ઇષ્ટકૃપાથી આપ. ૬૨૪
 માતર પ્રગણામાં રવિ, સિંહજ સકળ શુભ ગામ;
 કણબી કરણ સમો વસે, રખીયલ રુડું નામ. ૬૨૫
 તેણે કથા એ સાંભળી, સામળ ભટની પાસ;
 ગ્રંથ પૂરણ કર્યો સહી, નૌતમ રસિક વિલાસ. ૬૨૬

કોઈ મહેલે કોઈ માળિયે, કોઈ ધરમાં કોઈ બહાર;	
અટારિયે નારી ચઢે, નાનાં મોટાં નરનાર.	૪૨
રાજનું મુખ નિરખવા, ઉલટ અંગ અપાર;	
ધૈર્યને વહાલો ઘણો, દાતાને ઝૂઝાર.	૪૩
એમ વિચારી સંચરે, નહાના મોહોટા લાગ;	
મળી અસંખ્ય મેદનિ તહીં, નહિ પગમેલણ માગ.	૪૪
કાન પડયું સંભળાય નહિ, વાળે ઘોર નિશાન;	
એ રીતે આવ્યો નગરમાં, વિક્રમ વીર સુખાણ.	૪૫
ગજ ઊપર વાહન કર્યું, છત્ર ફરે છે શીશ;	
સ્નેહ સાથ બહુ સંચર્યા, પોહોર પાછલે દીશ.	૪૬
પુર અધવચમાં આવિયું, જ્યાં ધાંચણું બાર;	
ત્યાં એક કૌતુક નિપજ્યું, કહું સંક્ષેપ સાર.	૪૭

ચોપાઈ.

દેવદમની ધાંચણું નામ, એ સ્ત્રી રહે તેણે ઠામ;	
મહિપત આવ્યો મોહોલા પાસ, તેણે ઘેર બોલાવી દાસ.	૪૮
જાઓ માળિયે વાળો જાર, કરો અજવાળું ધર ધર બાર;	
કહે દાસી કાંઈ આણો લાજ, આવે છે મહિપત મહારાજ.	૪૯
હવડાં જાર તે ક્યમ વાળિયે, ઊડે રજ મોહોલે માળિયે;	
તો આપણે શિર દંડ જ થાય, ધરબાર ખૂંચી લે રાય.	૫૦
વચન સાંભળ્યું દાસીતાણું, દમની મનમાં કોપી ધાણું;	
જાર વાળ રે ભુંડી રંડ, મોટો રાય શું દેશે દંડ.	૫૧
તને મારે તો દંડ જ દર્જી, કહે તો સર્વસ્વ ખૂંચી લર્જી;	
કહે તો ઉડાડું આકાશ, એટલું જોર રાખું હું પાસ.	૫૨
તારો રાજ ક્યમ કહું હું, મારું વચન ક્યમ લોપે તું;	
જા ઉતાવળી વાળજ જાર, રાજ જાય ને લાગે વાર.	૫૩
શુણી વાત વિમાસણ પડી, તત્ક્ષણ દાસી મેડે ચડી;	
ઉડાડી રજ દશોદશ ધણી, આંવી અસ્વારી રાયજીતણી.	૫૪
ઉડતી દીડી અદકી છેહ, રંજે લરાણી નૃપની દેહ;	
ઉડાડે રીસે બહુ જાર, જારે જવાઈ થયો અંધકાર.	૫૫

અનેક રથ ને પાલખી, અનમી અતિ અસવાર;	
ચઢ્યા વેડાંગ બહુ વાંકડા, જૂઝે મહા ઝુઝાર;	૨૭
કંઈ પાળા કંઈ પાખરી, કંઈ વાળન ચેહેચાટ;	
કંઈ નાટક ચેટક લલાં, ભણુતા ભૂપતભાટ.	૨૮
જશવંતોના જશ ભણે, પિંગળ પાંઠ પુરાણ;	
ગુણ ભેદ ગણુ બહુ ગણે, દે મનગમતાં દાન.	૨૯
વિક્રમ વાડી સચર્યો, રમવા કારણુ આપ;	
શેષનાગ લાગ્યો સળકવા, દુશ્મન લાગ્યો તાંપ.	૩૦
સામદ સાથે સંચર્યા, તેથી શોભે દેહ;	
ચઢ્યા રાય દેઈ દુંદુભિ, જેમ અપાડો મેહ.	૩૧
જેમ ગાજે સિંહ વન વિષે, જેમ પરાંડી પૂર;	
વિક્રમ સંગ સેના ચઢી, સામદ સધળા શૂર.	૩૨
જેમ ચઢે લંકાપતિ, જેમ અવનવો ઈંદ્ર;	
જેવો ગાંડીવધર ચઢે, તારામાં જેમ ચંદ્ર.	૩૩
પુણ્ય તણો પરતાપ છે, લલપણુ કેરો ભાણ;	
એહ પ્રકારે નિસર્યો, વિક્રમ વીર સુખાણ.	૩૪
આવ્યો વાડિએ અતિ સુખે, દિવસ ચડ્યો ઘડી ચાર;	
નૃત્ય કરે છે નાયિકા, શોભા અપરમ પાર.	૩૫
રંગ ઓછવ અદેકો કર્યો, સજ્જનને સન્માન;	
પુણ્ય કચ્ચાં બહુ પ્રીતશું, દાનપાત્રને દાન.	૩૬
તે શોભા સુખ નિર્જતાં, દાતા હરખે મન;	
કરખી કળાઈ ખાઈ મરે, ને સૂમ છંડે તન.	૩૭
દિવસ પોહોર રહ્યો પાછલો, ફરી અસવારી પેર;	
કંચન મેહ વરસાવતે, જવા માંડ્યું ઘેર.	૩૮
જાણુ ઉજોણુ મધ્યે થયું, આવે રુડો રાય;	
શોભા જેવા કારણે; નર નારી સૌ ધાય.	૩૯
કામ અધવચ ક્રોનાં કલાં, અધવચ મહેલ્યાં અન;	
વેપાર મૂક્યો વેપારીએ, તરુણી મહેલ્યાં તન.	૪૦
વણિક તોળતા ત્યાં રહ્યા, કર્યો લાભ તે ત્યાંજ;	
પ્રાણણુ ભણુતા ઉઠિયા, નરપત જેવા કાજ.	૪૧

કાઠ મહેલે કાઠ માળિએ, કાઠ ધરમાં કાઠ બહાર;	
અટારિયે નારી ચઢે, નાનાં મોટાં નરનાર.	૪૨
રાજનું મુખ નિરખવા, ઉલટ અંગ અપાર;	
ઈશ્વરને વહાલો ધણો, દાતાને ઝૂઝાર.	૪૩
એમ વિચારી સંચરે, નહાતા મોહોટા લાગ;	
મળી અસંખ્ય મેદનિ તહીં, નહિ પગમેલણ માગ.	૪૪
કાન પડયું સંભળાય નહિ, વાળે ઘોર નિશાન;	
એ રીતે આવ્યો નગરમાં, વિક્રમ વીર સુખાણ.	૪૫
ગજ ઊપર વાહન કરયું, છત્ર ફરે છે શીશ;	
સ્નેહ સાથ બહુ સંચર્યા, પોહોર પાછલે દીશ.	૪૬
પુર અધવચ્ચમાં આવિયું, જ્યાં ધાંચણનું બાર;	
ત્યાં એક કૌતુક નિપજ્યું, કહું સંક્ષેપ સાર.	૪૭

એપાઈ.

દેવદમની ધાંચણનું નામ, એ સ્ત્રી રહે તેણે ઠામ;	
મહિપત આવ્યો મોહોલા પાસ, તેણે ઘેર બોલાવી દાસ.	૪૮
જાઓ માળિએ વાળો જાર, કરો અજવાળું ધર ધર બાર;	
કહે દાસી કાંઈ આણો લાજ, આવે છે મહિપત મહારાજ.	૪૯
હવડાં જાર તે ક્યમ વાળિયે, ગિડે રજ મોહોલે માળિયે;	
તો આપણે શિર દંડ જ થાય, ધરબાર ખૂંચી લે રાય.	૫૦
વચન સાંભળ્યું દાસીતાણું, દમની મનમાં કોપી ધણું;	
જાર વાળ રે ભુંડી રંડ, મોટો રાય શું દેશે દંડ.	૫૧
તને મારે તો દંડ જ દર્શી, કહે તો સર્વસ્વ ખૂંચી લઈ;	
કહે તો ઉડાડું આકાશ, એટલું જોર રાખું હું પાસ.	૫૨
તારો રાજા ક્યમ કહું હું, મારું વચન ક્યમ લોપે તું;	
જા ઉતાવળી વાળજ જાર, રાજા જાય ને લાગે વાર.	૫૩
શુણી વાત વિમાસણ પડી, તદ્દણ દાસી મેડે ચડી;	
ઉડાડી રજ દશોદશ ધણી, આવી અસ્વારી રાયજીતણી.	૫૪
ઉડતી દીડી અદકી છેહ, રંજે ભરાણી નૃપની દેહ;	
ઉડાડે રીસે બહુ જાર, જારે જીવાઈ થયો અંધકાર.	૫૫

પ્રટ ફટ રે ઝો રંડ ગુમાર, શું ઉડાડે છે હમણાં છાર;
 અધિપતિ આવે ઊઝ્યો ભાણ, ક્યમ રંડા છાટે અણુજાણ. ૫૬
 તે વારી કોની નવ રહી, જ્યમ વારે લ્યમ બમણી વહી;
 લ્યાં ધૂટયા દશ વીશક જ્ઞેધ, અંતઃકરણમાં આણી કોધ. ૫૭
 કોણે મુઝી કોણે લાત, કોણે કુદાકેરી ધાત;
 ધૂરી હાથથી નાડી ત્યાંહ, આવી યેઠી દમની જ્યાંહ. ૫૮
 તમારે કહ્યે હું તો ગઈ, અર્ધમુઠ મારથકી હું થઈ;
 મારી લઠ ને ભાંચ્યાં હાડ, તુજમાં બળ હોય તે દેખાડ. ૫૯
 મુજને મારી મહોકમપણું, તેથી પાણી ગયું તમતાણું;
 કોપી દમની શુણતાં વાત, લીધા દંડ ધરમાંથી હાથ. ૬૦
 આગળ જ્યાં હાથીની હાર, શ્યામા આવી તેણે ઠાર;
 કોપી વાત શુણીને કરણ, મારગ રેખા કીધી તરણ. ૬૧
 રસ્તા વચ રેખા ત્રણ કરી, ઘેર પોતાને પાછી પ્રરી;
 અકસ્માત ભીતો ત્રણ થઈ, અસ્વારી ચંભી લ્યાં રહી. ૬૨
 રોક્યા મારગ રૂંધી વાટ, જઈ ન શકે કો આગળ ધાટ;
 સૈન્ય સહુકો ચંભી રહ્યું, જાણુ રાય વિક્રમને થયું. ૬૩
 કોક કામિનિયે કીધો કોપ, મારગ વાટ થઈ છે લોપ;
 રૂંધી વાટ જાવાની માપ, રાજા આવ્યો આપોઆપ. ૬૪
 ન ખોદી ખોદાય ન પાડી પડે, અધિપતને મન અચરજ અડે;
 અનેક પેરે કીધા બહુ ભેદ, તોયે પાર ન પામ્યા ખેદ. ૬૫
 અડાડ્યા હાથી તે સાથ, બેલદાર વળગાડ્યા હાથ;
 ટાંકે ટાંકી નવ ટંકાય, ખુણો એક ઝોણો નવ થાય. ૬૬
 આવી દમની દંડ લઈ હાથ, ખોલી રાય વિક્રમની સાથ;
 બળતાણું નહીં રાજા કામ, અભેદ ભીત છે એનું નામ. ૬૭
 પંચ દંડ ધરાવે જોહ, પાછી ભીત કરે જન તેહ.

દોહરા.

સુંઠ તણો એક ગાંઠિયો, નથી ખાંધો કો માય;
 નથી મુંજ મુખ કો તણે, જે ભીત પાછી હઠાય. ૬૮
 વચન સાંભળ્યું તે તણું, મનમાં થયો ઉચાટ;
 પાછો પ્રિયો રાયજી, બીજી લીધી વાટ. ૬૯

ઘેર આવ્યો મહા દુઃખમાં, નવ કીધું ભોજન;	
પ્રાતઃકાળ સભા કરી, ઘેઠો ત્યાં રાજન.	૭૦
ઠામ ઠામ વાતો કરે, ટોળે ટોળાં લોક;	
શત્રુને સુખ ઊપલ્યું, રાયજીને મન શોક.	૭૧
રાયે તેડું મોકલ્યું, માનથી દમની ઘેર;	
મહેણું દીધું પંચ દંડનું, પ્રીતે કહો તે પેર.	૭૨
પંચ દંડ એ નામ શું, તે છે ક્રોને દ્વાર;	
કેવું છે કારજ વડું, હું જાણી તેણે ઠાર.	૭૩
તે મુજ શું યોલો તમો, સાચી જે શુભ વાણ;	
તેમાં ખેદ ધરું અમો, તો ઈશ્વરની આણ.	૭૪

ચોપાદ.

દમની કહે સમ ન વદો તમો, હવડાં નવ કહિયે તે અમો;	
વગર સમજે કહું જો વાણ, પૃથ્વીપત ખોશો કંઈ પ્રાણ.	૭૫
કન્યા અમારે ઘેર અનૂપ, પ્રથમ તેહને જિતો ભૂપ;	
રમત સહુ કરો એકઠી, સેત્રેંજ ગંજી સોરઠી.	૭૬
રમો તમો જે ઉપર હોડ, મારી પુત્રી કેરી જોડ;	
એ જિલ્લાનો જશ કહાવશો, પંચ દંડ જિતી લાવશો.	૭૭
નાહ જિતો પુત્રીની પાસ, દંડ જિલ્લાની મૂકો આશ.	

દોહરા.

તેને જો તમો જિતશો, તો મુજને વિશ્વાસ;	
નહિ તો કામ સરે નહીં, મૂકો દંડની આશ.	૭૮
એવું કહી પાછી વળી, મંદિર તે તત્કાળ;	
કુંવરી તેડું મોકલ્યું, મોકલિ છે સુખપાલ.	૭૯
શાણુગાર અંગ સોળે સન્યા, મોતી પહોવ્યાં વાળ;	
પીતાંબર પટ પહેરિયાં, ભલું તિલક છે ભાલ.	૮૦
હામ કામ મૃગલોચની, સિંહલંકી સુગણ;	
વનિતા સોલ જ વરસની ભુગુટી કામનું બાણ.	૮૧
દેવદમનીની દીકરી, નિર્મળ દમની નામ;	
શશિવદની મૃગલોચની, રૂપતાણું કંઈ ધામ.	૮૨

શીખ લેધ માતાતણી, ચાલી ચતુરસુખણ;
 અહંકાર અતિ મન ધર્યો, રાજ તરણા સમાન. ૮૩
 સુખપાલેથી ઊતરી, રાયે દીધાં માન;
 આદરભાવ જ કરી ધણો, મહેલ્યાં ફેફળપાન. ૮૪
 શી શી રમત જાણો તમો, તે ચોચરીએ આજ;
 તમો કહોં તે સાંભળું, કરિયે રૂડાં કાજ. ૮૫
 દમની કહે તમને ગમે, રમત માંડો જે જોડ;
 હું કહું તે પછે પરડિયે, હાર જિતની હોડ. ૮૬

ચોપાઈ.

હરખ્યો રાજ મનમાં ઘાટ, માંડ્યો ત્રણપાસાનો પાટ;
 રાજ કહે જે તારે કોડ, તેની મુખથી જોલો હોડ. ૮૭
 તું કહે તે મારે મન ખરું, કોટિ ઉપાય કર્યે નવ ફરું;

દાહરા.

દમની કહે હારું અમો, મૂલખરીદી દાસ;
 પરણું તમને પ્રીતથી, રહું તમારી પાસ. ૮૮
 જે તમો હારો રાયજી, દેશ કરવું ત્યાજ;
 સેવક કરિ રાખું અમો, ભોગવું ઉજેણી રાજ. ૮૯
 ચાર દિવસનો વાયદો, થોડે અદકી ઘાટ;
 તેનો સૂરજ સાખિયો, ફરિ જોલે જે વાત. ૯૦

ચોપાઈ.

રાજ બાંધ્યો કોલે કરી, રમત રાજસભામાં ધરી;
 વાયુવેગે વાત જ થઈ, બધા નગરમાં ચર્ચા થઈ. ૯૧
 પ્રધાન પંડિત જોધનિ રહ્યા, સુણી વાત સહુ અચરજ થયા;
 રમત રમે જે પોહોર જ હોય, નવ હારે નવ જિતે કોય. ૯૨
 રાજને નવ સૂઝે ઘાટ, અંતરમાં ઉપલ્યો ઉચ્ચાટ;
 તે દિવસ રમત એમ રહી, દમની ઘેર પોતાને ગઈ. ૯૩
 દિવાસતે કીધું રાજનં, ભાવંતાં કીધાં ભોજનં;
 ખીજે દિવસ થયો જેટલે, રમત કરી જારી તેટલે. ૯૪
 કોઈ કોઈથી નવ પામે હાર, ઢાળે પાસા વારંવાર;
 જે પહોર મધ્યાહ્ન જ થયા, રાજમાહોલમાં રાજ ગયા. ૯૫

ગઘ જીવતી પોતાને ઘેર, કરે કામ મન વાંછિત પેર;
 દુરાચાર જોલે સહુ લોક, રાજને મન પ્રગટ્યો શોક. ૯૬
 ત્રીજે દિવસ થયું પ્રભાત, નગર વિષે આલી વિખ્યાત;
 રાજસભામાં નારી ગઘ, રમત હંતી તે જરૂરી થઈ. ૯૭
 અનેક ઉપાય રાજજી કરે, તેણે અર્થ એકે નવ સરે;
 ખરા મધ્યાહ્ન થયા જ્યાહરે, રમત ઢાંકિ મૂકી ત્યાહરે. ૯૮

દોહરા.

નિર્મળ દમની તવ કહે, રહ્યો કાલનો દીસ;
 કાલે પહેલાં જિતશો, પાગ નમાવું શીશ; ૯૯
 એતાવું હું ચતુર નર, સભા શુણ્ણતાં પરમાણુ;
 વળંતી કહેશો કહ્યું નહિ, પાણું પરઠણુ વાણુ. ૧૦૦
 કાલ પહેલાં જિતો નહીં, તો પાણું મારું પ્રત;
 સેવક સહુ દેખતાં કરું, રાજ તજવું તરત. ૧૦૧
 વિક્રમ કહે વનિતા સુણો, રહેશે હુંશ તમ પાસ;
 તુ જ સરખી લાખો કરી, મૂલ વિનાની દાસ. ૧૨

ચોપાઈ.

એવું કહી સ્વસ્થાનક ગઘ, રાજને મન ચિંતા થઈ;
 રખે રાંડ જિતીને જાય, તેનો કાંઈક કરું ઉપાય. ૧૦૩
 નિશા ચર્ચા જોઈ બાધે ગામ, લોક વહેવાર જોલે તે ઠામ;
 ગલી કુંચીને હાટેહાટ; ચોરે ચકલે વાટેવાટ. ૧૦૪
 માનવી ટોળે મળિયાં બહુ, કરે વાત મુખેથી સહુ;
 જિતે કાલ ધાંચણની બાળ, લેશે રાજજીનો ખાલ. ૧૦૫
 કોઈ કહે એ મારું થયું, રામરાંજ વિક્રમનું ગયું;
 કોઈ કહે એ તો વિપરીત, નીચ સંગાથે શાની પ્રીત. ૧૦૬
 કોઈ કહે રાજ ઘેલો થયો, મમતે જોલ કામિનીને કહ્યો;
 કોઈ કહે થાશે બીજી વાત, એને માથે હરસત માત. ૧૦૭
 કોઈ કહે એ વાચા ચૂકશે, કામિનિને કહાડી મૂકશે;
 કોઈ કહે મોઠો કરશે મરમ, કેમ મૂકશે રાજ ધરમ. ૧૦૮
 કોઈ કહે હાથદર્પણ શું કરે, જે તે કાલ વહાણમાં ઠરે;
 એવું સાંભળે વિક્રમ વીર, આજો ભરે જ્યાં નિર્મળ નીર. ૧૦૯

જુથ મળ્યાંતાં જુવતીંતણું, વર્ણન થાય રાજનાં ધણું;
 એમ કહે એ રુકું થયું, માન મોટમ રાજનું ગયું. ૧૧૦
 દહાડી ઊડી ચરચા જુવે, નરનારીના પ્રાણ જ ખુવે;
 કોઈએ છાની વાત ન થાય, ઘેર જઈને રહે રાય. ૧૧૧
 કોઈએ હશી ન ગવાયે ગીત, કોઈએ કોઈશું ન થાયે પ્રીત;
 સખી સખીમાં સુખ કે દુઃખ, બોલી ન શકે કોઈએ મૂખ. ૧૧૨
 જાણે રાજ સુણશે કાન, એમ સ્ત્રીનાં ઉતર્યાં માન;
 ધાંચણ નીચશું કીધો વાદ, ઊતરશે નરપતનો નાદ. ૧૧૩
 બહુ મુખે બહુ વાતો કરે, હસે તાળી દધ પાણી ભરે;
 કોઈ મોઢું કોઈ રુકું કહે, લક્ષણવંતો મનમાં લહે. ૧૧૪
 જ્યાં જ્યાં રાજ દષ્ટે જાય, બીજા વાત કરે નહિ કાય;
 લીધો ગામ બધાનો પાર, નવ સૂઝે એકે વિચાર. ૧૧૫
 પડી પૂર નિશા જ્યાહરે, મન વિચાર કરે ત્યાહરે;
 મોટા જન માન ભંગ જ થાય, પ્રાણ તજે કે વિદેશ જાય. ૧૧૬
 મોટે પ્રાણ તજું સર્વથી, ઉપાય બીજો એકે નથી;
 કોઈને વાત જણાવી નહીં, વાત આપ હૃદમાં લહી. ૧૧૭
 ભરી પૂજન સામગ્રી સાથ, વૈતાળ વીર લીધો છે હાથ;
 જ્યાં છે હરસત મોટી માય, પાળો પંથ ગયો છે રાય. ૧૧૮
 ચાચર દેવી નગરજાણી, ચાલ્યો મહિપતિ માતા ભણી;
 ત્યાં ધરણીપત ધરિયું ધ્યાન, ધૂપ દીપ ને ફાફળપાન. ૧૧૯
 કુમકુમ ચંદન અક્ષત ધણા, પૂજા બહુ વિધ કરિ નહિ મણા;
 પ્રથમ પહોર એક નિશા ગઈ, પૂજા પૂરણ ત્યારે થઈ. ૧૨૦
 ખડ્ગ પોતાની કોટે ધરયું, આવાહન ચંડીનું કરયું;
 પ્રસન્ન થઈ છે મોટી માત, માં માં કહિને ઝાલ્યો હાથ. ૧૨૧
 શમ મોટે તજે છે પ્રાણ, માગ માગ રે વીર સુજાણ;
 માતા સર્વે જાણો તમો, મુખથી શું કહું આજે અમો. ૧૨૨
 અંતરમાં પેડી છે લાજ, પાળો લાજ ને સારો કાજ;
 નીચ જાત ધાંચણ છોકરી, મહેણું દીધું તે ડોકરી. ૧૨૩
 પંચ દંડ ધરાવે જેહ, રમે છૂત દમનીશું તેહ;
 તે સંગાથે પાડી હોડ, જિતાડો તો પહોંચે કોડ. ૧૨૪
 દિગ્વિજય તે સાથે કરું, પંચ દંડ શિર છત્ર જ ધરું.

દાહરા.

ત્યારે હરસત યોલિયાં, એની ઉત્તમ જાત;	
એમાં પ્રાક્રમ છે ધણું, આગળ જ્ઞેશો ખ્યાત.	૧૨૫
પ્રપંચ એ જિત્યાતણો, તે તમને કહું આજ;	
તમે જાણ્યો ઈંદ્રાસને, ત્યાં રહેશે તમ લાજ.	૧૨૬
વૈતાળ સંગાથે પરવરો, મારો તુંજ શિર હાથ;	
ઈંદ્રાસન શોભા ધણી, ત્યાં મળશે સહિ વાત.	૧૨૭
કામ કરી ઘેર આવશે, પહોંચશે મનનાં કોડ;	
એ જીવતીને જિતશે, હુંશ કરીને હોડ.	૧૨૮
છત્ર મળે પંચ દંડનું, થાશે જીગજીગ નામ;	
તુજને જિતી નવ શકે, એ નહિ સહેલું કામ.	૧૨૯
પુણ્યે ગ્રહ પીડે નહીં, પુણ્યે નાસે પાપ;	
ત્રિદશ વશ એક પુણ્યને, ત્રૂઠે ઈશ્વર આપ.	૧૩૦
વચન શીશ ચડાવિયું, તેડ્યો વીર અનૂપ;	
પવન પહેલો પરવર્યો, વીર તે વિક્રમ ભૂપ.	૧૩૧
ત્યાં આચ્છવ છે અતિધણો, શોભા નૌતમ હોય;	
નાચ કરે દમની તિહાં, રાજા દૃષ્ટે જ્ઞેય.	૧૩૨
અચરજ પામ્યો અતિ ધણું, જ્ઞેશું પાડી હોડ;	
નૃત્ય કરે તે તો અહીં, ઊર્વશીની જ્ઞેડ.	૧૩૩
દમની નહિ કોઈ દેવતા, નહિ માનવીનું રૂપ;	
એ જિતે અચરજ કશું, ભાગ્યો સંદેહ ભૂપ.	૧૩૪
સભા સદ્ ભરપૂર છે, પછવાડે છે વીર;	
આ દશ્ય રાજા ત્યાં રહ્યો, મનમાં આણી ધીર.	૧૩૫
રાય ઈંદ્ર રીઝ્યો ધણું, દીડી રમત અપાર;	
દમનીને ત્યાં આપિયો, અમૂલ્ય એકાવલ હાર.	૧૩૬

ચોપાધ.

પાછળ હાથ દમનીએ કર્યો, હાર વીર વૈતાળે હર્યો;	
તે દમની નવ જાણે કોય, રહ્યા દેવ સહુ દૃષ્ટે જ્ઞેય.	૧૩૭
બીજી રમતે આપ્યાં પાન, પામી દમની મોટપ માન;	
પાછળ આપ્યાં પાન તે ફરી, વૈતાળે લીધાં તે વળી.	૧૩૮

પછે કાનની લીધી ઝાલ, એવો વીર મોટો વૈતાળ;
 પછે પગનું લીધું ઝેર, દમનીને નિદ્રાની ઘેર. ૧૩૯
 ઉગ્યો સૂર ઊડી સલાય, આપ આપને સ્થાનક નય;
 પ્રણમ્યો સુરનાયક બહુ પેર, વહાણે રાજ આવ્યો ઘેર. ૧૪૦
 પુર મધ્યે પ્રયાણ જ કર્યું, સ્નાન દાન વ્રત પુણ્ય આચર્યું;
 આવી બેઠો રાજ સલાય, દમનીને ઘેર તેડું નય. ૧૪૧

દાહરા.

ક્યમ ઘર સુખે સુધ રહી, પ્રીતે માની પાસ;
 રાજ તુજને જિતશે, મૂલ ખરીદી દાસ. ૧૪૨
 નાહે કામ નાઠાતાણું, મોટાશું પાડી હોડ;
 બાલ્યાં બાલ અહંકારનો, પહોંચાડો તે કોડ. ૧૪૩

ચોપાઇ.

બેઠી સુખપાલે તે નાર, આવી રાજને દરબાર;
 મહિપતિએ મુંછ નાંખ્યો હાથ, વઘો વચન દમનીની સાથ. ૧૪૪
 ત્રણ દિવસ રમાડ્યાં તમે, તેમાં પરાક્રમ જોઈએ અમો;
 છેલ્લે દહાડે જિતે હોડ, પહોંચે તેના મનનાં કોડ. ૧૪૫
 ત્યારે દમની બોલી વાણ, સાંભળ રાજ ચતુર સુજાણ;
 મારાથી કંઈ હારી ગયા, તે તો મારા સેવક થયા. ૧૪૬
 મૂક્યો વાદ બેઠા તે ઠરી, રમત હતી તે જરૂરી કરી;
 જોવા મળ્યું છે બાધું ગામ, અચરજ બોલે ઠામોઠામ. ૧૪૭
 બેમાં કાનું પાણી નય, જોરાવરિની જિતજ થાય;
 ઘડી એક બે રમત જ થઈ, દમની પ્રત્યે વાણી કહી. ૧૪૮
 સ્વમાફેરી કહું એક વાત, દીકું ગર્ભ રાતે સાક્ષાત;
 જોયો ઈંદ્રાસનનો નાય, નારી તું કરતીતી નાય. ૧૪૯
 રીઝ્યો નરપત તુજશું સાર, હેતે આખો એકાવલ હાર;
 તે સાચી કે જૂઠી વાણ, સાચું કહે જે હોય પ્રમાણ. ૧૫૦
 ત્યારે જીવતી અંખી થઈ, જૂઠી વાત રાજને કહી;
 આજપંપાળ જૂઠું એ હોય, સ્વપ્નું સાચું કદી ન હોય. ૧૫૧
 પ્રત્યક્ષ ત્યાં દેખાડ્યો હાર, અંખી દમની નવ લાગી વાર;
 માનલંગ થઈ જોડેલે, ચુકી દાવ દેતાં તેડેલે. ૧૫૨

ચટકી અદકી પેડી ચિત્ત, એક ભાગ રાજની જિત;
 ખીજ વાર ખોલ્યા છે ભૂપ, સાંભળ નારી વાત અનૂપ. ૧૫૩
 પાસે ખેઠો તો ઈંદ્રતણે, નૃત્ય કરતીતી. હેતે ધણે;
 માનિની તુજને દીધાં માન, તુજને ઈંદ્રે આપ્યાં પાન. ૧૫૪
 દીઠાં પાન આંખી થઇ ગઈ, ખેલ્યાકણી જ્ઞેતામાં થઈ;
 જે ભાગે જિત્યો તે રાય, વિમાસણ વનિતાને થાય. ૧૫૫
 ત્રીજ ધડિયે વાણી ભણી, હું જ્ઞેતો તો તેણી ધડી;
 જાલ કાનની તારી પડી, તે મારે હાથે તો ચડી. ૧૫૬
 દમની કહે એ જૂઠી પેર, જાલ ઉતારી મૂકી ઘેર;
 રાજ કહે તું સાચી હોય, આપી આંલ પ્રગટ તું જ્ઞેય. ૧૫૭
 ત્યારે આંખી થઈ તે નાર, ત્રીજ હાર થઈ તે ઠાર.

દ્વાહરો.

એ ક્યાંથી ઈંદ્રાસને, લાવ્યો ખરાં એંધાણ;
 પડી વિમાસણ માનિની, પરવશ પડ્યો પ્રાણ. ૧૫૮
 કહે રાજ સુણ કામિની, જૂઠી જાતે ફેર;
 કહો નારી તે ક્યાં ગયું, પગ તારાનું ઝેર. ૧૫૯
 સ્ત્રી કહે મૂક્યું ઘર વિષે, પડી પેટમાં ફાળ;
 મનથકી મહિપત વદે, તરુણીશું તત્કાળ. ૧૬૦
 મૂક્યું ઝેર તે આગળે, નિર્મળ થઈ તે નાર;
 પાણીથી થઈ પાતળી, ચૂકી ગઈ તે ઠાર. ૧૬૧
 પછે તે પાસા ઢાળતાં, થર થર ધ્રુજે હાથ;
 હારી હારી સહુ કહે, હસી પડ્યો સહુ સાથ. ૧૬૨
 વાગી હાક હાસ્યાતણી, જિત્યો વડહથ વીર;
 પ્રતાપ પુન્ય પોતાતણા, રાખ્યું પ્રભુએ નીર. ૧૬૩
 વાગ્યાં વાજનં જિતનાં, ગડગડિયાં નીશાન;
 હારી દમની હોડશું, જિત્યો વીર સુખણ. ૧૬૪
 ગાંધર્વ વિવાહ સહિ કર્યો, ક્ષણું ન લાગી વાર;
 તે વનિતા વિક્રમ વરયો, પ્રાક્રમ અપરંપાર. ૧૬૫
 સાસુને વિક્રમ કહે, જ્ઞેડીને જે હાથ;
 વાત કહો પંચ દંડની, જે ખોલ્યાં મુજ સાથ. ૧૬૬

સુણો આપે સજ થઈ, ધીર વીર સજ થાવ;
 પ્રથમ કહું છું એટલું, કુંકણ દેશે જાવ. ૧૬૭
 ધ્યાન ધરો પરશુરામનું, સોપારાધડ ગામ;
 તેમાં વિપ્ર એક વેદિયા, શિવશર્મા છે નામ. ૧૬૮
 રહેજો વાસો ઘેર તે, જો જો એ એંધાણ;
 સ્ત્રા ઉમાદે તેહની, ચતુરા ચતુર સુજાણ. ૧૬૯
 ચર્ચા જોઈને આવજો, ગામ ઠામ ધર એહ;
 જાગશે તો તો જીવશે, જીવે ખોશે દેહ. ૧૭૦

ચોપાઈ.

રાયે મન માન્યું તે સાચ, માની દમની સાસૂ વાત;
 વડા વજરને સોખું રાજ, ચાલ્યો કુંકણ જોવા કાજ; ૧૭૧
 વૈતાળ સાથે તેડ્યો વીર, ચાલ્યો મન ધરીને ધીર;
 અનેક દિવસ હિંડતાં થયા, કોડ ધરી કુંકણમાં ગયા. ૧૭૨
 દીકું નગર થયો આહ્વાદ, દીઠો શિવ સુંદર પ્રાસાદ;
 હરખ્યો મહીપતિ પોતે મન, પ્રીતે કીધું છે પુજન. ૧૭૩
 પામ્યો મોહોર પુજરો સાત, કર જોડીને પૂછી વાત;
 શિવશર્મા છે વિપ્રજ નામ, કોને લાઈ વસે કુણ ઠામ. ૧૭૪
 કહે પુજરો આહ્વાણ ધણા, શિવશર્માની શી છે મણા;
 જીવ્યા નીચા ને વામણા, કો ગોરા દેહે દામણા. ૧૭૫
 કાંઈ તેનું એંધાણ જ હોય, તેહ વિના પ્રીછે નહિ કાય;
 શુભ એંધાણ રાખ્યું છે સાર, ઉમાદે જોને ઘેર નાર. ૧૭૬
 જાણ્યો ડાભી પોળ નિશાળ, જોઠો વિપ્ર ભણાવે બાળ;
 શીતળ છાંયાને કારણે, વૃક્ષ આંબલીનું બારણે. ૧૭૭
 તેનું વચન હૈડામાં ધરી, લઘુલાઘવી વિદ્યા કરી;
 રાજવંશી રહ્યાણું રૂપ, શિવશર્મા ઘેર આવ્યો ભૂપ. ૧૭૮
 દંડવત કરુણાએ કર્યો, ચરણામૃત લઈ મુખમાં ધર્યો;
 વિદ્યા ભણુવા આવ્યા અમો, કૃપા કરી રાખોજી તમો. ૧૭૯
 ગોરાણી બાહેર નીસરી, જોઈ વિક્રમને દષ્ટે ભરી;
 આનંદ અદેકા મનમાં થયો, રીઝીને રાજ ત્યાં રહ્યો. ૧૮૦

ઘેર વિદ્યાર્થી મારે ઘણા, સુખે રહો અહિંયાં શી માણા;
 માનુભાવ મોટો જે મુખી, વિદ્યાર્થી થયો ત્યાંસુખી. ૧૮૧
 કરે ગોરાણી હેત જ ઘણાં, આપે સાકરિયાં શેક્યા ચણાં;
 ઉદરતણો જેવો હોય તંન, એથી અદકું રાખે મન. ૧૮૨
 બાસઠ પહેલા નાના તંન, ત્રેસઠમો વિક્રમ રાજન;
 રમે જમે ભણે મન મોહી, રાત દિવસ તે ચર્યા જોય. ૧૮૩
 એક દિવસ ગઈ છે મધ રાત, સુતા માનવી જતોજાત;
 સહુ કોને છે ધારણુ ધણું, જાગે રાજા વિક્રમ ભણું. ૧૮૪
 ઊઠી ઊમાદે પ્રચંડ, લીધા હાથમાં ઊડણુ દંડ;
 નિકળી બહાર રાખી મન ધીર, તે તો દીકું વિક્રમ વીર. ૧૮૫
 માઝમ રાત ને જાતે નાર, કેમ નીકળી એકલી બહાર;
 અરૂપરૂં જોયું અર્ધઘડી, વૃક્ષ આંબલી ટોચે ચઢી. ૧૮૬
 આંબલિ થંડ પોલી ગુફાય, અદૃષ્ટ થઈ ત્યાં જોઠો રાય;
 ચઢી ઝાડ ઉમાદે નાર, કીધા દંડના ત્રણ પ્રહાર. ૧૮૭
 ઊડ ઊડ કહ્યું મુખથી વળી, ગયું વૃક્ષ બાધું ઊચળી;
 ઉપર ઉમાદે હેઠો રાય, સો જોજન સૂધી તે જાય. ૧૮૮
 ત્યાં એક પ્રૌઢું છે મશાણુ, સધળું ભૂતળનું રાણુ;
 ભૂત પ્રેત અસિ દવ બળે, સિદ્ધ લક્ષ ચોરાશી મળે. ૧૮૯
 બાવન વીર ચોસઠ જોગણી, ભારે ભોગતણી ભોગણી;
 ચોસઠ ઘેડી ચામુંડા જ્યાં, દેવ દુંદુભિ વાળે ત્યાં. ૧૯૦
 તે ઠંકાણુ શોભા હોય, વર્ણન કરી શકે નહિ કાય;
 જુહાર જુહાર ઉમાદે કહે, જોગણી સહુ સાંભળવા રહે. ૧૯૧
 જૂઠી જૂઠી સહુકો કરે, ઉમાદે હેઠી ઊતરે;
 તું સાચી ન પડી એક દીસ, આવે દુઃખવા દહાડી શીશ. ૧૯૨

દાહર.

ઉમાદે કહે જોગણી, સાચી છું હું આજ;

ચોસઠમો આવી ભળે, થાય આપણું કાજ. ૧૯૩

બાસઠ ઘેર પહેલા હતા, ત્રેસઠમો મુજ કંથ;

ચોસઠમો આવી મળ્યો, આનંદ ઉપન્યો મન. ૧૯૪

મત્રીસ લક્ષણા મળ્યા નહીં, તો શી કરિયે પેર;
ભોગ આપવા લવાનીને, થયા ચોસઠ મુજ ઘેર. ૧૯૫
તમો કહો તેમ હું કરું, ટાળે આપણો રોગ;
મને કરો તમો ભોગણી, ભરું ભરપૂરણ ભોગ. ૧૯૬

ચોપાઈ.

હરખ્યાં ભોગણી પ્રીતે પાસ, ઉમાદે તુજને શાખાશ;
અમો કહ્યું તે મનમાં ઘરો, ચૌદશ દિન નૈવેદ્ય કરો. ૧૯૭
વડાં બાકળા લાહુ ખીર, કરો પાક મન આણી ધીર;
ચોસઠને સ્નાન કરાવજે, હાર કરેણના ધરાવજે. ૧૯૮
સિંદુર તીલક કરજે લાલ, પાસપાસે બેસાડી બાળ;
ભાણા માંહે ભરજે ખંડ, હાથથી હેઠો મૂકજે દંડ. ૧૯૯
તે પાછળ પ્રદક્ષણા કરો, ઉડો ઉડો મુખથી આચરો;
ઉદક અંબલી ભરવી હાથ, લેજે ભોગ લવાની માત. ૨૦૦
અમો હુંકારો ત્યારે દેષશું, અકેકો વેહેચી લેષશું;
આવ્યાં અમો પાછાં નહિ ફરું, નહિ તો તુજને ભક્ષ જ કરું. ૨૦૧
એવી તેણે દીધી શીખ, વિદાય થઈ મન આણી ખીક;
માત્ર્યા દંડ તેણે પ્રત્યક્ષ, ચંઢી આંબલીકેરે વૃક્ષ. ૨૦૨
એક ઘડીમાં આવી ઘેર, નરપત નિરખે સઘળી પેર;
ઉતરી હેઠી ધરમાં ગર્ભ, રાંજનને મન ચિંતા થઈ. ૨૦૩
દેખાડી સાસુએ વાટ, મોકલ્યો ધડવા મારો ઘાટ;
વડું દુઃખ મારી દેહને, ઉગારું ત્રેસઠ એહને. ૨૦૪
પરાક્રમ એમાં છે પ્રચંડ, કરામત સઘળી તે દંડ;
આવે હાથ તો જિતી લઉં, નહિ તો પ્રાણ આ સ્થાનક દઉં. ૨૦૫
ક્યોં વિચાર પોતાને મન, પ્રાતઃકાળે ઉઝ્યો દન;
શિષ્ય સર્વ સૂતા જાગ્યા, ગુરુજીને પાયે લાગ્યા. ૨૦૬
સર્વે નહાવણુ કરવા ગયા, વિપ્ર કર્મ કરી સુખિયા થયા;
નરપત કહે જોડીને હાથ, ગુરુસંગે બેઠા સહુ સાથ. ૨૦૭
એક પ્રશ્ન જુગ્યો ઋષિ જન, આપણે માથે કાંઈ વિધન;
જુગ્યો જ્ઞાન વિચારજ કરી, સ્વપ્નામાં ભેટ્યા મન ધરી. ૨૦૮

ત્યારે સહુકો બોલ્યા બાળ, સ્વપ્નું એ તો આળ પંપાળ;
આજ કાલનો તું આવિયો, ડાહ્યો થઈ ડિંગ જ. લાવિયો. ૨૦૯

દોહરા.

ત્યારે ગુરુજી બોલિયા, તમો ન સમજો કોય;
હા ભાઈ કહે તું મુજને, સ્વપ્નું શું તુજને હોય. ૨૧૦
આજથડી ચોથે દિવસ, છે ઔદશનો દંત;
ઉમાદે નૈવેદ વહેચશે, કરશે ચંડીપૂજન. ૨૧૧
એસાડી ખંડ પૂરશે, કંઈ આરોપશે માળ;
ભોંગ આપશે ભવાનીને, ચોસઠ ખૂટ્યો કાળ. ૨૧૨
અત્રિશ લક્ષણા સર્વ છે, તેણે માન્યું સત્ય;
ગુરુ સમૈત કળે સહુ, કહે તે કરિયે ગત્ય. ૨૧૩
બિહિને નાશી નવ જશે, નહિ દેવા દેઉં નામ;
કહું તે મારગ ચાલજો, થશે તમારું કામ. ૨૧૪
દંડ લેઈ નાશું અમો, ફેડે આવજો તરત;
પાછું જોવા જે રહે, તે તો પામે મરત. ૨૧૫
ધિરજ રાખી સહુકો રહ્યા, થાશે શુભ કલ્યાણ;
જો એ સાચું માનજો, નહિ તો કહેજો અજ્ઞાણ. ૨૧૬
કો કહે જૂઠું બોલિયો, કો કહે સાચું ખાસ;
સાચુ માન્યું ગુરુજીએ, કીધો દઢ વિશ્વાસ. ૨૧૭
પ્રતિજ્ઞા કરી આવીઆ, કોઈનું ન બેઠું મન;
ત્રણ દિવસ એમ વહિ ગયા, આવ્યો તેરશ દંત. ૨૧૮
ત્યારે ઉમાદે ઊચરી, સાંભળો મારાં સ્વામ;
મારે બાધા નૈવેદની, કહો તો કરું શિર નામ. ૨૧૯

ચોપાઈ.

વારુ કહીને દીધી આશ, સૌને આવ્યો દઢ વિશ્વાસ;
દાળ પલાળી અડદજાણી, સામગ્રી તે કીધી ઘણી. ૨૨૦
નોતર્યા સર્વ વિપ્રના તંત્ર, વહાણામાં ઔદશને દંત;
રસોઈ સર્વે કીધી સાર, તેડી વિપ્ર તણા કુમાર. ૨૨૧
તમો એસજો સર્વે સાથ, સંકલ્પ કરવો મારે હાથ;
એસઠ જોગણી સંતોખવી, પૂરણ પ્રીતે તે પોખવી. ૨૨૨

સમજાવ્યા પોતે રાજનં, કોઈ ખીક ધરશે મા મનં;
 નાહ્યા સર્વ તે ક્ષુધારથી, છે પરવશ સૌ વિદ્યારથી. ૨૨૩
 ગુરુપત્નીનું વચન જ જાય, વિદ્યા ભણી તે મિથ્યા થાય;
 કુમકુમ ચંદન સિંદુર સાર, ઘાલ્યા કંઠ કુસુમના હાર. ૨૨૪
 ભાણુમાં પીરસ્યાં ભોજનં, સ્વામી સહિત ખેડા સૌ જનં;
 પંચામૃત લાડૂ ને ધૂત, પીરસી પાક સામગ્રી તરત, ૨૨૫
 કહાડી કુંડ વચ્ચે આણિયા, બત્રીશ લક્ષણ જુગતે જાણિયા;
 ઉમાદે વચમાં આવિયાં, ઉડણુ દંડ કરમાં લાવિયાં. ૨૨૬
 મંત્ર હતો તે સુણમાં લીધ, જોગણીનું આવાહન કીધ;
 મહેલ્યો દંડ ને નીચી વળી, પ્રદક્ષિણા કરવાને પ્રી. ૨૨૭
 ઉડો ભવાની લેજો ભોગ, મનવાંછિત ટાળો મુજ રોગ.

દોહરા.

એટલે વિક્રમ ઊડીઓ, મારી હાક પરચંડ;
 નાહો ચેતાવી સર્વને, લીધો ઉડણુ દંડ. ૨૨૮
 ગુરુ સહિત તે દોડિયા, પાછું ન જુવે કોય;
 એટલે આવી જોગણી, કરમું કૌતુક હોય. ૨૨૯
 ખાઉં ખાઉં કરતી ઉતરી, નર ન દીઠા તે ઠાર;
 વેહેંચી ભાગ ચોસઠ કચ્ચા, ભક્ષ કરી તે નાર. ૨૩૦
 હાહાકાર સધળે થયો, કોપ્યાં ત્યાંનાં લોક;
 ચોસઠ ખાધા ભવાનિએ, સજ્જન પામ્યા શોક. ૨૩૧
 નાહો ચોસઠ એકલા, કર્યો મન વિચાર;
 વહાણું વાતે નીસર્યા, ત્યાંથી જોજન ખાર. ૨૩૨

ચોપાઈ.

થાંક્યા ધણી લાગી છે ભૂખ, સહુ કષ્ટી વેઠ મહા દુઃખ;
 નગર સીમાડે આંખો એક, રાજ ખોલ્યો કરી વિવેક. ૨૩૩
 સહુ ખેસો ઠરીને આ ઠામ, હું જઈને જોઈ આવું ગામ;
 રહ્યા ત્રેસઠ ઠરી તે ઠામ, રાજ ચાલ્યો જોવા ગામ. ૨૩૪
 વળ્યો નગર ભણી તે વાટ, નહિ માનવી ઉઘાડાં હાટ;
 ભચ્યા માલ ખજાના દ્રવ્ય, મનુષ્ય વિના સૂનાં છે સર્વ. ૨૩૫

હાટ ઉઘાડાં દોસીતણાં, ભર્યાં વસ્ત્ર અમૂલક ધણાં;
 પારખ સુખડીઆ સોનાર, દુકાન હાટ છે અપરમપાર. ૨૩૬
 ખોળ કરી પરાં ને કોટ, નહિ પશુ પંખી માનવી ઝોટ;
 અચરત પામ્યો અદ્ધકું રાય, જોતો જોતો આધો જાય. ૨૩૭
 રાય ધીર મનથી નવ ડરે, કાયર નિશ્ચે બિહિને મરે;
 જોયું નગર ને લીધો પાર, એટલે આવ્યો રાજદરબાર. ૨૩૮
 પેઠો મોહોલા ઉપર અડ્યો, ઊંચી અટારી ઉપર ચઢ્યો;
 પાથરી છે શય્યા એક ત્યાંહે, બેઠી બિલાડી એક તે માંહે. ૨૩૯
 જોઈ રહ્યો છે તેને ભૂપ, નહીં બિલાડી કારણરૂપ;
 સુના મંદિરમાં બેસી રહ્યાં, નગરતણાં માણસ ક્યાં ગયાં. ૨૪૦
 હું ઉજ્જણપતિ વિક્રમ રાય, આવ્યો તારા મોલ જ માંય;
 બિલ્લ બોલ શું છે રે દુઃખ, ઈશ્વર તારી ભાંગે ભૂખ. ૨૪૧
 બીલાડીએ સાન જ કરી, કાજળ ડાબલી આગળ ધરી;
 અંજન કીધું છે જોટલે, નવજોળના થઈ તેટલે. ૨૪૨
 રાજા કહે તારું શું નામ, ઉજ્જડ થયું ક્યમ તારું ગામ;
 ત્યારે સ્ત્રી ત્યાં બોલી વાત, ચંદ્રશેખર તે મારો તાત. ૨૪૩
 દૈત્યે માર્યાં માણસ ધણાં, નગર ઉજ્જડ કીધાં અમતણાં;
 લોક સહુ તો દુઃખિયા થયા, કોઈ ખાધો કોઈ નાશી ગયા. ૨૪૪
 મને એકલી ઝાલી બાંહ, રાખી છે કારાગૃહમાંહ;
 અંજન કરી બિલાડી કરે, ચારા અર્થે વનમાં ફરે. ૨૪૫
 આવે છે રાતે આ ઘર, બીજે અંજનથી કરે છે નાર;
 મુજ પર રાખે છે બહુ મંન, જેવી પેટની હોયે તંન. ૨૪૬
 હવડાં આવશે કરતાં વાત, જોતાં કરશે તુજની ધાત;
 તારો ડરાવ્યો તે નહિ ડરે, કોઈનો માર્યો તે નહિ મરે. ૨૪૭
 એવું બળ છે મહા પ્રચંડ, અજિત એની પાસે દંડ;
 તે દંડ જ્યારે વાગે શીશ, એ પાપી મરશે તે દીશ. ૨૪૮
 તે દંડની નિત્ય પૂજા કરે, તે પાછળ પ્રદક્ષિણા ફરે;
 હોઠો મૂકે એટલી વાર, તેનો છે એને આધાર. ૨૪૯
 લીધી વાત એનાં મનતણી, વળતી બોલ્યો ઉજેણી ધણી;
 છાનો રાખ મને તું ઘેર, હું જ કરું પાપીની પેર. ૨૫૦
 સ્ત્રીએ જોઈ તેની સૂજ, ઠામ એક દેખાડી ગૂંજ.

દોહરા.

અંજન આંજ્યું એહને, કરી બિલાડી ત્યાંહ;	
રાંજ જઈ છાંનો રહ્યો, તેનાં મન્દિર માંહ.	૨૫૧
એટલે પાપી આવિયો, સેજ હુતી જ્યાં ઠાર;	
અંજન આંજ્યું તેહને, તત્ક્ષણ થઈ તે નાર.	૨૫૨
સ્નાનકર્મ તેણે કર્યું, પછે કશું સ્મરણ;	
હંડ હતો જે હાથમાં, તેને મેલ્યો ધરણ.	૨૫૩
પ્રદક્ષિણા પોતે કરી, નમીને લાગ્યો પાય;	
નિરખીને પછે નિસર્યો, મહા બળિયો તે રાય,	૨૫૪
એત એત રાંજ કહે, ચઢાવીને બહુ રીશ;	
હંડ હતો તે આપટ્યો, તે પાપીને શીશ.	૨૫૫

ચોપાઈ.

તરફડી પડ્યો દૈત્ય ત્યાં તરત, પામ્યો એક પલકમાં મરત;	
વાયુ વેગે વાત જ થઈ, ખબર દશ દિશા ફરી ગઈ.	૨૫૬
તરત લોક આવી ત્યાં વસ્યાં, સુખ પામ્યાં સહુ હેતે હસ્યાં;	
સ્ત્રીને ઘેર આવ્યાં માળાપ, ટાળ્યા સહુ લોકોના તાપ.	૨૫૭
ન રહ્યું દુઃખ કોને મન કશું, તરત આવીને ગામ જ વસ્યું;	
ત્રેસઠ જે પોતાના જન, મનવાંછિત પામ્યા ભોજન.	૨૫૮
રાયે જાણ્યા વિક્રમ રાય, તત્ક્ષણ જઈને પડિયા પાય;	
મુજને આશીર્વાળ કીજીએ, એ કન્યા રાયજી લીજીએ.	૨૫૯
તે કન્યાને પ્રીતે વરી, કુંકળમાં તે આવ્યા ફરી;	
પ્રકાશ થયું પોતાનું નામ, મળવા આવ્યું બાધું ગામ.	૨૬૦
કુંકળરાયે વિનતિ કરી, પરણાવી પોતે દીકરી;	
પુરોહિતને ઘેર કન્યા એક, ગુરુને પરણાવી વિવેક.	૨૬૧
વિદ્યાર્થીને ઘેર મોકલ્યા, રાય ઉજોણ આવ્યા એકલા;	
ત્રેસઠનાં ત્યાં ટાળ્યાં દુઃખ, ભાંગી જન્મ જન્મની ભૂખ.	૨૬૨
ખેય હંડ જે કન્યા રૂપ, લઈ આવ્યા ઉજોણીભૂપ;	
ચતુરાં લાવ્યા ચતુરસુખણ, હરખે ગડગડિયાં નિશાન.	૨૬૩
મહેલે ઉતર્યાં તે નર નાર, સુંદર શોભા તેણે ઠાર.	

દોહરા.

જઈ દમની ચરણે નમ્યો, પોતે વિક્રમ રાય;	
દંડ જિત્યા દેખાડ્યા, મહેલ્યા જઈને પાય.	૨૬૪
ધન્ય અનિત ધરણીપતી, ત્રંખાવટીએ જાએ;	
જે જે ચર્યા મહોલની, મહિસાગરમાં નહાએ.	૨૬૫
કરે રાજ ત્રંખાવટી, ત્રંખક તેનું નામ;	
ત્રંખકસેન તો બહુ થયા, પણ એ સાચું નામ.	૨૬૬
વચન લઈ તે સંચર્યો, સાસુએ દીધી શીખ;	
સાથે વીર વધતાળ છે, મન નવ આણી બીક.	૨૬૭
પહોંત્યો ગઢ ત્રંખાવટી, નિશા સમે તે ભૂપ;	
અદૃષ્ટ વિદ્યાએ કરી, દીઠું નગર અનૂપ.	૨૬૮
મહિસાગર નાહ્યા જઈ, જોયા ઘાટે ઘાટ;	
નગર જ નિરખ્યું સ્નેહશું, ગયા રાજની વાટ.	૨૬૯
જોયાં ધર પુર મેડીએ, જોયા મહેલ અવાસ,	
ચઢ્યો ઊંચો અટારીએ, સ્ત્રી દીડી તે પાસ;	૨૭૦
ત્રિયા તેર વરસતણી, લક્ષણુ ગુણુ શુભ રૂપ;	
તે ઠામે ઠરિને રહ્યો, પોતે વિક્રમ ભૂપ.	૨૭૧
ચર્યા જીએ તેહની, નિશા ગઈ છે પહોર;	
સાંઠ ઉપર વાહન કરી, આવ્યો દૂત તે ઠોર.	૨૭૨
મેલી હંટને ખારણે, આવ્યો ધરમાં તેહ;	
વાટ જોતીતી માનિની, જેમ બપૈયો મેહ.	૨૭૩
તારી સાથે આવું છું, જોસો બહાર જ ઠામ;	
એટલે પોપટ આવિયો, દામોદર શુભ નામ.	૨૭૪
કાગળ કોટે બાંધિયો, આવ્યો સ્ત્રીની પાસ;	
પ્રણામ કીધો પોપટે, સ્ત્રીએ દીધી આશ.	૨૭૫
રાજ વિક્રમ તે જીવે, પરાક્રમ તેનાં પ્રોહ;	
પોપટ દીઠો પોતાતણો, થઈ રહ્યો દિગ્મૂહ,	૨૭૬
કાગળ ઉડેલ્યો કામિની, તે વાંચીને જોય;	
પાછળ રાજ ઉભો રહ્યો, તે નવ જાણે કોય.	૨૭૭

સ્વસ્તિશ્રી ત્રંબાવટી, રતનમંજરી નામ;	
લખિતગ ધાંચણુ દમની, વાસ ઉજેણી ગામ.	૨૭૮
સમાચાર એક પ્રીછજે, પાડી વિક્રમશું હોડ;	
મુજને જિતી તે વરચો, લાગી મુજને ખોડ.	૨૭૯
હુંશ ન પાહોતી આપણી, જે ધારીતી પેર;	
કાળાગૃહે પડી કામિની, વિક્રમસેનને ઘેર.	૨૮૦
ભલું દુઃખ દારિદ્ર્યનું, ભલી વેઠવી ભૂખ;	
તેથી ભૂંડું ભૂપ ધર, સ્ત્રી માણસને દુઃખ.	૨૮૧
વાત કોષશું થાય નહિ, બહાર નવ જવાય;	
રુડું ભૂંડું જણાય નહિ, રહિ કાળાગૃહમાંય.	૨૮૨
વચને બાંધી હું રહી, જોડીને બે હાથ;	
આપણુ રહિયે એકઠાં, વાત કરું તમ સાથ.	૨૮૩
તમ ભણી રાજ મોકલ્યા, આવ્યા છે તુજ પાસ;	
તેને તો વરજે તમે, પહોંચે મનની આશ.	૨૮૪
લખનાર નાર પોતાતણી, અચરત મોટું એહ;	
પોપટ ધર પોતાતણો, મહિપત મન સંદેહ.	૨૮૫

ચોપાઈ.

રતનમંજરિયે વાંચ્યો પત્ર, રાય વિક્રમે વાંચ્યો તત્ર;	
તેનો ઉત્તર લખિયો આટ, બાંધ્યો તે પોપટની કોટ.	૨૮૬
ત્યાં જઈને તો કેજે નાય, રતનમંજરી વરે કોષ રાય;	
સુણી શુક ચાલ્યો જેટલે, કાગળ ફાડી નાંખ્યો તેટલે.	૨૮૭
ઘેલી રાંડ ધાંચણુ દીકરી, તારું પાપ જે એને વરી;	
મારું રતનમંજરી નામ, નવ રહું વિક્રમ ગુલામ.	૨૮૮
એવા કંઈ આવે કંઈ જાય, વિક્રમ તો તુજને ગંધાય;	
હશી પંડી તે સૈયર સાથ, જે આવે વિક્રમ મુજ હાથ.	૨૮૯
મહિપત બાંધું મારે ઘેર, કોષ ન જાણે તેવી પેર;	
દાસીને હેડી મોકલી, ઉપર રહી રાણી એકલી.	૨૯૦
આવ્યો તો જે પેલો દૂત, તેજો ધરમાં ભંગડભૂત;	
કહો તમે ક્યાંથી આવિયા, સમાચાર શા શા લાવિયા.	૨૯૧
તમને નરપત તેડે આજ, સચ્ચાં સર્વ આપણનાં કાજ;	
લીધા ધરમાંથી શણગાર, બીજે માલ તો અપરમ પાર.	૨૯૨

રત્ન પેટી લીધા અભેદંડ, આપ્યાં દૂતને તે પરચંડ;
 જાઓ મૂકો ઊંટ ઉપર જઇ, પછી આપણુ યે જઇએ વહી. ૨૯૩
 સાંઢણી ઉપર તે તો ધરચું, પછે વિક્રમે મન આચરચું;
 દંડ પ્રતાપે નાશી જશે, હાથ ન રહી તો શી ગત થશે. ૨૯૪
 દંડ પેટી ઉંટપર મૂક્યો, મૂરખ મન તે તો ચૂક્યો;
 વૈતાળ ગયો તે વસ્તુ જ હરી, બેઠો રાય ધીરજ મન ધરી. ૨૯૫
 એતવ્યા વણુ તો નવ મારિયે, ક્ષત્રી ધર્મ તે ક્યમ હારિયે;
 પૂછે રાય કોણુ કરે જોર, દૂત જોર કે સ્ત્રીનો ચોર. ૨૯૬
 સારે દૂતને ચઢી છે રીશ, ગાજો દીધી ત્યાં દશ વીશ;
 મારચું ખડ્ગ લીધા છે પ્રાણ, પડ્યો વાટમાં તેહ અજાણ. ૨૯૭
 પછે દૂતનું લીધું રૂપ, સ્ત્રી પાસે આવ્યો છે ભૂપ;
 જો ગમે તો આવો તમો, ચાલો ખોટી થાઉં છું અમો. ૨૯૮
 ઉડી નાર તે આગળ થઈ, ઊંટ ઉપર બેઠી તે જઈ;
 બીક ન આણી કોની ચંત, ખેડી સાંઢણી લીધા પંથ. ૨૯૯
 પૂવ દિશા હાંક્યો જોડલે, નારી તે બોલી તેડલે;
 આપણે જવું પશ્ચિમ દેશ, કેમ કરો પૂર્વમાં પ્રવેશ. ૩૦૦
 મારે શું પશ્ચિમનું કામ, તેડી જાઉં છું મારે ગામ;
 વાંકું વચન તે સાથે કરચું, રૂપ પોતાનું પ્રગટ જ કરચું. ૩૦૧
 દંડ અને પેટી તો ગઈ, તે નારી તો નરવશ થઈ;
 પેટી દંડનું ભાંચું જોર, થઈ ગઈ નારી ત્યાં તો ચોર. ૩૦૨
 શું નામ તાહરું ક્યાં રહે, ક્યાં લઈ જાઓ મુજને કહે;
 મારું તો જુગારી નામ, વસવું મારે માળવ ગામ. ૩૦૩
 કરું કામ અણુચિતવ્યાં ઘોર, સ્ત્રીમાણસનો હું છું ચોર.

દોહરા.

નિઃશ્વાસ મૂક્યો નારીએ, દૈવ ન પહોંતી આશ;
 મનનો માન્યો મૂકીઓ, પડ્યાં જુગારી પાસ. ૩૦૪
 જુગારી હાથે સાંકળ, મરડટ કંઠે હાર;
 ઘેલી સ્ત્રી શર બેડલું, રહે કેટલી વાર. ૩૦૫
 લંગી વસની આળસ, લંપટ જુગારી આપ;
 એવો કંથ જે કામિની, તેનાં પૂરણ પાપ. ૩૦૬

નમેરો નિદ્રાળુઓ, દીન દયાહિન રોગ;	
એવો કંથ જે કામિની, તે કામિનીના ભોગ.	૩૦૭
કાગળ પોપટ લાવિયો, મુજ સહિયરનો મર્મ;	
તે વિક્રમને નવ વરી, ત્યાં ફૂટયું મુજ કર્મ.	૩૦૮
પરદુઃખલંબન સુખકરણ, અજિત અભેદી આપ;	
એવો પુરુષ મેં પરભવ્યો, ભોગવું તેનાં પાપ.	૩૦૯
નવ ખંડ જેની નામના, પવિત્ર જેનો દેહ;	
તેવો પુરુષ મેં પરભવ્યો, તેનું ફળ આ તેહ.	૩૧૦
સુરજ દેવ સાક્ષી તમો, નિર્મળ તારું નામ;	
મેજો કરજો મહીપતિ, કરો કામિનીનું કામ.	૩૧૧
અંધ્યા શાપ દેહું છું તને, હું અખળા સ્ત્રી જાત;	
ક્યમ લાવ્યો મને છેતરી, કીધી મોટી ધાત.	૩૧૨

ચોપાઈ.

ત્યારે તે જોલ્યો રાજન, તારું કોના ઉપર મન;
ત્યાં પહોંચાડી મૂકું તેને, શાને રીશ કરે છે મને. ૩૧૩
તારા મનમાં જે હોય આપ, સત્ય ન કહે તો તુજને પાપ.

દોહરા.

ત્યારે નારી જોલિ સહિ, વિક્રમ ઉજોણ ભૂપ;	
સકળ કળા ગુણ જાણુ છે, શીળવંત સ્વરૂપ.	૩૧૪
રાજ રાજેશ્વર છે ગુણી, હરસત માત હજૂર;	
તેને મળવા મન ધણું, જે નારાયણ નૂર.	૩૧૫
વચન પાળ તું તાહરું, મેળવ વિક્રમ રાય;	
સરે અર્થ તવ માહરો, હૈકું શીતળ થાય.	૩૧૬
ત્યારે જુગારી જોલિયો, કંઈ વિક્રમ અંધાણ;	
તેને તું ક્યમ જોળજે, જોલ ચતુરસુખાણ.	૩૧૭
પગે પદ્મ છે તેહને, ઢીંચણ સૂધી હાથ;	
જમણે હાથે ચક્ર છે, તે પૃથ્વીના નાથ.	૩૧૮
કમળપત્રશાં નેત્ર છે, અરુણવંત છે તેજ;	
ચંદ્રવદન ચંચળ મતિ, નારાયણશું હેજ.	૩૧૯

છોડ્યો મણિ ગાંઠે થકી, આંધો સ્ત્રીને હાથ;
 જાણે દિનકર ઉગીઆ, દીઠો તે નરનાથ. ૩૨૦
 પાગે લાગી પંચિની, શું છે તમારું નામ;
 વીશ વસા વિક્રમ તમે, તેજપુંજ મહા-કામ. ૩૨૧
 ચોપાધ.

સાખાશ શ્યામા ડાહ્યાં તમે, જોયાં વિક્રમ તે તો અમો;
 નગર ચર્ચા જોવા આવિયો, પોપટ કાગળ ત્યાં લાવિયો. ૩૨૨
 તે પૂઠથી મેં વાંચિયો, પેટી દડ મેં તો સાંચિયો;
 દૂત હતો તે મેં મારિયો, ચેતાવ્યો જીદ્દે હારિયો. ૩૨૩
 તમને જોસાડી સાંઢે કરી, લાવ્યો પંથે જાઉં નહિ હરી;
 મારા સમ તમને હોય મન, ત્યાં પહોંચાડું આણે દન. ૩૨૪
 વચન સાંભળ્યું વિક્રમતાણું, હરખી નાર તે મનમાં ધણું;
 ગાંધર્વવિવાહ હેતે કરી, રતનમંજરી વિક્રમશું વરી. ૩૨૫
 ચાલ્યાં આવે છે તે વાટ, મટયા મનતાણા ઉચ્ચાટ;
 એહ વાત અહિંયાથી રહી, પેલા પોપટની શી ગત થઈ. ૩૨૬

દોહરા.

કાગળ રતનમંજરીતણો, લેધને ચાલ્યો પંથ;
 તેણે વિચાર્યું આવતાં, થઈ વિસામણ ચંત. ૩૨૭
 દીકું દમલપુર વાટમાં, જીગતે જોતો જાઉં;
 મળે જો મારો બધવો, સહેજે સુખિયો થાઉ. ૩૨૮
 મળવાને પરદેશડે, બાંધવકેરે કાજ;
 તે રહે છે આ ગામમાં, ભાંગું મારી દાઝ. ૩૨૯
 એમ કહિ વળિયો ગામમાં, મળવા મિત્ર જ પેર;
 બાંધ્યો રહે તે પાંજરે, નીલી ગુણિકા ઘેર. ૩૩૦
 બાંધ્યું પાંજરું બારણે, ગંગારામ છે નામ;
 ત્યાં દામોદર આવિયો, બંધવકેરે ઠામ. ૩૩૧
 દષ્ટે દષ્ટ મળ્યા જોહુ, પહોંત્યા મનના કોડ;
 ગુંજ કરવા માંડી ત્યાં, બાંધવ જીગતે જોડ. ૩૩૨
 કહો બાંધવ ક્યમ આવિયો, ગયા હતા કુણુ દેશ;
 સુખ દુઃખ કહો તમતાણું, કાં વેઠો પરદેશ. ૩૩૩

ઉજેણીપત રાજ્યો, પવિત્ર મનશું પેર;
 પરણ્યો ધાંચણ દીકરી, હું છું તેને ઘેર. ૩૩૪
 કાગળ લખને નીસર્યો, ગયો ત્રંખાવટી ગામ;
 તે રાજની બેટડી, રતનમંજરી નામ. ૩૩૫
 મહારાજ વિક્રમ આવિયા, ચર્યા જોવા કાજ;
 કરે રાજ શ્રી રામનું, મોટા જે મહારાજ. ૩૩૬
 રતનમંજરી પરણશે, મારા કાગળ માટ;
 વહાણું વાતે આવશે, આજ ગામની વાટ. ૩૩૭
 શુભ અસ્વારી સાંઢ છે, રતન પેટી પરચંડ;
 કન્યા છે તે પદ્મિની, પાસે અભેજિત દંડ. ૩૩૮
 તે પહેલાં હું નિસર્યો, ખાઉં વધાઈ વરત;
 તે દમની મને આપશે, હાર અમૂલક તરત. ૩૩૯
 સુખશાતા છે અતિ ઘણી, આનંદ અદેકો ચંત;
 મળ્યા ભેટ્યા શીખ ઘો, જાઉં મારે પંથ. ૩૪૦

ચોપાઇ.

વારુ કહી તે થયો વિદાય, એક એકની કહી કથાય;
 પેલે પોપટે વચન જ કહ્યું, તે ગુણિકાએ સર્વે લહ્યું. ૩૪૧
 સુણ્યું વચન એ મારું ભાગ્ય, એવો હું પામું ક્યાં લાગ;
 પ્રપંચ કરું હવે રુડી પેર, પેટી પદ્મિની આણું ઘેર. ૩૪૨
 એવો મનમાં ધડિયો ઘાટ, જઈ બેઠી રેકીને વાટ;
 પ્રાતઃકાળ થયો જોડેલે, આવી સાંઢ નિકટ તેડેલે. ૩૪૩
 હેઠાં ઉતર્યાં નર ને નાર, તેણે મનમાં કર્યો વિચાર;
 ભક્ષ ભોજન અહિંથી લીજીએ, પછે પંથ આપણુ કીજીએ. ૩૪૪
 ગયા રાય તો ગામ જ માંહ, નાર સાંઢ રહી રણમાંય;
 એટલે આવી ગુણિકા પાસ, મળી ભેટીને દીધી આશ. ૩૪૫
 મુજને તુજશું અદકું હેત, તું તો મારી સગી ભાણેજ;
 તું સગી ભગિનીની દીકરી, વારુ થઈ વિક્રમશું વરી. ૩૪૬
 વિક્રમ ઉતર્યા મારે ઘેર, તેડવા મોકલી તમને ઘેર;
 તેનું કપટ તો નવ જાણિયું, જ્ઞાન હૃદયમાં નવ આણિયું. ૩૪૭
 મળ્યાં વળગ્યાં બાહે હાથ, ગઈ નારી તે ગુણિકા સાથ;
 રતન પેટી ને સાંઢ જ લીધ, કારજ ગુણિકાનું તો સીધ. ૩૪૮

રતનમંજરી ગઈ ધરમાંહ, ચર્યાં ભુંડી દીડી ત્યાંહ;
ક્યાં ગયો મારો ભરથાર, જે મારો હૃદયનો હાર. ૩૪૯
તે નર પાપે દેહ ન ધરું, કરડી જીભને હવડાં મરું;
તારા કુળમાં શો વહેવાર, મુજને કયમ લાવી આ ઠાર. ૩૫૦

દોહરા.

ત્યારે ગુણિકા બિચરી, સન્ને રૂડા શેણુગૌર;
જેવા મન તારે ગમે, ભોગવી લે ભરથાર. ૩૫૧
ગુણિકા જાત છે આપણી, મોટા જનશું પ્રીત;
નિત્ય દિવાળી આપણે, નવલા રંગ નિતનિત. ૩૫૨
પલંગ પાન ને હારડા, શુભ સંક્રામણ સેજ;
નર રૂડા નિત્યે નવા, ભોગવ આણી હેજ. ૩૫૩
રાજને તો સ્ત્રી ધણી, સંભવે નહિ સંભોગ;
વારો ન આવે વરસમાં, ત્યાં તો પૂરા ભોગ. ૩૫૪
નીચ વાત નારે સુણી, અંગે બીડી ઝાળ;
કે મારું કે હું મરું આણું મારો કાળ. ૩૫૫
પરવશ પડી તે શું કરે, ધારણુ રાખી મન;
મોટાં મંદિર માળિયાં, ભામિની રહિ ભૂવંન. ૩૫૬
સોદો લીધો વિક્રમે, આઝ્યો તેવો આપ;
વનિતા ન દીડી વાટમાં, તનમાં પ્રગટયો તાપ. ૩૫૭
વલ્યો ગામમાં વીર તે, દંડ પોતાને હાથ;
ગલી કુંચીએ ખોળતો, વિચાર કરે મન સાથ. ૩૫૮
એમ કરતાં નિશા થઈ, દુઃખ પામી તે નાર;
તે નાહી ધરમાં થકી, ખૂમ મારતી બહાર. ૩૫૯
મળી બહાર બહુ મેદની, માનવ જોતાં વાટ;
તે નગરના નરપતિયે, જાણી સધળી વાત. ૩૬૦
કહે બાધ તું ક્યાં રહે, શું દુઃખ નિશ્ચયે દેહ;
વિજેગ પડ્યો પરણ્યાતણો, સાચું માનો એહ. ૩૬૧
કાજ લક્ષિને હું મરું, એટલું મારે કામ;
બીજા શું જોલું નહીં, કાચ ન લેશો નામ. ૩૬૨
કાજ ભરાવ્યાં શકટ ભરી, ચાલી સરિતા તીર;
એટલે જોવા ત્યાં ગયો, પોતે વિક્રમ વીર. ૩૬૩

ચોપાઈ.

પોતાનો પાત દીઠો, દષ્ટ, ગયું મન થકી સધળું કષ્ટ;
 દીડી પ્રીત જે જાણની ધણી, પૂછ્યું ગામકેરે તે ધણી. ૩૬૪
 ક્યાંથી આવ્યા કુણ જ ગામ, પ્રકાશ કર્યું પોતાનું નામ;
 દેવરૂપ દેવાંશી દેહ, અધિક પૃથ્વીપતિ પોતે તેહ. ૩૬૫
 કહી પ્રતિજ્ઞા સાચી વાત, ઝાળખિયો અવનિપતિ તરત;
 તેડયો ઘેર દેહ બહુ માન, મૂક્યાં પાન મેવા પકવાન. ૩૬૬
 કંગાલને કરુણા કીજિએ, કાંઈ હુકમ મુજને દીજિએ;
 તારા નગરમાં નીલી નાર, તેને તેડાવો આ ઠાર. ૩૬૭
 અણાવી સાંઠ પેટી ને ગર્થ, ઘેર જોલાવી સાચો અર્થ;
 શીશ મુંડી ખર વાહન કરી, બધા નગરમાંહે ફેરવી. ૩૬૮
 ઠરી રહ્યો ત્યાં વીર સુળાણ, ત્રણાવટીએ થયું છે જાણ;
 પગલે પગલે કટજ ચઢ્યું, પગલું દમલપુર માંહે પડ્યું. ૩૬૯
 લાગી રાઠ આણીને ક્રોધ, માંહેમાંહે વળગ્યા ભેધ;
 વઢતાં દિન વિત્યા છે ચાર, માંડણરાયે કર્યો વિચાર. ૩૭૦
 આપણા ઉપર ત્રંબક વઢે, શે વાંકે સેના એ ચઢે;
 ગયા ભાટ નિવારણ કાજ, વઢો કુણ દિવસની દાઝ. ૩૭૧
 તારા નગરમાં મારા ચોર, તેણે કામ કર્યું છે ઘોર;
 રતન પેટી ને રતનમંજરી, તે તો ચોર લાવ્યો છેતરી. ૩૭૨
 તેને કહાડી આપો મને, તો તો જીવતો મૂકું તને.

દાહરા.

રાજ શું જાણો નહીં, મન વિચારો જાણ;
 રતનમંજરી લાવિયો, વિક્રમ વીર સુળાણ. ૩૭૩
 સુણતે આનંદ ઉપન્યો, શીતળ થઈ સૌ કાય;
 પ્રદક્ષિણા દેધને નમ્યો, વિક્રમ ફેરે પાય. ૩૭૪
 ધન હું ધન એ દીકરી, ધન મારો અવતાર;
 હેતે આવો નગરમાં, શોભે સહુ સંસાર. ૩૭૫
 દમલપુરનો રાજિયો, જોલ્યો માંડણ રાય;
 વરો ખેટિ એક માહરી, સકળ મનોરથ થાય. ૩૭૬

ચોપાઈ.

એક પરણી તેની કન્યાય, પાછા ત્રંબાવટીએ જાય;
રીત ભાત તે પૂરણ કરી, ખીજ વાર તે કન્યા વરી. ૩૭૭
હરખે વાગ્યાં દોલ નિશાન, આવ્યો વિક્રમ વીર સુખણ;
કન્યા પેટી દંડ રતન, લાવ્યો ઘેરે કરી જતન. ૩૭૮
સ્ત્રીઓ ઉતારી મહોલાં પાસ, દેવદમનીને દીધી આશ;
વચન તમારું મસ્તક ધરું, હવે હુકમ દો તેવું કરું. ૩૭૯
આણ્યા તરણ દંડ તે દીશ, કહો તે વાત ચહડાવું શીશ.

દોહરા.

કહે દમની કહું તે કરો, આપ નગર ભૂપાળ.
વીર ભટ નામે વિપ્ર છે, તેડીને ધન આલ. ૩૮૦
આળક પુત્રી તેહની, તેનું સરસ સ્વરૂપ;
ચર્યા જે જે તેહની, ભોળા ન થશો ભૂપ. ૩૮૧

ચોપાઈ.

પ્રાતઃકાળ થયો જેટલે, વીર ભટ તેડયો તેટલે;
માન દીધું રીઝીને રાય, કુમકુમ ચંદન પૂજી પાય. ૩૮૨
રત્નથાળ તે આગળ કરી, હેતે હેમની મોરો ધરી;
મહારાજ હેતે લીજિએ, પતિતને પાવન કીજિએ. ૩૮૩
લાગ્યું બ્રાહ્મણને અદકું દુઃખ, રાજા ઉપર મરડયું મૂખ;
ભાઈ મારે શો એના અર્થ, રાજદ્વારમાં નેધએ ગર્થ. ૩૮૪
માંસ રુધિરનો ભુંડો આહાર, રાજપ્રતિગ્રહ ભારે ભાર;
દશ ખાટકી કરે જેટલું, એક ચક્રીને ઘેર તેટલું. ૩૮૫
દશ ચક્રી કરે જે આપ, તેટલું એક ગુણિકાનું પાપ;
દશ ગુણિકાતાણું અધ જેહ, એક નરપતિને ઘેર તેહ. ૩૮૬
નિંદા કરીને નાશી ગયો, કોડી એક લેવા નવ રહ્યો;
એમ કરતાં પડી જવ રાત, રાયે વિચારયું હૃદય સાથ. ૩૮૭
જેઉં ચર્યા એના ધરતણી, સમૃદ્ધિ છે એને ઘેર ઘણી;
વાલ્યો કાછડો ફેટો કશી, ચાલ્યો તે બ્રાહ્મણ ધર ધશી. ૩૮૮
કોઈને વાત ન કહી તે રાય, જાના વીર ધીર એ જાય;
અદૃષ્ટવિદ્યા મનમાં ધરી, ધર ચર્યા જૂએ તે ફરી. ૩૮૯

ઘટિકા ઐય નિશા વિસ્તરી, બ્રાહ્મણની પુત્રી નીસરી;
 સકલ કળા ગુણુ જ્ઞેયન સાર, લક્ષણુ બુદ્ધિવંત છે બાળ. ૩૯૦
 તેની પાસે દંડ જ એક, તેની શોભા વિવિધ વિશેક;
 નિકળી ધર મેલી બારણે, રાય નિકળ્યો જોવા કારણે. ૩૯૧
 ચૌદે જઈને ઊભી રહી, પ્રધાનપુત્રી તે સ્થાનક ગઈ;
 ત્રીજી તનયા વણિકજવણી, તે સહુની શોભા છે ઘણી. ૩૯૨
 ચોથી છે હત્રીતી નાર, મળ્યાં એકઠાં ટોળે ચાર;
 મળી સહુ વિચાર જ કરે, અરાંપરાં ચૌટામાં ફરે. ૩૯૩
 લીધાં પાન ફેફળ ને હાર, લીધા મેવા અપરમપાર;
 લીધી સામગ્રી પરણ્યાતણી, લીધો ચૂડો ચુંદડી ઘણી. ૩૯૪
 વસ્ત્રતણો લીધો અખાર, થયો મણુ ઝાઝેરો ભાર;
 આપ માથે કોઈ નવ ધરે, તું લે તું લે એમ સૌ કરે. ૩૯૫
 લાવો મજુરને આણે દીશ, આપે લઈ ઉપાડે શીશ;
 એક આધી તેડવાને ગઈ, ઊભો રાય મજૂરજ થઈ. ૩૯૬
 ભાર ઉપાડવાનું છે મન, પેટ ભરી જમાડો અંન;
 ઉપાડ ગાંસડી તું અમતણી, આપશું અંન સામગ્રી ઘણી. ૩૯૭
 કંગાળ સરખું દીકું રૂપ, નવ ઓળખાણો ભારે ભૂપ;
 પોતાના મદમાં ચાલી જાય, ન ગણે કોને લેખામાંય. ૩૯૮
 અલ્યા તું રહે છે કુણુ ગામ, તારું શું કહે છે સહુ નામ;
 માટકો મજુરજ નામ માહરું, કામ કરું નિત્યે તાહરું. ૩૯૯
 જોલ્યો જોલ ગરીબ કંગાળ, હસે સહુ લાગે છે વહાલ;
 રાજને શિર મેલ્યો ભાર, નિકળ્યાં નગરથકી તે બહાર. ૪૦૦
 વહેળા પર્વત નદી ને પહાડ, જે દેખીને ધૂજે હાડ;
 ચાલે ચારે ચતુરસુજણુ, જ્યાં હતું ગાંધિવું મસાણુ. ૪૦૧
 તેમાં ગયાં આણી આહ્વાદ, જ્યાં હરસત તણો પરસાદ;
 ભૂત પ્રેત ને વ્યંતર ઘણાં, ટોળાં જદા કિન્નર તે તણાં. ૪૦૨
 અનેક જોગણી આકાશે ભમે, તે આવીને ચરણે નમે;
 જઈ હરસતની પૂજા કરી, નૈવેદ્યતણી તે થાળી ભરી. ૪૦૩
 સતુટ કરીને અંગે માત, પછે તેહને પૂજી વાત;
 મળ્યાં એકઠાં આપે ચાર, કયમ આવ્યાં છો આણે ઠાર. ૪૦૪

ત્યારે ખોલી ચારે જણી, પરણે છે સધયર અમતણી;
 પાતાળે વસે છે તેહ, કુંમકુમ વરણી તેની દેહ. ૪૦૫
 પરણવા આવી હશે ત્યાં જન, અમને દેશે ઝાઝાં માન;
 કુંમકુમવતી પરણે જેહને, અમ ચારે પરણું તેહને. ૪૦૬
 અમને જાવા આપો માગ, આજે વર વરવાનો લાગ;
 દંડતણી ત્રણ રેખા કરો, સુખે તે સ્થાનક પરવરો. ૪૦૭
 માટકા તું જેસી રહે આંહ, અમો આવશું વહાણાંમાંહ;
 ત્યારે માટકો અદકું રોય, મુજને મારી નાંખે ક્રોધ. ૪૦૮
 હું તો નહિ જવા દેઉં તને, હતો ત્યાં મૂકી આવો મને;
 અનેક ચરિત્ર એવાં બહુ કહ્યાં, સજની ચારે મનમાં લહ્યાં. ૪૦૯
 એક કહે એને મા છેડ, સુખે આપણી સાથે તેડ;
 ખાશે પેટ ભરીને ધાન, કહીશું તે કરશે નિદાન. ૪૧૦
 તે સ્થાનક માર્યો એક દંડ, પડી ગુહા એક મહા પ્રચંડ;
 પેઠાં સહુકો વળગી હાથ, તેડ્યો માટકો પોતા સાથ. ૪૧૧

દોહરા.

નગર સમીપે જઈ રહ્યાં, દીકું સરોવર નીર;
 નહાવા કેરે કારણે, જઈ ઊભી તે તીર. ૪૧૨
 દંડ વસ્ત્ર ને ગાંઠડી, ખીજ શુભ શણગાર;
 તે સૌંધું મજુરને, ક્ષણું ન લાગી વાર. ૪૧૩
 થઈ નગન નહાવા ગઈ, જળમાં ઝાકમઝોળ;
 છાંટે નીર એક એકને, કરે આપ કલ્લોલ. ૪૧૪
 સમયો વીર વૈતાળને, પ્રત્યક્ષ પ્રગટ હોય;
 વસ્ત્ર દંડ હરી ગયો, પાર ન પ્રીછે ક્રોધ. ૪૧૫
 વર આવ્યો ત્યાં પરણવા, તિલક કર્યુંતું ભાલ;
 તેને વીર હરી ગયો, જનમાંથી તત્કાળ. ૪૧૬
 જળમાં રહીને માગિયાં, માટકા લાવ શણગાર;
 હાથ ખંખેરી ઊઠીઓ, ખોલ્યો મુખ ઉચ્ચાર. ૪૧૭
 એ તો ક્રોધક લેઈ ગયું, ન રહ્યું મારી પાસ;
 માતા હવે હું શું કરું, ખોલ્યો મૂકી આશ. ૪૧૮
 ફટ ભુંડા જ ગામમાં, કુંમકુમવતીની પાસ;
 જળમાં સૌ ઊભાં રહ્યાં, થઈ મોટી ઉપહાસ. ૪૧૯

સાંભળ ભટ.

કર્યું જાણુ જઈ માટકે, મોકલાવ્યા શણુગાર;	
થઈ પાંચે ઘેર એકડી, કાણુ ન લાગી વાર.	૪૨૦
લગ્ન વેળા તતપર થઈ, હું જોતીતી વાટ;	
ભલે આવીંતમે આ તકે, મનનો દબ્યો ઉચ્ચાટ.	૪૨૧
લાવો વર ઉતાવળો, લગન જ વેળા જાય;	
વર તો ક્યાંઈ જડે નહીં, આકુળઆકુળ થાય.	૪૨૨
વિક્રમ રૂપ પોતે ધર્યું, ગયો આવી જ્યાં જનન;	
દીઠો સુંદર મહિપતિ, દીધાં ઝાઝાં માન.	૪૨૩
હવડાં એ પરણાવિયે, રીતભાત કરી પેર;	
પછે હાંકી કહાડ્યું, કન્યા લઈયું ઘેર.	૪૨૪

ચોપાઈ.

પીઠી ચોળી રાય શરીર, પચરંગી પહેરાવ્યાં ચીર;	
લગ્નતણી તો વેળા થઈ, એસાડ્યો ચોરીમાં જઈ.	૪૨૫
દીઠો વર શરદનો ચન્દ્ર, દિઠો અવનવો જેવો ઇન્દ્ર;	
દીઠો જેમ ઉગમતો ભાણુ, તેવો વિક્રમ વીર સુખાણુ.	૪૨૬
હેત પ્રીત નારીને કરી, પાંચે કન્યા તે વર વરી;	
મંગળ વર્ચી ખાધો કંસાર, સજ્જન કહે જિત્યો સંસાર.	૪૨૭
ગોત્રજતણી જઈ પૂજા કરી, વર જોઈ સહુની આંખડી ઠરી.	

દોહરા.

રાજા કહે તમે જોલિયાં, પાળો તેહ વચન;	
હું તે પેલો માટકો, આપોને ભોજન.	૪૨૮
મુજને ભાડે મોકલ્યો, જે આવી છે જન;	
તેને ઘેર જશે તમો, શું દો છો મુજ માન.	૪૨૯
હું તો સમજી આવિયો, પેટ ભરવાને કાજ;	
શિખ ઘો તો અમો સંચરે, તમો કરોજી રાજ.	૪૩૦
સુણીને સહુ વિરમે થયું, ન હોય માટકાનું કામ;	
એ તો ઉજેણુપત ખરો, વિક્રમસેન તુજ નામ.	૪૩૧
પ્રદક્ષિણા કરી પાંચે નમ્યાં, કીધાં શિવપૂજન;	
અજાણે અધિપત વર્યો, સફળ થયો એ દન.	૪૩૨

ચોપાઈ.

વીર હરી ગયો જેટલું, તરત જ આપ્યું છે તેટલું;
 વિક્રમેત્યાં સાધી ગતી, નાની બહેન એક તેની હતી. ૪૩૩
 જનવાળો વર ત્યાં આણિયો, રાંક આપ હૃદે જાણિયો;
 બીજી કન્યા પરણ્યો અનૂપ, માન દેઈ જોલાવ્યો ભૂપ;
 જોળખ્યો રુડો તે રાજન, નગર હરખ પામ્યું સહ મન. ૪૩૪
 ધન્ય ભાગ્ય આ ધરતીતાણું, આવાગમન થયું તમતાણું;
 કન્યા પાંચ ને લાવ્યો દંડ, કર્યું કામ ભારે પરચંડ. ૪૩૫
 ઘેર આવ્યો ઉજ્જેણીરાય, જઈ દમનીને લાગ્યો પાય;
 વળી કહો તે હું આચરું, વચન તમારું મસ્તક ધરું. ૪૩૬

દાહરા.

કહે દમની સુણ રાયજી, જુઓ ઉજ્જેણી ગામ;
 એક વૃદ્ધ વહેવારીઓ, ધનવંત શેઠ છે નામ. ૪૩૭
 ચચાં જુઓ ઘેર તેહને, જાળવજો શુભ પેર;
 ત્યાંથી કામ સઘળું થશે, જેથી રહો પછે ઘેર. ૪૩૮

ચોપાઈ.

સભા ભરીને જોહો રાય, સૌ કોને પૂછે છે ત્યાંય;
 ધનવંત શેઠ તે કોનું નામ, વસે આપ ઉજ્જેણી ગામ. ૪૩૯
 એક વજીર કહે છે વાત, એ નામે વસે છે સાત;
 એક કહે નવ કરશે રીશ, ધનવંત શેઠ તો છે દશ વીશ. ૪૪૦
 બીજે એકે કહ્યો વિચાર, મારી પાસે છે દશપાર;
 નવ તેરી ઉજ્જેણી ગામ, ધનવંત શેઠ હજારો નામ. ૪૪૧
 નાત અડક કાંઈ છે અંધાણુ, શી છે પેર તેની પ્રમાણુ;
 સર્વતણી વાતો સાંભળી, નાવ્યો મનમાં એકે વળી. ૪૪૨
 આવ્યો એક જન પ્રીતે પાસ, કર જોડીને કીધું હાસ;
 મારી પાસે ધનવંતો સાર, થયાં વરસ એકસો ને બાર. ૪૪૩
 વૃદ્ધ જરા ઝૂરણુ આંધળો, ગાત્ર શિથિલ ને છે પાંગળો.

દાહરા.

ધન અલેખે તેહને, પેટ નથી કાંઈ તન;
 સેવા કારણે ઇચ્છતો, પરણ્યા ઉપર મન. ૪૪૪

તેને કુણુ દે દીકરી, કાણુ વૃદ્ધ કરૂપ;	
દીપક હાથે લેધને, કાણુ પડે જર્ઘ કૂપ.	૪૪૫
સાળ વરસની ખેટડી, શ્યામકુંવર છે નામ;	
ભરજ્ઞેખનમાં ભામિની, રહે ઉજ્જેણી ગામ.	૪૪૬
મહાસત્યવંતી સાધવી, સતીતણુ અવતાર;	
વ્રત કુંવારું આચરે, રૂપતણુ ભંડાર.	૪૪૭
મા બાપ પરણુવા કહે, એહ ધરે નહિ મન;	
ધરસૂત્ર માંડું નહીં, જીવે નહીં નર જન.	૪૪૮
વિશ્વ આવીને વિનવે, તોય ધરે નહિ કાન;	
શું કરું હું છું જ્ઞેખના, નહિ કર જાગી રાત.	૪૪૯
નરનું મુખ જ્ઞેવું નહીં, નરશું ન કરું પ્રીત;	
કુંવારી થઇને રહું, રાગું એણી રીત.	૪૫૦
પંડિતે બહુ પ્રીછવી, વિખાણુ કરિને વેદ;	
શાસ્ત્રવચન તમને કહું, ખરી વાતે શો ખેદ.	૪૫૧
ન્યાયશાસ્ત્ર એવું કહે, કુંવારી શિર પાપ;	
ખાપણુ માથે તેહને, સતીતણુ છે શાપ.	૪૫૨
કુંવારી અખળા રહી, મૂકે પૃથ્વી પાપ;	
અદ્ભુત્યા એક ડગ ભરે, નિત્ય પોકારે નાપ.	૪૫૩
ભક્તિ કરે ભરથારની, નિત નિત ગંગાસ્નાન;	
પ્રદક્ષિણા પૃથ્વીતણી, ડગે ડગે ગૌદાન.	૪૫૪
શાસ્ત્ર નારિએ સાંભળ્યું, મુખ કર્યું સૌ તાજ;	
તેહ વરી ધનવંતને, સેવા કરવા કાજ.	૪૫૫
ચરણુ તળાંસે તેહના, પીરસે તે ભોજન;	
ભક્તિ કરે ભલી ભાતશું, માનિની નિર્મળ મન.	૪૫૬
અવિદ્યા એકે નહીં, સતી શિરોમણુ સાર;	
દર્શન કરવા કારણે, આવે લોક અપાર.	૪૫૭
આભૂષણુ આ દેશમાં, દર્શન દિવ્ય સ્વરૂપ;	
એક ધનવંત તો એહ છે, માન્યો ભારે ભૂપ.	૪૫૮
પોળને મોઢે પીંપળો, તેની રુડી છાંય;	
ત્રીજું ધર તો તે થકી, ધનવંત રહે છે ત્યાંય.	૪૫૯

ચોપાઈ.

વારુ કહી તે રાજ હસ્યો, તેનો બોલ હ્રદમાં વસ્યો;
 શાંને ભેઉં હું બાધું ગામ, થાશે મારું એથી કામ. ૪૬૦
 રાજ ઉડી બેઠા થયા, સહુ સહુને ઠોકાણે ગયા;
 પડી ઘોર નિશા બ્યાહરે, ભેવા સજ્જ થયો ત્યાહરે. ૪૬૧
 વાળ્યો કાછડો ઘાટડી ધણી, ચાલ્યો વીર ધુરંધર ધણી;
 સાંભળ્યુંતું ધરતું એંધાણુ, ત્યાં જઈ બેઠો ચતુરસુખણુ. ૪૬૨
 બેઠો બારણે સ્થાનક ઠરી, વિપરીત વેશ પોતાનો ધરી;
 અદૃષ્ટ વિદ્યા આપ હોય, નવ દેખે તે માનવી કાય. ૪૬૩
 જેવી કહીતી તેવી સતી, ચર્યાં જૂએ પૃથ્વીપતી;
 કરે ભરથારની આપે સેવ, જેવી દયાળુ દેવી દેવ. ૪૬૪
 કંથ કેરાં ચાંપે છે ચરણુ, પછે આપ પોઢે છે ધરણુ;
 દીન બે ચારેક ભેયું રાય, ચિંતમાં લાવે છે ચર્યાય. ૪૬૫
 એક દિવસ જૂએ જોડલે, કૌતક એક થયું તેડલે;
 મધ્યરાત ગઈ છે ધનધોર, એટલે એક ત્યાં આવ્યો ચોર. ૪૬૬
 પાડી ખાતર પેઠો ધરમાંહ, બળે દીપક ભેતજ ત્યાંહ;
 દીલે જાડો ને ફૂટડો, તેવો સ્ત્રીની દષ્ટે પડ્યો. ૪૬૭
 રકત ફેટો બાંધ્યો છે શીશ, સુંદર ઘાટડી ભીડી દીસ;
 રૂડો કાછ પહેસ્યો છે પાય, બળવંત છે વળી તેની કાય. ૪૬૮
 જ્યાં પોઢીતી ધરણું નાર, આવ્યો તસ્કર તેને ઠાર;
 તસ્કર તે નારીએ દીઠ, અમૃતથી લાગ્યો તે મીઠ. ૪૬૯
 રામા રુદ્રમાં તે ઠામ, તતક્ષણુ પ્રગટ્યો તેને કામ;
 અશિથકી ગળે જેમ ધૃત, ગળી નાર તસ્કરથી તૃત. ૪૭૦
 વિચાર તેના મનમાં થયો, જન્મારો એળે મૂજ ગયો;
 ભોગવ્યો નહી સંપૂરણુ ભોગ, વાત કરી નવ સાધ્યો ભોગ. ૪૭૧
 કંથસ્વાદ કાયા નવ અડ્યો, એ જન્મારો ધૂટી પડ્યો;
 એવો ધડીએ મનમાં ઘાટ, દીઠો તસ્કરનો બહુ ઠાઠ. ૪૭૨
 નિરખ્યું રૂપ તે તસ્કરતાણું, હરખી નારિ હૈડામાં ધણું;
 ક્યમ આવ્યો છે અડધી રાત, સાચી કહે તું મૂજને વાત. ૪૭૩
 ત્યારે તસ્કર બોલ્યો વળી, દીડી નારી ચિત્તે ચળી;
 મારે મન છે એટલો અરથ, આવ્યો ચોરવા ધરથી ગરથ. ૪૭૪

શિર માટે આવ્યો અહીં હું, પુછે છે તો સાંભળ તું;
પાડે ખૂમ કે જોડે વાણુ, મારી ખડ્ગ કાઢું તુજ પ્રાણુ. ૪૭૫
દોહરા.

તરુણી તસ્કરને કહે, પ્રીતિ અમથું જોડ;
હેતે ધન આપું તને, પહોંચાડું મનકોડ. ૪૭૬
મુજશું મન કરી રમો, ટાલ્ય વેહેની આગ;
નિત્યે દહાડી આવજો, જોહ ગમે તે માગ. ૪૭૭
ત્યારે તસ્કર જોલિયો, માનિની સાંભળ મર્મ;
દેખે કંથ આ તાહરો, તે નહી મારો ધર્મ. ૪૭૮
લોપું લાજ નહિ એહની, જે નવ દેખે દષ્ટ;
એ સન્નિધ તુજશું રમું, તો થાઉં હું ભ્રષ્ટ. ૪૭૯

ચોપાઈ.

કામિની કહે કંથ મારું હું, ફરીફરી શું કહે છે તું;
તસ્કર કહે મારો એહને, સંગ કરું તાહારી દેહને. ૪૮૦
ઢીંચણુ મુકી પાસા તજે, અંગુઠો દીધો જર્ઠ ગણે;
પલક એકમાં નીકળ્યો પ્રાણુ, જીવે વિક્રમ વીર સુખાણુ. ૪૮૧
હરખ ઉપન્યો જોહુને ધણો, સંગ કર્યો પછે તસ્કર તણો;
તેને આપ્યું અદકું ધન, અમ્રત જેવાં કહ્યાં વચન. ૪૮૨
નીત નીત રમેવા આવજો, સામગ્રી સાથે લાવજો;
ચોર કાઢી મૂક્યો ખારણે, રહ્યો રાય જોવા કારણે. ૪૮૩
દીઠો તે તસ્કરને દષ્ટ, મહિપતિ મનમાં પામ્યો કષ્ટ;
ખુની તસ્કર ને ત્રિજો જોર, એને માચ્યાનો વહેવાર. ૪૮૪
મહેલ્યું ખડ્ગ કરીને રીસ, છેલું તે તસ્કરનું શીશ;
પડતાં ચીસ નાંખી તે ઠોર, ત્યાં સ્ત્રીએ ઉઘાડ્યાં ખાર. ૪૮૫
દીઠો ખારણે તસ્કર પડ્યો, સ્ત્રીને મન અચરત અડ્યો;
દીડી રાત અધારી ઘોર, માચ્યો ચોકીવાળે ચોર. ૪૮૬
નારી મનથી મુકી મામ, મેં તો કુંડું કીધું કામ;
કંથની હત્યા માથે લીધ, પાડી ખૂમ પછે તો સીધ. ૪૮૭
અરે રાયના લોક જ ધાઓ, મારી જનારાને તો સાઓ;
મળ્યા એકઠાં લાખેક લોક, શેઠ માર્યો તે પામ્યા શોક. ૪૮૮
પૃથ્વીપતે જોઈ છે પેર, આવ્યો રાય પોતાને ઘેર;

દોહરા.

પ્રાતઃકાલ ન્યારે થયો, સ્ત્રીએ વિચાર્યું મન;	
દાનપાત્ર મળ્યા ધણા, લુટાવી દીધું ધન.	૪૮૯
મહેલ મેડિ ને માળિયાં, વળી જે કણું કોઠાર;	
કૃષ્ણાર્પણ સરવે કર્યું, અન વસ્ત્ર શણગાર.	૪૯૦
ચાલ્યો ફેલ એ નગરમાં, ફોગટ ખાધે દેશ;	
સતી થાય છે સાધવી, જોખન બાળાવેશ.	૪૯૧
સતી સુંદરી નીસરી, સળ્યા સોળ શણગાર;	
ચોખા વેરે ચોદશા, અશ્વિનીએ અશ્વાર.	૪૯૨
વાળં વાળે અતિ ધણાં, શરણાધર્યા ચોહેચાટ;	
જોવા નગર બાંધું મળ્યું, જશ કહે ભારે ભાટ.	૪૯૩
માગણુ જાએ માગવા, દક્ષણા લેવા દેવ;	
નમે લોક સહુ નગરના, બહુ કરે છે સેવ.	૪૯૪
મળ્યા દુઃખિયા રોગિયા, ભુવન ભુવનથી ધાય;	
નાનાં મોટાં નગરનાં, ભુવતી જોવા જાય.	૪૯૫
થાપા દે કુમકુમતણા ઉડે અખિલ ગુલાલ;	
જે જે જોલે મુખ ધણા, ભરી ફૂલની થાળ.	૪૯૬
કોને કહે સુત આવશે, કોને આપે ધન;	
કોને કહે જશ પામશે, એમ મનાવે મન.	૪૯૭
લોક મળીને આવિયાં, જ્યાં ખેઠા છે રાજ;	
સતી થાય છે સાધવી, હુકમ કરો મહારાજ.	૪૯૮
રાજા કહે ક્યાં છે સતી, મારું મન પરસન;	
છડી અસ્વારી આવશું, કરવા સતી દરશન.	૪૯૯
શુભ કામી સતી સંચરે, દેહે વેઠે દુઃખ;	
ક્ષિપ્રા તીરે આવશું, જોવા તેનું મૂખ.	૫૦૦
પ્રધાન રાયે સાંભળી, કામ કર્યાં છે તાજ;	
ગયા મશાણે મહિપતિ, સતિ સત જોવા કાજ.	૫૦૧
મળિ છે ત્યાં બહુ મેદની, થાય ધણા કલ્લોલ;	
થાપા દે છે હોંશથી, કરે છે કુમકુમ રોળ.	૫૦૨
રાખ્યા સહુને વેગળા, રાય ઉભો સતિ પાસ;	
પ્રણામ કરીને પ્રેમશું, દીધી તેણે આશ.	૫૦૩

રાજ કહે પાછાં વળો, જાઓ તમારે ઘેર;
જાઓ પિયો ખેલો જઈ, રમો જમો શુભ પેર.

ચોપાઈ.

બળ કરીને તે બોલી નાર, હુકમ આપ લાગે છે વાર;
મારે કંથને છેડું પડે, દેવ સતીને તે તો નડે.
રીઝું તો પ્રસંન થઈશ આપ, જો કોપું તો દેઈશ આપ;
રીઝું તો ચાલે તૂજ રાજ, કોપું તો જગ હોયે તાજ.
ડાહ્યા ને શું કહિએ કથી, તું સતિને જાળખતો નથી;
માટે લાગ્ય તું મારે પાગ, વરદાન જેહ ગમે તે માગ.
દે હુકમ ખોટી થાઉં છું, સ્વર્ગભુવન પ્રલક્ષ જાઉં છું;
પુષ્પ વૈમાન ખોટી થાય છે, દેવ દરશન માહરું ચ્હાય છે.
સતવાદી માટે સાંખિયે, નિકર હવડાં ઉઘો નાંખિયે;
કદાચ કોપ હૈડામાં ધરું, તો તુજને હું પ્રાજે કરું.
સાંભળ્યો તેહ સતીના બોલ, દીઠાં પુલ રાયે અતોલ.

દોહરા.

કહે વિક્રમ સાંભળ સતી, જાણું સધળો મર્મ;
કાલતણી સમિ સાંજનો, જોઉં તારું કર્મ.
દોગટ પુલ કરે ઘણી, દેખે બાધું ગામ;
જા તું મંદિર તાહરે, રાખી મનની મામ.
અંગુઠો દીધો ગળે, પ્રથમ જ મારયો કંથ;
પછે જરવિદ્યા રમી, તે જ વિચારો મન.
પછિ તેને ધન આપિયું, કાડી મૂક્યો ખહાર;
મેં ત્યાં માંરી નાંખિયો, જાણ્યો તસ્કર જર.
તે દીઠો તસ્કર પડ્યો, સાંભળી બ્યારે ચીસ;
ધરમાં જઈને છેદિયું, ધનવંતકેરું શીશ.
પછે માલ લુંટાવિયો, સતી ધરાવ્યું નામ;
ફેલ કરે છે તું ઘણું, દેખે બાધું ગામ.
શીશ મુંડણું ત્હારું કરું, ચુનો ચોપડું તાંહ;
જરવાહન કરી દેરવું, બધા નગરની માંહ.
કાન નાક છેદાવશું, છેદું પગ ને હાથ;
મારું માથે મોજડાં, જો બોલે મુજ સાથ.

અડધી ડટાવું ખેટમાં, પંચઘટાળી માર; ૫૧૮
જીભ કઢાવું તાળવે, દેખે સહુ સંસાર.
માનિની સમજી મન વિષે, સાચાં સરવ ઐધાણ;
બાંધું એશું બાકરી, થાય હસારથ હાણ. ૫૧૯

ચોપાઈ.

ત્યારે વળતી બોલી સંતી, મહારાજ સૂણો મહિપતી;
ફેલ કસ્યાંતાં તે જાણિયાં, મારા મનમાં. પરમાણિયાં. ૫૨૦
જાણી સારીપેરે મને, રાયજી ફરી શું કહિયે તને;
કરવા દો મુજને મુજ કાજ, લોક દેખતાં રાખો લાજ. ૫૨૧
ઝાઝું ડહાપણુ નવ કીજીએ, કેડો નારિના નવ લિજીએ;
ઘેર ઘેર નારી છે એહ, તેમાં રાખશે માં સંદેહ. ૫૨૨
સર્વ સંજમાં સઘળી નાર, અંતર આણો ના જ લગાર;
લાખે એક કોઇ નારી નરી, કાટીવાર શું કહિયે ફરી. ૫૨૩
મસ્તક મારે ચરણે ધરે, જગત દેખતાં મોટી કરે;
સહુ સરખી તે ક્યમ કહેવાય, રાજ કહે ક્યમ સંદેહ જાય. ૫૨૪
નારી કહે પ્રીછો તે પેર, જાણો કુચી કંદોયણુ ઘેર;
ત્યાં જતાં સંદેહ લાગશે, કામ કરી પાગે લાગશે. ૫૨૫
રાખે તેનું માન્યું વરત, સ્ત્રીને બળવા દીધી તરત;
રાખ્યો તે નારીના ભાર, વળ્યો રાય આપે દરબાર. ૫૨૬
રાખ્યો જશ સતી તે થઇ, મળી મેદની તે ઘેર ગઇ;
એમ કરતાં વિતી ગઇ રાત, રાયે વિચાર્યું હૃદય સાથ. ૫૨૭
કુચી કંદોયણુ રહે જ્યાં, ગયો એકલો રાજ ત્યાં;
અદૃશ્યવિદ્યા આપે કરી, રહ્યો કુચીના ધરમાં ઠરી. ૫૨૮
કુચીને મન અદકું જ્ઞાન, મહિપતને દીધાં બંદ માન;
ધન્ય લાગ્યે અમારું આજ, આવ્યા છો નરપત શા કાજ. ૫૨૯
અદૃશ્યવિદ્યા મનમાં ધરે, તેથી અરથ એકે નવ સરે;
કપટકાજ આવ્યા છો તમો, તે સરવે જાણું છું અમો. ૫૩૦
રાજાએ બે જોડ્યા હાથ, બોલ્યો તે શ્યામાની સાથ;
મોટી વિદ્યા જે માહરી, તે ક્યમ દષ્ટ પડી તાહરી. ૫૩૧
પૃથ્વીમાં નવ પ્રીછે કાચ, તે કારણુ તુજમાં ક્યમ હોય;
કુચી કહે જાણું હું પેર, જ્ઞાનદંડ છે મારે ઘેર. ૫૩૨

મજ આગળ ચાલે નહીં ચોર, ભૂત પ્રેત કરે નહીં ભેર;
 ઘડી એકમાં બાધે ફરે, કામ ચિંતવ્યાં કોડે કરે. ૫૩૩
 આવ્યા છે મારે દરબાર, મોકલ્યા ધનવંતની નાર;
 પ્રથમ નારી નરને નમી, તસ્કર સાથે રંગે રમી. ૫૩૪
 પછે તેણિએ માર્યો પતિ, સવારે થવા ગઇ સતી;
 કૌતક તે સઘળાં તે લલ્લાં, કામિની આગળ માંડી કલ્યાં. ૫૩૫
 સરખી નારી સરવે કહી, ત્યાંથી ચાનક તમને થઇ;
 તેણે પારખુ બેવા કાજ, મોકલ્યા છે મહિપત મહારાજ. ૫૩૬

દોહરા.

ત્યારે વિક્રમ બોલિયો, ખરી તમારી ખ્યાત;
 આગળથી તમે આજખી, વીગતકેરી વાત. ૫૩૭
 અદૃશ્ય વિદ્યા કેમ પારખી, ક્યમ દીઠો મૂજ દેહ;
 ગૌહત્યા તુજ શીર છે, ભાંગ મૂજ સંદેહ. ૫૩૮
 કંદોયણુ તવ ઉચરી, કહું એક તુજને ગૂંજ;
 તપાસું ત્રણ લોકને, એવી મારા સૂજ. ૫૩૯
 પ્રતાપદંડ મુજ પાસ છે, જે દુર્લભ છે દેવ;
 તેથી જાણુ જશ છે મને, સદા કરું છું સેવ. ૫૪૦
 રાજ કહે તું છે ભલી, પ્રથમ સંદેહ ભાંજ;
 સ્ત્રીઓ સરવે એક છે, તેની મોટી દાજ. ૫૪૧
 દેખાડો તે પારખું, માને મહારું મન;
 સંદેહ ભાંગ્યો મનતણો, આવ્યો આણે દંન ૫૪૨
 વચન સાત પરિચાતણું, આપો મુજને હાથ;
 દેખીને દાઝો નહીં, તો ઉચરું તમ સાથ. ૫૪૩
 વચન દીધું ત્યાં વિક્રમે, કુચી કરમાં આપ;
 ભેન દોષે દો ઉપરે, સ્ત્રીહત્યાદિક પાપ. ૫૪૪

ચોપાઈ.

કુંચી કહે સાંભળરે રાય, કૌતક ભે મમ મંદિર માંય;
 ઘરમાં બેઠા ખાગે પાન, એટલે ત્યાં આવ્યો પ્રધાન. ૫૪૫
 રુમ મજુસમાં ઘાલ્યો રાય, પ્રધાનને દીધો પસાય;
 આવ્યા બેઠા મુખે રોડા, કામ હોય તો મુજને કોડા. ૫૪૬

સાંભળ કુંચી મહારી વાત, આજ રાણિએ કરાવી વાત;
સ્ત્રીહૃત્યાદિક ખાધા સમ, માટે મહોલ જાઉં નહિ ક્યમ. ૫૪૭
મહિપતકેરો મહોલજ ન્યાંહ, હવડાં મુજને મોકલ ત્યાંહ;
વડી રાણી જે વિક્રમતણી, તે શું પ્રીત મારે છે ઘણી. ૫૪૮
જવાનો નવ પાસું લાગ, મનુષ્ય આગળ દેા નથી માગ;
મોકલ્યાં તેડાં રાત જ સાત, મેળવવાની કરને વાત. ૫૪૯

દોહરા.

કહે કુંચી મજુસપર, આપ અસ્વારી થાઓ;
કરો પ્રહાર ત્રણ દંડના, સુખે મહોલમાં જાઓ. ૫૫૦
તાણું દીધું પેટિએ, પોતે રાજા પાસે;
પ્રધાન બેઠો ઉપરે, રાણી મળવા આશ. ૫૫૧

ચોપાઇ.

ઉડી મજુસ તે પ્રીતે કરી, જઈ રાણીને મહોલે ચઢી;
મનસા સિધ દીધાં બહુ માન, આપ્યું બેસણું પૂરણ પાન. ૫૫૨
આજ તાપ હેડાનો ગયો, સફલ જન્મ અમારો થયો;
દહાડી ઉડી જોતી વાટ, આજથકી ભાગ્યો ઉચાટ. ૫૫૩
પ્રધાન રાણી પાસે રહ્યો, પ્રીતેથી પ્રભાત જ થયો;
વનિતા કહે વહેલા આવજો, વંધાઈ આગળથી કહાવજો. ૫૫૪
વજર જઈ મજુસે ઠર્યો, પ્રહાર દંડનો ઉપર કર્યો;
આવ્યો પ્રધાન કુંચીને ઘેર, નિરખી રાજાએ સહિ પેર. ૫૫૫
વાટ જોશે શ્રી વિક્રમ રાય, એવું કહીને થયો વિદાય;
નિકળ્યો નરપત ત્યાંથી તેહ, મનતણો ભાગ્યો સંદેહ. ૫૫૬
સતવાદી તે સાંખી રહ્યો, પ્રતિઉત્તર કોને નવ કહ્યો;
કુંચી કહે સાંભળરે રાજ, સફળ થયાં તારાં મનકાજ. ૫૫૭
પ્રતાપદંડ છે મારે ઘેર; તુજને આપું પ્રીતે પેર;
ખીજ દંડ જિતે જોહને, પ્રતાપદંડ આપું તેહને. ૫૫૮
મૃત્યુ લોકમાં શોભા જોહ, પંચદંડમાં વશી છે તેહ;
મારે મન હતું એક વરત, તે મેં તમને આપ્યું તરત. ૫૫૯
રાય દુઃખ દેહનાં વામિયો, પંચદંડ પુણ્યે પામિયો.

દોહરા.

માન જ દીધાં મહિપતે, કહિ દમનીને વાત;	૫૬૦
જિયો જશ પૃથ્વીતણો, વાધી છે જુગ ખ્યાત.	
વાગ્યાં જજીર જીતનાં, ભારે હુતી ભીંત;	૫૬૧
કરી નાંખી તે કરકડા, આપે થયો નચિંત.	
અખિલ રાજ તેણે કર્યું, અજિત રહ્યો નહિ કોય;	૫૬૨
શક આલ્યો છે શાસ્ત્રમાં, જોતીક લખિયો જોય.	
પંચદંડ પરતાપથી, થયું ઇંદ્રને જાણુ;	૫૬૩
કરામત બાધા કલ્પની, પામ્યો એ પરમાણુ.	
હણી એકે નવ રહી, થયો ઇંદ્રવત તેહ;	૫૬૪
માનવરૂપે મહિપતિ, થયો દેવરૂપ દેહ.	
દૈવત ઇંદ્રાસનતાણું, ઇંદ્રતાણું આસન;	૫૬૫
મન રીઝીને મોકલ્યું, ભૂપતને ભોવન.	
અંતરિક્ષ વિમાન ઉતર્યું, શુભ સભા મધ્ય સાર;	૫૬૬
પાછળ જડિત પૂતળી, પુરણ વિશ ને બાર.	
સાક્ષાત્કાર કંચનતાણું, જડિત રત્ન અમૂલ;	૫૬૭
વસ્તુલ આકાર તેનો, જેવું કમળનું ફૂલ.	
ફરતું ગજ બતરીસનું, અતુલ્ય તેજ અપાર;	૫૬૮
હાથ હાથ છેટે પુતળિ, શણગાર સહિત તે સાર.	
વાળાં તેના હાથમાં, વસ્ત્ર વિવેકે અંગ;	૫૬૯
શોભા કોણુ કહી શકે, રાજસ રુડો રંગ.	
પંચદંડ તેણે જજ્યા, પુંઠળ શોભા પત્ર;	૫૭૦
સ્પષ્ટિક મણી હીરે જજ્યું, શીર સોહાબ્યું છત્ર.	
મહા પુણ્યથી પામિયો, દેવને દુર્લભ જેહ;	૫૭૧
સ્વર્ગપુરીથી ઉતર્યું, શુભ આસન તો તેહ.	
અધિપતિ આસન ભોગવ્યું, જોદો એ આસન;	૫૭૨
પછે સ્વર્ગ રાજ ગયો, મહિપતિ મોટે મન.	
શાલિવાહન શક કચ્યો, સ્વર્ગ ગયો ભડ ભૂપ;	૫૭૩
પૃથ્વીમાં આસન ઉતર્યું, જેનું રુડું રૂપ.	
કહે પૂતળી ભોજ મુણ, એવો થયો તે રાય;	૫૭૪
તેવાં જો પરાક્રમ કરો, ઘરો સિંહાસન પાય.	

વિક્રમ મહિમા સાંભળે, આણીને મન ભાવ;	
વ્યાધિ શોક પિડે નહી, સ્વપ્ને નાવે તાવ.	૫૭૫
હરસત કિરપા કરે, મહાકાળેશ્વર નાથ;	
ગાય શિષ્યે ને સાંભળે, નવનિધ ઉપર હાથ.	૫૭૬
પરમારથપર પ્રીતડી, સાહસીક ને શર;	
દાતા જનને દિવ વસે, નિરગુણ જનને નૂર.	૫૭૭
અરિત્ર એ ચિત્તમાં ધરે, કરે પુણ્ય મહા દાન;	
આ લોકે સુખ ભોગવે, પરલોકે જશ માન.	૫૭૮
એવું કહીને પૂતળી, આપે ગર્ભ આકાશ;	
એહ કથા પૂરણ થઈ, કહે કવિ સામળદાસ.	૫૭૯
શ્રીતા વક્તા સાંભળો, કહે કવિતા કરજોડ;	
સામળભટ્ટ કહે બોલજો, જે જે શ્રી રણછોડ.	૫૮૦

પંચદંડની વાર્તા સંપૂર્ણ.

અંગદવિષ્ટિ.

કુલણા છંદ.

આરાધું અન્નપૂરણા ગિતા કર ચૂરણા, કરુણા કર તું ધણું કામ થાશે;
પૂજ્ય પરશ્વહને ધારી એ ધરમને, કરમ ને શરમથી ધર ધાસે.
લંડાર અભરે ભરે સુખસાગર તરે, સકળ સંકટ હરે ગંગ નહાશે;
કહે કવિરાજ રાખે લખ લાજ, જે કોઈ બહુચંરી ચરણ સહાશે.
ધરમ ને અરથ ને કામ સકળ જ્ઞે, મોક્ષ મહિમા મળે ધરમ ધામે;
સૂત્ર ને પુત્ર સપુત્ર સુખસાગરે, દિવ્ય દાતાર ઠાર ઠામ ઠામે;
સત્ય ને શીળ સંતોષ શ્રીવંતસુખ, કોટિક જનમથી કીધ કામે;
કહત સામળ સભે તાપ ત્રિવિધ તજે, રિદ્ધિ ને સિદ્ધિ શ્રી રામનામે.

દુહો.

શ્રીપતિ ગણપતિ સરસ્વતિ, કરણ કોટિધા કામ;
કહે કવિ સામળ કરજેડી, ચરિત્ર હ્રદે ધરું રામ.
રાજરાજેશ્વર રામજી, જગતપાવન જશરૂપ;
લંકાગઢ કોશીસ વડે, પોત્યા ભારે ભૂપ.
સેતુપાજ બાંધી સખલ, ઉતરીયા ત્રઠ તીર;
દયાવંત દાતા નિધિ, શ્રી રાજસ રઘુવીર.
રામ હ્રદે વિચારિયું, પૂરણ આણી પ્રીત;
જુદ્ધ જોર થાગ્યે નહીં, તો તો રુડી રીત.
વિચારયું વિષ્ટિકારણે, નર કુણ નિર્ભે હોય;
એમ વિચારી આપથી, સેના સામું જોય.

છપય.

હનુમાન હડીલો હોય, જોતાં રાડ જ માંડે;
ટુંકારો નવ સહે તંન, મનથી રોષ ન છાંડે;
સુગ્રીવસિંહાસન ઠામ, કામ ક્યમ એવું કહિયે.
નલ લીલ જાંબુવાન, ચિત્ત વિશ્વાસ ન લહિયે;
શરપૂર દઢ ધીર મહા, સાહસીક લાયક લહું;
માન સન્માન સુલટ સહિત, ક્યમ અંગદ પ્રત્યે કહું.

દુહો.

નિર્મળનજર નિશ્ચળ કરી, ચાતુર નર ચિત્ત ચહાય;
પ્રીછ્યો અંગદ પેર પ્રિય, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાય.
રાજ મુને શી આગન્યા, હુકમ ચડાવું શીશ;
વાત તમારા મનતણી, ધારી મેં જગદીશ.

૯

૧૦

કાવ્ય છંદ.

અંગદકું કહે રામ, કામ કરનેકું જાઓ;
રાવનસેં કર ખાત, વિદિ કર યેગે આઓ.
જ્યોં બાહે નહિ ઘેર, પેર ઐસી તુમ કીજે;
રાજ કરો ગઢલંક, સીત લછમનકું દીજે.
તકસિર બકસિર તોય, કાય નહિ ઘેર હમારે;
ઐસી કર લે આજ, ચિત્ત જ્યોં ચાહતુમારે.

૧૧

૧૨

૧૩

છપય.

નતરુ ચઢે કપિરાજ, લાજ લોપે ગઢ ભેલે;
જહું સુખસેન ઠામ, ગામમેં બંદર ખેલે;
બંશ વિપ્રકો તંન, મનસુ રાહ ન સાંધે,
નતરુ હર સખ જોર, ચોર કર પલમેં બાંધે.
પુનિ રાવનકું રીઝાવ લ્યો, કહો સીત દેવે સહી;
સામળ કહે ઐસી ખાતમેં, રોષ દોષ દેવે નહીં.

૧૪

દુહો.

અં-કહે અંગદ કર જોરકે, નિર્ગુનસો કહા નેહ;
કહા અગર ખર કાકકું, જૈસા બિખર મેહ.
રામ-સ્વભાવ યહ સત ખાતકો, અકલ બીકો અંક;
રામ કહે આપનો પ્રિછે, બડા ન કોદે બંક.

૧૫

૧૬

છપય.

કહા કપૂત કું ધન, મન કહા મૂરખ સંગા;
કહા કાકકું કનક, કહા ગર્દભકું ગંગા;
કહા ખરકું અગર, કહા નિર્ગુનસોં નેહા;
કહા સુતકી સેવ, કહા ગરુની બિન ગેહા.
પુનિ કહા બહેરેશું ગાન, કહા ચોરસોં ચાતરી;
કહા રાવનસું રીઝાન, જૈસા દેવ ઐસી પાતરી.

૧૭

હુહો.

રામ—અહરાક્ષસ એ ભૂપતિ, ખરી રત્નાકર ખાણ;
દશે શીશ રણ રોળતાં, હણતાં મોટી હાણ.

૧૮

છપય.

અં—કહા મૂરખસેં મેલ, કહા કાયાખિન માયા;
કહા રંકસેં રુઠ, કહા સેના ખિન રાયા;
કહા નપુંસકસેં નાર, અપંગસેં કહા અટારી;
કહા દરિદ્રકું દામ, કહા પરસ્ત્રીસેં ચારી;
પુનિ કહા કુદ્ધસકો કૂટનો, કહા ધડિતસોં પારસી;
કહા રાવનકો રીઝખન, જ્યોં અંધે આગે આરસી.

૧૯

હુહો.

રામ—દશ શિષ્ય દશકંધ એ, રિધ સિધ રુઠે રાજ;
સીતા દે તો સોંતિએ, કોધ કરું કુણ કાજ.

૨૦

છપય.

અં—કહા લંડકું લાજ, કહા ચાડીમેં ચાતર;
કહા ભીખમે ભોગ, કહા જલખિન જો જાતર;
કહા જૂઠેડી જીત, કહા ગોવિંદખિન ગાનો;
કહા ડાપણુ દારિદ્ર, કહા સતખિને જ્યુશાનો;
પુનિ કહા મરકટ કંઠે મનિ, જુહારી ધર ઘોડલા;
કહા રાવનકું રીઝખન, જ્યોં ખાવરીકે શિર ઘેડલા.

૨૧

હુહો.

રામ—ગુન કેડે અવગુણ કરે, એ પાપીકી પ્રીત;
અવગુણ કેડે ગુણ કરે, તેજ રુડાની રીત.

૨૨

છપય.

અં—કહા ખલકે સંગ ખ્યાલ, કહા કુશિખ્યકું ખિદ્યા;
કહા ખિપ્રસો બેદ, કહા નિર્મલકી નિંદા;
કહા બેદસો ભેદ, કહા નિર્ગુનસો નેહા;
કહા બેરી ખિસવાસ, કહા ખિન રતકો મેહા;
પુનિ કહા કીરત કહો સુમકી, રામનામખિન બોલવો;
રાવનકું કહા રીઝખન, જ્યોં કૌવચકો ફેલવો.

૨૩

દુહા.

રામ—સો આતનકી આત યે, મોકું સુખ મીલાઓ;
તો અંગદ તુમ લંકમેં, બિષ્ટિ કરને જાઓ. ૨૪
રામ કહે અંગદ સુનો, વિષ્ટિ કરને જાઓ;
રાવનસોં આતાં કરો, મિલ સીતા ફિર આઓ. ૨૫
રાવનસોં ધતનો કહો, સીતા દે ગૂમાર;
નતરુ હમસેં જુધ કરો, ઘડી મેં લ્યાઓ ખાર. ૨૬

ઝૂલના છંદ.

અં—આજ મહારાજ કરુણા કરો તો કહું, પ્રીતશું દીજીએ પાણુ જોડું;
ગડગડે નાદ નિશાણુ નિર્ઘોષના, તે તણા ટેક જઈ તર્ત તોડું;
કોડશું જોડે પેરા દશાનનતણા, કોટિ બાણુતણાં માન મોડું;
દુષ્ટની સેવથી દેવ મૂકાવીને, ગ્રહ છય ત્રણુતણા અંધ છોડું. ૨૧

સોરઠા.

રામ—રામ કહે સુન ખીર, ધીર બડે જ્યો હારીએ;
જોલોં મરે ગુડ ખીર, તોલોં વિષ ન મારીએ. ૨૮
અં—કહો લ્યાજોં દશ શીશ, બાંધી લ્યાજોં સખ ધીરસું;
કહો તોડું ગઢ બંક, નાખું લંક સખ નીરસું. ૨૯
રામ—સુન અંગ કહે રામ, કહો વચન જો તુમ ધટે;
અખતો એહી કામ, બિષ્ટિ કરવે આતસું. ૩૦

ઝૂલના છંદ.

અં—કથન અંગદ કહે શીશ નામી પ્રભુ, કોડ મુજને અતિ હોડ હાસું;
આગન્યા હોય તો જાઉં એ ગામમાં, નામ પ્રતાપથી નહિજ નાસું;
શીશ દશ છેદીને વીશ લુજ ભેદીને, દુર્ગ પાડી કરું ક્ષેત્ર ખાસું;
રાવણો રંક રજ ચરણ પ્રતાપથી, લંક ઉદ્ધવસ્ત કરી હરણુ વાસું! ૩૧

દુહા.

રામ—કરુનાનિધ કહે કા કહું, અંગદ જો સુન આજ;
વચન ન માને ખાવરો, કરવો પસ બિધ કાજ. ૩૨

કવિત.

અં—કહો તો બલવંત બાનું, કોડકું મેં બાંધે લ્યાઉં,
કહો તો આકાશમેં, ઉડાઉં છેક છેકમેં;

કહો તો સાઠ લાખ, કામનિકે કેશ ગ્રહું;
કહો તો નગર અધર, નિર્બંશ કરું નેકમેં;
કહો તો દશકંધકે, દશકંધકું નિકંદ કરું;
કહો તો કર બીસકે, ચાળીસ કરું ટેકમેં;
કહો તો લંક અંકભરી, નાખુંહો નિસંક નીર;
પાઉં હુકમ લાઉં સીત, આઉં ઘડી એકમેં;

૩૩

હુહો.

રામ-ડાપણ છે દશ કોટિધા, અંગદ તુજમાં એન;
એ વિદ્યાએ વિષ્ટિ કરો, ચિત્ત ચતુરાષ્ટ્ર રહેન.

૩૪

સોરઠો.

અં-અંગદ કહે મહારાજ, ક્ષમા કરો મોયે બંકકું;
બિશ્વપતિકો બચન, કા કહું રાવન રંકકું.

૩૫

હુહો.

રામ-એર ઘેર મેં કા કહું, અંગદ તુજસેં આપ;
ગુન્હો તકસિર દશકંધકો, મેલ કરો તુમ માફ.

૩૬

ઝૂલના છંદ.

અં-ઘોડલા જોડલા ટોડલા એહના, પોળિયા પોળ પરચંડ પાળ;
મેડિયાં ડેરિયાં માળિયાં જાળિયાં, રાવણા કેરલા રખવાળ;
રોળિયે ઢોળિયે નીરમાં જોળિયે, ચોળિયે એહના ચિત્ત ચાળા;
પ્રતાપ એ નામનો હુકમ હોય રામનો, લંકબાળી કરું સ્તંભકાળા.

૩૭

હુહો.

રામ-લંક બાળવી નવ પડે, રૈયત નવ લૂંટાય;
શત ગાયોનાં શિંગડાં, તેથી ટાઢાં થાય.

૩૮

છપય.

અં-કહો તો ઉદ્યાચળ ઈંદ્ર, સહિત અસ્તાચળ આપું;
કહો તો મેરું મંડાણુ, રીત પ્રાચીદિશ રોપું;
કહો તો ભૂ અભાંડ, તોલ તરતીએ તોળું;
કહો તો લંક પરલંક, બહુ જલનિધમાં જોળું;
રજ માત્ર સેવક હું રામનો, કયમ જાઉં કાસદ કારણે;
સિંહની વાતશિયાળવાં ધરે, બને ન બહુ સ્તુત બારણે.

૩૯

રામ—સાખાશ કહે શ્રી રામ, અંગદ પંચાયત પૂરો;
વીરાધિવીર દઢ ધીર, પૂર સામદ શુભ શરો;
બુદ્ધિનિધાન બત્રીશ, બાબત બોતેરી બૂઝે;
સોળકળા સંપૂર્ણ, શાસ્ત્રગત સઘળી સૂઝે;
ડાહપણ તત્ત્વ ત્રિલોકનું, કોડવાર શું કહું કથી;
સકળ સૈન્ય મેં નિરખ્યું, નર બીજે નિર્ભય નથી. ૪૦

અં—માહારાજ રાજઅધિરાજ, તનુ તનુ સેવક તારો;
વાંક ગુન્હો તકસીર, ક્ષમા કરોજી મારો;
એક કરું છું અર્જ, રીસ ન કરો તો બોલું;
કિકરનો કિકર કહેણ, પ્રીત પટંતર બોલું;
કોને સોંપો છો મોરગ્યા, શર સામદ ગુણ સૃષ્ટિએ;
ક્યમ મુજને સોંપ્યું કાસદું, જે વાત વિખણો વિદિએ. ૪૧

દુહો.

રામ—પદ્મ અઢાર પ્લવંગમાં, બહુ રીછ બોતેર કોડ;
વિદિ કામ સુત વાલિ વિણ, જડે ન બીજી જોડ. ૪૨
સવૈયો.

અંગદ—હુકમ હોય હજુરી કરો, સોળી નાંખુ બાધો સાયર;
હુકમ હોય હજુરી કરો, મહા કામ કરવા છું માયર;
હુકમ હોય હજુરી કરો, જુદે જોર કરું ત્યાં જાહર;
કાસદ કામ સોંપ્યું ક્યમ મુજને, છેક મુને કેમ કીધો કાયર. ૪૩

દુહો.

રામ—કાયર તુંજને ક્યમ કહું, સાયર શુર સરદાર;
જાહર છો મહા જોદ્ધમાં અપરંપાર અપાર. ૪૪
સવૈયો.

અં—અંગદ કહે આજ્ઞા દો મુજને, જોરે જુદું કરું ત્યાં આજું;
હાથી ભાથી સાથી એના, દેખી દિલ મારામાં દાજું;
મંત્ર રામનો મુખ છે મારે, લડતાં બૂપતથી નહિ ભાજું;
નીચ કામ કાસદનું કરવા, લંકામાં જતાં હું લાજું. ૪૫

દુહો.

રામ—કાસદ કામ એ તો નહિ, એ મોટમ પદ મેર;
લંકપત શું છત દાખવે, તેહ સવાયો શેર. ૪૬

નક્ષત્ર સરખી નાર, ઝવેરની જ્યોતો સરખી;
ચંપકવરણાં ચીર, પદ્મિની પૂરણ પરખી;
કનક મણીમય કુંભ, પ્રેમદા પરવરી પાણી;
આભૂષણ ઉપમાય, ઇંદ્રકેરી ઇંદ્રાણી;
એ લખ જિહ્વાએ કવિ કહે, ભાટ ભાત ન શકે ભણી;
સામળ કહે હું કેમ કહિ શકું, લીલા લહર લંકાતણી. ૫૮

દુહા.

આલ્યો અંગદ ચોપથી, મુખ જપતો શ્રી રામ;
પોતે આલ્યો પાંસરો, જ્યાં રાવણનું ધામ. ૫૯
રિદ્ધ ઉપમા રાવણુતણી, કેમ કહે કવિરાજ;
મહિપત મહેલ મધવા સમા, લંક દેશકે લાજ. ૬૦
પ્રતિહાર ખેઠા પોળપર, આલ્યો મુખથી વાણ;
કહાં જયરે વાંદરા, મૂરખ મહા અજ્ઞાણ. ૬૧

છંપા.

જળહળ જ્યોત ઉદ્યોત, મણિ જળહળતા જડિયા;
ચિતામણિ ભરભીત, નવે ગ્રહ આવી અડિયા;
પરવાળા પર પોળ, સ્ફટિક સ્તંભ ઠયાં છે;
ચુડામણિ ચોપાસ, કનક કોઠાર કર્યા છે;
અષ્ટમાસિદ્ધિ નવનિધિ રિધિ, મહાલક્ષ્મિ વાસે વસી;
શિવની આપી સમૃદ્ધિ જ્યાં, ત્યાં ઉપમા કરવી કશી. ૬૨
જ્યોતગ કરે જ્યાં ઇંદ્ર, ચંદ્ર જ્યાં છત્ર ધરે છે;
દિવાકર કર દીપ, વરુણ જ્યાં નીર ભરે છે;
ચાર વદનથી વેદ, બ્રહ્માણ પાઠ ભણે છે;
ધલહલ તણ ધર્મરાય, ગાનગુણ એહ ગણે છે;
રતન ખાણ રતનાવળી, કલ્પદ્રુમ મોટાં મણી;
રિદ્ધિ ઘણી રાવણુ ધરે, અલખત ઇંદ્રાસિનતણી. ૬૩
સાત સોનેરી કોટ, અધિક એક જોજન ઉંચા;
પાંચસે પાંસઠ પોળ, જ્યોત ખરા જ્યાં ખુંચા;
દરવાજા દશ વીશ, બસે બાસઠ છે બારી;
ત્યાં ખેઠા બળવંત, ધીર નર ધનુષો ધારી;
વણ આજ્ઞાએ વિચરે નહીં, વાયુ સરખો પણ જિહાં;
એ અતબિબળ અંગદ અધિક, પલક એક પહોંચો તિહાં. ૬૪

સત્તર સહસ્ત્ર સંગીત, વિવિધ પેર વાળું વાજે;
 ઘંટ ધડિયાળાં ઘોર, ધણાં નિશાન જ ગાજે;
 નવ લાખ નવે હજાર, નવિન નૃત્ય કિન્નર નાચે;
 નાટક ચેટક નવરંગ, રાય દેખી મન રાચે;
 વળી દેવદંડુલિ ગડગડે, શોભા સુરનાયકતણી;
 આણું કોડ સામદ સહિત, લાયક બેઠો લંકાધણી. ૬૫

પુખરાજ પ્રવાળાં પાટ, ઝવેરની જ્યોતે જડિયાં;
 ચોરાશી ભેજન ચોક, મહેલ મણિમાણુક મઢિયાં;
 ભેજન સોલ સભાય, સિંહાસન શોભા સોહિયે;
 મધવાથી બહુ માન, મહેલ દેખી મન મોહિયે;
 વૈમાન દેવ વૈકુંઠનાં, શિવ આપી સમૃદ્ધિ ધણી;
 બહો સમૃદ્ધ વિધ બારણે, લાયક બેઠો લંકાધણી. ૬૬

સહસ્ત્ર દોણી સૈન્ય, શોભે રાવણની સાથે;
 મંદરાચળ મંડાણ, હેતે ધરે એક હાથે;
 સાઠ લાખ સરદાર, પ્રેમદા પ્રીતે પરણી;
 અણુવરી અંશે લાખ, વિવિધ રૂપાળી વરણી;
 છે સાત લાખ સીતેર સૂત, ઈંદ્રજિત આદે અતિ;
 અનમી અહંકારી અંશપ્રત, રાવણ મોટો મહિપતિ. ૬૭

એક છત્ર ધર રાજ, પ્રતાપ પામ્યો તે પ્રોઢે;
 દેવ દાનવ નર નાગ, કિંકરો સહુ કર ભેડે;
 દશ મસ્તક ભુજ વીશ, ઈશ વરદાન જ દીધું;
 ચૌદ ચોકડી રાજ, કબુલ એ કર્મે કીધું;
 કોઇ થયો નથી થાશે નહીં, બળવંત રાવણ સારખો;
 રામ વણ કોઇ જિતે નહીં, પંડિત રૂડે પારખ્યો; ૬૮

પાંચ લાખ પરધાન, પાંચ અયુતો પાગેરી;
 છે દશ લાખ દિવાન, વીશ હજાર વજરી;
 સામદ સોલ હજાર, લાખ બહોતેર રાખ;
 મંડળિક છન્નું લાખ, મુગટધર ભેદા ઝાઝા;
 આણું કરોડ બેઠા રહે, આઠ ભ્રમ હરનિશ જિહાં;
 સામળકહે અંગદબળ અધિક, પલક એકે પહોંત્યો તિહાં. ૬૯

દુહો.

પ્રતિહાર અચરજ પામિયો, લેખી લહર લંગૂર;
રહે રહે ઉભો વનચરા, સામદ યોલ્યો શર. ૭૦

છાપો.

પ્રતિ-પેશી ન શકે પવન, લવન ઉભો રહે ઈંદર;
સુર સહુ સેવા કાજ, ચાકરીમાં રહે ચંદર;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, આણુ અવનીમાં જેની;
ધશ સરીખા ધીશ, રહે આજ્ઞામાં એની;
તું પશુ પોળે ક્યમ પરવરે, હજી લગણુ ધીરજ ધરું;
બરે બ્યાંથી આવ્યો તિહાં, નહિતર કોટી કટકા કરું. ૭૧

દુહો.

આણુસમન્વો આગું ચલે, દેખત ઘોળે દીશ;
મારું મુદ્ગર બેરથી, તોડિશ તારું શીશ. ૭૨

ઝૂલણા છંદ.

અં-કહે અંગદ પ્રતિહાર સુણું પુરતાણા, રાત દહાડો બેઠો દેહ દાખે;
ઝાળખે નહિ અલ્યા મૂઠ મૂરખ મને, ભાર ખોવા ભલો ભૂર ભાખે;
હાથ દીઠા નથી હોંસશું માહરા, ચોરટા દેહનો સ્વાદ ચાખે;
સત્ય કહેરે અલ્યા કેમ બેઠો અહીં, કોતણું ઝુંપડાં રીઝી રાખે. ૭૩

દુહો.

મ્ર-એ મંદિર રાવણુતણાં, હીરા કનક જડાવ;
તું બવા સમરથ નહીં, બહાર રહી તું કહાવ. ૭૪
અં-પ્રતિહાર કહે પોકારીને, કેવી તારી લંક;
રાવણુની સમૃદ્ધિ કહે, રાવણુ રાય કે રંક. ૭૫

ઝૂલણા છંદ.

મ્ર-લંક શોભા તે લંગૂર તું શું લહે, ચિંતામણિ ચંદ્ર ચોપાસ ચળકે;
ઈંદ્રજિત ઉપમા પૂછ તું ઈંદ્રને, શરપણું સાંભળી શેષ સળકે;
દશકંધ ઝયી દિગ્પાળ ડોલે દશે, કોડ પચાસ પ્રતિ પ્રાણુ પલકે;
પોળિયો કહે પશુ પેર પ્રીછે નહીં, કુંભકર્ણુ દેખી તુજ કુંભ ઢળકે. ૭૬

અં-લંકલીલા લંગૂર લખ લૂટશે, મેલ મૂરખ મન માન મટકાં;
 ઇંદ્રજિત ઉપમા પુણ્ય પરવારિયું, ચાર દિવસતણાં ચોળ ચટકાં;
 દશકંધશીશ દશરથસુત છેદશે, લૂંટિ લેશે તાહારાં લાખ લટકાં;
 રામ પરતાપથી કામ એ તો કરું, કુંભકરણુતાણા કોડ કટકાં.૭૭

પ્ર-લાજ ને કાજ લોપે ક્યમ. માહરી, જાહરી જોખમાં કેમ જાઉં;
 કેમ જાય દોહિયે માનશું મેડિયે, મારશું મેડિયે પૂછ સાહું;
 પ્રાજે કરું પિંડ આકાશ ઉડાડિશ હું, ચંચળપણું તારું ચિત્ત ચહાઉં;
 પ્રતિહાર કે પશુતણીગાળક્યમસાંખું હું, લંકપતિનું અમો લૂણ ખાઈ.૭૮

અં-કપિવર કોપિયો લાજ લખ લોપિયો, આપિયો આપથી કોધ ફૂંડી;
 રણજંગ રોપિયો ચોદિશ ચોપિયો, લમર ચઢાવિયાં દષ્ટિ ભુંડી;
 શેલશું ખેલશું રેલસું નગરમાં, કેશ બાધામાં તે દાખું ફુંડી;
 તારે મન અલ્યા લંકપતિ છત્રપતિ, મારે મન લંકપતિ એક ભુંડી.૭૯

દુહા.

છત્રપતિ તો એક છે, રિદ્ધિપતિ રઘુનાથ;
 એમ કહી પ્રતિહારનો, હોડે સહાયો હાથ. ૮૦

પ્ર.-વણ આજાએ વાંદરા, પાગ ધરે પુરમાંય;
 કાયા કોડ કટકા કરું, રહે રહે ઉભો ત્યાંય. ૮૧

અં.-અંગદ હસીને બોલિયો, રાવણ છે બહુ દૂર;
 જાવાને અટકાવ ક્યમ, દશકંધની હજૂર. ૮૨

પ્ર.-વડો મૂરખ તું વાંદરા, વડિ વડિ કરે શું વાત;
 પોળ બીજાએ પાઠવું, દિન ઉભો રહે સાત. ૮૩

એવી પોળો સાત છે, દિન ઉભો રે પચાશ;
 અરજ સુણે જો રાયજી, મનની પહોંચે આશ. ૮૪

કહાં મળવા તું આવિયો, શું લાવ્યો છે ભેટ;
 શું આપે છે મૂજને, વાત પહોંચાંકું ઠેઠ. ૮૫

અંગદે મન વિચારિયું, મળવા ન દે આ દિશ;
 કોપ કરીને કર અહો, પ્રતિહાર ચઢી રીશ. ૮૬

છાંયો.

પોકારી પ્રતિહાર, ધીર ઉપર તે ધાયો;
 દીધી ગાળ દશ વીશ, પૂછ રાત્રુનો સહાયો;

અંગદપર એક પ્રહારે, કોપ કરીને કીધો;
ક્યમ લોપે મુજ લાજ, દાવ દોષીએ દીધો;
પછિ અંગદ ખીજ્યો અંગમાં, ઘાટ પ્રથમ એનો ધડું;
સામળ કહે સેવક રામનો, નરપતિને વળતે નડું.

૮૭

કવિત.

પ્રતિહારે દીધી ગાળ, અંગદને ઉડી આળ;
ઉઠ્યો ત્યાંથી તતકાળ, દાવે દાંત કરડીને;
એ ચારેક ભરી ફાળ, કૃતાંત સંરીખો કાળ;
અધિક કરંતો આળ, ઘણી રીસ ધરડીને;
સવાયો ધવાયો વાળ, ભલેરું તિલક ભાળ;
બુદ્ધિનિધિતણો બાળ, બાઝ્યો વપુ વરડીને;
પકડ્યો ત્યાં પ્રતિહાર, મહોકમ દીધો માર;
કહ્યું કે શી વાર ? લીધાં પાંચે શીર મરડીને.

૮૮

દુહો.

દુસરી ખિડકી સંચર્યો, ખીડીક નહીં કહ્યું મન;
વે પાંચુકી તુલ હને, ચે બાનરકો તન.

૮૯

કવિત.

અડાવીને દીધી દોટ, ચાતુરીથી કીધી ચોટ;
કર્ચા લોટપોટ સહુ, ધીરપણે ધાધને;
મસ્તકની માણી મોટ, કુદિયો કનક કોટ;
અધિક ભેરની ચોટ, અઢ્યો ચિત્ત ચાહીને;
દસાવતો હાથ હોઠ, પૂછતો પ્રહાર પોટ;
ઘણા ગુણુતણો ગોટ, ગયો ગુણુ ગાધને;
બેઠા બિહાં લંકાધીશ, હુદેમાહે રાખી રીશ;
પાંતરીશ શીશ ઉભો, સભામાહે સાહીને.

૯૦

ઝૂલણા છંદ.

ચતુર નર ચાલિયો, મન સમેા માલિયો, પાળિયો જોલ અધીક એશું;
નગર ગુન નરખતો, હૃદયમાં દરખતો, વરખતો ઝેહેરનો વરખવેશું;
દશદંધશું ડોલશું. બદ વિધ જોલશું, જોલશે લંક તો દંડ દેશું;
અરવીરપણં સાધશું, વિદિયે વાધશું, રામની પાસથી લાણુ લેશું.૯૧

છપા.

હાલક હલક ત્રાસ, પજો ડોઢી ને ડોઢી;
ખંખારવ ચોપાસ, વિકટ વાટો બ્યાં ઢેડી;
પ્રાણે કીધા પ્રતિહાર, દ્વાર ઉઘાડી ધાયો;
પાંત્રીશ શીશ કરમાંય, અતિ અહંકારી આયો;
તે જોદ્ધા સહુ જોઈ રહ્યા, કર ઊંચો કે નવ થયો;
સામળ કહે સેવક રામનો, તે ધાહડ મલ ધરમાં ગયો.

૯૨

ધાયો અંગદ ધીર, નીર ઉતાર્યો નરનાં;
દેવટ કીધો દરબાર, વખાણુ શાં કહું વાતરનાં;
પુરમાં પજો પુકાર, છે કે હિમ્મત છુટાણી;
વાયે ચાલી વાત, લંક ખાધી લુંટાણી;
ત્યાં ખલક આધિ ખળભળી, નાસવા લાગી નારિયો;
કોઈ ઉંચી ચઢે અટારિયે, અંધ કરે કોઈ ખારિયો.

૯૩

લપેટી વાટે લાખ, અપેટી કીધો જોયો;
અટપટી કરતો આળ, ટેક દેખાજો તોરે;
કરતો દૂકાદૂક, ગિડતો એ આકાશે;
કુદતો કરતો પ્રહાર, વખાણુ ધણેરાં વાસે;
પ્રતિહારને મારી ખરવયો, ઘાટ ધણા જણનો ધજો;
પછી રાવ થઈ ત્યાં રાવલે, રાવણુ પણુ રોષે ચઢ્યો.

૯૪

ગઢલંકા ઘેરે ઘેર, વાત વાયવત વાધી;
ચઢ્યું 'રામનું' સેન, લંક લુંટાણી ખાધી;
કહે માર્યો કુંભકર્ણુ, કહે રાવણુ રણુ રોજ્યો;
કહે ઈંદ્રજિત અજિત તે ચાંચડવત ચોજ્યો;
ગુલબાન ધણું ગલિ કુંચિએ, લાખ કરોડ લોકે લલો;
કહે રુઠયો રામ રાવણુપરે, ઉલકાપાત એવો થયો.

૯૫

દેશ ખર્ચે ડમડોલ, થયો લંકા ગુણુ ગામે;
લૂટ્યા મહીપના મહેલ, કીધી અસ્વારી રામે;
માથે લીધી મોટ, રૈયત નાઠી દશ દેશે;
ખહાંચે લીધાં ખાળ, કામિની ખૂટે કેશે;
કહે ફટ ફટરે તું રાવણુ, સતિ સીતા શાને હરી;
સામળનો સ્વામી કોપિયો, કનકલંક લોહતી કરી.

૯૬

થયું રાવણને જાણ, દેશમાં દુંડી વાહી;
પ્રતાપવંત પ્રધાન, ચઢ્યો ચોખુંટે ચાહી;
દીધિ રૈયતને ધીર, વીર હંકાર્યા વાટે;
જેરાળા મહા જોદ્ધ, મૂક્યા બહુ ઘાટે ઘાટે;
તાપ લાગ્યો સહુ તરફજ્યા, ધૈર્ય કોઇનું નવ રહ્યું;
સામળ કહે સેવક રામનો, અંગદ જાતાં એટલું થયું. ૯૭

પ્રતિહાર પરાક્રમી પાંચ, પ્રાજે કીધા પળ પ્રાંચે;
બીજા તેથી બળવંત, અગદે લીધા આંચે;
સાત પાંચ પાંત્રીશ, શીશ કરમાં શોભંતો;
રામ રામ કરતો માગ, લાજ સહુની લોપંતો;
હલકા હોલ હલહલ થયો, ડર નવ આવ્યો દશકંધનો;
વાળ વાંકો નવ થયો વાલિસૂત, બંધન છોડાવ્યો બંધનો. ૯૮

પાંત્રીશ હણી પ્રતિહાર, શીશ ગ્રહાં છે હાથે;
જેરાળા વડ જોદ્ધ, બહુ વળગ્યા છે બાથે;
હનુમંત થકી હજાર, ઘણો જેરાવર જાતે;
આવ્યો સભામાં શર, પ્રાજે કરતો પ્રભાતે;
કલ્પાંત કોલાહલ ફટો, કોદ્ધ એનો શું કહું કથી;
કોઇને ગણુતીમાં નવ ગણે, નિમિષ માત્ર નમતો નથી. ૯૯

પુરમાં પડ્યો પુકાર, હોલ ઢમકાવ્યા ધીરે;
બહુ બણગાં રણતૂર, વિપરીત વજડાવ્યાં વીરે;
ભારે કૂંટી ભેર, બૂબારવ જુમ પડાવી;
દરવાજે દીવાન, ચોપખે નાળ ચઢાવી;
વળી હલહલ કરી હજુરિયે, હલકારો હિત હામનો;
મહારાજ રાજ સુણ મહિપતિ, કોઈ સેવક આવ્યો રામનો. ૧૦૦

હુહા.

વાત ગઈ બહુ વેગથી, રાવણ રાય હજુર;
પ્રતિહાર પાંત્રીશ મારિને, આવ્યો વાંદર શર. ૧૦૧
અધિપતે મન વિચારિયું, આવ્યો એ હનુમાન;
કનકપુરી ઘડી એકમાં, બાળી કીધું નામ. ૧૦૨
મનમાંજે વિચારીને, કીધી વિપરિત વાત;
હિંમત્યો સિદ્ધસનઘડી, ઘડ્યા તેનો ઘાટ. ૧૦૩

સભા મધ્ય અંધન કરી, કોટ રચ્યો તે દીશ;
 નીચો થઈને આવશે, નમાવશે પછી શીશ. ૧૦૪
 અંગદ જ્યાં આગળ ગયો, ખિડકી જોઈ દષ્ટ;
 રામ અરિને શું નમું? મનમાં પામ્યો કષ્ટ. ૧૦૫
 ક્રોધ કરીને કુદિયો, કરી જોર અપાર;
 કોટ આગંગી હુલકિયો, ગયો સભાને ઠાર. ૧૦૬
 આલ અવનિ એકત્ર કરી, કીધો હુલકાપાત;
 અંગદ ઉતર્યો આકાશથી, ગજ્યો કડકડાટ. ૧૦૭
 દીગ્મૂઠ થયા સહુ દેખતાં, દીઠો કૃતાંત કાલ.
 પર્વત સરખો પ્રચંડ નર, પ્રરિને દીધી શાલ. ૧૦૮

છાંપો.

અંગદ ફૂલો આકાશ, કોટ ફૂદી માંહે પડિયો;
 આણું કોડ બળવંત, આપ તે મધ્યે અડિયો;
 પ્રલય કાળની આંચ, કોધિલો જમદૂત સરખો;
 પડ્યો ત્રાસ ચોપાસ, નરેન્દ્રાદે સહુ નરખ્યો;
 સંભાળી શસ્ત્ર કો નવ શક્યા, શુધ યુધ સર્વ ભૂલી ગયા;
 સામળ કહે સેવક રામનો, દીઠે જોઈ આંખા થયા. ૧૦૯

ઝૂલણા છંદ.

કોપે દંત કરડિયો, મુખ મૂછ મરડિયો, આપ અધિકાર અધિપત એઠો;
 હીસે બહો હાથિયા, શોભિતા સાથિયા, ભાથિયા ભીડ રીસાળ રેઠો;
 શૂર મહા પૂર એ કૂર કોપે ભર્યો, નૂર નરપતિ બળવંત એઠો;
 શુભ સભા સાથમાં પાંત્રીશ હાથમાં, પોકર બહુ કરતો બહુ પ્લવંગ પેઠો. ૧૧૦

છાંપો.

લંકપતિ એક લક્ષ, એઠા બળવંતા એ બહુને;
 સિંહાસન છત્ર ને ચમર, શોભે સુખ સાગર સહુને;
 એકે કેડે આણું કરોડ, ધીર રણ ધનુષો ધારી;
 કૃતાંત સરીખા કાળ, અતલિબળ અપરંપારી;
 જઈ અંગદ તે મધ્યે અડ્યો, સભા દેખી દિલમાં હસ્યો;
 મહિમા દેખાડું માહરો, વિચાર એવો મનમાં વસ્યો. ૧૧૧

મરડતો મૂછ ને પૂંછ, ઢીંગ જંઘ પોત્યો ઠેઠ;
 પાંત્રીશ શીશ જે પ્રાણ, ભૂપતને કરશું ભેટ;
 કો સાથ કરશું વાત, કો સાથ બોલજ બોલું;
 મુજ પરાક્રમ બળબુદ્ધ, તે કો આગળ જઈ બોલું.
 વાંકાં વેણ વદા વિના, એ જૂઠો જાહર નહીં જડે;
 અંગદ એમ વિચાર કરી, નરપતને વચને નડે ૧૧૨

દુહો.

દશકંધને દુઃખ મનાવવા, અધિપત આગળખવા એન;
 ઇષ્ટ ભારી અંગદો તિહાં, વિદ્યો વિપરીત વેણ. ૧૧૩

કવિત.

અં—બહોતસેં બેઠે તૈસે, દેખે જવ અંગદને;
 ભૂપકો હું રૂપ કોન, બોલ્યો ક્રોધ કરકે;
 લંકાપત એક સુન્યો, બાલીકી શક્તિમાંકો;
 માસ ખટ પાસ રહ્યો, ભાગ્યો પાઉં પરકે;
 દુખે કાર્તવીર્ય ધર, બાંધ લિયો પારણેમેં;
 બાલકકી પીછાડીસેં, પડી ટાલ સરકે;
 નંગાશીર કરે ભે તો, એધાનીસેં બોલખુરે;
 લંપટ લરાક ચોર, લાયો રતન હરકે. ૧૧૪

સા—સામદ એકસભાકો, બોલ્યો બલ ભેર આપ;
 ત્રિલોક સકલ માને, લંકાપત સાજકો;
 બોલી તું જાને નહીં. મહીપકે મુખ આગેં;
 જંગલી જટીલ જેસો, કાસદ કે કાજકો;
 તંતુ ટુક ટુક કરે, તારો અખ શાયત મેં;
 ગુદર્તાહો ગુન્હો તેરો, ઇષ્ટ બલી આજકો;
 અકલસેં આગળ લે, ભૂપ રૂપ રાવનકો;
 નતરુ અવસાન આયો, તેરી દેહ તાજકો. ૧૧૫

બુલણા ઇંદ.

અં—બોલિયો બાળ રિતે બુદ્ધિ નિધાન સાં, અંગદ કહે સાંભળો ધર્મધૂતી;
 કોણ રંડાએ રાવણો જનમિયો, વૃશ્ચિકી સર્પણી હરણિ દૂતી;
 કરકટી મર્કટી કે અળ અર્લકી, જૂઠ જપે તે તો ખાય જૂતી;
 સંદેહ લાંગો અલ્યા સેવકો માહરો, રાવણની માત. તે કવણ દૂતી ? ૧૧૬

સા-લંબ પૂજા અલ્યા લંડ લવરી કરે, મૂરખા મન ગમી મોજ માણે;
કાસદા દાસડા લેખ લખી લાવિયો, નીચ નિર્માલ્ય ગુણ ગાન નાણે?
કોડ તેત્રીશ કર જોડી ઉભા રહે, હોડ હારે જોકો તેડ તાણે;
જશતણો રૂપ એ ભૂપ ભૂમંડળે, લંકપતને ત્રણ લોક જાણે. ૧૧૭

અં-ગ્યાળખાવ અન્નણ અલ્પશુદ્ધ અધિપતિને, તોલકે પાડમાનીશ તારો;
ગાળ હુંકાર તારો નહીં સાંખીએ, પાંત્રિશ ત્યમ તારો જાણ વારો;
રિદ્ધિ રાવણ તણી પુણ્ય પરવારિયું, આવી રહ્યો એહનો આયુઆરો;
દશકંધ એ અંધ એ ધંધ ધાયે ધણો, ચિત્તમાં ચેત એ ચોર મારો. ૧૧૮

સા-ઉંધકર્મા અલ્યા અભાગિયા વાનરા, ચેતરે ચેત ચોખક્ષ ચિત્તે;
કોણ ગળું તાહરું કિંકરા કાસદા, યોલી ન જાણે નરપતી નીતે;
પાગ તું લાગ પરણામ કર જોડીને, પામીશ લહાણ પુરપત પ્રતે;
રાજ મહારાજ રાજેંદ્રનો રાજ્યો, રાજ સભાતણી યોલ રીતે. ૧૧૯

છંદા.

અં-રામચંદ્રની નાર, સિતા સતિ માતા મોરી;
દ્વૈત દાનવ કો દુષ્ટ, ચંદાળ કરી લાવ્યો ચોરી;
દ્યાનિધિ દાતાર, ધર્મ હજું મનમાં ધારે;
પાછી આપે જો સીત, તો એને નવ મારે;
નહિતર દેશ દેહવટ કરે, એવી આજ્ઞા આપી મુને;
ચતુર હોય તો ચેતજે, ચેતાવા આવ્યો તુંને. ૧૨૦

સા-મરદ મુંછાળો વીર, રામની રામા લાવ્યો;
શૂર પૂર દઢ ધીર, કોડ કંદર્પવત કહાવ્યો;
દશકંધ નામ દરિયાવ, તરવાર તાતી ત્રિલોકે;
જોર હોય તો જુઓ, સિતા મૂકી અશોકે;
પાછી લેતામાં પ્રીછશો, અદકું યોલે અનર્થ થશે;
લાડ કરંતા આવો છો લંકમાં, જરૂર જીવ સહુના જશે. ૧૨૧

દુહા.

અં-જનની કુણ રાવણતણી, બહુ ઉપજાવ્યા બાળ;
જાત જ્ઞાન કે શકરી, ભુંડણ કે શિયાળ. ૧૨૨

કે વીંછણ કે નાગણી, કે કરકંટની નાર;
કે અજ એ કોણ છે, યોલો નહીં ગંભાર. ૧૨૩

ખોલત નહિ કષ્ટુ નીચ હો, કે મુંગા કે દોર;
કે અમારો દીન હો, કે જાતિકે ચોર. ૧૨૪
પૂછત હું બડિ ઘેરકો, ફેર ન પાઉં બ્યાન;
કે ફૂટીહું આંખડી, કે સુનતો નહિ કાન? ૧૨૫

ઝૂલણા છંદ.

પોકાર કરતાં ઘડી પાંચ પૂરણ થઈ, ખોલતાં શે નથી કર્મ ફૂટ્યા;
રીસ ચઢશે મુને શીશ તમ તોડયું, કૃતાંત કોપતાં કાળ ખૂટ્યા;
ચોર માટે ખીહો છો સહુ ચિત્તમાં, તોલ અહંકારના ટેક દૂટ્યા;
અંગદ કહે ઉત્તર શે નથી આપતા, સર્વની આંખ કે કાન ફૂટ્યા? ૧૨૬

દુહા.

વાંકાં વચન શ્રવણે સૂણી, ચંદિ રાવણને રીશ;
પગની જ્વાળા પ્રગટિ તે, જઈને ભેદી શીશ. ૧૨૭
વાઘને વળી વઢારિયો, શુભ છંછેડયો સાપ;
સિંહ પંખાજો પાખરો, અતલીખળ એ આપ. ૧૨૮

ઝૂલણા છંદ.

દેહ દાઝ્યો દશાનન ઘણું દિલ વિષે, એક આપે થયો તેહ તાથે;
ઉછળ્યો એક કર આપ આસન થકી, મુખ મૂછ મરડિ હીત હોડ હાથે;
રા-કોણુ તુજ નામ ને ગામ ને ઠામ કહે, કામ કશું છે પશુ ભૂપ સાથે;
કો તણો મોકલ્યો હાં લગી આવિયો, આલ બાધો ભરે બાંય બાથે? ૧૨૯
અં-વાળીનો પુત્ર ધરસૂત્ર શુભ પર્વતે, નામ અંગદ મારું હરખ એવા;
શરણ રહું છું રઘુનાથના ચરણની, દેવનો દેવ અધિદેવ દેવા;
ધુમ્રપાને કરી બ્યાન જોગી ધરે, ઈંદ્ર બ્રહ્મા કરે ઇશ સેવા;
તે તણી નારને તસ્કરી લાવિયો, લંક લગિ આવિયો સૂધ લેવા. ૧૩૦

દુહા.

રાવણુ-કહેરે અંગદ કાન હું, ખોલ બડેરો અટ;
મુખસે ખોલ સમાલકે, જનનું ભરિયો ઘટ. ૧૩૧

કવિત.

અં-તાતકી નિશાની એહ, દેહ પરચંડ જોકો;
મેઘ ધન ગાજે એસો; તોર રહે તનમેં;
શર મહા સુભટ હું, પૂરહું પ્રતાપનકો;
નારાનકો તર આપ, પશુ જાત જનમેં;

અંગદવિધિ.

સુગ્રીવકો સહોદર, મિત્ર હનુમાન જીકો;
નામ નવઃ ખંડ જાને, બાલી બિટ્ટ બનમેં,
કક્ષિપટ રાખ્યો પાસ, પૂર ખટમાસ તાકું;
શાનપને શાન આન, સમઝ મૂઢ મનમેં; ૧૩૨

દુહો.

રાવણુ-અબ તેરો આદર લયો, અંગદ આયો અંત;
સાચો બોલ બતાય તું, કોનહિ હે હનુમંત. ૧૩૩

કવિત.

અં-બુજ્યો હનુમાનજી જો, સેવક શ્રી રામજીકો;
અંજની કુમાર હે, આધાર યહ રંકકો;
પવનકો પુત્ર, અવતાર મહારુદ્રજીકો;
મહેરનકો તારન, મારન દુષ્ટ બંકકો;
જનમકો જાતિ આપ, સતીકા શોક હરન;
પૂરન બંડ ખંડનમેં, કન નાદ હંકકો;
અક્ષયકું માર ડાયો, સંધાયો પ્રધાન તેરો;
અંગદ કહે રાવનસું, લૂટનહાર લંકકો. ૧૩૪

દુહો.

શત યોજન સાયર તયો, શિરકર લછમન હોય;
અગન ઉડાઈ લંકમેં, વે હનુમંતો જોય. ૧૩૫

રાવણુ-સુગ્રીવમેં ક્યા સાનપન, કહા સુગ્રીવમેં શર;
બાનર બાનરકી ઉપમા, નીચ ગમાવે નૂર. ૧૩૬

છંદો.

અં-શું સુગ્રીવનું શર, ચતુરપણે લે આહી;
વાળી સરખા વડદથ, ભુપ ભારે ગુણુ ભાષ;
હનુમંત સરખો બળવંત, હરોલ હકીલો હાથી;
લૂટી લીધી લંક, તેહ સુગ્રીવના સાથી;
અનમી નરો નમાવિયા, બળિયાશું બાંધે બાકરી;
અહાર પદ્મ બોતેર કોડ નર, તે કરે સુગ્રીવની આકરી. ૧૩૭

દુહો.

પ્રાણે કરે પલ એકમાં, કરે જે ઉપર કોંધ;
શર સામદ સુગ્રીવનો, જાંબુવાન છે જોધ. ૧૩૮

રાવણુ-અધિક ખોલે ક્યમ અંગદા, જાંબુવાન તે કોણુ;
નથી દીઠો નથી સાંભળ્યો, ક્યમ પેદા થયો જાણુ.

૧૩૯

છર્યો.

અં-જોખનવંત જશવંત, અધિક પરાક્રમ આપે;
કરે સુગ્રીવ જે રાજ, તેહ એને પરતાપે;
નલ નીલ જેનાં નામ, તેહ કિંકર છે જેના;
અઠાર પદ્મનો પ્રધાન, તોલ ત્રહો પક્ષે તેના;
જિતે જાંબુવાનને, સરજ્યો નથી કોઈ સૃષ્ટમાં;
સામળ કહે અધિક પરાક્રમી, નથી વર્ણ્યો કોઈ વૃષ્ટમાં.

૧૪૦

દુહો.

રાવણુ-નલ વાનર તે કોણુ નર, વાનર કરે વખાણુ;
નીચ ઉપમા કરે ઊંચ તું, અંગદ નામ અજાણુ.

૧૪૧

છર્યો.

અં-નલ વાનર નર તેહ, હોડ કરી તે હાર્યા;
નલ વાનર નર તેહ, પાણુ પાણી પર તાર્યા;
નલ વાનર નર તેહ, સાગર ખાખડ કીધા;
નલ વાનર નર તેહ, પયોધિ પયવંત પીધા;
જળ ઉપર જેણે સ્થળ કર્યો, વિકટ વાટ જળવંકમાં;
સામળ કહે નર તે નીલ નલ, લશ્કર લાવ્યો લંકમાં.

૧૪૨

દુહો.

રાવણુ-કિંકર ઉપમા સિદ્ધ કરે, નીચ જાત કોણુ નીલ;
મારે મન તો પિપીલિકા, તારે મન તો શીલ.

૧૪૩

કવિત.

અં-સહસ્રાર્જુન સુર ખડો, નવ ખંડેકા નરેન્દ્ર;
જાકે દરબાર ઠાઠો, રાવણુ તું રહ્યોહે;
રમાડ્યો જમાડ્યો રીત, પશુ જન પ્રીત કીની;
દીની શીખ દોડ આયો, લછન સખ લલ્યો હે;
એક દીસ નીલ ગયો, નરેન્દ્રકે નગરમેં;
પકરી પૂરપતિકું, આકાશ ખીર બલ્યો હે;
જેરકે પ્રનામ કિયો, નીલમનિ ભેટ દિયો;
લિયો જશ ઘેર આયો, નીલ નામ કહ્યો હે.

૧૪૪

કહા.

નીલ નરકું નહિ જનિયો, તાકો નામ અંબન;
દશકંધ જન તું દિલ બિખે, બાનરકો બિખાન. ૧૪૫
સહસ્રાર્જુનકી પેશકશ, લ્યાયો નીલ ગુનગ્રામ;
નિરખ્યો નિલમનિ નઅમે, નીલ ધરાયો નામ. ૧૪૬
લાયક લછમન સારખે, પ્રીતે રખે જે પાસ;
આલખ લો તુમ આપસે, બસસે તોરે બાસ. ૧૪૭

રાવણુ-કહેરે લછમન કોન હે, જાકો કરે બિખાન;
જૂઠી બાત જલ્યે યહાં, તો પરહે તુજ પ્રાન. ૧૪૮

કવિત.

અં-સુમિત્રાજીકો નંદન, જગતકો હે અંદન;
દુષ્ટકો નિકંદન અંદનતરુ, સિદ્ધ સજીકો;
રઘુબહરકો ખીર, ધર્મકો ધુરંધર ધીર;
શુદ્ધ હે શરીર સત્ય, જાતિ જોગ દહીકો;
નરપતકો નાયક, સખ ગુનમેં લાયક;
સાયક કવિ સામલકો, પૂર્ન પ્રીત પછીકો;
આપ ઘેર જાય પૂછ, બૂઝ લછમનજીકો;
કાન નાક છેદે તેરી, યેન સૂર્યનજીકો. ૧૪૯

કહા.

ભગિનીકું, જ્યો ભેટિયો, હોડસું બાંધી હાથ;
કાન નાક દો છેદિયે, સોઈ રામકો બ્રાતા; ૧૫૦
રાવણુ-કેસો તેરો રામ હૈ, કિસ બિધ કીનો કામ;
ફેર ફેર બધે બહો, રસનામેં શ્રી રામ. ૧૫૧

કવિત.

અં-પુછે કહા રામનકું, જગતકો સર્જનાર;
ધસિ જૈસે ધ્યાન ધરે, જ્યાકો તું ચોરહે;
ગરીબનકો નિવાજ, નાથ હે અનાથનકો;
પતિતકો પાવન પ્રતિપાલ જગત કેરોહૈ
તાટકકો પ્રાન લિયો, ખર દૂખર દૂર કિયો;
ત્રિશિરાકું તોયો અખ, આદર તો તેરો હે;

સામળ કહે સધારે, પાતીપર પહાન તારે;
અલખત અલખસેતી, આલાસો રામ મેરોહે. ૧૫૨

કુહો.

ત્ર્યંબક ત્રોડ સીતા વર્યો, નીચે આણે પાન;
તોફું છોડાયો તિહાં, સોહી રઘુબર જન. ૧૫૩

ઝૂલણા છંદ.

રાવણુ-વખાણ કરે અલ્યા વાનરા રામનું, કેટલું સાંભળ્યું જૂઠ જોવું;
શીશસાટેકરી લંક લગિ આવિયો, લોળિયું લાભનું શુંજ લેવું;
દેહ માનવતણી એહમાં બળ કશું, સિદ્ધશ્રી જાણીને શીદસેવું;
જાણતો હોય તો કહે અલ્યા વાનરા, જોર કરતૂત પ્રાક્રમકહેવું. ૧૫૪

છંદ.

અં-હણ્યો જોણે હિરણ્યાક્ષ સાક્ષ પ્રહલાદાં દીધી;
પ્રરશીધર ફરશુરામ, નેક નક્ષત્રી કીધી;
બલિ ચાંધ્યો પાતાળ, સહજમાં અહલ્યા તારી;
દુષ્ટનો દ્રેડ્યો ઠામ, વાળિને નાંખ્યો મારી;
પાષાણ તાર્યા પયોનિધિ, સેતુપાજ આંધ્યો હવે;
મમત મૂઢ મૂરખ કરે, એ નર આળખશે અખે. ૧૫૫

રાવણુ-મૂરખ મૂઢ અજાણ, પહાણથી દીસે પોદો;
શઠ કરે સરદાર, જગતમાં નહિ કો જોડો;
બાપડિયાં કાપડિયાં, જટાળાં જોડાં જોગી;
ભુખ દુઃખ લિખારી ભૂર, કહે તેને એ ભોગી;
એવા અસંખ્ય અલેખધા, ચરણ ચાંપે નિલ માહરા;
મુજ સાથે જુદ્ધ એ શું કરે, રામ લક્ષ્મણ એ તાહરા. ૧૫૬

અં-રિદ્ધિ હીરો રઘુનાથ, પથ્થર રાવણુ પરિચટનો;
તે શું જાણે તોલ, રાજસ યોલી વટનો;
રિદ્ધિ અમૃત રઘુનાથ, ઝેરથી રાવણુ કુડ્યો;
દાતાને દુઃખ દેનાર, યુદ્ધિહીણુ યુદ્ધિ યુડીઓ;
વળિ ઉપાસક તું ધશનો, જોવડે તું જોરો કરે;
અંગદ કહે ધણે મારા તણું, અહર્નિશ ધ્યાન ધર્મે ધરે. ૧૫૭

ઝૂલણા છંદ.

રાવ-જા અલ્યા જીવતો કહે તારા રામને, ગામ કેમ આવિયો ધામ ધાતો;
દેહ દીઠી નથી તેં દશાનન તણી, કાન સુણી નથી વેણ વાતો;
કુંભકર્ણ આળસ તજી ઉઠશે, લાખ સવા મણ ખીચ ખાતો;
કેડ યોતેર ને પદ્મ અઢારમાં, આંખશે નહિ કોણ એક જાતો.

અં-અલ્યા રામ આગળ કરી વાર્ત તે તાહરી, શ્વાનની વાત શી સિંહ સાથે;
રક કીરત કહે રાજ રાજેન્દ્રને, લાલ શો લીજીએ તેહ લાથે;
દેખાડ તાહરો ડાહરો દળપતિ, માહરો બળ સહે બાંધ બાથે;
કેડ કુંભાતણા માંન મોકું અતિ, એવી હું હોંસ રાખું છું હાથે.

દુહા.

રાવણ-વઢવાં આવ્યો વાંદરા, તો તે કરીએ પેર;
જા મૃકું છું જીવતો, ઘણા હેતથી ઘેર. ૧૬૦

અં-નહી લઢને મેં આયો હું, કહેને આયો બાત;
જો સૂનો તો મેં કહું, જો કહાવી રઘુનાથ. ૧૬૧

રાવણ-દેઈ દુહાઈ રામકી, જો મુખ બોલે જૂઠ;
એક બાત એસી કહે, પ્રતિ ઉત્તર લે ગિઠ.

કવિત.

અંગદ-સુનો યું લંકાધીશ, દસહી ધરાયો શીશ;
ઇસકે પ્રતાપ આપ, બેઠે હો જી પાંચમે;
રામજીકું સીત દીજે, રાજ બેઠે લંક કીજે;
ખીજે નહીં કોઇ સિદ્ધ, પામોગે સાંચમે;
ન તો ગઢ લંક લૂટ્યો, જાનો આપ કાલ ખુટ્યો;
રૂઠ્યો જાપ રામ નામ, કાલ લિયો આંચમે;
સાલમકી યેહિ બાત, અંગદ જ્યુ કહે સાચ;
મન રાચ નાચ કરે, થયે આઘએ આંચમે. ૧૬૩

રાવણ-બાનરા બિપ્રીત બાત, કહા કહે રામજીકું;
તેરે કછુ ગાહીએ, મનમેં કા મોર હે;
જા તું તેરે રામ આગું, શીશહિ પજાર કેમે;
લે આચો લંકમેં જ્યો, લરનેકા કોર હે;

જંગલી પ્રધાન જોકો, તાથે મેં માલ દેખો;
લેખો હે તું દૂત જેસો, એસો તેરો જોર હૈ;
એકલી ગુલામ મેરો, મારી ચકચૂર કરે;
રામ જેસે સેવકાહ, લાખહિં કરેર હૈ.

૧૬૪

અં—સુત જે દશકંધ અંધ, ચોરતકો તું હૈ ચોર;
જગતમાતા જાનકી, કિંકર હર લાયો હૈ;
અખ તેરી સમૃદ્ધ ગણ, ગણલંકા ચોર જાન;
નવ ગ્રહ છોર ડારે, દેવ સુખ પાયો હૈ;
વાહું તું નવ શુભે, સુખે નહીં તોય જાણે;
તું પ્રતીત જોકે ગુન, જેદ જેસે ગાયો હૈ;
પ્રચંડ દંડ તોહું દેગો, અખે શ્લો મેરો માન;
તેરો ઘાટ ધડનેહું, આપ રામ આપો હૈ.

૧૬૫

રાવણ—મસ્તકમેં જટાધારી, કહાવતે અહ્મચારી;
ખનફલ અહારી સારી, આયુધ ધરી ફરતા હૈ;
કહાજાને કોન કાજ, ગામ લોક કિયે તાજ;
સંગ નહીં કોઈ સાજ, રાજ કાકે કરતા હૈ;
દેખનમે ખીર દોષ, એસે નહિ ધીર કોષ;
અપની ચોરત જોઈ, જાનર મેં ઠરતા હૈ;
સામલ કહે સુવેખી, સેના મેં બહોત પેખી;
માંડકે અલેખે દેખી, રાવણ કા ડરતા હૈ !

૧૬૬

દુહો.

લખ મણિયા ઘોખા ગડગડે, પોઢા જેની પીઠ;
મેરોડે મણિધરતણી, ક્યાં ડરે દેડક દીઠ ?

૧૬૭

કવિત.

અંગદ—ધંકટેમેં ધરા ધુજે, ખેલમેં ન દિન સુખે;
શુખે નહિ તોય માન, મરદુંકે મોરેગો;
નાલ ગોલ જાન છુટે, ગામ કોટ લંક લૂટે;
રહેગો રણાયો દાગો, દેકે ગ્રહ છોરેગો;
હનુમાનહું હકારે, ડરેગો તું તો ડકારે;
નગારે સખ ફટ ફટ, પીટપીટ ફેરેગો;
સામલ કહે જોર જોર, આપો હું અજીત શેર;
ધેર લેગો કરી રીશ, અપ રામ તોરેગો.

૧૬૮

મૂલણા ઇંદ.

રા-અંગદા 'અંગમાં શે તું સમજે નહીં, કૂખ કાયરતણી તુંજ આવ્યો !
કંપુત વાળીતાણા કુળ વિષે અવતર્યો, કે શકે નીચતું થાન ધાવ્યો !
શંતક કંટકા કર્યો તાત તારાતણા, તેતણી ભક્તિમાં ભૂર ભાવ્યો !
વાનરા સર્વનો ઘાટ ઘડાવવા, લખવસા લક્ષ્મણો આંહી લાવ્યો !

અં-પાષાણુ અગ્નને પ્રોછવું કેટલું, જેહમાં ગુણ નહિ જ્ઞાન જ્ઞાતા;
વીશ છે નેત્ર પેણુ અંધ વપુએ થયો, શોધતો શે નથી ચિત્ત ચહાતા;
જે કરે જેટલું ભોગ તે ભોગવે, તે તમો દેખશો ધંધ ધાતા;
વાળિ વૈકુંઠ પદ પામિયો પ્રીતથી, રામજી મુક્તિપદ દિવ્ય દાતા.

રા-કાપડી વેષ લઇ વન વિષે જે પ્રેરે, શીશ જટા ધરે સંગ સારો;
સીતની શુદ્ધ નવ માસ નિરખી નહીં, આજ સાગરતણો દીઠ આરો;
લાવિએ રીંછ લંગૂર લખ કોટિધા, માનવી મૂળ મુખવાસ મારો;
લંકપતિ છત્રપતિ રાય રાવણુ સાથે, રાઠમાં જીતશે રામ તારો !

અં-એક કિંકર આંહી આવશે રામનો, તે નહીં તાહરો જોલ સાંખે;
તાત મારાતણી કીર્તિના કવિ તમો, હું ખમું જોલ જે લુંડ ભાખે;
અન્ય જાણુને આશિઆળ શી તાહરી, જો ઘડી એકમાં જોર જાંખે;
લંક પરલંક એ અંક એકે ભરી, નિમિષમાં નિધિતણે નીર નાંખે !

રા-કહે દશાનન સુણો વાળિકા દીકરા, પ્રીત સંભાર તું પેર પૂઠી;
રામ ઉપર તને હેત ક્યમ ઉપજે, તાતને મારિયો કાળ ફૂટી;
પિંડ પાળે તારું વેર વાળે નહીં, પેટની વેઠમાં વાટ ઉઠી;
કર આહિ આકરી બાંધ્ય ત્યાં બાકરી, રામશું રાઠ કર આવ્ય ઉઠી.

અં-શુદ્ધિખળીણુ તું ક્ષીણુ આયુષ થયો, રાવણુ મૂઠ મુખ શું જ ભાખું;
રાંજમહારાજ અધિરાજજી કેરડાં, દર્શનો નિલ હું દિવ્ય દાખું;
સહ અમૃત રંતખાણુ પૂર પ્રેમની, તે તજી ઝેર નીરવત આખું;
સ્વામી સામળતાણા ચરણ પ્રતાપથી, તુંજ સમાં કિંકરો કોડ રાખું !

રા-વેદ અવસાન આવ્યો હવે વાનરા, પશુય જાણી નોતા દંડ લેતા;
પંડ તારો શત ખંડ કંટકા કરે, ક્રોધથી ઉઠશે જોધ જેતા;
ખાલ નખ નખ લઇ દુઃખ દધને દમે, લંકથી છુટશે લાલ લેતા !
રામની આણુ જો સલ તું કહે નહીં, જે તું સમા સેનમાં સુભટ કેતા ?

સામંત બટ.

શૂભ મુલંત ઘણા જુગ જોડે જમા, તે થકી લક્ષ્મી હરખ હેમે;
રૂપાતણા રાયમાં ભોળ્ય લાવે કરે, કાંસની થાળ કંઈ પત્ર પ્રેમે;
મૃતિકામાંહી અશન કંઈ કોટિધા, એમ મરજદ સહુ નરત નેમે;
તેતણી જુઠ વીણી અમો જીવીએ, હું હતુમંત જે ખંત. જેમે.

છરખો.

રા-મૂરખ મૂઢ અજાણુ, જૂઠું ખોલે ક્યમ ઝાઝું;
કોણ ગણતીમાં રામ, લવરી સુણતાં હું લાજું;
કોઠ ખીલાં ખાનાર, લંગૂરાં કોટિક લાવ્યો;
વાઘજુકેરાં દૂધ, મણિધર મણિ લેવા આવ્યો;
વળી તારુણી મારી તાટકા, તે પરાક્રમ દીઠું તમે;
વળી હોય પરાક્રમ રામનું, કહે કિંકર સુણિયે અમો. ૧૭૬

ઝૂલણા છંદ.

અં-કરતૂક પૂછે કશ્યાં એહ કરતારનાં, જેહમાં જોરના જુગત ઝાઝા;
કોટિ અક્ષાંડ મંડાણુ સૃષ્ટિતણો, મોક્ષ મહિમાતણો મૂળ માઝા;
અવતાર અંશે કરી વંશ દિલિપ કુળ, કીધ પરમારથ કોટિ કાળ;
ગરવરાગુણિધિ તારિયાં તુંબ ન્યમ, શીશ રણ રોળશે રામ રાજ.

રા-વધતું વેણુ વદે અહ્યા વનચરા, કેટલી બુદ્ધિ તરતીય તારી;
પ્રાશન કરે પિલવા વાલિઓ વાનરો, મોટાઈ જુઓ એણે નાંખ્યો મારી;
તાટકા તારુણી રાંકડી રંડ એ, જીતિયો નીચ નિર્માલ્ય નારી;
રામનાં કામ જાણે બધા જગતમાં, ધીર એ વીર જે ધર્મધારી.

અં-અંબક ન્યાં મોડિયું માન તુજ માંડિયું, છોડિયો ત્યાં તુંને ધર્મ ધાર્યો;
દશ મસ્તક દક્ષમાં રાખિયો કક્ષમાં, પલક એક પક્ષમાં હોડ હાર્યો;
કોટિ રાક્ષસ હણ્યા, ભય તેના નવ ગણ્યા, વેદ ભણિયા હવે તુજ વારો;
મારવો રંકને લૂટવી લંકને, પાપથી ઝોસરે રામ મારો !

પણ-માનવી માનવી સંગ રહે છે સહુ, માંકડા સાથ મન એનું મોથું;
નાનપણમાંથી નામ કાઢ્યું જુઓ, પરવર્યા પુરથકી રાજ ખોયું;
લત્રીવટ ખોઈને જોગ જટા ધરી, શરમ ને કરમ ને ધરમ ધોયું;
મંત્રી તુજ સારખા પ્રાકમી પારખ્યા, દશકંધ રામનું જોર જોયું.

ચોખોલો.

અંદગ-મંત્રી તે પુણ્યવંતાં પૂરણ, ધર જેહા લખ લૂટે છે;
શ્રી દશરથના નંદન સાથે, ધારા વેદની ધૂટે છે;

લાયક લીલા લક્ષ્મણ સાથે, અમૃતના ધન ઉઠે છે;
અભાગિયો અક્રમી અંગદ, રત્ન પથ્થરશું ફૂટે છે ?

૧૮૨

છરપા.

રાવણ-ખોલે વધતા ખોલ, તોલ ખુલે છે તારું;
રવિ સામા નાંખે રેણું, માન ઘટે નહિ મારું;
આયુષ તારું અલ્પ, એક ઘડીમાં આબ્યું;
તાતતું લેતાં વેર, ભાગ્ય ભુંકું ભાબ્યું;
અવતાર અક્ષણ તારો ગયો, વેર ન વાળ્યું વેઠમાં;
શત્રુને જઈ શરણે રહ્યો, પાવક ઉઠો તુજ પેટમાં !

૧૮૩

અંગદ-અન્યાય ખોલે આળ, ગાળ ગુણ હીણા દે છે;
અધર્મી અવતાર, ભાર શું માથે લે છે;
મુજને તુજપર હેત, ખેદ રાખી નહીં ખીન્નું;
આપણુ બન્ને બ્રાત, બતાવું કારણ ખીન્નું;
જો વાળિ તાત છે આપણો, હૈયે સહોદર-સુખમાં;
તુજને રાખ્યો તો કાખમાં, મુજને રાખ્યો તો કૂખમાં !

૧૮૪

રાવણ-વાળી સરખા કોડ, ચરણ મારાં ચાંપે છે;
સુગ્રીવ સરખા લાખ, ફૂલ દેખી કાંપે છે;
ઈંદ્ર આદિ સુર સાથ, હાથ જોડે જન ઝાઝા;
નથી સાંભળ્યો કાન, રિદ્ધિપતિ રાવણુ રાગ;
ડોલાવું દશ દિક્ષાળને, સળકાવું શેષ ધામને;
તું અલ્પ બુદ્ધિ સમજે નહીં, રહ્યો વખાણે રામને.

૧૮૫

અંગદ-શેષતણો અવતાર, તેહ લક્ષ્મણુ લાયક;
કૂશલીધર કૂશુરામ, રામ નરપતનો નાયક;
મહાલક્ષ્મી અવતાર, માત એ સીત સતી છે;
એકાદશમે રુદ્ર, જોગ હનુમાન જતી છે;
ખસખોધ કેસરતણી, બંહો ગુણ બેહેક બરાસનો;
તરણ તારણ ત્રૈલોક્યું, તે સ્વામી સામળદાસનો.

૧૮૬

સવૈયો.

રાવણ-કીડીથી કુંજર ક્યમ ખીહીશે, ડકર કરી દેખાડે ડકરી;
સ્વપ્નામાં સીતા નહીં આપું, પકર અમે પકરી તે પકરી;

સામળ ભંટે.

મુવળન તુજ ભોખમ થાશે, મેલ જનાવર ઝાઝી જકરી;
શાદૂલ શેર સિહસો રાવણ, બીજા બળવંતા તે બકરી ! ૧૮૭

ઝૂલણા છંદ.

અં-જોડિને કર કહું વાત તુજ કામની, નરપતિ ગર્વ તુજ એ બે જોશે;
સીત શું પ્રીત તે મોતની રીત છે, ચાંચડવત ચોળશે ચિત્તચહાશે;
ધશ હતા તૂજ શીશ પર ગાજતા, તે સાથે શત્રુતા બહુજ થાશે;
સામળતણા સ્વામીની નીચ નિંદા કરે, ચોકડી ચોદનું રાજ જાશે. ૧૮૮

સવૈયો.

રા-રાંકની જાત તે રત્ન શું ચોળખે, આખર ચૈતન ચાકરનો;
ગરીબતણે ઘેર પેટ ભરે તે, ઠાઠ શું જાણે ઠાકરનો;
મેરુતણો મહિમા નવ પ્રીછે, કરે વખાણ તે કાંકરનો;
“આખરની ખીલોડી” અંગદ, સ્વાદ શું જાણે સાકરનો ? ૧૮૯

ઝૂલણા છંદ.

અં-આરોગિયાં અમૃતપ્રજા જેણે અતિ ઘણાં, તેહને ઝેર તે કુણ લેખે;
હાર પહેર્યા જેણે હેમ મોતીતણા, કાચ કથીર કુણ પૂઠ પેખે;
પદ્મિની પારખી જેમણે પ્રેમદા, શંખણી દાખુ તે લાલ લેખે;
રામ હદે વશ્યો ત્યાંય રાવણ કશ્યો, માન સાચું નહીં મીનપેખે. ૧૯૦
રા-કપુત ઉઠ્યો અલ્યા પેટ વાળીતણે, તાતની દાઝ તો તે ન જાણી;
તાત જેણે હણ્યો, ભય તેનો નવ ગણ્યો, પેટ ભરે તેના ગુણ વખાણી;
મુખ શું લેખ મુજ સાથ બોલે બકે, એહ પ્રતીતથી જોર જાણી;
એ છળ્યાપે મળ્યું મોત માથે ભલું, થુડ ભરિ ઢાંકણી પૂર પાણી ! ૧૯૧
અં-મંદોદરી શુભ સતી તેહનો તું પતિ, તેટલા માટે હું બોલ્યું સાખું;
દ્વિવસ દશ ખારમાં મોત હવે આવિયું, સંભાર કોઈ ઈષ્ટને સત્ય ભાખું;
કુંજરતણે આગળે કીટ શું કોપશે, એ વિધે તાહરું જોર ઝાંખું;
રામ દે આજ્ઞા હવડાં હું કરું, લંક બાંધી તુંને નીરે નાખું. ૧૯૨
રા-કરગરે કોડ દહાડા થઈ કિકરો, કામિની કાળથી દીન દાસ;
લેતો નથી પ્રાક્રમ લંકપતિ ડેરલાં, દેવ દાનવ રહે ઘેર વાસ;
આપ અસ્વાર આસન થકી ઉઠ્યું, બાંધ્યું નરપતિ નાગ પાસ;
કારાગૃહ નાંખીને કોડ પહોંચાડ્યું, આજ અયોધ્યાતણી મેલ આશ. ૧૯૩

કવિત.

અંગદ—કહા જાને મૂરખ, તું દશરથકે નંદનકુંડે;
સનકાદિ જોગી જેસે, પીર ધ્યાન ધરત હે;
પતિતકો પાવન એ, ખાવન હે ખલકકો;
લકતનકો અચ્છલ, કામ કરના કરત હે;
શશિ શેષ શારદ જી, નારદ અસિદ્ધ ખરે;
ભૂપર જીવા જો ન વાકું, ભરતપુર ભરત હે;
સામળ જ્યુકે સ્વામીકી, પ્રતિત તું પર્ય દેખ;
ગિરિવર ગંભીર ધીર, નીર પર તરત હે.

૧૯૪

ઝૂલણા છંદ.

રા—સીત લેતાં ઘણું સમજશેા સો વસા, વાટ વાંકી ઘણી વિકટ વાંટા;
બિબુલ સૂકાં બળે લક્ષ લાગે નહીં, ચોહ પથ્થર પડે છે છેક છાંટા;
રેત પીડ્યા થકી તેલ તે ક્યાં થકી, અધિક અંતર વિષે આડ આંટા;
રામને કામ છે સાથ રાવણતણે, ખાવો છે ગુદ મહિ કોડ કાંટા ! ૧૯૫

છરપો.

અંગદ—અંધ થયો દશકંધ, ધન્ય ધારી શું ખેડો;
કુળ અંગારો આપ, પાપરૂપી થઈ પેડો;
દશ છેદાશે શીશ, દીસ થયા તુજ વંકા;
ધશ થવા ઉકરાંટ, લક્ષ લૂંટાશે લંકા;
પુત્ર તારા પ્રાણે થશે, વિધવા નાર તારી થશે;
સમઝ મૂઢ મન મૂરખ મને, ચોદ ચોકડી ચોવટ જશે.

૧૯૬

ઝૂલણા છંદ.

રા—શર સામદ છે સુભટ કો હાજરે, વાનરો મૂરખો મોજ માલે;
પૂછે ગ્રહી ફેરવો શીશ પાછળથકે, વખાણનાં નામની લાણ આ લે;
કોડ પહોંચાડો કરતૂક એના તણાં, જીલ અલી કરી ખિત ચાલે;
સેન એનું જીવે તેમ કટકા કરો, પેસવા લંકમાં ન કો હામ ધાલે.
અં—સૃષ્ટિ બ્રહ્માતણી સરજ્યો કો નથી, રામ સેવક તણે મુખ જોલે;
ત્રિલોકના નાથનાં ચરણ સેવું અમો, તેહ પ્રતાપ તું કોણ તોલે;
રાવણ રંક જાણી તને ગુજરું, લંક ઉદ્ધવસ્ત કરું ખાંત જોલે;
સામળતણા સ્વામીની રેણુ વંદનથકી, લેઉં વેંચાથી હું માન મોલે.

કવિત.

રાવણ-અંણવકો નીર આટે, કનકકો દુર્ગ કોટ;
ખોટ એકે નહીં લંક, દેખનેકી જનનેહ;
આલગ કરત ઈંદ્ર, અહનિશ દશ દીશ;
ભુજ બીશ ઇંશ ધીશ, પૂજવેકો પ્રાતરહે;
સામલકે સદા જોર, સાત લાખ પુત્ર કોર;
તોર ટેક દેખ મેરો, પ્રોઢ ગુન ગાત્ર હૈ;
બાલ સૂત બાલકેરે, ઉતારું અંકાર તોરે;
મેરે આગુ રામ લક્ષ્મન, માનવી કુન માત્ર હૈ.

૧૬૯

અંગદ-રઘુવંશી રઘુપત, નિર્મળહે જાકી મત;
સેનાપત સુગ્રીવ જેસે, જુક્ત જોડ જોડ હૈ;
શુભકે સુભટ સિન્ધુ, લક્ષ્મનકે આંખ બંધુ;
ઈંદ્રપત અજોધાકે, બંદી છોડ છોડ હૈ;
સેવકકું સાધારન, દુષ્ટનકું નિવારન;
તારક કવિ સામલકો, હિત હોડ હોડ હૈ;
પતિતકો પાવન ગુની, જન જશ ગાવત;
રાવન જેસે રામ અંગે, રામ કોડ કોડહૈ.

૨૦૦

છપા.

રાવણ-દશે શીશ ભુજ વીશ, ઇંશનો આઘ ઉપાસી;
ધરે છત્ર શિર અંદ્ર, ઈંદ્ર ઘેર ખાસ ખવાસી;
વરુણ ભરે નિત નીર, વીર કુંભકર્ણ અભીતો;
અગ્નિ નિપાવે અન્ન, તન જેણે શકકું જિત્યો;
બ્રહ્મા ભણે ઘેર વેદ, ખેદ કરે નહીં કોઈ;
વિષ્ણુ માને શરમ, કરમ જોરાવર હોઈ;
રઘુપતિ જમરાય, વાયુ મુજ મહેલ સમારે;
નવ ગ્રહ કરે સખ સેવ, દેવ જુદસે હારે;
કહે સામળ સમૃદ્ધ ઘણી, શશિલંક ઘેર ગામડાં;
રાવન કહે અંગદ સુનો, કોન માત્ર હૈ રામડા;
અંગદ-મનિકે આગે મોહોર, મેર આગું જ્યો કંકર;
રાયકે આગું રંક, લંક આગું જ્યો છપર;

૨૦૧

અંગદવિષ્ટિ.

પંડિત આગું ભેદ, બેદ આગું જ્યૌં જ્ઞેનો;
 કુંજર આગું કીટ, ગીત આગું જ્યૌં રોનો;
 લછમન આગે કુંલ, કોયલ આગે જ્યૌં કગ્ગા;
 સિહકે આગું શ્વાન, હંસ આગું જ્યૌં ખગ્ગા,
 અમૃત આગું બિખ જ્યૌં, ઇશ આગું જ્યૌં ખાવના;
 અંગદ કહે એહી પટંતરે, રામકે આગું રાવના. ૨૦૨

ઝૂલણા છંદ.

રા-કોડ તેત્રોસ તો દેવ સેવે સદા, સાંત સાગરતણી ખાડ ખાધ;
 ધરસૂત્ર કંચનતાણા પુત્ર શંત લખસવા, કુંલકો પ્રાક્રમી ભરત ભાધ;
 દશ શીશ વીસ ભુજ બાહુબળબળધણું, જગત જીવે મારા ગુણ ગાધ;
 અંગદ અંગ શતખંડ તારાં કરે, રામની વાનરા શી બડાધ.
 અં-શેષની આગળે અળશિયાં જ્યમ કરે, સિહને આગળે શ્વાન સોનું;
 કંચન કથીર જ્યમ કેળ ને કાચકીને, અમૃતરસ આગળે વિખળોણું;
 વેદ જ્ઞેકે જ્યમ ભેદ પાખંડના, દર્શન આગળ જ્ઞેષ જ્ઞાણું;
 રામજી આગળે રાવણુ લય તમો, ગાનગુણ આગળે રાંડરોણું.

કવિત.

રા-ચલતી હું આગું, આગું બનચર જીલ તેરી;
 ગુદતીહું ગુહના તેરા, પશુ જાત જાની મેં;
 બહાવરે આગું કહે, બાત તો બનાય બડી;
 મેરે આગું સ્વરૂપ સળે, પથર જ્યું પાનીમેં;
 અનમિ અહંકારી નૃપ, નવખંડ ભૂમિમેંકે,
 બલમેં બતા કો દેઉં, મુજ સમો માની હું ?
 તેરી તે રસનાહિ મેં, તાલુસેં નીકાલ ડાલું,
 બાંદરેલ તેલ કાહું, પીલું ઘાલ ધાનીમેં ? ૨૦૫
 અં-મેરી તો બલાય બોલે, મૂરખકે ભૂખ આગું;
 ચલતા ચેતાય તોહું, જ્ઞે તું ચિત્ત ચહાયગો;
 ખાવન હુકમ નહિ, તેરે સાથ લઢનેકો;
 નાતરુ સમઝાવું તોયે, આપ દુઃખ પાયગો;
 બતાઉં ઉપાય એકે, રાવન તું ઉગરે તો;
 સીત દેકે શીશ નામ, શેષ ગુન ગાયગો;

સામલકે સ્વામી સાથ, રાવન તું રહા રહે;
અંગદ કહે અંધ તુહી, જોત માર ખાયજો. ૨૦૬

ઝૂંસણા છંદ.

- ૨૧-દેવ દાનવ સહુ જિતિયા જગતપત, આણુ ત્રણુ લોક અહંકાર મારો;
સૂર્ય ને ચંદ્રમાં ઈંદ્ર તે જિતિયા, શેષથી આદ્ય સંસાર સારો;
પશુ પંખી માનવી દેવ ને દાનવી, એતરે ચિત્ત ચિતવ્યો મારો;
રાવણુ કહે અંગદા એક છે જિતવો, ભૂપતિ નરપતિ રામ તારો.
- અં-રામ અજિત એ કાણે નથી જિતિયો, વેદ વચનથકી થીર થાપી;
તમે કહ્યા જેટલા તેટલા કિંકરા, અલખત ભોગવે એની આપી;
ભક્તવત્સલ એહ નાથ અનાથનો, નાંખે કોટિક કલિ કષ્ટ કાપી;
સામળતણું સ્વામીને સાધુજનઆળખે, પ્રીછે નહીં રાવણો દુષ્ટ પાપી.
- ૨૨-હડહડયો દશાનન દશ વદનથકી, તારા તનનું તોલ, તોલ્યું;
તાતના વેરથી તન વધાર્યું તુંએ, ગુણપણું તારું ઘેર ઘોલ્યું;
માંકડતણો મહિપતિ કહે તું તે નરપતિ, ભેગ લીધો જેણે રાજ રોલ્યું;
ખાળખુદ્ધિ હાપણુ અલ્યા તાહરું, તાત વાળીતણું નામ જોલ્યું.
- અં-લંક ખાધી બળી તોય સમજ્યો નહિ, અશોક વાડીતણો શોક કીધો;
આળખંપાળ કર્યા નીર અર્ણવતણું, પ્રૌઢ પયોનિધિ પાજ પીધો;
કુંવર તુજ રતનસ્યો રણમાં રોળિયો, સીત આણ્યાથી શો લાભ લીધો;
જો વિભીષણુ મળ્યો બ્રાત રઘુનાથને, દેશ લંકાતણો નાથ કીધો.
- ૨૩-કહે એક પુત્રથી આંહિ આંહું કરું, જેમ પદ આગળે એક ધાગો;
સમૃદ્ધ ઘણી લાઇની ભોમ લીધી અમો, એક એકાકીએ ભૂર ભાગ્યો;
રત્નચિંતામણી ખાણુ કંઈ કોટિધા, નાગા નર જેવાને એક વાગો;
સિંધુમાં ખિંદુ મુંડામાંય મુઠડી, “એક ખજુરાતણો ચરણુ લાંગ્યો !”
- અં-દુષ્ટ દુર્જનને સજ્જન- તે કશ્યો, બ્રહ્મ પાપિષ્ઠ આચાર કહાવ્યો;
જાર જન જીવતીને જનેતા કહે ન્યાં, જાર તે શું કરે ચિત્ત ચહાયો!
અધર્મી અકર્મી ધર્મ ધારે નહિ, પાપની ખુદ્ધિનો પાય પાયો;
નકટ પૂઠે વક્ષ ખાવળ છગીઓ, “તો કહે મારે હીક છાયો !”
- ૨૪-ખાપનું નામ જોલ્યું ખુદ્ધિહીણુ તો, સેવક થઇ શત્રૂને રહે છે શરણુ;
પેટને કાજ પ્રપંચ એ સ્યો કરે, વખાણુ કરે વેરીનાં વિવિધ વરણુ;
લાજ રે લાજ કંઈ માલ હોય મૂળમાં, તાત હણનારનાં આંખે ચરણુ;
અંગદ તુજ સમો અખિલ અવનિ વિષે, કપૂતનથિસાંભલ્યો કોઈ કરણુ !

છપ્પયં.

અંગદ—કપૂત નામ તો તેહ, સંતાડે સીત સંતીને;
કપૂત નામ તો તેહ, જપે નહીં જોગ જતીને;
કપૂત નામ તો તેહ, રામ શું રાહે રીઝે;
કપૂત નામ તો તેહ, ખરું કહેતામાં ખીજે;
અહંકારીવિચારે એ આપમાં, મોત ભાગ મનમાં બિયો;
સામળ કહે સેવક રામનો, કપૂત રાવણથી ખીજે કિયો.

૨૧૪

રાવણ—બોલે ખીજે બળવંત, મુછાળો હોયે મારું;
પૂછાળો મારે પાપ, હોડ તે માટે હારું;
વાનર વનચર જાત, જનાવરંપર શો જોરો;
શત્રુને રહે શરણ, તેહ ઉપર શો તોરો;
કાન કાસદીઆ તણા, છેદેથી મોટમ નહિ મૂને;
લંકપતિ કહે રે લંગુરિયા, તેથી જીવતો મુકું તૂને.

૨૧૫

અંગદ—જોનાર મુજ સામું કોય, નથી જન્મ્યો કો જાતે;
જોનાર મુજ સામું કોય, સુંડ નથી આધી માતે;
જોનાર મુજ સામું કોય, નથી સરજ્યો બ્રહ્મસૃષ્ટે;
જોનાર મુજ સામું કોય, નથી વર્ષ્યા કો વૃષ્ટે;
મુજ સામું નથી બોલતો, જીવ રહ્યો ત્યાં જડી;
બોલે આયુશ આવિ રહ્યું, જમલોક પહોંચાડું તે ઘડી.

૨૧૬

રાવણ—જમ ચોકી કરનાર, લંક ક્રેડે હરતીશે;
ગ્રહે ન દે કોઈ નામ, વરદાન એ આપ્યું ઇશે;
આંખે પનોતી ચરણ, કરમ કર જોડી રહે છે;
અષ્ટોત્તર શત વ્યાધ, ખમા ખમાનિત્ય કહે છે;
નિકટ મોત નહીં નગરમાં, માઝા કુણ લોપે મારી;
જશવંતા રાવણ ઝીતે જશ, જુગ બાધામાં જરી.

૨૧૭

અંગદ—ઇશ હતા તુજ શીશ, તે ગુણ ઘાટ ઘોળાણું;
ચૌદ ચોકડી રાજ, રિદ્ધ સિધ સર્વ રાળાણું;
આયુશ યઈ ગયું અલ્પ, સતી સીતાને શાપે;
પરવાયું જપ પુણ્ય, પ્રેમદા હરિ તે પાપે;
દિવસ એ ચાર દશ બારમાં, લંકાગઢ તારું ગયું;
હજુર માત આજ્યું હવે, રાજ વિભીષણનું થયું.

૨૧૮

રાવણ-વિભીષણકેરી ભોમ, લક્ષ્મી મેં લીધી લૂટી;
 પ્રેમદા સહિત પરિવાર, કહાલ્યાં લંકાથી ફૂટી;
 પોડી પંચાણું કોટ, ઝવેરખાનું જે જાણ્યું;
 એકેએ અશ્વ ને રિક્ક, અલખત સર્વે ઘેર આણ્યું;
 સજ્જનદીધાએના શૂળીએ, જમલોકને તે જમ મળ્યા;
 મુરખ મન વિચાર કર, પ્રથમ રામ તેને પ્રણ્યા. ૨૧૯

અંગદ-લોભીને શી લાજ, નિર્લજ્જને શી નરનારી;
 પાપીને શું પુણ્ય, અધર્મને શો ધર્મધારી;
 બલિચારી શો વિવેક, શી ભગિની શી માતા;
 ચડાળતણું શું ચિત્ત, કાં પિતા કાં બ્રાતા;
 લોભી લંપટ નીચ નર, કુળમાં અંગારા અતિ;
 સકળ સજ્જન સહારવા, મોટા અવતર્યા મહીપતિ. ૨૨૦

રાવણ-લંકાની લીલા લહર, મૂર્ખ ત્યાં તું નહિ માયર;
 કનકકીરમય કોટ, શોભિત તે પેઠે સાયર;
 પરણ વાયુ કુખેર, અધિક ભેટો તે આપે;
 દિવાકર દશ દિક્ષાળ, વચન મારું થીર થાપે;
 છંતુ કોટિના છત્રપતિ, કિંકર કર જોડી રહે;
 રિક્કિ સમૃદ્ધિ રાવણતણી, લંગુર જાત તે શું લહે. ૨૨૧

અંગદ-સાત લાખ સીન્તેર, પુત્ર તારા છે પ્રૌઢા;
 ઈંદ્રજિત કુંભકરણ, જુગ જાણીતા જોડા;
 બાણું કોડ બળવંત, શોભિતા સામદ સાથી;
 છંતુ કોટિ છત્રપતિ, ભારે ભૂમિપતિ ભાથી;
 એ સર્વેને સંધારવા, પાપે કુંભ ભારે ભર્યો;
 હેઠે વિચાર રે રાવણા, કાળ રૂપે તું અવતર્યો. ૨૨૨

ઝૂલણા છંદ.

રા-આખલાં ઝોડવા ઉમરાં વીણતાં, લાવિયો વાનરાં વેર લેવા !
 માંકડાં રાંકડાં રીંછડાં પીંછડાં, સિદ્ધ જાણી કરે એહ સેવા !
 હુકતાં કુદતાં દુકતાં પુદતાં, જિતવા આવિયા જોધ જેવા !
 નરપતિ છત્રપતિ ઈંદ્રપતિ પાસથી, સીતને પામશે તર્ત તેવા ! ૨૨૩

અ-લોક કહે લંકપતિ ફેક મારે મને, અશોક શોકવત નગર નરખું !
લંકનો વંક તે અંક રંજ રંકવંત, નિશંકપે પૂરો પંક પરખું !
ધંદ્રજીત કુંભકાં તુંબકાં તોલવંત, હુંબકાં દેખીને હિત હરખું !
ચરવાણું ચાવણું ભૂખનું ભાવણું, રાવણ ધાવણું બાળ સરખું ! ૨૨૪

છપા.

રાવણ-જીહું બોલ્યાનું જોર, તોર દીસે છે તારો;
રંખે વખાણો રામ, મેળ નહિ આવે મારો;
એવા લક્ષ કરોડ, હોડ કરંતાં હાર્યા;
નમ્યા તે જીવ્યા જન, માન કર્યું તે માર્યા;
ડહાપણુ ડીંગ માર્યાતાણું, ગાહડ ગુણુ તુજમાં ધાણું;
શું વિખાણુ કરે વાનરા, રામતાણું મોટમપણું. ૨૨૫

અંગદ-કુળેર તણાં વિમાન, સુખસાગર સુખ સેજે;
ઝવેર જડિત મહેલ, તપે તરણીવત તેજે;
સાઠ લાખ શ્યામા સહિત, હીચિ હીચોળા ખાટે;
અલખત અપરંપાર, પુખરાજ પરવાળાં ખાટે;
દશાનન તુજપર દયા, અંગદ કહે આવે મૂને;
લંગુર લંકા લખ લૂટશે, તે માટે કહું છું તૂને. ૨૨૬

કવિત.

રાવણ-આવ્યા છો અનેક જન, વાનર વિવેક વિના;
ખાસો મોકમ માર સૌ, જસો જીવ ખોધને;
સેવો છો શું જાણી એને, રાજ ભ્રષ્ટ થયો રામ;
ગામ ધામ કામ કુળ, રહ્યો ધર્મ ધોધને;
સિદ્ધિપણું રિદ્ધિપણું, નિધિપણું નેક નહીં;
સેવક કે શહાનેકી, કર નહિ કોધને;
સતી સીત હરી ન્યારે, તોલ અમો કર્યું ત્યારે;
જીવતા મેલ્યા તે દીસ, શીશ જટા જોધને. ૨૨૭

અંગદ-રક્ષપતિ તારા તે, મારા લેખામાં કુણુ;
મરોડીને લેઉં મામ, દેઉં માર માર માર;
કનકના કોટ આટ, દપેટી દેવટ કરું;
પ્રરું હરું ફોજ માંય, ભાંજુ ભાર ભાર ભાર;
ચેતાવું અચેત તુંને, ચેત ચેત ચેત ચિત;

આયુશનો આરો તારો, પામ્યો પાર પાર પાર;
રામચંદ્ર રાજ રહ્યો, કામી તારો કાળ ખુટ્યો;
લંકાસરખી લાખ તારી, લૂટું લાખ લાખ વાર.

૨૨૮

છપા.

રાવણુ—રામના દંતમાં દેઈ, સિતાજી હું હરી લાવ્યો;
રોતો ફરતો રાત, દશ માસે અહિ આવ્યો;
પામરકેરી પેર, ભીખારી ભાવે ભમતો;
માંકડ કુકડમાંય, રહ્યો રાજી થઈ રમતો;
મરદ મૂછાળા પાસથી, કઠણુ લેવી છે કામિની;
નળ્યો નળ્યો મુકું જીવતાં, જરૂર આજની જામિની.

૩૨૬

અંગદ—મરદ મૂછાળો હોય, તેહ શિદ થાય ભીખારી;
નરપતિ હોય નરેંદ્ર, ચોરે તે કાં પરનારી;
સામદ હોયે શર, રિદ્ધિપતિ રાવ કે રાણા;
તે શિદ પાડે જીમ, કામુકે કર ચંપાણા;
હંચા અધર્મ નવ આચરે, ભુડા જોલે ભાંડમાં;
તોલ ઘટે તુંને મારતાં, રામને મન તું રાંડમાં.

૨૩૦

રાવણુ—સાત લાખ છે પુત્ર, એક મારે શું થાશે;
લાખ એંશી હજાર, જામાત્ર પ્રોઢા છે પાસે;
એક વિભીષણુ બ્રાત, ભૂર ભૂંડો થઈ લાગ્યો;
જ્યમ ચુડેલનો પાગ, પટ આખે એક ધાગો;
લંગુર મૂઢ લવરી કરે, મમત ન મૂકે મનમાં;
કાસદ કિંકર ક્યમ મારિયે, તોલ વિચારું તનમાં.

૨૩૧

જૂલણા છંદ.

અંગદ—હુંવર લાખ તારાકેરી કામિની કરું, વાંઝણી એટલી ધીર ધારું;
સ્વામા સાઠ લક્ષ તરણુ ધર તાહરે, ગર્ભ ગાળું રડે તુજ સારું;
કોડ બળવંતનો અંત આણું અલ્યા, હોડ હઠ કોડથી નવ્ય હારું;
રામ રજગંશ એ પુણ્ય પ્રશંસ, કરું હુંય નિર્વંશ એ નય તારું.

રાવણુ—માંડાં રાંડાં જા ઘેર જીવતો, વાંકડા ફાંકડા જોલ કેવા!
કાપાતણા કટકડા કોડ કરાવશે, વનચરા પાસથી લાણુ લેવા;
મૂખતાણા મટકડા ભાવ ભૂલી જશે, ચટકડા સેવશે સિદ્ધ સેવા;
લટકતાં શીશ રેશે ધડ જીજ્યાં, રામ નહીં આવશે હાથ દેવા.

અંગદ-રાંકડો જાણિ કહે તું મને માંકડો, આંકડો મેલશે તોજ જીવો;
 સંકટ ધાણું સાંકડો પાપ પૂરણ ઘડો, ચોર ચિત્તે ચઢ્યો કાર્જ કીવો;
 પાપ પાસે પજ્યો, ઘાટ તારો ધજ્યો, સીત હરવા અજ્યો ઝેર પીવો;
 માન મોટમ મોટયો આયુષ્ય અવશ્ય ઘટયો વંશ વત્યો નહિ સાખ દીવો.
 રાવણ-ક્રોધ પૂરણ કરી રાય જોલ્યો ફરી, હઠ કરી તું હરિ ધીર ધારી;
 દષ્ટિ જો મેં કરી, જાશે તું સહજ મરી, શું જાવું નથિ ફરી પુઠ પારી;
 ખાંત રાખે ખરી તો રહે નહિ ઠરી, રીસ ભુંડી ભરી માન મારું;
 વાત તારી સૂણી ખાંત નહોતી કરી, જાન જોખમ કરું તર્ત તારું.

છપય.

અંગદ-રામચંદ્ર પરતાપ, કોણ મુજ સામું જોશે;
 રામચંદ્ર પરતાપ, જીવ નિજ દુશ્મન જોશે;
 રામચંદ્ર પરતાપ, કોણ મને શસ્ત્રજ મારે;
 રામચંદ્ર પરતાપ, કોડ તુજ સરખા હારે;
 શ્રી રામચંદ્ર પરતાપથી, જળને સ્થાનક સ્થલ કરું;
 કવિ સામળ અંગદ કહે, કહે તો આલ ઉડળ ભરું. ૨૩૬

ઝૂલણા છંદ.

રાવણ-હવણાં તો વંશ ગયું અલ્યાં વાલીનું, મરત છે હુંકરું તરત તારું;
 તાળવે જીલ કાઢુ તજ તાહરી, હજી લગી દીલમાં ધર્મ ધારું;
 ચરણ ગ્રહી ફેરવું તરણવત તુજને, રામ ગુણ ગાય તો નિશ્ચે મારું;
 આકાશ ઉડાડશું પવનવત પલકમાં, દેખશે દળ કપિસેન સારું.

કવિત.

અંગદ-ગયો તેરો તેજ સખે, હેજ હેતકારી કાય;
 ગયો દમ નામ ઠામ, ગયી કીર્ત કહેનેકી;
 ગયો ધરસૂત પૂત, અરથ ગરથ ગયો;
 તખત અલખ ગધ, તર્તીખ ન્યોં તાનકી;
 ઘોડે જોડે ગયે પોઢે, ગયે પરતાપ તેરે;
 હાથી સાથી ભાથી ભૂપ, મમત ગધ માનકી;
 જાન ગધ જોખમ ગધ, રાજરિદ્ધિ રોખ ગધ;
 ન્યા દિનતે લ્યાયો મૂઢ, જગતમાત જાનકી. ૨૩૮

છરપો.

રાવણુ-રામતણા ગુણુ ગાય, છેક તેરે ક્યમ છાનું;
 રામતણા ગુણુ ગાય, મૂઢ તે ક્યમ હું માનું;
 રામતણા ગુણુ ગાય, વચન માનું કિમ તારું;
 રામતણા ગુણુ ગાય, ડગે કિમ મનડું મારું;
 અલ્યા રામતણા ગુણુ ગાયા થકી, જોખમ તારે જાને થશે;
 ઉડાડી દેઉં આકાશમાં, એટલે રામચરણે જશે. ૨૩૯

અંગદ-ગયું રાજ ધરસૂત્ર, પુત્ર સહોદર સાથી;
 ઘોડા જોડા જોખ, રોખરિદ્ધ વિધ હિત હાથી;
 ગયું તેજ હિત હેજ, સિંહાસન વિમાનવાસી;
 દેવ કરતાતા સેવ, ગયા દિવાન ને દાસી;
 પુણ્ય સર્વે પરવારિયું, મમત ગયું મૂઢ માનની;
 વળી ધરા ગયા તૂજ શીશથી, જે દિન લાવ્યો જાનકી. ૨૪૦

ઝૂલણા છંદ.

રાવણુ-પૂત કપૂત તું કૂળ લગ્નમણો, ભૂપ સાથે ભિડે બળ ભારી;
 નરપતિ દીકરો દૂત થઈ આવિયો, ટેક તરબીબ એ જોઈ તારી;
 કોડ બોતેર ને પદ્મ અઢારમાં, રામ ને લક્ષ્મણ કારભારી;
 એ સર્વ ગર્વ તે સેલ મારે મને, ચિતવું તે દિન ચાર મારી.

અંગદ-ધરાના ધરાને શીશ નામ્યું હશે, રીસ ખમું તારી તેહ માટે;
 જગદીશ એ શીશ છેદશે તાહરાં, વેદ વહા જશે સ્વર્ગ વાટે;
 હરનિશ દિનેશ જે દીપ દેખાડતો, તે તબ્યું આજથી જ્ઞાન ધાટે;
 વીશ વસાએ લક્ષ્મી જાતી થઈ, સીત હરી તેહ પાપ માટે.

છરપો.

રાવણુ-રાંક ઉપર શી રીશ, કરવી તે ન ઘટે મુજને;
 દેઉં હું જીવતદાન, જીવતો મૂકું તુજને;
 કાસદેરા કાન, વાઢતામાં હું લાવું;
 તરણાપર શો ટેક, દીલ મારામાં દાવું;
 તું બુદ્ધિહીન બકતો રહે, કૃથલી શી આઝી કરે;
 ગમાર જાણી નહિ ગુંદરું, ફરી બોલે નિશ્ચે મરે. ૨૪૩

ઝૂલણા છંદ.

અં-વૈષ્ણવ વિપ્રના વંશમાંહે તમે, જન્મ ધારી ધણું ચિત્ત ચહાવું;
કરતાં ઉપદેશ કદાચ તું ઉગરે, સહજના સંઘમાં ગંગ નહાવું;
મૂરખને મન તે શીખ શોભે નહીં, જેહેરા આગળે કોણુ ગાવું;
શીખની રીત શી રાવણુ આંગણે, “ ગાંઠનું ખાઈ ઘેલા સાથ જાવું.” ૨૪૪

છાંપો.

રાવણુ-પેલી મહેલી રીત, અશોક વન વારુ વાડી;
લાં છે અટપટી જગ, ખેત રત્નાકર ખાડી;
લક્ષ્મણુ સરખા કોટ, રામ સરખા બહુ રાખ;
જાવું ન પામે કોય, જન જોરાવર ઝાઝા;
તું કિંકર થઇને કરગરે, કર ચોઢે ભીખારી થઇ;
જો બળ હોય બુદ્ધિ હીણમાં, તો તું તેડી જા તહી. ૨૪૫

કવિત.

અંગદ-પૂર્વ જન્મ પાપ થકી, સીતાના શાપ થકી;
અક્લ ચોઈ આપથકી, સેજ પડ્યો શૂળમાં;
અક્ષરના અંકથકી, વિદ્યાતાના વકથકી;
રંજાયા કો રંકથકી, ધન મેળ્યું ધૂળમાં;
અહાર અતિ આણ્યાથકી, મંમત મૂઢ માણ્યાથકી;
નિરગુણ નાણ્યાથકી, તણાપો તું પૂરમાં;
છેક બુદ્ધિ છોઈ થકી, અક્લ આપ ચોઈ થકી;
રાવણુ તે હાથ ધાલ્યો, ગોખરના મૂળમાં. ૨૪૬

ઝૂલણા છંદ.

કવિ-દષ્ટિ ભુંડી કરી રીસથી રાવણે, રાજમદ જોરથી રાજ રૂઢ્યો;
જવું ન પામે હવે જવતો વાનરો, એમ કહી આપ અધિપત્ત ઉઠ્યો;
ગુરજ ગુપ્તિ ગ્રહી સામદો સંચર્યા, કોટ કોટચાન જ્યમ રાફ છુટ્યો;
પુત્ર વાળીતણો વીંટીચો વિધવિધે, બાણનો શીર વરસાદ વુટ્યો. ૨૪૭
હાલક હલક હલકાર હળહળ થયો, માર માગે કરી ભુંડ ભક્ષા;
અધિપતિ આજ્ઞા કોણુ લોપી શકે, શર સામદતણી દીધ શિક્ષા;

વીંટીઓ વાળીસૂત ઘેર ધુમ્મર ધણે, રીસ તે દનતણી કોધકલા;
 લંબવસા લાજ કાણુ લાઠ શકે એહની, જેહને શીર શ્રીરામરક્ષા. ૨૪૮
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, જન્મ કોટિતણા તાપ ત્રાસે;
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, અષ્ટ મહાસિદ્ધ નવનિધ વાસે;
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, નિમિષમાં પાપના ઓધ નાસે;
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, જેસી વૈમાન વૈકુંઠ જાસે. ૨૪૯
 શ્રવણે સુણે રામનું નામ જે સ્વપ્નમાં, તેહને ભવતણી ભીડ ભાજે;
 ઈંદ્ર કંઠ કોટિધા તેહ નરને નમે, છત્રચિંતામણિ છાંય છાજે;
 અચળ ને અમર વૈભવ વૈકુંઠના, અનહદ નાદનિ વેણું વાજે;
 ઉણુમકશીતેહને દેહમાં દુઃખ કશું, સામળતણો સ્વામીજે શીશ ગાજે. ૨૫૦
 અં—રીજ કે ખીજથી રામહદે રહે, જપ જપ કે તપને મૂળ માને;
 દેહ દાતાર નવ રામ કોડે કહે, સમગ્રિયો તે ધણું શાસ્ત્ર શાને;
 આધારિયા આપ ઇકાતરાં તે નરે, પોખિયો દેહ અમૃત પાને;
 મરણ સમયાંતરે કરણ ક્રિયિત સુણે, યમદૂત નાસે જ્યમ હરણ રાને. ૨૫૧
 રા—શી ઝીત કિડિ પરે, કટક તે શું ચઢે, તુણના ઉપર તે શા ફૂવાડા;
 રંકપર રઠવું રાજની રીત એ, તુચ્છ પટે કશી તાન તાડા;
 ગુદરું છું ગુદનો વાર ઘણી થઈ, બુદ્ધિહીણા બકે બોલ આડા;
 લાજ ને કાજથી મૂકું છું જીવતો, કહેશે કાસદતણા કાન વાઢ્યા. ૨૫૨

છરયો.

અંગદ—જપે રામનું નામ, હૂત લખ જોજન નાસે;
 જપે રામનું નામ, વાસ વૈકુંઠ વાસે;
 જપે રામનું નામ, દોહલાં દેહવટ જાયે;
 જપે રામનું નામ, અગર જળ શીતળ થાયે;
 નામ જપતા જેહ જન, લજ્જા કાણુ લોપી શકે;
 શસ્ત્ર ધાવ વાગે નહીં, રામ નામ જે હુદે રખે. ૨૫૩

કવિત.

રાવણ—દાવે બોલ્યો દશકંધ, ધાકડો કરે છે ધંધ;
 બાંધી લ્યોને એને બંધ, મારી નાંખો મૂઢને;
 ફેડી નાંખો એનો ફંદ, છંછેડીને કરો છંદ;
 મોટમ એની કરો મંદ, કહાડી નાંખો ફૂડને;

મૂછ પૂછ ફૂછ કાપો, તન એનું તાપે તાપો;
અધિક એ લાણુ આપો; પ્રાણે કરો પ્રૌઢને;
વાનરો આવ્યો છે વાસે, પોકાર કરે છે પાસે;
ઉડાવી નાંખો આકાશે, આકાંના તૂરને.

૨૫૪

ઝૂલણા છંદ.

અં—નામ નર કોઈનું રામ હોય રીતમાં, બોલાવતે કોટિ કલ્યાણ કાયે;
રામ કહી નહાય કો છેક જઈ છિદ્રમાં, સહેજ પ્રળ ગંગ તરંગ થાયે;
અન્નાણુ કે મૂર્ખ રસનાથકિ રામ કહે, પંચ પદારથ પ્રીતે પાયે;
સામળ કહે રામ અક્ષર એક બોલતે, દુઃખ દરિદ્ર દેહવટ જાયે.

૨૧—આપ અન્નાણુ અન્નાણુના કિંકરા, પુત્ર અન્નાણુના ફૂડકારી;
બાંધિયા નવ ગ્રહ જો અલ્યા બારણે, વેદ ભણે ઘેર બ્રહ્મ ભારી;
અહર્નિશા આળગે ઈદ્ર ઉભો રહે, ધર્મ ધલહલ રહ્યો ધર્મધારી;
દ્વિલીપકુલ દશરથ દેહનો દીકરો, ભૂપ સાથે ભિડે બ્રહ્મચારી.

અં—દેખ અલ્યા દાનવી, એ નહીં માનવી, એણે સૃષ્ટિ આ સ્થિર સ્થાપી;
એકવીશવાર નક્ષત્રી અવની કરી, કોટિધા ભક્તનાં કષ્ટ કાપી;
બળીને પૂછ બળ પ્રાક્રમ એહનું, ત્રણ ડગે લીધી ત્રિભોમ માપી;
અંગદ કહે કહું અન્નાણુને કેટલું, પ્રીછે નહિ રાવણો મૂઢ પાપી.

છરપો.

કવિ—અળકંતી તલવાર, બાણ વરસાદ જ વરસે;
કરંડતા કરે કોપ, ધીર ધશમસતા ધરસે;
નામ ગોળા રણતૂર, માર બહુ દૈત્યે દીધો;
વીંટયો વાળીનો પુત્ર, ધુમ્મરમાં ઘેરી લીધો;
સાં માર માર સહુકો કરે, પ્રહાર પગે પાટુતણા;
બહુ અંગદ કીધો આકળો, જોદ્ધા આવ્યા અતિ ઘણા.

૨૫૮

કવિત.

અં—અંગદ કહે એહિ સલામે, હું કોઉ યુદ્ધનિધ;
લૂન લખ લાજ રખે, સામદ સિકારસી;
યુગવે વે બાવરેકું, જીવ જાન રખો અહે;
ભોગવે ધરસૂત પૂત, કરે કોઉ કારસી;

રાનીકા જાઓ ભહિ, કાઉં રાજખીજ નહિ;
સખીહિ સરખ ખર, ખરી નીતિ ખારસી;
ગ્યાન કહા ગુમારનકું, કાકકું કપૂર કહો;
મકંટકું માનક કહા, કા અંધકું ખારસી.

૨૫૯

ઝૂલણા છંદ.

રા-એકવાર સીતા હરી, જો તું હવે ફરી, જાઉં અયોધ્યા ભણી ધીર ધાયો;
ઉદવસ્ત કરે એહની આણુ ન્યાં લખી ફરે, જાણુજો ભ્રાતને ખાંચ સહાયો;
નરનાર લખ કાટિધા લંક લગી લાવશું, ચિત્તવું તે ધંડી ચિત્ત ચહાયો;
અંગદા સહિત જોણું સહુ અરણુવે, જાણુજો કૈકસી કૂખ જાયો !

કુ-એ વિધે વાઙ્મય સુણ્યાં જવ અંગદે, ચિત્તથી કોપ ચોપાસ ચહિયો;
નિષ્ટ નરપતિતણે વિષ્ટ બહુ જોલિયો, અટપટી અંકથી આપ અડિયો;
અટપટી જોલિયો કર દશાનનતણો, અટપટી જીભની જલ્પ જડિયો !

અં-જોગિયું કુળ અલ્યા ખાપના ખાપનું, કૈકસીપેટ તું પહાણુ પડિયો !

ક-તુચ્છકરો કરી લાંચકી ઉડીઓ, રીસ આઝી કરી રિદ્ધ રાજ;
ગુદરો કયમ ગુદનો એહ ગુણુહિણો, મટે મહિપતતણી એહ માંઝ;
ફેરવી નજર ચોપાસ એ નરપતે, ધસમસ્યા ધીર તરતીજ તાજ;
પ્રોહ આયુધ પડે અંગદા ઉપરે, માર જોરાવરી જોધ આઝા.
ખાંધવા માંડિયો બળ કરિ બહુ જણે, જોગમાં જાણુની ચોટ નાંખી;
વકારે વિમાનેથકો રાય રાવણુ ધણું, શર સાંમદ કયમ રહે સાંખી;
હડખગાઓ ધણું હીક હો હો કરી, તરવર્યા જોધ જ્યમ મધમાખી;
રામનું નામ અંગદતણે અંતરે, પડે જ્યમ શસ્ત્ર અંગદૂલ પાખી.
આપ જોરે કરી ઉજાઓ અંગદો, કારમો કોપ આકાશે કીધો;
વળી ગયા દાય તે તો રહ્યા હીંચતા, દોષી દેહવટ કરી દાવ દીધો;
અઝાંડ ભાંગી પડે એમ ભૂપર થયું, મધ્ય પડ્યા ન્યાં શર સીધા;
નાદ નૃપતિ સહિત દાનવો દશદિશા, પાંચ કાટિતણા પ્રાણ પીધા.
શુભ પડી બધા દેશમાં બહો વિધે, રૈયત ધણું નાસવા છેક ધૂરી;
પ્રાણે કરી પૃથ્વવટે કંકડ પરાક્રમી, હિમ્મત હડીલાતણી ટેક વૂરી;
વિદાયો ધણું વાનરે નખવટે નર ધણા, આયુષ અયુતાંતણી ખાંત ખૂરી;
આખી વાત વીપરીત સાં વિશ્વમાં, વાનરે એકલે લંક લૂરી.

નાસતા નર દીઠા ધણા નરપતે, વાસ આધા માહે ત્રાસ પેઠો;
 લંગૂરનું જોર લેખે લખધા લલ્હું, અહંકાર તજે ક્યમ એહ એઠો;
 હંકાર ને હોડ એ મોડ કોડે કરી, ફરી ભૂપ સભા ભરી ઘાટ પેઠો;
 દંત કરડી મહા મૂછ મરડી પછી, આસને રાય બળવંત બેઠો.
 નાગપાશ આણિયું જોર જણાધિયું, તાણિયું બાણ ટંકાર કીધો;
 ગાળ દશ વીશ ત્યાં દીધી રીસે કરી, વાળીસૂત ધુમ્મરે ઘેરી લીધો;
 રા-સંભાર કોઈ ઇષ્ટને આ સમે અંગદ, પલક એકમાં તૂજ પ્રાણ પીધો;
 નામ ટાળ્યું તારું રામ તુજ શત્રુએ, દોહો ત્યમ દીકરો દાવ દીધો.
 અં-કુડ બોલે અલ્યા કુંવર કૈકસીતણા, નાક છેદન કરું નિમિષ નાથે;
 જીવતાં જોર દેખાડવા માંડિયું, જોર હોતે તો વળગ્ય બાંધ બાથે;
 પ્રીતથી પ્રત્યુત્તર કરે તો હું પરવરું, હુકમ નથી રાઢનો તુજ સાથે;
 લેખ લખ્યાં બ્રહ્મતણા લક્ષવસા, રાવણતણું મોત શ્રીરામ હાથે.

કવિત.

રાવણ-રાવ કહો રાવણની, રામ આગે રીસ કરી;
 પરવરે પુરમાંથી, પેર કહું પ્રીતની;
 જોર હોય જીવ કરો, રાઢ રણજંગમાંય;
 લક્ષ્મી સંહિત લંક લીજો, જંગીર વાહો ઝીતની;
 કાયર હો સાયરથી, નાસો નિરમાલ્ય થઈ;
 નાસતાને મારું નહીં, રંક જેવી રીતની;
 લખ ફાટિ વીસ વસા, ઉત્તર કહે અંગદ તું;
 દેહ જીભે આપું નહીં, આશ મૂક સીતની.

૨૬૯

અંગદ-જાણી છું જરૂર હવે, પ્રીછ્યો પૂરો પાર તારો;
 આવી રહી રેખા તારા, આયુપના અંકની;
 બારમો છે રાહ તુંને, પનોતી હજુર હૈયે;
 વાંકા એક આઠ ઇશ, વિધાતાના વંકની;
 એ તો વાત રહી અહીં, કહેવી નથી કાંયે તહીં;
 રાવ કશી રામ આગે, રાવણ તું રંકની;
 વરદાન ઇશે દીધું, તુજ પાસે લાંચ લીધું;
 સાંમળ કહે કાર્ય સિધ્યું, લાલચ મેલ લંકની;

૨૭૦

રાવણ-તરણી હણી તાટકા, રોળ્યો રાક્ષસ રંક જોવો.
 જે જે કીધું કામ રામે, હર્ષ હેત હાથનો.
 આપણે બચારો પેલો, ત્રિશિરાને તર્ત હણ્યો;
 દાખ્યું અને દેવત મેં, શોભા સમરથનો;
 બંધુ જમનારો પેલો, વાંદરીનો વાળિ ખેટો;
 ભેર તો જણાયું એનું, દિકરો દશરથનો;
 દેખાડે દેહ દુબ, દશ શીશ વીશ ભુબ;
 જિતવો અજિત રાય, રાવણ દશ માથનો.

૨૭૧

અંગદ-ત્રેડવું તરણ તુચ્છ, જમવું ઘી ખીચડીનું;
 કીડી સાથે કુંજરનું, હોડે જેવું હારવું;
 ઉણુ કાળે નીર પીવું, પાપધન લેતા ખીહીવું;
 સહેજ દિને શ્રાદ્ધ જેવું, સોદરનું સારવું;
 સુમને નકારો કેવું, દાતા પાસે ધન રેવું;
 કહેવું કથન કંથ આગે, નીર તુંબ તારવું;
 સામળ કહે સત્ય માન, અંગદ કહે જ્ઞાન આણું;
 રામ હૃદે ધરે એમ, રાવણને મારવું.

૨૭૨

છરપો.

રાવણ-નથી મારતાં વાર, રંજકમાં રણ રોળું;
 અંગદ તારું અંગ, ચિત્ત ચાંચડવત ચોળું;
 કાઢું તાળવે જીભ, વદે ભે વેર વાણીમાં;
 વાંદરેલ કઢાવું તેલ, પીલાવું છું ઘાણીમાં;
 ભેર હોય તો જીલ્લ કરે, મુજ ક્રિકરના સાથમાં;
 એમ કહી અંગદને તિહાં, લીધો બળવંતે બાથમાં

૨૭૩

ઝૂલણા છંદ.

દશકંધ કેમે માયોં મરશે, ચંદ્રશેખર ચરચ્યા છે ચંદન;
 દશકંધ કેમે માયોં મરશે, વૈદનાથનાં કીધાં છે દન;
 દશકંધ કેમે માયોં મરશે, નવ નાડનું કર્યું નિકંદન;
 અંગદ-ધંધર ગત ધંધર સૌ જાણે, દશકંધ હણશે દશરથ નંદન.

૨૭૪

કવિત.

રાવણુ-આંધ છ સમશેર સહુ, ઝુઝવાને જાય રણુ;
 શોભા તેમાં શૂર કેરી, ધાઓ મુખ ખાય છે;
 શ્યામ કહે સહિ સતી, પતિ માને આપ પતિ;
 રતિવંત રામ જેવો, પાવકે પળાય છે;
 દાતા દાતા કહે સહુ, બોલે ન અદાતા બહુ;
 બૌ લખણુ લાખ જર, દેતામાં જણાય છે;
 કોટિ કોટિ કરે કામ, દુઃખથી નેડાવે દામ;
 આડિયાની જીભ માંહે, જર તો ગણાય છે.

૨૭૫

અંગદ-આડિ ચતુરાષ્ટ્ર કહે, ચિત્ત તારા માંહે ચહે;
 લે તો કહું વાત અર્થ, પરમાર્થ કામનું;
 કેવું પડશે ત્યાં સાચું, કામ થાશે તારું કાચું;
 રાચે રાય રાવણુ તું, દેખી નેર દામનું;
 ગંગા કદિ ઉલટી વહે, નેવે નીર મોભે ચહે;
 પડે ધ્રુવ પલકમાં, મેરુ ડગે મામનું;
 પૂર્વ રવિ પ્રાચી જાય, એટલું કદાપિ થાય;
 અક્ષણ ન જાય એક, બોલ બાણુ રામનું.

૨૭૬

રાવણુ-ઉઓ તે આથમ્યો દીસ, દુઃખવાને આજ્યું રીશ;
 રીશ કરું કેતી તુંને, ઠગવાનો ઠાઠ છે;
 આવરદા દીસે તારું, મન કામળ થયું મારું;
 હારું એક વચન મૂઠ, કાસદા તું માટ છે;
 જા લખને કહે તહીં, શું બકે છે ઉભો અહીં;
 જાહે જશે જીવ તારો, લખ્યું એ લલાટ છે;
 મોકલ્યો છે શીખ દેઈ, લોભે લાલ લાંચ લઈ;
 એ લલાઈ બોલે શકે, ભૂપતનો ભાટ છે.

૨૭૭

અંગદ-કીરત કરે રામની, શેષ રવી શારદા જી;
 મહા સુદ ઈદ્ર ચંદ્ર, જપ્યા નેગ જપ છે;
 વરુણ વાયુ વિશ્વેદેવ, નગ નાગ નદી નદ;
 નક્ષત્ર નેતા ગ્રહ તારા, છયે ઋતુ છાપ છે;

ત્રણ દવ ત્રણ ભોમ, ત્રણ નાદ ત્રણ વેદ;
ત્રણ કાળ ત્રણ રૂપ, અલખ એ આપ છે;
સામળ કહે અહાનશ, પુણ્યવંત રામ જપે;
રામ જેને નહિ હ્રદે, તેનાં પૂર્ણ પાપ છે.

૨૭૮

રાવણ-રામ જપ રામ ભજ, રામ સાથે સ્નેહ કર;
રામજીને રીઝવીને, રામ રાખ્ય મનમાં;
રામ કેરું કર કામ, રામ કેરે વશ ધામ;
રામ રામ રાતે કહે, રામ કહે દનમાં;
રામ પેં મરાવ્યો તાત, રામ સાથે કરી વાત;
જાત જશે રામ કેતાં, તેહ લાલ તનમાં;
બધો ભાવ રામ કહ્યો, અંગદ શું ન્યાલ થયો;
બીલાં કોઠાં વીણી ખાઈ, વશે જઈ વનમાં.

૨૭૯

અંગદ-કોટિ કોટિ ઈંદ્રપદ, કોટિક કૈલાસ સૂખ;
કોટિ રવિ તેજ જેહ, બુદ્ધ લેહેર ધામમાં;
કોટિ કોટિ વેદવાણુ, કોટિ ચિંતામણી ખાણુ;
કોટિક કલ્યાણુ વિધ, વૈકુંઠના વામમાં;
કોટિ કોટિ કામધેન, કોટિ કલ્પવૃક્ષ રૂળ;
કોટિક અમૃત અંત, કરુણાં એ કામમાં;
કોટિ જપ કોટિ તપ, કોટિ તિર્થ કોટિ દાન;
સામળ કહે સર્વ સુખ, વસે રામ નામમાં.

૨૮૦

રાવણ-જેને મન જેશું નેહ, તેને મન મોટો તેહ;
એહ તારે દિલ વચ્ચું, ચિત્ત ચોટ ગ્રાખ્યું છે;
પૂન્ય પદ પાગે લાગ્ય, તેહ પાસે વર માગ્ય;
જાઓ માગી ખાઓ સર્વ, લાગ્ય એહ લાગ્યું છે;
કહે લાખ લાખ વાર, મારું હ્રદે રહે ઠાર;
લાગ્યું મન ભાર કહેતે, હ્રદે માંહે રાખ્યું છે;
પ્રીછે મન માંહે પેર, ગુણ જાણે ઘેર ઘેર;
જન્મ જન્મ વેર રામ, રાવણને લખ્યું છે.

૨૮૧

છાપા.

રાવણે પૂન્યા ઈશ, સારે એ અજિત કહાવ્યો;
રાવણે પૂન્યા ઈશ, સારે સીતા એ લાવ્યો;

અંગદવિધિ.

રાવણે પૂજ્યા ઇશ, દશ મસ્તક એ પામ્યો;
 રાવણે પૂજ્યા ઇશ, દુઃખ સધળું તે વામ્યો;
 ઇશ પૂજ્યા તે પરતાપથી, રામચંદ્રને જિત્યું;
 દીઠા મૂક્યા છે જીવતા, એહ ધર્મની રીતયું. ૨૮૨

અંગદ—કનકેશ્વર મહાદેવ, કનકપૂરીપર કોપ્યો;
 સીતા રૂપિયું વૃક્ષ, એરે તે રાવણ રોપ્યો;
 ખાતે ફળ તે ખામ્યો, એરે પીધે કેમ જીવો;
 રૂઠ્યો રઘુપતિ રામ, દેશમાં નહિ રહે દીવો;
 નિશકુંભલા નારાયણી, જનક જનેતા જાણજે;
 માતા હરવા તે મન કરયું, માત અખુટે આણજે. ૨૮૩

ઝૂલણા છંદ.

રા—ચાત વિવેકની તે તું શઠ શું લહે, જંગલી જટ કુડાં કર્મ ફેટે;
 આકના તૂરની પેર ઉડી જશો, જે દિવસ માહરાં આણુ ધૂટે;
 જનવર જાણીને મૂકીએ જીવતો, લાજ લંગૂરની કોણુ લૂટે;
 પ્રાણે કરી નાંખશે પલકની પલકમાં, એકલો ઈંદ્રજિત આપ ઉટે. ૨૮૪

કવિત.

અંગદ—માન કહ્યું મૂઢ મતિ, જ્ઞાનહીણ ગૂઢ ગતિ;
 શ્રાપ દીધો સીતા સતી, ખેડ્યો પાપ પાશમાં;
 મોકલ્યો કાસદ કામે, હુકમ ન દીધો રામે;
 નહિ તો વાસું ઠામ ઠામે, વાનરાં અવાસમાં;
 હ્રદે નથી રહેતી રીશ, ત્રોડી નાખું તારું શીશ;
 ભાગું ભુજ વીશ હજી, હેત રાખું હાસમાં;
 લલપણુ ભાખું ભાખ, શસ્ત્રતણી દેઉં સાખ;
 ઈંદ્રજિત જેવા લાખ, બિડાડું આકાશમાં. ૨૮૫

ઝૂલણા છંદ.

રા—ડેડરાં દાદુરાં ખેલતાં ખાખડે, તેહને હોંસ થઈ સિંધુ તરવા;
 કાગલાં બગલાં મેડકાં માણતાં, ચાલે તે ચિત્ત મોતી જ ચરવા;
 કાપાડયાં બાપડિયાં ડાલડાં પહેરતાં, આવીયાં બેડજે આલ ભરવા;
 કીડને પાંખ આવી તે તો તરફડે, મરણુ આવ્યું માથે મેલ મરવા. ૨૮૬

કવિત.

અંગદ-લાખવરાં દૂધવડે, કાલવીએ કાળજીને;
ખામતા ન શમે તેની, કાલવતાં કાયરી;
ખહેકની ખરાસ માંય, લસણ લોટાઓ લાખ;
ગંધ ગુણ ઘણી ઘણી, શોભે નહીં સાયરી;
કોટિ કલ્પ કાગ વસે, માનહિ સરોવરમાં;
થાય નહિ હંસ હેત, જુગમાંહે જાહરી;
દશકંધ ધંધ ધાયે, ચતુર ન ચિત્ત અયે;
અંગદ કહે દેવ તેવી, કર્મ ફૂટ્યા તાહરી.

૨૮૭

ક-રીશ ચઢી રાવણને, કોપિયો કૃતાંત-કાળ;
હુકમ કર્યો હાથ વડે, હડીલે હજૂરમાં;
રાવણ-મારી નાંખો મૂરખને, મત્ત કરે માન-માટ;
શું જુઓ છો સભા સહુ, શોક ભારે શરમાં;
શીદ્યેનું જોલ્યું સાંખો, ઊડાડી આકાશે નાંખો;
કાપો પૂછ કિંકરનું, નાક છેદો નૂરમાં;
વડા શું વિવાદ વડે, ફરી ન કો આવી ચઢે;
પ્રાણે કરો ત્યાંય પડે, લાખીણા લંગૂરમાં !

૨૮૮

ક-શિંગાળા ધીંગાળા ધાયા, અંગદના પાણુ સહાયા;
દેખે રાય રાણા શર, શોભા પામે સાથમાં;
અખડે તલવાર તીર, વીંટીઓ વાનર વીર;
અંગ શતખંડ કરો, વકારે જો વાતમાં;
મારો મારો કહે મૂઠ, પ્રાક્રમ દેખાડે પ્રૌઢ;
ગૂઢ ઘણા ધાવ કરે, હથિયારાં હાથમાં;
જ્યતો ન પામે જાતું, ખરે દિલે આપો ખાતું;
કીધો કોડ જોધ, બળવંત લીધો બાથમાં.

૨૮૯

છપ્પા.

રૂઝો રાવણરાય, ધીર ધસમસતો ધાયો;
મારી મુઠ મરોડ, શર પૂજેથી સહાયો;
પાગરાગુ પરિપટ પેર, આપટી ઝીંકે જ્યારે;
અંગદે સમયાં રામ, તનથી ફૂલ્યો ત્યારે;

સસ્તક પછવાડે ફેરવ્યો, સંધારવા માંડ્યો સાથથી;
સામળ કહે સેવક રામનો, હઠ કરી છુટ્યો હાથથી. ૨૯૦

અંગદે સમર્થા ધણ, દાવ દોષીને દીધા;
પાંચ સહસ્ર પ્રચંડ, કિંકરો કૂટો કીધા;
પટકયા પાપી પ્રાણ, ચંચળ કંઈ ચાંપ્યા ચરણે;
પ્રાણે કીધા કંઈ પૂછ, ધીર દોળ્યા બહુ ધરણે;
કરજ્યા વતરજ્યા કંઈ દંતથી, અધિક જન લીધા અંકમાં;
મડોલ થયો બહુ દેશમાં, લૂટ પડી ગઈ લંકમાં. ૨૯૧

નાસે નરપતિ નાર, રાય રાવણની રાણી;
માર માર સંભળાય, વિપરીત બોલાયે વાણી;
શેરીમાં રોયાં શ્વાન, કાગણ કળકળવા લાગી;
જળ્યો ધ્રુવડ ગંભીર, લયલિત થઈ રૈયત લાગી;
મંદોદરિયે માણસ મોકલ્યાં, જરૂરપણે જઈને જુઓ;
બૂમ પડી શી નગરમાં, ઉલ્કાપાત એ શો હુઓ. ૨૯૨

ઈંદ્રજિત થઈ જાણ, અધિક કોપેથી ચડિયો;
સજ્યાં અંગ હથિયાર, આપ પોતે જઈ અડિયો;
ભમર ચઢાવ્યાં શીશ, શર સામદ શુભ સાધ્યો;
પૂછ ચરણ પ્લવંગ, બહો ભેરેથી બાંધ્યો;
ન્યમ મેરુ શૃંગ પર મેહે પડે, ત્યમ માર અંગદ ઉપર પડ્યો.
તવ કાયા લાગિ કંપવા, ચતુર નર કોપે ચઢ્યો. ૨૯૩

હૃદે સમર્થા શ્રીરામ, કામ કીધું તે વેળા;
ઉડ્યો ત્યાંથી આકાશ, ભૂપત સહુ કીધા ભેળા;
તૂટ્યા બંધ તરતીય, કાયર કોટિ કંપાણા;
પડ્યો સલામાં શર, ચંડાળ ચરણે ચંપાણા;
અં-ભે ભેર હોય તો જુદા કરો, નહિતર આજ્ઞા દો મુને;
તું ચેત ચેતરે ચતુર નર, તરતીયવત જાણ્યો તુંને. ૨૯૪

રાવણુ નવ ગજ જેને નાક, દંત ગજ દશ દીસંતા;
ચાર હજાર ગજ ચર્ણુ, હજાર હાથ હિસંતા;
પંચાણુ ગજની પુઠ, પ્રતાપ પંચાયણુ પ્રોદો;
ત્રણ હજાર તન ટેક, જગતમાં નહિ કો ભેટો;

છે કાય કારમી કુંભકર્ણની, કારણે કાયે નવં કળે;
જાઓ જંગલિયો જીવતા, ઘડી એકમાં સૌને ગળે. ૨૯૫

અંગદ-વાનર જેરી વછનાગ, ખાનારો ક્ષણમાં ખૂટે;
રીંછ સાપનો રાફ, તેને અડતાં તન ત્રૂટે;
રામ કાળનો કાળ, શત્રુવદ શોભાં સાટે;
તન અતલિખળ આપ, અવતાર લીધો તમ માટે;
છે જ્ઞેગણીરૂપ એ જનકી, ખાંત થકી ખખ્ખર ભરે;
રણજંગ રાવણુ જ્યારે રોપશે, ભૂપ માંસે ભક્ષણુ કરે. ૨૯૬

રાવણુ-ખાંધે બહુ સમશેર, ઝુઝવા કારણુ જાયે;
શ્વરાતણાં વિખાણુ, ઘાઓ જે શીરપર ખાયે;
સ્ત્રીઓ સહુ કેહેવાય, ક્રોધએક સતી નિકળશે;
પોતાના સ્વામી સાથ, બહુ અગ્નિમાં બળશે;
વિખાણુ કરે તું વાનરા, તેણે મન મારું કહે;
મરદ મૂછાળા જાણુશું, જે ઈંદ્રજિત સાંમો વહે. ૨૯૭

અંગદ-અંગદ કહે સાખાશ, મૂળ મન માંન્યું મારું;
રણસંગ્રામે શર; દઢ મન રાખે તારું;
હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ, વેર ઝાઝેથી વઢિયાં;
સાક્ષાત્કાર વૈકુંઠ, સ્વર્ગ સમીપે ચઢિયાં;
આઘ અંત ને મધ્ય લગણુ, સ્થિરતા મન એવું હશે;
અંગદ કહે રે સુણુ રાવણા, કોટિ કલ્યાણુ તારું થશે. ૨૯૮

રાવણુ-રામ સરખા રણમાંય, રાખું છું હું હજારા;
અટવાશે જીવ અનેક, વાનર ને રીંછ બચારા;
ઈંદ્રજિતની આણુ, હાક ફરશે રણ માંહે;
દઢતા થઈને પાગ, કોણુ ટકાવે ત્યાંહે;
કુંભકર્ણુ ભૂપ ભૂખાળુવો, દેખે તે પ્રાશન કરે;
મૂરખ મન વિચાર કર, વાનર દેખી તે કંયમ ડરે? ૨૯૯

અંગદ-વાનર તે તો વાળિ, કક્ષામાં રાખ્યો તુજને;
એકસો સીતેર દિન, મૂર્ખ કેહેવડાવે મુજને;
વાનર તે હનુમાન, અશોક વન બાળ્યું જણે;
વાનર તે નળ નામ, પહાણુ તાર્યાં જળ તેણે;

એ વાનર અંગદ સારખા; રંક ક્રિકર શું કહું કથી;
સુગ્રીવ સુભટ નર સારખા. નરપત તો દીઠા નથી. ૩૦૦

રાવણ રાજ કહેવાય રણમાંય, રાતે જે ધ્રુવડ ખાલે;
રાણા ગોલા કહેવાય, કરે વાહન જે ખાલે;
રાજ કહેવાયે ભાટ, હીડે કવિ કીરત કરતા;
રાજ સર્વ કોટિલ, વસ્ત્ર લોકોનાં હરતા;
અકેક ગામના અધિપતિ, એમ રાજાઓ અનેક છે;
પણ આણુ સ્વર્ગ પાતાળમાં, રાજ રાવણુ એક છે. ૩૦૧

અંગદ—સકળ જનાવર માંય, પ્રૌઢ ગુણુ સિંહ પુરવરિયો;
નવ કુળમાંય નરેંદ્ર, શેષ અવનિ શીર ધરિયો;
આઠ અધિપત માંય, મેરુ ગઢ મોટો કહે છે;
પંખી માંહે પ્રૌઢ, ગરુડ હરિ ચરણે રહે છે;
રાક્ષસમાં મોટો રાવણુ, દેશમાં લંકા ગુણુગ્રામ છે;
અંગદ કહે ઉત્પત કારણુ, સામળનો સ્વામી રામ છે. ૩૦૨

રાવણુ—રામ અયોધ્યામાંય, કાલ અવતરિયો આપે;
શ્રવણ હરણ્યો તો વિપ્ર, બાણુથી એને બાપે;
ખાવા પીવા ભોગ, થયા ભેરાવર ભેટા;
કાઠી મૂક્યા વનવાસ, પ્રતાપ એ ભે ભે પ્રોઠા;
કનક કુરંગ નવ જોળખ્યો, ધાયો કરમાં ધનુષાં લિયે;
અંગદ અક્ષલ ગર્હતાહરી, એ જળથી રાવણુ ક્યમ બિહિયે. ૩૦૩

અંગદ—દશ અવતારીક રામ, નામ તે સર્વે એનાં;
પાણી પવન આકાશ, પયમાલૂત જન જોનાં;
રસ ગંધ સ્વર સ્વાદ, જાત્રત સ્વપ્ન મન માને;
મનસા વાચા કર્મ, વાત જન્મની બાણે;
સરજિત પાલક સંહારમાં, ભારે કરમી ભૂપ છે;
સમજ રાય રાવણુ હ્રદે, સ્વામી સામળનાં રૂપ છે. ૩૦૪

રાવણુ—મન માનીતો તુંય, હુંય ક્યમ માનું સાચું;
તું કરે તરણનો મેર, મારે મન સર્વે કાચું;
સ્તુતિ કર જઈતું સાંચ, તેગ શો ઝાઝો તાડો;
બાહુ બાંધે બળ હોય, તો ધ્રુવ આવી દેખાડો.

સામળ ભટ

નાચે પૂત પોતા તણો, માતપિતા લે ભામણાં;
ખારવાટ વાળં દલે, તુચ્છ વચન ત્યમ તુજ તણાં.

અંગદ-માનીતો સુગ્રીવ, સન્મુખ ઉભો કર જોડી;
માનીતો પ્રહ્લાદ, પદ્મી પામ્યો જે પ્રૌઢી;
માનીતો બળિરાય, ચતુર્ભુજ ચાંધ્યા ચરણે;
માનીતો ધ્રુવ ધીર, અચળ કરી રાખ્યો શરણે;
માનીતા મહારાજના, દર્શનથી તો દિલ ઠરે;
અણુમાનીતો અંગદો, માથાફટ તુજથું કરે.

રાવણુ-રાવણુ કહે રે મૂઢ, પહાણથી દીસે પ્રૌઢો;
મૂરખનો મહિપતિ, જગમાં નહીં તું જોડો;
નકટતણો નરેંદ્ર, અધિક દીસે છે અનાડી;
વખાણીને વાત, કરે કરવી હોય ચાડી;
જે ડાહ્યો હોય તે દલ ધરે, સંક્ષેપે શિક્ષા લહે;
અંગદ શાં વગદાં કરે, કહે કેમ ઉભો રહે.

અંગદ-ઉગરે કાચેક જીવ, ત્યાં જોલીએ જૂઠું;
ઉગરે કાચેક જીવ, કરિએ દીડું અદીડું;
ઉગરે કાચેક જીવ, અક્કલ ફેલાવું ચાડી;
ઉગરે કાચેક જીવ, કરિએ ચોરી કે ચાડી;
હાંકી કાઢે છે હઠ કરી, તોય ઉભો છું ખારણે;
અંગદ કહે રાવણુ રંક સુણ, જીવ જીવાવણુ કારણે.

રાવણુ-ઉગારવા આવ્યો દેહે, ઉગારવાં વાનર રીંછાં;
તે ઉડશે આકાશ, કાગ તણાં જ્યમ પીંછાં;
કેય સતી નવ થાય, પતિ કો અવર મરંતે;
આપ ન ભાળે ભૂખ, પારકું ભેટ ભરંતે;
પ્રાક્રમ પરમારથ તાહરું, કુડ કપટ કરવા કામનું;
પિતા માર્યો તે પ્રીતથી, રુકું ચિંતશે રામનું.

અંગદ-ધંદ્રજિત સરખો તંન, તેહ, તુજ રણ રોળાશે;
કુંભકર્ણુ સરખો જોધ, ચાંચડવત તે ચોળાશે;
સાત લાખ પ્રૌઢા પુત્ર, કાયર થઈ ફટારો;
રત્ન ખાણની રિદ્ધ, લંક લક્ષ્મી લૂંટારો;

તું શિવ વરદાનથી શર છે, માન મગ્ન છે મનથકી;
તુજ શીશથી ધશ અળગા થયા, સીતા હરી તે દિન થકી. ૩૧૦

રાવણ-પૂછ ઈંદ્રને વાત, હાથ દીઠા મુજ તનના;
રેશે ઠામના ઠામ, મનોરથ તારા મનના;
બાર વર્ષ જળ અંન, તજે નિંદ્રા ને નારી;
કુંભકર્ણ* સાથે તેહ, ભડે જે ભૂપત ભારી;
એકાએક કાળ હોયે નહીં, ભાવ અક્ષર તું શું ભણ્યો;
મુજ સાથે સંગ્રામે મળે, નથી જગમાં જનુની જણ્યો. ૩૧૧

અંગદ-ધશતણો એ ધશ, એ જ બ્રહ્માનો બ્રહ્મા;
અવતારિક એ અંશ, કંઈ મનમાં તું શરમાં;
લોઢે લકડ દિન રાત, હિરણ્યકશિપુ નવ મરતો;
વરદાન હતાં વિપ્રીત, અંકાર તુજ પેરે ધરતો;
તે નૃસિંહ થઈ નખે હણ્યો, તે પેરે તુજને થશે;
સામળ કહે તારા મોતની, પ્રભુએ જગ રાખી હશે. ૩૧૨

રાવણ-રાવણ કહે રામદુવાઈ, દેહું છું અંગદ તુજને
પલક ટકાવે પાગ, ફરી ઉત્તર દે મુજને;
શરમ નવ રાખીશ, જરૂર કહેજે ત્યાં જઈને;
વધારજે મુજ વેર, પ્રીતથી તેના થઈને;
જે મૂછ ધરાવે મુખ પર, નીર વધારે નામનું;
રાવણ કહે આવો અહીં, મારે કામ છે રામનું. ૩૧૩

અંગદ-અંગદ કહે સાખાશ, હોડ હડ હિમ્મત તારી;
તુજમાં પ્રાક્રમ પ્રૌઢ, ખરી નીશા થઈ મારી;
ભલું રામશું વેર, ભલું ગંગામાં મરવું;
ભલું ગયાવ્રત માંય, દંડ જે ભારે ભરવું;
ભલું પુત્ર શિષ્ય ને વિપ્રથી, હોડે કોડે હારવું;
ભલું મોત રાવણતાણું, જે રામને હાથે મારવું. ૩૧૪

રાવણ-મૂરખનો સરદાર, વિના બોલાવ્યો બોલે;
મૂરખનો સરદાર, આપથી અધિક અમોલે;

મૂરખનો સરદાર, ક લવરી જે ઝાઝી;
મૂરખનો સરદાર, પ્રાંઢ સાથે હં પાણ;
આણ્ય ન માને રામની, જાવા મન નહિ જાણિયે;
કહે રાવણ તું મૂર્ખપતિ, પૂરણ મેં પરમાણિયો.

૩૧૫

અંગદ-રામદુવાઈ ખાઉં. જે મુખ જોલું જૂઠું;
રામદુવાઈ ખાઉં, રીશે જે તુજપર રૂઠું;
રામદુવાઈ ખાઉં, વાત કહું પૂરણ પ્રીતે;
રામદુવાઈ ખાઉં, રાવણપર રીજું રીતે;
છે રામદુવાઈ શ્રીરામની, ચિતવી જે દિન રણ ચઢે;
મુજને નિશ્ચે છે એટલું, દશ મસ્તક પૃથ્વી પડે.

૩૧૬

કવિત.

રાવણ-તવ મળે જોટો દામ, કામ વિવાહનું માંડે;
ઉછીનું ઉધાર ફરી, ધવે ધણું ધાય છે;
ચોર કો ચોકીમાં પડ્યો, અડ્યો સંકટમાં આવી;
છળ કરે છૂટવાનો, ચિત્ત ધણું ચહાય છે;
કુંવારો કુંવર ઘેર, પેર નહીં પક્ષા તણી;
કન્યાતણે કાંજ, વેવિશાળિયો વહાય છે;
અકરમી નર નેટ, પૂરું ન ભરાય પેટ;
અંગદની પેર પાપી, જોટા સમ ખાય છે.

૩૧૭

સવૈયો

અં-ચક્રવર્તી રામ ચૌદ લોકનમે, ચિતવું દશકંધકું આકરિયા;
સિહકો સિહ સુરપતકો સુર, દશકંધ બાંધા તુમ આકરિયા;
મહારાજ ધિરાજ શ્રીરામ મેરુપત, કિંકર રાત્રન કાકરિયાં;
કલ્પવૃક્ષ કોટિ રામ કરુણાનિધિ, લંકપતિ લખ લાકરિયાં.

૩૧૮

છંદા.

રાવણ-અભાગી અંગદ અબાણ, રામની આણજ લોપે;
વિદાય થતો કરે વાત, કિંકર થઈતું ક્યમ કોપે;
મારી કાઢતાં મૂઠ, વણ તેડ્યો ક્યમ આવે;
શીદ ખુવે છે જીવ, કિંકરનો કિંકર કહાવે;
લવરી કરે છે લક્ષગણી, બહુ સ્તુતિ કરે છે બારણે;
બાળ્ય અવતાર બુદ્ધિહીણ તુજ, કૂડા ખેટને કારણે.

૩૧૯

અંગદ-જઈ છું હવે જરૂર, વચન કહું છું એક છેલ્લું;
 ખમું છું તારી ગાળ, મમત તુજ સાથે મેલું;
 પૂછ ઘેર તારી નાર, મંદોદરી શુભ સતીશું;
 કહો તો માંડની રાઠ, લક્ષ્મણુ ભ્રેગ જતીશું;
 પૂછી આવો તમો પુરપતિ, સારસૂધી ઉભો રહું;
 એમ કરતાં તમો ઉગરો, ઉપદેશ સત્ય સાચો કહું. ૩૨૦

રાવણુ-અંગદ અક્ષતના હીણુ, વચન તું ભે વિચારી;
 નવ ખંડતણો નરેંદ્ર, શીખ શી દેશે નારી;
 રામા વશ તે રામ, ક્રોડ વસાએ કહાવે;
 પરવશ પડી તે પાશ, ઇલાં અથડાતો આવે;
 નારનાં કહ્યાં તે નર કરે, નપુંસક નારે નિતિયા;
 રામાને રાવણુ પૂછે નહીં, એ રામતણે ઘેર રીતિયાં. ૩૨૧

અંગદ-રામતણી એ રીત, અધમતણો ઉદ્ધારણુ;
 રામતણી એ રીત, દુષ્ટ દાનવ સધારણુ;
 રામતણી એ રીત, સાગટી નામે ન મારે;
 રામતણી એ રીત, હેતુ જનથી એ હારે;
 રામતણી એ રીત છે, ભોગવે જે જેવું કરે;
 એટલું કેતાં નવ આળખે, પાપે રાવણુ તું મરે. ૩૨૨

રાવણુ-રામતણી તુંને આણુ, વદે અંગદ તું વાણી;
 રામતણી તુંને આણુ, પલક પીવા રહે પાણી;
 રામતણી તુંને આણુ, હવે ભે જીલ હલાવે;
 રામતણી તુંને આણુ, ભે તું ચરણુ ન ચલાવે;
 રામ આણુથી કહે જઈતહિં, જહિં સેન સકળ છે તમતણું;
 રાવણુ કહાવ્યું રામથી, મહિમા દેખાડ મોટમપણું. ૩૨૩

કવિ-ઉડ્યો સુણી આકાશ, અંગદ અંતલીખળ આપે;
 મહિમા વધારી માન, રામ રજ ચરણુ પ્રતાપે;
 આવ્યો જિહાં અશોક, અલૌકિક જ્યાં છે વાડી;
 દુઃખ નવ વ્યાપે દેહ, ખરી રત્નાકર ખાડી;
 એકી સીત સ્વરૂપ તિહાં, રૂપ રઢિયાળી શુભ સતી;
 પ્રદક્ષિણા દેઈ પાગે નમ્યો, મોકલ્યો છે લક્ષ્મણુ જતિ. ૩૨૪

મૂરખનો સરદાર, કં લવરી જે ઝાઝી;
મૂરખનો સરદાર, પ્રોઠ સાથે હં પાળ;
આણ્ય ન માને રામની, જાવા મન નહિ જાણિયે;
કહે રાવણ તું મૂર્ખપતિ, પૂરણ મેં પરમાણિયો.

૩૧૫

અંગદ-રામદુવાઈ ખાઉં. જે મુખ જોલું જૂઠું;
રામદુવાઈ ખાઉં, રીશે જે તુજપર રૂઠું;
રામદુવાઈ ખાઉં, વાત કહું પૂરણ પ્રીતે;
રામદુવાઈ ખાઉં, રાવણપર રીઝું રીતે;
છે રામદુવાઈ શ્રીરામની, ચિતવી જે દિન રણ ચઢે;
મુજને નિશ્ચે છે એટલું, દશ મસ્તક પૃથ્વી પડે.

૩૧૬

કવિત.

રાવણ-તવ મળે જોટો દામ, કામ વિવાહનું માંડે;
ઉછીનું ઉધાર ફરી, ધવં ધણું ધાય છે;
ચોર કો ચોકીમાં પડ્યો, અડ્યો સંકટમાં આવી;
જળ કરે છૂટવાનો, ચિત્ત ધણું ચહાય છે;
કુંવારો કુંવર ઘેર, પેર નહીં પક્ષા તણી;
કન્યાતણે કાજ, વેવિશાળિયો વહાય છે;
અકરમી નર નેટ, પૂરું ન ભરાય પેટ;
અંગદની પેર પાપી, જોટા સમ ખાય છે.

૩૧૭

સવૈયો

અં-ચક્રવર્તી રામ ચૌદ લોકનમે, ચિતવું દશકંધકું આકરિયા;
સિહકો સિહ સુરપતકો સુર, દશકંધ ખાંધા તુમ આકરિયા;
મહારાજ ધિરાજ શ્રીરામ મેરુપત, કિંકર રાત્રન કાકરિયા;
કલ્પવૃક્ષ કોટિ રામ કરુણાનિધિ, લંકપતિ લખ લાકરિયાં.

૩૧૮

છંદા.

રાવણ-અભાંગી અંગદ અજાણ, રામની આણજ લોપે;
વિદાય થતો કરે વાત, કિંકર થઈતું ક્યમ કોપે;
મારી કાઢતાં મૂઠ, વણ તેડ્યો ક્યમ આવે;
શીદ ખુવે છે જીવ, કિંકરનો કિંકર કહાવે;
લવરી કરે છે લક્ષગણી, બહુ સ્તુતિ કરે છે બારણે;
બાળ્ય અવતાર બુદ્ધિહીણ તુજ, ફૂડા પેટને કારણે.

૩૧૯

મોકલ્યો એક મહીપત, એંસી લખ જોધા આદે;
અહુ વિધ મેલતો ખાણુ, વખાણુ કરું શાં વાદે;
પ્રાક્રમ કીધું પ્રૌઢ, અંગદને મારવા મંડ્યો;
રૂઠ્યો તેને રામ, દુષ્ટને દૈવે દંડ્યો;

જીવતો મૂક્યો એક જન, કથન રાવણને કહ્યો;
લંકા લંટી તારી લંગુરે, બળવંત શું બેશી રહ્યો. ૩૩૦

કરડતો દંત દશકંધ, અસ્વારી આપે કીધી;
એક પલકે અશોક, વાડી તો વીંટી લીધી;
પકડ્યો પૂછ પ્લવંગ, અપટી અંક્યો જ્યારે;
સમર્થો મન શ્રીરામ, તરત છુટ્યો કર ત્યારે;

ત્યાં જીલ્લ જોરે અજીં થયું, હડીલો હોડે હારિયો;
એ વાત લંકામાં વિસ્તરી, મહીપત મોટો એ મારિયો. ૩૩૧

ધરતી ડોલ્યાં ખાય, કાય વદે નહીં વાણી;
અખર પોતી જઈ ત્યાંય, રાય રાવણની રાણી;
હડી ફૂટતી શીશ, પૂતને તેડ્યો પાસે;

મંદોદરી-ક્યમ બેઠો બળવંત, વિપરીત થયું છે વાંસે;
લશ્કર પેદું સર્વ લંકામાં, ભય તારો તે નવ ગણ્યો;
ઉઠ્ય ઉઠ્ય આળસ તણ, કહે છે તાત તારો હણ્યો. ૩૩૨

કવિ-મેઘરાવણ મહારાજ, ધજ ફરકાવી તેણે;
ઈંદ્રજિત જશ રૂપ, ઈંદ્ર જિત્યો તો જોણે;
હમકાવતો દોલ નિશાન, કૃતાંત સરીખો કહાવ્યો;
પિતા પાસ તે પુત્ર, એક પલકમાં આવ્યો;
એક પહોર રણજંગ મચ્યો, કહી ન શકે કાચે કવી;
સંહાર થાય સૃષ્ટિ તણો, શોભા લંક એવી હવી. ૩૩૩

પડી લંકમાં ખૂમ, મમત મૂક્યો સૌ માને;
રામચંદ્રે તે તણો, કાલાહલ સુણિયો કાને;
રામે તેડ્યો હનુમંત, અંગદ લંકામાં આવ્યો;

રામ-કોખો દીસે દશકંધ, પ્રૌઢ સંકટમાં હશે પડિયો;

ખાળક જાણી ખીવરાવશે, હાલક હલક હલહલ હુવો;
કલેવર કળ પડતી નથી, જરૂર અખર તેની જીવો. ૩૩૪

મોકલ્યો એક મહીપત, એંસી લખ જોધા આદે;
અહુ વિધ મેલતો બાણુ, વખાણુ કરું શાં વાદે;
પ્રાક્રમ કીધું પ્રૌઢ, અંગદને મારવા મંડ્યો;
રૂઠ્યો તેને રામ, દુષ્ટને દેવે દંડ્યો;

જીવતો મૂક્યો એક જન, કથન રાવણને કહ્યો;
લંકા લંટી તારી લંગુરે, બળવંત શું જોશી રહ્યો. ૩૩૦

કરડતો દંત દશકંધ, અસ્વારી આખે કીધી;
એક પલકે અશોક, વાડી તો વીંટી લીધી;
પકડ્યો પૂછ પ્લવંગ, આપટી ઝાંઝ્યો જ્યારે;
સમર્થા મન શ્રીરામ, તરત છુટ્યો કર ત્યારે;
ત્યાં જુદા જોર ઝાઝું થયું, હઠીલો હોડે હારિયો;
એ વાત લંકામાં વિસ્તરી, મહીપત મોટો એ મારિયો. ૩૩૧

ધરતી ડોહ્યાં ખાય, કાય વદે નહીં વાણી;
ખખર પોતી જઈ ત્યાંય, રાય રાવણની રાણી;
ઉઠી ફૂટતી શીશ, પૂતને તેડ્યો પાસે;

મંદોદરી-કયમ જોહો બળવંત; વિપરીત થયું છે વાંસે;
લશ્કર પેદું સર્વ લંકમાં, ભય તારો તે નવ ગણ્યો;
ઉઠ્ય ઉઠ્ય આળસ તણ, કહે છે તાત તારો હણ્યો. ૩૩૨

કવિ-મેધરાવણ મહારાજ, ધજ ફરકાવી તેણે;
ધંદ્રજિત જશ રૂપ, ધંદ્ર જિત્યો તો જોણે;
ઢમકાવતો ઢોલ નિશાન, કૂતાંત સરીખો કહાવ્યો;
પિતા પાસ તે પુત્ર, એક પલકમાં આવ્યો;

એક પહોર રણજંગ મચ્યો, કહી ન શકે કોયે કવી;
સંહાર થાય સૃષ્ટિ તણો, શોભા લંક એવી હવી. ૩૩૩

પડી લંકમાં ખૂમ, મમત મૂક્યો સૌ માને;
રામચંદ્રે તે તણો, કોલાહલ સુણિયો કાને;
રામે તેડ્યો હનુમંત, અંગદ લંકામાં આવ્યો;

રામ-કોખો દીસે દશકંધ, પ્રૌઢ સંકટમાં હશે પડિયો;

બાળક બાણી બીવરાવશે, હાલક હલક હલહલ હુવો;
કલેવર કળ પડતી નથી, જરૂર ખખર તેની જુવો. ૩૩૪

શંઘ પુષ્પની વૃષ્ટ, દેવ અમૃત ધન વૃક્ષા;
રાવણુ રાણાશે રણુ, નવ ગ્રહ બંધથી ઘૂટ્યા;
લંકા ગઢ વાનરે વીટિઆ, પોકાર પુર આધે પડ્યો;
રાવણુ તે હૈડે હરખિયો, રણુજંગ રચી જુદે ચઢ્યો. ૩૪૪

હાલક હલક હલકાર, લંકાગઢ જોરે ઝીઝા;
અનમી અહંકારી અજિત, ચઢ્યા મહીપતની માઝા;
સુલગ સુધર્મ સુભુદ્ધ, વીર જે જુગતે જોડા;
રામ લક્ષ્મણ લઘુવેશ, પૂર્ણ પ્રતાપિક પ્રોઢા;
શેષ નાગ લાગ્યો સળકવા, દિક્ષિપાળ દશ ડોલી પડ્યા;
અક્ષાંડ ગડગડ્યું ધ્રુજ ધરા, રામ રાવણુ જુદે ચઢ્યા. ૩૪૫

થયો જવ ઉલ્કાપાત, વાત મંદોદરીએ જાણી;
સતી શિરોમણિ નાર, રાય રાવણુની રાણી;
આવી ત્યાં કરે જોડ, કથન કંથ આંગળ કહેવા;
મંદોદરી—રૂઠ્યો જ્યારે રઘુનાથ, ઠામ કીયો પછી રહેવા;
ભૂલો છો કેમ ભૂપત થઈ, રાય વિચારે રીતને;
રાણી કહે રીઝવો રામને, સોપો માત સતી સીતને. ૩૪૬

રાવણુ—રાણીને કહે રાય, દીસે ગતિ તારી ઘેલી;
અંગદ વિષ્ટિ કાજ, પ્રીત કરવાને પેલી;
શીશ માટે એ સીત, લાગ્યો છું લક્ષવસા એ;
વગર રાઢ વઢવાડ, આપું ક્યમ એહ દશાએ;
જોલ જોલ્યા જે છે રાવણુ, અપ્રજ જતે અનરથ થશે;
નિશ્ચે નાર નંમવું નથી, હોનાર હશે તેવું થશે. ૩૪૭

મંદોદરી—ઘેલા કંથ કુબુદ્ધ, થકી તે એ શું કીધું;
સૂતો જગાડ્યો સિહ, મોત વણુ માગ્યું લીધું;
અજિત રામ ન જિતાય, અજિત લક્ષ્મણુ કહેવાયે;
દશ શીશ ભૂજ વીશ, રાણાશો રાવણુ રાયે;
લંકે વિભીષણુ સ્થાપશે, એટલું એને કામ છે;
રાજ રાવણુ તારું ગયું, સ્વામી સામળ રામ છે. ૩૪૮

રાવણુ—ફટ ફટ રાવણુનાર, વાત કહું છેલ્લી જાની;
આપણે જે એકાંત, મારે મન મનની માની;

અંગદવિષ્ટિ.

પૂર્વ જન્મની વાત, સારી પેરે મુજ સૂઝે;
કાચ ન જાણે અન્ય, બુદ્ધિવંતા નર યૂઝે;
દાનવ શીટી દેવતા થશું, ધાવ દદામે દેધશું;
જિતશું તો જશ થશે, નહિતર વૈકુંઠ લેધશું. ૩૪૯

મંદો-સાબાશ રાવણરાય, સાબાશ એ બુદ્ધિ તારી;
સાબાશ હઠ હિમ્મત હોડ, હવે નિશા થઇ મારી;
આદ્ય અંત એવું મન, રામ હૃદયેમાં રહેજો;
અહંકાર એથી લક્ષ કોડ, નરેન્દ્ર નકારો કહેજો;
માનુની કહે એસું માળિયે, બુદ્ધ જેહં છું તાહરું;
કાંચર થશે મા કંથડા, વચન માનો એ માહરું. ૩૫૦

કવિ-વચન ચઢાવ્યું શીશ, ઇશ સમર્થા એક ચિત્તે;
રાવણે પેરિ માળ, રાજ રાજેશ્વર રીતે;
દાવે મોકલ્યો દૂત, પૂત દશરથના સાથે;
કાચર બેઠાછ ક્યમ, લડો હેતે મુજ હાથે;
લાવ્યા લંગૂર રીંછ વાનરાં, કોડવાર શું કહું કથી;
જિત્યાં છે આપે અળશિયાં, શેષનાગ-દીઠા નથી. ૩૫૧

સામસામાં રણતૂર, શૂર સંગ્રામે ચઢિયા;
નેવું દિવસ નિઃશંક, વીર વિવાદે વઢિયા;
વરણુવે શત યુગ શેષ, તોય પૂરું નવ થાયે;
એક પાસે શ્રીરામ, બીજે શ્રીરાવણ રાયે;
રામે જાણ્યો રણજિત એ, જનુની એક રાવણ જાણ્યો;
એકાણું દિવસે એક બાણુથી, સમ હાથે રાવણ હણ્યો. ૩૫૨

અનમિયે મૂક્યો અહંકાર, રામ રાવણને જોધ;
નથી જન્મ્યો કો સૃષ્ટ, નિશા સર્વની હોધ;
રાવણનો રણજંગ, દીઠો તે અચરત અડિયો;
એ માટે અવતાર, પ્રભુને લેવો પડિયો;
ભગત શૂર ભૂમિ પ્રતિ, બળિયો બહાદુર ધણો;
સામળ કહે શ્રીરામજી, હઠીલો હિમ્મતે હણ્યો. ૩૫૩

રાવણ પામ્યા રાજ, અવિચળ પદવી આપે;
વિભીષણ પામ્યો લંક, પૂર્ણ તે પુણ્ય પ્રતાપે;

મળ્યાં રામને સીત, વિભ્રેગ ભાગ્યા તે તનના;
 દુંદુભિ વાગ્યાં દેવ, મનોરથ પહોંચ્યા મનના;
 સીતા લેઈ સિધારીઆ, દર્શન અયોધ્યા ગામનું;
 જય જયકાર જગમાં થયો, રાજ થયું શ્રીરામનું. ૩૫૪

મળ્યાં માત ને બ્રાત, મળ્યા ભરત ભાવિક ભાઈ;
 વિતક વર્ષા બે બાર, તણાં તે કહ્યાં માઈ;
 હનુમાન તણી હિમ્મત, સુણીને મોટમ મેલી;
 વૃઠ્યા અમૃત મેહ, રંગ રુડાની રેલી;
 છત્ર ધરાવ્યું રામજી, લક્ષ્મણ ચમર કરે જિહાં;
 સામળ કહે શોભા ઘણી, મેહ માગ્યા વરસે તિહાં. ૩૫૫

રામચરિત્ર પવિત્ર, ગાય જે નર ને નારી;
 ઇકાતેર પસ્યા સહિત, અધિક પામે ઉદ્ધારી;
 દૂધ પુત્ર ધરસૂત્ર, પુરંદર પદવી પામે;
 જન્મ મરણ જંજળ, વેદના સઘળી વામે;
 શ્રીરામચંદ્ર કૃપા કરે, ઇશ્વર પદવી આપે અતી;
 સામળ કહે સેવો સહુ, રામ લક્ષ્મણ સીતા સતી. ૩૫૬

દોહરો.

શ્રોતા વક્તા સાંભળો, કહે કવિ કર ભેડ;
 સામળ કહે બોલો સજ્જન, જે જે શ્રીરણુછોડ. ૩૫૭

રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

દોહરો.

શ્રીસરસ્વતિ મતિ દેયણી, ઉત્પત્ત ગત રતિ પત્ય;
શ્રુતિ સ્મૃતિ અદ્ભુત ધૃતી, દે મા સ્ત્રી મલ્ય. ૧

ચોખરો.

માત મયા કરો બરદ બાહે ધરો, સર્વ સંકટ હરો ઇશ આતા;
ભોજ્ય ભાવે ભરો ખેલ રાખે ખરો, ઠઠ ઠામે ઠરો સુખસાતા;
નેહ આણો નરો પલક નહિ તે પરો, એહ છે આશરો માન માતા;
સાચ સામળ લણે વેદ વાચક તણે, આપણે એક એ દેવી દાતા. ૨

પ્રેમથી પૂજ્યે સ્નેહથી સ્તુતિયે, જોરથી ગુણ્યે દેત દોટી;
મેરથી માણિયે અંતરે આણિયે, જુગતથી જાણિયે ચિત્ત ચોટી;
પ્રીત પરમાણિયે વિશ્વ વખાણિયે, આણિયે નહિ દલે ખાંત ખોટી;
સામળ કહે સેવિયે દેવની દેવી એ, મો શીર ગાજતી માત મોટી. ૩

ધર્મ દહ ધીર તું નિર્મળો નીર તું, વીરનો વીર તું ભોગ્ય ભારી;
શાસ્ત્રનો સાર તું તેજ અંખાર તું, જગતનું જોર તું સિદ્ધ સારી;
વાણીમાં વેદ તું બ્રાંતમાં ભેદ તું, મૂળમાં મેદ તું વૃષ્ટિ વારી;
કુટવાળ કાશી તણો ભાવે સામળ લણ્યો, જે ભૈરવાનંદ આનંદકારી. ૪

છપ્પા.

શિવ સરીખો તાત, માત ઉમિયા છે જેની;
લલ્લ લાલ શુભ સુત, રિદ્ધ સિદ્ધ તનયા તેની;
ક્ષેમ કલ્યાણ જનમાત્ર, પાત્ર અષ્ટ સિદ્ધિ દલ દાસી;
ત્રિદશ આદે દેવ, શેવ નવ નિધ ધરવાસી;
પિતા પંચાનન પ્રભુ, પડાનન વળી બંધવ ભણું;
ગજાનન ગુણ આગળો, પ્રથમ ધ્યાન ધરું તે તણું. ૫

શ્રીગુરુ વંદુ ચરણ, શરણ રહું શુભ રીતે;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઇશ, દ્વિગ પત્ય પૂજું પ્રીતે;

શ્રીપત્ય ગુરુપત્ય સત્ય, મત્યથી માન જ માગું;
આઘશક્તિ ઉમયાય, પાપ લક્ષ્મિવર લાગું;
કવિ કીધા લક્ષ કોટીધા, મયા કરો માગું મતી;
સામળ કહે સિદ્ધ પામીએ, જે કરે કરુણા સરસ્વતી.

ચાબરો.

તીર સરયૂ તણાં નિર શોભે નિર્મળાં, દીવ્ય દીક્ષિપ ગુણ ગાન ગાયો;
રઘુરાજ મહારાજ અજરાજ અનિત એ, પ્રાક્રમી પુણ્ય પ્રતાપ પાયો;
અભ્યેધ્યાપતિ ભુપતિ દેવ એ દશરથી, કોટિધા કોટિ કલ્યાણ કહાયો;
ત્રીલોક જન તારવા અધમ ઉદ્ધારવા, જનેતા ધન્ય જુગનાથ જાયો.
ઇશનો ઇશ જગદીશ એ જગતનો, ભક્ત બ્રહ્મા સમારંગ રાતા;
કોટિ બ્રહ્માંડ મંડાણ સૃષ્ટિ તણો, વેદ વરણવિ ગુણ ગાન ગાતા;
લાયક લઘુ લક્ષ્મણો સત્ય સુલક્ષણો, માન મહા મૂલ્ય કૌશલ્ય માતા;
સ્વામિ સામળ તણો નામ મહિમા ધણો, રામજી મુક્તિ પદ દિવ્ય દાતા.
કોટિ કંદર્પ તો માન મૂકી રહ્યા, ઇશ ઉપર જાય વિશ્વ વારી;
શેષ મહેશ કો લેશ લહે નહીં, વેદ ભેદે નહીં ભરમ ભારી;
જનક ઘેર જંગમાં માગ મૂકાવિયો, પરણિયા નિર્મળાં સીત નારી;
નવ ખડના નરપતિ છેક જે છત્રપતિ, પત્ય મૂકી ગયા હોડ હારી.

દોહરો.

આગના અપર માતકી, ગુણનિધ છોડ્યો ગામ;
સંગ સીત લક્ષ્મણ લિયે, રણમાં નિકસો રામ.

કવિત.

શ્રી સાહેબ બડે સિંધુ, બોહો ગુણશે બંધુ;
અવનીપત્ય ઈંદુ આપ, સતી સીતસંગકું;
ધનુષઆણ પાણુલીયે, જટાંબુટ મુગટ કિયે;
દિવ્ય ભક્ત દાન દિયે, આભૂષણ અંગકું;
જગતમે લાયક જેટે, વજ્ર લંગોટ કછોટે;
મોટે છોટે વીર દો, રાજસ ગુણ રંગકું;
સામળ કહે સાહાક, લક્ષ્મણસે લાયક;
નરપત્યસે નાયક, આયે ગૌતમજી ગંગકું;

છપો.

કબહુક તીરથ નાય, કબહુક જાતર જોણે;
કબહુક તપસુ રીઝ, બીજ બૂધ પુન્ય કે બોણે;
કબહુક મૃગ્યા દોરે, ઘેર આનંદે આવે;
કબહુક વાદે વરત, અમૃતપ્રજા બનમેં પાવે;
અતિ અતિ આનંદ અહર્નિશા, સુખ સાગર શોભિત સદ્;
મહારાજ મૂળ એ મોક્ષકો, ઇસબિધ દિત ખીતે બદ્. ૧૨

દાહરો.

ખાંત બડીસેં ખેચરી, સુર્પનખા શુભ રૂપ;
દેખી દીવ્ય દાતા બડે, ભાગ્ય નિધિસેં ભૂપ; ૧૩
આઈ રૂપ સખ ડ્રેરકો, છલનકું રઘુરાજ;
નાક કટાયો પ્રેમસુ, લજમન ખીરકે હાથ. ૧૪

ચોખરો.

રૂપ અનુપ સોહામણું નીરખીને, લામણાં લેતી એ ભામિની ભેદી;
સૂર્ય-વેદ મુજને વરો નાર નિશ્ચે કરો, તો ઠરો હામ આ સુખ દહાડી;
રામ-રામ કહે રાંડ એ કામ મારું નહીં, લક્ષ્મણ સાથ વર વાદ વેદી;
કવિ-કહે સ્ત્રી દેખતાં પ્રીછવ્યો પેખતાં, નાંખ્યાં નાક ને કાન બે છેદી. ૧૫
ચિત્તમાં ચળચળી કાપતાં કળકળી, ગળગળી ગાત્રમાં ત્રાસ પેઠો;
રીલની રંકમાં નાર નિઃશંકમાં, લાજતી લંકમાં દેતી દોટો;
સૂર્ય-કામનિ તુજ કારણે બળ કરી બારણે, લાવતાં એહ અધિપત્ય એઠો;
તોલ તુજ શું રહ્યું નાક નિશ્ચે ગયું, રાવણો રાંડવો થઈને બેઠો. ૧૬

દાહરો.

કવિ-દેખી દશાનન દુઃખી હુવો, કિયો આપસેં કોપ;
રાવણ-કોણે કામ એસો કિયો, લાજ શરમકું લોપ. ૧૭

ચોખરો.

સૂર્ય-કંદર્પ કોડામણા નંદ બે નાનડા, દેવ દશરથ તણા પુત્ર પ્રૌઢા;
ધનુર્ધર ધીરમાં વીર અધિ વીરમાં, રામ-શ્રી લક્ષ્મણો ભુગલ ભેટા;
મુંદરી સંગમાં રીઝતા રંગમાં, અંગે અતિ ઉજળા ઠાઠે થોથા;
નાર એ લિજિયે બ્રાતને દિલ્લે, તે થકી તેમણે ટેક તોડા. ૧૮

દોહરા.

મરદ મુઘ હોય મુખ પરે, તો મરદામી માંણુ;
સીત સ્વરૂપ સોહામણી, માનિની મંદિર આણુ. ૧૯
નારી જાણે નેહથી, આપધાત કરું એન;
જાણું મુજ જનુની જણ્યો, તું બંધવ હું બેન. ૨૦

ચોખરો.

કવિ-છેકથી નાગ જેમ હોય છંછેડિયો, વાધ વકારિયો ચિત્ત ચહાવું;
હઠે જેમ હાથિયો સાંઢિયો સાથિયો, ભાથિયો ભીડિયો ધીર ધાવું;
રીસ બોહો રાખતો ભૂંડું મુખ ભાખતો, તેહને તાકતો જોરે જાવું;
પ્રતિજ્ઞા પાંકતો બળ ધણું બાંકતો, નાર તે લંકમાં કાલ લાવું. ૨૧

છંપા.

માવલો એક મરિચ, લક્ષ્મી સાથે લીધો;
ફૂંડ કપટ ને કર્મ, કુરંગ કનકનો કીધો;
મહિમા જો બે મૂખ, મુખ અતિ રૂપ અનરે;
ત્રણ ચરણ એક વદન, સદન એક સન્મુખ સારે;
જ્યાં સીતા સારે પાસે રમે, સારંગ સમીપ આવી અડચો;
મોહન રૂપ મકરંદ મૃગ, પ્રેમદાની દષ્ટે પડચો. ૨૨
સીતા-રહો રઢિયાળા રામ, કામ કહું તે કીજે;
ધનુષ બાણ ગ્રહો પાણુ, પ્રાણુ કુરંગના લીજે;
ત્વચા તણી તરબીખ, પાંગરણ પેરું પ્રીત્યે;
કવિ-હઠ લઈ બેઠાં હોડ, કોડ રામાની રીત્યે;
તવ રાજવલોચન રામજી, કોડ વાર કહે કથી;
રામ-કુરંગ કનકનો કામિની, બ્રહ્માએ સરભ્યો નથી. ૨૩

દોહરો.

કવિ-રામા રોયણ રીશથી, નયણે ભરિયાં નીર;
રામ હૃદે રીઝ્યા ઘણું, ધનુષ ચહાવ્યું ધીર. ૨૪

છંપો.

મારી આણું એ મૃગ, કામિનિ પર કરુણા કીધી;
સોંપ્યાં લક્ષ્મણને સીત, આણુ અવની પર દીધી;

રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

ચાલ્યા ચતુરસુખણ, બાણ સાંધી અતિ રીશે;
મૃગે કર્યો પોકાર, ચિત્ત અતિ નાંખી ચીસે;
મૃગ-ધાઓ ધાઓરે લક્ષ્મણા, નિકટ મોત આવી મળ્યું;
કવિ-શૂળી સમું સંકટ થયું, જવ સ્વર સીતાએ સાંભળ્યું. ૨૫

દોહરા.

સીતા-દેવર ! દીનપણું કર્યું, સત્ત્વર શૂરા થાઓ;
હૃદે નામ લઈ રામનું, વીરા વારે ધાઓ. ૨૬

લક્ષ્મણ-સીતા શે સમજે નહિ, એહ વાત નવ હોય;
રંજડે જે રામને, જીગમાં જન્મ્યો ન કોય. ૨૭

કવિ-સ્ત્રી બુદ્ધે સીતા થયાં, પરડી પાપે પેર;
સીતા-રામ રહે જો રણ વિષે, તો ધસણી રાખું ઘેર. ૨૮

ચોખરો.

બોલ વાગ્યા બહુ બાણ બિહામણા, દિલ થકી દુઃખ અતિ આણિ દાવો;
ધનુષ ગ્રહી ધીર ધાયો ધણું ધસમસ્યો, કામિની વાત થકી ક્રોધ કહાવ્યો;
દુષ્ટ રાવણ નવ દિલ થકી રીઝ્યો, લાગ પામ્યો પોતે ફેર કાવ્યો;
કુડથી કાપડી વેષ વપુએ ધર્યો, માંગવા મધુગરી તરત આવ્યો. ૨૯

દોહરા.

રાવણ-આપ હે ઇશ્વરી આ સમે, મધુગરી ભર ધર પ્રેમ;
ભુખ્યો તરસ્યો વન ભમું, ઇશ્વરનો ધરું નેમ. ૩૦

સીતા-સતી કહે જતી સુણો, પતિએ પરડી આણ;
રતિ રતિ ચરણ ચલે નહિ, જોગી મનમાં જાણ. ૩૧

ચોખરો.

કહે પછી કાપડી બુદ્ધ કરી બાપડી, પાવડી ઉપર પાગ મેલો;
રા-ભુખ લાગી ઘણી આવિયો તમ ભણી, સીતસતિ શાણી તુજવાસ વેલો;
કવિ-બાધ્યે તોરણે આવવા કારણે, પારણે પોષવા પાગ મેલ્યો;
જેરથી બાલિયાં બંધપર ધાલિયાં, રોળિયાં રોષે ને રણે રેલ્યો. ૩૨

છાંપો.

સીતા-હાહાકાર કરી પડી, રે પાપી રે દુષ્ટ;
સતીપર કુદૃષ્ટિ કરી, ધિક્ક ધિક્ક તારી બુદ્ધ;

વંશ વિદારણુ તું સમો, નથી જન્મ્યો અબુધ;
જશે નિકંદન તાહરું, વાણી બોલ્યાં ગૂઢ;
વલવલે વિનતા વેન, મનમાં દુઃખ ધરે છે;
ગાલ્યો લેધ પાપિષ્ઠ ત્યાં, કામ કુરું જ કરે છે.
કવિ-પિશાચ સંગ પરપંગ, કરી પર નાર હરે છે;
ખાંધે બેઠી બાળ, અતિ આકંદ કરે છે;
રોતી સતી રહે નહીં, મંદ મતિએ હેતે હર્યાં;
વંક વાટ અંકે કરી, જઈ લંકમાંહે લાયક ધર્યાં.

કવિત-દોહ.

રાવણ-સીતાજી મયાણી, રામજીડી રાણી, અધિક જોર આણી;
માનિની મંદોદરી માન, કામ જોર ડીનો હે;
જોરાવર જાણી, મહિપત્ય મેં માની, એસી દલ આની;
પાની ગમાયો વાકે, સુખ સખે લીનો હે;
હાઠ એ ઠરાની, બાટ મેં બિરાની, ભાગ્યસે ભરાની;
સરાની સાતા સખ, ચિત્ત એહ ચિન્યો હે;
ભગનીકું ભયાની, પેર મેં પહોંચાની, અંતરમેં આની;
તાનહી મલાયો તહાં, ધાયો ધાયો દીનો હે.

ચોખરો.

મંદોદરી-પ્રેમદા પેખતા પરખ પામે ધણો, ચેતના આણુ રે ચિત્ત ચાહે;
સીતા સાટે ધણું સાલ તું લાવિયો, પરહિયું પાપ તે જોર જાહે;
ત્રિલોકપતિ નાથની સાથ શત્રુ થયો, કનકનો કોટ એ સત્ય પાહે;
કહે છે મંદોદરી કંથ કૂંડુ કર્યું, માનિની મૂળ, સમૂળ કાહે.

દોહરા.

રાવણ-પ્રેમદા તુજ બુધ પાનિયે, કર કર કામિની કામ;
સત જોજન સાયર તરી, રેપ ન આવે રામ.

કવિ-શોક તગ્નવા સીતનો, હરખ થવા મન હામ;
મૂક્યાં આપ અશોકમાં, નિર્મળ જેનું નામ.
કરૂપ ધણું કલહણી, બોલો બિલામણી બેલિ;
રાક્ષસિયો રંગડવા, માનિની ગ્રાહી મેલિ.

છપ્પો.

કારમો જે કુરંગ, અલોપ થયો તે અંગે;
શ્રીલક્ષ્મણ શ્રીરામ, સ્થાનક આવ્યા બે સંગે;
કળકળતા દીઠા કાગ, બગ શોભ્યા શ્યામ સાને;
દુઃખ દાવાદલ દેહ, રમા મવ દીડી રાને;
આકુળ વ્યાકુળ અતિ ઘણું, પગલાં ભેતા પંથે પહ્યા;
ચિત ચેતન અંચળ થયું, ધરણીપત્ય ધરણી, ઢળ્યા. ૪૦

દોહરો.

ડગમગ કરંતા ડગ ભરે, રામ લક્ષ્મણ ભડ વીર;
વિલાપ કરંતા વલવલે, ધારણ ન રહે ધીર. ૪૧

ચોખરો.

લ-ભેગથી કહે જતી માનિયે મહિપતિ, માન મેલ્યે ક્યમ કામ થાશે;
પાતાળમાં પરવરું સ્વર્ગમાં સાંચરું, શોધશું સર્વ વિશ્વ વાસે;
મુરબદમાં માનવી દેવ ને દાનવી, ત્રિલોકમાં તસ્કરો સર્વ ત્રાસે;
દુષ્ટ પાપિષ્ઠને દંડ બોહો દેખશું, નાર હરી કુણુ નર સૂખિ થાશે. ૪૨

છપ્પો.

કવિ-ધારી દઢ મન ધીર, થીર બેચે પથ લીધો;
ઋષિમુખ પર્વત તરત, સુગ્રીવ સહોદર કીધો;
વાળિ હણ્યો તત્કાળ, નાર સોંપી નર નેટે;
ચતુર નર ચાતુર માસ, ઠરી રહ્યા ત્યાં ઠેઠે;
શોધ કરવા સીતાતણી, સુગ્રીવ સુભટ તે સજ થયો;
હનુમંત આદિ નળ નીલને, કથન ક્રિયાએ કરિ રહ્યો. ૪૩

દોહરો.

સુગ્રીવ-પંચાસ કોડ પૃથ્વીતણી, બોળો પૃથ્વી પીઠ;
રવિ ઉગ્યો ઢાંક્યો ન રહે, દેવ આપણી એ દીઠ. ૪૪

ચોખરો.

કવિ-ઉત્તર દશા શત એક પ્રાક્રમી પરઠિયા, પશ્ચિમે પાંચ શત બ્રાત ભાવાં;
દશ દશા દેશ વિદેશ બહુ વ્યાપરી, દક્ષણ દશાએ ધણા દીધ દાવાં;
સૂઝતા બૂઝતા પૂછતા પરવરે, મંત્ર મુખ રામના કોડ કહાવ્યા;
કામ કરું હોડશું કઠીણ બહુ કોડશું, લંક બળવંત હનુમંત આવ્યા. ૪૫

દોહરા.

દેખ્યો ગઢ લંકાતણો, મેહેજીત ભયે યોહો મન;
ક્રીસ બિધ દેખે દેશકું, આય શકે નહીં અન્ય.
ઝોર અરુણ જ્યું ઉગિયો, પુંજ તેજ પ્રકાશ;
કનક કોટ કો કારમો, જિંચો અતિ આકાશ.

કવિત.

સૂક્ષ્મ શરીર કિયો, રામ નામ હૃદે લિયો;
બાંકો બલવંત બંડો, બુકાય દિયો ઝોકમે;
(દેર) બાર દરીયાન ઘેરે, અઢકી અટારી હેરે;
ગોખ જોખ ફેર ફેરે, લલો સખ લોકમે;
પેર પેર પ્રિય પેખે, દીવ્ય રૂપ નવ્ય દેખે;
લલો લંક વંક અંક, ઠીકે ઠોહુ થોકમે;
નીસ(બાસ)આસ છાંડરલો, કાયા માંહિ કોધ ભયો;
ચોહો પાસે દેખી અંતે, આયો હે અશોકમે.

છંપા.

બેઠાં ત્યાં સીતા માત, કષ્ટ ધણેથી કરણી;
ટોળાવિછોહિ રણ માંહિ, દીસે જેમ અકિલી હરણી;
વણ ચોખું જેમ રત્ન, જલ્ન ઝાઝામાં દીઠી;
અતિદુઃખ અર્ણવ માંહિ, અગન હોય જેમ અંગીઠી;
વપૂ જોઈ તે વિરમે થયો, શકે હોય સીતા સતી;
આલોચ કરતો તે સમે, પરઠ્યો હ્યાં લંકા પતી.
સાઠ સહસ્ર સંગીત, કરંતી શ્યામા સંગે;
ઉડે અખીલ ગુલાલ, રાગતો હૃદયા રંગે;
તાતા થેઈ થેઈ તાન, ગાન ગુણ ભૂપત ભીનો;
પડ્યો ધ્રાસકો સીત, ભીત ચિત્ત લાગ્યો ચીનો;
યંચ ધનુષ પરો રલો, કથન કૂડ કામિની કલો;
સિતા નામ શ્રવણે સુણી, લક્ષણ બજરંગે લલો.

કવિત-દોહરું.

રાવણુ-રાખન કહે સુનો સીત, મોંચસો મેલાવો ચિત્ત; છાંડ દૂર સખે ભીત;
પ્રીત નીત કહા તેરે, રામ જેસે રંકકો;

તિન લોક કરે આણુ, ચિંતામણિ રત્નખાણુ; બોહો લોક માન આણુ;
જાને સુખ જોત મેરે, વૈભવ નિઃશંકકો;
વાકી તું છાંડ આશ, ભોગવો બિલાસ ખાસ; સમૃદ્ધિ સખે તરે પાસ;
દાસી સખ દાસ તરે, કર્યો કર્મ અંકકો;
તજે મનઆપ લાજ, સુખકેસખ કરો કાજ; સંતાપ શોક સખે લાજ;
તાજ કરું મંદોદરી, રાજ્ય સોંપું લંકકો. ૫૧

સીતા—ચુપ રહે મૂઢ અંધ, મેં જાણું તું પરો અંધ; લંકામેં તો હુવે અંધ;
કંધ દશ છેદવા હું, એસી મન હોડ હૈ;
લુંટી તેરીરમણુ સેજ, પરવાયોં તેરો તપ તેજ, સખ ઉપરસેં છાંડ હેજ;
રેજ કરો રાક્ષસકું, મેહેલાં એ મન મોડ હૈ;
શ્રીરામ જુ આધાર મેરો, ઉતારે અહંકાર તેરો, કરે રંક એ અનરો;
હેરો કરહી કે હદ, એસો અંદી છોડ હૈ;
સામળ કે માન મૂઢ, પ્રભુકો પ્રતાપ પ્રૌઢ, ગુણ જાણે નહિ ગૂઢ;
રાખન જસે રંક, રામ સંગ કોડ કોડ હૈ. ૫૨

હાહરો.

રાવણ—અમીષ તેરો આવરુ, પ્રીછે નહીં જ્ઞે પેર;
કવિ—એસી કહે કર અધિપતિ, ગયો આપકે ઘેર. ૫૩

કવિત.

સીતા—સીત મન ભીત લગે, ચિંતા કર ચિત્ત માંહે;
આંહે અખ નાથે રામ, કહો કહો કીજયે;
એસી કહે આપ માંહે, કેસી બીધ જીવ જાયે;
પાયે કહાં પ્રીતશું તો, બીખ ખાટ પીજયે;
પાપી કરે પાસ પડી, દુર દેશ આય અડી;
ધડી ધડી દુઃખ બોહો, લાલ કાહા લીજયે;
કેશ પાશ માત ગ્રહે, કેતે બોલ ખાણુ સહે;
ગલે પ્રાંસિ ધાલ અખે, પ્રાન દાન દીજયે. ૫૪

હાહરો.

કવિ—નિદ્રા બસ નારી સખે, સીત કરે દેહ અંત;
એસો અચરત દેખ કે, કહે ખાત હનુમંત. ૫૫

कवित-दाढीयुं.

हुनुमंत कहे मात, मत करे आत्मघात, आये अण रघुनाथ;
 हाथ दौडि जेरे कहुं, दुहाध राम आलुङ्गी;
 में हुं अंजनीको तन, जुगत पतिको जन, वांके यरखे सदा मन;
 अरखुव के नीर तीरे, सुरत धरे कानकी;
 राक्षसि सण्य आर नर, नहि मोये कोको उर, देभी लंक धर धर;
 गाम हाम देण आयो, आडी अन पानकी;
 सामण कहे सुयेभी, राक्षसीमें सीत पेभी, दाज में अलेभी देभी;
 मेरी तुम मात तात, जनक जया जनकी. ५६

कवि-राम नाम सुनी सित, यिता ताज धरीयित, लामिनी दुध लयलीत;
 सीता-रीत ये कांहाङ्गी, मानव जनयारी है;
 हुनु-आत मन आप यीनी, मुद्रिका ले हाथ दिनि, प्रलाम कर शीश विनि;
 भीती हे मात ये, आत तो लारी है;
 सी-तण अयनयोलेआध, तम सुनोनु मेरेलाध, उत्तम अस्त कहुंसि पाध;
 आध जे हाथ तेरे, मेरे आगु डारी है;
 हुनु-रावणु हरणु करी लाये, जोलते दोभीर आये, जेठेते लम पांय लाये;
 दीनी नीसानी जणु, आति शुल सारी है. ५७
 कवि-आनरको अयन सुनो, सत जोल आप गीनो, ताथे प्रति उत्तर लनो;
 सीता-अन्यो सणे काम, राम आये छोटे शीरसुं.

कपी नु सुनो आत, कडीन लये दोनुं ब्रात, नाथो डाय तेरे साथ;
 ताथे में कहुं मान, आणु जणु वीरसुं;
 हुनु-हुनुमंत कहे सुनो, आनी मनमें गीनान आनी, सात सुद्ध नाहि जनी;
 पानीवल पलकमें, आवे सण धीरसुं;
 डो तो सण लंक जकर, रायनकुं वीर उरुं, शरभीर धीर मारुं;
 सारुं कहे सामणनु, नांभुं लंक नीरसुं. ५८
 कहे तो राक्षसीकुं रानुं, वांके याकर सण योणुं, धड दुर्गकुं दंडोणुं;
 जोलुं में मात आत, अयन मानो कामको;
 कहे तो दश शीश तोकुं, सरके सण अंध छोडुं, वांके निशान डेडुं;
 मोडुं महा मान हाम, टाणुं लंक गामको;

કહો તો મેં રાડ સાંધું, જીવતે સખ લોક્યાંધું, રાવણ જીવ ખીચરાંધું;
આંધ્યો ન જાણી ગાંભ્યો, પ્રતાપ એક નામકો;
સામળ કહે કામ સારું, બન્યાડીબાગ ચારું, નીરકે નવાણ પૂરું;
તેરો બચન પાળું, તો સેવક શ્રી રામકો. ૫૬

કવિત.

કવિ-જનક જાણ્યા બાત કહે, ધાત આપ મન લહે;
સીતા-સહે પરચંડ ફંડ, એકુને ન દીજીયે;
રામકો બચન નાહિ, દુઃખ સહુ દેહ માંહિ;
આંહી જખ આવે તાંહિ, રેખકું ન દીજીયે;
મણિકા નિશાની લીની, જાણ્યા બેગા શિખ દીની;
બિનિ 'પ્રજા બાગમેંસે, ખરે પરે લીજીયે;
સામળ કહે ખરે એસી, હનુમાન દષ્ટ પડી તેસો;
ધસી જાણ્યા રામ આગ, બાત સખે કીજીયે. ૬૦

છંપા.

કવિ-ગર્વવિયોનાં સેન, મહિ એક ગાય ગઈ છે;
કાગડી કંઈ કોટીક, હંસી એક હાર રહી છે;
કૌવચ કેરાં વન, તુળશીલન તહાં પડી છે;
કીર્તિસંખ્ય અસંખ્ય, અવેર મણિ જુગત જડી છે;
તેમ રાક્ષસીઓ મહિ અંપિ જાણી, કથિર મધ્યે કાંચન કથી;
સામળ કહે શ્રીરઘુનાથ વિણ, ન્યારું કરવા કો નર નથી. ૬૧
જાજા લસણની ખાંણ, બુંદ બંરાસ તણી છે;
મૂરખ કેરી મોટ, ભલે એક ભાવ ભણી છે;
રેણું તણો છે રાખ, કિંતુ કસ્તુરી ભેળી;
ઝેર તણી છે જાળ, સીથિક માંહિ સાકર ભેળી;
વાડ શળ કાંટા તણી, ઉગી કેળ કળે થકી;
સામળ કહે શ્રી રઘુનાથ વિણ, ન્યારું કરવા કો નર નથી. ૬૨

કવિત.

ખીર જીવ્યો પાઉં પરો, ધીર મનમાંહિ ધરો;
ક્યો સખ આગ માંહે, એસો ધાત મનકો;

દુર્ગ પાડી દૂધ પૂરે, બેલ કુલ ઝાડ ચૂરે;
 મુરે કીચે કામ પ્રાન; હરો ચોકી જનકો;
 ચંપાકેરે ઝાડ ચડ્યો, સખકું ત્રાસ પડ્યો;
 એસો ક્રિયો નાદ જેસો, કાટકો જી ધનકો;
 સામળ કહે બડાઈ, રાખનકું રાવ થાઈ;
 ભયો એસો કામ નામ, ટાયો અશોક વનકો. ૬૩
 દશકંધ રીશે ભયો, ક્રોધ જોત મન ધયો;
 કયો મહા કોપ, બાસી નીસીવે જાયગો;
 ધાયે સૂર સીખ દિયો, કપિવર ઘેર લિયો;
 ક્રિયો ધન ઘેર સોર, જોત માર ખાયગો;
 અક્ષયકુમાર રાય તન, ઝારહી પ્રધાન જન;
 તન દુક દુક કરે, કોન સહાય થાયગો;
 સામળ કહેશીખથોડી, બાળીએ જી બાગતોડી;
 કોડ પહોંચાય તેરો, કીયો એસો પાયગો. ૬૪
 હસી હનુમંત ઉઠ્યો, ગાજતો ગયંદ છૂટ્યો;
 ઉઠો બત્રાડી સૂરપુર, લીયો સખ અંકકું;
 કોટિકું વલુર મારે, કેતે એક ચીર ડારે;
 ડારે સખ ધરનકું, કિના છેક રંકકું;
 સખકો સિરદાર જાનિ, ધસી અહે ચર્ણ પાની;
 પહાણુપે પિજાર જાર, ઝીક નિઃશંકકું;
 સામળ કહે એક ગયો, નાસીને જો જિતો રહ્યો;
 ઘોઠ મળ્યો રાખનસે, જેઠો ધડ લંકકું. ૬૫
 પ્રધાન પુત્ર પ્રજાલ્યો, આપ ક્રોધ ચિત્ત આહ્યે;
 માનો મહા તાપ આપ, હાથ મૂછ ધાલિયે;
 કહેતે ધાયે કોટી જોધ, અંતરમે આનિ ક્રોધ;
 શોધ લેકે ધાયે જાગ્યો, જીવતેકું ઝાલિયે;
 નાલ જોલા બાન છુટે, રીશ કરી સુર રહે;
 ઉઠે હે હનુમાન જાન, સીખ સખ આલિયે;
 કહેતેમે પકડ લીયો, રાખન હાથ જાય દિયો;
 કીયો જાણે કેર વેર, આપનકો વાળિયો. ૬૬

દેખકે મહેજુત હુવો, કપિવરકો રૂપ દેખો;
 રાવણ-સત જોલ ખાત કપિ, કીનકો પઠાયો હૈ;
 ગામ નામ ઠામ કહો, જાત ભાત ખાત લહો;
 લાલ કહા લેનેકું તું, લંક લગી આયો હૈ;
 હનુ-હું રામકો ગુલામ ખાસો, આયો દેખને તમાસો;
 નાહો કો પતિત પાપી, સીત લેકે ધાયો હૈ;
 સામળ કહે ઘાટ ઘડું, અન્યકી મેં ઝોટ અડું;
 પાડું દોષ શીંગ વોકે, આજ ચાર પાયો હૈ.

૬૭

દોહરા.

કવિ-જીલમકિયો હનુમાનકું, ધાયો શીંગ જોહો તીર;
 ન અડે ચીમટ આપકું, જાકે શીર રઘૂવીર. ૬૮
 રાવણ-લંકાપતિ ખાણી કહત, કિસબિધ મરણો તોય;
 જો ચાહે સુખ આપનો, તો ખાત ખતાવો મોય. ૬૯
 હનુ-શુદ્ધ હિતે બિચાર મન, ખાંદર કહે મોય ખાનિ;
 પાવક જરે સખનકું, ચિત ચતુરાઈ આનિ. ૭૦
 કવિ-કપિકી ખાત મનમેં બસી, અબહી મીલ્યો મેલ;
 આણી વસ્ત્ર જોહો ઢગકિયો, ઉપર છટક્યોતેલ. ૭૧
 લિયો પૂછ લપેટકે, ખાંધો બંધ અપાર;
 પાવકસેં પરજલિયો, ઉપર દીનો માર. ૭૨
 જયું ધ્રુટે દારુ દરખસેં, ગંગન ગંધ ઉસ ઝાલ;
 ચડ્યો અટારી હુંકકે, પ્રક કરંતો કાલ. ૭૩
 ઘેર ઘેર લોકો કરંત, દોર દોર પ્રર ફેર;
 ભડક ભડક ભૂવન જલે, જલી જાય ઘેર ઘેર. ૭૪

કવિત.

ખરાબ કરી લંક સખે, વાલ્યો આડો અંક અખે;
 તખે ધાયો આયો પાયો, મન બહોત સુખકું;
 રખે માત સીત જરે, એસો શોચ આપકરે;
 દેખ દષ્ટ પુંઠ પ્રે, ઝાળ લાગી મૂખકું;
 સીતાકું કીયો જીહાર, કુંદ ગયો ચાર પાર;
 આયો રામ કે દરખાર, મેટ ગયો દુઃખકું;

રામજી બધાઈ મુની, તખલી આશિષ દીની;
રામ-નિશાનીકું સત-ગની, ધન માત (તેરી) કુખકું.

૭૫

છપો.

હનુ-શ્રી લંકાગઢ માંય, તહાં જોહાં સિત માતા;
દિવ્ય દીકું દર્શન, પ્રસંન મુખ પામ્યો સાતા;
દુઃખ દાવાનલ દેહ, તેહનું મન તુમ ચરણે;
નારાયણશું નેહ, તેહ જે અશરણ શરણે;
મણિ મૂક્યો મુખ આગળે, કારણ કથી માંડી કલું;
કવિ-મુણિ ચિત્ત રામ લક્ષ્મણતણું, સીત થકી શીતળ થયું.

૭૬

કવિત.

હનુ-ઉઠીએ મહારાજ, કપિનાથ સળે સાથ;
કહું વાતજેડી હાથ, કામ શિદ્ધ સિદ્ધ કીજિયે;
રામકો પ્રતાપ પ્રૌઢો, ચડો શૂર સખ આપ;
કીજે લંકકું ખરાખ, છાપ દેકે મન રીજિયે;
ઉઠીએ અખ આજ, બાંધો અર્જુનકું પાજ;
રોજો પાપી કેરો રાજ, કાજ કરી સીત લીજિયે;
કહે સામળ જું જોર, દુષ્ટ સિતાજીકો ચોર;
હનુમાન કહે મોર, (તોર) શિશ દંડ દીજિયે.

૭૭

દોહરો.

કવિ-અચન મુન્યો હનુમાનકો, પ્રસંન ભયે શ્રીરામ;
મુગ્રીવ સહિત ઉઠે સળે, કરજો ઇસખિધ કામ.

૭૮

છપો દુપટ.

દિયો દદામે પોર, ઠોરદે ચડે રધુ નંદન;
જે જે કરે સખ દેવ, બરખે કુસુમ ચોર અંદન;
કપિવર પદમ અદાર, રીંછ જોહોતેર કોડ બની;
મુગ્રીવ આદિસખ સૂર, સેના બડી બહોતખીખાની;
અંબર છપો જોહ, ગગનમેં ધન બચું દીસે;
ધસ બરાડી પૂર, સુર સામદ સાદુ દીસે;
ગાજે અર્જુન ગંબીર, ધીર શખ તીરિ આયે;
પડાવ દિયો હનુમાદ, તહાં પરમ મુખ પાયે;

હુકમ કિયો કપિરાય, થયો સજ દોદિશ જાયો;
ગિરિવર અષ્ટ સુજનન, પહાંન ઉઠાકર લાયો;
આયો ખેગા પલકમેં, સેતુ પાન્ત્ય ખાંધ્યો સહી;
સામળ જુકે શિર રામ જોર, ચોર રાવણ જાયે કહીં.

૯૯

કો ઉઘ્યાયલ જાય, કો અસ્તાયલ ધાયો;
કો બંધાયલ ખીર, તીર હિમાયલ પાયો;
કોહ ગોમે ગિરિ ઘેર, કો કંભાગિરિ પહેંચો;
કો સુવેલુ શીંગ, કો મીનકાયલ એહેંચો;
દુર્ગ અનેક ગિરિ જોહ, તેહકું શિરપર લાયે;
રમત જુએ શ્રીરામ, કામ કર છીનમેં આયે;
આઘ ઋષિયનકો શાપ, શીખ કવિયનકું દીનો;
તાયે તારે પાહણુ, કામ કાયરં યહ કીનો;
રામ નામ પરતાપ, ગિરિ સખ નાંખે પળમાં;
તુંખર તરે જયું નીર, પાણુ તરે ત્યું જલમાં;
ખાંધી પાજ વિલાસ સખ, વિકટ આર્ણવ કે નીરકું;
કહે સામલ કવિ સીખ હું, બિલિષણુ બડે ખીરકું.

૧૦

કવિત.

વિલિષણુ-બિલિષણુ કહે સુણો બ્રાત, આયે હે શ્રીરઘુનાથ;
લક્ષ્મણુ અતુજ બ્રાત, જનમકો જતી હૈ;
આપ મન જ્ઞાન આનો,વાંકો તો ગુણુ બિખાનો;
દેવનકો દેવ જાણો, ત્રિલોકકો પતિ હૈ;
જોકે નામ મુક્તિ પાવે, જઠર ફરી ન આવે;
દર્શને અધ કોટિ જાવે, અતલિખલ અતિ હૈ;
સામળ કહે કામ કીજે, રંક કેરો કહ્યો કીજે;
કર જોર સીત દીજે, શુભ શિરોમણુ સતી હૈ.

૧૧

કવિ-દહતા કર બોલ્યો ધીર, મનમાં બોહો આને પીર;
રાવણુ-મેરો તુમ નાહીં ખીર, (પર) કીરત બિખાની હૈ;
મોયકું કહા ડરાવે, દોનું શીશ વે ધરાવે;
જાવેગે કહાં વહાં આયે, બનચર પિછાની હૈ;
સખકું સત ખંડ કરું, લંચરાસેં નાંહિ ડરું;
હરું વાકો જોર વાઝી, ચોહની નિશાની હૈ;

સામળ કહે માન મેલ, આ તલમે નાંહિ તેલ;
ખેલ નાંહિ શિખ મેરે, પથરપે પાતી હૈ.

૮૨

હોહરો.

કવિ-બચન સુન્યો લઘુવીરકો, રાવનકું યોહો શીશ;
ગ્રોઠ બચન ગ્રેસો કિયો, છિનમેં છેદે શીશ.

૮૩

વિભિ-મેં કહું રાવન રંક હુગ્યો, મત કાઢો મમ બંક;
અખ તેરી સમૃદ્ધિ ગંધ, છિનમેં લુંટી લંક.

૮૪

કવિત.

કવિ-બિભિષન આપ મલ્યો, દુઃખ શોક સખ ટલ્યો;

પાય પેરો રામજી કે, ચરણ શીશ નાંમિયો;

લંકની ખખર કહી, આઘ અંત જોહી ભઈ;

વિભિ-ગઈ વાકી સાન મૂઠ, રાવન હે કામિયો;

મહારાજ મોયે શીખ દીજે, લંકકુ લપેટ લીજે;

કીજે એહ કામ રામ, દેખ દુઃખ વામિયો;

કવિ-સામળ કહે ભક્ત લલો, આપ લંકધીશ કહ્યો;

હુગ્યો હે ખુસાલ નાલ, યોત સુખ પામિયો.

૮૫

પલકમેં પાજ બાંધી, રાવનસે રાડ સાંધી;

વહાંસે નીર પાર સખ, ઉતરે હે બેટકું;

બંદર વુંદ કુદે હૂકે, દોડાદોડ કરી દુકે;

ચુકે નાંહિ કાલ આલ, કરે નર નેટકું;

રાવનકું ભયે બાણ, પાણી માંહિ તારે પાણ;

રામજી સુજાણ બાણ, આયે લંક ઠેઠકું;

બિભિષન મલ્યો બાણ્યો, સામળ કહે સાન આણ્યો;

માનો તખ તાપ આપ, (હોર) પડ્યો પૂર પેટકું.

૮૬

હોહરો.

નિકટ આયે શ્રીરામજી, ભયો મંદોદરી બન;

બકે રહી દશકંધપે, બોલી મુખસે બાન.

૮૭

કવિત.

મંદોદરી-મંદોદરી કહે કર, બેરકે સુનો હો પિયા;

જિયા બે ચાહો તો આપ, મલો બકે રામકું;

આપકો અવગુણ જાતે, માનો તુમ કહો મેરો;
તેરો તન હે આકુલ, મેં જાણ્યું મહા કામકું;
દેખ એક આયો દૂત, પ્રાંઠ હે અચુત જુત;
અસહ્ય અપાર માર, ગયો લંક ગામકું;
સામળ કહે એહિ કરો, રામજીકે પાય પેરો;
ડરો આપ મોતસેં, જો રખા ચહો નામકું.

૮૮

કવિત-ડાઠીયું ફેર.

ચડેગો શ્રી રામ, લૂટેગો ગામ, ફેડે સખે ઠામ;
કરે બહુ કામ, ફેડેગો નામ, મટે દામ સખ હરેગો;
આયગો નિઃશંક, જાની તુજવંક, રાખેગો છંક;
વાલ્યો હે અંક, લૂટેગો લંક, રંક તોડું કરેગો;
દુદુલિ બજોડે, ઘડ દુર્ગ તોડ પાડે, ખેડેગો અખાડે;
સખકું રમાડે, મન કોડકું પહોંચાડે, આડે હાથે પ્રેરેગો;
કહેત કવિસામળ બાની, મનમેં તો દયા આની, તો કુતો રંક જાની;
હેયેગી તોયે હાની, રાની સીત ક્યું ન દિન, રાવણ તું મરેગો.

૮૯

કવિત.

આયે હે દોતુ વીર, લજમનજી બડે ધીર;
સાયરકે નીર તીર, નિરંતર ચડેગો;
ખોત હે એહિ સુજાન, તેજકે કોટિક બાન;
ખોલ સુન દોનું કાન, નિશાન વાકે ઠગેગો;
સેનકે ભયે સપેટે, લંક ગામકું લપેટે;
તોરે ચાકરકું ચપેટે, અપટ દેય લહેગો;
સામળ કવિ કહે આટ, બાંદરકી લગી ચોટ;
આલંગે લંકાંકે કોટ, તેરો ઘાટ ઘડેગો.

૯૦

રાવણ-સુન મંદોદરી જાલ, નાહિ કાય મેરે તોલ;
વાકું તો મેં લેઉ મોલ, તુજે ભૂલ પરી હે;
દેખ જો સજાઈ, તોડું તો કીને વાઈ;
કુલકર્ણુ જોસે ભાઈ, ખાઈ સાગરસી ભરી હે;
અગન્ય નિપાયે અંન, ઈંદ્રજિત અનોપમ તંન;
સદા વૃષ્ટિ કરે ધન, જન સેવ કામ કરી હે;

આપકી તો એહિ રીત, હોવેગી અમારી જિત;
ભીતિ મન નાહિ ચિત, જનની સીત હરી-હૈ.
દશ તો હે મેરે શીશ, બુજ તો હે બીસ;
સંહાય કરનેકુ ઇશ, રીશ ક્રોધ અતિ ભરહૈ;
બિરંચી તો ગુન ગાય, નવ ગ્રહ બાંધે પાય;
વજ્રકી તો મેરી કાય, સૂર મન ડર હૈ;
કોહુ ન જાને મરમ, ચોપી કરતે ધરમ;
બિજલુ તો માને શરમ, કરમ પાયે પરે હૈ;
કનક કે ધર સુત, સવા લક્ષ મેરે પૂત;
દુત જેસે રામ જુથ, મોકુ કાહા કરે હૈ.

૯૧

૯૨

મંદોદરી-કહે કંથ એ સુજન, ભયો કીયું તું અજાણ;
પૂછ દેખ આપ પ્રાન, પાણુ પાણિ તયો હૈ ?
દેવનકો ઠારન એ, દૈત્યનકો મારન એ;
કારણ પ્રહલાદ કેરે, હિરણ્યકું માયો હૈ;
વાકી કોન બુઝે ખાત, તીચે આયે દોંડિ હાથ;
ખાત કે ફરુકેમેં, ત્રંબક તોર ડાર્યો હૈ;
આયો તો એક લંગૂર, રામજોકો દેખો નૂર;
સામળ કહે સદા શર, લંક જાને જાયો હૈ.

૯૩

ચોખરો.

મં-ધીર મહા વીર એ, નીર અરણુવ તણાં, તીર દળ ઉતર્યા દેઈ ડંકા;
કહે સતી સુણુ પતિ, દુર્મતિ માહેરા, ભોમ્ય ભારે ઘણી ભયે લંકા;
સીત સંતાપ મહા, પાપની છાપ છે, ત્રણ તારે શિરે વેદ વંકા;
ઈસ અવળા હવે, શિશ તારે થકી, લક્ષમણે લુંટી લક્ષ જાણે લંકા.

૯૪

રા-વેઠ ઉડી વનિતા તણી વાતમાં, પાનિએ બુદ્ધ એ જોર તારું;
શું કરું પ્રિય છે, તું ઘણી પ્રેમદા, અન્ય કો હોય તો ઠાર મારું;
રીંછડાં વાંદડાં માંકડાં મેલિયાં, બુદ્ધ જિહ્વાતાણું સૈન્યે સારું;
સુરજ ને ચંદ્રમા, દેવ સેવે સદા, છેક છોકર થકિ હું ન હારું.

૯૫

મં-ખીજ કે રીજ પણ, કહું તુંને કંથડા, આપ એ વાત મન માન માટે;
વૈમાનની સેજમાં, તેજ ત્રિલોકનું, હુંશશું હીંચિએ ખાંત ખાટે;
માળિયાં જાળિયાં, ગોખ અટારિયાં, દ્રવ્ય જશે સર્વ ખાર વાટે;
સાંઠ સહસ્ર, શૃંગાર શ્યામાંતણા, ઉતરે એક હરિ સીત સાટે.

૯૬

૨૧-અન્નેષ્યા લગે; ભુમિ ઉદવસ્ત કરું, આય રાખું ધણું જોર ઝાણું;
દુઃખ કાયર તણી, નારી તું અવતરી, મેલ્ય લવરી પરી હુંજ લાણું;
પાતાળ ઉપર કરું, સ્વર્ગ આણું તજે, ખંડ નવ ભોમ્યનો ભાર લાણું;
રામ લક્ષ્મણ લધુ, બાળ બે બળ કશું, દરપણસું દેખતાં દેહ દાણું. ૯૭

મં-વિનાશ કાળે તુંને, બુધ્ય વિપરીત થઈ, સીત સામી કુદૃષ્ટે જોયું;
હુંશ થઈ વાધનાં, દૂધને દેહની, મોતની ધૂધરી ધ્યાન ધોયું;
રસ અમૃત તણી ખાણુ જાણી હરી, વિખ હલાહલ બીજ ખોયું;
કહેત મંદોદરી લાલ શો કહાડિયો, ચોકડી ચૌદનું રાજ ખોયું. ૯૮

૨૧-કોડ તેનિશને હોડ હાકું અમો, કહે તો ત્રિલોક આ એક કીજે;
દિગ્ધાણ દશે દિશા વશ કરું વાતમાં, નાગ નદ તે તણિ લક્ષ્મી લીજે;
સાત-અરણ્ય તણાં નીર શોષું કહો, ભામ્યની ભાર બ્રહ્માંડ લીજે;
નવખંડ નરપત્ય તણાં માન મોડું ક્યમ, રામની ભીત્યથી સીત દીજે. ૯૯

મં-સીત હરી આવિયો ખઈરાગ લાવિયો, નહીં ભલો ચિત્ત ચાળે;
કામી અતિ અંધ દશકંધ આપે થયો, ધંધામાં ધ્યાન એ બુદ્ધ બાળે;
સીત ઘો તો પછે ભીત કશિ રીતની, પ્રીતશું પરવરો પંથ પાળે;
કંથ તુજ કારણે જાડી વિધ વારણે, બારણે કળકળે કાગ કાળે. ૧૦૦

૨૧-લુણ હરામ કર્યું હેલીઓ મારું, રામ લક્ષ્મણ તણાં શું જોર જાણો;
માંકડાં રાંકડાં વાંદરાં વન તણાં, તે તણાં સૈન્યને શું વિખાણો;
દશાનન તણા હાથ દીઠા નથી, ત્યાં લાગી રામ સાથે મન મોજ માણો;
કુંક મારી થકી પાણું પ્રાટે ધણા, એહ અહંકાર અતિ શુંજ આણો. ૧૦૧

મં-લંકપુર પરવરી સીત એ સુંદરી, ત્યારથી પાપ વરસાદ ઉઠ્યો;
તે તણાં કરસણાં ઉગશે તે જુઓ, નાઠા થકી નરપતિ નહીં ધૂટો;
વાત વિપરીત થઈ સર્વ સમૃદ્ધિ ગઈ, રાજ મહારાજ રઘુનાથ રૂઠ્યો;
કહેત મંદોદરી સૌંધ્ય એ સુંદરી, ન તો જાણુરે કંથડા કાળ ખૂટ્યો. ૧૦૨

૨૧-કામિની કહું કરગરી સાન આણે નહિ, કુણુ વનિતા તુંને વેદ વારે;
સાત સાગર તણી ખાઈ શોભે સદા, હોડ હરામ થકી કામ હારે;
વિભિષણ જઈ રહ્યો તેહ દુશ્મન થયો, તેવું કરજો ગમે મન તારે;
નેહ કરી દેહ આ શિશ નામું નહિ, એહ પ્રતિજ્ઞા છે મન મારે. ૧૦૩
ભાઈ ભુડો થયો તેમ તું ભામિની, કંથન સંભળાવિયાં, કુડ કણે;
માર ખાઈ મારા હાથનો તે ગયો, લાગિયો શત્રુને ચિત્ત ચણે;

લડવું લંકમાં તે ધણું દોહલું, આપ ઉડયો જશે તુચ્છ તરણે;
મહિપતિ કહે મંદોદરી તુંએ, સામળ તણા સ્વામીને જાને શરણે. ૧૦૪
મં-સ્વામિ તમ આગળે સત્ય જોલું અમો, ગાળ દેશો ધણી વાય વાશે;
વિલિખણ બ્રાત મળ્યો રઘુનાથને, નાથ અનાથનો ચિત્ત અહારે;
લંક લુંટાવશે એહ આગળ રહી, ખાંત અમૃત તણી એહ ખાશે;
ગૃહ સમ તેહના વાંકા તમ દેહના, લંકનો અધિપતિ એહ થાશે. ૧૦૫

છરખા.

રાવણ-શી મુરખને શીખ, શી ઘેલાશું ગોષ્ઠિ;
શી અદાતની કિરત, શી વેરીશું વિષ્ણિ;
શી સજ્જનશું રાડ, શી રાંકશું રૂઢી;
નાગરા શું ગાંન, પ્રિત ત્યાં શી પીઠી;
શી વાત વનિતા તણી, મોટા જન કેમ માનિયે;
સામળ કહે શાણી ધણું, પણ પ્રમદા બુદ્ધિ પાનિયે. ૧૦૬
મંદોદરી-ગોખરુ મૂળે હાથ, હેત ધણેથી ઘાલ્યો;
મણિધર કેરી મણ, લેવા મહિપત તું માલ્યો;
દાવાદલ ધરી દેહ, તાડથી પડિને જીવવું;
શીંગીયો સોમલ વચ્છનાગ, ઝેર હળાહળ પીવું;
રાણા રાવણ ત્યમ રામશું, અકલ ફેલાવે આડિયો;
માગ્યું મોત સામળ કહે, સૂતો સિંહ જગાડિયો. ૧૦૭
રાવણ-જય કા પર્વત ખેર, કે પાતાળે પેસે;
રહે સમુદ્રને શરણ, સુરજ મંડળ જઈ યેશે;
એક જ થાયે રંક, કે લક્ષ લોકોને લંટે;
આયુર્દા ધડી એક, નવ્ય વધે નવ્ય ખૂટે;
લલાટે લખ્યું મટે નહિ, તો નીચ થઈ નમવું કશું;
ગુણવંતને ગમે નહી, એક હાણુ ખીજું હશું. ૧૦૮
મંદોદરી-જોખન મદ જર મદ, અહંકાર રાખે અલેખે;
કામાતુર નર અંધ, તેહ આંખે નવ્ય દેખે;
સજ્જન મદ ને શર, મુરખ જન મમતી મોટા;
સાચા જે પ્રતિજોધ, તેહને મન સહુ ખોટા;

જે આખર આવ્યો અંકનો, તે કહો ટાળ્યો ક્યમ ટળે:
અંધો લીતિ અથડાય છે, ત્યારપછી - પાછો વળે. ૧૦૯

રાવણ-કહે તું વાર કરોડ, શીખ માનું નહિ માંડી;
કાંગડુ કણ ન રંધાય, સો માણ બાળો જો કાઠી;
માંખણ ન આવે મેલ, વરસ સો વલોવે પાણી;
પથર ઊપર જેમ નીર, અધિક શી કહું એંધાણી;
તને કામની કોડ વસા કહું, મૂક તુ વનિતા વારવું;
રાવણને રાડ રણજંગમાં, રામ થકી નથી હારવું. ૧૧૦

મંદોદરી-સુમન તણી સુખ સેજ, હેમ હિંચો હિંદોળા ખાટે;
ચિંતામણિની ખાણ, રત્ન પરવાળી પાટે;
માઝ્યા વરસે મેહ, છયે ઋતુની છાપે;
અશોક સરિખાં વંન, અલખત ભોગવિયે આપે;
નવ નિહને રિદ્ધ સિદ્ધ, સમૃદ્ધિ સહુ જોતાં જશે;
મંદોદરી કહે માને નહિ. ધન તારું ધૂળધાણી થશે. ૧૧૧

રાવણ-નિત્યે નંદે જે વિપ્ર, વંશ જરૂરી થયે;
દ્રવ્ય વિના વ્યાપાર, ત્યાં દેવાળું થાયે;
કાયરમાં રહે શર, તેહ કો વેળા નાશે;
રૂડી ભુંડી ખસળોધ; પટ યેશી રહે પાસે;
જે ઘેર ચાલ ગૃહિણી તણો, કંથ કામિનીનું કહું કરે;
ગર્ભવ જાણવો તે ગૃહસ્થને, આખર અર્થ તો નવ સરે. ૧૧૨

મંદોદરી-પ્રમદા તેજ પ્રધાન, પ્રીત પ્રમદાની પ્રોઢી;
પ્રમદાથી શોભે પુરુષ, કહેવાય નરનારી જોડી;
પ્રમદા વડે ધર સૂત્ર, પુત્ર પ્રમદાથી પામે;
અર્ધાંગ પુન્ય વિભાગ, દુઃખ વનિતાથી પામે;
ધર છિદ્ર ઢંકાય ગૃહિણી થકી, માન સન્માન મહિમા મળે;
શુભ ઇચ્છે તે સ્વામિતણું, જ્યંત કાળે અગ્નિમાં બળે. ૧૧૩

રાવણ-કૂળ રૂડે કન્યાય, ઘણી બીજો નહીં ધારે;
સિંહ તણિ સોખત, ન હોયે વારે વારે;
શાહા પુરુષોના ખોલ, એક ખોલ્યા તે ખોલ્યા;
દંતુસર ગજરાજ, તણા ખોલ્યા તે ખોલ્યા;

મહિપત કહે સુણ મંદોદરી, રાવણે રાડ લીધી સહી;
 ન આપું કહી નારી હરી, હઠીલો હઠ મૂકે નહીં. ૧૧૪

મંદોદરી—નમે સકુળનો નાર, નમે કુળ પુલે વેલી;
 નમે સત્પુરુષ કો સાધ, નમે સલિ(રિ)તા રસ રેલી;
 કદી નમે નહિ કાઠ, નમે નહિ કુલય કામી;
 નમે નહિ કોં નીચ, હઠીલો જેહ હરામી;
 નમે શ્રીરામ સરીખડાં, જેણે ધર્મ મન ધારિયું;
 ન નમે રાવણ નરપતિ, જેનું સુખ પરવારિયું. ૧૧૫

રાવણ—એશી રહે બુદ્ધ હીણ, લુણ મારું તું લગ્નવે;
 પ્રગટી કાયરની કૂખ, તોલ મારું તું તળવે;
 વેરીનાં કરે વખાણ, વપુ કરે છે વાલો;
 લવરી કરે લખ વાર, કુંવર કંથ જાણી કાલો;
 તુજને પૂછી લાલ્યો નથી, જીવતી તુજ કહે તો નહીં જડે;
 એશ માનિની જઈ માણિયે, જે કંથ તારો કેવો વડે. ૧૧૬

મંદોદરી—રામ સંગાથે રાડ, કરવા નહીં સમરથ કોઈ;
 નરવર તે શ્રીરામ, જેરાવરમાં શું જેઈ;
 ધનુષ જે દઢ ધીર, વળગ્યા યોહો બળિયા બાથે;
 દગલી આંગળિયે તરત, ભાંગ્યું હરિ એકે હાથે;
 એવાં પ્રાક્રમ અનેકધા, રાય જેશો ધણાં રામનાં;
 કંથ કેટલું કહું કરગરી, કથન કામિનીનાં કામનાં. ૧૧૭

રાવણ—આણુ યોલી રહે અજાણુ, જક મૂક તારી ઝાઝી;
 નરમપણું કાં કહે નાર, રાવણુ તેથી નહીં રાજી;
 ભલું ચિતવો ભાગ્ય, જોલ ભલાઈ ભાતે;
 લક્ષ્મણુ સરિખા લાખ, જિતવા જેર છે જાતે;
 આજ દેવા બળવંતશું, આજગર થઈ આવિયો;
 રાવણુ બીશે કેમ રામથી, લંગુર ધણેરાં લાવિયો. ૧૧૮

ચોખરો.

અં—લંકાના પૂરપતિ સાંભળો કહે સતિ, મહિપતિ છો ધણું મેટ માઝા;
 લોક કહેશે કોઈ પાસે હતું નહીં, કરગરીને કહું કંથ કાળ;
 મુજનને દુઃખ પમાડશો સહેજમાં, શત્રુ થાશે તારા તરત તાળ;
 શ્વાન રુએ ધણાં શેરિયે સામટાં, મેડિયે જોલિયો રાત રાજ. ૧૧૯

રા-શુકન અપંશુકન એ સરવ છે રંકને, જેહ બિએ તેને એહ સરવે;
જગતમાં જિતનું જોર બહુ ગડગડે, હોડ હડે કરી કુણુ હરવે;
અપશકુન ધણું છે તું જો એ રામને, નાર ખોઈ રાનું વન વન ફરવે;
રાય રાવણુ રામાયું કહે રીશથી, શુકન મેં આંધિયાં પાયે સરવે.

મં-શીખ લાગે નહીં તેહને કો તણી, જેહને રાજ મહારાજ રુઝ્યો;
પુણ્ય કે પ્રીતની પેર પ્રીછે નહીં, જે શરીર પાપ વરસાદ વુઝ્યો;
હું હું કરી ગર્વ અહંકાર અદેકો કરે, તેહ છતવંતથી છેક ધૂટ્યો;
નિમેષ માને નહીં કથન કહે કામિની, લખવસા કંથ તુજ કાળ ખૂટ્યો.

રા-મોઢે ચઢાવી ત્યમ માન માને ચડી, બોલવા માંડિયો ભાવ ભારી;
હેત દેખાડિયે છે હશી વાળિયે, જાણિયે છે ધણું એહ નારી;
વાધના બોલ બોલે મુજ વેરીના, ટેવ જાણે નહિ મૂળ મારી;
આગન્યા ઇષ્ટની કોડ વરાં કહું, લખવશાં લોપશું લાજ તારી.

મં-એમ અહંકાર કરતો હિરણ્ય હધડે, તાહરી પેરથી તે ઘટાડો;
બળરાય બળ રાખતો વારાહ પણ વાધતો, મોડયો તેનો પૂર પાડો;
સહસ્રાર્જુન સારખો પ્રૌઢ જન પારખો, ઘાટ ધડયો તેનો જોર ઝાડો;
એ રામ રણ રોળશે ચંચુવત ચોળશે, કંથજ દેખશે તેહ દાડો.

રા-ફટરે પાપિણી અકલ જો આપણી, શત્રુ શોભાવતે હરખ હીસે;
અળશિયાં સાપથી અહિ ક્યમ આસરે, આગિયા તેજ આદિત બીસે;
અરણુવ તણાં નીર ત્યાં બીદર કુણુ આપડું, રાય ઉમરાવશું રંક રીશે;
વિચાર કરજે તું વનિતા વપુ વિષે, શું લંગુરા દેખી લંકપત્ય બીશે.

મં-શ્રી રામ રાજ મહારાજ ધરણીપતિ, લક્ષ્મ્યા કોટિધા લક્ષ લહેરે;
સમુદ્ર સુધા તણો નામ મહિમા ધણો, મુક્તિ દાતા મહાપુણ્ય પેરે;
તેહશું રાંડ રણજંગ કેમ જિતીયે, જોર ચાલે કેમ જિત ઝેરે;
વિશ્વપતિ સાથ જો વેર વધારશો, ઉજ્યા જશે આકના તુર પેરે.

મં-આપ મત પાપથી શાપ માથે થયો, છાપ પડી તારું છેક જવા;
કામની માટે તુંને કહું છું કરગરી, દેવના દેવશું મેલ દાવા;
બુદ્ધ બે બાળ છે, કાળના કાળ છે, સીત સોંપિયે એના ગુણુ ગાવા;
રામ ઋષિ રૂઝશે લંક ગઢ લુટશે, નહીં રહે પંડકો પાણિ પાવા.

રા-કામિની એક તું કહે તેણે શું થશે, પાનિયે બુદ્ધ ને રાત જાયે;
પૂછ તું તાહરાં તંનને તરતીયે, પૂછ તું કુંભને ચિત્ત ચાહે;

પૂછ તું વરણ અઢારના લોકને, રામના ગુણ તે કુણ ગાયે;
લાવિયો સીત નગિત નર ભીતરથી, જોર હશે આંગમાં આપ માંહે.૧૨
ધં-ધંનિત કહે કોટિ ધંદને જિતીયે, આકાશ હેડાડિયે ભોમ્ય ભારી;
પીતાતણું પાણી જવા નહીં દીજિયે, આપિયે નહીં ફરી એહ નારી;
આપડાં વાંદરાથી કેમ દીજિયે, આંખળાં જાંબરા એ જ અહારી;
ચોખુંટમાં વાત ચાલે એહ આપણી, કે રીંછથી રાયજીયે હેડ હારી.૧૨

મં-પૂત સપૂત હુંતો તુંને જાણતી, પાપ બુદ્ધિ તુંને આજ પરખ્યો;
આળખ્યો નહિ હ્રદે રામ રઘુનાથને, નીચ દષ્ટિથી નરનેહ નરખ્યો;
ભારે અલખત જોઈ ભૂર ભૂલો ભલા, હાંણુ હાંસું થશે હેત હરખો;
કૂળ કપૂત લખવણો મેં લલ્લો, ખીજ જેવું તેવો આપ સરખો.૧૨

કુંભ-કહે પછી કુંભકો કોપ અદકો કરી, ડાહ્યાં ધણું દલ વિષે શુંજ થાવું;
ભક્ષ કરું સર્વની દેહ ધડી એકમાં, ધાલી લઈ ગુંજલે ખાતે ખાઈ;
આજની રાતમાં ભો પમાડું ધણું, મૂળ માંકડ તણાં કોડ કાઢું;
જીવતા ઝાલીને વીંધશું બહુ જણા, ભેટ ભાભી તણી કાલ લાવું.૧૩

મં-કથેરના આંડે કેળાં નવ ઉતરે, એહ શિરકટે નહિ ધક્કુ સાંઠો;
ખરાસ અહેકે કરી લસણ જોખ્યે જોહો, ગંધ તંજે નહિ એ જ ગંઠો;
અન્યથને આંધિયે અશ્વમાંહે જઈ, ભૂંકતાં કાઢશે કોપ કંઠો;
કહેત મંદોદરી સરવ સરીખડા, કડવી તુંબડીનો વેલો વંઠ્યો.૧૩

રા-શ્યામા તમે શું બિહો કોપ કારણ કિયો, ખીકનો જોલ એ તોલ તે શું;
નામનો નાશ એ નિત્ય સર્વે કહે, જગત આધો જીવા જ્યોત જેશું;
આવવા દે ધહાં તું અન્નેક્ષાપતિ, જોગ જગદીશને જાપ દેશું;
રામની આણુ જો રામથિ રીજિયે, લંક સાટે ધણો લાલ લેશું.૧૩

મં-તાર કહે નરપતિ-છળ કરે છત્રપતિ, કથન કહું કોડથી કંથ કાળ;
ભય ધણો ભીતમાં ચેત તું ચિત્તમાં, મેટશે માન મરજદ માઝા;
અપશુકત થાયે અતિ પ્રહની અવળિ ગતિ, જીલમતું શા કરે જીગતઝાઝા;
સ્વાન રુવે ધણાં સામટાં શેરિયે, મેડિયે જોલિયો રાતરાજ.૧૩

રા-આજ એકાંત છે બ્રાંત લાગું ભલી, વાત વનિતા પ્રત્યે વેણ વાસું;
દશરથ તણાં નંદને આઘ જોળખું અમો, નેહશું દેહ નહિ શીશનામું;
શંકશું લંક લગિ આવશે, સૂર સજી સહુ સેન્ય સામું;
આજ ધમ્મું ધણું કામ હું એટલું, વેરભાવેથી વેકું પામું.૧૩

મં-સાખાશ રે સ્વામિજી સત્ય સ્યામા કહે, રખે હવેદીલ થકી દીન થાતો;
શર મહા પૂરથી સુલટ સંગ્રામમાં, મમત કરી માંડ રણુજંગ માતો;
અંતર બુધ એ હશે કામ નિરમે થશે, તો ટળે લોહનો પાશ તાતો;
અધિક કહું અંકમાં વાળિના વંકમાં, ગિત માંહે રખે લંક ચહાતો. ૧૩૫

દોહરા.

રાવણ-પૂછે અઢારે વરણને, કહોને સાચી વાત;
સીતા આપવી કે નહીં, ખરી ખતાવો ખાત. ૧૩૬
કોની ન રગતી રાખશો, બોલો રૂડી વાણ;
સત પ્રકારે સાચું કહો, ન થાયે હાંસુ કે હાણ. ૧૩૭
વેવાર વાત સહુને ગમે, એહ અક્ષર એહ આંક;
રૂડી કહો એ વારતા, કોય ન કાઢે વાંક. ૧૩૮
મન ગમતું કરજો તમે, એ વાતે નહિ રીશ;
ખરી વાતે નહિ ખરખરો, તે બાણે જગદીશ. ૧૩૯
કવિ-અઢારે વરણ હવે બોલશે, પોતાને સુઝતી પેર;
પોતે બેઠો સાંભળે, તેહ કામ તે ઠેર. ૧૪૦
સંવાદ આ જે સાંભળે, તેને પરમેશ્વર પ્રસંન;
ગાય શીખે હેતે કરી, છે રેવાનાં દર્શન. ૧૪૧
મન માન્યાં માગ્યાં મળે, વિધવિધ પેરવિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ સામળદાસ. ૧૪૨
શ્રોતા વક્તા સમજતા, કહે કવિતા કર જોડ;
સામળ કહે સહુ બોલજો, જ્યજ્ય શ્રીરણુછોડ. ૧૪૩

ચોખરો.

રા-વિચાર પૂછ્યો એક વિપ્રને વિધવિધે, મહારાજ મહિમા કહો મન માની;
આપવી એ ઘટે કે નહિ આપિયે, દલ તમારે કરી બુધ્ય દાની;
વિપ્ર-મહિપતિ માન મટાવિયે કેમ કરી, લાજ ઘટાવિયે હોડ હાની;
પાછી આપતામાં પરાક્રમ તે કશું, ભીખ તેને પછે ભૂખ શાંની. ૧૪૪

સવૈયો.

વૈષ્ય-વૈષ્ય કહે વેવાર એ પાખી છે, આપતે લાજ છે પરિયામાં;
અથડાવો દહાડા દશ વિશેક, હાલક બુકાલેક કરિયામાં;

સામળ ભટ.

રાડ જુઓ એ રીંછડાં ફેરી, કણ એક ભાજન ભરિયામાં;
કાયર ક્યમ થઈએ આગળથી, શું વહાણ મૂક્યું છે દરિયામાં. ૧૪૫
કણખી-કહે કણખી કેમ કામિની દીજીએ, જાત જોરાવર શું એની જાણી;
પાછા જશે અથડાઈને પોતે, કે લહેર સંમુદ્રની લેશે તાણી;
લંકા સરિખડો કોટ લેશે ક્યમ, રાવણ રાય દેખિતો જે દાણી;
પૃથિવીપતિ એ પત મૂકે કેમ, છેલ્લે ક્યારે શું ગયું છેજી પાણી. ૧૪૬

ચાખરો.

સર્ધ-ગજધર કહે દાહડા પાધરા દૈત્યના, શિવ વરદાનની છાપ છેરે;
સાત સમુદ્રની આડ છે ગ્યારે, અધીપત રાણોજી આપ છેરે;
દેવ હીડે છે દશો દશ નાસતા, ત્રણ લોકમાં જેનો તાપ છેરે;
ભલું લાગ્યા છો તો ભૂપતિ ભામિની, ગજે તસુ તો માફ છેરે. ૧૪૭

સવૈયો.

કુંભાર-કહે કુંભાર કરો શી વાતો, એહ તો મારગ એડો છે;
વઢતાં કણ જિતે કણ હારે, મહીપતિ માની મેડો છે;
લેવો ગઢ લંકાનો દુર્લભ, વંક વાળામણ વેડો છે; ૧૪૮
શું ધડો કે ઘેડ ઉતરશે, ચાક ઉપર હજી પંડો છે.
લવાર-કહે લવાર મોકલો એ કુંભક, લક્ષ કરે તોએ વાંદર ખૂટે;
નહિતર જોર કરો જંજળનું, આપ અરાખા અનેકધા ધૂટે;
રાક્ષસ મોકલો રીંછડાં સામા, રણ વિષે વરખા જેમ પૂટે; ૧૪૯
અળવંત રાણા બેઠા જુઓ બારણે, લુહાર ને લોહું આક્રણિયે ટૂટે.
સોની-કહે લાગ્યા છો સીતાને, પ્રાતે વચન એ પળવું છે;
ચોટ નાંખી છે તો ચંતા શી, રાજ્ય પદવીમાં રળવું છે;
આમે કરમ લેલાટ લખાણું, તે શું ટાળ્યું ટળવું છે; ૧૫૦
સોનું પહેરે જે કાન જ રૂટે, જતરડા વચ્ચે નીકળવું છે.
ધાંચી-ધાંચી કહે ધણું શું જોર એમાં, માંકડાં ફેરો એ માર જોરે;
આળક બેહુમાં બુધ છે કેટલી, ભૂપ ભારેનો એ જોર જોરે;
નહિ ઘોડલા જોડલા હાથિયા સાથિયા, કટક ફેરો પોકાર જોરે; ૧૫૧
હડખડવું નહીં હિમ્મત રાખવી, તેલ જે તેલની ધાર જોરે.
મોચી-મોચી કહે મેં તો માંકડાં દીઠડાં, નાંશે જેમ રણમાં રોઝડાર;
કોઠાં બિલાને કાજે વઢે ધણું, તુચ્છ તરણાવત તોછડાં રે;

દૂકતાં કુદતાં હુકતાં ઝુકતાં, ફેજ નહિ એ તો ફેજડાં રે;
હીંમત રાખીએ દલ એ દાખિયે, પાણી પહેલાં શાં મોજડારે

૧૫૨

હુજમ-નાઇ કહે છે નાત સઘળી અમને, રૈયતમાં સહુ કહેછેછ રંકા;
ગત જાણે કુણુ ગોવિન્દ કેરી, અકલિત અક્ષર એહનાં અંકા;
સુઝ વિચારતાં તો નથી સુઝતું, લંગુર કેમ લેઇ શકશેછ લંકા;
કોથળીમાંથી સાપ જ નીસરે, વાળંદના દંન હોય જો વંકા.

૧૫૩

મારી-રખારી કહે શ્રીરામ આવ્યા છે, કેટલા દહાડા ધહાં એસી રહેશે;
ખાવા પીવા શું પામશે પૂરણુ, મુખ દુઃખ કો આગળ એ કહેશે;
દશાનન સરખો દુશ્મન છે શીર, લંકામાં આવતાં લેખાં બોહો લેશે;
ઢોર ને ચોર થશે એકઠાં જુઓ, ઊંટડો કુણુ કિનારે બેશે.

૧૫૪

દરજી-કહે દરજી દલ જાણું છું હુંય, ભૂપ આપણો ભોજો છે;
પહાણુ તારી આવ્યો પરપંચે, જનાવર સંધાતે જોરો છે;
બાળી ગયો બળવંતો કોયક, ટેક ઘણેરો તોરો છે;
આરા ક્રોડે વારો આવે, જ્યમ સોયની ક્રોડે દોરો છે.

૧૫૫

ઘોખી-પરિચટ કહે હું પ્રીત્યો પારખું, હાથ તારે શિર હરનો છે;
નવ ગ્રહે બાંધ્યા છે નરપત, તો ભાર શો એના ડરનો છે;
હારીને જો હીંમત મૂકો, તો નામોશીનું નરનો છે;
ઘોખી કેરો કુતરો નહિ, ઘાંટ તણો નહિ ધરનો છે.

૧૫૬

ભોઈ-ભોઈ કહે ભૂપત કહું તુજને, સીત હરી તે સાંખી છે;
જોરાવર જન દીસે આઝા, ભાગ્ય નિધિ શી ભાંખી છે;
પચવાની નથી એહની પ્રમદા, જેવી જીવતી માંખી છે;
અંગદ વિશ્વિયે આવ્યો તો તે, કણક મચ્છને નાંખી છે.

૧૫૭

સલાટ-સલાટ કહે શાણા છો સહિકો, વેદ વચનની વાણી છે;
સીતાજીને સ્ત્રી જાણો પણ, રામ તણી તો રાણી છે;
એહના શાપથી ઉદવસ્ત થાશે, હુંશ થકી બહુ હાણી છે;
રંકનું કંહું રાવણુ ક્યમ માને, પથર ઉપર પાણી છે.

૧૫૮

પાખળિયો-સાખળિયો કહે સહ જાણો છો, જીવતી એહ લાવ્યો છે જાણી;
એહને ગમતું આપણુ બોલો, વિખાણુ કરો વિધવિધની વાણી;
શીખામણુ દેધને થાકી છે, રાવણુની મદોદરી રાણી;
ધરમ વાતે ધર્મ જ થાશે, દૂધનું દૂધ ને પાણીનું પાણી.

૧૫૯

રાડ જુઓ એ રીંછડાં ફેરી, કણ એક ભાજન ભરિયામાં;
કાપર ક્યમ થઈએ આગળથી, શું વહાણ મૂક્યું છે દરિયામાં. ૧૪૫
કણખી-કહે કણખી કેમ કમિની દીજીએ, ભાત ભેરાવર શું એની નણી;
પાછા જશે અથડાઈને પોતે, કે લહેર સંમુદ્રની લેશે તાણી;
લંકા સરિખડો કોટ લેશે ક્યમ, રાવણ રાય દેખિતો જે દાણી;
પૃથિવીપતિ એ પત મૂકે કેમ, છેલ્લે ક્યારે શું ગયું છેજી પાણી. ૧૪૬

ચોખરો.

સર્ધ-ગજધર કહે દાહડા પાધરા દૈત્યના, શિવ વરદાનની છાપ છેરે;
સાત સંમુદ્રની આડ છે ચોટે, અધીપત રાણોજી આપ છેરે;
દેવ હીડે છે દશે દશ નાસતા, ત્રણ લોકમાં જેનો તાપ છેરે;
ભલું લાવ્યા છો તો ભૂપતિ ભામિની, ગજે તસુ તો માફ છેરે. ૧૪૭

મયેયો.

કુંભાર-કહે કુંભાર કરો શી વાતો, એહ તો મારગ એડો છે;
વઢતાં કુણુ જિતે કુણુ હારે, મહીપતિ માની મેડો છે;
લેવો ગઢ લંકાનો દુર્લભ, વંકે વાળામણ વેડો છે; ૧૪૮
શું ઘડો કે ઘેડ ઉતરશે, ચાક ઉપર હજી પેડો છે.
લવાર-કહે લવાર મોકલો એ કુંભક, ભક્ષ કરે તોએ વાંદર ખૂટે;
નહિતર ભેર કરો જંબળનું, આપ આરાખા અનેકધા ધૂટે;
રાક્ષસ મોકલો રીંછડાં સામા, રણ વિષે વરખા જેમ પૂઠે; ૧૪૯
અળવંત રાણા બેઠા જુઓ ખારણે, લુહાર ને લોહું આશ્રણિયે ફૂટે.
સોની-કહે લાવ્યા છો સીતાને, પ્રાતે વચન એ પળવું છે;
ચોટ નાંખી છે તો ચંતા શી, રાન્ય પદવીમાં રળવું છે;
આમે કરમ લેલાટ લખાણું, તે શું ટાળ્યું ટળવું છે; ૧૫૦
સોનું પહેરે ભે કાન જ ત્રુટે, જતરડા વચ્ચે નીકળવું છે.
ધાંચી-ધાંચી કહે ધણું શું ભેર એમાં, માંકડાં ફેરો એ માર ભેરે;
બાળક બેહુમાં બુધ છે કેટલી, ભૂપા ભારેનો એ ભેર ભેરે;
નહિ ઘોડલા ભેડલા હાથિયા સાથિયા, કટક ફેરો પોકાર ભેરે; ૧૫૧
હડપડવું નહીં હિમ્મત રાખવી, તેલ ભે તેલની ધાર ભેરે.
મોચી-મોચી કહે મેં તો માંકડાં દીઠડાં, નાંશે જેમ રણમાં રોઝડારે;
કોઠાં બિલાંને કાળે વઢે ધણું, તુચ્છ તરણાવત તોછડાં રે;

રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

- દુકતાં કુદતાં દુકતાં કુકતાં, ફેજ નહિ એં તો ફેજડાં રે;
હીંમત રાખીએ દલ એં દાખિયે, પાણી પહેલાં શાં મોજડારે ૧૫૨
- હુજમ**—નાઇ કહે છે નાત સધળી અમને, રૈયતમાં સહુ કહેછેજી રંકા;
ગત બણે કુણુ ગોવિન્દ ફેરી, અકલિત અક્ષર એહનાં અંકાં;
સુઝ વિચારતાં તો નથી સુઝતું, લંગુર કેમ લેઇ શકશેજી લંકા;
કાથળીમાંથી સાપ જ નીસરે, વાળંદના દંન હોય બે વંકા. ૧૫૩
- રખારી-રખારી** કહે શ્રીરામ આવ્યા છે, કેટલા દહાડા ધહાં બેસી રહેશે;
ખાવા પીવા શું પામશે પૂરણુ, સુખ દુઃખ કો આગળ એ કહેશે;
દશાનન સરખો દુશ્મન છે શીર, લંકામાં આવતાં લેખાં બોહો લેશે;
ઢોર ને ચોર થશે એકઠાં બુઝ્યા, ઊંટડો કુણુ કિનારે બેશે. ૧૫૪
- દરજી**—કહે દરજી દલ બાણું છું હુંય, ભૂપ આપણો ભોળો છે;
પહાણુ તારી આવ્યો પરપંચે, જનાવર સંઘાતે બેરો છે;
બાળી ગયો બળવતો કાયક, ટેક ધણેરો તોરો છે;
આરા કેડે વારો આવે, બ્યમ સોયની કેડે દોરો છે. ૧૫૫
- ઘોખી**—પરિયટ કહે હું પ્રીત્યો પારખું, હાથ તારે શિર હરનો છે;
નવ ગ્રહે બાંધ્યા છે નરપત, તો ભાર શો એના ડરનો છે;
હારીને બે હીંમત મૂકે, તો નામોશીનું નરનો છે;
ઘોખી ફેરો કુતરો નહિ, ઘાંટ તણો નહિ ધરનો છે. ૧૫૬
- ભોઈ-ભોઈ** કહે ભૂપત કહું તુજને, સીત હરી તે સાંખી છે;
બેરાવર જન દીસે આઝા, ભાગ્ય નિધિ શી ભાંખી છે;
પચવાની નથી એહની પ્રમદા, જેવી જીવતી માંખી છે;
અંગદ વિદિયે આવ્યો તો તે, કણક મચ્છને નાંખી છે. ૧૫૭
- સલાટ**—સલાટ કહે શાણા છે સઉકા, વેદ વચનની વાણી છે;
સીતાજીને સ્ત્રી બાણો પણ, રામ તણી તો રાણી છે;
એહના શાપથી ઉદવસ્ત થાશે, હુંશ થકી બહુ હાણી છે;
રંકનું કહું રાવણ ક્યમ માને, પથર ઉપર પાણી છે. ૧૫૮
- સાબળિયો**—સાબળિયો કહે સઉ બાણો છે, બુવતી એહ લાવ્યો છે બાણી;
એહને ગમતું આપણુ બોલો, વિખાણુ કરો વિધવિધની વાણી;
શીખામણુ દેધને થાકી છે, રાવણની મંદોદરી રાણી;
ધરમ વાતે ધર્મ જ થાશે, દૂધનું દૂધ ને પાણીનું પાણી. ૧૫૯

ભરવાડ-ભરવાડ કહે ભૂપત પૂછે છે, સાચી વાત કહેા મન માની;
દેશ લંગ થાએ દેખતાં, પરથમ તો પરગને પાણી;
લંગરાએ લંકા બાળી, જન સહુને પહેલી બાણી;
વઢવાડ ન થાય તો સહુને રુકું, તો રહે દૂધ દહી ને દાંણી. ૧૬૦

જતી-જતી કહે સહુકો સાંભળજો, ભુંડા લોક તો ભૂર ભમાડે;
રામચંદ્ર મોટો, રિક્ષપત રાગ, પ્રોઢો કોટ પણ વાંદર પાડે;
આપણો રાગજી અતિ બળિયો, જિત્યા છે મધ્ધ અધિક અખાડે;
એહ સાથે વઢતાં નહિ વાધે, વેચવો કાંશકો વરતિયા વાડે. ૧૬૧

ગોલો-ગોલો કહે ગુણવંતા આગળ, માહરી તો મોટમ મતી;
નવ ગ્રહે જિતી બાંધ્યા નરપત, રાવણ રાયની મોટી રતી;
ને જિતે તો કામ જ થાશે, નહિતર પાછી આપશે સતી;
હાર જિત છે હોડે રમવું, ક્યાં ગોલાને ઘેર ગાયો હતી. ૧૬૨

કેળી-કેળી કહે કહું કર જેડી, દેશપતિ આવ્યો છે દાવે;
શૂરો થઈ સીતાને લાવ્યો, તે કયમ કુડો કાયર કાવે;
જિતવું ને વળી જશ લેવો, નીચ નિર્માલ્ય થયે તે નાવે;
કુણ જાણે કિરતાર શું કરશે, ભીલનું ભાલોડ જે પાધર આવે. ૧૬૩

ખતરી-ખતરી કહે હું ખડતલ કહું છું, હલહલ કરવા દોને હેલાં;
મોટા સાથે વઢશે તે મરશે, શું ખાવાં છે સાકર કેળાં;
જેર હીમત જણાશે જેનાં, ભૂપતને કહેા કરને ભેળાં;
એક ઘડીમાં રંગ જ હોય, તાંણો વાણો મળશે તે વેળા. ૧૬૪

ચિતારો-ચિતારો કહે ચંતા મુજને, અધિક વાંદરાં આવી અડશે;
ઘણક જેજન છે ઘડ ઊંચો, પણ ચહાય તે વેળા ઉપર ચડશે;
દેહવટ કરશે દેશ લંકનો, નિશ્ચે એ નરપત્યને નડશે;
શ્રીરામચંદ્ર સમજે છે સર્વે, શું મોરનાં ઈડાં ચિતરવાં પડશે. ૧૬૫

ખારો-ખારો કહે બળવંતો રાવણ, ગુણ હીણે કીધી ગાંડાઈ;
રામ સંઘાતે રાડ સાંધવી, ખોટી જાણે એ ખાટાઈ;
એક ઘડીમાં ઉદ્ધવસ્ત થાશે, પ્રોહું રાગ્ય ને પૂર પાટાઈ;
વિખાણ કરિયે તે વાટ જ ઉઠે, લલી કેવી શી ભાટભટાઈ. ૧૬૬

ભાર-કહે પરગપત મુણુ રે ભૂપત, અતિશે વાંક તમારો છે આડે;
ચંતની કેશ ચોર કહેવાણા, તેની સાથે કરો છોછ તાડે;

હઠાવે હનમંતને જેહ હંડોલ્યે, એવો કો તમ દાસ દેખાડો;
જગજીવન સાથે જિત કરી તમો, કોઠી ઘોઘને શું કાઢવ કાઢો. ૧૬૭
તંબોલી-તંબોલી કહે તમો વિચારો, ખરું લખાણું અક્ષર ખાતું;
ચૌદ ચોકડીનું રાજ પામ્યાતા, શિવ પરતાપ હતું સુખ શાતું;
અયુત ઈંદ્ર તણિ અલખત તે, જીલમ કરેથી દેખશે જાતું;
સહુકો જાણે છે સુખ ભોગવિયું, પાન ખાંધ મુખ કરિયે રાતું. ૧૬૮

સોની વાણિયો-

સોની વાણિયો કહે છે સાચું, અધિપત છે તારા મનમાં આંટો;
જોરાવરસું જીલ્લ કરવાં છે, તલપદ નહીં એ વિપરીત વાંટો;
કાળના કાળ પરબ્રહ્મ પોતે, એની સાથે વઢી શું ખાંટો;
ક્યાં કરમ ભોગવશે કુડાં, રામ હાથે રથા સોનીના કાંટો. ૧૬૯
વૈદ-વૈદ કહે વેરી શું વઢીએ, તો તો એક કહું તે કીજે;
સામ દામ ને ભેદ કરે બહુ, ખરી વાતમાં કોય ન ખીજે;
આમે જે લખ્યું તે થાશે, ઘડિયે લાવો લાખેણો લીજે;
બળ દેખાડી જીત્યા એ ખીજે છે, પ્રથમ રેય નેપાળાનો દીજે. ૧૭૦

વેદિયો-વેદિયો કહે એ વેદે લખાણું, મહા શાપ સતીના સુણવા છે;
લંગુરને જે લંકા લેવી, તે કુંગરા શું ખણવા છે;
જેવું વાવિએ તેવું ઉગે, તેવા કણ પછે લણવા છે;
રામ રાણી નાંખે રાવણને, એમાં વેદ શું લણવા છે. ૧૭૧

ભાડલુંજો-ભાડલુંજો કહે ભલું મનાવો, વિખાણુ કરીને જોલો વાણી;
બાકી તો બળ એનું શું ચાલે, જિહાં કોપી છે સીતા રાણી;
પ્રજાળી પ્લવંગે લંકા, જીગ બાધામાં વાત તે જાણી;
ખંડાશે પુવાની પેરે, રાજરિક્ષ થશે ધુળધાણી. ૧૭૨

જેશી-જેશી કહે જોશે સહુ લોકો, કરુણાનિધે કરુણા કીધી;
રોળાંશે રાવણ, રણ માંહી, જે નવ્ય પાછી સીતા દીધી;
ભાઈ વિભીષણ ભૂપત થાશે, ઘડી એકમાં લંકા લીધી;
રામ રાજ કરશે અતિ રૂડાં, આગળથી જનમોતરી કીધી. ૧૭૩

પંડિત-પંડિત કહે પ્રીઈયા આગળથી, ગુણ હીણ મારે છે ગોથાં;
જે વેળા લક્ષ્મણજી ચડશે, લંકાનો ગઢ લેશે જોતાં;
રાઠ વઢવાડ માંડે છે રાવણ, એ તો સર્વે જાણો થોથાં;
શ્રીરામને હાથે મોત રાવણનું, એ તો પુરાણ લખાણું થોથાં. ૧૭૪

કવિ-કવિ કહે કર્મ લખ્યું તે થાશે, નિશ્ચે વાત ન થાયે નવી;
 વૈરભાવે અધિપત અવતરિયો, તો સીતા હરવા બુધ હવી;
 જદુપતિ સાથ જિતે નહિ કોઈ, જો પશ્ચિમમાં ઊગે રવી;
 જ્યાં ગત નહિ સુરજ ચંદ્રની, ત્યાંસુધી ગત કરતા કવી. ૧૭૫

મહેતો-મહેતો કહે મુરખ એ રાવણ, જક્ષણી કેરો એહ જણ્યો છે;
 હજી હાથ દીઠા નથી હરિના, કરુણાનિધિને કાન સુણ્યો છે;
 જ્યમ ખર દૂષણ ત્રિશિરા તાજ્યાં, તેય લેખામાં એહ ગણ્યો છે;
 નાંદે નહિ મૂકે નરપતને, એ કોની નિશાળે લણ્યો છે. ૧૭૬

રુઠયો-રુઠયો કહે હવે રુઠું જાણો, જવડો કરતાં જશ જોડાશે;
 અહંકારી અહંકાર ન છોડે, અભિમાન કેરાં માન મોડાશે;
 દેવ સહુની દાઝ હોલાશે, ને તે નવગ્રહ બંધનથી છોડાશે;
 રૈયતને તો કાચ ન મારે, જ્યાં ત્યાંથી કપાસ લોદાશે. ૧૭૭

લવાયો-લવાયો કહે ભુંડું માનશો પણ, તોલ વાત કહીશું તાનો;
 સીતા આપીને પાગે લાગે, જો દશાનન હોયે દાનો;
 લુંટાશે સમરધ ને રિદ્ધિ બાધી, શું પાવૈને અડશે પાનો;
 સાચું કહેતાં રીજો કે ખીજો, નાચવા બેઠા ત્યાં ધુંધટો શાનો. ૧૭૮

આંધળો-અંધો કહે આગળથી સૂજે, કુડાં કેરી શી કારસી;
 રુઠ્યો રામ રધુનંદન જેને, તેને વળતો કાણ વારસી;
 દેવ આગળ ડહાપણ તે કોનું, પંડિત આગળ શી પારસી;
 રૂડી રીત રાવણને કહેવી, તે આંધળા આગળ છે આરસી. ૧૭૯

ખહેરો-અધીર કહે મારી બુદ્ધ થોડી, તોય કહું એક રૂડા કાજે;
 રંકતું કહ્યું રાજા નવ માને, જેને છત્ર કનકનાં છાજે;
 અહંકાર મહા લાગ્યો અતિ બળ, લક્ષવસા તે આપતાં લાજે;
 એહ આગળ કહેશે તે મિથ્યા, જ્યમ ધોરા આગળ શંખ જ વાજે. ૧૮૦

ખોડો-ખોડો કહે ખડતલ છે વાતો, એને આંગણે બોલ્યા કાંગા;
 સ્વાન રોયાં શેરીમાં શતધા, હ્રદે ઘાયો તે વેળા વાગા;
 હિમત ખોઈ જોઈ હતુમંતને, લંકા સહિત મહેલ જવ લાગા;
 દૈવત એહમાં શું દેખો છો, ભૂપત કેરા છે પગ લાંગા. ૧૮૧

કાણો-એક અક્ષ તણો નર કહે છે, અધિપત છે હજી આડામાં;
 ઐરાવત એણે નથી દીઠા, પ્રાક્રમ કીધું છે પાડામાં;

- એ હઠીલો હિમ્મત નહિ મૂકે, ટેક રાખે છે તાડામાં;
કપટ કોટિયા એના મનમાં, જ્યમ બોતેર વિદ્યા બાડામાં. ૧૮૨
- પાવૈ-પાવૈયો કહે પેર હું પ્રીછું, એ રીંછ વાંદરા ક્યમ વઢશે;
ઉઠ જોજન છે કોટ કનકનો, તેહનો પાડ્યો કેમ પડશે;
રામ રાજા ને રાવણ રાક્ષસ, નિર્બળ ક્યમ નરપતને નડશે;
રીસાવી રહેશે રાવણથી તો, શું પાવધને પાનો ચડશે? ૧૮૩
- જુગારો-જુગટિયો કહે જાણું છું હું, સહુકા વાત માનો એ સાચી;
ભુંડું કામ કર્યું છે ભૂપત, લાવ્યો રામની રામા રાચી;
મહારાજ રાજ રાજેશ્વર રૂડા, હજુ જુએ પગ સામું નાચી;
આખર તો જીવતો નહિ મૂકે, બાર સોગડી એહની કાચી. ૧૮૪
- કાછીઓ-કાછીઓ કહે કદ્યું મેં કોડે, દળ અતિશે હું એનું દેખું;
વાંદર રીંછ બળવંતાં છે બહુ, પેર ઘણીથી હું મન પેખું;
રૂડો વખાણો છો રાવણને, એકલો તે હું ક્યમ ઉવેખું;
શ્રીરામજીની આગળ રાવણ, તે તો મૂળાપણી શું ઝાડમાં લેખું. ૧૮૫
- વણઝારો-વણઝારો કહે વારો છો એને, ગુણ વાત કહો છો તે ઘેલી;
અગનીની આંચમાં આવ્યો અધિપત, પ્રિય્યો પ્રીત નહીં એ પહેલી;
વઢતાં વાત થશે એ વિપરીત, સીતા આપવી તે છે સહેલી;
આપણુ શિદ્ધ આગળથી કહિયે, શું ગુણ્ય દૂદશે બળદ પહેલી. ૧૮૬
- રોગી-રોગી એક બચારો બોલ્યો, વિખાણુ કરીને કોશું વઢો;
સૈન્ય સજ કરાવે રાવણ, પૂર બાધે વજડાવ્યો પ્રડો;
કુણ જાણે કુણ હારે જિતે, દેશ બાધાનો વળશે દડો;
હિમ્મત કાં મૂકાવો એની, કુણ તાવને કહેશે ચડો. ૧૮૭
- દંતારો-દંતારો કહે દેશપતિને, દુનિયાં બાધી તો હસશે;
રંજડ ધણો રૈયતને થાશે, પૂર બાધું તે પીડાશે;
દેહ પડશે દશાનન કેરો, નિર્માલ્ય થઈ આપે નાસશે;
ઘરડાંની કહેવત તે સાચી, જે વધતો દાંતો તે ધાસશે. ૧૮૮
- નેસ્તી-નેસ્તી એક બોલ્યો નરપતનો, સુરતા મને તો એક થઈ છે;
સીતાને લાવ્યો છે રાવણ, રૌરવ રોગ ખરો એ ખઈ છે;
ધશ શિશથી રહ્યા વેગળા, લંકા કર્મ એનેથી ગઈ છે;
વિચાર કરતાં વહાણું વારો, નેસ્તીની મા ખાટલે મુઈ છે. ૧૮૯

પસાયતો-પટેલ એક કહે પાપી એ રાવણ, એનું મોત થોડે દિન મળશે;
 મુખ સાગરમાં જુગતે ઝીલતો, વૈલવ તે વેળા તો ટળશે;
 સીતા સતિનો શાપ થયો છે, તેહનું વૃક્ષ હવે તો ફળશે;
 સાચું નવ્ય કહિયે શા માટે, શું પસાયતાં ચાંપી કળશે. ૧૯૦

માળી-માળી કહે છે મુને ગમે નહિ, વાત કરો છો જે જે માટી;
 રાવણ રાજ છે એ ડાહ્યો, લક્ષ વસા પડશે એ લોટી;
 જે કહું છું તે સાચું માનો, તમો સહુ કહો છો તે ખોટી;
 આજું કરશે તો સીતા લેશે, માળી રૂઠ્યો પુલ લેશે શું લેશે ચોટી? ૧૯૧

પ્રાહ્મણ-પ્રાહ્મણ કહે ભાવિક સરજ્યું છે, રામ રાવણ વેરેથી વંદશે;
 હાથ દેખાજ્યા વિના હઠશે નહિ, જ્યમ લમ જનકીજી ન જડશે;
 જે વેળા લક્ષમણજી કોપે, ધડી એકમાં ધાટ જ ધડશે;
 મેળી ધાડ બેઠો છે મહીપતિ, લિખનાં ભાંડાં ક્યમ સીકે ચડશે. ૧૯૨

કણુખી-કણુખી એક બેઠો તો માળે, તે કહે છે મુંજને એ ભાસે;
 રાવણ રાઠ કરી શકશે નહિ, નીચ નિર્માલ્ય થઈને નાશે;
 એક વાત ઉકલતી છે નહીં, પડ્યો પાપ તણે એ પાસે;
 સીતા સાટે સર્વે સમરધ, ગોળો ગોપણ જોતામાં જશે. ૧૯૩

ચોવટિયો-પટેલ એક પાદરે બોલ્યો, રાવણની નવ્ય પોતી રળી;
 સીતા વેલ એ ઝેર તણિ છે, તે એહને લાગે છે ગળી;
 ઈંદ્ર તણી અલખત ભોગવતો, તેહ ટેક એહની તો ટળી;
 જનકીજેખ એની લેઈ જશે, જ્યમ પુંખન ખાધો ને હાથેલી બળી. ૧૯૪

જોગી-જોગી કહે જરૂરી જાણે, દશાનન આવ્યો છે દાવે;
 હુંલકરણ કુમતિ દેનારો, દૂડ કપટ જેને મન કાવે;
 ઈંદ્રજિત પણ અન્યા બોલે, ભૂપતના મનમાં તે ભાવે;
 સૂર્યનખા શિખની દેનારી, જોગી પ્રધાન તે તુંબડાં વાવે. ૧૯૫

પટેલ-પટેલ એક ચોરેથી ચેત્યો, બાળ પરી રાવણની બુદ્ધિ;
 બહેને કહું ત્યાંથી છે બહેક્યો, તે છે ગુણહિણી ને ગદ્દી;
 મુખ શય્યા વૈમાન તન્યાં છે, રાજ પદવીની રીત્યો રુંધી;
 લંકામાં એ લાડકવાયો, પટેલની ઘોડી પાદર સૂધી. ૧૯૬

છીપો-છીપો કહે જાજ્યું નહિ એને, છતનો એને છાક ચઢે છે;
 જગત જનેતાને એ લાવ્યો, સામો વેરી થઈને વઢે છે;

રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

- જોરાવર ઝાડ વાળ્યાં છે ઝેરનાં, તેનાં એને ફળ જડે છે;
 રાવણ આખર રાક્ષસીનો તન, જાત વના શું ભાત પડે છે. ૧૯૭
- કંસારો**—કંસારો કહે કહું કેટલું, રાવણથી શું રામ ડરે છે;
 પુત્રો ફરે છે તે સર્વે ફેકટ, પોતાને હાથે હીમત હરે છે;
 ચૌદ ચોકડીનું રાજ્ય તજીને, વણ મોતેથી એ તો મરે છે;
 ત્રાંખા ડોળ કરે નહિ ધૂટે, ફેકટ કાંસાફટ કરે છે. ૧૯૮
- કંદોષ**—કંદોષ કહે કુડો એહ કપટી, બુદ્ધિહીન થયો ખાડુઆ;
 એહ જાણે છે ખાધ સાગરની, રામને મન તો છે ખાડુઆ;
 રાવણ જાણે લંકા ક્યમ લેશે, વાંદરને મન ધીના ધાડુઆ;
 લંપટ લોભી સીતાને લાલ્યો, જાણે આપનો છે લાડુઆ. ૧૯૯
- સ્ત્રીઓ**—વાતો કરે વનિતા લંકામાં, સખિયો સખિયોમાં સાંચલી;
 કહો ખાધ કુણુ હારે જિતે, ઘણીક આવી છે ધાંચલી;
 એક કહે એમાં શું કહેવું, અદકી ખોલી છું આંચલી;
 એકાએક હઠ કેમ અધિપતિ, શું પેરી બેઠો છે કાંચલી. ૨૦૦
- વિધવા**—એક વિધવા કહે વિખાણે છે શું, તારો બોલ ગમે નહીં ગાંડો;
 વાર્યું નહીં કરે તે હાર્યું કરશે, કહિયે સુખે રાડજ માંડો;
 ઘડી બેચારેક લંક લૂંટાશે, જેને ગમે તે ગામ જ છાંડો;
 સુખે રાજ ક્યમ રાવણ કરશે, શું જિતવી છે રાંડીરાંડો. ૨૦૧
- પંચ**—પંચ મળી પરમાણુ કર્યું છે, રાવણ કાળજી શ્રીરામજી કેશર;
 રાવણ ખાખડો રામ ગંગોદક, રામ ઐરાવત રાવણ ભેંસર;
 શ્રીરામ ધર્મી રાવણ અધર્મી, કહે કવિ સામળ ભટ કવેશ્વર;
 જિતે રામ ને રાવણ હારે, પંચ તિહાં પોતે પરમેશ્વર. ૨૦૨
- કવિ**—આહાણુ ભાટ ચારણ કો કવિતા, ખોડ ન દેશે રંક કે રાણો;
 એક તો નામ શ્રીરામજી કેરું, બીજો અક્ષય થકી ઉખાણો;
 જેને જેહ વણજ તે સજે, પ્રીત થકી સહુ પંચ પરમાણો;
 નિશા ચર્યા જોઈ નરપતિએ, સામળભટ કહે સમજે શાણો. ૨૦૩
- શ્રી ગુર્જર દેશ ગરુવો ગુણુનિધિ, વિપ્ર શ્રીગોડ વેંગણુપુર વાસી;
 પિતા તે પુરુષોત્તમ કેરો, વીરેશ્વરનો પુત્ર તે વિલાસી;
 સામળભટ શિવજીનો સેવક, આઘ શંકિત કેરો ઉપાસી;
 રામ ચરિત્ર આ ગાતે મુંબુતે; નિતપત કોડ વશાએ કાશી. ૨૦૪

કાળિદાસ-વસાવડનો

એ કવિનાં આખ્યાન સ્ત્રીઓમાં ઘણાં પ્રિય છે

મહાલાહાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.—ચાલ ચોપાયા છંદની.

સમરે શ્રીગણપતિને, ચરણે તે નામી શીશ;
 સુધધુધદાયક સુધધુધનાયક, નંદન ઉમિયા ઇશ.
 દુર્જરમુખ પ્રભુ કૃપાસાગર, સમસ્ત સુર કરે સેવ;
 લગ્ન્યોદર અતિ રૂપ સુંદર, નામ દુદાળો દેવ.
 અરુણ અંબર અરુણ ભક્ષણ, અરુણ કુસુમની માલ;
 અરુણ તન સિંદુર લેપન, અરુણ ચંદન લાલ.
 કર કમંડલ ચક્ર પ્રશી, અખેપાત્ર અનૂપ;
 ચરણે નેપૂર કનક ધૂધર, મહા મનોહર રૂપ.
 મૂષકવાહન ગહન ગુણ, ગંભીર કાર્તિકસ્વામી વીર;
 મોહકભક્ષણ જગતરક્ષણ, વિચક્ષણ રણધીર.
 વિઘ્નહર્તા સિદ્ધકર્તા, વક્ત્રું વિઘ્નેશ;
 વિશ્વવશ્વલ દેવ દુર્લભ, અક્ષલ અદ્ભુત વેશ.
 સર્વ પહેલો સર્વ પૂજે, ગુણ વખાણો આપ;
 મુનિ માનવ ને દેવ દાનવ, જપે નિશદ્ધિ જાપ.
 પ્રણમું હું તે માટ પહેલો, ગણપતિ ગુણવંત;
 પ્રહ્લાદનું આખ્યાન કહેવા, ઉપની મનમાં ખંત.
 શ્રી શારદાદેવે પ્રતાપે, પ્રહ્લાદનું આખ્યાન;
 સંક્ષેપ માત્રે કરે વર્ણન, ભક્તિ શ્રીભગવાન.
 કરી નવવિધ ભક્તિ જણે, ધરી મનમાં ધીર;
 દુષ્ટ દેવતા દ્રેપ દેખી, સર્વું દુઃખ શરીર.

પ્રહ્લાદાખ્યાન.

આપયું ગિત પ્રભુચરણે, કર્યું સ્મરણ આપ;	
મુખથકી હરિ નામકેરો, જપે નિશદિન જપ.	૧૧
તે સુણીને તાત કોપિયો, જેને વિષણુ સાથે વેર;	
મહેલ મારા વેરીનું સ્મરણ, શીખવે ભલી પેર.	૧૨
ઘણી ભાતે ભોળવીને, ભણાવે ભાવે કરી;	
પણ ન મૂકે મનથકી, નિલ સમરે શ્રીહરી.	૧૩
તાતને તવ કોધ વ્યાપ્યો, દુષ્ટે કીધો દંડ;	
તેતણા બહુ માર દેખી, ભેદે રે બ્રહ્માંડ.	૧૪
તે જ વેળા કષ્ટભંજન, દુષ્ટ કરવા ભંગ;	
સ્થંભ ફેડી નાથ પ્રગટ્યા, સ્વામી શ્રીનૃસિંહ.	૧૫
તે કથાનો અતિ મહિમા, સર્વથા જોલે સ્તુતિ;	
સાંભળ્યા વણુ વૃથા કાયા, તે જથારથ વિનતિ.	૧૬
તે જ જ્ઞાન શ્રીવેદવ્યાસે, કહ્યું શ્રીશુકદેવને;	
પરીક્ષિતને કહે શુકજી, જે ધરે કરુણા ટેવને.	૧૭
મુરારી સુતે સૂણ્યું તે, કહ્યું નૈમિષારણ્યને વિષ્ણે;	
ઋષિ સઘળા સુણી હરખ્યા, થયું તન પાતકપણે.	૧૮
સ્કંધ દ્વાદશ ભાગવતે, અન્ય કેવળ જ્ઞાન;	
માંહી નિર્ગુણ ગુણ ભાવે, ભક્તિ શ્રીભગવાન.	૧૯
તે માંહી વળી તત્ત્વ ભક્તિ, પ્રહ્લાદનું આખ્યાન;	
સાંભળે દૃઢ ભક્તિ પામે, મળે મોક્ષ નિદાન.	૨૦
તે જ માટે સરસ્વતીની, સ્તુતિ કરું કર જોડ;	
સંસ્કૃતે પ્રાકૃતે કહેવા, ઉપન્યો મનમાં કોડ.	૨૧
સહાય થાવો સરસ્વતી મુને, માત મોટી આશ;	
અરણ્યપંકજ શિશ નામી, કહે કવિ કાળિદાસ.	૨૨

પૂર્વજાંચો.

કહે કાળિદાસરે, શ્રીસરસ્વતીની સ્તુતિ કરી;	
કરો કરુણા માતા મુજને, નમો નમો ત્રિપુરેશ્વરી.	૨૩

કડવું ૨ જી. — રાગ દેવ ગંધાર.

હવે કરો કૃપા ત્રિપુરેશ્વરી, મુને માત પોતાનો કરી;	
નિલ આપ વાણી વૈખરી, ત્રૈલોક્યારણ સુંદરી.	૧

માતામૂળપ્રણવનો મંત્ર તું, આધા તે જગની જંત્ર તું;
 નવ કોટી ચોસટ તંત્ર તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 ઘટમાં કમલ ખટ ધરણ તું, પંચાસ ચાતુરવરણ તું;
 અજ્ઞાન તામસ હરણ તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 ગુણસત્વરાજસતામસી, ગુણરહિત પાવન પદ અશી;
 સંપૂર્ણ સહુમાં તું વસી, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 તું સત્વ સોહલ હંસમાં, આપી સુરાસુર વંશમાં;
 અવ્યક્ત પદના અંશમાં, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 આ વિશ્વમાં અવિનાશ તું, પૃથ્વી પવન આકાશ તું;
 જળ જ્યોતિ પીઠ પ્રકાશ તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 નિર્ગુણ સગુણમાં સત્ય તું, આદ્ય અંત્યની ઉત્પત્ય તું;
 મોહોટા મુનિની મત્ય તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 તનરૂપ તારું રસભર્યું, અદ્ભુત હંસ આસન કર્યું;
 જપમાળ કર પુસ્તક ધર્યું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 મસ્તક મુગટ મંડિત તણી, અળકે કલા કુંડળતણી;
 રત્ની કોટિથી શોભા ધણી, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 મુંખ ચંદ્રની કલા જેવું, સ્વરૂપ સુંદર વર્ણવું;
 ન આવે કલામાં એવું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 દલકમળલોચન કામિની, છો ભક્તવત્સલ ભામિની;
 તન અળહળે ન્યમ દામિની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 નવનવાં બ્રૂષણ ધારણી, નખશીખ શોભાતુજ તણી;
 નવ જાએ વાણીએ ગણી, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 તું કમળનંદનનંદની, વિદ્યા સકળ સુરવંદની;
 મહા દુષ્ટ દૈત્યનિકંદની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 જેને કૃપા તારી હશે, તે પરમ પદને પામશે;
 તુજથી સકળ દુઃખ વામશે, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.
 તુજ દયાએ દુરિત બળે, સધળા પદારથ તો મળે;
 સંસાર દુઃખ તુજથી દળે, ત્રૈલોક્ય તારણ સુંદરી.
 તણ કાંડ વિદ્યા વેદનો, ઉત્પત્ય ભેદભેદની;
 તુજથી પ્રગટ થઈ મેદિની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.

પ્રહલાદાખ્યાન

તું સર્વવ્યાપક સરસ્વતી, વાણી વિશ્વરૂપે થઈ છતી સુણુ માત મોરી વિનતિ, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૭
છઉં ચરણ તારે ક્યામની, તું પુરતલ મનની હામની; મને આશા તારા નામની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૮
તે માટે સુંદરી શારદા, કહું વિષ્ણુ લીલા સર્વદા; કષ્ટ કાપી કર તું મન મુદા, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૯
પ્રહ્લાદની કહેવા કથા, અભિલાષ મુજ મનપર થયો યથા; હવે સરસ્વતી તું સહાય થા, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૨૦
તારે પ્રતાપે પ્રેમદા, જોલું પ્રભુ ગુણ સર્વદા; અવગુણ ન ધરશો મન કદા, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૨૧
મુજ નામ કાળિદાસ છે, તનમાંહે તારો વાસ છે; તેને એવો અભ્યાસ છે, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૨૨
તારી કૃપા એથી હવે, કહું કથા પદ નવેનવે; બહુ રાગ કડવે જુજવે, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૨૩
જગદંબ એણી પેરે વિનવી, કર જોડીને જોલે કવી; લાંથી કથા ચાલી નવી, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૨૪

પૂર્વછાંયો.

હવે કથા કહું અતિ ઉત્તમ, નવનવી માંહે વાણ; સંવાદ નારદ ધર્મનો, તે વદે વેદ પુરાણ.	૨૫
--	----

કડવું ૩ જી.-વલણ.

વેદ પુરાણે જે જે આખ્યાનજી, હરિજન સુણજો તે સહ કાનજી;
નૌતમ જેમાં તે પ્રભુજીનું ધ્યાનજી.

રાગ કાફી.

હવે કથા કહું ઉત્તમ નવી, જેને સુણે તે મોટા માનવી; સહુને શિર નામું કર જોડ, કવિજન કાય મા દેશો જોડ.	૧
સદ્ગુરુનું મનમાં ધરી ધ્યાન, આચરું પ્રહ્લાદનું આખ્યાન; જેને સુણે સંચિત દુઃખ ટળે, પૂર્વ જન્મનાં પાતિક બળે.	૨
ગંગાદક તીર્થનું સ્નાન, તે પુણ્ય હરિગુણ સુણતાં કાન; ખાપી જન તત્ત પાવન થાય, સત એવો ન અન્ય ઉપાય.	૩

જેમ જાતાં પાવકની પાસ, સઘ શીતનો થાએ નાશ;
 જેમ રજની દિનકરથી દૂર, તેમ પાતિક હરિ ધરતાં ઊર.
 હરિગુણનો મોટો મહિમાય, ભાગ્ય વિના પ્રાપ્ત નવ થાય;
 તે માટે નિશ્ચે મન કરી, સાંભળજે ગુણ શ્રીનરહરી.
 એક સમે પાંડુસુત ધર્મ, માંડ્યું રાજસૂય યજ્ઞનું કર્મ;
 જેને શ્રીકૃષ્ણની કૃપાય, મારી જરાસંધ મેલાવ્યા રાય.
 તેડી લાવ્યા પોતાને ઘેર, આદરભાવ દીધો ભલી પેર;
 વળતું વચન જોલ્યા શ્રીકૃષ્ણ, પાંડવ તમને કહું છું પ્રશ્ન.
 વેગે કરો રાજસૂયનું કાજ, સર્વે ભૂપતિ તમે જિત્યા આજ;
 તેડી પંડિત નૃપ મંડપ કરો, ઘણો હુતદ્રવ્ય વાવરો.
 ધર્મ કહે પ્રભુ તમને નમું, થાય કારજ જે તમને ગમ્યું;
 શ્રીકૃષ્ણજીનું જાણ્યું હેત, માંડ્યો યજ્ઞ રાયે કહેતાં વેત.
 તેડાવ્યા દેશોદેશના ધીશ, જેને મુગટ મંડિત મણિ શીશ;
 રાજસભા મળી સખળી સર્વ, કોઈ અભિમાની કોઈને નહીં ગર્વ.
 રાજ યુધિષ્ઠિર જેડી હાથ, પ્રાર્થના કીધી સર્વ સાથ;
 વેદવ્યાસ ઋષિ હતા પાસ, પૂછી વાત ધરી વિશ્વાસ.
 કહો તેને પ્રથમ કરું અર્ધપાદ, ભૂપતિ કોએ ન કરે વિવાદ;
 વ્યાસ મુનિ મુખ જોલ્યા વાણ, પહેલા પૂજે સારંગપાણ.
 ધર્મે વચન તો શિરપરે ગ્રહું, વહાણું ને વળી વેદે કહું;
 વાંજો હરખ મન પ્રુલ્યા રાય, પ્રભુ પૂજની સામગ્રી થાય.
 કનકપાટ ઢાળ્યા તત્કાલ, પ્રેમે પધરાવ્યા શ્રાગોપાલ;
 કેસર ચંદન પુષ્પ અનૂપ, અગરતણા ઉવેખ્યા ધૂપ.
 કીધી આરતી અગર કપૂર, વાજે વાજિત્ર દુંદુભિં તૂર;
 આભણ સર્વે ભણે સ્તુતિ સાર, જે જે શબ્દ વાંછે સંસાર.
 એવું દેખી ડોલ્યો દેશપતિ, થયો મન કોંધાતુર અતિ;
 જોલ્યો મંદ મતિ ધન્ય ધન્યધર્મ, શીખુદ્ધિએ માંડ્યું યજ્ઞનું કર્મ.
 ધન્ય ધન્ય રાજ આંહી એકઠા મળ્યા, કૃષ્ણ આગળ સહુના ગર્વ ગળ્યા.
 ધિક્ ધિક્ જીવ્યું જાણો સંસાર, જેણે પ્રથમ પૂજ્યો પિંડાર.
 યુધિષ્ઠિરની જો જો ગઈ મત, રાજ પહેલો પૂજ્યો પશુપત;
 એવું કહી વળિયો પ્રભૂભણી, કૃષ્ણ વડાઈ નવ કીજે ઘણી.
 આગું જઈ તારાં સઘનાં કર્મ, સંભળાવું તેનો સહુને મર્મ.

પૂર્વછાંચો.

મર્મ સુણાવું સર્વને, તું ગર્વ મેલ ગોવાળ;
અમ સમોવડ થાય કયમ, વન-આહિર પશુપાળ. ૧૯
એ સર્વને આશીઆળ તારી, સદ્ રાખે મન;
હું કહું કર્તવ્ય તુજતણાં, તે સુણે સહુ રાજન. ૨૦

ઉથલો.

રાજા સહુ શ્રવણે સુણે, હું કહું તારી ખ્યાત;
ભેગાં મંડપમાં થયા, બેઠા હારશું હાર. ૨૧
અધિકાર જેને જેવો, તેને તે કરવું કાજ;
તું ગોવાળીઆ નહિ ચક્રવર્તિ, થયો મોટો આજ. ૨૨
પાંડુસુતની પક્ષ રાખી, છલવછલની ગત ધણી;
મંત્ર કે મોહનળ નાંખી, હરી લીધી તેં રૂકમિણી. ૨૩
તેણે તુજને સહુ નમે, પણ હું નમું નહીં નરપતી;
આભૂપસધના છે સલામાં, તે ખીલે છે તુજથી અતી. ૨૪
હું ખીલું નહીં તુજથડી, તેં ભલા ભડભાળ્યાનેથી;
જુદ્ધ બેઠું હિંડે છે નાસતો, કહું તે તણી કરણી કથી. ૨૫

કડવું ૪ થું-વલાણ.

એણી પેરે કાપ્યો તે મન શિશુપાલજી, દેવા માંડી તે પ્રભુજીને ગાળજી;
કપટી કહીને બોલ્યો આળજી, લાગી રાય સૌને આળજી.

રાગ મારુ.

અલ્યા કૃષ્ણ તું જન્મનો કપટી, તુંને ચતુરાં વળ્લડે ચપટી;
તારુંબળીઆપણું મેં તો જાણ્યું, જેને સાધુએ સખળ વખાણ્યું. ૧
આવ્યો માત પિતાથી તું નાસી, પય પિતાં મારી તેં માસી;
વને નંદની ઘેનુ ચરાવી, ગાય દોહીને ચોરે બોલાવી, ૨
કાંધે દુધની કાવડ લીધી, ચોરી જાશ ગોવાળાંની પીધી;
માથે મુગટ ધર્યો મોર પીંજ, રાખી તનયા તે ધરમાં રીંજ. ૩
ગજે માળ ગુંબની ઘાલી, વનમાળા ઘણી તુંને વહાલી;
તારે અબળાનો રે આસંગ, નોએ પુરુષ સમાગમરંગ. ૪
રચી રાસ નારીમાં નાચ્યો, વળી જીવતીને જઈ જાચ્યો;
કાંધ કામણ મોહન જાણે, તેણે વિશ્વમાં તુજને વખાણે.

નાહો કાલયવનને ત્રાશે, ઉગરચો ગયો મુચકંદ પાસે;
 તું નિત નિત ફરતો વનમાં, હવે મોટમ આણેછ મનમાં.
 રાખ છાશ આહિરમાં જમતો, કાંધે લાકડી વનમાં ભમતો;
 તુંને તે વાત વિસરી લાઈ, હવે મળવા લાગીરે મીઠાઈ.
 પહેલાં રાખતો ધાખળી કાંધે, થયો બળીચ્છો પીતાંબર બાંધે;
 માત્રા અથ બક વનની વાટે, રોકી જીવતી જમના ઘાટે.
 ગિરિવર ગોપ મળીને ઉપાડ્યો, જળમાંથી કાળીને કાઢ્યો;
 એવા ગારુડી કૈક નિહાળ્યા, અલી સર્પને પેખવાવાળા.
 વળી માર્યો વજાસૂર મલ, કાઢ્યા હસ્તીના દંતોશલ;
 ખાઈ માખણને થયો માતો, તેણે હિંડે છે સખળ પુલાતો.
 મારી કંસને સખળ કેમણો, માર્મો મારી થયો તું રાણો;
 એવો ગર્વ ધરે શાને માટે, તુંને કોણે બેસાડ્યોરે પાટે.
 મોટા રાજા જે કેશવ જિત્યા, ક્યા ચક્રવર્તી તે જિત્યા;
 રાય ન થવાએ લક્ષ્મી લાધે, બળ પામે વડાઈ ન વાધે.
 એવી સો ગાળો સંભળાવી, પછે પ્રભુજીએ ભુકુટી ચડાવી;
 રીસે રાતાં થયાં છે નેણ, કૃષ્ણે સાંભળ્યાં વસમાં વેણ.
 નાંખ્યું ચક્ર કોપ્યા અવિનાશી, છેલ્લું મસ્તક થયો નિરાશી;
 આવ્યું ચૈતન તનથી જે બહાર, જાણે દિનકરનો ઝળકાર.
 આવ્યું પાછું વૈકુંઠ જોઈ, તે તો દીડું સભા સહુ કોઈ;
 વળી નિર્ભતા સર્વ નરેશ, કીધો પ્રભુજીના મુખમાં પ્રવેશ.
 ત્યારે વિસ્મે થયા રાજા ધર્મ, તેનો કોઈ ન જાણે મર્મ;
 થયા આશ્ચર્ય મન અપાર, દેખી અકલ લીલા કિરતાર.
 ત્યાં નારદ મુનિ હતા પાસે, રાજા યુધિષ્ઠિર વચન પ્રકાશે;
 શિશ નામી તે ઋષિને પાએ, એમ બોલ્યા યુધિષ્ઠિર રાએ.
 સ્વામી કારણ કહો મહારાજ, અમો વિસ્મય પામિયા આજ;
 મહાપાપી હતો ભૂપાલ, કેમ મોક્ષ પામ્યો શિશુપાલ.
 તમે સકળ વિદ્યાના વેદુ, સર્વ અગમ નિગમના ભેદુ;
 તેનું કારણ કહો દિવ દેવ, દુષ્ટ યોધાર્યાનો અશ્વમેવ.
 એવું સાંભળી બોલ્યા મુન્ય, રાજા પુરણ તારું પુન્ય;
 પૂછી પવિત્ર કથાની વાત, મારું મનડું થયું રળીઆત.

સભળાવું તે સાંભળ રાય, જન્મો જન્મનાં પાતક જાય;
 થાય પાવન સર્વ-શરીર, જીવ ભક્તિ પામે જહુવીર. ૨૧
 જેમાં પ્રગટ્યા પ્રભુ સાક્ષાત, જ્યારે પુત્રને પ્રભવ્યો તાત;
 લીધું નૃસિંહ રૂપ વિશાલ, કીધો હિરણ્યકષિપુનો કાલ. ૨૨
 હિરણ્યકશિપુ ને હિરણ્યાક્ષ પાપી, જે ભાષ્યે પૃથ્વી સંતાપી;
 શિશુપાલ તેનો અવતાર, હવે સંભળાવું કરી વિસ્તાર. ૨૩

પૂર્વછાંયો.

સંભળાવું વિસ્તારે તેનો, સાંભળ રાય સુખાણ;
 મૂળ કથા માંડી કહું, જેનાં વેદ કરે વખાણ. ૨૪

કડવું ૫ મું.-વલણ

વેદ પુરાણે તે હરિગુણ ઝાઝાળ, જેને સુણતાં તે થાયે પ્રાન્નળ;
 નારદ યોગ્યા તે ધન ધન રાન્નળ, સુણ હરિજશ ગુણનાં વાન્નળ.

રાગ માલવ.

રાજ ધન તારો અવતાર રે, તુંને વહાંલા છે વિશ્વાધાર રે;
 પૂછી ખવિત્ર કથાની વાત રે, મારું મનકું થયું રળીઆત રે. ૧
 શિશુપાલ પરમ ગતિ પામ્યોરે, જરા મરણતણો ભે વામ્યોરે;
 આગે રાજ તે કૃષ્ણનો દેખીરે, કેમ સાયુજ્ય પદવી પેખીરે. ૨
 તેનો માંડીને કહું મરંમરે, તમે સાંભળો રાય ધરંમરે;
 એને આદિ અનાદિ હું જાણુંરે, તેનો માંડીને મહિમા વખાણુંરે. ૩
 એક સમે શ્રી કમળાકંથરે, સુખશય્યાએ પોઢ્યા ભગવંતરે;
 બળ બાહુતાણું થયું ભારીરે, જુદ કરવાની ઇચ્છા ધારીરે. ૪
 એવે સમે શ્રીકમળા રાણીરે, આવ્યાં જુગદીશ પોઢ્યા જાણીરે;
 દારે જય વિજય હતાં બંનેરે, તેણે વાત વિચારી મંનેરે. ૫
 જાણ્યું માતાને રાખીએ વારીરે, અમે ઇચ્છા મારું મોરારીરે;
 જોઈ માતાનું તેજ અપારરે, યોલી નવ શક્યા મૂળ છડીદારરે. ૬
 વિજય પત્નિએ પ્રીતી વાતરે, આડી નજરે-જોતાં ગયાં માતરે;
 એ દુર્મતિ ન ધટે આંહીરે, જેને ભિન્નતા છે મનમાંહીરે. ૭
 મુજ વિજય વચ્ચે જાણે ભેદરે, એ તો પૃથ્વીમાં પડશે વેદરે;
 એને હરિ સાથે થાશે વેરરે, અવતરશે અસરને ઘેરરે. ૮

એમ માતાજી મનમાં વિમાસેરે, પછી આવ્યાં પ્રભુજીની પાસેરે;
 જાતાં વેત જોડ્યા વનમાળીરે, મુખથી પીતાંબર પરં ટાળીરે.
 હશી પૂછે છે દેવ મોરારીરે, આજ વર્તી મેં વાત તમારીરે;
 આવ્યાં દ્વારપાળકને પાડીરે, અણુસમજીને શિક્ષા પમાડીરે.
 એ તો ઇચ્છા તમારી થાશેરે, બંને પારસ્વદ પૃથ્વીમાં જાશેરે;
 એવું સાંભળી કમળાજી ભાખેરે, સ્વામી કોણ જાણે તમ પાખેરે.
 જેવું સરજ્યું હશે તેવું થાશેરે, બંને પારસ્વદ પૃથ્વીમાં જાશેરે;
 તેમાં ન મળે કાંઈ ઉપાયરે, વિધિ અંક મિથ્યા નવ થાયરે.
 એવી રીતે પરસ્પર જાણીરે, આદિ વિષ્ણુ ને કમળા રાણીરે;
 ઇચ્છા ઉપની તે હરિની માયારે, તે તો કળી ન શકે ઋષિ મુનિ ડાહ્યારે.

પૂર્વછાંયો.

એમ ઇચ્છા ઉપની, ઊર્વેદ્રની એકવાર;
 આગતાની અણખતી, પૃથ્વી પડ્યા પ્રતિહાર.

કડવું ૬ કું. વલણ.

એણીપેરે જોડ્યા તે નારદ સારજી, સનક સનાતન બાંધવ ચારજી
 દર્શને આવ્યા તે પ્રભુજીને દ્વારજી, ત્યારે હવે તો હાહાકારજી

ઉથલો.

પ્રભુજીને દ્વાર આવ્યા, એક સમે મુનિ ચાર;
 સંક્રામલ વપુ કમલલોચન, કમલપુત્ર કુમાર.

રાગ ધોળ.

એક સમે શ્રી સનતકુમારે, જ્યાં વિષ્ણુ વસે છે;
 આવ્યા બ્રહ્માના સુત ચારે, જ્યાં વિષ્ણુ વસે છે;

જેનો પંચ વરસનો વેષરે, જ્યાં; જેનો ચૌદ ભુવનમાં પ્રવેશરે,
 તે તો કાડા કરે દિનરાતરે, જ્યાં; નિત ગાયે ગોવિંદની ખ્યાતરે,
 એના મનમાં ધણો છે મોદરે, જ્યાં; માંહોમાંહે કરે છે વિનાદરે,
 મૂખે આચરે ચારે વેદરે, જ્યાં; મનમાં નહીં ભેદભેદરે,
 થયા કલ્પકહેતાં કંઈ કાળરે, જ્યાં; દીસે પંચ વરસના બાળરે,
 આવે વેગ ધરી વૈકુંઠરે, જ્યાં; હરિ મુખ જેવા ઉત્કંઠરે,
 હતા જ્યવિજ્ય છડીદારરે, જ્યાં; દ્વિજ દોડીને આવ્યા દ્વારરે,

તેણે રોક્યા છે ઋષિજનરે, જ્યાં; ત્યારે ક્ષોભ પામ્યા મુનિ મંતરે, જ્યાં;
 તેણે દીઠી, નહીં દુરમીટરે, જ્યાં; કોણે નવ દુષ્ટ્યા પ્રહતી દીંટરે, જ્યાં. ૭
 મન ઉપન્યું દુઃખ અપારરે, જ્યાં; જેને અતિ ઘણો અધિકારરે, જ્યાં;
 જેને શંકર નમાવે શીશરે, જ્યાં; જેને આદર દીઝે છે ઇશરે, જ્યાં. ૮
 જેને એસાડે અજ ઉછંગરે, જ્યાં; જેનું કદી નહીં મન ભંગરે, જ્યાં;
 જેનું સદા હરિસું ચિત્તરે, જ્યાં; જપે કમળાકાંતને નિત્યરે, જ્યાં. ૯
 જેનું મન રહે દીન રાતરે, જ્યાં; નિત્ય જોડે પ્રભુજીની ખ્યાતરે, જ્યાં;
 તેણે પોળીઆનાં મુંણી વેણરે, જ્યાં; રીસે રાતાં થયાં છે નેણરે, જ્યાં. ૧૦
 લાગ્યું મુનિ તણે મન દુઃખરે, જ્યાં; ઋષિ કોઘેથી જોલીઆ મુખરે, જ્યાં;
 તેને શાપ દીધો મુનિયે લાહરે, જ્યાં; તમે દુષ્ટમા રહેશો આહરે, જ્યાં. ૧૧
 એમ આચર્યા અહમ્કારરે, જ્યાં; કીધો પોળીઆને તિરસ્કારરે, જ્યાં;

પૂર્વકાંચો.

પોળિયાનો તિરસ્કાર કીધો, ઋષિએ તતખેવ;
 પણ પુત્ર અહ્માતણા, તેને રક્તેગુણની ટેવ. ૧૨

ઉચ્ચલો.

રક્તેગુણની ટેવ તેને, રાય સાંભળ સર્વથા;
 જ્યવિજ્યને શાપ હવો, તેહની કહું હવે કથા. ૧૩

કડવું ૭ મું.-વલણ.

વળતા જોડ્યા તે નારદ મુન્યજી, સાંભળ પાવન કથા રાજનજી;
 ત્રણ ભુવન જેથી થાય પાવનજી. ૧

રાગ રામગ્રી.

ત્રણ ભુવન જેથી થાય પાવન, તજે ત્રિવિધના તાપ;
 જ્યવિજ્યનો કર્યો અનુગ્રહ, જે સનકકેરે શાપ. ૨
 સનકે શિર શાપ દીધો, દારકેરા દાસ;
 નેત્ર ભરતા દુઃખ ધરતા, આવ્યા પ્રભુજીની પાસ. ૩
 નિમિત્ત લેખે નિપન્યું, તે બાલિયું જમદીરા;
 ધાધ પ્રભુજી દાર આવ્યા, સર્વ નામે ત્રીશ. ૪
 પારસ્વદ વળતું જોલિયો, તમે સાંભળો મહારાજ;
 સનક સનકાદિક ચાર મુન્યે, શાપ દીધો આજ. ૫

વિપ્રને અમે વારિયા, તમ આજ્ઞાને અર્થ;
 વારુ કહેતાં થયું વસમું, ઉપન્યો અનર્થ;
 બ્રહ્મશાપે પરજળું ને, દુઃખ પામે દેહ;
 સ્વામી તમે કરુણા કરો, તાપ નિવારો તેહ.
 સ્તુતિ કરીને શિર નમાવે, આંગળીઓ લીધી દંત;
 શાપકરે તાપથી, ઉગારીએ ભગવંત.
 પૂર્વે તપ જપ ધ્યાન માંહે; નાથ રાખી ન્યૂન;
 તે પુણ્યે પૃથ્વી પડું, અવતર્યા આછે પૂન્ય.
 વૈકુંઠમાં જે આવિયા, તે જીવ બીજે ધામ;
 જાએ નહીં પાછો કદા, કષ્ટએ ન લોપે કામ.
 શરણુ આવ્યા તણો મહિમા, થાઓ અશરણુશરણુ;
 જન્મનું જોખમ ટળે, માથે મળે નહીં મરણુ.
 પરમ પદ છે પ્રાણીને, વૈકુંઠકરો વાસ;
 જિહાં અજરામરપણું, યમદૂતનો નહિ ત્રાસ.
 તો અમે કેમ પડું પૃથ્વી, કહો કમલાનાથ;
 વૈકુંઠવાસી શરણુ સેવક, શિર તમારો હાથ.
 અવિનાશી કરો દુઃખથી, દૂર જાતાં દેવ;
 મેત્રમાંથી જળ ઝરે, જેમ મેઘ મસ્તક નેવ.
 મહારાજની ઇચ્છા વિના, એ નિપજે કેમ કામ;
 અનુગ્રહ એવો કરો, જે શીઘ્ર આવીએ હામ.
 અધક્ષણ અળગા મા રહેજે, હૃદયેથી શ્રીરણુછોડ;
 એ જ માગું તમ કને, સ્વામીને બેહુ કરજેડ.
 જિહાં વસુ તિહાં રાત દિવસ, ચિત્તમાં રહે ચંત;
 બીજું અવર માગું નહીં, બ્રહ્માંડમાં ભગવંત.
 જળતા તે વિષ્ણુ બોલિયા, તમે મા ધરો ચિતાય;
 કરશે અનુગ્રહ તમતણો, જ્યારે સનકજ થાશે સહાય.

પૂર્વછાંયો.

સનક થાશે સહાયરે, આવિષ્ણુ વાણી વહે;
 નિમિત્ત લેખએ નીપન્યું, ઉચાટ મા ધરશે હૃદે.
 પારસ્વદશું બોલિયા, પરિબ્રહ્મ અણિપેરે વાણુ;
 પછે આદર કીધો ઝંપિનો, સ્વયં સારંગપાણુ.

ઉથલો.

સ્વયં સારંગપાણુરે, આદર દીધો અતિ ઘણો;
નારદ મુનિ કહે સુણો રાજા, કહું મહિમા તેહ તણો.

૨૧

કડવું ૮ મું-રાગ તોટકની દેશી.

મહિમા સાંભળ રાજા શ્રવણે ધરી, સંભળાવું જોડ્યા જે દેવ હરી. ૧
આવ્યા સનક કુમારસું આદિકૃષ્ણ, જેના વદનમાં શારદા સહસ્ર મુખી. ૨
દીઠા કમળાવરે ઋષિ કોધ ધર્યાં, સ્તુતિ કરી શ્રીવરે હાથ ધર્યાં. ૩
ઋષિ આવો પધારો બિરાજે મુખે, મારું મન દુઃખ પામે તમારે દુઃખે. ૪
એવું કોણ જે દુભી શકે તમને, જેણે તમને દુભાવ્યા તેણે દુભાવ્યા અમને. ૫
મુને વિપ્ર વહાલા ધણું પ્રાણુથકી, તે તો પ્રીછજે વિષ્ણુ પુરાણુથકી. ૬
હું તો વિપ્રને વૈકુંઠમાંથી લજું, દુભે વિપ્રને તો કમળાને તજું. ૭
મારું સર્વસ્વ વિપ્ર છે મુજ હૃદયે, જેની સાક્ષ બ્રહ્માંડમાં વેદ વદે. ૮
મેં તો વિપ્ર પ્રસાદે ધરણી ધરી, મારી વિપ્ર પ્રસાદે માયા પંસરી. ૯
મેં તો લક્ષ્મી વિપ્ર પ્રસાદે વરી, મેં તો વિપ્ર પ્રસાદે સૃષ્ટિ કરી. ૧૦
જય વિપ્ર પ્રસાદથી મારે સદા, લય પ્રસાદે વિપ્ર ન લાગે કદા. ૧૧
અદ્ભુત લીલા મારે આદિ થકી, તે તો વિપ્રના આશિર્વાદ થકી. ૧૨
દ્વિજ નિયમ ધરી જપતપ સાધે, મુજ મંત્રને દૈવતે મુને આધે. ૧૩
નિત્ય કામદૂધા વિષે ઈંદ્ર ધરે, ઋષિએ મુને રાખીએ એણીપરે. ૧૪
જેમ શીતલ જલે કરી સ્નાન કરે, શુચિભૂત થઈ મારું ધ્યાન ધરે. ૧૫
જપ તપ ક્રિયા કરી દેહ દમે, પંચ અક્ષ હોમી હવિષ્યાન્ન જમે. ૧૬
દેવ પિત્રિ ત્રિલોક તે તૃપ્ત કરે, શાલિગ્રામ શિલાશિર તુલસી ધરે. ૧૭
સારે ઈંદ્ર પ્રસન્નતા મન પામે, પૃથ્વીપર મેઘનું નીર નામે. ૧૮
થાએ ઔષધિ અન્ન અપાર તેથી, પામે તૃપ્ત ધણું સંસાર એથી. ૧૯
એમ સૃષ્ટિ સદા ઉત્પન્ન થાએ, કરે વિપ્ર દુઃખ ક્રિયા વિશ્વ જાએ. ૨૦
તેણે વિપ્ર વહાલા મુજ પ્રાણુ થકી, તે તો પ્રીછજે વિષ્ણુ પુરાણુ થકી. ૨૧
ધણું વિપ્ર વહાલા મુને મનમાંહે, જેને યજ્ઞ જગત તૃપ્ત થાએ. ૨૨
ત્રિલોકના સ્થંભ તે વિપ્ર બાણું, કેટલોક મહિમા હું મન આણું. ૨૩
નહીં ભિન્નતા વિપ્ર ને વિષ્ણુ વિષે, કોઈ બાણુતો જૂદે રૂપે રખે. ૨૪
જુગમાંહે જે દ્રેષ; કરે દ્વિજનો, તે તો વેરી થાએ બાલા મૂજનો. ૨૫
એમ વિષ્ણુ જોલે વિપ્ર લણી, સારે સ્તુતિ કરે છે કુમાર ધણી. ૨૬

કર જોડીને શિશ નમાવી રહ્યા, ગુણુ સ્વામી તમારાં નવ જાણ્યે કહ્યા. ૨૭
 મુખ વાણી જોલે ગદગદ ગીરા, મુનિ જોલ પામ્યા મનમાંહે ખરા. ૨૮
 અમે પશ્ચિમ યુદ્ધિયા વિપ્ર કહાવું, ક્ષણમાં ગુણુ રાજસી મન લાવું. ૨૯
 તમ સેવકને અમે શાપ દીધો, રમાનાથ ક્ષમા કરી તેજ લીધો. ૩૦
 તે માટે મહારાજ અમે આજ માગું, કર જોડી કૃપાનાથ પાણે લાગું. ૩૧
 અલિલાષ થયો ગુણુ કીર્તિ ગાવા, ગુણુ આપજો છંદ પ્રબંધ થાવા. ૩૨

પૂર્વછાંયો.

ધરી અહા કૃપાએ કરી, નિશ્ચયે વર્ણવું જુગદીશ;
 અકળ લીલા આગરું, ચરણે નમાવું શીશ.
 એમ સૂત અહ્લાતણા, વરસ પંચને અનુમાન;
 ભક્તિ માગું ભક્તવચ્છલ, ભૂવનપતિ ભગવાન.

કંઠવું ૬ મું.—વલણ.

વળતા જોલ્યા તે નારદ વાણુજી, સાંભળ રાજા ચતુરસુખાણુજી;
 સ્તુતિ કરે છે ગલ્ય ગીરવાણુજી.

રાગ સામેરી.

સ્તુતિ કરે મુનિ સનક મનોહર, સાર સુંદર વાણુ;
 વેદોક્ત સ્વર્ગ પદ અગોચર, ગીત ગલ્ય ગીરવાણુ.
 સનક સનકાદિક સ્તવે, જ્યકૃત તમો અવિનાશરે;
 અહા પુરણુ નંદ માધવ, નિવારણુ ભવ ત્રાસરે.
 જગત મંગલ કરણુ કેશવ, પ્રણત જનપ્રતિપાલરે;
 પરમ કરુણાસિંધુ સાગર, શ્રીવર દીનદયાળરે,
 સર્વવ્યાપક સર્વથાપક, ઝુરાસુર સંસારરે;
 રૂપ નિર્ગુણ ત્રિગુણાતીત, ત્રિગુણાકારરે.
 નિરંજન ભવસાત્તલંજન, દુષ્ટગંજન દેવરે;
 ભક્તવત્સલ પદ અવિચલ, કુશલ કરુણા દેવ રે.
 સનકસહાયક વિશ્વનાયક, અકલ વાયક વેદરે;
 ગુણુ સ્તવે મુખ ચારથી, અહા ન જાણે ભેદરે.
 ગરુડ ગામી જગતસ્વામી, અલખ નામી આશરે;
 ત્રિલોકવાસી રૂપરાશી, પ્રકાશી સ્વયંવર, નાદરે.

- વરણ મેઘશ્યામ સુંદર, પીત પટ પરિધાનરે;
કંઠે કૌસ્તુભ ઝળહળે, તેજ કોટિ સુરજ સમાનરે. ૯
- રત્ન સ્પષ્ટિક જડિત મસ્તક, મુગટ કુંડલ કાનરે;
વદન કોટી મદન શોભા, ધરણુ શ્રી ભગવાનરે. ૧૦
- ચતુરભુજગજ સુંઠ સરિખા, દીસે શોભિત શ્રીકારરે;
બેરખા મણિ કનક વેલિયાં, ચુનીના ઝલકારરે. ૧૧
- ઉર વિષે શ્રીવત્સલાંછન, કમળનાભ મોરારરે;
મધ્ય ધમકે ગોપ્રણી, નેપૂર ચરણુ ઝમકારરે. ૧૨
- કરણુ કમળાસંગ કેશવ, લલિત લીલા વિલાસરે;
નિગમ અગોચર ગુણ ગોવિંદ, જગતના તમે ધારરે. ૧૩
- તમે માતા તમે પિતા, મહાવર ભગિની બ્રાતરે;
તમે સ્વામી તમે નાયક, વિશ્વપતિ વિખ્યાતરે. ૧૪
- તમથકી બ્રહ્મા, એકાદશ-રુદ્ર ને ઋષિ જનરે;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ પણ, તમ થકી થયા ઉત્પન્નરે. ૧૫
- તમ થકી આ વિશ્વ બાધું, ભુવન ચૌદ પરીઅંકરે;
વર્ણુ બાવન વિસ્તર્યા, અધિકો નથી કોઈ અંકરે. ૧૬
- વર્ણુ ત્રેપનમો તમે, બાવનથી જે બહારરે;
પચાસ ને બે પરવર્યા, તેના તમો આધારરે. ૧૭
- પામશે જે પ્રભુ તમને, વામશે દુઃખ દેહરે;
આપથી અભિમાન જશે, મૂલ મારગ એહરે. ૧૮
- તેજ માટે નાથજી, અમે માગું નિરધારરે;
ચરણુ શરણુ રહું સદા, આપો એવો અધિકારરે. ૧૯
- અમે તમથી ઉપન્યા, આ જગત ભેલાં જંતરે;
અજાણે અપરાધ કીધો, ભૂલ પડી ભગવંતરે. ૨૦
- પારસ્વદને અમે ગ્રા, શાપ દીધો શીશરે;
હવે તેનું જે કહ્યું તં, કીજીએ જગદીશરે. ૨૧
- ધૃતિએ સૃષ્ટિ રચો, બેઠા કરો કાંઈ બ્રાતરે;
શ્રુતિને સૂઝે નહીં, વિજ્ઞાન તમારી વાતરે. ૨૨
- સુરાસુર સરન્થ્યા તમો, જુગતે તે કહાવો જુધરે;
જગદીશ કીધી જુજવી, ભેતાં તે બેહુની બુધરે. ૨૩

અમને ઋષિ કીધા તમે, જપ તપ કરવા કાળે;	
અધિકાર આપો અતિ ઘણો, મૂલથકી મહારાજે.	૨૪
વાયકસિદ્ધિ અચલ આપી, તે તમે નર્વાણુરે;	
વિપ્ર વાયક નવ ફરે, તમ પ્રતાપે પ્રમાણુરે.	૨૫
શાપ આશીર્વાદકેરાં વિપ્ર જોલે વેણુરે;	
જે ઉપર ઈચ્છા તમારી, જેવી પંકજનેણુરે.	૨૬
એવાં વાયક વિપ્રનાં, તે સાંભળ્યાં શ્રીનાથરે;	
ઋષિ પ્રત્યે જોલિયા, મનમાં થયા રળીઆતરે.	૨૭
મહારાજ માગું તમ કને, કરુણા કરો મનમાંહેરે;	
જયવિજયનો કરો અનુગ્રહ, જે શીઘ્રઆવે ઇંદ્રાયરે.	૨૮
વળતા તે વાડવ જોલિયા, તમે સાંભળો શ્રીપત્યરે	
ભકિતભાવે અહીં આવે, સાત જન્મે સત્યરે.	૨૯
વેરભાવે આવે અહીં, ત્રણ જન્મે જોહું જનરે;	
જે વચનમાંથી જે ગમે તે, વાત ધરવી મનરે.	૩૦
વળતા તે પારસ્વદ જોલિયાં, મસ્તક નામી ચરણુરે;	
વેરભાવે અમે ભજીશું, શિઘ્ર આવિશું મરણુરે.	૩૧

પૂર્વછાંયો.

શિઘ્ર જઈ આવિએ શરણુ, અમે વસાવશું જઈ વેરરે;	
એમ કહી અવતાર લીધો, કશ્યપ ઋષિને ઘેરરે.	૩૨
હવે તેની કહું કથા, તે સાંભળ લુપત્યરે;	
જયવિજયનો જન્મ થયો, સુણુ તે તણી ઉતપત્યરે.	૩૩

કડવું ૧૦ મું. વલણુ.

પછે વળી જોડ્યા તે મુનિવર સત્યજી, સાંભળ રાજા પ્રભુજીની ગત્યજી;
 દૈવે કીધા તે દૈત્ય ઉતપત્યજી, શાપ પામી પડ્યા પૃથ્વીપત્યજી. ૧

ઉથલો.

દૈવે કીધા દૈત્ય ઉત્પન્ન, જુદું કરવાને કાળ;	
અવનિમાંહે અવતાર લેવા, મંન ધર્યું મહારાજ.	૨
કશ્યપ ઘેર ફુંવર પ્રગટિયા, દિતિસુત દુરભુદ્ધ;	
સમે વનાની સંતતિએ, સુર સાથ કીધું જુદું.	૩

રાગ સામેરી.

એક સમે ક્ષયપ ઋષિ પોતે, તે તો અહ્માના પૂત્રે;	
જેને ઈંદ્ર, રાવ, મારુત સુત, મોહું ઘાણું ધરસૂત્રે.	૪
ધર્મ ઈર્મ પાળે પરિપૂરણ, ચૂકે નહીં ક્રોધ કાળરે;	
શિશ જટા પંચકેશ વધારી, પ્રજ્વલણા પ્રતિપાળરે.	૫
ધર્મધુરંધર દેવ દયાનિધિ, જ્ઞાનપણે ગંભીરરે;	
સ્નાન સંધ્યા ખટકર્મ ઉપાસી, ધ્યાન ધરે મન ધીરરે.	૬
અંગ સદા શુચિભૂત રહે, સત્ય વાયક પરમ પવિત્રરે;	
પ્રેમેશું પૂરણ અહ્મને પ્રણવે, વર્ણવે વેદચરિત્રરે.	૭
વેદ પુરાણ ને યજ્ઞ જે જે તપ, મંત્ર ભણે સ્તુતિ સ્તોત્રરે;	
પાવકકુંડ પ્રદીપ્ત કરીને, હોમે અગ્નિહોત્રરે.	૮
દ્વાદશ નાર તેના ધરમાહે, કામિનિ મહા કુલવંતરે;	
તેથકી સૃષ્ટિ સુરાસુર ઉપની, નિપન્યા રૂપ અનંતરે.	૯
રાક્ષસ જક્ષ પિશાચ ને પન્નગ, વાધ વરાહ ને વૈતાળરે;	
મેઘ મારુત ને ભયંકર દુષ્ટો, એટક ને ચાંડાલરે.	૧૦
દ્વાદશ કામિની ક્ષયપકેરી, ભોગમાયાનું બુથરે;	
એકથી ઉપજે દુષ્ટ ને દુસ્તર, એકથી ઉપજે શુદ્ધરે.	૧૧
તે માટે કહું સાંભળ રાગ, વિસ્તારીને વાતરે;	
એક સમે ઋષિ ક્ષયપ પોતે, સંધ્યા સમે વિખ્યાતરે.	૧૨
પાવડીએ ચઢી દ્વાર પધાર્યા, માર્જન કરવા કાળરે;	
દ્વિતિએ ત્યાં સ્વામી નિહાળ્યા, આવી માગ્યું મહારાજરે.	૧૩
પુત્રનું દાન આપો હુંને સ્વામી, ઇચ્છા ઉપની આજરે;	
તે માટે તમને આ વેળા, કહું છૌં લોપી લાજરે.	૧૪
એવું મુણી ક્ષયપ બોલ્યા, સાંભળ નિર્લજ નારરે;	
સમે વના નવ માગીએ મુખે, મનમાં વાત વિચારરે.	૧૫
સમે સંધ્યા પણ થવા આવી, અગ્નિહોત્રમાં દેવો હોમરે;	
થાય અસુર ભે આથમે સૂરજ, આવજે ઉગમતે સોમરે.	૧૬
એવું મુણીને સુંદરી બોલી, સાંભળો સ્વામી વાતરે;	
પ્રાણ પાહું અંગીકૃત કીધા, વણનાથ ન પડે રાતરે;	૧૭
તે સાંભળી મુનિ ક્ષયપ બોલ્યા, તું કામિનિ કલેશ મૂળરે;	
શા માટે ઉપજ્ઞવેછ સુંદરી, પેટ વલોરીને શૂળરે.	૧૮

ઉપજશે અતિ બલવંત તારા, પુત્ર વડા દુર્બુદ્ધરે; ૧૯
મહોદો કુટુંબકલેશ લગાડશે, જોરે જગાડશે જુદ્ધરે.
રુદ્રતણી છે પ્રદોષ વેળા, મને રોષ ધરે જટાધારીરે;
તેમાંથી ઉત્પાત જ થાશે, નિશ્ચે તે નિરધારીરે. ૨૦
સમજવી સમજે નહીં સુંદરી, ચડ્યું અંગ અભિમાનરે;
પછે ઋષિજીએ પરવશ થઈને, આપ્યું પુત્રનું દાનરે. ૨૧

પૂર્વજાંચો.

આપ્યું પુત્રનું દાનરે, અબલા મન હરખી ધણું;
થયા પુત્ર બે તેહને, કહું સાંભળ પ્રાક્રમ તેતાણું. ૨૨
જે દહાડાના આદર અવતર્યા, જ્ય વિજય બે વીર;
તે દહાડાનું મેઘ મહીપર, પૂરું ન મૂકે નીર. ૨૩
મંદિરમાંથી ભાંભરે, અર્ધ નિશાએ ઘેન;
સ્વાન મુખ ઉંચે રહે, એમ થાય છે અપચેન. ૨૪
ધણુધણુ ધરણી એક વાયક, પડે ભાંગી ભાંડ;
શૈલ વાયુ ભોમ ગાજે, ખળખળે બ્રહ્માંડ. ૨૫
વૃક્ષ સૂકે કાન ફૂકે, ધરણુ ધણુધણુ શુન;
રુધિર વરસે સર્પ સરખું, રહ્યા મહાજન મુન્ય. ૨૬
મધ્ય રાતે વાયસ બોલે, કરે કાગારોળ;
પ્રાતરકાલે શ્વાન બોલે, હોય હાલકલોલ. ૨૭
અકાલે વરસાદ વરસે, ચડી અકસ્માત;
પડે પહાણુ વ્યોમથી, એમ થાયે ઉલ્કાપાત. ૨૮
આદરમાંહે આવિઆ, લઈ વિજય સાથે વેર;
એનીપેરે અવની વિષે, થાય આગમજથી એ પેર. ૨૯
દિતિ મનમાં મોહ વાધ્યો, પતિએ પૂરી આશ;
સદાશિવને લોપિયા તે, કાપીયા અવિનાશ. ૩૦

કડવું ૧૧ મું.—રાગ વેરાડી.

૩ જિતી ફળ પુત્રનું સ્વામી, પામી પરમાનંદ નારી;
૪ હે દહાડે ચડતી કળા કામિની, મુખ પુનમનો ચંદ નારી. ૧
૫ વિશાળ બે વાંકી ભમરે, પ્રાણી ન આવે પાસ નારી;
૬ જુએ તે બીહે મનમાં, એમ પમાડે ત્રાસ નારી. ૨

- જેરે અબુકે લલાટની લાવણુ, દામિની કોટ કપોલ નારી;
અંગ વાધ્યો બિહરંગ ધણેરો, તન દિસતી ઝાકમઝોલ નારી. ૩
- મચ્છર મનમાં ધણો ધરે માનિની, બોલે બલભચ્યા બોલ નારી;
તણુ ભુવનમાં કોઈ નવ દેખે, પોતાને સમતોલ નારી. ૪
- ધર્મની વાતમાં દેવ કરે, નહીં ભૂદરજીપર ભાવ નારી;
જીની પ્રકૃતિ ટળી ગઈ કામિની, નવો અન્યો દેખાવ નારી. ૫
- સાસરિયામાં સહુને વઢે, રઠ લીએ તે ન મેલે વાત નારી;
જેમ ધણો ઘરમાંહે જગાડે, રીશ કરે દિન રાત નારી. ૬
- અદિતિની અણખત કરે, તે ઉપર આણે રોષ નારી;
ભૂષણુ વસ્ત્ર નવાં નવાં જોઈએ, રાખે નહીં સતોષ નારી. ૭
- સન્મુખ કોઈ નિહાળી શકે નહીં, તેવું થયું છે સ્વરૂપ નારી;
બોલાવે તે બીહે મનમાં, જાણે હમણાં કરશે કોપ નારી. ૮
- ગલ ધરે ગજગામિની ગવે, આવે આંગણાં બહાર નારી;
ચરણે ચાલે ને ધરણી હાલે, શિર શેષ ન ઝીલે ભાર નારી. ૯
- એમ કરતાં ખટ માસ જ થયા, સાતમે સંકટ થાય નારી;
આદરમાં ઉત્પાત જ માંડે, અતિ ઘણું અકળાય નારી. ૧૦
- દોહલા દિન પૂરા કરે કામિની, રહ્યું ક્ષણું નવ જાય નારી;
માંડ કરી દિન રાત જ કાઢે, પણ પૂરું અન્ન ન ખાય નારી. ૧૧
- ત્યાં ધણા જોશી ડાઘ ડોસી, મળી મંત્રનાં પાણી પાય નારી;
ચક્રાવાતી વિધિ સંભળાવે, ગર્ભપીડા જોયી જાય નારી. ૧૨
- ગીત કથા ને કૌતક વાર્તા, સંભળાવે ઋષિ જન નારી;
પંડિત પુરોહિત રક્ષા આંધે, ઋષિ કરે હવન નારી. ૧૩
- એમ કંઈ દુઃખમાં દિન નિર્ગમ્યા, પૂરા થયા દશ માસ નારી;
તેવે સમે ચતુરાનન આવ્યા, કીધી વાત પ્રકાશ નારી. ૧૪
- કુખ વધૂને બહુ દુઃખદાયક, ઉપન્યા ઉગ્ર અચ્ચર નારી;
ચૌદ ભોવનને ચાક ચડાવશે, કહાવશે કેવલ કૂર નારી. ૧૫
- પીડશે પુત્ર પ્રજા સંધળીને, આદરશે બહુ પાપ નારી;
જય વિજયનો અવતાર થયો છે, સનક ઋષિને શાપ નારી. ૧૬
- એવું સુણી અબલા ભય લાગે, ભાંગે તે મનનો હરખ નારી;
ગર્ભ વિષે મૃત રાખી રહી છે, સંકટથી સત વર્ષ નારી. ૧૭

જાણે રઝે સુત જન્મ ધરે તો, પૃથ્વી પીડા થાય નારી;
 મેદિનીનું દુઃખ સતમાં જાણી, પ્રસવે નહીં જુગમાંહ નારી. ૧૮
 સુંદરી સકષ્ટ ભોગવે ભારી, તે વાત જાણી ત્રિપુરાર નારી;
 વેશ ધરી અખંધુતજકેરો, શંકર આગ્યા દાર નારી. ૧૯
 ચરણે લાગી ચતુરા પરિબ્રહ્મને, મહાદેવ જોડ્યા વાણ નારી;
 ગર્ભ હવે પ્રસવ સતી શિશ્રથી, વર આપું તે જાણ નારી. ૨૦
 વિખણુતણા એ વેરી થાશે, જિતશે બાધું જગત નારી;
 પણ એને ઘેર પુત્ર રૂપે, અવતરશે એક ભક્ત નારી. ૨૧
 એમ કહી તટલાલ થયા, ઉમયાવર અદૃષ્ટ નારી;
 માતુનીએ મન માંહે વિચારયું, સરજું સારે સૃષ્ટ નારી. ૨૨
 દિતિએ પછી પુત્ર પ્રસવ્યા, જોલડીએ જોહુ બાલ નારી;
 રૂપ લયંકર ઉગ્ર મહા બલ, ભૂ અન મુખ કરાલ નારી. ૨૩
 વાજે ઢોલ નિશાન ને દુંદુભિ, નાદતણા નિર્ધોષ નારી;
 ગંધર્વ ચારણ જુથ બંધીજન, મોતીએ પૂચ્યા ચોક નારી. ૨૪
 દીસતી કંચન જેવી કાયા, પુત્ર નિહાળે માત નારી;
 વહાલ કરી જોડાવે એને, મહા બળિયા વિખ્યાત નારી. ૨૫
 હરખ ધરી ધરી લાડ લડાવે, જાળવે જીવની પેર નારી;
 આળનીતા ઉછાંછળા કુંવર, મોકલે નહીં પરઘેર નારી. ૨૬
 એમ કરતાં એક સંવત્સર, પુત્ર રહ્યા વશ માત નારી;
 પછે આંગણાં બહાર ફેરે, તે મહા બળિયા વિખ્યાત નારી. ૨૭

પૂર્વછાંચો.

મહા બળિયા વિખ્યાતરે, બાળક જે ઉત્પન્ન થયા;
 મુનિવરને માને નહીં, તેણે અધર્મી અસુર કહ્યા. ૨૮
 દિતિ એાદર અવતર્યા, તેણે કહેવાણા દૈત;
 અચ્યુતયું આશુચિતપણું, નહીં પ્રભુજીપર પ્રીત. ૨૯

ઉથલો.

નહીં પ્રભુપર પ્રીતરે, નારદ મુનિ વાણી વહે;
 બળિઆ બાંધવ ઉત્પન્ન, (થયા) તે વાત ધરજે હ્રદે. ૩૦

કડવું ૧૨ મું-વળણ.

વળી વળી જોડ્યા તે નારદ વાણુછ, સાંભળ રાજ તે ચતુરસુખાણુછ;
 દાનવ પ્રગટ્યા તે મહા ભેરાણુછ.

ઉથલો.

નેરાવર જુગમાંહે પ્રગટયા, કરે અસુર ઉન્માદ;
અળિયા અંધવ બે થયા, સુર સાથે કીધો વાદ.

૨

રાગ સારંગ.

કમ્પને ઘેર અવતર્યા,	તે કૂર રૂપે કુમારે;	અલવંત બહુ	
હિરણ્યાક્ષ હરિણ્યકશિપુ,	નામ પાડ્યાં નિર્ધારે.	અલવંત બહુ	૩
આવી પીડે આંગણે,	વર્ષ એકને અતુમાનરે;	અલવંત બહુ	
સાહી લાવે ગગનમાંથી,	સૂરજ સહિત વિમાનરે.	અલવંત બહુ	૪
હી વળગે આલને,	તારાને પમાડે ત્રાસરે;	અલવંત બહુ	
ચંદ્રમાને કર ધરે,	ને પ્રેરે ઉચે આકાશરે.	અલવંત બહુ	૫
નિર્જતાં દિગ્પાલ હોલે,	પાડે પર્વતશૃંગરે;	અલવંત બહુ	
ભોમ ઉપર લાર લાગે,	ખળલજે નવ ખંડે.	અલવંત બહુ	૬
આલપણામાં બળ એવું જે,	મંહી મેલે માનરે;	અલવંત બહુ	૭
તેવા દાનવ થયા પ્રૌઢ,	થરથરે અહ્માંડરે.	અલવંત બહુ	
પાતાળમાંહે પરવરે,	દાનવ વધારે દ્વેષરે;	અલવંત બહુ	૮
પુછ તાણે પત્તગતું,	સૂતો જગાડે શેષરે.	અલવંત બહુ	
પરણ સાથે વઢવા માંગે,	હાડે જલ અધોરરે;	અલવંત બહુ	૯
નીરકેરા નાથ પાસે,	અસુર માગે ભોગરે.	અલવંત બહુ	
અમર સાથે આથડે ને,	કરે સખજો ક્રોધરે;	અલવંત બહુ	૧૧
જગનમાંહે લાગ માંગે,	શીખવે પ્રયોધરે.	અલવંત બહુ	
કરે અદાવત ઈંદ્રની સાથે,	સુરશું રાખે વેરરે;	અલવંત બહુ	૧૧
ચૌદ ભુવનમાં ગદા ગ્રહીને,	ફેરવે ચારે મેરરે.	અલવંત બહુ	
કોપવાન કુબેરશું થઈને,	રત્ન માંગે રોકરે;	અલવંત બહુ	૧૨
વાજ આણ્યું વિશ્વ બાધું,	ત્રાહે ત્રાહે ત્રિલોકરે.	અલવંત બહુ	
દિગ્પાલકેરા ગજકેરા જખ,	દંત તાણી સહાયરે;	અલવંત બહુ	૧૩
શુંદ સાહીને ફેરવે,	વારી ન શકે ક્રોધરે;	અલવંત બહુ	
કરે ક્રીડા સિંધુમાંહે,	રમે લાતોલાતરે;	અલવંત બહુ	૧૪
સાત સાગર ભેળાવે ભેળા,	ઉલટે ઉત્પાતરે.	અલવંત બહુ	
ઋષિ સાથે વેર રાખે,	દુર્મતિ મહાદુષ્ટરે;	અલવંત બહુ	૧૫
વાધીઆ અહ્માંડ સુધી,	થયા પ્રૌઢ પુષ્ટરે.	અલવંત બહુ	

અચલ મોટા કરે ઉંચા, ચાલવે ચોખુંટરે;	અલવંત અહુ	
આકાશ ચાટે જીલશું, જેમ વૃક્ષને વળગે ઉંટરે.	અલવંત અહુ	૧૬
ભય ધરે નહિ મન વિષે, અલવે વખાણે આપરે;	અલવંત અહુ	
પુણ્યનો મારગ પરહરીને, પંડે આચરે પાપરે.	અલવંત અહુ	૧૭
નારદ મુનિ સંખ્યા કરે, એક સમે ગંગાતીરે;	અલવંત અહુ	
દૈત્ય હિરણ્યકશિપુ બંધુ, ઉભો રહ્યો છે વીરરે.	અલવંત અહુ	૧૮
નીર નાંખે છે ઋષિ સામું, હસે મુખથી મંદરે;	અલવંત અહુ	
ત્યારે નારદ જોલિયા, તુંને મારશે ગોવિંદરે.	અલવંત અહુ	૧૯
પછે દાનવ કહે ઋષિજી, કોણુ છે એ ભૂપરે;	અલવંત અહુ	
એને મારું કાં મરું, તે દાખવોની ભૂપરે.	અલવંત અહુ	૨૦
ત્યારે નારદ જોલિયા, એ છે દેવનો દેવરે;	અલવંત અહુ	
પીડાકરીશજ્ઞે અમરને, તો આવી મળેતતખેવરે.	અલવંત અહુ	૨૧
ત્રણ ભુવનનો ભૂપ કહાવે, સર્વનો સ્વામીનરે;	અલવંત અહુ	
મુરામુર બ્રહ્માંડમાંહે, એ જેવો નહીં અન્યરે.	અલવંત અહુ	૨૨
એવું મુણીને કાપિયા, દૈત થયા કોધાંતરે;	અલવંત અહુ	
ગોવિંદજી વેર માંડિયું, આણુવા તેનાં અંતરે.	અલવંત અહુ	૨૩

પૂર્વછાંચો.

હું કરું કલ્પાંતરે, દૈત મન કોધ ભયો;	
તે તણો વિસ્તારે, શ્રીવારાહ પુરાણે વિસ્તરયો.	૨૪
વળી તેની છે કથા, શ્રી ભાગવત મોજ્જર;	
સંક્ષેપ માત્રે કહી વ્યાસે, પરીક્ષિતને સાર.	૨૫
રાય સાંભળ સત્યવાદી, તે તણું આખ્યાન;	
હિરણ્યાક્ષ મલ મારવા, વરાહ થયા ભગવાન;	૨૬

કડવું ૧૩ મું-વલણ.

વળી વળી જોડ્યા તે મુનિવર શુદ્ધજી, મનમાં કાપ્યો તે મહા દુર્બુદ્ધજી;
દાનવ આલ્યો તે જોવા જોદ્ધજી.

૧

ઉથલો.

જોદ્ધ જોવા આલ્યો દાનવ, દેવને દેવા દંડ;
ક્રીડાં મુજને મજે માધવ, જોણું તે ખંડોખંડ.

૨

રાગ વેરાડી.

- હિરણ્યાક્ષ હઠે ભરાણેરે, બીજે કાણુ છે મુજ સમાણેરે;
કાણુ દેવનો દેવ કહાવેરે, દૈત મારવા હામ ધરાવેરે. ૩
- એને ખોળી કહાડું કાણુ માંહેરે, જઈ જિતું રહેતો જ્યાંહેરે;
જાએ નાશી તો જિવતો ઝાલુરે, લાવી કારાગૃહમાં ધાલુરે. ૪
- એમ કહી મૂછે કર ધાલ્યોરે, યૌદ લોકમાં ખોળતો ચાલ્યોરે;
જઈ ઈંદ્રપુરીમાં પોતોરે, દૈત હીડે ધરેધર ભેતોરે. ૫
- કાંઈ માધવ મુજને દેખાડોરે, પુરુષોત્તમ દૃષ્ટે પાડોરે;
એશું અગ્નિ વિદ્યાએ ખેલુરે, દૃષ્ટે દેખું તો જાતો ન મેલુરે. ૬
- તમે સાંભળો અમર મેરરે, રાખે દાનવ સાથે વેરરે;
કરે દેવ તમારી સારરે, તેને ખોળી કાડું નિરધારરે. ૭
- એ તો મૃત્યુ અમરનું આણેરે, તેની ત્રેવડ કરવી આ ટાણેરે;
જેને મુનિજન સર્વ સંભારેરે, તેનું મુખ ભેલું છે મહારેરે. ૮
- કહાવે અમરતણો એ સ્વામીરે, બહુ વેશ ધરે બહુ નામીરે;
તમે દેખાડો એનું ઠેકાણુરે, નહિતર અંત તમારો આણુરે. ૯
- વળતા ખોલ્યા તે સર્વે સુરરે, તું તો કાંઈ નવ જાણે અસુરરે;
એ તો અખિલ જગતના વાસીરે, તું તો જોની સઘળે તપાસીરે. ૧૦
- એ તો કાયથકી નવ છેટેરે, પણ ખોલ્યા વિના નવ ભેટેરે;
ધર મૂકી વનમાં જાયરે, તેને સન્મુખ દર્શન થાયરે. ૧૧
- મોટા સદ્ગુરુ શિર થાપેરે, તે પણ એનું ઉપાસન આપેરે;
જે કાંઈ નિશ્ચિત સ્મરણ રાખેરે, તેને રૂપ રમાવર દાખેરે. ૧૨
- તુંને વેરલાવે લાગ્યો લક્ષરે, તોએ પ્રભુ થાશે પ્રલક્ષરે;
એની વાત બ્રહ્મા જાણેરે, મુખથી ચારે વેદ વખાણેરે. ૧૩
- તું તો બ્રહ્માને પૂછની ખ્યાતરે, જે જાણે છે એની વાતરે;
એવું સાંભળી બ્રહ્મા પાસેરે, દૈત આવ્યો છે એક શ્વાસેરે. ૧૪
- આવી ઉભો તે શિશ નમાવીરે, બ્રહ્મા પૂછે છે પ્રેમ જણાવીરે;
કહે પુત્ર આવ્યો છે કેમરે, કાંઈ માંડ્યો છે ઉન્માદ એમરે. ૧૫
- ખોલ્યો દૈત તે જોડી હાથરે, મારી વિનતિ સાંભળો નાથરે;
મુને નારદે જે કંઈ કહ્યુંરે, તે તો વચન હ્રદે મેં ગ્રહ્યુંરે. ૧૬
- તુંને મારશે માધવ રાયરે, જેનો મોટો ઘણો મહિમાયરે;
જેણે મધુકૈટભને માચ્યારે, મોટા બળવંત એથી હાચ્યારે. ૧૭

- તેને જાણો તમો મહારાજરે, તેને દેખાડી દોની આજરે;
કરી જુદું ને એને ગાળુરે, દૈત સધળાનું દુઃખડું ટાળુરે. ૧૮
- એવું સાંભળી બ્રહ્મા બોલેરે, કાંઈ પુરુષ નહીં એને તોલેરે;
એ તો આદ્યપુરુષ અવિનાશીરે, એની જોત જગતમાં પ્રકાશીરે. ૧૯
- એ તો ક્રાધના મારયો નવ મરેરે, એ તો તૃણના મેરુ કરેરે;
એને ખોળીએ જો જુગ બાધેરે, તો અદ્વૈત ભાવે નવ લાધેરે. ૨૦
- ધણા દિવસ લગે તપ સાધેરે, એક ચિત્ત કરીને આરાધેરે;
એને ચરણે જે તન મન અર્પેરે, રહી ચરણને સર્વે સમર્પેરે. ૨૧
- તેને મળે મધુસુદન પોતેરે, મન હંકાર સર્વે ખોતેરે;
તમો દાનવ કાંઈ નવ જાણોરે, બોલો હંકારે આપ વખાણોરે. ૨૨
- ગુપ્ત વેપાર કરો અણુલેખેરે, તે પણ દેવ અત્રીક્ષથી દેખેરે;
તેણે તમ ઉપર નિર્ધારેરે, મન ક્રોધ કરે કીરતારેરે. ૨૩
- સુર સધળા મેલી અભિમાનરે, ભાવે ભક્તિ કરે ભગવાનરે;
ગુણ ગોવિંદના નિત્ય ગાયેરે, તેને શ્રીહરિ થાશે સહાયેરે. ૨૪
- તમે ગુણ જો ગોવિંદના ગાયોરે, ક્ષણમાં સુર સરીખા થાયોરે;
એને સુર અસુર બે સરખારે, જેમ સધળે વરસે વરખારે. ૨૫
- તમો દુઃખ છો છો સુરની દેહરે, કરે સ્તુતિ પ્રભુજની તેહરે;
સ્તુતિ સાંભળી શ્રીવર રીઝેરે, સુણી ગોવિંદ તમપર ખીજેરે. ૨૬
- તેણે શ્રીહરિ તમને સંધારેરે, દેવ પોતાના કરિને ઉગારેરે;
તમે દૈત પોતાને પાપેરે, વળી વેર કરો છો આપેરે. ૨૭
- તમે સહજે કરો છો ક્રીડારે, તેમાં પૃથિવી પામે પીડારે;
તેણે તમને વિજ્યુ વિદારેરે, તેમાં ક્રાણુ પ્રભુને વારેરે. ૨૮
- તમને સરજ્યા શ્રીનાથેરે, વળી વેર કરો છો તમે હાથેરે;
વેર વિજ્યુ સાથે જો કરશેરે, એના માર્યા તે નિશ્ચે મરશેરે. ૨૯
- એવું સાંભળી દાવન હુંકરે, એના સમ જો માર્યા વણુ મૂકરે;
એણે પક્ષ જો દેવની રાખીરે, અમે જુદું કરવા અભિલાખીરે. ૩૦
- અંધા બીટીજીએ નવ નિર્વાણુરે, પાડું પૃથિવીમાં ભંગાણુરે;
એ તો કહાવે વિપ્રનો પતિરે, વદે અમ સાથે અમરની વતીરે. ૩૧
- અંધા પૃથિવી જંગમમાં ઝખોળુરે, વિજ્યુ સંધાતે નિશ્ચે ખોળુરે;
અમ કહીને અસુર પાંછો વળિયોરે, આલ્યો અવનિ ઉપર અતિ બળિયોરે. ૩૨

અવનિ બળે કરીને આંખરે, બાધી પૃથ્વી તે થરથર કાંપીરે;
નવ ખંડ ધરા તત્કાલરે, શેષ સહિત ચાલી રસાતાળરે. ૩૩
ભારે સુરપતિ બેઠી હાથરે, સહુ સંભારે વૈકુંઠનાથરે.

પૂર્વછાંયો.

પૃથિવી આંખી ચરણશું, ડોલ્યા દશ દિગ્ધાળ;
સુર બ્રહ્માદિક સ્તુતિ કરે, સર્વે દેવ દયાળ. ૩૪
વહાર કરો વૈકુંઠપતિ, કમળાનાથ કૃપાળ;
સુરસંહાયક જગતનાયક, ત્રણ ભુવન પ્રતિપાળ. ૩૫

કડવું ૧૪ મું.-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે નારદ સારણ, સાંભળ રાજ તે ધર્મ કુમારણ;
સ્તુતિ [કરે છે ઈંદ્ર અપારણ, નેતિ નેતિ તે વહે વારંવારણ. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજ વચન પાવન, સ્તુતિ કરે છે ઈંદ્ર;
તે સુણીને શિષ્ટે પ્રગટ્યા, વારાહ રૂપે ઉપેંદ્ર. ૨

રાગ રામગ્રી અથવા છંદ તોટકની દેશી.

ભણે ઈંદ્ર મુનીંદ્ર ઉપેંદ્ર નમો, કરુણાવર શ્રીહરિચંદ નમો;
સચ્ચિદાનંદ શ્રીઅવિનાશી નમો, કમળાવર વૈકુંઠવાસી નમો. ૩
પુરુષોત્તમ પંકજનેત્ર નમો, પરિપૂરણ બ્રહ્મ પવિત્ર નમો;
રવિ કોટિકલાવર રૂપ નમો, ભગવાન સુરાસુર ભૂપ નમો. ૪
પરમેશ્વર પન્નગશાયી નમો, સચરાચર સંપદદાયી નમો;
શિર ચરણ કરાંબુજસહસ્ર નમો, પરિધાન પીતાંબર વસ્ત્ર નમો. ૫
કીરિટાદિક લંકૃત ધારી નમો, મધુસૂદન દેવ મોરારી નમો;
શંખ ચક્ર ગદાંબુજપાણી નમો, ખગવાહનપુરુષ પુરાણી નમો. ૬
ત્રટ નિર્વનપાવન ચરણ નમો, જય માધવ મંગલકરણ નમો;
સુરવલ્લભ સુંદરશ્યામ નમો, જનદાયક દુર્લભ ધામ નમો. ૭
નભ વાયુ હુતાશ પ્રકાશ નમો, પૃથ્વી જલજંતુ નિવાસ નમો;
ગુણવંત અગ્નિ અનંત નમો, ભયભંજન શ્રીભગવંત નમો. ૮
નિરાકાર નિરંજન દેવ નમો, શિવશંકર શાયક શૈવ નમો;
શરણાંગત વત્સલ નાથ નમો, નિજભક્તતણાસદાતાત નમો. ૯

કાળિદાસ.

ભૂવનેશ્વર ભૂધર વીર નમો, શુભ ધર્મધુરંધર ધીર નમો,
દ્વીજપાલક દીનદયાળ નમો, જગદીશ જગતકૃપાળ નમો. ૧૦
બહુ વેશ મહા બળવંત નમો, ઋષિકેશ મહેશ મુકુંદ નમો;
કરો વારાહ દયાનિધિ વેગે કરી, સુણતાં પ્રગટયા તતખેવ હરી. ૧૧

પૂર્વછાંયો.

સુણતાં પ્રગટ થયા હરિ, સુરકારણ તતકાળ;
વરાહરૂપ ધર્મ પ્રભુજી, જે ત્રણ ભુવનપ્રતિપાળ. ૧૨
રસાતાલ જાતી ધરા, દાઢાગ્રહપર ધરણ;
વિશ્વતણી વહારે ચઢ્યા, સ્વામી અશરણશરણ. ૧૩
દાનવ સાથે જુદ્ધ રચ્યું, લીધો વરાહવેશ;
પ્રભુજીએ પૃથ્વી ધરી, જલમાં કર્યો પ્રવેશ. ૧૪
હવે તેતણી કહું કથા, તે સાંભળો રાજન;
આસસુત શુકદેવકેરાં, સુણે સત્ય વચન. ૧૫
હરિ હિરણ્યાક્ષ વઢે, ત્યાં થયું દારુણ યુદ્ધ;
દિગ્ધ્રુવ દશે બળલબ્ધ્યા, ને શેષ ભૂલ્યો શુદ્ધ. ૧૬
સાત સાગર ભેળા લબ્ધ્યા, પડ્યા પર્વત શૃંગ;
બળલબ્ધે બ્રહ્માંડ બાધું, અસુર કેરે અંગ. ૧૭

ઉથલો.

અસુરકેરે અંગરે, બ્રહ્માંડ બાધું થરથરે;
ક્રોધ રૂપ થયા હરિ, તે સાથ સખળું જુદ્ધ કરે. ૧૮

કડવું ૧૫ સું.-રાગ સિંધુડા.

માંડ્યું જુદ્ધ તેદુસ્તર દારુણહો, જેમ વડવાનલકંપવારુણહો;
વિશ્વ ઠેલે વારાહબલ સાયરહો, નિરખી નરથયાબહુ કાયરહો. ૧
કર ગદા પરસ્પર ધારીહો, તન પ્રહાર પછાડે ભારીહો;
આયુધશું આયુધ ઉછાળેહો, ધુરમ દધને ધા સંભાળેહો. ૨
આયુધશું આયુધ છેદેહો, નાખતાં અંગ નવ ભેદેહો;
વળગીને વીર વર્ષદેહો, ખેલતાં તે ક્રોધ નવ ખૂટેહો. ૩
નાંખી આથ ને જુગતે ઝાલેહો, ક્રોધીને કઠે કર ધાલેહો;
રણુમાંહે પરસ્પર રોળેહો, જલમાંહે પડ્યા જલડોલેહો. ૪

શત પંચ સંવત્સર પૂરા હો, જલમાંહે વઢે બેહુ શરા હો;
 ઢીંચણ ઢાલ બરછી કોણી હો, નરદીએ છે અન્યોન્ય બોણી હો. ૫
 વળતા પૃથિવીપર આવ્યા હો, ઈંદ્રાદિકને ધણું અકળાવ્યા હો;
 પડધા પ્રચંડ વાજે હો, નવ ખંડ ગગનમાં ગાજે હો. ૬
 ઘમકારે ધરણી ધ્રુજે હો, મહા દૈત્ય દેવશું ઝુઝે હો;
 જગદીશ કરે જલક્રીડા હો, પૃથિવીમાં પ્રગટી પીડા હો. ૭
 દશ સહસ્ત્ર વર્ષ વરાહ લજ્યા હો, પણ કોઈ જુદ્ધે નહિ પજ્યા હો;
 મનમાંહે મહારાજ વિચારે હો, જુદ્ધ કરતાં દાનવ હારે હો. ૮
 વળતું હરિ વદન વિદાશ્યું હો, તન તીક્ષ્ણ તેજ પ્રદાશ્યું હો;
 મુખ દાઢ કરાળ વધારી હો, રૂઠ્યા મનમાંહે મોરારી હો. ૯
 દર્ધ ડોટ પ્રમળ ને પાજો હો, જઈ દાનવ પ્રોઢ પજાજો હો;
 હિરણ્યાક્ષનું શિશ તો હાથે હો, ત્રહી છેદ્યું તે કમળાનાથે હો. ૧૦
 અંતરિક્ષથી સુર નર નિરખી હો, મનમાંહે રહ્યા છે હરખી હો;
 મુખ જય જય શબ્દ સુણાવે હો, બહુ પુંખની વૃષ્ટિ કરાવે હો. ૧૧

પૂર્વછાંયો.

પુંખવૃષ્ટિ સુર નર કરે, દેખી દાનવ નાશ;
 ઈંદ્રાદિક મુખ ઓગરે, જય જય જગન્નિવાસ. ૧૨

ઉથલો.

જય જય જગન્નિવાસરે, ઈંદ્રાદિક એણીપેર સ્તવે;
 રાજ સાંભળ વાતરે, શુક પરીક્ષિત પ્રીછવે. ૧૩
 મુત સુણાવે વિપ્રને, નૈમિપારણ્યમાં તેહ;
 હિરણ્યાક્ષ માસ્યા પછે, નિમિત્ત નિપન્યું જેહ. ૧૪

કડવું ૧૬ મું.-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે ઋષિરાયણ, સાંભળ રાજ તે કહું મહિમાયણ;
 જેના જુગમાં તે સહુ જશ ગાયણ; સાંભળે અધ દૂર પલાયણ. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજ કહું મહિમા, હિરણ્યાક્ષને મારિયો;
 તે સુણીને હિરણ્યકશિપુ, બ્રાત ક્રોધાતુર થયો. ૨
 તેણે તપ અતિ ઉગ્ર યીધું, દુઃખ દીધું દેવને;
 તે કારણ નૃસિંહ પ્રગટ્યા, સુણાવું તે અવેવરે. ૩

કાળિદાસ.

ભૂવનેશ્વર ભૂધર વીર નમો, શુભ ધર્મધુરંધર ધીર નમો;
દ્વીજપાલક દીનદયાળ નમો, જગદીશ જગતકૃપાળ નમો. ૧૦
બહુ વેશ મહા બળવંત નમો, ઋષિકેશ મહેશ મુકુંદ નમો;
કરો વારાહ દયાનિધિ વેગે કરી, સુણતાં પ્રગટયા તતખેવ હરી. ૧૧

પૂર્વછાંયો.

સુણતાં પ્રગટ થયા હરિ, સુરકારણ તતકાળ;
વરાહરૂપ ધર્યું પ્રભુજી, જે ત્રણ ભુવનપ્રતિપાળ. ૧૨
રસાતાલ જાતી ધરા, દાઢાગ્રહપર ધરણુ;
વિશ્વતણી વહારે ચણ્યા, સ્વામી અશરણશરણ. ૧૩
દાનવ સાથે જુદ્ધ રચ્યું, લીધો વરાહવેશ;
પ્રભુજીએ પૃથ્વી ધરી, જલમાં કર્યો પ્રવેશ. ૧૪
હવે તેતણી કહું કથા, તે સાંભળો રાજન;
વ્યાસમુત શુકદેવકેરાં, સુણે સત્ય વચન. ૧૫
હરિ હિરણ્યાક્ષ વઢે, ત્યાં થયું દારુણ યુદ્ધ;
દ્વિપાળ દશે બળભળ્યા, ને શેષ ભૂલ્યો શુદ્ધ. ૧૬
સાત સાગર ભેળા ભળ્યા, પણ્યા પર્વત શૃંગ;
બળભળે બ્રહ્માંડ બાધું, અસુર કેરે અંગ. ૧૭

ઉથલો.

અસુરકેરે અંગરે, બ્રહ્માંડ બાધું થરથરે;
ક્રોધ રૂપ થયા હરિ, તે સાથ સખળું જુદ્ધ કરે. ૧૮

કડવું ૧૫ સું.-રાગ સિંધુડો.

માંડ્યું જુદ્ધ તેદુસ્તર દારુણહો, જેમ વડવાનલ કંપવારુણ હો; ૧
વિશ્વ ઠેલે વારાહબલ સાયર હો, નિરખી નરથયાબહુ કાયર હો.
કર ગદા પરસ્પર ધારી હો, તન પ્રહાર પછાડે ભારી હો; ૨
આયુધશું આયુધ ઉછાળે હો, ધુરમ દધન ધા સંભાળે હો.
આયુધશું આયુધ છેદે હો, નાખતાં અંગ નવ ભેદે હો; ૩
વળગીને વીર વધ્ધે હો, ખેલતાં તે કોઈ નવ ખૂટે હો.
નાંખી બાથ ને જુગતે ઝાલે હો, કોંપીને કંઠે કર ધાલે હો; ૪
રણમાંહે પરસ્પર રોળે હો, જલમાંહે પણ્યા જલડોલે હો.

શત પંચ સંવત્સર પૂરા હો, જલમાંહે વઢે બેહુ શરા હો;
 દીવ્યણ દાસ બરછી કાણીહો, નરદીએ છે અન્યોન્ય બોણી હો. ૫
 વળતા પૃથિવીપર આવ્યા હો, ઈન્દ્રાદિકને ઘણું અડગાવ્યા હો;
 પડધા પ્રચંડ વાજે હો, નવ ખંડ ગગનમાં ગાજે હો. ૬
 ઘમકારે ધરણી ધ્રુજે હો, મહા દૈત્ય દેવશું ઝુજે હો;
 જગદીશ કરે જલક્રીડા હો, પૃથિવીમાં પ્રગટી પીડા હો. ૭
 દશ સહસ્ર વર્ષ વરાહ લધ્યા હો, પણ કોઈ જુદે નહિ પધ્યા હો;
 મનમાંહે મહારાજ વિચારે હો, જુદા કરતાં દાનવ હારે હો. ૮
 વળતું હરિ વદન વિકાશ્યું હો, તન તીક્ષ્ણ તેજ પ્રકાશ્યું હો;
 મુખ દાઢ કરાળ વધારી હો, રૂઢ્યા મનમાંહે મોગારી હો. ૯
 દર્ઠ ડોટ પ્રમળ ને પાંચો હો, જઈ દાનવ પ્રોઢ પગલ્યો હો;
 હિરણ્યાક્ષનું શિશ તો હાથે હો, ગ્રહી છેલું તે કમળાનાથે હો. ૧૦
 અંતરિક્ષથી મુર નર નિરખી હો, મનમાંહે રહ્યા છે હરખી હો;
 મુખ જ્ય જ્ય શબ્દ મુળાવે હો, બહુ પુખ્તની વૃષ્ટિ કરાવે હો. ૧૧

પૂર્વછાંયો.

પુખ્તવૃષ્ટિ મુર નર કરે, દેખી દાનવ નાશ;
 ઈન્દ્રાદિક મુખ આચરે, જ્ય જ્ય જગન્નિવાસ. ૧૨

ઉથલો.

જ્ય જ્ય જગન્નિવાસરે, ઈન્દ્રાદિક એણીપેર સ્તવે;
 રાજા સાંભળ વાતરે, શુદ્ધ પરીક્ષિત પ્રીછવે. ૧૩
 સુત મુળાવે વિપ્રને, નૈમિષારણ્યમાં તેહ;
 હિરણ્યાક્ષ માચ્યા પછે, નિમિત્ત નિપત્યું જેહ. ૧૪

કડવું ૧૬ મું.—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે ઋષિરાયજી, સાંભળ રાજા તે કહું મહિમાયજી;
 જેના જીભમાં તે સહુ જશ ગાયજી, સાંભળે અથ દૂર પડાયજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજા કહું મહિમા, હિરણ્યાક્ષને મારિયો;
 તે મુણીને હિરણ્યકશિપુ, બ્રાત કોધાતુર થયો. ૨
 તેણે તપ અતિ ઉગ્ર કીધું, દુઃખ દીધું દેવને;
 તે કારણ નૃસિંહ પ્રગટ્યા, મુગાવું તે અવેયરે. ૩

રાગ ટાડી.

હિરણ્યાક્ષ માર્યો મહારાજે,	મલ્લ મહા બળવીર,	દાનવ;
હિરણ્યકશિપુ નાનેરો બાંધવ,	કશ્યપનો કુમાર,	દાનવ. ૪
તેતણાં પુત્ર કલત્ર સહોદર,	સર્વ કરે કલ્પાંત,	દાનવ;
જ્ઞાન પ્રબોધ કરી સમન્નવે,	કષ્ટક દીધાં દૃષ્ટાંત,	દાનવ. ૫
યજ્ઞે હિરણ્યકશિપુ હેકાર્યો,	કીધો મનમાં ક્રોધ,	દાનવ;
દેશે દેશથી દૈત્ય તેડાવ્યા,	જૂથ મળ્યા બહુ સમસ્ત,	દાનવ. ૬
પૂરી સભામાં પરિચાણ કર્યું,	થયા એકઠા ભૂપ સમસ્ત,	દાનવ;
દંત પીશે કરપૃષ્ઠ ધરો,	વળી હેઠા પછાડે હસ્ત,	દાનવ. ૭
કોણ એવો મદ્વંતમાં આવી,	જે વરાહ વેશ વિશાલ,	દાનવ;
જેણે હણ્યો મુજ બ્રાત લધુને,	હું નિશ્ચે આણું તેનો કાલ,	દાનવ. ૮
વળતો વિચાર કર્યો મનમાંહે,	ઈંદ્રતણો ઉપકાર,	દાનવ;
વૈકુંઠનાથે હણ્યો મુજ બાંધવ,	નિશ્ચે ને નિર્ધાર,	દાનવ. ૯
તે માટે હવે નિશ્ચે મારે,	દેવને દેવો દંડ,	દાનવ;
ભેર કરે તો જીવથી મારું,	ખોળું ખંડો ખંડ,	દાનવ. ૧૦
શત્રુ મારાને શોધી કહાડું,	જેણે વિડાર્યો વીર,	દાનવ;
બ્રાતનું વેર વાળું જુગ માંહે,	ત્યારપછે પીયું નીર,	દાનવ. ૧૧
એમ વિચાર કીધો મનમાંહે,	ધર્મનો કીજે ખ્વંશ,	દાનવ;
તો સહેજે શત્રુક્ષય પામશે,	પુણ્ય પ્રભુનો અંશ,	દાનવ. ૧૨
ધર્મ ધરાપર જાણીએ જુગમાં,	એ વિજયનું મૂળ,	દાનવ;
ધર્મ લોપે ધરણી પર નાશે,	દૈત્યનું જાશે શૂળ,	દાનવ. ૧૩
એમ કરીને આજ્ઞા આપી,	દોષ્યા દૈત્ય અપાર,	દાનવ;
પુણ્યનો મારગ પાલટી નાંખી,	દેવનો કીધો સંહાર;	દાનવ. ૧૪
ભૂપતિ ઇચ્છા ઉપની જાણી,	ચાલીઆ ચારે ભેર,	દાનવ;
મેદિની માંહે કોલાહલ માંડ્યું,	કીધું હલાહલ વેર,	દાનવ. ૧૫
વેદની ધૂત સૂણે ત્યાં સામટા,	ધૂમ કરીને ધાય,	દાનવ;
વાડવને શિર વેદના પાડે,	ખડ્ગ બિધાડે બ્રમ,	દાનવ. ૧૬
યજ્ઞશાળા મઠશાળાં સઘળી,	પાડી કીધા પડથાર,	દાનવ;
હુંડ સરોવર દેવનાં દેવળ,	ટાળી નાંખ્યાં તેણી વાર,	દાનવ. ૧૭
આદ્ય સમાગમ સૌર પડાવે,	ગાંધર્વને દીએ ગાળ,	દાનવ;
ગીત કથા હરિવાર્તા હોએ,	ત્યાં આવી કરે આળ,	દાનવ. ૧૮

લેવા ન દે મુખે મેદિનીમાંહે, નારાયણનું નામ, દાનવ;
 વૈષ્ણવવેષ ધરી ન શકે કોય, ગોતે ગામોગામ, દાનવ. ૧૯
 સંધ્યા સ્નાન કરી ન શકે દ્વિજ, કરવા ન દીએ કર્મ, દાનવ;
 બ્રાહ્મણને શિર લય ઉપજાવે, ધર્શી નાંખે ધર્મ, દાનવ. ૨૦
 ભક્તિ મારગ ભૂતળમાંથી, ટાળી નાંખ્યો તતખેવ, દાનવ;
 હિરણ્યકશિપુએ સ્વર્ગે જઈને, જિત્યા સર્વે દેવ, દાનવ. ૨૧
 ઈંદ્ર પોતાનું આસન છાંડી, નાહા દેખી દુર્બુદ્ધ, દાનવ;
 પર્વતમાં જઈ દેવતા પેઠા, આવતો જોઈ અશુદ્ધ, દાનવ. ૨૨
 પછે તિહાંથી દૈત ઉતાવળો, જઈ પોતો વૈકુંઠ, દાનવ;
 શ્રીહરિ સાથે જોમ ધરિને, ભુદ્ધ કરવા ઉત્કંઠ, દાનવ. ૨૩
 વળતા વિષ્ણુએ વાત વિચારી, દૈત આવ્યો છે આ કાળ, દાનવ;
 ભુદ્ધ નથી કરવું એ સાથે, મારવો જઈ જવાળ, દાનવ. ૨૪
 એમ વિમાસી શ્રીઅવિનાશી, દેખે જોમ નહીં રૂપ, દાનવ;
 વાયુવેષ ધર્યો મહારાજે, ભેદમાં ભુલાવ્યો ભૂપ, દાનવ. ૨૫
 શ્રીવરે સૂક્ષ્મ રૂપ ધરીને, પ્રવેશ કર્યો જઈ પેટ, દાનવ;
 ખોળી વળ્યો પછે ભૂપતિ બાધું, ક્ષીર સમુદ્રનું ક્ષેત્ર, દાનવ. ૨૬

પૂર્વછાંયો.

ખોળી વળ્યો વૈકુંઠ બાધું, જણા નહીં જગદીશ;
 ફરી પાછો ઘેર આવ્યો, રહી મનમાં રીશ. ૨૭

ઉથલો.

રહી મનમાં રીશરે, મતિમંદ એમ ત્રેવડે;
 વેરી મુજને નવ મળે, તે કો દિવસ આવી નડે. ૨૮
 તે માટે જઈ તપ કરું, જે બ્રહ્મા લય પામે ધણું;
 ઈંદ્ર ઉપર અચલ થાપે, આપે અજરામરપણું. ૨૯

કડવું ૧૭ મું.-વલાણ.

ઋષિજી જોલ્યા તે વચન પ્રમાણજી, મહાત્મ પમાડું તે દાનવ રાણજી;
 સાંભળો રાયે ચતુરસુખાણજી, અસુરે તપ આરંભ્યું નિર્વાણજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજ તે ચતુર ચંત, અસુરનું તપ તેજ;
 વાધિયું બ્રહ્માંડ સધી, મુખ વખાણું એજ. ૨

મંદરાગળમાં માંડિયું, તપ અસુર આસન એક;
અલાને મનમાં ભળે, તળે નહીં તે ટેક.

૩.

રાગ પૂર્વી.

તન ટેક ન મૂકે રાગરે, મનમાંથી ન ચૂકે માળરે;
એક અંગુષ્ઠને આધારે, ઉભો રહો છે વન મોળરે.

૪.

રહો તરુવરની પેર સ્થંભીરે, એમ ધણા દિવસ દેહ દંભીરે;
મુખ મુન્ય ગ્રહી મદવંતરે, જાણે સુતો તે સર્પ એકાંતરે.

અંન ઉદક દીધાં છે મેલીરે, ભ્રેષ્ઠ્ય જીવને વસ્તુ જે પહેલીરે;
નેત્ર દાળીને ધસ્યું ધ્યાનરે, કીધું સિદ્ધ પુરુષને સમાનરે.

૬.

પંચ કેશ જટા શિર વાધીરે, ધણું શોભે તે ભ્રેગ સમાધીરે;
રૂંધી શ્વાસ ચડાવી છે તાળીરે, લીધી દક્ષિણુકર જપમાળીરે.

૭.

એક શત સંવત્સર માંડીરે, અસુરે પ્રચંડ કાયા રૂંધીરે;
થયો રાક્ષ પ્રી વળી માટીરે, નવ દીસે ત્વચા ને નાડીરે.

૮.

ઉગ્યા દર્ભ તે કર્ણને દારેરે, કીધાં સુગરીએ ધર હારોહારેરે;
જ્યારે થઈ છે અવસ્થા એમરે, ઈંદ્રે જાણ્યું રીપુ થશે ક્ષેમરે.

૯.

મનમાંહે વિચારે વાતરે, દૈવ ડાહ્યો ધણું વિખ્યાતરે;
એવા દુષ્ટને વર કેમ આપેરે, જે કોઈ સુર નરને સંતાપેરે.

૧૦.

પછે ઈંદ્રે સખળ બળ કીધુરે, જઈ દાનવનું પૂર લીધુરે;
તિહાં અસુર તે કેક વિડાચારે, હિરણ્યકશિપુ તેણે ઠારે.

૧૧.

પછે હિરણ્યકશિપુની નારીરે, માતા પ્રહ્લાદની મુખકારીરે;
તેને મેઘ મરુતને નાથેરે, વળી શાહી લીધી છે સાથેરે.

૧૨.

કીધી ઐરાવતની આગેરે, ચાલે જીવંતી સક્રોમલ પાગેરે;
જાણી ભક્ત જનેતા માટેરે, આવ્યા નારદ અંત્રિક્ષવાટેરે.

૧૩.

જ્યારે સુરપતિએ મુનિજન દીઠારે, ત્યારે આવ્યા વાહન થકી હેઠારે;
કર ભેડી દંડવત કીધોરે, ઋષિએ આશિર્વાદ દીધોરે.

૧૪.

મુનિ યોલ્યા તે મુખથકી વાણીરે, એક આ સુંદરી ક્યાંથી આણીરે;
કોઈ ભૂપતિ મનમાં કોપેરે, પણ અખળાની લાજ ન લોપેરે.

૧૫.

તું તો સ્વર્ગ અમરનો ધશરે, તને આવડી નવ ઘટે રીધરે;
પછે ઈંદ્રે યોલ્યા શિર નામીરે, તમે વાત વિચારો સ્વામીરે.

૧૬.

એને ગર્ભ આદરમાં ભાસેરે, કોઈ દાનવ પ્રોઢ પ્રકાશેરે;
દાણે ગર્ભ છેદન કરુ એનોરે, પછે નહીં પરાભવ કેનોરે.

૧૭.

એવી સાંભળી વાત જોવારે, હસી જોત્યા તે મુનિ તે વારે;
 એના ઓદરમાં પ્રગટે બાળરે, તે તો પૂર્ણ ભગવંત ગોપાળરે. ૧૮
 ભય હિરણ્યકશિપુનો મ ધરશોરે, એની ભક્તિએ તમે ઉગરશોરે;
 પછે ઈંદ્ર તે આશ્ચર્ય પામેરે, ઋષિજીને ચરણ શિર નામેરે. ૧૯
 સુંદરીને નમાવ્યું શિશરે, તમે મનમાં ન ધરશો રીશરે;
 અબાણે થયો અપરાધરે, ક્ષમા કરજો જનેતા સાધરે. ૨૦
 કર જોડીને સુરપતિ માંગેરે, ઉભા સ્તુતિ કરે ઋષિ આગેરે;
 એ સુંદરી સ્વામીને ધામેરે, રાખો શરણ રખે દુઃખ પામેરે. ૨૧
 પછે માનુનિ મુનિવરે વાળીરે, તેને પુત્રી કરીને પાળીરે;
 આપ્યો મુનિવરે વર અતિભાવેરે, તું તો ગર્ભ પ્રસવ પતિ આવેરે. ૨૨
 ઘણી જ્ઞાનની વાત સુણાવીરે, તેણે દુઃખની દાઝ સમાવીરે;
 તે ગર્ભવાસમાં પ્રહલાદરે, રસ પીધો સ્તુતિ કરી સ્વાદરે. ૨૩
 તેનો મર્મ મુનિજન જાણેરે, રસપાન કરે તે વખાણેરે;

પૂર્વછાંયો.

તે વખાણે જશ પ્રભુનો, જે કરે રસપાન;
 પણ દુષ્ટ દાનવ નવ લહે, જેને અટલ છે અજ્ઞાન. ૨૪

ઉત્થલો.

અટલ છે અજ્ઞાનરે; તે નવ લહે રસ હરિતણો;
 હિરણ્યકશિપુ તેમ કરે, જેમ વિષે-સર્પ વાઘે ઘણો. ૨૫

કડવું ૧૮ મું.-રાગ ધોળ.

પછે વાધ્યો અસુર તપ તાપરે, બાધા વિશ્વ વિષે;
 થયો મુનિવરને સંતાપરે, બાધા વિશ્વ વિષે. ૧
 કંપે સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાળરે, બાધા; વળી ડોહ્યા દશે દિગ્ગાળરે, બાધા. ૨
 દેવ મેલી પોતાનું ધામેરે, બાધા; રહેવા જોળતા હિંડે ઠામેરે, બાધા. ૩
 ચૌદ લોક ચઢ્યા ચડકોળરે, બાધા; અહલોકમાં હાલકહોલરે, બાધા. ૪
 વાધ્યું તપતાણું બહુ તેજરે, બાધા; મન ભભાવી ચારે એજરે, બાધા. ૫
 થયો દાનવ મહા બળવાનરે, બાધા; વર આપવો જોઈએ નિદાનરે, બાધા. ૬
 કહિએ ચુક્યો નહીં તપતાલરે, બાધા; વર આપવામાં જંજલરે, બાધા. ૭
 એ તો તામસી છે દુર્બુદ્ધરે, બાધા; જીંગ માંહે જગાડશે જુદ્ધરે, બાધા. ૮

એ તો દેવને દેશે દંડરે, આધા; એ તો આચરે પાપ પ્રચંડરે, આધા.	૯
એમ બ્રહ્મા વિચારે વાતરે, આધા; વર આપવા આવ્યા ખ્યાતરે, આધા.	૧૦
આવી ઉતર્યા પર્વત માંહેરે, આધા; તપ દાનવ સાથે છે બ્યાંહેરે, આધા.	૧૧
કર મૂકી કરચો સાવધાનરે, આધા; મુખ બોલ્યા બ્રહ્મા ભગવાનરે, આધા.	૧૨
ભઠ પુત્ર તપસ્યાથી જાગરે, આધા; મનગમતો ભઠી વર માગરે, આધા.	૧૩
એયું સાંભળી જાગ્યો ભૂપરે, આધા; દીકું દેવ વિધાતાનું રૂપરે, આધા.	૧૪
કર જોડીને લાગ્યો પાયરે, આધા; સ્વામી થાજે હુંને સહાયરે, આધા.	૧૫
જેટલા વર માગું આજરે, આધા; તેટલા જ આપો મહારાજરે, આધા.	૧૬
જેટલા સૃષ્ટિ તમારીના જંતરે, આધા; મારો આણી ન શકે અંતરે, આધા.	૧૭
જળ ભૂતળ વાયુ પ્રકાશરે, આધા; મારો તેન કરી શકે નાશરે, આધા.	૧૮
શસ્ત્ર શુષ્ક કાષ્ટ કે દંડરે, આધા; તેણે પડે નહીં મુજ પંડરે, આધા.	૧૯
મંત્ર જંત્રને આયુધ અસ્ત્રરે, આધા; મુને છેદે નહીં કો શસ્ત્રરે, આધા.	૨૦
સાત ધાતુના ઘાટ અનેકરે, આધા; મારું અંગ ન ભેદે એકરે, આધા.	૨૧
વનૌષધિ ભાર અઢારરે, આધા; મારો તેથી ન થાયે સંહારરે, આધા.	૨૨
ગિરિશિખર પહાણ કોડાણરે, આધા; મારો પડે ન નિશ્ચે પ્રાણરે, આધા.	૨૩
ધર ગોખલો ને ધર આરરે, આધા; મારો પંડ પડે ન કો ઠારરે, આધા.	૨૪
અવનિપર અંખર હેઠયરે, આધા; મુજ મૃત્યુ તે નાવે નેટરે, આધા.	૨૫
દિન રેણુ સમસ્ત મોઝારરે, આધા; મુને મારે ન મારણહારરે, આધા.	૨૬
જીવ યોની જે ચારે ખાણરે, આધા; તેથી નવ મરું નિર્વાણરે, આધા.	૨૭
એટલું માગું કર જોડરે, આધા; પહોંચે મારા મનનો કોડરે, આધા.	૨૮
પછે બોલ્યા બ્રહ્મા બોલરે, આધા; તે તો વર માંગ્યા અણુતોલરે, આધા.	૨૯
નથી આપવા જેવા નિર્ધારરે, આધા; વર દુર્લભ એ જ અપારરે, આધા.	૩૦
આજલગે એવા નથી કોયરે, આધા; જેને તારા જેવો વર હોયરે, આધા.	૩૧
પણ જાતારા તપને ત્રાશરે, આધા; વર આપીને પૂરું આશરે, આધા.	૩૨
મુખે માગ્યું તે થાશે સંત્યરે, આધા; પણ દૈત્ય તારી છે દુર્મત્યરે, આધા.	૩૩

પૂર્વછાંયો.

દૈત્ય તણી દુર્મત્યરે, વિશ્વ વિષે નિર્ધાર;

અહંકારી ઉન્મત્ત ધણું, કરે ભોમને ભાર.

૩૪

ઉપલો.

કરે ભોમને ભારરે, દાનવ દળ મેલી ધણું;

અચ્યુત લે અવતારરે, તો દુઃખ ભાંગે સુરતાણું.

૩૫

કડવું ૧૯ મું.-વલણ.

વળી વળી યોડ્યા તે અંહકુમારજી, લઈ વર વાળ્યો તે અસુર અહંકારજી;
સાંભળ રાજ તે કહું વિસ્તારજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ કહું વિસ્તારજી તેનો, પાંડુસુત પુણ્યવંત;
પામી વર દાનવ વળ્યો, તે ખ્યાત સુણ મન ખંત. ૨

રાગ ગોડી ગુજરી.

વર આપી વળ્યા ચતુરાનન જો, પછે ભૂપતું કૂલ્યું તન મન જો;
પામ્યો વાંચિછત વસ્તુ પદારથ જો, જાણે મન થયો કૃતારથ જો. ૩
આગે દૈત્ય ને વરદાન લીધું જો, જેમ મેગળ ને મદ પીધું જો;
પહેલો બળિયો ને વળિ વર લીધો જો, જેમ પત્રગ પાંખાજો કીધો જો. ૪
હતો અસુર અતુલ બળ બળિયો જો, વર વાંચિછત પામીને વળિયો જો;
આવ્યો અસુર પોતાને મંદિર જો, તિહાં પ્રાક્રમ દીધું પુરી ઈંદ્ર જો. ૫
બાધું નગર કર્યું છે સૂનું જો, કોઇ ધામ જડે નહીં જૂનું જો;
દેખી કોઇ ચણો મનમાંહે જો, પછે તેડાવ્યા દાનવ ડાહ્યા જો. ૬
દેશદેશના દાનવ બળિયા આવી જો, યેઠા કોઇમાં ભુકુટી ચઢાવી જો;
પ્રજા સઘળીને શિદ્ધે તેડાવી જો, આપ આપને સ્થાનક આવી જો. ૭
બહુ કોડ અસુર થયા ભેળા જો, દૈત્ય જાણે હવે વળી વેળા જો;
દળવાદળ સેના હીસે જો, જીલ્લ કરવાને મન નહીં હીસે જો. ૮
વાળે દશ વીશ કોડ દદામાં જો, તે સુરપતિનાં પૂર સામાં જો;
વાળે વાંજિત્રના નિર્ધોષ જો, કાને પડિયું સુણે ન ત્રૈલોક જો. ૯
ઉઠાંછળા દૈત્ય અલેખે જો, મદમાતા થઇ મન મહાલે જો;
અળવિતરા અવળા ચાલે જો, જાણી જોઇને અઘડો ધાલે જો. ૧૦
અવળી આળ કરે માંહોમાંહે જો, ખેલે ખડગવિદાને ધાએ જો;
અસ્ત્રશસ્ત્રની વિદ્યા સાંધે જો, એક બીજાને બંધન બાંધે જો. ૧૧
એવું સૈન્ય મળ્યું સર્વ રાણુ જો, જાલે હિરણ્યકશિપુ બહુ માન જો;
મુજ આગળ અમર કાણુ માત્ર જો, ગળ વના કીધું છે ગાત્ર જો. ૧૨
એમ કહીને મુંછે કર ધાલ્યો જો, દળ સજ્જ કરી દાનવ ચાલ્યો જો;
આજ સ્વર્ગે જઇ વેર વાળું જો, મારા હૃદિયાતણું દુઃખ ટાળું જો. ૧૩

- મળે ઈંદ્ર તો માન ઉતારું જો, ત્યારે હિરણ્યકશિપુ નામ મારું જો; ૧૪
પછે દળ લઇ દાનવ ધાયો જો, ધરા કુંજ ને અંખર સહાયો જો.
દીવો સ્વર્ગ નિકટ જઈ ડેરો જો, મણિ સ્ફટિકનો ગઢ ઘેરો જો;
ઈંદ્ર જાણ્યું જે દૈત્ય અલંગી જો, વર પામી આવ્યો છે ઉમંગી જો. ૧૫
એશું જુદા કીધું નવ જાત જો, વૃથા કરવો તે શાને ઉપાય જો;
શત્રુ લોક ઉપર કર હણીએ જો, દુઃખ પોતે પોતાનું ગણીએ જો. ૧૬
કોઈ કાળી પાણુને ડશીએ જો, દંત ભાગે પછે કર ધશીએ જો;
એમ અમરપતિ મન ધારી જો, નાઠા લઈને પોતાની નારી જો. ૧૭
બીજા દેવતાઓ દોદશ પળિયા જો, તજી ભુવન ને શિવ ઉગ્રલિયા જો;
ગયા અમર સ્વર્ગથી નાશી જો, જોયું દૈત્યે સ્થળ તે તપાસી જો. ૧૮
પછે અસુર પુરીમાં પેઠા જો, સુરસ્વામીને સ્થાનકે ઘેઠા જો;
આવ્યો હિરણ્યકશિપુ નર ત્યાંહે જો, ચડી ઘેઠા ઈંદ્રાસનમાંહે જો. ૧૯
રાજ રંગ ધણો મન જામ્યો જો, સુર ઈંદ્રતાણું સુખ પામ્યો જો;
કર જોડીને શિશ નમાવી જો, ધણા દૈત્ય ઉભા નિજ આવી જો. ૨૦
શોભા દાનવ તેજ અપાર જો, જાણે દિનકરનો ઝળકાર જો;
માથે મુગટ કનક મણિ ગ્રાપે જો, તે તો ઈંદ્રગુણ છંપી લોપે જો. ૨૧
કાને કુંડળ ઉર મણિ માળા જો, નેત્ર જાણે અમિતી જ્વાળા જો;
ધરે નવનવાં વસ્ત્ર વિભાગી જો, કરે ખડ્ગ અંમર શોહાગી જો. ૨૨
કોઈ દષ્ટે જે સામું નિહાળે જો, તેનાં શરીરની શુદ્ધભુદ્ધ ટાળે જો;
શોહે સ્વર્ગ ભુવનની ધરણી જો, હેમ રત્ન વિદ્રુમની વરણી જો. ૨૩
પેઠા મણિમય મંડપ મધ્ય જો, જોરે હંકારી લિધ રિદ્ધસિદ્ધ જો;
જોતાં પૃથ્વીમાં પ્રતિબિંબ દીસે જો, જેમ ભાસે તે વદન અરીસે જો. ૨૪
દ્વારે મોતીનાં તોરણ લહેકે જો, ચરચ્યાં કુંકુમ કસ્તૂરી બહેકે જો;
પ્રરતી કલ્પ વૃક્ષની વાડી જો, વચ્ચે અગરચંદનની ઝાડી જો. ૨૫
વીંટિ વેલ તિહાં બહુ ફૂલી જો, રહ્યાં કુસમ કુંસુમમધુ ઝૂલી જો;
તિહાં ગાન્ધર્વ અપ્સરા નાચે જો, ઉભા અનેક બંદીજન જાચે જો. ૨૬
દોડે જુથ દાનવનાં જોમી જો, ભાગવે મોટા ભૂપતની ભોમી જો;
દૈત્ય હિરણ્યકશિપુની હાકે જો, ચૌદ લોક ચણ્યાં છે ચાકે જો. ૨૭
બીજા નવ દિગ્પાળત્યાં આવ્યા જો, તે તો ભેટ ભલી ભલી લાવ્યા જો;
હય હસ્તી શિખીકા સારી જો, સિદ્ધિ લાવ્યો દૂષ્ટર ભંડારી જો. ૨૮

વળી રથ રેવંત ગજ ઝાઝા જો, લાવે લાખો લેખે સર્વે રાજા જો;
 પોત પોતાની ભોમીની ભેટ જો, ભૂપ આવી પહોંચાડે ઠેઠ જો. ૨૯
 એને સેનાતણી નહીં સંખ્યા જો, એથી અવનિ ને આલતે ચમક્યાં જો;
 એના તનમાં ત્રિશુલ નીરોગી જો, અહ્યા ગુરુ હરિ શિવ જોગી જો. ૩૦
 એવી સંપત્તિ પામ્યો અસુર જો, તેણે શશિ રવિ જિલ્યા સુર જો;
 પછે નારદ ઋષિ તેડી રાણી જો, આવ્યા તત્પર તુંબરુ પાણી જો. ૩૧
 કરી પુત્રીને સાસરવાસો જો, સોંપી ભૂપને ટાલ્યો વરાંસો જો;
 પેર પ્રીછવી શ્રી ઋષિરાય જો, રાજા મનમાં તે હરખ ન માય જો. ૩૨

પૂર્વછાંયો.

રાજા મનમાં હરિખયો, પામે પરમ ઉદ્ધાસ;
 અમરાપુરી પોતે રહ્યો, દેવ રહ્યા વનવાસ. ૩૩

ઉથલો.

દેવ રહ્યા વનવાસરે, શ્રીપતિનું સમરણ કરે;
 ગગનથકી વાયક થયું, તે સુરનર શ્રવણે સુણે. ૩૪
 અવતરે છે ઘેર અસુરને, કુંવરભગત ભગવાન;
 તે દુઃખ ટાળે તમતણાં, લેતાં નામ નિદાન. ૩૫

કડવું ૨૦ મું.-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુનિવર વાતજી, સાંભળ રાજા તે ભક્તની ખ્યાતજી;
 બાળક પ્રગટ્યો તે ગુણ વિખ્યાતજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજા શ્રવણ સર્વે, ભક્તગુણ વિખ્યાત;
 અસુરને કુળ અવતર્યો, પણ ભજે વૈકુંઠનાથ. ૨

રાગ માલવ ગુજરી.

થયો અસુરતણે ઘેર બાળ, રૂપ મનોહર છે;
 એને વહાલા ધણું ગોપાળ, રૂપ મનોહર છે. ૩
 બાળે ઢોલ નિશાન ને નાદ, રૂપ; એનું નામ ધરાવ્યું પ્રહ્લાદ, રૂપ. ૪
 વહેંચે છે શ્રીશ્વર કોશળ પાન, રૂપ; ગાયે માનુની મધુરાં ગાન, રૂપ. ૫
 મન હરખ ધણો ઘેર ભૂપ, રૂપ; એ શોભે તે સખળ સ્વરૂપ. રૂપ. ૬

એમ મન વિચારે માત, રૂપ; એક પુત્રથીવાધશે ખ્યાત, રૂપ.	૭
જેતાં જન્માક્ષરની વાત, રૂપ; એને પ્રભુ મળે સાક્ષાત, રૂપ.	૮
માતા લાડ લડાવે દિન રેણુ, રૂપ; જેમ પાંપણ પાળે નેણુ, રૂપ.	૯
સાથે ટોપીમાં મોતીના હાર, રૂપ; માંહે ધુધરનો ધમકાર, રૂપ.	૧૦
પહેરી બુલડી ઝળકતી જોત, રૂપ; જાણે અર્કતણા ઉદ્યોત, રૂપ.	૧૧
કટિ મેખલા ધુધરમાળ, રૂપ; થયો પાંચ વરસનો બાળ, રૂપ.	૧૨
પછે પિતાએ આણી પ્રીત, રૂપ; મેલ્યો શીખવા રાજનીરીત, રૂપ.	૧૩
જોઈ ઉત્તમ દિવસ નિર્ધાર, રૂપ; જાવા નિશાળે સજ્યો કુમાર, રૂપ.	૧૪
શોહે જરકસી પાઘડીશિશ, રૂપ; જોઈ મોહી રહે અજ ઇશ, રૂપ.	૧૫
કંઠે ઝળકે મોતીના હાર, રૂપ; ધર્યાં વસ્ત્ર તે ઝાકઝમાળ, રૂપ.	૧૬
કીધો મેગલપર અસ્વાર, રૂપ; સાથે વાજંત્રનો નહીં પાર, રૂપ.	૧૭
સુત એણીપેર મેલ્યો નિશાળ, રૂપ; સાથે સહસ્ર પાળા અસ્વાર, રૂપ.	૧૮
સોંધ્યો ભૂગુ ગુરુને હાથ, રૂપ; ત્યાં જોલ્યો અસુરનો નાથ, રૂપ.	૧૯
એને જાળવજો ભલી ભાત, રૂપ; રૂડી વિદ્યા ભણાવો દિનરાત, રૂપ.	૨૦
પછે નિશાળિયામાં નરેશ, રૂપ; વહેંચ્યાં સાકર દ્રાક્ષ વિશેષ, રૂપ.	૨૧
આપ્યા ખડિયા કનકના અપાર, રૂપ; સહુને દીધી ભલામણ સાર, રૂપ.	૨૨
પછે ગુરુજીએ જાણ્યું મન, રૂપ; પાસે જોસાડ્યો દાનવતંત, રૂપ.	૨૩
રૂપ મનોહર ને રઢીયાળું, રૂપ; લાગે સર્વને શોભતું સારું, રૂપ.	૨૪

પૂર્વછાંયો.

રૂપ મનોહર અતિ ધણું, નખ શિખ નિર્મળ તંન;
કોમળ વદન વાયક મધુર, આઠે પોહોર પ્રસન્ન. ૨૫

ઉથલો.

આઠે પોહોર પ્રસન્નરે; શ્રીગુરુજી વાણી વદે;
કહું કથા હરિભક્તની તે, રાજા તું સાંભળ હ્રદે. ૨૬

કડવું ૨૧ મું.-વલણ.

ચળતા જોલ્યા તે મુનિ નારદજી, સાંભળ રાજા તે કહું હારદજી;
જેનો પાર ન પામે શારદજી. ૧

ઉથલો.

પાર જેનો ન લહે શારદા, કહું તેનો મર્મ;
પ્રહલાદની દદ ભક્તિ પૂરણ, સુણો રાજા ધર્મ. ૨

રાગ મંગલાચરણ.

પછે ગુરુજીએ તેડ્યો; રંગીલા કુંવર રે;

લઈ મસ્તક મૂક્યો હાથ, રંગીલા કુંવર રે;

- એવી વિદ્યા તુંને શીખવું, રંગી; જેમ જિતે સલાનો સાથ, રંગી. ૩
- હાથ પાટી લ્યો હેમની, રંગી; માંહે લખ્યા મોટા મંત્ર, રંગી.
- ગુરુતણું મન તું રાખજે, રંગી; તુંને શીખવું ઝાઝા જંત્ર, રંગી. ૪
- પહેલી વેળા શિખો શીખવું, રંગી; પછે ભણ્યાનો જે ભેદ, રંગી.
- ખાવત અક્ષર એ વિષે, રંગી; ચૌદ વિદ્યા ને ચારે વેદ, રંગી. ૫
- દીપતાં આંક દશે લખો, રંગી; લેખું કરવાને કાજ, રંગી.
- સર્વ વિદ્યા તુંને શીખવું, રંગી; જેમ રુકું ચલાવે રાજ, રંગી. ૬
- તાતતણું માન રાખજે, રંગી; માતાને લાગજે પાય, રંગી.
- દુર્બળ દુઃખ દેખશ મા, રંગી; રખે રાખે વેરીની સહાય, રંગી. ૭
- શત્રુનો સંગ ન કીજીએ, રંગી; મિત્રને ન દેશો છેહ, રંગી.
- ચોરે ચોરે જઈશ મા. રંગી; શઠ સાથે ન કરીએ રનેહ; રંગી. ૮
- રાજદારે કો દહાડલે, રંગી; કાંએ કરીશ મા હાંસ, રંગી.
- પંથતણાં પરીઆણુમાં, રંગી; વણુ તેડ્યે મા જાળે પાસ, રંગી. ૯
- દૂતવિદ્યા નવ ખેલીએ, રંગી; હુંકી ન કીજીએ હોડ, રંગી.
- આણુજાણે નીર ન પેશીએ, રંગી; નવ ખેશીએ નીચની ભેડ, રંગી. ૧૦
- ગીત કથા સવાદમાં, રંગી; વચ્ચે ન કરીએ વાત, રંગી.
- અહર્નિશ ઉઘમ કીજીએ, રંગી; કાંઈક દાન દીજે વિખ્યાત, રંગી. ૧૧
- રમતાં રીસ નવ કીજીએ, રંગી; દીન રેણુ રહિયે રણિયાત, રંગી.
- જમતાં જોર નવ કીજીએ, રંગી; ભાવતું લીજીએ ભાત, રંગી. ૧૨
- સુતા તે સર્પ ન છેડીએ, રંગી; વિષ સાથે ન કીજીએ વાદ, રંગી;
- વાપી કૂપ ન ઠેકીએ, રંગી; ઉત્પાત ન કરો ઉન્માદ, રંગી. ૧૩
- પાવક હાથ ન ધાલીએ, રંગી; નવ ચાલીએ સાંકડી વાટ, રંગી.
- અજાણુ વસ્તુ ન પ્રાશીએ, રંગી; નવ કુદીએ અવધડ ઘાટ, રંગી. ૧૪
- એકલા ગામ નવ ચાલીએ, રંગી; કામ પડે ભેડા કાટ; રંગી.
- લીધું દીધું લખાવીએ, રંગી; ખાંતે ન પડે ખોટ, રંગી. ૧૫
- મોટ વડાઈ નવ લોપીએ, રંગી; પ્રાણિએ ધરમાં ધર્મ, રંગી.
- દોષ કેને નવ કીજીએ, રંગી; કીજીએ આપણું કર્મ, રંગી. ૧૬

કાળિદાસ,

પંડને પાવન રાખીએ, રંગી; નાહીએ નિર્મળ નીર, રંગી.
 મેલાં વસ્ત્ર નવ પહેરીએ, રંગી; રાખીએ શુદ્ધ શરીર, રંગી. ૧૭
 ગાંધીને પાદનવખાંધીએ, રંગી; નખે ન ખણિએ ધરણ, રંગી.
 પ્રભાતે નવ પોહીએ, રંગી; હસ્તે ન ત્રોડીએ તરણ, રંગી. ૧૮
 છોર વિના નવ છોરીએ, રંગી; કુડી ન પૂરીએ સાખ, રંગી.
 એવી વિદ્યા મેં શીખવી, રંગી; તે વાત હૃદેમાં રાખ, રંગી. ૧૯

પૂર્વછાંયો.

વાત હૃદેમાં રાખજે, રૂડા રાજકુમાર.
 જગતમાં જશ પેરવે, કૃપા કરે કિતાર. ૨૦

ઉથલો.

કૃપા કરે કિરતારે, એવું મન નિશ્ચે ગણે;
 જે વિદ્યા સંકટ હરે, તે વિદ્યા ભાવે ભણે. ૨૧

કંડવું રર મું.-વલણ.

વળતા યોડ્યા તે મુનિવર વાણુજી, સાંભળ રાજ તે ચતુર મુળાણુજી;
 કહું હરિજનની વાત વખાણુજી. ૧

ઉથલો.

વાત વખાણું ભક્તની, તે સાંભળ ધર્મ નરેંદ્ર;
 ગુરુવચન મસ્તક ધર્યું, પણ અનુભવ આપેંદ્ર. ૨

રાગ ધનાશ્રી.

ગુરુજને શિશ નમાવી કરી, કર જોડીને યોલિયો બાળ; કૃતાર્થ મને કર્યો;
 સ્વામી સદળ વિદ્યા મને શીખવી, મને કરુણા કરી તત્કાળ; કૃતાર્થ. ૩
 હું તો સિદ્ધો વરણું સિદ્ધ શીખિયો, તેમાં કાણુ નવ લાગી વાર; કૃતાર્થ;
 જેનો અર્થ વિચારતાં એ થયો, માંહિ ક્રીડા કરે કિરતાર; કૃતાર્થ. ૪
 મેં તો અક્ષર સદળા આગળ્યા, મને લાધ્યો ભણ્યાનો ભેદ; કૃતાર્થ;
 એથી શાસ્ત્ર સદળ મંત્ર જંત્ર કળા, ચૌદ વિદ્યા ને આરે વેદ; કૃતાર્થ. ૫
 એના આવન અક્ષર બીજ સદા, માંહિ પૂરી રહ્યો પરિષ્પહ; કૃતાર્થ;
 તેને સમજે તે મુખ પામે ઘણું, અણુસમજીને પહોંચે અમ; કૃતાર્થ. ૬
 મેં તો કંક્રો તે દેશવ બાણિયો, ખખખો ખગવાહન નિરધાર; કૃતાર્થ;
 મેં તો ગગ્ગો તે ગોવિંદ બાણિયો, ધધ્ધો ધનશ્યામ મોરાર; કૃતાર્થ. ૭

- મેં તો નન્નો નારાયણ લેખિયો, વળી ચચ્યો લખ્યો ચક્રપાણ; કૃતાર્થ; ૮
- મેં તો છછછો છખિલો જ લેખિયો, લખ્યો જજજમે તે જીવનપ્રાણ; કૃતાર્થ. ૯
- મેં તો ઝઝઝો ઝખકારી લખ્યો, નન્ને નિર્ગુણ નિરાકાર; કૃતાર્થ; ૧૦
- મેં તો ટટ્ટો તે ટેકધારી લખ્યો, લખ્યો ઠઠો તે ઠારણહાર; કૃતાર્થ. ૧૧
- મેં તો ડડો તે ડંખરધારી લખ્યો, મેં તો ઢઢો લખ્યો જગદાલ; કૃતાર્થ; ૧૨
- મેં તો ણણણો નિરંજન જાણિયો, તત્તો ત્રિભુવનનો પ્રતિપાણ; કૃતાર્થ. ૧૩
- મેં તો થથથો તે સ્થિરસ્થાવર લખ્યો, મેં તો દદો લખ્યો છે દેવેશ; કૃતાર્થ; ૧૪
- મેં તો ધદ્ધો તે ધરણીધર લખ્યો, મેં તો નન્નો લખ્યો છે નરેશ; કૃતાર્થ. ૧૫
- મેં તો પપ્પો તે પુરુષોત્તમ લખ્યો, લખ્યો ફફફો તે ફળદાતાર; કૃતાર્થ; ૧૬
- મેં તો બબ્બો તો બહુ નામી લખ્યો, મેં તો ભભ્ભો લખ્યો ભવતાર; કૃતાર્થ. ૧૭
- મેં તો મમ્મો તે મધુસૂદન લખ્યો, મેં તો યય્યો લખ્યો યમૂનેશ; કૃતાર્થ; ૧૮
- મેં તો રરરો તે રામ કરી લખ્યો, લખ્યો લલ્લો લીલાધર વેશ; કૃતાર્થ. ૧૯
- મેં તો વવ્વો તે વિજ્ઞુ કરી જાણિયો, લખ્યો શશ્શો શંકર્પણ ભૂપ; કૃતાર્થ; ૨૦
- મેં તો પપ્પો તે પદ્મદર્શન લખ્યો, લખ્યો સસસો તે સત્ય સ્વરૂપ; કૃતાર્થ. ૨૧
- મેં તો હહહો હરિ કરી જાણિયો, મેં તો શ્રી લખ્યો શ્રીપતિ નામ; કૃતાર્થ; ૨૨
- મેં તો ક્ક લખ્યો રૂપ ક્કમાકારી, જ લખ્યો લક્ષ્મીપતિ ધામ; કૃતાર્થ. ૨૩
- મેં તો અક્ષરે અક્ષર ઝાળખ્યો, એવો આઘ પુરુષ અવિનાશ; કૃતાર્થ; ૨૪
- મને કાંઈ ખીજું કહ્યું નવ ગમે, ગુરુ સાચું કહું તમ પાસ; કૃતાર્થ. ૨૫
- હું તો હરિ હરિ મુખમાંથી જપું, દિન રેણુ રહું રળિયાત; કૃતાર્થ; ૨૬
- મારા મનમાં ગોવિંદ મુકુંદ વસે, નહિ ઉચ્ચરું અવર કાંઈ વાત; કૃતાર્થ. ૨૭
- મારે નામ નારાયણ રામ હૃદે, કમળાવર વૈકુંઠરાય; કૃતાર્થ; ૨૮
- સચ્ચિદાનંદ માધવ પ્રાણ પ્રભુ, તેનો ગાઉં મુખે મહિમાય; કૃતાર્થ. ૨૯
- હું તો વંદુ સુંદર નારાયણને, દામોદર દીન દયાળ; કૃતાર્થ; ૩૦
- અવિનાશિ અનંત અમોઘ અતિ, વળી પૂરણ બ્રહ્મ ગોપાળ; કૃતાર્થ. ૩૧
- એનું નામ ન મેલું એકે ઘડી, પિંડ માંહે છે ન્યાં લગે પ્રાણ; કૃતાર્થ; ૩૨
- મારે તન મન ધન છે તેહ સદા, જગજીવન સ્યામ સુખાણ; કૃતાર્થ. ૩૩
- એનાં ભજનનો રસ જેણે અનુભવ્યો, તેને ખીજી રુચે નહીં વાત; કૃતાર્થ; ૩૪
- તે તો ગીત કથા ગદ્ય પદ્ય કથે, દિન રેણુ રહે રળિયાત; કૃતાર્થ. ૩૫
- જગદીશ પરમેશ્વર જગતપતિ, વળિ ધશ્વર સત્ય સ્વરૂપ; કૃતાર્થ; ૩૬
- કહાવે ભક્તવત્સલ ભવસિંધુ વિષે, ભગવાન સુરાસુર ભૂપ; કૃતાર્થ. ૩૭

એક અધક્ષણ નહીરે તબ્બું, લબ્બું લાવ ધરી મન માંય; કૃતાર્થ;
પ્રીતડી જે પેલા ભવ તણી, તેણે શ્રીવર થાશે સહાય; કૃતાર્થ. ૨૩.

પૂર્વછાંયો.

શ્રીવર થાશે સહાયરે, મને મોટો વિશ્વાસ;
કરુણાસાગર શ્રીહરિ, તે પૂરે મનની આશ. ૨૪
જેણે ભળ્યા નહિ શ્રીહરિ, લક્તવત્સલ ભગવાન;
અમૃતને અળગું કરી, વિષમ કર્યું વિષપાન. ૨૫

કડવું ૨૩ સું.-વલ્લભ.

વળતા બોલ્યા તે મુનિવર સારણ, સાંભળ રાજા તે ધર્મ કુમારણ;
ગુરુએ વાર્યો તે રાજકુમારણ, ફરિ ન કરીશ એવો ઉચ્ચારણ. ૧

ઉથલો.

ગુરુએ વાર્યો અસુરસુતને, સુણી વિષ્ણુનાં વખાણ;
તુજ તાત વેરીને શું ભજે, સુણ કુંવર ચતુરસુખાણ. ૨

રાગ-વણજરાનો.

અધ્યારુ વળતું બોલિયો, તને વારુંરે,
એવું વળી મ બોલીશ વેણ, કુંવર નહિ સારુંરે;
એવું તાત તારાને વેર છે, તને; સુણી રીસે રાતાં થાય નેણ; કુંવર. ૩
એ તને કોણે શીખવ્યું, તને; રાય મુણતાં થાશે વિનાશ; કુંવર;
દેવને દેવશું વેર છે, તને; નામ લેતામાં લાગે હુતાસ; કુંવર. ૪
જાણ્યું અજાણ્યું બકીશ મા, તને; ક્રોધ કરશે તારો તાત; કુંવર;
આગળથી એટલું કહી, તને; ફરી મુખથી મ કાઢીશ વાત; કુંવર. ૫
અનુરતાણે કુળ ઉપન્યો, તને; કહેને ક્યાંથી શિખ્યો પર પક્ષ; કુંવર;
તાતને શત્રુ શ્રીરામ છે, તને; તેનાં નામનો લીધો લક્ષ; કુંવર. ૬
વેરીનું નામ ન લીજિયે, તને; શત્રુને ન નમાવ્યું શિશ; કુંવર;
તાને પિતા જો જાણુશે, તને; તો તે શૈરવ કરશે રીમ; કુંવર. ૭
અજાણ્યું કામ ન કીજિયે, તને; એથી કારમો થાશે કલેશ; કુંવર;
જાણથી મનમાં બીજિયે, તને; જેથી સાંભળશે સર્વ દેશ; કુંવર.
આગળથી આદર કરી, તને; હવે એનું ન લેશો નામ; કુંવર;
તાતને કોણે કહેવાય નહીં, તને; જો સાંભળે તો મારે ઠામ; કુંવર.

તું તો બાળક બાણે નહોં, તને; શા છે દૈત્યતણા કુળધર્મ; કુંવર;
 બુદ્ધિ વિના શુદ્ધિ શી પડે, તને; વણુ બાણે ન કીજિયે કર્મ; કુંવર. ૧૦
 બેઠો તે શત્રુને શું લજે, તને; તું તો ઉપન્યો કુળ અંગાર; કુંવર;
 કોઈ કપટિયે તને શિખવ્યું, તને; રહ્યો એ જ કરેછ ઉચ્ચાર; કુંવર. ૧૧
 કોઈક પાખંડિયે પ્રીછવ્યો, તને; કોણ મળિયો તે લોભી લાંઠ; કુંવર;
 દૂરથી કુંગર દાખવ્યા, તને; તેની ઝરડીને બાંધી ગાંઠ; કુંવર. ૧૨
 તાતથી કો અદ્ધકું નથી, તને; બીજું ભજન કરે સ્થાને માટ; કુંવર;
 એની ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ત્રેલોકની, તને; એથી અદેકરી ખોળજ ખાટ; કુંવર. ૧૩
 એ મૂઢી વિજ્ઞાને વળગ મા, તને; જોણે માર્યો બાંધવ તુજ તાત; કુંવર;
 તે સાથે સ્નેહ તારે ક્યમ ઘટે, તને; તને હસશે દાનવ નાત; કુંવર. ૧૪
 એવું બણી એને આળગે, તને; બધો વંશ લગ્નવણુ વીર; કુંવર;
 તુજ તાત તુજપર કોપશે, તને; તારી માતા નયણે ભરે નીર; કુંવર. ૧૫
 વેરીશું વહાલ ન કીજિયે, તને; તેથી ગુરુજને શિર પડે દોષ; કુંવર;
 બાળક બાણી વહાલ કરું, તને; ફરી રામ કહે તો કરું રોષ; કુંવર. ૧૬
 પેરે પેરે કરી પ્રીછવું, તને; એનો ફરી કરીશ મા કોડ; કુંવર;
 અમે કુળગુરુ તારા તાતના, તને; હવે ફરી વદીશ મા હોડ; કુંવર. ૧૭

પૂર્વછાંયો.

વિપ્રે વાયો કુંવરને, ભજતાં શ્રીભગવાન;
 વળતાં વચન બાળક કહે, સુધા સુધારસપાન.

. ૧૮

કડવું ૨૪ મું.-વલણુ.

પછે બોલ્યાં તે મુનિવર વાતજી, સાંભળ રાજ તે પ્રભુજીની ખ્યાતજી;
 બાળક બોલ્યો તે ગુરુજ સંધાતજી, હરિ ભજતાં ન વારો મહારાજજી. ૧

ઉથલો.

ગુરુ સાથે બાળક બોલ્યો, વચન વાર્યું નવ કરે;
 અસુરને કુળ ઉપન્યો, પણ પ્રીત પ્રભુજી સાથે ધરે.

૨

રાગ સારંગ.

અણીપેરે ગુરુજી વિધવિધ ભાતે, વચન કહીને વારે રે;
 તો પણ શિષ્યનાં મનમાં ન આવે, ક્ષણ ક્ષણ હરિ સંભારે;
 પ્રભુપર પ્રેમ ધરેછે રે, અસુર કુળ ભક્ત ભણે છે રે-ટંક. ૩

ભણે ભણાવે કક્ષા કિંકી, બારાખડી બોલાવે રે;
 જોડલા અક્ષર રામ વિના તે, દેખી શિશ ડોલાવે.—પ્રભુ
 રામ નામ વણુ અવર સુણાવે, તે ઉપર રહે રૂડી રે;
 નારાયણ વિના શબ્દ શ્રવણ પડે, કુંવર જાય છે ઉડી.—પ્રભુ
 એક ઘડી મેલે નહીં મુખથી, રંગ રંગ રામસું લાગો રે;
 અસુર રાયની બીક ન આણે, મરણુતણો ભય ભાંગો.—પ્રભુ
 રાત દિવસ શ્રીવરને સમરે, રામ નામ એક જાણે રે;
 અધ્યાત્મી અવળી વિદ્યા, ટળતી મેલી ટાણે.—પ્રભુ
 વળતો ગુરુજી સનમાં કોપ્યો, આ બાળક મત થોડી રે;
 લંપટ લીધી વાત ન મૂકે, શું કરીએ શિર ફોડી.—પ્રભુ
 જડી ચીમટીથી નવ જળીએ, રામતણો રંગ ભીનો રે;
 ભમર ચઢાવી ભય દેખાણો, તોય બાળક નવ બીનો.—પ્રભુ
 ક્ષણ બીહીજે રીએ નહીં જઈને, સો વાતે સમજાવે રે;
 અસુરતણા ગુરુની અર્લકને, મનમાં વાત ન ભાવે.—પ્રભુ
 કંઈ કંઈ વાતે ભય ઉપજાવે, બાળક બિરદ ન ચૂકે રે;
 દેહ ઉપર મુખ દુઃખ દેખે પણ, મુખથી રામ ન મૂકે.—પ્રભુ
 એમ કરતાં કંટલા દિન વિત્યા, દૈત્યપતિએ તવ જાણ્યું રે;
 કુંવર નિશાળે વિદ્યા શિખ્યો, સાંભળવા ચિત્ત આણ્યું.—પ્રભુ
 વળતો અનુચર એક અગ્નિનક, આવ્યો ગુરુને દ્વારે રે;
 ભરી સભામાં ભૂપતિ જોડો, તેડી પુત્ર પધારે.—પ્રભુ
 તવ પ્રદક્ષાદ પ્રત્યે ગુરુજી બોલ્યા, સુણ શિખામણ મારી રે;
 ગ્રાસ પિતા તેડે છે તુજને, બોલજે વાત વિચારી.—પ્રભુ
 ટાંચે કંઈ છું તિહાં છે બાળક, સ્થાનક ચતુર થયાનું રે;
 જે વિદ્યા મુજને સંભળાવી, તે નહીં કામ કહ્યાનું.—પ્રભુ
 પછે બાળક ગુરુ સાથે બોલ્યો, સ્વામી કંઈ છું સાચું રે;
 માટે પ્રીત પ્રભુસું બાંધી, જણ જણને નહીં જાણ્યું.—પ્રભુ
 બારખડી મારગ પરવરીઆ, ગુરુજી શિષ્ય જે સાથે રે;
 રાજકુંવર વિચારી મનમાં, હરિજન ધરીએા હાથે.—પ્રભુ
 પંથ વિષે પ્રદક્ષાદે પળતાં, કીર્તન કંઈ પકાશે રે;
 દેવગ નામ જાણે દેશવનું, જે સુણી અંધક નાશે.—પ્રભુ

- ગરુડારૂઢ ગદાધર શ્રીવર, શંખ ચક્ર ગદાધારી રે;
દામોદર સુંદર ગુણમંદિર, સ્વંનન સંકટહારી.—પ્રભુ ૧૯
- માધવ મધુસૂદન મનમોહન, નારાયણ અવિનાશીરે;
જય જગદીશ જનાર્દન અચ્યુત, વિકૃત વૈકુંઠવાસી.—પ્રભુ ૨૦
- વાસુદેવ વિશ્વંસર વિષ્ણુ, શંકર્ષણ શુભંકારી રે;
કમલાનાથ કમલદલલોચન, પૂર્ણાનંદ મોરારી.—પ્રભુ ૨૧
- એમ સ્તવન તુલસીવરકેરું, પંથ વિષે પ્રકાશે રે;
ત્યારે પ્રથમ ગુરુ તેડી ગયા, બાળક માતા પાસે.—પ્રભુ ૨૨
- જમ ગુરુજી જોડ્યા મુખ વાણી, રાણી પુત્ર તમારો રે;
જાણ્યું અજાણ્યું મુખથી જોલે, કાંઈક વાતે વારો.—પ્રભુ ૨૩
- જો રાજા એ વેળુ મુણે તો, હણે અગ્રાનક એને રે;
અમને અલવે અપજશ જશે, કહ્યું દુઃખ કહીએ કેને.—પ્રભુ ૨૪
- વિધવિધ વાતે વારી રહિયે, હુંવર કહ્યું નવ માને રે;
સુતને કાંઈક દીગ્યો શિખામણ, માતા મારગ છાંડે.—પ્રભુ ૨૫
- ખીજું કામ કરે નહિ કાંઈ, રામતણી રઢ લાગી રે;
પરમારથને પંથે ચાલ્યો, ત્રણે પદાર્થો ત્યાગી રે.—પ્રભુ ૨૬

પૂર્વછાંચો.

પરમારથના પંથમાં, પરવરચો પ્રહલાદ;
રઢ લાગી શ્રીરામશું, તે કરે સારે સંવાદ. ૨૭

ઉથલો.

કરે સાર સંવાદરે, શ્રીશુકજી વાણી વદે;
તે તુજને માંડી કહું, રાજા તે ધરજો હૃદે.

કડવું ૨૫ મું.—વલણ.

પછે જોડ્યા તે ઋષિરાયજી, સાંભળે રાજા તે કહું મહિમાયજી;
જેને સુણતાં તે સંકટ જાયજી. ૧

ઉથલો.

જેને સુણતાં જાય સંકટ, થાય દુઃખનો નાશ;
માતા વારે હુંવરને, તે કહું વચન પ્રકાશ. ૨

હુંવર રૂપે કાડામણા, લાડકડા લધુ વેશ;
તેને માતા પ્રીછવે, રઢ મેલવા ઉપદેશ. ૩

રાગ પૂર્વી.

- પછે પુત્રને માતા પ્રીછવે, તું તો શત્રુ સમરણ શું લવે;
એવું વળીને બોલીશ મા હવે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૪
- તુંને કોણે એવું તે શિખવ્યું, નામ વેરીનું તુજને વહાલું હતું;
નથી અસુરના કુળમાં કસ્યા જેવું, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૫
- તારે હાથે ધાલું હેમસાંકળાં, તુંને જામા પહેરાવું જળહળા;
તારાં વિદ્ય રહેજે વીરા વેગળાં, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૬
- તારે ભૂષણ નિલ નવી ભાતનાં, જાણે રત્ન ઝળકે રાતનાં;
તારે અંખર જુજવી જાતનાં, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૭
- તુંને જમાડું ખાજું જલેખી, આપું ખાવા તે શાકર શેલડી;
તારે તંબોલ નાગરવેલડી, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૮
- તારે ધુંજે તે ધાલું લાડવા, લીલો પોંખ મગાવું આહવા;
તુંને પાલખી મેલું પહોંચાડવા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૯
- તારે ચઢવાને તેજી તરવરા, રાતા ઘોળા ને કાળા કાખરા;
મેઘવર્ણા પવનવેગી પાખરા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૦
- તારે એસવા મેગલ મલપતા, મેઘાઢંખર શિરપર ઢળકતા;
તારે તોરણ રત્ન મોતિલતા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૧
- તારે સેનાતણી સંખ્યા નથી, હું તો અખળા શું જાણું કથી;
શત કોટિક રથના સારથિ, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૨
- તારે શક થકી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ધણી, તારે ન્યૂન નથી નવનિધિતણી;
તાત તારો છે સહુમાં શિરોમણી, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૩
- તારે રહેવાને મંદિર માળિયાં, રૂડાં રત્ન કરે અજવાળિયાં;
ગ્રોક ખારી જાજું ગોખ જાળિયાં, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૪
- તારે ખારણે પરજન્ય પાણી ભરે, વાયુ વાય ને વાસીદાં કરે;
અંન શીજવી અગ્નિ આગળ ધરે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૫
- તારે વાઘ અનોપમ આંગણે, જેને કલ્પ તરુવર શોભણે;
એવી સુખસંપત ઘેર આપણે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૬
- તારે ત્રણ ભુવનનું રાજ છે, તારે ઘેર ધણેરાં કાજ છે;
ઔદ લોકમાં તારી લાજ છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૭
- તારા તાતનો સખજો ત્રાસ છે, દિગ્પાલ તો જાણીએ દાસ છે;
તારે ત્રિભુવન ગામ ને ગ્રાસ છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૮

તારા તાતથી દેવ નાશી છુપ્યા, ગિરિ ગહ્વર પર્વતમાં લપ્યા;
 કૈક ભૂપતિ ખડ્ગતળે ખપ્યા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૯
 રહે વૈકુંઠપતિ પણ વેગળો, ગયો ખોળવા ત્યારે નવ મળ્યો;
 ક્ષીરસાગરમાં નાશી પળ્યો, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૦
 એને બ્રહ્મા ન વારી શકે મુખે, તપ કરવા ગયા તેનેદુઃખે;
 શંભુ કૈલાસે સુધ રહ્યા સુખે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૧
 આજસૂધી તું પોઢતો પારણે, હમણાં જવા માંહ્યુંછે બારણે;
 ૨૯ મેલોની રાજા ઉવારણે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૨
 માતા મુખ ઉપર કર ફેરવે, અજ રક્ષા કરે તારી ટેરવે;
 માથે મુઠી મોતિડાંની વેરવે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૩
 તારા તાતની હજી લગે હાક છે, શેષ ધરણુ ગગનલગે ધાક છે;
 તારે અદકેરો શું અભિલાષ છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૪
 તારે જરે જ્ઞેષ્ઠ્ય તે માગની, પણ નામ તારાયણુ ત્યાગની;
 તું તો ગુરુજીને ચરણે લાગની, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૫
 તારો તાત જો વાયક સાંભળે, તો પાવકની પેરે પરજળે;
 ત્યારે કુંવર તમારું કારણુ ટળે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૬
 જોને વૈકુંઠનાથસું વેર છે, તેની આંખે હળાહળ ઝેર છે;
 તારે ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સધળીઘેર છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૭
 તુંને વારે વારે સુત વિનવું, ફરી મુખથકી બોલીશ મા એવું;
 રામ કહેતામાં નીપજશે નવું, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૮

પૂર્વછાંયો.

૨૯ મેલો કાલા કુંવર, માતા કહે તું માન;
 દૈત્યરાય શ્રવણે મુણે તો, કોપે શત્રુ સમાન. ૨૯

કડવું ૨૬ મું.-વલણુ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુનિવર દેવજી, સાંભળ રાજા તે પરમ અવેવજી;
 માત વિનવે નારાયણ ન સેવજી, ભક્ત ન મૂકે ભજનની ટેવજી. ૧

ઉથલો.

ભક્ત ન મૂકે ટેવ ભજનની, એટલો લાગ્યો લક્ષ;
 માતા સાથે પુત્ર બોલ્યો, વર્ણવે પ્રભુજીની પક્ષ. ૨

રાગ પૂર્વી.

- પછે પુત્રને માતા પ્રીછવે, તું તો શત્રુ સમરણ શું લવે;
એવું વળીને જોલીશ મા હવે, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૪
- તુંને દ્રાણે એવું તે શિખવ્યું, નામ વેરીનું તુજને વહાણું હવું;
નથી અમરના દુળમાં કચ્છા જેવું, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૫
- તારે હથે ઘાણું હેમસાંકળાં, તુંને વનમા પહોરાવું જળહળા;
તારાં વિદ્ય રહેજે વીરા વેગળાં, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૬
- તારે ભૂપણું નિલ નવી ભાતનાં, જાણે રત્ન ઝાંઝડ રાતનાં;
તારે અંખર જુજવી વતનાં, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૭
- તુંને જમાડું ખાજનં જલેખી, આપું ખાવા તે શાકર શેલરી;
તારે તંબોલ નાગરવેલરી, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૮
- તારે હુંજે તે ઘાણું લાડવા, લીલો પોંખ મગાવું ખાડુવા;
તુંને પાલખી મેલું પહોંચાડવા, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૯
- તારે ચઢવાને તેજ તરવરા, રાતા ઘોળા ને કાળા કાખરા;
મેઘવર્ણ પવનવેગી પાખરા, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૦
- તારે ખેસવા મેગલ મલપતા, મેઘાદંબર શિરપર ઢળકતા;
તારે તોરણ રત્ન મોતિલતા, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૧
- તારે સેનાતાણી સંખ્યા નથી, હું તો અખળા શું વાણું કથી;
શત કોટિક રથના સારથિ, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૨
- તારે શક થકા કદ્ધિ સિદ્ધિ ઘણી, તારે ન્યૂન નથી નવનિધિતણી;
તાત તારા છે સદુમાં શિરામણી, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૩
- તારે રહેવાને મંદિર માળિયાં, રૂડાં રત્ન કરે અજવાળિયાં;
ચોડ આરી છગ્નં ગોખ વળિયાં, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૪
- તારે ખારણે પરજન્ય પાણી ભરે, વાયુ વાય ને વાસીદાં કરે;
અંન શીજવી અગ્નિ આગળ ધેરે, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૫
- તારે વાઘ અનોપમ આંગણે, જેને કદપ તરુવર શોભણે;
અવી સુખસંપત ઘેર આપણે, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૬
- તારે ત્રણ સુવનનું રાજ છે, તારે ઘેર ઘણેરાં કાજ છે;
ચોદ લોકમાં તારી લાજ છે, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૭
- તારા તાતનો સખજો ત્રાસ છે, દિગ્પાલ તો વાગીએ ત્રાસ છે;
તારે ત્રિભુવન ગામ ને ગ્રાસ છે, રહ મેલોની હુંવર કાગમણા. ૧૮

તારા તાતથી દેવ નાશી છુપ્યા, ગિરિ ગહ્વર પર્વતમાં લપ્યા;
 કૈક ભૂપતિ ખડ્ગતળે ખપ્યા, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૯
 રહે વૈકુંઠપતિ પણ વેગળો, ગયો ખોળવા ત્યારે નવ મળ્યો;
 ક્ષીરસાગરમાં નાશી પળ્યો, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૦
 એને જ્ઞાતા ન વારી શકે મુખે, તપ કરવા ગયા તેનેદુઃખે;
 શંભુ કૈલાસે સુધ રહ્યા મુખે, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૧
 આજસૂધી તું પોડતો પારણે, હમણાં જવા માંધુંછે આરણે;
 ૨૬ મેલોની રાજા ઉવારણે, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૨
 માતા મુખ ઉપર કર ફેરવે, અજ રક્ષા કરે તારી ટેરવે;
 માથે મુઠી મોતિડાંની વેરવે, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૩
 તારા તાતની હજી લગે હાકછે, શેષ ધરણુ ગગનલગેધાકછે;
 તારે અદેકરે શું અલિલાપ છે, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૪
 તારે જેરે જોઈએ તે માગની, પણ નામ તારાયણુ ત્યાગની;
 તું તો ગુરુજને ગરણે લાગની, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૫
 તારો તાત જો વાયક સાંભળે, તો પાવકની પેરે પરજળે;
 ત્યારે કુંવર તમારું કારણુ ટળે, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૬
 જેને વૈકુંઠનાથમું વેર છે, તેની આંખે હળાહળ ઝેર છે;
 તારે ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સધળીવેર છે, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૭
 તુંને વારે વારે સુત વિનવું, ફરી મુખથણી જોલીશ મા એવું;
 રામ કહેતામાં નીપજશે નવું, ૨૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૮

પૂર્વછાંચો.

૨૬ મેલો કાલા કુંવર, માતા કહે તું માન;
 દૈત્યરાય શ્રવણે મુણે તો, કોપે શત્રુ સમાન. ૨૯

કડવું ૨૬ મું.-વલણુ.

વળી વળી જોડ્યા તે મુનિવર દેવજી, સાંભળ રાજા તે પરમ અવેવજી;
 માત વિનવે નારાયણુ ન સેવજી, ભક્ત ન મૂકે ભજનની ટેવજી. ૧

ઉત્તરો.

ભક્ત ન મૂકે ટેવ ભજનની, એટલો લાગ્યો લક્ષ;
 માતા સાથે પુત્ર જોડ્યો, વર્ણવે પ્રમુદની પક્ષ. ૨

રાગ રામઘી.

પછે પુત્ર કહે કર જોડીરે મા, આગે માનુનીને મત થોડીરે મા;
 એવાં કડવાં વચન કેમ જોલોરે મા, બીજું કોણ શ્રીરામની તોલેરે મા.
 હુંને વિષ્ણુ જેવું કોઈ નથી વહાલુરે મા, બીજું જોલવું ગમે નહીં ઠાલુરે મા;
 હુંને તાતનો ત્રાસ દેખાડોરે મા, તેનું સરજ્યું તે થાશે શરાડોરે મા.
 હું તો જુગમાં જિહાં લગે જીવુંરે મા, મારે મરણથકી નથી બીહીવુંરે મા;
 હુંને રામતણો રંગ લાગ્યોરે મા, મારે મરણતણો ભે ભાંજ્યોરે મા.
 હું તોલીધા કરું રામનામનિર્મળારે મા, મારે એજ હીરે ને હેમ સાંકળારે મા;
 મારે શ્રીહરી હૃદિયામારે મા, મારે એ જ જળહળતા જમારે મા.
 હું રામ રામ સમરું ધડીરે મા, મારે એ જ પછેડી ને પામરીરે મા;
 હું તો લક્ષ્મીપતિસું હીંડું લોભતોરે મા, મારે એ જ મુગટ શિર શોભતોરે મા.
 હું તો ગુણ ગાજી ગોવિંદ ગોપાલનારે મા, મારે એ જ મોતીડાંની માળારે મા;
 મારે દીનખંધુ ખાંધી જોલડીરે મા, મારે એ જ શાકર ને શેલડીરે મા.
 મારે નામ નારાયણ ગાવુંરે મા, મારે એ જ અનોપમ ખાવુંરે મા;
 હું તો રામ નામ જપું ઝાઝારે મા, મારે એ જ ઘેવર ને ખાજરે મા.
 હું તો ભજનમાં ભૂલ ન પાડુંરે મા, મારે એ જ જલેખી ને લાડુરે મા;
 મેં તો પ્રભુજનાં નામ લીધાં લખીરે મા, મારે એ જ કનક રથ પાલખીરે મા. ૧
 મારે જ્યાં લગે શ્રીવર સાથીરે મા, મારે એ જ હેમર ને હાથીરે મા;
 હું તો રામ નામ હૃદેથી નવ ટાળુરે મા, મારે એ જ મેડી ગોખ જાળિયુરે મા. ૧
 હું તો રામજનું નામ જપું દહાડીરે મા, મારે એ જ અનોપમ વાડીરે મા;
 વાટે જાતાં વેહેવાર્યાને હાટેરે મા, વજ્ર માણક કોણ ખુવે કાય સાટેરે મા. ૧
 રસ અમૃતને હાથમાં ઢોળીરે મા, કોણ પીએ હળાહળ ઘોળીરે મા;
 રુડા રામજનું નામ વિસારીરે મા, બીજી વાત ગમે નહીં સારીરે મા. ૧
 હુંને રામ સંધાતે રહ લાગીરે મા, મારે ત્રાસ ગયો છે સર્વ ભાંગીરે મા;
 હુંને રામ સ્વરૂપી રત્ન લાધુરે મા, તેમાં નિશ્ચળ થઈ મન ખાધુરે મા. ૧
 હુંને નારાયણ મન લાગે ખારોરે મા, જેથી ભવજળનો આવે ઝટ આરોરે મા;
 હું તો રામજનું નામ ન મેલુરે મા, મારું એ જ વચન છે છેલ્લુરે મા. ૧

પૂર્વછાંચો.

એ જ વચન છે છેલ્લું, માતા કહું સાચી વાણ;
 મેલું નહીં ભગવતભજન, અવર મુણું નહીં કાન.

તે રસના વિષ વેલડી, જેણે ન લજિયા રામ;
કરણુ ધરણુ પરસપર ધરી, વિના શ્રવણ હરિ નામ.

૧૭

કહ્યું ૨૭ મું.-વલણુ.

વળતા યોલ્યા તે તુંબરુ પાણુજી, સાંભળ રાજી તે ચતુરસુખાણુજી;
પ્રહલાદ રટે શ્રીભગવાનજી, કહું હરિ ભજનનાં વચન વખાણુજી.

૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજી વચન મુંદર, જે ચવે હરિ જન;
તેજ માંડી કહું તુજને, થાય પ્રપ્રુક્ષિત મન.
એવું કહેતાં ભૂપત આજ્યો, મંદિરમાં તતકાલ;
દ્વાર સન્મુખ નિકટ ઘેઠો, દષ્ટે દીઠો બાળ.
પાસે તેડીને હ્રદે લિડયો, શિશ મેલ્યો હાથ;
વહાલી વિદ્યા શી લણ્યો, કહે પુત્ર પૂછે તાત.

૨

૩

૪

રાગ ચોપાઠ.

પછી યોલ્યો બાળ ભુપાળ લણી, કહું વાત તે વાલેરી વિદ્યા તણી;
મેં તો થાપિયો શિશ શિરામ ધણી, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૫
મને અધ્યારુ વિદ્યા અનેક કહે, મારું તે ભણવામાં ન ચિત્ત રહે;
મારું ચિત્ત ગોવિંદનાં ચરણ ચહે, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૬
મારે શરણે રહેવું ઋષિ કેશવતણે, તરવો ભવસાગર ભક્તિપણે;
પ્રપંચ વિદ્યા મારે કોણુ ભણે, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૭
લણ્યામાંહિ હું તો પંચભૂત ગણું, વાળું મિકું તે આગળ માંયાતાણું;
અવર ભણતાં ભય લાગે ધણું, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૮
કહું આગણુપડાયાનું કર્મ કથી, જેને થાક્યા મુનિવર મોટા મથી;
એનો અસુરને કુળ અધિકાર નથી, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૯
જે કોઈ નન્ને વિંટાળે વિંટાઈ રહ્યાં, મમ્મા મોળના મોદિક તેણે સહ્યા;
તેના વેદ પુરાણમાં અર્થ કહ્યા, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૦
હું તો સૈરાણિ સ્નેહ ન રાખું કદા, પાછી વાળી કુંડાળિ ન લોખું તદા;
ઢાણે ઢોકળે ગ્રાહી રહ્યો છું સદા, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૧
મેં તો એન ભેન ભાયા અનેક લણ્યા, બિજાભાઈના ગુણ ન બળ કહ્યા;
થાય શત્રુ ને મિત્ર જે માય જણ્યા, બીજો નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૨

મેં તો ઐ મૈ કૈ કૈ વાર લખ્યા, મેં તો આણું વગડને હવે આળખ્યા;
 એમ હરિ રહ્યા મારી કરશે રક્ષા, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૩
 લલિતર વિષ કાટેલું જોહેર લહું, લલિ સૂતાં સાપલાંથી દૂર રહું;
 શાને અંગ સદાશિર ભાર વહું, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૪
 આદિ ક્ષાંત વરણમાંહિ એજ વસે, વળગ્યો નથી ને અળગો ન ખસે;
 એની વાત ન જાણે તે હાથ ધસે, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૫
 સંસારમાં સાર છે નામ હરિ, નરદેહ વિના ન જપાય ફરી;
 તેણે વાત હૃદમાંહિ નિશ્ચે કરી, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠ નાથવિના. ૧૬
 મારે જીવનપ્રાણ ગોપાળ સહી, જગમાંહિ જીવું જગદીશ કહી;
 નિશ્ચે તે વિણ અન્ય ગમે જ નહીં, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૭
 હરિનામ જપું દિન રાત મુખે, અહિં લોક કૃતારથ થાઉં સુખે;
 અવતાર ટળે નહિ તેને દુઃખે, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૮
 પ્રભુનામતણે રસપાન કરે, અન્ય વાતમાં જીવ તેનો ન ઠરે;
 તેણે ચિત્ત મારું હરિચરણે ફરે, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૯
 મને જોલ્યું ગોવિંદ વિના ન ગમે, મારું ચિત્ત મુકુંદને ચરણે નમે;
 મન સુંદરશ્યામને શરણે લમે, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૦
 પરિબ્રહ્મશું પૂરણ પ્રીત કરી, સમરું પુરુષોત્તમ પ્રેમ ધરી;
 પડવું ન પડે લવમાંહિ ફરી, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૧
 સચ્ચિદાનંદ દેવ સમસ્ત પતિ, જેને શક વિરંચિ ન જાણે રતિ;
 તેનાં ચરણને શરણ છે મારી મતિ, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૨
 ગુરુ તાત તમારે હું લાગું પાગે, ન તજું પ્રભુને અવસાન લગે;
 મારે વાર્તા એ જ પડી છે વગે, બીજને નહિ લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૩

પૂર્વછાંચો.

ન લજ્જું વૈકુંઠનાથ વિણ, અવર પુરુષનું નામ;
 એ વિણ વિદ્યા સકળ તે, કોઈ ન આવે કામ.

૨૪

કડવું ૨૮ મું.-વલણ.

વળી જોલ્યા તે મુનિવર વાતજી, સાંભળ ધર્મકુંવર વિખ્યાતજી;
 ક્રોધો સુતપર અસુર અઘાતજી, મારવા મમતે ધરી વાતજી. ૧

હાળ.

ક્રોધો સુતપર અસુર અદ્ભુત, સુણી વિજયતાં
 રક્ત લોચન વચન લ

૨

અધ્યારુપર કોપ કીધો, હેઠે પછાડ્યા હસ્ત;
કોણે મારા કુંવરને, આ કહાવી વસ્ત સમસ્ત. ૩
મળ્યો કોઈએક દુષ્ટ દુરિજન, જેને મુજપર દ્વેશ;
શિખવી આ પ્રપંચ વિદ્યા, ધરી આત્માણુ વેશ. ૪
મૂળ એ જ સ્વભાવ બાળક, જે મુણે તે નિત્ય ગાય;
પેરે કશી પ્રીછે નહીં, શો તેતણો અન્યાય. ૫
વાંક વાડવ તમતણો, જરૂર નહીં જુગતે જતન;
જુઓ વિમાશી મન વિષે, રેહું તે કેમ રહે રતન. ૬
હવે નિશાળે જાઓ તેડી, ભણાવો બહુ ભાત;
પુત્ર સોંપું હાથ રાખો, રખોપું દીન રાત. ૭
શીખવો વિદ્યા એહવી, જે પ્રાણ થાય પ્રસન્ન;
વિસારે હમણાં કહું, જે વજ્રવેણુ વચન. ૮

ઉથલો.

વજ્ર સરખાં વેણુરે, આ બાળક બોલ્યો મુખથડી;
વળતું વૈકુંઠનાથનું, નામ ન જાણે શિખવો નડી. ૯
વળતા ગુરુજી હાથ આવી, સાથ રાખ્યો બાળ;
આવિયા તેડી તરત, નિજ ભુવન મધ્ય નિશાળ. ૧૦
કોઈ આણી વઢે વાણી, જોશ મારી પાસ;
ભજીશ મા ભૂલ્યો થકો, હવે આજથી અવિનાશ. ૧૧

ઉથલો.

આજથી અવિનાશરે, ભજીશ મા ભૂલ્યો ફરી;
પછે ગુરુજી આળ બોલ્યો, આગળ કર જોડી કરી. ૧૨

રાગ ચોપાઈ.

પેરે પેરે વિષે વાચ્યો, પ્રીછવીઓ પ્રહ્લાદ;
બેહુ કર જોડી બાળક બોલ્યો, ગુરુજી સંધાથે વાદ;
રૂડા રામજીને મૂકીરે, બીજને કેમ ભજીયેરે.—ટેક. ૧૩
આ જગમાં અવતરવું મરવું, કરવું પુણ્ય ને પાપ;
નવા નવા દેહ નિશ્ચે ધરવા, ક્રિયાં મૂળ માયાપ. રૂડા. ૧૪
ગુરુજી વચન કરો વેગળું, હુ પરજીવું તે દુઃખથડી;
રામ નામની રહ મને, લાગી મનમાં દહ નડી. રૂડા. ૧૫

- જેતાં જીવતાણી નવ લાઘે, આદિ અંત્ય ને મધ્ય;
લક્ષ ચોરાશી ફેરા પ્રરતા, જીગમાં જીના જંત. રૂડા. ૧૬
- નાહનાં મોટાં રૂપ રંગનાં, પશુ પક્ષી નર નાર;
જરા મરણને કોઈ નવ જિતે, દૈવતાણે દરખાર. રૂડા. ૧૭
- અહ્માદિકને ભુવને પહોંચે, પુણ્ય કરી નર જોહ;
પુણ્ય ઘટે પૃથિવીપર આવે, જન્મ ન ધૂરે તેહ. રૂડા. ૧૮
- દેવ લોકની લક્ષ્મી લાવે, ઘરણે થાયે ધનાઢ્ય;
કર્મ કરે અનેક નર તે, પડે ચઢીને પાટ. રૂડા. ૧૯
- ત્યાંથી સકળ લોકમાં ભટકે, સરજે કીટ પતંગ;
દેવતાણું દર્શન પણુ દુર્લભ, ભેટે નવ ભગવંત. રૂડા. ૨૦
- ઉંચાં કર્મ કરે જે પ્રાણી, પામે અહભુવન;
મોક્ષ પદાર્થ તેને દુર્લભ, વિના ભક્તિ ભગવંત. રૂડા. ૨૧
- કાલ પડે શિર ન પડે કલક્ષણ, લક્ષણ ખુટે છે તોણ;
અત કાળ અવસાન સમેમાં, સહાય કરે તે કોણ. રૂડા. ૨૨
- ત્રિવિધ તાપો સ્વર્ગ ભોગવે, આપ આપના ભોગ;
કોઈ કોઈના લઈ શકે નહીં, તરી માત્ર પણ રોગ. રૂડા. ૨૩
- માતા પિતા બંધવ ને જોહેની, પત્ની ને પરિવાર;
આપડવેષડ કરોડ કરે પણુ, કચું થાય કિરતાર. રૂડા. ૨૪
- અનેક પડે ને પ્રગટે, સંસારીએ કંઈ નવ છોડ્યું;
માટીમાંથી મણિ દેખાડે, બાજીગરનું બોડું. રૂડા. ૨૫
- પવન ગગન પાવક ને પાણી, પૃથ્વી પીઠ પ્રચંડ;
અચ્યુતની ઇચ્છાએ ઉભાં, ચૌદ ભુવન અહ્માંડ. રૂડા. ૨૬
- પુરુષોત્તમની પસરી માયા, સીધ્યાં રૂપ અનંત;
જેતાં પ્રથમ પ્રકૃતિ સર્વની, એ લીલા ભગવંત. રૂડા. ૨૭
- એક પરજન્યથી સઘળી માયા, અદ્વાર ભાર વનરાય;
તેમાં સ્વાદ સર્વના ન્યારા, રામતાણો મહિમાય. રૂડા. ૨૮
- શુક્રતાણી જે બુંદથી પ્રગટ્યાં, પશુ પક્ષી નરનાર;
અંગ અંગના રંગ જીજ્વા, શ્રીવર સરજનહાર. રૂડા. ૨૯
- જઠરાગિની જવાલામાંહે, દેહ રહે દશ માસ;
ગર્ભ વાંઝણી ગર્ભ ધરે, પણુ ચૈતન હરિને હાથ. રૂડા. ૩૦

જેની નાલિકમળથી પ્રગટ્યા, પ્રબનાથ નિર્ધાર;
 જેણે ધશ્વરની ધમ્મથી, સર્વ રચ્યો સંસાર. રૂડા. ૩૧
 અહ્મા એની જ શક્તિ પ્રમાણે, સવ રચે અહ્માંડ;
 રૈ રૈ ચેતન તેમાં જ પ્રગટ્યું, પૂર્ણાનંદ પ્રણામ. રૂડા. ૩૨
 ચતુરાનન આ સૃષ્ટ રચે છે, પંચભૂતને સાસ;
 નખ શિખ સૂધી રૂપ રચીને, કોણ સમર્પે શ્વાસ. રૂડા. ૩૩
 સંસાર સરૂપે સર્પે ખાધો, જગત ઝેરને જોરે;
 તેમાંથી નર કોઈક ઉગર્યા, રામ નામને મોરે. રૂડા. ૩૪
 જળ સ્થળ સ્થાવર ને જંગમ, જિહાં જોધ્યે ત્યાં રામ;
 ચૌદ ભુવનમાં સધળે ભાસે, જોતાં ધામોધામ. રૂડા. ૩૫.
 જન્મ જન્મનાં સ્થળ જુજવાં, માતપિતા પરિવાર;
 સધળે નારાયણ તેનો તે છે, અવતારો અવતાર. રૂડા. ૩૬.

પૂર્વછાંયો.

અવતારો અવતારરે, માતપિતા પરિવાર;
 નવો ન થાયે નાથરે, જો તે જોખન જુજવાં. ૩૭.

કડવું રંટ મું વલણ.

વળતી યોડ્યા તે મુનિ તટાળજી, સાંભળ રાજ તે વચન રસાળજી;
 ગુરુજી યોડ્યા તે જાણી બાળજી, પ્રહ્લાદની લેવા સંભાળજી. ૧

ઉથલો.

ગુરુજી યોડ્યા બાળક જાણી, શિખામણ મુખસું વહે;
 વારે વારે વારું તુજને, હુંવર કાં ન ધરે હદે. ૨

રાગ મારુ.

હઠીલા હુંવર કહ્યું મારું માનોની, વેરી શત્રુને સમરેછ શાને;
 તાત તહારો રળિયાત રહે, વિદ્યા ભણાવું તે જ ભણોને. હઠીલા. ૩
 હું તો તારો કુળ ગુરુ જન્મથી, કંઈએ ન વાંધું નરતું;
 જનક તારાને જે ગમે તે ભણુની; કરની ખીજું વિસરતુંરે. હઠીલા. ૪
 જેમ રાજ રીઝે તેમ કીજે, માન શિખામણ મારી;
 ભૂપતિ દિવસની રાત કહે તો, કોણ શકે એને વારીરે. હઠીલા. ૫
 દેશે દેશ તાત તારાની, આણ અખંડિત વર્તે;
 વિષ્ણુ ભજન કોઈ કરી નથી શકતાં, દ્વાધ દાનવની પ્રતેરે. હઠીલા. ૬

- માત કહું તે સાંભળજે, તારા તાતનો વિષ્ણુ છે વેરી;
તું તેનું સમરણુ જોઈ કરે છે, કેમ ખમે એ મન મેરીરે. હડીલા. ૭
- તે માટે જપ રામ જવા દે, દુષ્ટો છે દાનવ ઝેરીરે;
તુજને મારતાં મેહેર કરે નહિ, શું કરે સર્પ એ ઝેરીરે. હડીલા. ૮
- વારું કહેતાં તો વસમું લાગે, રાખીશ મા મન રોષ;
આજ પછી જો ભૂપતિ ખીજે, તો મુને મ દેશે દોષ. હડીલા. ૯
- સારી સારી તને વિદ્યા શીખવું, જોણેથી રીઝે રાય;
તુજને રાય સિંહાસન આપે, મુજને કોટી પસાય. હડીલા. ૧૦
- અસ્ત્ર ને શસ્ત્ર એવાં શીખવું, જેને બળે તત્કાલ;
ત્રણ ભુવનમાં ત્રાસ પમાડીશ, દીન થાશે દિગ્પાલ. હડીલા. ૧૧
- રામનું નામ રહેવા દે તું પડતું, જપતી દાનવનો જપ;
રુકું જાણે તેમ કરની બાળક, જેમ રીઝે માખાપ. હડીલા. ૧૨
- સો વાતે તુંને સમજવું, કાંઈક હૃદમાં રાખ;
નહિતર ભૂપતિ ખીજશે લાઈ, સર્વ સખાની સાથ. હડીલા. ૧૩
- કહી કહીને તુંને જીભડી થાકી, વારી વારી આવ્યો વાજ;
માત પિતા ગુરુનાં વાયક, લોપતાં લંપટ લાજ. હડીલા. ૧૪
- શિખામણુ તુંને કાંઈ નવ લાગી, સંગે ન આવી સાન;
જેહ વચન ગ્રહ્યું તે ગ્રહ્યું, બીજું કહ્યું ન ધરે કાન. હડીલા. ૧૫
- સર્વ સખામાં તું શિરોમણી, ચંચળ ચતુરસુજાણુ;
શામાટે ખીજા જોઈને જોલે, તાત વેરીનાં વખાણુ. હડીલા. ૧૬
- અસુર તણે કુળ ડિપન્યો બાળક, જોની વિચારી ચંત;
પોતાનું કુળ દૈવત મેલી, શાને ભજે ભગવંત. હડીલા. ૧૭
- એમ પ્રહ્લાદને પ્રીછવ્યો, તિહાં આવિયો અનુચર એક;
આલો ગુરુ સુત તેડી સભામાં, સંભારે ભૂપ વિવેક. હડીલા. ૧૮
- સારે ગુરુ શિષ્યને કહે સાંભળ, ચાલ પિતાની પાસ;
રાજનીતિ સંભળાવી કહેજે, રામ નામ ન પ્રકાશ. હડીલા. ૧૯
- પછે ગુરુજી હાથ ઝાલી કરી, સાથે તેડી ગયા બાળ;
રાજસભામાં ભૂપતિ પાસે, આવ્યા ગુરુ તત્કાળ. હડીલા. ૨૦
- ગુરુ પ્રહ્લાદને આવતા દેખી, ઉભો થયો સર્વે સાથ;
અધ્યારુએ આશિશ દીધી, પ્રહ્લાદ શિર ધરી હાથ. હડીલા. ૨૧

તાતે તેડયો ત્યાં પુત્રને પ્રેમશું, ખોળે ખેસાડ્યો બાળ;
વહાલી વિદ્યાની વાત પૂછી, સંભળાવની શ્રવણ રસાળ. હઠીલા. ૨૨

પૂર્વછાંચો.

ભૂપતિ પૂછે પ્રેમશું, કહે કાંઈક મુજ પુત્ર;
વહાલી વિદ્યા જે ભણ્યો, તે સંભળાવો સૂત્ર. ૨૩

કડવું ૩૦ મું.—વલાણ.

વળી બોલ્યા તે મુનિવર એમણ, સાંભળ રાજ તે ભક્તનો પ્રેમણ;
જેને સદા કુશળ ને ક્ષેમણ, રામભજન વણ ખીજે ન નેમણ. ૧

ઉથલો.

રામભજન વણ ન નેમ ખીજે, અવર ચરયા નવ કરે;
જગદીશ નારાયણ હરિ, ગોવિંદ માધવ આચરે. ૨
તાત સન્મુખ વાત કરતાં, રામ રસનાએ રટે;
હવે તેનો કહું મહિમા, સાંભળે સંકટ ઘટે. ૩
પ્રહ્લાદ બોલ્યો પ્રિતા સાથે, સત્ય છે શ્રીરામ;
પ્રથમ વહાલી એ જ વિદ્યા, તે ન મેલું મુખ નામ. ૪

રાગ કલ્યાણ.

મુનેવહાલું વહાલું વહાલું દાદા, રામજનું નામ;
મારે અવર વિદ્યાતાણું, નથી કાંઈ કામ;
મુનેવહાલું વહાલું વહાલું દાદા, રામજનું નામ.—ટેક. ૫
જીવોરે પિતાજી, આણી મુજપર પ્રીત;
મારી પાટીમાં લખાવો, રૂડાં ગોવિંદજીનાં ગીત. મુને ૬
મારે મન માધવ, કૃષ્ણ મુકુંદ મોરાર;
ભજું મધુસૂદન, કેશવ આપે કિરતાર. મુને ૭
મારે દામોદર, અવિનાશીરે અનંત;
મારે ભજવો છે, ભક્તવત્સલ ભગવંત. મુને ૮
મારે શ્રીવર, સુંદર વરજે સુદાત;
મારે નારાયણ, પ્રભુ નિર્ગુણનાથ. મુને ૯
મારે પુરુષોત્તમ, પરિશ્રવ વસુદેવ;
મુખ ભૂધર ભજવાની, પડી બહુ ટેવ. મુને ૧૦

હું તો હૃદે માંહે લખી રાખું, રામ ગોવિંદ;		
વળી તન મન ધન, મારે સચ્ચિદાનંદ.	મુને૦	૧૧
મારા વદનમાં, વસ્યો વિકૃલ વિશાળ;		
તેણે વિસરતો નથી, હુંને મદનગોપાલ.	મુને૦	૧૨
મારે શ્રવણે, શ્રીરામનું ગાન;		
મારે રામજીનું સ્મરણ, રામજીનું ધ્યાન.	મુને૦	૧૩
મારે વિષ્ણુનું વદન, સેવન શ્રીરામ;		
મારે ધર્મ ને કર્મ, તે સાચો સુંદરસ્થામ.	મુને૦	૧૪
હું તો સદા ને સર્વદા, શ્રીહરિકેરે શરણ;		
કીધું આપસમર્પણ, પ્રભુજીને ચરણ.	મુને૦	૧૫
મારે ધરણીધરપર, દઢ થયો વિશ્વાસ;		
હું તો જન્મજન્મથકી, દેવ કેરો દાસ.	મુને૦	૧૬
મારું જગતમાં જિહાં, લગી કલેવર ક્ષેમ;		
મારે તપ તીરથપર, લાગ્યો પૂરણપ્રેમ.	મુને૦	૧૭
મારે નિર્ધનનું ધન, છે સારંગપાણ;		
મારા મંદિરમાંજેતે જડી, મોતીડાંની ખાણ.	મુને૦	૧૮
હું તો મૂકું નહીં મુખથી, વિષ્ણુનાં વખાણ;		
હું તો પૂરે પ્રેમે ભજન, કરું પુરુષપુરાણ.	મુને૦	૧૯
હું તો વિદ્યાતાણું તત્ત્વ, તાપસું રૂઢી રીત;		
ચારે વેદ વલોણામાં, વિષ્ણુ નવનીત.	મુને૦	૨૦
એ ઉંડા ભવસાગરમાં, પ્રભુ નામ છે નાવ;		
નાવે માનવી દેહ વિના, જેહા કેરો દાવ.	મુને૦	૨૧
એવા જગજીવન, ત્રિભુવન પ્રાણ;		
કોણ સિંધુ માંહે કુદી પડે, મેલી મોટાં વહાણ.	મુને૦	૨૨

પૂર્વછાંયો.

મેલી મોટાં વહાણુરે, સાગરમાં શાને પડો;
ભવ જળ તરવા પારે, રામ નામ નાવે ચડો. ૨૩

કડવું ૩૧ મું.—વલણ.

વળતા બોલ્યા મુનિ પુણ્યવંતજી, સાંભળ રાજા તે એકે ચંતજી;
ભક્ત ન મૂકે ભજન ભગવંતજી. ૧

ઉથલો.

લકત ન મૂકે લજન પ્રભુનું, અસુરે કીધો કોધ;
શ્યામ સુંદર નામ લેતાં, વધાર્યો છે વિરોધ. ૨
જેઠો વખાણે વિષ્ણુ કીર્તન, ખીજ ન જોલે વાત;
શ્યામ સુંદર નામ લેતાં, કાપ્યો અસુર ઉપાત. ૩

રાગ ધનાશ્રી-કંઠક ફેર.

કાપ્યો અસુર જે વારો એને કોઈ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
એવો મારે કુળ બાળક ન હોય રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૪
એ કુંવરે લોપી છે મારી લાજ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
એના મનમાં ન આબું મારું રાજ રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૫
જ્યારે પૂછું તારે મુખથકી બાળ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
તેની હુંને લાગે હૃદયમાં આળ રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૬
એને સુત જાણી ચડાવ્યો મેં શિશ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
નાખીઆ જોળેથી એસવી કરી રીશ રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૭
જોડ્યો દૈત્ય રાજ દાનવની સાથ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
એણે મૃત્યુ માગ્યું આપણને હાથ રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૮
એ તો ઉપન્યો છે કુલ અંગારે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
એણે મુખે કરી માંગી લીધો માર રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૯
એ તો વખાણે છે મારે જશું વેર રે, સંભારે, જેઠો શ્યામને રે;
એને મારતાં હવે ન ધરણી મેર રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૧૦
ઉભા અસુર જુવો છો શ્યાને કાજ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
એને મારીને નિવારો દાઝ રે, રટે છે જેઠો રામને રે. ૧૧
એવું સાંભળીને ઉઠ્યા દૈત્ય કોડ રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
ધસ્યા હુકડા તે કરતા કડાઝોડ રે, લકત રટે જેઠો રામને રે. ૧૨
લીધો કુંડાળો ઉડાડે રહ્યા ખારણે રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
જેમ વાદળાંએ વીંટી લીધો ભાણ રે, લકત રટે જેઠો રામને રે. ૧૩
ખીક દેખાડે પછાડે હેઠા પ્રહાર રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
ખાંડાં ઉઘાડાં ઉગામે હથિયાર રે, લકત રટે જેઠો રામને રે. ૧૪
દૈત્ય જોડ્યા અલ્યા શ્યાને માટ રે, સંભારે જેઠો શ્યામને રે;
ત તો મૃત્યુ માગી લીધું શત્રુ સાટ રે, રટે છે જેઠો શ્યામને રે. ૧૫

મૂઝા દે જે મુખ લીધી તે વાત રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
 નહીં તો હમણાં કરશું તારી ઘાત રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૧૬
 તવ બાળક બોલીઓ મુણો દૂત રે, સંભારું બેઠો શ્યામને રે;
 તમે કરોની તમારું કરતૂક રે, રટું છું બેઠો રામને રે. ૧૭
 જેણે બાંધ્યો છે પ્રભુ સાથે પ્રેમરે, સભારું બેઠો શ્યામને રે;
 તે તો મૂઝું નહીં બ્યાંસૂધી તન ક્ષેમરે, રટું છું બેઠો રામને રે. ૧૮
 એવું સાંભળીને કોપિયા અસુર રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
 જાણે કીજીએ બાળકને ચૂર રે, ભક્ત રટે બેઠો રામને રે. ૧૯
 મારે વજ્ર ગદા તોમર ત્રિશૂલ રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
 પડે ભક્તને શરીરે જેમ ફૂલ રે, ભક્ત રટે બેઠો રામને રે. ૨૦
 નાંખે ખડ્ગ ખેડાના ધણા ધાય રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
 અંગે ભક્તને તરણાવત થાય રે, ભક્ત રટે બેઠો રામને રે. ૨૧
 સાંગ ખંજર કટારી નાંખે કોડ રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
 હરિભક્તને ન લાગે તેની ચોટ રે, ભક્ત રટે બેઠો રામને રે. ૨૨
 દૈત્ય મારી મારી હાર્યા નિર્ધાર રે, પ્રહલાદ સંભારે શ્યામને રે;
 અંગે ભક્તને જણાણું ન લગાર રે, ભક્ત રટે બેઠો રામને રે. ૨૩
 પછી કિંકર રાજને લાગ્યો પાય રે, મરે નહિ એ મહારાજ રે;
 એનેક ધા કીધા મારયો નવ જાયરે, એના શિરપર બિજાનું છેરાજ રે. ૨૪
 એને હણી હણી થાક્યા છે હાથ રે, મરે નહિ એ મહારાજ રે;
 હવે જાણો તે કરોને દૈત્ય નાથ રે, એના શિરપર બીજાનું છેરાજ રે. ૨૫

પૂર્વછાંયો.

એને જાણો તે કરો, અવર કોઈક ઉપાય;
 અર્ભક મારયો નવ ગયો, આયુધ કેરે ધાય. ૨૬

કડવું ૩૨ મું.-વલણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુનિવર રાયજી, સાંભળ રાજ તે કહું મહિમોયજી;
 હિરણ્યકશિપુ બહુ બળી ગયો મનમાંયજી, મારે અસુર તે અન્ય ઉપાયજી. ૧

ઉત્તરો.

મારે અસુર અન્ય રીત, ભક્ત રાજ ન હણાય;
 બાળક ઉપર બળ કરે, જેમ રતનપર ધણ વાય. ૨

તેડાવ્યા બળવંત બળિયા, પ્રલયતાણા પ્રધાન;
તેને સુત સોંપી કહ્યું, હણો તો થાઉં તુષ્ટમાન.
મારા તે વેરીને લજે, દીન રેણુ સમરે રામ;
રંગીલો રહ મૂકે નહીં, ન મૂકે મુખથી નામ.

૩

૪

રાગ મેવાડો.

રંગીલો કુંવર મુખથી, રામ નામ ન મૂકે— ટેક.
લાગી લગની મગ્ન થયો મનમાં, હરિ ચંત નવ ચૂકે;
બહુ વિધ વારી મારી જુઓ, કહી કહીને સ્વર સૂકેરે. રંગી૦ ૫
દૈત્યપતિએ જમકિંકર તેડી, સાધુ સુતને સોંપ્યો;
આ બાળકનો કાળ કરોની, લંપટે મુજને લોધ્યોરે. રંગી૦ ૬
વળતા જમકિંકર ઉદમ માંડી, વિધ વિધ વાત ઉપજાવી;
ઉંડા જળમાં અશિ પડે તેમ, દૈત્યે દાઝ સમાવીરે. રંગી૦ ૭
સમ જવર ચોરાશી વાયુ, અગન અદાર ઉવેખી;
લકતતણે મન તેમ થઈ લાગ્યો, જેમજળ મસ્તક મૈક્ષીરે. રંગી૦ ૮
કાલદંડ જમદંડ અખંડિત, હરિજન અંગ હકાર્યા;
જેથી સકળ જગત લય પામે, તે પણ હઠે હાચારે. રંગી૦ ૯
દિનકરસુત દાનવને ત્રાશે, ક્રોડ પ્રકારે કામ્યા;
જમ કિંકરનું જોર ન ચાલ્યું, હોડ કરી દુઃખ પામ્યારે. રંગી૦ ૧૦
વળતો ધર્મ કહે સુણુ રાજા, એ સુત કોણુ કહાવે;
ધર્મ કરી અધર્મશું હણિએ, તો પણ અંત ન આવેરે. રંગી૦ ૧૧
અમે અમારી શક્તિ પ્રમાણે, મણા ન મૂકી થોડી;
અંતે ધથી વાજ આવીને, આયુધ નાખ્યાં ફેડીરે. રંગી૦ ૧૨
એવું સુણીને રાજા રહ્યો, રહ્યો હૃદયમાં ખીજ;
બાળ ઉપર બળ કરવાને, વાત વિચારી ખીજરે. રંગી૦ ૧૩
પુરોહિત રૂપ વિકાળ કરીને, મનમાં વાત વિચારી;
તેડાવ્યા દિગ્પતિના મેગલ, મહા બળિયા વિષ ધારીરે. રંગી૦ ૧૪
આવ્યા મલ માતંગ મલપતા, અયુત જોજન ઉંચા;
હોલે ધરણ ચરણ પ્રહારથી, પર્વત તેમનાં કુચારે. રંગી૦ ૧૫
બાલ્યો ભૂપતિ કહે કુંજરને, કામ કરો એક મારું;
આ અર્લકના પ્રાણ હરો તો, સાચું જોર તમારું. રંગી૦ ૧૬

કાળિદાસ.

- મેલ્યો આળ વિશાળ વગડામાં, મોટે ઘેમર ઘેર્યો;
મન રૂઢ્યો મમત્ત્વ વધૂદ્યો, જમ જનને ઝંઝેડ્યોરે. રંગીં ૧૭
- ત્યારે કુંજરપર હરિ કોપ્યા, દીઠા મદમત મંતી;
નાઠા ગજ દંતોશલ કાડી, મહા દુઃખ પામ્યા દંતીરે. રંગીં ૧૮
- પછે કરીંદ્ર કહે ભૂપતને, સાંભળ રાજા સાચું;
આ બાળકનો કાળ ન આવે, કોધ કરો તે કાચુરે. રંગીં ૧૯
- એવું સુણીને અસુરો તેડ્યા, પવન પ્રબળ બળવંત;
આ અર્લકનો નાશ કરીને, ટાળો ચિત્તની ચંતરે. રંગીં ૨૦
- દૈત્ય રાજાનું કાજ વિચારી, વડત્યા મનમાં વાચુ;
પંજરમાંહે પ્રવેશ કર્યો, તે હરિજન હણવા આચુરે. રંગીં ૨૧
- સોસો સ્વાશ સમાસને આણી, જાણે પાડું પીડા;
પણ હરિજનને લેશ ન લાગે, જિહાં કેશવની કીડારે. રંગીં ૨૨
- પવન પેટમાં પળવા લાગ્યો, ઉદરમાં અગ્નિ જ્વાળે;
લાગ્યો લય લાગ્યો મનમાંહે, બાળી મારવો બાળેરે. રંગીં ૨૩
- મારુત જમ ભૂપને મળિયો, એ બાળક બળ ભારી;
જેર કર્યું પણ જરા ન ચાલ્યું, હું આવ્યો છઉં હારીરે. રંગીં ૨૪
- એમ સુણીને અસુરે તેડ્યા, વાસુકી નાગ નમેરી;
ફેણ કુંકારે પર્વત ફાટે, ઝેર હલાહલ ઝેરીરે. રંગીં ૨૫
- સર્પ સાથે દાનવપતિ બોલ્યો, આ અર્લકને બાળો;
કુંવર સ્વરૂપે શત્રુ પ્રગટ્યો, ડશણ કરી દુઃખ ટાળોરે. રંગીં ૨૬
- આસો બાળને બાલ વેગથી, એ જ આસા મારી;
પ્રાણ ગયા વણ શાંતિ ન થાશે, વારુ છઉં વિષધારીરે. રંગીં ૨૭
- એવું સુણીને પત્રગ ઉઠ્યા, રઠિયા વદન વિકાશી;
કોડ ગરુડ નિહાળી સામા, માંડ જા ધૂટ્યા નાશીરે. રંગીં ૨૮
- મણિધર જમ ભૂપતિની પાસે, બેઠે કર જોડી ઉભો;
આ બાળકનો કાળ ન આવે, દાનવ શાને દુભોરે. રંગીં ૨૯
- વળી વેણ વિષધરનાં સુણી, અસુર સખળ અકળાણો;
જે આવડો બાળક કોમળ કાયા, કોપ્યકી ન મરાણોરે. રંગીં ૩૦
- જળમાં ઝેર હલાહલ નાંખી, પૂરણ પાન કરાવ્યું;
અમૃતપે અદ્ધકો ગુણ કીધો, કર્તવ્ય કામ ન આવ્યુરે. રંગીં ૩૧

- પ્રૌઢ પર્વત શૃંગ ચડાવી, હિંચલી ફેંકી દીધો;
જન જાણી જગદીશે તેને, જાતે ઝીલી લીધારે. રંગી૦ ૩૨
- સાથે દાનવના કિંકર હતા, તે પણ પંડે પડિયા;
ભાંજ્યાં અંગ વિકટ પણ વાગા, રાન વગડે રડવડિયારે. રંગી૦ ૩૩
- પર્વત જેવડો કુંજર કરીને, સાગરમાં સંતાડ્યો;
કુસુમશય્યા જેવું સુખ પામ્યો, જનને માંડ જગાડ્યો. રંગી૦ ૩૪
- નાગપાશ બંધનમાં બાંધી, સાગરમાં સંતાડ્યો;
તિહાં પણ જનને કૃપા કરીને, કમલાનાથે કહાડ્યો. રંગી૦ ૩૫
- વળી દૂત બાળકને લઇ ગયા, લયથી ભૂપાળ પાસે;
આ બાળકનો અંત ન આવે, એણીપેર વચન પ્રકાશરે. રંગી૦ ૩૬
- જળમાં જોડ્યો પાવકમાં રોડ્યો, ઢોલ્યો પર્વત અંધે;
એવાં સંકટ બહુ દીધાં પણ, આળ ન આવ્યું અંગેરે. રંગી૦ ૩૭
- એવું સુણી દાનવ લય પામ્યો, ચિત્તમાં આપી ચિંતા;
આ બાળકનો નાશ કરતાં, હાથ્યા નર બળવંતારે. રંગી૦ ૩૮
- આ બાળકથી કોક દિવસ પણ, મસ્તક અમો વિવરજું;
મનમાં મુને આટલું સુજે, સરજનહારે સરજયુરે. રંગી૦ ૩૯
- દાનવ હોડ કરીને થાક્યો, જોર જરા પણ નવ આલે;
મહી જોતરવા મહીપતિ જેઠો, નીચું મસ્તક ધાલેરે. રંગી૦ ૪૦
- રાત દિવસ ચિંતામાં પડિયો, જાણે જનને ચૂરું;
દહાડે દહાડે દુર્બળ થાયે, અન્ન ન ખાયે પૂરું. રંગી૦ ૪૧
- તેવે સમે તિહાં ભૃગુજી આવ્યા, દૈત્યે આદર દીધો;
સેવકની પેરે શિશ નમાવી, કહે કૃતારથ કીધારે. રંગી૦ ૪૨
- વળતા ગુરુ પૂછે કાં ભૂપતિ, દુર્બળ સરખો દેખું;
તુજને ભય ઉપજવે જુગમાં, એવો પુરુષ નવ પેખું. રંગી૦ ૪૩
- વળતો ભૂપતિ કહે ગુરુજી સુણિયે, પુત્ર પ્રબળ થયો મારો;
શત્રુનું સ્મરણ નિલ રાખે, હરતલ એથી હાયોરે. રંગી૦ ૪૪
- કોઇ દિવસ એથી ભય મુજને, મોત અચાનક આણે;
તાપ લાગ્યો તેનો તનમાંહે, ત્રેવડં કરવી ટાણેરે. રંગી૦ ૪૫
- સારે ગુરુ કહે સુણ રાજા, એ શી વાત વિચારે;
કાને કંઈએ સુણ્યું નહીં જગમાં, જે અબ્બ સિંહને મારેરે. રંગી૦ ૪૬

કાળિદાસ.

મેલ પુત્રને મારે મંદિર, રાખું નિલ નિશાળે;
 ફરી ભણાવું એવી વિદ્યા, જે કૃષ્ણ કહે નહીં કાળેરે. રંગીં ૪૭.
 વરુણપાશ બંધનમાં બાંધી, બાળકને બેસાડું;
 રામ નામની રઢ મેલાવું, વિધવિધ ભાતે વારુંરે. રંગીં ૪૮
 એવું કહીને શુક ઘેર પધાર્યા, શિષ્યને સાથે તેડી;
 વરુણપાશ બંધને બાંધ્યો, થઈ બ્રહ્મની બેડીરે. રંગીં ૪૯
 સખા ભણો ભણાવો એને, સર્વને રાખ્યા સંગે;
 જેમ પ્રહ્લાદ વચન વિસારે, તેમ લગાડો રંગેરે. રંગીં ૫૦.

પૂર્વછાંયો.

વચન પૂર્વતું વીસરે, તેમ સમજાવો સંત;
 જેમ રાગ કહે તેમ ભણો, તજ ભજન ભગવંત. પૃષ્ઠ

કંઠ્યું ૩૩ મું.—વલાણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુખ ઋષિ જનજી, સાંભળ રાગ તે પાંડુ તંતજી;
 હરિ ભક્તને હરિ તન મંતજી, બોલે બાળક તે પ્રેમ વચંતજી. ૧

ઉથલો.

પછે શિષ્યને એમ પ્રીતવે, પ્રેમે કરી પ્રહ્લાદ;
 હું ભણાવું તે ભણો, જે માહે સાર સંવાદ. ૨
 સહુ કોઈ ભૂધરને ભજ્ને, ભાવે કરીને ભ્રાત;
 સાર નહીં સંસારમાં, એ વિના બીજી ન વાત. ૩

રાગ સોરઠી.

સહુ કોઈ ભાવે ભજ્ને ભગવાનનેરે, મારું કહ્યું કરોતી ભ્રાત;
 એ વણુ સાર નહીં સંસારમારે, મન જે જે વિચારી વાત. સહુકો. ૪
 એ તો આદ્ય નિરંજન એક છેરે, ભગવાન સુરાસુર ભૂપ;
 ભક્ત માટે ફરે બ્રહ્માંડમારે, ધરે રંગ દેખે તેવાં રૂપ. સહુકો. ૫
 પ્રભુ શેષશ્યાએ પોદિયારે, શિર શેષ વદે છે વેદ;
 ઇન્દ્રિય ઉત્પન્ન ને પ્રલય કરેરે, તેનો કાચ ન બાણે ભેદ. સહુકો. ૬
 જેની નાભિથકી અજ ઉપન્યારે, ચતુરાનન પુણ્ય પવિત્ર;
 સુંદર પાયે થઈ ચારે વેદસુરે, નિલ વર્ણવે વિષ્ણુ ચરિત્ર. સહુકો. ૭

ઐનું ચૈતન્ય છે ત્રૈલોકમારે, વિરંચાદિક કીટ પતંગ;
 વ્યાપક સૂરજ કમળ જેમ વિશ્વમારે, તેમ સધળે છે શ્રીરંગ. સહુકો. ૮
 ઐનું નામ જપે નાર જેરે, નહીં નરક વાટ નિદાન;
 પાપ તાપ દળે તન માહેથીરે, જન્ય આપંથકી અભિમાન. સહુકો. ૯
 જેને નામ વહાલું જગદીશનુંરે, તે તો પામે પદારથ ચાર;
 તેમાં સંશય નહીં સંસારમારે, એ તો નિશ્ચે ને નિરંધાર. સહુકો. ૧૦
 સંસાર રૂપિયો સર્પ છેરે, વળી તેના ત્રણ પ્રકાર;
 છે મણિ મોહોરો ને ઝેર જીજ્ઞાસો, તેનો ભારે વિકટ વહેવાર. સહુકો. ૧૧
 વિષ પંચ વસે તેને મુખેરે, તેણે પરભવી સૃષ્ટિ સમસ્ત;
 તેમાં મોહોરો મુકુંદનાં નામનોરે, ઉગર્યો જેને આવિયો હસ્ત. સહુકો. ૧૨
 ભય ઝેરતાણું જેનું વામિયુરે, નિકટ આવ્યો જેને મણિ મોક્ષ;
 અંતર આત્મારામને આળખોરે, થાય પૂરણ જ્યોતિ પરોક્ષ. સહુકો. ૧૩
 તે નિર્ગુણ બ્રહ્મને આળખોરે, ગુણ સગુણાતીત ગાય;
 રામ ગોવિંદ મુકુંદ રમાપતિરે, ગરુડારૂઢ વૈકુંઠરાય. સહુકો. ૧૪
 મધુસૂદન માધવ માવજીરે, સુખદાયક દીન દયાળ;
 સુંદરશ્યામ દામોદર શ્રીહરિરે, કમળાવર વસ્તુ ગોપાળ. સહુકો. ૧૫
 જગદીશ જનાર્દન મુનિરે, અવિનાશી નિરંજન નાથ;
 ભૂધર મહાવર શ્રીધર શ્રીપતિરે, સચ્ચિદાનંદ પોદણ પાથ. સહુકો. ૧૬
 વાસુદેવ નારાયણ નાથજીરે, મનમોહન દેવ મોરાર;
 કૈશવ કૃષ્ણ ઉપેન્દ્ર અનંત છેરે, કમળાવર ને કીરતાર. સહુકો. ૧૭
 શંખ ચક્ર ગદાંબુજ શોભતારે, સુરવલ્લભ સુંદરશ્યામ;
 ધર્મધુરંધર રૂપ અમોઘ છેરે, ઋષિ નાયક પૂરણ કામ. સહુકો. ૧૮
 હૃદય અચ્યુત સલ્ય સ્વરૂપ છેરે, ભક્તવત્સલ મચ્છકો રંભ;
 આદિ અનાદિ અલૌકિક પરમ છેરે, પુરુષોત્તમ પૂરણ બ્રહ્મ. સહુકો. ૧૯
 એવાં નામથકી નિલ સ્નેહસુરે, મુખ ગાય ગોવિન્દનાં ગીત;
 મનમાં સલ્ય જાણે શ્રીરામનેરે, તમે આણો પ્રભુપર પ્રીત. સહુકો. ૨૦
 પ્રાણીને પાપનો તાપ લાગે નહીરે, નિત્ય જપે તે શ્રીજીગદીશ;
 કૈશવ કોટી અપરાધ ક્ષમા કરેરે, ક્ષણ ચરણે નમાવો શિશ. સહુકો. ૨૧
 જીવને જન્મતાણું દુઃખ ટાળવારે, ધણું તત્ત્વ નારાયણ નામ;
 સુખ આપે અનોપમ સર્વથારે, વળી પૂરે તે મનની હામ. સહુકો. ૨૨

તન પાપના તાપને ટાળવારે, પ્રભુ નામ રૂપ છે શીત નીર;
 પ્રેમેસું પાન કરો તેતણરે, ધણું શીતલ થાયે. શરીર. સહુકો. ૨૩
 મનરૂપાશ્વરપિયું સલ છેરે, માંહે ભળિયું નથી તિલ પાપ;
 રામને નામે સીંચો કરી શોધિયેરે, દષ્ટ જ્ઞાન અગ્નિનો તાપ. સહુકો. ૨૪
 ચિત્ત સારે નરડી જેવું હશેરે, તેને કુંકું તે ન કહે કાય;
 અહર્નિશ અગ્નિમાં ઝીલી નીસરેરે, તોયે શ્યામ શરીર ન હોય. સહુકો. ૨૫
 એમ અગ્નિ એક સંસારનીરે, ત્રણ લોકને લોપવા જાય;
 તેમાં શ્રીજગદીશનાં નામંથીરે, મન સંત સમાગમ થાય. સહુકો. ૨૬
 તેથી મિત્ર જાણી તમને કહુંરે, પરબ્રહ્મ ભક્તે દિનરાત;
 કોઈ કામ ન આવે અંત કાળમારે, વળી માત પિતા કુળ સાત. સહુકો. ૨૭
 ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ને સંપત્તિ સર્વ છેરે, અવનિ ને અખંડિત આથ;
 તે પણ આવે નહીં અવસાનમારે, પ્રભુ નામ વિના કોઈ સાથ. સહુકો. ૨૮
 ધર્મ કરી ધરાપર ખર્ચિયુંરે, તેનું સહસ્રગણું ધન થાય;
 તે વળી પામવાને પર લોકમારે, અવતાર લેવાને જાય. સહુકો. ૨૯
 કોઈ ધ્યાન કરે મનથીરે, ગણે દાતા ને ભોક્તા શ્રીરામ;
 મનમાં ભક્તિ રાખે ભગવાનનીરે, તે તો પામે પૂરણ ધામ. સહુકો. ૩૦
 એટલું તમને કહું આજથીરે, મુખ પામવા રાખો આશ;
 મુખે નામ નારાયણ આચરેરે, થાઓ દીનદયાળના દાસ. સહુકો. ૩૧
 પૂર્ણ લક્ષ્મ લગાડી પ્રેમસુંરે, મુખ આચરો શ્રીઅવિનાશ;
 તો દુઃખ દેખશે નહીં અવતારમારે, અંત કાળે વૈકુંઠ વાસ. સહુકો. ૩૨
 હુંને નારદ મુનિએ અપિયુંરે, એવું જ્ઞાન અનોપમ પર્મ;
 વળી પામિયો માતાને પેટથીરે, તેણે ચક્ષુ ટળી ગઈ ચર્મ. સહુકો. ૩૩
 એવું સાંભળી સર્વ વિદ્યાર્થીરે, પ્રભુ નામનો લીધો લક્ષ;
 દૈત્યનાં વંશનો માર્ગ વિસર્યારે, સહુ વર્ણવે વિષણુ પક્ષ. સહુકો. ૩૪

પૂર્વછાંયો.

સર્વ સખા વર્ણ કરે, હરિકીર્તન દિન રાત;
 અર્લકે વાધ્યું વચન, તે ન મેલે મુખથી વાત. ૩૫
 એજ સ્વભાવ અર્લકતણો, જે સુણે તે નિત્ય ગાય;
 વાત ન મૂકે વદનથી, તે પંથે વિષે ધરમાંય. ૩૬

- પ્રૌઢા પર્વત શિખર ચડાવી, દોડાવી નાંખ્યો દૂર;
અંગ મારાને આલ ન આવ્યું, આલથી ભેટે ભૂર. મારે. ૧૩
- ખડ્ગ કટારી ને ખંજર ખપવા, મૂક્યો બ્રહ્માંડનો ભાર;
પિંજરમાંથી પ્રવેશ કર્યો નહીં, ધારથી નહીં તરવાર. મારે. ૧૪
- મન માને તે પ્રકાર કરો પણ; તોય ન આવે કાળ;
લક્ત ઉપર ભે જકત કોપે પણ, વાંકો ન થાયે વાળ. મારે. ૧૫
- તાત તમે હુંને મારવા માંહે, મણા ન મૂકી નેટ;
તોય પંડ પ્રતીત ન આવી, હાથ પછાડ્યા ભે હેઠ. મારે. ૧૬
- શ્રાહરિને સંભારતાં પ્રાણી, દુઃખ ન પામે દેહ;
આ જુગમાં ઊગારીઆ હુંને, પાધરું પારખું એહ. મારે. ૧૭
- દેખી પેખીને દૈલ કાં ભૂલો, ભેની વિચારી વાત;
કોડ પ્રકાર કરો મુજ ઉપર, ગાત્ર ન લાગે ઘાટ. મારે. ૧૮
- મલ મોટા મને મારી શકે નહીં, તોય ન મૂકો મરોડ;
આંધળાની પેઠે આંખે ન દેખે, કરતાં દીપક કોડ. મારે. ૧૯
- નારાયણનું નામ જ લેતાં, લોપી ન શકે લોક;
વિશ્વમાં વિષ્ણુલજન જ કરતાં, ફેદ કરે તે ફેક. મારે. ૨૦
- વૃશ્ચિક વ્યાલ ખિડાલ ને વાંદર, વાધ વરાહ ને વૈતાલ;
કોય ન લોપી શકે પ્રભુ લજતાં, દાનવ ને દિગ્પાલ. મારે. ૨૧
- મારું કહ્યું માનો પિતાજી, તો હજી લજે ભગવાન;
કોડ અપરાધ ક્ષમા કરે શ્રીવર, સદા થાયે તુષ્ટમાન. મારે. ૨૨
- રામ સાથે શી રીશ પિતાજી, એ છે સુરાસુરધીશ;
જે જેવું કરે તે તેવું પામે, જુજવો નહીં જગદીશ. મારે. ૨૩
- શત્રુ ગણે તેને શત્રુ છે શ્રીવર, મિત્ર ગણે તેને મિત્ર;
અંધુ ગણે તેને અંધુ ગદાધર, પિતૃ ગણે તેને પિતૃ. મારે. ૨૪
- જગતમાં લકિત વહાલી ભગવાનને, એથી આડો આંક;
સહાય કરે શરણાગતકેરી, શું રાજા શું રાંક. મારે. ૨૫
- બ્રહ્મા નારદ ઈંદ્ર ઉપાસન, અન્ય કરી નિત્ય ધાય;
વેદ પુરાણથી પાર ન આવે, મોટો ધણો મહિમાય. મારે. ૨૬
- ભે રે પિતા તમે વેર વસાવ્યું, તો પામશો પશ્ચાત્તાપ;
નાથ મારો તમને હાથ દેખાડવા, આવશે આપોઆપ. મારે. ૨૭

પૂર્વછાંયો.

સિંહાસનથી ઉડીઓ, કોપ્યો અસુર અનંત;
ઘોર વદન ગર્જના કરે, બાળકપર બળવંત.

૩૦

કંડવું ૩૫ મું.-વલણ

ચળતા બોલ્યા તે મુનિ પુણ્યવંતજી, સાંભળ રાજ તે મહિમા સંતજી;
આણવા અસુર રાયનો અંતજી, રક્ષા કરવા તે શ્રીભગવંતજી. ૧

ઉથલો.

જેમાં પ્રગટ્યા શ્રીહરિ, કરુણા કરી તત્કાળ;
હિરણ્યકશિપુ કોધે ભરાણો, નિકટ લીધો બાળ. ૨
સિંહાસનથી શિઘ્રે ધાયો, અડગ લીધું હાથ;
અર્ભક ઉપર ઉગામિયું, દેખાડ વૈકુંઠનાથ. ૩

રાગ કલ્યાણ.

બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતિ, એમ હોકારે બકારે બોલે મૂઢમતિ;
હું તો મનમાં ન રાખું કેતી બીક રતિ, બાળા દેખાડ દેખા તારો વૈકુંઠપતિ. ૪
હમણાં પ્રહાર કરીને તાગ પ્રાણ હરું, ત્યારે હિરણ્યકશિપુ મારું નામ ખરું;
હું તો અહ્વાંડમાં ભય કોનો નવ ધરું, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતિ. ૫
હું તો વેરીતણે છળે બળે માર્યો નવ મરું, વર અહ્વાએ આપ્યા તે અભિમાન ધરું;
તેણે સકળ ભૂવનમાંહે પુલ્યો કરું, બાળા ૬
મુને શું કરે તારો રામ રીશ કરી, મારી સન્મુખ ન શકે ધીર ધરી;
ગયો વૈકુંઠથી નાશી મારે ત્રાસે કરી, બાળા ૭
વર અહ્વાતણો મિથ્યા કરે કોણ વળી, જેથી પ્રગટી સૃષ્ટિ વિવિધ સઘળી;
મુને સહાય થયો છે તપમારે મળી, બાળા ૮
એવો દિવસ કયો જે દેખું દેવ હરિ, જુદું કરું તેની સાથે કર અડગ ધરી;
પહેલો એ મળે તો મેલું બીજી વાત પરી, બાળા ૯

એવું વચન સુણીને બોલ્યો બાળ મુખે, રાજ બળ શાને કરો બેશી રહોની સુખે;
 હું તો દુબળો થાઈ છું તમારે દુઃખે, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યો છે વ્યાપી;
 બાધી સૃષ્ટિ સુરાસુર એણે થાપી, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યો છે વ્યાપી. ૧૦.
 મારો પ્રભુજી વસે છે ત્રૈલોક વિષે, એને ન જાણતા આપણથી દૂર રખે;
 નથી બ્રહ્માંડ કોઈ મારા નાથ પામે, દાદા ૧૧.
 એ તો આત્મ સ્વરૂપી સહુ માંહે વસે, જેમ દર્પણ માંહે પ્રતિબિંબ ધસે;
 તેમ સઘળે ગોવિંદ અળગો ન ખસે, દાદા ૧૨.
 ત્યારે બોલિયો અસુર મન કોધ થકે, અલ્યા જાણ્યું અજાણ્યું કેટલું બકે;
 એક આ સ્થંભથી ઠાકાર તારો પ્રગટી શકે, બાળા ૧૩.
 એવું સુણી બાળક કર જોડી કહે, મારા સ્વામીજી મહિમા તો સત્ય લહે;
 હુંમાં તુંમાં સ્થંભ અડગ સહુમાં રહે, દાદા ૧૪.
 પછી પ્રહલાદ સંભારે વૈકુંઠધણી, નિરખી પ્રેમેશું જોયું ત્યાં સ્થંભ ભણી;
 માંહે દીઠા નરસિંહ ત્રૈલોકધણી, દાદા ૧૫.
 દેખી સ્થંભને પ્રહલાદે પ્રણામ કર્યો, મન આનંદ આણીને અદક્ષિણા કર્યો;
 એવું દેખીને દાનવપતિ કોધે ભર્યો, બાળા ૧૬.
 બાધો સ્થંભસું વધુટે ઉઠ્યો અડગ ધરી, દાઢી મુંઝ પછાડી દોડી દોટ દઈ;
 શરો કડકડ સ્થંભ ધરા ધ્રુજી રહી, બાળા ૧૭.
 દીઠો કારમો કેસરી નર પ્રગટ થયો, રૂપ નિહાળી દાનવપતિ દૂર ગયો;
 ધરી ઢાલ અડગ આવી ઉભો રહ્યો, જુઓ પિતાજી પ્રેમે મુજ વૈકુંઠપતિ. ૧૮

પૂર્વછાંયો.

ઢાલ અડગ કરમાં ગ્રહી, અસુર ઉન્મત્ત ઉભો થયો;
 નરખી શ્રીનરસિંહને, જુદ કરવા સન્મુખ ગયો. ૧૯
 ઉગ્ર રૂપ નરસિંહનું, તે દેખીને દુર્બુદ્ધ;
 મનમાં ભય પામે નહીં, ઉન્મત્તે માંડ્યું જુદ. ૨૦

કડવું ૩૬ મું.-વલણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુખ જુદિવાનજી, સાંભળ રાજ તે હરિજન કાનજી;
 જુદ કરે અસુરસું ભગવાનજી, નિરખે દેવ ગગને ચઢી વિમાનજી. ૧

ઉત્થલો.

અસુરસું નરસિંહ રૂપે, જુદું કરે જગદીશ;
તે કથાનો સુણો મહિમા, રાખ માનવધીશ.

૨

રાગ કલ્યાણ.

જેતાં કડડ સ્થંભ શાલ્યો કારમોરે, પ્રભુ પ્રગટ્યા તે નરસિંહ રૂપ;
લડડ લાગા લડ ભૂપતિરે, છે ભકતાવત્સલ સ્વરૂપ;

રામ દેવસું જગાડ્યું જુદું દાનવેરે. ૩

ભુગુટી કુટીલ બીહામણીરે, દીસે નયણામાં પાવકની ઝળ;
નાસિકા ઘોર ધણો આકળેરે, તેણે ડોલવા લાગ્યા છે દિગ્પાળ. રામ. ૪

ખાગ્યે ખગાસાં વિકાશે મુખ વેગસુરે, થાય તેમાં ત્રણ લોક સમાસ;
હોંકારો કરે શ્રીહરિ આકળેરે, ચૌદ ભુવનમાં થાયે તેના વાસ. રામ. ૫

ખેલુ હસ્ત ખિરાજે બલ ભચ્ચારે, જેવા ઝળકે તે લાલ શુલાલ;
તલપે વિડારે શિશુ દૈત્યનેરે, હુતા હજુરી હજારો ખવાસ. રામ. ૬

અંગ ઉપરે વિકાળ રોમાવળીરે, જંધે તે કેસરીના જેવા કેશ;
વદન તેજ રવિ કોટીનુરે, ધર્યો પ્રભુજીએ વિકાળ ધણો વેશ. રામ. ૮

ધ્રુજે ધરણી ચરણ ધમકારથીરે, ગાજે પરછંડે ગંગન બ્રહ્માંડ;
ખળલજે શિખર શૈલ્યનારે, શેષ સળવળે ચળે નવ ખંડ. રામ. ૮

એવું નિહાળી સ્વરૂપ નરસિંહનુરે, મન ખીનો નહીં દાનવ નાથ;
ઢાલ ખડગ કરમાં ગ્રહીરે, જુદું માંડ્યું મધુસુદનની સાથ. રામ. ૯

લારે ક્રોધ કરી નરકેસરીરે, તાડ્યો તલપે કરીને તત્કાળ;
જેરાવર ઝાલ્યો જીવતોરે, વળી વેગેથી વધૂટે વિકાળ. રામ. ૧૦

નાંખી આયુધ ગંગન લગે ઉછળેરે, આવે બીહાવતો દાનવ ધધ કૂર;
વળગે વધૂટે રૂઠે રામસુરે, ઉઠે તનમાંહે સમાયે નહીં શૂર. રામ. ૧૧

પડે લડ્યડે વઢે જઈ વાડસુરે, માર્યો મરે નહીં અસુર અકાલ;
ધંદ્ર બ્રહ્મા આડાં દઈ વાદળારે, જેવા આવ્યા અમર ચારે ચાલ. રામ. ૧૨

દળ વાદળમાં વળે જેમ વીજળીરે, તેમ વિખળ સાથે દોડી મળે દૈત્ય;
ભારી ભુજ સહસના પ્રહારથીરે, નવ ભાગો આયુધ સહિત. રામ. ૧૩

ઝાલે ઝડપ નાંખીને નરકેસરીરે, વળી વેગેથી વધૂડી વીર જોય;
દેખીને ધ્રુજવા લાગ્યા દેવતારે, મન મુનિ ન ધરી શકે કોય. રામ. ૧૪

- જુદ દારુણ દેખીને વિસ્મય થયારે, ઈંદ્ર અહ્યા વિચારે છે એમ;
નરહરિ આગળ જુદમારે, જાણ્યું રખે રહેતો દાનવ. એમ. રામ. ૧૫
- થાય ઉંચો નીચો ને બેખાકજોરે, નવ ઝાલ્યો રહે નરહરિને હાથ;
ક્રીડા કરે અસુરસું શ્રીહરિરે, ભરે સહસ્ર ભુજતણી આથ. રામ. ૧૬
- નવ જાણે સુર એમાં કોણુ જિતશેરે, એવો અસુર અતુલ બલવંત;
રાજજુદ જોઈ ને દૈત્ય ને દેવતાશુરે, વળી આંગળી લઈ રહ્યા દંત. રામ. ૧૭
- ભોમ ભાર જંબલે પ્રહારનોરે, ભય પામ્યો ધણું મન ભુજંગ;
સઘળા ભેળા સમ સિંધુ સામટારે, પડે ખડ તોલે પર્વત શૃંગ. રામ. ૧૮
- મલજુદ પ્રબલને બળે કરીરે, ધણું શિથિલ થયો શેષ;
ગર્જનાએ ગર્ભ ધણા ગજ્યારે, જાણ્યું ભૂતળ વાદળ ભેળે એક. રામ. ૧૯
- એમ અસુર ને વિષણુ વઢે વાદશુરે, તેણે સુધ ન શકે કોઈ શેજ.
તેજ પ્રકાશ્યું નરસિહતુરે, તેણે નભમણિ થયા નિસ્તેજ. રામ. ૨૦
- એવો દિતિસુત, શ્રીહરિસું વઢેરે, જેમ ઉડી પડે પાવક પતંગ;
હારે નહીં હરિતણી હાકથીરે, ત્યારે કોપ્યા વળી પ્રભુ નરસિહ. રામ. ૨૧
- સુખ ડાહ વંધારી વિક્રાળસુરે, કીધું નરહરિ હાસ અટાટ;
કાયર થયો દેવતા ત્રાસથીરે, ત્રાડે દડી પડ્યો દાનવ વેરાટ. રામ. ૨૨
- વાગે વદનનો શબ્દ જઈ વ્યોમશુરે, જેમ ગગનમાં ગડગડે મેઘ;
સાહી લીધો અસુરને અંકમારે, જેમ બંગધર વિષધર વેગ. રામ. ૨૩
- સંધ્યા સમે ગ્રહી મંડપને દ્વારે, આવી ઊંખરે બેઠા અવિનાશ;
ઉઠર ઉખેળે નખે રનેહસુરે, કોઈ ઉભી ન શકે પ્રભુ પાસ. રામ. ૨૪
- દૈત્ય જોળે પડ્યો ખગપતિ દેવનેરે, મન ચંતવે છે મેલી નિઃશ્વાસ;
મારો અંતકાળ આવ્યો ગોપાળથીરે, તેને નિશ્ચે આવ્યો મન વિશ્વાસ. રામ. ૨૫
- પહેલાં ઉરપર પ્રવેશ થતો નહીરે, ચક્ર ફરશી ને કંઠણુ કુલીશ.
નખથી જઠર કીધું જુજશુરે, તેનો આવ્યો અવસાન સમેધીશ. રામ. ૨૬
- પ્રભુ એણીપેરે પ્રાણે કરે દૈત્યનેરે, મારી પાંપીના કહાણ્યા પ્રાણ;
આંતરડાંની માળા કંઠમાં ધરીરે, બેઠા સિંહાસન ચડીને ચક્રપાણ. રામ. ૨૭
- ક્રાણુ પહોંચે પ્રભુજની ચતુરાધનેરે, જેણે સર્વ રચ્યો સંસાર;
અહ્યાતાણાં વચન ન લોપિયારે, તેમ અસુર વિડાયોં કીરતાર. રામ. ૨૮
- વર અહ્યાતાણા સત્ય કરી પાળિયારે, દુષ્ટ માર્યો સવે વિચારી પ્રદોષ;
પુખ્તવૃષ્ટિ કરે સર્વે દેવતારે, વાળે હુંદુભિતાણા નિર્વોષ. રામ. ૨૯

નિજ ભક્તને દુબ્યા માટે કોપિયારે, પ્રભુ સંહાર્યો છે દાનવ જોદ્ધ;
 રીપુ ક્ષય પામ્યા પછે નરસિંહનેરે, કેમે ઉતાર્યો ઉતરે નહીં કોધ. રામ. ૩૦
 આવ્યા શંકર બ્રહ્મા ને શક દેવતારે, રહ્યા દૂરથકી કરે છે દર્શન;
 સર્વ સ્તુતિ માંડી જગદીશનીરે, ગળગળ્યા પ્રભુ કરવા પ્રસંન. રામ. ૩૧

પૂર્વછાંયો.

પ્રભુજીને પ્રસંન કરવા, સ્તુતિ કરે સર્વ દેવ;
 કહું તુજને તેતણો, સાંભળ રાય અવેવ. ૩૨
 નરસિંહે નખ દર્ધવિડાયો, હિરણ્યકશિપુ ભુપાલ;
 અસુર ક્ષય પામ્યા પછી, પ્રભુ ન મૂકે વેશ વિકાળ. ૩૩
 ભક્તને જે પરભવ્યો, કોપે અજ્યા મહારાજ;
 અંત આણ્યો અધર્મીના, કર્યું અમરનું કાળ. ૩૪

ઉથલો.

કર્યું અમરનું કાળ, અસુર સધળા હરખે ભર્યા;
 મન પામ્યા ઉદ્ધાસ, શ્રીનરસિંહે નિર્ભય કચ્યા. ૩૫

કડવું ૩૭ મું-વલણ.

વળી વળી બોલ્યો તે બ્રહ્મકુમારજી, સાંભળ રામ તે યશ કીરતારજી;
 સ્તુતિ કરે છે અમર અપારજી. ૧

ઉથલો.

અમર સ્તુતિ અપાર ભાતે, કરે ખેડ કર જોડ;
 રૂઢ બ્રહ્માદિક અનેક સુરપતિ, વિનવે તેત્રીશ કોડ. ૨

રાગ ચોપાઈ.

આવ્યા ઈંદ્ર મુનીંદ્ર આનંદ ધરી, કરમણિ મુક્તાશ્રણ પુષ્પ ધરી;
 ઉભા સ્તુતિ કરે પરણામ કરી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩
 પડે બ્રુકુટી કતક જેમ ધરણે ઢળી, તેમ પ્રભુને વિનવે છે સુર મંડળી;
 કર જોડીને સ્તુતિ કરે છે વળી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૪
 સ્વામી દેવ સમસ્તનું દુઃખ ટળ્યું, ધણા દિવસ પછી ગયું રાજ મળ્યું;
 તારા ભક્તનું સ્મરણ અમને પ્રણ્યું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૫
 હવે સાધુ સમસ્તની વ્યાધિ ગઈ, સુખે રહેશું તે સ્વર્ગ નિવાસ જઈ;
 ત્રણ લોકની કલમ્પ વિનાશ થઈ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૬

- દીપ્તિ ભક્તનો મહિમા અપાર અમે, જેને મારી શક્યો નહીં દુષ્ટ અમે;
વળી સ્થંભ કોડી પ્રગટ્યા છે તમે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૭
- એમ અમર સ્તુતિ કરે દૂર થકે, કોટિ તેજથી નિકટ ન શકે;
રસના રવિ કોટિ જેવી અળકે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૮
- કર જોડીને આગળ નિઃશંક નમે, હવે દુઃખ અમારું સમસ્ત શમે;
મન પ્રેમ ધરી પ્રભુને પ્રભુમે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૯
- ધણા દિવસ લગે દુષ્ટની વેઠ કરી, અંન પૂરું ન પામતા પેટે ભરી;
એની આસા પાળતા ત્રાસ ધરી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૦
- આશે જમ જગાદિક કર્મ હવે, લક્ષ સખા પંચામૃત મંત્ર ગવે;
કરશું તર્પણ નિત્ય ને હોમ હવે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૧
- વળી એમ જગદીશની સ્તુતિ કરે, ગુણ ગાયે ગોવિંદના હરખ ધણે;
ધૃટ્યા દુઃખથી પ્રતાપ મુકુંદતણે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૨
- કહે નરકનાયક હાથ જોડી, સ્તુતિ શું કરે છે મારી મત્ય થોડી;
ગરુડાસહ છે મારી મત્ય પ્રોઠી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૩
- ભણે વરુણ વખાણ કરે મુખથી, હવે સૃષ્ટિમાં રાજ કરું સુખથી;
મુને રાખિયો દૈત્યતાણું દુઃખથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૪
- કેટલા દિન દુષ્ટનું નીર વણું, નિત્ય કાજ કર્યું જે એણે કહ્યું;
હવે આજયકી ધણું સુખ થયું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૫
- વળી વાયુ સમસ્ત કરે વિનતિ, અમને ધણી દુષ્ટની પીડા હતી;
એ નિવારણ પ્રભુ કીધી મતિ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૬
- કર જોડીને જલકુંવર કહે, સ્વામી ઉગ્ર મહિમા તારો કોણ લહે;
સુખ પામે જે સાધક મરણે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૭
- અસુરે અમને ધણું દુઃખ દીધું, ઉપદ્રવ કરી ધણું દ્રવ્ય લીધું;
પ્રભુ તે સમે કષ્ટ વિનાશ કીધું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૮
- વદે વેદ વેદાંત ગોપાળ ભણી, હવે સહાય કરો એક બાળ તણી;
તમને ન ઘટે એવી રીશ ધણી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૯
- ધણું તીક્ષ્ણ ક્રોધ તમારે થકે, ત્રણ લોકમાં ક્રોધ રહી ન શકે;
રખે શેષ અળી પૃથ્વી થડકે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૦
- કીધો ક્રોધ તમારે તે વાચ્યો ઘટે, જ્યારે મહા કલ્પાંત સમે પ્રગટે;
જ્યારે વિશ્વની ઉત્પત્તિ આતી મટે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૧

અહ્લા. સ્તુતિ કરે છે ભેદ થકી, વેદ રધુ યજુર ને શામથકી;
 તારા ગુણનો પરિઅહ પાર નથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૨
 તમો આજ અલૌકિક રૂપ ધર્યું, મુનિ દેવ સમસ્તનું દુઃખ હર્યું;
 ત્રણ લોકમાં તેજ તારું પસર્યું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૩
 ઉભા ગાંધર્વ સઘળા ગાન કરે, જંત્ર વાંસળી તુંબરુ હાથ ધરે;
 ઇંદ તાલ મૃદંગે તાન કરે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૪
 નાચે કિત્તર કામિની રૂપ કળા, ગુણ વર્ણવે વિષ્ણુતાણા સખળા;
 મધુર સ્વરે ગાન કરે અખળા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૫
 જાણે વાણ બંદીજન લોક વળી, અમે જાન્યતા દૈત્યને સર્વે મળી;
 ગયું આજથકી દુઃખ તેનું ટળી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૬
 કોઈ રામનું નામ ન લેતું કદા, અમે જાણતા દૈત્યની કીર્તિ સદા;
 ભજ્યું તમને રીપું માર્યો તદા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૭
 એમ દેવના જ્યનો શબ્દ કહી, કરે વંદના વદન મુનીંદ્ર સહી;
 એમ ચરણ કમળભર ઉભા રહી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૮
 પ્રભુ દુષ્ટ વિનાશ કર્યો પુરથી, તોય ક્રોધ હરિ ન તજે ઉરથી;
 તેનો તાપ ન જાય સહો સુરથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૯
 વાઘ્યો તીક્ષ્ણ તાપ પ્રતાપ ધણો, જુગમાં ન સહેવાય નરસિંહ તણો;
 જાણે લય પામે ત્રેલોક ધણો, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૦
 તેવે મહાદેવે દેવની આણી દયા, ક્ષણમાં નર સ્યામ સ્વરૂપ થયા;
 નૃત્ય કરતાં નરસિંહ પાસે ગયા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૧
 જગદીશે દીઠું જ્યારે રૂપ એવું, એ કારમું કોણ સ્વરૂપ નવું;
 એ તો નિપજ્યું કૌતક જોવાતાણું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૨
 પછી જ્યાળખ્યો વિષ્ણુએ વશત્ર દશા, શિવ શંભુ અલૌકિક વિશ્વ વસ્યા;
 મુખ સામું જોઈ નરસિંહ હસ્યા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૩
 જ્યારે હાસ્ય કીધું હરિએ મુખથી, ત્યારે ક્રોધ સમસ્ત શમ્યો તનથી;
 મળ્યા નરસિંહ હરિ પ્રસન્ન થઈ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૪
 શિવ ભક્ત પ્રહ્લાદસું હેત આણી, નરસિંહ પ્રત્યે કહી મુખ વાણી;
 એની સહાય કરો હવે સંત જાણી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૫
 એવું સાંભળીને ત્રેલોકનાથે, ધર્યો ભક્ત પ્રહ્લાદને આપ હાથે;
 વર માંગ કહી મેલ્યો હસ્ત માથે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૬

પૂર્વછાંયો.

માંગ માંગ વર મુખથકી, એમ કહે અવિનાશ;
તવ કર જોડી ભક્તજન, જોલે વચન પ્રકાશ. ૩૭

કરુણું ૩૮ મું-વલણ.

વળી વળી જોડ્યા તે ઋષિરાજનજી, સાંભળ રાજા તે એકે મનનજી;
થયું ભક્તનું પ્રવૃક્ષિત વદનજી, જોડ્યા જાળક મધુર વચનજી. ૧

ઉથલો.

બાલક જોલે મધુરાં વાયક, સ્તુતિ કરે નરસિંહની;
હાથ જોડી નાથ સન્મુખ, કરે વાત ઉછરંગની. ૨

રાગ જેજેવંતી.

સ્વામી નમો નમો શ્રી નરસિંહજી, શત્રુનો કીધો છે ભંગજી;
સુરનો રાખ્યો છે રંગજી, ઉગ્ર રૂપ ધારીરે. સ્વામી. ૩
પ્રગટ્યા છો શેડીને સ્થંભ, દાનવનો ટાળ્યો છે દંભ;
વિજળી જેવો વજ્રરંભ, સેવક ઉગારીરે. સ્વામી. ૪
કહાવો છો દેવના દેવ, અંત તે સ્વયમેવ;
અધમ તાર્યાની દેવ, છો કરુણાસિંધુરે. સ્વામી. ૫
અહર્નિશ વખાણે વેદ, બ્રહ્મા તે નવ જાણે ભેદ;
અટલ રૂપ છો દેવ, દેવ દીનખંધુરે. સ્વામી. ૬
હૃદે રહેજો મહારાજ, તમ કને માગું છું આજ;
નવધા ભક્તિનું કાજ, દેજો અંતરજનમીરે. સ્વામી. ૭
જો મુજને થયા છો તુષ્ટમાન, આપો અભય વરદાન;
એટલું માગું ભગવાન, ચરણ શિશ નામીરે. સ્વામી. ૮
ભૂલો નહી પોતાતણું, ભક્તવત્સલપણું;
મુખે શું વખાણુ ધણું, સાચું બિદિ તારુંરે. સ્વામી. ૯
વિનતિ સાંભળજો કરુણ, સર્વદા રાખો શરણ;
નિશ દિન મહારાજને ચરણ, વસે ચિત્ત મારુંરે. સ્વામી. ૧૦
અધક્ષણ નામ તમારું, હૃદેથી ન થાય ન્યારું;
અહર્નિશ મનમાં સંભારું, પ્રભુ વનવાસીરે. સ્વામી. ૧૧
પુરુષોત્તમ પૂર્ણાનંદ, માધવ મહાવર મુકુંદ;
ગૌઆહણપતિ ગોવિંદ, વિશ્વજન દુઃખહર્તારે. સ્વામી. ૧૨

દામોદર સુંદરશ્યામ, વિલશો છે વૈકુંઠધામ;
 સહુ કોઈ સમરે નામ, ત્રિભુવન ભર્તારે. સ્વામી. ૧૩
 કરતા મંગળ કલ્યાણ, જગજીવન મારા પ્રાણ;
 જુગમાં વરતાવો આણ, શ્રીસારંગપાણીરે. સ્વામી. ૧૪
 કૃપા કીધી અપાર, સેવકની લીધી સાર;
 વિશ્વંભર ચઢ્યા વાર, મહેર મનમાં આણીરે. સ્વામી. ૧૫
 લીધો છે નરહરિ વેષ, રીશ ધરી ઋષિકેશ;
 માર્યો છે દાનવરેસ, દેવ દુઃખ ટાળ્યુરે. સ્વામી. ૧૬
 હુવો જગતમાં જ્યજ્યકાર, સહાય થયા છે સરજનહાર;
 સંતોષ પામ્યો સંસાર, પ્રભુ વેર વાળ્યુરે. સ્વામી. ૧૭
 હમણાં જેવા થયા સહાય, તેવા જ રહેજો સદાય;
 એ માગું લોગીને પાય, પ્રભુ તમ પાસેરે. સ્વામી. ૧૮
 અહર્નિશ ગોવિંદ ગુણુ ગાન, જ્યાં સૂંધી આવે અવસાન;
 ત્યાંસૂંધી તમારું નામ, હૃદમાં પ્રકાશેરે. સ્વામી. ૧૯
 એવું જાણી કમળાનાથ, ફરી મસ્તક મેલો હાથ;
 જોડ્યા છે સેવકની સાથ, સાધુજન જાણીરે. સ્વામી. ૨૦

પૂર્વછાંયો.

શ્રીમુખહરિ વાણી વદે, સાંભળ લકત સુજાણ;
 મારે વૈજાણુવ જગતમાં, જાણું જીવનપ્રાણ. ૨૧
 જે મુજને નિશદિન ભજે, તેને ભળું સદાય;
 જેણે મુજને નવ ભળ્યો, તે મેં તળ્યો નવ જાય. ૨૨
 પરદ્રોહી પરધાતકી, અજાણે લીએ મુજ નામ;
 એકવાર જો જોયરે, તો પામે મુજ ધામ. ૨૩

કહયું ૩૯ મું-વલણ.

જાણી વળી જોડ્યા તે મુનિવર નાથજી, હરિજન ઉભો તે જોડી હાથજી;
 પ્રભુજી જોડ્યા તે સેવક સાથજી. ૧

ઉથલો.

સેવક સાથે શ્રીહરિ, જોડ્યા વચન ઉપદેશ;
 લકત થાપો અભય કરી, કાપો કંઠણ કંઠેશ. ૨

રાગ ચૌપાઈ.

બાધ્યા નરહરિ સુખ વાત, સાધુ; મેં તો નાશ કર્યો તુજ તાત, સાધુ;
 તોએ તુંને ન આવ્યો અભાવ, સાધુ; એવો સુંદર તારો સ્વભાવ, સાધુ.
 તારી ધીરજને ધન્ય ધન્ય, સાધુ; તારા પૂર્વ જન્મનું છે પુણ્ય, સાધુ;
 તુંને આપું અભે વરદાન, સાધુ; હું તો તું ઉપર થયો તુષ્ટમાન, સાધુ.
 તેં તો તાતની વાત ન માની, સાધુ; મારી લકિત ન રાખી છાની, સાધુ;
 રાજઝલ્લિ દેખી નવ રીઝ્યો, સાધુ; બીનો નહીં દેખી દાનવ બીજ્યો, સાધુ.
 દઢ લકિત કીધી બહુ ભાત, સાધુ; ભય ન ધર્યો અસુરને હાથ, સાધુ;
 હવે રાજ અટલ તુંને આપું, સાધુ; લકત પોતાતણો કરી થાપું, સાધુ.
 મારા લકત ધણા હુંને વહાલા, સાધુ; બીજા ઠાઠ કરે તે ઠાલા, સાધુ;
 મુખે જપ કરો હરિનામ, સાધુ; તે તો પામે પૂરણ ધામ, સાધુ.
 હું તો ભીડ લકતની ભાળું, સાધુ; મન ગર્વ કરે તેને ગાંઠું, સાધુ;
 થાઈ પ્રગટ તે લકતને કાજ, સાધુ; એની શીઘ્ર જતી રાખું લાજ, સાધુ.
 મારા લકતને દેશે દુઃખ, સાધુ; મુને તેનું ન ગમે મૂખ, સાધુ;
 હુંપર લકત આણે પ્રેમ, સાધુ; તેને હું રાખું છું ક્ષેમ, સાધુ.
 તેને આપું પદારથ ચાર, સાધુ; તેનો વેદ વદે છે વિસ્તાર, સાધુ;
 જેને ભાવ જેવો મનમાંહે, સાધુ; તેને તેવી પ્રાપ્તિ થાયે, સાધુ.
 જેવું વાવે ખેતરમાં બીજ, સાધુ; તેવું નીપજે નીરખતાં સિદ્ધ, સાધુ;
 જેણે મુજને આપ અરધું, સાધુ; તેને મેં પણ સરવ સમર્પ્યું, સાધુ.
 મુજ આગળ જેવું કામે, સાધુ; સંસારમાં તેવું પામે, સાધુ;
 મારા ભજનતાણો રસ પીધો, સાધુ; મુને જગતમાં વશ કરી લીધો, સાધુ.
 જે કોઈ પૂજન મારું કરશે, સાધુ; સુખ પોતાનું પોતે ભરશે, સાધુ;
 પહેલું સ્નાન કરે જે આપે, સાધુ; પછે મુજને તે સન્મુખ થાપે, સાધુ.
 મુને ચંદન ગંધ ચડાવે, સાધુ; તેના પ્રેમલ પોતાને આવે, સાધુ;
 જેનું નૈવેદ્ય કરે મુને નિત્ય, સાધુ; તેવું પોતે પામે દિન પ્રત્ય, સાધુ.
 મારું ગાન કરી ગુણ ગાય, સાધુ; તેને અંતરે આનંદ થાય, સાધુ;
 હું તો પૂજની ઇચ્છા ન રાખું, સાધુ; પ્રેમ દેખું ત્યાં દર્શન આપું, સાધુ.
 હું તો પૂરણ છું સર્વે ભાત, સાધુ; મારે ન્યૂન નહીં કોઈ વાત, સાધુ;
 તન દીલમાં અરધ નિહાળું, સાધુ; કશું અર્ક આગળ અજવાળું, સાધુ.
 જેમ પૃથ્વીમાં બીજ વિરાજે, સાધુ; તે પણ નાંખે પોતાને કાજે, સાધુ;
 ધરી આપ ઇચ્છા ન ધરાવે, સાધુ; સહુ સ્વારથે બીજ વાવે, સાધુ.

તેમ ભક્તને અનોપમ ચારે, સાધુ; પણ પોતાનો અર્થ સમારે, સાધુ;
હું તો પ્રગટાવે પ્રગટું પામે, સાધુ; જેમ બહુ વિધ વહિ પ્રકાશે, સાધુ. ૧૮
અગ્નિ નિકટ રહે શીતદાણે, સાધુ; જાયે બળ કરવા તેને બાળે, સાધુ;
એહેવો મારોસ્વભાવતું જાણે, સાધુ; વળી સત્ય કરીને પ્રમાણે, સાધુ. ૧૯
મારે સરખું સહુ સાથ, સાધુ; મિત્ર શત્રુ થાય છે હાથ, સાધુ;
જેવું જેતાં તે જન્મ અરીશે, સાધુ; રંગ સરખું પ્રતિબિંબ દીસે, સાધુ. ૨૦
તેમ જ મુજ સાથે મન જેવું, સાધુ; તે પ્રમાણે ફળ પામે તેવું, સાધુ;
રજ સૂરજપર કાચ નાંખે, સાધુ; પાછી આવી પડે નીજ આંખે, સાધુ. ૨૧
ભક્ત ઇચ્છે તે ફળ ઝટ પામે, સાધુ; જે વચન મારું પ્રમાણે, સાધુ;
તેમ હું પણ છઉં પ્રહલાતા, સાધુ; તે તો માનજે વચન વિદાતા, સાધુ. ૨૨

પૂર્વછાંયો.

વચન વિદાતાતાણાં, જે કહ્યાં શ્રીજગદીશ;
સાહે થયા છે સંતને, માધવે મેલી રીશ. ૨૩
કેશવે કમળા તેડિયાં, વિશ્વજનેતા એહ;
રાન્યાભિષેક કરે ત્યાં, શિર મોતી વરસે મેહ. ૨૪
સિંહાસન એસાડિયો, છાયો રાજકુમાર;
સૂર સધળા સંતોખિયા, વરત્યો તે જેજેકાર. ૨૫

કડવું ૪૦ મું-વલણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુનિ મહાજનનજી, સાંભળ રાજ ભાવ અનંતજી;
પ્રભુએ સંતોખ્યા સૂર સંતજી, થયા સેવકને પ્રભુ પ્રસંનજી. ૧

ઉત્થલો.

સેવકને પ્રભુ પ્રસન્ન થયા, આપ્યું અનોપમ રાજ;
નારાયણ નરહરિ હુવા, તે અસૂર હરવા કાજ. ૨

રાગ ધનાશ્રીની દેશી.

નારાયણ નરસિંહ સ્વરૂપે, પ્રગટ્યા વચન વિપ્રને માટેજી;
હિરણ્યકશ્યપ દાનવને મારી; પ્રહલાદ એસાડ્યો પાટેજી. ૩
આપ્યું રાજ અખિલ અવનીતું, કાએ ન શકે કોપીજી;
હરિજન સહુને સંતોખીને, લાજ લગારે ન લોપીજી. ૪
વૈષ્ણવ ધર્મ વાઘ્યો ઘણું જુગમાં, આણ અનંતની વરતીજી;
ત્રિલોક જાગી ગાય હરિ જશ, કીરતન હરિનું કરતીજી. ૫

ઘેર ઘેર હરિ મંદીર ગુણ સુંદર, માંહે દામોદર દેવજી;
 ઝોઝવ વરત આનંદ અહરનિશ, કરે પ્રભુજીની સેવજી. ૬
 જગત જાપ જગ તપ ઋષિ સાધે, ખંતે કરે નિત્ય કરમજી;
 અવની સ્વસ્થ અનંત આરાધે, વાઘ્યો ધરાપર ધરમજી. ૭
 અવની કામદુધા ઘેર દૂઝે, ઝોમથી વરસે ક્ષીરજી;
 દિન વરસાત મેઘ નવ સૂકે, માગ્યાં તે મૂકે નીરજી. ૮
 સુરજ અનંત તપે નહીં સધળે, સિંચે સુધા બહુ સોમજી;
 ભાર અહાર પુલી વનસ્પતિ, ભાર ન ઝીલે ભોમજી. ૯
 નદી નવાણું વિમલ જળ વાયુ, સાગર પામ્યો શાંતિજી;
 પાવક ચંદ્ર રવિ ઊડગણની, ઝોપે અનોપમ કાંતિજી. ૧૦
 ઝોણીપેરે સ્વસ્થ થયું સચરાચર, અદ્ભુત આનંદ પામ્યાજી;
 દેવ સમસ્ત વસ્યા નીજ સ્થાનક, દૈતતાણાં દુઃખ વામ્યાજી. ૧૧
 ભાગ્યો ભય અસૂર લોક સરવનો, પ્રભુ તણે પરતાપેજી;
 ભક્ત ઉગાચ્યા અસૂર સંધાચ્યા, અવિચલ નરહરિ આપેજી. ૧૨
 હિરણ્યકશિપને હિરણ્યાક્ષ, ઝોણીપેરે વિષ્ણુએ સંધાચ્યાજી;
 પુનરપિ રાવણ કુંભકરણ થઈ, પૃથ્વીમાંહે પધાર્યાજી. ૧૩
 તેણે નવ ખટ માસ તપ સાધી, ઈશ્વરને ઉપાસીજી;
 ચોકડી ચૌદનું રાજ લઈને, લંકા કનકપુરી વાસીજી. ૧૪
 ગરવ કર્યો તેણે ત્રણ ભુવનમાં, સુરપતિને દંડ દીધોજી;
 તેનો મદ હરવા શ્રી રામે, રઘુકુલ અવતાર લીધોજી. ૧૫
 જેને દશ મસ્તક વિશ ભુજ, બળવંત એથી બીતાજી;
 જેણે રામશું રાઠ લગાડી, ગ્રહી ગયો માત સીતાજી. ૧૬
 ત્યારે પ્રભુજીએ જળમાં શલ્યા તારી, હનુમંતે લંકા પ્રબળીજી;
 રાવણનાં દશ મસ્તક છેદી, જનકતનયા વાળીજી. ૧૭
 ત્યારપછી હુવા પરબુગમાં, અંત આરંભ કળીકાળજી;
 એ બેહુ દાનવ ફરી અવતર્યા, દંતવક્ત્ર શિશુપાલજી. ૧૮
 પરિશ્રમ જય વિજયકેરા, સેવક ઋષિને શાપેજી;
 અવતાર ત્રણે થયા બુગમાંહે, સંત પિતા સંતાપેજી. ૧૯
 આઘ પ્રભુની ઈચ્છા હતી, બુદ્ધ કરવાને કાળેજી;
 તે માટે પારસ્વદને પાડી, પ્રગટ થયા મહારાજજી. ૨૦

પ્રહલાદાખ્યાન.

- શાપ દીધો મુનિવરે તેને, અવતરવું પડ્યું સાથળ; ૨૧
 પેલા ભક્ત પ્રહલાદ થયા તે, સનક ઋષિ સાક્ષાતળ.
 રાવણ બાંધવ ભક્ત વિભીષણ, તે પણ ઋષિ અવતારળ; ૨૨
 દ્વાપરમાં શિશુપાલની સન્મુખ, ભીમક સનતકુમારળ.
 કમળાળએ કીધો ક્રોધ લગારક, વશ્યો સેવકનો વંકળ; ૨૩
 તેણે અધમ અવતાર ધસ્યો તે, જનકી લઈ ગયો લંકળ.
 ફરી થયો શિશુપાલ પ્રબળ નર, કીધું તે કમળાનું ક્રોડળ; ૨૪
 શ્રી કૃષ્ણાળએ તેનો ગર્વ ઉતાર્યો, રુદ્રમિણી સખા રણછોડળ.
 તે માટે તારી સન્મુખ રાજ, શ્રીવરે માસ્યો શિશુપાલળ; ૨૫
 ત્રણ જન્મ થયા પોળિયાને, મોક્ષ આપ્યો ગોપાલળ.
 અધમ આધાર્યા દેવ ઉગાર્યા, સાર્યા તે સર્વના અર્થળ; ૨૬
 ભગતવચ્છલ પ્રભુ નવ ભૂલે, સરવથા સમર્થળ.
 પૂરણ ભગત પ્રહલાદ પ્રભુનો, ભક્તિ કીધી રૂડી રીતળ; ૨૭
 પિતાએ પ્રભુઓ લલી ભાંતે, તોએ ન મૂકી પ્રીતળ.
 ક્ષણું રાએ નાએ નીજ લઈને, ક્ષણું જાએ જગદીશળ; ૨૮
 ક્ષણું એક રહે ક્ષણું એક બેસે, મન પ્રેમથી રાખે પિતાળ.
 શીખે ગાયે ને સાંભળે ક્રોધ, નરસિંહનાં ચરિત્રળ; ૨૯
 પૂરણ ભક્ત કરે પ્રભુની, થાય તે પુણ્ય પવિત્રળ.
 પરમેશ્વર પોતાના જાણી, એ મુજને વિશ્વાસળ; ૩૦
 બેહુ કર જોડી એણીપેરે જોડ્યા, કવિ તે કાળીદાસળ.
 મોટો મહિમા હરિજનકેરો, જગત સુરાસુર જાણેળ; ૩૧
 સંક્ષેપે કહે સ્મરણ માત્રે, જોડ્યા તે શુદ્ધ પ્રમાણેળ.
 સંજે પાતિક પ્રદે થાયે, ગુણ ગોવિંદના ગાતાંળ; ૩૨
 ઘેર બેઠાં જન જે પુણ્ય પામે, તે પુણ્ય તીરથ જતાંળ.

પૂર્વછાંયો.

- તે પુણ્ય તીર્થો દઢ જાય, કરે માર્જન સ્નાન; ૩૩
 તે પુણ્ય ઘેર બેઠાં મળે, ભજતાં શ્રીભગવાન.
 પ્રયાગ માંહે માધ નાહે, કોટી કલંક જાય; ૩૪
 તે પુણ્ય તોળતાં હરિ, નામ તુલ્ય નવ થાય.

ગયા શ્રાદ્ધ પ્રભાસ પ્રાચી, પીત્રને પિંડદાન;	
તેણે ગતિ થાય પ્રેતની, હરિ જપે મહા પુણ્યદાન.	૩૫
જેણે સમસ્ત શ્રીહરિ, ભાવ રાખી મન;	
તેના પૂર્વજ મોક્ષ પામે, પહોંચે સ્વર્ગ ભુવન.	૩૬
કોટી સુરભિં ગ્રહણ સમે, આપે કાશીમાંહે;	
દશ સહસ્ર મુખ મેરુ કનકના, તે પુણ્ય નવ થાયે.	૩૭
પાપ નાશે પૂર્વ કૃત્યનાં, અહમહત્યાદિક જેહ;	
આ ભવમાં નવ લાગે પરાભવ, ભક્ત દુર્લભ દેહ.	૩૮
જેણે હરિ નવ ભળ્યા, તેના ભુવનમોજાર;	
ચિંતામણિ જે કર વિષે, તે નાંખિયું નીર અપાર.	૩૯
મંદમતિ ગોવિંદને મેલી, કાં મેલી કામને કાજ;	
છલ વછલ નીશ દીન કરે, વદતો ન આવે વાજ.	૪૦
જગદીશની ઇચ્છા ન જાણે, આણે મન અભિમાન;	
વિષયીને મન ભોગ વહાલા, ભક્તને ભગવાન.	૪૧

ઉત્થલો.

ભક્તને ભગવાનરે, મનમાં વહાલા છે સદા;	
મોહ માયા લોભ મેલી, રામ સમરો સર્વદા.	૪૨
સંત દેખી કનક કામિની, હરખ હારે ઉરનો;	
વ્યાલને જેમ વિષ લાગે, મધુર શબ્દ મયૂરનો.	૪૩
જેણે આખ્યો રામરસ, તેને અવર રસ અળખામણો;	
સરસ મણિધર નિશા કરે, ધંધો ધુન્નવાદીતણો.	૪૪
સંસારમાં આ સંતના, મનમાં વસે વિષ પાન;	
જ્યર ચડે ત્યારે ઝેર લાગે, મનુષ્યને મિષ્ટાન્ન.	૪૫
તેવી ભક્તિ પ્રહ્લાદજીની, સંસારકેરું સુખ;	
રાજનું કારજ કરે, પણ રામ સમરે મુખ.	૪૬
તે માટે હરિભજન કરતાં, તજે આળસ મન;	
મનુષ્ય દોહે તુજને મળી, કરો સર્વ સાધન.	૪૭
પ્રહ્લાદ નારદ પરાશર, પુંડરીક ને વેદ વ્યાસ;	
સનક અંબરીષ નારદાદિક ને, ભીમક પ્રભુના દાસ.	૪૮

પ્રહ્લાદાખ્યાન.

રાય. રુકમાંગદ ને વિભીષણું, વળી ધનંજય ભક્ત;	
અગટ થયા પૃથવી વિષે, જાણે સુરાસુર જગત.	૪૯
હનુમાન દ્રૌપદી યુધિષ્ઠિર, સુદામાદિક સંત;	
તે નવ મેલે મુખથકી, મહીમા ધણો ભગવંત.	૫૦
ભક્ત પ્રભુના કળિ વિષે, થયા તે માનવદેહ;	
દેવને દુરલભ થયા, વૈકુંઠ પહોંતા તેહ.	૫૧
ભજન કરતાં જનતણી, જગદીશ આલો બાહે;	
ઈંદ્રનો અધિકાર આપે, ક્રોમળ મહેલોમાહે.	૫૨
તે માટે પ્રહ્લાદના, આખ્યાનનો અભ્યાસ;	
આકૃત વાણી મન જાણી, કલો કાળિદાસ.	૫૩
સંવત સંખ્યા પુરાણે, શૃંગાર ઉપર એક;	
યૈત્ર સુદ એકાદશી, થયો ગ્રંથ વિષ્ણુવિવેક.	૫૪
સ્નેહે ગાય ને સાંભળે, પ્રહ્લાદનું આખ્યાન;	
થાય જેજેકારે, તેની સાર લે ભગવાન.	૫૫
બહુ કર ભેડી કહે કવિ, મંદમતિ કાળિદાસ;	
પ્રહ્લાદની સુણતાં કથા, પહોંચે તે મનની આશ.	૫૬

ઉથલો.

પોંચે મનની આશરે, પ્રહ્લાદને નામે કરી;	
સર્વ શ્રોતાજન સુણો, એકવાર બોલો જેજે હરી.	૫૭

પ્રહ્લાદાખ્યાન સંપૂર્ણ.

ધ્રુવાખ્યાન.

ચંદ્રાવળી.

શ્રીગુરુ ગોવિંદને વરણવું, પ્રેમશું લાગું પાપ;
આરધું અવિનાશી એવા, આદિ નિરંજન રાય;
આદિ નિરંજન અકળ સ્વરૂપ, રામે કીધાં રમવા રૂપ;
સૃષ્ટિ નિપાત્રા થઇ મનસાય, સુભટ થઇ પોઢ્યા જળમાંય. જેજેવૈકુંઠ. ૧

હરિ જળમાં પોઢ્યા સહિ, શેષ નાગ ઉપર તે જાય;
નારાયણના તાલિકમળથી, અલ્લા પ્રગટ જ થાય;
અત્માના સ્વાયંભૂ તન, તેના પાંચે પુત્ર પાવન;
ત્રણ કન્યા જે પુત્ર વિખ્યાત, પ્રિયવ્રત ને ઉત્તાનપાદ. જેજે. ૨

ઉત્તાનપાદ નર નીપનો, રાજા પરમનિધાન;
અનુપમ જે સુંદરી તેનાં, સુરતિ સુમતિ તામ;
સુરતિ ઉપર નહિરે માન, ધ્રુવજી તેના એક સંતાન;
સુમતિ ઉપર છે ધણું હેત, તેના કુંવર ઉત્તમ એક. જેજે. ૩

ઉત્તમ બિછંગે જેસાર્યો રાયે, સભામાંહિ એકવાર;
લાડ લડાવે પ્રેમશું રાણી, હૈડે હરખ અપાર;
હરખ ન માયે હૈડામાંય, ધ્રુવજી રમતા આવ્યા ત્યાંય;
બિછંગ જેસવા કીધાં મન, અપર મા કહે કઠણ વચન. જેજે. ૪

સુમતિ-અપર મા એમ જાણ્યાં ભુંડા, એ સુખ તુજને ક્યાંથી;
અભાગિણીના પેટતણા તું, જને અકરમી ધહાંથી;
ધહાંથી જઇ વનમાં તપ માંડ, હરિ ભજીને કાયા છાંડ;
ફરી જનમ લેમારે શરીર, તો તને રાંજ અપાવિશ વીર. જેજે. ૫

વચનો વનિતાનાં સાંભળી, બિતર્યો મોનો રંગ;
સભા તે સઘળી દેખતાં, ધ્રુવજી થયા મન ભંગ;
મનભંગ થઇનાંખ્યો નિઃશ્વાસ, રોતા આવ્યા માતની પાસ;
માયે આંખ્યા હૃદિયા સાથ, કહે કુંવર કોણે દુલભ્યા આજ. જેજે. ૬

ધ્રુવ-આજ સલામાં માવડિ ઘેઠો, ઉત્તમ રાયને ઝોળે;
ઉછંગ ઘેસવા હું ગયો ત્યારે, અપર માં એમ ઝોલે;
અપર કહે અભાગિણિ કેરા, સુખ વાંછો તો વન જાઓ સવેરા;
ફરી જનમ લે મારે શરીર, તો તને રાજ અપાવિશ વીર. જેજે. ૭

સુરતિ-વળતી માતા ઉચરે કુંવર, હૈડે ન ધરિયે દુઃખ;
પૂરણ પુન્ય કિધાં હશે ત્યારે, તે ભોગવે છે સૂખ;
સુખ આપણને ઝાંથી જાલા, નિયમ ધર્મ કશા નથિ પાળ્યા;
નથિ સંતોષ્યા જોગી જતી, તપ તિરથ વ્રત કીધાં નથી. જેજે. ૮
નથિ સંતોષ્યા સાધુને, નથિ આપ્યાં વિપ્રને દાન;
ઝોછાં કરમ જ્યાં આપણાં, ત્યાં ઝાંથી રાયનાં માન;
માન ભોગવે ઉત્તમ નિત્ય, દત્ત વિના ક્યમ પામીએ વિત્ત;
જો હોય ઈંદ્રાસનનો ખપ, તો કુંવર જો માંડો તપ. જેજે. ૯
તપ માંડ્યો બ્રહ્માજિયે ત્યારે, પામ્યા પદ્માસન;
સેવા કિધિ મનભાવતિ ત્યારે, પ્રગટ્યા નારદ મૂત;
મુનિયે માંડ્યો મોટો જગ, તપ તીરથ વ્રત થયાં સુભાગ;
જો કરિયે શ્રીહરિ પ્રસન્ન, તો અભાગિયાં દળિયે તંન. જેજે. ૧૦

ધ્રુવ-તને અભાગિણિ હું દાણું મા, છુંરે તમારો તંન;
વનમાં જાગી વેગે કરિને, સુખ સંભારું નહિ અન્ય;
સુખ સંભારે સાલે જેહ, વિશ્વંસરે પરડિયો દેહ;
હરિ મળે તો તાપ આલાય, નહિતર પ્રાણ તજું વનમાંય. જેજે. ૧૧

સુરતિ-માતાને આંસૂ આવીયાં ને, અંતર ઉપની દાઝ;
રાજાએ મને પરહરિ કુંવર, તુંએ કરે છે તાજ;
તૂજ વિના હું રહીશ કેમ, ટોળાં વછુટી મૃગલી જેમ;
જળ વિના જેવી માછલી, મારા પ્રાણ જશે દળવળી. જેજે. ૧૨

ધ્રુવ-દળદળ મા રે માવડિ તું હવે, દુઃખનો આવ્યો અંત;
ખિજ રોપાવિશ સુખનું તેને, કળ લાગશે અનંત;
અનંત કરુણા કરશે હરિ, આપણિ આશા પુરશે ખરી;
એછે સાચે અનાથનો નાથ, તેને લજવા જાગરે માત. જેજે. ૧૩

સુરતિ-વળી માતા એમ ઉચરે કુંવર, પાંચ વર્ષનો તંન;
ખીજું બાળક એકે નથી, કેમ હું વાળું મંન;

કેમ મોકલું વનની વાટે, કહેતાં મારાં હૈડાં ફાટે; જોજો. ૧૪

આંખનિ આગળ રહેરે બાળ, ઘેર બેઠા ભળિયે ગોપાળ.

ધ્રુવ-ઘેર ગોપાળ ન પામિયે, મનમાં મોહ ઉપજે માય; જોજો. ૧૫

ખાતાં પીતાં પહેરતાં માતા, કેમ દમાશે કાય; જોજો. ૧૫

કાયા દમતાં સરશે કાળ, તપ કરતાં મળશે મહારાજ;

વનમાં જૈ વહેલો આવીશ, માતા દો મુજને આશીષ.

સુરતિ-આશિષ દે છે માવડી સુતને, હજો કુશળ કલ્યાણ; જોજો. ૧૬

મસ્તકે રક્ષા માતાનિ-કંઠે, કૃષ્ણની રક્ષા જાણ; જોજો. ૧૬

કંઠે કરજો કૃષ્ણ રક્ષણ, ઉરની આગળ નારાયણ;

કટી કેશવ પુરુષોત્તમ પાય, એવી આશિષ દે છે માય.

માને આંસૂ આવીયાં ત્યારે, ચંલિને રાખ્યાં નીર; જોજો. ૧૭

મારી જામે કેમ કહું વળિ, વનમાં વિચરે વીર; જોજો. ૧૭

વીર વચન ક્રોનાં નવ ધરશે, તપ કરતાં માયા નવ કરશે;

તપથી તમને મળશે હરિ, વીરા વેગે પધારજો ફરી.

કવિ-ફેરા પ્રિયો માતાનેરે, ફરીને લાગ્યો ચાર્ણ; જોજો. ૧૮

આજા માંગીને સંચર્યો, વંદીને શુભ શકન; જોજો. ૧૮

શુકને મળી સવત્સી ગાય, સુવાસિણી બેઠું ભરિ જાય;

વરકન્યા પરણીને વખ્યાં, વેદ ભણુંતા વિપ્ર જ મળ્યા.

મળ્યાં શુકન સહિ હર્ષનાં, ધ્રુવજ નિકળ્યા નગર બહાર;

આગળ જતાં ધ્રુવજનેરે, મળિયા અલ્પકુમાર;

અલ્પકુમાર ભગવાનને આહતા, હરિગુણ ગાતા વેણ સુવાતા;

કરજોડી કહે છે ભુપતન, ક્ષમા કરો તમે નારદ મુન્ય.

નારદ-નારદ કહે શીદ જાણ્યો છો, શું છે તમારે કામ; જોજો. ૧૯

કાણ તમારાં માતાપિતા, શું છે તમારું નામ;

ધ્રુવ-મારું નામ છે ધ્રુવ નિર્ધાર, મારા પિતાને, બે છે નાર; જોજો. ૨૦

રાવ રાણા બેઠા સહિ રંગ, ઉત્તમને તેડ્યો ઉછંગ.

બાંધજો બેસવા હું ગયો મારી, ખાંત હૈયાની ખોલી;

દષ્ટિએ મુજને દીઠો ત્યારે, અપર મા એમ બોલિ;

અપર કહે અભાગિણીકરા, જો સુખ વાંછો વન જાણ્યો વેલા;

ફરી જનમ લે મારે પેટ, તો તને રાજ અપાવિશ નેટ.

ધ્રુવાખ્યાન.

નેટ નારદ કેમ ભોગવું, એનું આખું ધન;
સભા સધળી દેખતાં, મને કહ્યાં કઠણ વચન;
કઠણ વચન તે કેમ વિસરે, લોહાં સમ હોય તો નીસરે;
અડગતણો તો સહિયે ધાય, પણ એ જોલ સહ્યા નવ જાય. જેજે. ૨૨

નારદ-જરે ઘેલા અત્યારથી, તે તું એવડો શો ધરે કાળ;
માન કુમાન શું તારે, તું તો પાંચ વર્ષનું બાળ;
બાળકને મા ધરવા જોલ, ખાઓ પીઓ ને કરો કલ્લોલ;
અપર માનાં એવાં હેત, વિસારીને વાળો એત. જેજે. ૨૩

ધ્રુવ-ચિત્ત તે કઈપેર વાળિયે મને, જોલાવ્યો નહીં બાપ;
કશાયમાં લેખ્યો નહિ હુંને, બિકળું છું તે તાપ;

નારદ-તાપ કુંવર નહીં આણિએ રતી, સુખદુઃખનું કોઈ સરિગત નથી;
હરિયે નિર્મયું તેમ જ હોય, કર્યાં કરમ છોડાવે નહિ કાય. જેજે. ૨૪
કો કાળે વૃદ્ધિ હાણુ છે તેનો, ન ધરો હર્ષ ને શોક;
અણચિતવ્યું જે આવી મળે, તેનો ધર સંતોષ;
સંતોષિ કુંવર ઘેર પધારો, અપર માના જોલ વિસારો;
આવ કુંવર તારા બાપને કહું, રાજ અપાવું ને માને સહુ. જેજે. ૨૫

ધ્રુવ-સભામાં શું દેખાડિયે, સૌકોમાં વળિ નાક;
સભામાં જ્યારે શોભશું, મન પૂરશે અલિલાખ;
લાખ લાખેણો કરશે હરિ, ત્યારે મંદિર આવીશ ફરી;
તપ કરતાંજે હરિ નહિ મળે, તો મુજ પ્રાણુ તજિશ બહુબળે. જેજે. ૨૬

નારદ-બળ કીધે હરિ નહિ મળે, માનો મારું વચન;
જન્મથકી જોગી દેહ દમે, સ્વપ્ને નહિ દર્શન;
દર્શન તમને કેમ આપશે, વન જઈને વિમાસણ થશે;
વાઘ વરુ વનમાં બહુ હશે, તે દેખીને તન ધ્રુવજશે. જેજે. ૨૭
જશે ચિત્ત સંસારમાં ત્યારે, સાંભરશે રંગભોગ;
ભૂખ તરશ જ્યારે લાગશે, ત્યારે કુંવર મૂકશે જોગ;

ધ્રુવ-જોગ ઋષિ નહિ મૂઠું સ્વામ, મન ઈંદ્રિયો રાખીશ ઠામ;
મેરુચળે પણ હું ચળું નહીં, ઋષિજી તમ પરતાપે સહી. જેજે. ૨૮

નારદ-ઋષિ કહે તું નિસર્થો ત્યારે, જનને મધુવનમાંય;
જમનાજીમાં નાહિને તું, તપ આદરજો ત્યાંય;

ત્યાં જઈ કરજે અલ્પાશન, જળ પત્ર ને રૂળ આશન;
વળિ તું લજજે હરિતું નામ, સ્વરૂપ સમરજે શ્રીધનશ્યામ. જેજે. ૨૯
શ્યામને શિશ મુગટ છે-કાને, કુંડળ મકરાકાર;
કોટે કૌસ્તુભ કટિમેખલા, પાય નેપુરે જણકાર;
પાય પદ્મ શંખ ચક્ર ને ગદા, એવું સ્વરૂપ સમરજે સદા;
કાનમાં અક્ષર કહું છું જેહ, દ્વાદશ અક્ષર લાલુજે તેહ. જેજે. ૩૦
એ કરતાં ખટ માસમાં તુજને, મળશે વૈકુંઠનાથ;

કવિ-આશિર્વાદ દેઇ દાસને, મસ્તક મુક્યો હાથ;
હાથ જોડી ધ્રુવ લાગ્યો ચરણ, આજા માંગી વિચર્યો ચરણ;
એહ કથારહી એણે ઠામ, ઋષિ પધાર્યા રાયને ગામ. જેજે. ૩૧
મુનિ આવ્યા મહારાજને જોવા, રાયતાણું સુખ મન;
માન દ્વિધા પ્રહ્લપુત્રને, વળિ આપ્યાં આસન;
આપ્યાં આસન બેઠા ઋષિ, આશા ઉત્તમ તાતને વંસી;

રાજા-આ શાંરે ઋષિ સુખનાં રાજ, ધ્રુવ વિના ચિંતા અતિ આજ. જેજે. ૩૨
આજ સભામાં ઋષિજી મારે, ઉત્તમ બોળામાંય;
ધ્રુવજી હોય તો આજ વધે બહુ, ઉછંગની શોભાય;
ઉછંગે બેસવા ધ્રુવજી આવ્યો, તેને તો મેં નવ બોલાવ્યો;
સ્ત્રીને વરાંશે વિસર્યું બાળ, અપર માયે દીધી ગાળ. જેજે. ૩૩

ઋષિ એ વચને નીસરિયોરે, વીરો ગયો છે વન;
વનમાં વાઘ વરુ હશે તેને, દેખી ધ્રુવજે તન;
તન ધ્રુવજે રે તડકે ટાઢે, મંદિરમાં માલતી લાડે;
વાયુ વૃષ્ટિ કેમ સહેશે કુમાર, એની કાયા કોમળ સાર. જેજે. ૩૪

કોમળ પટકુળ પહેરતો કેમ, આઢશે મૃગચર્મ તેહ;
મસ્તક આંધતો મોળિયું કેમ, જટા રાખશે એહ;
એહ આનંદે હરતો ફરતો, ઘોડાની અસ્વારી કરતો;
કાંટામાં તેમ સૂરો બાળ, એની શય્યા અહિં છે સાર. જેજે. ૩૫

સારા અન્ન આરોગતો તે, કળપત્રો કેમ ખાશે ?
પાણી પીતો પળે પળે તે, જળવિણ કેમ રહેવાશે ?
તેની વતી રહેવાશે કેમ ? તેહ વિના હું દાહું એમ;
સૂધ વિનાનો થયો શરીર, વિસરતો નથિ તેહ જ વીર. જેજે. ૩૬

વળિ વીરિ અહિંયાં આવતો, રમતો રંગ અપાર;
ભ્રુખ તરસ જ્યારે લાગતી, સુખડિ માગતો સાર;
સારી સુખડી સુંદર મેવો, કાલું કાલું જોલતો એવો;
તેણે અમને કીધાં તાજ, પુત્ર વિના શું કરવું રાજ. જેજે. ૩૭

શું કરિયે વડિ સાહેબી, ચિત્ત ઠરતું નથી કોઈ ઠામ;
શું કરિયે આ રાજ અને શું, કરિયે ધન ને ધામ;
ધન ગયું અમારે આજ, પુત્ર વિના સૌ સૂનો સાજ;
પુત્ર વિના હું દુર્બળ દુઃખી, મારા પ્રાણ જશે રે ઝડપી. જેજે. ૩૮

નારદ-ઋષિ કહે તમે મા રુવો, મને મળ્યો હતો તે બાળ;
આશિર્વાદ દેઈ મોકલ્યો; ભજવા શ્રી ગોપાળ;
ગોપાળ ભજશે દિવસ થોડે, કુંવર ઘેર પધારશે કોડે;
માંડો રાજ ને જાંડો દુઃખ, એવું કહિને વળિયા ઋષ. જેજે. ૩૯

કવિ-ઋષિને ચરણે લાગીને ધ્રુવ, વિચર્યો વનમોઝાર;
મધુવન પોંચ્યો પ્રેમથી કીધો, ત્યાં જઈ મન વિચાર;
ત્યાં જઈ માસ કિંધા ઉપવાસ, બીજે માસે ફળકંદ પ્રાસ;
ત્રીજે માસ છઠે દિન એમ, ચોથે માસે જળના નેમ. જેજે. ૪૦

નેમ ધરીને નેહચકિ ભજે, ઈશ્વર અશરણુશરણુ;
પાંચમે પ્રાણ જ રૂધિયા ધ્રુવજી, ઉભા રહ્યા એક ચરણુ;
ચરણુ ચતુરભુજ ચિત્તમાં ધર્યો, દ્વાદશ અક્ષર મનમાં ભણ્યા;
એમ કરતાં વિત્યા ખટ માસ, હૃદિયામાં આળખ્યા અવિનાશ. જેજે. ૪૧

અવિનાશીને આળખિયારે, એમ ઉભો રાજન;
પૃથ્વી લાગી ડોલવા ત્યારે, ડોલિયું ઈંદ્રાસન;
ઈંદ્ર અમર સૌ એકઠા થયા, વેગે કરિ વૈકુંઠ ગયા;
જઈ કેશવને લાગ્યા પાય, મધુવનમાં કોઈ કષ્ટે કાય. જેજે. ૪૨

દેવતા-કાયા કપ્પી વશ રાખવી એ, ઈંદ્રી મન અચેત;
અચરત એ તો અતી ધણું એમ, જોડ્યાં અમર ધરિ હેત;
અમર કહે અમને બિડ લાગી, રખે લિયે ઈંદ્રાસન માગી;

વિષ્ણુ-વિષ્ણુ કહે સાંભળ સુરપતિ, રાજભોગ એ ઇચ્છતો નથી. જેજે. ૪૩
નથી ઇચ્છતો સંપત્તિને કે, નથી ઇચ્છતો સુખ તેહ;
ચરણુ ધર્યો ચિત્તે મારાં ક્ષણું, અળગો ન મુજથી એહ;

કાળિદાસ.

મૂળથકી અળગો નહિ એહ, એણે દમી છે પૂરણ દેહ;
સદા સ્મરણ રાખે એ મારું, કહોનિ એને કેમ વિસારું. જોજો. ૪૪

વીસાર્યો વિસરે નહિ એને, આપિશ અવિચળ અર્થ;
નામ નહીં લે તે તમતાણું, કાંય બિહોછો વ્યર્થ;
કવિ-દંદ્રતણી આસવાસના કરી, સુરથાનક મોકલિયા ફરી;
ગરુડે ચડી આત્મા શ્રીહરી, વનમાં આવ્યા વેગે કરી. જોજો. ૪૫

કર્યો નાદ ન્યારે શંખનો ત્યારે, ધ્યાનમાંથી ધ્રુવ જગ્યા;
નેત્ર ભરી નીહાણીનેરે, પ્રેમશું પાયે લાગ્યા;
પ્રેમે કરિ પરણામ્યા નાથ, હરિએ મેલ્યો મસ્તક હાથ;
નિર્મલ વાણી હવી પ્રકાશ, સ્તુતિ કરે કરન્નેડી દાસ. જોજો. ૪૬

ધ્રુવ-દાસ દયાળને વિનવો તમો, સર્વ જગતના ભૂપ;
અકળ તમારી ગતિ છે ન્યારી, અકળ તમારું સ્વરૂપ;
સ્વરૂપ નામ તમારું જેહ, ગણતાં પાર ન પામું તેહ;
સઘળી વાતે છો તમે શ્યામ, પ્રાણીમાત્ર કરે પ્રણામ. જોજો. ૪૭

પરણામી પરમાત્મા શ્રીહરિ, સારંગ પાણી હોય;
અદ્ભુત શક્તિ આપની તારો, પાર ન જાણે કોય
પાર ન જાણે કોય લગાર, હું કેમ પામિશ તારો પાર;
એવું સુણિ હરખ્યા નરહર, હુંવર કંઈએક માગ્યું વર. જોજો. ૪૮

વર કેમ માગું વિઠલા હું તો, કરિશ તમારી સેવા;
વિષયભોગ સંસાર છે એ તો, સુપનાનાં સુખ જેવા;
સુપના જેવી કાચી કાયા, સંસારની ધરવી શી માયા;
માયામાં ન મને મોકલો, વાહીને ન કરો વેગજો. જોજો. ૪૯

વિષ્ણુ-વેગજો વીરા ક્ષણું ન કરું વળિ, તું વહેલો આવીશ;
જે ફળ દુર્લભ દેવને મળવું, તે ફળ તું પામીશ;
તે ફળ તુજને આપું આજ, સંસારમાં તારિ ન રહે લાજ;
લોક કહે રજાણીને મુવો, સ્વજનોમાંથી પડ્યો જુજવો. જોજો. ૫૦

પડ્યો સ્વજનથી જુજવો ત્યારે, સુરતિને દુઃખ થાય;
ઘેર જાને વીરા તું તારી, વાટ જુવે છે માય;
માને બાપતણાં દુઃખ કાપો, ધહાંથિ જૈને સૌને સુખ આપો;
મારી આજ્ઞા પાળજ, છત્રિશ હજાર વર્ષ ભોગવ રાજ. જોજો. ૫૧

રાજ ભોગવી તું આવજો તને, મોક્ષીશ એક વિમાન;
તેમાં જોશી તું આવજો તારું, થશે જગતમાં જાણુ;
જાણુ જગતમાં થાશે રાય, તેણે વધશે તુજ મહિમાય;

કવિ—આપી વચન વલ્યા ગોપાળ, જમુનાજીમાં નાહું બાળ. જેજે. ૫૨

બાળકને મારગમાં જતાં, ઉપન્યો મન વિચાર;
જે પ્રજા દુર્લભ દેવ ગણે તે, મને મળ્યા મોરાર;
મળ્યા મોરાર પણ હું નહિ કાવ્યો, હરિતજીને માયા લાવ્યો;
આગળ ઋષિજી કહેતા એમ, તમને ત્રિકમ મળશે કેમ. જેજે. ૫૩

મુજને ત્રિકમજી મળ્યા મેં તો, જવા દીધા પ્રેક;
પ્રેરી જઈશું સંસારમાં મને, હસશે દુરીજન લોક;
લોક કહેશે એને બુદ્ધિ થોડી, રત્ન આપીને લાવ્યો કોડી;
પણ એક જશહું મોટો લાવ્યો, હરિનાં દર્શન કરિને આવ્યો. જેજે. ૫૪

લોકો—હરિ દર્શન કરિને આવ્યોરે, રાય તમારો તન;
રાજા—હું દુઃખિયાને શું હસાછોરે, તમે તે સર્વે જન;
દુઃખિયાને હસવા સાચા, વને ગયા કેમ આવે પાછા;
વને ગયાને થયા ખટ માસ, તે કુંવરનો શો વિશ્વાસ. જેજે. ૫૫

કવિ—ઉર વિશ્વાસ ન આવ્યો તારે, આવ્યા નારદ મૃત;
નારદ—હરિ દરશન કરિને આવ્યોરે, રાય તમારો તન;
રાય તમારો તન ધણું જીવો, એ કુળમાં પ્રગટ્યો છે દીવો;

કવિ—વચન સુણી રીઝ્યા નરપતિ, વળતિ વધામણી આપી અતી. જેજે. ૫૬
વધામણીમાં આપ્યા રૂડા, રાયે એકાવળ હાર;
રથે બેસિને સાંચરિયા, ને સાથે સુત બે નાર;
નારીને શિરે સુવરણ ઝારી, ભેટ લલી લીધી છે ભારી;
રાય રથેથી ઉતર્યા જ્યારે, પુત્રે પરણામ્યા તે વારે. જેજે. ૫૭

ધ્રુવ—પ્રથમ પ્રણામ અપર માને, તેં ભેટાજ્યા શ્રીપત્ય;
સુમતિ—વળતી માતા એમ બોલ્યાં તું, વાણી બોલ્યો સત્ય;
વાણી બોલ્યો તે સત્ય કહી, આપણી આશા પૂરણ થઈ;

સુરતિ—વીરા હું જોતી હુતિ વાટ, તેં મારો ટાલ્યો ઉચ્ચાટ. જેજે. ૫૮
કવિ—ઉચ્ચાટ મનનો ટાલ્યો કુંવર, તેજ્યો આનંદ ભેર;
હેતનાં આંસુ આવ્યાં તારે, દુધની ચાલી સેર;
સેર ચાલિ તે કુંવરે પીધી, માતાએ ઘણું આશિષ દીધી;
સુરતિ—ધણાં વર્ષ જીવોરે તન, તમે કર્યા છે કુળ પાવન. જેજે. ૫૯

- પાવન કર્યાં કુળ આપણાં, વંશે વધાર્યો નામ;
મહિમા વધાર્યો જગતમાં તે, તે લેજીને શ્રીરામ;
કવિ-રામ ભગત તડકામાં દીઠા, ઉત્તમે ત્યાં છાંયડા દીધાં;
અન્ને ભાઈની પોતી રળી, હેતનાં આંસું આવ્યાં વળી. જેજે. ૬૦
વળિ રોપાવ્યા આરણ્યા આગળ, કોમળ કેળના થંભ,
અક્ષત અંકુર કુમકુમ ને જળ, ભરી ચડાવ્યા કુંભ;
કુંભ ઉપર અક્ષર લખિયા જ, ધ્રુવને અવિચળ હોજી રાજ;
ઢોલ દદામા ભેરી નાદ, ધ્રુવ પધાર્યા નિજ પ્રાસાદ. જેજે. ૬૧
પ્રાસાદમાંહિ પધાર્યા ત્યારે, હરખ્યો સઘળો સાથ;
ભાવતાં ભોજન પીરસ્યાં ત્યારે, કાઢિ વિવાહની વાત;
વિવાહ કિધા અહલ્યા સાથે, પ્રેમે કરિ પરણાવ્યા નાથે;
દંદ્રિનિ કુંવરીને રાજકુમાર, ધ્રુવળ પરણ્યા ખીજ નાર. જેજે. ૬૨
નારી સાથે રંગ રમે, સુખમાં કાઢે દંન;
રાજ્યે વળિ તેને આપ્યું, પોતાનું આસન;
આસને બેઠા ધ્રુવળ જાણુ, વરતાવી પોતાની આણુ;
શાસ્ત્ર પ્રમાણુ કરી નિર્ધાર, વરતાવે વર્ણાશ્રમ ચાર. જેજે. ૬૩
વર્ણાશ્રમના ધર્મ બધાને, સમન્તવે સૂન્તણુ;
ધ્રુવ-આપ આપના ધર્મ પાળિયે, જે લખ્યું હોય ગીર્વાણુ;
ગિર્વાણુ શાસ્ત્ર ભણેરે બ્રહ્મ, આયુધ બાધવાં ક્ષત્રી ધર્મ;
વૈશ્યને કરવા ખેતિ વેપાર, શૂદ્રને સેવાનો અધિકાર. જેજે. ૬૪
સેવા તે સઘળી વરણુને, હરિ ભજીને નિત્ય;
વરણુ ધર્મ સૌ પાળિયે સાચું, બોલિયે તે શુભ રીત;
સાચું બોલિ સંતોષ પાળિયે, મોહ માયા મત્સર ટાળિયે;
ન કરો દૂડ કપટ અન્યાય, એટલિ શિખામણુ દેછે રાય. જેજે. ૬૫
કવિ-છત્રિશ હજાર વર્ષ વહિ ગયાં ત્યારે, આવ્યું વિમાન પાસ;
વૈમાને બેસીને સંચર્યા, ધ્રુવળ ગયા આકાશ;
આકાશમાં ધ્રુવ બેઠાં જઈ, અવિચળ પદ તો પામ્યા તહીં;
જે ગાય ધ્રુવનું આખ્યાન, તે તો પામે અવિચળ સ્થાન. જેજે. ૬૬

૬૬

ધ્રુવખ્યાન સંપૂર્ણ.

૬૬

મુકતાનંદ.

સ્વામીનારાયણ પંથના આ કવિનાં વૈરાગ્યનાં
પદ બહુ ઉત્તમ છે.

ઉદ્ધવગીતા.

દોહરા.

શ્રી રાધાવર રસિક પ્રભુ, કૃષ્ણદેવ સુખકંદ;
વિઘ્નવિનાશક કષ્ટહર, વંદું સદા જગવંદ.
શ્રી ગોપીપતિ ચરણરજ, વંદું વારંવાર;
ઉદ્ધવગીતા આદરું, હરિજનનો શણગાર.
અક્ષરપર આનંદધન, પુરુષોત્તમ પ્રભુ જેહ;
નિજ જનને સુખ આપવા, પ્રજામાં પ્રકટયા તેહ.

કડવું ૧ લું.—રાગ ધોળ.

વાસુદેવ જગતગુરુ જેહરે, થયા કૃષ્ણસ્વરૂપે
જેને નિગમ નેતિ કરી ગાવેરે, જેના ગુણનો તે પારે ન આવેરે.
કીધાં પ્રજામાં ચરિત્ર અપારરે, ગાતાં ભવજળ પામિયે પારરે;
રમ્યા પ્રજાવનિતાને સંગરે, કીધો ગર્વરહીત અનંગરે.
પછે મથુરા પધાર્યા મોરારીરે, તેને વિરહે દુઃખી પ્રજાનારીરે;
જાણ્યું તે દુઃખ શ્રીખળવીરરે; તેડ્યા ઝોઘવ પરમ સુધીરરે.
જાદવ મધ્ય જે ઐષ કેવાયરે, વહાલા હરિને તે વણ્યાં ન જાયરે;
બુદ્ધિમાનને મહાત્મા તમ જેહરે, શિષ્ય દેવગુરુના છે તેહરે.
એવું જાણીને અંતરજામીરે, કર સાહી કહે બહુ નામીરે;
તમે એકાંતિક જન મારારે, એક નિમેષ ન મેલું ન્યારારે.

કડવું ૫ મું.-રાગ ધોળ.

બોલ્યા નંદરાય ગ્રહિ પાણી, સુણો આધવળ મારી વાણી;
દાવાનળથણી અમને ઉગાસ્યા, વાયુ વૃષ્ટિનાં કષ્ટ નિવાર્યા..
વૃષભાસુર દુષ્ટને મારી, લીધાં કૃષ્ણજિયે અમને ઉગારી;
કાળીનાગ અધાસૂર કાળ, તેથી અમને ઉગાર્યા ધ્યાળ..
આવ્યાં કષ્ટ દુરંત અપાર, તેથી કૃષ્ણજિયે કીધો ઉદ્ધાર;
ભારે દૈત મૃત્યુસમ જેહ, માર્યા કૃષ્ણ કૃપાનિધિ તેહ..
લીલા કૃષ્ણની અતિ સુખકારી, હાય નિર્ભયું વચન સંભારી;
ધરતું કામ ગમે નહિ કોઇ, રહિયે હરિચરણે ચિત્ત પ્રોઇ..
નદિ શૈલ ને વન છંખી ભાઇ, હરિને ચરણે અંકિત સુખદાઇ;
એને જોઇને મનકું અમારું, હરિના રૂપથી રહે નહીં ન્યારું..
આત્મા વ્રજમાં શ્રીકૃષ્ણ ને રામ, જાણ્યા પુરુષોત્તમ સુખધામ;
સૂરકારજ કરવાને આવ્યા, મુને ગરગે તે ભેદ બતાવ્યા..
માર્યા મધ્ય ને ગજપતિ ઘોર, માર્યા બળવંત કંસ કઠોર;
એવા મુક્તાનંદના સ્વામી, અમે જાણ્યા આધવ બહુનામી.

કડવું ૬ કું.

સુણો આધવળ એક ધ્યાન, કિધાં પ્રાક્રમ જે ભગવાન;
ત્રણ તાલ ધનુષ વિક્રાળ, ભાંગ્યું ભૂધરળ તતકાળ..
દિન સાત ગિરિ કર ધાર્યો, વહાલે ઇંદ્રનો ગર્વ ઉતાસ્યો;
એક આંગળીએ ગિરિ ધારી, વાઇ વેણુ રસાળ મોરારી..
માર્યા ધેનુક તૃણાવર્ત, કીધો બક ને પ્રલંબનો અંત;
માર્યો દૈત અરિષ્ટ કરાળ, કીધા દેવ સુખી ગોપાળ..
એવી રીતે ચરિત્ર સંભારી, વહ્યાં નંદનાં નેત્રથી વારી;
પ્રેમે ગદગદ સ્વર ન બોલાય, વળતા મુન્ય થયા નંદરાય..
સુણી સુતનાં ચરિત્ર ઉદાર, વાધ્યો માતાને પૂરણ પ્યાર;
પ્રેમ પરવશ નંદની રાણી, મુખ બોલી શક્યાં નહિ વાણી..
વહે લોચન જળ ચોધાર, પ્રેમે સ્તનથી સ્તવે પય સાર;
એવો નંદ જશોદાનો જેહ, દિઠો હરિસંગ પરમ સનેહ..
નર નારી કૃતારથ જાણી, બોલ્યા આધવ નંદશું વાણી..

ઉદ્ધવગીતા.

કડવું ૭ મું.

સુણો નંદજી કહું એક વાત, તમે જાણ્યા હરિ સાક્ષાત;
તેશું પ્રિત અપાર તમારે, તમે વંદવાન્નેગ અમારે.
તમે વિશ્વ સકળને છો વંદ, પુત્ર જેના પ્રગટ ગોવિંદ;
એવું જાણીને આનંદ પામી, ભજો કૃષ્ણ ચરાચર સ્વામી.
એ તો વિશ્વનું ખીજ છે ધણ, જાણો રામકૃષ્ણ જગદીશ;
સૌમાં વ્યાપક સૌથી ન્યારા, સરવેશ્વર પુત્ર તમારા.
એમ અંતસમે મન ધારી, ત્યાગે જે સમજી વિચારી;
તેનાં કર્મ સરવ બળી જાય, બ્રહ્મરૂપ તે મુક્ત કહેવાય.
એવા નારાયણ નર બ્રાત, જગદારણ જગવિખ્યાત;
તમને પ્રીત અખંડ તે માંહી, હવે કહું રહું નથી કાંઈ.
જેલા આવશે કૃષ્ણ મોરારી, તમને મળવા તે મહાસુખકારી;
ભગવાન જદુપતિ જેહ, નિશ્ચે આવશે નહિ સંદેહ.
મામો કંસ મંડપ મધ્યે મારી, તમને જે જે કહું ગિરિધારી;
તે તે સત્ય કરશે બહુ નામી, જહાલો મુક્તાનંદનો સ્વામી.

કડવું ૮ મું.

સુણો નંદ જસોદા માત, તમે દેખશો હરિ સાક્ષાત;
એનો સર્વના ઊરમાં નિવાસ, જેમ કાષ્ઠમાં અનળપ્રકાશ.
જહાલો વેરી પ્રભુને ન કોય, સમદષ્ટિ જગત ગુરુ સૌય;
એને ઉત્તમ અધમ ન કોઈ, ભક્તિવાન જહાલાં જન સૌય.
એને નહીં કોઈ માત ને તાત, નહિ ભારજી પુત્ર ને બ્રાત;
એને પોતાનું પર ન કહેવાય, નહિ દેહ જનમ કલપાય.
જોય નીચ મધ્યમ તનમાંઈ, એને કર્મ ન સંભવે કાંઈ;
તોય સંતનિ રક્ષાને કાજ, શુભ ચરિત્ર કરે પ્રજ્જરાજ.
સત્વ રજ તમ ગુણ કહેવાય, એને ભોગવી નવ્ય બંધાય;
ખેલે ગુણમાં ને નિર્ગુણ જેહ, સજે પાળે હરે જગતેહ.
એવા સમર્થ કૃષ્ણ મોરારી, જેને ભજને ટળે બ્રમ ભારી;
નિરલેપ નિરંજન જેહ, થયા કૃષ્ણસ્વરૂપે તેહ.
એનો મહિમા છે અનંત અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર;
કૃષ્ણ નિર્ગુણ અંતરજામી, એ છે મુક્તાનંદનો સ્વામી.

પદ ૨ જ્યું-રાગ સામેરી.

નંદરાય સુણો નિર્ગુણ મોહન, કૃષ્ણદેવ સુખકારી રે;
પુત્ર નહિ પુરષોત્તમ કેના, લેજો વાત વિચારી રે. નંદ.
સરવોત્તમ એ પુત્ર સહુના, માતં પિતા એ જાણો રે;
સર્વમાં પૂરા સર્વથી ન્યારા, પ્રગટયા શ્રીકૃષ્ણ પ્રમાણો રે. નંદ.
અનંત બ્રહ્માંડના એ જ છે કર્તા, પુરુષોત્તમ પરિબ્રહ્મ રે;
કૃષ્ણ વિના કર્તા નથી બીજો, એ જ અલોકીક કર્મ રે. નંદ.
ચૈતનરૂપ સામળિયો બહાલો, વેદ વદે એમ વાણી રે;
મુક્તાનંદના નાથને સેવો, જન સુખાકારી જાણી રે. નંદ.

કડવું ૯ સું.-રાગ ધોળ-ઢાળ ત્રીજો.

આધવજ એમ બોલતાં, વિતિ તે સધળી રાત;
પરિબ્રહ્મ જાણ્યા પુત્રને, જેમ પડે પટોળે ભાત.
નંદ જસોદાયે હરખશું, ક્યાં આધવને પ્રણામ;
આધવ ઉઠી નાસવા ગયા, જપતા તે સુંદરશ્યામ.
ગોવિંદના ગુણ વરણવતાં, ઉઠ્યાં ગોપિજનનાં વૃંદ;
ગ્રહ સંભારિ દધિ મથે, મુખ જપે શ્રી ગોવિંદ.
દિપક તેજે મણિ અળકે, શોભે ધણા શણગાર;
કંકણ ખળકે મહી વલોવતાં, થાય ધણા અણકાર.
હાર કુંડલ સ્તને હાલે, મહિ વલોવે ગુણ ગાય;
અરુણ તે કુંભક વડે, શોભે ધણા અણકાર.
ઉંચે સ્વરે ગાય ગોપી, ગોવિંદના ગુણ સોર;
ચૌદ લોકમાં શબ્દ પોંચે, એવો ધ્વનિ ઉચ્ચાર.
દધિ મથ્યાના શબ્દ ભેજો, ગોપીના સ્વર જેહ;
મુક્તાનંદ કહે દસે દિશાનાં, હરે અમંગળ તેહ.

કડવું ૧૦ સું

ગોપીયું હરિગુણ ગાવંત, બિંચો સુરજ તેજ અંખાર;
દીઠો રથ પ્રજનારિયે, નંદજીકેરે દ્વાર.
સોવણકેરા કલશ શોભે, રથ અલોકીક એહ;
કેનો રથ આ ક્યાંથી આવ્યો, એવો કરે સૌ સંદેહ.

આવ્યો વળી અકૂર પાછો, કંસનું કરતલ કાઢ;
મંધુપુરી લઈ ગયો મોહનને, નિર્લજને નહિ લાજ.
કંઠણુ કરે સ્વભાવ એનો શાનો એ અકૂર;
વ્રજનો વેરી આવિયો, કરશે તે ભુંડું જરૂર.
પ્રથમ હરિયા પ્રાણુ ને, વળી આવ્યો ખીજ વાર;
હવે તે શુંએ સાધશે, અમને છે એ જ વિચાર.
અંધર બોલી આપણું, તન માંસ લેશે મંદ;
કંસને બળિદાન દેવા, રચ્યો ખીજો દંદ.
એવું તે કહિ કહિ કામિની, દુઃખિયાં ભરે સૌ શ્વાસ;
મુક્તાનંદ સંખ્યા કરી, આવ્યા ઓધવજી હરિદાસ.

કડવું ૧૧ મું.

પ્રલંબ ભુજન પંકજ લોચન, અતિશે ક્રોમળ ગાત્ર;
ગોપિએ ઓદ્ધવ નિખિયા, હરિકૃપા કેરે પાત્ર.
પીળાં પિતાંબર પેરીયાં, કાને કુંડલ મણિમય સાર;
કમળની માળા ગળે, મુખ તેજના અંબાર.
એવા તે ઓદ્ધવ જોઈને, ગોપી કરે અન્યો અન્ય વાત;
કોણુ હશે આ ક્યાંથી આવ્યા, કૃષ્ણસમ સાક્ષાત.
કૃષ્ણના જેવાં વસ્ત્ર ભૂષણુ, જોઈ જોઈ વ્રજનાર;
ઓધવને વીંટી વળી, નંદજીકરે દ્વાર.
ઓધવ કહે મુને મોકલ્યો, તમપાસ સુંદરશ્યામ;
હરિજન જાણી ગોપિકા, ક્યાં પ્રેમશું પ્રણામ.
શ્રી કૃષ્ણકેરા સેવક પૂરા, ઓધવ દહ હરિદાસ;
એવું જાણી એકાંત તેડી, સર્વ બેઠિ પાસ.
સિંધુસુતાપતિ ચરણુ સેવક, લાવ્યા હરિ સંદેશ;
મુક્તાનંદ વ્રજનારિને, શંકા ન રહિ લવલેશ.

કડવું ૧૨ મું.

જાણ્યા અમે તમને ઓધવ, જદુપતિ સેવક નિષ્કામ;
માતપિતાની ખંખર લેવા, મોકલ્યા સુંદરશ્યામ.
એ વિના વ્રજમાં કૃષ્ણને, સંભારવા જોગ ન કાય;
જુના અમારા જદુપતિ, અમે જાણિએ દહ-સાય.

માત પિતા સંગ પ્રીતની, આત વિકટ પ્રાંસિ જેહ;
મુનિને પણ અતિ કઠણ, તજવી આધવ તેહ.
અન્ય વિષે સ્વાર્થે પ્રીતિ, જ્યાં લગી સ્વારથ સાર;
પુરુષને જેમ નારિયો, પુષ્પમાં લમરને પ્યાર.
ધનરહિતને તજે વેશ્યા, કરે અન્યસંગે પ્રીત;
પ્રજા તુચ્છ નૃપને તજે, એવી સ્વારથિયાની રીત.
વિદ્યા લાણિ વિદ્યારથી, પછે ત્યાગે ગુરુને તેહ;
તજે દ્વિજ જજમાનને, દક્ષિણા પામે જેહ.
વિહંગ ફલવિણુ તરુ તજે, જમિ તજે જતિ ગ્રહદાર;
મુકતાનંદના નાથના, અમે જાણ્યા એ જ આચાર.

પદ ૩ જી.—રાગ કાલિંગડો.

આધવજી અમે હરિને જાણ્યા, સ્વારથિયા જહુનાથરે;
સ્વારથ લગિ પ્રીતિ બહુ રાખે, પછે ત્યાગે તેનો સાથરે.—આધવ૦
દગ્ધદાવ જયમ મૃગ ત્યાગીને, નૌતમ વનમાં જાયરે;
આધવજી એવાં લક્ષણુ જેનાં, સ્વારથિયાં તે જ કેવાધરે.—આધવ૦
આરત નારીને લમરની પેરચે, ભોગવી ત્યાગે જનરે;
સર્વે પ્રકારે સમજીને જોયું, કૃષ્ણના એ જ આચારરે.—આધવ૦
એ સંગ તોય રજે નહિ પ્રીતિ, એ છે એનાં જાદુ ભારીરે;
મુકતાનંદને નાથે અમારાં, મન હરિ લીધાં મોરારીરે—આધવ૦

કડવું ૧૩ મું.

એવી રીતે ગોપિજન જેહરે, ધાર્યા મન હરિરૂપ તેહરે;
ગોપિ બેસિ ઉધવજીને સંગરે, તજ્યો લોક લજ્યાનો પ્રસંગરે.
હરિનું રૂપ હૈયામાં સંભારિરે, બોલી પ્રેહવતી પ્રજનારીરે;
નયણે નીર વહે એક ધારરે, ગાય ગોવિંદનાં ગુણ સારરે.
સુણો આધવજી મારી વાતરે, કીધી કૃષ્ણજી અમસંગ ધાતરે;
પહેલાં સુખડાં અલોકિક આપીરે, ધાલી દૂપ લિધો વ્રત કાપીરે.
શોભ્યા પ્રજમાં શ્રી કૃષ્ણને રામરે, કિધિ બાળલીલા સુખધામરે;
તેને સંભારી અમે વીરરે, થયાં ઉનમન સરખાં અધીરરે.
એની લીલા અલોકિક ભેધરે, રહ્યાં મનડાં અમારાં મોહીરે;
નાન બાળ હતા બળવીરરે, બુલે પારણે શ્યામશરીરરે.

ઉદ્ધવગીતા.

આપી પુતના રાક્ષસી ઘોરરે, તેણે તેજ્યા મોહન ચિત્તચોરરે;
વિખપાન કરાવાને કાંજરે, લિધા અંકમાં શ્રી મહારાજરે.
તેનું પ્રાણુ સહીત વિખ પીધુરે, માતાતુલ્ય અચલ પદ દીધુરે;
એવા મુક્તાનંદના સ્વામીરે, કેમ વિસરે અંતરજામીરે.

કડવું ૧૪ મું.

આવ્યો વાયુને રૂપે કઠોરરે, તૃણાવંત અસુર અતિ ઘોરરે;
તેને કંઠે ગ્રહિ હરિ માર્યોરે, વ્રજવાસીનો ત્રાસ નિવાર્યોરે.
ભાગ્યું સંકટ કઠણ બળવીરરે, ગોપી ગોપને આપી ધીરરે;
બળદેવે કહી જઈ વાતરે, ખાધી મૃત્તિકા કૃષ્ણજી માતરે.
માતા રોષ કરી કહી વાણીરે, હસી જોડ્યા સારંગપાણીરે;
એ તો જોલે છે સર્વે અન્યાયરે, મારું મુખડું જુઓ માયરે.
જેનું મુખડું ઉઘાડીને જ્યારેરે, દીઠું જસોમતિ અચરજ ત્યારેરે;
દીઠાં મુખમાં બ્રહ્માંડ અપારરે, પામ્યાં જસોમતિ પરમ વિચારરે.
એકવાર ભુખ્યા થયા કહાનરે, માતા પયનું કરાવે છે પાનરે;
ચુલે ઉકળતું પય જાણીરે, મુક્યા મોહનને નંદરાણીરે.
મુને ધાવતો અધવચ મેલીરે, લોભે માતાગદ્ બહેલિ બહેલીરે;
એનો લોભ કરું હવે પૂરોરે, મુને ધાવતો મુક્યો અધુરોરે.
એવું જાણીને ક્રોધ્યા મોરારીરે, ફેડિ મંથની શ્રી ગિરિધારીરે;
એવા મુક્તાનંદના સ્વામીરે, ઉદ્ધવ ક્યમ વિસરે બહુનામીરે.

કડવું ૧૫ મું.

આધા જસોમતિ પયને ઉતારીરે, પાછાં આવ્યાં કાજ સુધારીરે;
ત્યાં તો મંથની પરમ વિશાળરે, પુટી દેખી હસ્યાં તતકાળરે.
મારા પુત્રનું કામ છે એહરે, જાણ્યું જસોમતિ મનમાં તેહરે;
ધરમાં મહિહાની રેલમછેલેરે, કોધી કાનકુંવર અલખેલેરે.
માતા ક્રોધ કરી વિક્રાળરે, ચાલ્યાં જોળવા દિનદ્યાળરે;
લીધી લાકડી કરમાં સાધરે, ગયા માંચલે મંદિર ધાધરે.
ત્યાં તો નવનિત ખાતા મોરારીરે, દિઠા જસોમતિ શ્રી ગિરિધારીરે;
ભેલાં કરીને માંકડલાં વૃંદરે, ખાય ખવરાવે વ્રજચંદરે.
દિઠાં માતાને આવતાં જ્યારેરે, ભાગ્યા માકડલાં સંગ ત્યારેરે;
માતા ધાધને સાચા ગોવિંદરે, ચોળિ નેત્ર રુવે જગવંદરે.

માતા બાંધવાની કરી ત્યારીરે, ધ્રુજે થરથર ભવભયહારીરે;
માતા બાંધે છે નંદકુમારે, જેનો પામે નહિ કોઈ પારે.
જે જે દામણું સાંધવા જાયરે, એણે આંગળ ન્યત્ર તે થાયરે;
મુકતાનંદના સ્વામીને માતરે, બાંધી બાંધિ હાર્યા સાક્ષાતરે.

કડવું ૧૬ મું.

આંધા ધરમંથે દામણાં જેહરે, માતા આણી બાંધ્યાં સર્વ તેહરે;
તોય એ આંગળ રહિ પૂમીરે, માતા વિરમે થઈ લજ્યા પામીરે.
લકતાધિન એ બરદ વિચારીરે, એક દામણે બંધાણા મોરારીરે;
એ છે કાળના કાળ અનંતરે, એના સામર્થ્યનો નહિ અંતરે.
લકતાધિન નિગમ નિત્ય ગાયરે, માટે બાંધ્યા જસોમતિ માયરે;
બાંધ્યા દામણે દીનદયાળરે, થયા દામોદર તતકાળરે.
જાણે સર્વને અંતરજામીરે, ગયા જમુનાતટ બહુનામીરે;
હતા વૃક્ષ કુખેર કુમારે, કિંધો જમલાઅર્જુનનો આધારે.
વૃંદાવનમાં બકાસુર માર્યોરે, વૃત્રાસુરને તે શ્યામે સંહાર્યોરે;
કિંધો જમણવાર જદુરાયરે, જમુનાતટ વર્ણવ્યો નવ જાયરે.
કરપાત્ર કર્યા છે ગોવાળરે, માંહોમાંહે લડે સૌમાં બાળરે;
અન્યોઅન્ય જુદું લડિ બાયરે, કરે કૌતુક હરિને સુહાયરે.
બોલે મર્મવચન ગોપાળરે, સુણી ગોપ હસે તતકાળરે;
મુકતાનંદના વહાલાની રીતરે, સૌથી ન્યારિ ને પરમ પુત્રીતરે.

૫૬ ૪ થું.-રાગ મેવાડો.

ચરિત્ર સંહારીરે, કપટી કૃષ્ણનારે, તનડામાં વાઘે છે તાપ અપાર;
આંધવ એ સાથેરે, અમે કિંધી પીતડીરે, તે તો વિરા સહેવા દુઃખનો ભાર. ચૃં.
પેલી એણે કાધિરે, પ્રીત અતિ ઘણીરે, જેજે અમે કેતાં તે કરતા કામ;
દોણું ને વલોણીરે, કરતા કાનજીરે, હવે નવ પૂછે અમારું નામ. ચૃં.
કુડી કુડી પ્રીતિરે, ઉપરથી આવડેરે, અમે એ ન બાણું ભોળાજનન;
નેહડો લગાડી, મેલી મથુરા ગયોરે, તેને દુઃખે દોઝે અમારાં તન. ચૃં.
વેરીડો વસ્યો છેરે, અમારા મૂળમારે, કેને વીરા ધીરજ કેમ ધરાય;
મુકતાનંદ કહે છેરે, લગાડી મોહનીરે, વાહાલાવિના પ્રેહના દવ ન બુઝાય. ચૃં.

કડવું ૧૭ મું.

ઉઘાં ચરિત્રસામળીયાનાં જોહ, અમને વિસરે નહીં પણ તેહ;
રમતા રસિયો ગોવાણને સંગ, અંગે ચરચતા બહુ વિધ રંગ.
વાલો પ્રેમથું વેણુ બજાવે, તેને સંગ ગોવાળિયા ગાવે;
ક્યારે ભમરસંગી કરે ગાન, સંગ મેલે ગોવાલિયા તાન.
ક્યારે કોકિલનિ પેચ્ય જોલે, સુણિ શબ્દ ગોવાલિયા ડોલે;
ક્યારે હંસગતે હરિ ચાલે, સખા સંગ મનોહર મહાલે.
ક્યારે બકની પેટે ધરે ધ્યાન, ક્યારે નાચે મયૂર સંમોન;
ક્યારે પંખીની છાયાને ભાળી, દોડે તે સંગે શ્રી વનમાળી.
ખેચે પુષ્પ વાનરનાં જે ભાઈ, તેને સંગ ચડે તરુ ધાઈ;
કાઢે કુટાલિયું કપિ સાંભી, કપિ સંગ કુદે બહુ નામી.
ક્યારે જળમાં તે દાદુર સાથ, કુદે અનંત ભુવનકેરા નાથ;
ક્યારે ડરપે ઝાછાયાથી આપ, ક્યારે દેશે પડછંદાને શ્રાપ.
એમ ખેલે ગોવાળમાં કહાન, જેનું બ્રહ્માદિક ધરે છે ધ્યાન;
મુક્તાનંદના હરિનો વિહાર, વીરા ખટકે છે વારંવાર.

કડવું ૧૮ મું.

ઝોઘા ચરિત્રસામળીયાનાં જોહ, રહે મુનિવરનાં મન મોહી;
બાળલીલા કરે બહુનામી, એ છે બ્રહ્માદિકના સ્વામી.
રમે શ્યામ ગોવાળને સંગ, બહુ વેશ બનાવે શ્રીરંગ;
ક્યારે કહાન રાજા બનિ આવે, સહિ ઊપર હુકમ ચલાવે.
ક્યારે ગુણિજન થઈ હરિ ગાય, ક્યારે નાર બાકરિયું થાય;
ક્યારે વનફલ લે સૌ હાથ, લડે સામ સામ ભરે બાથ;
ક્યારે મલજુદ થઈ માંડે ગોવાળ, લડે સામસામા દઈ તાળ;
ક્યારે વૃષભ થઈ મારે ત્રાડ, લડે સામ સામા કરિ ચાડ.
ક્યારે ભેરુ થઈ જોઉ ભાઈ, ચડે એક બીજા પર ધાઈ;
રમે બાળની પેર ગોવિંદ, સરવેશ્વર કૃષ્ણ સ્વછંદ.
બ્રહ્મા ભુલ્યા ચરિત્રને ભાળી, હરે વાછડાં ગોપ સંભાળી;
સર્વે રૂપ થયા સુખકારી, નાંખ્યો બ્રહ્માનો ગર્વ ઉતારી.
બ્રહ્માદીન થઈ પાછાં આવ્યા, જોલા વછ ગોવાળિયા લાવ્યા;
મુક્તાનંદ કહે વારંવાર, કીધું બ્રહ્માજિયે સ્તવન અપાર.

કડવું ૧૯ મું.

વળિ ઝાઝરે ગોપી વચન, સુણો ઝાઝવળ એક મન;
ગિરિગોવર્ધન તરુ જેહ, વહાલે અતિશે વખાણ્યો તેહ.
વૃંદાવનમાં પશુ પંખી મોર, કર્યા મુનિસમ નંદકિશોર;
કાળિનાગનો ગર્વ ઉતારી, કિધું નીરવીખ જમનાનું વારી.
દાવાનળનું કર્યું પ્રભુ પાન, હર્યાં વસ્ત્ર કુમારિનાં કહાન;
કાઠ્યાંજલથિ વિવસ્ત્રાં કુમારી, આપ્યો વાંછિત વર ગિરધારી.
ઋષિપત્નિ તેડિને લીધી, જમી થાળ કૃતારથ કીધી;
ધસ્યાઋષિયેતે હાથ અપાર, અમે ઝાળખ્યા નહિ કિરતાર.
ધિક ભોગ જરા પ્રત દાન, ધિક ભોગજનમ અભિમાન;
નવ ઝાળખ્યા પ્રગટ મોરારી, થઈ સાથને સર્વ નિષ્ટારી.
નારિ અશુચિ અલ્પમતિ જેહ, પામિ સ્વરૂપને મને તેહ;
રાખ્યો આપણે અતિ ઘણો ગર્વ, બનિ વાત બગાડીછે સર્વ.
એમ ઋષિએ કર્યો પરિતાપ, માન સહિત નિંદૂધાણું આપ;
મુક્તાનંદનો વહાલો વિહારિ, વીરા કેમ વિસરે સુખકારી.

કડવું ૨૦ મું.

ઝાઝા ઈંદ્રનો જરા નિવારી, પૂજ્યા ગોવર્ધન સુખકારી;
કોપિ ઈંદ્ર થયો વિકરાળ, બારે મેઘ પેર્યા તતકાળ.
ભેભે મનુષ્ય હનૈયાની વાત, મારો જરા મટાડ્યો સાક્ષાત;
અનિગાયું ગોવાળને ગોપી, બોળી મારું અચળ પણ રોપી.
કૃષ્ણ સોતું ગોકળિયું ગામ, તેનું રેવા દેવું નથી ઠામ;
એવો કોપ કરી સૂરરાય, લીધા પ્રલયના મેઘ સહાય.
ગાજે વિજ ને વાયુ અપાર, લાગ્યો વરસવા મુશળધાર;
તોલ્યો ગોવર્ધન ગિરિધારી, નિજદાસને લીધા ઉગારી.
એમ ગિરિને કરપર ધાર્યો, વહાલે ઈંદ્રનો ગર્વ ઉતાર્યો;
લાવ્યાવરુણના ધર થકી નંદ, અમે નિરખીને પામ્યાં આનંદ.
નંદે કીધી ગોવાળને વાત, મારો પુત્ર પ્રભુ સાક્ષાત;
એનું વરુણે તે પૂજન કીધું, પગ ઘોષ પાદોદક લીધું.
સુણી બોલીઆ ગોપ સકામ, અમને દેખાડો નિજધામ;
મુક્તાનંદને વહાલે વિચારી, સૌને ધામ દેખાડ્યું મોરારી.

પદ ૫ મું.-રાગ મારુ.

આધવ એવાં શુભવંત ગિરિધારી,

ખટકે છે અમને મોહન મરમાળો, શામળો સુખકારી, આધવ૦
નેનને બાણે કીધી સર્વ ધાયલ, તલપે છે વ્રજનારી, આધવ૦
ઉપર ધાવનો ડંખ ન દિસે, અંતર દુખ ભારી, આધવ૦
મનડાં હરિ મથુરાં જઈ બેઠા, કુખજ કીધી પ્યારી, આધવ૦
પ્રથમ દેખાડિને અમૃત અમને, પાથું છે વિખવારી, આધવ૦
મુકતાનંદને વહાલે ગોપિ સર્વે, વણુ મોતે મારી, આધવ૦

કડવું ૨૧ મું.

એક સુંદરી દ્રવંતી ભારી, હરિને મળવા ઇચ્છે સંકુમારી;
એના ઉરમાં અખંડ હરિ પ્યાન, કરતો દીઠો ભમર શુભ ગાન.
કલ્પિ કૃષ્ણનો દૂતે ભ્રંગ, બોલી આધવશું સુધ અંગ;
પ્રેમે પરવશ ગોપિકા ભારી, બોલી ઉત્તમત થઈ વ્રજનારી.
કપટિ કૃષ્ણના દૂત કઠોર, જાણ્યો ભમર તુને ચિત્તચોર;
ચિત્તચોર કાનુડાને સંગ, તારા તનમાં ચડ્યો તેનો રંગ.
મારી શોક્યના ઉરપર સારી, માળા રગડી છે કૃષ્ણમોરારી;
તેના કુચનું કુંકુમ જેહ, તારા મુખપર દીસે છે તેહ.
અમને અડકીશ મા તું ભાઈ, રેને વેગળો આવે શું ધાઈ;
રાતું વદન દેખાડવા કાજ, તુંને મોકલ્યો શ્રીમહારાજ.
અમને રિઝવવાને તું ભ્રંગ, શાને ચરણે નમે છે સુરંગ;
જેને તે વનિતાને મનાવ્યો, જેને રંગે રંગાણો તું આવ્યો.
જદવની સભામાં શું ધીર, હસ્યા જોગ તમે બેહુ વીર;
મુકતાનંદના સ્વામીને પાસ, ધણું થાતું હશે ઉપહાસ.

કડવું ૨૨ મું.

વીરાં અધર સુધા એકવાર, અમને પાગ્યો પ્રીતમ કરી પ્યાર;
નાંખી મોહને મોહની જાળ, પછે ત્યાગ કર્યાં તતકાળ.
સુણો ભમર તમારી એ રીત, પહેલી બાંધો કુસુમ-સંગ પ્રીત;
માણી મકરંદ ત્યાગો છો તેહ, એવો ભૂંગ તમારો સ્નેહ.
તારી પેરે છે નંદનો દાલ, અમને ભોળવી કીધાં બેહાલ;
માણી કુસુમની પેરય મોરારી, પછે ત્યાગ કરી વ્રજનારી.

મારા મનમાં વિચારું છું એમ, એને કમળા વરી હશે કેમ;
સુણી કપટીનાં વચન રસાળ, પામી મોહ પડી હશે જન.
સુણુ મધુકર કહું સમજવી, ગા મા જદુપતિના ગુણુ આવી;
અમે સર્વે વિભેગિણી આળા, જાણું જુના છે કૃષ્ણજી કાળા.
શાને ગાન કરે બહુ વાર, જાણ્યા કપટી છે નંદકુમાર;
તેની આગે તું ગાવાને જોગ, જેના ટાળ્યા મોહન કુચ રોગ.
મનવાંછિત આપશે તેહ, તેમાં લેશ નહીં સંદેહ;
મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, તારું કરશે તે કામ વિચારી.

કડવું ૨૩ મું.

કહેશો મધુકર જો તમે એમ, તમે અવળું જોલો છો કેમ;
મુને મેલ્યો મનાવાને કાજ, તમને ઇચ્છે ધણું મહારાજ.
એવું કહેશો મા અમને તો બ્રાત, અમે જાણિયે કૃષ્ણુની વાત;
એનું રુચિર કપટ ભર્યું હાસ, એ છે વનિતાને આંખ્યાવા પાસ.
એના નયનની શોભાને જોઇ, નારી માત્રનું મન રહે મોહી;
ચૌદલોકમાં વનિતા છે જેહ, એને દુર્લભ કાણુ છે તેહ.
સેવે ચરણુ રમા કરી પ્રીત, રહે હાજર ડરતી વિનીત;
અમે શી ગણુતીમાં ત્યાં બ્રાત, કહોછો શિદ મનાવાની વાત.
જાણી દીન દયા કરે જ્યારે, એનું દર્શન પામીએ ત્યારે;
એનું ઉત્તમશ્લોક છે નામ, પાળે રંકને સુંદરશ્યામ.
જોલી અપર ભમર શું રિસાઇ, આવ્યો મથુરાં જઈને તું ભાઈ;
મેલી ચરણુ રહે વેગલો વીર, તારું કૃષ્ણુના જેવું શરીર.
શિષ્યો કપટ તું કૃષ્ણુને પાસ, કપટી સરખો તું કપટીનો દાસ;
મુક્તાનંદના સ્વામિની રીત, તુને આવરી પરમપુનીત.

કડવું ૨૪ મું.

જોલિ જોલિ કરી ઘણો રોષ, કહિયે ક્યાં લગી કૃષ્ણુના દોષ;
એને અર્થે અમે તજી લાજ, ત્યાં ગયા પુત્ર પતિ સુખ સાજ.
કાળે ઉરમાં ન આણી તે વાત, મહેલી મથુરાં ગયો કરી ધાત;
એવો હરિનો સ્વભાવ સદાય, તે શું કેમ કરી પ્રીત કરાય.
માર્યો વાળિ પારધીની પેરય, હણુતાં મનમાં ન આણી મેરય;
જતિ થઈને વસ્યો વન જ્યારે, બાંધી શિશ જટા શુભ ત્યારે.

રહેતો વનમાં તે વલકલ ધારી, એને વરવા આવી એક નારી;
કીધી નાક કાન વિના તેહ, એ શું કેમ કરી થાય સ્નેહ.
બની વામન ને બળીદાર, કીધો વેદ તણો ઉચ્ચાર;
બળીરાય મુણી શુભ વાણી, આવ્યો સન્મુખ જોડીને પાણી.
કીધું પ્રેમ સહિત સનમાન, મૂખે માગ્યું તે આપિયું દાન;
દેતાં દાન બાંધ્યો બળિરાય, એનાં જળ વર્ણવ્યાં નવ જન્ય.
એનું અન્ન જમી ચાંધ્યો પાતાળ, એવા અંધુ તમારા દયાળ;
મુક્તાનંદના સ્વામીની વાત, કરતાં ડરિયે છેયે ધણું બ્રાત.

પદ ૬ કું, -રાગ આસાવરી.

વૈષ્ણવ જન તો તેને કૈયે, પીડ પરાયી જાણે—એ ઢાળ છે.
મધુકર વાત મોહનવર ફેરી, જાદુગારી જોરે;
નરનારી એને ગાય મુણે તે, લાગે સંસારનો નોરે
કૃષ્ણ કથા જોણે પ્રેમે સાંભળી, તે તો તજી કુટુંબ પરિવારે;
પરમહંસ થઈ વનમાં વસિયા, જાણે છે સૌ સંસારે.
શુક નારદ સનકાદિક એના, ગુણનું કરે નીત ગાનરે;
ધન દોલત ધરખાર ન એને, ભમતા કરે રાનો રાનરે.
એવું અમે જાણિયે તોય એના ગુણ, મુખ થકી ન મેલાયરે;
પાણી પીને ધર અમે પૂછ્યું, હવે એનો શો ઉપાયરે.
જે કાય જગમાં એને અનુસરસે, તેનાં તે ભવાડા ગાયરે;
મુક્તાનંદના નાથને સેવી, જગ છતરાયાં થાયરે.

કડવું ૨૫ મું.

અપર બોલી કૃષ્ણનો, નવ થાય કોય નિર્ધાર;
એના મનની વારતા, તેનો કોય ન પામે પાર.
સીતા કારણ સજ થઈને, ભાગ્યું ધનુષ કઠોર;
પ્રેમશું વરિયો પ્રેમદા, નિજ ભૂજા ફેરે જોર.
સીતા સંગ કરી પ્રીત પૂરણ, વન વસ્યો લઈ સંગ;
અધધડી અળગી ન મેલે, રાગ્યો તેને રંગ.
સુંદર મૃગ ગયો મારવા, કાર્મિની ફેરે કાંજ;
રાવણ સીતા હરિ ગયો, લોઈ લંકમાં ગયહુજ.

નારી કારણનિર્લજ થઈને, કીધો અધિક વિલાપ;
પછે એ સીતા વાળવા, ભોગવ્યા બહુ સંતાપ.
રિંછ વાનર સંગ વસિયો, નારી કારણ એહ;
ઉદ્ધિ ઉપર પાજ બાંધી, કષ્ટ ધણો કરી તેહ.
મુકતાનંદના નાથને, સીતા વિના બહુ શોક;
એના મનના કપટને, વીરા કોય ન જાણે લોક.

કડવું ૨૬ મું.

આદ્ય એણે બુધમાં, હણ્યો રાવણ અતિ વિકરાળ;
વિભીષણને રાજ દીધું, એવા એ દીનદયાળ.
વિભીષણ કહે જનકિ અતિ, ગુરે પ્રભુ તમ કાજ;
હુકમ હોય તો લાવિયે, તમ પાસ શ્રીમહારાજ.
રામ કહે જેમ છે તેમ સીતા, તેડી લાવો અમ પાસ;
વિભીષણ તે વચન લોપી, કીધી સ્વમતિ પ્રકાશ.
'સ્નાન કરાવી વસ્ત્ર આભુષણ, પેરાવ્યાં બહુ અંગ;
સીતા જેસાડયાં પાલખીમાં, આવ્યા વિભીષણ સંગ.
સીતાનાં દર્શન કારણે, દોડતાં રિંછ વાનર જેહ;
દૂર રહો એમ વિભીષણના, દૂત નિવારે તેહ.
દૂર ન રાખો કોયને, એમ જોલ્યા શ્રીરઘુનાથ;
તારે તે હલકીને આવીયા, સૌ રિંછ વાનર સાથ.
ન્યારે પાલખીમાંથી ઉતરી, કરયું સીતાએ પ્રેમે પ્રાણમ;
મુકતાનંદને વાલમે, સામું ન જોયું શ્રીરામ.

કડવું ૨૭ મું.

આદ્ય સીતાકાજ એણિપેર, કીધો અતિશે શ્રમ;
પછે એ ત્યાગી વાંકવોણી, કેમ કંજાય મર્મ.
સદન કરી કરી જનકી, કરજોડી કિધો વિલાપ;
રિંછ વાનર વિભીષણ સૌ, પામ્યાં અતિ સંતાપ.
પછે ત્યાં ધ્રુવા આવીયા, સંગ તેડી દશરથ તાત;
પતિવ્રતા દઢ જનકી, એવી કહી બેહુ જણે વાત.
પાવક માંડી પ્રવેશ કરાવી, સીતાને લીધાં સાથ;
અયોધ્યા જઈ લોકવાણી, સુણિ વિપમ રઘુનાથ.

લોક વાણી જાણવા, મૂક્યો દૂત : શ્રીરઘુવીર;
ભદ્ર નામે દૂત તેણે, સુણ્યું સર્વ સુધીર.
દૂત પાછો આવીયો, કિધું પ્રેમ સહિત પ્રણામ;
અજ્ઞાનિ હરિ વિમુખનું, પ્રભુ જોડ્યાનું નહિ ઠામ.
પછે શ્રી રામજીએ પૂછ્યું, સૌ કેતા હોય જેમ લોક;
મુક્તાનંદના નાથને, કહો સુણિને થાઈ અશોક.

કડવું ૨૮ મું.

આધવજી એમ સાંભળી, વાલાનાં વચન ઉદાર;
ભદ્ર નામે દૂત જોડ્યો, પામી કષ્ટ અપાર.
કરજોડી કહે સુણો રઘુવીર, લોક કહે છે જેહ;
સંક્ષેપે સર્વે કહું, તમ આગે મહા પ્રભુ તેહ.
ગોકે હાટ બજારમાં, વળીવન ને ઉપવન સાય;
જશ તમારો સહિ ઠેકાણે, વર્ણવે સર્વ કોય.
અતિ પ્રતાપી રામજી, બાંધી સાગર ઉપર પાજ;
સુર અસુર ને નૃપતિમાં, એવું કોણે ન થાય કાજ.
અતિ ભયંકર રાવણ દશમુખ, માર્યો કુટુંબ સમેત;
સીતા લઈ પ્રભુ આવિયા, રાખ્યું જનકી ઉપર હેત.
બીજું તો સર્વ રુકું કર્યું, એક લુકું કીધું રામ;
ગઈ નારિ ફરી લાવિયા, એવું કોઈ કરે નહિ કામ.
કેવું મન હશે રામનું, એને સિતાનો નાબો અભાવ;
મુક્તાનંદના નાથનો, હવે કેમ કળાય સ્વભાવ;

પદ ૭ મું.—રાગ સામેરી.

આવો હરિ મંદિરિયે મારે, કુવર રંગીલા કાન.

મોહિ છોગલિયે તારે—એ હાળ છે.

કે છે એમ લોક સૌ વાણિ, દૂત કહે રઘુનાથને.

સુણો હરિ સારંગપાણિ. કે૦

વનમાં એકલડિ જનકારે, ત્યાંથી હરાણી;

સિતાને રાવણ લઈ ગયો, તે તો જગ સંધળે જાણી. કે૦

કલંક ભરી એવી કામિનીરે, તે પ્રાછી આણી;

વ્યભિચારી નર નારીને, કેવા થઈ છે રામ કાણી. કે૦

આપણા ધરતી નારિયું, લેશે એ નિશાણી;
કામિનીયું બહુ બેકશે, ભેદ રાખની રાણી. કે૦
પર પુરુષ સંગ કામિનીરે, રહેશે લપટાણી;
રાજદારથી સર્વમાં, હવે રીત એ બંધાણી. કે૦
ધર્મ વિના સંસારમાં, પિડાશે પ્રાણી;
મુકતાનંદ રઘુનાથમાં, આવિ ખોટ ન પુટે રાણી. કે૦

કડવું ૨૯ મું.

સુણી દૂતનાં વચન શ્રી રામરે, પૂછ્યું સર્વને તે સુખંધામરે;
બોલ્યાં સર્વે કુટુંબી એમરે, એ છે દૂતે કહી વાત તેમરે.
વહાલે શિખ સલાને દીધીરે, પોતે વાત વિચારી લીધીરે;
તેડ્યા ભરત શત્રુધન વીરરે, તેડ્યા લક્ષ્મણ પરમ સુધીરે.
આવ્યા હરિને હુકમ સર્વે ભાઈરે, ચરણે શિશ નમાવ્યાં છે ધાઈરે;
શોકે રામનું મુખ થયું એમરે, ગ્રહો રાહુએ ચંદ્રને જેમરે.
દીઠા બંધુએ ઝાંખા ભૂપાળરે, ડર્યા ભરતાદિક તતકાળરે,
બોલ્યાં શોક સહિત રઘુવીરરે, સુણો બ્રાત તમે થઈ ધીરરે.
લેશ કરશે મા મનમાં સંતાપરે, પૂછું તેના તે આપો જાપરે;
પૂરવાસિ ને દેશનાં લોકરે, મુને ઉપજાવે અતિ શોકરે.
બોલે સિતા નિમિત્ત અપવાદરે, સુણી અંતરે થાય વિશાદરે;
બોલે વેણ મુરખ આવિ આવીરે, મુને પીડે છે અંતરે આવીરે.
અપજશથી મરણ ધણું સારું, મારા મનમાં હું એમ વિચારું;
મુકતાનંદના વહાલાની વાણિરે, સુણી બંધુ ડર્યા ભય આણિરે.

કડવું ૩૦ મું.

ઝાઘા બોલ્યા વળી રઘુવીરરે, મુને લોકો કહે છે અધીરરે;
અમે સૂરજવંશિ નરેશરે, નિદા થાય તે કરિયે ન લેશરે.
સીતા પાપ રૂપ અતિ જેહરે, પાછી લાવ્યો હું ધરમાં તેહરે;
તમે જાણો છો લક્ષ્મણ વાતરે, જેમ વનમાં થયો ઉત્પાતરે.
કીધું સિતાનું રાવણે હણિરે, પામ્યો કુટુંબ સહીત તે મણિરે;
સિતા લાવ્યો વિભાષણ બ્યારેરે, અમે ગ્રહણ કરો નહીં ત્યારેરે.
આવ્યા પાવક મારુત સૂરે, આવ્યા ઈંદ્ર અને ચંદ્ર હનૂરરે;
આવ્યા બ્રહ્મા ને દશરથ તાતરે, તેણે આવી કહી મને વાતરે.

સીતા પરમ સતી રઘુનાથરે, એને ત્યાગશો મા લીઝો સાથરે;
આવી અગ્નિમાં ઝિલિને જ્યારેરે, મુને ઇંદ્રે સમર્પી છે ત્યારેરે.
મુનિ દેવ મંડળ મોઝારે, જાણિ સીતાને શુદ્ધ અપારરે;
શુદ્ધ જાણીને લાવિયો આંધરે, જોલે લોક તો કાંધનું કાંધરે.
મિથ્યા છે તોય અપજશ વીરરે, મુને ખટકે અંતર જેમ તીરરે;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે ભાધરે, કહે સીતાને આશે લલાધરે.

કડવું ૩૧ મું.

આધા વળી જોલ્યા રઘુરાયરે, કરવા પ્રથમ વચનની સહાયરે;
જેની અતિશે અકીર્તિ થાયરે, તે તો નિશ્ચે નર્કમાં જાયરે.
સૌને કીર્તિ આભુષણ ભારીરે, ઇચ્છે કીર્તિને સૌ નરનારીરે;
કીર્તિ સ્વર્ગલોક સુખ આપેરે, મહા કર્મનાં બંધન કાપેરે.
સર્વે આરંભ કીર્તિને કાજરે, શિર જાતે ન જોવી લાજરે;
મૃત્યુ લોકમાં કીર્તિને ભાધરે, પામે સુખ સંપત્ય પ્રભુતાધરે.
આપે ઉભય લોક સુખ એહરે, રાખી કીર્તિ ને ત્યાગવો દેહરે;
કાં હું મરું ને સીતાને કાં મારુંરે, લોપો વચન તો તમને સંહારુંરે.
મારે લોકની લાજ અપારરે, પડ્યો શોકના સિંધુ મોજારરે;
મુને ખટકે છે એ દુઃખ ભારીરે, લેજો લક્ષ્મણજી ઊર ધારીરે.
કરો રથને સવારે તૈયારરે, માનો વચન થઈ હુશિયારરે;
તમે સીતાને રથમાં બેસાડીરે, જજો વનમાં વચન દહ ધારીરે.
મુનિ વાલ્મિકિ દહ મતિ જેહરે, ગંગાપાર વસે છે તેહરે;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે પ્યારીરે, જ્યાં જઈ મૂકજો સમજી વિચારીરે.

કડવું ૩૨ મું.

આધા એમ જોલ્યા રઘુવીરરે, સુણો લક્ષ્મણ પરમ સુધીરરે;
વસ્તિ માત્ર ન હોય જેણે ઠારરે, મૂકો સિતાને વન મોજારરે.
વેલા આવજો મૂકીને દૂરરે, મારું વચન ગ્રહો થઈ શરરે;
આ ન કેશો વૈદેહીને વાતરે, તમે જાણુ પ્રવિણ છો બ્રાતરે.
એમ ના કેશો તમે કાપરે, શત્રુ સમાન છે સાથરે;
માટે કરજો વિચારીને કાજરે, મારે કામ પશું છે આજરે.
મારી તો તમે મોટમ જાણીરે, જો ન લોપ કરો મારી વાણીરે;
કાઢો જનકી આહિથી જ્યારેરે, મારું વચન ગ્રહું દહ ત્યારેરે.

એણે લંકાથી આવતાં તાતરે, મુને સંભળાવ્યું સાક્ષાતરે;
મારે ઋષિને પૂજ્યાની છે આશરે, બ્યારે હુકમ થશે અવિનાશરે.
એવું પૂછ્યુંતું જનકી જેહરે, આજે આવ્યો છે અવસર તેહરે;
એનું મનગમતું કરી આજરે, સારો જુક્તિથી આપણું કાજરે.
એવાં વચન કહિ રઘુવીરરે, પામ્યા કષ્ટ વહે દગ નીરરે;
મુક્તાનંદનો વાલો કહે જોલરે, યોધા તે સર્વે અધિક અતોલરે.

પદ ૮ મું.—રાગ પરજ.

ઝોધા એવા હરિ સારંગપાણિ, એનો કાય ન શકે મર્મ જાણીરે, આજ
રે પેલી સીતા તજવા કરી તૈયારી, પછે અતિ રોયાં સુખકારીરે. આજ
રે કંઠજુતા વજ્ર થકી ભારી, ક્રોધજતા ત્રિભુવનથી ત્યારીરે. આજ
રે અલૌકિક સર્વ કળા એની, એમાં નવ પહોંચે મતિ કેનીરે. આજ
રે નથી એ તો કોઈ તણા સંગી, મુક્તાનંદનો વાલો રંગીરે. આજ

કડવું ૩૩ મું.

ઝોધા સાંભળી હરિના ઉચાર, પામ્યા લક્ષ્મણ કષ્ટ અપાર;
કાઠી રાત રુદન કરી સોય, તેનો મર્મ ન જાણે કાય.
પ્રાતઃકાળે તે લક્ષ્મણ વીર, તેજો સૂમંત્ર સારથિ ધીર;
લાવો સારથિ રથ તતકાળ, આજ્ઞા આપી છે દીનદયાળ.
નાંખો રથમાં તે આસન સાર, કરો અશ્વ જોતરીને તૈયાર;
સિતા રાજભવન થકી આજ, જાશે મહામુનિ પૂજવા કાજ.
દોડ્યો સારથિ સાંભળી વાત, લાવ્યો જોતરી રથ સાક્ષાત;
જોલ્યો સૂમંત્ર જોડીને હાથ, રથ તૈયાર થયો પૃથ્વિનાથ.
સુણિ લક્ષ્મણ શિઘ્ર સિધાવ્યા, વેગે રાજભુવન મધ્ય આવ્યા;
વંદ્યા સીતાને પૂજ્ય પ્રમાણી, કર જોડીને જોલ્યા વાણી.
ગંગા તીરે મુનિ વિખ્યાત, તમને ત્યાં પહોંચાડવાં માત;
રાજ રામની આજ્ઞા છે એહ, તેમાં લેશ નહિ સંદેહ.
વેલાં તૈયાર થાઓ સકુમારી, પૂજા સાજ તે લેજો સંભારી;
મુક્તાનંદને વાલો કહ્યું જેહ, કરવું આપણે હરખશું તેહ.

કડવું ૩૪ મું.

સીતા સુણિ દિયેરિયાની વાણી, વણ સમજે ઘણું હરખાણી;
લીધાં આશ્રણ વસ્ત્રના ભાર, લીધી પૂજવા સામગ્રી સાર.

ઉદ્ધવગીતા.

ઋષિ નારિ ને મુનિવર કાજ, લીધો અતિશે અમોલિક સાજ;
 સીતા જોલીયાં લક્ષ્મણ સંગ, લીધાં આબ્રણ વસ્ત્ર સુરંગ.
 વીરા સંગે લીધું મેં જોહ, ઋષિપત્નિને આપીશ તેહ;
 મારે આશ હતી મન એ જ, રઘુવીરે પૂરી કરી તેજ.
 સુણિ લક્ષ્મણ જોડ્યા ન કાંઈ, સૌને વાત જુદી મન માંઈ;
 પ્રેમ સિતાને રથમાં બેસાડી, કરી શિવ ચલાવા તૈયારી.
 રાખી ચાડ ને હાંક્યા તોખાર, ચાલ્યો રથ કરિ અતિ ઝણકાર;
 સીતા વાટે જતાં કહે છે વાત, મુને અશુભ શુકનથયાં બ્રાત.
 મારું ધ્રુજે છે થરથર અંગ, મારા ઉરમાંથી ભાંગ્યો ઉમંગ;
 મારું જમાણું નયન કર જોય, પ્રરકે દુઃખદાયક થઈ સૌય.
 મારાં મનમાં તે સુખ નથી લેશ, થયો રોમાંચિ તન વેશ;
 મુક્તાનંદના પ્રભુ સંગ પ્યાર, ઝોધા જનકી ડરાવ્યાં અપાર.

કડવું ૩૫ મું.

ઝોધા અપશુકન દેખી અપાર, સીતા ડરપે છે વારંવાર;
 જોલીયાં લક્ષ્મણ સંગ વચન, મારું ભયથકી દાઝે છે તન.
 મુને સુનો લાગે છે સંસાર, મારો જીવ થયો નિરાધાર;
 તેનું કારણ પરમ સુધીર, મુને જોળે મળ્યું નહિ વીર.
 રખે અવધ નગરમાં ભાઈ, આવી પીડા અચાનક ધાઈ;
 મુને અશુભ જણાય છે આવું, આદરાણું નિશ્ચે ભુંડું થાવું.
 સીતા એમ કહી જોડ્યા હાથ, રુડું કરજો ત્રિલોકના નાથ;
 એવાં આતુર જનકી જાણી, વળી જોલિયા લક્ષ્મણ વાણી.
 માતા સૌનું વિચારો છો સારું, તેણે અતિ શુભ થાશે તમારું;
 એવી કરતાં પરસ્પર વાત, આવ્યાં ગોમતિતટ સાક્ષાત.
 રહ્યાં ગોમતિતટ એક રાત, જોડ્યો અતિ રથ શિવ પ્રભાત;
 હાંક્યો રથ બપોરે તે જ્યારે, પોતા ભાગિરથિતટ ત્યારે.
 દેખી ગંગા વધ્યો ઉર તાપ, રોયા લક્ષ્મણ કરી સંતાપ;
 મુક્તાનંદને વાલે કહ્યું જોહ, સાલે લક્ષ્મણને ઉર તેહ.

કડવું ૩૬ મું.

ઝોધા ઝણિપેર લક્ષ્મણ વીર, રોયા દીન થઈ તણ ધીર;
 તન કંપે ને વ્યાકુળ ભારી, મુખ સંકે વહે દગ વારી.

મુકતાનંદ.

દીઠ લક્ષ્મણ દુઃખિયા અપાર, બોલ્યાં જનકી કરીને વિચાર;
જોઈ જાણવી તટ સાક્ષાત, કહો કારણ દુઃખ કેરું બ્રાત.
બહુ કાળથી ઇચ્છા જેહ, પામ્યાં ગંગાનું દર્શન તેહ;
અતિ હરખ સમે લય આવો, તેનું કારણ કહિ સમજાવો.
નિત રહો છો તમે પ્રભુ સાથ, આજ દૂર જાણી રઘુનાથ;
એથી દુઃખિયા થયા હશે તાત, કહો દુઃખનાં કારણ કરી વાત.
મુને પ્રાણથી વાલા શ્રીરામ, તોય જાણી આનંદનું ઠામ;
ન કરું શોક આળની પેર, ઋષિ પૂજી જશું કાલે ઘેર.
તમે આળપણું તજી ભાઈ, રાખો ધીરજ રહો સુખદાઈ;
ગંગા ઉતરી મહા મુનિ વૃંદ, વેગે પૂજીએ થૈને સ્વચ્છંદ.
વેગે નાવ મંગાવો ઉદાર, જૈયે શોધ વીરા સામે પાર;
મુકતાનંદને વાલે કરી ધાત, નથી જાણતી જનકી વાત.

૫૬ ૯ મું.—રાગ ગરબી.

(ઝોરા આવો નટવર નાનડિયા, એ ઢાળ છે.)

ઝોધવ એનું કપટ અતિ ભારી, જાણે એવાં નહિ કોઈ નર નારી—ઝોધવ૦
પહેલી કરે પ્રીતિ જે સંગે, રાગે રાસિયો તેને રંગે;
પછે તેને ત્યાગે સૌ અંગે. ઝોધવ૦ ૧
સીતા સંગ પ્રીત કરી જેવી, કહી નવ જાય મુખે એવી,
પછે એને ત્યાગ કરી તેવી. ઝોધવ૦ ૨
સિતાજી વન મેલી જ્યારે, અમે દુઃખ શું ધરિયે ત્યારે,
બોલું છું પીડાણું દુઃખ ભારે. ઝોધવ૦ ૩
જે જે એનો સંગ કરે ભાઈ, તેનું દુઃખ કોઈ ન શકે ગાઈ,
મુકતાનંદનો પ્રભુ દુઃખદાઈ. ઝોધવ૦ ૪

કડવું ૩૭ મું.

ઝોધવજી એમ જનકી, સમજ્યા વિના કહે વાત;
તે મનમાં નથી જાણતી, જે કીધી રામજીયે ધાત.
સરળ ચિત્ત છળ કપટને, સીતા ન જાણે લગાર;
પોતા સરખો જનકી, જાણે સરળ સૌ સંસાર.
લક્ષ્મણને કહે જનકી, મુને વાલા અતિ ધણું રામ;
કમળદળ લોચન શ્રીરઘુવીર, સર્વ સુખના ધામ.

ઉદ્ધવગીતા.

ઉન્નત ઉર સિંધુના સરખું, કૃશોદર રધુવીર;
ઉદરમાં ત્રિવલ્લિ ખિરાળે, ઉંડી નાભિ ગંભીર.
રાજ્ય લોચન રામને, નિરખવા મન અકળાય;
વેલાં જવાય અવધપૂર, કરો બ્રાત તે ઉપાય.
વચન સુણિ સીતાતણાં, લોહ્યાં લોચન લક્ષ્મણ ધીર;
નાવિકને કહે નાવ લાવો, જવું છે સામે તીર.
કરણધાર તે વચન સુણતાં, લાવ્યો નાવ સુન્નણ;
મુક્તાનંદના નાથનું, કરવાને વચન પ્રમાણ.

કડવું ૩૮ મું.

આધવ એમ નાવ ઉપર, ખેઠા લક્ષ્મણ ધીર;
સારથિ રથ સીતા સહિત, ઉતર્યાં સામે તીર.
નાવમાંથી ઉતર્યાં, સીતા સહિત ગુણજનણ;
સામે તટ જોઈ રામાનુજને, વાગ્યાં દુઃખનાં બાણ.
ભાગીરથી તટ જઈ કરી, પામ્યા રામાનુજ દુઃખ જોઈ;
પારાવાર ન તેહ તણો, વર્ણવ્યું ન જાયે તેહ.
ગદ્ગદ કંઠે હાથ જોડી, લોચન વહે જલધાર;
દીન થઈ કહે જનકીને, વચન પરમ ઉદાર.
લોકની વાણી ઉર ધરી, મુને જે જે કહ્યું શ્રીરામ;
તે તે વચન વિચારતાં, મારે ઉર થયું દુઃખ ધામ.
અંતર દુઃખનો દવ ખળે, તે સમાવ્યો ન સમાય;
ધર્મસંકટમાં પડ્યો, હવે એનો શો ઉપાય.
આવું કાજ કસ્યા થકી, મુને મર્ણુ અતિ ભલું માત;
મુક્તાનંદના નાથની, મુને પીડે છે ઉરમાં વાત.

કડવું ૩૯ મું.

આધવ રામાનુજ વળી, કર જોડી કહે સુણો વાત;
લોક નિન્દિત કાજમાં, મૂને પ્રેત્યો પ્રભુ સાક્ષાત.
આવાં કારજમાં સતિ, હું પ્રેરાણો છું જોઈ;
દોષ ન એમાં કોઈનો, મારાં ભાગ્યનો થર એહ.
રોષ માં કરશો જનકી, મારાદોષ નહિ લવલેશ;
આ કારજ મેં આદર્યું, રાજા રામનો ઉપદેશ.

મુકતાનંદ.

એવાં વચન કહી હાથ જોડી, પડ્યા તે ભૂપર સૌય;
રુદ્ધ કરી નિજ મરણ ધ્રુવે, મર્મ ન જાણે કોય.
એવા લક્ષ્મણ જોઈને, પામ્યાં સીતા કષ્ટ અપાર;
દીન થઈ લક્ષ્મણ પ્રત્યે, કસ્યો સીતાએ શબ્દ ઉચ્ચાર.
આ દુઃખનું કારણ લગરી, હું નથી જાણતી બ્રાત;
જે હોય તે તત્ત્વે કરી, મુને કહો યથારથ વાત;
શ્રાપ થયો રઘુનાથનો, કેના ઉપર દુઃખ છે વીર;
મુકતાનંદના નાથથી, થયું હોય તે કહો મતિ ધીર.

કડવું ૪૦ મું.

આધવજ એમ જાનકી, કરી આજ્ઞા વારંવાર;
તે વાણી શિરપર ધરી, કસ્યો રામાનુજે ઉચ્ચાર.
નીચું મુખ કરી દીન થઈ, જોલિયા પરમ સુજાણ;
વચન કેતાં કંઠ સુકે, ધ્રુવે થરથર પ્રાણ.
કષ્ટે કરી તોય જોલિયા, જેમ થઈતિ પુરમાં વાત;
માત સભા મધ્યે વાત આવી, સુણિ પ્રભુ સાક્ષાત.
પૂર મધ્યે સર્વ દેશ મધ્યે, સીતાનું લઈ નામ;
લોક સૌ નિન્દા કરે, એમ સુણ્યું મુખોમુખ રામ.
દુષ્ટે જેમ નિન્દા કરી છે, તે તમને કહેવાય;
તજ વિચાર ને લોક વાણિ, સત્ય ગણી રઘુરાય.
તે કારણ તમને તબ્યાં, નિર્દોષ છો તોય માત;
લોકની નિન્દા કારણે, આવો થયો અતિ ઉત્પાત.
એ કારણ વિના જાનકી, મન શંકા ન ધરશે લેશ;
મુકતાનંદના નાથમાં, થયો લોકલજ્જનો પ્રવેશ.

પદ ૧૦ મું-રાગ ગરબી.

(મનમોહન મંદિર આવેરે, વાટડી જોઈ છું વનમાળીરે; એ ઢાળ છે.)

આધવજ એમ લક્ષ્મણ વીરેરે, સમજાવી સીતા રાણી;
કહી નીતિ પરમ સુધીરેરે, સમજાવી સીતા રાણી.
કહિ કથા પુરવની ભારીરે, સં જેમ રાખે દેહ વિચારીરે. સં
પુરજનનો દોષ દેખાડીરે, સં કરી વિનતિ શાંત પમાડીરે. સં
ધીરજ ધસ્યાની વાટેરે, સં કરી વિનતિ લક્ષ્મણ બ્રાતેરે. સં

ઉદ્ધવગીતા.

વનમાં રહો હરિખળ રાખીરે, સં તમે શુદ્ધ છો સૂર સૌ રાખીરે. સં
મુક્તાનંદનો પ્રભુ જાણેરે, સં કરશે રક્ષણ દુઃખ ટાણેરે. સં

કડવું ૪૧ મું.

આધા લક્ષ્મણ બોલિયા વાણીરે, સુણો જનકી પરમ શાણીરે;
ઋષિ આશ્રમ પાસ જઈ માતરે, તમને વનમાં મુકીશ સાક્ષાતરે.
રાજા રામની આજ્ઞા છે જેમરે, કરવું પડશે મારે હવે તેમરે;
મુનિવર કેરું આશ્રમ જેહરે, તમને સુખદાયક હવે તેહરે.
મુનિ આશ્રમ પાસ હું આવીરે, તમને તજીશ કઠોરતા લાવીરે;
રામે હુકમ કર્યો એવી રીતરે, રાખું કેમ કરી તમસું પ્રીતરે.
ગંગાતીરે તપોવનં જોયરે, મુનિવર કેરું આશ્રમ સોયરે;
રેજો ત્યાં તમે રાખી વિચારરે, વૃથા ખેદ મા કરશો લગારરે.
મુનિ આશ્રમ પરમ પુનિતરે, રેજો રાખી ત્યાં ઉત્તમ રીતરે;
રાજા દશરથના એ છે મિત્રરે, મુનિ વાલ્મિકિ પરમ પવિત્રરે.
વ્રતધારી તપસ્વી ઉદારરે, જેના ગુણનો ન પામિયે મારરે;
રેજો મુનિપદપંકજ પાસરે, કરજો તાતતુલ્ય વિશ્વાસરે.
રાજા રામની આજ્ઞા છે એહરે, તેમાં લેશ નહિ સંદેહરે;
મુક્તાનંદના વાલાને વચનરે, અવળું લેશ મા માનજો મનરે.

કડવું ૪૨ મું.

આધા વળી કહે લક્ષ્મણ બ્રાતરે, રેજો સાવધાન તમે માતરે;
ધરી ઉરમાં શ્રીરામનું ધ્યાનરે, રેજો મુનિવર પાસ અમાનરે.
રાખી પતિવ્રત ધર્મ પુનિતરે, રાજા રામશું રાખજો પ્રીતરે;
એમ થાશે કલ્યાણ તમારુંરે, સત્ય માનજો વચન અમારુંરે.
સતી નારીને પતિસંગ હેતરે, પતિ પાસરે ભક્તિ સમેતરે;
પતિ લાડ લડાવે કે મારેરે, તોય પતિનો દોષ ન ધારેરે.
જેને પતિનો તે અવગણ આવેરે, તે તો પતિવ્રતા નારી ન કહાવેરે;
નાર પતિવ્રતાનો ગુણ એહરે, રાખે પતિસંગ પરમ સનેહરે.
તમને પ્રાણુથી વાલા શ્રીરામરે, તમે પતિવ્રત ધર્મનું ધામરે;
કથા કહિ સર્વ લોકને કાજરે, જાણી કેવાનો અવસર આજરે.
સુણી લક્ષ્મણ વીરની વાણીરે, અતિ દારુણ શબ્દ પ્રમાણીરે;
ભુલ્યાં મહા દુઃખે દેહ સંભાળરે, પડ્યાં ભૂમિ ઉપર તતકાળરે.
રહિ મુર્છા તે જે ધડીવારરે, સીતા પામી તે કષ્ટ અપારરે;
મુક્તાનંદનો સ્વામી છે કૂરરે, આધા મહા દુઃખ આપે જરૂરરે.

કડવું ૪૩ મું.

આધા એણીપેર જનક કુમારીરે, સુણિ શબ્દ પામ્યાં દુઃખ ભારીરે;
 કિધિ લાગ શ્રીરામ તે જાણીરે, જોત્યાં ગદ્ગદ સ્વર થઈ વાણીરે.
 એનું દુઃખડું તે નવ વરણાયરે, કહેતાં વચન વ્યાકુળ થઈ જાયરે;
 સીતા લક્ષ્મણને કહે વાતરે, સુણી દુઃખની વારતા ભ્રાતરે.
 વીરા આ તન મારું જોહરે, કર્યું દુઃખ સેવા વિધિ તેહરે;
 આગે પામી હું કષ્ટ અપારરે, હજી દુઃખનો ન આવિયો પારરે.
 મારાં દુઃખ કેરો વાર ન પારરે, ભાંગ્યું નાવ મહાસિંધુ મોઝારરે;
 મેં તો શાં શાં કચ્ચાં હશે પાપરે, જેણે પામી હું મહા સંતાપરે.
 નિશ્ચે સંતાપ્યા છે ભાઈરે, તેની આવી મળી જોગવાઈરે;
 કાં તો પ્રાણલુને દુઃખ દીધું રે, કાં તો પર ધન ચોરી લીધુંરે.
 કાં તો હરિજનસું કર્યું વેરરે, કાં તો છાનું દીધું કેને ઝેરરે;
 કાં તો કીધી વિશ્વાસીને ધાતરે, મળ્યું આ જ તે ફળ સાક્ષાતરે.
 એમ જાનકી કરીને વિલાપરે, કિધો પાપનો નિજ શિર થાપરે;
 મુકતાનંદનો સ્યામ સંભારીરે, ઉચે સાદે રુવે સકુમારીરે..

કડવું ૪૪ મું.

આધા એણીપેર દુઃખણી અપારરે, રોઈ વચન કચ્ચાં ઉચ્ચારરે;
 વીરા રઘુપતિ પરમ દયાળરે, મુને કેમ ત્યાગી તતકાળરે.
 હું તો પતિવ્રતા નારી કેવાઉરે, જ્યાં જ્યાં હુકમ કરે ત્યાં ત્યાં જાઉરે;
 મારો સેજ સ્વભાવ છે જોહરે, વીરા કહિ સંભળાવું તેહરે.
 રહેતી વનમાં હું રામજી પાસરે, એનાં બળનો ઘણો વિશ્વાસરે;
 તોય દેખું બિહામણું જ્યારેરે, અતિ ત્રાસને પામતી ત્યારેરે.
 તે હું એકલી વન મધ્યે ભાઈરે, સંગે ખીજું ન કોઈ સહાઈરે;
 હવે કેમ હું રહિશ વનવાસરે, મુને એ જ અંતર અતિ ત્રાસરે.
 જ્યારે પ્રહરે મહા મુનિ ધીરરે, તમને કેમ ત્યાગ્યાં રઘુવીરરે;
 તેનો શું ઉત્તર કહું તાતરે, મારે શિર આવ્યો ઉતપાતરે.
 કોઈ વાત પરસ્પર સોયરે, વિના વાંકે ન ત્યાગે કોયરે;
 એનો ઉત્તર કેમ કરી દેસરે, હુંમાં દોષ નથી લવલેશરે.
 આધા એમ સીતા દુઃખ પામીરે, જેને શિર ત્રિભુવનપતિ સ્વામીરે;
 મુકતાનંદના નાથ કહોરે, એની ઉપર કેનું નહિ જોરરે..

પદ ૧૧ મું. રાગ રામત્રી.

(આજ મારાં નેણુ સુશળ થયાં,—એ હાળ છે.)
 લક્ષ્મણને કહે જનકી, મારે સંકટ ભારી;
 હરિ વિના જીવવું હરામ છે, મરવું મહા શ્રેયકારી. લ.
 જો ગંગાજળમાં પડી, તજું પ્રાણને ભાઈ;
 આત્મહત્યા ઉપજે, થાય અતિ અવળાઈ. લ.
 બીજું દુઃખ તનને તજે, મુને અતિધાણું સાલે;
 રાજવંશ રઘુવીરથી, આગળ નવ ચાલે. લ.
 એ હત્યા તનને તજે, લાગે મુને મોટી;
 મનસુખો મરવાતણો, એ તો વાત જ ખોટી. લ.
 તજી મુજને રઘુવીરની, આજ્ઞા તમે પાળો;
 મુજ દુઃખિણીના તાપની, ચિંતા તમે ટાળો. લ.
 અવધ પૂરી જઈ સર્વને, મારું વંદન કેજો;
 મુકતાનન્દના નાથની, નિત સેવામાં રેજો. લ.

કડવું ૪૫ મું.

આધવજી વળી જોલિયા, જનકી પરમ સુજાણ;
 રામાનુજ તમે સાંભળો, મારાં વચનપરમ પ્રમાણ.
 સાસુ • સર્વને પ્રેમશું મારા, કેજો અનંત પ્રણામ;
 કર જોડી વંદને કરી મારા, કેજો કુશળ કલ્યાણ.
 એમ કેજો રઘુનાથને, તમે ધર્મ ઘોરંધર ધીર;
 બ્રાત કુટુંબી પ્રજા સૌને, પાળો છો રઘુવીર.
 એ તમારો ધર્મ નિર્મળ, એ જ કીર્તિ ઉદાર;
 ધર્મ વડે સર્વ લોકને, પાળો છો વારંવાર.
 સર્વ રક્ષક થઈ કરી, મુને ન પાળિ તમે જોહ;
 મારા દેહને દુઃખ પડે, અવગણુ ન ધરું તેહ.
 એ જ વચન રઘુવીરને, તમે કહેજો જઈને બ્રાત;
 મારાં દુઃખની વારતા, કહેશો મા કોઈને તાત.
 મુકતાનન્દના નાથનું, ઉરમાં ધરી દઢ ધ્યાન;
 જનકી અતિ દુઃખ પામે, (પણ) મન કીધું ધીરજવાન.

કડવું ૪૬ મું.

આધવળ એમ બોલિયા, જનકી પરમ સુખાણ;
 શોક ન કરશે માહરો, હું તજિશ નહિ મુજ પ્રાણ.
 દીન ચિત્ત થઈ જનકી, એવું બોલિયાં ધરી ધીર;
 ખેદ વચનને સાંભળી, દુઃખ પામ્યા લક્ષ્મણ વીર.
 સીતાને ચરણે શિર નમાવી, રામાનુજ બુદ્ધિવંત;
 સીતાને વચન ન કહિ શક્યા, ઉર વ્યાપ્યું કષ્ટ અનંત.
 પરિક્રમા કરી હાથ ભેડી, કીધું રુદન અપાર;
 રામાનુજ જાવા સમે, નમ્યા સીતાને બહુ વાર.
 રામાનુજ ફરી વહાણ બેઠા, અંતર શોકની ઝાળ;
 નાવમાંથી ઉતરી બેઠા, રથ ઉપર તતકાળ.
 સીતાને સામે તીર મેલ્યાં, તેનો તે મનમાં ત્રાસ;
 રુદન કરી જુવે જનકી ને, અંતર અધિક ઉદાસ.
 સીતા સરખી સુંદરી, તેને મુકાવી વનવાસ;
 મુકતાનંદના નાથનો, હવે થાય કેમ વિશ્વાસ.

કડવું ૪૭ મું.

આધવળ એમ જનકીને, મેલી વન મોઝાર;
 રામાનુજ ફરી ફરી જુવે, સતિ સીતા સામે પાર.
 રામાનુજે રથ હાંકિયો, દીઠો સીતાએ રથ ગયો દૂર;
 વહેવા લાગ્યાં નેત્રથી, આંસુડાં ફેર્યાં પૂર.
 અરણ્ય વનમાં એકલી, રહે સીતા ઉંચે સાદ;
 વાલ્મિક ઋષિના શિષ્ય તે સ્થળ, આવ્યા સુણી દુઃખનાદ.
 તેડી ગયા અતિ આદરે, વાલ્મિક મુનિની પાસ;
 અતિ કૃપાળુ મહા મુનિ, આપ્યો પોતા પાસ નિવાસ.
 સીતાને લવસૂત અવતર્યો, કુશ કીધો વાલ્મિક ધીર;
 સીતાને મુનિ સમજાવિયાં, થાશે તુલ્ય બળ બેઉ વીર.
 રામાયણ મુનિપાસ ભણિયા, લવ ને કુશ બુદ્ધિમાન;
 જનમાં જઈ રામચરિત્રનું, કીધું બેઉ જણે ગાન.
 લવ ને કુશ બે પુત્ર સોતી, પાછી લાવ્યા તેહ;
 વાંકાં વચન સુણિ રામનાં, ભોમાં સમાણી એહ.

ઉદ્ધવગીતા.

સીતા સરખી મહા સતિ, તેને આપ્યું કષ્ટ અપાર;
મુક્તાનંદના નાથનાં, પરપંચનો નહિ પાર.

કડવું ૪૮ મું.

અવર જોલી આપણે, હવે શું કપટીનું કામ;
મહા દુઃખ દીધું મોહને, એનું ન લેશો કોઈ નામ.
જોધવજી અમે અધિક ભોળાં, જાણું નહિ જીવ લેશ;
મન કર્મ વચને માનિયો, કપટિ તણો ઉપદેશ.
પારધિ જેમ કુરંગને, સુંદર સુણાવે નાદ;
પછે એ મારે બાણ તનમાં, એવો મેલ્યો રસ સ્વાદ.
ટોળા વછોયો કરે તતક્ષણ, વહે રુધિરની ધાર;
અમ સંઘાતે કૃષ્ણજી, એમ કર્યું વારંવાર.
હાસ્ય કરી નખસ્પર્શ કરી, કીધો મદન પ્રકાશ;
મૃગની પેરે મારિયાં, એણે કરાવી વિશ્વાસ.
ધણી તારો ધુતારડો, તું તેનો એકાંતિક દાસ;
દાઝયા ઉપર લૂણ દે, મોકલ્યો અમ પાસ.
કરીશ મા એની વારતા, મુખ જોલો બીજી વાત;
મુક્તાનંદના સ્વામિયે, અમશું કરી બાહુ ધાત.

પદ ૧૨ મું.-રાગ કેદારે.

(ધેર આવો તો જોડિરે કીજે, ધણારે દિવસની સંચીરે; એ હાળ છે.)
જોધવજી અમ સાથ ધુતારે, કપટ કર્યું અતિ ભારીરે;
ચિત્ત ચોરી મથુરા જઈ બેઠો, જૂરે છે વ્રજની નારીરે. ણિ
મથુરા નગરની નાર ધુતારી, રીઝવશે કરી પ્યારરે;
મોહનવર મતલબનો ગર્જુ, કપટી કુખ્જનો પ્યારરે. ણિ
વ્રજની વાત વિસારી મોહન, હવે નહિ જોડી આવેરે;
મદન શરાસન લે મારે છે, તે થઈ દ્રોણ મુકાવેરે. ણિ
કુખ્જને સંગે ભેગ અભ્યાસો, અમને મેલ્યાં વિસારીરે;
મુક્તાનંદનો નાથ બન્યા છે, મથુરાં જઈ બ્રહ્મચારીરે. ણિ

કડવું ૪૯ મું.

ગોપી રુદન કરે છે અપારરે, આવ્યો મધુકર બીજી વારરે;
જોલી મધુકરસું કરી પ્યારરે, ફરી મૂક્યો શું નંદુમારરે.

અમને માનવા ભ્રેગ છો વીરરે, વર માગો તે દેશું સુધીરરે;
જેના ઉરમાં છે શ્રીનો નિવાસરે, અમને તેડી ચાલો તેની પાસરે.
અને નારી વિના ન રેવાયરે, રાખે બિર વિષે શ્રીને સદાયરે;
અને નારી તણો નહિ પારરે, અમને એક અનોજ આધારરે.
વીરા મથુરા પૂરીમાં મોરારીરે, કોને સુખિયા છે શ્રીગિરિધારીરે;
ક્યારે કરે છે ગોકુલિયાની વાતરે, પ્રેમે સંભારી માત ને તાતરે.
ક્યારે ગોપ ગોવાળ સંભારીરે, રાજ થાય છે કુંજબિહારીરે;
અમને જાણી અનન્ય નિજ દાસીરે, ક્યારે સંભારે શ્રીઅવિનાશીરે.
ભૂજ અગર સુગંધિ ગોપાળરે, ક્યારે શિરપર ધરશે કૃપાળરે.
અમને મારી ગયો વ્રેહનાં બાણરે, વિરા કેમ કરી રાખિયે પ્રાણરે;
વ્રહ્મની પિડિયું ત્યાગશું પ્રાણરે, તેનો દોષ તમને સુજાણરે;
નહિ તો તેડો વીરા સૌને સાથરે, જ્યાં છે મુક્તાનંદનો નાથરે.

કડવું ૫૦ મું.

સુણી આધવ ગોપીની વાણીરે, બાલ્યા ઉર ધરી સારંગપાણીરે;
પ્રેમે લિનાં તમારાં વચનરે, સુણિ મગ્ન થયું મારું મનરે.
તમને દર્શનની ઘણી પ્યાસરે, પૂરી કરશે મોહન સર્વ આશરે;
મુને કહ્યો છે શ્રીકૃષ્ણ સંદેશરે, તમને અતિ સુખનો ઉપદેશરે.
તમે સર્વે કૃતારથ માતરે, પૂજ્યા ભ્રેગ સૌને સાક્ષાતરે;
વાસુદેવ પ્રગટ પ્રભુ જેહરે, તેસું તમને છે અચળ સનેહરે.
તપ હોમ ને જપ વ્રત દાનરે, અંથપઠન ને સંયમ ધ્યાનરે;
કરી સાધન અનંત અપારરે, ભક્તિ કૃષ્ણની સાધે ઉદ્ધારરે.
પરમાત્મા કૃષ્ણને સંગરે, પ્રેમ ભક્તિ છે તમને અલંગરે;
પ્રેમલક્ષણાભક્તિ છે સારરે, માગે મુનિવર વારંવારરે.
પતિ પુત્ર સ્વજન ધન ધામરે, દેહાદિકથી થયાં નિષ્કામરે;
સર્વે લાગી વશ્યા ગિરિધારીરે, થઈ છે ત્રિભુવન જીત તમારીરે.
તમે પ્રભુમાં દેખાડી છે પ્રીતરે, મુને કીધો છે પરમ પુનિતરે;
મુક્તાનંદને વહાલે કર સાધરે, સર્વે કમળા સમાન છે બાધરે.

કડવું ૫૧ મું.

તમે સાંભળો મોરી વાતરે, કહ્યું શ્રીમુખે જે સાક્ષાતરે;
લાગ્યો હરિનો સંદેશો હું એહરે, સુણો એક મને કરી સ્નેહરે.

ઉદ્ધવગીતા.

હું છઉં હરિના એકાંતિક દાસરે, સદા રહું છું શ્રીકૃષ્ણની પાસરે;
મને પુછ્યામાં કરશેા મા લાજરે, તમ સારુ મૂક્યો છે મારાજરે.
તમને કહું છે શ્રીકૃષ્ણજી એમરે, સર્વે સાંભળજ્ઞે કરી પ્રેમરે;
મારો સર્વે પ્રકારે વિજ્ઞેગરે, તમને થયો નથી સંજ્ઞેગરે.
જેમ પંચમાભૂત છે જેહરે, વ્યાપ્યા સર્વે આકારમાં તેહરે;
મન ઈંદ્રિયું પ્રાણમાં એકરે, હું છઉં વ્યાપક સમજ્ઞે વિવેકરે.
મારા તેજમાં સર્વે આકારરે, સર્જું પાણું હરું બહુ વારરે;
માયા ગુણને હું પ્રેરી કરાવુરે, સ્તજું વિશ્વ ન બંધમાં આવુરે.
હું છું સર્વેમાં સર્વથી ન્યારેરે, જાણો મુજથકી સર્વ પસારેરે;
મુંમાં મનકું બંધાણું છે જેનુરે, રહેજે સિંધુ કારજ સરવ તેનુરે.
મુંમાં મન દઢ બાંધવા કાજરે, વસે વનમાં તજી મુખ સાજરે;
મુક્તાનંદના નાથની વાણીરે, સર્વે ઊર ધરો પરમ શાણીરે.

કડવું પર મું.

વળી કૃષ્ણજી કહે છે વચનરે, સર્વે સાંભળજ્ઞે એક મનરે;
મન મુજમાં આરોપવા કાજરે, ત્યાગી સેવે છે સંત સમાજરે.
સાંખ્યજ્ઞેગ વેદાંત વિચારરે, તપ ત્યાગ દમાદિ પ્રકારરે;
સર્વે મન વશ કરવાને એહરે, તેમાં લેશ નથી સંદેહરે.
જેમ નદિયુનો સિંધુમાં અંતરે, રેણિ મનના નિરોધ પ્રજંતરે;
વશ્યો તમથી હું વેગજો જ્યારેરે, વધે પ્રેમ અપાર તમારેરે.
પ્રેમે મન તો રહ્યાં મારે પાસરે, તમને એજ સમીપ નિવાસરે;
મુંમાં મનને બંધાવાને પ્યારીરે, વશ્યો વેગજો સમજી વિચારીરે.
જ્યારે દૂર પતિ જેનો જાયરે, તેનું મન પિયુ સંગ પ્રોવાયરે;
તેવો દષ્ટિગોચર પતિ સંગેરે, નાય વનિતાના માનને પ્રસંગેરે.
સુણો ગોપિકા મનડાં તમારારે, મારા રૂપથી રહે નહીં ન્યારારે;
એવો કીધો ઉપાય મેં સારરે, તમે લેશેા માં અવજો વિચારરે.
વ્રજવનિતા તો પ્રાણ છો મારારે, ગુણ ભુલું ન લેશ તમારારે;
મુક્તાનંદનો વહાલો જાણુરે, મીઠું જોલી હરે મનના પ્રાણુરે.

પદ ૧૩ મું.—રાગ મલાર.

તમે તો કૃતારથ કામિની, મન મુજ વિષે ધારી;
તન મન ધન મુજ ઉપરે, રાખ્યું સર્વસ્વ વારી. તમે

જે મુજમાં મનને ધરે, છોડી જગ કેડો;
તે પ્રેમિજન પાસ લે, રહું કરી દઢ નેડો. તમે
મન મુજમાં તમે રાખજો, રહેજો જગ થકી ન્યારી;
અલ્પ કાળમાં સુંદરી, મુને પામશે પ્યારી. તમે
રાસ સમે વ્રજમાં રહી, રોકી નિજ સ્વામી;
તમ મોરે તનને તજી, પ્રેમે મૂને પામી. તમે
જે મૂને પ્રેમે ભજે, તેને પણ ન વિસારું;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે, સર્વે કષ્ટથી તારું. તમે

કડવું ૫૩ મું.

ગોપી સાંભળી હરિ સંદેશ, કીધો મન હરિ રૂપ પ્રવેશ;
વળી બોલી ઉધવજીની સંગ, ભાસ્યો કૃષ્ણલિલાનો પ્રસંગ.
સુણો ઓઢવ હરિ સુખકારી, માર્યો કંસ મટયું દુઃખ ભારી;
જાદવ સંગ કરતો વિરોધ, તેનો કાઢ્યો શ્રીકૃષ્ણજી સોધ.
ત્યાગ્યો આહિરડાંનો આચાર, હવે થયા હરિ રાજકુમાર;
એ શું મથુરાં નગર કેરી નાર, વિરા કરતી હશે ઘણો પ્યાર;
જેઠ વનિતાની ભુકુટી વિલાસ, પડશે મોહન પ્રેમને પાસ;
વરા મથુરાં ધૂતારાનું ગામ, રાખ્યા ભોળવી સુંદર શ્યામ.
કહોને પુર વનિતા ભલિ જાણી, કેવી શ્રીકૃષ્ણને પ્રીત બંધાણી;
એને મનગમતું ન્યારે થાયે, તેને સંગ જે રાયે બંધાયે.
અમે ભોળાં ગોકુળનાં વાસી, નવ જાણિયે કપટ પ્રકાશી;
નારી નગરની જળમાં છે શરી, બની જોડ પરસ્પર પૂરી.
ઓણે કુખ્જસું કીધો વિહાર, સંગે દૂત હતા તમે તૈયાર;
મુક્તાનંદના નાથને નોર, જોધ્યે તમ જેવા દૂત ચકાર.

કડવું ૫૪ મું.

કોને ઉદ્ધવ પરમ સુધીર, પૂર નારી મધ્યે બળ વીર;
ક્યારે વાત કરે છે અમારી, જાણી દાસિયું શ્રીગિરિધારી.
વંદાવન મધ્યે નવલ વિહારી, અમશું રાસ રમ્યા સુખકારી;
તે તે રજનિયું અતિ સુખદાઇ, એને સાંભરે છે કે ના ભાઇ ?
વીરા રાસના લીલા અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર;
અમશું રમિયા છે કૃષ્ણજી જેમ, કહ્યું સંક્ષેપે કરી તેમ.

દેખી શરદનો ચંદ્ર વિશાળ, વાઘ વેણુ, રસાળ ગોપાળ;
ફૂલી મલિકા જાતિ સુરંગ, જોતાં વાઘે અપાર અનંગ.
ઈંદુરાજનાં કીરણ પ્રકાશ, જોઈ વનછબી કમળા નિવાસ;
ગાયો વેણુમાં રાગ મલાર, ધાયા સુણુતાં પહેલાં તત્કાળ.
સુણિ અનંગ પ્રદિપન ગીત, મોહું વ્રજ વનિતાનું ચિત્ત;
એક બીજીથી છાનીઈ જાણી, વેગે આવ્યાં જ્યાં હતા સારંગપાણી.
કેનો જોવા ન રે કોઈ હાથ, - વાઘ વેણુ ખેંચ્યા જઢુનાથ;
મુક્તાનંદના સ્વામીને કાજ, સર્વે લાગ કરી કુળ લાજ.

કડવું ૫૫ મું.

કોણે દોહતાં મેલિયું ગાયું, સુણિ બંસિ ઊડી સર્વે ધાયું;
કોઈ ઉકળતું પય મેલી, ચાલી ઉનમત્ત થઈ અલખેલી.
ચુલે ચડતી રસોઈ તે ત્યાગી, ધાયું હરિ સનમુખ બડ લાગી;
કોણે ધાવતાં ત્યાગ્યાં બાળ, ત્યાગ્યા જમતા પતિ તત્કાળ.
જમતાં ત્યાગ કર્યાં કોણે જનં, કોણે ત્યાગ્યાં ઉઘાડાં લુવંન;
કોણે પતિ સુત સેવા વિસારી, ચાલી પ્રેમ મગન વ્રજનારી.
પેર્યાં અવળાં આલૂષણ ચીર, ગોપી પ્રેમે થયાં છે અધીર;
આંજયું એક એક લોચન ગોપી, પ્રેમે રહિ પરિપૂરણ આપી.
વેણું નાદ સુણી સર્વ ચાલી, પ્રેમે પરવશ થઈ મતવાલી;
વાર્યાં પતિ સુત માત ને તાતે, વાર્યાં સર્વે સંબંધીએ ભ્રાતે.
સૌનું બાંધ્યું મોહનજીથું મન, વાર્યાં ન રહ્યાં તે ગોપીજનં;
જે જે પતિએ રોકી ધરમાંઈ, જવા માગ મળ્યો નહિ કાંઈ.
તેણે ધણું મોહન કેરું ધ્યાન, વિચિ લોચન મુદિયા કાન;
મુક્તાનંદના વહાલાને પ્યારી, પામી ઊરમાં મોહન સુખકારી.

કડવું ૫૬ મું.

સુણો આધવજ એની વાત, જેમ મળિયા મોહન સાક્ષાત;
તિવ્ર તાપે તપિ અતિ એહ, છૂટી ભોગવી દુકત તેહ.
ધ્યાને પામી પાતળિયાનો સંગ, પામી અતિ સુખ સમીયો અનંગ;
હરીને મળવે થયું સુખ ભારી, છુટી શુભ કર્મથી સર્વ નારી.
રહે છે કર્મે કરી સર્વ દેહ, તેમાં રંચ નહિ સંદેહ;
એનાં કર્મ બળ્યાં, સર્વ વીર, પામી કૃષ્ણને ત્યાગી શરીર.

જે મુજમાં મનને ધરે, છોડી જગ કેડો;
તે પ્રેમિજન પાસ લે, રહું કરી દઢ નેડો. તમે
મન મુજમાં તમે રાખજો, રહેજો જગ થકી ન્યારી;
અદ્ય કાળમાં સુંદરી, મુને પામશે પ્યારી. તમે
રાસ સમે વ્રજમાં રહી, રોકી નિજ સ્વામી;
તમ મોરે તનને તજી, પ્રેમે મૂને પામી. તમે
જે મૂને પ્રેમે ભજે, તેને પણ ન વિસારું;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે, સર્વે કષ્ટથી તારું. તમે

કડવું ૫૩ મું.

ગોપી સાંભળી હરિ સંદેશ, કીધો મન હરિ રૂપ પ્રવેશ;
વળી બોલી ઉધવજીની સંગ, ભાસ્યો કૃષ્ણલિલાનો પ્રસંગ.
સુણો ગોદવ હરિ સુખકારી, મારયો કંસ મટયું દુઃખ ભારી;
બદવ સંગ કરતો વિરોધ, તેનો કાઢ્યો શ્રીકૃષ્ણજી સોધ.
ત્યાગ્યો આહિરડાંનો આચાર, હવે થયા હરિ રાજકુમાર;
એ શું મથુરાં નગર કેરી નાર, વિરા કરતી હશે ધણો પ્યાર.
જોઈ વનિતાની ભુક્ટી વિલાસ, પડશે મોહન પ્રેમને પાસ;
વરા મથુરાં ધૂતારાનું ગામ, રાખ્યા ભોળવી સુંદર શ્યામ.
કહોને પુર વનિતા ભલિ જાણી, કેવી શ્રીકૃષ્ણને પ્રીત બંધાણી;
એને મનગમતું જ્યારે થાયે, તેને સંગ જો રાયે બંધાયે.
અમે ભોળાં ગોકુળનાં વાસી, નવ જાણિયે કપટ પ્રકાશી;
નારી નગરની જળમાં છે શરી, બની જોડ પરસ્પર પૂરી.
એણે કુખ્જનું કીધો વિહાર, સંગે દૂત હતા તમે તૈયાર;
મુક્તાનંદના નાથને તોર, જોઈયે તમ જેવા દૂત ચક્રાર.

કડવું ૫૪ મું.

કાને ઉદ્ધવ પરમ સુધીર, પૂર નારી મધ્યે બળ વીર;
ક્યારે વાત કરે છે અમારી, જાણી દાસિયું શ્રીગિરિધારી.
વંદાવન મધ્યે નવલ વિહારી, અમશું રાસ રમ્યા સુખકારી;
તે તે રજનિયું અતિ સુખદાઇ, એને સાંભરે છે કે ના ભાઈ ?
ગીરા રાસના લીલા અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર;
અમશું રમિયા છે કૃષ્ણજી જેમ, કહ્યું સંક્ષેપે કરી તેમ.

ઉદ્ધવગીતા.

દેખી શરદનો ચંદ્ર વિશાળ, વાદ વેણુ રક્ષાળ - ગોપાળ;
 ફૂલી મલિકા જાતિ સુરંગ, જોતાં વાદે અપાર અનંગ.
 ઈંદુરાજનાં કીરણ પ્રકાશ, જોઈ વનછાંચી કમંગા નિવાસ;
 ગાયો વેણુમાં રાગ મધાર, ધાયા સુણતાં ખેડાં તડાળ.
 સુણિ અનંગ પ્રદિપન ગીત, મોહ્યું વ્રજ વનિતાનું ચિત્ત;
 એક બીજીથી છાનીઉં જાણી, વેગે આપ્યાં જ્યાં હતા સારંગપાણી.
 કેનો જોવા ન રે કોઈ હાથ, - વાદ વેણુ એવ્યા જહુનાથ;
 મુક્તાનંદના સ્વામીને કાજ, સર્વે લાગ કરી દુગ યાજ.

કડવું ૫૫ મું.

કોણે દોહતાં મેલિયું ગાયું, સુણિ અંતિ લીડી સર્વે ધાયું;
 કોઈ ઉકળતું પય મેલી, ચાલી ઉત્તમત થઈ અક્ષમેલી.
 સુને ચડતી રસોઈ તે ત્યાગી, ધાયું હરિ સતસુખ અડ લાગી;
 કોણે ધાવતાં ત્યાગ્યાં આળ, ત્યાગ્યા જમતા પતિ તંદાળ.
 જમતાં ત્યાગ કર્યાં કોણે જનં, કોણે ત્યાગ્યાં ઉધાડાં લુવંત;
 કોણે પતિ સુત એવા વિસારી, ચાલી પ્રેમ મગન વ્રજનારી.
 પેર્યાં અવળાં આલૂપણ ચીર, ગોપી પ્રેમે થયાં છે અધીર;
 આંજ્યું એક એક લોચન ગોપી, પ્રેમે રહિ પરિપૂરણ ગોપી.
 વેણું નાદ સુણી સર્વ ચાલી, પ્રેમે પરવશ થઈ મતવાલી;
 વાર્યાં પતિ સુત માત ને તાતે, વાર્યાં સર્વે સંબંધીએ બ્રાતે.
 સૌનું આંધ્યું મોહનજીથું મન, વાર્યાં ન રહ્યાં તે ગોપીજનં;
 જે જે પતિએ રોડી ધરમાંઈ, જવા માગ મળ્યો નહિ કાંઈ.
 તેણે ધર્યું મોહન કેરું ધ્યાન, વિચિ લોચન મુદ્રિયા કાન;
 મુક્તાનંદના વહાલાને પ્યારી, પામી જિરંમાં મોહન સુખકારી.

કડવું ૫૬ મું.

સુણો આધવજ એની વાત, જેમ મળિયા મોહન સાક્ષાત;
 તિવ્ર તાપે તપિ અતિ એહ, છૂટી લોગવી દુકત તેહ.
 ધ્યાને પામી પાતળિયાનો સંગ, પામી અતિ સુખ સમીયો અનંગ;
 હરીને મળવે થયું સુખ ભારી, છુટી શુભ કર્મથી સર્વ નારી.
 રહે છે કર્મે કરી સર્વ દેહ, તેમાં રંચ નહિ સંદેહ;
 એનાં કર્મ બળ્યાં સર્વ વીર, પામી કૃષ્ણને ત્યાગી શરીર.

મુક્તાનંદ.

અમો મોરચ તે હરિવર પામી, ભાગી જનમોજનમની ખામી;
જાર બુદ્ધિએ ભજિયા ગોપાળ; તોય મુક્ત થઈ તતકાળ.
જે જે વ્રતમાં રોકાણીતી ભાઈ, તેની વાત કહી સુખદાઈ;
તેની કહે સકળ વ્રજનારી, આવી જ્યાં હતા કુંજબિહારી.
અમને દેખી મોહન ચિત્તચોર, હસિ યોલિયા નંદકિશોર;
ભલે આવિયાં તમે સર્વ વૃંદ, કોને વ્રજમાં છે કુશળ આનંદ.
કોને શા કારણુ વન આવ્યાં, એમ યોલીને અમને ડરાવ્યાં;
મુક્તાનંદના વહાલાની વાણી, સુણી સુંદરી સર્વ દુઃખાણી.

પદ ૧૪ મું.—રાગ સામેરી.

(આધવ કોને રસીલાવરની રિતડીરે, એ ઢાળ છે.)

કહણુ. હૈયાનારે કપટી કાનજીરે, અમસંગ યોલીયા વચન કઠોર;
જાઓ ઘેર પાછારે સર્વે સુંદરી, વનમાં છે જંતુ ભયાનક ઘોર. ક.
તમારા સંબંધીરે તમને યોળશેરે, કલપસે માતપિતા સુત બ્રાત;
પતિ તો તમારારે તમપર કોપશેરે, એમાંથી તો થાય ધણો ઉતપાત. ક.
જેવા આવ્યાં વનરે તે જોઈ પાછાં વજોરે, રજનિમાં કરવી નહિ ધણીવાર;
જાઓ ઘર પાછારે પતિની સેવા કરોરે, કુલવંતી નારીનો એજ આચાર. ક.
ચિત્તડાં અમારાં લોભાણાં નંદલાલમાંરે, ખીજે મન માને નહિ લવલેશ;
મુક્તાનંદ કોરેરે વાલમ કહિ હારિયોરે, અમને ન લાગ્યો એ ઉપદેશ. ક.

કડવું ૫૭ મું.

આધવ અમ સંગ યોલીયા, છળ રાખી નંદકુમાર;
નિજ ભવન જઈ ભામિની, મુખે સેવો નિજ ભરથાર.
કલપતાં હશે વાછરુ, રોતાં હશે બહુ બાળ;
ધવાડો મન દયા આણી, જાઓ ઘરે તતકાળ.
જો તમને દ્રઢ પ્રેમ મુજ સંગ, આવ્યાં થયું દરશન;
મુજ સંગ પ્રીતિ જે કરે, તેનું થાય નિર્મળ મન.
કપટ તજ નિજ પતિ ભજે, નારીનો એ નિજધર્મ;
પતિનું વચન ન વાઢવું, અપળાને એ શુભ કર્મ.
દારીદ્રી દસીલ રોગી, વૃદ્ધિ જડ પતિ હોય;
અંયોય પતિ જો અપાતકી, વનિતાને ભજવો સોય.

ઉદ્ધવગીતા.

કુળવાન નારી પતિ તણ, જે બ્રષ્ટ થાવા જાય;
તણ કુળને લાંછન દઇ, પડે નરક અપજશ થાય.
શ્રવણ દર્શન ધ્યાનથી, વાઘે મુજ સંગ પ્રીત અપાર;
મુક્તાનન્દને સ્વામિયે, જાગ્યા જાગ્યા કહ્યું બહુવાર.

કડવું ૫૮ મું.

ઉદ્ધવણ અમે સાંભળ્યાં, કપટિનાં વચન કઠોર;
શોક સાગર સર્વ બૂડિયાં, ચિંતા વ્યાપી ઘોર.
નિત્યાં મુખ કરી માનિની, સૌ મૂકે અતિ નિઃશ્વાસ;
અરણુ નખ ભૂમિ ખણે, થયાં શોકે અધિક ઉદાસ.
નયણે જળધારા વહે, ધ્રુવે કુચનું કુંકુમ તેહ;
દાવાનળ દુઃખનો બળે, તેમાં દાઝે સૌનો દેહ.
પ્રિતમ વેરીની પેર જોડ્યા, વાંકા વચન અપાર;
જે અર્થે ધરખાર છોડ્યાં, છોડ્યો કુળ વ્યવહાર.
સુર થઇ વ્રજ મુંદરી, લુહાં લોચન જળ નિજ હાથ;
ક્રોધ કરી ગદ્ગદ સ્વરે, જોલિયાં મોહન સાથ.
શાને કાળે શામળા, કાછો વચન અતિ વિકરાળ;
તણ સર્વ શરણુ આબ્યાં, પાળો જન પ્રતિ પાળ.
લુધરણ અમને લજે, તજે જૂડી મનની તાણ;
મુક્તાનન્દના નાથણ, તજવાની ત્યાગો વાણ.

કડવું ૫૯ મું.

ઓધવણ અમે જોલિયું, વળી જોડીને સર્વે હાથ;
અમે તમારી દાસિયું, પ્રભુ તમે અમારા નાથ.
દાસ જાણી દયાળ અમને, આપો નિકટ નિવાસ;
આદિ પુરુષ જેમ લકતને, નિત્યરાખે અરણુને પાસ.
પતિ પુત્ર સંબંધિની, સેવા અમારો એ ધર્મ;
ધર્મ જાણુમાં અધિક છે, પ્રભુ તમે બતાવો મર્મ.
અમે તમારાં વચન સર્વે, માન્યાં સત્ય સ્વરૂપ;
તમે જ સૌના આત્મા, તમે પતિ પરમ અનુપ.
તમે જ સાચા પતિ સૌના, બીજાં તે અબળાવન્દ;
પતિ જાણી પશુતુલ્ય નારી, પડે છે મોહને કંદ.

પતિ શબ્દનો અર્થ એ છે, પાળે આલોક પરલોક;
એવા પતિ તમે એક છો, મેટણ વિકટ ભવ શોક.
તે માટે અમે વચ્ચાં, તમને લાગી જગની આશ;
મુક્તાનન્દના નાથજી, નિત રાખો પ્રભુ તમ પાસ.

કડવું ૬૦ મું.

ઝોફ વળિ એમ યોલિયાં, શામળા કેરે સંગ;
જાણ્યા તમને દઢપતિ, કેમ રાચું બીજે રંગ.
જે તમને વનિતા વરે, પતિવ્રતા કહાવે તેહ;
ભમે બિજિયું ભવ વિષે, ધરે અનન્ત જાતના દેહ.
શ્વાન સુકર ખર પુરુષ સંગે, થાય તે ધણીયુ વાર;
પતિવ્રતાના ધર્મના, તેને રહે કેમ નિરધાર.
તે માટે તમે પતિવ્રતાનો, કહો જે અમને ધર્મ;
તે અમે તમ સંગે રાખશું, જાણે અલૌકિક મર્મ.
પતિ સુતાદિક કુટુંબ સર્વે, આપે દુઃખ ભય શોક;
તે સંગે પ્રીતિ કરે, તમથી વિમુખ શઠ લોક.
વિવેકી તમ સંગ પ્રીતિ, બાંધે અચળ અપાર;
વિપય સુખ તૃષ્ણા તજે, તમને ભજે કરી પ્યાર.
તે માટે અમે પ્રીત તમશું, જોડી અચળ જગવૃન્દ;
મુક્તાનન્દના નાથ અમને, માં લાગો સુખકંદ.

પદ ૧૫ મું.-રાગ કાશી.

પ્રાણજીવન પુરુષોત્તમ પ્યાર, અમને છે આશ તમારીરે.
લાલચડિ લાગી બહુ દિનની, સંકળ કરે સુખકારીરે. પ્રાં ૧.
ચિતકું અમારું લોલાણું સુખમાં, નયણા તે રૂપને જોઈરે;
મોરલીનો નાદ સુણિ મરમાળા, તમ સંગ મન રહું મોહીરે. પ્રાં ૨
કર ઘરકારજ કરવા ન ચાલે, પગ ન ભરે ડગ પાછુંરે;
ચરણ તમારાં તજી મનમોહન, જાવાનું થયું કાચુંરે. પ્રાં ૩.
દાય નવ ચાલે પગ ન ચાલે, કહો કેમ કરી ઘર જાયરે;
અમૃતની આશા કરી આબ્યા, વિપકું તેકેમ કરી ખાયરે. પ્રાં ૪
અધર અમૃતપાન કરાવી, તનના તાપ જુઝાવોરે;
મુક્તાનન્દના નાથ રસિલા, રસનો ધન વરસાવોરે. પ્રાં ૫.

ઉદ્ધવગીતા.

કડવું ૬૧ મું.

ચળી ઉદ્ધવજી હરિ સંગેરે, અમે બાલિયાં દાઝ તે અંગેરે;
 સુણો કૃષ્ણજી પરમ સુખજીરે, વાધ વેણ હરયા તમે પ્રાણરે.
 ખેંચી ભુકુટી ધનુષ કરી ભેરેરે, મારયાં કામનાં બાણ કઠોરેરે;
 તેની વેદના અમને છે ભારીરે, વેગે ટાળો શ્રી કુંજબિહારીરે.
 જો નહિ એમ કરો બળવીરે, વેહનાં દાઝેલ તજશું શરીરેરે;
 ધારિ ધ્યાનને લાગશું દેહરે, તમને પામશું નહિ સંદેહરે.
 પ્રભુ ચરણ તમારાં ઉદારેરે, સેવે સિન્ધુસુતા કરી ખ્યારેરે;
 અમે જે દિથી ચરણ તમારાંરે, ચાંખ્યાં ઉરમાં થયાં જગન્યારેરે.
 અમને તે દિથિ અન્ય નર સાથેરે, ઉભું રહેવું ગમે નહિ નાથરે;
 છુટો તમ વિના સૌથી સ્નેહરે, દિઠો નવ ગમે પુરુષના દેહરે.
 ધારી ચાત્રક સરખી ટેકરે, અમે પામિયું પરમ વિવેકરે;
 વરિયું તમને કરી દઢ પ્રીતરે, અમે જાણી અલૌકિક રીતરે.
 કિધું તમ વિના સર્વે હરામરે, જાવા સુજે નહિ ખીજું ઠામરે;
 મુક્તાનન્દના સ્વામિ સુખજીરે, તમને અરપ્યાં છે તન મન પ્રાણરે.

કડવું ૬૨ મું.

વિરા વળિ અમે મોહન સંગેરે, કાઢ્યો પ્રેમ ભક્તિનો પ્રસંગેરે;
 આધો કમળાને ઉરમાં નિવાસરે, તોય ચરણ સેવ્યાની છે આશરે.
 નિજ સોક્ય વૃંદા સંગ તેહરે, ધણે ચરણ નિવાસને અહરે;
 એવું ચરણ સરોજ તમારુંરે, પ્રભુ પૂરણ ધન છે અમારુંરે.
 જો સેવે છે મહામુનિ વૃંદેરે, સેવી પામે અત્યંત આનંદરે;
 તેની પેરય અમે હવે દેવરે, પામ્યા ચરણ કમળની સેવરે.
 નિજ દાસ ગોપિજન જાણીરે, રીઝો અમપર સારંગપાણીરે;
 અમે તમને ઊપાસવા કાજરે, લાગ્યાં મંદિર શ્રીમહારાજરે.
 પ્રભુ હાસ્યવિનોદ તમારેરે, વાધ્યો અંતરે કામ અમારેરે;
 તેના વૈદ તમે સુખકંદરે, ટાળો દાસનું દુઃખ જગવૃંદરે.
 જોઈ ખીતલિયાળા કેશરે, નિરખી નટવર સુંદર વેશરે;
 મુખે અંધર સુધા સુખકારીરે, ભુજદંડ સકલ ભયહારીરે.
 જોઈ શામળા શોભા તમારીરે, થેયું દાસિયું શ્રીગિરિધારીરે;
 મુક્તાનન્દના બહાલા વિહારીરે, પૂરો પ્રેમેશું આશ અમારીરે.

કડવું ૬૩ મું.

વળિ ઝાઢવજી અમે નારીરે, ઝાઢ્યાં હરિસંગ લાજ વિસારીરે;
 સુણો મદનમોહન સુખધામરે, વારું છખીપર કાટીક કામરે.
 એવી ત્રિભુવનમાં નહિ નારીરે, જોઈ તમને રહે અવિકારીરે;
 સુણી બંસીનું ગીત રસાળરે, નારી માત્ર ચળે તતકાળરે.
 તારું અનંગ વિમોહન અંગરે, જોતાં વનિતાને વાઘે અનંગરે;
 પશુ પંખીને કુમથીર કાયરે, દેખી રૂપ રોમાંચિત થાયરે.
 તમે પ્રગટ્યા છે વ્રજજન કાળરે, સુખ આપવા શ્રીમહારાજરે;
 વ્રેહની વેદના અમને છે ભારીરે, ટાળો નટવર કુંજવિહારીરે.
 કામે તપ્ત થયા સ્તન નાથરે, ધારો તેપર શીતળ હાથરે;
 ધારો શિરપર ભુજ સુખરૂપરે, ટાળો વનિતાનું કષ્ટ અનૂપરે.
 અમે રસિયા તમારાં દાસરે, આવ્યાં પ્રેમ ભર્યાં તમ પાસરે;
 પ્યારા વ્રેહનીતે વેદના ટાળોરે, ઝાઢ્યા પ્રથમ તે ઝાલ સંભારોરે.
 રમો રાસ અમારી સંગેરે, ટાળો પિંડનો કામ અલંગરે;
 મુક્તાનન્દના શામ સુજાણુરે, કરો પ્રથમનાં વેણુ પ્રમાણુરે.

કડવું ૬૪ મું.

વીરા વિનતિ સુણિને અમારીરે, કીધી કરુણા શ્રીકુંજવિહારીરે;
 કૃપાસિંધુ હસિ સુખધામરે, કીધો રસનો આરંભ શ્યાયરે.
 પતિ આત્મારામ છે તોયરે, ધ્રુવે રમવા ગોપિ સંગ સાયરે;
 થયાં પ્રકૃક્ષિત સુખ સર્વ નારીરે, વેગે ટાળે વળી સકુમારિરે.
 તેને સંગે મોહન વનમાળિરે, પ્રેમે રમવાને પલવટ વાળીરે;
 શોભે વનિતા મધ્યે જગવૃંદરે, જેમ તારામાં પૂરણ ચંદરે.
 ગોપિ પ્રેમ મગન કરે ગાનરે, તેમાં તાન મેળાવે છે કહાનરે;
 નારી વૃંદતણા પ્રતિપાળરે, શોભે ઉર વૈજંતી માળરે.
 કાને કુંડળ મકરાકારરે, મુખચંદ્રનું તેજ અપારરે;
 વાંસો વિચારે શોભાવતા વનરે, વ્રજનાંરીના પ્રાણુજીવનરે.
 આઝ્યા જમુનાને તીરે ગોપાળરે, દિડી સુંદર ભૂમિ વિસાળરે;
 પ્રદી જળમાં કુમોદની જેહરે, તેને ગંધે સુગંધિ છે તેહરે.
 હેમ સરખી છે રતિ તે તીરરે, તેમાં રમણુ કર્યું બળવીરરે;
 રમ્યા અમસંગ અંતરવનમરિ, બહાલા મુક્તાનન્દના સ્વામીરે.

પદ ૧૬ મું.—રાગ વસંત.

ઐહવળ અમ સાથે રસિયે, રમણુ કર્યું સુખકારી;
આલિંગન ચુંબન કરી મોહન, મગન કરી વ્રજનારી. ઐાં
હાસ કરી હેતે કર ઝાલી, કંઠ બાહડલી મેલી;
અંગઅંગપરસ પયોધર મર્દન, કાન કરિ રસ કેલી. ઐાં
પરસ વિલોકન હાસ વિનોદે, મદન જગાડી મોરારી;
વ્રજવનિતા કીધી મતબાલિ, નટવર કુંજવિહારી. ઐાં
મદન મનોરથ સફળ કરીને, અતિ દુર્લભ સુખ આપ્યું;
મુક્તાનંદને નાથ રસીલે, વિકટ વિરહ દુઃખ કાપ્યું. ઐાં

કડવું ૬૫ મું.

આધા એમ હરિ સંગ વિહાર, કીધો વ્રજ વનિતા બહુવાર;
સર્વે અખંડ સોહાગણુ નારી, કીધાં સુંદર વર ગિરિધારી.
વાધ્યું વનિતાને માન અપાર, પામિ પુરુષોત્તમ ભરથાર;
નારી માત્રથી હરિને પ્રતાપ, ગોપી શ્રેષ્ઠ ગણે નિજઆપ.
આવ્યું માનિનીને હર માન, દિહું દીનખંધુ ભગવાન;
ગર્વ લંબન શ્રીગોપાળ, ટાળી માન રિપુ તતકાળ.
સૌથી માન રિપુ અતિ ભારી, હરિજનને એ મહા દુઃખકારી;
એવું જાણીને જન સુખકારી, થિયા અંતર ધ્યાન મોરારી.
ગોપિ હરિ વિના સૌ અકલાણી, બોલે હાહાકાર મુખવાણી;
ધાયાં બોળવા નારિનાં વૃંદ, જ્યાં ત્યાં બોળે ગોપિ વ્રજચંદ.
વેહેને તાપે અતિ હદ વાળી, બોલે ઘેલી થઇ વ્રજબાળી;
પૂછે વૃક્ષને કૃષ્ણુની વાત, કિણે દિઠા મોહન સાક્ષાત.
પૂછી પૂછી થાકી સકુમારી, હરિનાં પગલાં દિઠાં અધહારી;
મુક્તાનંદના નાથમાં પ્યાર, દોડી આવી ગોપિ તેણિવાર.

કડવું ૬૬ મું.

આધા પગલાં પ્રીતમજનાં જોઇ, વ્રજનાર રહી સર્વે મોહી;
સંગ સોહ્યનાં પગલાં નિહાળી, કોઘે લાલ થઇ કહે બાળી.
એ તો એકલિ છે હરિ સંગ, રાગ્યા મનમોહન એને રંગ;
એના પુણ્ય તણો નહી પાર, સંગ લીધી શ્રીનંદકુમાર.

મુક્તાનંદ.

એમ કહીને ચાલી વ્રજનારી, વેગે ખોળવા દેવ મોરારી;
હરિ સંગ હતી સકુમારી, તેને ગર્વ વાધ્યો અતિભારી.
બહાલે સૌને તજી તત્કાળ, મુને તેડી છે સંગે ગોપાળ;
મુમાં મોહનને છે પ્રીત, મારી થઇ સર્વ ગોપીમાં જીત.
એવું બાણિ આણિ અહંકાર, બોલી હરિ સંગ વારંવાર;
હું તો થાકિ ઘણું જગસ્વામી, તેડી ચાલો મોહન બહુનામી.
દિઠું વનિતાને અતિધણું માન, તેને ત્યાગ કરી ભગવાન;
રોતી ગઇ સર્વ વનિતાને સંગ, સૌનું માન રહ્યું શ્રીરંગ.
ગોપી ખોળિ વળી બળવીર, પાછાં આવિઆં જમુનાને તીર;
મુક્તાનંદના સ્વામીશું તાન, ગોપી કરવા બેઠી ગુણુગાન.

કડવું ૬૭ મું.

મુણો આદ્યવજ્ર વ્રજનારી, હરિને સાદ કરી કરી હારી;
વાધ્યો વિરહ તણો તન તાપ, કરે સુંદરી સર્વ વિલાપ.
મેલી કરપર સર્વ કપોળ, રોઇ નેણુ કસ્યાં રંગ ચોળ;
બીચે સાદે રુવે સકુમારી, ત્રાહિ ત્રાહિ ગોવિંદ પોકારી.
આવ્યા દીનબંધુ દુઃખહારી, દિઠા ગોપિયે શ્રી ગિરિધારી;
બોલી જજેકાર મુખવાણી, દોડી હરિચરણે લપટાણી.
કાઈકિ હરિના કરાંબુજ જેહ, કરે સાધ રહી દ્રઢ તેહ;
કાઈકિ ચરણને બરપર ધારી, પ્રેમે મગન થઇ પ્રિય પ્યારી.
કાણે આવેલ તાંબુળ સાર, લીધો નિજ કરમાં કરિ પ્યાર;
કાઈકિ કંઠ બાહોડલીને મેલી, દે દે ચુંબન થૈ અલખેલી.
ઉઠ્યા ગોપિકા સહિત ગોપાળ, આવ્યા જમુના તીરે તતકાળ;
નિજ વસ્ત્રે આસન કરી બાળી, પધરાંવ્યા પ્રેમે શ્રીવનમાળી.
ઘેરી બેઠી ચરણ કરે ઝાલી, પ્રેમે પૂરણ થૈ મંતબાલી;
મુક્તાનંદના સ્વામીને સંગ, વધ્યો અબજાને અતિ ઉમંગ.

કડવું ૬૮ મું.

વીરા કરી અમે પરમ વિવેક, પૂછવું પ્રશ્ન મોહનજીને એક;
પ્રભુ તમને પડી એવી ટેવ, ભજતાંને ભજે નહિ દેવ.
હસિ બોલિયા શ્રીહરિ વાણિ, મુણો સુંદરી પરમ શહાણી;
ભજતાંને ભજે નહિ જેહ, ગુરુદ્રોહી કૃતક્ષી તેહ.

સુમાં દોષ ન લાવશો એહ, મારે ભક્તશું પરમ સ્નેહ;
હું તો ભક્તનો દોસ્તો દોરાળો, જન કાજ દશેદિસ ધાળો.
પામે નિરધનિયો ધન જેમ, કાપ ધનનું ભજન કરે તેમ;
રહું વેગળો ભક્તિથી જ્યારે, પ્રેમભક્તિને પામે તે સારે.
તમે ત્યાગ કર્યો સુખસાજ, મારે અરથે તજી ડુળ લાજ;
તમને જાણી સદા નિજદાસ, કરવા પ્રેમનો અધિક પ્રકાશ.
ભજું પ્રોક્ષ રહિને હું પ્યારી, સત્ય માનજે વાત અમારી;
જેતાં ભક્તિ તમારી ઉદાર, હું ન છું કરી ઉપકાર.
છોડો સાધુપણે સદુમારી, તો હું છું એ લિધું વિચારી;
મુક્તાનંદના બહાલાનિ વાત, સુણિ જાણ્યા પ્રીતમ સાક્ષાત.

પદ ૧૭ મું.—રાગ ખિહાર.

(રધુવર આજ રહો મેરે પ્યારે:—એ ઢાળ છે.)

મગન થયાં વચન સુણી વ્રજનારી,
આધવજી અમને મોહનની, ચડિ ગઇ અખંડ ખુમારિ.—મગન૦
શામનાં ચરણ સ્પર્શ કરી ટાળી, પ્રેહની વેદના ભારી;
તન મન ધન સુંદરવર ઉપર, સર્વ નાંખ્યું છે વારી.—મગન૦
મનમોહન સંગ રાસ રમ્યાનું, સૌ ધચ્છે સદુમારી;
નિજજનનું ગમતું કરવાને, રાસ રચ્યો ગિરિધારી.—મગન૦
પ્રેમસું પલવટ વાલી પાતળિયે, રસિયા રાસ વિહારી;
મુક્તાનંદનો નાથ ગોપિ મધ્યે, શોભે ધણું સુખકારી.—મગન૦

કડવું ૬૯ મું.

આધવજી અમસંગ રસીયો, શોભે નટવર વેશ;
માથે તે મુગટ જડાવનો, કાળુ ખિતલિયાળા કેશ.
પૂરણ શશિસમ વદન ઝળકે, લાજે કોટીક કામ;
ચંદનચરચિત નીલ કલેવર, મદનમોહન શ્યામ.
કાને કુંડળ જળહળે, રવિતુલ્ય તેજ અંખાર;
વૈજંતિ માળા ગળે, મધ્ય, મોતીડાના હાર.
નેણું સંકોચેલ નાથનાં, અણિયાળાં ચપલ અપાર;
ભાલતિલક શોભા ધણી, નાસા દિવ્ય શિખાનુસાર.

મુકતાનંદ.

ઊન્નત ઊર કૌસ્તુભ મણિ, નિરખીને વ્યાપે મનોજ;
હાસ્ય સહિત મનને હરે, બાળાનું વદન સરોજ.
આંચ બાજુબંધ ઘેરખા, હાથે હેમકડાં તે નંગ જડાવ;
દશે આંગુળિયે તે વેઢ વીંટી, પેચ્યાં નટવર નાવ.
પીતાંબર કટિમેખલા, પાય નેપૂરનો ઠમકાર;
મુકતાનંદના નાથની, શોભા તણા નહિ પાર.

કડવું ૭૦ મું.

ગ્રોહવળ વનિતા વૃંદમાં, શોભે કુંજબિહારી કહાન;
સૂર મોરલી હાથ લૈ કસ્યું, કામ પ્રદીપનું ગાન.
ઘે ઘે વનિતા રમ્ય ને મધ્ય, થયા એક એક આપ;
અન્યોઅન્ય ભુજને ગ્રહી, કીધો સુંદર રાગ અલાપ.
ભ્રમેશ્વર શ્રી કૃષ્ણજિયે, એમ રચ્યો મનોહર રાસ;
સૌ જાણે વ્રજ સુંદરી, પ્રભુ છે અમારે પાસ.
કંઠ ભુજ ધરી કૃષ્ણજી કીધું, મંડળ પરમ અનૂપ;
ઘે ઘે વનિતા મધ્ય બિરાજે, સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ.
આવ્યા સૂર વિમાન ચડીને, બ્રહ્માદિક સુરરાય;
સૂર વિમાને ગગન છાયું, શોભા કહી નવ જાય.
દેવ બળવે દુંદુભિ, કરે પુષ્પવૃષ્ટિ અપાર;
અનંત નાચે અપ્સરા, ગાય ગાંધ્રવ હરિગુણ સાર.
નારીનાં નેપૂર કંકણિના, વાળે અતિ ઝણકાર;
મુકતાનંદ તે રાસમાં, થાય સુંદર શબ્દ ઉચાર.

કડવું ૭૧ મું.

ગ્રોહવ અમસંગ રાસ મધ્યે, શોભે નંદકુમાર;
હેમ મણી મધ્ય મહામરકત, શોભે જેમ અપાર.
કર ચરણનાં કરે લટકાં, કરે તે ભુકુટી વિલાસ;
ગોપિકા કટીથી નમે, ચલકે કુંડલ અધિક પ્રકાશ.
ચળ્યાં કુચપટ કામિનીનાં, સ્વેદ ભસ્યો મુખચંદ;
વેણી કટિ પટ દ્રઢ કરી, મુખ ગાય કૃષ્ણ ગોવિંદ.
કૃષ્ણ વધુ એમ ગાન કરી કરી, રમે નિજ પતિ સંગ;
મેઘ ઘટામાં દામિની, એમ શોભે ઉન્નવળ અંગ..

ઉદ્ધવગીતા.

ઊંચે સ્વર અતિ ગાય ગોપી, નાના રાગ રસાળ;
નૃત્ય કરિ કરિ ગાનમાં, દેખાડે બહુ વિધ તાળ.
રસિક પ્રભુના સ્પર્શથી, ઉર વાધ્યો અધિક ઉમંગ;
ગાન સુણી ગોપી તાણું, ચડ્યો ચૌદ લોકમાં રંગ.
ગોપીજનના ગાનની, ધુની વ્યાપી વિશ્વમાં સૌય;
મુક્તાનંદના નાથને, સંગે રહી ચિત્ત પ્રોય.

કડવું ૭૨ મું.

આદ્ધવ ઐણીપેર મદનમોહન, સુણી અમારું ગાન;
ઊંચે સ્વર અલાપ કરિ કરિ, ગાન કરે ભગવાન.
કોઇ ગોપી મુકુંદ ને સંગ, ઊંચે સ્વર અભિરામ;
ગાઇ દેખાડે જીજ્ઞાસુ, સુર સપ્ત ને ત્રણ આમ.
ગાન સુણી હરિ રિઝિયા, તેને વખાણિ બહુ વાર;
મોહનસંગ તે માનિની, કરે ગાન પૂરણ પ્યાર.
ધ્રુ તાળે કરી તેજ ગોપી, ઊંચો ઉપાડે રાગ;
ધન્ય ધન્ય કહે સૌ સુંદરી, કરે તાન માન વિલાસ.
રાસ મધ્યે કોઇ કામિનિ, રમતાં તે થાકી અપાર;
હાથ ધરી હરિને ખભે, લીધો મોહનનો આધાર.
રાસમાં કો કૃષ્ણ ભૂજ, ચંદન ચર્ચિત જોડ;
સુગંધ લઇ ચુંબન કરી, ધસ્યો પ્રેમે ઉરપર તેહ.
કમળ સરખો ભૂજ સુગંધી, કંઠ ઉર ધરી કોય;
મુક્તાનંદના શ્યામ સંગે, રોમાંચિત થૈ સ્થોય.

પદ ૧૮ મું.—રાગ આસાવરી.

(મન માન્યું સામળીઆ સાથે, વશ કીધા નેણની સાનેરે;

એ ઢાળ છે.)

આદ્ધવજી અમ સાથ રસિયો, રાસ રમ્યા ગિરિધારીરે;

પૂરણ સુખ આપી પાતળિયે, મગન કરી વ્રજનારીરે. આ૦

કોઇ ગોપી અતિ પ્રેમ મગન થઇ, પ્રભુ પાસે કહ્યું એહરે;

મોહનવર મુને આવેલ તાંબુલ, મુખથકી આપો તેહરે. આ૦

પ્રેમીજનનાં વચન સુણીને, રિઝિયા રસિક વિહારીરે;

મુખ સાથ મુખ મેળવી દિધો, તે તાંબુલ મોરારીરે. આ૦

મુક્તાનંદ:

નેપુર શબ્દ કરે નવરંગી, વ્રજવનિતા અતિ નાયેરે;
 પ્રેમ મગન ગોપિ ગુણ ગાવે, સુણિ મનમોહન રાયેરે. ઓ
 રાસ રમણ કરી જે કોઈ થાકે, હરિકર ઉપર મેલીરે;
 તનનો તાપ નિવારીને ગોપી, ગાન કરે અલખેલીરે. ઓ
 નિજ જન જાણી લાડ લડાવે, શ્યામ સુંદર સુખકારીરે;
 મુક્તાનંદના નાથની છાપીપર, સર્વસ્વ નાખું વારીરે. ઓ

કંડવું ૭૩ મું.

અતિ કમળાને વલસ જેહેરે, ઓઘા અમને મળ્યાં પતિ તેહરે;
 ધરિયા કંઠ ઉપર હરિ હાથરે, શોભે રાસ રમંતો નાથરે.
 પ્રેમે હરિગુણ ગાય છે નારીરે, સુણી રિઝે શ્રી કુંજવિહારીરે;
 તેનો આનંદ ગોપિને અંગેરે, રમે રાસ સુંદરવર સંગેરે.
 શોભે કર્ણકલ શુભ કાનેરે, શોભે ગોપિયું ગોરે વાનેરે;
 શોભે દેશ આભૂષણ સારરે, મુખે શ્રમજળ શોભે અપારરે.
 ઘણાં કંડણી ને નેપુર વાજેરે, તેને નાદે તે ત્રિભુવન ગાજેરે;
 ગોપિ નૃત્ય કરે હરિ સંગેરે, પ્રેમે રાગિ. શામળીઆને સંજરે.
 ઘટ્ટયા કંશથી પુષ્પના હારરે, કરતાં શામળીયાશું વિહારરે;
 કરે રાસમાં મંદુકર ગાનરે, ગોપિ સંગ રમે ભગવાનરે.
 કરસ્પર્શ આલિંગન હાસરે, કરે ગોપિયું કમળા નિવાસરે;
 વ્રજવનિતાને સંગે મોરારીરે, રમે પતિ ગર્વ નિવારીરે.
 ખેડે નિજ સંતિ ગ્રીયશું આજરે, તેમ જીવતિયું દીનદયાળરે;
 મુક્તાનંદના નાથ સ્વહંદરે, રમે રાસ તે વ્રજનો ચંદરે.

ઉદ્ધવગીતા.

ક્રીધાં રૂપ ધણાં વ્રજચંદ્રે, બન્યા ગોપિકા દીઠ ગોવિંદરે;
સદા આત્મારામ અકામરે, ગોપિસંગ રમે સુખધામરે.
ક્રીડા ક્રીધી અધિક વનમાળીરે, તેણે થાકે રહ્યાં વ્રજબાળીરે;
તેના વદન કમળને વિહારીરે, લૂછે નિજ કરે શ્રીગિરિધારીરે.
ટાળે શ્રમજળ મુખથકી કાનરે, એવા ભક્તવત્સલ ભગવાનરે;
મુકતાનંદનો શામ સુખણરે, ક્રિધાં કામનાં નિષ્ફળ બાણરે.

કડવું ૭૫ મું.

સુણો ઓદ્ધવજી વળિ વાતરે, જેમ રમિયા મોહન સાક્ષાતરે;
કરી શોભતા સૌ શણુગારરે, અમૃતસમ હસવે લગારરે.
હરિને માન દિયે ધણું ગોપીરે, અંગોઅંગ રહિ સર્વ આપીરે;
પામી પ્રભુ થકી મુખડું અપારરે, ગોપિ હરિગુણ ગાય ઉદારરે.
ક્રિધો ગોપિયુંનો અંગસંગરે, માળા મર્દન થઈ ચડ્યો રંગરે;
કુચ કુંકુમ રંગે મોરારીરે, શોભે રસિયોજી નવલ વિહારીરે.
હરિની માળાના ગંધશું પ્યારરે, બુકી ભમર કરે છે ગુંબરરે;
તેને લાગું સુગંધિમાં તાનરે, કરે ગાંધ્રવની પેઠે ગાનરે.
સૌનો થાક નિવારવા કાજરે, ચાલ્યા માનિની સહિત મહારાજરે;
સંગે આવે ભમર ગુણ ગાતારે, પોતા જમુનામધ્યે જગ ત્રાતારે.
મત હસ્તિ ગજિકરે સંગેરે, તેમ જળમાં પેઠા શ્રીરંગરે;
નાહ્યા કામિનિને સંગે કાનરે, ધણું શોભે વાલો ભીને વાનરે.
સિયે હસિ હસિ માનિની નીરરે, જળક્રીડા કરે બળવીરરે;
મુકતાનંદનો પ્રીતમ નહાયરે, કરે પુષ્પવૃષ્ટિ સુરરાયરે.

કડવું ૭૬ મું.

એમ ઓદ્ધવજી અમ સાથેરે, જળ ક્રીડા કરી જહુનાથેરે;
બોલે દેવતા જય જય વાણીરે, ખેલે જમુનામાં સારંગપાણીરે.
સદા આત્મારામ મોરારીરે, ગોપિ સંગ રમે સુખકારીરે;
મત હસ્તિનિપેરે મહારાજરે, નાહ્યા જમુનામાં નિજજન કાજરે.
પછે જળ થકી નિસર્યા બહારરે, સંગે ટાળે વળિ સર્વ નારરે;
માથે ભમર કરે ગુણ ગાનરે, શોભે જીવતિમાં શ્રીભગવાનરે.
વન ઉપવન જળ થળ માંધરે, ન રહ્યું ક્રીડાવિના સ્થળ ક્યાંધરે;
જ્યાં જ્યાં પુષ્પ સુગંધી અપારરે, ત્યાં ત્યાં રમિયા શ્રીનંદકુમારરે.

મુકતાનંદ.

કર્યા હુંજ હુંજ પ્રત્યે કહાનરે, કરે જીવતી જીથ ગુણગાનરે;
કર્યા શૈલ નદીતટ શામરે, કર્યાં જીવતિ પૂરણ કામરે.
સંગે જીવતિને બ્રંગનાં વંદરે, મધ્યે શોભે મોહન વૃજ્યંદરે;
જેમ હસ્તિ હાથણિયુંને સંગરે, તેમ ગોપિ મધ્યે શ્રીરંગરે.
જેવો કિધો શ્રીકૃષ્ણે વિહારરે, કહેતાં ન બને અનોપમ સારરે;
મુકતાનન્દના બહાલામાં લેશરે, તોય કામે ન કિધો પ્રવેશરે.

પદ ૧૯ મું.-રાગ ગરબી.

આધવજી એમ રાસ રમ્યા વાલો, કોડિલો મોહન મતબાલો. ઓ०
શરદ્દતી રાત ઘણી સારી, પૂરણ શશિ શોભે સુખકારી; ઓ०
રમ્યાં એવી રજનીમાં ગિરિધારી. ઓ०
સદા સત્ય સંકલ્પ બહુનામી, કામનિયુંને સંગે નિષ્કામી; ઓ०
એવા તો એ એક જગ સ્વામી. ઓ०
શરદ્દ રાતે રસિક તણિ રિતે, મોહ્યાં ગોપિ વંસીને ગીતે; ઓ०
રમ્યા તેશું પાતળિયો પ્રીતે. ઓ०
કાયર કરિ રમતાં વ્રજનારી, રાખ્યું વિર્ય પોતામાં ધારી; ઓ०
રહ્યા વનિતા સંગ બ્રહ્મચારી. ઓ०
એવું તો એકજથી થાયે, નારિ સંગ રહી નવ લોભાયે; ઓ०
તેણે એને નેતિ નિગમ ગાયે. ઓ०
અકલ કેના જાય નહિ કળિયા, અલોકિક સામર્થ અતિ બળિયા; ઓ०
મુકતાનન્દનો બહાલો છળિયા. ઓ०

કડવું ૭૭ મું.

ઓધા એમ ગોપિજન કાજ, રમ્યા રાસ વાલો વ્રજરાજ;
આખું અબળાને સુખકું અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર.
હતા વ્રજમાં ગોવાળિયા જેહ, મોહ્યા કૃષ્ણની માયામાં તેહ;
પોતા પાસે માની નિજ નારી, એવી માયા પસારી મોરારી.
રાત્ર પાછલી રહિ ઘડિ ચાર, જોડ્યા મનમોહન કરી પ્યાર;
હવે જાઓ ઘરે સકુમારી, માનો દ્રઢ કરી વાત હમારી.
સુગી વચન પડ્યો ઉર ત્રાસ, મૂકે માનિની સૌ નિઃશ્વાસ;
ક્ષણમાત્ર તે રજની પ્રમાણી, મૃગાનેણિ સર્વ અકળાણી.

ઉદ્ધવગીતા.

ધરે જાવા ધચ્છે નહિ કોય, બહાલે પ્રેત્યાં જોરાવરી તોય;
અમે હરિનું વચન ઊરધારી, કષ્ટે નિજ ધર આલ્યાં વિચારી.
એવાં સુખડાં આપ્યાં સુખકારી, વીરા તે હવે ખટકે છે ભારી;
દિન રાત ઝૂરે વ્રજબાળી, પણ વિસરે નહિ વનમાળી.
એની વાત વિસારી ન જાય, સંભારતાં મહાદુઃખ થાય;
મુક્તાનંદના બહાલાનો સંગ, અમને આપે છે દુઃખડું અલંગ.

કડવું ૭૮ મું.

આધા વ્રેહવતિ વૃજનારી, પામે મહાદુઃખ હરિ સંભારી;
એના ગુણને સંભારે છે જેમ, વ્રેહનો તાપ વધે ધણો તેમ.
ઝૂરે કૃષ્ણવિના સકુમારી, વ્રેહની વેદના અંતરે ભારી;
બોલે ઉનમત્ત થઇ મુખવાણી, ક્યારે આવશે સારંગપાણી.
નૈણે નિર વહે એક ધાર, પીડે પ્રભુવિના કામ અપાર;
આઠે પહોર રોતાં એમ જાય, કંપે દેહને વેદના થાય.
એવું મહાદુઃખ પામે છે જ્યારે, ગોપિ હરિગુણ ગાય છે ત્યારે;
ભાસે રસિયાનું સુંદર રૂપ, તેણું કરે છે એકાંત અનૂપ.
ધ્યાને હરિના ચરણ ઊરધારે, એમ વ્રેહનો તે તાપ નિવારે;
કરે આલિંગન હરિસંગ, એમ ઉરથી નિવારે અનંગ.
જ્યારે ધ્યાન તાજિ જીવે ખાર, વ્રેહને તાપે તપે વ્રજનાર;
પછે કરે છે ચરિત્રનું ગાન, પણ વિસરે નહિ લગવાન.
એમ પરવશ થઇ વ્રજબાળી, વ્રેહને બાણે વેધિ વનમાળી;
મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, ગોપિ જીવે ચરિત્ર સંભારી.

કડવું ૭૯ મું.

સુણો આધવ પરમ સુધીર, જે જે ચરિત્ર કર્યાં બળવીર;
મોહ પમાડે આનંદ ચંદ, અહિના મુખથી છોડાવ્યા છે નંદ.
શંખચુડ વ્રજંગના ચોરે, તેને મારયો શ્રીનંદકિશોરે;
તેના શિરનો ચુડામણિ જેહ, લાવ્યા ગોપિ સહિત પ્રભુ તેહ.
વ્રષભાસુર ઉર મદભારી, તેને માર્યો શ્રીકુંજબિહારી;
વ્યોમાસુરના હથ્થા પ્રભુ પ્રાણ, મારયો કેશિને પરમ સુબાણ.
એવા દૈત્યી અમને ઉગારી, શુભ ચરિત્ર કર્યાં સુખકારી;
આલ્યો અકૂર કપટિ કઠોર, તેણે કૃષ્ણને ત્રિધો મનોર.

મુક્તાનંદ.

જાવા તૈયાર થયા જેઉ ભાઈ, ત્રજનાર આવી સર્વ ધાઈ;
ગોપિ વારવા થઈ સર્વ તૈયાર, પછે જોલિયા નંદકુમાર.
અમને રોડ્યાનું કરશે મા કોઈ, વેલા આવજો મધુપુર જોઈ;
રાજા કંઠે તેડાવ્યા છે આજ, ગીયા વોણું સરે નહિ કાજ.
ગોપિ આઘ્યાની અવધે લોભાણી, કાંઈ જોલી શકી નહિ વાણી;
મુક્તાનંદનો નાથ સંભારી, ત્રેહની વેધી ઝુરે ત્રજનારી.

કડવું ૮૦ મું.

આધા લલિતા જોલિ હરિ સંગ, સુણો નંદનંદન નવરંગ;
તમે જાવાની દિધિ છે તૈયારી, રાધા વિરહે મુઝાય છે ભારી.
જાશે મથુરા નગર ભગવાન, એવું સુણતાં ભૂલિ તનભાન;
પામિ મુરજા ને પડિ તતકાળ, તમે આવીને દેખો દયાળ.
વળિ લલિતાની વાત વિચારી, આવ્યા રાધિકા પાસ મોરારી;
પદ્યાં ભોપર રાધિકા રાણી, દેખિ ડરપિયા સારંગપાણી.
પાંછા આઘ્યાની અવધિએ એહ, નિશ્ચે નહિ રાખે નિજદેહ;
કર સાહિ જગાડ્યા કહાન, ભાવે જોડ્યા મોહન દઈ મન.
તમે સુંદરી લાગો સંતાપ, તમને થયો છે શ્રીદામનો શાપ;
રેશે સો વર્ષ મારો વિજેગ, પછે પામશે પરમ સંજેગ.
દમણું સુપનામાં રાધિકા પ્યારી, મુને દેખશે નવલવિહારી;
મારા વરથી સંજેગ છે જેહ, જોગે નહિ મળે સુંદરી તેહ.
એવો વર દઈ અંતરજામી, જાવા તૈયાર થયા બહુનામી;
મુક્તાનંદનો શામ સુજાણુ, રાખ્યા વર દઈ પ્યારીના પ્રાણુ.

પદ ૨૦ મું.-રાગ પ્રભાતી.

કૃપણુછ લલિતાને કહે સાંભળો પ્યારી;	
રાધિકાની રીત સર્વ ગોપિથી ન્યારી.	કૃપણુ૦
આઘ્યાની અવધી સર્વ ગોપીને રિધી;	
રાધાને વરદાન આપી અધિકિ દિધી.	કૃપણુ૦
પ્રાણુથી પ્યારિ છે મુને રાધિકા ગોરી;	
મુજને જોઈ કહે જેમ અંદરકારી.	કૃપણુ૦
સુપને સંજેગ મારો રાધાને રેશે;	
જાગિને વિરહ દેરી, વેદના રહેશે.	કૃપણુ૦

ઉદ્ધવગીતા.

મુર્છાથી જાગે ત્યારે વારતા કેન્ને;
રાધિકાની સેવા મારે પ્રેમશું રેન્ને.
એતું કહી અકૂર સંગે ચાલ્યા મોરારી;
મુક્તાનંદના નાથ વોણી ઝુરે સૌ નારી.

કૃષ્ણ ૦

કૃષ્ણ ૦

કડવું ૮૧ સું.

આધવજી એમ રાધિકાને, આપી વરદાન;
મુર્છામાં મુકિ પ્રિયા, રથે બેઠા શ્રી ભગવાન.
રામ સહિત રથપર બિરાજ્યા, જાવા મધુપૂર શામ;
પ્રાણુ ગિયા સમે દેહ જેવું, થયું છે ગોકુળ ગામ.
કોઇક વ્યાકુળ વચન બોલે, કોઇ રુવે છે ઉદાસ;
કોઇક મુર્છા પામિયાં, જાણું જાશે હમણાં શ્વાસ.
કોઇ કામિનિ અધિક આતુર, પાડે અતિશે ચીસ;
હોઠ ડસિ અકૂર ઉપર, કરે છે સર્વે રીસ.
કંઠ મન કરી કૃષ્ણજી, હંકાર્યો રથ તતકાળ;
આધવ હરિને એ સમે, નવ દીઠા દીનદયાળ.
જ્યાં લગી રથને ભાળિયો, ત્યાં લગિ ધાયા લોક;
પછે પડ્યા સૌ ભોમિ ઉપર, કીધો અતિશે શોક.
કોઇ પડી ઘર આંગણે, કોઇ ગામમાં કોઇ બહાર;
મુક્તાનંદ કહે કૃષ્ણ વોણી, મહાદુઃખણિ વ્રજનાર.

કડવું ૮૨ સું.

આધવજી એણીપેરે નમેરા થઇ, ગોકુળથી ગયા કાન;
ગોપી સર્વે ટોળે મળી, ચૂકી ગઇ સર્વે સુધસાન.
રાધા અતિ વિરહે દુઃખી, તેને જગાડો તમે વીર;
રાધિકાનાં વચન સુણો, આધવ પરમ સુધીર.
પછે આધવ અતિ પ્રેમશું, વિનતિ કરિ બહુવાર;
રસિકરાય શ્રીકૃષ્ણના, ગુણ ગાયા પરમ ઉદાર.
ગોવિંદ ગુણ સુણી રાધિકા, પછે જાગિયાં જગમાત;
આધવને અતિ પ્રેમશું, પુછવા લાગ્યાં વાત.
તાત તમારુ નામ શું છે, ક્યાંથી આવ્યા સુરંગ;
વેશ કરાવી શ્રીકૃષ્ણનો, કેણે મોકલ્યા શુભ અંગ.

વચન સુણિ રાધાતણાં, કરી ઓધવ પ્રેમે પ્રણામ;
કરજોડી કહે માત સુણજો, ઓધવ મારું નામ.
શ્યામસુંદરે મુને મોકલ્યો, શુભ કથા કરવા પ્રકાશ;
મુક્તાનંદના નાથનો, હું અતિ એકાંતિક દાસ.

કડવું ૮૩ મું.

હરિજન જાણી રાધિકા, કર્યું વંદન વારંવાર;
રામકૃષ્ણનું કુશળ પૂછ્યું, પ્રેમે કરી બહુ વાર.
ઓધવ શા કારણ થકી, મથુરાં વસ્યા ભગવાન;
વંદાવન ક્યારે આવશે, જહાલો દેવા દર્શન દાન.
પૂરણ શશિસમ દેખશું, ક્યારે વંદન એહનું વીર;
ક્યારે એ રાસ રમાડશે, મનમોહન પરમ સુધીર.
ક્યારે એ પ્રીતે કરાવશે, જળક્રીડા નવલકિશોર;
ચંદન ચરચિ પૂજશું, ક્યારે શ્યામસુંદર ચિત્તચોર.
કાનકુંવરના કંઠમાં, પેરાવશું ક્યારે હાર;
ઓધવ અમને રાત દિન, મનમાં છે એ જ વિચાર.
કરજોડી ઓધવ કહે, સુણો જગતજનની વાત;
કૃષ્ણ ને જળરામ મધુપૂર, કુશળ છે એઉ બ્રાત.
સંદેશો તમને કહ્યો, પ્રેમે કરી હરિ જોહ;
મુક્તાનંદના નાથનું, હવે વચન સુણજો તેહ.

કડવું ૮૪ મું.

ઓધવ કહે સુણો માત તમને, કહ્યું શ્રીહરિ એમ;
હું સૌના ઉરમાં રહું, આકાશ વ્યાપક જેમ.
હું છઠિ સૌનો આતમા, વળી ન્યારો સૌથી જેમ;
પ્રેમિજનના ઉર વિષે, સુખ આપવા રહું તેમ.
એમ કહ્યું શ્રીકૃષ્ણજી, માટે મગન રેજો માત;
તમ પાસે ત્રિભુવનપતિ, હરિ રહે સદા સાક્ષાત.
ઓધવની વાણિ સુણી, કરી રાધિકા બહુ હાસ;
પ્રેમમગન થે ઓલિયાં, જાણિ ઓધવ દદ હરિદાસ.
ઓધવજી ત્યમે કૃષ્ણને, એમ જાણિયે જૈયે વીર;
તો અમારે પ્રગટવોણું, મન ધરે નહિ ધીર.

કલિંદિત તેજ છે, વળિ ત્રિવિધ મારુત સૌય;
તેજ કદંબ ને ક્રીડાનાં સ્થળ, સુખ ન આપે ક્રોધ.
તેજ વૃંદાવન છે રમણિક, તેજ કોકિલ નાદ;
મુક્તાનંદના નાથ વોણો, કરે છે કષ્ટ વિષાદ.

પદ ૨૧. મું.-રાગ રામગ્રી.

ઓધાળ વાલમ વિના, વ્રજ દુખકારી;
સંપત્તિ જોધને વ્રેહનો, તાપ વધે ભારી. ઓ०
અમુલ્ય મણિનાં તેજ, મંદિર છે ભાષ;
વહાલા વિના ભાખસિ, સરખાં દુખદાઈ. ઓ०
મણિ કેરા દીપ અતિ, જોતિને પ્રકાશે;
વાલિડા વિના તે, વિખજાળ સમ ભાશે. ઓ०
સંપૂર્ણ ચંદ અતિ, આપતો ઉમંગ;
કૃષ્ણ વિના કામિનીના, બાળે સર્વ અંગ. ઓ०
ગોપીકાનો ગુણ અતિ, દુઃખદાયી લાગે;
વાલા વિના વિરહનું, દુઃખ નવ ભાગે. ઓ०
કામતો કસાઈ જોવો, મ્હેર તણ મારે;
મુક્તાનંદ કૃષ્ણ વોણિ, રાધિરા પોકારે. ઓ०

કડવું ૮૫ મું.

વળિ જોલિયાં રાધિકા રાણી રે, સુણો ઓદ્ધવજી મારી વાણી રે;
મુને હરિ વિના સર્વ સંસારરે, વીરા આપે છે કષ્ટ અપાર રે.
સચ્ચાં પુષ્પ સુગંધિની જોહ રે, વળિ ચંદને અર્ચિત તેહ રે;
મુને બાણ સળ્યા સમ સૌય રે, વહાલા વોણું સુખ નહિ ક્રોધ રે.
રતિ ભોગ ને જોગ્ય તળોલ રે, વસ્યા કપુરે રંગે ચોલ રે;
કૃષ્ણ વોણું તે સૌ દુઃખકારી રે, વ્રેહની વેદના આપે વધારી રે.
માળા માલતી પુષ્પની સારી રે, સ્વેત આમર દર્પણ ભારી રે;
મુને હરિ વિના દુઃખ ઉપજવે રે, જોતાં કૃષ્ણ પાર ન આવે રે.
મુક્તા માણુક હીરાના હાર રે, શોભા ધામ છે તેજ અપાર રે;
મુને પ્રભુ વિના પીડે છે તે જ રે, વ્રેહની જાળ વધારે છે એ જ રે.
ધસી કસ્તુરી કુમ્ કુમ્ સંગ રે, ભચ્યાં ચંદન પાત્ર સુરંગ રે;
વાલા વોણું એ સર્વ નકારે રે, મુને કાંચ ન લાગે સારું રે.

મુકતાનંદ.

જેમાં ભમર કરે ગુણગાન રે, વન ઉપવન ક્રીડાનાં સ્થાન રે;
મુકતાનંદના પ્રભુ વિના ભાઈ રે મુને સર્વ થયાં દુઃખદાઈ રે.

કડવું ૮૬ મું.

સુણો ઓધવ સુખપ્રદ જેહ રે, મુને દુઃખદાયક થયું તેહ રે;
મારે પુખ્ત સુગંધીના બાગ રે, જેને ભેતાં વધે અનુરાગ રે.
પ્રુલ્યાં સરમાં સરોજ અપાર રે, તેમાં ભમર કરે છે ગુંગર રે;
મારે વૈભવ સર્વ છે ભાઈ રે, દાસ દાસિયું જશ પ્રભુતાઈ રે.
મારે હરિ વિના વૈભવ એહ રે, વેહ તાપે તપાવે છે દેહ રે;
ક્યાં છે કૃષ્ણ કમળદળનેન રે, દુઃખહારી કરે સુખચેન રે.
આવો કૃષ્ણજી કમળા નિવાસ રે, આવો પ્રાણુવલ્લભ મારે પાસ રે;
મેં તે શા શા કર્યા હશે દોષ રે, મુને ત્યાગી મોહન કરી રોષ રે.
એમ કહી કહી રાધિકા પ્યારી રે, પાછાં મુર્છાં પામ્યાં સકુમારી રે;
રાધા પ્રેમનું પાત્ર પ્રમાણી રે, યોદ્યા ઓદ્ધવ ગદ્ગદ્ વાણી રે.
તમે માત કૃતારથ રૂપ રે, દીકી પ્રીતિ તમારી અનૂપ રે;
મારે મથુરાં જીવાનું માત રે, જગી કરુણા કરો સાક્ષાત રે.
હું શ્રીકૃષ્ણનો દાસ કેવાજી રે, પ્રભુ પ્રેરે ત્યાં ત્યાં જાઉં રે;
મુકતાનંદના સ્વામીને સંગરે, જૈને કહીશ તમારો પ્રસંગ રે.

કડવું ૮૭ મું.

રાધા સુણીને ઓદ્ધવજીની વાણી રે, વળી જગીયાં પરમ શહાણી રે;
બેઠાં રત્ન સિંહાસને પ્યારી રે, પ્રેમે બોલિયાં વચન વિચારી રે.
જાઓ મથુરાં નગર તમે તાના રે, રખે ભૂલી જતા મારી વાત રે;
વેલા લાવો શ્રીકૃષ્ણને આંહી રે, બીજે જીવા ન દેશો ક્યાંહી રે.
પામી વનિતાનાં જન્મને વીર રે, મળ્યા કૃષ્ણપતિ રતિ ધીર રે;
એવા પતિસંગ પામી વિભેગ રે, એથી નહીં અન્યદુઃખ સંભેગ રે.
શાને વાત કરો બહુ વાર રે, મુને યોધ ન લાગે લગાર રે;
હરિનું દર્શન જ્યારે ન થાય રે, તેતો નિષ્ફળ જનમ કહેવાય રે.
એનો નવસંગમ થયો જેહ રે, મુને વિસરે નહીં પલ તેહ રે;
હું તો રાતદિવસ રહું સોય રે, બીજી વાત ગમે નહીં તોય રે.
જાગું રજનીમાં નિદ નિવારી રે, ભજે કૃષ્ણ વધે દુઃખ ભારી રે;
પડી શોકના સિંધુમાં ભાઈ રે, મુને કાઢો ઓદ્ધવ તમે ધાઈ રે.

ઉદ્ધવગીતા.

એ છે સર્વે સુકૃત મધ્ય સાર રે, પ્રેમે કરવો જે પર ઉપકાર રે;
સુકૃતાનંદનો વહાલો વિહારી રે, ઝોધા જીવનદોરી હમારી રે.

કડવું ૮૮ મું.

ઝોધા હરિગુણ મહીમા અપાર રે, કૃતાં શેષજી પામે ન પાર રે;
તેને વારંવાર સંભારી રે, વ્રેહની વેદના થાય છે ભારી રે.
નારી માત્ર જગત મધ્યે સોય રે, તેમાં મુજ જેવી દુઃખિણી ન કોય રે;
દુઃખ હરિના વિભોગનું જેહ રે, બીજી મુજ વિના જાણે ન તેહ રે.
કાંઈક જનકી જાણે છે એહ રે, જેને પ્રભુ સંગ પરમ સનેહ રે;
મુંથી અધિક દુઃખી જગમાંઈ રે, નારી માત્રમાં લાઘે ન કાંઈ રે.
મારા મન કેરી વેદના ભેદ રે, વીરા હરિ વિના જાણે ન કોઈ રે;
મારા સરખું અતુલ દુઃખ આવું રે, નારી માત્રને નહીં શું બતાવું રે.
મુજ સરખી તે વનિતા મોઝાર રે, ભુત ભવિષ્યમાં દુઃખિણી ન નાર રે;
અતિ સુખ ને સૌભાગ્યથી હીન રે, મુજ સરખી વિરહિણી ન દીન રે.
પહેલી કલ્પતરુને હું પામી રે, વર વરિયા મોહન બહુનામી રે;
તેથી કીધો વિધાતા વિભોગ રે, મારા ઉરમાં છે એ અતિરોગ રે.
હસતાં રમતાં પ્રગટ હરિ દેખું રે, જીવું જન્મ સફલ તવ લેખું રે;
સુકૃતાનંદના શ્યામ સુખાણુ રે, ઝોધા એ મારા જીવન પ્રાણુ રે.

પદ ૨૨ મું.—રાગ પંચમ.

ઝોધાજી અમારાંરે મોહન મન લઈ ગયારે, વાલા વિના વ્રેહનો તાપ ન જાય;
વેગે તેડી લાવોરે મોહન મથુરાં થકારે, કરવી અમારી એ જ સહાય. ઝો.
નામ સુણી કાનેરે કમળદગ કૃષ્ણનુંરે, થાય છે અમારા પ્રપ્રુક્ષિત પ્રાણ;
મનડાં અમારાંરે ધીરજ ધરતાં નથીરે, વણુ દીઠે સુંદરશ્યામ સુખાણુ. ઝો.
વ્યભિચારી ભાવેરે સ્પર્શ કરે કૃષ્ણનોરે, તેનો જશ ઔદભુવનમાં ગવાય;
એવી શી સંપતરે જેને હરિ વીસરેરે, ત્રિભુવન પાસંગ તુલ્ય ન થાય. ઝો.
કોટી કામ શોભારે લખાય એક અંગમારે, અલ્પાદિક કેરું કારણુ જેહ;
રિદ્ધિ સિદ્ધિ રે છેરે હાજર કરજોડીને રે, શેણુ કરી વિસારું પતિ તેહ. ઝો..
કાનજી કોટીલોરે સર્વ સુખધામ છે રે, કરુણા સાગર ગુણુ ભંડાર;
સુકૃતાનંદ કેરોરે વાલીડો નવ વીસરેરે, અમારા એ પ્રીતમ પ્રાણુ આધાર. ઝો.

કડવું ૮૯ મું.

વળી જોલિયાં શાધકા રાણી, સુણો ઝોધવજી મારી વાણી;
કોટી ચંદ્રથી શીતળ જેહ, કોટી કામથી સુંદર તેહ.

તન ધારી અસુર સૂર જોય, તેમાં કૃષ્ણને તુલ્ય ન કોય;
 શેષ શારદા બ્રહ્માદિ દેવ, જેનું ધ્યાન ધરે કરે સેવ.
 એવી સંપત્તિ નહીં કોઈ સાર, જેણે વીસરે નંદકુમાર;
 એનું સ્વપને જો દર્શન પામે, તેનું મન ન ચડે અન્ય ભામે.
 પામે કૃષ્ણનો વેશ પ્રસંગ, તેને ન ગમે સંસારનો સંગ;
 જેને જોઈને સ્થાવર કાય, ગિરિ વૃક્ષ અપળ સમ થાય.
 એના અતિગુણ શીલ સંભારી, થંભે મારુત જમુનાનું વારી;
 શોભા જોઈ થંભે શશિસૂર, રેવા ધ્રુવે તે હરિને હજૂર.
 એવી સંપત્તિ નહિ કોઈ સારી, જેણે વીસરે કુંજવિહારી;
 એવા અતીશે અલોકીક એહ, તે શું બાંધ્યો છે અચળ સ્નેહ.
 વણ દીઠે તે પલ ન રેવાય, ખાલી મંદિર ખાવાને ધાય;
 મુકતાનંદનો વાહાલો વિહારી, એ છે જીવનદોરી અમારી.

કડવું ૯૦ મું.

ઓઘવ સર્વના સ્વામી છે એહ, એવું જાણીને કીધો સ્નેહ;
 જેના ભય થકી ચંદ્ર ને સૂર, રેછે નિશદિન હેતે હજૂર.
 જેને ડર વહે ત્રિવિધ સમીર, વરસે ઈંદ્ર સુધાસન નીર;
 જેનો ત્રાસ સદા ઉર આણી, દોડે મૃત્યુ હરે સર્વ પ્રાણી.
 પ્રલે ફૂલે તરુ જેને ત્રાસે, રહે સિંધુ મરજદમાં વાસે;
 એ છે કાળના કાળ અનંત, એને વશ સુર સિદ્ધ પ્રજંત.
 એ છે અતીશ સ્વતત્ર ઉદાર, એના મહીમાનો આવે ન પાર;
 એવી સંપત્તિ કોઈ ન ભાધ, જેણે વીસરે હરિ સુખદાધ.
 મુને હરિ વિના પલ એક જાય, તે તો કોટીક પલ સમ થાય;
 એવો ભેદ પ્રયોધ ન હોય, જેણે સમજાવે મુને કોય.
 ભાગો ઓઘવ ઓઘની આશ, જાઓ મથુરાં નગર પ્રભુ પાસ;
 એવું કહીને રુદન કરી ભારી, પામ્યાં મુર્છા રાધિકા પ્યારી.
 સુણી રાધાનાં વચન ગંભીર, રોયા ઓઘવજી તજી ધીર;
 મુકતાનંદના નાથની પ્યારી, એની પ્રીતિ ત્રિલોકથી ન્યારી.

કડવું ૯૧ મું.

વળી જોડીયાં લલિતા વિચારી, સુણો ઓઘવ વાત અમારી;
 પેહેલું આપી રાધાજીને માન, પછે ત્યાગ કરી ભગવાન.

ઉદ્ધવગીતા.

૭. મેલી મનાવાને ન્યારે, કીધી રાધિકા માનીતી ત્યારે;
જે મેં રાધિકાને કહી વાત, તમને સંભળાવું સર્વ બ્રાત.
સુણો રાધિકા તમ વિના કહાન, વ્રેહમાં વીકલ તજી અનમાન;
વહે શીતલ ચંદન વાય, તેણે કૃષ્ણને વેદના થાય.
તમ અરથે મદન ઉરધારી, રટે નામ તમારું મોરારી;
લાગે ચંદ્રના કીરણનો તાપ, ઇચ્છે મરણ મોહનવર આપ.
લાગે કામતણા શર ભારી, અતિ વિકલ પોકારે મોરારી;
ન્યારે ભ્રમર વૃંદ કરે ગાન, ઢાંકે તમ વિના કૃષ્ણજી કાન.
વ્યાપે રજનીમાં વિરહ અપાર, પામે વેદના પ્રાણ આધાર;
તજી શ્યામ લલિત નિબધામ, વસે વન પ્રભુ પૂરણકામ.
રાધે તમ અર્થે સુખકારી, લોટે ધરણીમાં કુંજખિહારી;
આલો શામના શ્રીહરિ પાસ, તમ કાજ ઝુરે અવિનાશ.
એવું માન દર્ધ ઘણું ભાવ, પછે એલ્યા રાધાજીશું દાવ;
મુક્તાનંદને વહાલે એવી રીત, કીધી રાધાશું ધૂતવા પ્રીત.

કડવું દર મું.

કાને ઉદ્ધવ સુંદરશ્યામ, કે દી આવશે ગોકુળગામ;
વ્રેહને તાપે તપી વ્રજનારી, ક્યારે ઠારશે કુંજખિહારી.
જેમ ઈંદ્ર વરસાવીને મેહ, કરે નવપલ્લવ વન તેહ;
તેમ વ્રજમાં આવી ભગવાન, ક્યારે આપશે જીવતદાન.
બાલી અપર આહિરડી તે ઠામ, શીદ આવે હવે સર્થ કામ;
મારી કંસને લીધું છે રાજ, વર્યા રાજકન્યા થયું કાજ.
વિંટી વળિયાં કુટુંબનાં વ્રંદ, તેને સંગે કરે છે આનંદ;
બાલી અપર સુણો સર્વે પ્યારી, એ છે પૂરણકામ મોરારી.
નથી આપણું કામ લગાર, તેથી અન્ય સાથે પણ પ્યાર;
એને કામ ન કાચનું જહેની, ઘણી વાત અલૌકીક એની.
એ તો કમળાનાનાથ કેવાય, એનો મહિમા તે વર્ણવ્યો ન જાય;
એને અર્થે ન કાચનું બાળી, પાળે ભક્તને શ્રીવનમાળી.
એનું ભક્તવત્સલ દ્રઢ નામ, દીનબંધુ સદા સુખધામ;
મુક્તાનંદનો નાથ સ્વચંદ, ભક્તાંધીન રહે જગવંદ.

૫૬ ૨૩ મું.—રાગ ધોળ.

ઝોધવજી અમને દુઃખ દીધું વાલમે, કો' કો આગળ કહિયે દુઃખની વાતજો;
 મોહનવર મથુરાં જઈ પાછા નાવિયા, કીધી અમશું કાનું કુંવરને ધાતજો. ઉં
 લાલચડી તજીયે તો મહાસુખ પામિયે, વેશ્યા કેરાં વચન ગ્રહી ઉપદેશજો;
 પરમ નિરાશી થે યોલી છે ખિંગળા, અમાં ઝોધવ જૂઠું નહીં લવ લેશજો. ઉં
 આશામાં અતીશે દુઃખ સર્વે જાણીએ, તોય ટળે નહીં કાનકુંવરની આશજો;
 કંઠણુ ધણી છે આશ અમારે મેલતાં, આશ તજે જાય ગોપીજનના શ્વાસજો. ઉં
 જાદુડાં જાણે છે કાન ગોવાળિયો, એનો મારગ મૂક્યો નવ મુકાયજો;
 મુક્તાનંદને નાથ લગાડી મોહિની, હવે અમે એનો શો કરિયે ઉપાયજો. ઉં

કડવું ૮૩ મું.

ઝોધવજી એનો સંગ દુસ્તજ, તજી શકે નહીં કોય;
 જોણે કીધી અશું ગોઠડી, જાણશે ભેદુ સાય.
 ઇચ્છે નહીં તોય એહની, કરે પ્રેમે કમળા સેવ;
 નિમખ ન્યારી નવ રહે, સૌને દુર્લભ દેવ.
 રમણ થળ રમિયાતણાં, નવ દીયે વિસરવા કાન;
 કાલિદી વન જોધને, સાંભરે શ્રીલગવાન.
 ગોવરધનગિરિ જોધને, સાંભરે સુંદરશામ;
 એ અમને નવ વીસરે, જે કીધું શ્રીકૃષ્ણ ને રામ.
 વેણુંતાણાં સ્વર વાલમે, પ્રજમાં સુણાવ્યા જેહ;
 તે રસિયો કેમ વીસરે, જેને સોપ્યાં તન ધન ગેહ.
 ચરણપંકજ શામજે, જ્યાં જ્યાં ધર્યાં જગવંદ;
 તે સ્થળ જોતાં સાંભરે, અમને સદા સુખકંદ.
 પ્રેહવંતી પ્રજસુંદરી, પીડે અનંગ કરી ઉતપાત;
 મુક્તાનંદનો વાલમો, વીરાં ક્યારે મજે સાક્ષાત.

કડવું ૮૪ મું.

ઝોધવજી અખળા અમે, ધરિયે તે કેમ કરી ધીર;
 ચરિત્ર સુણતાં સાંભરે, લટકાળો શ્રીખળવીર.
 સુંદર ચાલ ઉદાર હસવું, પ્રેમે નીરખવું જેહ;
 મધુર વચને મન હર્યાં, વિસરે ન અધક્ષણ તેહ.

ઉદ્ધવગીતા.

વિસારયો નવ વીસરે, નંદનંદન નટવર વેશ;
 એનાં ચરિત્ર સંભારતાં, તન મુખ ન રહે લવલેશ.
 વ્રેહવંતી વ્રજસુંદરી, વરતે છે આધવ જેમ;
 તે તમને સંક્ષેપથી, વર્ણવી સુણાવું તેમ.
 શીતળ ચંદન ચંદ્ર કીરણ, નિંદે ગોપીજન;
 મુખદ છે પણ હરિવિના, વિરહે તપાવે તન.
 મલયાગર ગંધ મુગંધ શીતળ, મંદ મારુત સાર;
 તે ગોપીને વ્યાળ વીખ સમ, આપે કષ્ટ અપાર.
 કામ બાણથી કંપતાં, ગોપી રહે છે હરિમાં લીન;
 મુક્તાનંદના નાથ વોણી, સુંદરી સર્વ દીન.

કંઠવું ૯૫ મું.

આદ્ધવજી અતીશે મદન બાણે, પીડાણી વ્રજનાર;
 અંતરમાં હરિને ધરી, વૃત્તિ ન લાવે બાર.
 કાનકુંવરને વાગશે, તીખાં મદનનાં બાણ;
 એવું બાણી નિજ ઉરવિષે, કરે જળ પરમ મુજાણ.
 સજળ પંકજ દળ લઇ, કરે કવચ નીજઊર માંઠ;
 નંદકુંવર નવરંગને, કામબાણ ન લાગે કાંઠ.
 કુસુમ સન્ધ્યા કામ શરસમ, બાણે ગોપીજન એહ;
 બાણ સન્ધ્યામાં સૂર થઇને, ધરે પોતાનો દેહ.
 આલિગન નંદલાલશું, કરવા ધરયું વ્રત સાર;
 કુસુમની સન્ધ્યા કરે, ગોપી એવે કષ્ટ અપાર.
 લોચન જળ ધારા વહે, શોકે તે અધર મુકાય;
 રાહુ ગ્રહે દાંતે શશી, જેમ અમૃત ધાર મુકાય.
 કષ્ટ વિના એમ કામિની, વ્રેહવંતી અધિક પિડાય;
 મુક્તાનંદના નાથ વાણું, દુઃખ કહ્યું નવ બાય.

કંઠવું ૯૬ મું.

આદ્ધવ અમને કૃષ્ણ વોણી, અંતર વ્રેહની ઝાળ;
 કલ્પના કરે ગોપિકા, બાણે મળે હરિ તત્કાળ.
 કસ્તુરી ધસી કામિની, તેણે લખે શ્રીકૃષ્ણનું રૂપ;
 કામ બાણી કુસુમનું શર, આપે પરમ અનૃપ.

નીચું મીનનું ચિહ્ન બનાવી, ભેડે તે આગળ હાથ;
કુસુમ શર અમને મારે, જાણી અપલા અનાથ.
પછે કરે હરિસ્તવન ગોપી, વારંવાર અપાર;
અમે તમારે શરણુ આવ્યાં, પ્રભુ ત્યો પ્રાણુ આધાર.
તમ વિના પ્રભુ સુધા સિંધુ, પીડે વિખસમ સોય;
પ્રાણુજીવન પ્રભુ તમ વિના, અમને ન રક્ષક કોય.
ઉર ધરી હરિ મૂર્તિ, એમ કરે સ્તવન થઈ દીન;
કરી વિલાપ રુદન કરે, હરિ આગળ થાય આધીન.
જ્યારે પુરે ઉર હરિની મૂર્તિ, હશે વિસારે તાપ;
મુક્તાનંદના નાથ વોણી, કરે છે વનિતા વિલાપ.

૫૬ ૨૪ મું.—રાગ મારુ.

આધાજી વાલમ વિના, ગોપી સર્વ ઘેલી રે હો;	
આંખડીયું માં એક ધાર, લાગી આંસુ હેલી રે હો.	ઓં.
મંદિર મશાણુ જેવાં, લાગે દુઃખકારી રે હો;	
કૃષ્ણુ પ્રિતમે લાગી, વિલપે પ્રજનારી રે હો.	ઓં.
સુગંધી કુસુમ માળ, જાળ જેવી જાણી રે હો;	
ડરું છું દૂર રાખો, જોલે એમ વાણી રે હો.	ઓં.
તારા તો અંગારા સળ્યા, લાખસી પ્રમાણી રે હો;	
વિરહની ઝાળે ગોપી, તાપમાં તવાણી રે હો.	ઓં.
કામ જમદૂત થઈ, દે છે દુઃખ ભારી રે હો;	
મુક્તાનંદ કૃષ્ણુ વોણી, ઊરે સકુમારી રે હો.	ઓં.

૬૩ ૮૭ મું.—ઢાળ પ્રથમનો.

આદ્યા વિરહે વિકળ પ્રજનારી રે, પામે કષ્ટ વાલાને સંભારી રે;
ગોપી ધારે જે ઉરપર હાર રે, તે તો લાગે પ્રીતમ વિના ભાર રે.
મલીયાગરી અંદન જેહ રે, લાગે હરિ વિના વિખસમ તેહ રે;
સુખદાયક જે જે અનૂપ રે, ગણે ગોપી તે મહા દુઃખ રૂપ રે.
નીજ શ્વાસને ત્રિવિધ સમીર રે, ગોપી તે થકી થાય અધીર રે;
વાયુ કામ અનલસમ બાળે રે, વાલા વોણું તે કષ્ટ ન ટાળે રે.
ચારે કોરે જૂવે પ્રજબાળી રે, લગ્યા લોક તણી સર્વ ટાળી રે;
તોડયું નાળથી પંકજ સાર રે, એવે નૈણે વહે જળધાર રે.

ઉદ્ધવગીતા.

નવપદ્મવ સેજ સુરંગ રે, તેણે દાઝે છે ગોપીનાં અંગ રે;
જે જે કામળ સુખપ્રદ સાર રે, બાળે હરિ વિના જેમ અંગાર રે.
ગોપી કરપર મેલી કપોળ રે, રોઈ નેણ કરે રંગ ગ્રોળ રે;
સાંઝે બાળશશી થીર જેમ રે, શોકે ગોપીનાં મુખ થીર તેમ રે.
બાલે પ્રેહેવંતી હરિ હરિ વાણી રે, જેમ તન તજવા સમે પ્રાણી રે;
મુકતાનંદનો શામ સુખાણુ રે, તે શું બાંધ્યા છે ગોપીએ પ્રાણુ રે.

કડવું ૯૮ મું.

ઓદ્ધા એણી પેર પીડે અનંગ રે, થાય રોમાંચિત સર્વ અંગ રે;
ગોપી મૂકે નિશાશા અપાર રે, કંપે હરિવિના વારંવાર રે.
કંપે દેહને પામે છે ગ્લાનિ રે, પ્રેહની વેદના રહે નહીં છાની રે;
વીંચી નેત્ર ધરી હરિ ધ્યાન રે, ચાલે પડી જાય દંડ સમાન રે.
વળી અતિ આતુર ઉડી ધાય રે, ગોપી હરિ વિના મુર્છિત થાય રે;
એવો અતિશે વિરહ જ્વર જેહ રે, વ્રજવનિતાને બાળે છે તેહ રે.
સુર વૈદ સમાન ગોવિંદ રે, ટાળે ગોપીના મહા દુઃખ દ્રંદ રે;
જે એ દર્શન આપે ગોપાળ રે, સર્વ તાપ ટળે તતકાળ રે.
સૌને અંગે અનંગનો રોગ રે, ગોપી પામે જે હરિ સંજોગ રે;
તો એ દુઃખકેસં મૂળજ જાય રે, એનો અન્ય નથી ઉપાય રે.
જે નહિ જીવાડે વ્રજનારી રે, તો એ કઠણ છે વજ્રથી ભારી રે;
જે નહિ કરે એ કામનિયું શાંત રે, અમે માનશું કૃષ્ણ કૃતાંત રે.
એને દ્રંદ પડ્યાં અમે વીર રે, હવે ધરિયે તે કેમ કરી ધીર રે;
મુકતાનંદનો નાથ સ્વદંદ રે, કેને વશ નહીં એ જગવંદ રે.

કડવું ૯૯ મું.

ઓદ્ધા હરિ વિના સર્વ અકળાણી રે, બાલે, નાથ હરે એમ વાણી રે;
કૃષ્ણ કાજ તે સેજ સમારી રે, ગોપી બાલે એકાંતે મોરારી રે.
કરતાં અન્યના અધરકેસં પાન રે, વાલોક્યાં હશે ગુણનો નિધાન રે;
હરિને ગોતે ગોપી તજ લજ્યારે, જૂવે દશદીશી વાસક સજ્યા રે.
હરિ આવે છે એ વિશ્વાસ રે, ગોપી મગન થઈ કરે હાસ રે;
નાવ્યા જાણી ચાલે અકળાઈ રે, પડે દોડતી બોળે છે ધાઈ રે.
લાવે કમળપુષ્પ સકુમારી રે, તેના નાળનાં કંકણ ધારી રે;
હરિને મળવાને જીવે છે ગોપી રે, ડોળે ઉનમત લાજને લોપી રે.

મુક્તાનંદ.

જુવે આબ્રણ અનંગનાં તેહ રે, ગોપી દેખે નહીં નીજદેહ રે;
હું છું મધપૂરી કહે એમ વાણીરે, પ્રેમે આપને ભૂલી શ્યાણી રે.
વેગે કેમ નથી આવતા કાન રે, મારી સેજડીએ ભગવાન રે;
પૂછે દૂતીને વારંવાર રે, સખી ક્યાં હશે નંદકુમાર રે.
વિરા કૃષ્ણવિના વ્રજનારી રે, વેહમાં વ્યાકુળ હરિને સંભારી રે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને આશ રે, તેણે તન નથી લાગતો શ્વાસ રે.

કડવું ૧૦૦ મું.

આધા એમ હરિવર સંગ ગોપી રે, પ્રેમલકિતમાં રહી પ્રગ રોપી રે;
વણ દીઠે શ્રીકૃષ્ણ વિહારી રે, વેહમાં વ્યાકુળ થઈ વ્રજનારી રે.
મેઘ જેવું અંધારું અનૂપ રે, તેને જાણી શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ રે;
તેને ભેટ ચુંબન કરે આળી રે, જાણે આવ્યા મોહન વનમાળી રે.
રચે નવરંગ સેજસું શીલા રે, થાય ધર ધરમાં એવી લીલા રે;
વેહમાં વિકલ તણ સર્વ લજ્યારે, ગોપી ધર ધર વાસક સળ્યા રે.
કરે કૃષ્ણને કાજ વિલાપ રે, પામે હરિ વિના અતિ સંતાપ રે;
રોતાં રોમાંચિત તન થાય રે, વેહની વેદના કહી નવ જાય રે.
પામે વેદના તાણે છે પ્રાણ રે, જાણે મારયું મદનપૂરી આણ રે;
બાલે વ્યાકુળ વચન અપાર રે, તેના થાય નહીં નિરંધાર રે.
એવી વ્રજની દશા થઈ વીર રે, ગોપી હરિ વિના સર્વ અધીર રે;
તે ન કૃષ્ણે ધરયું મન લેશ રે, મુકયા તમને દેવા ઉપદેશ રે.
વર્યા ઉરમાં હરિ સાક્ષાત રે, હવે ક્યાં રહે બીજ વાત રે;
મુક્તાનંદના નાથને પાસ રે, ત્યાં જઈ શીખવો અન્ય અભ્યાસરે.

પદ ૨૫ મું.—રાગ સામેરી.

આધા વ્રજના પ્રાણ આધાર, મોહન વનમાળી રે,
અમને છેલ છબીલા સંગ, લાગી દ્રઢ તાળીરે. મો०
એવી અમે અંખળા નહીંરે, ડગમગ મન થઈ જાય;
સો લાંઘણ પડે સિંહને, તોય ધાસ કદી નવ ખાયરે. મો०
મીન જેવી સર્વ માનિની રે, જળ નંદલાલ સુન્નાણ;
આવ્યાની અવધિ કરી, તેણે રહે છે અમારા પ્રાણ. મો०
મહા સુખકારી શામળોરે, શિરપર ધાર્યા સોય;
એ સંગ મન અટકી રહ્યું, બીજ વાત ગમે નહીં કાયરે. મો०

ઉદ્ધવગીતા.

ચાત્રક સરખી ટેકને રે, ધારી વચ્ચા નંદલાલ;
પ્રગટે વિના પરપંચમાં, અમે નહિ થાયે-એ હાલરે. મોં
વાલા વિના વ્રજનાર રે, પલક કલપ સમ થાય;
મુકતાનંદના નાથને, વણ દીઠે તે કેમ રહેવાયરે. મોં

કડવું ૧૦૧ મું.

ગોપી સાંભળી હરિ સંદેશ, જાણ્યો સૌમાં હરિનો આવેશ;
સૌના આતમા કૃષ્ણ મોરારી, સૌથી ન્યારા છે શ્રીગિરિધારી.
એવું જાણી શ્રીહરિનું સ્વરૂપ, સર્વે સમઝીયું મર્મ અનૂપ;
ત્રેહનો તાપ શમ્યો સર્વ જ્યારે, પ્રેમે પૂજ્યા આધવજીને ત્યારે.
પ્રેમે આદ્ધવજી બહુ માસ, કીધો ગોકુળગામ નિવાસ;
હરવા ગોપીનો શોક અપાર, ગાય કૃષ્ણકથા શ્રુતિ સાર.
સૌનો શોક હસ્યો કરી વાત, જેમ આવે મોહન સાક્ષાત;
પ્રેમે હરિગુણ આધવ ગાયે, દિનરજની તે ક્ષણ સમ થાયે.
હરિભક્ત ઉધવ સુખધામ, રહ્યા જેટલા દિન નંદગામ;
જાણ્યા ક્ષણ સમ તે વ્રજવાસી, એવી કૃષ્ણકથા તે પ્રકાશી.
હરિના રમણ તણાં સ્થળ જેહ, ગોપી સહિત ઉદ્ધવ જૂવે તેહ;
જ્યાં જ્યાં કીધો શ્રીકૃષ્ણે વિહાર, ગોપી સમન્નવે કરી પ્યાર.
નીરખી નિર્મળ જમુનાનું વારી, ગિરિગોવર્ધન સુખકારી;
નીરખી વૃંદાવન નવરંગ, સુણે આદ્ધવ સર્વે પ્રસંગ.
નીરખી કંદરા પર્વત કેરી, ગાય ગોપિયું લીલા ધણેરી;
મુકતાનંદ કહે વાલાનો વિહાર, તે તે સ્થળ જણાવે બહુવાર.

કડવું ૧૦૨ મું.

નીરખી કુસુમિત વૃક્ષ ઉદાર, ગાય ઉદ્ધવ હરિગુણ સાર;
આપે વ્રજવનિતાને આનંદ, હરિનું ભજન કરાવે સ્વચંદ.
એમ ઉદ્ધવ વ્રજજન સંગે, ગાય હરિગુણ અધિક ઉમંગે;
દેખી રમણનાં સ્થળ વ્રજનારી, ત્રેહમાં વ્યાકુળ હરિને સંભારી.
થયો અંતર કૃષ્ણ આવેશ, પ્રેમે મગન ન તન સુધ લેશ;
દેખી ગોપીનો પ્રેમ અપાર, વંદે ઉદ્ધવ વારંવાર.
ગોપી અધિક કૃતારથ જાણી, પછે યોલિયા ઉદ્ધવ વાણી;
તન ધારી છે ભૂપર જેહ, ગોપી તુલ્ય નહી કોઈ તેહ.

પરમાત્મા કૃષ્ણ શ્રીરંગ, દ્રઢપ્રીત કરી તેને સંગ;
એવી પ્રીત ધર્યે સર્વ સંત, ધર્યે મુક્ત મુમુક્ષુ પ્રજંત.
અમે ભક્ત ધર્યું એવી પ્રીત, પ્રેમી ભક્ત છે પરમ પુનીત;
અહનન્મ ત્રિવિધ જગ જ્ઞેય, પ્રેમીભક્તથી શ્રેષ્ઠ ન સોય.
જેને અંતરે પ્રેમ ખુમારી, વંદ્યા જ્ઞેય સર્વ વ્રજનારી;
મુક્તાનંદના નાથને પ્યારી, શ્રુતિતુલ્ય એ ગોપકુમારી.

કડવું ૧૦૩ જું.

ક્યાં એ વનચરી નાર ગમાર, વ્યભિચારિણી દુષ્ટ આચાર;
ક્યાં એ કૃષ્ણમાં ભાવ આરૂઢ, શ્રુતિસાર સર્વને એ ગૂઢ.
ભાવે ધશ્વરને ભજે જેહ, અતિ થાય કૃતારથ તેહ;
કરે અમૃતપાન જે કાચ, થાય અમર આરોગી સોય.
ગોપી પામી જે હરિનો પ્રસાદ, સૌને દુર્લભ તે રસ સ્વાદ;
હરિના હિરમાં છે કમળાનો વાસ, તેને એ સુખની ઘણી આસ.
પદ્મ જેવી સુગંધે સુવાસી, સૂર વનિતાએ સુખની છે પ્યાસી;
રમા આદિને દુર્લભ એહ, જેને કાજ દમે બહુ દેહ.
એવો હરિનો પ્રસાદ ઉદાર, અન્ય ક્યાં થકી પામે ગમાર;
રીઝ્યા રાસમાં અંતરજનમી, ગોપી તે સુખ હરિ થકી પામી.
હરિના ભૂજ ધરી કંઠમાં ગોપી, પ્રેમે શામ સંગે રહી ઓપી;
રમ્યાં ગોપી જે હરિ સંગ રાસ, એ છે દુર્લભ અહનિવાસ.
વ્રજનારીનું ભાગ્ય અપાર, જેને રીજ્યા પ્રગટ કિરતાર;
મુક્તાનંદનો નાથ વિહારી, પ્રેમે ભોગવ્યા ભવોભવ હારી.

કડવું ૧૦૪ થું.

વળી બોલિયા ઓધવ વાણી, હિરભાવ અલૌકિક આણી;
વ્રજનારીની પગરજ એહ, વૃંદાવન વિષે પામે છે જેહ.
ત્રણ ગુણ ને વેલી અપાર, તેને મધ્ય હૂં ધરી અવતાર;
વ્રજનાર ચરણરજ સાર, જેમ પામું તે કરવો વિચાર.
તજ્યાં માતપિતા સૂત ભાઈ, તજી કુલ મરજદ સગાઈ;
અતિ દુષ્ટ જનો કરી ભાગ, કીધો હરિ સંગ દ્રઢ અનુરાગ.
કીધો મુકુંદ મોરારીયું પ્યાર, શ્રુતિ બોળે જે વારંવાર;
સાટે વ્રજવધૂ અહનિસ્વરૂપ, હરિની પ્રેમદા પરમ અનૂપ.

ઉદ્ધવગીતા.

હરના ચરણકમળ સુખકારી, સેવે કમળા અચલ વ્રતધારી;
 પ્રેમે સેવે સકળ સૂર વૃંદ, શેષ મહામુનિ જોગી સ્વચ્છંદ.
 રાસ ગોષ્ટીમાં સૌ વ્રજનારી, વ્રેહનો તાપ નિવારવા પ્યારી;
 ધાત્યા તનપર હરિપદ સોય, ભીડી ઉરમાં મગન સર્વ કોય.
 પ્રેમે હરિપદ ઉર ધરી આળી, વ્રેહની વેદના સર્વ તે ટાળી;
 મુક્તાનંદના શ્યામને સંગ, ગોપી પુલી અંગોઅંગ.

પદ ૨૬ મું.—રાગ કાફી.

(ધન્ય વંદાવન વંશીવટની છાછ રે, જાં હરિ યેસતા. એ ઢાળ છે.)
 ધન્ય વ્રજનારી ઓધવજી એમ, જોલે વળી વળી વાણી;
 વરી ગિરિધારી, તે માટે એ અભસ્વરૂપ પ્રમાણી.
 ધન્ય નંદનું વ્રજ ધન્ય સૌ ગોપી, વરી હરિવર કુળ લલ્યા લોપી;
 રહી હરિ ચરણે ચિત્ત આરોપી. ધન્ય૦
 જેને કાન કોડીલે કર સાર્થ, તેના ચરણની રજ વંદુ ધાધ;
 એની કમળાથી કરી હરિ અધિકાધ. ધન્ય૦
 એની હરિગુણ ગીત કથા એવી, કરે પાવન ત્રિભુવનને તેવી;
 એની વાણી સેવે વેદ જેવી. ધન્ય૦
 એ તો મુક્તાનંદનો પ્રભુ પામી, એને ભાંગી અનંત ભવની ખામી;
 ધણી ધન્યા શિરપર બહુનામી. ધન્ય૦

કડવું ૧૦૫ મું.

ઓધવજી એમ ગોપીકાનું, મહાત્મ્ય જાણી અપાર;
 શોક નિવારી સર્વનો, પછે જાવા થયા છે તૈયાર.
 નંદ જશોમતી ગોપ ગોપી, સૌને કરી પરણામ;
 આજ્ઞા માગી સર્વની, જાવાને મધુપૂર ધામ.
 ઓધવ પ્રભુને પાસ જાવા, તૈયાર થયા તતકાળ;
 વ્રજવાસી વીંટી વળ્યાં, નર નારી વૃદ્ધ ને આળ.
 ઓધવજી રથ ઉપરે, જૈ જોડા લૈ હરિ નામ;
 જતા જાણ્યા હરિ કને, થયું ઘેલું ગોકુળ ગામ.
 નદાદિક સૌને ભેટ લાવ્યા, જોલે વચન રસાળ;
 લોચન જળધારા વહે, સાંભર્યા દીનદયાળ.

મુક્તાનંદ.

નંદાદિક કહે મન હમારાં, રેન્ને પ્રભુપદ પાસ;
જલ જપે હરિ નામને, રહે સદા એ અભ્યાસ.
દેહ સદા હરિને નમે, એવો રહેન્ને સરળ સ્વભાવ;
મુક્તાનંદના નાથશું, રહે અચળ ભાવ ઠરાવ.

કડવું ૧૦૬ કું.

નંદાદિક એમ ઓચરયા, સુણો ઓધવ પરમ સુખાણ;
કૃષ્ણ અમારા આતમા, વળી કૃષ્ણ અમારા પ્રાણ.
હરિ ઇચ્છાકરી કર્મ વશ્ય થઇ, જ્યાં જ્યાં ધરિયે દેહ;
ત્યાં અમને શ્રીકૃષ્ણ સાથે, રેન્ને અચળ સ્નેહ.
તીર્થ વ્રત જપ દાનનાં, સુકૃતતાણું ફળ એહ;
પ્રીત વંધે શ્રીકૃષ્ણમાં, અમે માગિયે નીત્ય તેહ.
નંદાદિક સર્વ ગોપ તેણે, કહિ હરિ ભક્તિ ઉદાર;
ઓધવજીને રાજ કરયા, દેખાડી પ્રભુમાં પ્યાર.
ઓધવ અતિ રાજ થયા, જ્ઞેઇ વ્રજવાસીની પ્રીત;
અતિ અલોકીક સર્વથી, જાણી ગોકુલ ગામની રીત.
નંદાદિક વ્રજવાસીને, કરી વંદન વારંવાર;
ઓધવજી સથુરાં ગયા, જ્યાં રાજવ અખિલ આધાર.
પ્રેમે કરી પ્રણામ હરિને, ઓધવ પરમ સુખાણ;
મુક્તાનંદના નાથ આગળ, કીધાં વ્રજનાં વખાણ.

કડવું ૧૦૭ મું.

ઓધવજી અતિ આદરે, કર્યું રાજને પરણામ;
વંદન કરી વસુદેવને, પછે વંદા શ્રીખળરામ.
ભેટ ધરિ નૃપ આગળે, પછે આવ્યા શ્રીહરિ પાસ;
ક્ષેમ કહો ગોકુળતાણું, એમ પૂછ્યું હરિ અવિનાસ.
તારે તે ઓધવ ઓચરયા, સુણો શ્યામસુંદર જદુરાય;
ગોપીજનના પ્રેમને, પ્રભુ કેતાં શેષ લગ્નય.
એક મુખે એ પ્રેમનું, કેમ થાય જંથારથ રૂપ;
દીડી મેં વ્રજનારીની, પ્રભુ ભક્તિ પરમ અનૂપ.
દાસ તમારા ગોપી સરખા, ન દીઠા પ્રભુ કાય;
મુને જે વ્રજમાં મોકલ્યો, તે મેં કીધો અનુગ્રહ સાયં.

ઉદ્ધવગીતા.

તમ વિના વ્રજસુંદરીને, અન્ય નથી આધાર;
રૂપ તમારે રાગિયું, સર્વ તજી કુટુંબ પંરીવાર.
પતિભાવે કસ્યો પ્રેમદા, તમ સંગ અચળ સનેહ;
મુક્તાનંદના નાથજી, અતિ કૃતારથ થઇ એહ.

કડવું ૧૦૮ મું.

આધવજી એમ ગોપીકાનાં, કીધાં અધિક વખાણ;
શ્યામ સુંદર તેને સાંભળી, હરિ હસ્યા પરમ મુગ્ધાણ.
ઉદ્ધવગીતા આદરે કરી, સુણે સુણાવે જોહ;
કમળલોચન કૃષ્ણની, દઢભક્તિ પામે તેહ.
પ્રેમ અચળ વ્રજનારીને, પ્રભુ સંગ અનંત અપાર;
પદે પદે આ ગ્રંથમાં, વર્ણવ્યો વારંવાર.
રસિકરાય શ્રીકૃષ્ણમાં, દઢ પ્રીત ધરજો જોહ;
તે આ ગ્રંથમાં આદરે કરી, રાખે અચળ સનેહ.
ઉદ્ધવગીતા આદરે કરી, ભણે ભણાવે ગાય;
નેહ વધે નંદલાલશું, તેના કામાદિક રીપૂ જાય.
એક સો ઉપર આઠ કડવાં, સત્તાવીશ પદ સાર;
દામ અમુલ્ય અઠોત્તરી, હરિભક્તનો શણગાર.
સંવત અઢાર ને એસીયો, કૃષ્ણ પક્ષ શ્રાવણ માસ;
અષ્ટમી બુધ વાસરે, થયો પૂરણ ગ્રંથ પ્રકાશ.
દુર્ગપત્તન કરી શુભ, ગીતા અર્થ ગંભીર;
ગાય શિખે જે પ્રેમશું, તેને રીઝે શ્રીખળવીર.
ઉદ્ધવગીતા જે સુણે, સદ્ગ્રંથ કેરું સાર;
મુક્તાનંદ તે પ્રેમી થઇને, પામે ભવજળ પર,

પદ ૨૭ મું.—રાગ ધોળ.

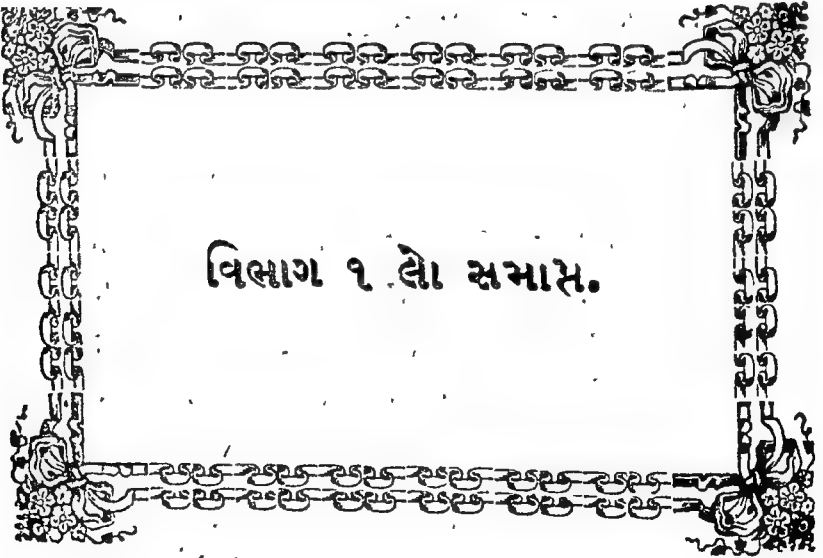
ભક્તિ જોઇને વ્રજનારીની, ઉદ્ધવજી હરખ અપાર રે;
પ્રેમ અચળ જે શ્રીકૃષ્ણમાં, એ છે સર્વ ગ્રંથનું સાર રે. ભ૦
નવધા ભક્તિ છે સર્વ ગ્રંથમાં, એકુટીમાં નવ નવ અગ રે;
એકયાસી સ્વરૂપે એ ભક્તિ થઇ, માંહો માંહી પામીને પ્રસંગ રે. ભ૦
પ્રેમભક્તિ છે એથી વસમી, નવધાથી ન્યારું તેનું રૂપ રે;
વ્રજની નારીમાં તે વ્યાપી રહી, તે માટે એ ગોપીકા અનૂપ રે. ભ૦

પ્રગટ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણનું, તેમાં જોણે બાંધી દૃઢ પ્રીત રે;
 તેને નથી કાંઈ કરવું રહ્યું, પ્રેમીજન પરમ પુનીત રે. ભ૦
 તન મન અરપી શ્રીકૃષ્ણને, જગ જિતી વ્રજ કેરી નાર રે;
 મુક્તાનંદ કહે સર્વ ગોપીકા, પોતી ક્ષર અક્ષરને પાર રે. ભ૦

~~~~~

ઉદ્ભવગીતા સંપૂર્ણ.

~~~~~

વિભાગ ૧ લો સમાપ્ત.

બૃહત્ કાવ્ય દોહન.

વિભાગ બીજો.

ભા લા ગુ.

નરસિંહ મહેતાનો સમકાલીન કવિ ભાલણુ છે, તથાપિ
એની ભાષા વગેરે નરસિંહ મહેતાથી ઘણી જૂદી છે.

શિવ ભીલડી સંવાદ.

પ્રથમે ગણપતિ વરણુવું, જેના જશ છે પ્રૌઢ;
સૂરરાય સેવે સદા, દેવતા તેત્રીસ કોડ.
વામાંગે ફરસી ધરી, કરે મોદીક આહાર;
લક્ષ લાભ સૂત જેહના, શુદ્ધ શુદ્ધ ઘેર નાર.
શિવ સેવતાં શોભિયે, ત્રિલોકે વિક્ષાત;
માત ભવાની મયા કરો, શ્રીશંભુ મુજ તાત.
શિવ ઉમિયાને તણ કરી, તપ સાધ્યું જૈ વંન;
આઘ ધશને અનુભવી, સ્થીર રાખ્યું જૈ મંન.
પાંચે ઇંદ્રિ વશ કરી, ખેડા આસન વાળી;
સંપ્રષ્ટ નેત્ર શંભુએ કર્યાં, ધ્યાનની લાગી તાળી.

પ્રજ્વળ તપ જે ઈશનું, બ્રહ્મા વેદ વખાણે;
 ઈંદ્ર વિરચી વરમ કરી, કારણ કે નવ જાણે.
 અગમ ઉત્તમ જે ઈશનું, ઉમયા હુતાં કૈલાશ;
 ત્યાં આવ્યા નારદ ઋષિ, ઉમયા કેરી પાસ.
 અર્ધ પાદ પૂજા કરી, ઉમયાજી લાગ્યાં પાયે;
 દીન જાણી દયા કરી, આવ્યા ઋષિ રાયે.

નારદ—ખેમ કુશલ ઋષિયે પુછીયું, ઉમયા કહાં છે ઇશ;
 પાર્વતી—ઉમયા કહે શિવ તપ ગયા, ભુમિ ધરીયુંજી શિશ.

નારદ—નારદ કહે ગિરિજા સુણો, તમને ગયાજી વાહી;
 જટા મધ્ય ગ્રીલી જાહ્નવિ, તપ શાનુરે બાધ.
 ભાવે ભજે છે જોહને, તે તો સૌ કે જાણે;
 અહો દિવસ કોડા કરે, તું તો દિવસ ન જાણે.
 પુણ્ય પવિત્ર જલ ઝાલવી, ગંગા પાતિક ટાળે;
 મન માન્યું મહાદેવનું, તે તું સામું શાનું ભાળે.
 અતિ મનોહર માનુની, મન મોહ ઉપજાવે;
 શંભુ વન કીડા કરે, તે ઘેર શાને આવે.
 એક વાર કૈલાસમાં, બેઠા શ્રી ત્રિપુરારી;
 તપ મેં પૂછ્યું તે સમે, બહાલી કવણ છે નારી.
 તારે ત્યાં કહું હવું, મુજને વહાલી ગંગ;
 સ્પર્શ કરવું નહિ ગમે, પારવતીકરે અંગ.
 એ દૃષ્ટાંત મળ્યું સહિ, મન જોતાંજી આજ;
 દુહાણુ તું માને રખે, કહું છું તુજના કાજ.
 એવું કહી નારદ ગયા, તારે માંડ્યોજી ખેદ;
 સત્ય જોવા મહાદેવનું, ભલો કીધોજી ભેદ.
 ભીલડીનો વેશ લેઈ કરી, હું તો જાહ્નવ વન;
 ધિરજ જોવા જુગદીશની, વીમાસુંજી મન.
 એવું કહીને સુંદરી, માંડ્યો છે શણગાર;
 પ્રિત્ય વસા વનફલ પહેરી, ગુંજ્યા મણિના હાર.
 બાહ્ય બાજુબંધ બેરખા, શોભિત કંકણ ગાળે;
 આશુવટ પાયે. વીછુડા, ભક્ષા હંદે વાજે.

શિવ ભીલડી સંવાદ.

શિર ઓળિ સિંદૂરે ભરુ, ભર્યું કાળલ આંખ;
કાય અરિસા કર ધરી, સુતી હાલેજી મુખ.
સોવણુ ઝાલ પીતલ તણી, કર મુદ્રિકા ધાલી;
તેજ આણી ત્રણ લોકનું, ચતુરા વનમાં ચાલી.
પાયે નેપુર અતિ શોભતાં, ધૂધરડી બહુ ધમકે;
શંકર પાસે આવતાં, ચાલંતી અતિ ઠમકે.
નંચણા તણા ચાળા માંહે, ભેંતી ત્યાં જુગતંબે;
ઈંદ્રપુદ્રીની સુંદરી, મોહિ સ્વર્ગે થંભે.
સુરપતિ બ્રહ્મા સાંભળે, ભાળે તેત્રીસ કોડ;
ધન્ય ધન્ય અંત્રીક્ષથી, વાત કરે કર ભેડ.
નાટારંભ માંડ્યો રંગશું, ઉમિઆજી આણુંદે;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, સૌ મોહ્યાં અતિ છંદે.
મણિધર મોહ્યા મહિ સ્થળે, રહ્યો મસ્તક ડોલે;
શુન્યરે શબ્દ પંખી થયાં, મુખથી નવ બોલે.
શંભુ પાસે આવીને, વળી પાછી ફરતી;
તાન માન રંગા રંગશું, ત્રિપુરારિનું મન હરતી.
મોહિની રૂપે કામિની, દીડી જણી વાર;
મુછાંગત શંભુ હવા, સ્થંભ્યો શ્વાસ તે ઠાર.
આસવાસ કરી પ્રેમદા, આળખ્યો રાગ મહાર;
કોમળ કર જાણ્યો કામિની, જગ્યા શ્રીત્રિપુરાર.
પાંચે બાણ ભેદ્યાં તદા, મોહ્યા કામ્યની સારી;
શિવની સંઘાથે છળ કરી, રામા આણી પ્રધ નારી.

શિવ-તારે શંભુ કહે સુણ સુંદરી, તું આવી કવણ કાળ;
સફળ કરો મુને પ્રેમદા, ભભે મુજને આજ.
દેવી કે દેવાંગના, ઈંદ્ર કે ઈંદ્રાણી;
રમા કે ઉર્વશિ, કહો છો સાચી વાણી.
કોણુ સ્થાનક છે તાહરું, કવણુ તજ ભરથાર;
શિવ વાણી વદી રહ્યા, પછે બોલી તે નાર.

પાર્વતી-ભીલ ભરથાર છે માહરો, તે તો શંભુ સમાન;
આદ્ય અંત કો જાણે નહિ, તું તો સાચું જાણું.

મહા બળિઓ તે તહાં છે, કે નહીં સમ તોલે;
તે તણી છજી કામિની, વિચારીને જોલે.

શિવ-શંકર મુખ જોલ્યા તદા, જોને વાત વિચારી;
મુજ આગળ બળ ભીલનું, શું વખાણે નારી.
અણ ગણ્યાં મસ્તક હણ્યાં; જિત્યો મેં ત્રિપુરાર;
અનેક દૈત બીજા હણ્યા, તે તો કર્યા સંહાર.
હું તો બાળીને પ્રત્યે કરું, કહે તો સહસ્ર વિડારું;
પિનાક તણે ત્રાશે પડે, કહે તો ત્રિશૂલે મારું.
ભીલ મલં ભમતા ફરે, કરે વન ફલાહાર;
રાજ્ય જોગ્ય તું કામિની, જાજે મૂજ દાર.
નહિ સ્વર્ગપુરિ બ્રહ્માસને, વૈકુંઠે એક કમળા;
ત્રૈલોકે નથી સુંદરી, તેવી છું તું અબળા.
રવી શશી જે તપે તેજથી, દીસે ઝાક ઝમાળ;
ભીલ તણી સુણી સુંદરી, ઉઠી મુજને જવાળ.

પાર્વતી-અરે વેગજો રહેજે જોગટા, અડકિશ મા મુજને;
પ્રતિપ્રત મુજનું ભાંગશે, સાચું કહું છું તુજને.
તું ધરડો થૈ લાજે નહિ, મુખ જોલતો એમ;
હું છું ફૂલવંતી સુંદરી, તોશું જોલુંજ કેમ.
તું તો વૃદ્ધ થૈ તપ આચરે, આવીને આ વન;
પણ સ્ત્રીને દેખી તન તારું, સ્થિર નવ રહે મન.
તું બલિચારીશું જોલતાં, મુજને આવે લાજ;
તું તો ફરે વનમાં રહ્યો, મારે ઘેર છે કાજ.
જ્યવું કહીને માનિની, કરે નેત્ર ચાળા અનેક;
તે દેખીને શિવ તણું, મન સાલે છે વિશેક.
તુજકર કરીને નીસરી, ભીલડી તે તેણી વાર;
અંગ અતિશે મોડતી, ચાલી તે નિરધાર.
પાછળથી જઈ શંભૂએ, કર સાહી રાખી નારી;

શિવ-ઉભી રહેરે કામ્યની, ક્યાં જાય છે આ વારી.
હું ધરા તું ધશ્વરી, મળી સરખી જોડ;
ધન આણી ફળેરનું, પો'ચાહું તુજનાં કોડ.

શિવ ભીલડી સંવાદ.

તે માટે સુખ સુંદરી, આપણુ જ્યે કૈલાસ;
સેવા કરશે તાહરી, મારે છે બે દાસ.
ભીલનું સુખ શું ભોગવે, જ્ઞેને મન વિચારી;
સેવક થૈ સેવા કરું, હું આગનાકારી.
સિદ્ધિ સંપત્તિ છે અતિ ઘણી, તે તો તારી જાણુ;
હું વશ વરતીશ તાહરે, માન મન નિરવાણુ.
એક મુક્તામણિ હાર છે, તે તુજને આપું;
ભિમિયાથી અદકી કરું, વેગે લૈને થાપું.
પલંગ સુખ છે અતિનવા, ત્યાં બેસી રહેજ્ઞે;
કામ કાજ જે ઉપજે, આવી મુજને કહેજ્ઞે.
અહો દિવસ કાડા કરો, મન ગમે તે રંગે;
તેથી સુખ પામીશ ત્યાં, ભીલડાં કેરે સંગે.
આ વનમાં વ્યાઘસંગ છે, વાસ રૂડો નહિ વાસી;
મેરુ તણે મસ્તકે રહીએ, જવું સ્થાનક કાશી.

પાર્વતી—ત્યારે ભીલડી વાણી આચરી, સાંભળ બલિચારી;
ત્યાં આવીને શું કરું, તાહારે છે બે નારી.
લાલ શો ઘેર સોક બે, વળી આવી કરણી.
શ્વેત થયો નખશીખ લગી, હજુ દિસે છે તરુણી.
ગિરિરે સુતા ગિરિજા સતી, તે તો ધરી અરધાંગ;
વૃંદા વલ્લભ કૃષ્ણને, તેમ તૂજને ગંગ.

શિવ—તું કહે તો તેને તબું, કાણુંએ ન વિલંબ લાવું;
દેવ સહુ દેખતાં, અધરા સમ ખાઈ.

પાર્વતી—હું કેમ કહું જે તેને તબે, જિહ્વા શતખંડ થાય;
અખળાને ઉવેખતાં, ભૂમિ રસાતલ જાય.
પરણીને જે પરહરે, તેનું મોહું પાપ;
નીરગમ નરકે. પડે, વિચારોને આપ.

શિવ—શંકર કહે રે કામ્યની, સાંભળ ને કહું મર્મ;
આ જુગમાંહે એવા ઘણા, ક્યાં ગયાં છે કર્મ.
આગે રામે જનકી, મેલ્યાં વન્ન વિસારી;
શ્રાપીને શલ્યા કરી; ગૌતમને ઘેર નારી.

તૈષદ ક્રેરો ભૂપતિ, તજ દમયંતી વનં;
પાપે ન હોય તેહને, જો જો વિમાસી મન.
શિવે તો નારી તજ, હિત માત ને તાત;
તુજ ક્રેરે કારણે, ખેને તબું હું સાક્ષાત.

પાર્વતી-ઉમયા ગંગને પરહરિ, રહેશે અમ પાસ;
માન અપમાન પામશે, તો થાશે ઉપહાસ.

શિવ-કામ બાળી પ્રલે કરું, જુવો વિચારી નારી;
શંકર જોળા પાથરે, નારી કરે નકારી.
પછે પ્રગટ પાર્વતી થયાં, જગ્યા છે ત્રિપુરારી;
વસ્ત્ર લઇ આહું ધર્યું, રહ્યાં તે ધુધટ વાળી.
ઉમયા હસ્યાં મહાદેવશું, દેધ કરમાં તાળા;
શિવ સનમુખ જોઇ રહ્યાં, નયણાં નીચાં ઢાળી.
તપ જાણ્યું ત્રિભુવન ધણી, ચાલોને ઘેર જૈયે;
કામ રૂપ જે કામ્યની, કહે તે જોલ સહિએ.
સુર સાહેર પારાશર ઋષિ, શશિ સરખો જાણ;
એ વિપત્તિ એવા ઘણા, માર્યાં છે મોહ બાળ.
દિન વચન ઉમિયાજી કહે, હું તો માગુંજી માન;
ગૃહસ્થ તણાં સુખ ભોગવો, શું જાણુંજી રાન.
તે માટે ઉઠા જૈયે, ચાલો શ્રીકૈલાસ.
ખાન પાન નાનાં ભોગવો, કરો લીલા વિલાસ;
શંકર એવું સાંભળી, ઉઠીઆ તતખેવ.
પુષ્પવૃષ્ટિ સુરપતિ કરે, અંત્રિક્ષથી દેવ.
ગિરિ કૈલાસે આવિયાં, ઉમિયાજી ને ધશ;
ગિરિજા કહે છે સ્વામી મહારા, રખે ધરતા રીશ.
શિવ ને શક્તિ એક છે, જુવો મન વિચાર;
એવું સાંભળી શિવ હસ્યા, વરત્યો જેજેકાર.
હર સંવાદ પૂરો થયો, જે શીખે ને ગાય;
સુખ પામે સંસારમાં, અંત્યે વૈકુંઠ જાય.
એક મને સાંભળે, તેની પહોંચે આશ;
ભાલણુને પ્રભુ રાખજો, નીત્યે ચરણની પાસ.

ગોપી ગોવિન્દનો સંવાદ.

પદ ૧ બું.

એણી વાટે ન જઈયે બાધ, નદકુંવર રહે છે-ટેક.
અંસીઅટની વાટમાં એણે, માંડી છે અંધાધ;
કંસરાયને મન ન આણે, બળીયા છે બે ભાધ. એણી વાટે.
ગોવરધન ગિરિધારી માટે, વાધી તેની વડાધ;
રાધા સરખી રૂપે રૂડી છે, બ્રીજની ચતૂરાધ. એણી વાટે.
ચાલોની આપણ સઘળાં જઈયે, જમનાજીને ધાટ;
ભાલણ પ્રભુ રુધનાથજીનો, ભેંધયે જઈને ઠાઠ. એણી વાટે.

પદ ૨ બું.

દુધ પીયો જવા દો અમને, શાને રોકો છો વન;
એકલડી વન કેમ રહું, ધ્રુજે મારું તન-દુધ પીયો-ટેક.
કુમળી આંગળી મરડાશે, મુકોની મારો હાથ;
હું આવી આગળ થકી, પુઠે આવે સૈયર સાથ. દુધં
દિવસે પરણ્યા પીયુ સાથે, 'હેલાં રહું' નવ જાય;
નંદજીના સમ અળગો રહે તે, પરશું કેમ જોલાય. દુધં
પિયુ મારો ચતુર નથી તે, શું જાણે ભોગની રીત.
તેણે હું પ્રીછું નહીં જે, પુરુષ કેવી પ્રીત. દુધં
જે રસ જેણે આખ્યો નહીં રે, તે શું જાણે તેહ;
નેન નચાવો છો ધણાં, હું પ્રીછું નહીં કંઈ તેહ. દુધં
તમ સરખી હોય તેને વાહો, મુકોની મારો હાથ;
બાળપણે એવું કરો જે, આગળ વાઘે લાજ. દુધં
કાલ પિતા પરણાવશે, ઉત્તમ સુંદર નાર;
પરથી ઘર વસે નહીં એ, વેદતાણો વહેવાર. દુધં
સુખ ટળે શરીરનું જો, કોઈયું લાગે મન;
ચિતવ્યું તો નવ પામીએ, અતિ દોહિલા દુરીજન. દુધં
ચતુર હશે તે જાણશે, ચતુરાઈની પેર;
મેં મન તમારું આગખ્યું, અવસરે આવજો ઘેર. દુધં
મારગમાં ન જોલાવીએ, આવતા દેખે લોક;
ભાલણ પ્રભુ રુધનાથજી, જુઠાં આગ ચહડાવા શોક. દુધં

પદ ૩ બું.

જાઓ નંદના ગોવાળીયા, તું શેતું માગે દાણ;
 જે તું આવે દુકડો તો, કંસરાયની આણ. જાઓ.—ટેક
 ગેર જઈ પુછ માતનેરે, છાશ વેચંતી કાલ;
 દાણી થઈ વનમાં રહ્યો, કોની શીખ્યો તું ચાલ. જાઓ.
 પાંપણ ઉપેર પાધડી ને, અણીવાળાં લોચન;
 કરમાં કાળી કાંબલી કાં, વઢે મોઠાં વચન. જાઓ.
 અંગ મા મોડીશ આવડું તું, રાખજે તારો ભાર;
 ચંચળ ચાળા શા કરાં, હું તે વાળી નહીં નાર. જાઓ.
 મેં તુંને નિરમળ સાંભળ્યોરે, વસંત વ્રંદાવન;
 ભરમે ભોળી ના જાણતો, અતિ કઠણ છે મારું મન. જાઓ.
 પાધરે મારગે ચાલીએરે, ગોવાળીયાની સાથ;
 છેલપણું નવ કીજીએ, ભાલણ પ્રભુ રુધનાથ. જાઓ.

પદ ૪ થું.

ઉભી રહેરે આહીરડી, તું યોલતી વાંકા યોલ;
 તારી આંખડીને મેં આજખીરે, અવર નહી કોની તોલ. ઉભી રહે.
 મારગે છોડી અંબોડલોરે, હીંડતી મોડા મોડ;
 સામું જોઈને ચાલીએ પંથ, આવડો શાનો શોર. ઉભી રહે.
 સતી ન સામું ભાળીએરે, નીચું જોઈને ચાલ;
 પરપુરુષથી વેગળી રહે તેની, આંખડીમાં નહિ માલ. ઉભી રહે.
 દાણ લાગે આ ઠામનું, અહીં નથી કંસનો લાગ;
 વણુ પ્રીછે આવે નહીં, આવે તો મારો લાગ. ઉભી રહે.
 આવતાં આવી કામિની, હું જે માગું તે આપ;
 ભાલણ પ્રભુ રુધનાથજીને, અંતર આણી થાપ. ઉભી રહે.

પદ ૫ મું.

આરા આવરે આહીરડા, મેં જાત તારી જાણી—ટેક.
 જુલમ કરાં છાં જોરાવરે, કંસરાયને કહીશું;
 નીતઉડીને દુખડાં છાં તારું, ગોકુળ મુકીને જઈશું. આરા આવરે.
 અમે દાણી નંદરાયનારે, મન માને તે લઈશું;
 કહેજે તારા કંસરાયને, અમે ઉત્તર દઈશું. આરા આવરે.

ગાંધી ગોવિન્દનો સંવાદ.

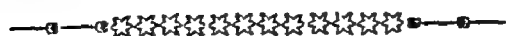
તું સરખા મારે ઘેર ધણારે, ગાયને પાચે પાણી;
તારું જોલ્યું સાંખું હું નો, નંદનો કુંવર જાણી. ઝોરા આવરે.
ચાલની સિધે મારગ ગોપી, ગોવળીયાની સાથ;
લટપટપણું નવ કિણ્યે, ભાલણુ પ્રભુ રુધનાથ. ઝોરા આવરે.

५६ ५ ३३.

ભીખુભાંનકેરી જેટી, રાધા છે મારું નામ;
દધીતણે જે ખપ કરે તો, આવજે ગોકુળ ગામ. ભીખુ.
લંપટ સંપટ નાથજીરે, કપડીયાળા કહાન;
દધીતણું જે દાણ લેશે તો, ઇંસને થાશે જાણુ. ભીખુ.
વ્રંદાવનની વાટમાં તમે, શાને રોકે ધાટ;
તારી માતા તો આવડું મોટું, લેતી મહીનું માટ. ભીખુ.
રાધા તો દાણ ન આપેરે, તમારું શું જોર;
પિતા મારો જે જાણુશે તો, કરશે પાંધરા દોર. ભીખુ.
સિંધલે મારગ આલીંગેરે, ગોવાળીયાની સાથ;
છેલપણું નવ ટીજ્યે, ભાલણ પ્રભુ રુદ્રનાથ. ભીખુ.

૫૬ ૭ મું.

જખીલા નંદનારે, તારી ચાલનો ચટકો જો; જખીલા.
 છોરા આહીરનારે, તારા મુખનો મટકો જો. જખીલા.
 ચાલનો ચટકો મુખેનો મટકો, મોહિની નાંખે ચેમ; જખીલા.
 કાળી તારી કાંપલીમાં, કામણ દીસે છે કેમ. જખીલા.
 ચટકો તારી ચાલનો, પાવડીએ કુંગર કોર; જખીલા.
 છુમક છુમક ધુધર વાળે, નેનમાં નાચે મોર. જખીલા.
 તાણીને આંધે પાવડીરે, ઢળકતો મુકે તોર; જખીલા.
 શેરીએ લડયડતો હીડે, મોરલી ધનધોર. જખીલા.
 મુખ દેખડાવીને ઘેલાં કીધાં, જાણે હવેરાં ઢોર; જખીલા.
 ભાલણ પ્રભુ રુધનાથજી મારા, ખીતલડાના ચોર. જખીલા.

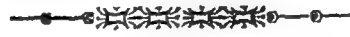
વદલલ ભટ.

એ કવિએ ગુજરાતી કવિતામાં પહેલા ગરબા
ગરબી દાખલ કીધાં છે.

શણુગારનો ગરબો.

પ્રથમ પાર્વતીના પુત્રને, પાપે નમું રે લોલ;
દીન જાણિ વાણિ દીજીએ, કહું સમું રે લોલ.
સરસ્વતી તણાં ચરણ, પ્રતાપથી રે લોલ;
નવે નીધ રીધ સીધ, આપો આપથી રે લોલ.
કરું ગાન ધરું ધ્યાન, બહુચરાતાણું રે લોલ;
કરો સાર વાર વાર શું, કહું ધણું રે લોલ.
આજ બહુચરાજિ માત, ગરબે રમે રે લોલ;
સૂર નર મુનિવરે, સર્વને ગમે રે લોલ.
માજી રૂપ રાધિકાથકી, ધણું બણી રે લોલ;
કોટિ કામ શશિ સૂર્યની, છખી હણી રે લોલ.
રાત રોહિણી રત્નાદે, આદિ સુંદરી રે લોલ;
પલક પલવટે ઉમા રમા, પુરંદરી રે લોલ.
વેણુ વાસુકી સરીખી, શિશ રાજની રે લોલ;
શુદ્ધ ધંત ગોકુળા ને, મધ્ય ગાજતી રે લોલ.
ભરી માંગ મૂગતા તે, મહા મૂલ્યની રે લોલ;
રાજે રાંખડી રૂડી તે, રંતન તુલ્યની રે લોલ.
કુલી ખેટલી સેથો ભર્યો, સમો પજો રે લોલ;
આક ચમરીશું ચોટલો, કટી અજો રે લોલ.
સ્વરણ સિંદૂર આકાર, સર્વ સીપના રે લોલ;
સોજ શોભિતા શણુગાર, સર્વ નીપના રે લોલ.

શણગારનો ગરબો.

કાને વાળિયો જડાવ, ઝાલ ઝુમખા રે લોલ;
 જોતિ મોતિયે પરોવ્યાં, લુંખે લુંખખા રે લોલ.
 સોના સાંકળી સરી, શિક્કા-જડામણી રે લોલ;
 કાર તોરણ મોતિની, દિસે દામણી રે લોલ.
 તેજ શું કહું તાટંકતણે, લોલકેરે લોલ;
 કળાપુલ જઝ્યાં નંગ, તે અમૂલકેરે લોલ.
 અર્ધચંદ્રમાં કપોળ, શું કહું કથીરે લોલ;
 ચૌદ ભુવનમાંડી બહુચરા, સમું નથીરે લોલ.
 લાલ લાલ આડ કુમકુમની, રાતડીરે લોલ;
 તપે ટીલડી કહી ન જાયે, વાતડીરે લોલ.
 ત્રિપટ્ટી મધ્યે સિંદૂરની, બીંદી કરીરે લોલ;
 ચોખ્ખા ચોખલા કપોળ, લોલશું ભરીરે લોલ.
 ભુકુટી કમાન કાન, કારશું અડીરે લોલ;
 કીર નાસિકા વિદેહિ, કરે તે ઘડીરે લોલ.
 આંખ ઉપમાને નાવે, કાપ પલવટેરે લોલ;
 વરણ વરણતું જે અન્ય, ઉપમા ઘટેરે લોલ.
 પદ્મ દીપક તારાના, તેજ ત્યાં ગળ્યારે લોલ;
 મીન ખંજન મૃગ માન, મૂકિને પળ્યારે લોલ.
 લક્ષ લક્ષ કાંતિ તિલકની, લીલા જીવેરે લોલ;
 ગોરા ગાલમાં ત્રિલોક મોહ્યાં, તાજીવેરે લોલ.
 મોહરૂપ ધર્યું બહુચરાજિ, બાળિયેરે લોલ;
 ગ્રહ ચાર રહ્યા વેરસની, વાળિયેરે લોલ.
 ગુરુ હેમ લાલ ભોમ, ભૃગુ મુક્તમારે લોલ;
 શની કીકિયે જોતાં, જણાય જીવતમારે લોલ.
 અધર ઝિંખ કે પ્રવાળ, લાલમાં મળીરે લોલ;
 દંતપંક્તિ જીવિત દાડમ, કેરી કળીરે લોલ.
 ચળકે ચૂનિયો જડાવ, ભાવ રેખમારે લોલ;
 વદન નિરખતાં ન આવે, મીન મેખમારે લોલ.
 હાવ ભાવશું કટાક્ષ, નેન સેનનુંરે લોલ;
 ચિત્તુક ચારુ વીચ ઈંદુ, ઝિંદુ મેનનુંરે લોલ.

કંઠ કોકિલા કપોત, ભેત પોતનીરે લોલ;
 ભાતુ ભુક્તિને પ્રમાણુ, તે ઉઘોતનીરે લોલ.
 કોટે ચીનમાળા ચંપકળી, ચમકતીરે લોલ;
 ઘણી ધૂધરી અરીસે, દિસે ધમકતીરે લોલ.
 ગળે ધરેણું થયાં ઘણું, ધચુંબલેરે લોલ;
 કનક સાંકળી તુશી દોરે, ને ઝૂમણેરે લોલ.
 હિરા સાંકળી પોશીની, સેર ચારનીરે લોલ;
 મુક્તામાળા તે એકાવળના, હારનીરે લોલ.
 જે હમેલમાં હિરાના, ઝમકારડારે લોલ;
 પારિજાતક મંદારકેરા, હારડારે લોલ.
 બાહુ-દંડ ભુગમ સુંદ, સરખા સહીરે લોલ;
 હાથ હાથની હાથેળિયે, મથ્યાં મહીરે લોલ.
 અતિ અદ્ભુત અંગૂઠા, સંગ આંગળીરે લોલ;
 અનૂમાનમાં આવે તે, મગની પ્રળીરે લોલ.
 વીશ નખ રાત દીવસે, તારા તપેરે લોલ;
 અન્ય ઉપમાનો અર્થ, વ્યર્થમાં ખપેરે લોલ.
 બાંહે બાબુબંધ બેરખા ને, ફૂમતારે લોલ;
 બાંધ્યા બાદલા બન્યા રહ્યા, ઝૂમતારે લોલ.
 પાણુ ચૂડલો પ્રમાણુ, ચતુર રગનોરે લોલ;
 અતિ અરુણુ તરુણુ દંત, તે મતંગનોરે લોલ.
 બાહુ કોરમાં જડાવ, લાલ લંકણીરે લોલ;
 મધ્ય માણેક હિરાના, હાથ કેકણીરે લોલ.
 હાથે પોંચિયો જવાળી, ભાળિ કેંગણીરે લોલ;
 છલા છાપ આરશી, અતિ સુચગનીરે લોલ.
 ઊર આપતું રસાળ, તે વિશાળનુંરે લોલ;
 કમળ કોશકુચ અગ્રમાં, મરાળશુંરે લોલ.
 કેચુકી કનક તાર, હારશું બનીરે લોલ;
 ચુવા ચંદન ચરચીત, શોભે શોભતીરે લોલ.
 લેલો લાલનો પેયો તે, રંગ જૂજવેરે લોલ;
 કસળ કોર જેર સાળુ, કશુંજે ચુવેરે લોલ.

પેટ પોયણી. પ્રમાણુ, ક્ષીણુ લહેકણીરે લોલ;
 સજી મેખળા રસાળ, કશી કિંકણીરે લોલ.
 ઉદર ઉપર તે ત્રીવળી, વળી રહીરે લોલ;
 ગિરિશ્વેત દેહ મધ્ય, ત્રિવેણી વહીરે લોલ.
 નાભિ કામળ કૂવો, કયો સુમારનારે લોલ;
 ભયો વારિ તે અમૃટ, ઇંદુસારનારે લોલ.
 કંઠ હેઠ હેડ વાંસો તે, એકત્ર છેરે લોલ;
 અઘો મૂખનું અખંડ, કેળ પત્ર છેરે લોલ.
 કટિ કેસરી હરી, નિતંબ દળીરે લોલ;
 જંઘા જુગમ તે અઘો મુખે, છે કદળીરે લોલ.
 ચારુ ચરણામાં ચિત્ર લખ્યાં, ચોદશારે લોલ;
 પગ આંગળાં વળ્યાં, ચંપા કળી જશારે લોલ.
 ભરી જવક કટોરિ હેમ, નાનિયોરે લોલ;
 ઇંદુ બિમ્બને આકારે, એડિ પાનિયોરે લોલ.
 જેહર લંઘર તોડાલે, ધૂધરી તજેરે લોલ;
 પાગે નેપુર ને વીછુવે, મુનિ અજેરે લોલ.
 નયણે કાજળ સાર્યાં તે, કુમકુમ રાજશુંરે લોલ;
 મંદ હાસ્ય કરે મુખ ભર્યાં, તંબોળશુંરે લોલ.
 ઠરી ઠાઠ આઠ આઠ, સખી સંગમારે લોલ;
 બાળી બહુચરા કલોલ, કરે રંગમારે લોલ.
 કરે ગાન તાન પાન—પાત્ર હાથમારે લોલ;
 રમે રમક ઝમક ઠમક, સખી સાથમારે લોલ.
 દંત ધૂધટ ગ્રહી રહી, રસાળિયોરે લોલ;
 એક એકથી લે હાથોહાથ, તાળિયોરે લોલ,
 કેશ—પાસ કશી વાળિયા, અંખોડલારે લોલ;
 ફેર ફૂદડી ફેરે ને લે, હંખોડલારે લોલ.
 એ અચંડ ખેલ ખેલે, બાળિ બહુચરીરે લોલ;
 તણે દેવ લેછે વારણાં, ફરી ફરીરે લોલ.
 વિજળુ વાંસળી વગાડે, શબ્દ નાદશુંરે લોલ;
 ડાક પ્રગાડે મહાદેવ, મરજદશુંરે લોલ.

ધરી પાણિ પોથિયો, તે મહા મૂનમરિ લોલ;
 બ્રહ્મા વેદ ભણે મૂખ, ચારે ધૂનમરિ લોલ.
 પુષ્પ ચંદન વરસાવે, વળી દેવતારે લોલ;
 અઠ્યાશી-સહસ્ર ઋષિ, ચરણ સેવતારે લોલ.
 ગિરિશ્વેત તજી સેવક, કાળે ધરીરે લોલ;
 કળિ કાળમાં ચુંવાળમાં, આવી વસીરે લોલ.
 ભૂર શું લહે ભવાનીકેરા, ભેદનેરે લોલ;
 આદ્ય અંત એ અગમ્ય, વાદ વેદનેરે લોલ.
 આ અખંડ ગરબો ગાય, જે કાષ્ઠ માનવીરે લોલ;
 ચરણ ચરણને ઉચારે, સ્નાન જાહનવીરે લોલ.
 નવે નિહ રિહ લીજીએ, આવારણારે લોલ;
 દેવી વાંઝિયાં બંધાવે, દ્વાર પારણારે લોલ.
 મન મોહ્યાં ગોખ ચાચર, સોહામણેરે લોલ;
 ભટ વધલ મેવાડે, માને ભામણેરે લોલ.

કળિકાળનો ગરબો.

પરમેશ્વરીને પાપે પડી હો બહુચરી, કહું કળિજુગનાં કર્મ;
 અકલ નથી કાંઈ એવડી હો બહુચરી, શક્તિ રાખજો શર્મ.
 જીવનું જીવન તું જડી હો બહુચરી, મૂરખ નવ લે મર્મ;
 અવતારીને આ ઘડી હો બહુચરી, આઘજિયે રાખ્યા ધર્મ.
 આ દિન દુઃખ દેખડાવિયાં હો બહુચરી, જનમી કીધા જોખ;
 સર્મે સરવ સપડાવિયાં હો બહુચરી, ગુણવત કીધા ગોખ.
 હવે હૈયું નથિ ચાલતું હો બહુચરી, કહણ જ આવ્યો કાળ;
 તું વિના કે નથિ ચાલતું હો બહુચરી, પ્રજા થઈ પિંડપાળ.
 કળિજુગ આવ્યો કેપતો હો બહુચરી, કરવા શુભ સંહાર;
 લાજ મર્યાદા લોપતો હો બહુચરી, બ્રહ્મ કયાં આચાર.
 દુર્નતિ દીધી દેશને હો બહુચરી, સુમતિ કરાવી તાજ;
 વિપરીત ધારી વેશને હો બહુચરી, કળી કરે છે રાજ.
 પ્રથમ પહાણ વરસાવિયા હો બહુચરી; પછે પૃથ્વી ડુબાઈ;
 કાળે દુકાળે આવીયા હો બહુચરી; પ્રજાને પ્રીછે કાંઈ.

કળિકાળનો ગરબો.

કુમારગ સૌ ઉલટે હો બહુચરી, તથા સુમારગ પંથ;
 રહે કુકર્મ કુળે ઘટે હો બહુચરી, અરે ન આવે અંત.
 મહાજન મોટાં મહેશ્વરી હો બહુચરી, માને બધા માનંત;
 ત્રૂઠ્યાં દેખીને તપેશ્વરી હો બહુચરી, જાત ન જાણી અંત.
 ગૌબ્રાહ્મણ સેવા તથા હો બહુચરી, જોગી જતિને ધાય;
 હાણ હોય નવ લે હજી હો બહુચરી, લક્ષ્મી લહેર જાય.
 કથા કહે કુપાત્રને હો બહુચરી, ગમે જોષીના જોશ;
 જોડું તથા જાય જાતરે હો બહુચરી, દિલમાં ન ગણે દોષ.
 ઉંચ નીચ એકઠા મળિ હો બહુચરી, જેસે બહુ એકાંત;
 માને મનમાની રળિ હો બહુચરી, જાણી ન આણે બ્રાંત.
 હિંદુ તરકમાં એહવી હો બહુચરી, સમન્યા સારોધાર;
 જાત ન જાણી જૂજવી હો બહુચરી, વરત્યો એકાકાર.
 ધર્મ ગયો ધરણી ધરી હો બહુચરી, પુણ્ય ગયું પાતાળ;
 પાપ રહ્યું સધળે વરી હો બહુચરી, નર નારી વૃક્ષ બાળ.
 દયા દેવ લોકે ગઈ હો બહુચરી, દિસે નહીં લવલેશ;
 કૂડાં કર્મ કરે કઈ હો બહુચરી, અવર ન દે ઉપદેશ.
 સત્ય રહ્યું સંતાળને હો બહુચરી, સૂઝે નહીં સ્વદેષ માત્ર;
 ઘટમાં રહ્યું ઘુંટાળને હો બહુચરી, કળિયે કિધાં કુપાત્ર.
 શત્રુ સગાં સંસારમાં હો બહુચરી, વધ્યું વાલામાં વેર;
 અવલોકો આ વારમાં હો બહુચરી, કળિ કરાવે કર.
 પ્રીતની રીત બધી ઘટી હો બહુચરી, સ્વાસ્થીયો થયો સ્નેહ;
 માયા મનમાંથી મટી હો બહુચરી, તુરત દગો દે તેહ.
 બલિચારી વાધ્યા ઘણા હો બહુચરી, કુળમાં ન ગણે કાચ;
 માઠામાં ન મુકી મણા હો બહુચરી, હદ હળાહળ હોય.
 કુળવધુ કઈ કુટિલા થઈ હો બહુચરી, ગણે ન ગુરુજનલાજ;
 પૈસે પર-પુરુષે ગઈ હો બહુચરી, પ્રગટ પેખતાં આજ.
 આણુઘટતું અવલોકિયે હો બહુચરી, ઘટે તે ઘટતું સર્વ;
 કેમ કરિ કાળને કોકિયે હો બહુચરી, પ્રજા પૂર્વનું પર્વ.
 વય વિના વનિતા વેષમાં હો બહુચરી, ગર્ભજં ધરે અનેક;
 દશ દિવસ દાખ્યું દેશમાં હો બહુચરી, વાધ્યા વિષય વશેક.

લક્ષણુ લઘુતાનાં વધ્યાં હો બહુચરી, તુચ્છ તરુષ્ણ થાય;
 નદિયે નીર બધે ઘટ્યાં હો બહુચરી, આયુષ્ય અદ્ય ઊપાય.
 સંવત સત્તર સત્યાશિષ્યે હો બહુચરી, સૃષ્ટિ તન્નવ્યું સત્ય;
 અકળાવ્યા અઠાશિયે હો બહુચરી, વિધવિધ પડી વિપલ્ય.
 અકરાકેર અતિ થયું હો બહુચરી, માઠા વુઠ્યા મેહ;
 દૈવત દુનિયાનું ગયું હો બહુચરી, દુર્બળ દીસે દેહ.
 વિત્ત વિના વસુધા કરી હો બહુચરી, રસ કસ ન રહ્યો રેષ;
 અમૃતતા અળગી ધરી હો બહુચરી, સ્વાદ ન પામે શેષ.
 અન્ન અતિ મોંઘાં હુવે હો બહુચરી, અર્ધર્મ વાધ્યો અસાધ્ય;
 કો કોની કરણી જુવે હો બહુચરી, એક થકી એક અગાધ.
 ઉદર થકી ઉપજવિયાં હો બહુચરી, ઉભયતણો જે અંશ;
 તે તન પેટ તન્નવિયાં હો બહુચરી, વિક્રય કિંધો વંશ.
 નિર્મળ જન મન નિસ્તર્યું હો બહુચરી, એજ અધિક ઉતપાત;
 વિશ્વ આધામાં વિસ્તર્યું હો બહુચરી, વિશ્વાસીશું ધાત.
 આપી થાપણુ આળવે હો બહુચરી, જુઠા ખાયે સમ;
 ભરમે ભરતે ભોળવે હો બહુચરી, કુડાં કરે સૌ કર્મ.
 આપી સુકૃત આપનું હો બહુચરી, લક્ષ્મીથી લલચાય;
 જે ધન જોડયું પાપનું હો બહુચરી, તે ધન તેમ વવરાય.
 જે હાકેમ રક્ષા કરે હો બહુચરી, ગયા તે હાકેમ હોડ;
 અવળું આ જુગ આચરે હો બહુચરી, ખેતર ખાયે વાડ.
 ચોર ચાડિયા તેવડે હો બહુચરી, નગર થયું નિર્ધન;
 ત્રાહિ ત્રાહિ તણિ પડે હો બહુચરી, રાત દિવસ અનુદીન.
 માણસ ન્યાં ઘણાં મુવાં હો બહુચરી, પરાં શહેર નંદી પાર;
 કહિ મંદિર ખાલી હુવાં હો બહુચરી, ભૂ ભાસે ભયંકાર.
 દેહ ધારી દુખિયાથકી હો બહુચરી, દયા ન આણે મન;
 દિન દિન દુકૃતતા થકી હો બહુચરી, કાઠ થયાં વન વન.
 જળ જળભેદ ન છુટિયે હો બહુચરી, પ્રસર્યો બહુ જ પ્રપંચ;
 ખૂટ્યામાં નવ ખૂટિયે હો બહુચરી, ખરું ન રાખ્યું રંચ.
 વાંક વિધાતાનો નથી હો બહુચરી, વાળ્યું તેમ લણાય;
 આપ ન જાણ્યું આપથી હો બહુચરી, ભુંડે ભલું કેમ થાય.

કળિકાળનો ગરબો.

નવ દીકું નવ સાંભળ્યું હો અહુચરી, આ દુઃખ દુનિયા માંય;
 પ્રાપ્ત પ્રજા જનનું મળ્યું હો અહુચરી, કહો જૈ કહિયે કયાંય.
 ભૂતળ-ભુર-દેવે નહી હો અહુચરી, સૂર-પુર કર્યા પ્રયાણ;
 હોજરાહભુર તમે છો અહીં હો અહુચરી, પુરુષ નમ્યા પરમાણ.
 અપલક્ષણ સંસારમાં હો અહુચરી, લોકે વાળી લીક;
 અરજ સુણી આ વારમાં હો અહુચરી, અહુચર લાગો બીક.
 ઈંદ્ર આદિ બધા દેવનાં હો અહુચરી, કંઈ કંઈ કાપ્યાં કષ્ટ;
 તીર મોભે ગયાં નેવનાં હો અહુચરી, શક્તિ રાખજો સૃષ્ટ.
 મહાકાળી મહાકાળમાં હો અહુચરી, સુણી કરો છો સાર;
 તે બળ અહુચર બાળમાં હો અહુચરી, ઉગારો આ વાર.
 હૃદ વળી હવે શું બુઝ્યો હો અહુચરી, પાપે પૃથ્વી ખવાય;
 સર્વનું સામપણું ખુવો હો અહુચરી, પુણ્યે પાપ પળાય.
 કોઈક સાધુને સતે હો અહુચરી, શંખલ પુરથી જંગ;
 છેક વળે છે તું છતે હો અહુચરી, હોલવ બળતી આગ.
 ત્રાણ કરો ત્રિપુરેશ્વરી હો અહુચરી, તમો તમ સામું ભેધ;
 પ્રીત કરો પરમેશ્વરી હો અહુચરી, ખરી આળસને ખોધ.
 સરન્યાં સર્વે શકતનાં હો અહુચરી, સુરનર જ્યા જેહ;
 છોજ જનેતા જગતનાં હો અહુચરી, છોરુને નવ દો છેહ.
 ઉછેરીને ન ઉશેટિયે હો અહુચરી, કાઈ પ્રજા હોય પેટ;
 વિષમ વેળામાં વેઠિયે હો અહુચરી, મા નહિ ધૂટો નેટ.
 પાળ્યાં ત્યાં લગિ પોખિયે હો અહુચરી, પેટ તણી પરજાય;
 સમર્થ લગિ સંતોખિયે હો અહુચરી, મેહરમાં ન કરો મણાય.
 ઘણી ગદ્ય થોડી રહી હો અહુચરી, તેમાં નિત્ય ઘટાય;
 બોળિયે નહિ બાહે ગ્રહી હો અહુચરી, પાર કરો પ્રભુતાય.
 નજર કરો નવ્યાશિયે હો અહુચરી, નગર કરો સરદાર;
 વિશ્વ અવાસે વાસિયે હો અહુચરી, પરાં શહેર નદિપાર.
 મ્હો માઆ મેહ મોકલો હો અહુચરી, ખટ રસ નાવે ખોટ;
 સર્વતણા હરિ શોક લ્યો હો અહુચરી, કરુણા કીજે કોટ.
 કામદુધા થઈ દૂનિયે હો અહુચરી, સુખ પામે સંસાર;
 સમ ખાતામાં સૂનિયે હો અહુચરી, નોધારાં આધાર.

ભૂતળ ભુરને દીજિયે હો અહુચરી, ભાત ભાત રસ ભોગ;
 લાટ લડાવી લીજિયે હો અહુચરી, ભલાં ટળે વીજ્ઞેગ;
 આઈ અમિ છાંટો નાંખીયે હો અહુચરી, છોરુ ઢોરુ ને ગ્રામ;
 ભગવતિ ભવમાં ભાખિયે હો અહુચરી, સમસ્ત્યાં પૂરો કામ;
 નેઉવેથકી નારાયણી હો અહુચરી, દેશમાં દો નવનિહ;
 દેવી સદા સુખદાયિણી હો અહુચરી, પરમેશ્વરી પ્રસિદ્ધ;
 ગરબો મુણી કાળિકાળનો હો અહુચરી, જથા શક્તિ દે દાન;
 પરતો અહુચર બાળનો હો અહુચરી, પામે ધન સંતાન;
 વરણ અધિકાર વેદમાં હો અહુચરી, ભગવતિ બ્રહ્માણિ એક;
 ઉચર્યો અધિક ઉમેદમાં હો અહુચરી, ત્રિપુરા ન તજે ટેક;
 તમે છો ત્રિભુવનનાં પતિ હો અહુચરી, સૂર સુરેશ સમાન;
 વલ્લભ ગુલામની વિનતિ હો અહુચરી, સુણજે સધળી કાન.

રતનો.

આ ભાવસાર ખેડાનો હતો-એની કવિતા
રતન જેવી અબકારો મારી રહી છે.

મહિના.

સાખી.

કારત રસની કુંપળી, નયણામાં ઝળકાય;
અંગ સમારે રાધિકા, મનમથ રહ્યો શોભાય.
કારતકે કંથ મેલી ગયા, સાંભળ સૈયર વાત;
ગોકુળનીરે ગોવાલણી, ધસવા લાગીરે હાથ.
વાયદા ઉપર વધતા ગયા, દિવસ ગણતારે માસ;
અમોરે વિશ્વાસે વળગી રહ્યાં, મોહન મળવાની આશ.
સગારે સહોદર છે ઘણાં, નાથવિનારે શી નાર;
બળરે કરી નવ બોલિયે, મસ્તક નહિરે મોરાર.
અમોરે મળતાં શું મળી ગયાં, બાકી રાખ્યું ન કાંચ;
કહેવા સરખું રહ્યું નહીં, બાણે બદલરાય.
પૂર્વનિ પ્રીત સંભારિયે, બાણિ પોતાની દાસ;
રતનાના સ્વામીરે શામળા, પૂરો અબજાની આશ.
આધવણરે સંદેશડો, કહેજો મથુરા મોઝાર;
જેરે દહાડાના ગયા નાથજી, ઝુરે વ્રજની નાર. આધવણરે.

સાખી.

માગશર મન મેગળ થયો, ઉપર નહીં ભરથાર;
મધુપુરમાં વાસો વસ્યો, અંકુશને દેનાર.
માગશર મહિનો આવિયો; નાવ્યા નંદકુમાર;
સંભારતાં સાંસો પડે, આંખે આંસુની ધાર.
આશા ઉમેદે અવતર્યા, અબજાનો અવતાર;
કહેને અમે કેમ કીજિયે, મેલી ગયારે મોરાર.

લુકનાં લહેરાં લાગે ધણાં, બહાર નવ નીસરાય;
 ધરતી ધણે ને રવિ તપે, કોમળ મુખ કરમાય.
 પુલડાંની સેજ સમારિયે, બહેકે ચંપો ને જાય;
 બહાલાજી કેરે વીંઝણે, કેને દોળુરે વાય.
 માંગ સમારું રે માતિએ, સેથે ભરુંરે સિંદૂર;
 નાથજી લહાવો લીજિયે, જોખન જાય ભરપૂર.
 ગ્રીષ્મ ઋતુ અતિ દોહેલી, બહાલા વિચારે મન;
 રત્નાના સામીરે શામળા, સોંપ્યું તન મન ધન. આધવજીરે.
સાખી.

જેઠ જોડી સોગડી, પાસા લીધા હાથ;
 જાણ્યું પડશે પાધરા, અવળા પડિયા નાથ.
 જેઠ લગી જોઇ વાટડી, કોઇ આવે ને જાય;
 કાગળ કટકો મળ્યો નહીં, લખવા જાદવરાય.
 મરવું તે મુખથી કેમ કહું, મરણ હરિનેરે હાથ;
 પ્રીતમગત મૃત્યુ થઇ રહી, જાણે વૈકુંઠનાથ.
 સગપણ સાચું સૌ કહે, પ્રીત પીતળ ફેક;
 એરે ઉખાણો સાચો મળ્યો, ભલા હસાવ્યા લોક.
 દોષ અમારાં અદૃષ્ટનો, વાલાજીનો શો વાંક;
 મુખ દુઃખ સરજ્યું દેહને, મારી વિધાતાએ ટાંક.
 અતુર થઇ નવ ચૂકિયે, જાણો અખળાનો ધર્મ;
 રત્નાના સ્વામીરે શામળા, વળતી એસશે કર્મ. આધવજીરે
સાખી.

અશાડ આવ્યો હે સખી, કેમ કરિ કાહું દન;
 નાથ નમેરા થઇ રહ્યા, હૃદે પડિયારે રતન.
 અસાડોરે ધન ઉલટ્યો, માગ્યા વરસેરે મેહ;
 વીજલડી ચમકારા કરે, બહાલે દીધારે છેહ.
 મોરના સોર સોહામણા, દાદુર જોલેરે જોર;
 કોયલડી ટોકા કરે, નાચ્યા નંદકિશોર.
 રાત અંધારિ જોડે આગિયા, દેખી અખડેરે મન;
 દીવડો દીસે બિહામણો, નાચ્યા જગના જીવન.
 લીલા ચરણા અવનિએ ધર્યા, તરુવર ગેરગંભીર;
 પંખીડે માળારે ધાલિયા, જ્યાં ત્યાં ભરિયારે નીર.

મહિના.

ભેગીડા પણ પંથ પરહરી, બેઠા એક આસન;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, આવો જગના જીવન. આધવજીરે.

સાખી.

આવણુ માસે સજ થઈ, દરપણુ ન્યાળે અંગ;
તતક્ષણુ તે ધરણી ઢળી, જાણે ડશ્યો ભુજંગ.
આવણુ માસ સોહામણો, હિણોળાના રે દંત;
હિંચે તે ગોરી રાધિકા, ઘણું પીડે અનંગ.
સખિરે સાહેલી સૌ મળી, જમુના નાવારે જાય;
કેસરી તિલક સોહામણાં, કોમળ રંગ્યારે પાય.
ગોરી પૂજે સાહેલડી, કરમાં પુષ્પની માળ;
ખીજા રે કરમાં કુંકાવડી, મુખે શ્રીગોપાળ.
ચાર પહોર જગરણુ કરે, ગોરી ગરબારે ગાય;
રાત થોડી ને રમત ધણી, રખે વહાણુરે વાય.
આવણુ પાક્યો આંબલો, કોને કરિયે ભેટ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, આવો જમુનાનો ખેટ. આધવજીરે.

સાખી.

ભાદરવે ભવન પાંચમે, ખલકે હિંદોળાખાટ;
પુષ્પને પંખે પદ્મિણી, જીવે જહાલાની વાટ.
ભાદરવો ભરપૂરમાં, ભલું જણાયે જોર;
ગગન વિષે કરે કાટકા, નાવ્યા નંદકિશોર.
ઉત્તર દેશથી ઉલટયો, થયો ધોર અંધાર;
વીજલડી ચમકા કરે, નાવ્યા નંદકિશોર.
પંચરંગના આલમાં, મોટા તોણ્યા રે મચ્છ;
અંપક વરણી રે રાધિકા, ચીર ભીંજયે સ્વચ્છ.
નદિએ નીર ભરી ધણાં, નવ દીસે ઉતાર;
વેરણુ જમુના પૂરે ચઢી, પીયુડો પેલેરે પાર.
આલ્ય અધું સુખ દેહનું, જેનો નાથ નહોર;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, બળતી બોલું છું જોર. આધવજીરે.

સાખી.

આસોએ આશા હતી, મળવાની મનમાંય;
આધવજી ભલે આવિયા, વીરા થાઓ વિદાય.

દુઃખનારે દહાડા વહી ગયા, આવ્યો આસારે માસ;
 સૌકા સપરમે દહાડલે, વસે પેતાને વાસ.
 નવરે દહાડા ગયાં નોરતાં, નાવ્યા દશરા રે માંય;
 મોટો આછવ દીવાળીના, આવી ફરજે ધહાંય.
 સખી સાહેલી સૌ મળી, હરિને લેવાને જન્ય;
 આણે મારગ હરિ આવશે, ઉલટું અંગ ન માય.
 ધનતેરશે ધન ધોધને, સન્યા સોળ શણગાર;
 નયણે તે કાજળ સારિયાં, મળવાં નંદકુમાર.
 ક્રમળ કરમરિ દીવડો, હુછડે હરખ અપાર;
 હરિને નિહાળવા નીસરી, ઉભી આગણું બહાર.
 મનના મનોરથ વહિગયા, એકે સિધ્યું નહિ કાજ;
 રત્નાના સ્વામીરે શામળા, દોહલું કીધું છે રાજ. આધવજરે.

સાખી.

અધિક માસ વળિ આવિયો, તેથી ઉપન્યો ત્રાસ;
 વળિ એ કેવો વીતશે, વીત્યા બારે માસ;
 બારે માસ તો વહી ગયા, તેરમાની શી પેર;
 પુરુષોત્તમ પહેલો નથી, કાણે કીધો છે કેર.
 બાર રવિ બાર પર્વણી, અધિકું આછું ન થાય;
 અધિક માસ કર્મે કયાં લખ્યો, ધણો થયો દુઃખદાય.
 વર્ષ પછવાડે વાછરું, મુકયો છે મળમાસ;
 રખે વળી ચૌદમો કરે, એનો શો વિશ્વાસ.
 રાધા ને લલિતા ચંદ્રાવળી, ભામા આલે જે વામ;
 સૌકાનાં મન મનાવિયાં, આવ્યો સુંદરશ્યામ.
 તેરે માસ પૂરણ થયા, જે કા પ્રેમે રે ગાય;
 સાંભળતાં સુખ ઉપજે, બેહુ વૈકુંઠ જન્ય.
 પદ આગણોતેર રાગ સારડી, બતરીસા રે બંધ;
 ગુણીજન મન વિચારજે, એ છે રસનોરે કંદ.
 સંવત સત્તર પંચાંગુણો, માસ માગશર સાર;
 પ્રથમ પક્ષ એકાદશી, ઉત્તમ ચંદ્ર વાર.
 મન કર્મ વચન બુધે કરી, રચ્યા ત્રયોદશ માસ;
 રત્નાના સ્વામીરે શામળા, પ્રીતે પૂરજે આશ. આધવજરે.

જીવરામ ભટ.

પ્રેમાનંદ ભટના વિવેકવણ્જરાની નકકલ કીધી છે.

જીવરાજ શેઠની મુસાફરી.

હીરછંદની ચાલ.

શિવરાજ શેઠ પુત્ર જીવરાજને, મોકલે વિદેશમાં કહી મુકાજને;
જાગ્યા મૃત્યુ લોકમાં ગુમાસ્તા લેખને, માલ વોરજોનિ પુત્ર શુદ્ધ જોખને.
સાથ રાખજો દલાલ સંત કોખને, લેવરાવશે સુમાલ સારો જોખને;
આગવો, સુસંગ લેખ રાખજો કને, ધીરશે મા કામ કોધ લોભ ચોરને.
મૂકજો કુસંગ કાંસિયાતાણી પુરી, આવશે અપાર મોહિની નદી ખરી;
જેસજો વૈરાગ્ય નાવમાં ફરી ફરી, ચાલજો સુવાટ પેલી પાર ભિતરી.
વિકટ છે અવાટ ખીજી વાટ ચૂકશે, જાણુ દેશ રહિ જશે અજાણમાં જશે;
વિષય ધૂર્ત મધ્ય જાળમાંહિ ફૂલશે, કામરૂપ દંભ ત્યાં વિવેક ભૂલશે.
પરખ્યા વિના પ્રપંચ માલ વોરશે, લાભ કાળ વહિ જશે દેવાળું ફુંકશે;
તો ત્રસાજો ખોટ દેખી પોક મૂકશે, કોઇ ધીરશે નહીં વિદેશ શું કરશે.
દેશ દેશ કાઢજો દુકાનો ધર્મની, છાંડજો પ્રપંચ વાત કૂર કર્મની;
ધારશે ન કર્ણ વાત વિષય ધાતની, કાવજો ભલાઈ આપ સારી વાતની.
યત્ન રાખજો શરીર વાટ ઘાટમાં, તાપમાં ન ચાલશે કુકર્મ સાથમાં;
જ્ઞાન યોગ ભક્તિ માલ જો ગમે તને, ખોટ લાભ પૂછજો ને વોરજો તમે.
એટલી વિવેક વાત ચિત્ત રાખશે, તો ભવાટવી તરી સ્વપૂર આવશે;
એક વાર સર્વ વસ્તુ લેખ આવશે, તો પ્રદેશ પરહરી સ્વધામ જેસશે.
શીખ લેખ શેઠજી પ્રદેશ સંચર્યા, નાત જાત નગર લોક સર્વને મળ્યા;
નગર શેઠ પુત્ર જીવરાજ નીકળ્યા, રામ રામ જોગોપાળ શબ્દ કહી વળ્યા.
જીર્ણ મૂકીને નવા પોશાક પેરિયા, દેખતાં પિતાએ નેત્ર નીર ખેરિયાં;
ત્યાં કુટુંબ નાત લોક તો રહી ગયા, જીવરાજ શેઠ ત્યાં થકી વિદા થયા.

શહેર બહાર સર્વ સાથ એકઠો થયો, શિવરાજ શેઠ ત્યાં વળાવવા ગયો;
 પુત્રને વળાવી શિવરાજ ત્યાં રહ્યો, જીવરાજ ત્યાં થકી વિદેશમાં ગયો.
 જીવરાજ વ્યસનના તરંગમાં ઝળ્યો, મનોવેગ તુર્ત મૃત્યુલોકમાં પડ્યો;
 કર્મયોગ ત્યાં ભવાબ્ધિ પાર ના જઈયો, ધણિકવાર જીવરાજ તીર્થ આથડ્યો.
 દૈવયોગ એક દેહ નાવ સાંપડ્યું, દ્વારસમે ઉર્ધ્વ કાળ શિલ્પિનું ધણું;
 પંચ પાટિયાં પ્રપંચ લોહનું જણું, જૈ ભવાબ્ધિ નીલ પંકજનમાં પડ્યું.
 સ્ત્રી જીવાન એક બેડી દીડી નાવમાં, બુદ્ધિ આગળી સ્વરૂપ હાવંભાવમાં;
 મંદ હાસ ચતુર છે વિચાર વેળમાં, મધુરી વાણીમાં અને મૃગાક્ષિ નેળમાં.
 શેઠ પાસ આવી વાત પૂછી સાનમાં, કોણ માત તાત કોણ નાત જાતમાં;
 કોણ નામ ઠામ વાસ કોણ દેશમાં, કેમ છે ઉદાસિ આ વિચિત્ર વેશમાં.
 સ્વસ્થ ચિત્તે શેઠજી કહે વિચારિ વાત, કોટિ લક્ષ જન્મ કોટિ લક્ષ માત તાત;
 કોટિ લક્ષ નામ કોટિ લક્ષ નાત જાત, મૂળ નામ એક છે સુણો પિતાની વાત.
 શિવરાજ છે વિદેહી નગર શેઠિયો, પુત્ર તેમનો હું જીવરાજ વેઠિયો;
 ઉદ્યમર્થ અર્થ મૃત્યુલોક આવિયો, ભૂલમાં હું આ ભવાબ્ધિ મંથ્ય ભટકિયો.
 પાર ના જડિયો હું દેખતો જ આંધળો, ભૂલમાં ભમ્યો હું ચાલતો જ પાંગળો;
 જાત નાત તાતથી થયો હું વેગળો, તાત છે સમીપ તેમને હું ના મળ્યો.
 આશરા વિના ગયો ઘણો હું આકળો, વાટ ઠામ તું મળી થયો હું મોકળો;
 ધણિક નાર મેં કરી તથાપિ એકલો, દુઃખ સોચના થકી થયો હું દૂખળો.
 નવ મટે થનાર વાત કર્મની લખી, આજ દુઃખ વિસર્જ્ય થયો ઘણો સુખી;
 શુભ વાત મેં કહી તને ન આજખી, મેં કહ્યું તને તમે મને કહો સખી.
 તે નિવૃત્તિ નાર શેઠને કહે કથી, આજખો મને પવિત્ર માત તાતથી;
 મન પિતા સુબુદ્ધિ ને કુબુદ્ધિમાતથી, ત્રણ બેન નીપતી બને ન મળથી.
 મન પિતાનું હેત આજું મા કુબુદ્ધિથી, મારિ મા સગી સુબુદ્ધિ તેથકી નથી;
 હું નિવૃત્તિને તમે સ્વયંવરે હરી, શેઠ જે વિદેહ નામ શહેર જઈ વરી.
 માત તાત પાસ હું નિવૃત્તિને ધરી, નાથ મૃત્યુલોકમાં ગયા તમે પ્રરી;
 ત્યાં ગયા પછી પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિને વર્ધા, તેમનું સ્વરૂપ જોઈને તમે ઠર્યા.
 ચંપટિ કુબુદ્ધિ સાસુના કલ્યાગરા, મૂળથી ખરી સુબુદ્ધિ સાસુ વિસર્ધા;
 તવ સુબુદ્ધિ માત મારિ પાસે આવિયાં, માત દિકરી વિદેહ શહેરમાં રહ્યાં.
 શિવરાજ સ્વસુર આશરે સુખી થયા, સ્વસુર સાસુનાં પવિત્ર ચરણ સેવિયાં;
 ત્યાં તમારિ શાંતિ મા રડી રડી મરે, શિવરાજ તાત તે ઉદાસમાં ફરે.

જીવરાજ શેઠની મુસાફરી.

દેહ વસ્તુ સાક્ષિરૂપ ગર્વ ના ધરે, રોજગાર ના કરી વૈરાગ્ય આદરે;
 સંમર્પણુ ધર્યું હશે નવું ન સંધરે, આગલી કમાઈ સંતને મુખે ધરે.
 ગૂણથી અતીત પંથ એકલો ફરે, ખાપ ના પિયે ના પુત્ર પુત્ર ઉચરે;
 એકવાર હું નિવૃત્તિ ઘેર આવિયા, સ્વસુરજી અમારિ પાસ ગળગળા થયા.
 કહે વહાજી તમ પતિ વિદેશમાં ગયા, કોટિ કલ્પ વહિ ગયા હજૂ ન આવિયા;
 ક્યમ થયું હશે મળ્યા શું વિષયિ કાંશિયા, કામ કોષ લોભ તસ્કરે શું લૂંટિયા.
 કે શું લેવું દેવું અધિકનૂન્યથી રહ્યા, કે કુસંગ ધૂર્ત સંગથી વહી ગયા;
 જા વહા નિવૃત્તિ ખાપ મૃત્યુલોકમે, વૃદ્ધ આ મુનીમ સુસંગ સાથ લો તમે.
 સાથ લો દયા સખીથી વાટ નિર્ગમે, તું ગયા વિના ન થાય અર્થ આ સમે;
 લેઈ આજ્ઞા થયાં સવાર તે સમે, આ દયા સખી સુસંગ સાથ જે અમે.
 મૃત્યુલોક આવિયાં ભવાબ્ધિ તીરમે, દેશ દેશ ખોળિયા મળ્યા નહીં તમે;
 ઘણિકવાર ખોળિ ખોળિ થાકિયાં અમે, ઠાલું નાવ દેખિયું ભવાબ્ધિ નાળમે.
 પૂછિયું ન કોઈને હું ખેડી આ સમે, તેટલેજ શેઠ દૃષ્ટિયે પડ્યા તમે;
 જોળખું તમોને મને ન જોળખી તમે, શીદ જોળખો ગરીબ નાર છું અમે.
 હું વિનાં અનેક નાર ઇશકિને ગમે, આજ કાળ બ્રાંતિ નારમાં રમો તમે;
 ક્યાં ગઈ પ્રવૃત્તિ બહાલી નાર આ સમે, માત તાત વસત્યાં પ્રવૃત્તિ નારમે.
 હું નિવૃત્તિ વીસરી ભલી જ બ્રાંતિમે, આવડા અજ્ઞાણ શેઠ ક્યમ થયા તમે;
 અમ જેવી દયાની વાત કાનમાં ધરો, મુનિમ વૃદ્ધ આ સુસંગતું કહ્યું કરો.
 પૂર્વ નાર હું નિવૃત્ત ચિત્તમાં ધરો, શિવરાજ શાંતિ માની સેવના કરો;
 બ્રાંતિ પ્રવૃત્તિ નારિ વેગળી કરો, તો ભવાબ્ધિ આ શરીર નાવથી તરો.
 ઘાટ ઘાટ ફેરવો સુમાલથી ભરો, વસ્તુ સારી લઈને સ્વદેશ સંચરો;
 છેલું છેલું શેઠજી ચડો શરીર બહાણુ, હું નિવૃત્તિ નાર હાથમાં ગ્રહું સુકાણુ.
 આગુવા ભલા દયા સુસંગ છે પ્રમાણુ, પૂર્વદેશ જતાં વાટ રોકનાર કોણુ;
 જીવરાજજી થયા પ્રસન્ન ચિત્તથી, હાથ સાહી નારને ચડ્યા સુમાનથી.
 પાંચ માસનું કળેલ બહાણુ નાળથી, હાલતું થયું તથાપિ નીકળતું નથી;
 જીવરાજ ફેરવે ઘણું ઘણું મથી, નાળ સાંકડેથી લાગ લાગતો નથી.
 તે સમે અનેક બંદગી કરે કથી, કાઢ બહાણુ કાઢ બહાણુ નાથ નાળથી;
 બહાણુ નીકળ્યા પછી છ માસ દૂધ પીશ, ચાર પાંચ વર્ષ પાઘડી વિના ફરીશ.
 વર્ષ એક જે મૂનિવૃત્તને ધરીશ, કાઢ બહાણુ કાઢ બહાણુ હે કૃપાળ ઇશ;
 મુનિમ વૃદ્ધ આ સુસંગતું કહ્યું કરીશ, મનસ્વસુરથકી સુબુદ્ધિ સાસુ મેળવીશ.
 સ્ત્રી નિવૃત્તિ સંગ પતિવ્રત આચરીશ, શિવરાજ શાંતિ માનિ સેવના કરીશ;
 આ દયા સખીની વાત કાનમાં ધરીશ, મનસ્વસુરથકી કુબુદ્ધિ સાસુ પરહરીશ.

બ્રાંતિ ને પ્રવૃત્તિ નાર વેગળી કરીશ, આજથી પરાંગનાને દૂરથી તજશ;
 એકવાર બહાણુ સાથે બહાર નિકળીશ, તો ફરીથી રોજગાર બહાણુનો તજશ.
 દૂરથી કુસંગ કાંશિયાથી કરીશ, કામ કોધ લોભ ચોર વેગળા કરીશ;
 એ પ્રકારે જીવરાજ બંદગી કરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિ સાથે ભક્તિ ભાવને ધરે.
 તે સમે પ્રસૂતિ કાળ વાયુ સંચરે, દેહ બહાણુ નાળમાં અહીં તહીં ફરે;
 નાળમાં નવેક માસ એકલું ખડ્યું, સૂતિકા પ્રયંડ વાયુ ડોલમાં પડ્યું.
 ત્યાંથી મહા ભવાબ્ધિ પૂરમાં પડ્યું, મોકલું થયું અનેક ખડકે આથડ્યું;
 પૂર્વના ગુમાસ્તા શીવરાજના હતા, એ નવાણુ શેઠજીની ખપ્પર પૂછતા.
 જીવરાજ કહે હું જાણખુંધું લે જતાં, નિર્વિકારને લેઈ વિકાર મૂકતાં;
 ગુણ અર્થ સમજ્યા વિવેકિ રિજિયા, દેહ સાધના કરી વિદેહમાં ગયા.
 બુદ્ધિહીન મૂર્ખ લોક તે ન સમજ્યા, વિષય તુચ્છ લોભથી ભવાબ્ધિમાં વહ્યા;
 એ કથા રહી પછી વિચાર શા થયા, મૃત્યુલોક વાયુ જેટલે જ લાગ્યા.
 દેટલેક માસ બહાણુ ચાલતું કરે, બાર વર્ષ બાળપણમાં જઈ ફરે;
 તે પછી પલાણુ જોખન અશ્વનું કરે, નવનવા પોશાક ખાન પાન શું ભરે.
 કારમો કુસંગ મિત્ર સાથે સંચરે, તેવિ વાત ચિત્ત કર્ણ દેશમાં ફરે;
 બ્રાંતિ ને પ્રવૃત્તિ નારિ ચિત્તમાં વસે, મનસ્વસુર કુબુદ્ધિ સાસુથી ધણું હશે.
 બહાણુ ફેરવે જીવાનિ અશ્વ ખેલવે, ઘાટ ઘાટથી પ્રપંચ દ્રવ્ય મેળવે;
 દેશ દેશમાં નવી દુકાન ખૂપવે, ત્યાં મુનીમ છે ધણા હીસાબ ચૂકવે.
 નાત શેઠ પારકી લડાઈ શીજવે, કારમું કંટુંબ માત તાત રીઝવે;
 મુખ્ય સાહુકાર લાખે લેખું લેખવે, અન્યની હુંડિ પાછી નવ ફરે.
 દેશપાળ હાથમાં દિવાન જઈ નમે, અમલનો છકેલો સર્વ લોકને દમે;
 કીર્તિ લોભિયાની વાત આપને ગમે, દ્રવ્યને મદેથી સાધુ સંતને દમે.
 ઉદ્યમે અજાણુ પત્રક નિર્ગમે વૃથા, ધર્મ વાસના ન થાય કૃષ્ણની કથા;
 દામ સાહેબીનું અભિમાન સર્વથા, સ્વાર્થમાં ખુશાલ પરમાર્થમાં વૃથા.
 નવનવી મિઠાઈ દૂધ ફૂરશું જમે, રંગ મહેલમાં પ્રવૃત્તિ નારિશું રમે;
 લોભ લાલ પુત્ર પાસ લેઈને ભમે, ભાવહીન આપ કીર્તિ સર્વથા ગમે.
 જરકશી પોશાક દીનખાળ જાળિયાં, પામરી રુમાલ રંગચોળ જાળિયાં;
 વેદ વાંકડાં અમુલ્ય કર્ણ ચોકડાં, હીમરુ ગલેચા શેઠ ગાદિએ પડ્યા.
 રંગ તાન નાચ થાય છે ખડા ખડા, થયા ભાઈ સાહેબ તો અમલથી ખડા;
 ધેર તાપકા અખંડ નાચતા વડા, પ્રેમથી વેચાય રોજ પાનના પડા.
 આદ્ય માગની હવેલી ખુબ જંગલા, હીંચકો પડંગ ત્યાં સુવર્ણ સાંકળ્યા;
 બાજ્ય પાંશરેયિ સર્વ વેલવો મળ્યા, વાંકડું થતાંજ વેલવેયકી ટળ્યા.

દૈવ કોપાતાં જ દેશપાળ કોપિયો, સેજ વાંકમાં અનંત માલ લૂંટિયો;
 દેશ દેશની દુકાન સર્વ અટકિયો, માલ ખોટ ભેઈ જીવરાજ પટકિયો.
 ઉધરાણિ બંધ કરજ તો ખરું થયું, કોઈ ધીરનાર નહીં કામ કુંખીયું;
 કરજદારે ઘેરિયો દીવાળું પુકિયું, એ પ્રકારે પાપ દ્રવ્ય વ્યસ્ત થઈ ગયું.
 હાય દૈવ હાય દૈવ કાંઈ નવ રહ્યું, જપન ઉપર ભેરતાન ભુંગળું ગયું;
 નાત શેઠ તે હવે ન કો કરે કહ્યું, બ્રહ્મભોજ્ય દાન પુન્ય કાંઈ ના થયું.
 ભાગતી દશાયે તોલ ભાગતો ગયો, મહા દરિદ્રતામાં આહાર ગ્રાગણો થયો;
 ખૂં ખરાબદસ્ત કારભાર ના રહ્યા, માન હીન બાપડો પ્રેરે વહ્યો વહ્યો.
 એ સ્થિતિમાં જીવાની ઘોડિ ગુજરી, સ્ત્રી પ્રવૃત્તિએ જણી ખરાખી દીકરી;
 લાલ લાલ પુત્ર તે સમે ગયા મરી, દુઃખમાંહી સાંભર્યા જ શ્રીહરી.
 કાળ પેંગડેથિ વૃદ્ધ ઘોડલે ચઝ્યો, ટેક લાકડી લગામ શ્વેત કાઠડો;
 વેગહીન ચાલતો તે ભે કદી પજ્યો, માર ચાખખાનિ ચોંપથી કરે ખડો.
 કાળનું ભરેલ દેહબહાણુ પૂરિયું, આ લવાળિય તીર નામ નર્મદા ગયું;
 ચક્રપાણુ આરસંધ ઘાટ છીપિયું, શ્રી કુબેર સોમનાથ ભેટવું થયું.
 તીર્થવામી વિજયુ ભકતને મળ્યો જઈ, તેમને સમાગમે કથા રચી થઈ;
 તે સમે સુસંગ મિત્ર તે મળ્યો જહીં, ભેટતાં પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ વેગળી રહી.
 સ્વરણ વેષ ફેરવ્યો નવો ધર્યો તહીં, વૃદ્ધ જ્યેષ્ઠ ભેઈ લાજપૂરમાં વહી;
 તે વહ્યા પછી પટંતરો રહ્યો નહીં, તે પછી સુસંગ મિત્ર આજખ્યો સહી.
 આજખ્યા પછી પ્રી વળ્યો હસીધસી, ભેદ ભાંગતાં પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ ગઈ અશી;
 પૂર્વની વિવેક વાત ચિત્તમાં વસી, સાંભરી નિવૃત્તિ નાર ને થયો અશી.
 મિત્ર મેળવો નિવૃત્તિ નાર આ સમે, શીવરાજ શાંતિ માત ભેટવો તમે;
 દેહમાંથી લઈ જશે વિદેહમાં ક્યમે, તો તમારો પાડ ખુબ માનશું અમે.
 એ પ્રકારે જીવરાજની ફરી મતી, તે સમે સુસંગ તે થયો દયા પંતી;
 સૂણિ બોધ જીવરાજને થઈ ગતી, બ્રહ્મભાવથી જડી પ્રકાશ પદ્ધતી.
 મનસ્વસુર મુખુદ્ધિ સાસુ એકઠાં કર્યાં, પૂર્વની નિવૃત્તિ રાણી ચિત્તમાં ધર્યાં;
 કોટિ વર્ષના વિયોગ રુશણાં હર્યાં, અસલનું મળ્યું કુટુંબ દુઃખ વીસર્યાં.
 નિવૃત્તિ નારે સંગ પ્રિતડી થઈ ધણી, જીવરાજ વશ કર્યો નિવૃત્તિયે ધણી;
 પ્રથમ ભક્તિ દીકરી નિવૃત્તિયે જણી, જીવરાજ વશ શેઠને ગઈ વધામણી.
 તે સમે આનંદી ચિત્ત શેઠનું થયું, કાંઈ ન રાખિયું કને સહ સમર્પિયું;
 નવ પ્રકાર ભક્તિનું સ્વરૂપ સાધિયું, તે સ્વરૂપ ભેઈ પ્રેમરૂપ વાધિયું.

પ્રેમનો ભરેલ શેઠ નાચતો પ્રેરે, રોમહર્ષ થાય ગાય ગદગદ સ્વરે;
 પાય કુધરા સતાર વાજતા ફેરે, સમસ્વર ભલાથી તાન ગાન ઊચરે.
 ભકિત પાંચ વર્ષની થતાં પિતા ડરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિથી વૈરાગ્ય પુત્ર અવતરે;
 હર્ષનો ભયો વધાર્થ મસ્તકે ધરે, વણ સુસંગ વાત ચિત્ત કાંઈ ના કરે.
 જ્ઞાન પુત્ર તે પછી થયો નિવૃત્તિને, ગઈ વધામણી વિવેક શેઠની કને;
 સમર્પણ કર્યું સહુ તદ્દા વિવેકને, વિધિ નિષેધના વિવેકની થઈ બને.
 જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય પુત્ર હાથમાં ધરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિ ભકિત પુત્ર સાથ સંગરે;
 યોગમાર્ગમાં સુસંગ આગુવો કરે, લિંગ દેહ ત્યાગિને વિદેહ પરવરે.
 ત્યાં ગયા પછી સ્વધર્મમાં ધસ્યો વળી, જીવરાજ શીવરાજમાં ગયો મળી;
 પરમશાંતિ-માત આવી તે સમે વળી, શોક મોહ જન્મમરણની પિડા ટળી.
 જીવરામ-ભટ્ટ નામ ગામ ઘોળકું, ટોળક દીનત આમણોલતું પખું;
 તે નરે વિવેક વાત જોઈને લખ્યું, આ અધ્યાત્મ દીપ જીવ શીવ પારખું.
 આ વળી નવીન ગ્રંથથી વિચારજો, ઘણીક વાતનો પટંતરો ખુલી જોજો;
 લિંગદેહ 'જીવને વણિક પ્રમાણજો, શેઠ ને વણિક વિષે ન ભેદ આણજો.
 ધામ જે વૈકુંઠ પૂર્વ દેશ જાણજો, શીવરાજ નામ વિષણુ દેહ માનજો;
 જીવરાજ તેજ લિંગ દેહ માનજો, શાંતિ માત તેજ મુકિત દેહ જાણજો.
 મન મજે કુષુદ્ધિ માત દામલીન થાય, મન મલિનમાં પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ જૈ ભરાય;
 તે પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિથી કુકર્મ કાંઈ કરાય, ને કુકર્મ આંધિ જીવ દેહમાં ભરાય.
 બ્રાંતિ તામસીથી બ્રમણતા અજાણુ થાય, રજગુણી પ્રવૃત્તિથી વિચારમાં પડાય;
 મન મજે સુષુદ્ધિમાં ન દામલીન થાય, નિર્મળી નિવૃત્તિ શુદ્ધ સાત્વિકી જણાય.
 પ્રથમ મુખ્ય મુખ્ય તીર્થ સેવના હજો, તીર્થ સેવતાં કથાતણી સ્ત્રી થજો;
 કથા સ્ત્રી થતાં સુસંગ મિત્ર ભેટજો, મિત્ર ભેટતાં પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ છાંડજો.
 પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ નિવૃત્તિ ચિત્ત રાખજો, નિવૃત્તિ ચિત્ત રાખે ભકિત સ્વાદ આખસો;
 ભકિતને નવે પ્રકારમાં રમાડજો, તે રમાડતાં પ્રભૂથી પ્રેમ આણજો.
 પ્રેમ આણતાં વૈરાગ્ય તુર્ત ભાવશે, તે સમે પ્રપંચ વાત તુચ્છ લાગશે;
 જ્ઞાન આવતે વૈરાગ્યમાં ઈશી જશે, તે સમે વિવેક સત્યદાર્થનો થશે.
 વિધિ નિષેધના બધા અનિત્ય જાણશે, તે સમે સમાધિ યોગ માર્ગ આલશે;
 યોગમાર્ગ આલી લિંગ દેહ ત્યાગશે, લિંગ દેહ ત્યાગે જીવ શીવ થઈ જશે.
 સંવત અદાર પડવો પોષ માસનો, આ નવીન ગ્રંથ પૂર્ણ તે સમે બન્યો;
 હું કવિ અજાણુ દોષ હસ્ત દીર્ઘનો, જાણતો નથી સુધારજો કવીજનો.

પ્રીતમદાસ.

એની કવિતા વેદાંત તથા વૈરાગ્યમાં સરસ છે.

કુકેડા ૧ લો.

છંપાયાછંદ.

કક્કા કર સદ્ગુરુનો સંગ, હૃદે કમળમાં લાગે રંગ;
અંતરમાં અજવાળું થાય, માયા મનથી દૂર પળાય;
લિંગ વાસના હોએ ભંગ, કક્કા કર સદ્ગુરુનો સંગ.
અખખા ખરેખરી છે વાત, તે શ્રીમુખે કહી સાક્ષાત;
જ્ઞાની મૂની જોગી જતી, ગુરુ કૃપા વણુ સિદ્ધિ નથી;
જન્મ મરણની મટશે ધાત, અખખા ખરેખરી છે વાત.
ગગ્ગા ગુરુની સેવા કરો, પરનિદા પરધન પરહરો;
પ્રપંચ તે પડવાનો ઠામ, સાચે રાચે સીતારામ;
એ શીખામણુ ચિત્તમાં ધરો, ગગ્ગા ગુરુની સેવા કરો.
ધધ્ધા ધણું કહે શું થાય, ભવ તરવાનો એ જ ઉપાય;
સમજીને સંશય ટાળવા, બાહ્યાભ્યંતર હરિ ભાળવા;
જોતાં જીવ દશા તો જાય, ધધ્ધા ધણું કહે શું થાય.
નન્ના નિર્મળ તેની દશા, જેને હરિ હૃદયામાં વસ્યા;
પોતાના અવગુણને હણે, પરનાં તો હૃદયે નવ ગણે;
કોના દોષ ન દેખે કશા, નન્ના નિર્મળ તેની દશા.
ચચ્ચા ચિત્તમાં ચેતી લે, માથે મરણતણો છે ભે;
કાયા ઉપર તોફે કાળ, મોહ પારધિયે માંડી જાળ;
તેમાં હરિ રાખે તો રહે, ચચ્ચા ચિત્તમાં ચેતી લે.
૪૫

પ્રીતમદાસ.

છછછ છે માયા ગુણમયી, બળવંતી પણ દીસે નહી;
 દાનવ માનવ ને દેવતા, અધીન થઈ સૌએ સેવતા;
 હરિજન આગે હારી રહી, છછછ છે માયા ગુણમયી.
 જજજ વિરલા જાણે ભેદ, માયા પ્રપંચ વિધિ નિષેધ;
 તે માયાતું તજવું માન, માયાપતિ લજવા લગવાન;
 અંતરમાં ઉપજે નિવેદ, જજજ વિરલા જાણે ભેદ.
 ઝઝઝા ઝાંખી જોને જોહ, વણ વાદળ જ્યાં વરસે મેહ;
 વિના સરોવર અંબુજ સાર, વિના ભમર ઉઠે ગુંગર;
 વિના અર્ક અજવાણું જોહ, ઝઝઝા ઝાંખી જોને તેહ.
 નના નામ નાવ છે સાર, જે જોસે તે ઉતરે પાર;
 કાળ કર્મ નહિ લાગે લેશ, છે આનંદી હરિનો દેશ;
 તે પદ પામે નિરધાર, નના નામ નાવ છે સાર.
 ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે, અંતરજનમી ઘટમાં મળે;
 નાના મોટા હરિના ઘાટ, કાંઈ સૂક્ષ્મ ને કાંઈ વૈરાટ;
 હરિને ભજતાં હુંપદ ગળે, ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે.
 ઢઢા ઢેકાણું છે દીક, જ્યાં ન મળે બીજની બીક;
 નિર્ભય નારાયણનો વાસ, પ્રેમ ધરીને રાખે પાસ;
 સમજી માની લેને શીખ, ઢઢા ઢેકાણું છે દીક.
 ડડા ડાપણ મૂકી દે, સંતગુરુને શરણે જો રહે;
 વચનતણો રાખી વિશ્વાસ, કુકલ્પનાનો કરજે નાશ;
 ઉપાધિથી અલગો રહે, ડડા ડાપણ મૂકી દે.
 ઢઢા દોલ વગાડી કહ્યું, રૂડા પુરુષને હૃદયે રહ્યું;
 સમન્થા તેણે લીધો સાર, ગાફલ નર તો ખાશે માર;
 જોતામાં જોખન તો ગયું, ઢઢા દોલ વગાડી કહ્યું.
 રેણુ રણ ચોરાશીતણું, તેતું બાજ વધે છે ઘણું;
 દાગુગણમાં હુલી ગયો, દેવાણું કાઢીને રહ્યો;
 જમદિંદર કરશે તાપણું, રેણુ રણ ચોરાશીતણું.
 તત્તા તારું આપ તપાશ, ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં તું બશ;
 જોય કરીને જોખી કાઢ, હરિય હોય તો લાગે હાડ;
 મરજના મનમાં નહિ ત્રાસ, તત્તા તારું આપ તપાશ.

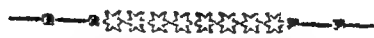
થથ્થા થિર તો રહેવું નથી, કોણ રંક કોણ પૃથ્વીપતી;
 આજ કાલમાં જાવું સહી, કોટિ ઉપાયે રહેવું નહી;
 ભાવ ધરી ભજ કમળાપતી, થથ્થા થિર તો રહેવું નથી.
 દદા દેહ દેવળમાં દેવ, સેવક થઈને કરની સેવ;
 પ્રેમ પુષ્પ ને ચંદન હાર, જ્ઞાન દીપક ઘટમાં અજવાળ;
 અંતરનો ટાળે અહમેવ, દદા દેહ દેવળમાં દેવ.
 ધક્કા ધરજો ધારણ ધીર, વાચ કાજ રાખે વીર;
 શબ્દતણી ગ્રહજો સમશેર, શત્રુ દળમાં પાડે મેર;
 સદ્ગુરુ બકતર પહેર શરીર, ધક્કા ધારણ ધરજો ધીર.
 નત્રા નિશાન ગુરુનું છેય, ધીર વીર પગ રોપી, રેય;
 કાયર નરનું નહિ ત્યાં કામ, શરવીરનો સાચો સંગ્રામ;
 જિત્યા નિરગુણ જગમાં જોય, નત્રા નિશાન ગુરુનું છેય.
 પપ્પા પૂરાની જે પ્રીત, મેરુ ચળે પાણુ ન ચળે ચિત્ત;
 ધ્રુવની પેરે અવિચળ રહે, સ્તુતિ નિંદા ને સુખ દુઃખ સહે;
 નારાયણને નિરખે નીત, પપ્પા પૂરાની જે પ્રીત.
 પ્રક્ર્કા શ્રેંગટ તે કોણ પ્રેર, સચેત થઈ હરિ સ્મરણ કરે;
 જન્મ મરણમાં આવે નહીં, જેનું મન વસિયું હરિમહી;
 જહરાવાસ ન નિશ્ચે કરે, પ્રક્ર્કા શ્રેંગટ તે કોણ પ્રેર.
 બળ્યા બોલે તેને જાણુ, મૂઝી દેને મનની તાણુ;
 હું મારું હૃદિયાથી ટાળ, પરમારથમાં પિંડ જ ગાળ;
 દયા દીનતા મનમાં આણુ, બળ્યા બોલે તેને જાણુ.
 ભભ્ભા ભજનથડી ભય ટળે, નિશ્ચય કાલ કરાળ ન ગળે;
 ભેખ ધરે જો સિદ્ધિ થાય, ભાંડ ભવૈયા વેકુંડ બળ;
 જોવો ભાવ તેવા હરિ પ્રણે, ભભ્ભા ભજનથડી ભય ટળે.
 મમ્મા માયા મનની જાણુ, મારું તારું ખેંચા તાણુ;
 સઘળે સરખો આત્મારામ, સાંધા વાંધા મનનું કામ;
 માટે મન હરિ ચરણે આણુ, મમ્મા માયા મનની જાણુ.
 યય્યા યોગખ નહિ જેહને, સંશય શોક સદા તેહને;
 આતમ બુદ્ધિ ન ઉપજે કદા, આશા તૃણા બહુ આપદા;
 દેહ ધરિશ દેખે દેહને, યય્યા યોગખ નહિ જેહને.

છછછ છે માયા ગુણમયી, બળવંતી પણ દીસે નહી;
 દાનવ માનવ ને દેવતા, અધીન થઈ સૌએ સેવતા;
 હરિજન આગે હારી રહી, છછછ છે માયા ગુણમયી.
 જન્મન વિરલા જાણે ભેદ, માયા પ્રપંચ વિધિ નિષેધ;
 તે માયાનું તજવું માન, માયાપતિ લજવા લગવાન;
 અંતરમાં ઉપજે નિર્વેદ, જન્મન વિરલા જાણે ભેદ.
 ઝઝઝા ઝાંખી જોને જોહ, વણ વાદળ જ્યાં વરસે મેહ;
 વિના સરોવર અંબુજ સાર, વિના ભરત ઉઠે ગુંબર;
 વિના અર્ક અજવાણું જોહ, ઝઝઝા ઝાંખી જોને તેહ.
 નન્ના નામ નાવ છે સાર, જે જોસે તે ઉતરે પાર;
 કાળ કર્મ નહિ લાગે લેશ, છે આનંદી હરિનો દેશ;
 તે પદ પામે નિરધાર, નન્ના નામ નાવ છે સાર.
 ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે, અંતરજામી ઘટમાં મળે;
 નાના મોટા હરિના ઘાટ, કાંઈ સૂક્ષ્મ ને કાંઈ વૈરાટ;
 હરિને લજતાં હુંપદ ગળે, ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે.
 ઠઠઠા ઠોકાણું છે ઠીક, જ્યાં ન મળે બીજની બીક;
 નિર્ભય નારાયણનો વાસ, પ્રેમ ધરીને રાખે પાસ;
 સમણ માની લેને શીખ, ઠઠઠા ઠોકાણું છે ઠીક.
 ડડ્ડા ડાપણ મૂકી દે, સંતગુરુને શરણે જો રહે;
 વચનતણો રાખી વિશ્વાસ, કુકલ્પનાનો કરજે નાશ;
 ઉપાધિથી અલગો રહે, ડડ્ડા ડાપણ મૂકી દે.
 ઢઢઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું, રૂડા પુરુષને હૃદયે રહ્યું;
 સમજ્યા તેણે લીધો સાર, ગાફલ નર તો ખાશે માર;
 જોતામાં જોયન તો ગયું, ઢઢઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું.
 રેણા રણ ચોરાશીતાણું, તેનું વાજ વધે છે ઘણું;
 દાણીગણમાં કુલી ગયો, દેવાણું કાઢીને રહ્યો;
 જમકંડર કરશે તાપણું, રેણા રણ ચોરાશીતાણું.
 તત્તા તારું આપ તપાશ, ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં તું બાશ;
 ખેપ કરીને જોળી કાઢ, હરિય હોય તો લાગે હાડ;
 મૂરખના મનમાં નહિ ત્રાસ, તત્તા તારું આપ તપાશ.

થથ્થા થિર તો રહેવું નથી, કાણુ રંક કાણુ પૃથ્વીપતી;
 આજ કાલમાં જાવું સહી, કાટિ ઉપાયે રહેવું નહી;
 ભાવ ધરી લજ કમળાપતી, થથ્થા થિર તો રહેવું નથી.
 દદા દેહ દેવળમાં દેવ, સેવક થઈને કરની સેવ;
 પ્રેમ પુષ્પ ને ચંદન હાર, જ્ઞાન દીપક ઘટમાં અજવાળ;
 અંતરનો ટાળે અહમેવ, દદા દેહ દેવળમાં દેવ.
 ધક્કા ધરજો ધારણુ ધીર, વાચ કાછ રાખે વીર;
 શબ્દતણી ગ્રહજો સમશેર, શત્રુ દળમાં પાડે મેર;
 સદગુરુ બકતર પ્હોર શરીર, ધક્કા ધારણુ ધરજો ધીર.
 નન્ના નિશાન ગુરુનું છેય, ધીર વીર પગ રોપી. રેય;
 કાયર નરનું નહિ ત્યાં કામ, શૂરવીરનો સાચો સંગ્રામ;
 જિત્યા નિરગુણ જગમાં જોય, નન્ના નિશાન ગુરુનું છેય.
 પપ્પા પૂરાની જે પ્રીત, મેરુ ચળે પાણુ ન ચળે ચિત્ત;
 ધ્રુવની પેરે અવિચળ રહે, સ્તુતિ નિંદા ને સુખ દુઃખ સહે;
 નારાયણને નિરખે નીત, પપ્પા પૂરાની જે પ્રીત.
 પ્રકૃક્ષા શેગટ તે કાણુ પ્રેરે, સચેત થઈ હરિ સ્મરણુ કરે;
 જન્મ મરણમાં આવે નહીં, જેનું મન વસિયું હરિમહી;
 જહરાવાસ ન નિશ્ચે કરે, પ્રકૃક્ષા શેગટ તે કાણુ પ્રેરે.
 બળ્યા બોલે તેને જાણુ, મૂકી દેને મનની તાણુ;
 હું મારું હૃદિયાથી ટાળ, પરમારથમાં પિંડ જ ગાળ;
 દયા દીનતા મનમાં આણુ, બળ્યા બોલે તેને જાણુ.
 ભક્ષ્મા ભજનથકી ભય ટળે, નિશ્ચય કાલ કરાળ ન ગળે;
 ભેખ ધરે જો સિદ્ધિ થાય, ભાંડ ભવૈયા વૈકુંઠ નથ;
 જેવો ભાવ તેવા હરિ પ્રજે, ભક્ષ્મા ભજનથકી ભય ટળે.
 મમ્મા માયા મનની જાણુ, મારું તારું ખેંચા તાણુ;
 સધજો સંરખો આત્મારામ, સાંધા વાંધા મનનું કામ;
 માટે મન હરિ ચરણે આણુ, મમ્મા માયા મનની જાણુ.
 યય્યા ઝાળખ નહિ જેહને, સંશય શોક સંદા તેહને;
 આતમ ભુદ્ધિ ન ઉપજે કદા, આશા તૃણા બહુ આપદા;
 દેહ ધરિશ દેખે દેહને, યય્યા ઝાળખ નહિ જેહને.

પ્રીતમદાસ.

રરરા રામ ભજનમાં રહે, બીજું બકવું મુકી દે;
 વળતો શીદ વદે છે વાદ, નીર વલોવે ના આવે સ્વાદ;
 હરિનું હારદ હેતે રહે, રરરા રામ ભજનમાં રહે.
 લલ્લા લે તું આતમ લાવ, ફરી ફરી નહીં આવે દાવ;
 છતી બાજુ હારિશ નહીં, સમજીને શીખામણ કહી;
 હવે ન ચુકીશ આવો દાવ, લલ્લા લે તું આતમ લાવ.
 વળા વેદ વચન નિરધાર, જે પ્રીછે તે પામે પાર;
 જીય નીચનો અંતર નથી, સમજ્યા તે પામ્યા સદગતી;
 સંશય સૌ તજવો અહંકાર, વળા વેદ વચન નિરધાર.
 શશ્શા સાધન સર્વે થયું, જેનું ચિત્ત હરિ સરણે રહ્યું;
 હરતાં પ્રતાં હરિનું ધ્યાન, તપ તીરથ તેને બહુ દામ;
 દોષ્ટિ વિધન ભય દુકૃત ગયું, શશ્શા સાધન સર્વે થયું.
 બખખા ખાંડનાં બીખાં ભરે, કોયલ કાગડો કુંજળ કરે;
 મીન મગર બહુ જળચર જાત, જેવું બીખું તેવી ભાત;
 મિસકિ જેતાં તો મન ઠરે, બખખા ખાંડનાં બીખાં ભરે.
 સસ્સા સધળે સુંદર શ્યામ, હરી વિના નહિ ઠાલો ઠામ;
 અનેક રૂપે એનાં નામ, આદે અતે એક જ રામ;
 જે સમજે તો પૂરણ કામ, સસ્સા સધળે સુંદર શ્યામ.
 હહહા હરિ ભાળો ભરપૂર, દોષ કર્મ તો રહેશે દૂર;
 રવિને રજની નહિ દો કાળ, તેમ આતમા પૂરણ ભાળ;
 નિર્મળ નયણે નિરખો તર, હહહા હરિ ભાળો ભરપૂર.
 સૌ અક્ષર સંપૂરણ થયા, હરિ ગુરુ સંતે કીધી દયા;
 અક્ષર અક્ષર આતમ બોધ, જે સમજે તો ટળે વિરોધ;
 કકામાં કહ્યું કપરું જ્ઞાન, માને મન તો ચિતમાં આણ.
 સંવત અઢાર બત્રીની સાલ, ચૈત્ર સુદી સાતમ સોમવાર;
 સંઘેસર સાધુનું ધામ, ઠાકાર કુંજબિહારી નામ;
 પ્રીતમ પ્રેમે અક્ષર કહ્યા, હરિ ગુરુ સંતે કીધી મયા.

કકડો ૨ જો.

(રાગ ધોળ.)

કરિયે કૃષ્ણ ઉપાસના, ધરિયે રુદ્યામાં ધ્યાન;
કરિયે નહિ ગર્ભવાસમાં, ઠરિયે ઠીક નિદાન. કરિયે.
ખોટો ખેલ સંસારનો, આતસખાજનો રંગ;
કરતાં વર્ષ વિત્યાં ઘણાં, ક્ષણમાં થાશે તે ભંગ. કરિયે.
ગુરુગમ ગાધ્યે ગોવિંદને, જીવનું જોખમ જાય;
દયા દાન ને દીનતા, તે તરવાનો ઉપાય. કરિયે.
ઘટ ઘટ પ્રત્યે રચના ઘણી, ભરિયા રત્ન ભંડાર;
હીરા માતીની હાટડી, સદગુરુ ખોળણહાર. કરિયે.
નિર્મળ નામ નારાયણનું, જીગતે જપશે જે કાય;
અવિચળ પદવી તે પામશે, આવાગમન ન હોય. કરિયે.
ચિંતવન કરિયે ચિદરૂપનું, ઇશ્વર ખોલે છે આપ;
એને સમર્પે સુખ ઉપજે, ટળશે ત્રિવિધના તાપ. કરિયે.
છે છતિ વસ્તુ દેખે નહીં, જીવનું જોને અજ્ઞાન;
માયા પડ્યો મધ્યે પડ્યો, ભૂલવણીનું એ ભાન. કરિયે.
જન્મ મરણતણી આપદા; નથી કાંઈ સંકટસેલ;
ધંધો કરતાં ઢળી પડ્યો, જેમ કોઈ ઘાણીનો ખેલ. કરિયે.
ઝાઝે લોભે લાગી રહ્યો, માયાની મધલાલ.
તેમ તેમ તૃષ્ણા વધે ઘણી, ફૂટાયો કંઈક કાળ; કરિયે.
નોતમ દેહ દુર્લભ દેવને, પ્રાણી પામ્યો છું તેહ;
હીરો નીછારે નાંખીયો, એમાં ન રહે સંદેહ. કરિયે.
ટેક ધરીએ નિજ નામની, સેવા સમરણ ધ્યાન;
તે હરિરસ પીજીએ, મૂકી માન ગુમાન. કરિયે
ઠીક ઠીક રે જોશીએ, રાખીને રે વિશ્વાસ;
જહરામાં જોણે જાળવ્યો, પરંહર પારકી આશ. કરિયે.
ડગમગ ઠાલી શાને કરે, તારું ધાર્યું નહિ થાય;
ગમતું થાશે ગોવિંદનું, કોઈનું જાણ્યું નહિ જાય. કરિયે.
ઢાંક્યો પાવક ધૂમરે ઢાંક્યો વાદળે સૂર;
માયાયે ઢાંક્યો આતમા, સમજણ રહિ ગઈ છે દૂર. કરિયે.

રણુ સંબંધે આવી મળ્યાં, સુત વિત દારા ને દેહ;
 લેવાં દેવાં જ્યારે મટે, મારગ લાગશે તેહ. કરિયે.
 તોળ્યું તત્ત્વ ત્રિલોકમાં, નહિ હરિ સમાન નામ;
 બીજું સરવે એ બાદ્યું, અંતે આવે નહિ કામ. કરિયે.
 થિરતા કરિને તું ન્યાળજે, હ્રદે કમળમાં રૂપ;
 બાહ્યાંબ્યંતર લાળજે, હરિનું અકળ સ્વરૂપ. કરિયે.
 દેહતણું ફળ એહ છે, ભાવે ભળ્યે ભગવાન,
 બીજનું સાધન સંસારનાં, નહીં હરિ નામ સમાન; કરિયે.
 ધ્યાન ધરજે પરિશ્રમનું, જેમ કાષ્ઠ લોભીને ધન;
 કામીને જેમ કામિની, એવું કરિયે ચિતવન. કરિયે.
 નિશ્ચે જાણો રહેવું નથી, જૂઠો જગત વિલાસ;
 એથી રહેજે તું અળગો, આઠે પહોર ઉદાસ. કરિયે.
 પ્રીત નિરંતર કિંજલે, સદગુરુ સંતની હાથ;
 રમે ઢોળી તું નાંખતો, અમૃત આવ્યું છે સાથ. કરિયે.
 ફેગટ ફેદ સંસારનો, સ્વાસ્થનો તે સનેહ;
 અંતે કાષ્ઠ કાષ્ઠનું નથી, તું તો તેનો રે તેહ. કરિયે.
 બાવન ઉપનિષદ વેદનાં, તેનું તત્ત્વ વિચાર;
 તત્ત્વપદ ત્વંપદ ત્યાગીને, અસિપદમાં ચિત્ત ધાર. કરિયે.
 ભારે ભેદ ગુરુદેવનો, કો ન પામ રે પાર;
 શિવ વિરંચી ને સારદા, એવે પદરજ સાર. કરિયે.
 માયા મુળ વની વરખડી, મોરી ત્રિભુવન માંય;
 નીત્ય નૌતમ ફૂલે દળે, તાતી શીતળ છાંય. કરિયે.
 જીવ અનેક નીપજવતી, એવે સુરનર વૃદ્ધ;
 આણુની આલો અન્ન ધણ, સૌને સરખો આનંદ. કરિયે.
 રહિયે ધધરને આશરે, ધારણુ ધારીને ધીર;
 મુખદુઃખ એણીપેરે આવશે, જેમ કાંઈ નાળીયેરમાં નીર કરિયે,
 લીલા કાષ્ઠએ લેતું નથી, એની ભૂલવણિ સૌંધ;
 નટ જેમ નજર બંધી કરે, કળી શકે નહિ કાંઈ. કરિયે,
 વિશ્વ રહ્યું સઉ મોહીને, જૂઠી બાળને ભેંધ;
 તેનો કરતા કોરે રહ્યો, જાણે તે જન કાંઈ. કરિયે.

શશા શોધ સ્વરૂપને, તેને સમજે સુખ થાય;
 નિદ્રા માંડી દુઃખ ભોગવે, તે તો જાગ્યેથી જાય. કરિયે.
 ખાળે ખાટું સરવે પડે, નજરે નામ ને રૂપ;
 બાંધી રુંધી ઉભું કર્યું, જેવું કાષ્ટ સ્વરૂપ. કરિયે.
 સંશય તેને શાનો રહ્યો, જેને બ્રહ્મ-વિચાર;
 અગ્નિને ઉઘેઠ અડે નહીં, રવિને નહિ અંધકાર. કરિયે.
 હરિનો મહિમા અપાર છે, નિગમ નિરંતર ગાય;
 અજ ઉભયાપતિ અહિપતિ, નિશિદ્ધિન ધ્યાનમાં ધાય. કરિયે.
 પ્રેમ પયોધયે ઝીલીએ, સદગુરુ સંતોને સંગ;
 પ્રીતમ તમને તે થકી, પ્રગટે પૂરણ રંગ. કરિયે.

ગુરુમહિમા.

સાખિયો.

પ્રથમ નમું ગુરુ દેવને, જેણે આપ્યું જ્ઞાન;
 જ્ઞાને ગોવિંદ એાળખ્યા, ટળ્યું દેહાભિમાન.
 તત્ત્વ સાર ત્રિલોકમાં, ગુરુ ગોવિંદજી રૂપ;
 આદ્ય અંત્ય મધ્ય એહ છે, હરિગુણ સંત સ્વરૂપ.

માતીદામછંદની ચાલ.

હરિ ગુરુ સંત સદા પદ સેવું, જેનું નિત્ય નામ નિરંતર લેવું;
 ગુરુ ગોવિંદ એક રૂપ જાણ, રખે લિન્ન ભાવ હૃદયમાં આણ.
 ગુરુ ગોવિંદથકી છે અધિક, જેની પરમારથ કારણ શીખ;
 ગોવિંદના સરજ્યા પડ્યા જિવ જાળ, ગુરુ તેનિ મુકિત કરે તતકાળ.
 એવા ગુરુ પૂરણ પ્રેમ દયાળ, પોતાનો જાણીને કરે પ્રતિપાળ;
 ગુરુતાણું જ્ઞાન ગ્રહું શુકદેવ, સંસાર સમુદ્ર તર્યા તતખેવ.
 મળ્યા ગુરુ નારદને સુખ રાશિ, તો ટાળિ તતક્ષણ માયા ચોરાશિ;
 ગુરુ વિના કોઈ ના પામે પાર, જેના જશ ગાય ઉમા ત્રિપુરાર.
 વિરંચી વ્યાસ વદે ગુરુ ધ્રુવ, ન જાણે મહીમા પ્રાણિ પાપિષ્ઠ;
 તેને ગુરુ દ્રોહિ કૃતમી કહીયે, જેણે ગુરુ જ્ઞાન ધર્યું નહિ હૈયે.

પ્રીતમદાસ.

ગુરુને આપ બરાબર જાણે, તેને જમ દૂત વૈતરણિમાં તાણે;
 ગુરુને ગાળ કાઢે તે કપૂત, તેનું મુખ સૂળે ભરે જમ દૂત.
 ગુરુની સેવામાં ચૂક પડાવે, તેને હરિ ચક્રની ધારે ચઢાવે;
 ગુરુની નિંદા સુણે નિરધાર, સિંસું ગાળિ રેડે તે શ્રવણ મોઝાર.
 ગુરુને ચરણે નમાવે ન શીશ, તેને શત્રુ રૂપે ગણે જગદીશ;
 ગુરુની સેજે જે પગ ધારે, તેને ત્રિલોકમાં કોણ ઉગારે.
 ગુરુ મરજદ ન રાખે કોય, તે તો નર રણમાં રાક્ષસ હોય;
 ગુરુ વિના ચાકટ જેવો સાપ, જેનું, મુખ દીઠે ચઢે બહુ પાપ.
 ગુરુ વિના નગરો ફરે જન જેહ, મુવા પછિ દોર અવતરે તેહ;
 એવું ગુરુ ગીતામાં કહે શિવરાય, જેને વેદ શાસ્ત્ર નિરંતર ગાય.
 ગુરુ બ્રહ્મ કેવળ જ્ઞાન સ્વરૂપ, જેને હૃદે આતમ તત્ત્વ અનૂપ;
 જે તત્ત્વમસિમાં અખંડ આનંદ, ત્રિગુણાતીત ટાળે ભવદ્રંદ.
 એવા ગુરુ પ્રેમે કરી જે પૂજે, તેના ઘટ માંહિ ત્રિભુવન સૂજે;
 ગુરુનું પ્રેમે ચરણોદક પીધું, તેણે ત્રિલોકનું તીરથ કીધું.
 પામે પરસાદ ગુરુનો પ્રીતે, જાણે તેણે જગન કર્યા લક્ષ નીત્યે;
 ગુરુને પ્રેમ સંતોષ પંમાડયા, જાણે તેણે ચૌદે લોક જમાડ્યા.
 ગુરુને પ્રકમા કરી લાગે પાપ, તેને સંહુ સાધન સેજે થાય;
 એવા ગુરુ જાણિને આંખો શરણુ, નિવારો નાથ જન્મ ને મરણુ.
 ધરિ દેહ પામ્યો મહા દુઃખ, હવે હરિ આપો અવિચળ સૂખ;
 પિડાયો પાર વિના મહારાજ, હવે હરિ બાંહુઅદ્વાની લાજ.
 ભેશો અપરાધ અમારા ઈશ, ત્યારે કોઈકાણે હું કેમ તરીશ;
 જ્યારે નિજ માત બાળકને મારે, ત્યારે તેને બીજું તે કોણુઉગારે.
 અભય પદ બિરદ તમારું હોય, આવે શરણે તેને હણે ન કોય;
 તમો ગુણુ ગાયે જે કર્મ ન નાસે, ત્યારે કોણુ ચરણુ તમારાં ઉપાસે.
 રવિને ઉગે રહે અધકાર, ત્યારે તેને શીદ ઈચ્છે સંસાર;
 અમૃતને પીધે જે રોગ ન જાય, ત્યારે શો અમૃતનો મહિમાય.
 મુરતરુ સેવે ન ભાગે ભૂખ, ત્યારે તેને કોણુ કહે સુર વૃક્ષ;
 ગંગાજી નહાયે ન જાયે પાપ, ત્યારે શો ગંગાજીનો પરતાપ.
 પારસને પરશે ન હોય હેમ, ત્યારે તેને પારસ કહિયે કેમ;
 સિંહને શરણુ જંબુક ખાય, ત્યારે સિંહ શરણુ ગયે શું થાય.

ગુરુમહિમા.

રામ નામ લીધે દમે અજ્ઞાન, ત્યારે કોણ કહેશે ભલા ભગવાન;
 કામ ક્રોધ લોભ લુટે જ્યારે ચોર, ત્યારે શું નાથ તમારું જોર.
 ધણીમાં જ્યારે મળે નહિ ઢંગ, તેની ત્રીયા ફેરે ઉઘાડે અંગ;
 પતિવ્રતા નાગિ પતિને લાજ, જીવો મન માંહી તમે મહારાજ.
 પિડા પામે દાસ પ્રભુને ખોટ, અમોખર કાળ ચલાવે ચોટ;
 પ્રભુનું ભજન કરે તે પિડાય, તેનો તમને બદો છે જદુરાય.
 આપો નિજ ભક્તિ સંધ ઉમરાવ, હૃદયે ખેડું ઉજડ ફેર વસાવ;
 બેસારોને બેરખ નામ તમારું, તેણે કરી કારજ થાય અમારું.
 ત્યારે ફરિ નગર ન લૂટે કોય, જ્યારે રખવાળું હરિનું હોય;
 આવી પ્રભુ કરો હૃદયમાં વાસ, ત્યારે સહુ થાય અવિદ્યા નાશ.
 વરતાવોને એક તમારી આણ, ઉઘાડોને રામ રતનની ખાણ;
 દીનપણું દૂર કરો જદુનાથ, હવે હરિ હેત કરી ઝાલો હાથ.
 બોલાવી પાસ બેસાડો બાપ, પમાડો શીદ હવે પરિતાપ;
 ભમાવો શીદ હવે ભગવાને, દયા કરિ દીજો અભયપદ દાન.
 નાહો નહિ ધૂટો ત્રિભુવન નાથ, ન મૂઠું શ્યામ તમારો સાથ;
 વેરી મેઘ બિદુ બરાબર હોય, તમારો સંગ ન મૂઠું તોય.
 માયાને વારો તમો રામરાય, નથી મુને જંપવા દેતી જરાય;
 કરે છે સાંધા વાંધા બહુ જોર, એવું એનું કારમું કામ કઠોર.
 હરિ ગુરુ સંતમાં અંતર પાડે, જીવને લાલચ લોભ દેખાડે;
 એને કોઈ જિતે મહાશૂર વીર, ડગે નહિ ધર્મ ધુરંધર ધીર.
 સાગર સાત તે અંજલિ નીર, ગોપદ ભૂમી ગગન સમીર;
 શૂન્ય પૂરણ દેખે સોય, મૃત્યુ તેને અમૃતનું ફળ હોય.
 રિદ્ધિ સિદ્ધિ મારે ન જોઈયે મુકિત, ન માગું જોગ સિદ્ધિની જીવિત;
 ન માગું એક છત્ર—સમ રાજ, ઈંદ્રતાણા આસનનું શું કાજ.
 ઈચ્છું નહિ અજપદ ને કૈલાશ, ન માગું ગૌલોક વૈંકુઠ વાસ;
 પદરજ એક ચડાવું શીશ, તમારી મહેર માયાને અધીશ.
 ઇચ્છું નહિ અન્ય પદારથ કાંઈ, રાખો નિજ ચરણ કમળની છાંઈ;
 માગું પ્રેમ ભક્તિ સત સંગ સાર, માગું જશ ગાવા લીલા અવતાર.
 માગું હરિ પદરજ ચઢે મૂળ શીશ, એ માગું પ્રભુ દો આશીશ;
 નડે નહિ કોઈ મને સંસાર, રહું નિજ નામ તણો આધાર.
 પ્રીતમ પતિ ઉધારણ નામ, તાર્યાં કેઈકોટી પામ્યા નિજ ધામ;

પ્રીતમદાસ.

સાખી.

સત્ય નામ પ્રભુ તમ તણું, સત્ય સત પુરુષ વિચાર;
કહે પ્રીતમ શુધ લાવશું, દીજે નિત્ય દેદાર.
ગાય શિષ્યે ને સાંભળે, ધરે નિરંતર ધ્યાન;
કહે પ્રીતમ નર નારમાં, નહિ કો તેજ સમાન.

જ્ઞાનમાસ.

સાખી.

સદ્ગુરુને ચરણે નમું, માગું પ્રેમ પ્રસાદ;
દયા કરિને દિનિયે, હરિ રસ અમૃત સ્વાદ.
વાણી શકે ન વરણવી, સદ્ગુરુતાણું સ્વરૂપ;
બુદ્ધિ બળ પહોંચે નહીં, ઉપમા રહિત અનૂપ.
પરથમ પૂરણ પ્રેમશું, વંદુ સદ્ગુરુ ચરણ;
તાપ ટળે સંસારના, મટે જન્મ ને મર્ણ.

(રાગ સોરઠ-રત્નાના મહીનાનો.)

સાંભળ શુદ્ધ ચિત્તે કરી, હરિના ગુણ ગાન;
પ્રીત સહિત નિત નાથનું, હૃદયે ધર ધ્યાન.
ગુરુપદ પંકજ પૂજતાં, ચૌદ લોક પૂજય;
શિવ વિરંચિ ને સારદા, ગુરુના જશ ગાય.
અંતઃકરણ હોય ઉજળાં, જડ તિમર ટળી જાય;
સરવે લાગે સુજવા, પદરજ મહિમાય.
જપ તપ તીરથ ભ્રમણનું, ફળ જે કહેવાય;
પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, તે તો સરવે થાય. સાંભળ.

સાખી.

સદ્ગુરુની કરુણા થકી, ઉપજે નિરમળ જ્ઞાન;
શુદ્ધ ચૈતન્ય તુરિયા પદે, રહે નિરંતર ધ્યાન.
કારતકે ચિત્ત ચેત્યાં નહીં, ઘડી લાખેણી જાય;
વળતી વિચારીશ જીવડા, પછેથી પસ્તાય.

જે જાણે તે બાંધજે, પાણી પહેલી પાળ;
નીર ગયે નહીં નીપજે, શીર તાકે છે કાળ.
કાયા કુસુમ છે કારમું, વેગે વણસી રે જાય;
અમર થાય જેમ આતમા, એવો કરજે ઉપાય.
કહે પ્રીતમ તું પ્રીછજે, ઇચ્છજે કલ્યાણ;
સંત સમાગમ કીજિયે, મૂકી મનની રે તાણ. સાંભળ.

સાખી.

મનના પ્રપંચ મૂકજે, કરજે તત્ત્વ વિચાર;
રત્ન પદાર્થ જન્મ છે, નાવે વારંવવાર.
માગસર માથા ઉપરે, મોટું મરણનું સાલ;
મારગ વહે છે ઉતાવળો, કોઈ આજ ને કાલ.
અંતે કોઈ કોઈનું નહી, રામનું લેને નામ;
એક થડી ન વિસારિયે, સૂખ સાગર શ્યામ.
જુદી બાજુ જોઈને, મનમાં આવી ભૂલ;
• રૂડાં રંગે રળિયામણાં, સિમળાનાં ફૂલ.
સુત વિત મંદિર સુંદરી, સૂખ સુપન વિચાર;
કહે પ્રીતમ સહુ કારમું, દીસે છે દિન ચાર. સાંભળ.

સાખી.

મોતી સૌ ઉદકતણાં, તેના હાર ન થાય;
મિથ્યા મન મોદક કરે, તેણે ભૂખ ન જાય.
પોસે તે પ્રાણી પ્રીછજે, જેને ગુરુગમ હોય;
પરમારથ પાકું રત્ન છે, જલન કરશે જે કોય.
અણુજનું આપું માનીને, દુઃખ પામે અપાર;
શ્વાન સમાન આ જીવ છે, વહે શકટનો ભાર.
સામગ્રી સર્વે હરિતણી, ભોગવે સંસાર;
મારું મારું તે કરી રહ્યા, તેણે ખાયછે માર.
તન મન જેણે સોંપિયું, શ્રીહરિનેરે હાથ;
કહે પ્રીતમ તે પામિયા, વૈકુંઠનો સાથ. સાંભળ.

સાખી.

તજશે આપે આપદા, ભજશે પૂરણ બ્રહ્મ;
પલકમાંહિ પ્રલય જ થશે; કોટી જન્મનાં કર્મ.

પ્રીતમદાસ.

માહ મહિને માયાતણો, મર્મ જાણે જેહ;
ભૂલવણીમાં ભૂલે નહીં, તરે ભવજળ તેહ.
બાજગરનો બાંજકો, ગ્રહે હાથ ભુજંગ;
ઔપધ યુદ્ધીને ઓળખે, વીષ વ્યાપે ન અંગ.
નામ અમૃત જન જે પિયે, તે તો અમર થાય;
જનમ મરણની આપદ, તેની તતક્ષણુ જાય.
અજ ઉમયાપતિ, અહિ પતિ, જપે નિશદ્દિન જેહ;
અનંત કોટી ગૃહી આધાર્યા, પ્રીછે પ્રીતમ તેહ. સાંભળ.

સાખી.

સદ્ગુરુ સંત કૃપા કરે, અગટે નિરંમળ જ્ઞાન;
રવિ ઉદયે રજના ટળે, રહે નિરંતર ધ્યાન.
દ્રાગણ પુલ્યો સોહામણો, પુલી જુજવી જાત;
જોયાની રચના ઘણી, રંગ જુજવી ભાત.
વિધ વિધ પેરની વાસના, ઉઠે અનંત અપાર;
મન ભમરો ભોગી થયો, રહ્યો વનમોઝાર.
ઠારે ઠારે દુમ ઢાંકિયાં, આશા અમરવેલ;
નવપક્ષવ નૌતમ સદા, કોકિલ કરે કેળ.
લીલા લલિત સોહામણી, શોભાનો નહીં પાર;
જન પ્રીતમ એવું જોધને, રીઝ્યા હૃદયમોઝાર. સાંભળ.

સાખી.

નિરમળ નયણે નિરખતાં, દરશે નિજ દેદાર;
સાગરમાં સૌ ઉપજે, લહેરી લોહ અપાર.
ઐતરે ચિત્ત ચિદરૂપમાં, થઈ રહ્યું તદ્દલીન;
નિમિષ માત્ર ન્યારું નહીં, જેવું જળનુરે મીન.
ઐતન્ય સિન્ધુ ઝીલતાં, થયું શુદ્ધ શરીર;
સૌ ધૈર્ય સૌને વિષે, જેમ મણિકામાં હીર.
એને આધારે સૌ રહ્યું, પિંડ ને બ્રહ્માંડ;
સચરાચર શોભી રહ્યો, અવિનાશી અખંડ.
અન્ન જથારથ ભાળતાં, ભાગે મનનીરે બ્રાંત;
પ્રીતમ પ્રીછે પાંધરું, થાય સમજે તે શાંત.

સાખી.

સદચિદ્-આનંદ સંરવમાં, ભરી રહ્યો ભરપૂર;
 દિન રજની રહે રંગમાં, નિરમળ વર્ષે નૂર.
 વૈશાખે જોતાં વેદમાં, મહા વાયક જ્ઞાન;
 તત્ત્વમસિ તે તુંજ છું, અળગો નહિ આન.
 વાયુને ખોળે વટોળિયો, એમ ધૃશ્વર જીવ;
 વસ્તુ વિચારતાં એક છે, શ્યામ સૂત્ર સદીવ.
 અરસપરસ છે એકમાં, જેમ તરણીમાં તેજ;
 ભિન્ન નહીં એમ અહ્મથી, આળખે પદ એ જ.
 સરિતા સાગરમાં રહે, સાકર માંહે મીઠાઈ;
 પ્રીતમ પુષ્પમાં વાસના, એવી ગુરુગમ પાઈ. સાંભળ..

સાખી.

પઠ તંતુ ન્યારો નહીં, જ્યમ હાટકને હાર;
 જડ ચૈતન જગદીશમાં, તેજ પુજ એક તાર.
 જેઠે જનમ સફળ થયો, જાણ્યા જગદીશ;
 અખિલ જીવનનો આતમા, ગુણ માયાનો ધશ.
 વિશ્વ વિચિત્ર છે જેવડે, કરે રંક કલોલ;
 ચંભ વિના ચંભાવિયું, અહ્માંડનું ગોળ.
 રમવાને બાજી રચી, ધરી નવનવાં સ્વરૂપ;
 સંશય શોક સ્વભાવથી, થયો જીવ સ્વરૂપ.
 વિષય વૃત્તિને આંતરે, અવરાયો અનીત;
 પ્રીતમ પોતાને વિસર્યો, કરે પરશું પ્રીત. સાંભળ..

સાખી.

અંતરજામી આતમા, માનો મિથ્યા ગર્વ;
 માયાને પડદે રહી, મોહ પમાડ્યું સર્વ.
 આશાડે અમરિતતણા, વરસ્યા વરસાદ;
 હરિ હરિ સધળે થૈ રહ્યું, થાવર જંગમ જાત.
 ચિત આતક રંગે રટે, ખોલે મન મોર;
 જ્યાં ત્યાં ચૈતન-અહ્મના, જિગતા અંકાર.
 સુખ સાગર સેજે ઉછળ્યો, સલિતા શુભસાર;
 અહ્મ નિરંતર જળ ભર્યાં, કોઈ ન પામે પાર.

પ્રીતમદાસ.

માણે મત્સ મગન થઈ, મરજીવા સંત;
પ્રીતમ પલક ન્યારા નહીં, રસિયા રસવંત. સાંભળ.

સાખી.

મહા મુગટ જાણે જગત, જે આપે અદ્વીત;
અણલિંગી આકાશવત, સ્વયંપદ શબ્દાતીત.
આવણુ સાધન શૂં કરે, સમરણુ ને ધ્યાન;
અહંકર્તા ઉડી ગયો, ગયું સરવ સમાન.
પંચ કોશપદ હું નહીં, નહીં અંતઃકરણ.
ઈંદ્રી અવસ્તા ઉરમી નહીં, નહિ વેષ ને વર્ણ.
જીવ નહીં ઈશ્વર નહીં, નહિ માયા ને જ્ઞાન;
ત્રિધાવૃત્તિ ત્રિગુણુ નહીં, નહિ જ્ઞાતા ને જ્ઞાત.
સહુ પ્રકાશિત સરવનો, સાક્ષી શુદ્ધ સ્વરૂપ;
પ્રીતમ તે પરમાતમા, એ તો અકળ અનૂપ. સાંભળ.

સાખી.

એન ચરિત્ર જેને નહીં, સૌમાં વ્યાપક સાથ;
પ્રીતમ તેને પ્રીછતાં, આવાગમન ન હોય.
ભાદરવે એક રસ ભર્યો, સચરાચરમાંય;
પ્રથમ સમે પાણી વિના, દીસે નહિ કાંય.
કોર કિનારો પાણી નહીં, નહિ આવરણુ ને આડ;
એક ત્રિદાનંદ ભેષને, જળ-વિદ્યા છાંડ.
સ્વતંત્ર અંતર નહીં, બાહ્યબ્યંતર બ્રહ્મ;
એમ જાણે તે ઉપાસના, એ વિના મોટો ભ્રમ.
બ્રહ્મનિષ્ઠા પણ નવ ચળે, અનન્યતા એહ;
પ્રીતમ પૂરણુ બ્રહ્મશું, જેને સાચો સ્નેહ. સાંભળ.

સાખી.

દૃષ્ટ પદારથ જેટલું, તેનો થયો અભાવ;
તનમય તન તુરિયાતણો, તેશું બન્યો બનાવ.
આસો લીલા અખંડ છે, નીરખી નિરધાર;
ઓધ વળ્યા આનંદના, સૂખ સિન્ધુ અપાર.
ઈચ્છા દળી ઈદ્રિયોકની, અજપદ કૈલાસ;

નહિ વૈકુંઠી વાસના, ભાળ્યો પ્રહલિવાસ.
અધિકારીને આવશે, સમજણ ને સાન;
સુકત થઈ તે માનશે, મૂઢી દેહાભિમાન.
સદગુસ્તી કીરપાથડી, ઉપનો આનંદ;
પ્રીતમ તે પદ પામીઆ, નહીં શર ને ચંદ. સાંભળ.

સાખી.

જાણવું તે જાણિયું, નથી જાણવું કાંય;
પોતે પોતામાં ભળ્યો, જ્યમ પ્યાલો પાણીમાંય.
ઉત્તરસંદે આદર ક્યોં, રચ્યા દ્વાદશ માસ;
પુટ્ટને પ્રેમે પૂરા કર્યા, આણી અંગે ઉક્તાસ.
સોરઠ રાગ સોહામણો, સુંદર શુભ સાર;
અક્ષરે અક્ષરે અતિથણો, અનુભવ ભંડાર.
સંવત અઢાર આડત્રીશે, કીધો એ વિચાર;
ચૈત્રવદી તીથી સમમી, ઉત્તમ ગુરુવાર.
ગાશે સાંભળશે શીખશે, કરશે હૃદયે વિચાર;
કહે પ્રીતમ પદ પામશે, નહીં સંશય લગાર. સાંભળ.

શૃંગાર સંગ્રહ.

પદ ૧ લું.

રસીએ રંગ વધારિયા, અતિ આનંદમાં;
મોહનજી મંદિર પધારિયા, આત આનંદમાં.
દયા કરી દુઃખ દાણિયું, અ; ભાવશું સનમુખ ભાણિયું, અ.
પ્રભુ પ્રેમે પરસન કીધલાં, અ; આજ અમને દરશન દીધલાં, અ.
બંધાવું તોરણુ બારણે, અ; તન મન ધન કીજે વારણે, અ.
ઉત્તમ આસન આપિયાં, અ; ભવકેરાં બંધન કાપિયાં, અ.
પય સાકર પ્રેમે પીછાએ, અ; મુખ ખીડી નાથની લીછાએ, અ.
સુખ સેજડલીનું સાર છે, અ; હૃડામાં હરખ અપાર છે, અ.
હું રસબસ થઈરસમાં રહી, અ; રંગમાં રજની વીતિ ગઈ, અ.
પ્રીતમનો સ્વામી શામળો, અ; અથગા ઉપર અઢળક ઢળ્યો, અ.

પ્રીતમદાસ.

પદ ૨ જી.

સ્નેહ વધારી શામળે, રંગ ભેર રમતાં;

જેહેના દરશનથી દુખડાં ટળે, રંગ ભેર રમતાં.

કમળ નેન કરુણા ભર્યાં, રંગ; જ્ઞેધ લાલે લાખેણાં કર્યાં, રંગ.

રસ વ્યાધ્યો પૂરણુ પ્રીતમાં, રંગ; વહાલો વશ્યો ચતુર વર ચિત્તમાં, રંગ.

મન અટક્યું મોહનલાલમાં, રંગ; ખંત લાગી લાલાજીના ખ્યાલમાં, રંગ.

સખી સુખ સાગર સેજે ઉછળ્યો, રંગ; મનગમતો વર મુજને મળ્યો, રંગ.

પ્રીતમનો સ્વામી પ્રાણુપતિ, રંગ; ક્યમ મૂકાય માહારી વતી, રંગ.

પદ ૩ જી.

પાતળિયો પ્રાણુ આધાર છે, લાવે લજ્જે;

હોંશી હૈયાનો હાર છે, લાવે લજ્જે.

વર વરવા સરખો છે સહી, લાવે; એ સરખો નર ખીજે નહીં, લાવે.

પ્રેમી જન કેરો પ્રાણુ છે, લાવે; સુંદરવર ચતુર સુખણુ છે, લાવે.

એની રૂપ કળાગુણ ચાતુરી, લાવે; છે મોહન મુરત્ય માધુરી, લાવે.

સુખ સાગર નાગર નંદનો, લાવે; ગુણ પામી ગોકુળ ચંદનો, લાવે.

પ્રીતમનો સ્વામી મન વશ્યો, લાવે; જ્યમ હીરો હાટકમાં રશ્યો, લાવે.

પદ ૪ થું.

તનની પીડા સહિ ટળી, મોહન મળતાં;

મહા રસ વ્યાધ્યો વેલા, વળી મોહન મળતાં.

તનમન પલટું તે વારતું, મોહન; સુખ દીઠું જુગદાધારતું, મોહન.

હૈડામાં હેત વધારીયું, મોહન; સેજે સહિ કારજ સારિયું, મોહન.

આનંદે સુખ આપીયું, મોહન; દુખ જનમો જનમનું કાપિયું, મોહન.

સંશયનું સ્ફર સમાવિયું, મોહન; એહેનું રૂપ રસીલું ભાવિયું, મોહન.

થે પ્રપ્રલિત હેતે હૈયે, મોહન; રસ પ્રીતમ પ્રેમે થું પિયે, મોહન.

પદ ૫ મું.

શામ સોહાગી આવિયા, નવલે નેહે;

ભુદરજી ભીતર ભાવિયા, નવલે નેહે.

નેણુ ભરીને નિહાળીયા, નવલે; તન તાપ ત્રિવિધિ ટાણિયા, નવલે.

એહેનું રૂપ રસીલું જ્ઞેધને, નવલે; રહ્યું મનકું મહારું મોહીને, નવલે.

નવ અંબુજ નેન વિશાલ છે, નવલે; શિર મુગટ કુંડલ ગળે માળ છે, નવલે.

પિતાંબર જામો જરકસી, નવલે; રહ્યા ચરણ કમળ ચિત્તમાં વસી, નવલે.

પ્રીતમના સ્વામીને ભળું, નવલે; ખીજું સહિ તુચ્છ કરીને તળું, નવલે.

પદ ૬ મું.

નવ રસના ભર્યા નાથજી, નૌતમ વયમાં;

રહે સદા અમારી સાથજી, નૌતમ વયમાં.

વદન સુધાકર સાર છે, નૌતમ; તે તેજ તણો ભંડાર છે, નૌતમ.
અંધર અરણ્યોએ વણી, નૌતમ; દીસે દશન કુંદ કેરી કંળી, નૌતમ.
નાસા જળ સુત સોહાવ્યું, નૌતમ; ભૂ મનમથ ગ્રાપ ચઢાવ્યું, નૌતમ.
નેણુ બાણુ તીખી અણી, નૌતમ; હેલામાં મન લે છે હણી, નૌતમ.
રવિ નંદક કુંડલ કાન છે, નૌતમ; રસીયાજી રૂપનિધાન છે, નૌતમ.
મૃગમદ ચંદન ટીકા કર્યો, નૌતમ; મણિ મુગટ લસીત છોગો ધર્યો, નૌતમ.
નટવર છખી ભેદને, નૌતમ, ભજ પ્રીતમ ચીતકું પરોધને, નૌતમ.

પદ ૭ મું.

પામી પ્રેમ સ્નેહીને, પૂરણ પ્રીતે;

રસ પીધો ઉરપર લેધને, પૂરણ પ્રીતે.

પ્રેમે પીઉજી માણિયો, પૂરણ; જુગજીવન જુગતે જાણિયો, પૂરણ.
જે કારણુ જોગી દેહ દમે, પૂરણ; તે રસીયો અમ સંગે રમે, પૂરણ.
દિલ દેખી આવે ધસ્યો, પૂરણ; તે ટાંણે નહીં અંતર કશો, પૂરણ.
જન પ્રીતમનો સ્વામી મળ્યો, પૂરણ; ભવસાગર કેરો ભે ટળ્યો, પૂરણ.

પદ ૮ મું.

સખી શામળીયો વર સાર છે, વા'લે વરીએ;

ગુણવંતો ગુણ ભંડાર છે, વા'લે વરીએ.

સહિ સુખદાયક લાયક હરિ, વા'લે; નિશદ્દિન નીરખું નેણાં ભરી, વા'લે.
એનું રૂપ દયામાં રાખિયે, વા'લે; સુખજનમ કરમજશલાખિયે, વા'લે.
એ સુખ આનંદનો આધ છે, વા'લે; ભુદરજી ભજવા યોગ્ય છે, વા'લે.
પ્રીતમ રસ પૂરણ પીજીયે, વા'લે; એને ચરણ કમળ ચિત્તદીજીયે, વા'લે.

પદ ૯ મું.

પ્રેમ સુધારસ પીજીએ, આનંદ રસિયો;

સહિ સોપી લાહો લીજીએ, આનંદ રસિયો.

કલ્પદ્રુમ તરુણી તણો, આનંદ; તે પ્રાપ્ત્યો પ્રુપ્ત્યો છે ધણો, આનંદ.
જીવંતી જુગ સેવે સદા, આનંદ; તેની સદા સમાવે આપદા, આનંદ.
ધરજી દલ ગુણમાં નામનાં, આનંદ; પૂરે જેની જેવી મનકામના, આનંદ.
પ્રભુપ્રીતમનો ચતુર શિરોમણિ, આનંદ; તે અમર અખંડ વર એ ધણી, આનંદ.

પ્રીતમદાસ.

પદ ૧૦ મું.

સખી શ્યામ કિશોર કુંવર જોને, કુંવર જોને, કુંવર જોને;
એહનું મુખ જોઇ મનના વિકાર જોને, સખી શ્યામ કિશોર કુંવર જોને-ટેક.
વસુદેવ ને દેવકીના સુત કહાવે, ધનુષ જગ જોવા આવે; સખી.
કાલ કુખજનું ચંદન લીધું, તેહેનું રૂપ કમળા સરખું કીધું; સખી.
હુતા નંદરાય ઘેર ગોકુળમાં, મધવાનું માન હસ્યું પળમાં; સખી.
નિત્ય નિત્ય નીરખે નાર વ્રજની, લોચન સપ્ત કરોની સજની; સખી.
રસીક શિરોમણી રંગરસિયો, પ્રીતમનોસ્વામી મહારે મન વસિયો; સખી.

પદ ૧૧ મું.

જુવે જુવંતી જરૂખે જાંખીને, જાંખીનેરે, જુવે જાંખીને;
કહે પરસ્પર પાંકીને; જુ.
કરે મનુની મનોરથ મધુપૂરની, છખી નેહે નીરખે ત્રાથ નટવરની; જુવે.
મોર મુકૂટ કુંડળ વનમાલ, નખ શિખ સુંદર રૂપ રસાળ; જુવે.
તડિંત સમાન પીત પટરાજે, શોભા જોઇ મનમથ લાજે; જુવે.
અમૃત દષ્ટિ ગંભીર ગેહેરી, સહ કોઇ કહે કંસના વેરી; જુવે.
જ્યાં જ્યાં જાય શ્યામ સુખરાશિ, માંતીડે વધાવે પુરવાસી; જુવે.
વરવા જોગ સખી આ વર છે, સુંદરતાનો એ સાગર છે; જુવે.
માત તાતને કોણે ભરમાવ્યાં, અવર પુરુષને પરણાવ્યાં; જુવે.
અવર ખીજું સખી શું કરીએ, પ્રીતમ સ્વામી પ્રેમે વરીએ; જુવે.

પદ ૧૨ મું.-રાગ પરજ ગોડી.

આ આવેરે આ આવેરે, અલખેલો આનંદ રસિઆ; જ્યા.
સુંદર શ્યામ સંતોણો સજની, મોહનજી મહારે મન વસિયો. જ્યા.
કરમાં ગોડી ને કમળ ફેરાવે, શિરસોહે ફેટો ફૂલ ભર્યો; જ્યા.
શ્રી ગિરિરાજ ધર્યો નખ ઉપર, ઈંદ્રિયો અહંકાર હર્યો. જ્યા.
બકી બકાસુર શિકટ તરણાવત, ઘેનુક વજાસુર પ્રલંબ હણ્યો; જ્યા.
કાળી દૂર કીધો દાવાનળ પીધો, કેશી કંસ ને કીટ ગણ્યો. જ્યા.
કલ્પદ્રુમ વ્રજજીવતી ફેરો, સંત તણો સુખકારીરે; જ્યા.
પ્રીતમનો સ્વામી પ્રેમ સનેહી, નટવર નવલ બિહારીરે. જ્યા.

પદ ૧૩ મું.

ચાલ સખી જોવાને જઈએ, જીવન જોવા સરખો રે;
રૂપ કળા ગુણ લક્ષણ પૂરણ, નેણ ભરી ભરી નરખો રે. ચાલ.

ઘેરથી ગોપીજન નિસર્યાં, કર ધરી કંચન થાળ રે;
અગર કપુરે આરતિ સાજી, સુંદર રૂપ રસાળ રે. ચાલ.
પય પકવાન મીઠાઈ મેવા, ખીડાં બહુ તાંબુલ તણાં રે;
અધરરસ અરપે અંગસમરપે, વ્રજ જીવતીનાં જીથઘણાં રે. ચાલ.
કામ્યની કનક કમળ વન ફૂલો, મધ્ય મધુકર મોહન લાલ રે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, ભક્તવચ્છલ પ્રતિપાલ રે. ચાલ.

પદ ૧૪ મું.

સુરભિ સંગ શામળિયો આવે, જેમ ઉડગણમાં ધંદુરે;
બાલ મરાલ વિશાળ મંડળી, ચરણ કમળ રજ વંદુરે. સુરભિ સંગ.
ફૂલીસ કમળ ધ્રુજ જવ જાંબુ ફળ, ચહેન ખટદશ જ્યેષ્ઠરે;
હાટિક તડિત ઉડિત રવિ રંગે, અંગ પીતાંબર સોયરે. સુરભિ સંગ.
કેસરી લંકે અલકૃત ભૂપણ, ભુજ અંબુજ નખજેતીરે;
વદન મુઘાકર સુંદર શોભે, ગ્રમ નિરમળ મોતીરે. સુરભિ સંગ.
અરુણ અધર ધરી મધુર મોરલી, પ્રેમે પાસ બોલાવેરે;
રસ ભર્યાં લોચન ભવભયમોચન, આનંદ અતિ ઉપજવેરે. સુરભિ સંગ.
રવિ નંદક કુંડલ કર્ણ સોહે, મદન કોટી છખી છાજેરે;
કુટિલ કેશ આનન અંબુજપર, મધુપ મંદીલ ધિરાજેરે. સુરભિ સંગ.
મૃગમદ ચંદન તિલક ધિરાજે, તેહેનું તે તેજ અપારરે;
મુગટમય મણિપર મોર ચંદ્રિકા, ધંદ્ર ધનુષ આકારરે. સુરભિ સંગ.
નખ શિખ રૂપ નાથનું નિરખી, રાખ્યું હૃદયમોઝારરે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, પ્રાણતણો આધારરે. સુરભિ સંગ.

પદ ૧૫ મું.

સુંદર રૂપ રસિકવર કેરું, કોટીક મનમથ લાજેરે;
કમળ વદન અંબુજ આંખડલી, લાલ તિલક રંગ રાજેરે. સુંદર રૂપ.
મોર મુકુટ મકરાકૃત કુંડલ, કર શિરેરુહ સોહેરે;
નાભિ નલિન નવલ પદ પંકજ, મુનિ મન મધુકર મોહેરે. સુંદર રૂપ.
કુસુમહાર શણગાર શોભિતા, નીરખી નેન શરાયરે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, ભેટે ભવ દુઃખ જાયરે. સુંદર રૂપ.

જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.

પદ ૧ બું.

રામજી સત્ય છે સાંભળ સાચું કહું તુજને, એક વાતડલી ચિત ધરજેરે;
જે સુખ ઈચ્છે આપણું, - તે સંત સમાગમ કરજેરે.
સંતસંગે સુખ છે ધણું, દુઃખ કોટિ જનમનું કાપેરે;
જીવતણી બુદ્ધિ પાલટે, સુધ જ્ઞાન જથારથ આપેરે.
શીતલ નિરમલ સંતને, કાંઈ વદન સરોજની વાણીરે;
સાંભળતાં સંશય ટળે, મળે પ્રેમે સારંગપાણીરે.
શબ્દે સંસાર ધૂટીયે, જમકંકરનો ભે ભાગેરે;
નૌકાસ્વરૂપી સંત છે, ભવ તરતાં વાર ન લાગેરે.
એહવી સંગત્ય સંતની, તનમનના તાપ નિવારેરે;
પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું, સુખસાગર સ્નેહ વધારેરે.

પદ ૨ બું.

સંત વિના સંસારમાં, કો હરિનો મરમ ન જાણેરે;
શ્રીમુખ મહીમા સંતનો, પ્રભુ પૂરણ પ્રીતે વખાણેરે.
નારદ પ્રત્યે નાથજી, તે સંત તણા જશ ભાખેરે;
સંત મને વહાલા ધણા, નીત રૂપ હૃદયામાં રાખેરે.
સંત સદા સુખધામ છે, માહરે રેવાનું નિર્ધારેરે;
સંતની રક્ષા કારણે, ધરું અવનીમાં અવતારેરે.
અસર પરસ રહું એકમાં, જેમ સાકરમાં મીઠાધરે;
પુણ્ય મધ્યે જ્યમ વાસના, તેમ સંતમાં સહુ સમાધરે.
તરણ તેજ ન્યારું નહીં, કનક કુંડળ ભીન રૂપરે;
જલ તરંગ નહીં જૂજવા, એમ સંત તે માહારું સ્વરૂપરે.
સંત ચરણ રજ વંદશે, તે સર્વ શિરોમણિ થાશેરે;
શિવ વિરગિ સારદા, તે સંતતણા ગુણ ગાશેરે.
મૂલે પાણી સિંચતાં, ફલફૂલ પાંદડે પ્રશેરે;
જે સંતોખે સંતને, તેહનાં સઘળાં કારજ સરશેરે.
સંત તણા મહીમા ધણો, તે કાંઈ વીરલા જન જાણેરે;
પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું, પ્રભુ સંતનો સુજશ વખાણેરે.

પદ ૩ જું.

સંત તે તીરથ રૂપ છે, માહે રામ સુધાજલ ભસ્ત્રુરે;
વચન લેઇ આનંદમાં, તન પરસે પાતક હસ્ત્રુરે.
સાધુ ચંદન આવના, સેવે તે શીતલ થાયરે;
તાપ પાપ ભવ આપદા, સૌ દુક્રીત દૂર પળાયરે.
કામધેનુ ચિન્તામણિ, મનકામના પૂરણ થાયરે;
હ્રદે કામળ નવનીતથી, પરતાપે આગળી જાયરે.
સંત સજીવન ઔષધિ, ભવ રોગોનો તાપ નિવારેરે;
સંસાર અપાર સમુદ્ર છે, એક પલકમાં પાર ઉતારેરે.
સંત વચન બિંદુ સ્વાતિનું, મન છીપમાં મુક્તા થાયરે;
પ્રીત સહીત ચિત્ત પ્રોધ લે, તેનું જનમતાણું દુઃખ જાયરે.
જે જાણે સુખ સંતનું, તે પળભર સંગ ન છાડેરે;
પ્રીતમ પૂરણ પ્રીતડી, તે મન ક્રમ વચને માંડેરે.

પદ ૪ થું.

પ્રીત વિના પ્રભુ દૂર છે, તમે જે જે જુકા કરીનેરે;
શુદ્ધ પ્રેમ જેને પ્રગટે, તે ભાવે ભેટે હરિનેરે.
પ્રીત જુઓ વ્રજનારની, જેણે વશ કીધા વનમાળીરે;
તન મન સદા વિસારિયાં, લોકલાજ મરજદા ટાળીરે.
સાચી પ્રીત એક મીનની, તે નીર વિના નવ જીવેરે;
જુઓ પ્રીત પતંગની, તે દેહ દહન કરે દીવેરે.
ચિત્ત ચોટયું ચક્રારનું ચંદ્રશું, તે પ્રીતે પાવક પ્રાશેરે;
રવિ રહે લખ જોજને, જળ મધ્યે કમળ પ્રકાશેરે.
પય ને પાણીને પ્રીતડી, એકમેક થઇને જાયરે;
આપ બળે પય ઉગરે, તે સાચો સ્નેહ કહેવાયરે.
પ્રીત જુઓ પંખી તણી, જળ ચાત્રક ચંચ ન ઝાળેરે;
અંબુ પીએ આકાશનું, અવનીનું નીર ન ડાળેરે.
નર માદા માતી જુઓ, સંત જોજનપર વેંચાયરે;
આવી મળે તે એકઠાં, અધક્ષણું અળશાં નવ થાયરે.
પ્રીતમ એવી પ્રીતડી, ગુરુ સંતની સાથે સાચીરે;
તે પૂરણ પદ પામિયાં, કાંઈ કહેણી ન રહી કાચીરે.

પદ ૫ મું.—રાગ બીજો.

ગુરુ ગમે ઘટમાં જોયોરે, સંશય સરવ ટલ્યો;
અવિનાશી ચૈતન્ય રે, શબ્દાતીત મળ્યો.
ચતુર દલ ચીતવી રે, ખટ દલ માંહે ખંભ્યો;
દશ દલમાં દીઠો રે, દ્વાદશ દશમાં મળ્યો.
ષોડશ દલ ખુખ્યો રે, દ્વિ દલમાં દરસો;
સહસ્ત્ર દલ ચઢ્યો રે, પંખી થઈ પરસો.
નહીં નાદ ને વાણી રે, રવિ શશી જોત્ય રહી;
શુદ્ધ સ્વયં પ્રકાશી રે, દુનિયા ભાસ નહીં.
નહીં અબ્ર એ ઉરમી રે, નહીં માયા મમતા;
પ્રીતમ સ્વયે પોતે રે, શૂન્ય શિખર સમતા.

પદ ૬ હું.

આ તનમાં તીરથરે, તત્ત્વ વિચારતાણું, ચૈતન્યસાગરમારે, નહાવાનું ક્ષણ છે ઘણું;
ગલકીમાં ઝીલોરે, નિરમલ નિરવડે; ગંગા ને જમુનારે, સરસ્વતી પૂર ચઢે.
પરભાતમાં પ્રાગેરે, તાહાં થાયે તરવેણું; મરજવા જોગીરે, ઝીલે દીન રેણું;
કાયા કાશીમારે, વિશ્વના નાથ વસે; પ્રીતમ પદ પરસેરે, તે તદ્દરૂપ થશે.

પદ ૭ મું.

સદ્ગુરુને શબ્દરે, સહિ તીરથ તેહને; પંડમાં છે પોતેરે, જિતી પ્રે જોહેને;
ગુરુદેવ દયા કરેરે, તેહને સહિ સૂઝે; જોલે બહુનામીરે, બીજો શું બૂઝે.
અંતરગત્ય ઈશ્વરે, આપે અવિનાશી; પોતાની ભૂલેરે, ભમે લખ ચોરાશી;
છે શ્રીમંત સુખિયોરે, રાંક થઈ રહ્યો; માયાને સંગેરે, ત્રિવિધિ તાપે બળ્યો.
સદ્ગુરુને સેવેરે, તો નીજ રૂપ જડે; તનમાંહે તપાસેરે, પોતે પોતા બડે;
નખશિખ લગી ન્યાળોરે, ન મળે કોઈ બીજો;
પ્રીતમ એક અદ્વીતરે, જોઈ હૃદયે રીઝો.

પદ ૮ મું.

પુરણાનંદ પોતેરે, પરપંચ પરહરતા;
કારણનું કારજરે, લઈ અલગું કરતા.
નભ પવન નહીરે, નહીં અંશુ અવની;
પંચ બીસે ચતુષ્ટરે, નહીં ચુદ્ધમ નવની.

જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.

દશે ઈંદ્રિ અવસ્થારે, નહીં સ્થલનું ઠેકાણું;
સુરજ જેમ સાક્ષીરે, એમ આત્મા જાણું.
અન્વય અતિરેકરે, જ્યમ છે લમ જોયું;
પ્રીતમ છે સ્વરૂપરે, નહિ પામ્યો નહિ જોયું.

પદ ૯ મું.

ભૂલ ઘણી ભાંગીરે, અહ્માનંદ ભાસ્યો;
શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષીરે, સઘળે પ્રકાશ્યો.
ટળ્યું તિમિર ત્રિશુણુનુરે, તુરિયા તેજ ધણું;
અખંડ અજવાળુંરે, નિરમળ નામતાણું.
એકરસ અવિનાશીરે, શુદ્ધ રૂપ સ્વેન્મેતી;
તરવેણી તારેરે, પ્રેયું મન મોતી.
હરિ હાર હીરાનારે, પહેરો પ્રીત ધરી;
થઈ પ્રેમ સોહાગનરે, પૂરણ મન મોદભરી.
પામી અચળ એવાતણુરે, અખંડ વર વરતાં;
પ્રીતમના સ્વામીરે, સંગ આનંદ ધરતાં.

પદ ૧૦ મું.

જગતનું સુખ ઝાકળનું છે પાણી રે, જાણી લે;
વાણુશી જતાં વાર નહીં સત વાણી રે, જાણી લે.
સીસાખાજ સંસારનો છે ખેલ રે, જાણી લે;
એ વિચારી અહંકાર તું મહેલ રે, જાણી લે.
જ્ઞેતાં જ્ઞેતાં જાણું છે તતકાળ રે, જાણી લે;
રેહેટ તણી ગેડચો જેવી ઘટમાળ રે, જાણી લે.
એક ભરાયે એક ઠાલી થાય રે, જાણી લે;
એક અવતરે એક મરીને જાય રે, જાણી લે.
પરમારથને પંથે પગલાં માંડ રે, જાણી લે;
કુડ કપટ ને છળવિદ્યા તું છાંડ રે, જાણી લે.
પાપ પુણ્યનો ઉત્તર દેવો પડશે રે, જાણી લે;
જમકંકર ન્યારે આવી પડશે રે, જાણી લે.
માટે ગરવ તજી ગોવિંદ ગુણ ગાજે રે, જાણી લે;
પ્રીતમ પ્રભુને ભજીને પાવન થાજે રે, જાણી લે.

૫૬ ૧૧ મું.

મિથ્યા માયામાં શું મોહ્યો મૂઢ રે,	ચેતી લે;
હું હું કરતો શું હિંડે છે હૂડ રે,	ચેતી લે.
કુબુદ્ધિથી તાહારું કરતવ્ય કાંયે ન ચાલે રે,	ચેતી લે;
હરિના હુકમ વિના તો તરણુ ન હાલે રે,	ચેતી લે.
મુરખ મિથ્યા મમત કરિયે શું થાય રે,	ચેતી લે;
તુંજથી ત્રુટો વાળ નવ સંધાય રે,	ચેતી લે.
મહારું મહારું કરતો જો સમરીને રે,	ચેતી લે;
મનુષા દેહ તે મળ્યો નથી હરિને રે,	ચેતી લે.
મલીન માયા મૃગ તૃષ્ણાનું તોય રે,	ચેતી લે;
ઝાંસતણા મોતીના હાર ન હોય રે,	ચેતી લે.
અંબલિનું જળ ક્ષણું ક્ષણું ઝાણું થાય રે.	ચેતી લે;
એણીપેરે આવરદા તાહરો જાય રે,	ચેતી લે.
આવો બનાવ બને નહીં બીજવાર રે,	ચેતી લે;
પ્રીત પ્રભુને લજતાં લવનો પાર રે,	ચેતી લે.

૫૬ ૧૨ મું.

હું માહરું તે સંસારું છે મૂળ રે,	સમજ લે;
ક્ષણ ક્ષણ ચાલે સંશે રૂપી શૂળ રે,	સમજ લે.
માહરું તાહરું મટતાં લવનો અંત રે,	સમજ લે;
સૌ શાસ્ત્ર પોકારી કહે છે સંત રે,	સમજ લે.
દુમ તણે દષ્ટાંતે આ વૈરાટ રે,	સમજ લે;
પત્ર તણી પેરે આવે જાયે ઘાટ રે,	સમજ લે.
કનકકુટ જમ ઘાટ ધડીને ભાળે રે,	સમજ લે;
એમ એને બ્રહ્માંડની વાર ન લાગે રે.	સમજ લે.
ઈન્દ્રજાળ જ્યમ બાજીગરનો ખેલ રે.	સમજ લે;
કમર કોડકાં ગુંચાયાં ઉકેલ રે,	સમજ લે.
શું સુતો છે અચેત આલસ આણી રે,	સમજ લે;
આયુષ્ય તાહરું ઝાંસતાણું છે પાણી રે,	સમજ લે.
સંસાર મુખથી રહેજે સદા ઉદાસ રે,	સમજ લે;
જ્યમ મધુકર ન કરે અંપક વનવાસ રે,	સમજ લે.

શ્વાસે શ્વાસે સમરણ કરજે સાર રે, સમજ લે;
રખે ધરતો તું દેહ તણો અહંકાર રે, સમજ લે.
હરિ નામ હીરો હૃદયામાં રાખે રે, સમજ લે;
પ્રીતમ પ્રેમે પ્રેમ સુધારસ ચાખે રે, સમજ લે.

પદ ૧૩ સું.

રામ રસાયણ પ્રેમ ધરી જે પીશે રે, માણી લે;
તેહને અખીલ લોકોનું દૈવત દીસે રે, માણી લે.
અમર થાય તે મરે નહીં કાલ કાળ રે, માણી લે;
અપાર હીત થઈ આપોપું સંભાળ રે, માણી લે.
અજર પ્યાલો અધર પ્રેરે છે જેહ રે, માણી લે;
મરજવા હોય તે મુખમાંડી લેહ રે, માણી લે.
આળસ નિદ્રા ભુખ તરસ સહ ભાગે રે, માણી લે;
ત્રિભોવન પતીશું તનમાં તાળી લાગે રે, માણી લે.
અખંડ બ્રહ્મ જીએ એક મેક થઈ જાય રે, માણી લે;
સાગર નીર ભળ્યું ન્યારું નવ થાય રે, માણી લે.
તેહના મુખને અવર ન જાણે કાલ રે, માણી લે;
અમૃતપાન કરી અતિ આનંદ હોય રે, માણી લે.
મહા મગન થઈ મુંગો મીસરી ખાય રે, માણી લે;
પતિનું મુખ સુંદરીયે ક્યમ કહેવાય રે, માણી લે.
શુદ્ધ વિચાર કરી મુખ માંહે સમાયો રે, માણી લે;
કહે પ્રીતમ તે રંગમાંહે રંગાયો રે, માણી લે.

પદ ૧૪ સું.-રાગ કોલેરો.

જાણે નહીં જગજીવન અભાગી, મરણ તણો ભય મોટોરે;
કાચા કુંભ ખરાખર કાચા, જેવો જળ પરપોટોરે. જાણે.
કૌરવ, કંસ, જરાસંધ, રાવણ, દંતવક્ત્ર, શિશુપાલરે;
એહવા ગયા તેહની નહીં ગણતી, દેતા સાગર ફાળરે. જાણે.
મણિધરના મુખ માંહે, મીડકી માખ્યને મારેરે;
એહવો આ સંસાર ખેલ છે, વીરલા જ્ઞાન વિચારેરે. જાણે.
જગત જીવ ચતુરાનું ચવાણું, કે ખાધા ને કે ખાશેરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, તે નર નીરમે થાશેરે. જાણે.

પ્રીતમદાસ.

પદ ૧૫ મું.

પરમારથ પ્રીછો નહીં પ્રાણી, ઇચ્છો આપ સવારથરે;
મૂઠમતિ માયામાં મોહ્યો, ખોયો જનમ અકારથરે. પરમારથ.
આપણી હોંસે હેડમાં પેઠા, અચેત પામર પોતેરે;
કામધેનુનું પય ઢોળીને, શું જડ સ્વાની દોહાતોરે. પરમારથ.
રત્ન પદારથ જનમ ગમાયો, ધાયો ધંધા માંહેરે;
કહે પ્રીતમ તે અંતની વેળા, કામ ન આવ્યું કાંયેરે. પરમારથ.

પદ ૧૬ મું.

સાકુટ નરનો સંગ ન કરીએ, મરીયે મહા વિખ ખાધરિ;
પરવત ચઢી પડીયે પાવકમાં, તેથી દુષ્ટ દુઃખદાધરે. સાકુટ.
લેધ 'સાણુસા અંગ મરોડે, વીંછી તોડે તનરે;
સિહ ખાયે ભાવે વસિયે ભુજંગમાં, પણ મળશો નહીં દુરિજનરે. સાકુટ.
નર તે કેહને કહિયે, જેહને હૈયે દ્વેષ ધણોરે;
હરિગુરુ સંતની કરે અવગણના, શત્રુ સહિ જુગ જીવ તણોરે. સાકુટ.
નહીં આધીન ગુરુ ગોવિંદનો, જ્ઞાન હીણને ધણું ગુમાનરે;
કહે પ્રીતમ તેને પરહરીયે, જ્યમ ખર સુકર શ્વાન સમાનરે. સાકુટ.

પદ ૧૭ મું.

જે મુખમાં નહીં સીત ચરણામૃત, તે મુખ નહીંન હોય પવિત્રરે;
બળ્યા ધરના ગોસ બરાબર, જેણે ગાયાં નહીં ગોવિંદ ચરીત્રરે. જે.
સુકર કુકર પ્રેત તણી પેરે, પોખ્યો પિંડ બહુ પાપેરે;
અડ્યા થકી સ્નાન ઉપજે, સદા અશ્રયી આપેરે. જે.
મરિયે પણ સુપને નવ કરીયે, એહવા પુરુષનો સંગરે;
સંગ થકી સહિ સુકીત નાસે, પડે ભજનમાં ભંગરે. જે.
કૃપા કરે ગુરુ દેવ દયાનિધિ, તેનાં તાળાં ત્રૂટેરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, ભવનાં બંધન છૂટેરે. જે.

પદ ૧૮ મું.

સલ સુધા શ્રીકૃષ્ણ નામ છે, જે જન જુગતે આપેરે;
પ્રીત સહિત નિત્ય નેહધરિ, હરિરૂપ હૃદયામાં રાખેરે. સત્ય.
કાંચ કહે સુધા રહે સિંધુમાં, કાંચ કહે શશિમાં છે સહીરે;
કાં કહે વનિતા વદન રહે, જ્યમ કહે છે લમ વાત નહીરે. સત્ય.

સાગરમાં હોય તો નોય ખારો, શશિકલા ક્યમ ઝાંખા હોયરે;
 પીયુ પ્રેમદાને વદન વસે તો, પતિ પોતાનો નાશ ન હોયરે. સત્ય.
 પ્રેમ પીયુષ મુખ વસે વૈષ્ણવને, પ્રેમ ધરે તેહને રસ પાયરે;
 કહે પ્રીતમ પીતા હોય અમર, જનમ મરણનું જોખમ નયરે. સત્ય.

પદ ૧૯ મું.

કુરમ કહીપેરે અંગ સમેટે, ઉપર દીસે નહીં આકારરે;
 જીવ જંત જોઈને વળે પાછો, તેહને એ ન મળે સંસારરે. કુરમ.
 ધંદ્રી દેવ વિષે ગુણ વરતી, સરવ સંકોચ ન કીજે રે;
 મોતી કાન્ય પડે મરજીવા, એમ અમીરસ પીજેરે. કુરમ,
 જોગીનો જીવ જડે નહીં જમને, કાલ રહે શીર કુટીનેરે;
 અમૃત પાન કોટિ થયાં અમર, શું કરે રવિસુત રૂઢીનેરે. કુરમ.
 રવિનાં કીરણ રહે જ્યમ રવિમાં, સરિતા સાયરમાંહે રહેરે;
 કહે પ્રીતમ એમ હરિમાં હરિજન, નિમિષ માત્ર તે ન્યારા ન રહેરે. કુરમ.

પદ ૨૦ મું.

કાયારે તાહરી કામ ન આવે, જો કરે કોટા ઉપાયરે;
 વણુશી જાતાં વાર નહીં લાગે, જો કુંદન કાપીને ખાયરે. કાયારે.
 દેહીના સ્નેહી સકળ સ્વારથિયાં, અંત્યે અળગાં રહેશેરે;
 એક ધડી ધરમાં નહીં રાખે, કાઢો કાઢો કહેશેરે. કાયારે.
 પાંચ સાત દિન કોયક સંભારશે, વળતી મૂકશે વિસારીરે;
 પોતે પોતાને મારગ લાગશે, કોણ પુરુષ કોણ નારીરે. કાયારે.
 સુપનાનું ધન જોયા સૂધી, તેણે કાંઈ કારજ નવ થાયરે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, અમુલ્ય અવસર જાયરે. કાયારે.

પદ ૨૧ મું.

જો જન હરિનું નામ ન જાણ્યું, તે પસ્તાયા પ્રાણીરે;
 વેઠે વેળુ દળી તે પુરુષે, મૃગજળ માયા માણીરે. જો જને.
 ધન દારા સુત કુટુંબ કબીલો, મૂઢમતિ શું મોહોરે;
 ચિંતામણિ પામ્યો મનુષ્યા દેહ, તે ખડભડમાં ખોયોરે. જો જને.
 જનમ ધરી જુગદીશ ન જાણ્યા, હરિ રસ અમલ ન પીધોરે;
 કહે પ્રીતમ એજે ગયો અવસર એકે અરથ ન સીધોરે. જો જને.

પ્રીતમદાસ.

પદ ૨૨ મું.

આનંદકારી અચલ વિહારી, ગિરિવરધારી ગોકુળચંદ્રે;
 સુખ સાગર નાગર ગુણ આગળ, ગોપીવર ગોવિંદ્રે. આનંદ૦
 દંડ કમળ ભૂ શેષ સનકાદિક, નિગમ નિરંતર ગાયરે;
 અગમ અપાર હરિનો મહિમા, કોણે કલ્યા નવજાયરે. આનંદ૦
 ચિતામણી સુરધનું કલ્પતરુ, જે સેવે શુદ્ધ ચિત્તે સારરે;
 રિદ્ધ સિદ્ધ મુક્ત ચતુરધા દારી, સુખરાશિ હરિનામ ઉદારરે. આનંદ૦
 પાપ તાપ દીનના દાળે, અખંડ અભેદ પામેરે;
 કહે પ્રીતમ પ્રભુનામ સમરતાં, અનેક આપદ વામેરે. આનંદ૦

પદ ૨૩ મું.

લંપટરે તુંને લાજ ન આવો, મુરખ મંદ અભાગીરે;
 શાસ્ત્રપુરાણ કહે સમજવી, સમજણ શેષ ન લાગીરે. લંપટરે.
 શ્રાવણ પુંજ ને સાકુટનું મન, તે સધું નવ થાયરે;
 નીર વલોવે નવનિત ન મળે, શ્રમ કર્યો તે જાયરે. લંપટરે.
 કસરી કુંજર કોયક કરે વશ, વશીયરને વશ લાવેરે;
 ગંગાવ ગોર અપણ મન જુદું, ક્યમે કર્યું હાથ ન આવેરે. લંપટરે.
 દુષ્ટ પાપીષ્ઠ ઇષ્ટ નહીં એહને, જેહને દુરમત્ય ઝાઝીરે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, પરહર્ય પરપંચ બાજીરે. લંપટરે.

પદ ૨૪ મું.

માયા સહુને મોહ પમાડે, હરિજનથી રહી હારીરે;
 જેહનો ધણી ભેરાવર કહાવે, તેણે કાઢી નારીરે. માયા૦
 બાજીગરની બાજ માંહે, જંબુરો સહિ જાણીરે;
 નારિનો નાગ કરી દેખાડે, ભેદી ભેદ નવ્ય આણીરે. માયા૦
 પીઠાં કરું કરે કણ્થતર, ભેદ જગત મોહ પામેરે;
 ધુળાનું ધન કરી દેખાડે, સેવક ન ભૂલે ભામેરે. માયા૦
 દરિસ અમલ અખંડ ખુમારી જે એમે કરી પીશેરે;
 કહે પ્રીતમ કારજ સર્વું જેહનું, ક્યમ બીજનથી બીહીશેરે. માયા૦

પદ ૨૫ મું.

કાયા કલ્પદ્રુમ સમ જાણો, શોભા વરણી ન જાયરે;
 કમનંતાં મળ આનાદિ ઉગાં, ફૂલે ફૂળે સદાયરે. કાયા૦

જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.

શત શાખા શાખા કાળ દ્વાદશ, પત્ર છત્રીશ હજારરે;
આશા વેલ રહે નવપક્ષવ, પુષ્પ તણો નહીં પારરે. કાયા૦
જીવ ઈશ્વર પંખી બેઠે બેઠા, એક ભેગી એક ભોગીરે;
ભેગી ભેગ ભેગતે શું જીવે, ભોગી તે અતિ રોગીરે. કાયા૦
કાળ કુંજર કરે ધ્વંસ દુમનો, ચૈતન્ય ચોક્કી રહેનેરે;
જન પ્રીતમ એહવું જાણીને, નામ અમર ફળ લેનેરે. કાયા૦

પદ ૨૬ મું.—રાગ કાનડા.

નિરમળ નામ નિરંતર લેરે,

રામ અનંત મુકંદ મોરારી, શ્રી ગિરિવર ધારી ગોવિંદ તેહરે; નિરમળ.
કેશવ કૃષ્ણ કૃપાનિધિ માધવ, સંભારે સહ શોક હરેરે; નિરમળ.
શ્રીવર સુંદર સ્યામ મનોહર, રૂપ અનેક થઈને રમેરે; નિરમળ.
નારાયણ મધુસૂદન મોહન, ત્રિભુવન તારણ ત્રીકમ છેરે; નિરમળ.
પ્રીતમ પ્રીત સહિત મન ભાવે, રાત દિવસ હરિ રંગમાં રહેશેરે; નિરમળ.

પદ ૨૭ મું.

નામ' વિના ગતિ મુક્તિ નહીરે,

સહસ્ત્રાનન ચતુરાનન શંકર, સાંખ્ય સંત શ્રુતિ અગમ કહીરે; નામ.
અજ્ઞમેલ ગજ ગીધ વ્યાધ કપિ, ગુણિકા વિમાન ચઢિ ગગન ગધેરે; નામ.
નામ આધાર તરે જળધર મહીધર, મૂઢમતિ મન સમજ સધરે; નામ.
તપ તીરથ વ્રત દાન જ્ઞાન ફળ, નામ સમોવડ નાવે એહીરે; નામ.
રામનામ સહ માંહે શિરોમાણ, ભજ્ય પ્રીતમ રસ રૂપ થઈરે; નામ.

પદ ૨૮ મું.

રામ સુધારસ જે જન પીવે,

અઘાપિ સિદ્ધ નવનિદ્ધ મુક્તિ, ચતુરધા ચાર પદારથકું નહીં છીવે; રામ.
બ્રહ્મપ્રકાશ હોય ઘટ ભીતર, તિમિર ટળી જાય અમીરસ દીવે; રામ.
જરા ન જંપે કાળ ન વ્યાપે, અમર જુગો જુગ તે નર જીવે; રામ.
ધ્રુવ, પ્રહ્લાદ, નારદ, સનકાદિક, અજર પીયાલો પીધો શિવે; રામ.
કહે પ્રીતમ થયા તે તદ્વત, જમકંકરથી કે નવ બીવે; રામ.

પદ ૨૯ મું.

તું તારું તન દેખ તપાસી,

મટે મોહ સમતા મદ માયા, તો કાયામાં કેદાર ને કાશી; તું તાં.

પ્રીતમદાસ.

જન્યત સ્વપન મુષુમિ તુરીયા, રોમ્ય રોમ્ય રહ્યો પ્રકાશી; તું તારું.
તું છે સુક્ષ્મ કારણનો દ્રષ્ટા, આનંદરૂપ અખિલ અવિનાશી; તું તારું.
ઉઠ પીઠકુ લાટક સાહાટક, ભરમ ગુફા ભરમંધ વિનાશી; તું તારું.
આઠે પહોર રહે એ સુખમાં, પ્રીતમ તેહની ટળી ચોરાશી; તું તારું.

પદ ૩૦ મું.

તું તો રામ રટણ કર રંગમાં, અંગમાં, ઉપજે આનંદ;

ગોવિંદ ભજ ભાવશું.

પરમારથ અરથ વિચારીએ, તજ સ્વારથ માયાનો ફંદ; ગોવિંદ.
કહીએ કાયા તે તારી કારમી, તેને વણસતાં નહીં લાગે વાર; ગોવિંદ.
ઓસ ઉદક બીડી બરાસની, તેને ઉડયતણો આંતખાર; ગોવિંદ.
મૃગ નૃણાજાળ જસક ભર્યાં, એવો જાણો સકળ સંસાર; ગોવિંદ.
ગુંજ વદનિ તે મરકટે માનિયો, તેણે ટાઢ ટળે નહીં લગાર; ગોવિંદ.
મુપનામાં સમૃધિરે પામિયો, જાગી જોતાં મળે નહીં જરાય; ગોવિંદ.
ધુમરના તે દગ સોહામણા, તુજ મૂઠીમાં ન ભરાય; ગોવિંદ.
સાચી સંગત સદગુરુ સંતની, જેણે જીવપણું ટળી જઈ; ગોવિંદ.
કહે પ્રીતમ પ્રભુને સંભારતાં, મહા પાપી પાવન થાય; ગોવિંદ.

પદ ૩૧ મું.

સંત પારસ ચંદન બાવના, કામધેનુ કલ્પદ્રુમ સાર; સમાગમ સંતનો.
પ્રેમ સમગ્જણો અંતર ઘણો, તરુ પારસ તણ પ્રકાર; સમાગમ.
એક પારસથી પારસ બને, એક પારસથી બને હેમ; સમાગમ.
એક પારસ લોહ હુંદન કરે, સો વસા એમનું એમ; સમાગમ.
એક ચંદનથી વિપ ઉતરે, એક ચંદને અગ્નિ ઝાળખાય; સમાગમ.
એક તલ્લભર તેલમાં જો પડે, ફરી તાતું ક્યારે નવ્ય થાય; સમાગમ.
સો ગજ શિર મોતી ન નીપજે, સહ નાર્ય સતી નવ હોય; સમાગમ.
સો સેના શરી નવ જાણીએ, એવી જ્યુગત વિચારી જોય; સમાગમ.
નાન પીણુ શુરુ નવ કીજીએ, વાંઝ ગાય સેવ્યે શું થાય; સમાગમ.
કહે પ્રીતમ અભાવિદ ભેટતાં, ભવ રોગ સમૂળો જાય; સમાગમ.

પદ ૩૨ મું.

સંત લક્ષ્મી ત્રીસસોદામણાં, જેહની ચિત્ત થઈ વ્રતિ શાંત;

એવા જન હરિતણા.

અભાવંદ પ્રાપ્તરસ વેગિયા, જીવ ઈશ્વર ભાગી બ્રાંલ; એવા.

જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.

દયા દાન દાસીત્વ અતિ ધણાં, જ્ઞાન ભક્તિ વિવેક વૈરાગ; એવા.
 ક્ષમાવંત તપે નહીં તાપમાં, આશા રહિત અમલ અનુરાગ; એવા.
 અક્રોધ ઈંદ્રીજિત અનુભવી, કવિ કામળ શીલ સંતોષ; એવા.
 આશા રહિત અમૃત વાણી વદે, સહેજનંદ આનંદ કાશ; એવા.
 શુદ્ધ રનેહી સવારથ નવ મળે, પરમારથ ઉપર પ્રીત; એવા.
 શશિ સુરજવત સાક્ષી રહે, ઉદાર અરણ્યવની રીત; એવા.
 હરખ શોક વિષે ડોલે નહીં, અર્ધ નિમિષ તજે નહીં નામ; એવા.
 સુરતરુ સુરધેનુ ચિંતામણી, મળતાં પહોંચે મન કામ; એવા.
 પરિપૂરણ વળણ સંતનાં, ખતરીશમાં ઓછાં જ; એવા.
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ સંતને, સહિ સોંપીને શરણે રહે; એવા.

પદ ૩૩ મું.

સદ્ગુરુના તે શબ્દ વિચારતાં, મટે માયા મોહ વિકાર; હરિરસ પીજીએ.
 બાળી ભસ્મ કરે બીજી વાસના, ઉર પ્રગટે પ્રેમ અપાર; હરિરસ.
 એવો અજર અમીરસ જે પીયે, તેહનાં નેણ વેણ પલટાય; હરિરસ.
 લાગી, બ્રહ્મ ખુમારી નવ ઉતરે મુખ મુખે કહું નવ જાય; હરિરસ.
 તેને સંભવ નથીરે શરીરના, થયો આ તેમ દષ્ટે ઉઘાડ, હરિરસ.
 મરણવો થઈ હરિને મળે, ગળે જ્ઞાન હિમાળે હાડ; હરિરસ.
 બ્રહ્મ ધ્યાને ગગનવત્ થે રહે, જ્યમ કુંભ મહાજળ માંઈ; હરિરસ.
 કૃષ્ણ પોતામાં, પોતે કૃષ્ણમાં, કૃષ્ણ વિના ન દિસે કાંઈ; હરિરસ.
 જૈ સરિતા સાગરમાં ભળે, તેહનું નામ નદી ટળી જાય; હરિરસ.
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, ટળે અંતર એકરસ થાય; હરિરસ.

પદ ૩૪ મું.

કાયા બનીરે તાહરી કારમીરે, તાહારો અમર નથી અવતારે;
 હરિનું ધ્યાન ધરજે.
 કાચો તે કુંભ જળે ભર્યોરે, તેહને ભાંગતાં કેટલી વારે; હરિનું.
 સરુવરથી જળ છુટીયુંરે, તે ફરી ન ચોટે ડાળે; હરિનું.
 ગયો અવસર આવે નહોરે, બાંધ પાણી પહેલી પાળે; હરિનું.
 નદી યોગે હેરી નાવ જર જડીરે, માંહે જેઠા મૂઠ ગમારે; હરિનું.
 ખોટા છે માંહે ખારુઓરે, તે તો હોડીનો હાંકણહારે; હરિનું.
 કર્મ વા આવી આજળેરે, માંહે મોહનાં મોજાં થાયરે; હરિનું.
 તેડ ન સૂઝે તેહનીરે, તેહનો કરવો કાણ ઉપાયરે; હરિનું.

સદગુરુ શબ્દ વિચારિયેરે, જો કરીએ સદા સતસંગરે, હરિનું.
તો સહેજે પાર પામીએ, કહે પ્રીતમ પ્રગટે રંગરે, હરિનું.

૫૬ ૩૫ મું.

મનમાં જાણે છે મરવું નથીરે, દેહને, અભિમાને બહુ ગોઠવણ કરતો ગમારે, દેહને.
મારાં મંદિરે મારાં માળીયારે, દેહને, કહે મારા પુત્ર વારંવારે, દેહને.
મારી જગ્યારે મારી જીવતીરે, દેહને, ઉઠી ચાલવું છે આજકાલરે, દેહને.
જમદૂત વરાતી આવશેરે, દેહને, ઉઠી ચાલવું છે આજકાલરે, દેહને.
કાળે ગ્રહા કેશ તારારે, દેહને, તે તો કરશે ધડીમાં ધાતરે, દેહને.
વળતી વિચારીશ જીવડારે દેહને, ધણું ધસવા પડશે હાથરે, દેહને.
વાત, પીત, કષ્ટ આવી કંઠ રૂંધશેરે, દેહને, નહીં આવે ઉપર લવલેશરે, દેહને.
મનનું ધાર્યું રહેશે મનમારે, દેહને, પ્રાણી પામશે કષ્ટ કલેશરે, દેહને.
કર્મ પ્રધાન છે જીવનેરે, દેહને, ફળ શુભ અશુભ દેનારે, દેહને.
જેવાં કર્યાં તેવાં ભોગવેરે, દેહને, ધરે ઉંચ નીચ અવતારરે, દેહને.
પડે પશુ પંખી જાતમારે, દેહને, ચાર ખાણ ચોરાશી લક્ષરે, દેહને.
દુષ્પનો અંત આવે નહીંરે, દેહને, કહે નિગમ પુરાણ પ્રત્યક્ષરે, દેહને.
ગુરુ ગોવિંદ સેવ્યા નહીંરે, દેહને, કેઇ પેર કર્મનો નાશરે, દેહને.
વાસના બીજ બળ્યું નહીંરે, દેહને, ત્યાં લગી ઉગરવાની શી આશરે, દેહને.
મોહ માયાના મોટા મોરચારે, દેહને, જાતરૂપ જીવતીનું જોરરે, દેહને.
કહે પ્રીતમ કાયક જિતશેરે, દેહને, જેહને સદગુરુ શબ્દ અંકારરે, દેહને.

૫૬ ૩૬ મું.

જાત કર્યે જીવવું નથીરે, ચિત્તમાં ચેત્ય ચોંપે, તજ દેહપણું અભિમાનરે, ચિત્તમાં;
સો વરસ જીવ્યો તો શું થયુંરે, ચિત્તમાં, સરવાલે મરણ નિહાનરે, ચિત્તમાં.
આયુષ નિરંતર અંજલિરે, ચિત્તમાં, તે દખકે સાંસ ઉસાસરે, ચિત્તમાં;
દુરમતિ શે નથી દેખતોરે, ચિત્તમાં, આંખ્યો આગળ થયા નર નાશરે, ચિત્તમાં.
દિન દશ પાંચ મુકામ છેરે, ચિત્તમાં, પછે કુચનાં નગારાં કહેવાયરે, ચિત્તમાં;
સેનાપતિ ચઢી ચાલશેરે, ચિત્તમાં, ત્યાં પાણી પીવા નહીં રહેવાયરે, ચિત્તમાં.
તું તારું સજી બેસજેરે, ચિત્તમાં, પ્રાણી પછે પસ્તાવો ન થાયરે, ચિત્તમાં;
પુણ્ય કર્યું તે પહેલે બાંધીયુંરે, ચિત્તમાં, કને ખરચી વિના શું ખાયરે, ચિત્તમાં.
જ્ઞાને શી શોધનારે, ચિત્તમાં, સતીને કોહોનો સંધાતરે, ચિત્તમાં;
એક ધણી શ્રી રંગ રાખજેરે, ચિત્તમાં, કહે પ્રીતમ પ્રેમની વાતરે, ચિત્તમાં.

પદ ૩૭ મું.

લંપટ શે નથી લાજતોરે, કુબુદ્ધિ શું કહીએ, તુંને સમજાવ્યો સો વારરે, કુબુદ્ધિ.
 તોયે મૂઢમતિ માને નહીરે, કુબુદ્ધિ, ધીર પામર પશુ ગમારરે, કુબુદ્ધિ.
 તારું ચતુરપણું પડો ચૂલમારે, કુબુદ્ધિ, જો પ્રભુની પેરરે, કુબુદ્ધિ.
 તારી જતુની ન રહી વાંઝણીરે, કુબુદ્ધિ, શે જાણતાં ન દીધું ઝેરરે, કુબુદ્ધિ.
 તને નાળ વધેરતાં નાવડ્યુંરે, કુબુદ્ધિ, શે પ્રથમ ન છેલું શિશરે, કુબુદ્ધિ.
 તું લત ઘણી કોટીક પાતકીરે, કુબુદ્ધિ, જો વિસાર્યા જીગદીશરે, કુબુદ્ધિ.
 તું શીદ અપરાધી અવતર્યોરે, કુબુદ્ધિ, કરેવા ભોમીને ભારરે, કુબુદ્ધિ.
 શુભ કારજ કીધું નહીરે, કુબુદ્ધિ, તે ભોગવ્યો ભવ સારરે, કુબુદ્ધિ.
 જમરાજ લેખું માગશેરે, કુબુદ્ધિ, શો દેશો તેને જવાબરે, કુબુદ્ધિ.
 આંધી રંધીને નરકમાં નાંખશેરે, કુબુદ્ધિ, આવી વળગશે પ્રૌઢાં પાપરે, કુબુદ્ધિ.
 હરિ વિના બીજો બેલી નથીરે, કુબુદ્ધિ, તાહારું કુડું કુટુંબ પરિવારરે, કુબુદ્ધિ.
 કહે પ્રીતમ ચિત્તમાં ચેતજેરે, કુબુદ્ધિ, છે માથે મરણનો ભારરે, કુબુદ્ધિ.

પદ ૩૮ મું.—રાગ ધોળ.

હરિનો મારગ છે શ્રાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને;
 પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને.
 સુત વિત દારા શિશ સમરપે, તે પામે રસ પીવા જોને;
 સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહિ પજ્યા મરજીવા જોને.
 મરણુ આગમે તે ભરે મૂઠી, દિલની દુઘ્ધા વામે જોને;
 તીરે ઉભો જીવે તમાસો, તે કોડી નવ પામે જોને.
 પ્રેમ પંથ પાવકંની જ્યાલા, ભાળી પાછા ભાગે જોને;
 માંહી પજ્યા તે મહા સુખ માણે, દેખનારા દાઝે જોને.
 માથા સાટે મોંધી વસ્તુ, સાંપડવી નહીં સ્હેલ જોને;
 મહા પદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને.
 રામ અમલમાં રાતા માતા, પૂરા પ્રેમી પરખે જોને;
 પ્રીતમના સ્વામીની લીલા, તે રજની દન નરખે જોને.

પદ ૩૯ મું.

સંત સમાગમ જે જન કરશે, તેને પ્રગટે પ્રેમ જોને;
 જે ધાતુને પારસ પરશે, તે તો હોયે હેમ જોને.

કથીર કાંસુ હેમ ન હોયે, કોટી પારસ પરસે જોને;
 શૂન્ય છીપ તે ઉપર નાવે, સોમણ સ્વાતિ વરસે જોને.
 અચેતને ઉપદેશ ન લાગે, શિવ બ્રહ્મા સમજાવે જોને;
 જોનાં અવળાં અંતઃકરણો, તેને સમજણ નાવે જોને.
 કુશુદ્ધિ કાળપ જોને હૃદયે, તેને ન લાગે રંગ જોને;
 અડદ ઉજળા ક્યમે ન થાયે, જઈ જ્યોતે ગંગ જોને.
 કુશકા કૂટેથી શું થાય, કણ ન જડે તેમાંથી જોને;
 મંદ અભાગી મૂરખ નરને, સમજણ આવે ક્યાંથી જોને.
 પાપીને પરજોધ ન કરિયે, મુન્ય ગ્રહીને રહિયે જોને;
 કહે પ્રીતમ તુલસી દલ તોડી, પ્રેત ન પુજવા જઈયે જોને.

પદ ૪૦ મું.

હરિ મહિમા મોટા જન જાણે, સનકાદિક શકદેવ જોને;
 અજતનયા ઊમયાપતિ વંદે, કરે કમળા પદ સેવ જોને.
 વેદ વિરંચી વ્યાસ વખાણે, અપાર લીલા અંતી જોને;
 નાથ વિના બીજો નહિ બળિયો, જોયું ચિત્તમાં ચેતી જોને.
 માટે મારું મનકું મોહ્યું, રસિક વરને રંગે જોને;
 સદા સરવદા સુખમાં ઝીલું, સુંદર વરને સંગે જોને.
 અમૃતકેશ સાગરમાંહે, મગન થયું મન મીન જોને;
 એક નિમિષ ત્યારું નવ થાયે, રહ્યું તેરસમાં લીન જોને.
 અગરચંદનનાં વનમાં જઈને, ભોગી ભમરો ઘેરો જોને;
 હિડીને અળગો નવ થાયે, સ્વાદ સુખમાં પેરો જોને.
 કમળનેનની સુંદર શોભા, નિરખું નિત્ય નિત્ય જોને;
 પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, બાંધી પૂરણ પ્રીત જોને.

પદ ૪૧ મું.

સંત કૃપાથી ધ્રુવે માયા, કાયા નિર્મળ થાય જોને;
 શ્વાસોચ્છ્વાસે સમરણ કરતાં, પાંચે પાતક જાય જોને.
 દેસરીકે નાદે નામે, કોટી કુંજર જૂથ જોને;
 હિંમત હોય તો પોતે પામે, સઘળી વાતે સૂથ જોને.
 અગનીને ઊધઈ ન લાગે, મહામણિને મેલ જોને;
 અપાર સિંધુ મહાજળ ઉડાં, મરમીને મન સહેલ જોને.

આછગરની બાજુ તે તો, જંબુરો સહિ બાણે ભેને;
હારની માયા બહુ બળવંતી, સંત નજરમાં નાણે ભેને.
સંત સેવતાં સુકૃત વાધે, સહજે સીજે કાજ ભેને;
પ્રીતમના સ્વામીને ભજતાં, આવે અખંડ રાજ ભેને.

પદ ૪૨ મું.

ભજન કરી લે લાવેરે, ભવ ભટકણુ લાગે;
સંસાર સાગર તરતારે ક્ષણું વાર ન લાગે.
માયા મોહ નિદ્રામારિ, ગાફલ શું ઘેરે;
પાંચ ચોર વસે પાસેરે, આતમ ધન ચોરે.
અચેત શું ઊઘેછેરે, ભેને આંખ ઉંઘાડી;
વેગે વણુશી જનશેરે, કાયાની વાડી.
ચેત ચિદાનંદ મળશેરે, ટળશે અંધારું;
આ અવસર છે રુડોરે, હોય કારજ તારું.
મહા પુરુષનો મારગરે, તે પગલું સહાજે;
પ્રીતમ પ્રેમ ધરીનેરે, હરિના ગુણ ગાજે.

પદ ૪૩ મું.

જા સદગુરુને શરણેરે, સૌ સંશય હરશે;
જીવ દશાને, ટાળીરે, હરિ સરખો કરશે.
ઉત્ર દશા અનુભવીરે, છે સમજણ મોટી;
મન કેવળને કસવારે, ગુરુ જ્ઞાન કસોટી.
હોય હેમ લોહ કેરૂરે, જેને પારસ પરશે;
થાય મહા મુક્તાપ્રજ્ઞરે, જળ સ્વાતિ વરસે.
છીપ રહે સાગરમારે, માંય મોટી નિપજે;
જ્ઞાન મીનકા પરસેરે, તેને ઋતુ ઉપજે.
સતસંગે નર સમજેરે, સૌ દુઝ્યા બનશે;
પ્રીતમ તે પ્રાણીનુંરે, સૌ કારજ થાશે.

પદ ૪૪ મું.

કર હરિ સમરણ સાચુંરે, કાચું તન તારું;
મનથી મૂકી દેજેરે, માયાનું લારું.

માયા છે મહા ડગણીરે, ડગ વિદ્યા કરશે;
જ્ઞાન ધ્યાન ધન ધીરજરે, હેલામાં હરશે.
માયા બંધન બહુ છેરે, તેને તું તબજને;
મોહ ઉપજવે સૌનેરે, સુરનર મુનિ અજને.
અપાર બળ માયારે, ડાહ્યા જન જાણે;
જેણે ગોવિંદ ગુણ ગાયારે, તે ભય નવ આણે.
ભજન પ્રતાપે ભવજળરે, ગૌપદની પેરે;
અખંડ અભેદ માણેરે, આનંદની લહેરે.
સદા સરવદા સુખમારે, દુઃખમાં નવ દેખે;
પ્રીતમ સરવે પ્રભુનુંરે, પરમારથ લેખે.

પદ ૪૫ મું.

જે પરમારથ પ્રીછેરે, તેને પાપ ન પશેં;
રૂપ અનૂપમ હરિનુંરે, સચરાચર દર્શે.
સૌ સામગ્રી હરિનીરે, હરિના થઈ રહેજે;
હરિને અર્પણ કરીનેરે, ઉગરે તે લેજે.
સાચે રાચે રસિયુંરે, પરપંચ પરહરજે;
હેતારથ હરિજનશુરે, દુરજનથી ડરજે.
હું મારું હૃદયેથી, ટાળીને રમજે;
વિશ્વ આત્મા વિજયરે, નિરખીને નમજે.
અસત્ય આલાપ ન કીજેરે, સત્ય વચન ઉચરજે;
પ્રીતમ પ્રેમ નિરંતરે, પ્રભુજીશું કરજે.

પદ ૪૬ મું-ઘોળનો રાગ બીજો.

સખી આજ આનંદ રંગ અંગમાં; નેહ નિરખ્યા શ્રીનંદ કિશોર,
આ તન રંગ અંગમાં.
હરિને મસ્તક મુગટ સોહામણો; તે પર ચમકે છે ચંદ્રિકા મોર, આં
હરિને લિલવટ તિલક કેસરતાણું; બહુ કુંડળ ઝળકે છે કાન, આં
નાક નિર્મળ મોતી મકરાતાણું; સુંદર લોચન કમળ સમાન, આં
આપે અધર અરુણ પરવાળાં શી; મુખ સુંદર રૂપ રસાળ, આં
કણે હીરા મોતીના રે હારડા; કળી કુસુમ ગુંબ મણિમાળ, આં
ભુજ ભૂષણ રતન જડાવનાં; પોંચી મુદ્રિકા વેદ વિશાળ, આં

નાભિ અગમ ઉદર રેખા ત્રિવલ્લી; કેડે કંદોરો મણિદૃતમાલ, આં
પગ પદ્મવ પંકજ પાંખડી; નખ ચંદ્ર છટા છલી જોર, આં
ઝમકે ઝાંઝર ધમકે રે ધુધરી; શબ્દ સંગીત નાદના ઠોર, આં
પેર્યું પીતાંબર છૂતી દામની; તન નવ-ધન તરુણ-તમાલ, આં
સ્વામી પ્રીતમનાની શોભા ઘણી; સદા સેવકનો પ્રતિપાળ, આં

પદ ૪૭ મું.—રાગ ગરબી.

શું કર્યું ગીતા ગાધને રે, તેં શું કર્યું ગીતા ગાધને; ટેક.
ભણ્યો ગણ્યો પણ ભેદ ન જાણ્યો, ધિક પડ્યો પંડિતાંઈનેરે; તેં શું.
પોથી વાંચિને પરમારથ ન કીધો, કુટુંબ પોંખ્યું કમાધનેરે; તેં શું.
ભાગવત ભાંખ્યું હેતહદે ન રાખ્યું, રહ્યો આંપ સ્વારથ સાધનેરે; તેં શું.
શેષને માથે મણિ છે તોયપણ, જીવે છે જીવ ખાધને રે; તેં શું.
કહે પ્રીતમ પોતાના ઉહાપણથી, ગયો ચોરાશિમાં વહેંચાધનેરે; તેં શું.

રેવાશંકર.

આ નાગર કવિએ કૃષ્ણલીલા વગેરે ચંદ્રાવળામૃદ
બહુ કવિતા લખેલી છે.

બાળલીલા.

છંદ ચંદ્રાવળા.

મહા મંગલમાં મુખ્ય મનાયે, ગુણુનિધિ ગણપતિ, દેવ;
સિદ્ધિ ભુદ્ધિ દાયક સિદ્ધિ ભુદ્ધિ નાયક, ઉત્તમ સર્વ અવેવ. ૦
ઉત્તમ સર્વ અવેવ તે એના, જશ પ્રસિદ્ધ જગતમાં જેના;
પગરણુમાંડી પ્રથમ પુજાયે, મહા મંગળમાં મુખ્ય મનાયે.
શારદ હારદ કોડે કહું છું, હેતે જોડી હાથ;
હરિગુણુ ગાવા હરખ થયો, તે ગરવી આપો ગાથ.
ગરવી આપો ગાથ તો ગાઈ, કિરતન કરી કૃતારથ થાઈ;
શરણુ તારે તે સારું કહું છું, શારદ હારદ કોડે કહું છું.
રમણુ દ્વિપ રણુછોડ બિરાજે, સકળ સુરાસુર ભૂપ;
અમર અમર કરમાં લૈ ઉભા, ક્રોટિક સમર સ્વરૂપ.
ક્રોટિક સમર સ્વરૂપ તે શોભે, લોચન લાવણ્ય જોધને લોભે;
ત્રિવિધ ત્રિવિધ શૃંગાર તન સાજે, રમણુ દ્વિપ રણુછોડ બિરાજે.
શ્રીરણુછોડને શરણુ રહેતા, અકૃત જન્ય અધાર;
રેવાશંકર ભૂપ ભયંકર, જમકિંકરનું જોર.
કરે કૃતારથ કીર્તન કેતાં, શ્રીરણુછોડને શરણુ રેતાં;
જન્ય રણુછોડ જદુકુળ નાયક, જગપતિ જગદીશ.
અજ ઈદ્રાદિક અમર ઝાળખે, ઇશ નમાવે શીશ;
ઇશ નમાવે શિશ આનંદે, પ્રભુપદ પૂરણુ પ્રતિ શું વંદે.

વરણવે વેદ ભેદ વર લાયક, જ્ય રણછોડ જદ્દુળ નાયક;
 પરમ દયાળ કૃપાળ કમળાવર, ઠંકાર ડંકાર દેવ.
 ખર્દ રાખ્યું ખોડાણુકેર, સહજ માનિ લૈ સેવ;
 સહજ માનિ લૈ સેવ સંબંધે પ્રગટ પધાર્યા પ્રેમ પ્રબંધ.
 સુણિ શરણે થયો રેવાશંકર, પરમદયાળ કૃપાળ કમળાવર;
 દર્શન કીધે દુકૃત નયે, દુર્મતિ થાયે દૂર.
 ડંકાર ઠંકાર દેવ શિરોમણિ, ભકિત આપો ભરપૂર;
 ભકિત આપો ભરપૂર પ્રાણીને, કૃપા નિજ જન જાણીને.
 મહિમાંહિ મોટો મહિમાયે, દર્શન કીધે દુકૃત નયે;
 ભુકિત ઝમક ઝડ જરા ન જાણું, નથી અભ્યાસ અનુપ્રાસ.
 મૂઢમતિ અતિ ગૂઢમતિમાં, કવિ કોવિદનો દાસ;
 કવિ કોવિદનો દાસ કહેવાળો, ચંદ્રાવળા કરવા ચિત્ત ચાહું.
 જ્યમ ત્યમ જડતા અક્ષર આણું, ભુકિત ઝમક ઝડ જરા ન જાણું;
 આવણુમાસ મહા સુખકારી, કૃષ્ણાષ્ટમિ મધરાત.
 જોહિણિ શુદ્ધ બુદ્ધ જોગ શુભ સુંદર, કરણ બાળવ વિખ્યાત;
 કરણ બાળવ વિખ્યાત તે વારે, જ્યોતિષ શાસ્ત્રતણે અનુસારે.
 મહર ઘેર સુતજન્મ દુઃખહારી, આવણુ માસ મહા સુખકારી;
 પુત્ર પ્રગટ થયો સાંભળિ કાને, ગુરુજી ગર્ગાચાર.
 મંદ નિલય આનંદથી આવ્યા, આશિર્વાદ ઉચાર;
 આશિર્વાદ ઉચાર તે કીધો, આદેથી અતિ આદર દીધો.
 સનમુખ જઈ લાવ્યા સનમાને, પુત્ર પ્રગટ થયો સાંભળી કાને;
 પ્રોહિતને પધરાવી પાટે, પ્રેમે જોડી પાણુ.
 કેવો કુંવર થાશે કુલ દીપક, કહો ગુરુજી ગુણ જાણુ;
 કહો ગુરુજી ગુણ જાણુ તે જોઈ, સાંભળી સુખ પામે સૌ કોઈ.
 લખીયા શા શુભ લેખ લલાટે, પ્રોહિતને પધરાવી પાટે;
 ગ્રહ સઘળા સેવા સુખ લેવા, આવ્યા શુભ આગાર.
 પૂર્ણબ્રહ્મ પૂરણ પુરુષોત્તમ, પણ સંસાર વિહાર;
 પણ સંસાર વિહારની રીતે, જન્મપત્રિ લખી પ્રોહિત પ્રીતે;
 દાસ થઈ મંગળ કૃણ દેવા, ગ્રહ સઘળા સેવા સુખ લેવા.
 ગુરુજી-વૃષભલગ્ન મધ્ય વિધુ વિરાજે, અરુણ ઈંદુ-સુત ચાર;
 શત્રુસ્થાને શુકરે શનિ કેતુ, અમર-ગુરુ અગિયાર.

ગુરુજી-વૃષભલગ્ન મધ્ય વિધુ વિરાજે, અરુણ ઈંદુ-સુત ચાર;
 શત્રુસ્થાને શુકરે શનિ કેતુ, અમર-ગુરુ અગિયાર.

અમર-ગુરુ અગિયાર આગારે, રાહ બળવંત બેઠો બારે;
ભાગ્ય ભુવન ભુવિનંદન બ્રાજે વૃષભલક્ષ્મ મધ્ય વિદ્યુ વિરાજે.
અહ ગુણુ ભ્રેષ્ઠ ગુરુજી બોલે, બાલક બહુ બળવાન.
સુર સમૂહની સહાય કરશે, અસુર અધમ અભિમાન;
અસુર અધમ અભિમાન ઉતરશે, પ્રૌઢ પરાક્રમ પૃથ્વીમાં કરશે.
ત્રણુ લોકમાં નહીં કોઈ તોલે, અહ ગુણુ ભ્રેષ્ઠ ગુરુજી બોલે.
દીર્ઘાયુ ઈંદિરા અખંડિત, અતુલ્ય પ્રતાપ અવનીશ;
અજ ઈંદ્રાદિ અમર આળગશે, અહોનિશ ધ્યાને ધરા;
અહોનિશ ધ્યાને ધરા તે ધરશે, વિપુલ વિશ્વમાં જશ વિસ્તરશે.
પ્રણય પ્રણામ કરશે મહા પંડિત, દીર્ઘાયુ ઈંદિરા અખંડિત.
કૈકતણું કલ્યાણુ એ કરશે, હરશે ભૂમી-ભાર;
આદિ પુરુષ અવિનાશી પોતે, ઉદર ધર્યો અવતાર;
ઉદર ધર્યો અવતાર તે ધારી, વ્રજવાસીની વાત વધારી;
બવાલ ગોધન લૈ વનમાં ફરશે, કૈકતણું કલ્યાણુ એ કરશે.

કવિ-ચૈલ પલ્લવ ચોકે ચિત્રામણુ, ચોદશ છાયાં ચીર;
ઢાલ નિશાન નફેરી નોખત, વાજે સ્વર ગંભીર;
વાજે સ્વર ગંભીર તે ગાજે, મંગળ કળશ માનની સાજે.
ત્રણે વેદ રસ ભીના બ્રાહ્મણુ, ચૈલ પલ્લવ ચોકે ચિત્રામણુ.
ધામ ધામથી ધાધ ધસમસતી, અંગે ઉમંગ અપાર;
કુમકુમ આડ લલાટ લટકાળી, શોભતા સેજ શૃંગાર;
શોભતા સેજ શૃંગાર શરીરે અતિ અનૂપ ને રૂપ સ્થીર;
હરણુ નેણિ હસતી મસમસતી, ધામધામથી ધાધ ધસમસતી.
નંદને ઘેર શહેર સહુ મળિયું, ફળીયું ઝાક ઝમાલ;
મંગળ ગીત પ્રીતથી ગાયો, ગાયો લઈ ગોવાળ.
ગાયો લઈ ગોવાળ તે ગર્વે, વાફે વાજિત્ર સામટા સર્વે;
ગાજિ રહ્યું બાધું ગોકળિયું, નંદને ઘેર શહેર સહુ મળિયું.
ગોપી તનિયા ટોપી લધને, ગોપ ગોરસને ધૃત;
દૂધ દૂધી દધિજાત દિશોદિશ, નંદ નિકેતે નૃત.
નંદ-નિકેતે નૃત તે કરતા, ગાય ગોકુળ ગલિયે ગલી ફરતા;
અમ ઉભા આંગણમાં જાળે, ગોપી તનિયા ટોપી લધને.

નંદ નિલય આનંદથી આવી, ઉમા અન્નિર મોઝાર;
 બત કર્મ કરવા કુશ કર લઈ, ઝાંઝ ઝાલર ઝણકાર.
 ઝાંઝ ઝાલર ઝણકાર તે થાયે, પૂરણ પ્રેમે પિતૃ પુન્યે;
 સર્વા સંડાર દિધા હુંડાવી, નંદ નિલય આનંદથી આવી.
 દિવ્યદંતિ ગુણવંતી ગાયે, દ્વિજને દીધાં દાન;
 ભાત ભાતનાં ભુખણ ભાવે, પેર પેરનાં પરિધાન.
 પેર પેરનાં પરિધાન પેરાવે, માગતા માગણની મેહેર આવે;
 તોય તૃપતિને તૃપતિ નવ થાયે, દિવ્યદંતી ગુણવંતી ગાયે.
 સાત શૈલ તિલના તે ટાણે, રત્ન મેળવી માંહે;
 સ્વસ્તિવાચન કરી વિપ્રને આપ્યા, અંગ ઉમંગ ઉત્સાહે;
 અંગ ઉમંગ ઉત્સાહે તે ઉરથી, પુષ્પ વૃષ્ટિ થાય સુરપુરથી;
 વ્રજ વાસીનાં ભાગ્ય વખાણે, સાત શૈલ તિલના તે ટાણે.
 અસન વસન અતિ ઓપતાં અંગે, આપ્યાં એમ અનંક;
 મુંદરિયો સહુને શણગારી, વદિને વિનય વિવેક;
 વદિને વિનય વિવેક કરીને, જશોભતિ કહે જીવતીને હરીને;
 દ્યો આશિષ ઉચરંગ ઉમંગે, અશનવસન અતિ ઓપતાં અંગે.
 એક અખધૂત વિભુત તન ધારી, અશ્રુત ઉજ્જવલ અંગ;
 અકલ અરુપ સકળ સુર સેવે, અદ્રિસુતા અરધંગ.
 અદ્રિસુતા અરધંગ તે આણી, ડમરુ ડાક પિનાક છે પાણી;
 રેવાશંકર શુભકારી, એક અખધૂત વિભુત તન ધારી.
 આંગણે આવી અલક જગાવી, કીધો શિંગી મોર;
 નંદરાણી ગલરાણી ઘરમાં, ગોપમાં વાયો હોર;
 ગોપમાં વાયો હોર તે જઈને, માતા મનમાં વિસ્મય થઈને;
 સુતને લીધો હૃદય લગાવી, આંગણે આવી અલક જગાવી.

જશોદા—જશોદા જોગીરાજને નીરખી, ભાવ ભરી ભરપુર;
 લ્યો ભિક્ષા રક્ષા કરે સુતની, દષ્ટિ પડે રહો દુર;
 દષ્ટિ પડે રહો દુર દ્વિગંધર, પેરે તો આપું પટ અંધર;
 હર ઉત્તર હવે દે છે હરખી, જશોદા જોગીરાજને નીરખી.

શિવજી—આઘ પુરુષ ને અલખ નિરંજન, જે અનંત અવિનાશ;
 રામ રામ બ્રહ્માંડ ભમે તે, પડખામાં લેઈ પાસ;

પડખામાં લેઇ પાસ પલંગે, અલંક જાણીને ઉછરંગે;
અંશુજ આંખે આંજતી અંજન, આદ્ય પુરષને અલખ નિરંજન..

કવિ-શ્રવણ સુણી શુભ વેણ શંકરનાં, વાધ્યો ચિત્ત વિચાર;
કારમો ક્યમ લઇ જાગે કુંવરને, 'સર્વાંગે સુકુમાર:
સર્વાંગે સુકુમાર શરીરે, શિશુ સંકુચાયે શીત સમીરે;
વચન જાય ક્યમ જ્ઞેગેશ્વરનાં, શ્રવણ સુણી શુભ વેણ શંકરનાં.

શિવજી-જશોમતી બીજું કાંઇ ન જાયું, સાચું કહું સુણ વેણ;
અંતરમાં અલિલાષા એવી, નંદ કુંવરને નેણ;
નંદ કુંવરને નેણ નિહાળી, પુત્ર પધરાવ વચન પ્રતિપાળી;
રૂપ જ્ઞેઇ હૃદયમાં રાચું, જશોમતી બીજું કાંઇ ન જાયું.

કવિ-જાત કરી જશોદા મહતારી, બાળક લાવી બહાર;
દર્શન કરી દિગંબર રીઝ્યા, ઉમંગ્યા ઉર અપાર;
ઉમંગ્યા ઉર અપાર અવિનાશી, કર્યું કુતુહલ કૈલાસ વાસી;
તાંડવ નૃત્ય કર્યું ત્રિપુરારી, જાત કરી જશોદા મહતારી.
પરસ્પરે પ્રભુતાયે પરખ્યા, રીઝ્યા હૃદય મોઝાર;
અદ્ભુત અવિગતિની ગતિ દેખી, તૃપ્ત થયા ત્રિપુરાર;
તૃપ્ત થયા ત્રિપુરાર તે દાણે, અન્યો અન્ય બન્યો મન જાણે;
હસીયા હરિ હર હૃદયે હરખ્યા, પરસ્પરે પ્રભુતાને પરખ્યા.

શિવજી-પ્રજાપાલ છે બાળક બાઇ, કંસ કેસિનો કાળ;
લીલા કરવા લઘુવેશ ધર્યો, દેવના દેવ દયાળ;
દેવના દેવ દયાળ દુઃખ હર્તા, સર્વ સૃષ્ટિને મહા સુખ કર્તા;
કોઇ અવતારની પ્રજા કમાઇ, પ્રજાપાલ છે બાળક બાઇ.
ત્રણે લોકતણે જે ત્રાતા, શ્રુતિ શાસ્ત્રનું સાર;
પુત્ર થઇને પારણે પોઢ્યો, ઉદર ધરી અવતાર;
ઉદર ધરી અવતાર તે આપે, જે જ્ઞેગીને જડે ન જાપે;
લાડ લડાવી લાવો લે માતા, ત્રણે લોકતણે જે ત્રાતા.

કવિ-શ્રીધર શશિધર રમા ઉમાવર, શિવ કેશવ બળદેવ;
ગોધર ગંગાધર ને નગધર, પન્નગધરની સેવ;
પન્નગધરની સેવ જે કરશે, પ્રૌઢ પાપ પરિતાપને હરશે;
હેતે કરીને ભજ્જે હરિહર, શ્રીધર શશિધર રમા ઉમાવર.

શિશુ નામી આશીષ દધને, ઇશ પામ્યા આનંદ;
ધન્ય વસુધા વ્રજવાસી વનિતા, ધન્ય જશોદા નંદ;
ધન્ય જશોદાનંદ નરનારી, વિશ્વમાં ખ્યાત વિખ્યાત વધારી;
પછે પધાર્યા પ્રસન્ન થઇને, શિશુ નામી આશીષ દધને.

ગદમણુ-વળી વિવેકે કરી વખાણું, પ્રભુએ પ્રાક્રમ કીધ;
હાથથકી હલવે હરજીએ, દડો દોડાવી દીધ;
દડો દોડાવી દીધ તે દડિયો, જલ કાલંદી દ્રોહમાં પડિયો;
ઇચ્છા ઓળખી સહુ અકલાણું, વળી વિવેકે કરી વખાણું.
પાછળથકી પધાર્યા પોતે, પાણીમાં કરી પ્રવેશ;
નાગણુના ગણુ નયણે નરખી, કરતી ધણો કલેશ;
કરતી ધણો કલેશ કળકળતી, ગદગદ કંઠે થઈ ગળગળતી;
મોહ પામી મુખ સુખમાં જોને, પાછળથકી પધાર્યા પોતે.
કોમળ કમળ સુકુમસમ કાયા, સર્વાંગે સુકુમાર;
ક્યમ આવ્યો કહે કેનો કુંવર, નામ દેને નિર્ધાર;
નામ દેને નિર્ધાર તે મુખે, મૃત્યુ માગી લીધું શે દુઃખે;
માત તાતે ઉતારી માયા, કોમળ કમળ કુસુમ સમ કાયા.

કૃષ્ણ-નાગણી નીર ભરો કાં નેણે, નિશ્ચે કહું છું નામ;
કહાન કુંવર હું નંદજીકેરો, ગોકુળ મારું ગામ;
ગોકુળ મારું ગામ તે ગમતું, દુષ્ટ દુર્મતી કોય નથી દમતું;
નિર્વિષ નીર કરવું કહું વેણે, નાગણી નીર ભરો કાં નેણે.

નાગણી-વપૂ ચિત્તને વયે વિચારે, વદને વદને વાત;
સુણુશે સર્પ તો દર્પ ઉતારશે, કરશે કાળી ધાત;
કરશે કાળી ધાત તે તારી, માટે માન શિખામણુ મારી;
પ્રથમ કહું પરિણામ પ્રચારી, વપૂ ચિત્ત ને વયે વિચારી.

કૃષ્ણ-કાળનો કાળ હું કહાન કહેવાગી, નાગણી નિશ્ચે જાણ;
નાક ચીરીને નાથ લૈ ધાલું, ઝાલું હાથ નિરવાણુ;
ઝાલું હાથ નિરવાણુ ઝડપથી, અહિ આવ્યો છું એજ અડપથી;
કમળ કંસને કાજ લેઈ જાગી, કાળનો કાળ હું કહાન કહેવાગી.

કવિ-વિષમ વેણુ લાગ્યાં વિષધરને, કારમો કીધો કરોધ;
બળ કરી બળબંધુને બાઝ્યો, વાઘ્યો ધણો વિરોધ;

વાધ્યો ઘણો વિરોધ તે વળગ્યો, અંગથી અહિ નવ થાયે અળગો;
 સહજ ક્રીડા સરખું શ્રીવરને, વિષમ વેણુ વાગ્યાં વિષધરને.
 પ્રભુએ પ્રૌઢ સ્વરૂપ ધરીને, એવું વધાર્યું આપ;
 કંઠ કુટે પણ બંધ ન છુટે, સંધથી તૂટે સાપ;
 સંધથી તૂટે સાપ સંકળાણો, આરતથી અહિપતિ અકળાણો;
 ઉભી નાગણી નમાન કરીને, પ્રભુએ પ્રૌઢ સ્વરૂપ ધરીને.
 નાક ચીરીને નાથ લેઈ ધાલી, નાચે નંદકુમાર;
 નંદને મન આનંદ થયો નરખી, હરખી જશોદા નાર;
 હરખી જશોદા નાર મળતાં, ગોપમાં થયો સંતોષ સાંભળતાં;
 શ્રોદશથી સહુ આવ્યું ચાલી, નાક ચીરીને નાથ લેઈ ધાલી.
 પરસ્પરે પરિચાણ કરીને, પુતના પાપણુ નાર;
 તેડી કહ્યું તતક્ષણ તું જ, શિશુનો કર સંહાર;
 શિશુનો કર સંહાર સધાવી, ગોકુળ મહરતણે ઘેર આવી;
 હળવે હળવે લઈ હરીને, પરસ્પરે પરિચાણ કરીને.

- ૧—ધાઈ ધરીને ધાઈ ધવરાવી, કપટ કરીને કહાના;
 ૨—પરપંચે પ્રભુને પોઢાડી, આઢાડી પરિધાન;
 ૩—આઢાડી પરિધાન તે અંગે, અખળા ગોલે ઉર ઉછરંગે;
 ૧૧—ચરણે કીધો ચૂર વિચાર્યો, તતક્ષણ તરણાવૃતને તાર્યો.
 ૫—પ્રાણુ લીધો પયપાન કરતાં, પુતના પામી પીડ;
 ૬—આળકમાં આવડું બળ ક્યાંથી, રીસમાં પાડે રીડ;
 ૭—રીસમાં પાડે રીડ તે રોતે, જનુની ગતિ દીધી જગ ભેતે;
 ૮—વાર ન થઈ વૈકુંઠ વરંતાં, પ્રાણુ લીધો પયપાન કરંતાં.
 ૯—પ્રખળ પ્રલંબ ઘેનુકને ઢાળ્યો, અથ બગ આદિ અસૂર;
 ૧૦—વિકટ શકટ સૂતાં સંહાર્યો, ચરણે કીધો ચૂર;
 ૪—વળગતાં વનિતાને વહવરાવી, ધાઈ ધરીને ધાઈ ધવરાવી;
 દંભ દાવાનલ દૂરથી ઢાળ્યો, પ્રખળ પ્રલંબ ઘેનુકને ઢાળ્યો.
 એમ અનેક અસૂર ઊડાડ્યા, વ્રજની કીધી વાર;
 જન આરત હરવા અવતારિયા, ભૂમિ ઊતારણુ ભાર;
 ભૂમિ ઊતારણુ ભારભુતળમાં, થઈ ગોવાળ પ્રયાં ગોકુળમાં;
 સુત બાણી રાણિયે રમાડ્યા, એમ અનેક અસૂર ઊડાડ્યા.

ગાપિયો—કેસ ત્રોડે ને વચ્છ વછોડે, ફેડે માખણ માટ;
 હામ દોળે ને ધામ દંદોલે, ખંખોળે છે ખાટ;
 ખંખોળે છે ખાટ ને ખાંતે, આવી આળ કુરે એકાંતે;
 કરગરાટ કરતો કર જોડે, કેસ ત્રોડે ને વચ્છ વછોડે.
 ઘેર ધણી થૈ ધરમાં પેસે, ગોતે ગોરસ ધૂત;
 સુખથી સહુના મુખમાં મેલે, દુઃખ દે છે દિન પ્રત;
 દુઃખ દે છે દિન પ્રત તે દહાડે, તાણીને તાળાં બિધાડે;
 બાળક થઈને બારણે બેસે, ઘેર ધણી થૈ ધરમાં પેસે.
 મારગમાં મટુકી ઉઘાડી, દહાડી માગે દાણ;
 વગડે પણ અગડે જીવતિને, જનની જીવન પ્રાણ;
 જનની જીવન પ્રાણ તે જાણી, સુતને ઘો શિખામણ નાણિ;
 કંસને કહું તો મુકશે કાઠી, મારગમાં મટુકી ઉઘાડી.
 શણગટ પનઘટ માંહે સાહે, અણખટ કરે અપાર;
 વારે વારે વારે તો નવ, હારે નંદ કુમાર;
 હારે નંદકુમાર ન જાણે, છોડ કરે ને છોડલો તાણે;
 વળગે ને વળી વાંસળી વાહે, શણગટ પનઘટ માંહે સાહે.
 નાહિયે ત્યાં પણ નીર ઉછાળે, વળી કરે વણસાડ;
 ચિર ચોરીને ચતુરાંકેરાં, ચડે જઈને ઝાડ;
 ચડે જઈને ઝાડ તે લાડે, એમ ઉદકમાં અંગ ઉઘાડે;
 નિર્લજ નીચો વળી નિહાળે, નાહિયે ત્યાં પણ નીર ઉછાળે.
 પ્રસન્ન થઈને વસન ન આપે, વૃક્ષે કરી વિલાસ;
 નિરમાં નગ્ન શરીર સદ્નાં, અખળા અતિ ઉદાસ;
 અખળા અતિ ઉદાસ બિધાડે, દુરથી લઈ દુકૂલ દેખાડે;
 સુંદરીને સેહેજે સંતાપે, પ્રસન્ન થઈને વસન ન આપે.

જશોદા—કાણ કહે કાનુડો કુડો, બેહેકયું બોલ ન બાળ;
 શું સમજે સુત શિશુ સકોમલ, અખળા આપો આળ;
 અખળા આપો આળ તે આવી, બાંહ અલીને દિયો બતાવી;
 રાણીએ ઉત્તર દીધો રુડો, કાણ કહે કાનુડો કુડો.

કવિ—અનેક ઉત્સવો બાળ ચરિત્રો, કીધાં અપરંપાર;
 શ્રીકૃષ્ણ રાધાજીકેરો, પ્રજવધૂ સહિત વિહાર.

વ્રજવધુસહિતવિહાર વ્રજમાંયે, અખંડ લીલા અવનીપર થાયે;
 ગાય મુણેથી થાય પવિત્રો, અનેક ઉત્સવો બાળ ચરિત્રો.
 વ્રજમાં વ્રજવાસી વધૂ સંગે, વ્રજવનમાંય વિહાર;
 વૃંદાવનમાં રાસ રમ્યા અતિ, નાગરિ નંદકુમાર;
 નાગરિ નંદકુમાર તે પ્રેમે, સદા સમરું હું સ્નેહે કેમે;
 રવાશંકર ભજે ઉમંગે, વ્રજમાં વ્રજવાસી વધૂ સંગે.
 રાસ રમણુ ને મૃત્તિકા પ્રાસન, અવર ચરિત્ર અનેક;
 કળિમાંહી કીધાં ધણાં કૃષ્ણે, વરણુવું શો વિવેક;
 વરણુવું શો વિવેક વાણિયે, આગળ શાસ્ત્રે જાણ્યું પ્રાણિયે;
 પ્રગટ્યા પ્રભુ નિવારણુ ત્રાસન, રાસ રમણુતે મૃત્તિકા પ્રાસન.
 ગિરિ ધાર્યો વર્ષાને વાર્યો, સંહાર્યો શકટાસર;
 કંસ માર્યો તરણાવૃત તાર્યો, ચૂર કીધો ચાણુર;
 ચૂર કીધો ચાણુર ચપટિયે, કીધી કોટી કળા કપટિયે;
 માગ નાથીને દોષ નિવાર્યો, ગિરિ ધાર્યો વર્ષાને વાર્યો.

સધિકાનું કશાણું—કૌસ્તુભ કંઠે હરિયે ધરી, જ્ઞેષ પોતાની અંધ;
 સેહેજે સોઝ્યતણે સંદેહે, માન ધર્યું મનમાંય;
 માન ધર્યું મનમાંય મુંઝાણી, ઉડી રહી અતિ અકળાણી;
 કહ્યું લહ્યું નહિ કાને કરી, કૌસ્તુભ કંઠે હરિયે ધરી.
 આગવાળ ઉર બાળ ઉપજિયું, માનવેલીનું મૂળ;
 અંગ અંગ ઉરંજી અબળાને, આબ્રણુ દિવ્ય દુકૂળ;
 આબ્રણુ દિવ્ય દુકૂળ દેખાણી, પ્રતિપાળી પાછ મદ પાણી;
 સર્વ શરીર શ્યામથી સન્નિયું, આગવાળ ઉર બાળ ઉપજિયું.
 રાધારાણી રિસાણી જાણી, જ્ઞેષ નંદ કુમાર;
 મનમાંહે મુંઝાઈ ઉઠ્યા, તેડાવવા તૈયાર;
 તેડાવવા તૈયાર તે થયા, દૂતી તેડી સમાચાર કહ્યા;
 શ્રીમુખ બોલે મૃદુલતા વાણી, રાધારાણી રિસાણી જાણી.
 સખી સયાણી મોકલી શ્યામે, શ્યામાને સમજાવ;
 જેમ તેમ કરી જઈ જીવતીને, તતક્ષણુ તેડી લાવ;
 તતક્ષણુ તેડી લાવ તે ટાણે, સુરજન દુર્જન કોય ન જાણે;
 અલ્પ કલ્પના કીધી આ મેં, સખી સયાણી મોકલી શ્યામે.

મનની વાત મોહનની જાણી, ચાલી ચંચલ નાર;
ચડવડ ચડવડ ચરણે ચોંપે, જ્યાં વૃષભાન કુમાર;
જ્યાં વૃષભાન કુમાર ત્યાં ગધ, કર જોડીને ઉભી રહી;
મુખથી બોલી મધુરી વાણી, મનની વાત મોહનની જાણી.

સખી-પ્રમદા તું કાં પીઠ દધને, પોઢી રહી પલંગ;
કરગરી ક્યારની કહું છું કામની, ઉઠ આળસ તજ અંગ;
ઉઠ આળસ તજ અંગ અસાની, તું મોહનના મનમાં માની;
પ્રીત રીતથી જીત જધને, પ્રમદા તું કાં પીઠ દધને.
હજી તજ હઠ શઠ સાહેલી; સજી સહજ શંગાર;
જુકિત જાણુ તો માણુ મોહનશું, તાણુમાં હાણુ અપાર;
તાણુમાં હાણુ અપાર તે પામે, ભુલ્યમાં અજાણુ માનની ભામે;
મુખથી બોલ મરજદા મેલી, હજી તજ હઠ શઠ સાહેલી.
હરી વારીને હરિનેણી, મૂકતી નથી મરોડ;
લાડલી લીધી વાત ન મેલી, કીધી કળા કરોડ;
કીધી કળા કરોડ હો કામા, સમા ન ઉત્તર દીધા સામા;
એવી ન દીડી એકલવેણી, હરી વારીને હરિનેણી.
વનિતા વિનય વિવેક કરીને, વિનવી વારંવાર;
અક્ષર એક ન લાગ્યો અંગે, એવડો શો અહંકાર;
એવડો શો અહંકાર ઉરમાંહે, વાતમાં રાત જઘ વહાણું વાહે;
હવે હેત નહિ રહે હરિને, વનિતા વિનય વિવેક કરીને.
મેલ રીસ કહું શિષ નમાવી, નહ નિપુણ સુણ નાર;
વાલમ વિરહ વ્યથા હરવાને, કરવા વિવિધ વિહાર;
કરવા વિવિધ વિહાર તે વનમાં, મેહેર આણુ મારી તું મનમાં;
સમય જોઈ દે સ્મર સમાવી, મેલ રીસ કહું શિષ નમાવી.
હરિ કરી હેત સંકેત સિધાવ્યા, એત ચતુર ચિત્તમાંય;
આળખે નહિ અવસર આગળથી, પાછળથી પસ્તાય;
પાછળથી પસ્તાય તે પોતે, પુનર જ્વાળ જડે નહિ જોતે;
ભરમમાં ભાવ સરવ સંભાળવ્યા, હરિ કરી હેત સંકેત સિધાવ્યા.
જોળ સહસ્ર સુશિળ છે શ્યામા, બીજી વળિ બહુ બાળ;
હાથ મારે હરિણાક્ષી હમણાં, તેડાવું તતકાળ;

તેડાવું તતકાળ તે તરુણી, ચતુર શિરોમણી ચંપકવરણી;
સમજી શ્લેષ કલેશ તજ કામા, સોળ સહસ્ર સુશિલ છે શ્યામા;
સુંદરી સાંભળ શ્રવણ દધને, કહું કહાનની વાત;
તું સરખી તરુણી ઘણી, તેને રંગ રમે દિનરાત;
રંગ રમે દિનરાત તે સાથે, માટે વાંકનું લેતા માથે;
માન મેલી વેલી મળ જઈને, સુંદરી સાંભળ શ્રવણ દધને.
દૂતી કહે સુતી શું સજ્જન, રોતી રહિ કાં આમ;
કોથ કીચમાં છકી ગઈ તું, ભરમાવી ગઈ ભામ;
ભરમાવી ગઈ ભામ કો ખીજી, તેણે તરુણિ તું મુજને ખીજી;
એવી ક્યમ થઈ તું નિર્લજ્જન, દૂતી કહે સૂતિ શું સજ્જન.
કોથ રોધથી યોધ ન લાગે, રોધથી વધે વિરોધ;
ભેદ જીવતી ઝાઝો નવ કીજે, મેલ અહંપદ ઓધ;
મેલ અહંપદ ઓધ જે લીધી, કૂર કઠિન કોણે કરી દીધી;
કહ્યા વિના ક્યમ સંદેહ ભાંગે, કોથ રોધથી યોધ ન લાગે.

રાધા—કિતવ કહાનની કીર્તિ કરતી, લાજતી નથી લગાર;
ભ્રમર પેર પરધરનો ભોગી, વનિતા કાં નવ વાર;
વનિતા કાં નવ વાર વિચારી, આંહિ વદે તું વધૂ વધારી;
વચલી વાત મેં વેણમાં વરતી, કિતવ કહાનની કીર્તિ કરતી.

સખી—વિલસે વસંત વનમાળી વનમાં, રહી રંગ મોઝાર;
નંદલાલને નેહે નિરખી, થાશે હરખ અપાર;
થાશે હરખ અપાર તે તુંને, એટલું મન નિશ્ચે છે હુંને;
તરુણિ તૃપ્ત થૈ રહીશ તું તનમાં, વિલસે વસંત વનમાળી વનમાં.
રાધે રોષ રસિયા શું છોડી, વિલસે વસંત વનમાંહ;
સંધન હુંજ તરુણી તનયા તટ, ખેલને અતિ ઉત્સાહ;
ખેલને અતિ ઉત્સાહ ભરીને, રસભરી રમી રિજવ તું હરીને;
હવે હડીલી હઠ દે ત્રોડી, રાધે રોષ રસિયા શું છોડી.
ખટ ઋતુ માંહી વસંત ઋતુ રૂડી, કલંકવ કોકિલ કીર;
વન વેલી અલખેલી સર્વે, સુંદર શીત સમીર;
સુંદર શીત સમીર તે વહે, ઉન્મદ મધુપ મંડળી રહે;
કાનનમાંહે પુલી કેસુડી, ખટ ઋતુમાંહી વસંત ઋતુ રૂડી.

અલખેલી ઉભી કાં અળગી, રસમય આ ઋતુરાજ;
 સજની સજ શૃંગાર સોહતા, તજની લૌકિક લાજ;
 તજની લૌકિક લાજ તે સર્વે, ગુણ ગુણવંત અનંત નહિ ગર્વે;
 કર વિહાર વાલમ કર વળગી, અલખેલી ઉભી કાં અળગી.

કવિ-રોમ રોમ રસ થયો રાધાને, હૃદે રહ્યો નહિ રોષ;
 સહી વાયક સુખ દાયક શ્રવણે, સુણતાં થયો સંતોષ;
 સુણતાં થયો સંતોષ શરીરે, તરુણી ચાલી તરણિજ તીરે;
 જોલી બાળ તજ બાધાને, રોમ રોમ રસ થયો રાધાને.

પત્ર લખ્યા સર્વત્ર સંભળાવો, સૌંધ્યાં સમીર સુખાણ;
 પૃથ્વીપર પળમાં પહોંચાડે, જીવતી જનને જાણ;
 જીવતી જનને જાણ જૈ કરવું, આજ્ઞા આપી ત્યમ અનુસરવું;
 સમય તજને શરણે મુજ આવો, પત્ર લખ્યા સર્વત્ર સંભળાવો.

આલ તું આગળ કાગળ આવી, વાંચે વિવિધ વિહંગ;
 ચક્રવર્તી થયો ચોદશ ચતુરા, અવનીમાંહી અનંગ;
 અવનીમાંહી અનંગ અહંકારી, રમશે ગમશે જે નરનારી;
 રહીશ માં હવે હૃદય રીસાવી, આલ તું આગળ કાગળ આવી.

રસમાં રસ રાધાને વાધ્યો, અધિકો અંગ અનંગ;
 સખિ વાયક શ્રવણે અધિકરું, સુણી માન કર્યું ભંગ;
 સુણી માન કર્યું ભંગનિજ પ્રિયથી, સુખ સવંત જાણ્યું ઘણું જિયથી;
 ખેલ કરવા કલેશ તજ બાધો, રસમાં રસ રાધાને વાધ્યો.

ચાલી ચતુર ચપળ ચાલેથી, ખાતે કરવા ખેલ;
 કર ચામીકરની પિચકારી, શિર કેશરની હેલ;
 શિર કેશરની હેલ ભરીને, જિતવા જતી ઇશ અરીને;
 શ્રમજળ સખળ વહે ભાલેથી, ચાલી ચતુર ચપળ ચાલેથી.

ઋતુરાજનું રાજ થયું રાધે, રતિપતિ પાસ પ્રધાન;
 સંજોગી ભોગી સુખદાયક, માનવતીનું માન;
 માનવતીનું માન ભૂકાવે, લોક લાજ ચર્યા ચૂકાવે;
 વિલસે હસે વિરોધ ન વાયે, ઋતુરાજનું રાજ થયું રાધે.

અડ્યો મૈન લેઇ સેન સપરાણું, પાંચ બાણ લૈ પાણ;
 નાત જોગી તપસી સંન્યાસી, ભેખમાં પડ્યું ભંગાણ;
 ભેખમાં પડ્યું ભંગાણ તે ભાગ્યા, નગન પગે નીસરિયા નાગા;
 ગિરિ ગહ્વર આપ્યું ઠેકાણું, અડ્યો મૈન લઈ સેન સપરાણું.

સંજોગી ભોગીને આપે, મહા સુખ થઇ સહાય;
 હાસ વિલાસ વિવિધ વિધેરા, રાત દિવસ ઋતુરાય;

રેવાશંકર

રાત દિવસ ઋતુરાય રસ રીતે, પ્રસન્ન પુરુષે પ્રેમાનંદની પ્રીતે;
 સ્તંભ દંભ ને બહુ સંતાપે, સંભોગી ભોગીને આપે.
 મંત્ર મૂકિયો મહા મુનિ મારે, આપ્યો એ ઉપદેશ;
 વિષય વિલાસ વિદ્યા વિધિકરો, અખળાનો આવેશ;
 અખળાનો આવેશ તે આવે, અંગો અંગ ઉછરંગ ઉપજવે;
 આસન કરીને ઉર આગારે, મંત્ર મૂકિયો મહા મુનિ મારે.
 નૂતન પદ્મવ નયણે નિરખી, હરખી હૃદયા માંય;
 વ્રજ વનિતા વન વોટે વેગે, જમુના ઘાટે જાય;
 જમુના ઘાટે જાય ઉમંગે, રમવાને સુંદર વર સંગે;
 સુંદરી સર્વે સરખા સરખી, નૂતન પદ્મવ નયણે નરખી.
 મતું કરીને માનિની મનમાં, આભરણ સજિયાં અંગ;
 સાડી સાધે ભરી સુગંધિત, કંચુકિ કેસર રંગ;
 કંચુકિ કેસર રંગ તે રૂડી, અળકે અંલ ને ચળકે ચુડી;
 ઉદિયો અનંગ તતક્ષણ તનમાં, મતું કરીને માનિની મનમાં.
 પ્રપ્રુલિત લલતિ લતા રહી લેહેકી, માંહિ બેહેકી રહ્યા મોર;
 મધુકર નિકર ચક્રોર ચાતક, પિક શુક સારસના સોર;
 શુક સારસના સોર સુહાવે, ઉરમાંહી ઉત્સાહ ઉપજવે;
 આળ દેખિ બહુ બોલતિ બેહેકી, પ્રપ્રુલિત લલિત લતારહી લેહેકી.
 કુંદી કોમળ કમળ ને કરણી, કેતકી ને કણુવીર;
 સુમન સુગંધિત સહજ સુશીતળ, સુંદર વહે સમીર;
 સુંદર વહે સમીર સુખકારી, વય વનિતાનો વિરહ વિચારી;
 ચોંપે ચાલતી ચંપકવરણી, કુંદી કોમળ કમળ ને કરણી.
 લાડલિ લેહેકંતી લઘુ વેષે, રાધકાળ રસ રાસ;
 હરિનું મન હરિને હરિનેણી, હળવે કરતી હાસ;
 હળવે કરતી હાસ તે હેતે, લામિની ભેળી થઇ સંકેતે;
 વાક વિદગ્ધ ને છાક અશેષે, લાડલિ લેહેકંતી લઘુ વેષે.
 આજ ગોપી સહુ લાજ લોપીને, રોપીને રિપુ રાજ;
 છળ બળ કળથી સકળ અકળ રહી, કરવું છે એક કાજ;
 કરવું છે એક કાજ તે કરિયે, ભોળવીને ભૂધરને ભરિયે;
 કેલિમાં શું કરે કહાન કોપીને, આજ ગોપી સહુ લાજ લોપીને.
 ચંદ્રભાગા ચંદ્રાવળિ ચંચળ, અક્ષયે કરતી ચેન;
 પળમાંહી પ્રભુ પાસે પહેાંચી, વાંસે વનિતા વહેન;
 વાંસે વનિતા વહેન તે વહેતું, લોક લળ્યા ને કોઈ નથિ લેતું;
 શ્યામે વરત્યો સાનમાં સંચળ, ચંદ્રભાગા ચંદ્રાવળિ ચંચળ.

કૃષ્ણરામ.

કળીકાળનું વર્ણન.

ગરબા છંદ.

કેશવ કૃપા નિધાન, અરજી ઉરમાં આણો;
લક્ષ્મી પ્રિય લગવાન, જીવ દયા મન જાણો;
પુરુષોત્તમ પ્રતિપાલ, આ અવસર તો આપ્યો;
કુટિલ કર્મથી કાલ, કેટલોક તો કાપ્યો.
હજી રહ્યો અવશેષ, જિંકર કરતાં જાશે;
રીઝ કરો ઋષિકેશ, સકળ તમે સુખ થાશે.
આળક દેખે બાહિ, પ્રીતે ફરે તે પૂઠે;
હઠે બતાવે હાથ, છાતીમાં છળિ ઉઠે.
એમ હું અંતરયામી, હેત દેખાડો હરખું;
ગોવિંદ ગરુડાગામ, થોડાં દુઃખથી થરકું.
સેવકને સનમાન, કરીને સોંપો કામું;
દાસ હું ઠરી દુકાન, નિલ લખું નિજ નામું.
ઉધરાણી ધરધર, કરંવી ન મુજથી સાથે;
મન ધ્રુજે થરથર, જોલ લોકના બાથે.
ત્રિકમ ન રહ્યો તાલ, અર્થ નથી કંઈ સરતો;
કળિનો આવ્યો કાળ, કડકડાટ બહુ કરતો.
વિમળ મતિ વિપરીત, વહેવા લાગી સહુની;
પરમારથની પ્રીત, બહાર ખશી ગઈ બહુની.
ઉત્તમ ચારે વરણ, ઉત્તમતાને મૂકી;
કરે અધર્માચરણ, ચિંતન હરિનું ચૂકી.
પ્રાડવ વિદ્યાવાન થઈ, પણ ધર ધર ડોલે;
શ્વેતણાં સનમાન નહિ, પણ આશિષ જોલે.

વિદ્યા ભણીને વાદ, પંડિત કરે પરસ્પર;
 શિશ્નોદરના સ્વાદ, પ્રેરે શોધંતા સત્વર.
 વાંચે જૈ વેદાંત, કણુ લોભે કંઈ ધરમાં;
 સમજે નહિ સિદ્ધાંત, ભટકે ભવસાગરમાં.
 વિપ્ર પરસ્પર વેર, કામ કારણે કરતા;
 જરને માટે ઝેર, મમતામાં નિત્ય મરતા.
 વિદ્યવત થઈને વ્યાજ, ગરીબ જનનું ગમિયું;
 કરે અઘટતાં કાજ, બ્રાંતે મનકું ભમિયું.
 શાસ્ત્રતણી નહિ સાન, વામ મારગે ચાલે;
 કરીને મદિરાપાન, મોટા થઈને મહાલે.
 મારણુ મોહન જર, ઉચ્ચાટન આરાધે;
 ઉત્તમ થઈ અભિચાર, સુવરણુ માટે સાધે.
 ઉણું અડદ ઉપાંત, મધુ મહિષી ને મહિનું;
 દારુણુ લે છે દાન, કાળ સમે કંઈ કંઈનું.
 શૂદ્રાદિકને ઘેર, શાસ્ત્ર શિખાહે જઈને;
 પરમ ધર્મની પેર, વિપ્રતણી ગંધ વહિને.
 એકાદશાનું અન્ન, બ્રાહ્મણને પણુ ભાવે;
 ધણીને નાચ જો ધન, ધર ધરેણું વેચાવે.
 મસ લઘુશંકા લીંટ, દેખતાં જ્યાં દીસે;
 એ ટુકાણુ ઈંટ, માંડી પત્રાળી પીરસે.
 રામા કરે રહન, હાથ વાળતી હૃદયે;
 આરોગે ત્યાં અન્ન, કોણુ કોણુને કહિયે.
 રડતા રાજદાર, પંડિત થઈને પક્ષ;
 દેવડીએ છડીદાર, સહિ લે તેના ધક્કા.
 તો પણુ નાવે લાજ, કિંકર મૂકે કાઠી;
 વર્ષાસનને કાજ, દરબારે જાએ દહાડી.
 નાત નાતની નિત્ય, બદી કરે બડબડતા;
 વર્ષા ઉણુ ને શીત, વેડી વાટે વઢતા.
 અન્નતણા મુખ ગ્રાસ, તો પણુ જાલે ગાંજા;
 દામતાણુ થઈ દાસ, પેટે મારે પાંજા.

કળિકાળનું વર્ણન.

વૈશ્વદેવ નૈવેદ્ય, અહમયસ કે તર્પણ;
 ભૂત બળીના ભેદ, જાણે નહિ અહમર્પણ.
 સસરા કહીને ગાળ, પુત્ર પૌત્રને દેતા;
 એણે ચડાવી આળ, લાંચ પટેલ થૈ લેતા.
 એક નાતરે ચાર, જમવા કાળે જાતા;
 ન જીવે વરણાચાર, સૌને ઘેર ઘેર ખાતા.
 શ્રીવા લગણુ ભરાઈ, પરનું આવે પ્રાશી;
 ત્રાત બધી રગડાઈ, બહાણે નાંખે વાશી.
 પલાંડુ લસણુ કલીંગ, મધુ-પુષ્પ ને ગાજર;
 અશીણુ તમાકુ ભંગ, વ્યસન કર્યામાં હાજર.
 બેઠા નિત્ય બજાર, બ્રાહ્મણ નિંદા સાધે;
 સગાં સગાંમાં ખાર, કલહ કરીને બાધે.
 પરનાતિની રાડ, નિજ નાતોમાં ઘાલે;
 દામે ડળકી ડાહ, મનને માને ચાલે.
 ઘરમાં ક્ષિપ્રા ખાય, સરખા થઈ સંબંધી;
 કુલીન જમવા જાય, ત્યાંહ ધાકની બંધી.
 તજી સ્નાન સંધ્યાય, ભાવે ભાવ્યું ભમવું;
 ચિત્તમાં નિત્ય ચહાય, પૂર્વજિયાનું જમવું.
 વાટે વાટે વ્યાસ, થઈને માણુ વળેડે;
 પાંચે બેઠા પાસ, તેહ તોળિયો પાડે.
 શ્રુતિ સ્મૃતિની વાત, કાળ જીવ ઇશ્વરની;
 જાણે નહિ કાંઈ જાત, રાગ તાળ કે સ્વરની.
 પિંગળ રીતે છંદ, કવિતા કરી ન જાણે;
 ખોતાતણા પ્રબંધ, સ્ત્રી રાગડા તાણે.
 નાતરિયાની વાત, ફેરી ને રેંટીડા;
 ગાતાં શ્યામા સાથ, કરે કટાક્ષે કીડા.
 અંગુળિયે અંગૂઠ, બંધી ગાય ઉજળતા;
 મોટા થાય તો મૂઠ, બીજા મરે છે બળતા.
 જજમાનાથી રીશ, કરીને દાપું લેતા;
 નહિતર શ્રાદી શિષ, રુધિરે હાથા દેતા.

કંઈ ધન કાળે થાય, વોહોરાના વાણોતરક.
 કંઈ કાસદિયે જાય, કંઈ ભીખતા ધર ધર.
 કંઈક નાંખતા ટેલ, કંઈ વિટણિયો વીકે;
 કંઈક હાંકતા બેલ, શકટ ભરીને ઘટે.
 કંઈક કરંતા રાસ, નારી રૂપ થઈ નાચે;
 મશકરિયોથી હાસ, કંઈક કરાવે સાચે.
 કંઈક પાણી ભરનાર, કંઈક રસોઈ કરંતા;
 કંઈ હોય નાદાર, કંઈક કરોડે ફરંતા.
 કંઈ લે ભરિને દામ, સરપણુ શકટ ધનરે;
 કંઈ શેઠોનાં કામ, બેઠા કરે બનરે.
 એક નાતમાં નાત, કળિયે બીજી કીધી;
 ગૃહસ્થ ભિક્ષુક જાત, દીકરિયો નવ દીધી.
 નમસ્કારની રીત, તજી સલામો કરતા;
 પરનાતિની પ્રીત, મનમાં કદી ન ધરતા.
 વાડવ થયા વકીલ, ધરધર કેરા ઠાકર;
 દિવ્ય વધારે દીલ, યવનતણા થઈ ચાકર.
 ફારશિઓના હરફ, વસ્યા વિપ્રની વાણે;
 ગજલ રેખતા તરફ, ગમતા દીઠા ગાણે.
 દીકરિયોના દામ, હુદયે લાગ્યા રશિયા;
 કરે કારમાં કામ, કેશ ધરે કાનશિયા.
 બેસે બનીને બેશ, ચકલે ડંમર હાંકે;
 અરધ ઉરાડે કેશ, તારુણિયોને તાકે.
 કંઈકે કીધાં કામ, વેળા જોઈને વંદી;
 નીચ જનોને નામ, આપી બાંધે કંઠી.
 કંઈક પૂજતા પીર, અવલોકે જઈ આરસ;
 પયમાં નાંખી નીર, કંઈ વેચંતા ગોરસ.
 કંઈ પરણેલી નાર, પ્રહાર કરે ત્યાં પેખી;
 કંઈ કરે વ્યભિચાર, દાર પારકી દેખી.
 સાંઠે વર્ષે સાન, કંઈકે મૂકી ધરેણે;
 વારુ થઈ વિદ્વાન, ફરી ફરીને પરણે.

કળિકાળનું વર્ણન.

નાથે કાઢ્યો નરક, પોતે પાછો પેસે;
 ગદ્દાઈમાં ગરક, બાધા થઈને બેસે.
 વાડવ ઉપર વેર, આવડું તે ક્યમ આણ્યું;
 કળિએ કીધો કેર, કારણ કાંઈ નવ જાણ્યું.
 ભલા તમે ભગવાન, હરિ ઉઠાવો હાની;
 ગોવિંદ આપો જ્ઞાન, મુખ્ય બ્રાહ્મણને માની.
 આ અવસર અલોપ, થઈ જળમાં ક્યમ ઝીલો;
 કરીને કરડો કોપ, કળિએ લીધો કીલ્લો.
 નરપતિ થઈને ન્યાય, પૂછી ભેધ ન પ્રીછે;
 ધન લેવાને ધાય, અનર્થ કઈનો ધચ્છે.
 વિપ્રને વપુનો દંડ, દેતાં દયા ન આવે;
 પેષે પણ પાખંડ, લાંચો લઈ લલચાવે.
 કંઈક વધારી કર, રાંક લોકને રગડે;
 જ્યાં જ્યાં દેખે જર, બુદ્ધિ ત્યાં ત્યાં બગડે.
 પરદારાનો સંગ, રાતે તેથી રમતા;
 ધારી નવ જીવે ઢંગ, દક્ષ જનોને દમતા.
 ફૂડી ધરતા કાન, ચુગલ જનોની ચાડી;
 ઘટવા લાગ્યું જ્ઞાન, દંભી સંગે દહાડી.
 વેદ શાસ્ત્રની વાત, કદી ધરે નહિ કાને;
 રાજી રહે દિન રાત, ગુણિકાકેરે ગાને.
 ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ, કદી કરે નહિ ફડા;
 રાખે નહિ સંભાળ, ભકત જનોની ભુંડા.
 શાક ભાજિયો ફળ, એપર અંત ઇન્નરા;
 વળી બતાવે બળ, ઝોળીવાળા ન્યારા.
 કાષ્ટ શકટથી કાઠ, કેટલાક તો કાઠી;
 કડકા ભારે સાઠ, દરવાનાદિક દહાડી.
 વર્ષે વર્ષે સવાઈ, ઇન્નરદારિ વધારે;
 રઈયત રૂવે રગડાઈ, કો આગળ પોકારે.
 ચોટે જણાવે તોર, દોડાવીને ઘોડા;
 રાતે આવે ચોર, ઘર ઘર પડે દરોડા.

કંઈ ધન કાળે થાય, વોહોરાના વાણેતરક
 કંઈ કાસદિયે જાય, કંઈ ભીખતા ધર ધર.
 કંઈક નાંખતા ટેલ, કંઈ વિટણિયો વીઠે;
 કંઈક હાંકતા બેલ, શકટ ભરીને ઈંટ:
 કંઈક કરંતા રાસ, નારી રૂપ થઈ નાચે;
 મશકરિયોથી હાસ, કંઈક કરાવે સાચે.
 કંઈક પાણી ભરનાર, કંઈક રસોઈ કરંતા;
 કંઈ હોય નાદાર, કંઈક કરોડે ફરંતા:
 કંઈ લે ભરિને દામ, સરપણ શકટ ધબ્બરે;
 કંઈ શેઠોનાં કામ, બેઠા કરે બબ્બરે.
 એક નાતમાં નાત, કળિયે બીજી કીધી;
 ગૃહસ્થ લિહ્લુક જાત, દીકરિયો નવ દીધી:
 નમસ્કારની રીત, તજ સલામો કરતા;
 પરનાતિની પ્રીત, મનમાં કદી ન ધરતા.
 વાડવ થયા વકીલ, ધરધર કેરા ઠાકર;
 દિવ્ય વધારે દીલ, યવનતણા થઈ ચાકર:
 ફારશિઓના હરફ, વસ્યા વિપ્રની વાણે;
 ગજલ રેખતા તરફ, ગમતા દીઠા ગાણે.
 દીકરિયોના દામ, હૃદયે લાગ્યા રશિયા;
 કરે કારમાં કામ, કેશ ધરે કાનશિયા.
 બેઝે બનીને બેશ, ચકલે ડંમર હાંકે;
 અરધ ઉરાડે કેશ, તારુણિયોને તાંકે:
 કંઈકે કીધાં કામ, વેળા જોઈને વંડી;
 નીચ જનોને નામ, આપી બાંધે કંઠી.
 કંઈક પૂજતા પીર, અવલોકે જઈ આરસ;
 પયમાં નાંખી નીર, કંઈ વેચંતા ગોરસ;
 કંઈ પરણેલી નાર, પ્રહાર કરે ત્યાં પેખી;
 કંઈ કરે વ્યભિચાર, દાર પારકી દેખી:
 સોઠે વર્ષે સાન, કંઈકે મૂકી ધરેણે;
 વારુ થઈ વિદ્વાન, પ્રી ફરીને પરણે.

કળિકાળનું વર્ણન.

નાથે કાઢ્યો નરક, પોતે પાછો પેસે;
 ગદ્દાઈમાં ગરક, બાધા થઈને બેસે.
 વાડવ ઉપર વેર, આવડું તે કયમ આણ્યું;
 કળિયે કીધો કેર, કારણ કાંઈ નવ જાણ્યું.
 ભલા તમે ભગવાન, હરિ ઉઠાવો હાની;
 ગોવિંદ આપો જ્ઞાન, મુખ્ય બ્રાહ્મણને માની.
 આ અવસર અલોપ, થઈ જળમાં કયમ ઝીલો;
 કરીને કરડો કાપ, કળિયે લીધો કીલ્લો.
 નરપતિ થઈને ન્યાય, પૂછી બેઠ ન પ્રીછે;
 ધન લેવાને ધાય, અનર્થ કઈના ધર્યે.
 વિપ્રને વપુનો દંડ, દેતાં દયા ન આવે;
 પેષે પણ પાખંડ, લાંચો લઈ લલચાવે.
 કંઈક વધારી કર, રાંક લોકને રગડે;
 જ્યાં જ્યાં દેખે જર, શુદ્ધિ ત્યાં ત્યાં બગડે.
 પરદારાનો સંગ, રાતે તેથી રમતા;
 ધારી નવ જીવે ઢંગ, દક્ષ જનોને દમતા.
 ફૂડી ધરતા કાન, યુગલ જનોની ચાડી;
 ઘટવા લાગ્યું જ્ઞાન, દંભી સંગે દહાડી.
 વેદ શાસ્ત્રની વાત, કદી ધરે નહિ કાને;
 રાજી રહે દિન રાત, શુભિકાકેરે ગાને.
 ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ, કદી કરે નહિ ફૂડાં;
 રાખે નહિ સંભાળ, ભક્ત જનોની ભુંડા.
 શાક ભાજિયો ફળ, અપર અંત ધનરા;
 વળી બતાવે બળ, ઝોળીવાળા ન્યારા.
 કાષ્ટ શકટથી કાઠ, કેટલાક તો કાઢી;
 કડકા ભારે સાઠ, દરવાનાદિક દહાડી.
 વર્ષે વર્ષે સવાઈ, ધનરદારિ વધારે;
 રંધયત રૂવે રગડાઈ, કો આગળ પોકારે.
 ચૌટે જણાવે તોર, દોડાવીને ઘોડા;
 રાતે આવે ચોર, ધર ધર પડે દરોડા.

ચોરોના અસવાર, બાન પકડતાં લૂંટે;
 દરવાજેથી બહાર, વહાર કરે નહિ પૂઠે.
 દરવાજે દરવાન, રાંક જમોને રોકે;
 કોઈ ઘરે નહિ કાન, રડે બિચારા પોકે.
 અન્યાયોના દામ, લેઈ ઠરાવે સાચા;
 ન્યાયીનાં લે જો નામ, તો તો હણે તમાચા.
 રાખ્યતણાં સંતાન, રાય આપણું માને;
 દુશ્મન થઈ દીવાન, કેદ કરે રાજનને.
 થોડો જોઈ અપરાધ, મંદિરિયાને મારે;
 બળવંતોના બાધ, કરી શકે નહિ ક્યારે.
 વરતાવે નહિ ધર્મ, રક્ષયત જનનો રીતે;
 પોતે પણ સતકર્મ, કદી કરે નહિ પ્રીતે.
 ઉત્તમ જનને આંચ, વિષયી નિત્યે દમંતા;
 વર્ષ ચાર કે પાંચ, જાટલામાં આથમતા.
 કળિયે કીધો કેર, જોમ શશિ ને રાહ;
 માધવ કરિયે મહેર, જોઈ પોતાના બાહ.
 વૈશ્ય કરે વિપરીત, તોલ ને સાચાં તોળે;
 પરમારથની પ્રીત, મૂકી મગદળ ચોળે.
 બાર પાણુંનો માલ, વીશ પાણું વેચતા;
 દોડાદોડ દલાલ, કળહળ કેક કરતા.
 કહે ધર્મના સમ, ધર્મ ધસરડે ધૂળે;
 તોયે ત્યમનું ત્યમ, મરદી નાંખે મૂળે.
 હેતસ્વી થઈ હાણુ, કરીને લે જો અશિયે;
 વહે પરસ્પર વાણુ, પોતાની પારશિયે.
 દમડી માટે ગાળ, મુખથી માને દેતા;
 એક એકની આળ, જઈ દરબારે કહેતા.
 શાણુ થઈને શેઠ, પાન તળાકુ ચાવે;
 વાડવ પાસે વેઠ, કાયાતણી કરાવે.
 લેઈ આપ્યાની આશ, મનમાં ફરી ન રાખે;
 દામતણા થઈ દાસ, મુખથી લુંકું ભાખે.

કળિકાળનું વર્ણન.

જતિ ગુરુ બ્રાહ્મણ દેવ, ગોસાંઈ વિધવાનાં ધન;
 સંધરવાની ટેવ, અંતે ઝોળવ્યાનું મન.
 ચાર રામની ધર, થઈને કરતા કાળું;
 બિરવી કંઈનાં જર, દેખાડે દેવાળું.
 મનમાં રાખે મેલ, મૂળ જણાયે મીઠા;
 ઘૂતમાં ઘાલી તેલ, દેતાં કંઈને દીઠા.
 કહી બતાવે કાંય, આપે વસ્તુ બીજી;
 મગન થયે મનમાંય, તાળી આપે રીજી.
 વૈષ્ણવ થઈને વેષ, અબજાને આરાધે;
 કરે ધર્મનો દ્વેષ, શિવની નિંદા સાધે.
 સમર્પણી થઈ સ્વાદ, શીરા પૂરી જમતા;
 ગુરુનો લેઈ પ્રસાદ, રામા સંગે રમતા.
 વિપ્ર અડે જો અંગ, છુવાઈ જગને થૂંકે;
 ઉરમાં અતિ અનંગ, માની જણી ન મૂકે.
 સાચા મનથી તરણુ, ગુરુ ચરણે ન રહેતા;
 કરે અધર્માચરણુ, કલ્પી કંઈ મન દેહેતા.
 અજ મૂકાવી ધન, હિંસકને અવરાવે;
 માણસ લાયક અન્ન, શ્વાનને ખવરાવે.
 જીવ દયા પ્રતિપાળ, થઈને કરે ઈજારા;
 કંઈનો આણે કાળ, આવક થઈને સારા.
 ધર્મ અટલો લાલ, બોલે પણ નવ પાળે;
 ગલિંણિયોના ગાલ, ઔષધ આપી ગાળે.
 પરધનથી પરતંત્ર, સમજે નહીં શીખામણુ;
 જપે મુઠના મંત્ર, કંઈને કરતા કામણુ.
 પરનારીને સંગ, પ્રીતિ મનમાં પેસે;
 અલંકારથી અંગ, સરસ સમારી બેસે.
 વેદ વિનાના ધર્મ, વાંચે નિત્ય વખાણે;
 કૃષ્ણચંદ્રનાં કર્મ, જીવ સરીખાં જાણે.
 કળિ અમં કચ્ચરધાણુ, કરીને પીડે પ્રાણી;
 કૃષ્ણ કરો કલ્યાણુ, ઊર આપણા જાણી.

દંભી જનનો દાસ, થઇને શિશ નમાવે;
 વિદ્વતણે વિશ્વાસ, શૂદ્રોને મન ભાવે.
 ઉત્તમનાં આચરણ, કનિષ્ઠ થઇને કરતા;
 સજ્જન જનનું શરણ, ઓળખિ નવ આચરતા.
 રાજ સેવાની રીત, જાણે નહીં પણ રાખે;
 મુખમાંહેથી નિત્ય, મંમો ચચ્યો ભાખે.
 દેખે પરતી નાર, રૂપાળી મનમાની;
 દંડ ભરી દરબાર, તે છંડાવે છાની.
 સંતાનોના સહિત, અષ્ટ મંગળે આણે;
 નારી પામે નીત, જગ જિત્યો એમ જાણે.
 ગરીબ કેરું ધર, ઉલાળીને એ લે;
 છતનો વાઘે છર, મેલા થાયે મેલે.
 નવ ઠેકાણે જઈ, આવે દશમે દારે;
 કાંતા તેને કહી, સુવરણથી શણગારે.
 પાપી પંડ પ્રણામ, આહ્વાણને નવ કરતા;
 દુઃખે જોડી દામ, દરબારોમાં ભરતા.
 લેખી ન જીવે લેશ, નિર્મળ જનને નાગા;
 નિત્ય ખતાવે ખેશ, દેવ મંદિરે વાગા.
 જગા જાતાં સંગ, જખરા ખેલ જોડાવે;
 જ્યમ વળગ્યું હોય વંગ, ત્યમ ગાડી દોડાવે.
 મલીન મેલું મન, સંત સંગતિ નવ સૂજે;
 કલ્પિત ગાય કીર્તન, જાત જાતને પૂજે.
 ગૌ આહ્વાણને દાસ, કરીને ધર્મે ધાવે;
 સેવા આહ્વાણ પાસ, કણખી થઈ કરાવે.
 આજું હોય જો જર, તો તો તાણા તણાવે;
 વળી ધરેણાં ધર, ચાનક કરી ચણાવે.
 શુદ્ધ ધર્મની વાત, હઠથી ધાલી હેડે;
 જમે જમાડે જાત, જણ્યાં જમાઈ તેડે.
 કૌતુક સરખું કામ, કળિયે કીધું ભારી;
 રક્ષા કરજો રામ, પ્રજા પોતાની ધારી.

કળિકાળનું વર્ણન.

કડિયા સુતાર મજૂર, વચન પ્રમાણે ન ચાલે;
 જોખમ કરે જરૂર, ધર કરતાં ધર ધાલે.
 સોની દંધ વિશ્વાસ, કાલને વાયદે ફેરું;
 આપે આઠે માસ, સોનાનું કરી સૂરું.
 ઘોખી સાળવિ સંધ, કાટાં વસ્તર સાંધે;
 રોક મજૂરી લંધ, પણ પોતાનું રાંધે.
 વૈદ થયા વાળંદ, શાસ્ત્ર-વાત સતાણી;
 સંધ્યદ કરી સણુંદ, પાય મંત્રીને પાણી.
 બ્રાહ્મણ વિના અનંત, ગૃહસ્થ થઈને ભીખે;
 શેરિયે શેરિયે સંત, ટેલ નાંખવી શીખે.
 વૈરાગી ગોસાંધ, શસ્ત્ર અંગપર ધરતા;
 મારે માંહોમાંધ, મમતા માની મરતા.
 અંતરમાં અભિમાન, બાનું હરિનું બહિને;
 દ્વિજનું મોડે માન, બ્રાહ્મણ પાસે ભહિને.
 ઉલટી વરણ અહાર, વૈરાગીને વેષ;
 ગામ ગામને બહાર, બાવા થઈને જોસે.
 કરીને ચારે ધામ, પૂજા કરે પૂજારી;
 દેવતાણું લેધ દામ, નિકળિ જાય લે નારી.
 દેધ બ્રહ્મણને ધન, ભારે વિદ્યા ભણતા;
 વળતા બ્યાસાસન, જોસે સિદ્ધજ બણતા.
 તિલક છાપ ને માળ, ધરીને કરથી ખેંચે;
 કણીક ચોખા દાળ, કંઈના લાવી વેચે.
 કરમાં લે નહિ દામ, મોટમ રાખે માઝા;
 લંધ પુસ્તકનું નામ, જર લે કંઈના ઝાઝા.
 માંડીને ધરબાર, લોટ માગતા વહાણે;
 લાવી લાકડાં ચાર, જમી આવે જ્યાં જાણે.
 વિકૃલજનો વેષ, હીડે વિકળ વગોતા;
 મુંડાવીને કેશ, જરને હીડે જોતા.
 ફકીર થઈને ફળ, લાલાનું કર પકડે;
 પૈસા લે કરી બળ, રાંક જનોને રંગડે.

ગૌ બ્રાહ્મણને ત્રાસ, વધતો દિનથી વાધે;
 સ્ત્રી વસ્તુની આશ, સાલે સાતે સાધે.
 અંબુ વરસે અલ્પ, તે પણ નહીં મુખ માગ્યું;
 સત્ય રહ્યું છે સ્વલ્પ, તે પણ જાવા લાગ્યું.
 ભલા પુરુષને ભાઈ, ભાવે છળવાઈ કેરાં;
 ડાહ્યા ડહાપણમાંથી, થઈને કરે અનેરાં.
 પૃથ્વી પણ ગળી જાય, ધન દાટ્યું કર નાવે;
 રંગડે નિત્યે રાય, જ્યમ જે જનથી ફાવે.
 પિતા પુત્રમાં વેર, ભાઈ ભાઈને ભાડે;
 જાત જાતમાં ઝેર, મુખ કો કોથી ન માંડે.
 સગાં સહોદર સાથ, વાંધે વેર વધારે;
 નર થઈ નારી હાથ, પુત્ર પિતાને મારે.
 પૂરણ પાપે તન, આ અવસરમાં આવે;
 લેઈ તાતનું ધન, અંતે બહુ અથડાવે.
 લાગે નરને અંગ, કામિનિયોનાં કામણું;
 માને મને થઈ દંગ, સાળાની શીખાંમણ.
 સ્નેહી સગાં સમસ્ત, કંટ કાળજી કરે;
 દાવે દેખી વસ્ત, આપ આપમાં ચોરે.
 મુખ તંબોળે લાલ, પહેરે જામા નીચા;
 જુઠા જકડી માલ, સત્ય કરાવે વીમા.
 રાખીને વેવાર, ગાળી નાખે નામું;
 માગે જે દેનાર, જીવે ન તેના સામું.
 કરવું આપ્યું શોક, નાણું તે પણ નાપે;
 સમજે કરવું શોક, વળી ઉલટું શાપે.
 મેળે મેળે જાય, ડાહ્યા કામને દરદે;
 કામિનિયોની કાય, પણ મંદિરમાં મરદે.
 પીતળના શણગાર, સુવરણ સરખા કરિને;
 વેચે મધ્ય યજ્ઞર, ધન લઈ જાય હરિને.
 રૂપૈયામાં રોળ, ત્રાંસુ થાલે પેખી;
 ઝારી ભરતા તોલ, મારે ઉપર મેખી.

કળિકાળનું વર્ણન.

દામે ડળકે-ડાઢ, મનુષ્ય મનુષ્યને મારે;
 ખોદી ઘાલે ખાડ, અલંકાર ઉતારે.
 માત પિતાનું ધન, મૂક્યું ચોરી જતા;
 માનિની કરી મગન, ખાતે ખાતું ખાતા.
 ગમે ગરોડા જોશ, પોમલિયો કરજોતી;
 નિર્મળ જનનો દોષ, કલ્યો ન જાયે કાંથી.
 દુનિયા સઘળી ડાહી, પોતપોતાના મનથી;
 સંત રહ્યા સંતાઈ, ઝેર ભરેલા જનથી.
 કળિ કરે કલ્યાંત, કૃપણ જનોને કરડે;
 સઘાય નહિ સિદ્ધાંત, સાખિ શિખીને ભરડે.
 પતિવ્રતાની પેર, નારી જનની નાડી;
 મરેદાઈ ગઈ મહેર, માનિનિયો થઈ માડી.
 દશ એકાદશ ખાર, વર્ષે ગર્ભ જ ધરતી;
 વિહ્વલ થઈ વ્યભિચાર, કામિનિયો બહુ કરતી.
 થયા વામણા વેષ, આઠ હાથની સાડી;
 લાજ રહી નહિ લેશ, તરુણી ઉઠે તાડી.
 ઠરી ન જોસે ઠામ, ધરોધરે અથડાતી;
 દીલમાં ધારી દામ, પર પુરુષોને ચહાતી.
 જીભે ભરિયું ઝેર, બંકાર કરતી બોલે;
 વરથી રાંખે વેર, ડાકણ સરખી ડોલે.
 સાસુને કહે સોક, વહુ સામી રહી વઢતી;
 પછી મૂકતી પોક, રાંક સરખી રડતી.
 મારે જો ભરતાર, સામું બોલે સડતું;
 ખરો ધરીને ખાર, ફૂવે મૂકે જઈ પડતું.
 સાસુ પણ વહુ સાથ, કહે બાપની બધવર;
 લાંબા કરીને હાથ, સુણતાં સઘળી સધવર.
 નાંગી થઈને નહાય, વિખાણુ ત્યાં પણ વાંચે;
 શૌચ જવાને જાય, એક કળશિયે પાંચે.
 મળી કોયને કોક, ત્યાં પણ બડબડ કરતી;
 જેમ સાંભળે લોક, એ રીતે ઉચરતી.

વાટે કરતી વાત, કંઈ મળીને કળવળ;
 જાણી જાયે ન જાત, ખસે ન કરતી ખળભળ.
 કલ્પિત કીધા એમ, ધર્મ દિવસ ધોવાના;
 નિરખે નહીં કંઈ નેમ, પરવ દિવસ રોવાના.
 કરે કમોતે મરણુ, જો દિલમાં એ રૂઠે;
 વ્યંડળ સરખાં વરણુ, પુરુષ ખોકારે પૂઠે.
 એક એકથી એક, આગળ પડે ઉજાતી;
 અખળા મળી અનેક, પ્રૌઢ પરજિયા ગાતી.
 ફેટે કંઈ કપાળ, મૂકી ઊર ઉઘાડાં;
 જણાય નહિ જંજળ, સંઘટ પેઠાં ગાડાં.
 સાયં પ્રાતઃકાળ, મુખ વાળીને રડતી;
 લીંટ આંસુ ને લાળ, દેઘ જીવોને નડતી.
 સેજ સ્વારથ કાજ, પતિ પુત્રોને મારે;
 દિલમાં રાખે દાઝ, હઠ પોતે નવ હારે;
 અપરમાત્ થઈ આપ, દાસ પુત્રને દમતી;
 પ્રૌઢ થાય જ્યાં પાપ, ત્યાં જઈ જાની જમતી.
 ખાય શેર એએક, તોય કહે નવ લાવે;
 લડે તજીને ટેક, પોજો ચાર જગાવે.
 તેલ સરસિયું રાઈ, ખાતી એકું ટાહું;
 શિક્ષાથી રીસાઈ, અખળા જોલે આકું.
 જાની લેઈ જાય વસ્ત, મહિયરમાં મનમાની;
 માંડે જુદા થઈ મસ્ત, પાછી ન ધરે પાની.
 કાંઈને શાટે કાંઈ, વસ્તુ બતાવે ખીજ;
 ઘરનાં જન ઘરમાંઈ, ખરું કહેતાં રહે ખીજ.
 ખીટયા કહિને ગાળ, શિશુને દેઈ પછાડે;
 પતિતણી પ્રતિપાળ, કરે નહિ પણ ત્રાડે.
 નસ નદીને તીર, નરને તનુ નિરખાવે;
 પતિને નિજ મંદિર, નિત્ય કરડવા ધાવે.
 હાય હાય કહી આઘ, વાત કરે વિસ્તારી;
 મૂકી નિજ મર્યાદ, નિર્લજ થઈ કુળનારી.

કળિકાળનું વર્ણન.

વિવાહ મંગળ દિન, ભુંડું ગાતી લામા;
 જાત જાતના જન, સાંભળવા રહે સામા.
 હોળીની પણ ઘેર, હાડી ખસે જમ મહારી;
 ગાય ત્યમ પૂરણ પેર, નરને સુણતાં નારી.
 નિરધન ને ધનપાત્ર, સુભાગ્યવંતી કે રાંડી;
 મળી માનિની માત્ર, કાંતે ચરખા માંડી.
 શેરિયે કરતી સૌર, શ્યામા શરમ ન આણે;
 દિવસ ચડે જ્યાં પહોર, ધરમાં ઘંટી તાણે.
 ધરમાં હોય જો દુઃખ, ગમતાં ન મળે ધરેણાં;
 મરડીને કહે મુખ, પાપે તમને પરણાં.
 છડે ન વીણે ઘોય, તરત ન દેતી તડકા;
 રસોઈમાં પણ હોય, કાચલાકેરા કડકા.
 ચકલે ચકલે ગાય, ગરખા મળિને ઘણિયો;
 જાર જોવાને જાય, લામા એવું લણિયો.
 સાસુ વહુને શિષ, પ્રથમ પેરાવે વાડી;
 અંતે કરતી રીશ, કહે ઘોડાની લાડી.
 સાસુ જોઈને સુખ, વહુકેરું મન ખીજે;
 વહુનું જોઈને દુઃખ, સાસુનું મન રીજે.
 અપરમાત કે માત, સુતના ધરમાં આવી;
 જે કાંઈ આવે હાથ, તે તે જાય સધાવી.
 દીકરિયો થઈ દૂત, ફેસલાવી લે માનું;
 શળી ન પામે સૂત, કરવા કાર્ય પીતાનું.
 મરે જિવે ભરથાર, વગોવી વનિતા વરને;
 નીકળી જાય કુળનાર, લેઈ પારકા નરને.
 શ્યામા સુતને કાજ, વીર્ય ધરે કષ્ટ કષ્ટનું;
 મૂકે કુળની લાજ, જ્યમ પાસુ હોય ક્ષયનું.
 પિતા પુત્ર ભરથાર, સમ ખાવાને જૂઠું;
 ચડે ઘડી દિન ચાર, આંખ ચાળતી ઉઠું.
 પિતાનું કરે ન માન, માનિનિયો મન માન્યું;
 સ્વારથની રહી સાન, કળિમાં સગું કહ્યાનું.

કંથ પાસ બહુ કામ, ધરનાં નિત્ય કરાવે;
 ધરનો કરી ગુલામ, અહરનિશા અથડાવે.
 વિધવા પણ જણિ બાળ, જઈ ટાંકામાં નાંખે;
 ગુણવંતી થઈ ગાળ, સર્વ જનોની સાંખે.
 પરપુરુષોથી વાત, હસિ હસિ વાટે કરતી;
 ઉઠી અરધી રાત, અળગા નવ ઓસરતી.
 દેવ મંદિરે જાય, નિત્યે રઝળતી રામા;
 અન્ય પુરુષ અથડાય, સુંદરિયોના સામા.
 ન કરે કદિયે નાર, સેવા નિજ સ્વામીની;
 વાત કરે વ્યભિચાર, કાંતા જન કામિની.
 ભાગે પર ધરસૂત્ર, તેવી વાતો ચણતી;
 થાય પુત્રને પુત્ર, તો પણ પોતે જણતી.
 બાળા યુવતી વૃદ્ધ, ચડલડતી નવ ચૂકે;
 બડબડ કરતી જોધ, મમતા મનથી ન મૂકે.
 સાચી જૂઠી વાત, સુણી લડાઈ લડતી;
 સમ ખાતી સાક્ષાત, રંગડે રામા રડતી.
 વાંધા પાડી વિશેક, સવળે અવળું સમજે;
 એક એકથી એક, ટક્કર લેવી ન તજે.
 જ્યાં જાય ત્યાં જન, પરનું થતું ન જાણે;
 કરી એકડું ધાન, છાંડે શરમ ન આણે.
 કૃષ્ણ-કથામાં વાત, એક એકથી કરતી;
 કરે આપની ઘાત, કાન કથા નવ ધરતી.
 મનમાં જાણે ડહાઈ, વરણન નિજનું ભાવે;
 રૂકું કહે રિસાઈ, જાય કથામાં નાવે.
 કેટલાં કરું વિખાણુ કળિના જનનાં કેઠે;
 ભજન પડે ભંગાણુ, વાણી વળતી વંઠે.
 સર્વ જનોને સાથ, નમસ્કાર છે મારો;
 જોડીને કહું હાથ, હું છું દાસ તમારો.
 કરશે કોઈ નહિ રોષ, સૌથી હું બહુ પાપી;
 સૌના ગાવા દોષ, વાણી જ્યારે વ્યાપી.

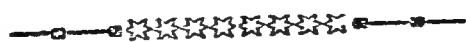
કળિકાળનું વર્ણન.

કળિમાં છે જે ગુણ, દારા તણા નિદાલક;
 કળી શકે તે કૂણુ, પોતાના પ્રતિપાલક.
 મન ચિંતવ્યાં સત્કર્મ, શીઘ્ર સફળ તે થાશે;
 અંકે કર્યે અધર્મ, મનન કર્યે મરદાશે.
 કૃષ્ણતણાં કીર્તન, ગાવાં સુણવાં ગમશે;
 થાશે પાપ પતન, સંકટ સધળાં સમશે.
 માટે શ્રીમહારાજ, મુજ સામું કાંઈ ન્નેધયે;
 અન્નાદિકને કાજ, ખોટી થવું તે ખોધયે.
 નાથ દાસને નીત, આ અથડામણુ ન ધટે;
 પ્રભુ કરે તે પ્રીત, સાચી મનમાં પ્રગટે.
 કોને કહું કિરતાર, આતુર થયો અતિશે;
 શ્રીધર કીજે સાર, દિન મારા જ્યમ દિશે.
 નરતનું કેરું નર, રહી ન જાય વિશ્વંભર;
 હરિજી રાખો હજૂર, અથડાવો મા ઇશ્વર.
 દેવ ન ન્નેધયે દોષ, દાસતાણા મન ધારી;
 રંક ઉપર શો રોષ, મહેર કરે મોરારી.
 અન્ય જનોની આશ, કરવી લાગે કરડી;
 ન્નેધયે જગત નિવાસ, પ્રભુજી પાસું મરડી.
 પતિત પાવન નાથ, શરણાંગતના વતસલ;
 મેં માન્યું મન સાથ, બિરદ તમારાનું બળ.
 સત્ય સચ્ચિદાનંદ, વચન તમારું જાણી;
 આવ્યો ધરી આનંદ, શરણે સારંગપાણી.
 વિટંબાણાની વાત, દૂર કરે દામોદર;
 જદુપતિ જાણો જાત, સંકટ કાપો સત્વર.
 પ્રભુજી રૂડી પેર, ડગતું મન સ્થિર કરિયે;
 માધવ કરિયે મહેર, અરજી ઉરે ધરિયે.
 ગૌ આદ્યજી પ્રતિપાળ, આશરે રાખો અમને;
 કૃષ્ણરામ કંગાલ, અરણુ શરણુ છે તમને.

કંથ પાસ બહુ કામ, ધરનાં નિત્ય કરાવે;
 ધરનો કરી ગુલામ, અહરનિશા અથડાવે.
 વિધવા પણ જણિ બાળ, જઈ ટાંકામાં નાંખે;
 ગુણવંતી થઈ ગાળ, સર્વ જનોની સાંખે.
 પરપુરુષોથી વાત, હસિ હસિ વાટે કરતી;
 ઉઠી અરધી રાત, અબજા નવ ઝાસરતી.
 દેવ મંદિરે જાય, નિત્યે રજળતી રામા;
 અન્ય પુરુષ અથડાય, સુંદરિયોના સામા.
 ન કરે કદિયે નાર, સેવા નિજ સ્વામીની;
 વાત કરે વ્યભિચાર, કાંતા જન કામિની.
 ભાગે પર ધરસૂત્ર, તેવી વાતો ચણતી;
 થાય પુત્રને પુત્ર, તો પણ પોતે જણતી.
 બાળા યુવતી વૃદ્ધ, ચડભડતી નવ ચૂકે;
 બડબડ કરતી બોધ, મમતા મનથી ન મૂકે.
 સાચી જૂઠી વાત, સુણી લડાઈ લડતી;
 સમ ખાતી સાક્ષાત, રગડે રામા રડતી.
 વાંધા પાડી વિશેક, સવળે અવળું સમજે;
 એક એકથી એક, ટક્કર લેવી ન તજે.
 જ્યાં જાય ત્યાં જન, પરનું થતું ન જાણે;
 કરી એકદું ધાન, છાંડે શરમ ન આણે.
 કૃષ્ણ-કથામાં વાત, એક એકથી કરતી;
 કરે આપની ઘાત, કાન કથા નવ ધરતી.
 મનમાં જાણે ડહાઈ, વરણન નિજનું ભાવે;
 રૂકું કહે રિસાઈ, જાય કથામાં નાંવે.
 કેટલાં કરું વિખાણ કળિના જનનાં કેઠે;
 ભજન પડે ભંગાણ, વાણી વળતી વંઠે.
 સર્વ જનોને સાથ, નમસ્કાર છે મારો;
 બેડીને કહું હાથ, હું છું દાસ તમારો.
 કરશે કોઈ નહિ રોષ, સૌથી હું બહુ પાપી;
 સૌના ગાવા દોષ, વાણી જ્યારે વ્યાપી.

કળિકાળનું વર્ણન.

કળિમાં છે જે ગુણ, દારા તણા નિદાલક;
 કળી શકે તે કૂણ, પોતાના પ્રતિપાલક.
 મન ચિંતવ્યાં સત્કર્મ, શીઘ્ર સફળ તે થાશે;
 અંકે કર્યે અધર્મ, મનન કર્યે મરદાશે.
 કૃષ્ણતણાં કીર્તન, ગાવાં સુણવાં ગમશે;
 થાશે પાપ પતન, સંકટ સધળાં સમશે.
 માટે શ્રીમહારાજ, મુજ સામું કાંઈ ભ્રેષ્ઠયે;
 અન્નાદિકને કાજ, ખોટી થતું તે ખોષ્યે.
 નાથ દાસને નીત, આ અથડામણુ ન ઘટે;
 પ્રભુ કરો તો પ્રીત, સાચી મનમાં પ્રગટે.
 કોને કહું કિરતાર, આતુર થયો અતિશે;
 શ્રીધર કીજે સાર, દિન મારા જ્યમ દિશે.
 નરતનું કેરું નૂર, રહી ન જાય વિશ્વંભર;
 હરિજી રાખો હજૂર, અથડાવો મા ઇશ્વર.
 દેવ ન ભ્રેષ્ઠયે દોષ, દાસતણા મન ધારી;
 રંક ઉપર શો રોપ, મહેર કરો મોરારી.
 અન્ય જનોની આશ, કરવી લાગે કરડી;
 ભ્રેષ્ઠયે જગત નિવાસ, પ્રભુજી પાસું મરડી.
 પતિત પાવન નાથ, શરણાંગતના વતસલ;
 મેં માન્યું મન સાથ, બિરદ તમારાનું બળ.
 સત્ય સચ્ચિદાનંદ, વચન તમારું જાણી;
 આવ્યો ધરી આનંદ, શરણે સારંગપાણી.
 વિટંબણાની વાત, દૂર કરો દામોદર;
 જદુપતિ જાણો જાત, સંકટ કાપો સત્વર.
 પ્રભુજી રૂડી પેર, ડગતું મન સ્થિર કરિયે;
 માધવ કરિયે મહેર, અરજી ઉરે ધરિયે.
 ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ, આશરે રાખો અમને;
 કૃષ્ણરામ કુંગાલ, ચરણ શરણ છે તમને.

દેવીદાસ.

નાનો ઈશ્વર વિવાહ.

રાગ ધૌળ.

શંકર શારદાને શિશ નામુરે, ગરુવા ગણપતિ જીવો મુજ સામુરે;
સમરું શારદા સમરથ જાણીરે, અંખા આપો અવિચળ વાણીરે.
પરમોદીને પૂછે છે વાતરે, કેમ પરણ્યા તે શંભુનાથરે;
વિવાહ વૈકુંઠનાથે વખાણ્યોરે, એવો દેવીદાસે ન જાણ્યોરે.
પ્રભુજીનું નામ પ્રિછવુંરે, વિવાહ વિગતે કરીને ગાઊરે.

ઢાળ.

વિવાહ વીગતે વરણું, મારી માતાજી કરોને મયાય;
દીન વચન દેવીદાસનાં, સેવકને કરોને દયાય.
એક સમે નારદ આવિયા, જ્યાં હતા શંભુનાથ;
પ્રિતેશું પ્રભુજીને પ્રીછવી, કહે ઋષિ આગળ તે વાત.
નારદ કહે નયણે નીરખતાં, એવી કન્યા ન જાણું કાય;
સમોવડ શંભુનાથની, સરખા તે સરખી હોય.

રાગ પ્રથમનો.

વળતી ઋષિયે માંડી છે વાતરે, તમે સાંભળો શંભુનાથરે;
અહાંથી દૂર ધણી ભૂમિ થાયરે, તહીં રહે છે હિમાચલ રાયરે.
તેને ઘેર છે મેના નારીરે, તેને દૂળ છે કન્યા કુંવારીરે;
કોડે શોભા તેની ધણી કહાવીરે, મહાં રૂપ અતુપમ લાવીરે.
દિસે દેવીતણો અવતારરે, શોભા કહેતાં ન આવે પારરે;
હિડે હંસતણી ગતિ ધરતીરે, ભૂમિ ઉપર ડગલાં ભરતીરે.
કટિ જાણિયે કેસરી લંકરે, અવની પર આડો અંકરે;
વેણે વાસુકી નાગ લગાયરે, દિસે કંચન સરખી કાયરે.

નાનો ઈશ્વર વિવાહ.

ચરણ કદળી સ્થંભશા જાણુંરે, તમે ઋષિથી અધિક વખાણુંરે;
બેડી છે તે બાળ કુંવારીરે, સ્યામા શોધે છે વરને વિચારીરે.
કહે નારદ નયણે મેં નરખીરે, દેવ કન્યા છે શંભુ સરખીરે;
શંભુ કહે તમે નારદ જાઓરે, ઋષિ વાયુથી વેલા આવોરે.
શુભ કામ કરો શ્રમ આણીરે, ઋષિચાલ્યાસુણી એવી વાણીરે;
એમ કહીને ત્યાં નારદ આવ્યારે, મહાદેવનાં ભાગાં લાવ્યારે.
જેથી માત પિતા મન મોહરે, એવો વર કન્યાને સોહરે;
વળતિ ઋષિયે માંડી છે વાતરે, વર સારો છે શંભુનાથરે.
જેને સુરવર મુનિવર જાણેરે, જેને વેદ રુડો તે વખાણેરે;
ત્યારે બોલિયાં મેનાં માયરે, કાણુ ખંડનો છે વરરાયરે.
એનું કુળ છે કેવી જાતેરે, એ તો વર કેવી છે નાતેરે;
કહે નારદ સાંભળો બાઈરે, એને કુળ છે આદ્ય વડાઈરે.
એનું સુંદર કુળ બહુ સારુંરે, દેખી મન માને છે મારુંરે;
જનકોષ્ઠઅણુજીગતું કહે તમનેરે, તેની ખોટ વરધ છે અમનેરે.
ઈશ્વરજી છે વિવાહ સરખારે, એવાં વચન સુણી રાય હરખ્યારે;
જાયા વિના અજ્ઞેયું કીધુરે, શંભુનાથનું શ્રીફળ દીધુરે.

ઢાળ.

રાય કહે ઋષિ સાંભળો, જુકતે શું લાવો જન;
મોટા તે મહિપતિ આવશે, રુડી પેરે વધશે માન.

રાગ પ્રથમનો.

નારદ કહે તમે સાંભળો રાયરે, કહું મહાદેવનો મહિમાયરે;
બ્રહ્માદિક ને શ્રી ભગવાનરે, સાથે આવશે સરવે સમાનરે.
એવાં વચન કહી ઋષિ વળિયારે, શંભુજીને પંથે પળિયારે;
મહાદેવને મંદિર આવ્યારે, ઋષિ રુડા સમાચાર લાવ્યારે.
હિમાચળે તે કન્યા દીધીરે, શંભુનાથની સગાઈ કીધીરે;
એવી વાત કહી છે બહાલીરે, શિવે હશીને દીધી છે તાળીરે.
ચાલો જગદીશ પાસે જઈયેરે, વિવાહ વૈકુંઠનાથને કહિયેરે;
લક્ષ્મિ-વરને તેડી લીજેરે, પરિચાણ પ્રભુજીનું કીજેરે.

દેવીદાસ.

હિમાચળને દુરખ ન માયરે, મહા મંડપ રચ્યો ત્યાંયરે;
તેજ્યા સલાટ સુતાર સોનારે, તેજ્યા કારીગરો તે ઠારે.
અહ્માહ્યે મુદ્દત સારું સાંધીરે, દિશા ભેદને દોરડી બાંધીરે;
ભૂમિ ચાર ભેજન ભરી લીધીરે, પરવાળાની પૂરણી કીધીરે.
મણિ જડિત મોડ ધડાવ્યારે, ત્યાં આહાણો સરવે આવ્યારે;
ભુમિ ઉંચાં ભવન આકાશેરે, માંહિ જડિત ન્યોતિ પ્રકાશેરે.
માંહિ જુદિતતણી ગતિ જાણીરે, નવરંગની રચના આણીરે.

હાળ.

રંગની રચના આદરી, જુજવી જુજવી જાત;
મેઘમાળા ને ચિત્રશાળા, ભલી આપે છે ભાત.
મેરુ પર્વત પંખી પ્રગટ્યાં, ફૂલ વેલ સુખકાર;
નયણેથી તે નીરખતાં, કહેતાં ન આવે પાર.

રાગ પ્રથમનો.

એવી મંડપ રચના માંડીરે, ચતુરાઈથી ચિત્રી જ કાઢીરે;
માંહિ ભેદ ભૂલવણી ભારીરે, માંહિ બાહ્યગર રચના ત્યારીરે.
માંહિ વેદ ભણુંતા ભેશીરે, માંહિ વણજ કરતા દોશીરે;
માંહિ મનમોહ મનગમતારે, ભાટ ચારણુ રમતા ને ભમતારે.
માંહિ ગોપ વાંસજિયોવાળારે, ત્યાં તો ચાલતા મારગ ટાળ્યારે;
કાદ કાદ ચળા અસવારે, બકતર પાખરનો નહિ પારે.
માંહિ મત્ત મેગળમદ ઝરતારે, માંહોમાંહિ લડિ મસ્તાઈ કરતારે;
શુંદ વાળાને સાંકળો છાજેરે, ગળે બાંધ્યા તે હયવર ગાજેરે.
માંહિ મદ્દ પ્રતિજ્ઞા કરતારે, માંહિ ગાંધર્વ ગાન ઉચરતારે;
નાંદાં આનંદ એણવ થાયરે, એવું લખિયું છે મંડપ માંયરે.
બીટ નાટક વાન જાણેરે, વનસ્પતિ શું મુખથી વખાણેરે;
માંહિ અનુષમ આંખા પ્રણિયારે, ભેવા ભેવાં જાંબુડાં ગણિયારે.
ગળ્યાં બાંદે ને બજારે, ફળ ફેફળ ને નાળિયેરે;
ડીંડી દેજા ને કમંદી પાટરે, જોરડિયે રહ્યાં જોર બાઝીરે.
વગી અદામો ને બીલીરે, તે તો દીસે છે નવરંગ લીલીરે.
નવરંગી ને નાગરવેલીરે, શોભા વૈકુંઠની લાવી મેલીરે.

નાનો ઈશ્વર વિવાહ.

વનસ્પતિ તે ભાર અઢારે, માંહિ પંખિતણો નહિ પારે;
જ્યારે મધ્ય મંડપમાં આવ્યારે, ત્યારે હરખે શું હંસ લખાવ્યારે.
માંહિ મોર મધૂરા બોલેરે, જોતાં નાવે કાચલડી તોલેરે;
માંહિ નવરંગ સારસ રંડારે, માંહિ કાળેર ચકલી ને સૂડારે.
માંહિ પાર વના પોપટ પઢતારે, ત્યાં તો કુરંગી ફૂકડા વઢતારે;
મેના બોલે છે શબ્દો મીઠારે, બગ ધ્યાન ધરીને બેઠારે.
પર ભૂમિતણાં જે પંખીરે, તેની જાત લખી છે અસંખીરે;
એવી મંડપ રચના કહાવેરે, કેવિ જાન શંભુનાથ લાવેરે.
મઢી આગળ માંડવા ઘાલ્યારે, શંભુનાથ પરણવા ચાલ્યારે;
શિવે જુકતે શું જટા બાંધીરે, પહેરી શરેલી કંથા સાંધીરે.
ભાર ભાંગ વંતુરાનો આણ્યારે, મહાદેવે પોડીડો પલ્યાણ્યારે;
ગળે પેરી છે રેઢની માળારે, અંગે લપેટ્યા છે ભોરિંગ કાળારે.
શંભુનાથ સમાચાર કહાવેરે, એવો વેષ ધરી વર આવેરે;
નવ જોયની નેણુ સમારીરે, સામેયે આવી સુંદર નારીરે.
જોવા ગયાં છે જાન જમાઈરે, પડ્યાં મેના ત્યાં મૂઝાં ખાઈરે;
ભુંશો બ્રાહ્મણ ભુંડો બાણ્યારે, અણુગમતો આંગણિયે આણ્યારે.
એવાં વચન કહી સહુ જાયરે, જઈને કહ્યું હિમાચલ રાયરે;
માતા કુંવરીને એમ કહાવેરે, તારો બળદે ચડી વર આવેરે.
કુંવરી કહે કર્મની વાતરે, વર પામી હું શંભુનાથરે.

ઢાળ.

મેનાનું મન માને નહીં, તેના કંઈક અવગણુ ગાય;
પેરે પેરે કરી પ્રીછવે, આધીન થઈ ઉમિયાય.
જનમ આપે જનેતા પણ, કર્મ ન આપે કાચ;
પાણી પીને ઘર પૂછિયું, તેની જાત ભાત શી જોય.
આંગણે આવ્યો વર આશાકરી તે, વર્યાં વિના કેમ જાય;
કરમ બંધન કીજિયે તો, દોષ લાગે મોરી માય.

રાગ પ્રથમનો.

જે મને ઋણિયે વર આપ્યોરે, તે મેં સત્ય કરીને થાપ્યોરે;
ત્રણ લોકમાં તપ મેં કીધુરે, શંભુનાથનું સગપણુ લીધુરે.

દેવીદાસ.

એવાં વચન કહી કરી વાતરે, મુખથી જોડ્યાં મેનામાંતરે;
આ તો પુત્રી મેં ક્યાંથકી જાધરે, વિષની ગળથુંથી કાં ન પાધરે.
વણુ દીઠે શું વરને વખાણોરે, હંસ કાગને કોટે બંધાણોરે;
પહેલાં પોખવા જે કોઈ જાશેરે, તેને સર્પ તે કરડી ખાશેરે..
એમ મેના તે મનમાં વિમાસેરે, કાણુ જાય તે જોગી પાસેરે;
દેવકન્યા એને કેમ દીજેરે, માટે રુકું ગમે તેમ કીજેરે.
સહુ હાંસી કરે એને દેખીરે, કન્યા કેમ દીજે દેખી દેખીરે;
જો જો કુળવંતો જમાધરે, દેખી નારી પડી મૂર્છા ખાધરે..

ઢાળ.

મેનાંનું મન માને નહીં, એને આંગણે ઊભા ઈશ;
પારવતીનો પ્રેમ જોઈ, રૂપ પ્રગટ્યું ઉમિયાધીશ.
સૂર્ય સમોવડ વદન ઝળકે, કળા કોટી પ્રકાશ;
જોતામાં ખામી નહિ જરા, તે તો કહું શો તારા..
હવે હરખ્યા શ્રીહરિ ને, અંગે વધ્યા ઉછરંગ;
શણુગાર સજી સહુ સુંદરી, બહુ નારી બની નવરંગ.
ધૂરાળ મૂશળ કર ધરી, મલપતિ મંગળ ગાય;
પોખી કરી પધરાવિયા, મહાદેવ મંડપમાંય.

રાગ પ્રથમનો.

વર મંડપમાં પધરાવ્યારે, ત્યાં તો મોટા મુનીન્દ્રજી આવ્યારે;
બ્રહ્મા સાથે સોઢે બ્રહ્માણીરે, ઇંદ્ર સાથે સોઢે ઇંદ્રાણીરે..
રવિ સાથે તે રાંદલ જાણીરે, ચંદ્ર સાથે છે રોહિણી રાણીરે;
હિમાચળની સાથે છે મેનારે; વળી કરું વખાણુ કેનાં કેનારે..
શિવ જોડા પલાંડી વાળીરે, મધુપર્કમાં કાંસાની થાળીરે;
લક્ષ્મી શિવને લૂણુ ઉતારેરે, સત્યભામા તે સહુને વારેરે.
સહુ નાટક જોલે છે જોલરે, નાવે જાંબુવતીને તોલરે;
રુખમણિ ગ્રાણીપેરે ગાયરે, રાધિકાજી તે વારણે જાયરે.
સહુ જોત્રે શંભુજીની પક્ષેરે, જળ આવ્યાં મેનાને ચક્ષેરે;
અતિ આનંદે પરણ્યા ઈશરે, સાથે જાનૈયા શ્રીજગદીશરે.

નાનો ઇશ્વર વિવાહ.

કન્યાદાન દે હિમાચલ રાયરે, મળી માનિની મંગળ ગાયરે;
ધન્ય ધન્ય થયો અવતારરે, વાળં વાગે દુંદુભિ અપારરે.
બ્રહ્મા શાશ્વતું મુદ્ધરત સાંધીરે, લીલા વાંસની ચોરી બાંધીરે;
સુંદર મંગળ વરત્યાં છે ચારરે, શિવજી આરોગ્યા કંસારરે.
શિવને હાથ ગ્રહણું ત્યાં થાયરે, દાન આપે હિમાચલ રાયરે;
રાયે હસ્તિ આપ્યા શણુગારીરે, ઉપર અંકુશ ને અંબાડીરે.
લાંબી ડોકના સાંઢિયા સારરે, ગાયો ભેંશોના ટોળાં અપારરે;
રાયે રથ આપ્યા છે કોડરે, સાથે ઘોળા ઘોરીની ભેડરે.
પ્રભુને પેરામણી ઘણી કીધીરે, સહસ્ર દાસો સેવામાં દીધીરે;
ઘેડ બંધ દિસે ધરચોળારે, ઘણાં લાંબાં પનાદાર પોળારે.
ભરજરિયા જામા મન ભાવેરે, મન ગમતા મસરુ મંગાવેરે;
વળી લાવે બીજાં નવરંગીરે, જાન માંડવે અતિ ઉછંરંગીરે.
ઘણી જીકતે જમાડી છે જાનરે, આપ્યાં જાવંત્રી ફેફળ પાનરે;
ગાય ગંધર્વ અપ્સરા ગાનરે, છૂટ્યા બંધથડી બંધીવાનરે.
શંભુ શ્વરણિને ચાલ્યા કૈલાસરે, મૃત્યુલોક મેલ્યો દેવીદાસરે;
વાસાવડમાં વાસો વસેછેરે, અતિ આનંદે વિવાહ કહેછેરે.
જે કોઇ ઇશ્વર-વિવાહ ગાશેરે, તેનાં પાતિક પ્રલ્લે થાશેરે;
જે કોઇ સાંભળશે નર નારીરે, તેની આશા પૂરે ત્રિપુરારીરે.
વિવાહ સાંભળી ધરશે ધ્યાનરે, તેને રીઝે તે શ્રીભગવાનરે;
તેને કૃપા કરે શંભુનાથરે, ઝાલે સંકટ વેળાએ હાથરે.
ધન ધાન્ય પુત્ર પરિવારરે, આપે પારવતી ભરથારરે.

ઢાળ.

પ્રીતે શું આપે શ્રીહરિ, તેનાં મનની તે પૂરે આશ;
શ્રોતાજન સૌ સાંભળી તે, બોલો શ્રીઅવિનાશ.

રણુછોડ ભકત

રાધા વિવાહ.

ધોળ ૧.

શ્રી ગુરુ શારદા વરણુવું, પ્રેમે લાગું પાય;
વિવાહ ગાઉં રાધે કૃષ્ણુનો, હૃદયે હરખ ન માય;
વર રે વિકૃલ કન્યા રાધિકા.

વ્રજનાં મંદિર અતિ શોભતાં, રુકું ખરસાણું ગાંભ;
આહિર સઉકો રે ત્યાં વસે, અધિપતિ વૃષભાન;
તેને રે એક પુત્રી થઇ, પાડયું રાધિકા નામ;
કાલું ને ઘેલું બોલતી, લાગે તે બહાલી ઠામ.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

વર રે.

સાત વરસ થવા આવિયાં, આવ્યોરે કન્યા કાળ;
માત પિતા સહુ હરખિયાં, ધાલિયે હવે વરમાળ.
એમ કરતાં ટોળે સૌ મલ્યાં, રમવા સૈયરનો સાથ;
વીંટાઈ વનિતા સઉ મળી, આલી એક એકનો હાથ.

સર્વે મળીને વિચારિયું, ન જાણે રાધાની માત;
ઉપવન રમવા આપણુ જઈ, રમિયે રાધાની સાથ.

કંઠે બાંધલડી કર ગ્રહી, રમવા આપ્યા જિવન;
વનને વિષે રે શોભા ધણી, સઉકો કહે ધન્ય ધન્ય.

ઉપવન અતિ રણિયામાણું, આડી ઝાળારે ઝાળ;
લવિંગ લતા ને કેતકી, પક્ષી કરે બહુ કલ્લોલ.

મોર બપૈયા ને કોકિલા, કરે સારસ ઉચ્ચાર;
પાંખડાં રાધે રાધે રટે, કહેતાં આવે ન પાર.

રમત રુડી રમવા તણી, કરે અન્યો અન્ય ખ્યાલ;
શોભા તે સમે શી વર્ણવું, રમે વ્રજની રે બાળ.

રાધા વિવાહ.

ગોવાળની મંડળી લેઇ, નિસર્યા દીન દયાળ;
 પુષ્પતણા હાર પેરિ, દૂર રમે નંદનો લાલ. વર રે.
 હરખ ધરીને ખોળે લિધાં, શ્રુપલાન કુમાર;
 પેરિયાં વસ્ત્ર વિવેકથી, શોભિતા શણુગાર. વર રે.
 પુલના ચરણા પુલનિ ઝાઢણી, પુલના સૌ શણુગાર;
 પુષ્પની ઝાળિયો શોભતી, શોભા અનિ રે અપાર. વર રે.

ભુજંગીની ચાલ.

રમે રાધિકા રંગથી રૂપ રાતી, કરે કામિની કેલ જોખનમાતી;
 સહ સુંદરી એકડી ઠામ પામી, મળ્યો મોહનો સુંદરીનો જ સ્વામી.

રાગ પ્રથમનો.

ગેડી દડે રમે કાનજી, રમતા ચાલ્યા જિવંન;
 દડો લીધો છે દામોદરે, રમવા જગજિવંન. વર રે.
 દડો દામોદરે નાંખિયો, પોંચ્યો રાધાની પાસ;
 મોહને વળતો માગિયો, આણિ મનમાં હુલાસ. વર રે.
 હરખે રાધા લેઇ આવિયાં, દડો પોતાને હાથ;
 સ્નેહ કરી પછી સાંપિયો, ખોલ્યા દીનો રે નાથ. વર રે.
 આવો અહીયારે રાધિકા, રમિયે તે રંગે રાસ;
 હાથ પકડી તેડિયાં, રાધા થયાં હુલાસ. વર રે.
 કૃષ્ણ સંગે બેઠાં રાધિકા, શોભિ બન્નેની બેડ;
 તે સમે સોભા શી વરણવું, નહીં ખાંપણ કે ખોડ. વર રે.
 ખોલ મેળાપ જ ત્યાં થયો, લીધાં શ્રીફળ હાથ;
 પીઠી તે પ્રભુજીને ચડે, બેઠારે દીનોનાથ. વર રે.
 વખને વિષે રે ઝોઝવ થયો, ગોરડિ મળી સહુ ગાય;
 વર તમે થાવ રે વિઠલા, કન્યા રાધિકા થાય. વર રે.
 આંખ આંજી અપળા મળી, રીઝ્યા શ્રીનંદલાલ;
 ગાળો તે દે સહિ ગોપિકા, એ તો ગાયનો ગોવાળ. વર રે.
 એક કદમને રે છાંયડે, હરીને તેજ ઠાર;
 પેર કરી પરણાવવા, હર્ષ વાધ્યો અપાર. વર રે.
 હસ્ત મેળાપ કીધો હરિ, ગીત ગોપિકા ગાય;
 હાસ પિનારો એ છોકરો, રૂડી રાધા ચોરી જાય. વર રે.

ભુજંગીની ચાલ.

સદ્દ સુંદરી ગાય છે શર્મ તોડી, શું જાણે ગોવાળો વળી જન જોડી;
કહે ગોપિયો કેહમાં બુદ્ધિ થોડી, જીવો આઢણી લેધને માથે આઢી.

રાગ પ્રથમનો.

ચતુરાએ ચોરી રચી, કીધી સઘળી રે રીત;
મંગળ દેરા ત્યાં ક્યીં, કરી પૂરણ પ્રીત. વર રે.
ગોવાળિયા સહુ આવિયા, પાસે બેઠાજી તર્ત;
હાસ્ય વિનોદ જ સહુ કરે, અગ્નિમાં હોમ્યાં ધૃત. વર રે.
સતિ રે શિરોમણિ રાધિકા, બીડી લીધી રે હાથ;
લેધને મેલી મુખમાં પ્રીતે, ઠગિયા તે દીનોનાથ. વર રે.
આજ્ઞા માગે ધ્રુજ દેવની, પેસ્યાં કંકણ હાથ;
છોડ્યા ને છોડો દોરડા, તેડાવો નંદ તાત. વર રે.
પરણિને ઉઠ્યાં રાધિકા, ગયાં પોતાને ઘેર;
માતાએ આવી જાણીને, પૂછી પુત્રીને પેર. વર રે.
ઘેર આવ્યાં છે રાધિકા, કોઇ જાણે ન વાત;
ધુંધટ રાધાએ કર ગ્રહો, પૂછે કીર્તિજી માત. વર રે.
કાં લાજે તું દીકરી, શાને ધુંધટ ખેંચે વળી;
અંસુર કાં તુંને હવું, સૈયર સૌ તુંને હળીમળી. વર રે.
સાસુ તે મારી જશમોતી, સસરો તે નંદરાજ;
કૃષ્ણજી કંથ કોડામણો, પરણી હું તેને આજ. વર રે.
આડોશી પાડોશી સઉ મલ્યાં, તાલી લે છે રે હાથ;
કોઇયે ન અડશે રાધાને, પરણી કાળાને સાથ. વર રે.
કાજો કાજો કરશે નહીં, કાજો છે ત્રિભુવન નાથ;
ભવોભવ મારે એ હજો, આલ્યો હરજીએ હાથ. વર રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળ ગામને, ધન્ય વૃન્દા રે વન;
ધન્ય રે આહિરની ગોપિકા, નીરખ્યા જગજીવન. વર રે.
જેરે ગાય ને જે સાંભળે, તેનો વૈકુંઠ વાસ;
વિવાહ ગાયો રાધે કૃષ્ણનો, કહે. રણછોડદાસ. વર રે.

નરભેરામ.

નીતિ પ્રેમ વિષે.

છપા.

નથી નિપજતો પ્રેમ, વાડિમાં પાણી પાતાં;
નથી નિપજતો પ્રેમ, તેલ ચોળ્યાથી તાતાં;
નથી મળતો કાંઈ પ્રેમ, ગાંધી દોશીને હાટે; ,
નથી, મળતો કાંઈ પ્રેમ, ખોળતાં વાટે ઘાટે;
'નથી મળતો પ્રેમ તપાસતાં, ગુજરી ગામો ગામની;
કહે નરભેરા પ્રેમ પૂરો મળે, કૃપા હોય શ્રીરામની;

મળ્યો પ્રેમ વ્રજનાર, મગન થઈ મનમાં ફૂલો;
કહાન કહાન કહિ ફરી, ભાન ગઈ દેહનું ભૂલો;
પ્રેમિ વિદુરની નાર, નાહતાં નાગી ધાઈ;
અ લક્ષણ પ્રેમનું, જઈ ભેટી જદુરાઈ;
તે ગર્ભને કાઢી નાંખતી, છોડાં મુખે ધરાય છે;
કહે નરભેરા પ્રેમનું પારખું, છબિલો છોડાં ખાય છે.

ન્યારે પ્રગટ્યો પ્રેમ, તુલસીના દળથી રાજ;
ન્યારે પ્રગટ્યો પ્રેમ, ખાધી ખિચડી ને ભાજ;
જેને પ્રગટ્યો પ્રેમ, પ્રેમને તે નર જાણે;
જેને પ્રગટ્યો પ્રેમ, તેહને વેદ વખાણે;
મનમાં જો પ્રેમ પ્રગટ થયો, એક રતીભર જેહને;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, નિત્ય બલિહારી તેહને.

'કરીને યજ્ઞ અનેક, વ્રત વિધિ બહુ પાળે;
વળી આપે ગૌદાન, હાડ હિમાંજે ગાળે;

નરભેરામ.

ગીત વેદનાં ગાય, તિર્થ પાણુ બહુ ફરિ આવે;
દૂધી દૂધ ધૃત ખાંડ, વિપ્ર પોષે મન લાવે;
એવાં સુકૃત કીધાં ઘણાં, શું આપું જીભે ગણી;
કહે નરભેરામ એ સર્વથી, જ્ઞાન દાન શિરોમણી.

ખારાં જળનો જીવ, મિઠા જળમાંથી મરે છે;
મિસરી મીઠી ઘણી, ગધાના પ્રાણુ હરે છે;
સિંહજીકેરું દૂધ, કનકને પાત્રે જામે;
બીજી ધાતુ બહુ, માંડી વિરામ ન પામે;
છે એમ હરિ રસ આકરો, પ્રેમીને દિલ બહુ ઠરે;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, દુરજનને વિસ્મય કરે.

નથી મૃત્તિકામાં પ્રભુ, નથી પિત્તજમાં પેઠા;
કનકની મૂર્તિ કરે, નથી ઈશ્વર મહિ બેઠા;
નથી ઘોરોમાં પીર, નથી જૈનોને દેરે;
અસલ જીવે નહિ કોય, સહ નકલોને હરે;
છે રામ નામ અક્ષર અસલ, બીજું નકલ કહેવાય છે;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, પ્રેમે પ્રગટ જ થાય છે.

શાસ્ત્ર પુરાણો વેદ, કમાવાં કારણ શીખે;
આઠ પહોર દિન રાત, જઈને ઝિકણું ઝીકે;
વાણી મધુરી વદે, મોરના જેવી કહિયે;
સર્પ વિછીને ખાયે, ઝેર એવું છે હૈયે;
જો રામ રટણ કાંઈ નહિ કર્યું, તે ગંવાર છે તૈડિયાં;
કહે નરભો ખરને લાલ શો, મિસરી ભર કે મૈડિયા.

જીવતી જળને કાજ, જીવો પનઘટપર જાએ;
જેને જેવો અર્થ, તેટલું તે જઈ લાવે;
લાણે લય્યાં પકવાન, ભૂખ સમ ભોગ કરે છે;
હૃદ આવી જે વાર, હાથ આડા જ ધરે છે;
ભોગવત પકવાન પાણુ ભટ કહે, અક્ષર એક જેથી પળે;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, સત્ય વસ્તુ તેને મળે.

નીતિ પ્રેમ વિષે.

પ્રજ્ઞપતિની ઘોડિ, રાંડ શિદ્ધ દુરિજન જાયો;
 પેટ ભરે કરિ વિષય, જોહમાં શું જી કમાયો;
 નિદ્રા મૈથુન આહાર માંહિ, તું શું થયો રાજી;
 જો પ્રાણી સર્વને, વિચારી જોને પાજી;
 જો રામ રટણ કાંઈ નવ કર્યું, અંતે કારજ શાં સાર્યો;
 કહે નરભો પેટ સર્વે ભરે, ગદાં બિલાડાં કૂતરાં.
 મેગળ નિસરી બહાર, ચાલતો મહાસુખ માણે;
 નહિ શત્રુ નહિ મિત્ર, વિશ્વને સરખું જાણે;
 પૂઠે ભસે બહુ શ્વાન, ફેટલાં જોસી રહે છે;
 મેગળને મન નહીં, માન અપમાન જ દે છે;
 એમ દુરિજન મેગળ રૂપ છે, જોને હરિતું ધ્યાન છે;
 કહે નરભેરામ ગુરુથકી, દુરિજન સધળા શ્વાન છે.

ભટ્ટ પડ્યો અવતાર, જોની પરનારે પ્રીતી;
 ભટ્ટ પડ્યો અવતાર, જોહની ચાલ અનીતી;
 , ભટ્ટ પડ્યો અવતાર, હરિ ગુણ ગાતાં લાજે;
 ભટ્ટ પડ્યો અવતાર, પરાયાં સુખ જોઈ દાજે;
 વળિ ભટ્ટ પડ્યો અવતાર, જે મોજો મોટમ માનને;
 કહે નરભેરામ રટ્યા નહીં, શીદ વણસાડ્યું ધાનને.

ધા ખાધું તે ધૂળ, નહીં વહાલા રધુરાય;
 ધાન ખાધું તે ધૂળ, વળી જે વિષયો થાય;
 ધાન ખાધું તે ધૂળ, પાપ કરી પેટ ભરે છે;
 ધાન ખાધું તે ધૂળ, ધાત વિશ્વાસ કરે છે;
 સામાનું સુખ જોઈ દાજતો, નરકે જશે નિદાનરે;
 કહે નરભો કટ ગધેડીના, શિદ્ધ વણસાડ્યું ધાનરે.

કર જોડી કહું કૃષ્ણ, સાંભળો અક્ષર મારો;
 મનુષ્ય દેહ દઈ ભલે, શીદ બ્રાહ્મણ અવતાર્યો;
 અણુસમજીને એમ, જન્મ બ્રાહ્મણનો મોટો;
 મુજને ભાસે એમ, જન્મ બ્રાહ્મણનો ખોટો;
 જો જમે ઊધાર સાથે થયું, તેનો ધરું છું શોકરે;
 કહે નરભો હાથ ધરી સહુ, સાધન સોંપું લોકને.

નરભેરામ.

ક્રોધ ક્રહેશે રે એમ, હાથ તો શિદ્ધને ધરિયે;
હાથ ધર્યે જીવાય, નહીં તો પેટ ન ભરિયે;
ધરિયે નહીં જો હાથ, નવસ્ત્રાં કેમ પ્રરાય;
હાથ ધર્યાં પરતાપ, ટાઢ તડકો તે જાય;
જે હાથ ધર્યાં વણુ મહેનતે, જીવવું તે તો હીક છે;
જન નરભે તો નિશ્ચય કર્યું, હાથ ધર્યાંમાં ધીક છે.

વગર મહેનતે ખાય, પારકા માગી મેવા;
વગર મહેનતે ખાય, હરાયા સાંઢો જેવા;
જીવે પારકું ખાધ, એહ અવતાર ન સારો;
જોતો નથી વિચારી, લાલ લૂટાયે મારો;
જે માલ પારકો ખાધને, મૂર્ખ હૈયે હરખાય છે;
કહે નરભે લાલ બધો ખુવે, નાગો શું લૂટાય છે.

ખાતરવિન ભૂમિમાં, સહસ્ર મણુ ખાજરી વાવી;
ખાર બધું ખાઈ ગયો, પાછી પાશેર ન આવી;
વિવેક સમજ્યો નહીં, પાત્ર કૂપાત્ર ન જોયું;
ખાધું તેને ના પચ્યું, ખવરાવ્યું તેણે ના ખોયું;
સઘળી ભૂમિ સરખી નથી, કંઈ છાયા કંઈ તાપની;
કહે નરભે કુપાત્ર થાય તો, દસુંદ આવે પાપની.

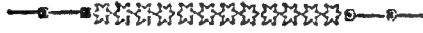
જન્યક જીવન ધીક, વગર મહેનત જે જીવે;
જનન જન્યકે થાય, જીવો દેખાડું દીવે;
માગે સાકર ગોળ, તનુજને ટપલી મારે;
જન્યકને નોતરી, જમાડે ઘીની ધારે;
જન્યક તો તે નથી જાણતો, જનન અતિશે થાય છે;
કહે છે નરભે મોટમ પણે, લાખો જર લૂટાય છે.

રઘુનાથદાસ.

આ ગરબીઓ ગુજરાતમાં અતિ ઘણી પ્રસિદ્ધ છે.

ઓધવળનો સન્દેશો

ગરબી ૧ લી.

ઓધવળ આવ્યારે વેગે વ્રજમાં, મથૂરાંથી મોહલીયા છે એમ જ્ઞે;
વાલાને વાલાંરે વ્રજ આહિરડાં, ગોપિ જનનો જ્ઞેવા કારણ પ્રેમ જ્ઞે. ઓ
ગોકુળની શોભારે સુંદર શી કહું, નેહુ આવ્યા નંદજીને ભોવંન જ્ઞે;
પુરુષોત્તમ જ્ઞણીને મળિયાં પ્રેમશું, પ્રીત કરીને કરાવોયાં ભોજન જ્ઞે. ઓ
કુશળતા પૂછીરે વાસુદેવની, કુંવરતાં સંભારી સઘળાં કામ જ્ઞે;
જશોદા રુવે ને સુખડાં સાંભરો, સૌ કો કહે કેમ નાવ્યા સુંદર શ્યામ જ્ઞે. ઓ
વાંસળિયો ને વલોણાં વાગે ઘણાં, ઘેર ઘેર ગાય ગોકુળિયામાં ગીત જ્ઞે;
આ મંગળ કીધારે દશ દિશાતણાં, ત્રણ લોકમાં કરે છે પુન્ય નિત્ય જ્ઞે. ઓ
આંગણિયે આવીરે સરવે ગોપિયો, રથ કાંધ છુટયો દીઠો નંદને દ્વાર જ્ઞે.
અધર્મી અકૂર પ્રીઆવ્યો હશે, એ જ ઘોડા ને એ જ દિસે અધાર જ્ઞે, ઓ
આપણા સ્વામીને એ તેડી ગયો, ત્યાં જઈ એણે મરાવ્યો છે કંસ જ્ઞે;
પ્રાણ લેધને પાછો કેમ આવ્યો હશે, માસીસો કરવાને લેશે માંસ જ્ઞે. ઓ
જમનાજીમાં નાહિને એટલે આવિયા, જીવતિયે તો જાણ્યા શ્રીભગવાન જ્ઞે;
રઘુનાથના સ્વામીના સેવક ઓગળ્યા, અરસ પરસ ત્યાં દીધાં આઝાં માન જ્ઞે. ઓ

ગરબી ૨ જી.

ઓધવળ અમ સાથે રસીયો રૂશણે, રીસાયા કેમ કહોને દીલની વાત જ્ઞે;
આંટી ને ઘૂંટી તો નવ અમે જાણીએ, મોહનજીના મનમાં મોટી ઘાત જ્ઞે. ઓ

૧૬૫ સૌ જાણ્યારે લોભી લાલનાં, ગુણવંત છે પણ ગાયોનો ગોવાળ જ્ને;
 આહિરડો શું સમજે રસની રીતમાં, કાનુડો કાંઈ કુડાં ચઢાવે આળ જ્ને. ઓ. ૦.
 જીવન સંગે રમવા જોખન જાળવ્યાં, આળપણામાં ખાંતે કરતાં ખેલ જ્ને;
 મનડાંની વાતોરે સૌ મનમાં રહી, મેલી ગયા કાંઈ દુઃખડાંકેરી હેલ જ્ને. ઓ. ૦.
 વચને અમને વાહ્યારે એ વિકૃત્તે, જતાં જતાં જૂઠો દીધો કાલ જ્ને;
 છોકરડા સરખેરે અમને છેતર્યાં, તથા ગયો એ તસ્કરનો શો તોલ જ્ને. ઓ. ૦.
 મહિયરિયે જાઉં તો મુજને ખીજવે, સાસરિયામાં સાસુનો સંતાપ જ્ને;
 નહાનીતે નણદ્ધરે આજે જોલડે, પૂરણ લાગ્યાં પાડોશણનાં પાપ જ્ને. ઓ. ૦.
 દુઃખડાની વેળાયેરે સુખડાં સાંભરે, અંત સમે તો કાચ ન આવે કામ જ્ને;
 સગપણ તો સોનુરે પીતળ પ્રીતડી, વાલપણામાં વેર કરી ગયા શ્યામ જ્ને. ઓ. ૦.
 દયા નવ આપ્તીરે દિલથી ઉતર્યાં, દાસીનો તો દોષ ન જાણ્યો કાંચ જ્ને;
 પરમેશ્વર જાણીને પ્રીતે પૂજતાં, હરિજનને અમે હાથે કરતાં જાંચ જ્ને. ઓ. ૦.
 ભણકારા વાગે છે ભોજન પીરસતાં, જમણ કરીને જોધ્યે હરિની વાટ જ્ને;
 સાસુજી પૂછેરે વહુ તમે સાંભળો, રસોઈ કરતાં આવડો શો ઉચાટ જ્ને. ઓ. ૦.
 અવગુણને ગુણ શારે અખળા રાંકના, વાંક ઘણો પણ વનિતા સંગ શું વેર જ્ને;
 રધુનાથના સ્વામીને કહેજે એટલું, ઘણી થઈ હવે પ્રભુ પધારો ઘેર જ્ને. ઓ. ૦.

ગરબી ૩ જી.

ઓધવજી માધવરે મેલી કેમ ગયા, કહેને વીરા શો છે અમારો વાંક જ્ને;
 નમેરા થયારે નંદના લાલજી, રણ વગડામાં રોતાં મૂક્યાં રાંક જ્ને. ઓ. ૦.
 ધીરજની વાતોરે ધરથી સાંભળો, પહેલી પ્રીતે હસ્યા અમારા પ્રાણ જ્ને;
 કાળજડાં છેઘાં રે ભીંતર ભેદિયાં, મરમ કરીને માર્યાં મોહનાં આણ જ્ને. ઓ. ૦.
 ખાધાં ને પીધાંરે ખરચ્યાં વાપર્યાં, એને અમારે આણવેચી મીરાત જ્ને;
 લજ્જતો લોપીરે દુરિજન લોકની, મોહન માટે તબ્યાં કુટંબ ને જાત જ્ને. ઓ. ૦.
 વલોણું વલોવતી હું તો ત્યાં જઈ, કહેતી હું તો જાગો જશોદા માત જ્ને;
 મહિડાંને મશે મળતી મહારાજને, તેને મશે કરતી વળી હું તો વાત જ્ને. ઓ. ૦.
 પરભાતે પાણીરે જમુના હું જતી, શેરડિયામાં સામા મળતા શ્યામ જ્ને;
 અલખેલો કરતો અમશું અતીથણા, જૂઠા-ઝગડા જેવું બાધું ગામ જ્ને. ઓ. ૦.
 ઉઘાડો રમતોરે મારે આંગણે, છોકરડામાં માગી પીતો જાશ જ્ને;
 માખણને મશેરે મચકે નાયતો, અલખેલાની મોટી અમને આશ જ્ને. ઓ. ૦.

ગરબી થ મી.

ઓધવજી અખળા તે સાધન શું કરે, વાલા વિના તો વેહની પ્રગટી આગળે;
 સંદેશો લાવ્યારે ભુંડા ભોગનો, નથી ખમાતો દાઝ્યા ઉપર ડાગળે. ઓ
 ભોગીડાં થઈએ તો જગમાં લાજ્યે, ભોગીડાં ક્યમ ધરિયે ભગવો ભેખળે;
 વિશ્વાસે વસું છું વાલમ આવશે, અંગ માંહિથી ઉપની રંગની રેખળે. ઓ
 જંગમની જુગતી તો સર્વે જાણિયે, સમીપ રહે પણ શરીરનો નહીં સંગળે;
 એકાંતે વસવું એકજ આસને, ભેદ પડે તો પડે ભજનમાં ભંગળે. ઓ
 ઝંઝરી સાધ્યાનું તો ફળ પામિયે, દમન તજને દીલ કરિયે દરવેશળે;
 દેવને દેખેરે દીલ દેદારમાં, પોકારિયે શું પ્રભુ નથી પરદેશળે. ઓ
 સંન્યાસી થઈએ તો સુખદુઃખ સાંભરે, વસ્ત્ર તજને વનમાં કરિયે વાસળે;
 પૂરણ પ્રીત વિના તો પ્રભુજી નહીં મળે, દેહ દમનમાં દુઃખડાં બારે માસળે. ઓ
 જૈની તો જાણેરે જ્યાં ત્યાં જીવને, જતિ ખરા જે જાણે જીવની જાતળે;
 અલખેલો મેલીને નહિ થાઉં આરજ, ભુલું નહીં કાંઈ દેખીને વળિ ભાતળે. ઓ
 બ્રાહ્મણુ તે જાણેરે સાચા બ્રહ્મને, વિપ્ર વિવેકી વેદ તણો ધે સારળે;
 ઋષિપતની રીઝરે હરિના રંગમાં, પ્રેમ કરીને પૂજ્યા નંદકુમારળે. ઓ
 ખટ્કર્શનવાળાને તો દુઃખડાં ખરાં, બાંધ્યું મારું મોહન સાથે મનળે;
 જ્ઞાન ગૂઢારથ તો મનમાં ગમતું નથી, સુંદર વરને સોંપ્યાં તન મન, ધનળે. ઓ
 આ સાકં જાણો તો શે નથી રાખતા, જપ તપ સાધન જગત માંહિનું કામળે;
 વહોરતિયા વિના તો વસ્તુ નહીં મળે, મધુકર એનો તો ન્યારો છે ઠામળે. ઓ

માસે હતું તે અમને આપિયું, અમ પાસેથી ભરી પ્રેમની પોઠળે;
 કાળવ્યસામીને કહેજો એટલું, હેત હતું તે આવ્યું હૈયાનું હોઠળે. ઓ

આધાં ને પીધ

લગ્નતો લોપી

વલોણું વલોવતું

મહિડાંને મશે મળ

પરભાતે પાણીરે જુ—૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩—

અલખેલો કરતો અમ

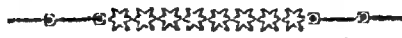
ઉઘાડો રમતોરે મારે

માખણને મશેરે મચકે ન.

નિષ્કુલાનંદ.

વૈરાગ્ય તો એ જ કવિનો સર્વોપરી છે.

વૈરાગ્ય વિષે.

પદ ૧ લું.-રાગ જંગલો.

જનની જીવોરે ગોપીચંદની, પુત્રને પ્રેર્યો વૈરાગજી;
ઉપેદેશ આપ્યો એણીપેરે, લાગ્યો સંસારિડો આગજી. જનની.
ધન્ય ધન્ય માતારે ક્ષુવતણી, કહ્યાં કહણુ વચનજી;
રાજ સાજ સુખ પરહરી, વેગે ચાલિયા વનની. જનની.
ઉડી ન શકે રે ઉંટિયો, બહુ જોલાવ્યો બાજંદજી;
તેને રે દેખી ત્રાસ ઉપનો, લીધી ફકિરી છોડ્યો ફંદજી. જનની.
ભલોરે ત્યાગ ભરતરીતણો, તજી સોળસે નારજી;
મંદિર ઝરુખા મેલી કરી, આસન કીધલાં બહારજી. જનની.
એ વૈરાગવંતને જાઉં વારણે, બીજા ગયારે અનેકજી;
ભલારે ભુંડા અવની ઉપરે, ગણતાં નોવે છેકજી. જનની.
ક્યાં ગયું કુળ રાવણતાણું, સગરસુત સાઠ હબ્બરજી;
ન રહ્યું તે નાણું રાજ નંદનું, સર્વ સુપન વેવારજી. જનની.
છત્રપતિ ચાલી ગયા, રાજ મૂકી રાજનજી;
દેવ દાનવ મુનિ માનવી, સર્વે જાણો સુપનજી. જનની.
સમજી મૂકો તો સારું ધણું, જરૂર મૂકાવશે જંમજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે નહિ મટે, સાચું કહું બાપ સમજી. જનની.

પદ ૨ લું.

જંગલ વસાવ્યું રે ભેગિયે, તજી તનડાની આશજી;
વાત ન ગમે આ વિશ્વની, આઠે પહોર ઉદાસજી. જંગલ.

નિષ્કુલાનંદ.

ઝેજ પલંગરે પોઢતા, મંદિર ઝરુખાં માંયજ; જંગલ.
 તેને નહિ તૃણ સાથરે, રહેતા તરુતળ છાંયજ.
 શાલ દુશાલા ઝોઢતા, ઝીણા જરકશી જમજ; જંગલ.
 તેણે રે રાખી કંથા ગોઢડી, સહે શિર શીત ધામજ.
 લાવતાં ભોજન જમતા, અનેક વિધિનાં અન્નજ; જંગલ.
 તેણે રે માગવા લાગ્યા ટુકડા, ભીક્ષા ભવને ભવંનજ.
 હાજ કહેતાં હજારો ઉઠતા, ચાલતા લશ્કર લાવજ; જંગલ.
 તે નર આત્મારે એકલા, નહીં પેન્નર પાવજ.
 રહો તો રાજ રસોઈ કરું, જમતા જાઓ ભોગીરાજજ; જંગલ.
 ખીર નિપજવું ક્ષણું એકમાં, તે તો ભિક્ષાને કાજજ.
 આહાર કારણ ઉભો રહે, એકની કરી આશજ; જંગલ.
 તે ભોગી નહીં ભોગી જાણવો, અંતે થાય છે વિનાશજ.
 રાજ સાજ સુખ પરહરી, જે જન લેશે રે ભોગજ; જંગલ.
 તે ધન દારામાં નહિ ધશે, રોગ સમ જાણે ભોગજ.
 ધન્ય તે ત્યાગ વૈરાગને, તજ તનડાની આશજ; જંગલ.
 કુળ રે તજને નિષ્કુળ થયા, તેનું કુળ અવિનાશજ.

પદ ૩ જી.

હું બલિહારી એ વૈરાગને, ઉપનો, જેને અંગજ; હું બલિ.
 યોદ્ધા લોક ને ચતુરધા, ગમે સુખનો સંગજ.
 સુખ ન ધર્યે સંસારનાં, સમજે સુખ સમાનજ; હું બલિ.
 વાત ગમે એક વૈરાગની, તન સુખ ત્યાગવા તાનજ.
 દુઃખીરે દેખે આ દેહને, રહે રાજ તે મંનજ; હું બલિ.
 અનરથનું આગાર છે, જાણી ન કરે જતંનજ.
 રાતદિવસ હૃદિયા વિષે, વરતે એમ વિચારજ; હું બલિ.
 આ હું દ્રોણ ને જઈશ ક્યાં, કરું તેનો નિર્ધારજ.
 કરું ઉપાય હવે એહનો, ડોળી દીશ વિદીશજ; હું બલિ.
 દ્રોણરે ઉગારે મને કાળથી, સોંપું તેને જૈ શિશજ.
 રહે આતુરતા અંતરે, દેખી દેહ અનિત્યજ; હું બલિ.
 સુખ ન માને આ સંસારમાં, ન કરે કાષ્ઠશું પ્રીતજ.
 એવી દશા આગ્યા વિના, ન હોય તનસુખ ત્યાગજ; હું બલિ.
 ઉપરનો લાગે લગ્નમણો, વગોણા સરખો વૈરાગજ.

હરિગુરુ દેવ દયા કરે, આપે એહ વિચારજી;
નિષ્કુલાનંદ નિશ્શંક થઈ, સંજો તારે સંસારજી. હું બલિ.

પદ ૪ થું.

ત્યાગ ન ટકેરે વૈરાગ વિના, કરિયે કાટિ ઉપાયજી;
અંતર ઉંડી ધમ્મજી રહે, તે કેમ કરીને તબીયજી. ત્યાગ.
વેપ લીધો વૈરાગનો, દેશ રહિ ગયો દૂરજી;
ઉપર વેપ આછો અન્યો, માંહિ મોહ ભરપૂરજી. ત્યાગ.
કામ ક્રોધ લોભ મોહનું, બ્યાં લગી મૂળ ન જાયજી;
સંગ પ્રસંગે પાંગરે, જોગ ભોગનો થાયજી. ત્યાગ.
ઉણ્ણરતે અવની વિષે, ખીજ નવ દિશે બહારજી;
ધન વરસે વન પાંગરે, ઇંદ્રિ વિષય આકારજી. ત્યાગ.
અમક દેખીને લોહ અજે, ઇંદ્રિ વિષય સંભોગજી;
અણભેટેરે અલાવ છે, ભેટે ભોગવશે ભોગજી. ત્યાગ.
ઉપર તજે ને અંતર ભજે, એમ ન સરે અરથજી;
વાણુશ્યોરે વણાંશ્રમથકી, અંતે કરશે અનરથજી. ત્યાગ.
બ્રષ્ઠ થયો જોગ ભોગથી, જેમ બગથું દૂધજી;
ગયું ધૂત મહિ માંખણથકી, આપે થયું રે અશુદ્ધજી. ત્યાગ.
પળમાં જોગીરે ભોગી પળમાં, પળમાં ગૂહીને ત્યાગજી;
નિષ્કુલાનંદ એ નરનો, વણુ સમજે વૈરાગજી. ત્યાગ.

પદ ૫ મું.

અમેરે જડ ભરતિ જોગીયા, ધમ્મું નહિ વૈભોગજી;
જગત પદારથ જીવને, રુચે નહિ જેમ રોગજી. અમેરે.
ખટરસખાવા નહિ ખોળિયે, જમથું જે મળશે અન્નજી;
નિરમાને દિન નિર્ગમથું, રેથું મનમાં મગનજી. અમેરે.
જુનાં પુરાણાં પદ પેરથું, નહિ ધમ્મું નવીનજી;
શીત ઉણુ શિર સહિ રેથું, રાખી કંથા કોપીનજી. અમેરે.
પ્રીત સૌથું પરહરી, કરથું કૃષ્ણ ભજનજી;
મોહ અમારા મનમાં, મને કરતું વિધનજી. અમેરે.
હરખ શોક હાણુ વૃદ્ધિને, સહેથું દુઃખ તનજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે નહિ દૈયે, નિજ કુળને લાંછનજી. અમેરે.

નિષ્કુલાનંદ.

પદ ૬ મું.

ઋષભકુંવરની રીતને, સુણો સંત સુખાણુ;
સમરથ ભરત નામે કરી, પાડ્યો પંડ પ્રમાણુ. ઋષભ.
રાજ તણ તપ આદ્યું, તણ સૌ શું સનેહણ;
દયામાંથી દુઃખ ઉપનું, થયો મૃગસું સનેહણ. ઋષભ.
તેને કરી તન ધારિયું, રહ્યું જ્ઞાન અલંગણ;
અંગિરા કુલમાં ઉપના, રહ્યા સૌથી અસંગણ. ઋષભ.
મા આપ મેલી મરી ગયાં, રહ્યાં ભાષ ભોજાણ;
જડ જાણીને જેવું તેવું, અન્ન આપે ખાયણ. ઋષભ.
ટોવા સારુ ખેતર મોકલ્યાં, ચોર લે ગયા ત્યાંયણ;
દેતાં બલિદાન દેવિયે, કરી આવીને સાયણ. ઋષભ.
ત્યાંથી જડભરતને છોડિયા, રાયે દષ શિક્ષાયણ;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નૃપને, કર્યો સુખનો ઉપાયણ. ઋષભ.

પદ ૭ મું.

જડરે ભરતની જાતના, જોગી જે જગમાંયણ;
ઈદ્રિય મનની ઉપરે, રહે શત્રુ સદાયણ. જડરે.
વિકળ ન થાયે વિષયમાં, રહે પરવત માંયણ;
ધરમ ધીરજ મૂકે નહિ, મર મુસ્તક જાયણ. જડરે.
આઠે પહોરમાં એક ઘડી, નવ માને નીજ દેહણ;
તેનારે સુખ સારું શું કરે, ઉપાય ન કરે એહણ. જડરે.
હરિ ઇચ્છાએ હરે ફેરે, કરે જીવના ઉદ્ધારણ;
જેને મળે એવા જોગીયા, પામે તે ભવ પારણ. જડરે.
એવા જોગીને આવી મળે, જાણે અજ્ઞાણે જનણ;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરને, પળમાં કરે પાવનણ. જડરે.

પદ ૮ મું.

જોગી જીવો રે એવા જગતમાં, સગા સૌના સોહાયણ;
શત્રુ શોધતા સંસારમાં, જેને નવ જડે ક્રોધણ. જોગી.
સ્થાવર જંગમ સ્થૂળ સૂક્ષ્મ, ચરાચર જે જનણ;
મન કર્મ વચને દૂમે નહિ, દયા દિલે અનંતણ. જોગી.
નિશ્ચે એવાને નિરખીને, દયા દુષ્ટને નોખણ;
ખીન તે સર્વે દયા કરે, બ્યારે એવાને જોયણ. જોગી.

દેહદર્શી દુઃખ ભોગવે, કરે સુખને ઉપાયજી; જોગી.
આત્મદર્શી આનંદમાં, રહે સુખમાં સદાયજી.
મૂલ્યે પોતાનું ભાસે નહિ, ત્રણ કાળમાં તંનજી;
નિષ્કુલાનંદ એમ સમજી, જોગી ન કરે જતનજી. જોગી.

પદ ૯ મું.

પ્રથમ વૈરાગ જેને પ્રગટે, તજે સકળ સંસારજી; પ્રથમ.
રાજસાજ સુખ સંપતિ, મેલે માલ ભંડારજી.
આસન વસન ભૂષણ સજ્યાં, એથી ઉતારે મનજી; પ્રથમ.
અતર વૈરાગ્ય જ્યાં ઉપને, તજી ભુવન ધ્રુવજી.
સત્ય ધાતુ સોત્રણ લગે, વાંછે નહીં વાસણજી; પ્રથમ.
ગામ ભોગ તે ગમે નહીં, ધ્રુવે અરણ્યમાં આસનજી.
માતા તાત સુત સંબંધી, તજે ભગિની ભાઈજી; પ્રથમ.
નારી ન ગમે દીઠે નૈણે, તોડે સૌ શું સગાઈજી.
એટલાં તજી નર નિસરે, વળતો લિયે વેશજી; પ્રથમ.
સુખ દુઃખ સહે શરીરને, દેખી દેશ વિદેશજી.
પછે એસે કોઈ થાનકે, જોઈ સુંદર જગજી; પ્રથમ.
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરનો, વળતો ન રહે વૈરાગજી.

પદ ૧૦ મું.

વૈરાગને વિધન ધણાં, તાસીં રહ્યાં તૈયારજી; વૈરાગ.
માન મોટાઈ છે મારવા, ઢોળાવવા ધન નારજી.
ઉપરથી અભાવથી, ટકે નહિ કાદ ટેકજી; વૈરાગ.
પાંચ વેરી પ્રચંડ છે, અધિક એકથી એકજી.
ખાતાં પિતાં સુતાં જગતાં, વંસવું વેરીને વાસજી; વૈરાગ.
જમતાં સૂણતાં જોલતાં, તેનો કરવો તપાસજી.
તપાસ વિના જે ત્યાગિયું, હોડે કરી હૈયાજોરજી.
તે કોઈ દહાડે કચવાઈને, કંઈક ભાગશે ભૂરજી. વૈરાગ.
અંતર હંડા અભાવથી, કરિયે તનમન ત્યાગજી;
વિષયને વિષ કરી જાણિયે, રાખિયે નહિ રાગજી. વૈરાગ.
સાચે કારજ સર્વે સરે, કાચે રાચે નહિ રાગજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે નફિ જીવ, આણસમણી એકાગજી. વૈરાગ.

પદ ૧૧ મું.

વૈરાગ્ય વિણુ એ વાણી વદે, સમજ્યો નહીં લેશજી;
 મોટા સંતની સેવા ક્યાં મળે, એમ આપે ઉપદેશજી. વૈરાગ્ય.
 તન ધન સંત વડે કરી, સેવા સાધુની કીજેજી;
 વિધ વિધના વિજનશું, રૂડી રસોઈએ દિજેજી. વૈરાગ્ય.
 આગ્યે સાધુને અર્પિયાં, સૂત વિત ધરખારજી;
 એવા ભક્ત લખાયા ભક્તમાળમાં દેખો દીલના ઉદારજી. વૈરાગ્ય.
 આજ સાધુને આપતાં, ક્યારે મુંઝાયે મનંજી;
 સૂત કલત્રને કારણે, દોડી ખરચો છો ધનંજી. વૈરાગ્ય;
 અમેરે લાગી સર્વે લાગિયું, ત્યાગ્યાં રાજ ને પાટજી;
 તમારા કલ્યાણને કારણે, સંત વરતાવે વાટજી. વૈરાગ્ય.
 એ વણુ શા વૈરાગ્યની વાતડી, સૂણુજો નર નારજી;
 નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરનું, કેમ પડશે પારજી. વૈરાગ્ય.

પદ ૧૨ મું.

જેનુરે મન વનશું વર્તતું અતિ રહેતાં ઉદાસંજી;
 તો તાક્યા વસ્તીએ વસવા, બાંધી સૌ સાથ આશજી. જેનુરે.
 જેને ગમતી જીર્ણકથા જેવું તેવું જળ ઠામજી;
 તેણે રંગ્યાં રૂડાં તુંબડાં, વસ્ત્ર માગે ગામો ગામજી. જેનુરે.
 રમે રહિત અન્ન જમતા, દેવા દેવને દંડજી;
 તેનેરે જોઈએ તીખાં તમતમાં, ખાવા ખીરને ખંડજી. જેનુરે.
 જેનેરે જગ્યા આગ લાગતી, ગમતું નહિ સન્યાને ધરજી;
 તેનેરે આસનાથી ઉઠાડતાં, જગાડવો મણિધરજી. જેનુરે.
 પોતાનો પરિવાર પરહરી, ચાલ્યા એકલા આપજી;
 તેનેરે રનેહ બાંધ્યો શિષ્યશું, લીધો પરનો સંતાપજી. જેનુરે.
 ગ્રાહી સમજ એ જે આદરે, કાચો થકો કોયજી;
 નિષ્કુલાનંદ કહે તે નરને, અંતે એમ હોયજી. જેનુરે,

પદ ૧૩ મું.

૧૫ વાય જો દુમતિ મતિ તારીરે, મેલિ મોહન વદન જોઈ નારીરે;
 યિં દેવાન કુપ્રુદ્ધિ છતી બાહરે, લાગી પેનર ન આવી લાજ પાહરે.
 તો ખારી બ્રહ્માને જોણિ લીધીરે, તે તો વાઘણીશું વાલપ કીધીરે.
 છ મદા રસના પ્રભુ મેત્રારે, જાણિ ઝેરનું જય પારખું લેવારે.

તેં તો સ્નેહ કીધો સર્પણિ સાથેરે, માગી લીધું મૂરખ દુઃખ માથેરે.
ઘણી ધાત થઈ છે ધરમાંધરે, તેનો તુજને વિચાર નહી કાંધરે.
તારું વિષય સંગાતે ચિત્ત બાંધ્યુંરે, આંખ તજને આક ફળ ખાધુરે.
તેં તો વણસાડ્યું છે કાજ તારુંરે, કહે નિષ્કલાનંદ તે સારુંરે.

પદ ૧૪ મું.

ધિક ધિક તારો જો અવતારરે, તેં તો ન કર્યો નર જો વિચારરે;
ચૌદ લોકને ગઈ છે નારી આવીરે, તુંને તેની પ્રતિત કેમ આવીરે.
અહા સરખાને જોણે જો ભોળાવ્યારે, શિવ સરખાને જોણે જો ડોલાવ્યારે;
જોણે એકલશૃંગીને અંધ કીધારે, જોણે પરાશર પકડીને લીધારે.
કીધું નારદતાણું તે મુખ કાળુરે, ઋષિ શૌભરિતાણું તે તપ ટાળ્યુંરે;
જોણે અંધ તે અસૂર કુળ કીધુરે, કહિ અમૃત ને જો વિખ દીધુરે.
જોણે રાવણતાણું કુળ ખોયુંરે, ત્યાં તારું તે મન કેમ મોહ્યુંરે;
લિધું દુઃખ તે અલ્પ મુખ સાટેરે, કહે નિષ્કલાનંદ તે માટેરે.

પદ ૧૫ મું.

અજો બજો કુમતિ મતિ તારીરે, તેં તો વાત કાંચ ન જોઈ વિચારીરે;
કાં ગઈ તારી અકલ અભાગીરે, તજ મુખ દુઃખ મુખ લીધું માગીરે.
તુંને વિષય મોહિક કેમ ભાવેરે, થાવા હડકાયાની હોંસ કેમ આવેરે;
તારું ધન દારા દેખી દિલ ડોલેરે, થૈ આવેરોને હક બક બોલેરે.
તારું અસત્ય ધંધે તે મન લાગ્યુંરે, સુતા સિંહને ઉઠાડી વિખ માગ્યુંરે;
મન ગમતિ ખાધી તેં ઠગ મૂળીરે, તજ મુખસેજ સૂતો જઈ શૂળીરે.
ફટફટ કુમતિ મતિ તારીરે, તજ મહિ ને વલોયું જઈ વારીરે;
કહે નિષ્કલાનંદ નર તુંનેરે, વળી કહીશ કહ્યું નહીં મુનેરે.

પદ ૧૬ મું.

એક અચંપો આવે છે અતિ ભારીરે, તુંને લાજ નથી આવતી લગારીરે;
લખ ચોર્યાશિ કુંડુખ કુળ તારુંરે, ખર શૂકરમાં કેને કુંણુ સારુંરે.
અંડ ઉદ્ભિજ ને સ્વેદ જરાયુંરે, વાર અનેક તું ઉપજો મરાયુંરે;
ઉંચ નીચમાં લીધો તેં અવતારરે, આઘે શ્વપચ દઈ વર્ણ અઢારરે.
એક એકને ઉદર નર આવ્યોરે, તું તો સરવે તણો સુત કહાવ્યોરે;
તેની લાજ તુંને ન આવી લેશરે, હવે આપિયે તે કિયો ઉપદેશરે.
દીઠો નહિ તુજ જોવો કાંઈ ડાહ્યોરે, તું તો ભુખ ને દુઃખથી નકાચોરે;
કહે નિષ્કલાનંદ તુંને કેટલુંરે, માન તજ હજ માને તો છે ભલુંરે.

૫૬ ૧૭ મું.

સત વાત એક સાંભળોને સારીરે, જોજો જન મન વાત એ વિચારીરે;
આવી અનુષ્ઠા દેહ તે શ્યા માટેરે, આવ્યો કુણુ કામ આવ્યો કુણુ વાટેરે.
તેની સંતને ન પૂછીવાત સાચીરે, તું તો આપણે ડહાપણે રિયો રાચીરે;
કરે સુખના સમાજ કાજ કામરે, તારું મન મોહું દામ વામ ધામરે.
કરે મનોરથ મન નિત્ય નવારે, વિષે સુખ વળી ભોગજો ભોગવારે;
આજ સૂંધી તેનો અભાવ ન આવેરે, કેમ ધંતુરાનાં ડીડાં ભુંડાં ભાવેરે.
ભખ્યો ભોયંગ ને લાગે લિંખ મીઠોરે, કરિ કમાણી ને હાલ્યો નર હિઠોરે;
શી અકલ લીધી છે નર તે શિખીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ નર દેખીરે..

૫૬ ૧૮ મું.

એક વાત વળી સાંભળી છે સારીરે, કહું વિવિધ પ્રકાર જો વિચારીરે;
એક આવેરો એસાયોં વળી વહાણેરે, માન્યું મુરખ પડ્યો હું બંધિખાનેરે.
ચલ્યો ફેરને દીઠું છે સર્વે પ્રતુરે, માન્યુ મનમાં જો પામ્યો હવે મરતુરે;
થયો આકળો અભાગી લાગી લેરીરે, ખરા ખારવા વિશેષે ક્ષણવા વેરીરે.
ચડી ડોલ ને દીઠું છે દુઃખદાધરે, મારી ઠેક છેક પડ્યો પાણિ માધરે;
એમાં દોષ કોહો કેને હવે દધ્યેરે, મળ્યો સતસંગ તરી તજી જધ્યેરે.
તજી સુખ પડ્યો દધિ દુઃખ માધરે, એ પ્રકારમાં ન જાય કયાધરે;
સર્વે સુખ દુઃખ વાહાણું જો સહિયેરે, કહે નિષ્કુલાનંદ પાર થધ્યેરે..

૫૬ ૧૯ મું.

એક મૂરખને હાથ મણિ મળિરે, જોઈ આખી સૂંધી ન લાગી ગળીરે;
હતો વેવલો ને કાવતો વિવેકીરે, જોઈ ત્રોડી ફેડિ નાંખ્યું નરે ફેકીરે.
તેમ સતસંગ મળ્યો શિરોમણીરે, હતિ બાળ બુદ્ધિ કુબુદ્ધિને ઘણીરે;
તેણે સતસંગ રંગ અંગ ત્યાગ્યોરે, કાળા કામળાને કસુંબો ન લાગ્યોરે.
રહે પથ્થર કોરો જો પાણી માંધરે, જેમ જળ મળે જવાસો સુકાધરે;
મળિ મરકટને રાજ સાજ સિદ્ધિરે, દેખી ટોપરું ને તરત ટેક દ્વિધિરે.
મળિ અલ્પમતિને વાત મોટીરે, કરે અનમાન જ્ઞાન કહે ખોટીરે;
મળિ અનુપમ મોજ તેજ ત્યાગીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ એ અભાગીરે..

૫૬ ૨૦ મું.

જેમ સર્પને પાળીને દુધ પાયરે, તે તો ધરના પરનાને ખિન્યો ખાયરે;
જેમ વેરીને શિખવે વિદ્યા વિધરે, કરે દાવ ધાવ પાછો પરસિદ્ધરે.

દેખે દિનમાં અંધારું ખાંતે ખોળીરે, એવા અંધ નર ઉડુકની ટોળીરે;
એવો નર કોઈ દિઠો ન નહારેરે, મળ્યું કલ્પવૃક્ષ માગ્યો છે કુહારેરે.
પડ્યું અવળું ન સૂઝે ખીજું સાજરે, રિઝયા રાજ પાસ માગી છે પિયાજરે;
કરિ કલ્પવૃક્ષ સમ કહાવેરે, મળે તેને તેવું જોને જોવું ભાવેરે.
કશે દેવનો ચોર મેલું દેખીરે, પણ અંતરની ધ્રુષ્ટા ન ઉવેખીરે;
પડી જન્મમાંતરે વાત પાછીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ એ સાચીરે.

પદ ૨૧ મું.

લટકાજો લટકંતોરે આવે, મોહન મોરલી વાતોરે; લટ-ટેક.
સખાને સંગે અતિ ઉછરંગે, ગીત મધુરાં ગાતોરે; લટ.
કેસરિયે વાઘે કસુંબલ પાઘે, કેસર રંગમાં રાતોરે; લટ.
પુલોના તોરા ગજરાની ટોપી, પુલોને હારે પુલાતોરે; લટ.
નિષ્કુલાનંદનો સ્વામી શામળિયો, આવે અમીરસ પાતોરે; લટ.

પદ ૨૨ મું.

શામળિયો સ્નેહનો આંધ્યો, આવે છે અલખેલોરે; શામ-ટેક.
રંગમાં રાતો ને વાંસલી વાતો; છોગાજો છેલ છખીલોરે; શામ.
અતિ પ્રસંન વદન વહાલાનું, અળવે લયોં અલવિલોરે; શામ.
દરશન દેવને કાંઈ એક કેવા, રસ યસ કરવા રસિલોરે; શામ.
નિષ્કુલાનંદનો સ્વામી શામળિયો, આવે વાલપશું વહેલોરે; શામ.

પદ ૨૩ મું.

છખીલાની છખી જોઈને, મોહી રહ્યું મન મારુંરે; છખી-ટેક.
નેણાં વિશાળ ને વાણી રસાળ, તેપર તન મન વારુંરે; છખી.
વહાલાનું વદન સુખનું સદન, શોભે છે સુંદર સારુંરે; છખી.
જીવન જોઈ હું મનમાં મોહી, મીઠે મટકું ન મારુંરે; છખી.
નિષ્કુલાનંદના નાથને નિરખી, અંતરમાં ઉતારુંરે; છખી.

પદ ૨૪ મું.

છોગાજા તારા છોગલાં ઉપર, વાલમજી જાઉં વારીરે; છોગાજા-ટેક.
નટવર નાગર સુખના સાગર, મન માન્યા મોરારીરે; છોગાજા.
કાન ગોવાળા ને વાંસળીવાળા, તમે મીરાત્ય છો મારીરે; છોગાજા.
નંદના લાલા લાગો અતિ વાલા, ગુણવંતા ગિરિધારીરે; છોગાજા.
નિષ્કુલાનંદના સ્વામી શામળિયા, હું છું દાસી તમારીરે; છોગાજા.

અહ્લાનંદ.

એ જાતનો આશુ હતો, એની કવિત્વ શક્તિ મોટી
અને તાત્કાલીક હતી.

શૃંગારનાં પદો.

પદ ૧ હુ. રાગ ધનાશ્રી.

છેલા ચાલંતા ગજ ચાલ, આવો મારે આંગણે,
હું તો મોહિ છું મોહનલાલ, તોરે પુલકાંતણે;—ટેક. આવો.
પ્રીતમ પેયોં પ્રેમથી, તમે સોનેરી સુરવાળ,
જરકસિયા જમ્માતણી, મારા ચિતડામાં ખુંતી ચાળ; આવો.
રૂપાળો રતને જડ્યો, કાળુ શોભે કમર કટાર,
ગુણિયલગજ—મોતિતણે, રાજે હૈડા ઉપર હાર; આવો.
સુંદર મુખ સોહામણું, જોઈ લાજે શશિચર ક્રોડ,
અહ્લાનંદના વાલમા, તારા મોળિડાનો અજળ મરોડ; આવો.

પદ ૨ જી.

ઝોરા આવોને પ્રાણુ આધાર, વાલા મારે ઝોરડે,
હું તો મોહિ છું નંદકુમાર, બાળુકેરે ઝોરડે;—ટેક. વાલા.
સોનાકેરાં સાંકળાં, પેયોં રસિયા જાદવરાય,
હરિવર બટકાં હાથનાં, મારે અટક્યાં અંતરમાંય; વાલા,
અજળ અલૌકિક અંગુળી, રાજે નખ-મણી—લાલ સમાન,
શોભા વિંટી વેઢતી, કાળુ રાજે છે રસિયા કાન; વાલા.
અંગ અંગ પ્રતિ આપતા, શોભે સુંદરવર શણગાર,
અહ્લાનંદના વાલમા, તારી બાનકની બલહાર; વાલા.

શૃંગારનાં પદો.

પદ ૩ જું.

વાલી લાગે છે વ્રજચંદ, પ્યારા તારી પાધડી,
મરમાળા બાળમુકુંદ, જીવડલામાં જડી;-ટેક. પ્યારા.
પુલ દડો ઉછાળતા, જ્યારે સામા આવો છો સેણ,
જદવ સામું જોઈને, મારાં નાથ ઠરે છે નેણ; પ્યારા.
અતિ મરમાળી આંખડી, કાંચક સુંદર રાતી કોર,
આડી નજરે હેરતા, કાળુ લાગો છો નંદકિશોર; પ્યારા.
આંટો ઉપરણીતણો, ભાળી વાઘે છે મનમાં ભાવ,
અહ્માનંદ જ્યારે વારણે, તારા મુખડા ઉપર માવ; પ્યારા.

પદ ૪ જું.

રુડી લાગે છે વ્રજરાજ, છબી તારી શામળા,
કાના મનકું લેવા કાજ, ચાલો છો ઉતાવળા;-ટેક. છબી.
આવીશ હું અલખેલડા, વારિ ગિરિધર તારી ગેલ,
કબુદ્ધિડાં નિંદા કરી, છોને મૂરખ ઘોતાં મેલ; છબી.
રસિયાં તારા રંગની, લાગી ચટકી ચિત્તડામાંય,
શંકા તજ સંગ ડોલશું, હવે જગથી ડરે રે બલાય; છબી.
અચળ તમારો આશરો, મારે નહીં બિજનની આશ,
અહ્માનંદ કહે રાજનાં, અમે દામ વિનાનાં દાસ; છબી.

પદ ૫ મું.

હેલિ જોને આ નંદકુમાર, સલુણો શોભતાં;
ચાલે મદર ગજની ચાલ, રસિક ચિત્ત લોભતાં.
પ્યારી લાલ સુરંગી પાધ, અલૌકિક બાંધણિ;
છુટા પેચ ઝુક્યા ચહુકોર, અધિક શોભા બણી.
રુડી રાજે છે નલવટ રેખ, મનોહર માવને;
જોતાં કેસર તિલક અનુપ, વધારે ભાવને.
ઉભા અલવ કરે અલખેલ, સખાના સંગમે;
ખેલે અહ્માનંદનો નાથ, રાજેસર રંગમે.

પદ ૬ મું.

શોભે નટવરજને શિશ, કલંગી વાંકડી;
પુખરાજ પીરોજ લાલ, મોતિડેથી જડી.

તોરો પુલતણો નવરંગ મોલિડા ઉપરે;
 ભેધને કાનકુંવરનું રૂપ, મારાં નેણાં ડરે;
 સખિ આંટાદાર અનૂપ, પિયાજીની પાધડી;
 તે તો નહિ વિસરે પણ એક, જીવડામાં જડી.
 કલકે કુંડલ કાનું માંહિ, કે મોંઘા મૂલના;
 આંધ્યા બ્રહ્માનંદના નાથે, કે બાણુ કૂલનાં.

પદ ૭ મું.

આંખડલિં શરદ સરોજ, રસિલા લાલની;
 દેખિ મનકું પામે મોહ, તિલક છબિ લાલની.
 નાસા સુંદર દીપ સમાન, અતિ શોભિ રધ;
 સુખ નિરખીને શશિયર ભેત, ગગનમાં ઝાંખી થઇ.
 લીધી લટકાળ નંદલાલ, કે હાથ કપ્પાણુને;
 એનિ ચટક રંગીલિ ચાલ, હરે મન પ્રાણુને.
 કાણુ મોતિડે જડિત કટાર, કમર કશી લીધલો;
 નિરખી બ્રહ્માનંદ કહે જન્મ, સુરલ મારો કીધલો.

પદ ૮ મું.

સખિ કેસર ભીનો કાન, ડરે ભેધ છાતડી;
 રુડિ આંખડલિમે રેખ, મનોહર રાતડી.
 એનિ સાંભળતાં ગુલતાન, થઇ એના ગીતમે;
 રસિયા વર કેરો રંગ, ચડ્યો મારા ચિત્તમે.
 સમઝાવી મુજને શામ, નેણું કેરિ સાનમે;
 મુને મગન કરી મસ્તાન, અમૃત રસ પાનમે.
 કાણુ રાજે જે ગૌર કપોલ, સુલગ તિલ ત્રાજવી;
 શોભે બ્રહ્માનંદનો નાથ, રસિલો રાજવી.

પદ ૯ મું.

લટકાળા તારે લટકેરે, લેરખડા હું લોભાણી;
 વાંસલડી કેરે કટકેરે, ચિતડાને લીધું તાણી.
 ઊંગલિયું તારું છેલારે, આવી અટક્યું અંતરમાં;
 વણુ દીઠે રંગના રેલારે, બેઠી અકળાજી ધરમાં.

શૃંગારનાં પદો.

રાતી આંખલડીની રેખુંરે, મનડામે ખુંતી મારે;
ડોલરીઆ હું નવ દેખુંરે, જંપ નથી થાતો ન્યારે.
મરમાળી મૂર્તિ તારીરે, વાલમ મારે ચિત્ત ચડી;
અહ્લાનંદના હાર હજારીરે, કેમ કરી મેલું એક ઘડી.

૫૬ ૧૦ મું.

રુકું ભાળ તિલક રૂપાળુંરે કોડે કીધું કેસરનું;
ભાવે હું સુંદર ભાળુંરે, કામડલું મેલી ધરનું.
વાંકી બુકુટિ જોઈ વનમાળીરે, મારું લોભાણું મનકું;
મોહન નાસા વનમાળીરે, દોયલી વેળાનું ધનકું.
તારાં લોચનીયાં નંદલાલારે, રંગભીના રંગ ભરિયાં;
વ્રજજીવન નટવર વાલારે, ગુણિયલ અંતરમે ગરિયાં.
લટકાળા મોહની લાગીરે, ભાવે મુખકું ભાળીને;
અહ્લાનંદના શામ સુહાગીરી, ઘેડી જગલય ટાળીને.

૫૬ ૧૧ મું.

માણીગર મોલિકું તારુંરે, સુંદર પુલડેથી છાયું;
મોહન તેમાં મન મારું રે, ઠીક કરીને ઠેરાયું.
રૂપાળું રંગનું ભરીયુંરે, શોભે કોચું સાનેરી;
છોગલિયું નૌત્તમ ધરિયુંરે, લાડકડા વાલમ લેરી.
કાળુ નવલ કલગી નિર્ખરે, ચિતડામાં લાગી ચટકી;
થઈ ગઈ દીવાની સરખીરે, લોક લજ્યા સર્વે પટકી.
અહુ અંતરમાં રસ અસિયુંરે, ગરક કસુંખી મોલીકું;
અહ્લાનંદના મનમાં વસિયુંરે, મોહન તારું મોલીકું.

૫૬ ૧૨ મું.

વ્રજ જીવન શામ વિહારીરે, લાવણુમાં હું લેવાણી;
મેં તો મેલ્યો જગ વિસારીરે, કાનુડા તારી કેવાણી.
સુંદર વર રંગડો ચડીયોરે, મરમાળા મોહન તારો;
જગ તૃણ સરખો ત્રેવડિયોરે, કુણ માને એનો ડારો.
તમસાથે પ્રીતિ બાંધીરે, કોઈની શંકા કેમ ધરું;
ચિન્તમણિ સુંદર લાધીરે, રાંક થઈને શીદ કરું.
તમ સાથે રંગનાં ભીનારે દિલકું માન્યું ડોલરિયા;
અહ્લાનંદના નાથ નવિનારે, વાલમ અમે તમને વરિયા.

પદ ૧૩ મું.—રાગ ગરબી.

ચાલો ચાલો સૈયરનો સાથ, વૃન્દાવન બંધાયેરે;
 સખી છેલ છબીલાને સંગ, હળી મળી ગાધાયેરે.
 વહાલો જીવે છે આપણી વાટ, ઉભા છે વનમારે;
 સખી આપણે સાથ એકાંત, મળ્યાનું છે મનમારે.
 બહાલે મારલી લીધી છે હાથ, વબ્બડે છે ઘેરીરે;
 આવી ઉભા છે જમુનાને તીર, પિતાંબર પેરીરે.
 વાલે પેરયા છે પુલડાંના હાર, બાંધ્યા છે બાજુરે;
 એને લહેકે છે કાનો માંધ, કુંડલિયા કાજુરે.
 વાલે મૃગલાં પમાડ્યાં મોહ, બંસીને નાદેરે;
 હરિ ગાય છે સુંદર ગીત, મધુરે સાદેરે.
 હરિને હેતે કરીને હાથ, અલ્યાનો હેવારે;
 સખી અહ્માનંદનો નાથ, રમવા જેવારે.

પદ ૧૪ મું.

જેને જેને સખી એનું રૂપ, મનોહર રાજેરે;
 મુખ લાવણ્યતા જેઠ કામ, કે કાટિક લાજેરે.
 જેને પુલડાંનો તોરો શિશ, સુંદર શોભેરે;
 જેઠ લાલ સુરંગી પાધ, મનકું લોભેરે.
 બહાલો નણે જણાવે છે નેહ, હેતે હેરેરે;
 મુને ન્યાલ કરી નંદલાલ, આજીને ફેરેરે.
 પેરી શોભીતા શણુગાર, રૂડા લાગે રમતારે;
 વાલો વ્રજ નારીને ચિત્ત, ગિરિધર ગમતારે.
 મારાં લોચનિયાં લોભાય, નટવર નિરખીરે;
 હું તો મગન થઈ મનમાંય, દિવાની સરખીરે.
 ઉભા ગીત મધુરાં ગાય, ગોપીજન સંગેરે;
 બહાલો અહ્માનંદનો નાથ, રમે રસ રંગેરે.

પદ ૧૫ મું.

આવો આવોને નંદજીના લાલ, આ પણુ રમીએરે;
 રૂડાં ભોજનીઆં બહુ ભાત, જમાડું તે જમીએરે.
 વારી શામળીયા તમ સાથ, લાગી પ્રીતિરે;
 હવે શું કહેશે સંસાર, કાઢી નથી બીતીરે.

શૃંગારનાં પદો.

મારા હેતુ છેઃઃઃઃઃઃઃઃ હાર, તમપર વેરીરે;
તમ કાજ કોડીલા કાન, મેં સેજ સમારીરે.
મારે તમથી જંગમાં કાય, ખીજું નથી વાંલુંરે;
જે જે જોઈએ તે જાદવરાય, આણી આણી આલુંરે.
લઈ સરવસ સુંદર શ્યામ, તુજપર વારુંરે;
તારા છોગલિયામાં શ્યામ, મોહું મન મારુંરે.
અહ્લાનંદના બહાલા ગુણવાન, પધારોને પ્યારારે;
તમને એક ઘડી અલખેલ, નહિ મેલું ન્યારારે.

પદ ૧૬ મું.

તારી આંખલડી અલખેલ, અતિ આણીયાળીરે;
હું તો ગરક થઈ ગુલતાન, કે ભૂધર લાળીરે.
માથે લાલ કુસુંખી પાધ, તોરો લટકેરે;
છખી જોઈને સુંદર શ્યામ, મન મારું અટકેરે.
રૂડી કેસર ફેરી આડ, કે લાલ વિરાજેરે;
જોઈ મુખની શોભા માત્ર, પુરણ શશી લાજેરે.
શોભે ધુધરડીના ઘેર, કેડે કંદોરો રે;
ગળે માતીડાની માળ, ચિતડું ચોરો રે.
શોભે સુથણુલી સારંગ, રૂપાળો રેટો રે;
બહાલા પેરીને પ્રાણુ આધાર, લાવેસું ભેટો રે.
બહાલા અહ્લાનંદનાં નાથ, આવી સુખ આપોરે;
મુને મહેર કરી મોરાર, પોતાની કરી થાપો રે.

પદ ૧૭ મું.

સખી નન્દતણે દરબાર, માહા રંગ રેલે રે;
બહાલો ગોવાળાની સાથ, ખાંતીલો ખેલે રે.
મુને કાનુડાનાં કોડ, ગઈતી જોવા રે;
બહાલે કીધો અલૌકીક ખ્યાલ, મારું મન મહોવા રે.
કાને ગોપી ગોવાળાને ઘેર, ગોપ જમાજ્યારે;
રૂડાં લટકાં કરી નંદલાલ, કે ખૂબ રમાજ્યારે.
હસી હેત કરી હરિ રાય, આલી મુને હાથેરે;
બહાલે દુધતણી લે હેલ, ઢોળી મારે માથે રે.

મુને કીધી રસખસ કાન, લીંજ મારી સાડીરે;
મુને ચસકો લાગ્યો એ સાથ, જખશ હું તો દહાડીરે.
જહાલો ડોલે ગોવાલીડા સંગ, જોલે સારું સારુંરે;
હેલી અહ્માનંદને નાથ, મોઢું મને મારુંરે.

૫૬ ૧૮ મું.

ઝારા આવોને મુંદર શ્યામ, એકાંતે મળીયેરે;
જહાલા દિન જાણીને દયાળ, અઢળક ઢળીયેરે.
વારી મુસ્તી તમારી માવ, વસી દિલ મોરેરે;
હું તો જોઈને થઈ ગુલતાન, પુલો કેરે તોરેરે.
જહાલા તમને મળ્યાનાં છે કોડ, કરિયે વાતુરે;
વાલા તમ વિના પણ એક, નથી રેવાતું રે.
તમે દીલડાના દરીઆવ, કે છેલ છોગાળારે;
મારા મનનાં માન્યા મોરાર, છો મરમાળારે.
આવી તમ સાથે અલખેલ, પ્રીત બંધાણીરે;
મુખ લાવણ્યતા જોઈ માવ, હું લોભાણીરે.
તમે મોટા થઈ મહારાજ, શું લલચાવોરે;
વાલા અહ્માનંદના નાથ, હસિને જોલાવો રે.

ઈશ્વરને લજવા વિષે.

૫૬ ૧૯ મું.-રાગ ગરબી.

પ્રભુ સાથે કરને રે નર તું પ્રીતડી રે, મેલિ દેને મોહ મત્સર અભિમાનરે;
દિન આઝા રહેવું નથીરે આ દેહમારે, હૈયાપુટા શાને થાય છે હેરાનરે-પ્રભુ.
સમજીને શરણું તું લેને સાચા સંતનુરે, જાય તારા અનંત જનમનો રોગરે;
દર્દભ મનુષ્યજનમ ભરતખડમારે, વારે વારે એવો મળે નહિ જોગરે-પ્રભુ.
સમજી વિચારિને જોને તું દ્રાણુ છે રે, ક્યાંથી તું આવ્યો ને જખશ કેને ઘેરરે;
મારને દિવસરે રહેવું આ સંસારમારે, અમૃત તજીને ખાય છે જોરરે-પ્રભુ.
મગનાને માંડીરે માયા લગી ખુતિયોરે, મારું મારું કરી રહ્યો મંદરે;
કોને તારું દુરિ વિનાઈ સર્ગું દ્રાણુ છેરે, માટે સત્ય કહેછે અહ્માનંદરે-પ્રભુ.

પદ ૨૦ મું.

શરણું તું તો લેનેરે સુંદર સ્થામનુરે, તજ તેને મુરખ ઠાલી તાણુરે
વારિને વલોવેરે ધૃત નવ નીકળેરે, તેવું છે આ જગનું ડહાપણુ જાણુરે
કુબુદ્ધિને મેલીનેરે જતન કર જીવનુરે, જીને તારિ ઉમર યુડી જાયરે
પ્રભુના ભજનરે વિના તને પ્રાણીયારે, કોઈ દિન સુખ સુપને નહીં થાયરે
મોટેરે થઈનેરે ફરે અભિમાનમારે, જાણુ હું જીવાડું પરિવારે
શકટને હેઠેરે શ્વાન જેમ ચાલતુરે, માને સર્વે પોતાને શિર ભારે
ભરણુ ને પોષણુરે સહનું હરિ કરેરે, સુખ દુઃખ સહનું હરિને હાથરે
ઐવું તું જાણીનેરે તજ અહંકારનેરે, ભજ લેને અત્માનંદનો નાથરે

પદ ૨૧ મું.

માનિલે શિખામણુરે ડહાપણુ તારું મેલિનેરે, ધન તન જોખન સુખનું જાણુ
ચાર તે દિવસનારે જીવતર કારણુરે, ભટકીશ પરવશ ચારે ખાણુરે—માનિલે
મનમાં વિચારિરે જીને તું તો મૂરખારે, નથિ આંહિ રહેવાનું નિદાનરે
મહેલ અગિયારે મંદિર માળિયારે, મેલિ દેધને વસવું છે મેદાનરે—માનિલે
સગાં ને કુટુંબીરે રહેશે રોષ કળકળીરે, દાટ્યા સર્વે રહેશે ધરમાં દામરે
અંતકાલે દાલે હાથે જીવું પ્રાણી એકલાંરે, કોઈ નહિ આવે તારા જીવને કામરે—મા
શરીર સાચવિયુરે જ્યાંન કીધું જીવનુરે, સાચો કીધો નરક ચોરાશીનો લેખરે
અત્માનંદ કહેરે જીડ્યો જમપુરમારે, દિલમાં સમજી વિચારીને તું દેખરે—માનિલે

પદ ૨૨ મું.

વિષયમાં વળુંધ્યારે હરિને વિસારીનેરે, ફરે મરડાતો અતિ મનમાં પુલરે
જેના વડિયે જીવેરે તેને નથી જાણુતોરે, મણમાં તારે આઠ પાંચશેરીના ભુલરે—વિ
તોલ્યા વિના ખર થઈને ભાર તાણુતોરે, હાંકતાં સૌ કહી તને હાડ હાડરે
મટાડી પંશુરે કીધો તને માનવીરે, પ્રભુનો કાંઈ નથી જાણુતો પાડરે—વિ
જઠરાગ્રિથીરે રાખ્યો તને જાળવીરે, સુંદર દીધો તનનો સાજરે
અન્ન જળ હમણારે તેનું દીધું ખાય છેરે, તેનું નામ લેતાં આવે છે તને લાંજરે—વિ
ભુંડપ ફેરુંરે ભાતું તે તો આંધિયુરે, માથે લીધો મમતા ફેરો જોજરે
અત્માનંદ કહેરે હરિ નવ આજખ્યારે, ફરતો ડોલે જેવો વનનો રોઝરે—વિ.

ખંદ ૨૩ મું.

રે સગપણ હરિવરનું સાચું, બીજું સર્વે ક્ષણભંગુર કાચું રે; સગ-ટેક.
 રે સૌ સાથે પ્રીતિ ટાળી, રે ભાગ્યું મન મિથ્યા ભાળી;
 છે વરવા જેવા એક વનમાળી; રે સગ.
 રે ધિર નહીં આવરદા થોડી, રે તુચ્છ જાણીને આશા તોડી;
 મે જગના જીવન સાથે જોડી; રે સગ.
 રે શ્રેયઃ દેરા નવ પ્રસિદ્ધિ, રે પરધર પાણી શું ભરિયે;
 જો વરિયે તો નટવરને વરિયે; રે સગ.
 રે ભૂધર ભેટયા ભય ભાગો, રે સૌ સાથે તોડ્યો ધાગો;
 એ રસિક રંગીલાથી રંગ લાગો; રે સગ.
 રે એવું જાણીને સગપણ કીધું, રે મોણું તો શિર ઉપર લીધું;
 અહ્મનંદનું કારજ સીધું; રે સગ.

ખંદ ૨૪ મું.

રે લગની તો હરિવરથી લાગી, મેં તન ધનની આશા લાગી; રે લગની. ટેક.
 રે વાત કહું સુણ સાહેલી, રે બળિયોજી કીધી બેલી;
 માથું પેલું પાસંગમાં મેલી; રે લગની.
 રે ન ડરું હું લોકતણી લાજે, રે શિર ઉપર ગિરિધર ગાજે;
 આ દેહ ધર્યો નટવર કાજે; રે લગની.
 રે શિરપર જો બીજો ધારું, રે તો અગડે જીવતર મારું;
 હું જીતી બાજી તે કેમ હારું; રે લગની.
 રે હરિ વિના બીજને વરવું, રે ગજ તજ ખર ચડીને ફરવું;
 રે જીવ્યાથી રૂઝું મરવું; રે લગની.
 રે મરજદા જગની મોટી, રે બાંધી પ્રેમતણી પેટી;
 અહ્મનંદનો બહાલો ભેટી; રે લગની.

ખંદ ૨૫ મું.

રે શિર સાટે નટવરને વરિયે, રે પાછાં તે પગલાં નવ ભરિયે; રે શિર.-ટેક.
 રે અંતર દષ્ટિ કરી જોળ્યું, રે ડહાપણ આજું નવ ડોળ્યું;
 એ હરિ સારુ માથું ગોળ્યું; રે શિર.

રે સમજ્યા વિના નવ નિસરિયે, રે રણુ મધ્યે જઈને નવ ડરિયે;
 ત્યાં મુખ પાણી રાખી મરિયે; રે શિર.
 રે પ્રથમ ચડે શૂરો થઈને, રે ભાગો પાછો રણુમાં જઈને;
 તે શું જીવે ભુંડું મુખ લઈને; રે શિર.
 રે પેલું જ મનમાં ત્રેવડિયે, રે હોરે વારે જીદ્દે નવ ચડિયે;
 જો ચડિયે તો કટકા થઈ પડિયે; રે શિર.
 રે રંગ સહિત હરિને રટિયે, રે હાક વાગે પાછા નવ હઠિયે;
 અહ્લાનંદ કહે તાં મરી મટિયે; રે શિર.

પદ ૨૬ મું.

રે ધરિયા અંતર ગિરિધારી, શું કરશે ઘોળ્યા હવે સંસારી; રે ધરિયા-ટેક.
 રે હું કોઈની ન રહું આવી, રે વહાલાને ધાવા મ્હાલી;
 રે શિર કરમાં લઈને ચાલી; રે ધરિયા.
 રે જેમ ગજ જાય બંજરે ખુશી, રે શ્વાન મરે બહુ ભસીરે ભસી;
 તે હાથીને નહીં શંકા કરી; રે ધરિયા.
 રે બળવા ગદ્ગદ સતી સાચી, રે રામ રામ પીયા સંગ રાચી;
 તે પડમાં જાય ન વળે પાછી; રે ધરિયા.
 રે જો પડથી પાછી આવે, રે લાજ તજી મન લલચાવે;
 તે સતી મટી કુત્તો કહાવે; રે ધરિયા.
 રે અહ્લાનંદ એમ વિચારી, રે બીક સર્વે કાઢી બારી,
 રે મળીયા મોહન સુખકારી; રે ધરિયા.

દેવાનંદ.

એના પદમાં બોધ સાથે સપાટા છે.

પ્રભુ સાથે પ્રીતિ કરવા વિષે.

પદ ૧ લું.-રાગ ગરબી.

કર પ્રભુ સંગાથે દ્રઢ પ્રીતીરી, મરી જવું મેલી ધનમલા;
અંતકાળે સગું નહિ કોઈનુરે.-ટેક..
સંસ્કારે સંબંધી સર્વે મળ્યારે, એ છે જુઠી માયા ફેરી ઝાળ. અંત..
મારું મારું કરીને ધન મેળવ્યુંરે, તેમાં તારું નથી ભક્તભાર. અંત..
સુખ સ્વપ્ના જેવું છે સંસારનુરે, તેને જાતાં ન લાગે વાર. અંત..
માટે સેવજે તું સાચા સંતનેરે, તારાં ટળશે ત્રિવિધિના તાપ. અંત..
આતિ મોટા પુરુષના આશરેરે, બળે પૂર્વ જનમનાં પાપ. અંત..
એવું સમજીને ભજ ભગવાનનેરે, સુખકારી સદા ધનશ્યામ. અંત..
દેવાનંદનો બહાલો દુઃખ કાપશેરે, મન વાંછિત પૂરણ કામ. અંત..

પદ ૨ જું.

મળ્યો મનુષ્યનો દેહ ચિંતામણિરે, તારા અંગમાં છે રાગ અસાધ્ય;
નથિ લેતો નારાયણ નામનેરે.-ટેક..
માથે જનમ મરણ મોટું દુઃખ છેરે, તારા અંતરમાં હરિને આરાધ્ય. નથી..
ધણું મુજે છે કામ સંસારનુરે, કરે સગાનું બહુ સનમાન. નથી..
હૈત કરતો નથી હરિદાસમારે, હધયા ધુટા તું લૂણહરામ. નથી..
પરનારી સંગાતે કરે પ્રીતીરી, તારો એજે ગયો અવતાર. નથી..
બહુ નામીની બીક નથી રાખતોરે, ખરેખાતે મળીશ તેમ ખુવાર. નથી..
આતિ કહણ વેળા છે અંતકાળનીરે, પછી થાશે તુંને પસ્તાવ. નથી..
દેવાનંદની શિખામણ માનજેરે, તારા અંતરમાં કરીને ઉચ્છાવ. નથી..

માયાની મોહિનીમાં ઈશ્વરને ભૂલી ગયો.

પદ ૩ જી.

તારા મનમાં જાણે છે મરવું નથીરે, એવો નિશ્ચય કર્યો નિર્ધાર;
તેમાં ભૂલી ગયો ભગવાનનેરે.—ટેક.
ધન દોલત નારી ને ઘણા દીકરાંરે, ખેતિવાડી ઘોડી ને ધરખાર. તેમાં
મેડી મંદીર જરૂખા ને માળીયાં રે, સુખદાયક સોનેરી સેજ. તેમાં
ગાદિ તકિયા ને ગાલમથુરીયાંરે, અતિ આડ કરે છે એજ. તેમાં
નિયિ ખાંધ કરીને નમતો નથીરે, એવું સાધુ સંગાતે અભિમાન. તેમાં
મરમાળી મોહનજીની મૂર્તિરે, તેની સાથે ન લાગેલ તાન. તેમાં
પાપ અનેક જન્મનાં આવી મળ્યાંરે, તારી મતિ મલિન થઇ મંદ. તેમાં
દેવાનન્દના જ્ઞાલાને વિસરી ગયોરે, તારે પડ્યો ગળે જેમ પ્રંદ. તેમાં

પદ ૪ થું.

તારે માથે નગારાં વાગે મોતનાંરે, નથી એક ઘડીનો નિર્ધાર;
તોય જાણ્યા નહિ જગદીશનેરે.—ટેક.
મોટા, મેલીને' જાજ મરી ગયા, જોને જાતાં ન લાગી વાર. તોય
તારું જોયન ગયું જખ મારતુંરે, માથે કાળા મટી ગયા. કેશ. તોય
અંતકાળે લેવાને જમ આવિયારે, તેનો લાળી લયંકર વેશ. તોય
રોમ કોટી વીધુતણી વેદનારે, દુઃખ પામ્યો તું દૈવના ચોર. તોય
સગાં સ્વારથી મળ્યાં સર્વે લુંટવારે, તેને જરાએ ન ચાલે જોર. તોય
જીભ હુંકી પડી ને તૂટી નાડિયોરે, થયું દેહ તન્યાનું તતકાલ. તોય
દેવાનંદ કહે નવ જાણ્યા મારા નાથનેરે, મળ્યો મનુષ્યનો દેહ વિશાળ. તોય

માયાની મોહિનીમાં ઈશ્વરને ભૂલી ગયો.

પદ ૫ મું.

ભળ્યો નહિ ભગવાનને, મળ્યો મનુષ્યનો દેહ;
પ્રીત કરિ પરનારથું, નીચ સોખત રનેહ. ભળ્યો.—ટેક.
મિથ્યા માયાના જોરમાં, થયો અંધ અજ્ઞાણ;
લાજ વિંટાણો લોકની, કરે આપ વખાણ. ભળ્યો.
ચિંતા ઘણી ચિત્તમાં ભરિ, હાલ લુંડા હેરાન;
કુટેલ હૈયું ને શ્રેલ આવડે, મિથ્યા મોટપનું માન. ભળ્યો.

દેવાનંદ.

જુઠા જોલો નથી જાણતો, માથે મરવાની ધાત;
દેવાનંદ કહે જમ આવશે, માર મુરખ ખાત. લજ્યો.

પદ ૬૬.

અંતે જાવું છે એકલાં, સંગે આવે ન કાય.
માત પિતા ને ભાઈ દીકરા, નારી કુટે છે રાય. અંતે-ટેક.
ભુખે મરી ભેળી કરી, માયા લાખ કરોડ;
ડાટી રહેશે દરબારમાં, જીને આંખ્યું ના શેડ. અંતે
જીવ સંગાતે જાય છે, પુન્ય પોતાનાં પાપ;
મુખ દુઃખ ફળ તેનાં ભોગવે, જમપુરીમાં આપ. અંતે
રાજા ધરમની આગળે, ખાસો મુરખ માર;
દેવાનંદ કહે દેહ ધારશે, લક્ષ ચોર્યાશી વાર. અંતે

પદ ૭ મું.

ભુલિ ગયો ભગવાનને, ગયું જોખન બાળ;
આવ્યું બુઢાપણ અંગમાં, કેડે આવે છે કાર્ણ. ભુલિ-ટેક.
ધરનાં માણસ જાણે લેલડો, કોઈ ન માને વાત;
અકકલ ધટી ને વધી આપદા, કેદી મરશે કુન્નત. ભુલિ
મનમાં અતિ ધન ધાંખડી, વાલા વિષે વિકાર;
આડું જોલે તે અદ્રિણિયો, દુઃખ પામે અપાર. ભુલિ
શરીરનું આંમડું સુકું થયું, થયો અંધ અધીર;
દેવાનંદ કહે હરિ ન લજ્યો, બહુનામી બળવીર. ભુલિ

પદ ૮ મું.

પ્રભુ ભજી લેને પ્રાણીયા, ધન દોલત ને નાર;
તેને તજી જાવું એકલાં, સગું કુટુંબ સંસાર. પ્રભુ-ટેક.
જેણે લજ્યા જગદીશને, ભવ પામ્યા તે પાર;
એને વિસારીને આથડે, ગોથાં ખાય ગમાર. પ્રભુ.
લખ ચોર્યાશી જાતનાં, આવે દેહ અપાર;
જન્મ મરણ ગર્ભવાસનું, દુઃખ વારંવાર. પ્રભુ
વૈદ શ્રાપિ વાંસે ફરે, ફરે ઔષધ અનેક;
રંચ ન દાળે રોગને, દેવાનંદ કહે વિવેક. પ્રભુ

માયાની મોહિનીમાં ધ્વિરને ભૂલી ગયો.

પદ ૯ મું.—રાગ ગરબી.

જન્મ સંગાતી વિસર્યા જગદીશનેરે, એળે ખોયો માનસનો અવતારે;
સગું નથી કોઈ જાણે તારા જીવનેરે, સુપના જેવો જીવો આ સંસારે—જન્મ. ૧.
ડાહ્યો થઈને ડોલે નિર્લજ નાતમારે, મરમ કરીને બોલે મિથ્યા વેણરે;
શેરીમાં મરડાતો ચાલે માનમારે, રાતાં દિસે રોષ ભરેલાં નેણરે—જન્મ.
નારી આગળ એક રતી ન ઉપજેરે, ડાપણ મેલી જ્યાં દોરે ત્યાં જાયરે;
નિર્લજ થૈને નાચે કુબુદ્ધિ ફેણમારે, વિષે ભરેલો ગરજી ગોથા ખાયરે—જન્મ.
અંતરમાં કપટી ને ઉડી ધર્ષારે, સાધુ જનનો રેશ ન કીધો સંગરે;
દેવાનંદ કહે જમ જોરાવર આવશેરે, ભાંગી કરશે ભુકા તારું અંગરે—જન્મ.

પદ ૧૦ મું.

ભવસાગરનો પાર ન આવે પ્રભુ વિનારે, તપ તીરથ કરિયે કોટી ઉપાયરે;
પુન્ય કરી અમરાપુરનું સુખ પામીયેરે, અંતે પાછો ફેગટ ફેરો થાયરે—ભવ.
માયાની મોટાઈ તે મિથ્યા જાણીનેરે, નદિએ આવ્યું જેમ પાણીનું પૂરે;
તેની પેઠે ધન જોખન ને જીવવરે, આકતણું જેમ ઉડી જાયે તૂરે—ભવ.
સગાં કુટુંબ મેલિને મરવું એકલરે, લખ ચોરાશી પ્રવું વારંવારે;
પાપતણું ફળ આગળ તારે આવશેરે, કર્મ કરીને ભરિયા તેં કોઠારે—ભવ.
આજ અમુલખ માણસનું તન આવિયુરે, ભજવા સારુ ભાવ કરી ભગવાનરે;
દેવાનંદ કહે માન તજીને માનજેરે, વાત વિચારી ચતુર સારી ચતુરસુજીવરે—ભવ.

પદ ૧૧ મું.

સગપણુ સાચું જાણે શ્રી ધનશ્યામનુરે, કેવળ ખીજી માન કુડાકુટરે
સગાં સંબંધી સ્વાર્થ કેરાં સોખતીરે, મેલી જાશે મુખમાં નાંખી ધૂડરે—સગ.
દેશ વિદેશે ડોલે ધનને કારણેરે, પ્રભુ વિસારી લાલચમાં લપટાયરે;
ભાગ્ય વિનાનો ભટકે પામર પ્રાણીઓરે, જોને તારું જોખન એળે જાયરે—સગ.
કાળ અચાનક મોજી આવે કારમીરે, ઘેરી લેશે ત્રાટે ધરનું ખારે;
નાડી તુટી આંખનું ખારે નિસરીરે, તે ટાણે શામળિયો કરતલ સારે—સગ.
એટલો સારુ કરજે એનો આશરેરે, માથે પડતો મટશે જમના મારે;
દેવાનંદ કહે દાસપણામાં લાલ છેરે, પ્રેમ કરીને રાખો મનમાં ખ્યારે—સગ.

દેવાનંદ.

પદ ૧૨ મું.

દેખ વિચારી દિલમાં તારા દેહનેરે, નથી રહ્યાનો એક ધડી નિરધારે;
સમતા મોટી ખોટી બાળ ખેલ છેરે, ભુંડપ કેરો માથે લે માં ભારે-દેખ. ટેક
વરણાગીમાં વડ પેપાંની હારનેરે, ઉપ રાતો માતો રંગનો છેલરે;
લિંતર કાચો ભેખ ધરીને ભોળવેરે, ફેગટ ફરતો કરતો કુડા ફેલરે-દેખ.
આતમ સાધન કાંય ન કીધું આળસુરે, વિષયમાં વિંટાણો આરે માસરે;
હરિજન સાથે હેત ન કરતાં આવડ્યુંરે, કપટી તારો કોણુ કરે વિશ્વાસરે-દેખ.
સુમ થયો ધન સંચીને ભેળું કર્યુંરે, મરતાં સૂધી ન ખરચ્યું ન ખાયરે;
દેવાનંદ કહે મધમાખી લૂટાય છેરે, હાથ ધસીને પામર તું પસ્તાયરે-દેખ.

પદ ૧૩ મું.—રાગ ધોળ.

હૈયાના કુટ્યા, હરિ સંગે હેત ન કિધું;
લખ ચોરાશિ કેરું લગડું માથે માંગી લિધું રે. હૈયા.
પેટને અરથે પાપ કરતાં, પાછું ફરી નવ ભ્રમ્યું;
ચાર દિવસના જીવતર સારુ, મન માયામાં મોહ્યુંરે. હૈયા.
જન્મ મરણ દુઃખ ગર્ભવાસનાં, તે નવ શકિયો ટાળી;
માત પિતા સુત જીવતી સંગ, વિસાચ્યા વનમાળીરે. હૈયા..
આળસ ને અજ્ઞાન અતિશે, કામ બગાડ્યું તારું;
દેવાનંદ કહે દેખ વિચારી, માન કહ્યું તું મારુંરે. હૈયા.

પદ ૧૪ મું.

દુનિયામાં ડાહ્યો, ડાપણમાં દુઃખ પામે;
લવતારણ લગવાન વિસારી, ચડિયો ઠાલે ભામેરે. દુનિયા.
મનુષ્ય દેહ મલ્યો અતિ મોટો, ખોટો જાણી ખોયો;
ચોરે ચોટે જીવું જાણ્યો, નાહક નિર વલોયોરે. દુનિયા.
હરિ હરિજન-સંગ હેત ન કીધું, પીધું વિષનું પાણિ;
સુખ સંસારી પામ્યા સારુ, મુવા લગી ધર તાણીરે. દુનિયા.
હરખ શોકની નદિયો મોટી, તેમાં જાય તણાણો;
દેવાનંદ કહે હરિ લલ્યો નહીં, ઘણે દુઃખે ઘેરાણોરે. દુનિયા.

પદ ૧૫ મું.

અજ્ઞાની તારા, અંતરમાં દેખ વિચારી;
અંત સમે દાઢ કામ ન આવે, સગાં કુટુંબ નરનારી. અજ્ઞા.

જોખન ધનનું જોર જણાવે, ફાટી આંખે ફરતો;
કાળ કરાળ કઠણ શિર વેરી, દિલમાં કેમ નથી ડરતોરે. અસા.
માલ ખજાના મંદિર મેલી, મુઝ્યા ભૂપ મદમાતા;
શ્વાન શુકરનાં દેહ ધરીને, ધર ધર ગોથાં ખાતારે. અસા.
આજ અમૂલ્ય અવસર આવ્યો, હરિ ભક્ત્યાનું ટાણું;
દેવાનંદ કહે દેહ મનુષ્યનો, ન મળે ખરચે નાણુંરે. અસા.

પદ ૧૬ મું.

પામર તેં પ્રાણી, વિસાત્યા વનમાલી;
મિથ્યા સુખ માયામાં મોહ્યો, મૃગ તૃણા જળ ભાળીરે. પામ.
આઠે પહોર અંતરમાં ખળિયો, ધણે ધણાને ધાયો;
રળી ખપી ધન ભેજો કીધો, ન ખરચ્યો ન ખાયોરે. પામ.
નારી આગળ નિર્લજ થૈને, બિહિતો બિહિતો બોલે;
હડક લાવે હશી બોલાવે, કરે તરણાંને તોલેરે. પામ.
સાજો • સસરો સગાં સંબંધી, તેની સેવા કીધી;
દેવાનંદ કહે સાધુ જનનિ, સેવા તજી તે દીધીરે. પામ.

ધૃશ્વરને ઝોળખવા વિષે.

પદ ૧૭ મું. રાગ કાફી.

આવો સડો અવસરરે, ઝોળખવા એક હરિ;
મોંઘું મનુષ્ય તનરે, નાવે તારે ફરી ફરી. આવો.
ધન જોખન તન રંગ પતંગી; વણસે વારંવાર;
તે સારુ જતન કરે છે, સપનું આ સંસાર;
મેલી એને મરવુરે; ડરવું દિલ દોષ ધરી. આવો.
વાસ કરે નિત વૈષ્ણવ જનમાં, મનમાં માને વાત;
દાસપણું દેવતાને દુર્લભ, ભજોથી જન્મ દુઃખ જાત;
ભક્તિ કરજો ભાવેરે, ધર્મની ટેક ધરી. આવો.

સૌમ્ય સ્વભાવ પરમ સુખ સંપત્તિ, ઐહિ પામ્યાનો ઉપાય;
 પ્રગટ સ્વરૂપ આળખજે એવું, દુર્લભ દેવ ગવાય;
 એવું તન આળ્યું રે, લેજે પ્રજરાજ વરી. આવો.
 માયાની મોટમ મિથ્યા, નથી, ઘડીનો નિરધાર;
 દેવાનંદ કહે ભજ દુઃખભંજન, કરુણાનિધિ કિરતાર;
 કહણ વેળામારે, રહેશે તારાં કારજ સરી. આવો.

પદ ૧૮ મું.

કાયા માયા કુડીરે, રાખી તારી રહેશે નહીં;
 જ્ઞેને તું વિચારીરે, ઘેલાં કેમ અકલ ગર્ધ. કાયા-ટેક.
 નંદ રાજને અળગળ નાણું, ભરી સંચી ભંડાર;
 કાઠી અંતે કામ ન આવી, જતાં ન લાગી વાર;
 ન ખાધી ન ખરચીરે, વેઠે મુવો ભાર વહી. કાયા.
 રાવણુ રિધસિધ પૂરણુ પામ્યો, ઈંદ્ર અધિક અભિમાન;
 અજ્ઞાને અવરાણું અંતર, ભૂલિ ગયો પ્રભુ ભાન;
 વાદળની છાપારે, જ્ઞેતાં જ્ઞેતાં છોટે ગર્ધ. કાયા.
 ભજ ભગવાન માન તન મેલી, ખેલી કર બળવીર;
 લાલચ રાખે લક્ષ્મીવરની, ધરજે મનમાં ધીર;
 અધમ ઉધારણુરે, અભેદ આપે સહી. કાયા.
 મૃગ જળ ભરવા મુરખ માણસ, દોડે સૌ સંસાર;
 વાત વિચારી પાછો વળજે, પામ્યા નથી કોઈ પાર;
 દેવાનંદ કહે દેખારે, વિવેકની વાત કહી. કાયા.

પદ ૧૯ મું.

કાળ તારી કેડેરે, આયુષ્યને આછી કરે;
 મસતામાં મૂરખરે, ખુતો તોએ ખખર ન રહે. કાળ-ટેક.
 આળપણું જ્ઞેખન ગયું જ્ઞેતાં, ઘરડો થયો તું ગમાર;
 આજ કાલ આળ્યો તારો વાયદો, માથે છે જમનો માર;
 વાર નથી આઝીરે, દીલમાં હજી ન ડરે. કાળ.
 લવનિમેષ ઘડી મૌરત માપે, પોહોર દિવસ પરમાણુ;
 ખાર માસે કરી વરસ કહાવે, સઠકે જુગ સુખાણુ;
 માથે તારે મોડુંરે, ફરતું એવું ચક્ર ફરે. કાળ.

ચાર જુગની એક ચોકડી; એકોતેર અલપાય;
 ઈંદ્ર પડે અધિકારથી, સારે તું કોણ માત્ર કહેવાય;
 ચોર્યાસીનું લગડુંરે, માગી શીદ માથે ધરે. કાળ.
 કર કર સંત સમાગમ સાચો, અવસર આવ્યો અમૂલ;
 દેવાનંદ કહે દેખ વિચારી, અંતઃકરણ અંદૂલ;
 ભળ્યા વિના ભૂધરે, જીવ બહુ જનમ ધરે. કાળ.

પદ ૨૦ મું.

પ્રભુ ભજ પ્રાણીરે, કે કીધી નિર દેહ દયા;
 હરી હેતકારીરે, તારે સારુ પ્રગટ થયા.—પ્રભુ ટેક.
 કલ્પતરુ કરુણાનિધિ કેશવ, મન વાંચ્છિત ફળ દેત;
 એ મૂર્તિ અંગમાં ધરતાં, લાભ અલૌકિક લેત;
 અગણિત આગળરે, જોને જગ જીતી ગયા. પ્રભુ.
 ભક્તાધિન નિગમ નેતિ ગાવત, આવત અવની માંય;
 અકળ રૂપ ઝાળખજે એવાં, કરવું રહે નહીં કાંય;
 જાણ્યા વિના જગમારે, વહેતે પૂરે જાણી વહ્યા. પ્રભુ.
 રાખો ધરમ રમાપતિ રીઝે, કીજે સુકિત કાજ;
 માન બડાઇ મોટપ મેલી; શ્રેયઃ ફેલી ટળ આજ;
 નિરભેની નાબતરે, વાગી પછે કુશળ કાયા. પ્રભુ.
 નાખ્ય ખજાનો નિરખી નાણું, કર ગોવિંદ ગુણ ગાન;
 દેવાનંદ કહે દોષ નિવારણ, ભવતારણ ભગવાન;
 કરુણાના સાગરે, વાલાજીને વેદે કલા. પ્રભુ.

પ્રેમાનંદ.

આ કવિનું બીજું નામ પ્રેમ સખી હતું. વિલેગની
ગરબી જ્યારે કવિએ ગાધ, ત્યારે શ્રોતાઓની
આંખમાંથી આંસુ વહ્યાં હતાં.

સ્વામીનારાયણનો વિલેગ.

પદ ૧ હું.-રાગ ગરબી

સજની શ્રીજી મુજને સાંભરિયારે, હૈડે હરખ રહ્યો ઉભરાય;
નેણે આંસુની ધાર વહેરે, વિરહે મનકું વ્યાકુળ થાય. સજની.
સુંદર મુરતિ શ્રી મહારાજનીરે, સુંદર કમળ સરીખાં નેણ;
સુંદર કરતી લટકાં હાથનાંરે, સુંદર અમૃત સરખાં વેણ. સજની.
શી કહું શોભા અંગો અંગ તણિરે, નિર્ખી લાજે કોટિક કામ;
હસતા હસતા હેત વધારતારે, એવા સુખ નિધિ શ્રીધનશ્યામ. સજની.
સદા શ્વેતાંબર શ્રીજી ધારતારે, અંબર જરકસિયા કોધવાર;
ગુચ્છ કવગી તોરો ખોસતારે, ગજરા બાળુ ગુલાબી હાર. સજની.
એ છબી જોવા તકખે આંખડીરે, મધુરાં વચન સાંભળવા કાન;
ઐ દરિ મળવાને હૈકું તપેરે, પ્રેમાનંદના જીવનપ્રાણ. સજની.

પદ ૨ જી.

મનકું મુર્તિમાં વળગી રહ્યુંરે, ચિન્તવન કરવા ચિત્ત આતૂર;
તરણ મનોહર મુર્તિ નાથનીરે, રાજ્ય લોચન જોખન પૂર. મનકું.
સોયે શિવનસદિત અતિ શોભતારે, સુંદર ચરણ કમળની જોડ;
સગવિ રંગને હેતે આંખતીરે, ક્યારે હવે પૂરશે મનના કોડ. મનકું.

પિંડી જનું નિત્યે નિરખતીરે, રૂડિ સાથળ ગિહ્ન સહિત;
 સ્થામ કટિ જોઈ જાદવરાયનીરે, નિત નિત નૌતમ ઉપજે પ્રિત. મનકું.
 હંડી નાલિ કમળ સરીખડીરે, ત્રીવલ્લી નિખિ ઉદર માંય;
 છાતી ઉપડતી અતિ ઓપતીરે, હવે ક્યારે ભુજ ગ્રહી બાથ ભરાય. મનકું.
 મુખની શોભા જોઈ મહારાજનીરે, લાજે પંકજ પૂરણ ચંદ;
 નાસા નેણ બ્રહ્મટી જોઈ લાળનેરે, જાઉં બલિહારી પ્રેમાનંદ. મનકું.

પદ ૩ જું.

સજની નીમખ ન વિસરે, નાથજીરે, નિત્ય નવાતરણપણના ખેલ;
 આ ઓસરિયે આવી બેસતારે, આ દોલિડે નટવર છેલ. સજની.
 આ તકિયે તે વાંસો મેલતારે, માળા આ ફેરવતા સ્થામ;
 ગાતા ગોટિડાના સાથમારે, ઘેરે સાદે પૂરણ કામ. સજની.
 આ મોજડિયું બહાલો પેરતારે, આ છડી લેતા કર વર માંય;
 આ પાદુકા પેરી આવતારે, મારે મદિર મુનિના રાય. સજની.
 આ ફળીઆમાં ઘોડી ફેરવતારે, માણકી મતવાલી મહારાજ;
 સંતની સલા કરી હાં બેસતારે, શ્રીહરિ સુરનર મુનિ શિરતાજ. સજની.
 કિરતન મુનિવરને ગવરાવતારે, ભેળા ગાતા સહેજનંદ;
 એવા ધરમ કુંવર હરિ ઉપરેરે, તન મન વારી પ્રેમાનંદ. સજની.

પદ ૪ થું.

લટકાં લટકાળા ધનસ્થામનારે, ખટકે ઉડાં અંતર માંય;
 પ્રીત કરી મુજને બોલાવતારે, તે સંભારી બહુ દુઃખ થાય. લટકાં.
 આ સજ્યા તે શ્રી મહારાજ તણીરે, આ બાજઠે બેસતા લાલ;
 આ ઠેકાણે નાતા નટવરજીરે, લુતા અંગ કર લઈ રુમાલ. લટકાં.
 આ ઠેકાણે જમવા બેસતારે, જમતા વિધવિધનાં પકવાન;
 સુંદર શાક કરી, વંતાકનાંરે, જમીને દેતા પ્રસાદી કાન. લટકાં.
 આ ખળખળિયે નહાતા નાથજીરે, નાધને હરિજન મુનિ લઈ સાથ;
 આવતા માણકચોકમાં મલપતારે, પુરજન થતાં જોઈ સનાથ. લટકાં.
 વાલો બેસતા જઈ પ્રલ બાગમારે, પેરતા ગજરા ગુલાબિ હાર;
 જેમ જેમ સાંભરે તેમ થાય વેદનારે, પ્રેમાનંદના પ્રાણ આધાર. લટકાં.

સહજનંદ અંગ વર્ણન.

પદ પ મું—રાગ ગરબી.

શોભા શી કહું રે, રૂડી વરણન કરતાં જાય ચિત્ત ખુડી;
હરિવર જોયારે રંગમાં, મોહિ હું તો રસિયાજીના અંગમાં.
ઉદર અનોપમરે નિરખી, ઉપમા પિપળ પાનના સરખી;
ત્રિવલ્લી મુંદરે શોભે, જોઇ જોઇ ચિત્તકું મારું લોભે.
નાભિ ઉડીરે રૂપાળી, બ્રહ્મા જોશે તે આસન વાળી;
કટિ લંક જોઇનેરે મનમાં, મૃગપતિ લાજી રહ્યો મહા વનમાં.
હરિજ્ય ઉપવિતરે ધારી, મુનિના મનને આનંદકારી;
નિરખી આનંદરે પામી, આવ્યા રૂડા પ્રેમ સખીના સ્વામી.

પદ ૬ હું.

હરિને નિરખ્યારે તેણે, વાલાને વર્ણવું સુંદર વેણે;
શ્યામ શરીરે શોભે, અજ્ઞાનખાહુ ચિત્તકું લોભે.
મૂત્ત ઉંચીરે વખાણું, સવા ચોસઠતાણું પરમાણું;
જાડા મુંદરે શરીરે, પિતપટ પેચી છે બળવીરે.
ઘેરે સાહેરે ગાજે, સાંભળી મેઘ નગારાં લાજે;
હસતા આવેરે પાસે, કેસર સરખો સુગંધ શ્વાસે.
કુટાહલનારે પૂરિઆ, જોગ કળાના પૂરણ દરિયા;
બ્રહ્મ વિદ્યાનારે સ્વામી, આવા રૂડા પ્રેમ સખી વર પામી.

પદ ૭ મું.

રંગનો બીનેરે જોઇ, હરિના જુગલ ચરણપર મોહી;
રૂડા સાથગરે કેવા, નિરખી મનમાં રાખ્યા જેવા.
ગોળ છે જાડારે સ્વરૂપે, ઉપમા કદળી સ્થંભની આપે;
શોભિત શોભારે ધામ, વ્રજ વનિતાનાં પૂરણ કામ.
સુંદર શોભેરે જાતું, નિરખી ધન્ય લાગ્યે કરી માતું;
જંઘા જુગલનેરે નિરખી, અંદન ચરચિત મનમાં હરખી.
ધુન્ડી અનુપમરે પાની, નિરખી મનમાં રાખું જાની;
અ પદ ઉર મારે ધારી, પૂજી પ્રેમ સખી બલિહારી.

પદ ૮ મું.

ચરણ હરિનારે શોભે, જોઈ જોઈ મુનિ મન મધુકર લોભે;
છખી અલૌકિકરે ન્યારી, સાળે ચિહ્ન તણી બલિહારી.
મચ્છ તે મહા સુખ આપે, ત્રિગુણ ગોપદ દુઃખડાં કાપે;
કળશ ધનુષનેરે ધારે, યોમ તે તાપ હૈયાના ટાળે.
અર્ધચંદ્ર ઉગ્યારે ભારી, સ્વસ્તિ અષ્ટકુણ મંગળકારી;
જવ ને જંથુરે રજે, વજ્ર ધ્વજ અંકુશ અતિશે જાળે.
અંબુજ શોભારે સારી, લાગે ઉર્ધ્વેખા અતિ પ્યારી;
શુક જેવા જોગીરે વિચારે, નિત્ય ઉડી પ્રેમસખી ઉર ધારે.

પદ ૯ મું.

એ ચરણનારે ભોગી, શિવ સનકાદિક શુક જેવા જોગી;
મનમાં વિચારીરે પ્રિતે, તેણે કરી કામાદિક રીપુ જિતે.
ધ્યાનમાં નખમણિરે દેખે, ઝીણિ ઝીણિ આંગળીયુંની રેખે;
જોવે ચિહ્ન જમણેરે અંગુઠે, ખીજે ન રાચે ભાંમે જુઠે.
ઋષિગણ પૂજેરે આનંદે, ભવ બ્રહ્માદિક નિત્ય ઉડી વંદે;
શેષ સંભારેરે મનમાં, પૂજે ગોવાળ વૃંદાવનમાં.
કુચને કુમકુમરે સમારી, ઉરપર રાખે વ્રજની નારી;
ઉપનિષદનોરે સાર, પ્રેમ સખી કરી રાખે ઉર હાર.

પદ ૧૦ મું.

સુંદર શોભેરે રસિયો, વાલો મારે હ્રદે કમળમાં વસિયો;
રૂપ અનોપમરે જોઈ, ઉપમા તુલ્ય ન આવે કોઈ.
નિત્ય ઉડી નારદરે ગાવે, શેષ સહસ્ર મુખ પાર ન પાવે;
શ્રી નારાયણરે સ્વામી, હું તો જોઈને આનંદ પામી.
નખશિખ શોભારે વખાણી, સફળ કરું છું મારી વાણી;
અંગોઅંગનેરે ગાઉં, હવે હું તો ભવમાં પાછી નાઉં.
હવે હું તો થઈ છું રે માતી, હરિના ગુણ સાગરમાં નહાતી;
બહાલો મુને આલીરે હાથે, રસિયે પ્રેમ સખીને નાથે.

પ્રેમાનંદ.

શૃંગારનાં પદ.

પદ ૧૧ મું.

હું તો વારીરે ગિરિધરલાલ, મોળીડે તારેરે;
આવી અટક્યા છો અલખેલ, ચિતડે મારેરે.
તમે રાજ થઈને મહારાજ, મારે ઘેર આવોરે;
હું તો તલખું તમારે કાજ, હસિને જોલાવોરે.
મારે મંદિરિયું મહારાજ, પાવન કરવારે;
આવો અલખેલા આધાર, ચિત મારું હરવારે.
તમે આવતાં અલખેલ, ખીક માં આણોરે;
મારે મંદિરિયે મહારાજ, ગમતું માણોરે.
તારું મુખડું જોવા નાથ, થઈ છું ઘેલીરે;
આવો પ્રેમાનંદના પ્રાણ, છોગલાં મેલીરે.

પદ ૧૨ મું.

આવો રસિયા રાજીવ નેણ, નંદના લાલારે;
મારા પ્રાણ તણા છો પ્રાણ, મુજને વાલારે.
મારે મુખ સંપત મુખ ધામ, નામ તમારુંરે;
તારા નામ ઉપર વ્રજરાજ, સરવસ વારુંરે.
મારે જોગ સમાધિ ધ્યાન, દરશન તારુંરે;
તારા મુખપર શ્યામ શરીર, તનમન વારુંરે.
તારાં લટકાં ઉપર લાલ, જાળીં હું તો થોળીરે;
મુને લટકાં જોવા માવ, લીધી જોળીરે.
વાલા આવા ને આવા શ્યામ, રહો દ્રગ આગેરે;
નિજ સેવક પ્રેમાનંદ, એ વર માગેરે.

પદ ૧૩ મું.

મારી પ્રીતિ પ્રાણ આધાર, તમ સંગ લાગીરે;
મેં તો અસલ જગતથી નાથ, આશા ત્યાગીરે.
અંક તમે તમારા જન, તે મને પ્યારેરે;
મારા જીવલગથી નાથ, ન રહો ન્યારેરે.

શૃંગારનાં પદ.

-હાલા તમથી વિમુખ નર નાર, પશુવત હિસરે;
 તમ વિના તે બીજે ક્યાંય, મન નવ હિસરે.
 વાલા કદપતરુ તમે શ્યામ, સુંદર છેલારે;
 ચિંતામણિ ચતુર સુખાણુ, છો અલખેલારે.
 બીજું તમ વિના શ્યામ, સિન્ધુ ખારેરે;
 મારે પ્રેમાનંદના નાથ, લરોંસા તારેરે.

પદ ૧૪ મું.

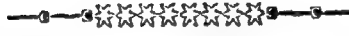
-નહીં મેલુરે સુંદર શ્યામ, કુંજખિહારીરે;
 હું તો દામ વિનાની નાથ, દાસી તમારીરે.
 -તમે ગુણવંત સુખના ધામ, સારંગપાણીરે;
 હું તો હાથે તમારે નાથ-જી વેચાણીરે.
 જેમ રાખો તેમ રહું નાથ, એક પગે ઉભીરે;
 -નહીં વરતું કાઢ દિન નાથ, તમને દૂભીરે.
 -તારા ચરણતણી રજ શ્યામ, થઈને ચાલુરે;
 કહો તો વ્રત રાખું વ્રજરાજ, તમને બહાલુરે.
 જે કહેવું ઘટે તે કાન, મુજને કહેભેરે;
 -હાલા પ્રેમાનંદપર નાથ, રાજી રહેભેરે.

ધીરો ભકત.

કાફીનાં પદ તે ધીરાનાં જ ગણાય છે. એ કવિ જ્ઞાની,
વૈરાગી સાથે બાધડ તથા મરકરો હતો.

આત્મજ્ઞાન વિષે.

પદ ૧ હું. -રાગ કાફી.

આત્માતત્ત્વ શોધારે, જ્ઞાનીજન ગોતો ધરમાં;
બોલે તે નહિ બીજારે, ઓળખી લેજો અંતરમાં;-આત્મા-ટેક.
વિશ્વંભર દરિયો સભર ભરિયો, માંહે રવિશશિ તેજની જ્યોતિ;
શરાપૂરા તારા એ જળમાં ઝંપલાવે, કોઈ મરજીવા લાવે મોતી;
કોઈ પહેરે પનોતિરે, અખંડ ચુંડીલો કરમાં.-આત્મા..
કાગડાં બાગલાં હોલાં કાંઠે, હરિયો તો જડે નહિ ચારે;
માન સરોવર માંહે મુક્તાશ્રળ, કોઈ હંસ ચરે તેને ચારે;
ખીર ને નીર ભેળારે, જીજવાં કરી પીએ પળમાં.-આત્મા..
સદ્ગુરુ સંગતમાં જે જન સમઝે, તેનું નિશ્ચે થાશે કાજ;
દર્પણમાં તન દરશે પોતાનું, એમ માંહેથી મળે મહારાજ;
પોતાને પોતે પરખારે, ભરો સંભરા ભરમાં.-આત્મા..
હે હો હરિ ગુરુ સસોથીર રૂપતે, જંત્ર વાજિંત્ર બળવે;
શબ્દ ઘટા વત્તદિણી મધ્ય ડોલે, હરિનાદે નામ તે ધર આવે;
ધીર મુખ સાગરરે, નિરખો નિજ અંતરમાં.-આત્મા..

પદ ૨ બું.

સંત મળે સાચા રે, અગમની તે ખખર કરે;
ભાવે ભેટું તેને રે, સરવે મારું કાજ સરે;-સંત-ટેક.

આત્મજ્ઞાન વિષે.

'ઉલટી સરિતા પડે ગગનપર, વિના વાદળ વરસાય;
 વિના આલ વિજળી ચમકે, ગેળી ગરજના થાય;
 ધીરે ધીરે વરસે રે, વરસીને અમર ભરે.--સંત.
 તેતરડે સિંચાણો પકડ્યો, શશે સપડાવ્યો સિંહ;
 કાચર ખડ્ગ કહાડીને દોડ્યો, ત્યારે શરે પાડી ચીહ;
 મંઝારી ચૂવે મારીરે, રૈયતશું રાજા ડરે.--સંત.
 વિના વાજિત્રી વાળં વાળે, વિના કંઠ હોય ગાન;
 દો કર વિના તાળી વાળે છે, તોલ વિના જડે માન;
 વિના વાડી પુષ્પ જરે, પદ્મ વિના બ્રમર પ્રેરે.--સંત.
 વિદેહની વારતા મરણવા, માની માની દુરખાય;
 શુરુ ગમવાળા સંત મળે તો, તેને લળીલળી લાળું પાય;
 દાસ ધીરો કહેછે રે, ત્યારે તો મારું મનકું ઠરે.--સંત.

પદ ૩ જું.

તરણા આથે ડુંગરરે, ડુંગર કાઠ દેખે નહીં;
 અળ જુથ માંહેરે, સમરથ ગાળે સહીં;--તરણા-ટેક
 સિંહ અળમાં કરે ગર્જના, કસ્તુરી મૃગ રાજન;
 તલને આથે જેમ તેલ રહું છે, કાષ્ઠમાં હુતાંશન;
 દધિ આથે ઘૂતજ રે, વસ્તુ એમ છુપી રહી.--તરણા.
 કોને કહું ને કોણ સાંભળશે, અગમ ખેલ અપાર;
 અગમકેરી ગમ નહીરે, વાણિ ન પહોંચે વિસ્તાર;
 એક દેશ એવો રે, બુદ્ધિ થાકી રહે તહીં.--તરણા.
 મન પવનની ગતિ ન પહોંચે, છે અવિનાશી અખંડ;
 રહ્યો સચરાચર ભયોં બ્રહ્મપૂરણ, જેણે રચ્યાં બ્રહ્માંડ;
 ઠામ નહિ કો ઠાલેરે, એક અણું માત્ર કહીં.--તરણા.
 સદ્ગુરુજીએ કૃપા કરી ત્યારે, આપ થયારે પ્રકાશ;
 શાં શાં દોડી સાધન સાધે, પોતે પોતાની પાસ;
 દાસ ધીરો કહેછે રે, જ્યાં જોઈ ત્યાં તુંહી તુંહી.--તરણા.

પદ ૪ થું.

મન તુંહી તુંહી બોલેરે, આ સુપના જેવું તન તારું;
 અચાનક ઉડી જશેરે, જેમ દેવતામાં દારુ.--મન-ટેક.

ધીરોલક્ત.

આકળ જળ પળમાં વળિ જશે, જેમ કાગળને પાણી;
 કાયાવાડી તારી એમ કરમાશે, થઈ જશે ધુળધાણી;
 પાછળથી પસ્તાશેરે, મિથ્યા કરી મારું મારું.—મન.
 કાચનો કૂંપો કાયા તારી, વણસતાં ન લાગે વાર;
 જીવ કાયાને સગાઈ કેટલી, મૂકી ચાલે વનમોઝાર;
 ફેગટ પુલ્યાં ફરવુંરે, ઓચિંતુ થાશે અંધારું.—મન.
 જન્યું તે તો સરવે જવાનું, ઉગરવાનો ઉધારો;
 દેવ ગાંધર્વ રાક્ષસ ને માણસ, સઉને મરણનો મારો;
 આશાનો મેહલ ઉંચોરે, નિચું આ કાચું કારભારું.—મન.
 ચંચલ ચિતમાં ચેતીને ચાલો, ઝાલો હરિનું નામ;
 પરમારથ જે હાથે તે સાથે, કરો રહેવાનો વિશ્રામ;
 ધીરો ધરાધરથી રે, નથી કોઈ રહેનારું.—મન.

પદ ૫ મું.

અંતે સંતને તેડાવેરે, હરિનું ભજન કર્યા;
 કરમાં માળા આલીરે, મુરખ જ્યારે સુતો મરવા;—અંતે—ટેક.
 નાનપણે ધરધંધામાં ધાયો, વૃદ્ધપણે હરિગુણ ગાય;
 ધર લાગ્યું ત્યારે કુવો ખોદાવે, એ અગ્નિ કેમ આલવાય;
 જીતી બાજી હાર્યોરે, પથ્થરને નાવે બેઠો તરવા.—અંતે.
 અંતસમે છાપ તિલક ખનાવે, ભૂલી ગયો જ્યારે ભાન;
 એરણની ચોરી સોયનું દાન એમ, કેમ આવે વૈમાન;
 ગુરુ જ્ઞાન નાવ્યું રે, શુદ્ધિ તારી ગઈ ચરવા.—અંતે.
 જીવતી તારીને જેવી પુરુષની આશા, એમ હરિ ભજે ફળ થાય;
 વૃદ્ધ નારીને નહીં પુત્રની આશા, એનો એજે જન્મ વહી જાય;
 હરિને બેઠો ઠગવારે, એંસી વરસે વર વરવા.—અંતે.
 વિશ વર્ષે વિશ્વંભર મળે, ભક્તિ કરે ભૂખ જાય;
 હરિશું ધાયા તે બહુ કમાયા, તેને મળિયા નિરંજન રાય;
 દાસ ધીરો કહેછેરે, મટ્યા ચોરાશી ફરવા.—અંતે.

પદ ૬ મું.

ખખરદાર મનસુબાજી, ખાંડાની ધારે ચડવું છે;
 હિંમત હથિયાર આંધીરે, સલ લડાઈયે લડવું છે;—ખખરદાર—ટેક.

એક ઉમરાવને ખાર પટાવત, એક એક નિચે ત્રીસ ત્રીસ;
 એક ધણિને એક એક ધણિયાણી એમ, વિગતે સાત ને વીશ;
 સો સરદારે ગઢ ઘેર્યો રે, તેને જીતી પાર પડવું છે.—ખખરદાર.
 પાંચ પ્યાદલ તારી પુઠે ફરે છે, ને વળી કામ ને ક્રોધ;
 લોભ મોહ ને માયા મમતા એવા, જીલમી જોરાવર જોધ;
 અતિ ખળીષ્ટ સ્વારી રે, એ સાથે આખડવું છે.—ખખરદાર.
 પ્રેમ-પલાણુ ધરી જ્ઞાન-ઘોડે ચઢી, સદ્ગુરુ શબ્દ લગામ;
 શીલ સંતોષ ને ક્ષમા ખડ્ગ ધરી, લજ્જન ભડાકે રામ;
 ધર્મ ઢાલ ઝાલી રે, નિર્ભે નિશાને ચઢવું છે.—ખખરદાર.
 સુરત તુરત ને ધડા પિંગળા, સુપ્રમણા ગંગાસ્નાન કીજે;
 મન પવનથી ગગનમંડળ ચઢી, ધીરા સુધારસ પીજે;
 રાજ ધણું રીઝે રે, લજ્જનવડે ભડવું છે.—ખખરદાર.

પદ ૭ મું.

મુનિજન મોહ્યારે, મહામસ્તાની માયા;
 બંધને બંધાયારે, રંકને રાણી જાયા;—મુનિ-ટેક.
 મોટા મોટા નર વિંધાણા, ધિર વીર સમરથ શર;
 જોગી જંગમ જતિ શેવડા, ચોળી ક્યાં ચકચૂર;
 સંન્યાસી ને સ્વામીરે, લાલચમાં લપટાયા.—મુનિ.
 ખેપ કરીને ક્ષત્રીરે ખાધા, બ્રાહ્મણ શર ને વૈશ્ય;
 નાથી ભેદી પંડિત પુરાણી, પછાડ્યા પરમહંસ;
 વિવેકના સાગરે, વિષયમાં બહુ વિટાયા.—મુનિ.
 પારાશર સૌભરી પુરંદર, નારદને વશ કીધ;
 ચંદ્રમા ચિતમાં લલચાયા, લક્ષણવંતા લુટી લીધ;
 એકલશૃંગી ઋષિ રે, ઓળમાં અટવાયા.—મુનિ.
 વિશ્વ બધું છે એના વશમાં, મોહ્યા ચૌદે લોક;
 બ્રહ્માશિવસનકાદિક મોહ્યા, એની આગળ ડહાપણ ફેક;
 દાસ ધીરો કહેછેરે, કોણ માનવ કાયા.—મુનિ.

પદ ૮ મું.

થાણુદાર થયારે, થાણુને રાખો ઢેકાણુ;
 મોજદુર્લભ દેહ નગરીરે, માંહિ જોઈ માણુ;—થાણુદાર.—ટેક.

ફડા પાંચ પચીશ ડગારા, રધયતને રંજડે;
 ચંચળ ચોર કરે માંહિ ચોરી, લવને બંહુ લંજડે;
 ધરપત ન ધારેરે, ધરાયો નહિ ભરે ભાણે.—થાણુદાર. ૧
 સત્ય ધરમ રૂપી પટાવાળા, હુકમ કરો તો બાંધી આણે;
 તરકર સધળાને વશ કરીને, નાખોને બંધીખાણે;
 દડ દેઇ તેનેરે, ઘાલો અવળે ધાણે.—થાણુદાર. ૨
 છુપિ રહ્યા છે દોતિયા બે રડા, તેને તું નવ જાણે;
 જે જે કર્મ કરાછો પ્રતિદિન, તે લખી લેશે તે ટાણે;
 દક્ષતર દેશે ધણીનેરે, હિસાબ લેશે દાણુદાર.—થાણુદાર. ૩
 પાંચ પ્રકૃતિના કર શુભ બાંધી, વૃત્તિ રાખો ચિર થાણે;
 ધીંગાધણી છે દાસ ધીરાનો, એને ઓળખી લેજો એંધાણે;
 અવિચળ ગાદી આપેરે, આપ રૂપ પરમાણે.—થાણુદાર. ૪

પદ ૯ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

જગજીવન મને મોહન મળિયારે, જન્મ મર્ણના મારા ફેરા ફળિયારે.—ટેક.
 આપે ગુરુ આપે શિષ્ય, જ્ઞેયા મેં તે જગદિશ;
 અંતરજનમી ધરના ધર, બ્રહ્મો બ્રહ્મ લળિયારે. જગ.
 મલચકૃથી આઘે ચઢિયા, ગનીચકે આવી અડિયા;
 વૈકુંઠની પારે પડિયા, વિજયવેણે પળિયારે. જગ.
 કૈલાસ માંહિ કલ્લોલ, આત્મારામ ઝાકમઝોળ;
 ત્રિવેણી માંહિ જો કોલ, ફેરા મારા ફળિયારે. જગ.
 ખટસેં એકવીશ હંજર, ઉર્ધ્વમુખે સંધાધાર;
 અખંડ ઇટનીપાળ, બળવંતા બળિયારે. જગ.
 સેનશિખરપર, અમરઅજરતર, પરમ પ્રભુ વિશ્વંભર;
 ધીર ધણી ધરણીધર, અઢળક ઢળિયારે. જગ.

પદ ૧૦ મું.—રાગ ધોળ.

આજ સાહેલી અમર વર પામી, સાચો સ્વામી અંતરજનમીરે; અમર.
 પર્વતી પ્રીતેપિયુડો મંદિરીએઆબ્યા, મોટે મોટે મોતીડે વધાવ્યારે; અમર.
 જ્યોતે જ્યોતે જગજીવન જડી આવ્યા, તેમાં રામ દષ્ટે પડિયારે; અમર.
 આજ આનંદ મારા અંગમાં વાધ્યો, હરિ હીરા હાથે લાધ્યારે; અમર.
 સુતી જોવું તો મારી સેજમાં દીઠા, બેઠાં જોવું તો પાસે બેઠારે; અમર.

રાત દિવસ વસે પાસે પિયુડો, પહેયોં. અવિચળ ચૂડોરે; અમર.
સાસુ મારી સુદમણા શાણી, નણદી નિવૃત્તિ નાણીરે; અમર.
દયા દાતા દેવબાઈ દેરાણી, પ્રેમકુંવર જોડાણીરે; અમર.
સસરો અમારો સત્યધર્મસંગી, પરણ્યો આત્મારામ રંગીરે; અમર.
રસ બસ કીધી રસીએ રંગરચી, છેલ છખીલે છકાવીરે; અમર.
દાસ ધીરાના સ્વામી અઢળક ઢળિયા, મનુષ્યના ફેરા મારા ફળિયારે; અમર.

રાસલીલા.

પદ ૧૧ મું-રાગ લલીત.

મહારાજની વાંસલડી વાજેરે, રુડા છંદમાં, ચાલો જોવા જઈએ;
રાસ રચ્યો રઠિયાળે રંગમાં-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
વાંસલડી સાંભળી પ્રેહ જાગી, પ્રેમકટારી કાળજડામાં, વાગી;
રુડા લાડકુડાની મને લેહ લાગી-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
પહિયાં ચરણાં ચોળી ચુંદડીઆ, આલકુમળાં અળકે પાંદડિયા;
સોલ સોલ વર્ષની નારી નાનડિયો-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
ચોપીતાં આલૂષણ અંગે ધર્યાં, વિધવિધકેરાં પટકૂલ પહેર્યાં;
અવાં આહીરપુત્રી લેરાં ચેર્યાં-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
ધણું ઘેલાં થયાં પ્રજનારી, સાસુ સસરાનો લય ભારી;
આલ્યાં ધર ધંધો સહુ વિસારી-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
રુડી રજની શોભે શરદ્તણી, સહુ સંચર્યા વૃંદાવનલણી;
લાં મળિયો દાસ ધીરાનો ધણી-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.

પદ ૧૨ મું-રાગ ગરબી.

હરિ મારે ઘેર આવ્યા હેલીરે, મારા કુળની મરજદા મેલીરે.-હરિ.
મારે આજ આનંદની હેલીરે, ગુણવંતાને જોઈ થઈ વેલીરે;
મારે પૂર્વ જન્મની પ્રાતડી પહેલીરે, રસબસતે રંગની રેલીરે.-હરિ.
કરે છંદ છખીલો છખીલીરે, હરિ ચંપે વીટાણી હું વેલીરે;
એની સ્નેહની વાત નથી રહેલીરે, દાસ ધીરાના સ્વામીસંગે ખેલીરે.-હરિ.

મંજુકેશાનંદ.

અજ્ઞાન નરને શિખામણુ.

પદ ૧ લું-રાગ સોરઠ.

નર અજ્ઞાની, સાંભળને શિખામણુ મૂરખ મારી;
કહું હેત કરી, સત્ય માની અંતરમાં લેજે ધારી-ટેક..
તું માહા દુઃખ પામીશ મૂઢ મરી, નર અજ્ઞાની.
પ્રભુનવલભ્યાનરદેહધરી, આણી ખોટામાં પરતીત ખરી;
સુંત નારી કુટંબી જે કહાવે, તે તારા ભેળાં નહિ આવે;
તોય મૂરખ તારે મન લાવે, નર અજ્ઞાની.
તું ધર દોલત સાચાં જાણી, તેમાં બંધાણો અતિશે પ્રાણી;
માટે નવ ઓળખ્યા સારંગપાણિ, નર અજ્ઞાની.
તારું ધન ભ્રેષ્ઠન સર્વે કાચું, જમ લઈ જશે કરડી કાચું;
કહે મંજુકેશાનંદ સાચું, નર અજ્ઞાની.

પદ ૨ જું.

શું સમજીને, મુખથી વેણાં જોલે ચાવી ચાવી.
વળી જ્ઞાન કરે, ભોળા જનને ખોટી સાખ્ય બતાવી-ટેક..
તું ખોટા ગુરુને સાચા જાણે, તેના દોષ હૈયામાં નવ આણે;
તને પડશે ખચર મરવા ટાણે, શું સમજીને.
બાવળમાં આંખ બુદ્ધિ લાવે, તેને ફેરી કદીયે નવ આવે;
તેની શૂળ વાગી પીડા પાવે, શું સમજીને.
વળી નપુંસકની નારી કહાવે, તેને પુત્રતાણું સુખ નવ આવે;
તેને રાત દિવસ દુઃખમાં જાવે, શું સમજીને.
તેમ ખોટા ગુરુને શરણે જાય, તેનું કલ્યાણકારે નવ થાય;
મંજુકેશાનંદ એ સત્ય ગાય, શું સમજીને.

પદ ૩ જી.

જ્ઞેને જાગીને, અંતરમાં અંધારું મૂરખ તારે;
 સાચા સંત હરિ, જાળખીને તું હૈડામાં નવ ધારે-ટેક.
 તું દેહમાંયે પ્રભુને શોધે, તે કપટી ગુરુ કહે જોધે;
 તેમાં તારું મનકું નવ રોધે, જ્ઞેને જાગીને.
 નાગપાંચમ આવે જ્યારે, કરી સર્પ કિટો પૂજે ત્યારે;
 સાચા નાગને લાકડિયે મારે, જ્ઞેને જાગીને.
 જેમ ધુડ રવિને નવ દેખે, તેમ અજ્ઞાની પ્રભુ નવ પેખે;
 તેનો મનુષ્યા દેહ જાય અલેખે, જ્ઞેને જાગીને.
 તને જમડા લઈ જશે તાણી, મુખથી ન જોલાય વાણી;
 મંજુકેશાનંદ કહે સત્ય વાણી, જ્ઞેને જાગીને.

પદ ૪ થું.

નર તન પામી, હાર્યો છતી બાજી મૂઢ અજ્ઞાની,
 જોટા સંત તણી, શિખામણુ તે અંતરમાં સલ માની-ટેક.
 કામીકોધી ગુરુતુને એમ કહેછે, તારો દેહમાંથી જ પ્રભુ રહે છે;
 તું બહાર તે શું શોધે છે, નર તન પામી.
 એમ કહી પરનારી સંગ કરે, કરી ચેલા તેનું દ્રવ્ય હરે;
 તેનું પાપ હૈયામાં નવ ધરે, નર તન પામી.
 કોઈ કહે છે મન મારો ભાઈ, કોણુ છે ભગની પુત્રી માઈ;
 તેનો સંગ કરે મહાતમ ગાઈ, નર તન પામી.
 એમ દૈત્ય ગુરુ શિક્ષા દેછે, તેને મૂરખ સત્ય માની લેછે;
 મંજુકેશાનંદ સાચું કહે છે, નર તન પામી.

પદ ૫ મું-રાગ કાફી.

સારને અસારે, વિવેક જે કોય ન કરે;
 એવા અજ્ઞાનીરે, લખ ચોર્યાશી પ્રેરે; ટેક.
 બાનું બતાવે ભોળા જનનું, ધર્મ ન પાળે લેશ;
 ધર્મ થકી બ્રહ્મ કરે મનુષ્યને, આપી અસત્ય ઉપદેશ;
 એવાને અસત્યેરે, જનમે ન મરે; સારને.

જે નર ધન ત્રિયાના ત્યાગી, તેને સંગે રાખે રોષ;
 નારીથી ભાગે તો ક્યાંથકી આવ્યા, એવો દેખાડી દોષ;
 ખોતે પરનારીરે, સંગે પ્રેરે હરે; સારને
 કાચા હોય તે નારીથી ભાગે, પાકા ન ભાગે કેથે સાર;
 અતાવે જનને નિશ્ચે કરે મનમાં, કરે કુકર્મ અપાર;
 એવા ખળ અજ્ઞાનીરે, લવજળ નહીં તરે; સારને
 અગ્નિ પાસે ઘેસેને તાપ ન ભાગે, જળમાં શીતળ ન હોય;
 મંજુકેશાનંદ કહે નારી પાસે, વિકાર કદી ન જોય;
 એ તો વાત ખોટીરે, જે જન ઉર ધરે; સારને

પદ ૬ મું.

નામ તો અતાવેરે, રામને નવ જાણે;
 દેહ અભિમાનીરે, ઉર તૃષ્ણા આણે. ટેક.
 દશરથ કેરા પુત્ર રામને, નવ માને મતિમંદ;
 ભેખ ધરોને જગ ભરમાવે, તેને સેવે સૌ જન;
 અહુ દુઃખ સેવેરે, જીવ મરવા ટાણે; નામ
 પ્રગટ રામનું લજન કરીને, તર્યા જીવ અનેક;
 ર ને મ એ અક્ષર જપિને, તર્યા ન દીઠા એક;
 પ્રગટ રામ મૂકી રે, ન તરે રામ બાને; નામ
 વાલ્મિક સવરી વાનર આદિક, લજી પ્રગટ શ્રીરામ;
 વૈકુંઠમાં નિવાસ જઈ પામ્યા, તે વિભીક્ષણુ લે નામ;
 રામને ઉચારીરે, પડી ગયા કે દેહકાણે; નામ
 તેમજ પ્રગટ શ્રી કૃષ્ણુ લજીને, ગોપી ગોવાળ સુજાણ;
 પાંડવ ઉદ્ધવ ઋષિ પત્ની, આદિક ભક્ત પામ્યા જ્ઞાન;
 મંજુકેશાનંદ કહે, ગૌલોક જે સુખ માણે; નામ

પદ ૭ મું.

મુખે અહ્મ ભાખેરે, જીવ સમ વર્તે છે;
 વિપયને ચાખેરે, મોટાની ચોથ લે છે. ટેક.
 અહ્મ રૂપ ખોતાને માની, નારીને કહે તું અહ્મ;
 પાપ ક્યાં છે જમપુરી ક્યાં છે, ક્યાં છે ધર્મ ને કર્મ;
 એવા અમુરે, લવમાં ભટકે છે; મુખે

શુક નારદ નવ-યોગી- પોતે, વર્ત્યા બ્રહ્મ સમાન;
ચરાચરમાં જોડ્યા શુકજી, તોયો ભજ્યા ભગવાન;
અધુની અજ્ઞાનીરે, એવાને પણ લજવે છે. મુખે.

વેદપુરાણને કલ્પિત કહીને, ધર્મ ન પાળે એક;
હરિઅવતારને જોડા કરે, એ અચળ ઉર ટેક;
બીજાને પણ એવોરે, નિત્ય ઉપદેશ દે છે. મુખે.

સત્પુરુષ સત્શીત્ર પ્રમાણે, વરતે વરતાવે આપ;
મંજુકેશાનંદ કહે એવાને શરણે, જાયે તો મીઠે સૌ સંતાપ;
એવા સંત મુકીરે, અસંત પાસે શીદ રહે છે. મુખે.

५६ ८ अं.

કાયાથી જીવ ન્યારારે, તેને આત્મા કહીયે;
એને બ્રહ્મ માનીરે, હરિને શરણે જૈયે. ટેક.
ચિદ્વાકાશમાં તેજ પુર મધ્યે, રહે સદા ભગવાન;
એ જ પ્રભુએ કરી કાપા, પધાર્યા ભોમીપર સુખધામ;
એવા તો શ્રીહરિનારે, ભજનમાં ઝુંકી રહીયે. કાયાથી.
અનંત બ્રહ્માંડમાં વ્યાપક થૈને, ન્યારા રહે પ્રભુ આપ;
એવા નિરંજન શ્રીકૃષ્ણ ભજીએ, તો મીઠે સૌ સંતાપ;
માટે નારાયણનું રે, નામ સહજ તો લૈયે. કાયાથી.
બ્રહ્મરૂપને જાણ્યાવિના, કહે જગત છે બ્રહ્મ;
જીવ ઇશ્વર ને પુરુષોત્તમનો, મૂઢ ન જાણે મર્મ;
માટે ઉપમારે, પામરને શી દધ્યે. કાયાથી.
અનંત બ્રહ્માંડને સમજાવે, પ્રલે નાશ કરે પ્રભુ એક;
મંજુકેશાનંદ કહે માટે, કરવો સંત વિવેક;
પ્રભુ ભજીનેરે, પરમ આનંદ પામે. કાયાથી.

ભોળો ભકત.

જ્ઞાનના ચાખડા.

પદ ૧ લું.

દેસિ સંતતણી લાવીરે, ભેળાં ફરે ખાવો ને ખાવી.—ટેક.
મોટાં કપાળે ટિલાં કરે ને, વળી ટોપી પટકાવી;
કુંથો ને ખલતો માળા ગળામાં, કાને મુદ્રા લટકાવીરે. દેસિ.
સંત સેવામાં સુખ ધણુંને, કરે સેવા મન ભાવી;
તન મન ધન સોંપો એ સંતને, પ્રીતિયો લગાવીરે. દેસિ.
એવું ને એવું જ્ઞાન દિયે, બહુ હેતે બોલાવી;
ભોળો ભગત કહે રાખ્યા ચાહુમાં, ભેળે ભરમાવીરે. દેસિ.

પદ ૨ જું.

ભેખ તો ભાવર થકી લુંડારે, મેલા અંતરમાં હુંડા.—ટેક
ટકો પૈસો ટેલગામગામ નાંખે, વળી ખેતર ખેતર કુંડાં;
જેની વાંસે ધાય તેનો કેડો ન મેલે, જેમ કટકનાં લુંડારે. ભેખ,
ત્રાંખિયા સારુ ત્રાણું કરે ને વળી, કામ ક્રોધના હુંડા;
ધન ધુતવા દેશ દેશમાં ફરે, જેમ મલકમાં મુંડારે. ભેખ,
ગામ બધાની ચાકરી કરેને, ઘેર રાખે અગન કુંડા;
ભોળો ભગત કહે કર્મની કોટી, પાપતણાં જુંડારે. ભેખ.

પદ ૩ જું.

જોઈ લો જગતમાં ખાવારે, ધર્યાં ભેખ ધુતિને ખાવા.—ટેક.
જ્યાં પ્રેમદા ધણી પાણીભરે, ત્યાં જય નિત નિત નાવા;
રાંડી છાંડી નારનો નર ધર ન હોય ત્યારે, ખાવો જીવેસે ગાવારે. જોઈ લો
લોકનાં છોકરાંને તેડી રમાડે, વળી પરાણે પ્રીત થાવા;
ગૃહસ્થની સ્ત્રી રીસાવી જય ત્યારે, ખાવો જીવે મનાવારે. જોઈ લો
રૂપ કરે ને ખાવો ધ્યાન ધરે, ભોળા લોકને ભરમાવા;
ભોળો ભગત કહે ભાવેસું સેવે એને, જમપુરીએ જવારે. જોઈ લો

પદ ૪ મું.

‘ભરમાવી દુનિયાં ભોળીરે, આવો ચાલ્યો ભલુતી ચોળી.—ટેક.
 દોરા ધાગા ને વળી ચીટ્ટી કરીને, આપે ગણકારુ ગોળી;
 જીવને હણતાં દયા ન આણે, જેમ ભીલ કાશર કોળીરે. ભરમાવી.
 નિત નિત દર્શન નીમ ધરાવે, ઘેર આવે ત્રિયા ટોળી;
 માધ માધ કરીને આવો ખોલાવે, હૈયે કામનાની હોળીરે. ભરમાવી.
 સઘળા શિષ્યને ભેળાં કરી ખાય, ખીર ખાંડ ને પોળી;
 ભોળે ભગત કહે ભવસાગરમાં, આવે માર્યો ખોળીરે. ભરમાવી.

પદ ૫ મું.

‘મૂરખો રળી રળી કમાણો રે, માથે મેલસે મોટો પાણો.—ટેક.
 ધાધ ધુતીને ધન ભેળું કીધું, કોટિધ્વજ કહેવાણો;
 પુણ્યને નામે પા જૈ ન વાવ્યો, અધવચ્ચી લૂટાણોરે. મૂરખો.
 ભર્યા કોઠાર તારા ધર્યા રહેશે, નહિ આવે સાથે એક દાણો;
 મસાણીની રાખમાં રોળછગયા કંકડ, કોણુ રંક ને કોણુ રાણોરે. મૂરખો.
 મંદિર માળિયાં મેલી કરીને, નીચે જઈ ઠેરાણો;
 ભોળે ભગત કહે મુવા પુઠે જીવ, ઘણો ઘણો પસ્તાણોરે. મૂરખો.

પદ ૬ મું.

‘મૂરખો માની રહ્યો મારું રે, તેમાં કાંઈયે નથી તારું.—ટેક.
 સાત સાયર જેની ચોકી કરતા, કરતું નીર ખારું;
 ચૌદ ચોકડીનું રાજ્ય ચાલ્યું ગયું, રાવણાદિક વાળું રે. મૂરખો.
 દુઃખને તો કોઈ દેખે નહીં, ને સુખ લાગે સારું;
 વેળા વેળાની છાંયડી તારી, વળિ જશે વારું રે. મૂરખો.
 હરિ ભજનમાં હેત જ રાખો, સ્મરણ કરો સારું;
 ભોળે ભગત કહે રાખો હૃદયમાં, પ્રભુનું ભજન પ્યારું રે. મૂરખો.

પદ ૭ મું.

‘ભકિત શિશતણું સાદુંરે, આગળ વસમી છે વાટું.—ટેક.
 એક દિવસ તો આવી બની, રાજ મૂરખજને માથે;
 કાશિએ જઈને કરવત મુકાવ્યું, હરિજનને હાથે રે. ભકિત

ભોળેભક્ત,

સત્યને કાળે ત્રણે વેચાયાં, રોહિદાસ ને રાણી;
 ઋષિને વાસ્તે રાજા વેચાણો, ભરવાને પાણી રે. ભક્તિ.
 પેરે પટોળાં પ્રેમનાં રે તમે, શરવિર થઈ ચાલો;
 ભોળે ભગત કહે ગુરુ પરતાપે, આંમરાપર માલોરે. ભક્તિ.

પદ ૮ મું.

દૂનિયાં દીવાની કહેવાશેરે, ભુંડી લિતોમાં ભટકાશે.-ટેક.
 પાપ જ્યારે એનું પ્રગટ થશે ત્યારે, ભૂવા જતિ ઘેર જાશે;
 ધુણી ધુણી એની ડોક જ દુઃખસે, ન લેનારો લેઈ જાશેરે. દૂનિયાં.
 સ્વર્ગમાં નથી સ્વપ્નું ને, નથી ખાંડણિયો ને ઘંટી;
 દુધ ચોખ્ખાના જમનારા તમે, કેમ કરી જમશો બંટીરે. દૂનિયાં.
 ઢોંગ કરીને ધુતવાને આવે ત્યારે, હાથ બતાવા સૌ જાશે;
 ક્યારે આના કર્મનું પાનુંરે ફરશે, અને ક્યારે પુત્ર જ થાશેરે. દૂનિયાં.
 કીમિયાગર દોષ આવી મળે ત્યારે, ધનને વાસ્તે ધાશે;
 ભોળેભગત કહે ભ્રમણામાં ભ્રમતાં, ગાંઠની મૂડિ ગંભાશેરે. દૂનિયાં.

રામ કૃષ્ણ ભક્ત

કૃષ્ણલીલાનાં પદ.

પદ ૧ લું.-રાગ ખિલાવલ.

પહેરોને પિતામ્બર લાલ, પલવટડી તમે વાલોજી;
જીવતિ જનને મોહારે લાલ, લડસડતી ગતે ચાલોજી.
અમલ કલમ દલ લોચન લાલ, ભવમોચન ભવ ભાવોજી;
કંઠડે કોકીલ લાજેરે લાલ, ઝીણે સાદે બોલાવોજી.
દીઠડે દુઃખડાં નાસેરે લાલ, મીઠડારે લીજે મુખનાંજી;
રામકૃષ્ણ (કૃપા) રસ પીતારે લાલ, લેખાં શાંરહે સુખનાંજી.

પદ ૨ જું.

સુંદર કાંધ ન દેખુંરે લાલ, તમ સરખું શામળિયાજી;
અમસુ સુકૃત સાધ્યુંરે લાલ, મહી વેચતાં મળિયાજી.
સુર નરને નહિ સુણુંરે લાલ, જોગીને નહિ જોતાજી;
ઘેર અમારે આવોરે લાલ, લાજે નહિ ગઠિ દોતાજી.
વૃંદાવનમાં વસતારે લાલ, સગપણ થયું છે સાચુંજી;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસિયારે લાલ, નામે તમારે નાચુંજી.

પદ ૩ જું.

નામ તમારું સુણતારે લાલ, તાન જ આવે તનમાંજી;
રૂપ તમારું રૂડુંરે લાલ, વારું વસિયું મનમાંજી.
લોક કહે છે ઘેલીરે લાલ, વનમાં દોડું અકેલીજી;
મોહન મુખડું જોતારે લાલ, આનંદની થાય હેલીજી.
કણકણતી ને કાલીરે લાલ, વહાલાને છું વહાલીજી;
રામકૃષ્ણ રસ લીનીરે લાલ, બલિયે બાથે છાલી.

પદ ૪ થું.

ટેવ પડી છે તમનેરે લાલ, ભામનીઓ બહુ ભાવેજી;
બાહે ગ્રહી બેલાવોરે લાલ, અમને અચરજ આવેજી

રામકૃષ્ણ ભક્ત.

રસિયા ને રંગીલારે લાલ, વહાલ ભર્યાં નેણ વારુજ;
 મુખ દેખી મલકાઉરે લાલ, લાજ કરો શા સારુજ.
 રંગભર રમથું તમથું રે લાલ, નેહ ધરીને નમથુંજ;
 રામકૃષ્ણ રસમાતારે લાલ, આળ કરો તે ખમથુંજ.

પદ ૫ મું.— રાગ રામઝી.

નિરખતાં નાથને મારી, આંખ થઈ છે ટાઢીરે;
 નિત નિત નવલા મુખ મુજને, દામોદર દેછે દાડીરે. નિરખતાં.
 છેલ્લ છખીલા કહાનજીનું મુખ, જોતાં તૃપ્ત ન થઈએરે;
 ભાવે પૂરણ ભાળી એના; ભામલડાં તો લધયેરે. નિરખતાં.
 જસોદાનો સુત જીવણજી, સહુ સહીયરને મુખદાધરે;
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ પામિયાં, કાંઈ પૂરણ પુન્યે બાધરે. નિરખતાં.

પદ ૬ મું.

સ્નેહે બાંધી સુંદરી, સુંદર વર જોવા જાયરે;
 મોહનજીને મરકલડે, કંઈ ઉલટ અંગ ન માયરે. સ્નેહે.
 કોની અચલે સુંદરી ને, કોની લલકે પુલ્કીરે;
 મુખકું જોતાં માવનું હુંતો, મચકો ગઈ છું ભૂલીરે. સ્નેહે.
 એક વધાવે પુલડે, એક ફરી ફરી આશિષ બોલેરે;
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ પેખતાં, કાંઈ દેવાંગના શી ડોલેરે. સ્નેહે.

પદ ૭ મું.

મહારા કહાનજી તમને કામલડી, તે કેવી સારી દીપેરે;
 મોર પીછને મુંજળ ગેડીએ, માનુનીનાં મન હિસેરે. મહારા.
 પર્મ પનોતા પાતળીઆ તમો, જે પહેરો તે ગોઠેરે;
 આલતાણી ચતુરાઈ જોતાં, લક્ષ્મી ચરણે લોટેરે. મહારા.
 આણીયાળીશી આંખડલી તે, જોગ ભોગનું જામણરે;
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસ ભચ્યા, કાંઈ કીકીમાંહે કામણરે. મહારા.

પદ ૮ મું.

વહાલા વિદુલજી રે હો, દુર્લભ દીઠલાજીરે હો.—ટેક.
 તમ માટે ટીલડી કરેરે, પહેરું પ્રેમલી હો;
 નેન સમારું નિરમળાં, નીત નવલ રંગ ચોલી હો. વહાલા.
 અળખાને ઉજમ ધણેરે, તમથું રમવા હો;
 કાલ મુણતાં વાંસલડી ઘેરે, ન રહી જમવા હો. વહાલા.

એવાં લાડ લડાવીએ, કાંઈ અમને વહાલા હો;
રામકૃષ્ણ રસ ઘેલડા, હું ચણું રહી બાલા હો. વહાલા.

પદ ૯ મું.

મુજને તુજવીણ ન ગમે હો, વેરી વિરહ દમેછે હો.—ટેક.
તુજ માટે મચકો કરીને, આવું તીરે હો;
અણુદીઠે મન અણુમાણું, તો સુખ ન શરીરે હો. મુજને.
મનકું હચું માહેરું તે, કહીએ કેવું હો;
નરનારી છે અતિ ઘણાં, કો ન મળે એહવું હો. મુજને.
પહેરું આહું પાતળી તે, કાંઈ એક સારું હો;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ નથી અળગા, તન મન સોંપ્યાં વારુ હો. મુજને.

પદ ૧૦ મું.

નંદના છેવ્યા છેજી હો, લક્ષણે લેઆ છેજી હો.—ટેક.
ઘણા દિવસ તમે અમશું, કાંઈ કાંઈ ટળતા ચાલો હો;
હવડાં સહુ સહીઅર મળીને, હલકે હાલો હો. નંદના.
મહિ વેચતાં માવજી તમે, પકડી પાડી હો;
આથ લઈ ખેંચી મુજને, ઢોળી પાડી હો. નંદના.
એ રસ લીલા લાડકી, કહો કલાં રમાશે હો;
રામકૃષ્ણ જન રસ ભર્યો, જુગ જુગ જશ ગાશે હો. નંદના.

પદ ૧૧ મું.

પ્રેમ પુષ્ટ કર્યાં છો હો, વલ્લભ મન વર્યા છો હો.—ટેક.
ગોકુળમાં રાખી રહ્યા, અમે અતિ અન્યાય હો;
પાડ માને અમતણો, તમે કુંવર કનાઈ હો. પ્રેમ.
પ્રેમે ગોરસ મારા ઘર તણાં, ખોળીને પિધાં હો;
જે દિન ગોરસ નવ લુટ્યાં, ત્યારે હૈડાં દાઝ્યાં હો. પ્રેમ.
ઝઘડો કરતાં ઝટકે, બિરમાળા તુટી હો;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રાખીએ, છીએ બાંધી મુડી હો. પ્રેમ.

પદ ૧૨ મું.

ગોપી ઘેલી દીસે હો, મુજપર દંત પીસે હો.—ટેક.
તે નર હું હો નહિ, તુંજ હાથે આવું હો;
ખ્યાત ઘણી છે તુજને, તે સૌ સમાવું હો. ગોપી.
તુંએ છે ધુતારડી, હું એ પણ નથી આછો હો;
ઘણું દોલલે જાણજે, મુજને જડવો છોછો હો. ગોપી.

તે દિન દાણ માગતા, આવી અમશું બાથે હોઃ
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રહું થયું, હું તો નાગર સાથે હો. ગોપી.

પદ ૧૩ મું.—રાગ સારંગ દેશી.

આવ હરિ વહાલા આવરે, આવ હરિ વહાલા;
મનની ગમતી વાત કીજીએ, છખીલારે છોગાલા. આવ.
તુજ મળતાં મન મહારું, હીસે આનંદ પામેરે;
રજની આખી રંગભેર રમીએ, તો રસ બહુ જામેરે. આવ.
એ સુખ કાંઈ કહ્યું ન જાએ, કહાનડ કાલારે;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ અનુભવ કીજે, અતિ છો વહાલારે. આવ.

પદ ૧૪ મું.—રાગ ગરબી.

નંદનજનો હુંવર કોડામણે, સાહેલીરે; ગોવર્ધન મન ભાવનો, સાહેલીરે.
ગોદાળયું રળીઆમણું, સાહેલીરે; જમુના તટ સોહામણું, સાહેલીરે.
વજ મુંદરીના સગમાં સાહેલીરે; રાસ રમે વહાલો રંગમાં, સાહેલીરે.
પ્રેમ તે સીધું સુખ પુજમાં; સાહેલીરે; વૃંદા તે વનના હુંજમાં, સાહેલીરે.
રાસ રમે સાહેલડી, સાહેલીરે; થઈ વહાલાનેકંઠે બેલડી, સાહેલીરે.
મુંદરીને રંગની રેલડી, સાહેલીરે; મુરલીને નાદે થઈ વેલડી, સાહેલીરે.
રમતાં રમતાં રાતલડી, સાહેલીરે; કહી નવ જાએ વાતલડી, સાહેલીરે.
પહોળ્યાં તેબેઉ સુખસેજમાં, સાહેલીરે; શ્યામ શામાળ બહુ હેજમાં, સાહેલીરે.
નીરખી સખી વૃંદમાં, સાહેલીરે; રામકૃષ્ણ પ્રભુ નાચે આનંદમાં, સાહેલીરે..

પદ ૧૫ મું.

પહોળે તે મોહન મીઠો, સાહેલીરે; અહિયાં ઉભો મેં દીઠો, સાહેલીરે.
તે છખી મન ગોડી ગઈ, સાહેલીરે; શીર બેઠું ને ઉભી રહી, સાહેલીરે.
ગોઠ કરે કોસું ઘણી, સાહેલીરે; દષ્ટિ તે ફેરવે મુજ ભણી, સાહેલીરે.
હુંવર હશે એ કેહનો, સાહેલીરે; મારે છે માર એ મોહનો, સાહેલીરે.
સાચા તે આપનો બેટડો, સાહેલીરે; મોલીડું તે ભારે મરોડતો, સાહેલીરે.
ઉભા રહ્યાની શી ઠોણ છે, સાહેલીરે; એવું તે સુંદર કોણ છે, સાહેલીરે.
કોણ તે દેશનો કહાનો, સાહેલીરે; ન હોય તે આપણાં લાંબા, સાહેલીરે.
ઝાઝી વાર ત્યાં ઉભી રહી, સાહેલીરે; મન પાખી મંદિરિયે ગઈ, સાહેલીરે.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ મન હર્યું, સાહેલીરે; તે દિનથી કાંઈ કામણુ કર્યું, સાહેલીરે.

પદ ૧૬ મું.

ધુતારા ધરણીધર તારી વાંસળીરે લોક;
વાંસળીયે કંઈ વેલું કીધું ગામ જો—ધુતારા.—૮૬

કૃષ્ણલીલાનાં પદ.

સખી નહાતાં ઘોતાં દહોતાં વલોવતાં નીસચારે લોલ,
 'દળતાં પડતાં રઠતાં મૂક્યાં યાળ જ્ઞે; ધુતારા;
 સખી સાસુ સસરો જો જોડાણી નવ લલ્લારે લોલ,
 કંથજીને ચહુડતી મુકી રીસ જ્ઞે; ધુતારા;
 સખી મધરાતે મોહનજી જોડા કદમ ચડીરે લોલ,
 ગોપીજનનાં હરીયાં છે કંઈ ચીર જ્ઞે; ધુતારા.
 સખી અવળાં વચ્ચ ને અવળાં આબ્રણ પહેરીયારે લોલ,
 કાન તાણાં લઈ ક્રેડે ઘાલ્યાં કોટે જ્ઞે; ધુતારા.
 સખી રામકૃષ્ણ પ્રભુ ભલે પધાર્યાં શેરીચરે લોલ,
 ગોપીજનની પૂરી છે કંઈ આશ જ્ઞે; ધુતારા.

પદ ૧૭ મું.

હસવા સરખી હરિમું મારે ગોઠીરે લોલ;
 હસવા સરખું ટિજમંડલ શુભ ધામ જ્ઞે. હસવા.-ટેક.
 સખી નાહતાં ને ગાતારે ગુણ ગોવિંદનારે લોલ;
 વસવા સરખું વંદાવન શુભ ગામજ્ઞે. હસવા.
 તીરથ મારે કીરત કૃષ્ણરામનું રે લોલ;
 પીવું મારે પ્રેમતાણું રસપાનજ્ઞે. હસવા.
 નાત હમારી નીરમળ નંદકુંવર શું રે લોલ;
 ભાત હમારી ભુધરજી શું લળતી જ્ઞે. હસવા.
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ ભલે પધાર્યાં શેરીચરે લોલ;
 ગોપી સઘળી ગુણ તમારા ગાયજ્ઞે. હસવા.

પદ ૧૮ મું.

નહીં જાઉં તે જમના પાણીરે મા, હુંને ખીજવે તે સૈયર સમાણીરે મા.
 મુને કુંવારી કુંવારી સહુ કહેછેરે મા, મારી સૈયરો તે મેણાં દેછેરે મા.
 જળ જમનાજીને ઘાટેરે મા, હુંને કાહનજી કાદવડે છાંટેરે મા.
 જહાલો કરે નેણાના ચાળારે મા, મેં તો કહાનવર સાંભળ્યા કુંવારે મા.
 હુંને કહાનવરને પરણાવેરે મા, મારી વ્રજમાં તે વાત વખણાવેરે મા.
 મળે સરખાતે સરખી જ્ઞેડરે મા, તુંને પોંખતાં તે પહોંચશે કોડરે મા.
 હેવા રામકૃષ્ણ વર રુડરે મા, હુંને અખંડ પહેરાવો ચુડરે મા.
 હેવા રામકૃષ્ણ વર રંગીરે મા, મારા જન્મ જનમના સગીરે મા.

રાજે.

કૃષ્ણ પ્રત્યે ગોપીના પ્રેમ વિષે.

પદ ૧ લું.

હરિ મેં હાવે કયમ રહેવાયે, હુંપણુ આતે કયમ સહેવાયે;
એ તો અંધ થઈને તાણે, પ્રેમની વાતો પશુ શું જાણે.
આવી અમથાં ખુંદી મારે, સાચો શબ્દ કોઈ ન ધારે;
મોહન વાત તું સાંભળ મારી, હું તો બેઠી સહુથી હારી.
દુશીજન દે છે મુને મેહણાં, મારાં તમશું લાગાં નેણાં;
વહાલા વેરી વાંકુ બોલે, તે તો પડશે તેને જોલે.
હાવે જે બોલે તે સહીએ, મનની વાતો કોને કહીએ;
સઉકો બોલે છે આકું આકું, વાંક હું કોનો કહાકું.
એ તો શિખામણુ છે જાણો, મનમાં દુહણુ કોઈ ન આણો;
રસીઆ છો રાજેના વાલા, ભગતતારણુ છો નંદલાલા.

પદ ૨ જું.

તેં તો ઘેલું કીધું ગામ, કોને હાથ ન લાગે કામ;
જેને મળીઆ તું મોરાર, તેને મૂકાવ્યાં ધર બાર.
હાવો કોનો કાહું વાંક, ત્રીકમ તજથી આડો આંક;
રસીઆ રંગ રમાજ્યા એમ, વળતાં તે વિસાર્યાં કેમ.
જે કો જળ ભરવાને જાણે, તે તો વાટે ખોટી થાણે;
કોનું ચોરી લીધું ચંત, એવો કામણુગારો કંથ.
વિઠ્ઠલ વહાલાં તારાં વેણુ, મહારાં તમશું લાગ્યાં નેણુ;
મારે તમશું લાગ્યો નેહ, તમને સોંપી સુંદર દેહ.
ધરના છો ધૂતારા કાહાન, મનમાં મુકાવો છો માન;
રસીઆ છો રાજેના નાથ, સર્વે સોંપ્યું તમારે હાથ.

કુળ પ્રત્યે ગોપીના પ્રેમ વિષે.

પદ ૩ જું.

વહાલા વાટે તે વાત ન થાય, તમે જાણોછો જાદવરાય;
કુકું કાંઈ લએ સંસાર, અમો અખલાનો અવતાર.
ઉભાં રહીએ ઘાલે દિસ, વળતા વેરી કાઢે વેશ;
ત્રીકમ તમારું કંઈ ન જાય, વળતી અમને દુલખ થાય.
વહાલા અહ્યાં ન ઉતરે આળ, જુગમાં રહેવું મહા જંગલ;
મોહન મળવું તે એકાંત, એવી મનની વિચારો ભ્રાંત.
માહારે સાસુડીનું સાલ, જેતાં જેઠાણી દે ગાળ;
જમ કાંઈ મીન રહે જલમાંહે, પાણી પીવું તે કહો કાંહે.
વહાલા વાત સાંભળો એક, વિકલ વારું કાંઈ વિવેક;
દુરીજન દેખે ઠામો ઠામ, શાને મેલાવો છો મામ.
મારે અંતર ઉપને દુઃખ, તમો માનો શાનું સુખ;
રસીઆ છો રાજેના નાથ, તાહારા નેનમાં છે કાંઈ ધાત.

પદ ૪ થું.

મારા મન ગમતા મહારાજ, મારે ઘેર આવોને;
હું તો તંલસું તમારે કાજ, હસીને બોલાવોને.—ટેક.
વિલંબ ન કરીએ વિકલારે, આવોને અમ ઘેર આજ;
પેર પેરનાં પકવાન ખનાવું, ત્રિકમ તમારે કાજ. મારા.
મનમાં હતું તે માવજીરે, મુખડે કેમ કહેવાય;
આવી શકો તો આવજો, મારું જેતાં જોખન જાય. મારા.
આ જોને આંગણિયે ઉભો, રંગીલો રણુછોડ;
રાજેના સ્વામી પ્રભુ અંતરજામી, પૂરો મારાં મનનાં કોડ. મારા.

પદ ૫ મું.

કુળ બોલે તમારી સાથ, જાદવજી જાણ્યારે;
આતો નાહે મોટાની રીત, પરઘેર માંણ્યારે.—ટેક.
વાટ જેતાં રજની વીતી, આવ્યા ઉગમતે સૂર;
કામણગારા કાનજીરે, વાલે અમને વિસાર્યા દૂર. જીવણ.
પરનારીની પ્રીતડી તમે, કરી આવો ઠામો ઠામ;
અહીંઆ આવીને શું કરો, જેનો ઘેર ઘેર હોય વિશ્રામ. જીવણ.
કોને તે મંદિર તમે કાનજી, કરી આવ્યા લીલા લેર;
રાજેના સ્વામી પ્રભુ અંતરજામી, કોણુ જાણે તમારી પેર. જીવણ.

પદ ૬ કું.

જેના પીયુડો તે પરધેર જાય, સખી હવે શું કરીએ; સખી.
 એકલડાં નવ રહેવાય, ઝુરી ઝુરી મરીએ; સખી.
 રૂપ જોવતાં રસીઓ વાલો, પરાણે કરે છે પ્રીત; સખી.
 વણ તેડ્યો પરમદિર જાય, એહેવી છે એની રીત. સખી.
 સમજોવ્યો સમજે નહિરે, કહો હવે કરીએ કેમ; સખી.
 શેરડીએ સામે મળે, ત્યારે ઢાળે નીચાં નેણું. સખી.
 છળભેદ જાનો રમેરે વાલો, વાંતોમાં મને વાય; સખી.
 રાજેના સ્વામી પ્રભુ અંતરજનમી, એતો અરથ પડ્યો આજખાય. સખી.

પદ ૭ મું.—રાગ ગરખી.

કાગળ મોકલુંરે, વહાલા વાંચો હેત કરી;
 એકવાર આવજોરે, નીરખું મુખડાં મૂછ ભરી.
 વીનતા બ્રહે તણીરે, લખતાં લોચન ચાલે નીર;
 અખલા અવતર્યારે, વાલા કહો કેમ ધરીએ ધીર.
 બાળે વેશમરિ, લાગી પરણ્યા પહેલી પ્રીત;
 વર વિકૃત વર્યારે, અવર વરવાની શી રીત.
 ત્રિકમ તમ વિનારે, સુકાં સહુ વાડીનાં વંન;
 લીલાં કેમ રહેરે, વહાલા પલ્લવ છો આ વંન.
 સહુ અજખામણુંરે, મુજને કુટુંબતણો પરિવાર;
 વહાલાં વીખે ભર્યારે, વેરી બાલે સહુ સંસાર.
 અન્ન પાણી તજ્યારે, હવે પડશે પાપી પ્રાણ;
 સુનું તમ વિનારે, વહાલા લાગે છે અલ્લાંડ.
 જાંઠાં હરિ રંગે રમ્યારે, તે મને જગી ખાવા ધાય;
 તે મુખ સાંભરેરે, તમ તમ હૃદયે હોળી થાય.
 રહેવાતું નથીરે વહાલા, કહું છું મૂકી લાજ;
 મળજો દયા કરીરે, રસિયા રાજેના મહારાજ.

પદ ૮ મું.

હોગો શરદ પુનમનો ચંદ, મહારે હિપનોરે આનંદ;
 ગોરી ગરબે રમવા આવે, રમશે ગોપી ગોવાળ માંહે.

કૃષ્ણ પ્રત્યે ગોપીના પ્રેમ વિષે.

રમવા ભુધર સાથે ભાવ, આપણે આવ્યો છે આ દાવ;
મળીએ સરવે સરખી નાર, સજીએ શોભિતા શણગાર.
ઠમઠમ વીછીવાનો ઠમકાર, ઝમ ઝમ ઝાંઝરનો ઝમકાર;
આઢો આપે એવાં ચીર, આપણે જાતું જમનાં તીર.
ચોળી ચંપક વરણી પેહેર, આપણે કરવી લીલાલે.
ન્યમ કાંઈ વશીયેર માંડે ફેણ, એવી ગુંથાવોતી વેણ.
લેહેકે હૈડા ઉપર હાર, નૈણ નીરખોને મોરાર;
રસિઆ છે રાજેના નાથ, અમને રંગે રમાડો રાત.

પદ ૯ મું.

આજની ઘડીરે રળિયામણી.

હારે મહારા બહાલાજી આવ્યાની વધામણી જીરે; આજની.—ટેક.

હારે સોહાસેણ પૂરેની સાથીયા,

હારે ઘેર મલપતા આવે તે હારિ હાથીયા જીરે; આજની.

હારે સખી આલેરા વાંસ અણાવીએ,

હારે મારા બહાલાજીને મંડપ રચાવીએ જીરે; આજની.

હારે સોહાસેણ ચાર તેડાવીએ,

હારે મહારા બહાલાજીને મોતીડે વધાવીએ જીરે; આજની.

હારે સોહાસેણ મળશે જે ઘડી,

હારે મહારા પ્રભુજી પધારે તે ઘડી જીરે; આજની.

હારે મલ્યા દાસ રાજેના સ્વામી કાંકડા,

હારે હુંતો મોહી રહી મુછના આંકડા જીરે; આજની.

પદ ૧૦ મું.

આવોની લાલ વરણાગીયા.

હારે ઘેર આવોની શ્યામ સવાદીયા જીરે; આવોની.—ટેક.

હારે કહાનાં આવો તો શીખવું ચાતુરી,

હારે આપણુ રમીએ તે રંગભર રાતડી જીરે; આવોની.

હારે આલો જમ્યે જમનાજીના ઘાટમાં,

હારે પેલા દુરિજન લોક દેખે વાટમાં જીરે; આવોની.

હારે રડા દાસ રાજેના સ્વામી વાંકડા,

હારે હું તો મોહી રહી મુછના આંકડા જીરે; આવોની.

રાજે.

પદ ૧૧ મું.

આજને આવ્યારે હરિ દાવમાં.
હરિ ભોળા ભાવમાં, ભોળા ભાવમાં, તે ભુધરને ભેટીએ જીરે; આજને.-ટેક.
દાવ પડે ત્યારે લાજ ઘટેરે,
હારે ત્યારે સુપડે સરવ સાંભેટીએ જીરે; આજને.
કુલડાંની સેહેજ વહાલા મેંરે સમારી,
હરિ ત્યારે સાથરે તે શીદને આજોટીએ જીરે; આજને.
મહારારે મનમાં એવું આવે છે,
હરિ એવા વહાલમાં તે લાલને લપેટીએ જીરે; આજને.
દાસ રાજેના સ્વામી તમેરે મળ્યા છો,
હારે ત્યારે દોહીલા તે દિન શીદ ગાળીએ જીરે; આજને.

દાધિકાજી રૂખનામાં પરણ્યાં તે વિષે.

પદ ૧૨ મું.-રાગ પરજ.

ઉગતે બહારે રાધાની માડી જાગી, એના ચિત્તમાં ચટકી લાગીરે,
આ શું રે કીધું.-ટેક.
કુંવરી મારે દુખના દરિયા આવે રેલ્યા, તે કુળના મારગ મેલ્યારે; આ શું રે.
કુંવરી મારા કયા વેરીએ વેર સાંખ્યાં, તે મીઠલ કોનાં બાંધ્યારે; આ શું રે.
કુંવરી તારો કેઇ નગરીમાં દાંત વહેર્યો, તે ચૂડો કેનો પહેર્યોરે; આ શું રે.
કુંવરી તેં તો જીવડો લીધો મારો આલી, વરમાળા કેની ઘાલીરે; આ શું રે.
કુંવરી તેં તો ઉપરણી કેની જોઢી, તારે કીયા વરની જોડીરે; આ શું રે.
કુંવરી તારો માંડવડો ક્યાં રોપ્યો, તારા વરને કોણે પોંખ્યોરે; આ શું રે.
કુંવરી ત્યાં તો કયા ગુરુદેવ આવ્યા, ત્યાં કોણે વેદ લખાવ્યારે; આ શું રે.
કુંવરી તમને કેણે રંગ રમાડ્યાં, ત્યાં કંસાર કેણે જમાડ્યારે; આ શું રે.
કુંવરી તેં તો કુળમાં લગાડી ખામી, તને મળ્યો રાજેના સ્વામીરે; આ શું રે.

પદ ૧૩ મું.

એટલે ત્યાં તો જોલ્યાં છે રાધા વાત, તું સાંભળ મારી માતરે;
મેં બહુ સારું કીધું.-ટેક.
માતારે મારીદુખના દરિયા નથી રેલ્યા, નથી કુળના મારગ મેલ્યારે; મેં બહુ.
માતા મારી શિશ તમારાં નથી વહેર્યો, પાનેતર પ્રભુનાં પેર્યોરે. મેં બહુ.

રાધિકાજી સ્વપ્નામાં પરણ્યાં તે વિષે

માતાને નથી વેરીએ વેર સાંધ્યાં, મીઠળ મોહનનાં બાંધ્યાં; મેં બહુ.
 માતા મારી મથુરાં નગરીમાં દાંત વહેર્યો, મેં ચૂડો અવિચળ પેચેરે; મેં બહુ.
 માતા તારો જીવડો લીધો નથી જાલી, વરમાળ વિકૃલની ધાલીરે; મેં બહુ.
 માતા મેં તો હરખે ઉપરણી ઝાઢી, મારે અખંડ વરની જોડીરે; મેં બહુ.
 માતા મારે માંડવડો મનમાં રોપ્યો, ઉમાયે વરને પોંખ્યોરે; મેં બહુ.
 માતા ત્યાં તો તેત્રીસ કોડ દેવ આવ્યા, બ્રહ્માએ વેદ ભણાવ્યારે; મેં બહુ.
 માતા મારી કૃષ્ણ-ચરણામૃત મેં પીધાં, ત્યાં શિવે કન્યાદાન દીધારે; મેં બહુ.
 માતા મારી બ્રહ્માયે રંગ રમાજ્યાં, કંસાર ઉમાયે જમાડ્યારે; મેં બહુ.
 માતા મેં તો શિવને ચઢાવ્યા પુલગજરા, વાસુદેવ સરખા સસરારે; મેં બહુ.
 માતા મેં તો શિવને ચડાવ્યા પુલ જસું, દેવકીજી સરખાં સાસુરે; મેં બહુ.
 માતા મેં તો શિવને ચડાવી છે હલદી, સુભદ્રા સરખી નણુદીરે; મેં બહુ.
 માતા મેં તો શિવને ધરાવેલા હાર, મને મળ્યા કૃષ્ણ ભરથારે; મેં બહુ.
 માતા મારી કુળમાં લગાડી નથી ખામી, મળ્યો રાજેનો સ્વામીરે; મેં બહુ.

પદ ૧૪ મું.

એટલે વળતી માતા બાલ્યાંછે વાણી, તું તો સાંભળ પુત્રી શાણીરે; આ શુરે કીધું.
 કુંવરી એ તો કૃષ્ણ કહેવાયો કાળો, તે ક્યાં શોખ્યો ગોવાળોરે; આ શુરે કીધું.
 કુંવરી એ તો કાનુડો કામણુગારો, એ ધીંગડમલ્લ ધૂતારોરે; આ શુરે કીધું.
 કુંવરી એમાં ચાંદા સૂરજની સાખ્યો, એને જશોદાજીએ રાખ્યોરે; આ શુરે કીધું.
 કુંવરી એ તો ગાયો ચારીને પેટ ભરતો, પરનારી પાછળ ફરતોરે; આ શુરે કીધું.
 કુંવરી તારો વાત આ વાત જો જાણે, તે કંઈ પ્રાણુજ આણેરે; આ શુરે કીધું.
 કુંવરી તો તો નવ કરવાનાં કાંમ કીધાં, અમને દુખડાં બહુ દીધારે; આ શુરે કીધું.

પદ ૧૫ મું.

માતા મારી કૃષ્ણને એમ નવ કહિયે, એને ચરણે જોને રહિયેરે; તું સાંભળ માડી.
 માતા એ તો ચૌદલુવનનો છે વાસી, એને ચરણે કોટિક કાશીરે; તું સાંભળ માડી.
 માતા હવે પરણ્યાં તે ફેક કેમ થાશે, જો સૂરજ પશ્ચિમ જશેરે; તું સાંભળ માડી.
 માતા તારે કરવું હોય તે કરજે, તારે મરવું હોય તો મરજેરે; તું સાંભળ માડી.
 માતા હું તો પૂરણુપદને પામી, મને મળ્યો રાજેનો સ્વામીરે; તું સાંભળ માડી.

ભૂખણ ભકત.

ઈશ્વરને લજવા વિષે.

અષ્ટક ૧ લું.-છંદ ભુજંગીની ચાલ.

કળી વાતનો ખરખરો મંત નાણો, સુખ દુઃખ તે દેહના ધર્મ જાણો;
કંઠને તમે કોટી લક્ષ પ્રકાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
નરિશ્વન્દ રાજા મહા પુણ્યવાન, નહીં કોય સંસારમાં એ સમાન;
તેણે નીચ ઘેર વહો નીર ભાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
સતી મુખ્ય કહાવે ગહલ્યાછ જોહુ, જેના નામથી થાય નિષ્પાપ દેહ;
તેણે દંત સાથે કંચો વ્યભિચાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
જુવો જનકીછ પદ્યાં દુષ્ટ હાથ, જેના સ્વામિ છે કોટિ પ્રહ્લાંડ નાથ;
આપોઆપ લક્ષ્મીતણો અવતાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
જગી પાંડવોની કહું એક વાત, જેના સારથિ નિત્ય વૈકુંઠનાથ;
દાયા રાજ શિદ્ધિ તથા નીજ નાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
મહા પુણ્યકારો જેને સિદ્ધ નાથ, ચાલી નીસર્યા નારી લઈ વંત સાથ;
અદુ કષ્ટ વેદ્યું તેણે વર્ષ આર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
મા માટે તમે ભાર માથે ધરો છો, વળી હું કરું હું કરું એ કહો છો;
કંઠને તમે ચિત્ત સાથે કરાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
મા પિતિ સર્વને હું કરું સત્ય વાત, રચ્યા ભૂખણે તે મુણે શ્લોક સાત;
મારું સાંભળ્યા વેગ સાધુ વિચાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.

ધણીવાર સંસાર માંહી ફર્યાં છે, પણ પક્ષી યોતી વિધે અવતર્યાં છે;
હવે આ સમો છે તર્યાનો જ ઠામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.
કરો છો ખીજી અલ્પ વસ્તુનું યત્ન, તજ્ને છો હરિ નામ જેવું જ રત્ન;
નથી ખેસતું મૂલ્ય એક બદામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.
જરાયે ઘણો દેહ તો જીર્ણ થાશે, શરીરેથી સર્વ સામર્થ્ય જશે;
થશે રોગ પીડા જશે સર્વ હામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.
જેને સેવતાં કોટી કલ્યાણ થાય, બહુ જન્મનું પાપ તો સદ્ય જાય;
વળી પામિયે જે થકી સિદ્ધ ધામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.
જવું એકલાં ત્યાં નહીં કોય સાલ, વળી જીવને દુઃખ અત્યંત થાય;
તેણીવાર રક્ષા કરે મેઘશ્યામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.
જે કો જનકીનાથના હોય દાસ, ન પામે કદી તે ફરી ગર્ભ વાસ;
કરે લોક આ સર્વ તેને પ્રણામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.
રચ્યા ભૂખણે તે સુણો શ્લોક આઠ, હેતે સાંભળે ને કરે નિત્ય પાઠ;
થશે તેથી દુઃખકરો વિરામ, તે માટે ભજ્ને સર્વથા રામ નામ.

અષ્ટક-અગિયારપદી-૩ જી.

ઘણા પૂન્યના ભાવથી દેહ પામ્યાં, હસંતા રમંતાં સુખે દીન વામ્યાં;
ગયા નાથનું નામ તો સદ્ય ચૂકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
ભણ્યા શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતની સર્વ વાત, નથી ઝોળખ્યા શ્રી તમે પ્રાણનાથ;
વિવેકી થઈ કાં કરો બુદ્ધિ ટુંકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
પરસ્ત્રી પરદ્રવ્યનો ત્યાગ આણી, હૃદેમાં ધરોને તમે ચક્રપાણી;
એ તો દુષ્ટ માયાતણી સર્વ ભૂકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
મદે અંધ દષ્ટિ થયાથી ન દીઠું, કુસંસારનું સૂખ લાગે છે મીઠું;
જરા આવશે આ થશે દેહ સૂકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
ઘણા જાતથી દેહને સુખ દીધું, ઘણા ભેદથી સર્વનું દ્રવ્ય લીધું;
જવું એકલાં સર્વ સંપત્તિ મૂકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
ઘણા રમ્ય વૈભોગથી દેહ પોખ્યો, કરી તીર્થ જાત્રા કદાપી ન સોખ્યો;
મળી મિત્ર ટોળે દેશે સર્વ કુંકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
જદા આવિને જીવને મૃત્યુ ગ્રેશે, તદા સર્વ સંબંધી ત્યાં જોઈ રેશે;
ન રક્ષા કરે વૈદ્ય કે ક્વાથ ભૂકી, ભજ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.

કંદે વ્યાધિયે કંઠનો રોધ થાશે, હૃદમાં થકી જ્ઞાન તો સર્વ જાશે;
તદા જીવ જીહ્વા થશે સદા દૂંકી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.
નથી જાણતા ધર્મની રીત ઠીક, નથી રાખતા મરણની મન ખીક;
ગુમાને ભર્યા ચાલ ચાલો છો ઝૂકી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.
જમકિકરા મારશે દુષ્ટ મારે, તદા નાથ પાપે નહીં કાચ તારે;
જીવો મૃત્યુ માથે રહે નીત ઝૂકી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.
મદા રૈકવજાતિ મહા રંક કહાવે, કથા રામની તો જેને મન લાવે;
રચી ભૂખણુ તે સુણો જ્ઞાન કુંચી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.

અષ્ટક-નવપદી-૪ થું.

તમે અવતર્યા લક્ષ્મ્યોરાશિવાર, નથી પામિયા તોય સંસાર પાર;
માટે આ સમે જાપમાળા ધરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
ઉદરમાં અર્ધો મસ્તકે જ્યાં રહ્યાતા, ઘણા વ્યાકુળ તો તમે ત્યાં થયાતા;
હવે તે સમે કાં ગયો વિસરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
સંચ્યું દ્રવ્ય તો દ્રવ્યને ઠામ રહેશે, સગા મિત્ર સંસારની રીત કહેશે;
જેતામાં જશે પ્રાણ તો નીસરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
એ તો દેહ સંબંધી જાણો અનિત્ય, પ્રભુનાથનું નામ તો એક સત્ય;
નાવે જેથકી ગર્ભવાસે કરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
અભિમાન આડે નથી કાંઈ જેતા, કદાપિ નથી કૃષ્ણનું નામ લેતા;
અરે મદ લોકો જવું છે મરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
કંઈ માનજે સર્વથા એક મારું, નથી કોઈ સંસારમાંહી તમારું;
માટે સંગ માયાતણા પરહરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
કળિકાળમાં જન્મ મિથ્યા વગોયો, મહારત્નને કાચને મૂલ ખોયો;
ધરો ધ્યાન ગોવિંદનું આદરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
જેણે ગોપિકા નાથનું નામ લીધું, તેણે જન્મ પામ્યાતણું સાર્ય કીધું;
ગયા તે તો સંસાર સેજે તરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
એ તો વિષ્ણુ ભક્તિતણો છે પ્રબોધ, સુણીને રખે આણુતા મન કોધ;
કંઈ ભૂખણુ શ્રોતે આઠે કરીને, લજ્જે ભક્તિ લાવે સદા શ્રીહરિને.

અષ્ટક-બારપદી-૫ થું.

નમ્યા રંગ તે ગોપિકા સંગ રાસ, ઘણે પ્રીતિલાવે કરીને વિલાસ;
કદાચે તથાપિ સદા પ્રત્યક્ષારી, લજ્જે દુઃખ હારી સદા શ્રીમુરારી

ઈશ્વરને લજવા વિધે.

આવી ગોકુળે કામ અત્યંત કીધું, પિતા માતને મુખ સંપૂર્ણ દીધું;
 એ તો નંદનો નંદ આનંદકારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 ધણા દુષ્ટ મારી હયો ભૂમિ ભાર, કૃપાયે કરી ભક્ત તાર્યા અપાર;
 જેણે નંદની ધેનું નવલક્ષ આરી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 સુદામાતણી સાર અત્યંત કીધી, મુકી તાંદુળામાં નવૈનિધ દીધી;
 કૃપાનાથ સાધુતણા હિતકારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 જન્મ-કંકરે દુઃખ અત્યંત દીધું, ત્યારે નારાયણ મુત્રનું નામ લીધું;
 એવામાં અન્નમેળ લીધો ઉગારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 સ્તુતિ સાંભળી ભક્તની ભીડ જાણી, આઞ્ઞા સદા વૈકુંઠથી ચક્રપાણી;
 મૂકાવ્યો ગજ ગ્રાહ નાંખ્યો વિદારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 અરે ખુદ્દિહીણા ન જાણો હરિને, તેણે આવશો ગર્ભ વાસે ફરીને;
 જીવોને તમે જ્ઞાન દષ્ટે વિચારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 હરિભક્ત પાપે વૃથા જન્મ જાશે, પછી અંતકાળે ધણું કષ્ટ થાશે;
 તે માટે તમે વાત ખીજી વિસારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 વિષય વિષરૂપી તેને શું વખાણો, આ સંસાર તે સ્વપ્નને તુલ્ય જાણો;
 વિવેકે કરી મોહ માયા નિવારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 અતુર્ભજ શ્રીનાથ છે સત્ય શર્ણુ, મહાલક્ષ્મી સેવે જેનાં નિત્ય ચર્ણુ;
 એ તો શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 તેણે શું થયું જે ધણું એક ડાહ્યા, તેણે શું થયું દ્રવ્ય ઝાઝું કમાયા;
 તેણે શું થયું જે રમ્યા રંગ નારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 પ્રભુનાથ પોતે દિસે છે દયાળ, કરે નિત્ય ભક્તોતણી પ્રતિપાળ;
 તેને જો લજે તો ગતિ થાય સારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 સદા ગામ વેલાળ મધ્યે નિવાસ, પ્રભુજીતણો નિત્ય દાસાનુદાસ;
 સ્ત્રી ભુખણે તે સુણો મોક્ષખારી, લજે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.

શાંતિદાસ.

આ કવિનાં પદ સ્ત્રીઓમાં બહુ ગવાય છે

કાનુડાની બાળલીલા વિષે.

પદ ૧ લું.

કોઈએ દીઠડો કાન કોડામણો રે, સખી જોને, દીઠડો કાન કોડામણો.—ટેક.
છેલ છખીલા ને છોગાવાળો, રૂઠો ને ખૂબ રળિયામણોરે; કોઈએ.
મહિ છળવાની વાલો બુદ્ધિ નિપાવે, શામળિયો સોહામણોરે; કોઈએ.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, પોતે થઈ ગયો વામણોરે; કોઈએ.

પદ ૨ જું.

જુઠડાને ક્યાં આલું, જુવોને સખિ, જુઠડાને ક્યાં આલું—ટેક.
વચન મોહનનાં લાગે છે મીઠાં, કેવું જોલે છે કાલું કાલું; જુવો.
એકવાર વાલોજી જોરા આવે તો, ઘેરીને ઘરમાં ધાલું; જુવો.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, એથડી બીતી હું ચાલું. જુવો.

પદ ૩ જું.

કોઈ કન્યા નહિ આપે, કુંવરને, કોઈ કન્યા નહિ આપે.—ટેક.
સારાં ન લક્ષણ કુંવરજીકેરાં, નિત ઉડીને સંતાપે; કુંવરને.
રૂઠાં તે વર શોધીને કાઢ્યો, રાધિકાજીને બાપે; કુંવરને.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, કુંવારો રહેશે એને પાપે; કુંવરને.

પદ ૪ થું.

કાનુડો કાળજની કોર છે, જેની મારે, કાનુડો કાળજની કોર છે.—ટેક.
અટપટી પાથ ને દેસરિયો વાઘો, માથે કળાયલ મોર છે; જેની.
પૂંદાવનમાં વાલે વાંસળી વળડી, મોરલીનો સ્વર જોર છે; જેની.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, જોપી સંગ પાંધરો દોર છે; જેની.

પદ ૫ મું.

કાનુડે કામળુ કીધલાં, ઝાં બેની પેલે, કાનુડે કામળુ કીધલાં.—ટેક.
કામિનિયોનાં કાળજીં કારવા, બાણુ જ માયીં સીધલાં; ઝાં બેની.
લવિંગ સાપારી ને પાનનાં બીડલાં, અમને કાંઈ એક દીધલાં; ઝાં બેની.
શુંય ક્યું ને વાલો શું વળિ કરશે; એવું બાણીને બહુ બીધલાં; ઝાં બેની.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, આંખે અમીરસ પીધલાં; ઝાં બેની.

પદ ૬ મું.

બને ગોવાલણી બૂદી, અહીંથી, બને ગોવાલણી બૂદી.—ટેક.
મહિ વેગવાને તું કાલે આવીતી, આંગળિયે પેરીને અંગુડી; અહીં.
બુઠા બોલ તું શાને બોલે છે, મહિની મટુકિ ક્યારે ફૂટી; અહીં.
હસતાં આળ ચઢાવે રે બેઠી, મારું ગેડી ને કરું ફૂંડી; અહીં.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, માલ તારામાં નથી મૂંડી; અહીં.

પદ ૭ મું.

મનડાં વ્યાકુળ હરિ આવતાં, બેને બેની, મનડાં વ્યાકુળ હરિ આવતાં.—ટેક.
પારણિયાં પરશાળે મૂક્યાં છે, બાળક મૂક્યાં છે ધાવતાં; બેને બેની.
સાદ કરંતા સામા મળિયા, સ્વામિ પેલાં ભોજન પાવતાં; બેને બેની.
વલોણું તાણુતાં બાજતા મોહન, માંખણુ ખાતા ઘી તાવતાં; બેને બેની.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, હરખે હરિ ગુણુ ગાવતાં; બેને બેની.

પદ ૮ મું.

મન માને ત્યાં બગ્યોછો, તમારું મન, માને ત્યાં બગ્યોછો.—ટેક.
આવાં રૂડાં ભોજન મેલીને, કાદરાને શીદ બાગ્યોછો; તમારું.
આવાં રૂડાં તીરથ મેલીને, બાળોચિયામાં શીદ ન્હાગ્યોછો; તમારું.
નાના હતા ત્યારે ઢોરાં ચરાવતા, હમણાં મોટેરા થાગ્યોછો; તમારું.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, અમને વાયદા વાગ્યોછો; તમારું.

પદ ૯ મું.

વારો જશોદા માવડી, કુવરને, વારો જશોદા માવડી.—ટેક.
વાઝડાં છોડીને વાલો વનમાં પધારે, હાથે ગેડી ને પગે પાવડી; કુવરને.
નિત્યનિશ બેઠી વાલો વનમાં સધારે, ગોવિંદ ચરાવે ગાવડી; કુવરને.
મોળિયું મરડીને બાધે મારો વાલો, બાંધણી એકદમ પેરે આવડી; કુવરને.

શાંતિદાસ.

કાણુ જાણે શું ખાઈને જનમિયો, કાંધે છે ભાતની કાવડી; કુંવરને.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણિ, શીખ શી દેઈ મૂઢી આવડી; કુંવરને.

૫૬ ૧૦ મું.

જળ ભરવાને કેમ જાણી, જશોદા મા, જળ ભરવાને કેમ જાણી.—ટેક.
વાટે જતાં વાલો પાણી માગે છે, માણસમાં કેમ પાણી; જશોદા.
નાથજી નિર્લજ થઈને બેઠા, હુંય નિર્લજ કેમ થાણી; જશોદા.
સોના રૂપાનો મારો ઘાટવડૂલો, ગિઠાંણી રત્ન જડાણી; જશોદા.
આણી તીરે ગંગા ને પેલી તીરે જમુના, વચે સરસ્વતી નાણી; જશોદા.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, હરખે હરિ ગુણ ગાણી; જશોદા.

૫૬ ૧૧ મું.

આવો મારે ઘેર માણવા, હોજી રાજ, આવો મારે ઘેર માણવા.—ટેક.
સરવેથી સારું ગોરસ મારું, હીરને તાંતણે તાણવા; હોજીરાજ.
સૌં સૌને ધર ધધે લાગ્યાં, પુરુષનાં વચન પ્રમાણવા; હોજીરાજ.
કોણે તેને ઉત્તર દેઈશું, ઉત્તર બિજેથી નથી આણવા; હોજીરાજ.
પાતળિયાજી મારે ઘેર પધારો, નથી બેઠું કાંઈ જાણવા; હોજીરાજ.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, મારે તારા ગુણ વખાણવા; હોજીરાજ.

૫૬ ૧૨ મું.

આરે મળશે કહાન, જોશીડા, જોસ જુઓની.—ટેક.
સાત સાપારી ને પાનનું ખીડું, જાગિરે જોસીડાને ધામ; જોશીડા.
દુઃખે તારે હમે દુખળારે, જાણે પાકૂ પાન; જોશીડા.
દુખડું તો રે ફુંગર થઈ બેઠું, મુખડું સ્વર્ગ સમાન; જોશીડા.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણિ, ગેરી રહ્યો સારું ગામ; જોશીડા.

૫૬ ૧૩ મું.

માઝીગરે દોડી હલકાર, મન છે મળવાનું.—ટેક.
તારીરે દોડીએ તીરકા જડાવું, ધરતી મુકાવું ધુધરમાળ; મન છે.
સનાંખી દહંગી ને રૂપાંખી દહંગી, દહંગી ગલનકો હાર; મન છે.
આણી તીરે ગંગા ને પેલી તીરે જમના, ખીચમે ખડોરે નંદલાલ; મન છે.
મન કરું મહુવો ને તન કરું તહુવો, જીવ મુકુરે રખવાળ; મન છે.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણિ, દૃખણજી ઉતારે પેલે પાર; મન છે.

થોભણુદાસ.

રાધિકાના રોષ વિષે.

પદ ૧ હું.

રંગભેર રમતાં રાસમારે, હાંહારે રંગ જામ્યો છે ઢગલે;
કુમકુમની ઢગો પડેરે, હાંહારે પાતળીઆને પગલે.
પ્રર ફર ફરતાં પુઢીરે, હાંહારે પાયે ધુધરી ધમકે;
મેઘ સમો મારો વાલમોરે, હાંહારે ગોપી વિજળી ચમકે.
પ્રર પ્રર ફરતાં જે ફરેરે, હાંહારે તેનો કર સાહી રાખે;
હસી હસીને ચુંબન કરેરે, હાંહારે કંઠે આંહડી નાંખે.
મસ્તક મુગટ સોહામણોરે, હાંહારે માંહી મુગતા ખીરાજે;
સામાં ઉભાં તે રાધિકારે, હાંહારે તેનું પ્રતિબિંબ નાચે.
સાળ વરસંની સુંદરીરે, હાંહારે તેની દષ્ટિ આવી;
નારી થોભણુના નાથનીરે, હાંહારે રાધે ચાલી રીસાવી.

પદ ૨ જી.

રુસણું મુકાને રાધિકારે, હાંહારે ઘેલી હઠ ના કીજે;
મુખથી જોલો જોલડારે, હાંહારે મુનિવ્રત ના લીજે.
વાલો વન ચરાવે ગાવડીરે, હાંહારે ઉભા જમુના આરે;
મોરલી તે કરા નાદમારે, હાંહારે રાધે રાધે પોકારે.
વાલા એકઘડી નવ મૂકતારે, હાંહારે રહેતા શામા સંભેગે;
દિવસ રેણી કેમ જાય છેરે, હાંહારે મારા વાલા વિભેગે.
સુંદરીના સોહામણોરે, હાંહારે શામળો સુખકારી;
એરે વહાલો ક્યમ વિસરેરે, હાંહારે ફટ નાર ધુતારી.
કહ્યું ન માન્યું કામિનીરે, હાંહારે દૂતી પાછી તે આવી;
નારી થોભણુના નાથનીરે, હાંહારે નહિ સમજી સમજાવી.

મારો નાથ બન્યા નવજ્ઞેનનારે, હાંહારે પહેરી પીળી પટોળા;
કમલ વેલીના કંચવોરે, હાંહારે કસી લીધાં છે ભેળી.
વહાલે વેણુ ગુંથી વિવેકશુરે, હાંહારે પૂંઠે ગોફણો લળકે;
વાલે સેથો પૂર્યો સીંદુરશુરે, હાંહારે ચૂવા ચંદન ઝળકે.
વાલે નૈણે તે કાજળ સારીઆરે, હાંહારે કાને ઝાલ ઝબુકી;
વાલે મધ મધ ચોડી ટીલડીરે, હાંહારે નાકે નિરમલ મોતી.
પાયે વીછુવા વાજતારે, હાંહારે હાથે ખણુ ખણુ ચુડી;
સઘળી સૈયરમાં શોભતારે, હાંહારે એની શોભા છે રૂડી.
લટકો કરીને લાડણીરે, હાંહારે આડે ધામ ઉતરીયાં;
દાસ થોભણુ રૂડી રાધિકારે, હાંહારે તેનાં કારજ સરીયાં.

કૃષ્ણવિરહના મહિના.

કારતક માસે મેલી આલ્યા કંતરે, વહાલાણ;
પ્રીતલડી તોડીને આણ્યો અંત, મારા વહાલાણ.

પિયુષ મારાશું ' આલ્યા પરદેશરે, વ. મંદરિયામાં મેલ્યાં બાળે વેશ;
ભર દરિયામાં મેલી મુજને વહેતીરે, વ. આવડલી ધાતો તે હું નવ લેતી;
હું તો બાણુતી ઉજળું એટલું દુધરે, વ. જવાને દીવસડે માંડયું જુદ્ધ;
સાગરિયા તમે શીઘ્ર થયાછો ખારારે, વ. કો આગળ જૈ કરિયે કષ્ટવિસારા;
તમે અમારાં દુઃખડાંના છે જાણુરે, વ. પ્રીતલડી ઉપર બંધાણા પ્રાણુ;
થોડેને દીવસડે અમને મળજોરે, વ. થોભણુના સ્વામીજી વહેલા વળજો;
માગસર મહિને મંદીર ખાવા ધાયરે, વ. એકલડી દાસીના દિન કેમ જાય;
શરીર મારું સર્પતણો છે ભારેરે, વ. ઉગરવાનો નથી એકે આરો;
જય મારું જ્ઞેનનિયું ભરપૂરેરે, વ. આવે દિવસે કંથ ગયા કેમ દૂર;
નાગરવેલ તો નીર વિના સૂકાયરે, વ. મુળમાંથી ઉપજી વ્રેહની લાય;
વાલાતમારી વાણિયા વણુશી જાયરે, વ. ટોયા વગર તો પંખી બેઠાં ખાય;
ધણી વિના તો નીધણિયાં લૂટાયરે, વ. ગોઢુળમાં કેની આથે રહેવાય;
પિયુષ મારા પ્રણુ કરિયા કરજોરે, વ. થોભણુના સ્વામીજી વહેલા વળજો;

પોષ માસે પડિયો અમને શોષરે, વ. તેડવો જ્ઞેશીડા જીવે જ્ઞેપ; મા.
 શા કારણથી, નાચ્યા સુંદર શ્યામરે, વ. તરછેડીને ચાલ્યા ગોઢુળગામ; મા.
 બેઉ બંધવના લખજો કુશળ ક્ષેમરે, વ. વધામણી વાયંતાં વાવે પ્રેમ; મા.
 હૈયામાંથી નથી આકાતો ખટકોરે, વ. કાગળિયો લખી મોકલજો કટકો; મા.
 સાહી વીના તે હરતાળો દેવાયરે, વ. ભૂધરજી તમે કેમ ભૂલ્યા ચતુરાઈ; મા.
 ચતૂર હોય તેને ચારે દશે કૂમરે, વ. શામળિયા સાંભળજો મારી ખૂમ; મા.
 ઘડી ગણતાં માસ ગયા છે ત્રણેરે, વ. થોભણના સ્વામીજી રાખો શંરણે; મા.
માહ મહિનાની સેજલડી છે સ્તીરે, વ. ગાતરની ઘાટડિયો ભીડું કેની; મા.
 બાંહલડી તે કેની કંઠે નાંખુંરે, વ. હૃદયાના હીડાળા મનમાં રાખું; મા.
 વાવલિયા તે હંડા શીતળ વાયરે, વ. હીમાળો હાલ્યો તે કેમ રહેવાય; મા.
 અમ ઉપર તે દુઃખનો ડુંગર વાળ્યોરે, વ. શા માટે શિયાળો ઘેર ન ગાળ્યો; મા.
 તેજ અમારી આંખતણાં તો ઉલ્થારે, વ. હમણાંનું હસવું રમવું ભૂલ્યાં; મા.
 દેહતણાં તે દુઃખડાં કોને કહિયેરે, વ. આંસૂડાં ગાળીને આક્યાં રહિયે; મા.
 આશ્રિતાં આવીને પડ્યાં દુખડારે, વ. થોભણના સ્વામીજી આપો મુખડાં; મા.

ફાગણ મહિને પુલ્યાં સુંદર ફૂલરે, વ. એ દેખી અંતરમાં ઉપજે શૂળ; મા.
 વસંત ઋતુમાં વિરહ ઉઠેછે ભારીરે, વ. જાતાં ઝેર દધને કેમ ન મારી; મા.
 પેલાં આહિરડાં ખેલે હોળીરે, વ. સરખી સૈયરતી મળી છે ટોળી; મા.
 ચૂવાચંદન ઉડે અખીલ ગુલાબરે, વ. ભેરભુંગરણ ને વાગે મૃદંગ તાલ; મા.
 જોરે બની છે ઘેરૈયાની ટોળીરે, વ. આ પેલી પડોશણ રંગમાં રોળી; મા.
 હરિ અમારે હૈયે હરખ ન માયરે, વ. ગોઢુળની ગોપીઆ તમને ગાય; મા.
 આ વેળા તમે આકાશથી ઉતરજોરે, વ. થોભણના સ્વામીજી વારે ચઢજો; મા.

ચૈત્ર માસે મહોટી તારી વાડીરે, વ. કરમાણાંતાં તેણે કુપળ કાઢી; મા.
 વૃદ્ધવનમાં ભારે દાડમ ફાલ્યારે, વ. ભીતરિયાંમાં ભારે દુઃખડાં સાલ્યાં; મા.
 ભાતભાતનાં પુલડાં પુલ્યાં બોળારે, વ. લીલાં ને પીળાં ને રાતાં ઘોળાં; મા.
 કાળી કાપલ બોલે મધુરા મોરરે, વ. ભમરા ગુંજરવનાં ઉડે સોર; મા.
 ડમરો મરવો ગુલાબ ને ગુલતોરારે, વ. છોગલડા મુંકાવાને આવો ચોરા; મા.
 અગર અંદનની શાભા નથી અધૂરીરે, વ. તેને તળે તો બેસો સંભા પૂરી; મા.
 જળજમુનાનાં છાંટણિયાં છાંટાવુંરે, વ. થોભણના સ્વામીજી તમને ભાવું; મા.

વૈશાખ માસે વાટ તમારી ન્યાળુરે, વ. આંખલડી ઉઘાડી ચોદશ ભાળું; મા.
 અંખનામાં તો જાય છે આઠે પહોરરે, વ. મંદિરિયામાં નથી વેતું સોર; મા.
 હવ અમારો આકુળવ્યાકુળ થાયરે, વ. ધડી એકમાં તો જન્મારો વહિજાય; મા.
 દુઃખમાંથી મુખનો લેતાં લાભરે, વ. આર્થિતો અમઉપર પાડ્યો આસ; મા.
 જગતાં હવડાં દળવાદળકેમ સહેશેરે, વ. તરણા ઉપર કેમ મેરુ રહેશેરે; મા.
 કાઠી ઉપર કટક ચડાવી લાવ્યારે, વ. વાલપણમાં વિખના છોડ વાવ્યા; મા.
 શું નાંખોછો તાણી ને તરછોડીરે, વ. થોભણુના સ્વામીને કહું કરજેડી; મા.
 જેઠ માસે જોઇ રહી છું ઠેઠેરે, વ. ઉનાળો ઉઘ્યો પણ નવ થૈ ભેટ; મા.
 ધડી ગણતાં માસ ગયા છે આઠરે, વ. આગળ આવ્યા અષાડાના ઘાટ; મા.
 હવનજી તમને બહુ ઘણી લૂ વાશેરે, વ. ઉનાળાની આંચે દેહ કરમાશે; મા.
 પિયુડા તારી કુમકુમ વરણી મોળરે, વ. મંદિરિયે આવીને ચંદન ચોળ; મા.
 વીંજણિયે તે વાવલિયા ઢોળાવુંરે, વ. શીતળ જળ ઝારીયો આગળ લાવું; મા.
 તારે અર્થે આંગણું સ્વચ્છ કરાવુંરે, વ. શીતળ વા સંગાતે રીસ સમાવું; મા.
 બદલ તમને ઝીણાં વસ્ત્ર પેરાવુંરે, વ. થોભણુના સ્વામી લાડ લડાવું; મા.
 આપાઠ માસે આવી મેઘ ધડૂકેરે, વ. વીજળિયો ચમકે ને જોર અખૂંકે; મા.
 અવધ ઉપર સર્વે આવી ઉભુંરે, વ. શામળિયાજી ક્રાંતી જોડે શોભું; મા.
 ઘેર વળ્યા જે ગયા હતા પરદેશરે, વ. પિંડિજી મારાં ક્રાંતાં આઠાં લેશ; મા.
 આ ચોધડિયે એવો ઉપનો નેહરે, વ. પ્રાણ તબ્બું કે પાડું મારો દેહ; મા.
 કાં બાળું જે ભેરવ જપ જૈ ખાવુંરે, વ. કાશીએ જૈને કરવત મૂકાવું; મા.
 કાં બાળું જે જોગ ધરીને જાળીરે, વ. તારેને વિજેગે ચોદશ ધાળી; મા.
 જોયા વિના તે જંપ જ નથી વળતારે, વ. થોભણુના સ્વામીજી શે નથી મળતા; મા.
 આપણુ માસે સરવડિયાંની અડિયારે, વ. હેલીની નથી ઉઘડતી ઘડિયો; મા.
 વા વાદળ ને વાય છે બહુ સોરરે; વ. નાની મોટી નદીએ આવ્યાં પૂર; મા.
 દંથ વિના કાનનિયે કેમ ખમાશેરે, વ. પરદેશી પિયુની પ્રીત જણાશે; મા.
 જે કાનડે કેસનું કર્યું નિધનરે, વ. તે કાનડો ક્રાંતું ઠારે મન; મા.
 આ વાડાનો અધૂરો ધરવાસરે, વ. માસી મારી તેનો શો વિશ્વાસ; મા.
 દોરાં ચાર્યા તેનો શો તોલરે, વ. વાટે ને ઘાટે દો જૂઠા દોલ; મા.
 કૂંધરજી તમે ભરવાડ વટ રાખીરે, વ. થોભણુના સ્વામી જૂવો અંખી; મા.

કૃષ્ણવિરહના મહિના.

ભાદરવે ભરનિદ્રા લાગી મીઠીરે, વ. સ્વપ્નામાં, તો તારી મૂર્તી દીઠી; મા.
 માથે મૂગટ, પીતાંબર છે પેર્યારે, વ. તિલક છાપ ને ટપકાં કેસર કેરાં; મા.
 પાતળિયાનો પટકો જોઈને અટકીરે, વ. તે વેળાએ દુઃખડાં ચાલ્યાં છટકી; મા.
 ડાને કુંડળ કોટે મોતીહારે, વ. જરકશીને જામે જળકે તાર; મા.
 વાંસલડીની વરણાગી શી કહીયેરે, વ. ધૂધરિયો દેખીને લેલાં થઈયે; મા.
 વધામણી તો આવે વારંવારે, વ. થોભણુના સ્વામી મળિયા મોરાર; મા.
આસે માસે આવી વાયસ જોલેરે, વ. ચોકમાં આવીને ચાસ ડોલે; મા.
 વધામણી કોઈ લાવે આણી વારે, વ. કંઠેથી આલું એકાવળ હાર; મા.
 તરિયાં તોરણ બાંધું મારે દારે, વ. ઘરમાં ધાલું કુમકુમ વરણી ગાર; મા.
 સોનાને શ્રીફળે પૂરું થાળે, વ. ભે ભુંગળ વજડાવું મૃદંગ તાલ; મા.
 ચાલો સજની વૈકુંઠનાથ વધાવારે, વ. થોભણુના સ્વામીજી મંદિર આવ્યા; મા.
 બારે માસે આવી જાલ્યો હાથે, વ. મોતીડે વધાવ્યા વૈકુંઠનાથ; મા.
પુરુષોત્તમજી પુરુષોત્તમ મસવાડે, વ. દયા કરી તે દીવાળીનો દહાડો; મા.
 હરિ અમારે આનન્દ આજીવ થાયરે, વ. માનિનિયો મળીને મંગળ ગાય; મા.
 સેવક, સરવે આરતિયો ઉતારે, વ. અલખેલાજી ઉપર તનમન વારે; મા.
 ખાનપાન પકવાન મીઠા મેવારે, વ. જમુનાંજળ અરીયો આયમન લેવાં; મા.
 લવિંગ સોપારી એલચી આદરમાનરે, વ. વાળિ આપું બિડલે બાસઠ પાન; મા.
 સુખ શન્યામાં પોઢાડું નંદલાલરે, વ. થોભણુના પ્રભુ નિર્મિત થાઉં ન્યાલ; મા.

દયારામ.

શૃંગાર રસમાં આ કવિના જેવો ગુજરાતી
ભાષામાં એક પણ કવિ નથી

ચાતુરીનો ગરબો.

સર્વ કામ છોડીને પરથમ, ગુરુગોવિંદને ભજીએજી;
સકલ કામના જેથી સિદ્ધિ, વારે તેને તજીએ. શિક્ષા શાળાને.
મૂળથી મ્હોટી સંગે કરિયે, નીચ સંગત પરહરિયેજી;
સંગત તેને વશ મન રહે છે, જેથી તરીયે મરીયે; શિક્ષા.
હર પ્રકારે પ્રીત મૃદુવાણી, મ્હોટા જન તે જાણેજી;
નિર્દય આપસ્વારથી જુઠા, તે નીચા પરમાણે; શિક્ષા.
ખરી મહેનતનું દ્રવ્ય જોડિયે, નીચ નજર ના કરિયેજી;
પાછળથી પસ્તાવો ઉપજે, હાંસીથી તો ડરિયે; શિક્ષા.
સાહસ કર્મ ન કરિયે કદાપિ, ડરિયે હરિ જગને મારેજી;
ઉતરેલું જલ મોતીનું ન ચડે, વળતું કોટી પ્રકારે; શિક્ષા.
રીતે ચાલતાં દુઃખ પડે તો, ભલું સુખ અનીતે કુડુંજી;
જેથી નાવ યુડે નહીં કહેવત, તરી ઉતરો તોહે ભુડું; શિક્ષા.
વિના વિચારે કામ કરે, તે પાછળથી પસ્તાયેજી;
ખગડી ખુંદ જે હોજ ન સુધરે, મળે ન જે તક જાયે; શિક્ષા.
કોનું કહાડીને ખરચ ન કરિયે, દાટી ના સહિયે દુઃખજી;
જેવી સંપત તેવું ભોજન, સદા પામિયે સુખ; શિક્ષા.
પૂર્વે વૈર તાંહાં સ્નેહ ન કરિયે, પૂર્વે મિત્રશું વેરજી;
મિત્ર કોક દીન ગુંજ પ્રકાશી, શત્રુના ઘૂટે જેહેરે શિક્ષા.
આપ વખાણુ અવરની નિંદા, પરપતિશું હાસ્યજી;
અતિ ભાષણુ કદુ જીભ ચલાવે, મ્હોટપણાનો નાશ શિક્ષા.

ચાતુરીના ગરબો.

સુખ આવે છાકી નવ જમ્યે, દુઃખ આવે નવ ડરિયે; શિક્ષા.
 આપણથી અધિકાને જોઈને, ગરવ કલેશને હરિયે; શિક્ષા.
 લોભીજન ધન વડે સાધિયે, ગરવી જોડી પાણુ; શિક્ષા.
 મુરખનું મનગમતું કરિયે, પંડિત સાચી વાણુ; શિક્ષા.
 હરિ ગુરુ સાહેબથી સાચા રહિયે, સ્ત્રીયું જુદું કહિયે; શિક્ષા.
 મોટાં આગળ કોઈ સમે પણ, મુખે મોટાં નવ થયે; શિક્ષા.
 રીત નભે નહીં રંદા ફેરી, વાંસલે વરવું થાય; શિક્ષા.
 કરવતની કક્ષા ગ્રહી રાખો, ઉભે લોક સુખદાય; શિક્ષા.
 કેવળ સ્વારથ કૃતી વાંસલાની, સહુ પરમારથ રંદો; શિક્ષા.
 કરવત જોપાસ સરખું છાંડે, રહે ધર રહે હરિખંદો; શિક્ષા.
 લાખ ગમાવા સાખ રાખજો, સાખે મળશે લાખ; શિક્ષા.
 લાખ ખરચતાં સાખ નવ મળે, સાખ ગયે સહુ ખાખ; શિક્ષા.
 મળી રહેજ પોળી નવ તણ્યે, દુર મોદક અભિલાષે; શિક્ષા.
 ઉધંગ સુત અળગો કેમ કરિયે, ઉંદરગર્ભની આશે; શિક્ષા.
 સામાને શોભા આપેથી, આપણે શોભા આવે; શિક્ષા.
 પતિસુખ શોભા સ્ત્રીને કરે જોમ, સ્ત્રીને પતિ દરશાવે; શિક્ષા.
 જે કરતાં પરિણામે હાણી, તે કારજ નવ કરવું; શિક્ષા.
 આપણી પોંચ પ્રમાણે સઘળે, સમજી ડગલું ભરવું; શિક્ષા.
 જેથી પ્રીત વધ્યાની ધચ્છા, તે ધર ત્રણથી ડરિયે; શિક્ષા.
 વિવાદ ધન વહેવાર પેરેક્ષે, વામા વાત ન કરિયે; શિક્ષા.
 માતપિતાયું હેત ધરિયે, કદી ન ધરિયે દોષ; શિક્ષા.
 નાગરવેલ વણસે પણ દળ ન વણસે, જે પોંચું શતકોશ; શિક્ષા.
 કૃષ્ણવિના કોઈ થકી કદાપિ, જરખાત ના કરિયે; શિક્ષા.
 ગળે પડી ધૂટે નહીં કેમે, પાપતાપ પત્રિ મરિયે; શિક્ષા.
 થોડું જોડ્યામાં સુખ શોભા છે, ખડું જોડે પત જાયે; શિક્ષા.
 ચો કોડીના ચોલા ભાળે, સત ના પાછળ થાયે; શિક્ષા.
 કામ વિવેકે કરિયે કદાપિ, કષ્ટ પડ્યું તે માહે; શિક્ષા.
 તે પછી હરિ ધચ્છા જોમ લહેવું, હરખડવું નહીં તાહે; શિક્ષા.
 પાણી વાણી ને દષ્ટિ દઢ, રાખી સઘળે જમ્યે; શિક્ષા.
 મોહોટપ આવે માન પામિયે, કહિં દુખીયાં નવ થયે; શિક્ષા.

જે ભાવે જે પૂછે તેને, તેહવો ઉત્તર દધ્યેજી; શિક્ષા.
 ભાષણમાં ભિતરનું હારદ, સેજે સમજી લેધ્યે; શિક્ષા.
 જે વિના ચાલે ના તેની, મરજી રાખી રહેવુંજી; શિક્ષા.
 સમો આપણો સમજી લેવો, ભૂધ્યું બગડ્યું સહેવું; શિક્ષા.
 તન મન વસનસું વિમળ રાખિયે, આળસ ક્રોધ ન કરવોજી; શિક્ષા.
 પરદુઃખ દેખી પ્રસંન ન થવું, પાખંડધર્મ ન ધરવો; શિક્ષા.
 મ્હોટા જનની અદ્ય રાખવી, બાળને શિક્ષા દેવીજી; શિક્ષા.
 ગુરુજન સેવા દયા દીનશું, સ્ત્રીને વશ કરી લેવી; શિક્ષા.
 દીવસે વાત વિચારી કરિયે, નિશા વિવેકે છાનીજી; શિક્ષા.
 ક્રોધ સમે ક્રોધ કેવું સાંભળે, ઉપજે મ્હોટી હાની; શિક્ષા.
 મ્હોટા સાથે નવ બગાડવું, નીચ ભલાઇ ન સારીજી; શિક્ષા.
 નૃપ યોગીનો નહીં આસંગો, ક્ષણમાં કરે ખુવારી; શિક્ષા.
 નમી ભીંતપર ના લો બારી, નવ ઠરવું તે હેંજી; શિક્ષા.
 ભંજની બ્રજ તન કળા પસ્તાવો, વણ સ્વાસ્થની વેઠ; શિક્ષા.
 જનર જુગારી તસ્કર વ્યસની, વિશ્વાસે નવ રહેવુંજી; શિક્ષા.
 વાહવારે વેપારે લજ્જા, નવ ધરવી સટ કેવું; શિક્ષા.
 હરિ વિના ક્યાંય લુબ્ધાઇ ન જાવું, જૂઠું સર્વ સમજવુંજી; શિક્ષા.
 કાળ અપેટો પચક લાગશે, ભગવત ભજન ન તજવું; શિક્ષા.
 જે જે વાતે મીઠું કડવું, આપણને જેમ લાગેજી; શિક્ષા.
 તેજ પ્રમાણે સમજી લેવું, સહુને સુખ દુઃખ જાગે; શિક્ષા.
 દંપતિ વચ્ચે દૂત ના થવું, કુડી સાખ ના ભરવીજી; શિક્ષા.
 ના કરીએ અરી ફેરી ચુગલી, અધરમ પક્ષ ન કરવી; શિક્ષા.
 માણસ જોઈને કામ પાડીએ, મૂરખ મિત્ર ન કરીએજી; શિક્ષા.
 હં ના કરવી ખોટી વાતે, કૂરને દ્વેષે મરિએ; શિક્ષા.
 દીન સગાને દધ ન માગવું, દે ધણું માગે વાલીજી; શિક્ષા.
 દાનો દુશમન ગુણે મારીએ, શકે ન ઉંચું ભાળી; શિક્ષા.
 મરમ વચન ક્રોધને નવ કહિએ, સુણતાં તે સંકોચજી; શિક્ષા.
 વાંટ જતાનું કષ્ટ કાપિએ, જાહાંલગી આપણી પોહોંચ; શિક્ષા.
 મંદુરી વાણી વદિયે સહુથી, ઉદર રાખીએ ઉંડુંજી; શિક્ષા.
 મજ્યા મનુષ્યને પ્રાણ આપીએ, કેનું ન કરિએ ભુંકું; શિક્ષા.

ચાતુરીના ગરબો.

- કૃત ઉપર ના ભુલી જમ્યે, ગુણ સધળેથી લેવો; શિક્ષા.
અનંદતાને આધિન રહેવું, લાલચ દગો ન દેવો; શિક્ષા.
મહા મહોદું કંઈ સંકટ આવે, શ્રી હરિ ચરણે જોવું; શિક્ષા.
હીમત રાખી ઉપાય કરવો, પ્રાણ મુક્ત ના થાવું; શિક્ષા.
મૂરખથી કહીં મમત ન કરવો, ગાંઠ ગોદડે દેવી; શિક્ષા.
અણી ચુકાવી કામ કહાડવું, આગળ વળુએ કેવી; શિક્ષા.
કદળી ઢોલ કુટીલજન કાંડી, કુટયવળુ ફલ નાપે; શિક્ષા.
દુષ્ટની સામાં સાધુ ન થાવું, થતાં અતિ સંતાપે; શિક્ષા.
કામ કપેચું કાંઈક આવે, ધીરા થાવું જાણી; શિક્ષા.
જલદ થયાની જોખમ લાગે, પથ્થર નીચે પાણુ; શિક્ષા.
જોવો સમો વિધિ પણ તેવી, કરતાં કારજ થાય; શિક્ષા.
એકે રીતે અટકી નવ રહેવું, રોગ પ્રમાણે ઉપાય; શિક્ષા.
અગમ વિચારી સરવે કરવું, ગફલત કહીં ન રહેવું; શિક્ષા.
સહનું વચન વિચારી જોવું, રોમરોમ ચિત્ત દેવું; શિક્ષા.
ગુણવંતને ધતરાઈ ન કરવી, વૃદ્ધપણે લાલાઈ; શિક્ષા.
ગુમાન ગરજ સમે નવ ધરવું, ભાગી જમ્યે ભલાઈ; શિક્ષા.
પરધર જમને દુઃખ ના રોવું, કોઈ નવ થાય વિભાગી; શિક્ષા.
પાછળથી પસ્તાવો ઉપજે, ભાર જમ્યે સહુ ભાગી; શિક્ષા.
પરધરમાં અચાનક ન જાવું, વાત કરી નવ હસવું; શિક્ષા.
ગુંજ કરતાં હોય જો જણાં ત્યાં, વળુ તેડ્યા નવ ધસવું; શિક્ષા.
કૌતકમાં કુમક વળુ સંજન, દુરિજન સાથ નવ વઢવું; શિક્ષા.
ગજ ગ્રેવાનો સામાન લઈને, બકરી બંધન ચઢવું; શિક્ષા.
રીતે પણ ખોટાની સાથે, વાદ ન કરવો વાતે; શિક્ષા.
ખરાબ કામે પથ્થર નાંખી, છંટાવું નીજ હાથે; શિક્ષા.
ઉલટી કૃતિ ઘેલાની ગ્રહિયે, દાસ દક્ષ ના ગ્રમ્યે; શિક્ષા.
સર્વ કામથી ગુણ ગ્રહી લેવો, એમ ચતુરાઈ લહિયે; શિક્ષા.
કલેશની ઉપર કલેશ રાખવો, કોધની ઉપર કોધ; શિક્ષા.
મન મોહ મદ મચ્છર ના ધરવો, મનનો કરવો બોધ; શિક્ષા.
આ જોવાર ચાતુરીની શિક્ષા, ધરશે ઉરમાં રાખી; શિક્ષા.
ભવ-સુખ હરિ પદ શુભ કીર્તિ, આખરના અભિલાખી; શિક્ષા.

પચીસ પચાસનું ખત ના લખિયે, અંતે આવે એકજી;
 ગળે પડે કોઈ ગુલામ માણસ, હાનિ વાત વિવેક; શિક્ષા.
 સકળ ચાતુરિ એક વચનમાં, કહું છું સહુ સાંભળજ્ઞેજી;
 હરિ ગુરુ હરિજન સેવા સમરી, જનમ મરણથી ટળજે; શિક્ષા.
 આશ્રમ ચારવિષે ગૃહસ્થાશ્રમ, એક વાતથી મ્હોટોજી;
 શ્રી હરિની સેવા બની આવે, માટે નહિ તે ખોટો; શિક્ષા.
 મન ભાવે આશ્રમને માંડે, મારે નહિ લેવા દેવાજી;
 દયો કહે મારે તે મ્હોટો, કરે કૃણુની સેવા; શિક્ષા.

મીરાં ચરિત્ર.

મીરાં મન મોહનસું માન્યું;
 ચરિયા ચરિયા શ્રી ગિરિધર લાલ, જાણે જગ નથી કાંઈ છાંનું.—ટેક.
 જેમણ રોઠોડની દીકરીરે સુણો, મીડતાં એનું ધામ;
 રુપગુણ કોઈ સમોવડ નહીં રહું ધર્યું મીરાંબાઈ નામ. મીરાં.
 જ્ઞેશીએ વાંચી જનમોતરીરે, તેમાં લખ્યું નીકળ્યું એહ;
 વરશે વિશ્વંભરનાથનેરે, કરશે નંદકુંવરજીથું નેહ. મીરાં.
 ઉઘોતપુરનો રાણો રાજ્યોરે, તે સાથે છે સગાઈ;
 પરણાવીને વળાવ્યાં સાસરે કંઈ, લૌકીક રીતે મીરાંબાઈ. મીરાં.
 દેવીને દેવા વધામણારે, ચાલ્યાં વરકન્યા સહુ જન;
 રાણે પારવતીજી પૂજ્યારે, મીરાંનું તો મોહનમાં મન. મીરાં.
 સામુ કહે સૌભાગ્ય વધેરે વહુ, નમો શક્તિને પાથ;
 મીરાં કહે મસ્તક મારું નહીં નમે, વિના શ્રાગિરિવરધરરાય. મીરાં.
 સામુ કરે સામી બોલી આજથી મારે, નથી એ વહુનું કામ;
 પુત્રને કહું એહને રાખો પરી એક, ન્યારું રચાવો એનું ધામ. મીરાં.
 એનું સુણીને મીરાં મક્ક થયારે, ભહું થયું ભાંગ્યો જંજળ;
 સાધુની સંગે દિન રેણુ નિર્ગમશું સુખે, સેવીશું ગાઇશું ગોપાળ. મીરાં.
 નંદનંદન સાથે ન્યારાં રહ્યારે મીરાં હરિજન આવે ઘણાં ઘેર;
 નિત્ય ભજન કયા કીરતન ગોચર, હરિને લડાવે કરે લેહેર. મીરાં.

મીરાંચરિત્ર.

નાનુંદ આવી મીરાંબાઈની પાસે, લાભી આશો માંડ્યો ઉતંપાત;
 સાસરે, રાણાજીનું કુળ લગ્નવ્યું વહુ, મહીચેર લગ્નવ્યાં માતતાત. મીરાં.
 અંખર આબ્રણ પહેરો અનુપમ, સન્ને સુંદર સણગાર;
 મહેલે પધારો રાણાજીતણેરે, રમી રીઝવી લ્યો ભરથાર. મીરાં.
 છાપાં તિલક આ શી તુલશીની માળા, નાચો ખુંદો વેરાગીને વેશ;
 સંગ મૂઝી ઘો સાધુ સન્તનોરે, રાણાજી તો કરે સુણી કલેશ. મીરાં.
 મીરાં કહે રે બાઈ કલેશ ટળવાનો, એક જ છે ઉપાય;
 કહેજો રાણાજીને સાધુને સેવે પ્રેમે, નૃલ્ય કરીને હરિ ગાય. મીરાં.
 વળી સોનું રૂપું પહેરે શું સુધર્યુંરે, કહાડી નાખો ડાકડમાળ;
 છાપાં તિલક ધરી સાધુઓમાં બેસો, આ લો પેરો તુળશીની માળ. મીરાં.
 તમો પણ જાઓ શીદ સાસરેરે બાઈ, વૃથા વટાળો શાને દેહ;
 મનગમતા મોહનવર સાથે તમો, સરવ તજીને કરો સ્નેહ. મીરાં.
 કહેજો જામરી માતનેરે વૃદ્ધ, થયાં ગોવિંદ ગુણ ગાયે;
 હરિવિના કાટી દેવ સેવશો તોએ, જનમ મરણ નહીં જાયે. મીરાં.
 સુણી એમ છણકતી ખીજતીરે બાળા, આવી બંધવની પાસ;
 આ લાઈ લાભી કહેછે થાઓ વેરાગી સહુ, મૂઝી ઘોરાજ અવાસ. મીરાં.
 એવું સુણીને આવ્યો રોષ રાણાને, પ્રેયોં સેવક મીરાંને અવાસ;
 લાવો અંખર છે શા રંગમારે, કોણ કોણ બેઠું છે એની પાસ. મીરાં.
 અનુચરે આવી એમ કહ્યું જે, નથી ત્રીજું માણસ આ વાર;
 રાણીજી સાથે કાંઈ પુરુષ ખીજે છે, ધરમાં થઈ રહીછે ચૈથૈકાર. મીરાં.
 સુણતામાં રાણો થયો રાતડોરે, ખેંચી ખડગ ધાયો છે તેણીવાર;
 પેઢા મીરાંને મહેલે એકલોરે, કાંઈ આવે ના ધાઈ દીધાં દ્વાર. મીરાં.
 આવી જોયું તો મીરાં એકલીરે, પ્રભુએ તેને ના દીધું દરશન;
 પૂછ્યું મીરાંને પેલો પુરુષ ક્યાં છે, તાહારે લાગ્યું જેસું લગન. મીરાં.
 ક્યાં છે પૂછો શું રાણા રોષમારે, તે તો સઘળે વસે છે ભરપૂર;
 ધ્યાનમાં જીવે જોગી પ્રેમી પ્રલક્ષ દેખે, રહેછે દુષ્ટથકી દૂર. મીરાં.
 કહાડી નાંખોજી આ કલેશ કપટ સંગે, નિર્મળ કરો મન;
 પ્રેમ ભક્તિએ પરબ્રહ્મ લજે તો, તમને થાય તેહેનાં દરશન. મીરાં.

એવું સુણીને આગ લાગી ઘણીરે, પણ ભાવ ના આવ્યોરે ભૂપ;
 ક્રોધ કરીને શસ્ત્ર વાવરે એહેવે, દીઠાં મીરાંનાં એ રૂપ. મીરાં.
 તોહે મુરખ સમજ્યો નહીરે, મન સાથે ન કીધો વિચાર;
 ખીજું ખડગ એણે ખેંચીયુરે, સારે હરિયે દેખાડી મીરાં ચાર. મીરાં.
 છાભો પડ્યો પાછો ફર્યોરે, રાણો આવ્યો પોતાને ઘેર;
 વિષનો પ્યાલો મોકલ્યો પીજે, કહાવ્યું રાણાએ આણી ઝેર. મીરાં.
 લીધો મીરાંએ મન મગ્ન થઈનેરે, પ્રભુને દેખાડી કર્યું વિષપાન;
 અમૃત સરીખું થઈ ગયુરે, એને સમર્થ ધણી ભગવાન. મીરાં.
 મીરાંખાઈ આવ્યાં વૃંદાવનમારે, પ્રેમે નીરખ્યા શ્રી વ્રજરાય;
 શ્રી જમુના પયપાન કર્યું ને કરી, જીવા ગોંસાઈને શિક્ષાય. મીરાં.
 હરિજન જાણી મીરાંમળવાનું કહાવ્યું, તેણે કાવ્યું નાજેઉં સ્ત્રીનું મૂખ;
 મીરાં કહે સારું થયું સવારું મુજને, પરપુરુષ ભેજ્યેથી દુઃખ. મીરાં.
 આજ લગી હું એમ જાણતી જે, વ્રજમાં કૃષ્ણ પુરુષ છે એક;
 વૃંદાવન વસી હજી પુરુષ રહ્યા છે, તેમાં ધન્ય તમારો વિવેક. મીરાં.
 એવું સુણીને જ્ઞાની પામિયારે, જીવાગોંસાઈ મળ્યા છે સામી ધાઈ;
 હજી મળીને હરિની વાંત કરીને આવ્યાં, મેવાડદેશ મીરાંખાઈ. મીરાં.
 કરી તઈયારી ચાલ્યાં દ્વારીકારે, પ્રેમે નિરખ્યા શ્રીરણછોડ;
 વાસ પુરીને પ્રભુની પાસે રહ્યાં સદા, પહોંચ્યા છે મનનાં કોડ. મીરાં.
 પાછળ પસતાવો રાણાને થયોરે, ગયું ઉતરી મનનું ઝેર;
 મુખે માગે તે આપું તેહને જે કોઈ, લાવે મનાવી મીરાં ઘેર. મીરાં.
 ઉપરા ઉપરી તેડાં મોકલ્યારે, આવીને લાગ્યાં સહુ પાય;
 માછ પધારો મેવાડમાં પહેલાં, રાણાજી તો અંન ન ખાય. મીરાં.
 જનલગી તમે રહેશે દ્વારીકારે, ત્યાંલગી કરું અપવાસ;
 આગ્રહ દેખી મીરાં વિદાય માગવાને, આવ્યાં શ્રી પ્રભુજીની પાસ. મીરાં.
 હરિએ હકીકત સાંભળીનેરે, હસી ચાંપી હૃદય સાથ;
 શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપમાં સમાઈ ગયારે મીરાં, જે જે શ્રીદ્વારિકાંનાથ. મીરાં.
 અરિત એ મીરાંખાઈનુરે જે કો, શિખે સાંભળે ને ગાય;
 પ્રેમભક્તિ તેહને મળે ને જુડે, દયાનો પ્રાંતમ વ્રજ રાય. મીરાં.

પ્રેમ પરીક્ષા.

ગરબો.

આધવજી છે અળગીરે, વાત એક પ્રેમતણી;
કોઇ અનુભવી જાણેરે, કહેતાં તો નાવે બણી.
પ્રસુતાના પીડારે, વંઝા તે શું જાણે;
જાણ્યું કેમ આવેરે, માણ્યાને પરમાણે.
મુંગે સફર આધીરે, ગુંગાને સ્વપ્ન થયું;
સરવે મન જાણેરે, બીજાને ન જાય કહ્યું.
ઘાએલનાં દુઃખનેરે, કાયર તે શું પ્રીછે;
અસાની લહે નહીંરે, રતીની ગતિ શી છે.
નીમ સરવે નાશેરે, જ્યારે પ્રેમ તે વ્યાપે;
નિદ્રા જેને આવેરે, તે ઉત્તર કેમ આવે.
આશુક માશુકમારે, રૂપ ગુણ શા દેખે;
જેવું લાસે છે તેહનેરે, અવર તેવું નવ પેખે.
જેનું ચિત્ત જ્યાંહાં ચાટ્યુંરે, તેને તેથી સુખ થાયે;
શો છે સ્વાદ અગ્નિમારે, ચક્રાર લાવે ખાયે.
રીત પ્રીતની અવીરે, તેનું સુખ તે જાણે;
અનુભવથી અજાણ્યુંરે, એના અવગુણ જાણે.
નેહ સુખથી ન વાઘેરે, દેખી દુઃખ નવ ધટે;
જેમ વૃક્ષને વળગીરે, વેલી તો ફરી ના લટે.
શીખે સાંભળે ગાયેરે, આધવ ગત પ્રીતતણી;
કરવી નથી પડતીરે, એની મેળે આવી બણી.
પ્રીત પ્રીતે તો સહેજેરે, ધટે ન પછે છોડી;
મચ્છન દુઃખ દે છે રે, ગળ્યા પછે અંકડાડી.
સાચી પ્રીત તે પ્રાણ લેરે, સાધારણ થયા પરી;
દાદુર જળવણુ જીવેરે, માછલડાં તો જાય મરી.
મોટી મનની મોહિનીરે, બીજી પ્રીતથી ન મળે;
પણ જડ જુઓ લોહુંરે, ચમકને દેખી ચળે.
છીપે રહે સાગરમારે, ઇચ્છા સ્વાતિ બુંદતણી;
જુઓ દષ્ટિ ચક્રારનીરે, અચળ રહે છે ઇંદુલણી.

એવું સુણીને આગ લાગી ઘણીરે, પણ ભાવ ના આવ્યોરે ભૂપ;
 ક્રોધ કરીને શસ્ત્ર વાવરે એહેવે, દીઠાં મીરાંનાં એ રૂપ. મીરાં.
 તોહે મુરખ સમજ્યો નહીરે, મન સાથે ન કીધો વિચાર;
 બીજું ખડ્ગ એણે ખેંચીયુરે, ત્યારે હરિયે દેખાડી મીરાં ચાર. મીરાં.
 છાભો પડ્યો પાછો ફર્યોરે, રાણો આવ્યો પોતાને ઘેર;
 વિષનો ખાલો મોકલ્યો પીભે, કહાવ્યું રાણાએ આણી ઝેર. મીરાં.
 લીધો મીરાંએ મન મગ્ન થઈનેરે, પ્રભુને દેખાડી કર્યું વિષંપાન;
 અમૃત સરીખું થઈ ગયુરે, એને સમર્થ ઘણી ભગવાન. મીરાં.
 મીરાંખાઈ આવ્યાં વૃંદાવનમારે, પ્રેમે નીરખ્યા શ્રી વ્રજરાય;
 શ્રી જમુના પથપાન કર્યું ને કરી, જીવા ગોંસાઈને શિક્ષાય. મીરાં.
 હરિજન જાણી મીરાં મળવાનું કહાવ્યું, તેણે કાવ્યું નાભેઉં સ્ત્રીનું મૂખ;
 મીરાં કહે સારું થયું સવારું મુજને, પરપુરુષ ભેજ્યેથી દુઃખ. મીરાં.
 આજ લગી હું એમ જાણતી જે, વ્રજમાં કૃષ્ણ પુરુષ છે એક;
 વૃંદાવન વસી હજી પુરુષ રહ્યા છો, તેમાં ધન્ય તમારો વિવેક. મીરાં.
 એવું સુણીને જ્ઞાની પામિયારે, જીવાગોંસાઈ મળ્યા છે સાર્મા ધાઈ;
 દુષ્ટી મળીને હરિની વાત કરીને આવ્યાં, મેવાડદેશ મીરાંખાઈ. મીરાં.
 કરી તઈયારી આલ્યાં દ્વારીકારે, પ્રેમે નિરખ્યા શ્રીરણુછોડ;
 વાસ પુરીને પ્રભુની પાસે રહ્યાં સદા, પહોંચ્યા છે મનના કોડ. મીરાં.
 પાછળ પસતાવો રાણાને થયોરે, ગયું ઉતરી મનનું ઝેર;
 મુખે માગે તે આપું તેહને જે કોઈ, લાવે મનાવી મીરાં ઘેર. મીરાં.
 ઉપરા ઉપરી તેડાં મોકલ્યારે, આવીને લાગ્યાં સહુ પાય;
 માછ પધારો મેવાડમાં પહેલાં, રાણાજી તો અંત ન ખાય. મીરાં.
 જનલગી તમે રહેશો દ્વારીકારે, ત્યાંલગી કરું અપવાસ;
 આગ્રહ દેખી મીરાં વિદાય માગવાને, આવ્યાં શ્રી પ્રભુજીની પાસ. મીરાં.
 હરિએ હકીકત સાંભળીનેરે, હસી ચાંપી હૃદયા સાથ;
 શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપમાં સમાઈ ગયારે મીરાં, જે જે શ્રીદ્વારિકાનાથ. મીરાં.
 ચરિત્ર એ મીરાંખાઈનુરે જે કા, શિષ્યે સાંભળે ને ગાય;
 પ્રેમભક્તિ તેહેને મળે ને સુઠે, દયાનો પ્રાતમ વ્રજ રાય. મીરાં.

પ્રેમ પરીક્ષા.

ગરબો.

ઝાઘવજી છે અળગીરે, વાત એક પ્રેમતણી;
કાંઈ અનુભવી જાણેરે, કહેતાં તો નાવે બણી.
પ્રસુતાનો પીડારે, વંઝા તે શું જાણે;
જાણ્યું કેમ આવેરે, માણ્યાને પરમાણે.
મુંગે સફર ખાધીરે, ગુંગાને સ્વપ્ન થયું;
સરવે મન જાણેરે, બીજાને ન જાય કહ્યું.
ધાએલનાં દુઃખનેરે, કાયર તે શું પ્રીછે;
અજાની લહે નહીંરે, રતીની ગતિ શી છે.
નીમ સરવે નાશેરે, જ્યારે પ્રેમ તે વ્યાપે;
નિદ્રા જેને આવેરે, તે ઉત્તર કેમ આપે.
આશુક માશુકમારે, રૂપ ગુણ શા દેખે;
જેવું ભાસે છે તેહનેરે, અવર તેવું નવ પેખે.
જેનું ચિત્ત જ્યાંહાં ચોટ્યુંરે, તેને તેથી સુખ થાયે;
શો છે સ્વાદ અગ્નિમારે, ચક્રાર ભાવે ખાયે.
રીત પ્રીતની અવીરે, તેનું સુખ તે જાણે;
અનુભવથી અજાણ્યુંરે, એના અવગુણ આણે.
નેહ સુખથી ન વાઘેરે, દેખી દુઃખ નવ ધટે;
જેમ વૃક્ષને વળગીરે, વેલી તો ફરી ના લટે.
શીખે સાંભળે ગાયેરે, ઝાઘવ ગત પ્રીતતણી;
કરવી નથી પડતીરે, એની મેળે આવી બણી.
પ્રીત નાએ તો સહેજેરે, ધૂટે ન પછે છોડી;
મચ્છને દુઃખ દે છે રે, ગળ્યા પછે અંકડાડી.
સાચી પ્રીત તે પ્રાણ લેરે, સાધારણ થયા પરી;
દાદુર જળવણુ જીવેરે, માછલડાં તો જાય મરી.
મોટી મનની મોહિનીરે, બીજી પ્રીતથી ન મળે;
પણ જડ જુઓ લોહુંરે, અમકને દેખી ચળે.
છીપે રહે સાગરમારે, ધ્રુવજી સ્વાતિ ખુંદતણી;
જુઓ દષ્ટિ ચક્રારનીરે, અચળ રહે છે ઈંદુલણી.

લજ્યા સુધ બુધ સામ્રથરે, પ્રેમી જનમાં ન ટકે;
 મધુકર વાંસ કોરેરે, કમળ ભેદી નવ શકે.
 મૃગ સહેજે મરે છેરે, પલાયણ અભ્યાસી;
 રાગ અનુરાગ પાસેરે, બાંધ્યું ન શકે નાશી.
 દષ્ટિ પ્રીતની માટેરે, પતંગ દીપકમાં બળે;
 જન્ય પ્રાણ પોતાનોરે, તોયે સ્નેહીને મળે.
 રહે આત્રક તરશ્યુરે, સદા બાર માસ લંગી;
 પીચે સ્વાતિનું વારિરે, અવર પડશે ન ડગી.
 વીખના વ્યસનીનેરે, સાકર પણ સુખ ના કરે;
 પય પાણીથી ઉત્તમરે, મીન તેમાં નાંખે મરે.
 જેનું મન જેથું માન્યુંરે, તેને સુખ તેથી મળે;
 તે વિના તેથી સારુંરે, નાવે તેની આંખતળે.
 જે વૈરાટનાં લોચનરે, ઈંદુ ભાનુ ભેદ કરશે;
 કંજ કરમાય ચંદ્રેરે, પુલે રવિ મેહ વસ્યો.
 કંઠે વળગી ના ધૂટેરે, એ પ્રેમતણી કાંસી;
 કાચો માટે ફૂટેરે, સુણી જગની હાંસી.
 છે અગમ પથ સ્નેહનોરે, આધવજી તેં નથી દીઠા;
 ત્યાં લગી જ્ઞાન ગોઠેરે, ભ્રેગ છે પણ મીઠા.
 ભ્રેગ તો તેને ભેદાયરે, જેનું મન જગમાં ભમે;
 તે તો અચળ હમારુંરે, ચિત્ત રસિયામાં રમે.
 જેનું મન માનેરે, ભ્રેગ સુખેથી ગ્રહો;
 અમો તો એહ માગુંરે, પ્રીતમજીથું પ્રીત રહો.
 તમારા તો હરિ સંધજેરે, અમારા તો એક સ્થળે;
 તમો રીઝો ચાંદરણેરે, અમો રીઝું ચંદ્ર મળે.
 ઈંદુને અવલોકીરે, ચંકારનું ચિત્ત ચળે;
 તે પ્રકાશને પેખીરે, તેને સંતોષ વળે.
 હેવાં વચન સુણીનેરે, આધવજીની બ્રાંતિ ટળી;
 ભ્રેગ જંજળા ધૂટીરે, ગયું મન સ્નેહમાં મળી.
 અભિમાન મૂકીનેરે, આધવ ગોપીપાય પ્રજ્યા;
 કહું દયાનો પ્રીતમજીરે, નિશ્ચે એક તમને જજ્યા.

હનુમાન ગરુડસંવાદ.

લાવણી.

એક સમે હનુમાન ગરુડ, બેહુ એક સ્થળ મળિયા;
કોઇ કોઇના ગાંઠ્યા ન્હાળ્ય, એક એકપે બળિયા. ટેક.
નિકટ દ્વારીકા શ્રીકૃષ્ણ તણો, એક બાગ હતો ચારુ,
ચોક્કી ત્યાં ગરુડજી કરતા, પતિને પ્રિય સારુ;
હરિષ્ચંદ્ર હનુમાન ત્યાંહાં, એકદા સુધા ભરમાં,
આવી અચાનક પ્રજા ભક્ષી, તરુ ફેંક્યાં સાગરમાં;
તજી વિવેક વાટિકા બિગાડી, ગરવ ધણો લાવી,
જ્ઞેષ્ઠ અનીતિ વિહંગમપતિએ, હસ્ત ગ્રહો આવી;
જ્ઞેષ્ઠ સમોવડ સુભટ વિકાસ્યા, વૃક્ષથકી પળિયા. કોઇં એં
ગરુડ કહે અલ્યા ઉભો રહેજે, છે અનુચર કહાનો,
વિના કહે એમાં કેમ પેઠો, બાગ વીશે છાનો;
એ વાડી શ્રીકૃષ્ણતણી છે, એહની તને દુહાંધ,
નિકળ બહાર કે શિક્ષા કરી, હું કહાડીશે કર સ્હાંધ;
એમ સુણી કપિરાય કોપિયો, રીસ ધણી આણી,
રહે અળગો શ્રીકૃષ્ણ હીમાયતી, વિચારી વદ વાણી;
શ્રીરામદૂત તે હજી નથી દીઠા, અવણે નથી સાંભળિયા. કોઇં એં
શ્રીરામદૂત જાણ્યા ઠાંક્યા રોહો, શું જાઓછો ફૂલી,
અહીંરાવણના પ્રતિહારનો, માર ગયા ભૂલી;
શ્રીકૃષ્ણદાસથી હાર્યા માટે, ધ્વજપર પજું રહેવું,
મનમાં જાણો છો પણ પ્રુલ્યા, માટે પડ્યું રહેવું;
જાણ્યું બળ વાળીના ભયથી, વસ્યા હતા વનમાં,
કુંભકરણ ગળી ગયો હતો, વળી વિચારી લો મનમાં;
ત્રણ તાંત ને માત કુંવારી, એવા કુંવર કળિયા. કોઇં એં
અરે ગરુડ તારા જશ કહું હું, સાંભળી રહે છાનો,
શોકતણી દાસી તારી મા, તું તે સુત કોહોનો;
ભાઈ બીચારો એક પાંગલો, નહિ કંઈ ઠેકાણું,
સુરજતણો સારથિ થઈને, ભટકે નીશ વહાણું;
૫૫

ઝોરમાઘ પણ ભાઘ પોતાનો, તેહને તું મારે,
 વહાલાનો વેરી તું તેવો, સ્વામી પણ તહારે;
 માતપિતા બંધનમાં પોતે, આહિરમાં ભળિયાં. કાઘં એ
 ગરુડ કહે કપિ તહારે પતિએ, જશ ઝાઝો કીધો,
 પરણી સ્ત્રી એકલી અખળાને, બહારવટો દીધો;
 સહિત પ્રેમદા પુત્ર પોતાના, આહણે પાળ્યા,
 નથ સરવ વૈકુંઠ વસાવ્યું, આપ તાત ટાળ્યા;
 બહાલ ધરી એક વિનતા, આવી વરવાને કળે,
 તે નારીનું નાક છેદાવ્યું, તહારે રઘુરાજે;
 બુઠાં ફળ સવરીનાં ખાધાં, પવિત્ર પણ અળિયા. કાઘં એ
 મહારા પતિનાં લક્ષણ કહે, તહારે ઘેર શો ટોટો,
 તુજ પતિ આહિરડાંનું એકું, ખાઘ થયો મોટો;
 મારી પુતના અખળા ભતિ, જેનું પય પીધું,
 વચ્ચ પ્રલંબ બક અજગર, માર્યો અઘટિત કૃત કીધું;
 ભિક્ષુક આહણને ઘેર, ભિક્ષા માંગીને જસિયો,
 વણ પરણી બહુ અખળા સાથે, રંગે પણ રમિયો;
 વ્યભિચારી વ્રજનાથ, રઘુવર, એકપત્નિ પરણિયા. કાઘં એ
 સુજ પતિને બહુ સ્ત્રી પણ, સહુને સુખ લીલા દાખી,
 તહારા પતિને એક પ્રેમદા પણ, ન શક્યો રાખી;
 રઘુનંદન રામાનો રસિયો, નથી તે પણ જોયો,
 મહેલાં માટે હે સીતે, હે સીતે કરી રાયો;
 મોટો અધરમ વણ વાંકે, વાળી વાનર તાડ્યો,
 ક્ષત્રી થઈ આહણની વિનતાને, પગ અડકાડ્યો;
 આહણુકેરું દૈવત લીધું, એમાં શું રળિયા. કાઘં એ
 તહારે કૃષ્ણે સહુનાં આબ્રણ, ઉતરાવી લીધાં,
 વ્યંડળનો રથ હાંક્યો, પાંડવદાસપણું કીધાં;
 શિશુપાળની ગાળો ખાધી, પરાક્રમી પૂરા,
 કાળયવનથી રણમાં નાહા, બળ્યા બહુ શરા;
 લેની આસા હું નહીં માનું, એમ કહ્યું બ્યારે,
 પ્રેયોં દૂત પ્રભુની પાસે, વિહંગમપતિ ત્યારે;
 શ્રીકૃષ્ણ કહાવ્યું રામ આણુ દો, દેતામાં હળિયા. કાઘં એ

શૃંગાર.

જરીશ કહે આરામ કિહાં છે, મુજને દરશાવો,
 વિહંગમ કહે દારામતિમાં, મુજ સંગે આવો;
 જદુનાયક રઘુનાથ થયા, સકિમણી જનકી જોડે,
 પવન પુત્ર પરણામ કરીને, સ્તવન કરે કોડે;
 એ જ કૃષ્ણ શ્રીરામ થઈ, માર્યો લંકામૂય,
 જુગલ નામ પણ જોતાં દીસે, ઉલય એકરૂપ;
 મળ્યા માયા હનુમાન ગરુડ, સંદેહ સહુના ટળિયા. કોઈ એ
 એ વાણીવિલાસ કર્યો, નથી નિંદા ઉચારી,
 હર અવળું ભાસે અંતર, જોતાં છે સ્તુતિ ભારી;
 ઉપાસનાની ટેક જતાવી, નથી ગાયું અવળું,
 ભક્તવત્સલનો ભેદ સમજશે, તે દહેશે સવળું;
 એ રામ કૃષ્ણ મુજને પ્રિય, હોજો પ્રાણજીવન મહારા,
 સદૈવ એના નિર્મળ જશ, મુજ વદન વહે ધારા;
 દાસ દયાના પ્રીતમ, શ્રી સીતાવર શામળિયા. કોઈ એ

શૃંગાર.

ગરબી ૧ લી.

પ્રેમની પીડા તે જાને કહિયે, હો મધુકર, પ્રેમની પીડા તે.—ટેક.
 થતાં ન જાણી પ્રીત જતાં પ્રાણ જાયે, હાથનાં કીધાં તે વાગાં હૃદયેરે; હો.
 જોને કહિયે તે તો સરવે કહે મૂરખ, પસ્તાવો પામી સહિરહિયેરે; હો.
 ધીકિયે ઢાક્યાં રાત દિવસ અંતરમાં, જીખ નિદ્રામાં નવ લહિયેરે; હો.
 દાઝા ઉપર લુણુ દીધું એ દામોદરે, સોકલડી સુણિને કાળજ દહિયેરે; હો.
 અખળાનો અવતાર તે પરાધીન, રંકે કદિયે પણ કિહાં જઈયેરે; હો.
 સ્નેહનો દઝાડ્યો ધણો મર્ણથકી માઠો, શું કહિયે વાઢ્યાં તે વહિયેરે; હો.
 જ્યાં પ્રભુ આવે તો પ્રસિદ્ધ સુખ થાયે, દુઃખ દીધું નંદજીને જોયેરે; હો.

ગરબી ૨ જી.

પ્રીતડીની રીત અતી અટપટી, આધવજ છે પ્રીતડીની રીત.—ટેક.
 થાવાનો ઉપાય પણ જવાનો જડે નહીં, વજરેહેણે જટી તે જટી; આ.
 પ્રીત ના કહેવાય તે તે સ્વાસ્થ સમજવો, ચાર દિવસ પ્રગટી ને મટી; આ.

પીડાની ભરેલી પ્રીત તોયે કરે પંડિત, દુઃખ પામે તોય ચ્હાયના ધટી; ઓ.
કહ્યા સમજ્યામાં ન આવે એ વસ્તુ તો, જાણે જેને હોય વીતતી વટી; ઓ.
દ્યાના પ્રીતમ વિના પ્રીત તે જ પીડા, ધરમ લાજ ખોયને મરે ખટી; ઓ.

ગરબી ૩ જી.

શ્યામરંગ સમીપે ન જવું, મારે આજથડી, શ્યામરંગ.—ટેક.
જેમાં કાળાસ તે સહુ એકસરખું, સરવમાં કપટ હશે આહવું; મારે.
કસ્તુરીની બીંદી તે કરું નહીં, કાળજી ન આંખમાં અંજવું; મારે.
કોટીલાનો શબ્દ સુણું નહોં, કાગવાણી શકુનમાં ન લાવું; મારે.
નીલાંબર કાળી કંચુકી ના પહેરું, જમનાનાં નીરમાં ન ન્હાવું; મારે.
મરકત મણી ને મેઘ દષ્ટે ના જોવાં, જંબુ વંત્યાક ન ખાવું; મારે.
દ્યાના પ્રીતમ સાથે મુખે નીમ લીધો, પણ કહે મન પલક નાવિભાવું; મારે.

ગરબી ૪ થી.

આવોની મહારે ઘેર માણવા, હોજી રાજ, આવો માહારે ઘેર.—ટેક.
પ્રેમરસ પ્યાલો તે પીવા ને પાવા, જોખન તુરીને પલાણવા; હો. રા. આ.
પડતી રાતે પધારજો પ્રીતમ, કોઈ નથી ખેડું જાણવા; હો. રા. આ.
માહારી શેરીના છે સંતસાધુ, પરની ન વાત જોસે જાણવા; હો. રા. આ.
પ્રભાતે જતાં કોઈ પૂજશે તો કહીશું, તેજાતાવલોણું તાણવા; હો. રા. આ.
સર્વ તજે પણ સમો સંભાળે, રસિયા તે પરમાણવા; હો. રા. આ.
રાજની રૂપાળી જોયે ચિત્ત મારું ચોર્યું, સમરથ નથી વખાણવા; હો. રા. આ.
શ્રણ દીની આશ મારા મનમાં દ્યા પ્રભુ, મહારે મહોલે એકવાર આણવા;
હો. રા. આ.

ગરબી ૫ મી.

આંખ ભરે મા અલખેલડારે, લાડલી લાવું,
એક મુદુરત પહેલી મહારાજ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું. ટે
વાંક તમારો કદી હોય તોયે, લાડલી લાવું,
નહિ તો નામ ધરું ન લલીતાય, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
લાલ લોચન શીદને કરોછો, લાડલી લાવું,
હિંદ નિઃસાસા મુકશે મા નાથ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
એક વાતડીમાં વિહ્વલ કરીને, લાડલી લાવું,
સોંપું હાથ તમારો હેને હાથ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.

શૃંગાર.

લટું કરી લગાડું લત, લાલજીરે, લાડલી લાવું,
 એક બુટ્ટી સુંઘાડું બુદ્ધિરૂપ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
 સઘળો કાળજી કહાડી કાળજીતણેરે, લાડલી લાવું,
 એવું કારજ કરું છું અનૂપ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
 મર્મ માલમ છે મુને માનનોરે, લાડલી લાવું,
 વિના કહે સરવ પ્રજ્જરાય, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
 એમ કહીને સખી સંચરીરે, લાડલી લાવું,
 લાગી દયા પ્રીતમજીને પાય, શીદ સંતાપ કરો છો. લાડલી લાવું.

ગરબી ૬ કી.

લલિતાજીઆવ્યાં પ્રેયીં લાલનારે, માનુની મનવ્યાં,
 આવી પાગ કર્યો છે પરણામ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.—ટેક.
 દોણ જાણે શું કહું કાનમોરે, માનુની મનવ્યાં,
 જ્યેથી રોશનું રહું નહિ નામ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 શ્રમ પડ્યો નહીં સ્વલ્પમારે, માનુની મનવ્યાં,
 ક્ષણમો ક્ષણ કર્યું છે ગુરુમાન, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 જગની આતુરતા ઉલટીરે, માનુની મનવ્યાં,
 લાગી લાલ લક્ષ દળ્યું બીજું લાન, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 પંથરાવી લાવ્યાં પ્રેમે કરીરે, માનુની મનવ્યાં,
 પ્રિયા જોસાજ્યાં પ્રીતમજી પાસ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 આનંદ સાગર ઉછળ્યોરે, માનુની મનવ્યાં,
 વાળ્યું મુખ થયું દુઃખ નાશ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 હાલ્યાં મળ્યાં હરખ્યાં ઘણારે, માનુની મનવ્યાં,
 જેમ રિદ્ધ પામે મહા રંક, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 દાસ દયાનો પ્રીતમ પ્રસંન થયોરે, માનુની મનવ્યાં,
 પછે રતિ રસ પોઢ્યાં પરીયંક, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.

ગરબી ૭ મી.

શીખ સાસુજી દેછેરે, વહુજી રોહો હંજે;
 આવડો શો આસંગોરે, સામળિયા સંગે.
 વાટે ને ઘાટેરે, વળગો છો વાટે;
 કહું કોઈનું ન માન્યુરે, દીકું મારી જાતે.

વહુવારુ માણસરે, ડાહ્યાં બહુ થાશે મા;
જળ ભરવા એકલડરે, હવે પછી જાશે મા.
અલખેલો આ શેરીએરે, આવે વહુ તમમાટે;
તમે તેને કાજરે, જાવો જમુના ધાટે.
ચતુરાધ્યો તમારીરે, સરવે હું જાણું;
કો દહાડો નથી કહેતીરે, આજ મુખે આણું.
સાસરિયામાં રેવુરે, તારે એમ નવ કરિયે:
તમે થયાં નિરલજરે, હમે લાજ મરિયે.
હું તો મુખોમુખે કહું છુંરે, લોકો પુંઠળ કહેછે:
આડોસી પાડોસી, મસે મહેણાં દેછે.
વિવેક વાત કરતાંરે, વહુજી દુઃખ નવ ધરશે:
દયાના પ્રભુકેરીરે, સંગત હવે નવ કરશે.

ગરબી ૮ મી.

એવાં વચન સુણીનેરે, વદ્યાં વળતાં વહુજી;
ગંગાજળ સરખારે, સાંભળો સાસુજી.
જેના મનમાં જેવુંરે, તેવું તે તો દેખે:
સારાં ને નરતારે, પોતા સરખાં પેખે.
કાહોછો તેવાં હોશોરે, તારે એમ સૂઝેછે;
દોષ પ્રભુમાં શો દીઠારે, જેને જગ પૂજેછે.
હવે વાંક ન મારેરે, કહું છું કહ્યા પૂઠી;
એમાં કાંઈ ન મારુંરે, એ ગત સર્વે જૂઠી.
જેમ ખુંદી ખાંડરે, નચાવી નાચું છું;
તોયે પુંઠ ન મારુંરે, તારે જાઓ સાચુંછે.
હવાં તો નીત જઈરે, શામળિયાની સંગે;
વૃદાંવન ધાટેરે, સદા રમીશું રંગે.
મન ભાવે તો બોલજો, સહેવાય તો સહેજો;
ચાલે તે કરજોરે, ગમે તેવું કહેજો.
તમારા કહ્યા ઉપરે, જાઓ નિશ્ચે કરવું;
દયાનો પ્રભુ ભજવોરે, કાંઈથી નથી ડરવું.

ગરબી ૯ મી.

હું શું જાણું જે જહાલે મુજમાં શું દીકું;
 વારેવારે સામું ભાળે મુખ લાગે મીઠું. હું શું જાણું જે.
 હું જાઉં જળ ભરવા ત્યાં પુઠે પુઠે આવે;
 વગર બોલાવ્યો જહાલો જહેડકું ચડાવે. હું શું જાણું જે.
 વહું ને તરછોડું તોયે રીસ ન લાવે;
 કાંઈ કાંઈ મીઠે મહારે ઘેર આવી બોલાવે. હું શું જાણું જે.
 દૂરથકી દેખી જહાલો મુને દોડ્યો આવી દોટે;
 પોતાની માળા કહાડી પેરાવે મહારી કોટે. હું શું જાણું જે.
 મુને એકલડી દેખી ત્યાં મહારે પાવલે લાગે;
 રંક થઈ કાંઈ કાંઈ મહારી પાસે માગે. હું શું જાણું જે.
 મુને ત્યાંત્યાં જાતી જાણે ત્યાં એ આવી ઢૂંકે;
 જેની દયાનો પ્રીતમ મહારી કેડ નવ મૂકે. હું શું જાણું જે.

ગરબી ૧૦ મી.

હવે હું સખી નહીં બોલુરે, કદાપિ નંદકુંવરની સંગે;
 મુને શશિવદની કહીછેરે, ત્યારની દાઝ લાગી છે અંગે. હવે.
 ચંદ્રબિંબમાં લાંછન છે વળી, રાહુ ગળે ખટમાસેરે;
 પક્ષે વધે ને પક્ષે ઘટે કળા પૂરણ, નિત્ય તે નવ પરકાશે. હવે.
 તે કરતાં ચંદ્રવદની કહી તો ઠયી, હું ને ચંદ્ર એકરાસેરે;
 ત્યારે મુજ મુખ પાખે શું અટક્યું, છે જ્વેશે ચંદ્ર આકાશે. હવે.
 નહિ તો શિવને સમીપ રાખશે ને, ભાલે ચંદ્ર દેખાશેરે;
 પ્રસંન થઈ પાસે રહેશે નહિ તો, કહેવાય નહીં નિજ દાસે. હવે.
 એવડો શ્રમ પણ શીદ કરે જુઓ, ચંદ્ર પોતાની પાસે;
 વામ ચરણમાં ઈંદુ અચળ છે, શીદ રહે અન્યની આશે. હવે.
 દયાના પ્રીતમને કહે સખી જુઓ, શશિમુખ સરખું સુખ પાસે;
 કોટી પ્રકારે હું નહીં આવું, એવા પુરુષની અડાસે. હવે.

ગરબી ૧૧ મી.

કાળજકું કાચું તે કાને કહિયેરે, ઓધવ છેલ છખીલડે. ટેક.
 વેરી હોયે તો વઢતારે ફાવિયે, પણ પ્રાણુથી પ્યારે એને લહિયેરે. ઓધવ.
 ધીકિયે ઢાંઢા તે કહે નવ શોભિયે, ડાહ્યાં શું વાહ્યાં નહાને છધયેરે. ઓધવ.

ઝાડનો ધાવ માર્યો રનેહી શામળિયે, ક્રિયા રાગને રાવે જઈયેરે. ઝાધવ.
કળ ન પડે કાંઈ પેર ન સૂઝે, રાત્ર દિવસ ઘેલાં રહિયેરે. ઝાધવ.
કાંઈ વસ્તુમાં ક્ષણ ચિત્ત ન ચોહોંટે, અલખેલો આવી જોંઠો હૃદયેરે. ઝાધવ.
દયાના પ્રીતમજીને એટલું જઈ કહેજો, ક્યાં સુધી આવાં દુઃખ સહિયેરે. ઝાધવ.

ગરબી ૧૨ મી.

માનીતી તું છે મોહનતણી, હો વાંસલડીરે,
તુંને વાલમ કરે છે ઘણું વહાલરે, હો વાંસલડીરે,
પીએ અધરામૃત પીયુતાણું, તું વાંસલડીરે,
અમારે સોક્ય સરીખું તું સાલરે, હો વાંસલડીરે,
મીઠો આવડો શો સોહોર, મોહો નંદનો કિશોર,
તારું આવડું શુ જોરેરે, ભુંડી કાલજકું માં કોરરે. હો વાંસલડી.
વાંછ વાંછ ને વિલ્વળ કર્યો, હો વાંસલડી,
તું તો પીડે અમારા પ્રાણુ રે, હો વાંસલડી,
સુણતાં પડે છે હૃદે સાંસરાં, હો વાંસલડી,
તાહારા ટહીકારાથી મોહ્યાણુ રે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
ઝેર ઘણું છે તારી ઝપટમાં, હો વાંસલડી,
ભલાં તુંથી ભાલાં તરવાર રે, હો વાંસલડી,
એકી વારે તું હણી નાખની, હો વાંસલડી,
ઓ ભુંડી થોડે થોડે મા માર રે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
પતિવ્રતાનાં પણ મુકાવીયાં, હો વાંસલડી,
તેં તો છોડાવીયાં સતીયાનાં સત્યરે, હો વાંસલડી,
વન વન કુંજ કુંજ ફેરવ્યાં, હો વાંસલડી,
તેં તો સહુની કરી છે એવી ગત્યરે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
ગરજે શુભાન ભરી આવડી, હો વાંસલડી,
તું તો જોની વિચારી તાહારી જાતરે, હો વાંસલડી,
જોતાં તું કાષ્ટકેરો કરકડો, હો વાંસલડી,
તુંને આજ મળી છે રકરાત રે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
ગતવિણીણાં તેં ઘેલેલાં કર્યો, હો વાંસલડી,
તેં તો લગાડ્યું કાલશું લગન રે, હો વાંસલડી,
ઝોરની સંગે શીખી ઝોરવા, હો વાંસલડી,
વહાવે માખણુ ઝોર્યું ને તેં તો મનરે, હો વાંસલડી.—મીઠો.

માન રાખ્યું માનિનીતણું, હો વાંસલડી,
તેં તો સહુને કચ્ચાં પાએમાલ રે, હો વાંસલડી,
દ્યાનાં પ્રીતમની દારી તું ખરી, હો વાંસલડી,
તેડે સહુને યેઠી તું તો ઠામ રે, હો વાંસલડી.—મીઠા.

પદ ૧ લું રાગ—સોરઠ.

ચાલ બહેલી ચલખેલી પ્યારી રાધે;
તને તારો કાન યોલાવે, તને ધનશ્યામ યોલાવે;
તને તારો પિયુ યોલાવે, સરસ સમય સાધે સાધે; પ્યારી રાધે. ચાલ બહેલી. ટેક.
નથી તુજ સમ કોઈ અખિલ વિશ્વમાં;
શચી સાવિત્રી ઉમા રમા;
તે પણ નહિ સમોવડ અવર કોણુ કામા;
ત્હારી તુલના ત્હારી તુલના, એક તુંજ પ્રજ્જલૂપ;
તું તદ્રૂપ, ગુણુ સ્વરૂપ, વાસદ્રૂપ, અખ્ય યૂપ;
સકૃત રૂપ યેહુ અનૂપ, ગતિ અગાધે અગાધે. પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.
કેસરી આભિષ તજી તૃણ કેમ ખાય;
સ્વાતિ સલિલ વણુ ન ચાતક તરસ જાય;
વન વિશાખા અગ્રજ્જ સીપ ચહાય;
એ દષ્ટાંત, એ દષ્ટાંત, અર્થ આણુ, ધ્યાન ગાન, મૂઢી માન;
પ્રીતમ કહાન, દે રસદાન, અધરપાન લાગ્યવાન ન કો આન;
તું સમાન, સુતા ભાન; તજી ઉપાધે ઉપાધે, પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.
સલિલ હીન મીન જીવે ન કોય,
જલાવહીન થયું જગડે તે તોય,
તડિત મધ મેધ તડિત વણુ ન સોય,
કરી જો વિચાર, કરી જો વિચાર, વાર વાર, એજ સાર;
માર્યાં માર, ધારધાર, સહુ શૃંગાર, મકર વાર, નંદકુમાર;
પ્રાણુઆધાર, ને ઉરહાર, કર અખાધે અખાધે, પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.
એમ કહી પતિ અતિ રતિસ્મૃતિ કરાવી,
સજ્જવા શૃંગાર જેમ તેમ સમજાવી,
લાવી લલિતા પટરાણીને પંધરાવી,
સોંપી શ્યામા, સોંપી શ્યામા, સુંદર શ્યામ, કરી પ્રણામ;
વળી યામ, કુંજવામ, પૂરણકામ, નિગમ યામ, સો વિશ્રામ;
તે ગુણુગ્રામ, કથે આમ, દ્યારામ, હર્ષ વાધે વાધે; પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.

પદ ૨ જી. - રાગ કાફી.

ચતુરા ચેટક એવું જાણીરે, એણે કઈ વેળાનું કામણ કર્યું. છે ચતુરા. ટેક.
 બાલીને મધુરી વાણી, મ્હારું મન લે છે તાણી,
 નિરખ્યા વિના નહિ રહું નંદલાલને, જેમ ચંદ્ર જોઈ ચક્રાર, શું ચંબ્યું; છે ચં
 મળ્યા એને એમ ન કીજે, પોતાનો કરીને લીજે,
 તું તારા ધીરજથી ગુણ જાણેરે, નૈણામાં આવી અંબુજ કર્યું; છે ચં
 પ્રીત કરીને પ્યારા, શું રહોછો નૈણાંથી ન્યારા,
 વછોડ્યાં બહાલાં બુદ્ધાં નહિ થાયરે, જેમ સરિતાનું નીર સાગરમાં ભળ્યું; છે ચં
 તેણે કરી આનંદ પામી, મળ્યો દયારામનો સ્વામી,
 એવાં પુણ્યે પૂરણ પામી પારરે, મનકું તો વિકલમાં વળ્યું; છે ચં

પદ ૩ જી.

મુને અંગોઅંગ લાગી લાલ્ય, કાળજકું કોઈ કાપેરે;
 મારું વેહે દુઃખ સહ્યું નવ જાય, કાળજકું કો કાપેરે-ટેક.
 મુને રોમરોમ વીંછી વળગિયા, લાગી નખંશીખ તાલાવેલ; * કાળજકું.
 પ્રાણનાથજી પ્રલાટે પધારશે, મારા હૃદયમાં મારી સીલ. કાળજકું.
 પીયુષ પહેલાં તું તો ક્યમ નથી જાતો, નેહ મારા પાપી પ્રાણ;
 મોહનવર તો મધુપુરી વસશે, પછી તારો જીવન કોણ. કાળજકું.
 અરે દૈવ મુને શીદ સરજી, શીદ આપ્યો અખળાનો દેહ;
 શે ન કરી મુને મુરખ થાત નહીં, નંદકુંવરશું સ્નેહ. કાળજકું.
 ક્યાંહાં જઈયે સખી કોણને, કહિયે ને કરિયે કવણ ઉપાય;
 પાયે પકું કોઈ એવું કરેરે, બહાલાજીનો વિન્નગ ન થાય. કાળજકું.
 અરે વૃદ્ધ ગોપ કોઈ કેમ નથી વારતા, મૂઠ સરવકો અખળ;
 અરે વિધાતા વિધન પાડ એવું, પિયુષ ના કરેરે પ્રયાણ. કાળજકું.
 આત્મા સખી મરજનદારે મૂકી, રોકીએ રસિયો રાય;
 તેથી ન માને તો પડે ચક્ર વચ્ચે, મારીને જાય તો જાય. કાળજકું.
 પ્રેમ પીગતી ને મન અલિલાખીને, વ્રજલાલના વ્રજભૂપ;
 પરિંભાણ કરતાં સાદુ પ્યારીને, હૃદે રોખ્યું નીજ રૂપ. કાળજકું.
 દરિ રથ ધ્વજ રજ પાણ રહી ઉડતી, ધરણી ઢળી સ્ત્રી જન;
 દયા પ્રીતમ ત્રીગોવર્ધનધર. દીધું સકળ હૃદે દરશન. કાળજકું.

નીતિ ભક્તિ.

પદ ૪ થું.—રાગ સાખી.

લોચન મનનેરે, કે ઝગડો લોચન મનને;
રસિયા તે જનનેરે, કે ઝગડો લોચન મનને.—ટેક.
પ્રીત પ્રથમ કાણે કરી, નંદકુંવરની સાથ;
મન કહે લોચન તેં કરી, લોચન કહે તારે હાથ. ઝગડો લોચન.
નટવર નિરખ્યા નેણુ તેં, સુખ આવ્યું તુજ ભાગ;
પછી બંધાવ્યું મુજને, લગન લગાડી આગ. ઝગડો લોચન.
સુણુ ચક્ષુ હું પાંગળું, તું મારું વાહન;
નિગમ અગમ કહ્યું સાંભળ્યું, દીઠા વના ગયું મન. ઝગડો લોચન.
ભલું કરાવ્યું મેં તને, સુંદરવર સંજોગ;
મને તજી તું નિત મળે, હું રહું દુઃખવિભોગ. ઝગડો લોચન.
વનમાં વહાલાજી કને, હુંય વસું છું નેણુ;
પણુ તુંને નવ મેળવે, હું નવ ભોગવું ચેન. ઝગડો લોચન.
ચહેન નથી મન કયમ તને, ભેટે શ્યામ શરીર;
દુઃખ મારે જાણે જગત, રાત્ર દિવસ વહે નીર. ઝગડો લોચન.
મન કહે ધીકું હેદે, ધૂમ પ્રગટ ત્યાં હોય;
તે તુજને લાગેરે નેણુ, તે થકી તું રોય. ઝગડો લોચન.
એ બેહુ આવ્યાં બુદ્ધિકને, તેણે ચુકવ્યો ન્યાય;
મન લોચનનો પ્રાણુ તું, લોચન તું મનકાય. ઝગડો લોચન.
સુખથી સુખ દુઃખ દુઃખથી, મન લોચન એ રીત;
દયા પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણશું, બેહુ વડેથી પ્રીત. ઝગડો લોચન.

નીતિ ભક્તિ.

હરિનામમાળા.

સવૈયો એકત્રીસો.

ગુરુ ગોવિંદ કૃપાનિધિ કેશવ, કમળાનાથ કૃપાળ;
કમળનયન કરુણાસાગર, શ્રીકૃષ્ણ હરે ગોપાળ.
ગોપીજનવલ્લભ ગિરિધારી, ગોપીનાથ ગોવિંદ;
ગોકુલેશ ગરુડધ્વજ, ગોવરધનધારી વ્રજગંદ.

દયારામ.

ગોકુળચંદ્ર ગદાધર, ગોમતીપ્રિય રમેશ;
 નારાયણ નરસિંહ નિરંજન, નિરાકાર નરેશ.
 નરકાંતક નરવીર નરોત્તમ, નંદલાલ નરરૂપ;
 જગન્નાથ જળશાયી જનાર્દન, જ્યોતિરૂપ જગભૂપ.
 જગદ્ગદાધાર જશોદાનંદન, જગજીવન જગતેશ;
 શ્રી જમુનાવલ્લભ જગદ્વંદન, જુગદીશ્વર જમુનેશ.
 ચક્રપાણી ચતુર્ભુજ અચ્યુત, ચિદાનંદ શુભકંદ;
 ચતુર્બાહુ આણુરતનમર્દન, શ્રીધર પરમાનંદ.
 દયાસિંધુ દામોદર દ્વિપતિ, દીનાનાથ દયાળ;
 દીનબંધુ પ્રભુ દેવકી નંદન, નરપતિ સુરપતિપાળ,
 શ્રીપતિ પદ્માપતિ રાધાપતિ, કમળાપતિ ભવેશ;
 દધિન્નપતિ રુદ્રમિશ્રીપતિ સાગર, સુતાપતિ ઋષિકેશ.
 પદ્મનાભ પુરુષોત્તમ પરિશ્ર્લ, પરમપુરુષ પરમેશ;
 પુષ્કરાક્ષ પરમ પ્રભુ, મદુસૂદન મથુરેશ.
 ધરણીધર અવનીધર ભૂધર, વસુમતિધર મહિધારિ;
 દૈન્તુભધર પીતામ્બરધર, બંસીધર કુંજવિહારિ.
 માધવ સુરમર્દન મધુમરદન, મતિવિક્રમ સુખધામ;
 મુકુંદ મેઘચર્ણ મહાબાહુ, જદુપતિ મુંદરશ્યામ.
 રામચંદ્ર પ્રભુ દશરથનંદન, દયાસિંધુ ભગવંત;
 માં પાહિ માં પાહિ પાહિ માં, પ્રણાનંદ અનંત.
 અગ્રેષ્ઠતરશતનામકૃણ્ણનાં, ગણિ ગણિ જે જન ગાય;
 દોગદોષ દુઃખ કલેશ જશે, વળી પળમાં પાપ જ જાય.
 મન વાંછિત પ્રજા તેને મળશે, દયો કહે ધ્રુવ વાણિ;
 શ્રાવિદે દારજ તજિને ભજિયે, દઢ કરી સારંગ પાણિ.

નીતિ ભક્તિ

પણ આનું તમારું જોધને, મુજને જગત કહે હરિ ભક્ત;
હું છઠી, જુઠારે જીવણું, નથી મહારું મન તમથી આસક્ત. શરણ.
તે અંતે ઉધડીરે વાગશે, પાસું દેશે જો મહારાજ;
અળવંત આનું લાજશે, હું નિરલજને શાની લાજ. શરણ.
પણ એક ભરોસારે એ છે, અંતરજની છે તમે સાક્ષ;
બરદ વિચારીરે કૃપાનિધે, સહજે કરશે કૃપા કટાક્ષ. શરણ.
મોઢમ રાખેરે મોટમ ધણી, ઉધાડું પાડે આછ જણાય;
સાચો સંગ્રહ રે સહુ કરે, જુહું નભવે જગ જશ ન થાય. શરણ.
જેહેવો તેહેવો છું હું રાજનો, દીન લહી કરિયે કરુણાનંદ;
દાસ દયાનીરે વિનતિ, કૃષ્ણ કૃપાનિધિ ધરજો કાન. શરણ.

ગરબી ૨ છ.

દરશન ઘોનીરે દાસને, માહારા ગુણનિધિ ગિરિધરલાલ;
નાથ નિવારેરે વાસને, આપો આપ ઉપર અતિ વહાલ. દરશન.
શ્રીનટવરનંદરે નંદના, ભાવે મુને મદનમનોહર રૂપ;
ચિત્ત ના ચોહોટેરે માહેરું, મુને અનુભવ વ્યાપક અહ અનૂપ. દરશન.
જપું નહીં અજપારે જપને, ગમે ના મુણવો અનહદ નાદ;
યજ્ઞ સમાધિરે ના ગમે, ન ગમે સ્વરગ મુકિતના સ્વાદ. દરશન.
અન્ય ઉપાસનરે ના ગમે, વિના એક પૂરણ પુરુષોત્તમ;
શ્રીકાં લાગેરે સાધન સહુ, પડી મુને પ્રેમ ભક્તિમાં ગમ. દરશન.
મુને શ્રી વલ્લભસુતરે ગુરુ ગમ્યા, સહુ વિધિ શ્રીકૃષ્ણજી સમાન;
જીવનાં સાધનરે ના જીવે, વહાલો નિજબળે કરે નિજનંદવાન. દરશન.
સરવ તપાસ્યુરે શ્રી શ્રી, કિચિત ક્યહું ના દીધું સાર;
સુખ એક દીધુરે સરવથી, સેવા સમરણ નંદ કુમાર. દરશન.
શ્રી મહાપ્રભુનીરે કહાણથી, મુજપર રીઝો રાધા નાથ;
સમુજ અવિદ્યારે તો ટળે, હરિજી આલો મુજ હાથ. દરશન.
શ્રી વૃંદાવનનીરે કુંજમાં, ગંહાં કર્યો જીગલકિશોરે વિલાસ;
દાસ દયાનીરે વિનતિ, મુને દાસી કરી રાખો નીજપાસ. દરશન.

ગરબી ૩ છ.

જીવ જાણી લે, જનપ્રીત જીગદીશ વિના નવ સારી;
મન માની લે, પૂછી જો અનુભવિ હોય જો નરનારી. જીવ-ટેક.

એમાં ડાહ્યા, ઘેલા થઈ જાયે, વણુ તેજ્યા તે પુંડળ ધાયે;
 ના ગણે જગમાં હાંસી થાયે, જીવ જાણી લે.
 તેની લજ્જા સ્વધર્મ સહુ જાયે, ને નષ્ટ નિર્લજ્જ કહેવાયે;
 શું કરે મનમાં અહુ દુઃખ થાયે, જીવ જાણી લે.
 જે પાંચ લોકમાં પંકાયે, જેનું બુદ્ધિબળ કદરૂપું નવ જાયે;
 તે પણ સ્નેહીને વશ થાયે, જીવ જાણી લે.
 તેનું વિકળ ચિત્ત સહુથી થાયે, તેને વિચારમાં વહાણું વાયે;
 તે કલેશ કાઢને ના કહેવાયે, જીવ જાણી લે.
 થઈ જાય તેજ યશની હાનિ, તેની નિંદા કરે સહુ મનમાની;
 તોયે ન છૂટે પામે ઝાંની, જીવ જાણી લે.
 તેને ભોજન નાભાવે લાણે, તેહેની મન પીડા કાઢ નાજાણે;
 તેહેના સર્વ કાઢ અવગણુ આણે, જીવ જાણી લે.
 કાઢ શિક્ષા દે તે શર લાગે, વિખવેણુ અમૃત સ્નેહનાં લાગે;
 તે જાણે જેને અનુભવ જાગે, જીવ જાણી લે.
 એવો પ્રેમ જેને પ્રભુશું લાગે, તેનાં સરવેદુઃખ સહેજે લાગે;
 દયો કરગરી કૃષ્ણ પાસે માગે, જીવ જાણી લે.

ગરબી ૪ થી.

મોટાનું વચન સુખધામ, કૃતિ રીતે કરીયે;
 તે કરે આહાય તે કામ, આપણુ તો મંરીયે. મોટા.—ટેક.
 પરનારી કીડા' કરી કૃષ્ણે, તે તો આપણે થાયરે;
 ઉર્ધ્વરેત અગની પીવા, ગોવરધન કેમ ધરાય. કૃતિ રીતે.
 શિવ અર્ધાંગે ઉમીયા રાખે, પણ આપણને ખીલીવુંરે;
 ત્યમ કરીયે જે કામ બાળિયે, બણે હળાહળ પીવું. કૃતિ રીતે.
 રાધર માંસને ભોગે ભવાની, આપણે હઠીયે ત્યાંથીરે;
 સિદ્ધ ચઢી દાનવ દળવા એ, કાડીએતે બળ ક્યાંહાંથી. કૃતિ રીતે.
 ખરુ ખોટું પણ પુત્રીલાંછન, બ્રહ્માને કહેવાયરે;
 તે જેમ ત્યમ કરીયે પણ, આ સૃષ્ટિ કેમ રચાય. કૃતિ રીતે.
 ચંદ્ર ઈંદ્ર ગુરુપત્ની રમીયા, ત્યમ કરવું તો સુલભરે;
 અંડ પ્રકાશ અમી સૃષ્ટિ નગ, પાંખો છેદન દુર્લભ. કૃતિ રીતે.
 આસિ ભક્ષણુ સર્વ કરે પણ, કાઢ કહે નહીં મેલોરે;
 તે જેમને તું તેમ કરીશ, તો સર્વે કહેશે ઘેલો. કૃતિ રીતે.

નીતિ ભક્તિ.

કલેશ પ્રિય નારદને છે જોઈ, રખે તું ઘેલાં કહાડેરે;
 તેહેનો સંગ ભવભયભંજન ને, તહારો સંગ ભવ પાડે. કૃતિ રીતે.
 અમર પ્રતિગ્રહ સુરાપાન, શુક્રાર્ય નવ જોશેરે;
 દિવ્ય દુતી મૃતસંજવન-વિદ્યાવેળા પછી રોશો. કૃતિ રીતે.
 ગંગામધ્યે મુનિ પારાશર, ઢીમર કન્યા ભોગવીરે;
 વ્યાસ પ્રગટ મદ્દગંધા, મૃગમદ્દગંધા કરી એ યોગી. કૃતિ રીતે.
 કુંતા કૃષ્ણા પંચ પતિ, સતી શિરોમણી કહાવેરે;
 તેહેનું જોઈ સ્ત્રી અન્ય કરે તો, નીચે નકમાં આવે. કૃતિ રીતે.
 શંકરસ્વામીનું જોઈ શિષ્યે, સ્વપત્નના દુકડા આધારે;
 સીસું નવ પીવાયું સંગે, થયા બહિમુખ આધા. કૃતિ રીતે.
 પુત્રીતણી એ પુત્રી કશ્યપ, થઈને પિતામહ વરીયારે;
 તેના દોષ આપણે ના જોવો, તે ઘર હરિ અવતરીયા. કૃતિ રીતે.
 જવની રાખી જગન્નાથ પંડિત, તે તો સહજ બની આવેરે;
 આવન સીદી ગંગા ચઢાવી, તે તો વેવલાં વિણાવે. કૃતિ રીતે.
 મેહેતે જ્ઞાનામિકને ઘેર જોઅજવ, કીધો તે નવ જોધયેરે;
 હરિએ હાર મહેતાને આપ્યો, તે વેળા પત જોધયેરે. કૃતિ રીતે.
 માટે પ્રમાણ વાટે ચાલવું, ભજવા ગિરીવરધારીરે;
 મ્હોટાની ગતિ મ્હોટા જાણે, દયા દીનતા સારી. કૃતિ રીતે.

ગરબી પ મી.

જે કોઈ જન કલ્યાણે આહોતે, સ્ત્રીની સંગત તજજોરે;
 દુઃખ દરીઓ પાપ પુતળી, શાણા સમજ ભજોરે. જે
 જડ જુદી નીરદે લોભીને, ગંદી જળ રચનારીરે;
 સાહસ કરતી નીચ હડીલી, સદાકાળ સહુ નારીરે. જે
 સ્વારથ થાતો હોય તદા, સ્ત્રી પતિ પુત્રાદિક મારેરે;
 ના કરવાનું કરે વિકરતાં, વિધિ નિશદિન વિચારેરે. જે
 મન્યા પછી પાછા પ્રાય નહીં, જર જશ તપની હાનીરે;
 હરિની વાત હૃદમાં ન આવે, અનુભવી લેજો માનીરે. જે
 પળ ન મળે પરવાર જાહાં લગી, ગમતો પુરુષ નવ લાધેરે;
 નારદને હરિ કહ્યું પતિવ્રત, તાંહાં લગી સ્ત્રી સાધેરે. જે
 અશીમ ને અખળા જે સરખી, ગળે જ્યાં નવ છુટેરે
 તનુ ધન સુધર્મ સહુ વણસાડે, નર પડે તનુ જે

પ્રેમદા પુષ્પ સરીખાં સમજે, નીરખે મન મોવાચેરે;
 ગોળ્યા પાછળ તેવાં ન રહે, ચિત્ત પસ્તાવો થાચેરે. જે
 શણગારી તરવાર ઉપર સારી, અંતર રહે કટારીરે;
 તેમ સુંદર સ્ત્રી મોહનવરની, કાળજીમાંહી કટારીરે. જે
 દામે દામે ચિત્ત ન આહે, સંત સગાં વહાલાં જેહનેરે;
 દ્યો કહે તે સાચો, શ્રીહરિ ન તજે તેહનેરે. જે

પદ ૧ લું.-રાગ હોળી સાથે કટાવ.

૨૮ શ્રી રાધા રાધાવર ગિરિધારી,
 શું પૂરણ પ્રેમ ધરી, પ્રમાદ દૂર કરી, આ સમય ક્યાંથી ફરી.
 એવું મન ધારી ધારી ૨૮ શ્રી રાધા રાધાવર. ટેક.
 પાપ ચતુરાવધી પલકમાં પળાશે, ત્રિવિધ તાપ તુર્ત ભસ્મભૂત થાશે;
 અભય પરમાર્નવ સિંધુ ઉર ભરાશે.
 તે વિના જ્ઞાન ધ્યાન ધર્મ, દાનકર્મ, તપ ન ધર્મ, તીર્થસર્મ.
 સ્થિતિ હર્મ, અભિદ્વર્મ, વક્તુચર્મ, મયીનર્મ પ્રાપ્તિવર્મ,
 શ્રુતિ પુકારી પુકારી, ૨૮ શ્રી રાધા રાધાવર.
 અવિદ્યા ટળે કૃતાંત કંપ ખાગે, ભુંડા ભાળ, અંક અટળ પણ ભુસાયે;
 વૃંદ વૃંદારકમાં પ્રશંસાયે.
 માટે ચેત સ્વલ્પ કાળ, ગા ગોપાળ, નંદમાળ, દીનદયાળ, પ્રણતપાળ;
 કંસકાળ, મહાકૃપાળ, રૂપરસાળ, શ્રીવનમાળ, હર્ષભાળ;
 કટ હારી હારી, ૨૮ શ્રી રાધા રાધાવર.
 શોષ એ જ નામ રટે પણ ન ભૂલે, ઉમાશંકર મન મનન ફેરી પુલે;
 નારદાદિક આનંદ ડોળ ઝુલે;
 વળિ ચતુર સનતકુમાર, નિગમચાર, સૃષ્ટિકાર, ગિરાદાર;
 શુક શું પ્યાર. ધી-શંગાર, ધનાગાર, ભા અંગાર વિદ્યાધાર,
 સુર સરદાર. શ્રી મુખકારી કારી, ૨૮ શ્રી રાધા રાધાવર,
 પણ પ્રયાસ મન પ્રમોહ લાગે, ધર્મ અર્થ કાંમ મોક્ષ રક્ષ લાગે;
 એવી પ્રેમ ભક્તિ-સહજ હૃદય જાગે;
 તદ્વપરાંત, નિત્યરાસ, બુગવિલાસ, શ્રી અવિનાશ, આનંદરાસ;
 શ્રેણીદાસ, જ્યાંહાં પ્રકાશ, ત્યાંહાં નિવાસ, અનાયાસ, નિપટપાસ;
 દ્યોદાસ, કરે વિહારી વિહારી, ૨૮ શ્રી રાધા રાધાવર.

પદ ૨ જી.

ચિત્ત મું શિદને ચિતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે.-૨૬.
 સ્થાવર જંગમ જડ ચૈતનમાં, માયાનું બળ હરે;
 સમરણ કરે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું, જનમમરણ બધાં પરે. કૃષ્ણને
 નવ માસ પ્રાણી કૃષ્ણચંદ્રનું, ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
 માયાનું આપણું કસ્યું ત્યારે, લક્ષ ચોરાસી ફરે. કૃષ્ણને
 તું અંતર ઉદ્વેગ ધરે, તેથી કારજ શું સરે;
 ઘણીનો ધાર્યો મનસુખો, હર અહ્યાથી નવ ફરે. કૃષ્ણને
 દોરી સરવની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
 જેવો જંત્ર વગાડે જંત્રી, સુર તેવો નિસરે. કૃષ્ણને
 થનાર વસ્તુ થયા કરે જયમ, કૃષ્ણ રૂળ પાણી ભરે;
 જનાર વસ્તુ એણીપેરે જાશે, જયમ ગજ કોડું ગરે. કૃષ્ણને
 જેહેવું જેટલું જે જયમ કાળે, તે તેહને કર હરે;
 એહેમાં ફેર પડે નહીં કોઈથી, શીદ કુટાઈ તું મરે. કૃષ્ણને
 સ્હારું ધાર્યું થતું હોય તો, સુખ સંચે દુઃખ હરે;
 આપપણું અજ્ઞાનકુળ એ, મૂળ વિચારે ખરે. કૃષ્ણને
 થાવાનું અણચિતવ્યું થાશે, ઉપનીષદ્ આચરે;
 રાખ ભરોસા રાધાવરનો, દયા શીદને ડરે. કૃષ્ણને

પદ ૩ જી.-રાગ લાવણીનો.

સાંભળ શિક્ષા તું મન મારી, સાચિ કહું એક વાત;
 મનુષ્યા દેહ દુર્લભ ભજ હરિને, જ્યાં લગી તન કુશલાત;
 સમો ગયે પસ્તાઈશ પાર ક્યાં, ચોરાસી અથડાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 ખર અવતાર થશે હરિ ભૂલ્યે, પીઠ લાદશે તારી;
 ભૂખ્યો તરસ્યો કોઈ નહીં પૂછે, શીત વૃષા તપ ભારી;
 પાછળ માર ધડાધડ પડશે, કાંઈએક મંદ ચલાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 જ્ઞાન થઈશ ભગવાનને ભૂલ્યે, હંકારસ ઘેર ઘેર;
 મળ મુત્તાદિક ખાનપાન બહુ, કષ્ટ સહીશ શી પેર;

કહું નહીં આ જન્મ જશે એમ, લાત લાકડી ખાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 ધણું ગંદુ તન વિટવરાહનું, હરિ ન ભજે તો થાશે;
 મુત્ર પુરીષની હાર વાસ ત્યાં, તને અડી સહુ નાશે;
 નાશે દિને જ્ઞાની ભુંડા, જ્યાં ત્યાં ફરે મરાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 કૃષ્ણકીર્તનમાં આળસ આણે, આજ કુર્કટ પડે થાવું;
 વણુ વાંકે પાળે ને વેચે, કસાઈ કરમાં જાવું;
 અકાળ મૃત્યુ શસ્ત્રમાર પીડા, અતિશય કંઠ કપાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 હરિ ન ભજે ધ્યાનિક અધમ તેનો, ગણતાં આવે પાર;
 નરક દુંડની અખંડ આંચનો, કેમ કરું ઉચ્ચાર;
 કેશવ વણુ કોઈ શકે ન છોડવી, જમ લકર લખ જતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 દયા પ્રિત વિષે રહું ઉંધું, ને ચેત હજી તો ચેતાત્ય;
 વિષય સુખ સહુ યોનીમાં, ત્યાં કૃષ્ણ ભજન નહિ થાય;
 આ અવસરમાં લે સમરી, પછી પાર નથી પસ્તાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.

પદ ૪ થું.

જે કોઈ પ્રેમઅંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના હરમાં ઠરે.—ટેક.
 સિંહણકરું દુધ હોય તે, સિંહણ સુતને જરે;
 કનકપાત્ર પાંખ સહુ ધાતુ, ફેડીને નિસરે. પ્રેમરસ.
 સકરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણુ જ હરે;
 ક્ષાર સિંધુનું માછલડું ન્યમ, મીઠા જળમાં મરે. પ્રેમરસ.
 સોમવેલી રસપાન શુદ્ધ જે, આહ્વાણ હોય તે કરે;
 વગરવંશીને વમન કરાવે, વેદવાણી ઉચરે. પ્રેમરસ.
 ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે, તદ્દપિ અર્થ ના સરે;
 મત્સ્યભોગી બગલો મુકતાશળ, દેખી અંચુ ના ભરે. પ્રેમરસ.
 એમ દોટી સાધને પ્રેમવિના, પુરુષોત્તમ પુંઠ ન ફરે;
 દયા પ્રીતમ શ્રીગોવર્ધનધર, પ્રેમ ભક્તિયે વરે. પ્રેમરસ.

પદ ૫ મું.

સાધુશ્રમના કરશેરે, કોટી પ્રયત્ને ગરધવ થશે નહીં ગાય;
 માટે શ્રમ ના કરશેરે, કઠણુ બોલી કાળજ આળે;
 હરિજન ભુલાય, માટે શ્રમ કરશેરે.—ટેક.
 કામળા કેરી કાળપ સોમળુ, સામુથી ના જાય;
 શ્વાનની પુંછડી થાય ના સીધી, કરે અનેક ઉપાય. માટે શ્રમ.
 કુલક્ષણથી શીથળ પજ્જો, પુરુષે પુરુષ થાય;
 પાણુ વંઠલ મરદ હોય ન કદા, સોમળુ પારો ખાય. માટે શ્રમ.
 કસ્તુરી ક્યારે વાવો તોહે, લસણુ તો ગંધાય;
 ફળે ના ફૂલે ન નેતર, સૂધાં જો સીંચાય. માટે શ્રમ.
 આઠે પ્રહર ઉકાળીયે તોહે, કાંકણું ન બદાય;
 વાંસ એરેડો થાય ન ચંદન, મળીયાચળને વાય. માટે શ્રમ.
 જેહને કાળે જે સરજ્યાં છે, તે તેહમાં લોભાય;
 હરિના ભકતો હરિ વિના, બીજે નહીં બંધાય. માટે શ્રમ.
 પરાપુરવથી પ્રભુના છે તે તો, પ્રભુતાણા ગુણુ ગાય;
 દ્યો દુષ્ટને ડાખા મૂકી, લજે શ્રીવજ્રાય. માટે શ્રમ.

પદ ૬ મું.—રાગ કાફી.

સાચું તે સગપણુરે, સમજ મન શ્યામતાણું;
 આકી સહુ જૂઠું રે, કશું નથી કામતાણું.—ટેક.
 માત તાત સુત બ્રાત ને ભગિની, સગાં સહોદર સોય;
 કુળકુટુંબ સખા ગોત્રને જ્ઞાતિ, એહમાં તારું છે નહીં કોય;
 સગું એ તો સરવે રે, સુખ તે દામતાણું. સાચું તે.
 જનુની જનક એવાં કચ્ચાં કેટલાં, તેં જેટલી ધરી દેહ;
 લેણાદેણીના સંબંધ તુટ્યો, ત્યારે મૂકી ગયાં તેહ;
 કોપએ ના બતાવ્યુરે, ઠેકાણું વિશ્રામતાણું. સાચું તે.
 જોતીઆ હરિવણુ હેત ધરીને, કોણુ આપે મનુષ્યવતાર;
 પશુ પક્ષી ફેડીને આપ્યો, તને ભજનતાણો અધિકાર;
 ભજે તેને આપે રે, પદ નીજ ધામતાણું. સાચું તે.

આણું આસકિત ક્યહું માં રાખીશ, માયા મનથી છોડ;
નિશ્ચિત થઈ સહુ શોક તજીને, પ્રીત પ્રભુજીશું ભેડ;
દયા દિનરજની રે, રટણ કર રામતાણું. સાચું તે.

પદ ૭ મું.

મનજી મુસાફર રે, ચાલો નીજ દેશભણી;
મુલક ધણા જોયા રે, મુસાફરી થઈ છે ધણી.—ટેક.
સ્વપુર જવાનો પંથ આવ્યો છે, રખે ભૂલતા ભાઈ;
ફરી આ મારગ મળશે નહીં, એહેવી છે અવળાઈ;
સમજીને ચાલો સીધારે, ના જાશે ડાખા ડે જમણી. મનજી.
વચે પ્રાંશીઆ વાટે મારવાને, ખેડા છે ચાર;
માટે વળાવા રાખો ખે ત્રણેક, ત્યારે તેનો નહીં ભાર;
મળ્યો છે એક ભેદીરે, કહેલી ગતિ સહુ તે તણી. મનજી.
હાવાં માલ વોહોરો તો વોહોરો શેઠના નામનો, થાય ના ક્યહું અટકાવ;
આપણો કરતાં જોખમ આવે, ફાંવે ધણીનો દાવ;
એટલા સારુ રે, ના થાવું વોહરતના ધણી. મનજી.
જો જો જુગથડી જાવું છે, કરજો સંભાળીને કામ;
દાસ દયાને એમ ગમે છે, હવાં જઈએ પોતાને ગામ;
સુઝે છે હાવાં હેવું રે, અવધ થઈ છે આપણી. મનજી.

મીરાંબાઈ.

ગુજરાતી ભાષામાં સ્ત્રી કવિમાં પહેલી મીરાંબાઈ
પટરાણી શોહે છે. એની કવિતામાં ભક્તિ
ભાવનો પ્રેમરસ ઝળહળે છે.

સતલામાનું રુશણું

જાણ્યું જાણ્યું હેત તમારું જાદવારે લોલ, હેત જ હોય તો હૈડામાં ઘરતાયજ્ઞે;
અમે તમારી આંખડિયે અજખામણારે લોલ, વાલ હોય તો નયણામાં
ઝળકાયજ્ઞે; જાણ્યું જાણ્યું.

પારિજાતકનું ફુલરે નારદલાવિયારે લોલ, જૈ સાંધું રાણી રુક્મિણીને દરબારજ્ઞે;
એકે પાંખડલી મારે મંદિર ન મોકલીરે લોલ, કીધી મુજથી એ અદકરી
નારજ્ઞે; જાણ્યું જાણ્યું.

અચરત પામ્યાં ને આનંદઉતયારે લોલ, જાણ્યો જાણ્યો નહિ બાલું સુંદરસ્થામજ્ઞે;
રુક્મિણીને મંદિર જૈને રંગે રમો રે લોલ, હવે તમારે અમસાથે શું કામજ્ઞે;
જાણ્યું જાણ્યું.

અજગા રહો અલખેલા મને અડશે નહીરેલોલ, તમસાથે નહિ બાલું નંદકુમારજ્ઞે;
મોલે તો પધારે માનીતી તણેરે લોલ, આજ પછી નવ આવશે મારે દ્વારજ્ઞે;
જાણ્યું જાણ્યું.

નારદે કહું સતલામા સાંભળોરે લોલ, એ નિર્લજ્જને નથી તમારું કામજ્ઞે;
કાલા ને વાલા કરતો તે આવશેરે લોલ, મોટા કુળની મૂકશે મા તમે મામજ્ઞે;
જાણ્યું જાણ્યું.

ઉતાર્યા આમ્રણુરે સર્વે અંગથડીરે લોલ, લો શામળિયા તમારો શણગારજ્ઞે;
માતરે મૈયરની ઓહું ઓઢણીરે લોલ, બીજું આપો માનીતીને દરબારજ્ઞે;
જાણ્યું જાણ્યું.

ચરણાં ચીર ઉતારી ચાળી ચુંદરી લોલ, ઉરથડી ઉતાર્યો નવસર હારજો;
કાંખી ને કંડારે ત્રોટી દામણીરે લોલ, સર્વ સંભાળી લેજો નંદકુમારજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

આગળથી નવ જાણ્યું મેં તો એવડુંરે લોલ, ધરથિ ન જાણ્યો ધુતારાનો ઢંગજો;
બાળપણાંની પ્રીત અમારી પાલટીરે લોલ, એ નિર્લજને શાનો દીજો રંગજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

ધીરજની વાતો ધરથી જાણી નહીંરે લોલ, પ્રીત કરીને પરવશ કીધા પ્રાણજો;
કાગજડાં કોરીને ભીંતર ભેદિયારે લોલ, મીટડલીમાં માર્યાં મોહનાં બાણજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પ્રીત કરી પરહરવું નોતું પાધરુંરે લોલ, થોડાં દિવસમાં શું દીધાં મને સુખજો;
સ્વપ્નાનાં સુખડીરે સ્વપ્ને વહી ગયારે લોલ, દેહલડીમાં પ્રગટ્યાં દારુણ દુઃખજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પૂરણ પાપ મળ્યારે એ અખળાતણારે લોલ, જેનો પરણ્યો પરવેર રમવા જાયજો;
અગોલડા લીધા રે બાળે વેષથીરે લોલ, તે નારીનું જેખન ઝૂલ્યાં ખાયજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પાણીડાં પીનેરે ધર શું પૂછિયેરે લોલ, વેરી પિતાએ પૂરણ સાધ્યાં વેરજો;
ઉછેરી આપીરે એના હાથમાં રે લોલ, ગળથુળામાં ઘોળિ ન પાયાં ઝેરજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

શોકલડીનાં વેણ મને બહુ સાંભરેરે લોલ, નયણાંમાંથી છૂટે જળાની ધારજો;
હૈડું ન ફાટ્યુરે હજુયે અમતાણુંરે લોલ, ઉર ઉપર કાંઈ ઉઠ્યા મેઘ મલારજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

એવાં તે મેંણાં શું બોલો મુખથડીરે લોલ, ભોળાં મનની શું આણો છો બ્રાંતજો;
નારો મત શું રાખો નારદને કહેરે લોલ, કુળવંતી તમે કેમ કરો કલ્યાંતજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પટરાણી તમથી બીજી પ્યારી નથીરે લોલ, શું સતભામા કુડો આવ્યો કોવંજો;
કપડી નારદિયાનાં કેહેણ ન માનિયેરે લોલ, ઘણો વધારે ઘેર ઘેર જઈ વિરોધજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

સાચુંજો કહુંતો તમે નવ સાંભળેરે લોલ, કહો સતભામા બાઈ તમઆગળસમજો;
કાળુ નાગને આપું આંગળીરે લોલ, તો એ તમારું મન નવ મારું ક્યમજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

મોહનજી કહેરે સતી તમે સાંભળો રે લોલ, કહોતો મંગાવું પારિજાતનું આડળે;
આણીને રોપવું તમારે આંગણેરે લોલ, રાણી રોષ તજીને મૂકો રાડળે;
જાણ્યું જાણ્યું.

હરખીને બોલ્યાંરે હરિથી હેતથુરે લોલ, સતભામાને સૌકો લાગ્યાં પાયળે;
વાળં ને વાગેરે વાંસળીરે લોલ, ગીત ગાન ને નૌતમ ઉચ્છવ થાયળે;
જાણ્યું જાણ્યું.

કુમકુમ ને કસ્તૂરી બેહેકે કેવડોરે લોલ, ચૂવાચંદન ઉડે અખિલ ગુલાલળે;
આનંદ આછવરે થાય અતિ ઘણોરે લોલ, ભેરભુંગળ ને વાજે મદંગ તાલળે;
જાણ્યું જાણ્યું.

રુશણું ગાયુરે રૂડી રીતથુરે લોલ, સતભામાનાં મનાવ્યાં છે મનળે;
મીરાંનો સ્વામીરે મોલ પધારિયારે લોલ, સતભામાનાં જીવન કીધાં ધન્યળે;
જાણ્યું જાણ્યું.

કૃષ્ણકીર્તનનાં ૫૬.

૫૬ ૧ લું.—રાગ પ્રભાત.

મુજ અખજાને મોટી મીરાત* બાધ, સાંભળો ધરેણું મારે સાચુરે.—ટેક.
વાળી ધડાવું વિઠ્ઠલ વરકેરી, હાર હરિનો મારે હઠયેરે;
ચિત્તમાળા ચતુરભુજ ચૂડલો, શીદ સોની ઘેર જઈયેરે. મુજ.
ઝાંઝરિયાં જગજીવનકેરાં, કૃષ્ણજી કલ્યાં ને કાંખીરે;
વિંછુવા ધુધરા રામ નારાયણના, અણુવટ અંતરજમીરે. મુજ.
પેટી ધડાવું પુરુષોત્તમકેરી, ત્રિકમ નામનું તાણુરે;
કુંચી કરાવું કરુણાનંદકેરી, તેમાં ધરેણું મારું ધાલુરે. મુજ.
સાસરવાસો સજિને બેઠી, હવે નથી કાંઈ કાચુરે;
મીરાંબાધ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હરિને ચરણે જાચુરે. મુજ.

૫૬ ૨ જું.

ક્યાં ગયોરે પેલો મોરલીવાળો, અમારા ધુંધટ ખોલીરે;
ક્યાં ગયોરે પેલો વાંસળીવાળો, અમને રંગમાં રોળીરે.—ટેક.
હંમણાં લેણો ગુંથી હતી, પેરી કસુંબલ ચોળીરે;
માત જસોદા સાથ પૂરે છે, કેસર છાંટયાં ઘોળીરે, ક્યાં.

મીરાંબાઈ.

જળ જમુનાનાં લરવા ગયાંતાં, બેડું નાંખ્યું ઢોળીરે;
પાતળિયો પરપંચે ભરિયો, અમે તે અપળા ભોળીરે. ક્યાં.
પ્રેમતણી પ્રેમદાને અંતર, ગેળની મારી ગોળીરે;
મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, ચરણકમળ ચિત્ત ચોળીરે. ક્યાં.

પદ ૩ મું.

બોલ મા બોલ મા બોલ મારે, રાધાકૃષ્ણ વિના બીજું બોલ મા.—ટેક.
સાકર સેરડીનો સવાદ તજને, કડવો લીમડો ઘોળ મા રે, રાધાકૃષ્ણ.
ચાંદા સૂરજનું તેજ તજને, આગીયા સંગાતે પ્રીત ભેડ મા રે, રાધાકૃષ્ણ.
હીરા રે માણેક ઝવેર તજને, કથીર સંગાતે મણિ તોળમાં રે, રાધાકૃષ્ણ.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, શરીર આપ્યું સમતોલમાં રે, રાધાકૃષ્ણ.

પદ ૪ મું.

પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમનીરે, મને લાગી કટારી પ્રેમની.—ટેક.
જળ જમુનામાં લરવા ગયાંતાં, હતી ગાગર માથે હેમનીરે. મને.
કાચે તે તાંતણે હરિજીયે બાંધી, જેમ ખેંચે તેમ તેમનીરે. મને.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, શામળી સુરત શુભ એમનીરે. મને.

પદ ૫ મું.

લેહ લાગી મને તારી, અલ્યાજ લેહ લાગી મને તારી.—ટેક.
કામકા જ મૂક્યું ને ધામ જ મૂક્યું, મનમાં ચાહું છું મોરારી. અલ્યાજ.
ખભે છે કાંમળી ને હાથમાં છે વાંસળી, ગોકુળમાં ગાયો ચારી. અલ્યાજ.
સોળસહસ્ર ગોપિયોને તમે વરિયા, તોય તમે બાળબ્રહ્મચારી. અલ્યાજ.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, ચરણ કમળ બલિહારી. અલ્યાજ.

પદ ૬ મું.

કાલે પરણાવશું ગોપી, કુંવરને કાલે પરણાવશું ગોપી;
લાજ મરજદ સર્વ લોપી, કુંવરને કાલે પરણાવશું ગોપી.—ટેક.
કાનવર મારો ઘોડે ચડશે, માથે મુગટ ચારોપી. કુંવરને.
રાધિકા બ્યારે મંદિર પધારશે, મંદિર રહેશે ચોપી. કુંવરને.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, લીલા વાઘા ને પીળી ટોપી. કુંવરને.

પદ ૭ મું.

હારે કોઈ માધવ લ્યો માધવ લ્યો, વેચંતી વ્રજનારીરે. હારે.
માધવને મહુડીમાં ઘાલી, ગોપી લટકે લટકે ચાલીરે. હારે.

હરિ ગોપી ઘેલું શું જોલતી જાય, મરુકીમાં ન સમાયરે. હારે.
નવ જ્ઞાનો તો જીવો ઉતારી, માંહી જીવે તો કુંજખિહારીરે. હારે.
વૃંદાવનમાં જતા દહાડી, વાલો ગૌ ચારે છે ગિરિધારીરે. હારે.
ગોપી ચાલી વૃંદાવન વાટે, સૌ વૃજની ગોપીયો સાથેરે. હારે.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, જેનાં ચરણ કરણ સુખસાગરે. હારે.

પદ ૮ મું.

થનક થનક તાથધરે, નાચે નાચે નંદનો નાનડીયો.—ટેક.
તાળખંધ તાળી વાગે ધુધરુ ધમકે, હારે લાલ મોરલી બજવે લધરિ. નાચે.
નારદ નૃત્ય કરતારે આગે, હારે વળી સાથ રાધાને. લધ લધરિ. નાચે.
અહ્તા વેદ ભણુંતારે આગે, હારે ત્યાં તો સૂરજ રહ્યો મોહી મોહીરે. નાચે.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હારે ત્યાં તો કૃષ્ણજીએ મોરલી બજાવ. નાચે.

પદ ૯ મું.—રાગ પરજ.

ગોવિંદો પ્રાણ અમારો રે, મને જગ લાગ્યો ખારો રે;
મને મારો રામજી ભાવેરે, બીજે મારી નજરે ન આવે રે.—ટેક.
મીરાંબાઈના મહેલમાં રે, હરિ સંતનનો વાસ;
કપટીથી હરિ દૂર વસે, મારા સંતનકેરી પાસ. ગોવિંદો.
રાણાજી કાગળ મોકલે રે, દો રાણી મીરાંને હાથ;
સાધુની સંગત છોડી દ્યો, તમ વસોને અમારે સાથ. ગોવિંદો.
મીરાંબાઈ કાગળ મોકલે રે, દેખે રાણાજીને હાથ;
રાજપાટ તમે છોડી રાણાજી, વસો સાધુને સાથ. ગોવિંદો.
વિષનો પ્યાલો રાણે મોકલ્યો રે, દેખે મીરાંને હાથ;
અમૃત જાણી મીરાં પી ગયાં જેને, સહાય શ્રીવિશ્વનો નાથ. ગોવિંદો.
સાંઠવાળા સાંઠ શણગારજે રે, જાણું સો સો રે કોશ;
રાણાજીના દેશમાં મારે, જળરે પીવાનો દોષ. ગોવિંદો.
ડાળો મેલ્યો મેવાડ રે, મીરાં ગર્ભ પશ્ચિમમાંય;
સરવ છોડી મીરાં નીસર્યાં જેનું, માયામાં મનકું ન કાંય. ગોવિંદો.
સાસુ અમારી સખમણારો, સસરો પ્રેમ સંતોષ;
જેઠ જગજીવન જગતમાં મારો, નાવલિયો નિર્દોષ. ગોવિંદો.
ચુંદડી ચાંદુ ત્યારે રંગ ચુવે રે, રંગ જરંગી હોય;
ચાંદુ હું કાળો કાંબળો, દુખે ડાગ ન લાગે કાય. ગોવિંદો.
મીરાં હરિની લાડણી રે, રહેતી સંત હજાર;
સાધુ સંઘાતે સ્નેહ ધણો પેલા, કપટીથી દીલ દૂર. ગોવિંદો.

કૃષ્ણા બાઈ.

આ નાગર સ્ત્રીનાં ગીતો ગુજરાતમાં બહુ પ્રસિદ્ધ છે.
સીતાજીની કાંચળી.

શ્રી રામજી ફેરે ચરણે નમીને, સીતા કાંચળી પ્રીતેરે;
શ્રી રામ લક્ષ્મણનું વંદન કરીને, ગાવું છું નૌતમ; હો રમતાં રઢ
લાગી રાણીને.

દશરથસુતે આસા પાળી, ધર તજી ચાલ્યા વંનરે;
લક્ષ્મણ બંધવ જોડે લીધો, સ્નેહ ગાવું ધન ધન. હો
પંચવટીમાં નિવાસ કરીને, આનંદ બહુ ઉપજાવેરે;
દિન પ્રત્યે ચોપટ બહુ ખેલે, જનકીને મન લાવે. હો
પર્ણકુટીમાં સરોવર પાસે, જ્યાં ખેલે સીતારામરે;
કનકતણે ફરંગ દીઠો એક, આવ્યો તેણે ઠામ. હો
સોનાનાં શીંગ ને ત્વચા કનકની, નાભિયે કસ્તુરી ખેહકેરે;
ડમરો ચરતાં દીઠો જનકિયે, નાચે નૌતમ લેહેકે. હો
સીતા-તે દેખી સીતાને રઢ લાગી, રામ એ મૃગ મારી લાવોરે;
આપણે જ્યારે અજોખ્યા જંઘશું, કાંચલડી શીવડાવો. હો
રામ-સરોવર તીરે મૃગલો ઉભો, દીસંતો ઘણો રુડોરે;
ઘેલી સીતા ઘેલું શું જોલો, મૃગ છે હૈયાનો ફૂડો. હો
અભાએ જ્યારે સૃષ્ટિ રચી સારે, સોનાનો નથી નિપજાવ્યોરે;
નથી દીઠો નથી શ્રવણે સાંભળ્યો, કોઈક કારમો આવ્યો. હો
સીતા-પ્રત્યક્ષ પારખું મારા પીયુજ, સાચો હશે તો સહારોરે;
કેડ કપટથી આવ્યો હશે તો, હમણાં શીટી જશે. હો
રામ-સાચો હોય તેને ક્યમ હણિયે, ક્યાં ગયું તમારું જ્ઞાનરે;
પોતાના સ્વારથને મારે, લ્યો છો પશુના પ્રાણ. હો
સીતા-સીતા કહે સાંભળો રઘુનંદન, વિદ્યા તમારી કાચીરે;
ઉગતો મારિ લાવો મૃગને, તો જાણું વિદ્યા સાચી. હો

સીતાજીની કાંચળી.

રામ-ખીજનં વિદ્યાનાં કામ ધણું છે, શાખા પત્ર ફળ ફૂલરે;
પોતાનો સ્વારથ સરતો હોય તો, પાપ ન કરિયે મૂળ. હો રમતાં.

સીતા-સીતા કહે એક મૃગને હણુતાં, શાનું બેસે કર્મરે;
મહારાજને મૃગયા રમવી, ખરો ક્ષત્રીનો ધર્મ. હો રમતાં.

રામ-મૃગયા માટે અમે નથાં આવ્યા, અમને શાની આશરે;
ન્યાં જોવે આશ્રમે રહેવું, ત્યાં તેવો અભ્યાસ. હો રમતાં.

સીતા-સાધુપણું ન્યારે એવાં આદર્યાં, ધનુષ્યાણુ શાને આલેરે;
સાધુ થઈને રહો એકાંતે, ધર્મ પોતાનો પાળો. હો રમતાં.

રામ-રામ કહે એ રાજપુત્રને, લખ્યાં છે એંધાણુરે;
કદાપિ કોઈ બળિયો દુઃખ દે તો, તેના લેવા આણુ. હો રમતાં.

સીતા-શૂર્પનખા ભગિની રાવણની, તેનો શો હતો વાંકરે;
વણુ અપરાધે તે અખંજાનાં, છેદ્યાં કર્ણુ ને નાક. હો રમતાં.

રામ-શૂર્પનખા કહે મુજને પરણો, તે મારે મન નવ ભાવેરે;
એકથકી અમે વાજ આવ્યા તો, બીજીને કાણુ લાવે. હો રમતાં.

સીતા-સંસારમાં ન્યારે રહેવું કંથજી, કાયર થયે કેમ આલેરે;
સંસારનો લાવો મારા કંથજી, નારિ માગે તે આલે. હો રમતાં.

રામ-ઘેર બેઠાં માગો તે આહું, કાયર ન થાઈ ક્યમરે;
વનમાં આવીને લેવાં રૂપણું, નહીં સતીનો ધર્મ. હો રમતાં.

સીતા-એવો કમખો મેં નથી પેર્યો, કોટિ ઉપાયે કંથરે;
જાત ભલી ને ભાત અનોપમ, ઉજ્જવલ અંગ અનંત. હો રમતાં.

રામ-એથી રૂડો કમખો શીવડાવું, સોનાના તાર નંખાવુંરે;
વારુ પુલ ઉપર વેલ ફરતી, વચે મોતી ટંકાવું. હો રમતાં.

સીતા-નિપજ્જવી જે વસ્તુ નીપજે, તેમાં તે શી વડાધરે;
અણુનિપજી ને અમુલ્યક જેની, જગમાં દિસે જુગતાઈ. હો રમતાં.

રામ-એવા સ્વાદ હતા ન્યારે તમને, શિદ્ધ આવ્યાં છો સાથેરે;
ઘેર બેઠાં નવ રહીરે ઘેલી, આઢત પહેરત ખાંતે. હો રમતાં.

સીતા-પતિવ્રત મારું વ્રત પાળવું, પ્રિય વિના કેમ રહેવાયરે;
એક ઘડી નવ દેખું તો, અહ્લાંડ વહીને જાય. હો રમતાં.

રામ-પતિવ્રતા જે હોય પ્રેમદા, પિયનું માને વચનરે;
મૂખે ન માગે હૈયામાં દાઝે, ધીરજ રાખે મન. હો રમતાં.

સીતા-દેખ્યા પાપે શાનું દાઝે, નજર પડે મોહ લાગ્યેરે;
થોડું કામ ને આળસ કરવું, હજી નથિ ગયોં આઘો. હો રમતાં.

- રામ-એ આણસરજ્યું દુઃખ કોણ ભોગવે, થોડા સુખને વારતેરે;
 બાજ વધારતાં જય સમૂળમાં, ત્યારે રહિયે હાથ ધસતે. હો રમતાં.
- સીતા-વસ્તુ રાખીને દામ આપિયે, ત્યારે જાયે ક્યમરે;
 રળિયે તો મળિયે મોહનજી, નિષ્કળ ન હોય ઉઘમ. હો રમતાં.
- રામ-ઓછું હોય તે ઉઘમ માંડે, આપણે સરવે સૂખરે;
 જળ કાંઠે રહીને જે કૃવો, ખોદે તે મૂરખ. હો રમતાં.
- સીતા-સરિતાનાં જળ હોય ભારે ને, દૂપનાં ઉત્તમ કારીરે;
 મહા ભેગીયે મૃગત્વચા ગ્રહી, ભે દીડી કાંઈ સારી. હો રમતાં.
- રામ-તેને તે વસ્તુ વારુ વિનતા, જેને જે આવે ભોગ્યરે;
 ગૃહસ્થને રાજરિદ્ધિ રૂડી ને, ભેગીને રૂડો ભેગ. હો રમતાં.
- સીતા-લલી લુંડી અમારે લાગ્યે તે, જેવી શરીરે સાહિયેરે;
 એવી કંચુકી બાજ ન મળે, તે માટે મન મોહિયે. હો રમતાં.
- રામ-એવડો મોહ ન ધરિયે માનિની, મનમાં સંતોષ સાહિયે;
 ત્યારે જેવું મળે તે અનુભવિયે, ઝાઝાને નવ ધાધ્યે. હો રમતાં.
- સીતા-સીતા કહે શા માટે ન કરિયે, સ્વાદ નવો નવો લેવોરે;
 ભેખનનો લાવો જુગજીવન, દિવસ ચારનો એ મેવો. હો રમતાં.
- રામ-અવસર કાંઈ ઓળખતી નથી, જેવો વેષ તેવું રમવુંરે;
 આપણે રાજ્યની રિદ્ધિ તજીને, બાજે વનમાં ભમવું. હો રમતાં.
- સીતા-દુઃખના દિવસ કાલે વહી જશે, વહાણે પામશે રાજ્યરે;
 સવેળાનું સંઘસું હોય તો, અવસરે આવે કાજ. હો રમતાં.
- રામ-રાજ્ય ખેસીશું ત્યારે મળશે, જેવી ભેદ્ય એ તેવી ભતરે;
 ચૌદ વરસ વનમાં ભમવું તો, રાત આડીની શી વાત. હો રમતાં.
- સીતા-સીતા કહે શા માટે ન માગું, તમ સરખો પયુ ન્યારેરે;
 લક્ષ્મણ સરખા દિયરજી મારે, લાડ કરું પછી ક્યારે. હો રમતાં.
- રામ-રામ કહે તને એ શી લલુતા, અખળાનો અવતારરે;
 વનમાં રહીને જે લોભ કરવો, ન હોય એ ધર્મ લગાર. હો રમતાં.
- સીતા-સીતા કહે સાંભળો મારા પિયુજી, ઝાઝું કહે શું થાયરે;
 જે સ્ત્રીને નહિ માન પિયુનું, તે વાયે લીધી જાય. હો રમતાં.
- રામ-રામ કહે તું વહાલી ન હોય તો, શિવનું ધનુષ સાને લાંબુરે;
 પ્રશુરામ સાથે બુધ કરીને, અયોધ્યામાં ગાળું. હો રમતાં.
- સીતા-મનસા વાચાએ વહાલી હજી તો, કંઈ કરે મુજ કંથરે;
 ઘડી અધઘડી ભે વિલંબ કરશે તો, પ્રાણનો આણિશ અંત. હો રમતાં.

રામ—રામ કહે હૈયે નવ હારે, આટલો દા રમી જઈશરે;
તમને જ્યારે તેડી લાવ્યો, જે કહેશે તે સહીશ. હો રમતાં.

સીતા—એ સોગટડે હવે કાલે રમાશે, હું નહિ ઢાળું પાસારે;
ઘાડ અધઘાડનો વિલંબ કરશે તો, કાંઈક જોશે તમાસા. હો રમતાં.
પાસા પછાડીને ધરણીધર ઉઠ્યા, ભાઈને ભળાવી નાસરે;
લક્ષ્મણ બાપ તું મદિયે રહેજે, મૃગને લાવું મારી. હો રમતાં.

પંડિતા—ધનુષ લેઈ ધાયા ધરણીધર, કુરંગ ઉમર ડાઢ પીસેરે;
જેમ જેમ દુકા જાય જગજીવન, તેમ તેમ વેગજો દીસે. હો રમતાં.
ચાપ ચડાવી મૂંગલો માર્યો, મેલ્યું કસીને બાણરે;
મરતાં મૂંગલે ચીસ નાખી જે, લક્ષ્મણ જાએ પ્રાણ. હો રમતાં.

શબ્દ સીતાએ સાંભળ્યો લક્ષ્મણ, રામ તેડે છે તમારેરે;
હરણને હણતાં કષ્ટ પડ્યું છે, શીઘ્ર થઈને સ્વારો. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ—લક્ષ્મણ કહે એક હરણને હણતાં, કષ્ટ પડે તે શાનરે;
રઘુ સરખા ચીસ નાંખે તે, વાત તો હું નવ માનું. હો રમતાં.

સીતા—દક્ષિણ દિશે દિયરિયા મારા, આજું રાક્ષસ દળ છેરે;
એકલડા જાણીને જાઓ, ખેંચે બાવીશનું બળ છે. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ—એક જ બાણે ચૌદ સહસ્રને, મારે એવો મુજ બ્રાતરે;
ચૌદ સહસ્ર ચડીને આવે તો, નવ હારે રઘુનાથ. હો રમતાં.

સીતા—વેળા વેળાનાં પ્રળ છે દીયરિયા, એવડો ગરવ નવ ધરિયેરે;
ક્યારે હારિયે ને ક્યારે જિતિયે, તે માટે સંચરિયે. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ—લક્ષ્મણ કહે ભાલિ લખ્યું હશે તો, બ્રહ્માએ પાછું ન થાયરે;
તમને વનમાં એકલાં મેલીને, ડગલું નહીં ભરાય. હો રમતાં.

સીતા—સીતા કહે તને શાનું દાઝે, જીજીવી માતા માટેરે;
સગો બ્રાત શત્રુદ્ધ હોય તો, હમણાં દોડે ઉઘાટે. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ—મુજને રામજી વહાલા ન હોય તો, શીદ આવું હું સાથરે;
ભાણે ભાવે ભક્તિ કરું છું, જાણીને જ્યેષ્ઠ જ બ્રાત. હો રમતાં.

સીતા—ભક્તિ કરે તો મુજને ન ભાવે, મીઠું જોલ્યે નહિ મીઠુરે;
તુજ દુષ્ટનો વિશ્વાસ ન કરિયે, આજ પારખું દીઠું. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ—ભલી સીતાજી બુદ્ધિ તમારી, મુજને એવો પ્રમાણ્યરે;
રાત દિવસ મેં સેવા કરીધી, એકે ગુણ નવ જાણ્યો. હો રમતાં.

સીતા—સીતા કહે તારા ગુણનું લક્ષણ, પડી વેળા પરમાણ્યરે;
સાદ સાંભળીને સાંસો કરીધો, ત્યારે હેત જણાયું. હો રમતાં.

દ્વિરિયા તુંને શાનું દાઝે, વહાલા નહોં આરામરે;
 અંધવ હોય તો રણમાં દોડે, કરવાને સંગ્રામ. હો રમતાં.
 લક્ષ્મણ-તમને અહિયાં કો સારું મેલું, સાંસો કરું છું તેણેરે;
 તમને જો લાંછન લાગે તો, વળતા મરિયે મેહેણે. હો રમતાં.
 સીતા-તેવાં ભોળાં અમે નહિ દ્વિરિયા, મન વસિયા મહારાજરે;
 અવર પુરુષ સાથે જોલું તો, લાગે કુળને લાજ. હો રમતાં.
 લક્ષ્મણ-કેટલું બળ તમ અબળાકેરું, તનક તાલ ને હેલારે;
 રાખ્યું ધાન ને પ્રેમદા સરખી, વણસતાં નહોં વેળા. હો રમતાં.
 સીતા-સીતા કહે તું શું સમજાવે, સાસુતણાં સુત કાલારે;
 એકલો ઉજડમાં શાને જાણે, પ્રાણ તને તારા વહાલા. હો રમતાં.
 લક્ષ્મણ-મુજને પ્રાણ જો વહાલા હોય તો, શીદ જાઉં હું વનરે;
 વન ફળ મેવા વિણી લાવુંછું, જેમાં કરોછો ભોજન. હો રમતાં.
 સીતા-સીતા કહે તું શું દ્વિરિયા, મુજને રાખે વારીરે;
 તું જાણે છે રામ પડે તો, હું ભોગવું આ નારી. હો રમતાં.
 લક્ષ્મણ-લલી સીતાજી બુદ્ધિ તમારી, મુજને એવું ન કહિયેરે;
 એકે દહાડે હસ્યો હઉંતો, સર્વે સાચું લહિયે. હો રમતાં.
 સીતા-કપટી હોય તે કોઈશું હસે નહિ, રાખે મનમાં જાણીરે;
 જળ કોઈ બગ ધ્યાન ધરે તે, મચ્છને લેવા તાણી. હો રમતાં.
 પંડિતા-વચન બાણ વાગ્યાં લક્ષ્મણને, તાપ ઉપન્યો તનમારે;
 બહુએ પેર પડી લક્ષ્મણને, જુરણ લાગી મનમાં. હો રમતાં.
 શિવિમુખ રેખા કીધી લક્ષ્મણે, દીધી રામની આણરે;
 કૂડે કપટે જે કોઈ આવે, તેના જાળે પ્રાણ. હો રમતાં.
 એમ કહી લક્ષ્મણજી ગયા, તારુણીને લાગ્યો તાપરે;
 કઠણ વચન કહ્યાં દીયરને, તેનું લાગ્યું પાપ. હો રમતાં.
 લાગ જોઈ લંકાપાત આવ્યા, પાપિયે ચલાવ્યા ચરણરે;
 પરદારાને હરવા કારણ, માથે લાવ્યો મરણ. હો રમતાં.
 ભગવાં વસ્ત્ર ને ભેખ સંન્યાસી, કરમાં કમંડળુ ધાર્યુંરે;
 હુધાર્થીને ભિક્ષા આપો, આવી એમ ઉચ્ચરિયું. હો રમતાં.
 આવો પ્રભુજી જેસો ઋષિજી, અમૃત જોત્યાં વાણીરે;
 ઉઠીને આસન ત્યાં આપ્યું, ગૃહસ્થાશ્રમધર્મ જાણી. હો રમતાં.
 રાવણ-કોણ પિતા કોને ઘેર પરણ્યાં, કોણ તમારો કંથરે;
 ઉજડમાં એકલડાં મેલીને, ક્યાંહાં ગયા બળવંત. હો રમતાં.
 સીતા-જનક પિતા ને દશરથ સસરો, કૌશલ્યાજી સાસુરે;
 તાતતણાં વચન બાળવાને, અમે ત્રણે થઈ વન વાસ્યું. હો રમતાં.

સોનાના શિંગનો મૃગ આવ્યો તો, કંચુકિની થઈ અભિલાખારે
મૃગલો મારવા પિયુષ ગયા છે, કરી શિલિમુખ રેખા. હો રમતાં.
પંડિતા-શિલિમુખ રેખા ઉપર મેલી પાવડી, પાપી બોલે મર્મરે;
આપર પગ મેલી દો ભિક્ષા, રહેશે તમારો ધર્મ. હો રમતાં.
પાપીનો પ્રપંચ ન પ્રીછ્યો, ભામિની થઈ હૃદયે ભોળીરે;
પોતાની વાત જે પરને કહેશે, તે રહેશે આંખો ચોળી. હો રમતાં.
સીતાએ સીતાદળ આપ્યાં, પગ પાવડિયે ધરિયોરે;
ઉપાડી લીધી અખળાને, હરણ કરીને સંચરિયો. હો રમતાં.
ત્યારે તારુણિને ત્રાસ જ પડિયો, ધાળે લક્ષ્મણ રામરે;
આ પાપી કોઈ હરી જાય છે, કરીને દુષ્ટનું કામ. હો રમતાં.
તે શબ્દ સાંભળી પંખી આવ્યો, દશરથનો જે મિત્રરે;
સીતાને મૂકવા કારણ, માંજું જુદું વિચિત્ર. હો રમતાં.
રાવણે એક કપટ જ કીધું, પર્વત પાછળ રહીનેરે;
રુધિરાળા પાપાણુ ગળાવ્યા, ભારે પડિયો થઈને. હો રમતાં.
ત્યાંથી રાવણુ લેઈને ગયો, લંકાના ગઢ માયરે;
મૃગ મારીને રામજી વળિયા, જે જે રાધવરે. હો રમતાં.
નંથિરે સીતા નથિરે સીતા, નંથિરે મટુલી માંયરે;
કાગારોળ ત્યાં થઈ રહ્યો છે, ચક્રડોળ વાતે ત્યાં. હો રમતાં.
પગલે પગલે શોધતા તેને, ગયા તે જોહુએ ભાઈરે;
ઋષ્યમૂક પર્વતમાંહિ પહોંચ્યા, ન્યાં છે વાંદરાનો રાય. હો રમતાં.
સુગ્રીવ સાથે કરી મૈત્રી, વાળીને નાંખ્યો મારીરે;
વાળીનું રાજ્ય સુગ્રીવને આપ્યું, ઉપર આલી નારી. હો રમતાં.
નર વાનર એકઠા કરીને, સાગર બાંધી પાન્યરે;
રાવણુને મારી કરીને, વિલિપણુને આપ્યું રાજ્ય. હો રમતાં.
જુદું કરી સીતાને લાવ્યા, દોલ નિશાન વજડાવીરે;
સીતાહનાં લાડ પાળ્યાં ને, કાંચલડી શીવડાવી. હો રમતાં.
સ્વામી આજ્ઞા આજાંગીને, મમત ધર્યો બહુ મનમારે;
સતી સીતાને દુઃખ ઉપનું, તાપ વ્યાપિયો તનમાં. હો રમતાં.
પહેલે સીતાવિવાહ ગાયો, રુદ્રમિણીહરણુ રુડુંરે;
સીતાકંચુકી શોભ વરણુવ્યો, કૃષ્ણ વિના સૌ ફૂડું. હો રમતાં.
સતી ગુણ કૃષ્ણાખાઈ ગાયે, વડનગરમાં વાસરે;
રામલક્ષ્મણુ જનકીનો જય, સાથે હનુમંત દાસ. હો રમતાં.
જે જન હરિગુણ ગાય સાંભળે, તેહતાણાં દુઃખ વાંમરે;
ધર્મ અર્થ ને કામ મુક્તિ દેળ, ચાર પદારથ પામે. હો રમતાં.

પુરૂંબાઈ.

તળ ગુજરાતની સ્ત્રી કવિ તે માત્ર એ જ છે.

સીતામંગળ.

કડવું ૧ છું.-રાગ ધોળ.

સતી સીતાને ચરણે લાગુંજી, નિર્મળ વાણીને શુદ્ધ બુદ્ધ માગુંજી;

ઢાળ.

માગું છું શુદ્ધ બુદ્ધ મનોહર, સ્વામી સારંગપાણ;
ગુણ વરણવું હું તાહરા, મને આપ અવિચળ વાણ.
સિવરા. મંડપ રચ્યો જ્યારે ને, તેડાવ્યા ભૂપ;
ઋષિ સાથે રાધવ આવ્યા એનું, મહા મનોહર-રૂપ.
પાતાળનારે પત્રગ તેડ્યા ને, આવ્યા ગગન મુનિ દેવ;
રાવણ કહે હું ધનુષ ભાંગું ને, કન્યા વરું તતખેવ.
સતી જનકિયે સામું જોયું ને, દીઠા શ્રીમહારાજ;
સ્વામી ભવોભવ હું પદસેવક, કેમ વિસારી આવજ.
સતી તે કરાં વચન મુણીને, હસ્યા શ્રીરઘુવીર;
હાણમાં રે વરું હું જનકી, તું રાખ મનમાં ધીર.
કરજોડી પૂરી ભણે જોના, અમરાપૂરીમાં વાસ;
સ્વામી સૌ સંતની દાસ છું, રઘુનાથ રાખો પાસ.

કડવું ૨ જી.-ઢાળ.

રતનાળિ સીતાજીએ વેણ વણેડી, શેષ નાગ સળકી રહ્યા કરજોડી;
પુખની છાંપી અતિ બુદ્ધિ શોધ્યેજિમાંહી, રાહિણી પતિ દરશને આવ્યા બાઈ.
નાસિકા શુક્રચંદ્ર અધરસ શોહે, દંત દેખીને માનવીનાં મન મોહ;
શણગાર સજે રાજા જનકકુંવારી, તેની શોભા બની ત્રણ દોકથી ન્યારી.

કર કામળ ને રાતા કુમ કુમ જેવા, ચુડલો રતનાળો બાબુબંધ તેવા.
કોદંડને, ભાગતો હાથ ચપાણુ, મોટાં ભૂપતિ માંચ પજ્યા ખશિયાણા;
સ્વામિ આજ તમે મને કેમરે વિસારી, ભુગભુગ માંહી હું તો હતીરે તમારી.
ત્યાં તો ધનુષ ભાંગિને શત ખંડ કર્યારે, પછી જનકની કુંવરીને રામ વર્ચારે;
ત્યારે ચૌદ લોક માંહિ ચાલી વધાઇ, કરજડીને એમ કહે પુરીઆઇ.

કંડલું ૩ જી. - હાળી.

જનન લઈ આવ્યારે દશરથરાય, હસ્તે ઘોડા બહુ કલા નવ જાય;
કાળા કાબારા ને રાતારે ઘણા, સુંદર તે મહારાજરે તણા.
લીલા પીળા ને ઘોળા જેહ, ઘોડા પાખીરયા પદાણ્ય તેહ;
રથ સુખપાલોનિ રચનારે બણી, જન વખાણુંરે રાધવતણી.
ભારે શેષ પાતાળે ગયા, રજે સ્વરજ આંખારે થયા;
ભેર ભુંગળ બહુ નાદ જ થાય, જનની શોભા કહી નવ જાય;
ક્ષણમાં પહોંચ્યારે દશરથરાય, સામેયે રાજ જનકજી જાય;
ભેટ્યા વેવાઇને મળિયાં મન, રાજ જનક કહે દિવસ ધનધન.
એલચિએ વાસ્યારે જળ આણી, ખાંડ ઘોળીને પાયારે પાણી;
જન જોઇને રાજ જનકજી હસ્યા, એ આગળ આપણુ રાજરે કસ્યા.
ચંદનના ચ્યારડારે ઉઘાડ્યા, દશરથ રાયને ત્યારે ઉતાસ્યા;
પાલખડી મેલોરે પરશાળ, જોતાં સામી દીસેરે રસાળ.
જનરડિઆનીરે ભુકિત જ બણી, પાથરણુંરે આખ્યાં પાથરી;
ઘોડાનીરે ઘોડારે ઘણી, વળી વિધ કરી રૂઢી માફતણી.
આવી જનકજી બોલ્યા વાયકા, કલુઓ લઈ ચાલો નાયકા;
નાગરી સહ મળી નારી જેહ, કલુવો લઇને ચાલી તેહ.
ગાતી ને વાતી જનિવાસે જાય, ઘણું સંતોખ્યારે રાધવરાય;
કૌશલ્યા બાધ્યેરે દીધાં માન, સહિકાને આખ્યાં ફેફળ પાન.
જનક રાજની જે વહુ દીકરી, તેને તેને તે ફેફળ આખ્યાં ફરી;
માતા તે નયણે અંજન કરે, કંકુ ચંદન રઘુપતિને ધરે.
માતા તે મનમાં આવું ભણે, રજે કુંવર કાની દષ્ટે પડે;
ભરત શત્રુધન લક્ષ્મણ ધીર, વર પાસે બેઠા તણુ વીર.
માતાજી ચિંતા ન કરશે તમો, રક્ષા કરીશુરે રાધવ અમો;
એ તો કહ્યેરે કારણુ રૂપ, સ્વરજવંશમાં મોટો ભૂપ.

વીસલનગરની થાળિયો અણાવો, ને ડુંગરપુરની ઝારીછ;
 વાટકડા વીજનપુરી મેલો તો, સુવરણ લોટા શુભકારીછ.
 ડાઠા ઘઉંની લાપશિ પિરસો તો, માંહે માળવિયો ગોળછ;
 ઘી તો ગવરી ગાયનાં પિરસો ને, દહિ દુધ કેરી છોળછ.
 શાક તો સૂરણનાં પિરસો તો, રાખતાનો નહીં પારછ;
 દાળ ચંપાના છોડશિ પિરસો ને, વિધ વિધ માંહી વધારછ.
 શેવ સુંવાળી સુંદર પિરસો ને, પાપડ પૂનમ ચાંદછ;
 ભાત કેમોદતણો પિરસો તો, ખોખલે પીરસો ખાંડછ.
 મોજન રડાં ભાવથિ કીધાં, સંતોડિ સર્વે જનછ;
 શુદ્ધાચમન લેધ ખાર પધાર્યાં ને, આખ્યાં શ્રેષ્ઠ પાનછ.
 પેશમણીનો સમય થયો છે, માગી લ્યો જે જોધયેછ;
 ક્ષરથરાયને સોનાનું ટીકું તો, રધુનંદનને જનોધયેછ.
 પાંચે વસ્ત્ર આખ્યાં રધુનંદનને, રંગ કસૂંબે ખોળીછ;
 ધરશાડી ધરચોળાં અણાવો ને, પાટણનીજ પટોળીછ.
 જનરંડીને જુલતી સાડી ને, માંડવે આવીને પેરેછ;
 ગલ જુમણાં ને નાકે વેસર, સીતાખાધ કેરેછ.
 સીતાખાધ સાસરે આલ્યાં ને, દાદાના દેશ મૂક્યાછ;
 સીતા વિનાં તો સુનું લાગે ને, તુલસીના ક્યારા સૂઝ્યાછ.
 પાછું વાળી જીવે સીતા પનોતાં ને, દાદાને આશિષ દેયછ;
 ઘણું જીવજો દાદાજી મોરા ને, રાજ અવિચળ રહેયછ.
 ઘણું જીવજો વીરજી મોરા ને, ભાભીના નવરંગ ઘાટછ;
 સીતાખાધને પાસે ખોલાવીને, કહે છે પોતાની માતછ.
 ગદગદ કંઠે થયા જનકજી ને, આંસુડાં ઢોળે માયછ;
 મારી સીતાને તમો સુખ દેજો ને, ચૌદ ભુવનના રાયછ.
 લાડકી સીતા કહ્યું કરજો તું, લાજ વધારજો તારીછ;
 રમકડાં રળિયામણાં આલ્યાં ને, દીધી શિખામણ સારીછ.
 સીતાખાધ સહિયરોને મળીને, પછી સાસરિયે જાયછ;
 પૂરીખાધ કહે છે કેડવાં તે, પ્રીતે પૂરણ થાયછ.
 ગાય શિખે ને સાંભળે, તેનો વૈંકુઠ થાયે વાસછ;
 અજસઠ તીરથનું ફળ મળશે, પાપ થશે સૌ નાશછ.

ગવરીબાઈ.

ગીરપુરની આ નાગરણુ બ્રહ્મજ્ઞાની હતી.

પદ ૧ જું.

સોહં સોહં બ્રહ્મ એ ભજ, સોહં સોહં બ્રહ્મ એ ભજ.—ટેક.
પંચ કોસકો તું સાખીરે, ચૈતન્ય સમજી લે એ બ્રમ; સોહં.
જન્મ જરા મૃત્યુ નહીં તોડું, નહીં તો એ કાલની ક્રમ; સોહં.
નહીં તું શ્વેત પીતળ ને રકત, નહીં તું શીતળ ગ્રમ; સોહં.
નહીં તું બંધ્ય, નહીં તું મુક્ત, નહીં તું એ દેહનો ધર્મ; સોહં.
નહીં તું દીર્ઘ, નહીં તું સૂક્ષ્મ, ગવરી સ્વતંત્ર બ્રહ્મ; સોહં.

પદ ૨ જું.—રાગ મલાર.

પૂર્ણ બ્રહ્મ પુરી રહ્યો, અખંડ એક સ્વામી—ટેક.
ચૌદ ભોવન બાપી, રહ્યો હરિ ત્યાંહી,
બાહીર બીતર બ્યાંહી, તુંહી મોહ નામી; પૂર્ણ.
ચંદમેં તું ચૈતન્ય તું, સુરજ મેં તું તેજ,
નાહકે ભજે તું વિના, દસોદીશ જામી; પૂર્ણ.
રૂપ નહીં, રંગ નહીં, વર્ણ નહીં વિભૂ,
નિરંજન નિરાકાર, નહીં માયા કામી; પૂર્ણ.
ગવરિ ગુરુ જ્ઞાન પ્રકાશ, તિમિર ભયોરિ નાશ,
ભાગ્યો બ્રહ્મ ચિદ વિલાસ, પૂર્ણપદ પામી; પૂર્ણ.

પદ ૩ જું.—ગરબી.

જ્યજ્ય દીન દયાળ, હરિ હવાં કરો અમારી સાર—ટેક.
કાલના કાલરે કહાવો, ભવ પાસ છોડાવાને આવો; જ્યજ્ય.
કરુણાકારી આરત બંધુ, હરિ તમો દયાના છો સિંધુ; જ્યજ્ય.
તારા ચરણ હરિ ના સેવે, તે સુખ પરમ કહાંથી લેવે; જ્યજ્ય.
પૂર્ણબ્રહ્મ સનાતન સ્વામી, અખંડાનંદ તું બહુ નામી; જ્યજ્ય.
ધાવધાવ રઘુપત રાયા, હરિ હું પડું તારે પાયા; જ્યજ્ય.
દીન દયાળ દયા કીજે, બુડતાં ઉગારી લીજે; જ્યજ્ય.

ઉપદેશનાં પદો.

બિંબ પ્રતિબિંબથી રે ન્યારા, આત્મારામ અવિનરેણી મારા; જ્યજ્ય.
 નિત્ય સેત અનંતરે સચરાચર, ભેગી ધ્યાન ધરે નહિ ક્ષણભર; જ્યજ્ય.
 બ્રહ્મ અગ્નિ મેં કરને ખાલી, દશમે દ્વારે જ્ઞેએ તને ન્યાળી; જ્યજ્ય.
 શિવ બ્રહ્માદિક ભેદ ન જાણે, હરિ તુંને વેદ પુરાણ વખાણે; જ્યજ્ય.
 સૂક્ષ્મ પરમાણું ન થાય, હરિ વેદ નિરંતર ગાય; જ્યજ્ય.
 મન વાણીથીરે અપાર, કોઈ ન જાણે તારો પાર; જ્યજ્ય.
 આઘ ને અંત નહી તારો છેડો, હરિ તું નજીક થકી છે નેડો; જ્યજ્ય.
 કાલજી કારણુ ન મલે લેશ, હરિ તું નેતિ નેતિના શેશ; જ્યજ્ય.
 મોહના પાશ સર્વે કાપ, ટાળો ત્રિવિધના સૌ તાપ; જ્યજ્ય.
 ભક્તાવતસલરે પ્રતિપાળ, આવો ગવરીના ગોપાળ; જ્યજ્ય.

પદ ૪ શું.-રાગ કાફી

હરિનામ બીનારે એર બોલના ક્યા, હરિ જ્યા બીના એર સુનના ક્યા; -ટેક.
 સુખ સાગર સામલીએ ત્યાગી કુપ ડાબમે ડોલના ક્યા; હરિ.
 ઘટ ગિરિધર ગિરિધારી જના, બાહેરદ્રીંગ અબ્બ બોલના ક્યા; હરિ.
 આત્મ-જ્ઞાન આપે ન જાવે, જન્મ નહીં તો શીર મરના ક્યા; હરિ.
 ગવરી બોલના ક્યા, જન્મ-જાતો તો જન્મ બોલના ક્યા; હરિ.

પદ ૫ શું.-ગરબી.

આત્મજ્ઞાન વિના પ્રાણીને સુખ ન થાયરે;
 આત્મજ્ઞાન વિના મન વિશ્રામ ન પાયરે.
 આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ સાધે જ્ઞેગની જુગતીરે;
 આત્મજ્ઞાન વિચાર વિના ન પાવે મુક્તિરે.
 આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ કોઈ અડસઠ તિર્થ નાહેરે;
 કામ કોઈ કરા ન રહ્યા કે મુક્તિ ન પાયરે.
 આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ ધરતજી વંન ખંડ જાયરે;
 પ્રલ પ્રલ વિણીને ખાએ કે મુક્તિ ન પાયરે.
 આત્મજ્ઞાન વિના પવન સાધે કે શુક્ર સમારેરે;
 આત્મજ્ઞાન વિના જ્ઞે અડે રંગ કરારેરે.
 આત્મજ્ઞાન વિના મુનિ મતબાળા પ્રેરેરે;
 ઉપર રાતા ને બીતર કાચા કે મુક્તિ ના મીલેરે.
 આત્મજ્ઞાન વિના જટા વધારે જ્ઞેગીરે;
 નોકી તૃષ્ણા નાહી જુગી કે જ્યાનો રાગીરે.

આત્મજ્ઞાન વિના કોઈએ પંચાગ્નિમે તાપેરે;
કંઈ ઉઘે મસ્તક ઝૂલે મુકિત ન આપેરે.
આત્મજ્ઞાન ધ્યાનમે સેવ્યા અંતર જામીરે;
ગવરી પરમાત્મા પૂર્ણ બ્રહ્મને પ્રેમે પામીરે.

પદ ૬ શું.—રાગ કંઠ્યાણ.

બ્રહ્મનો ભેદ જાણે જન અનુભવી, ભેદ જાણ્યા વિના ભ્રમણા ન જાવે;
ભ્રમણા ગયા વિના કરમ કહો કેમ ગળે, કર્મ ગયા વિના મરમ ન પાવે. આ
મરમ લલા વિના સંશય ન ટળે, સંશય ટલ્યા વિના સર્વ કાર્યું;
કથની કથે અર્થ બહુ અનુભવે, રહેણી વિના પદ કેમ પામે સાચું. આ
સાચું સિદ્ધાંતનું અર્થ સમજે નહીં, ન સમજ્યે અર્થ કશું ન સરે;
અનાત્મા સુઆત્મા બુદ્ધિ ભ્રમ્યે, તેણે કરી વાસનાનું લિંગ ન ગળે. બ્રહ્મ
અણલિંગીને અનુભવી જાણુજ તે જ તત્ત્વદર્શી રહે જ્ઞેઈ;
ગવરી આત્મા પરમાત્મા એક ભાવે, દેવ ભાવ ન છોડે કોઈ. બ્રહ્મ

પદ ૭ શું.

પ્રથમ પંચમ લાગથી, પિંડ રચ્યો તું જાણુ;
આઠ અવયવમાંહે મેળવ્યા, પીછે અંત વેશે પ્રમાણુ.
બીજે તે બીજે જોલે નહીં રહે, મેં તો જ્ઞેયો વિવેક વિચાર;
પાંચ પચીસમાં પોતે રમે, જેમ છે તેમ એ સાર.
ત્રીજે તે તિમિર ટલ્યારે, માંહે ઉગ્યો ભાણુ ઉજાસ;
કમળ પુલ્યાં સોહામણાં, ન્યાં ભમર લેવે વાસ.
ચોથે તે ચિત્ત ચોપે ચડ્યું, આવી અનુભવ અંગે પાંખ;
ચિદાકાશમાં ઉડે સદા, જીણે જરુખે ઝાંખ.
પાંચમે પ્રભુજી પ્રગટ્યા, મારા હૃદ્યા કંદરી માંહ;
અણુછતું આગળ દળી ગયું, કલહ કલ્પના મોટાય.
છઠ્ઠે તે સ્વરણ વૈકુંઠની, મને વાત ન સોહાય;
નિર્ગુણ સગુણથી ન્યારો સદા, લખ્ય લખ્ય માંહે સમાય.
સાતમે કોનું સાધન કર્યું, નથી બીજે કોઈ પરિબ્રહ્મ;
બીજે કહેશે ત્યાં લાગે બંધન, એમ વેદ વદે છે મર્મ.
આઠમે આત્મા એક છે, એક ઉદક એક ખાણુ;
વા બીજ મેં જેમ વિસ્તરો, તેની અન્ય ચાલે વહાણુ.